Anutu Täŋo Man

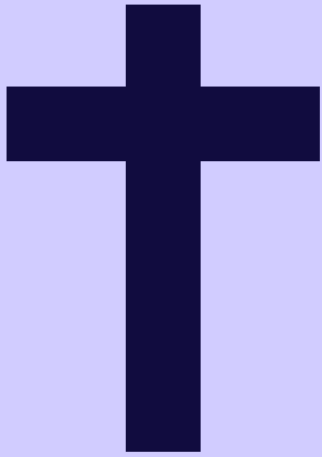

The New Testament and portions of the Old Testament in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5

Contents

Matiyu 1
Mak 71
Luk 111
Jon 183
Aposoro 235
Rom 305
1 Korin 339
2 Korin 370
Galesia 391
Efesus 403
Pilipai 414
Kolosi 422
1 Tesalonaika 429
2 Tesalonaika 435
1 Timoti 439
2 Timoti 448
Taitus 455
Piremon 460
Hibru 462
Jems 487
1 Pita 496
2 Pita 505
1 Jon 511
2 Jon 519
3 Jon 520
Jut 522
Kwawak Iwoŋärewani 525
Sam 558

Matiyu
Matiyutä Juda ämawebeta yäŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ
Luk 3:23-38

1 * Man pätkaŋ ŋowä Jesu Kristo oraniye täŋo wäpi tawaŋ. Täŋpäŋ Jesu täŋo orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Täŋpäŋ Abraham täŋo yeri ahäŋ yäpmäŋ abäŋkä uterak orani kubä wäpi Devit ahäŋkuk. Täŋpäŋ Devit täŋo yeri ahäŋ yäpmäŋ abäŋkä u punin terak Jesu ahäŋkuk.
2 Eruk Jesu täŋo oraniye tawaŋ ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo manbiŋam u ŋode;
Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyaŋkuk.
Täŋpäŋ Aisaktä Jekop bäyaŋkuk.
Jekoptä Judakät noriye ätu bäyaŋ yepmaŋkuk.
3 * Judatä Peres-kät Sera bäyaŋkuk. Yarä unitäŋo miŋi wäpi Tama.
Täŋpäŋ Perestä Esron bäyaŋkuk.
Esrontä Ram bäyaŋkuk.
4 Ramtä Aminadap bäyaŋkuk.
Täŋpäŋ Aminadaptä Nason bäyaŋkuk.
Nasontä Salmon bäyaŋkuk.
5 * Salmontä Boas bäyaŋkuk. Boas täŋo miŋi Rahap.
Täŋpäŋ Boastä nanaki Obet bäyaŋkuk. Obet täŋo miŋi u Rut.
Obettä Jesi bäyaŋkuk.
6 * Jesitä Devit bäyaŋkuk. Devit u Juda täŋo intäjukun äma itkuk.
Täŋpäŋ Devit täŋo nanaki Solomon. Solomon u miŋi Devittä Uria webeni yomägatkuko unitä bäyaŋkuk.
7 Täŋpäŋ Solomontä Rehoboam bäyaŋkuk.
Rehoboamtä Abiya bäyaŋkuk.
Abiyatä Asa bäyaŋkuk.
8 Täŋpäŋ Asatä Jehosofat bäyaŋkuk.
Jehosofattä Jehoram bäyaŋkuk.
Jehoramtä Usia bäyaŋkuk.
9 Täŋpäŋ Usiatä Jotam bäyaŋkuk.
Jotamtä Ahas bäyaŋkuk.
Ahastä Hesekia bäyaŋkuk.
10 Täŋpäŋ Hesekiatä Manase bäyaŋkuk.
Manasetä Emon bäyaŋkuk.
Emontä Josaia bäyaŋkuk.
11 * Täŋpäŋ Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyaŋ yepmaŋkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päŋku Babilon komeken yepmaŋpäŋ komi epänken yepmaŋkuŋo kadäni uken ahäŋkuŋ.
12 * Täŋpäŋ komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyaŋkuk.
Sealtieltä Serubabel bäyaŋkuk.

---

* **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18 * **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24 * **1:11:** 2Kin 24:14-15; 2Sto 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2

13 Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.
Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.
Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.
14 Täŋpäŋ Asotä Sadok bäyaŋkuk.
Sadoktä Akim bäyaŋkuk.
Akimtä Eliut bäyaŋkuk.
15 Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.
Eleasatä Matan bäyaŋkuk.
Matantä Jekop bäyaŋkuk.
16 Jekoptä Josep bäyaŋkuk.
Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.
Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.
17 Ŋode ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk
Luk 2:1-7

18 * Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebäri ŋode pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok ririrän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.
19 Ude ahäŋirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek ririrän kaŋpäŋ kaŋ pewa yäŋkaŋ ŋode nadäŋkuk; Kwawak yäŋahäwapäŋ mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk. 20 Josep ude täŋpayäŋ nadäŋpäŋ kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätak. 21 * Nanak bäyawayäŋ täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋirän wäpi Jesu yäŋ kaŋ iwet. Täŋpäkaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketäreŋpäŋ api yepmaŋpek yäk. 22 Täŋkaŋ imaka kudup ahäŋkuŋo u Ekänitä nadäŋirän man profet biani kubätä ŋode yäŋkuko u bureni ahäŋkuk;
23 * Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayäŋ täko unitäŋo wäpi "Imanuel" yäŋ api iwetneŋ.
Täŋkaŋ wäpi "Imanuel" unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak.
24 Täŋpäkaŋ Joseptä man u nadäŋpäŋ kikŋutpäŋ aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpäŋ Maria webenita yäpuk. 25 * Webenita yäpukopäŋ bok nämo pat yäpmäŋ kuŋirän nanak u ahäŋkuk. Nanak u ahäŋirän Joseptä wäpi "Jesu" yäŋ iwetkuk.

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känayäŋ äbuŋ

* **1:18:** Luk 1:27,35 * **1:21:** Luk 1:31, 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:7,21

1 Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk.
Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabäŋ yäwat täŋkuko kadäni
ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpäŋ äma guk täŋo kuŋat-kuŋat
yabäŋpäŋ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem
äbuŋ. 2 * Äbä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuŋ; Nanak paki Juda
ämawebe yabäŋ yäwarayäŋ täyak u de? Nin komenin-ken udu itkaŋ
nanak paki u ahäŋirän guk taŋi ahäŋkuko u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ
akumaŋ iwat yäpmäŋ äbäkamäŋ. Nanak paki u kaŋpäŋ iniŋ oretnayäŋ
äbäkamäŋ yäk. 3 Ude yäŋirä Herottä nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk
pähap täŋkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiŋam u
nadäŋpäŋ nadäwätäk udegän täŋkuŋ. 4 Herottä nadäwätäk täŋpäŋ
Juda ämawebe täŋo bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man
yäwoŋärewani äma kumän-tagän yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ yäwet
yabäŋkuk; E, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo yäŋ yäk täkaŋ u kome de
ahäkta yäwani? 5 Ude yäwet yabäŋirän iwetkuŋ; U Judia kome
Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yäŋ yäk täkamäŋ yäk. Anututä
Kristo uken api ahäwek yäŋ yäŋkuko u profet kubätä ŋode kudän
täŋkuk;

6 * *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ŋode nämo*
nadäneŋ;
Nin kome jopi-ken itkamäŋ. Bämopnin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba
bian nämo itkuk yäŋ nämo nadäneŋ.
Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahäŋpäŋ näkŋaken
äbot, Isrel ämawebe u api yabäŋ yäwarek. *Mai 5:2*

7 Täŋpäŋ Herottä man u nadäŋpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ äma nadäk-nadäk
ikek edap dapuri äbani käda äbuŋo ukeŋo yäŋ-päbä inigän yepmaŋpäŋ
yäwetkuk; Guk taŋi kaŋkaŋ äbäkamäŋ yäŋ näwetkuŋo ukeŋo kadäni
jidegän ahäŋirän kaŋkuŋ? 8 Ude yäwänä kowata iwerä nadäŋpäŋä jop
ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwetkuk; In päŋku ehutpäŋ yäŋ-wäyäkŋeŋpäŋ
nanak paki u kaŋ-ahäŋpäŋä äneŋi päbä kaŋ näwerä nadäwa. Ude
täŋpäkaŋ näk imaka, päŋku api iniŋ oreret yäk. 9-10 Ude yäweränkaŋ
kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku guk taŋi ini komeken kaŋkuŋo u äneŋi kaŋkuŋ.
Kaŋpäŋ oretoret pähap nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ guk u intäjukun kuŋirän
kaŋtäŋ iwatkuŋ. Kaŋtäŋ iwarirä guk uwä yot nanak yaminitä
patkumäno u punin terak itkuk. 11 * Täŋpäkaŋ yot gänaŋ äroŋpäŋ
Maria nanakikät ririrän yabäŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ nanaki u
iniŋ oretkuŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum tägatäga, gol ba imaka käbäŋi
tägatäga gwäki ärowani peŋpäŋ yäpmäŋ äbuŋo upäŋ peŋ iminjkuŋ.
12 Ude täŋkaŋ parirä Ekänitä däpmonken yäweränkaŋ yäŋewänä
Herot irepmitpeŋ käbop kukŋi kädagän kumaŋ ini komeken kuŋkuŋ.

Jesu nädaminji nani Isip komeken kuŋkuŋ

13 Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeŋo äyäŋutpeŋ ini komeken kuŋirä
Ekäni täŋo aŋero kubätä Josep däpmonken ahäŋ iminjpäŋ iwetkuk;
Josep, gäk ŋo irentawä. Akuŋkaŋ nanak yaminji yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
metäŋpeŋ päŋku Isip komeken ahäŋpäŋ itkaŋ näkŋo manta juku päram
kaŋ täŋpun yäk. Nadätan? Herottä nanak paki ŋo utta nadäŋkaŋ
kädetta wäyäkŋetak. 14 Aŋerotä ude iweränä akuŋpäŋä nanak
yaminji yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ bi-panigän Isip komeken metäŋpeŋ
kuŋkuk. 15 * Päŋku uken ittäŋ kuŋirän

* **2:2:** Nam 24:17 * **2:6:** Mai 5:2; Jon 7:42 * **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6 * **2:15:** Hos 11:1

Herot kumbuk. Täŋpäkaŋ imaka ahäŋkuko unita profet kubätä bian,
Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ ŋode kudän täŋkuk;
Nanakna Isip komeken ririän gera yäŋira äneŋi äyäŋutpeŋ äbuk.
Profettä man kudän täŋkuko u kämi ude bureni api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ
yäŋkuk.

Herottä nanak paki ämani kudup däpuk

16 Täŋpäkaŋ äma nadäk-nadäk ikek ukeŋo Herot täŋikŋatpeŋ kuŋirä
nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadäŋkuk. Kokwawak nadäŋkuko unita komi
ämaniye peŋ yäwet-pewän Betlehem ba kome gägäni gägäni uken nanik
nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ
moreŋkuŋ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeŋonitä guk taŋi u kadäni uken
ahäŋkuk yäŋ iwetkuŋo kadäni u nadäŋ iwatpäŋ nanak ämani obaŋ yarä
nämo tärewani ugänpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. 17 Herottä ude täŋkuko unita
man profet Jeremaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

18 * *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yäŋirän nadäŋkuŋ.*
Nanakiye kumbuŋo unita konäm kähän yäŋirän iniŋ bitnäna yäŋkaŋ täŋpä waŋkuŋ. *Jer 31:15*

Jesu nädamiŋi nani äneŋi ini komeken äbuŋ

19 Täŋpäkaŋ Josep Isip komeken pen ririän Herottä kumbänä Ekäni
täŋo aŋero kubätä däpmonken ahäŋ iminŋpäŋ iwetkuk; 20 * Josep, äma
nanak ŋo urayäŋ yäŋkuko ukeŋo kumbuk. Unita gäk akuŋkaŋ nanak
yaminŋi ŋo yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Isrel komeken ku yäk. 21 Ude iweränä Josep
iroŋi yaminŋi yämagurän yäpmäŋ Isrel komeken kuŋkuŋ. 22-23 * Kuŋpäŋä
nadäŋkuk; Herottä kumbänkaŋ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta
intäjukun täŋpäŋ itkuko unita Josep uken kwayäŋ umuntaŋkuk. Täŋpäŋ
Anututä däpmonken jukuman ätukät iweränä kukŋi kädagän kumaŋ Galili
komeken kuŋkaŋ Nasaret yotpärare-ken yot täŋpäŋ itkuŋ. Täŋpäŋ Jesuta
profet ätutä bian yäŋkuŋo u bureni ahäŋkuk. Ŋode yäŋkuŋ;
Äma ŋo Nasaret nanik yäŋ api iwetneŋ.

3

Jontä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk
Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

1 Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia
täŋo kome bämopi-ken u päŋku itkuk. Itkaŋ manbiŋam yäŋahäk-ahäk
epän täŋ itkuk. 2 * Täŋpäŋ manbiŋam ŋode yäŋahäk täŋkuk; Kadäni ŋo
Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän bureni täŋ yämayäŋ täko u
keräp täyak unita bänepjin sukureŋpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ u kumän
peŋ morewut! yäk. 3 * Täŋpäkaŋ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken
yäpmäŋpäŋ Jonta yäŋpäŋ man ŋode kudän täŋkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode yäŋ itak;
Ekänitä äbäkta kädet täwirut!
Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋsiwoŋ tawut! *Ais 40:3*

---

* **2:18:** Jer 31:15; Stt 35:19 * **2:20:** Kis 4:19 * **2:22-23:** Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46
* **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3:** Ais 40:3

Aisaiatä man ude kudän täŋkuk.

4 * Täŋpäkaŋ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäŋo pujiŋipäŋ täŋpani upäŋ täŋkaŋä pioŋtawä but gupipäŋ täŋpani upäŋ yamäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täŋkukonik. Täŋkaŋ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäŋ nak täŋkukonik. 5 Ude täŋkaŋ manbiŋam u yäŋahäŋirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba Jodan ume kukŋi kukŋi uken naniktä bumta äbä ahäŋ imiŋpäŋ manbiŋam nadäŋkuŋ. 6 Manbiŋam nadäŋpäŋ wakini yäŋahäŋirä Jontä Jodan ume gänaŋ yäŋyäkŋat päpmo ärut yämik täŋkuk.

7 * Ude täŋkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän yäŋkaŋ uken äbäŋirä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ Jontä yäwetkuk; Wa! In bänepjin nämo sukureŋkaŋ äbäkaŋ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäŋo momita kokwawak nadäŋkaŋ tadäpayäŋ täko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tägän äbäkaŋ? 8 Inä bänepjin bureni-inik sukureŋpäŋ äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! 9 * Ŋode nämo nadäneŋ; Bänepnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamäŋ yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo! Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yäŋ nadäŋpäŋä mobä jopi ŋopäŋ täga täŋpewän ahäneŋ! yäk.

10 * Upäŋkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madäŋpäŋ ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

11 * Näkä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ŋode; In wakiwaki täk täkaŋ u kumän peŋ moreŋpäŋ bänepjin sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋatta ume ärut tamik täyat. Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nämo. Näk umeinikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

12 * Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik epän täkta äbayäŋ täyak. Yäpmäŋ danik epän u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipikät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita yot kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmoneŋ yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk
Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

13 Täŋpäŋ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ ririän Jesu Jontä ärut namän yäŋkaŋ Galili komeken naniktä abämaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbäŋpäŋ Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk. 14 Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämo! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yäŋ näwetan? 15 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upäŋkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayäŋ. Nek Anututä nadäŋpäŋ kädet peŋkuko ugänpäŋ iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buraminpäŋ ume ärut iminkuk.

16 * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpäŋ uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ gwäki

---

* **3:4:** 2Kin 1:8 * **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12 * **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Apos 1:5 * **3:12:** Mat 13:30 * **3:16:** Jon 1:32

terak maŋirayäŋ täŋkuk. 17 * Täŋirän Anutu kunum gänaŋ gera kubä ŋode yäŋkuk; Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni yäk. U kaŋpäŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yäŋkuk.

4

Satantä Jesu yäŋ-ikŋatkuk
Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

1 * Jontä Jesu ume ärut imän täreŋirän Satantä Jesu täŋyabäkta Munapiktä yäŋikŋat yäpmäŋ kome jopi-ken päŋku teŋkuk. 2 * Kome jopi-ken tewänkaŋ ketem kubä nämo naŋkaŋ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon nakta wakiinik kubä iŋkuŋ. 3 Ude täŋirän Satantä ahäŋ imiŋpäŋä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpäwä mobä itkaŋ ŋo yäweri ketem äworewäkaŋ naŋ yäk. 4 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täŋpayäŋ. Anutu täŋo man kudän terak man ŋode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täŋo man kumän nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ kuŋareko uyaku täga yäk.

5-6 Ude yäwänä Satantä yäŋikŋat yäpmäŋ Jerusalem kuŋpäŋ kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ.
Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren. *Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpäwä man u nadäŋpäŋ punin ŋonitä komen umu tubäpe! yäk. 7 * Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Näk ude nämo täŋpayäŋ. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iweren yäk.

8 Yäwänä Satantä Jesu pom käroŋi kubäken yäŋikŋat yäpmäŋ päro itkaŋ komeni komeni äma äbori äbori u ba unitäŋo tuŋum pähap gäripi mebäri mebäri u iwoŋäreŋkaŋ ŋode iwetkuk; 9 Gäk gukut imäpmok täŋ naminpäŋ naniŋ orériri imaka päke yabätan ŋowä täga ganiŋ kirewet yäk. 10 * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätäŋpeŋ ku! Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä epän täŋ iminеŋ. Man ude pätak. 11 * Eruk Jesutä Satan ude iweränä teŋpeŋ kuŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä äbä täŋkentäŋ iminkuŋ.

Jesu Galili komeken epän yäput peŋpäŋ täŋkuk
Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

12 * Täŋpäkaŋ Jon komi yot gänaŋ tewä irirän Jesutä biŋam nadäŋpäŋ äyäŋutpeŋ Galili komeken kuŋkuk. 13 * Päŋku ini yotpärare Nasaret u ittäŋgän eruk peŋpeŋ Kapeneam kuŋkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täŋo kome. Ukäda päŋku itkuk. 14 Jesutä kome u kuŋatkuko unita bian profet Aisaiatä man ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

---

* **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18, 4:15 * **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7 * **4:4:** Lo 8:3 * **4:7:** Lo 6:16 * **4:10:** Lo 6:13 * **4:11:** Hib 1:6,14 * **4:12:** Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **4:13:** Jon 2:12

15 *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jodan ume*
udude käda Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guŋ äbotken
nanik.
16 *Upäŋkaŋ bipmäŋ urani-ken it täkaŋ u in peŋyäŋek pähap api käneŋ.*
Kumbani komeken bumik it täkaŋ, nadäk-nadäkjin nämo pirärewani, inta
peŋyäŋek pähap kubä ahäŋ tamayäŋ täyak. *Ais 9:1,2*
Aisaiatä man ude kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk.

17 * Täŋpäŋ Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuko kadäni uken manbiŋam yäŋahäk epän yäput peŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Bänepjin sukureŋpäŋ siwoŋigän kuŋarut. Anututä intäjukun itkaŋ äboriye yabäŋ yäwatinik täŋpayäŋ täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk
Mak 1:16-20
18 Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuŋattäŋgän yabäŋkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayäŋ tom wädäwani yäk maŋpän äpmoŋirä yabäŋkuk. Äma yarä uwä moneŋ epänta gwägu tom yäpmäk täŋkumänonik. 19 * Yäk maŋpän äpmoŋ irirän Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Eruk! Epän u peŋkaŋ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. 20 * Yäweränä uterakgän epäni u peŋpeŋ iwatkumän. 21 Eruk, ätukät kuŋpäŋä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkaŋ yäk taŋi gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabäŋkuk. 22 Yabäŋpäŋä näk näwarun yäŋ yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän teŋpeŋ Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägaŋkuŋ
23 * Täŋpäŋ Jesutä kome Galili dubini-ken itkuŋo u kudup kuŋat moreŋpäŋ ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägaŋit, käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ man yäwerit täŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Manbiŋam Täga ŋode yäŋahäŋtäŋ kuŋatkuk; Anututä intäjukun itkaŋ äboriye yabäŋ yäwatinik täŋpayäŋ täyak u ahätak yäk. 24 * Ude yäwerirän biŋami Siria komeken kuŋat moreŋirän nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneŋ täŋpani, kumäŋ-däpurek täŋpani ba käyäm mebäri mebäri täŋpani u kudup noriyetä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä yäpän tägaŋkuŋ. 25 * Täŋpänkaŋ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täŋkuŋ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täŋkuŋ.

5

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk
Luk 6:20-26
1-2 Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuŋo u yabäŋpäŋ pom keräpi kubä terak äro maŋitpäŋ irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiŋam ŋode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk;

---

* **4:17:** Mat 3:2 * **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 * **4:20:** Mat 19:27 * **4:23:** Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 * **4:24:** Mak 6:55 * **4:25:** Mak 3:7-8

3 * Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäŋ nadäk täkaŋ uwä
säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.
4 * Täŋpäkaŋ äma iniken mominita nadäwä waki täŋpäpäŋ konäm bute-
waki terak kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä ini bänepi api täŋpidäm taŋ yämek.
5 * Ba äma bänep kwini terak kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ŋo inita biŋam api
yäniŋ kirewek.
6 * Täŋpäŋ äma irit kuŋat-kuŋat siwoŋi u iwatta gäripi-inik nadäŋpäŋ
ehutpäŋ täk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani täŋo gäripini uwä api däpmäŋ täreŋ
yämek.
7 * Täŋpäkaŋ äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän
itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäŋ yämek.
8 * Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ
uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaŋ-ahäneŋ.
9 * Täŋpäŋ äma ämik ba duŋwekwek däpmäŋ täkŋek täkaŋ uwä säkgämän
itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkŋo ironŋinaye yäŋ api yäwerek.
10 * Ba äma Anutu täŋo kädet siwoŋi iwarirä äma ätutä iwan täŋ yämik
täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.

11-12 * * Täŋpäkaŋ intä näk nadäŋ namikinik täŋirä ämawebetä man jop
yäŋ-täkŋatpäŋ, man wakiwaki täwetpäŋ täwat kireŋit api täneŋ. Upäŋkaŋ
ude täŋirä nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, in säkgämän itkaŋ. Nadäkaŋ?
Bäräpi udewani intagän nämo täŋ tamik täkaŋ. Profet biani itkuŋo unita
udegän täŋ yämiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ in kunum gänaŋ kowata täga api yäpneŋo
unita bänep täga nadäŋpäŋ oretoret terak kuŋat täkot!

Inä ämawebe täŋo paŋ kenta topän ude itkaŋ
Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken
paŋ gäripi nikek ude kaŋ kuŋarut. Täŋpäkaŋ gäripi paoreko uwä jide
täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Nämo, paŋ gäripi nikek nämo uwä maŋpä
kuŋirä ämawebetä yeŋ awähutneŋ. Unita paŋ gäripi nikek ude kaŋ kuŋarut!

14-15 * * Ba kubä pen ŋode; Topäntä taŋi ijiŋpäŋ ägoni säkgämän peŋyäŋek
täkaŋ. In-täŋo irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Äma kubätä topän ijiŋpäŋ
käbop imata pewek? Ude nämo, ijiŋpäŋ kwawak peŋirän ägonitä kädet-
ken peŋ-yäŋeŋirän ämawebetä kwawakgän kaŋtäŋ kuŋatneŋ. Ba yotpärare
taŋi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik
irirän ämawebe bankentä täga käneŋ. 16 * Täŋpäŋ in, irit kuŋat-kuŋatjin

* **5:3:** Ais 57:15 * **5:4:** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5:** Sam 37:11 * **5:6:** Ais 55:1-2 * **5:7:** Jem 2:13 * **5:8:** Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 * **5:9:** 1Jo 3:2-3 * **5:10:** Hib 12:4; 1Pi 3:14 * **5:11-12:** 1Pi 4:14; Jem 1:2 * **5:11-12:** 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 * **5:14-15:** Jon 8:12, 9:5 * **5:14-15:** Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 * **5:16:** Efe 5:8-9; 1Pi 2:12

udegän. Anutu täŋo peŋyäŋek kudän bänepjin-ken itak u täŋpewä kwawak ririrän kädet siwoŋi kuŋarirä ämawebetä tabäŋpäŋ oretoret täŋpäŋ Anutu-jin kunum gänaŋ nanik u iniŋoret täneŋ.

Jesu Anutu täŋo man biani wärämutta nämo äpuk

17 * Jesutä ude yäŋpäŋä äneŋi ŋode yäŋkuk; In Anutu täŋo baga man ba profet biani täŋo yäwetpäŋ yäwoŋärek man täŋpani u näkä däpmäŋ täkŋekta äpuk yäŋ nämo nadäneŋ. Näk u däpmäŋ täkŋekta nämo äput. Nämo, u täŋkehärom taŋpewa bureni kwawak kaŋ ahäwän yäŋpäŋ äput. 18 * Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräŋeŋ nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täŋo man terak kudän täŋkuŋo u bureni ahäwäkaŋ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

19 * Unita äma kubätä baga man täpuri-inik kubä irepmitpäŋ ätu kädet udegän kaŋ iwarut yäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä nämo api irek. Täŋ, äma kubätä baga man u buramiŋpäŋ ätu kädet udegän kaŋ iwarut yäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä api irek. 20 Unita ŋode täwera nadäwut; Baga man yäwoŋärewani äma ba Parisi ämatä ŋode yäk täkaŋ; Bureni, nin Anutu täŋo Baga man iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkamäŋ yäk. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ in u yärepmitpäŋ Anutu täŋo gärip ugän kaŋ iwarut. Ude nämo tänayäŋ täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api äroneŋ.

Kokwawak nadäŋpeŋ kuŋat-kuŋatta man
Luk 12:57-59

21 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubä kumäŋ-kumäŋ nämo uren. Äma kubä kumäŋ-kumäŋ urayäŋ täyan uwä manken api iren yäk. 22 * Man ude yäwetkuko upäŋkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäŋpeŋ kuŋarayäŋ täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayäŋ täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäŋpäŋ iniŋ wärät man iwerayäŋ täyak uwä geŋi kädäp mebet ikek unita biŋam api täŋpek.

23-24 * Unita ket ŋode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täŋ ima yäŋpäŋä ŋode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täŋkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadäŋpäŋä imaka Anututa imikta yäwani u pewi ririrän äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku notkapak kokwawak nadäŋ gameko uwä yäŋahäŋpäŋ yäŋpak taŋkaŋ eruk äneŋi äyäŋut päŋku imaka u Anututa täga imen.

25 * Ba notkapak kubätä iwan täŋ gamiŋpäŋ manken gepmaŋpayäŋ yäŋirän nadäŋpäŋä manken nämo ahäŋkaŋ päŋku notkapak-kät yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ. Ude nämo täŋkaŋ notkapaktä jukun päŋku gäkŋo mebärika yäŋahäwänkaŋ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniŋ kireŋpewän gepmäŋit päŋku komi yotken gepmaneŋ. 26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täŋ imeno u nämo täreŋirän gäk jop täga nämo ganiŋ kirewä äpämaŋ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi

* **5:17:** Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 * **5:18:** Luk 16:17, 21:33 * **5:19:** Jem 2:10 * **5:21:** Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 * **5:22:** 1Jo 3:15 * **5:23-24:** Mak 11:25 * **5:25:** Mat 6:14-15; Mat 18:34-35

täŋ imeno u suwawi tärewänkaŋ uyaku ganiŋ kireŋpewä äpämaŋ kwen! Upäŋkaŋ jide täŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ suwawi tärewäpäŋ äpämaŋ kwen?
27 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Anututä
äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneŋ yäk. 28 *
Man ude yäwetkuko upäŋkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webe
kubä kaŋgärip täŋpäŋ ukät pätde yäŋ bänepi-ken ude nadäweko uwä
kubokäret täyak uba. 29 * Unita dapunka kubätä waki täŋo buŋep-ken
gepmaŋpayäŋ täŋpänä dapunka u dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok
yäpmäŋ kuŋatkaŋ geŋi-ken äpmoŋpenta. 30 * Ba ketka kubätä waki täŋo
buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä ketka u madäŋ täkŋeŋpäŋ maŋpi kuneŋ!
Gupka kumän nikek yäpmäŋ kuŋatpäŋ waŋpäŋ geŋi-ken äpmoŋpenta.

Nädapitä duŋwek täkaŋ unitäŋo man
Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi pen ŋode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye
orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayäŋ nadäŋpäŋä
webena peyat yäŋ man kudän kwawak ude täŋpäŋ imeko uyaku täga
yäŋiwat-pewän kwek yäk. 32 In man ude nadäk täkaŋ upäŋkaŋä apiŋo näkä
ŋode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopäŋ
jop nadäŋ yäŋiwat-pewän päŋku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret
täŋpek. Täŋkaŋ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret täŋpek.

Yäŋ-kehäromtak man yäkta man

33 * Jesutä ude yäwetpäŋ äneŋi man kubä pen ŋode yäŋahäŋpäŋ
yäwetkuk; Baga man kubä bian ŋode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Gäk
yäŋkehäromtak man jop nämo yäwen. Yäŋ-kehäromtak man u Anutu
iŋamiken yäwani unita udegän bureni täŋpen yäk. 34 * In-täŋo baga man
terak ude itak upäŋkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; In yäŋkehäromtak man
yäna yäŋpäŋä imaka kubä wäpi terak utpäŋ nämo yäneŋ. Kunum wäpi
terak utpäŋ yäŋkehäromtak man nämo yäneŋ. Kunum uwä Anutu täŋo
irit bägup unita. 35 * Ba kome wäpi terak utpäŋ yäŋkehäromtak man
nämo yäneŋ. Kome u imaka, Anutu täŋogän. Ba kudupi yotpärare
Jerusalem wäpi terak utpäŋ yäŋkehäromtak man nämo yäneŋ. U Kaŋiwat
Äma intäjukun täŋpani, Anutu täŋo yotpärare unita. 36 Ba gwäkjin kujat
terak wohutpäŋ nämo yäneŋ. Imata, manjin u kehäromi nikek nämo. Jide?
In gwäkjin pujiŋ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiŋ
kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän! 37 * Unita
äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämo yäŋ nadäkta gäwet
yabäŋirän gäk "Bureni" yäŋ yäŋpäŋä "Ei"-gän iweren. Ba "Bureni nämo"
yäŋ yäŋpäŋä "Nämo"-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upäŋkaŋ
gäk imaka kubä täŋo wäpi terak wohutpäŋ yäweno uwä Satantä pewän
ahäŋirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämo täneŋ
Luk 6:27-36

---

* **5:27:** Kis 20:14; Lo 5:18 * **5:28:** 2Pi 2:14 * **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 * **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 * **5:31:** Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11 * **5:33:** Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * **5:34:** Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * **5:35:** Sam 48:2; Ais 66:1 * **5:37:** Jem 5:12

38 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetkuk; Baga man
kubä bian ŋode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Kubätä dapunka yäpurän
tumbäwä kowata udegän täŋ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäŋ
tokäränä kowata udegän däpmäŋ tokät imen yäk. 39 * In man ude nadäk
täkaŋ upäŋkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä waki täŋ gamänä
kowata waki nämo täŋ imen. Unita äma kubätä bumumka kukŋi käda
guränä kukŋi iniŋ kirewen. 40 * Ba äma kubätä gäka kokwawak nadäŋpäŋ
manken gepmaŋpäŋ gäkŋo tek punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik
bok iniŋ kirewi yäpek. 41 Ba äma kubätä täŋkentäŋ päŋku tuän uduken
nepmaŋkaŋ äbi yäŋ gäweränä täŋkentäŋ päŋku ban uduken teŋkaŋ äben.
42 Ba äma kubätä imaka kubäta yäŋapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkŋo
imaka kubä yäpmäŋ päŋku täŋkaŋ api gamet yäŋ gäweränä iniŋ kirewen.
43 * Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man kubä
ŋode yäwani u nadäkinik täkaŋ; Notjiyeta bänep iron täŋ yämiŋkaŋ äma
iwan täŋ tamik täkaŋ unita mäde ut yämineŋ. 44 * Man ude nadäkaŋ
upäŋkaŋ näkä apiŋo ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita
bänep iron täŋ yämineŋ. Ba äma nadäkinikjinta yäŋpäŋ komi tamik täkaŋ
unita Anututä täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapineŋ. 45 * In ude täneŋo
uyaku Nanjin kunum gänaŋ nanik täŋo nanakiye bureni-inik api itneŋ.
Täŋpäkaŋ mebäri imata äma waki ba äma täga bok iron täŋ yämineŋ? Uwä
ŋode; Nanjin unitä yäŋpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peŋyäŋeŋ
yämik täyak. Ba Anututä nadäŋ yämiŋirän äma siwoŋi-ken ba äma goret
kuŋarani-ken iwän tak täyak. 46 Täŋpäkaŋ äma gäka bänep iron kowata täŋ
gamik täkaŋ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk
äma täga yäŋ nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän
bänep iron täŋ yämik täkaŋ. 47 Ba guŋ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk
täkaŋ unitagän bänep iron täga täŋ yämik täkaŋ. Täŋ, inä kädet ude nämo
täneŋ. In notjiye-tagän iron täŋ yämineŋo uwä injinta nadäwä täga nämo
täneŋ. Äma kowata nämo täŋ tamanita iron täŋ yämineŋo uyaku! 48 * In
nadäkaŋ? Kunum gänaŋ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän
täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kaŋ täk täŋput!

6

Äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta man

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; In ket nadäŋkaŋ kuŋat täkot.
Imaka täga kubä täŋpa yäŋpäŋä ŋode nämo nadäŋpäŋ täŋpen; Kwawak
täŋira ämawebetä nabäŋpäŋ wäpna yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ nämo
täŋpen. In ude tänayäŋ täkaŋ uwä kunum gänaŋ Nanjintä gwäki täga
nämo api tamek. 2 Unita gäk äma kubä täŋkentäŋ ima yäŋpäŋä eruk
ämawebetä nabäwut yäŋ nadäŋkaŋ iŋamiken kwawak nämo täŋpen. Äma
yäŋ-yäkŋaranitä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin täk täkaŋ ude nämo
täŋpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibäŋpäŋ wäpnin biŋam yäpmäŋ
akut yäŋ nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki
yäpmäŋirä täretak ubayäŋ! 3 * Unita gäk äma kubä täŋkentäŋ ima yäŋpäŋä
käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabäŋpäŋ-nadäŋirän

* **5:38:** Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * **5:39:** Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * **5:40:** 1Ko 6:7
* **5:43:** Wkp 19:18 * **5:44:** Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 * **5:45:** Efe 5:1
* **5:48:** Wkp 19:2; Lo 18:13 * **6:1:** Mat 23:5 * **6:3:** Mat 25:37-40

nämo. 4 Ude täŋiri Nanka, imaka käbop täŋiri kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi
Luk 11:2-4

5 * Jesutä man ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In Anutu-ken yäŋapina yäŋpäŋä äma yäŋ-yäkŋaranitä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Yäŋ-yäkŋarani äma uwä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man käroŋi boham yäkta gäripi nadäk täkaŋ. Ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ udewä täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabäŋirä gwäki yäpä täretak ubayäŋ! 6 * Unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋpäŋä gäkŋa yot gänaŋ päro yäma yäputpäŋ itkaŋ Nanka käbop it täyak ukät man yäŋpäŋ-nadäk tädeŋ. Ude täŋiri Nanka imaka käbop kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

7 * Ba in Anutu-ken yäŋapina yäŋpäŋä guŋ ämatä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Guŋ äma uwä anutunita man käroŋi, mebärini nämo yäŋiwat yäpmäŋ kuk täkaŋ. Käroŋi ude yäŋ yäpmäŋ kuŋitna uyaku anutunintä käwep nadäŋ nimek yäŋ nadäk täkaŋ. 8 * Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ. In imaka imakata wäyäkŋeŋpäŋ Anutu Nanjinken yäŋapinayäŋ nadäŋirä Nanjin uku tabäŋpäŋ-nadäk täyak. Unita imata man käroŋi mebärini nämo yäŋiwat yäpmäŋ kuneŋ? Nanjin uwä täŋkentäŋ tamikta gäripi nadäk täyak.

9 * Unita Anutu-ken yäŋapinayäŋ nadäŋpäŋä man siwoŋi ŋode yäneŋ;
Kunum gänaŋ Nanin taŋi,
Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.
10 * Äbäŋpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.
Kunum gänaŋ gäkken man buramik pätak, kome terak ninken udegän man buramik pat täyon.
11 Kadäni ŋonitäŋo ketem nimisi.
12 * Nin notniye täŋo momi pek täkamäŋ, gäk udegän mominin peŋ nimisi.
13 * Täŋyabäk-ken nämo nipmaŋpen.
Wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋsi.

14 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma kubätä waki täŋ gaminŋirän, waki täŋ gameko u peŋ iminŋkaŋ nämo yäpmäŋ kuŋariwä Nanka kunum gänaŋ naniktä udegän gäkŋo wakika api peŋ gamek. 15 Upäŋkaŋ äma kubätä waki täŋ gaminŋirän waki täŋ gameko u nämo peŋ iminŋkaŋ yäpmäŋ kuŋariwä Nankatä udegän gäkŋo waki nämo api peŋ gamek.

Nakta jop iritta man

16 * In kadäni ätu Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpäŋä butewaki iŋam dapun nämo ijiŋkaŋ kuŋatneŋ, yäŋ-yäkŋarani ämatä täk täkaŋ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibäŋpäŋ in äma kädet täga täŋpani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ iŋam dapun butewaki ijiŋkaŋ kuŋat täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäŋirä täretak ubayäŋ! 17 Upäŋkaŋ inä, Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpäŋä ume ärutpäŋ gwäkjin pujiŋ täŋket utkaŋ kuŋatneŋ. 18 Ude täŋirä ämawebetä in Anutu iniŋ oretta nakta jop kuŋatkaŋ yäŋ tabäŋpäŋ nämo nadäneŋ. Nanjin käbop it täyak unitägän

---

* **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 * **6:6:** 2Kin 4:33 * **6:7:** Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * **6:8:** Mat 6:32 * **6:9:** Jon 17:6 * **6:10:** Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 * **6:12:** Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9

tabäŋpäŋ-nadäk täŋpek. Nanjin uwä imaka käbop täŋirä tabäŋpäŋ-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuŋum burenita man
Luk 12:33-34

19 * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In kome
terak ŋo imaka tägatäga yäpmäkta nadäwätäk nämo täneŋ. Kome täŋo
tuŋum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaŋ ba gämäneŋ
ärok täkaŋ. Ba kubo ämatä yot däpmäŋ äreyäŋpäŋ kubo täneŋ. 20 * Unita
kunum täŋo tuŋum yäpmäkta epäni täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Kunum täŋo
tuŋum nämo wak täkaŋ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaŋ ba u
nämo gämäneŋ ärok täkaŋ. Kunum täŋo tuŋum uwä kubo ämatä täga
nämo däpmäŋ äreyäŋpäŋ yäpneŋ. 21 Bureni-inik, imatäken tuŋumta nadäwi
ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uterakgän peŋpäŋ kuŋaren.
22 In nadäkaŋ? Dapunjin u gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo
uwä gupjin imaka, peŋyäŋek ikek ririän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ.
23 Täŋ, dapunjin waneŋo uwä jide täŋpäŋ imaka imaka täga kaŋpäŋ
täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ urani gänaŋ irek. Täŋpäkaŋ
peŋyäŋek bänepjin-ken itak unitä bipmäŋ urani täŋpeko uwä bipmäŋ urani
pähap gänaŋ api itneŋ.

Gup täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täneŋ
Luk 16:13, 12:22-31

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täŋ yämek.
Nämo, u kubäta gäripi nadäŋkaŋ kubäta ganani nadäwek. Ba kubä täŋo
epän täŋkaŋ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu
terak ba moneŋ tuŋum terak bok täga nämo peŋpeŋ kuŋatneŋ.
25 * Unita ŋode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ŋode nämo täneŋ; Ketem
depäŋ näŋpet? Ba tek depäŋ täŋpäŋ kuŋaret? yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo,
ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk
moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneŋ. 26 *
In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäŋ nadäk täkaŋ?
Eruk, in barakta yabäŋpäŋ-nadäwut! U ketem nämo piŋpäŋ puget täkaŋ
ba pugetpäŋ kämita nämo pek täkaŋ. Upäŋkaŋ Nanjin kunum gänaŋ
naniktä yabäŋ yäwatpäŋ yepmäŋ towik täyak. Imaka äpani udewani
yabäŋ yäwatpäŋ yepmäŋ towik täyak u täŋpänä imata äma inta udegän
nämo tabäŋ täwatpäŋ tepmäŋ towiwek? 27 Nadäwätäkjintä kome terak
iritjin täga wädäwän käroŋ täwek? Nämoinik!
28 Unita gupjin täŋo tuŋumta imata nadäwätäk täk täkaŋ? Päya irori
bipiken it täkaŋ unita yabäŋpäŋ-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk
täkaŋ upäŋkaŋ yabäŋgärip ikek. 29 * Bureni, imaka kubä täŋo kaŋgäriptä
päya irori unitäŋo kaŋgärip u täga nämo irepmirek. Unitäŋo yabäŋgäriptä
intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän
kaŋgärip ikek päke u yärepmit täyak. 30 U uwä Anututä ini tek gäripi
nikek ude päya irori jopi unita uwäktäŋ yämik täyak. Täŋpäkaŋ u kadäni
keräpigän itpäŋ paot täkaŋ. Apiŋo ahäneŋopäŋ kwep ude äneŋi täreŋ
täneŋ. Eruk, päya irori unita yabäŋ yäwat täyak upäŋ imata inta

---

* **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 * **6:25:** Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * **6:29:** 1Kin 10; 2Sto 9

udegän täga nämo tabäŋ täwatpäŋ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkaŋ?
31 Unita ketem ba ume deken yäpmäŋpäŋ näne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Ba tek deken yäpmäŋpäŋ täne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. 32 * Nämoinik! U guŋ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yäŋ tabäŋpäŋ-nadäk täyak unita api täŋkentäŋ tamek. 33 * Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täŋpek. Nämo, Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ täwatta ba unitäŋo kädet siwoŋi u iwatta unitagän gäripi-inik nadäŋpäŋ epäni täk täkot. Ude täŋirä uyaku ketem tuŋumta wäyäkŋek epän tänayäŋ täkaŋ u api taniŋ kirewek. 34 * Unita kwep täŋo irit kuŋat-kuŋat jidewani api itneŋ yäŋ nadäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kwep yäŋen täŋo bäräpi ini ririrä apiŋo täŋo unitagän nadäwätäk täneŋ.

7

Äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ
Luk 6:37-38,41-42

1-2 * * Jesutä man äneŋi kubä pen ŋode yäwetkuk; In äma kubä yäŋpäŋ-kaŋiwat nämo täneŋ, Anututä in udegän yäpmäŋ daniwekta nadäŋkaŋ. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadäŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadäŋ tamek.
3-4 Unita gäk imata täpun-täpun taŋi dapunka-ken itak u nämo kaŋpäŋ nadäŋkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpäŋ yokut gamayäŋ iwet täyan? Täpuntäpun gäkŋa dapunka-ken itak u imata nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? 5 Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä gäkŋa dapunka-ken täpun-täpun taŋi itak u yokutkaŋ uyaku dapun täga ijiŋpäŋ kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! 6 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkaŋ unita Anutu täŋo man kudupi u jop nämo yäwetneŋ. Aŋtä äma yek täkaŋ udegän äma udewani uwä Anutu täŋo man unita bitnäŋpäŋ taniŋ wärätneŋ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkaŋ-ken tuŋumka täga kubä jop nadäŋ täga maŋpi kuneŋ? Nämo, buttä tuŋumka u yeŋ gatäŋtäŋ kuŋkaŋ abäk täneŋ. Äma uwä udegän täneŋ yäk.

Anutu-ken yäŋapiŋtäko api nadäŋ tamek
Luk 11:9-13

7 * Jesutä man ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yäŋapiŋirä api nadäŋ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkŋek epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäŋ kuŋirän yäma dät imeko ude. 8 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä yäŋapik epän täŋpäŋä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput ririrän Anututä nadäŋ iminŋpäŋ yäma dät imeko ude.
9 Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäŋirän mobä täga imen? Nämo! 10 Ba tomta yäŋapiŋirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik!

* **6:32:** Mat 6:8 * **6:33:** 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 * **6:34:** Kis 16:4,19; Mat 6:11 * **7:1-2:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:1-2:** Mak 4:24 * **7:6:** Mat 10:11 * **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24 * **7:8:** Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15

11 * Inä äma waki upäŋkaŋ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaŋ. Unita
ŋode nadäwut; Kunum gänaŋ Nanjin iron mähemi itak uken yäŋapiŋirä
imaka tägatäga imata täga nämo tamek? Nämo, u gäripi nadäŋ taminpäŋ
bureni-inik tamek yäŋ täwetat!
12 * Unita ŋode täwetat; Kädet äma ätutä täŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ in
udegän täŋ yäminеŋ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yäŋahäwani
u ba baga man Mosestä yäŋahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri
Luk 13:24
13 * In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kaŋ ärowut. Kumäŋ-kumäŋ
kädet u taŋi ba yämani udegän u taŋigän. Kädet taŋi uken ämawebe mäyaptä
kuŋ äbäŋ täk täkaŋ. 14 * Täŋpäkaŋ irit kehäromi täŋo yäma uwä täpuri ba
käderi udegän gäkŋi. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkaŋ.

Päya wakitä mujipi näŋpani täga nämo wädäwek
Luk 6:43-44
15 * In nadäkaŋ? Äma ätu Anutu täŋo man yäŋahäk täkaŋ upäŋkaŋ
ämawebe täŋyäkŋatna yäŋkaŋ Anutu täŋo man siwoŋi nämo yäŋahäk täkaŋ.
Äma udewanita ket nadäŋkaŋ kuŋatneŋ. Äma uwä bänep ärik-ärik man
täwet täkaŋ upäŋkaŋ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 16 *
Unitäŋo irit kuŋat-kuŋariken bureni jide pewä ahäk täkaŋ u yabäŋpäŋ-
nadäŋkaŋ mebärini täga nadäneŋ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip
täga nämo wädäneŋ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneŋ.
17 Nämo, päya mebäri täga terak bureni gäripi nikek wädäneŋ. Täŋ, päya
mebäri wakitä mujipi näŋpani nämo wädäneŋ. 18 Päya mujipi näŋpani
terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo
näŋpani terak bureni näŋpani uwä täga nämo wädäneŋ. 19 * Täŋpäkaŋ
päya, bureni goret pewä ahäk täkaŋ uwä madäŋpäŋ kädäp pewä ijik täkaŋ.
20 * U udegän, äma Anutu täŋo man jopjop yäŋahäwani unitäŋo mebärini
nadäna yäŋpäŋä irit kuŋat-kuŋari upäŋ yabäŋpäŋ-nadäneŋ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk
Luk 13:25-27, 6:47-49
21 * Unita ŋode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yäŋ näwet
täkaŋ upäŋkaŋ u kuduptagän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api
äroneŋ. Nämo! Nana kunum gänaŋ unitäŋo mani buramik täkaŋ ämawebe
unitägän api äroneŋ. 22 Äma mäyaptä kadäni pähapken ŋode api näwetneŋ;
Ai! Ekäni! Gäkŋo biŋam man ämawebe yäŋahäŋpäŋ yäwetkumäŋ. Ba
gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täŋit mäjo yäwat kireŋit
täŋkumäŋ. 23 * Man ude yäŋirä näkä ŋode api yäweret; Wakiwaki täŋpani
in kewewut! Näk inta nämo nadätat!
24 Eruk, ämawebe man täwet täyat ŋo buramiŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo
uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täŋpani udewani bumik. Kadäni
kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak
täŋpek. 25 Täŋpekopäŋ iwän mänit täŋirän ume tokätkaŋ gwägu tokŋewek.
Täŋpäkaŋ yot uwä mobä kehäromi terak täŋpani unita nämo wärämurek.

---

* **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 * **7:13:** Jon 10:7,9 * **7:14:** Apos 14:22 * **7:15:** Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mat 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 * **7:23:** Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19

26 Eruk kadäni kubä äma guŋ udewanitä yori mobä jiraŋ terak täŋpek.
27 Täŋpekopäŋ iwän mänit täŋirän ume tokätkaŋ gwägu pähap toknewek.
Ude täŋpäŋ yot uwä änen kwinit täŋpän kunen. Bureni, u paot-inik täŋpek!
Täŋpäkaŋ ämawebe näkŋo man täwet täyat ŋo nadäŋkaŋ nämo buramiŋpäŋ
iwatnayäŋ täŋo uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guŋ udewani.
28 Täŋpäkaŋ Jesutä man päke u yäŋ moreŋirän ämawebe dubini-ken
itkuŋo u man u nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 29 * Ŋode nadäŋkuŋ;
Baga man yäwoŋärewani ämatä man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täkaŋ ude
bumik nämo yäyak yäk. Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäŋ nadäŋkuŋ.

8

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

1 Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäŋirän ämawebe äbot pähap unitä
iwatkuŋ. 2 Täŋirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuŋpäŋ gukut
imäpmok täŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpäŋä näk
täga nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. 3 Ude yäwänä Jesutä keri gupi
terak peŋpäŋ yäŋkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ. Paräm ŋo paorut! yäk.
Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpäŋ säkgämän
itkuk. 4 * Jesutä ude täŋ iminpäŋ iwetkuk; Gäk imaka täŋ gamitat
ŋonitäŋo manbiŋam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päŋku gupka Anutu
täŋo bämop äma iwoŋäre. Ude täŋpäŋ äneŋi säkgämän itta Moses täŋo baga
man iwatpäŋ gupe käbäŋi nikek ijiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yäŋ api
gabäŋpäŋ-nadäwä tärenen yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpän tägaŋkuk
Luk 7:1-10

5 * Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumaŋ äroŋirän komi äma
kubätä Jesuken ahäŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuk; 6 Ärowanina! Epän
watä ämana komi pähap nadäŋpäŋ kwäyähänen täŋpäŋ yotken pätak yäk.
7-8 Yäwänä iwetkuk; Näkä äreŋkaŋä yäpa täganayäŋ yäk. Ude iweränä komi
äma unitä ŋode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotna-ken täga
kwen. Unita gäk ŋogän itkaŋä mangän yäŋiri kaŋ tägawän! 9 Ude täga täŋ
namen yäŋ nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täŋo gämori-ken
itkaŋ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaŋ. U
kubäpäŋ, Ku! yäŋ iwerawä, man buramiŋpäŋ kwek. Ba kubä, Äbi! yäŋ
iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ŋo tä! yäŋ iwerawä u
täŋpek yäk.
10 * Man ude yäŋirän Jesutä nadäwän inide kubä täŋpäpäŋ ämawebe
iwarän täŋkuŋo u ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik
ärowani ŋodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kaŋpäŋ nadäk täyat!
11 * Unita ŋode täwetat; Ämawebe mäyap guŋ äbotken nanik uken-uken
naniktä abäŋpäŋ Juda täŋo oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu
täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärawa pähapken bok api itneŋ. 12 * Upäŋkaŋ
Juda ämawebe ätu Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äronaŋipäŋ Anututä
yäwat kireŋpewän bipmäŋ urani gänaŋ äpmoŋkaŋ konäm butewaki täŋkaŋ
meni api jiwätpeŋ itneŋ. 13 Ude yäŋpäŋ komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi.

* **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46 * **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14
* **8:5:** Jon 4:47 * **8:10:** Mat 15:28 * **8:11:** Sam 107:3; Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28

Nadäkinikka täŋo bureni ahäŋ gamayäŋ. Ude iwerirän uterakgän komi äma täŋo epän watä äma uwä tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

14 * Ude täŋkaŋä Jesu Pitatä yot gänaŋ äroŋpäŋ kaŋkuk; Pita yepmani
webe uwä gup kädäp käyäm täŋkaŋ parirän. 15 Kaŋpäŋ Jesutä kerigän
iŋirirän käyäm u paotkuk. Täŋirän webe uwä akuŋpäŋ Jesuta ketem gwet
imiŋkuk.
16 Täŋpäkaŋ bipäda ugän ämawebe mäjotä magärani mäyap yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ Jesuken äbuŋ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peŋ yäwet-pewän ämawebe
yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ. Käyäm ikek imaka, kudup yäpän tägaŋkuŋ.
17 Ude täŋirän profet Aisaiatä bian man ŋode kudän täŋkuko u bureni
ahäŋkuk;
Nintäŋo käyäm-käyäm ba komi komi kumän niyomägatpäŋ yäpmäŋ kuŋkuk.
Ais 53:4

Jesu iwat-iwat täŋo man
Luk 9:57-62

18 Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäjiŋirä yabäŋpäŋ iwaräntäkiye
ŋode yäwetkuk; Eruk, gwägu kukŋi udude käda kuna! yäk. 19 Ude yäweränä
Baga man yäwoŋärewani äma kubätä abäŋpäŋä Jesu iwetkuk; Yäŋpäŋ-
yäwoŋärek äma, gäkä deken kwayäŋ yäŋiwä näk imaka, api gäwarän
täwet yäk. 20 * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ
näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägupi nikek. Barak udegän, bukäni
nikek. Upäŋkaŋ Äma Bureni-inik iwarayäŋ yäŋ yäyan uwä patpat bägupta
wäyäkŋek täyak.
21 * Ude yäŋirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadäŋ
naminiri näk päŋku nana kumbänpäŋ äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk.
22 Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täŋiri, kumbanitä kumbani
noriye kaŋ äneŋput.

Jesutä gwägu kenta mänit yäniŋ bitnäŋkuk
Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

23 Eruk man ude yäŋ paotpäŋä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äroŋpeŋ
gwägu kukŋi udude käda kuna yäŋkaŋ kuŋkuŋ. 24 * Kuŋtäko pengän
mänit pähap piäŋirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋkuk. 25 Jesu
uwä gäpe mädeni käda parirän iwaräntäkiyetä yäwä kikŋuränpäŋ iwetkuŋ;
Wära! Ekäni, täŋkentäŋ nimiwä! Gwägu gänaŋ äpmonayäŋ täkamäŋ ŋo! yäk.
26 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin äreyäwani!
Imata bänepjin bäräŋeŋ putärekaŋ? Ude yäwetkaŋ akuŋpäŋ mänit pähap ba
gwägu tokätkuko u yabäŋ yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋpewän kwikinik itkumän.
27 Ude täŋirän kaŋpäŋ iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap täŋpäŋ yäŋkuŋ;
Wära! Äma ŋo jidewani? Mänit kenta gwägutä mani buramikamän ŋo!
yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpän tägaŋkuŋ
Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

28 Eruk kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude käda Gadara komeken ahäŋkuŋ.
Kome uken äma mäjotä magärani yarä, äma kumbani äneŋpani-ken it

* **8:14:** 1Ko 9:5 * **8:20:** 2Ko 8:9 * **8:21:** 1Kin 19:20; Jon 5:25 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9

täŋkumänonik. Unitä komita täŋirän ämawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kädagän
yärepmitpeŋ kuŋ abäŋ täk täŋkuŋonik. 29 * Eruk yarä unitä Jesu kaŋpäŋ
bäräŋeŋ päŋku ahäŋ imiŋpäŋ kähän yäŋpäŋ ŋode yäŋkumän; Ee! Anutu
täŋo iroŋi gäk jide täŋ nimayäŋ abätan? Gäk kadäninin nämo täreŋirän
komi nimayäŋ ba abätan?
30-31 Ude yäŋpäŋ ban uduken but äbot pähap itkaŋ ketem naŋ irirä
yabäŋkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki
man ŋode iwetkuŋ; But äbot itkaŋ udu yabätan? Niwat kirewayäŋ
yäŋpäŋä niwat kireŋpewi jopi-ken kunero. Niweri päŋku but äbot itkaŋ
udu gänaŋ äpmona yäk. 32 Ude yäwänä Jesutä peŋ yäwetkuk; Eruk kut!
Yäwänä äma yarä u yabä kätäŋpeŋ kumaŋ but gänaŋ äpmoŋkuŋ. But u
gänaŋ äpmoŋpäkaŋ but päke unitä bäräŋeŋ kumaŋ geŋi äriŋpeŋ gwägu
gänaŋ äpmoŋpäŋ kumäŋ moreŋkuŋ.
33 Ude täŋirä äma but watäni irani uwä metäŋpeŋ kumaŋ yotpärare-
ken päŋku imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋami yäwetkuŋ. 34 Yäweräkaŋ
ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuŋ. Eruk äbä
kaŋpäŋä Jesu butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ kome ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ
iwetkuŋ.

9

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk
Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

1 * Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äroŋpeŋ gwägu kukŋi udude käda
ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. 2 Kumaŋ päŋku yotpärare-ken ahäŋirä äma
ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä gäraŋ täŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ.
Yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yäŋ nadäŋpäŋä
kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika
paotkaŋ!
3 Jesutä man ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo
unitä nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä
yänaŋipäŋ yäyak yäk. 4 * Ude yäŋirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ
ŋode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ? 5 Äma ŋo man
jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känayäŋ? Momika peŋ gamitat yäŋ
iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? 6 * Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi
peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ
äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ
yotka-ken kuyi! 7 Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk. 8 Kuŋirän
ämawebe päke unitä u kaŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ Anututä kehäromi udewani
äma keri terak peŋ yämiŋkuko unita wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ oretkuŋ.

Jesutä Matiyu ini iwaräntäkta imagutkuk
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

9 Jesutä Kapeneam yotpärare peŋpeŋ kuŋtäŋgän Matiyu kaŋkuk.
Matiyu uwä takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋo yot gänaŋ irirän kaŋpäŋ
iwetkuk; Gäk u peŋpäŋ näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani
buramiŋpäŋ akumaŋ iwatkuk. 10 Täŋpäŋ Jesu-kät ketem bok näna yäŋpäŋ
ini yot gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. Ude täŋirän takis moneŋ yäpani
ämakät waki täŋpani yäŋ yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta

* **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:34,41 * **9:1:** Mat 4:13 * **9:4:** Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2, 5:8

itpäŋ ketem naŋkuŋ. 11 * Naŋ irirä Parisi äma ätutä yabäŋpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani ämajin u imata takis moneŋ yäpani ba äma wakiwaki täŋpani-kät penta itpäŋ ketem näyak?
12 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ. 13 * Anututä bian ŋode yäŋkuk; Imaka imaka näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwat täkaŋ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yäŋkuko unitäŋo mebäri kaŋ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ unita nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ unita yäŋpäŋ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 * Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbäŋpäŋ iwet yabäŋkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadäŋ iminpäŋ kadäni ätuta nakta jop it täkamäŋ. Upäŋkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadäŋ iminkaŋ udewä täk täkaŋ ba? 15 * Ude yäŋirä Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ? Nämoinik! Täŋpäkaŋ iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ yäk.
16 * Jesutä ude yäŋpäŋ iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yäŋpäŋ man wärani yarä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yäŋkaŋ tek moräk kodakipäŋ tek wewani uterak täga nämo peŋpäŋ bipek. Ude täŋkaŋä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri täŋpäŋä biani yäpmäŋ däkŋewek. 17 Udegän, äma kubätä wain umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehäromitä täŋpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumäŋpäŋ wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Unita wain umeni api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ
Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Jesutä man ude yäŋ irirän käbeyä yot täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäŋpäŋ Jesu kaŋpäŋ gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ ŋode iwetkuk; Äpetna apigän kumäŋtak yäk. Unita gäkä päŋku ketkatä iŋiriri äneŋi kodak taŋpäŋ akwän! 19 Ude iwetpäŋ imagurän yäpmäŋ kuŋirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuŋ.
20-21 * Kuŋirä webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Webe unitä Jesu mädeniken iwatpäŋ Jesu täŋo tekgän iŋirira käyämna paorän yäŋkaŋ päŋku mädeniken tekgän iŋitkuk. 22 Ude iŋirirän Jesu äyäŋutpäŋ webe u kaŋpäŋ ŋode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäŋo käyämi paotkuk.

---

* **9:11:** Luk 15:2, 19:7 * **9:13:** Mat 12:7; Hos 6:6 * **9:14:** Luk 18:12 * **9:15:** Jon 3:29 * **9:16:** Jon 1:17 * **9:20-21:** Mat 14:36

23-24 * Ude täŋkaŋ kuŋtäŋgän Jairastä yotken ahäŋpäŋ nadäŋkuk.
Yäŋtäbätet yäŋpäŋ konäm butewaki pähap täŋit äma ätu butewaki kap
uhuwep terak piäŋit täŋirä yabäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Peŋpeŋ akumaŋ
kut! Webe gubaŋ u nämo kumak. Jop däpmon pätak yäk. Yäwänä kaŋ-
mägayäŋkuŋ. 25 Ude täŋpäkaŋ yäŋ-yäwat-pewän kudup akumaŋ kuŋirä
webe gubaŋ unitä itkuk-ken uken äroŋkuk. Äroŋpäŋä kerigän iŋirirän
akuŋkuk. 26 Täŋpänkaŋ unitäŋo biŋamtä komeni komeni kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän tägaŋkuŋ

27 * Jesu yotpärare u peŋpeŋ kuŋirän äma dapuri tumbani yarätä
gera ŋode yäŋtäŋ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäŋ niminŋpäŋ
täŋkentäŋ nimi! yäk. 28 Yäwän nadäŋkaŋ Jesu yot kubä gänaŋ äroŋkuk.
Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabäŋkuk; Dapunjek yäpä
tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän;
Ei, nadäkinik täkamäk. 29 * Yäwänä dapuri-ken yepmäŋitpäŋ yäwetkuk;
Nadäkinikjek täŋo bureni ahäŋ tamän! 30 * Ude yäŋirän dapuri ijiwän
kuŋkuŋ. Dapuri ijiwän kuŋirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Täŋ
tamitat ŋonita äma kubä iwetdeŋtawä! 31 Ude yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkuko
upäŋkaŋ mani nämo buraminŋkaŋ manbiŋam u yäŋahäŋpewän yäpmäŋ
komeni komeni kuŋatkuk.

32 Ude täŋpäŋ yepmaŋpän äma yarä u kuŋirän äma ätutä äma mäjotä
magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 33 *
Äbäŋirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireŋ imänkaŋ äma u man
yäŋkuk. Äma unitä man yäŋirän ämawebe päke itkuŋo u kaŋkaŋ keri iŋpäŋ
yäŋkuŋ; Imaka ŋodewani Isrel komeken nämo ahäŋirän kaŋpäŋ nadäwani
yäk. 34 * Ämawebetä ude yäŋirä Parisi ämatä ŋode yäŋkuŋ; U uwä mäjo täŋo
intäjukun ämatä kehäromi iminŋirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabäŋpäŋ butewaki nadäŋkuk

35 * Täŋpäŋ Jesu yotpärare taŋi täpuri kudup kuŋatkuk. Kuŋatkaŋ käbeyä
yot ini-ini äroŋpäŋ Anututä intäjukun it yäminŋirän gämoriken irit täŋo
Manbiŋam Täga u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit, paräm käyäm mebäri mebäri
nikek yäpän tägaŋit täŋkuk. 36 * Ude täŋkaŋ ämawebe päke u yabäŋpäŋ
butewaki nadäŋkuk. Ämawebe uwä nanak kodäŋani bumik, kehäromini
nämo, nadäwätäk terak kuŋarirä yabäŋkuk. 37 * Yabäŋpäŋ iwaräntäkiye
ŋode yäwetkuk; Epän taŋi kubä ahäŋ niminŋirän käyat yäk. Epän it yäpmäŋ
kukaŋ-ken uken ketem ahäŋ bumbum täkaŋ. Upäŋkaŋ ketem u yäpmäkta
epän äma yarägän. 38 Unita epän mähemi-ken yäŋapiŋirä ketem gämäneŋ
itkaŋ u yäpmäkta epän äma ätukät kaŋ pewän äbut.

10

Jesu iwaräntäkiye täŋo wäpi tawaŋ
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

---

* **9:23-24:** Jon 11:11 * **9:27:** Mat 20:29-34 * **9:29:** Mat 8:13 * **9:30:** Mat 8:4 * **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mat 14:14; Nam 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 * **9:37:** Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2

1 * Jesutä iwaräntäkiye 12 u yäŋ-yäkŋat päbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ
mäjo yäwat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nikek yäpä tägakta
kehäromi yämiŋkuk. 2-4 Iwaräntäkiye 12 unitäŋo wäpi tawaŋ ŋode;
Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.
Kubä Andru, Saimon monäni u.
Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.
Kubä Filip.
Kubä Batorom.
Kubä Tomas.
Kubä Matiyu, takis moneŋ yäpani u.
Kubä Jems, Alfias nanaki.
Kubä Tadius.
Kubä Saimon Selot.
Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keri terak peŋkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk
Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

5 * Ude täŋpäŋ Jesutä äma 12 u epän man ŋode yäwetkaŋ yäniŋ
kireŋpewän kuŋkuŋ; In kuŋkaŋ guŋ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare
it yäpmäŋ kukaŋ-ken u kuneŋtawä. 6-8 * * Isrel äma äbot kodäŋani bumik,
watä ämani nämo, itkaŋ ukengän kuŋkaŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ kaŋ
yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täŋpayäŋ
täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nikek yepmaŋpä tägaŋit, paräm
mebäri mebäri nikek komi nadäŋ itkaŋ u yäpä tägaŋit, mäjo yäwat kireŋit
ba äma kumbani yäpmäŋ päŋaku yepmaŋit kaŋ täk täŋput. Epän u täkta
kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täŋkentäk epän u gwäki
nämo, jop kaŋ täŋtäŋ kut. 9-10 * * Kuroŋjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneŋ.
Moneŋ nämo yäpmäŋ kuneŋ, yäk imaka nämo yäpneŋ. Ba tek yarä nikek
nämo yäpneŋ, gupjin terak itkaŋ unitagän kaŋ kut. U imata, epän tänayäŋ
täŋo unitäŋo kowata täga täŋkentäŋ taminaŋi.
11 In yotpärare kubäken ahäŋirä äma kubätä yori-ken yäŋ-täkŋat yäpmäŋ
ärowänä ugän itpäŋ epän täŋ paotpäŋ kome kubäken kaŋ kut. 12 *
Täŋpäkaŋ äma kubä täŋo yot gänaŋ äroŋkaŋä yot mähemi u ŋode kaŋ
iwerut; Anutu täŋo bänep iron gäkken pat täyon! 13 Ude iwerirä not täŋ
taminŋirän intäŋo man unitä uken bureni api ahäŋ imek. Upäŋkaŋä
not nämo täŋ taminŋirän man iwetnayäŋ täkaŋ unitä uken bureni nämo
api ahäwek. 14 * Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not
nämo täŋ taminŋirä ba intäŋo manta gaŋa tawäwä mäde ut yäminŋpeŋ kaŋ
kut! Täŋpäkaŋ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yäŋ nadäkta
kugun kuroŋjin terak nanik pewä maŋpäpeŋ kaŋ kut. 15 * Näk bureni
täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-
ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ
ärowani pähap api yäpneŋ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneŋ
Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

---

* **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:5:** Apos 13:46 * **10:6-8:** Jer 50:6; Mat 15:24 * **10:6-8:** Apos 20:33 * **10:9-10:** Luk 10:4 * **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 * **10:15:** Mat 11:24; Jud 7

16 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; In nadäkaŋ? Iwan bämopi-ken taniŋ kiretat yäk.
Aŋ komitä but nanak däpmäŋpäŋ nak täkaŋ in udegän api tadäpmäŋpäŋ
nänеŋ. Unita in ket kaŋiwatpäŋ nadäŋit kaŋ kuŋarut. Upäŋkaŋ bänep
kwini terak kuŋatpäŋ waki kubä täkta nämo nadänеŋ. 17 * Bureni, in
watäni ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Äma ätutä manken tepmaŋit käbeyä yot
gänaŋ kadätä api tadäpnеŋ. 18 * Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkaŋ
unita tämagut päŋku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun äma iŋamiken
api tepmanеŋ. Tepmaŋpäpäŋ intäjukun äma u ba ämawebe guŋ äbotken
nanik u näkŋo manbiŋam api yäwetnеŋ. 19 Kadäni uken yäŋ-täkŋat
yäpmäŋ manken kuŋirä man jide yäwetnayäŋ nadäŋkaŋ nadäwätäk nämo
tänеŋ. Kadäni uken man ahäŋ taminŋirän nadäŋpäŋ ugänpäŋ yäwetnеŋ.
20 * Täŋkaŋ man yänayäŋ täŋo uwä injinken man nämo, u Nanjin täŋo
Munapiktä bänepjin-ken peŋirän api yäŋahänеŋ.
21 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ämatä ŋode api tänеŋ; Tuänitä monäni iwan
keri-ken peŋirän kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän
api tänеŋ. Ba äperiye nanakiyetä miŋiye naniye iwan täŋ yämiŋpäŋ
manken yepmaŋirä kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ. 22 * Täŋpäkaŋ in näka
nadäkinik täŋpäŋ näwat täkaŋ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api
nadäŋ taminеŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk piminŋpäŋ näkŋo man nämo
peŋkaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näknata biŋam
api yäpet. 23 * Täŋpäŋ yotpärare kubäken kuŋirä tadäpmäŋpäŋ täwatkirek
täŋpäwä yotpärare kubäken metäŋpeŋ kuneŋ. Näk bureni täwetat. Isrel
kome pat yäpmäŋ kuyak u nämo kuŋarä täreŋirän Äma Bureni-inik api
ahäwek yäk.
24 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Jide nadäkaŋ? Netätä intäjukun itak? Yäwoŋärek
ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkaŋ? Bureni, yäwoŋärek
ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä
intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkaŋ? Bureni, epän mähemitä
intäjukun itak. 25 * Unita yäwoŋärek ämata waki täŋ imineŋo uwä,
nanakiyeta udegän täŋ yämiŋirä ŋode nadäneŋ; Täga! Ekäninin udegän
äworekamäŋ yäŋ nadäne. Täŋpäkaŋ Bilisibap yäŋ näwetkuŋo unita imata
näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneŋ? Nämo, u man wakiinik
api täwetneŋ yäk.

Netäta umuntäne?
Luk 12:2-7

26 * Unita in äma udewanita nämo umuntaŋkaŋ näkŋo man kwawak
yäŋahäneŋ. Imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Anututä
api täŋkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak
api pewek. 27 Jiap man niningän itkaŋ täwet täyat u äma äbot gänaŋ
kwawakgän kaŋ yäŋahäwut! 28 * In ämata nämo umuntäneŋ. Äma uwä
gupjingän täga awähutneŋ, upäŋkaŋ mäjojin utta api täŋpä waneŋ. Unita
in Anutu kubä unitagän umuntäneŋ. Unitä uyaku äma täŋo gupi bok,
mäjoni bok täga awähurek. 29 Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneŋ.

---

* **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * **10:18:** Apos 25:23, 27:24 * **10:20:** Jon 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12

Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut.
Barak u äpani-inik, binŋami nikek nämo upäŋkaŋ Nanjintä udewanita ket
yabäŋ yäwat täyak. Kuŋat-kuŋari ba kumäk-kumäki yabäŋpäŋ-nadäk täyak.
30-31 * Upäŋkaŋ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk
täyak u irepmitak unita täga nämo tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u
kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneŋ.

Jesu wäpi yäŋahäkta nämo umuntäneŋ
Luk 12:51-53, 14:26-27

32 Man ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Äma kubätä ämawebe iŋamiken
näk Jesuta nadäkinik täŋ imitat yäŋ yäwayäŋ täko uwä näkä udegän Nana
kunum gänaŋ nanik u iŋamiken äma uwä näkŋata binam yäpmäŋtat yäŋ api
yäŋahäwet. 33 * Täŋ, äma kubätä ämawebeta umuntaŋpäŋ näk Jesuta nämo
nadätat yäŋ yäwayäŋ täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaŋ nanik u
iŋamiken äma ŋonita nämo nadätat yäŋ api iweret.
34 In näka ŋode nämo nadäneŋ; Uwä kome terak bänep kwini pewän
ahäkta äpuk yäŋ nämo nadäneŋ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo
äput. Nämoinik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duŋ-wewek pewa ahäkta
äput. 35-36 Näk ämawebe yäpmäŋ danikta äpuro unita man ŋode profet biani
kubätä kudän täŋkuko u bureni api ahäwek;
Yanani yarä duŋ-wewek api tädeŋ, ba yaminŋi yarä udegän api duŋ-wedeŋ.
Ba yanäbeki yarä duŋ-wewek api tädeŋ.
Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api täŋ imineŋ. *Mai 7:6*
37 * Ba äma kubäwä miŋi nanita gäripi taŋi nadäŋ yäminŋkaŋ näka
täpuri nadäŋ namayäŋ täko uwä äma udewani näka binam nämo api
täŋpek. Täŋpäkaŋ meŋ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi taŋi nadäŋ
yäminŋkaŋ näka täpuri nadäŋ namayäŋ täko uwä näka binam nämo api
täŋpek. 38 * Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayäŋ täro
udegän nadäkta umuntaŋpäŋ nämo näwarayäŋ täko uwä näka binam nämo
api täŋpek. 39 Ba kubätä kome terak irit kuŋat-kuŋatta gäripi nadäŋpäŋ
nadäkinik täŋpeŋ kuŋarayäŋ täko uwä irit kehäromi nämo api kaŋ-ahäwek.
Täŋ, kubätä näka nadäkinik täŋ naminŋpäŋ kome ŋonitäŋo irit kuŋat-kuŋat
mäde ut imayäŋ täko uwä irit kehäromi api yäpek.
40 * Täŋpäkaŋ äma kubätä oraŋ tamayäŋ täko uwä näk udegän api oraŋ
namek. Ba näk oraŋ namayäŋ täko uwä näk naniŋ kireŋkuko u udegän
api oraŋ imek. 41 Täŋkaŋ kubätä Anutu täŋo man yäŋahäwani äma kubäta
nadäŋ imayäŋ täko uwä gwäki Anutu täŋo man yäŋahäwani ämatä yäpmäk
täkaŋ udegän api yäpek. Täŋpäkaŋ äma kubätä äma siwoŋi kuŋarani
kubä kaŋ-ahäŋpäŋ ŋode nadäwek; A! Äma uwä siwoŋi kuŋarani unita
täŋkentäŋ ima yäŋ nadäwek. Äma ude nadäwayäŋ täko uwä gwäki äma
unitä yäpayäŋ täko udegän api yäpek. 42 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä
näwaräntäknaye äpani-inik kubä kaŋ-ahäŋpäŋ U Jesu täŋo iwaräntäki kubä
yäŋ yäŋpäŋ ume gwetpäŋ imayäŋ täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäkta man pewän kuŋkuŋ
Luk 7:18-35

* **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 * **10:37:** Lo 33:9
* **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 * **10:40:** Mak 9:37;
Luk 10:16; Jon 13:20 * **10:42:** Mat 25:40

1 Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän täreŋirän kome u peŋpeŋ Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpayäŋ yotpärare ätu tuän ittäŋ kuŋkuŋ-ken uken kuŋkuk. 2 * Kuŋirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkaŋ Jesutä epän täk täŋkuko u biŋam nadäŋkuk. Biŋam u nadäŋpäŋ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päŋku Jesu iwet yabäk ŋode täŋkuŋ; 3 * Äbäkta biŋam yäwani uwä gäk ŋo ba? Ba kubäta itsämne? yäk. 4 Ude iwet yabäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Inä äyäŋutpäŋ päŋku imaka nadäŋit kaŋit täkaŋ ŋo, unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerut. 5 * Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki tokŋewani tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak taŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ. 6 * Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ iwerut; Äma näka yäŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä bänep oretoret terak kuŋat täkaŋ yäk.

7 * Ude yäweränkaŋ Jon täŋo iwaräntäkiye u äneŋi äyäŋutpeŋ kuŋirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken ririän känayäŋ nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piäŋpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ, äma udewani känayäŋ kuŋkuŋ? 8 Ba ima känayäŋ kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänaŋ it täkaŋ. 9 * Unita näwerut! Äma jidewani u känayäŋ kuŋkuŋ? Profet kubä käwep känayäŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upäŋkaŋ Jon uwä profet inipärik kubä. 10 * Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkŋo biŋam yäŋahäwani äma kubä ŋo yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet yäk. *Mal 3:1*

11 Unita näk bureni täwetat; Jon täŋo wäpi biŋamtä äma it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo wäpi biŋam yärepmit moretak. Upäŋkaŋ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak unitäŋo wäpi biŋamtä Jon täŋo wäpi biŋam irepmitak. 12 * Jon intäjukun äbä Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋ yäpmäŋ äbuk. Apiŋo udegän nähä manbiŋam ugänpäŋ yäŋahäk täyat. Upäŋkaŋ äma waki ätutä mannata bitnäŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äroŋpäŋ itta kädet ukät-pipinayäŋ täk täkaŋ. 13 Moses ba Profet biani kuduptä manbiŋam ŋode yäŋahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Anutu täŋo iwoyäwani äma ahäŋpäŋ Anutu täŋo yabäŋ yäwat epän api yäput pewek yäk. Manbiŋam u yäŋahäŋ yäpmäŋ abäŋtäko Jonken täreŋkuk. 14 * Ba man kubä ŋode yäŋahäŋkuŋ; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yäŋ yäŋkuŋ. Unita näk man täwetat ŋo nadäkinik täŋput! Profet Elaijatä äbäkta yäŋkuŋo uku Jon äbätak ŋo. 15 Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut! yäk.

16 Ämawebe äbot itkaŋ ŋonita jide yäwet? Uwä ironiroŋi täŋoret bägup-ken itkaŋ kowat yäwän ŋode täk täkaŋ ude bumik;
17 Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nämo tokät täŋkuŋ.
Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konäm nämo kotkuŋ yäŋ yäk täkaŋ.

---

* **11:2:** Mat 14:3 * **11:3:** Mal 3:1 * **11:5:** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **11:6:** Mat 13:57, 26:31 * **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76 * **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28 * **11:12:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

Täŋpäkaŋ in uwä udewani, nadäk siwoŋi kubägän nämo peŋkaŋ ŋode
täŋkuŋ; 18 * Jon uwä äbäŋkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude nämo naŋkuk
ba wain ume imaka, nämo naŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; U mäjotä
kotawani! 19 * Täŋ, Äma Bureni-iniktä äbäŋpäŋ ketem naŋit wain ume
naŋit täŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋo kawut! Nak ämäŋ
täŋpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneŋ yäpani täŋo noripaki!
yäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ ude yäk täkaŋ. Äma yarä
unitä Anutu täŋo nadäk-nadäk siwoŋi iwatpäŋ täk täkamän. Täŋpäkaŋ
nadäk-nadäk u iwatpäŋ täktäki siwoŋitä Anutu täŋo nadäk-nadäk kwawak
pewän ahäŋirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä bureni api täneŋ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man
Luk 10:13-15

20 Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täŋit kudän kudupi imaka
täŋit täŋ yäpmäŋ äbäŋirän kaŋpäŋ bänepi nämo sukureŋkuŋo unita yabäŋ
yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; 21 * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi
api nadäneŋ! Inken kudän kudupi täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe,
Anututa nämo nadäwani u ahäŋ yämiŋkuk yäwänäku mominita yäŋpäŋ
konäm butewaki täŋpäŋ bänepi bian sukurewäm! 22 * Unita bureni ŋode
täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni pähapken Tire ba
Sidon ämawebe kowata ahäŋ yämayäŋ täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik
api kaŋ-ahäneŋ! 23 * Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api
yäŋnikŋat yäpmäŋ ärowek yäŋ nadäkaŋ? Wära! Nämoinik! In kumäŋ-kumäŋ
komeken api äpmoŋ moreneŋ. Näkä kudän kudupi inken täk täŋkuro
u Sodom komeken ahäŋkuk yäwänäku ämawebe momini peŋirä Anututä
kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni käroŋi it yäpmäŋ kuk täyek. 24 *
Unita Juda äma in ŋode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-
ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api
yäpneŋ. In Sodom naniktä yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api
yäpneŋ.

Näkken äbäŋpäŋ itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput
Luk 10:21-22

25 * Kadäni uken Jesutä nani ŋode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome
täŋo mähemi gäka bänep täga nadäŋ gamitat. Imata, gäk manka biŋam
täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik
täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. 26 Nan, gäkŋa ude kaŋ
ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.

27 * Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka
kumän-tagän näk ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu
täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän
mebärina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebäri u
nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma
ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayäŋ yäŋpäŋä yäwoŋäreŋira Nana täŋo
mebäri täga nadäneŋ.

28 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi ko-
taŋkaŋ nadäwätäk pähap täk täkaŋ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbäŋirä

* **11:18:** Mat 3:4 * **11:19:** Mat 9:14 * **11:21:** Jna 3:6 * **11:22:** Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23:** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 * **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 * **11:25:** 1Ko 1:26-29 * **11:27:** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15 * **11:28:** Jer 31:25

bäräpi ketäreŋ taminŋira itpäŋ-nadäk täkot. 29-30 * * Näkken äbäŋkaŋ epän tamakaŋ u bok täŋpäŋ uyaku näkŋo mebärina nadäwä tärenayäŋ. Näk orakorak mähemi, näk bänep kwini ba äpani kuŋat täyat. Näkken äbäŋpäŋä nadäwätäk ikek nämo api kuŋatneŋ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

12

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi
Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikät iwaräntäkiye säguom epän gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom weŋpäŋ naŋkuŋ. 2 * Weŋpäŋ naŋirä Parisi äma ätutä u yabäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkaŋ uwä nämo tänaŋipäŋ täkaŋ. U nintäŋo baga man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.

3 * Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? 4 * Uwä ŋode täŋkuŋ; Devit u noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ käräga kudupi yäŋ yäwani u yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga uwä bämop ämatägän nänaŋipäŋ naŋkuŋ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwärani upäŋkaŋ Devit u noriye-kät naŋkuŋ. 5 * Täŋpäŋ in Baga man terak kudän täwani ŋode imaka nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ Sabat täŋo baga irepmitpäŋ epän täk täkaŋ. Baga irepmit täkaŋ upäŋkaŋ waki täk täkaŋ yäŋ nämo yäwet täkaŋ.

6 * Unita näkä ŋode täwera nadäwut; Iŋamjin-ken itat ŋonitä kudupi yot irepmitat. 7 * Anututä man kubä yäŋkuko uwä ŋode kudän täwani;
Gupe ijik-ijik näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat.
Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat.
Hos 6:6
In man u nadäŋpäŋ yäwänäku näwaräntäknaye momini nämo ŋo man nämo yäweräm. 8 * Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemi.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägaŋkuk

9-10 * Ude yäŋpäŋ peŋpeŋ kumaŋ käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ äma kubä keri kukŋi täŋguräŋ täwani uken irirän kaŋkuk. Kawänä Juda täŋo ekäni ätutä Jesu u goret kubä täŋpän kaŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ iwet yabäŋkuŋ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeŋo u baga irepmirek ba nämo irepmirek? 11 * Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awaŋ gänaŋ äpmoŋirän Sabat unita yäŋpäŋ kaŋäwaräkuk täŋpek? Nämo, topmäŋpäŋ wädäwek! 12 Täŋkaŋ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täŋkentäk epän uwä täga täŋpen.

13 Ude yäŋpäŋ äma keri täŋguräŋ täwani u iwetkuk; Ketka täŋ-siwoŋta! yäk. Ude iweränä keri täŋ-siwoŋ taŋirän tägaŋpäŋ keri kukŋi täga udegän

---

* **11:29-30:** Jer 6:16 * **11:29-30:** 1Jo 5:3 * **12:1:** Lo 23:25 * **12:2:** Kis 20:10 * **12:3:** 1Sml 21:1-6 * **12:4:** Wkp 24:5-9 * **12:5:** Nam 28:9-10 * **12:6:** Mat 12:41-42; Luk 11:31-32 * **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 * **12:8:** Mat 8:20 * **12:9-10:** Luk 14:3 * **12:11:** Luk 14:5

itkuk. 14 * Täŋirän Parisi ämatä u kaŋpäŋä peŋpeŋ päŋku käbeyä täŋpäŋ Jesu kaŋ utna yäŋ yäŋpäŋ man topuŋ.

15 * Täŋpäkaŋ Jesu Baga man nadäwanitä man topuŋo u nadäŋpäŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe mäyap iwarän täŋkuŋo u gänaŋ käyäm ikek u kudup yäpän tägaŋkuŋ. 16 * Ude täŋpäŋ ämawebe päke unitä mebärini yäŋahäkta yäjiwät-inik täŋkuk. 17 Ude täŋirän Profet Aisaiatä man bian ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

18 * *Ŋowä epän ämanata näkŋa iwoyäŋkut yäk.*
Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni. U kaŋpäŋ gäripi nadäk täyat.
Uterak Munapikna peŋ ima täŋkentäŋ imiŋirän ämawebe Anutu täŋo äbot nämo täŋpani kuduptagän näkŋo kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek.
19 *Uwä yäŋawät-awät ba yabäŋ kärakŋek nämo api täŋpek. Ba mani kotäk kädet miŋin-miŋin gera yäŋpäŋ yäk täŋirän nämo api nadäneŋ.*
20 *Bänep kwini terak api kuŋarek.*
Uwä tepäraŋ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri ijiŋirän nämo däpän kumneŋ.
Täŋpäkaŋ epäni täŋ yäpmäŋ kuŋirän kädet siwoŋi säkgämän api ahäŋ morewek.
21 *Täŋpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani kuduptagän bänepi wäpi biŋam terakgän api wohutneŋ yäk.* *Ais 42:1-4*

Jesu mäjotä magärirän epän täk täyak yäŋ iwetkuŋ
Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22 * Täŋpäkaŋ kadäni uken äma kubä mäjotä magärani kubä Jesuken yäpmäŋ äbuŋ. Äma uwä mäjotä magärirän dapuri tumbänpäŋ guŋ taŋkuk. Guŋ taŋpäŋ man imaka, nämo yäk täŋkukonik. Eruk äma upäŋ Jesuken yäpmäŋ äbäkaŋ yäpän tägaŋ-pewän dapun ijiŋit man yäŋit täŋkuk. 23 Ude täŋirän ämawebe päke itkuŋo u kaŋpäŋ kikŋutpäŋ jäkjäk yäŋkuŋ. Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Devit täŋo orani äbäkta yäŋkuŋo ukeŋo ŋo käwep yäk.

24 * Ude yäŋirä Parisi ämatä nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Jop yäkaŋ! Mäjo täŋo äma ekäni wäpi Bilisibap unitä magärirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk. 25 Ude yäŋirä Jesutä bänepi-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duŋ-wewek täŋpäŋä kehäromi itneŋ ba nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duŋ-wewek täŋpäwä tägawek ba nämo? Ba ini buaptä duŋ-wewek täŋpäŋ ämik täŋpäwä tägawek? Nämoinik! 26 Unita ŋode täwetat; Satantä iniken ämaniye yäwat kireweko uwä jide täŋpäŋ Satan täŋo äbot kehäromi nikek irek? U täga nämo irek! 27 Intä Näkä Satan täŋo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat yäŋ näwetkaŋ upäŋkaŋ näkä ude bureni täyat u täŋpäwä intäŋo ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkaŋ? Satan täŋo wäpi terak yäwat kirek täkaŋ yäŋ täga nämo yäneŋo unita jop täŋ-näkŋatkaŋ unitäŋo mebäri kwawak ahätak! 28 * Näk Anutu täŋo Munapiktä täŋkentäŋ naminŋirän täk täyat unita ŋode nadäneŋ; Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo bureni inken ahätak ŋo.

29 * Näk Satan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyat unitäŋo man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänaŋ irirän äma kubätä

---

* **12:14:** Jon 5:16 * **12:15:** Mak 3:7-10 * **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 * **12:18:** Mat 3:17 * **12:22:** Mat 9:32-33 * **12:24:** Mat 9:34, 10:25 * **12:28:** Apos 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29:** Ais 49:24; 1Jo 4:4

siwani yäŋkaŋ päro tuŋumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u
bäyaŋ iŋitpäŋ yentä keri kuroŋi pädät täŋpäŋ peŋkaŋ uyaku tuŋumi täga
yomägarek.
30 * Nadäkaŋ? Äma not nämo täŋ namik täkaŋ uwä iwan täŋ namik
täkaŋ. Ba äma näkŋo epänta watä nämo it täkaŋ uwä epäna yäpäwak täkaŋ.
31 * Unita ŋode täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yäŋärok man
mebäri mebäri näk näwet täkaŋ unitäŋo momi u täga penaŋi. Upäŋkaŋ
äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yäŋärok man iwereko uwä
momi u penaŋi nämo. 32 Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yäŋärok
man yäwayäŋ täko uwä momini u täga ärut imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi
Munapikta yäŋärok man yäwayäŋ täko uwä momini nämoinik api ärut
imek. Nämo, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yäŋahätak

33 * Täŋpäŋ Jesutä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; In päya kubäta täga yäŋ
nadäŋpäŋä burenita udegän täga yäŋ nadäneŋ. Ba päya kubäta waki yäŋ
nadäŋpäŋ burenita udegän waki yäŋ nadäneŋ. Päya täŋo mujipi kaŋpäŋ
nadäŋpäŋ päya uwä täga ba waki yäŋ nadäneŋ. 34 * Wa! Gämok täŋo
äbotken nanik in jide täŋpäŋ man täga kubä yäneŋ? Nämo, nadäk, äma
bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ. 35 Äma täga
täŋpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga
pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki
unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä ahäk täkaŋ. 36 Upäŋkaŋ näk
ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni pähapken
man waki mebäri mebäri bian yäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita yäŋpäŋ Anututä
manken api tepmaŋpek. 37 In kome terak kuŋatkaŋ man yäŋ yäpmäŋ
kunayäŋ täŋo uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneŋ. Waki
täŋpänä manken api tepmaŋpek. Täga täŋpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayäŋ yäŋkuŋ
Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

38 * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani
äma ätu itkuŋo unitä Jesu man kowata ŋode iwetkuŋ; Yäŋpäŋ-
yäwoŋärewani! Kudän kudupi kubä mebärika kaŋpäŋ nadäkta täŋiri
käna! yäk.
39 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani ämawebe äbot intä
kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ? Upäŋkaŋ kudän kudupi mebäri
kubä nämo täŋira känayäŋ! Ŋodegän api käneŋ; Kudän bian profet Jona
terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api käneŋ. 40 * Jona uwä kepma bipani
yaräkubä gwägu tom pähap koki gänaŋ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik
uwä kepma bipani yaräkubä kome gänaŋ api pärek. 41 * Täŋpäkaŋ ämawebe
Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken
inkät bok api itneŋ. Ämawebe uwä intäŋo momijin kwawak api pewä
ahäneŋ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpäŋ
bänepi sukureŋkuŋ. Upäŋkaŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

---

* **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 * **12:33:** Mat 7:16-20
* **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22
* **12:39:** Mat 16:4 * **12:40:** Jna 1:17 * **12:41:** Jna 3:5

42 * Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude käda nanik täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu iŋamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk ärowani yäŋahäŋirän nadäkta gäripi nadäŋkuko unita kome ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋpäkaŋ äma Solomontä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

Ämawebe äbot u waŋ moreŋkuŋ
Luk 11:24-26

43 Täŋpäŋ Jesutä man äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma äbot ŋowä ŋode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäŋpeŋ päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋareko upäŋkaŋ nämo kaŋ-ahäwek. 44 Nämo kaŋ-ahäŋpäŋä yäwek; Bian itkut-ken äyäŋutpeŋ kwa yäŋ yäwek. Ude yäŋpäŋ äyäŋutpeŋ päŋku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäŋ ket urani, mähemi nämo. 45 * Ude kaŋpäŋä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopäŋ mäden waki inikinik täŋpäŋ irek yäk. Eruk, äma äbot waki ŋo äbot udegän api itneŋ.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?
Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

46 * Täŋpäŋ Jesu man pen yäwet ririrän miŋi-kät noriye man iwetnayäŋ äbä yäman umu itsämbuŋ. 47 Täŋirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye man gäwetnayäŋ yäman itkaŋ gumo yäk. 48 Yäwänä Jesutä ŋode yäŋkuk; Meŋna netä? Ba notnaye u netä? 49 Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken u käda ketsiwoŋ taŋpäŋ yäŋkuk; Yabäwut! Näkŋo meŋnaye notnaye ŋo! 50 * Ämawebe Nana kunum gänaŋ nanik täŋo man buramik täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujipi pikpik täŋo man wärani
Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Kepma ukengän Jesu yot gänaŋ naniktä äpämaŋ päŋku gwägu gägäni-ken maŋit itkuk. 2 * Maŋit ririrän ämawebe äbot pähap ahäŋpäŋ tokŋewä yabäŋpäŋä gäpe terak äroŋkuk. Äro gäpe terak ririrän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuŋ. 3 Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkaŋ man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päŋku mujipi täŋ-irähuttäŋ kwek. 4 Täŋ-irähuttäŋ kuŋirän mujipi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo uwä baraktä yabäŋ ahäŋpäŋ naŋ paotneŋ. 5-6 Täŋkaŋ mujipi ätuwä kome taŋi nämo, gänaŋ umu mobä, uterak maŋ tädotneŋ. Kome u pidämigän, gänaŋ umu mobä unita jäwäri punin itkaŋ bäräŋeŋ tädotneŋ. Bäräŋeŋ tädotneŋo upäŋkaŋ edaptä yeŋpewän kubit täneŋ. 7 Täŋ, mujipi ätuwä mup waki gänaŋ mäneŋ. Mup waki gänaŋ maŋirä mup waki unitä äroŋpäŋ uwäk täŋpipiŋ-pewä waŋpäŋ bureni nämo pätneŋ. 8 Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä kome gakŋi nikekken mäneŋo uwä täga äroneŋ. Äroŋpäŋ bureni ätu ähan pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätneŋ.

---

* **12:42:** Mat 12:6; 1Kin 10:1-10 * **12:45:** 2Pi 2:20 * **12:46:** Mat 13:55 * **12:50:** Jon 15:14; Rom 8:29 * **13:2:** Luk 5:1-3

9 Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket
nadäwut!

Jesu imata man wärani yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋkuk?
Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

10 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ŋode iwet yabäŋkuŋ; Imata man
wärani terak yäwet täyan? 11 Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Anututä intäjukun
itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani u in-
jingän nadäkta yäwani unita in-gänpäŋ täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo.
12 * Unita ket ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani
u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä yäpurärätpäŋ bumta imikta yäwani. Täŋ,
äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo!
Täŋpäkaŋ imaka iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.
13 * Mebäri unitagän man wärani terak yäŋpäŋ-yäwoŋärek täyat. Man
wärani terak yäwetpewa dapuritä känayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api kawä
tärewek. Ba jukunitä nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ mebäri nämo api nadäwä
tumneŋ. 14 * Man täwetat ŋo man profet biani Aisaiatä ŋode kudän täwani
udegän;

Jukujin täwä api nadäneŋo upäŋkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.
Dapunjintä api ijineŋo upäŋkaŋ nämo api kawä täreneŋ.
15 *Ämawebe äbot ŋo bänepi nämo imärani. Jukuni pik täŋpani ba dapurita pimiŋ*
ijiwani.
Bänepi sukureŋirä uyaku yäpa tägawäpäŋ yepmaŋpam.
Upäŋkaŋ ude täneŋtawä yäŋkaŋ näkä täŋpewa dapuritä nämo kawä tärek
täkaŋ ba jukunitä nämo nadäwä tärek täkaŋ, ba bänepitä nadäkinik
nämo täk täkaŋ. *Ais 6:9,10*

16 * Aisaiatä äma äbot ŋonita ude yäŋkuko upäŋkaŋ Anututä nadäŋ
taminŋirän inä dapunjintä kawä tärek täkaŋ ba jukujintä nadäwä tärek
täkaŋ. 17 Näk bureni täwetat. Anutu täŋo kehäromi kak täkaŋ uwä profet
biani ba äma siwoŋi kuŋarani mäyaptä u kakta gäripi nadäk täŋkuŋo
upäŋkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo
nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ.

Mujipi pikpik täŋo man wärani unitäŋo mebäri
Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

18 Eruk notnaye, mujipi pikpik täŋo man wärani täwetkuro unitäŋo
mebäri täwerayäŋ. 19 Mujipi täŋ-irähuttäŋ kuŋirän kädet miŋin mäneŋo u
jidewani? Mujipi uwä ŋode; Äma kubätä Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokärok
täŋo man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujipi
piwani u yomägat yäpmäŋ kwek. 20 Täŋ, mujipi kome pidämi, gänaŋ
umu mobä uterak mäneŋo u jidewani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkŋo
manbiŋam kudupi nadäŋpäŋ ukengän gäripi nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarek.
21 Upäŋkaŋ bänepi-ken jäwäri nämo täŋpani unita kadäni keräpigän irek.
Täŋpäkaŋ näkŋo manta yäŋpäŋ ämatä yäŋärok man iwerit iwan täŋ iminŋit
täŋpäwä, nadäkiniki bäräŋeŋ putärewek. 22 * Täŋ, mujipi mup waki gänaŋ
mäneŋo u jidewani? U äma kubätä näkŋo man kudupi u nadäŋpäŋ
bänepi-ken dainŋäŋ yäpmäŋ kuŋareko uwä kome täŋo tuŋumta nadäwätäk
täŋpäŋ moneŋ tuŋum täŋbumbum unitäŋo gäriptä täŋikŋat-pewä näkŋo

* **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * **13:13:** Lo 29:4 * **13:14:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **13:16:** Luk 10:23-24 * **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

man kudupi u utpewän kumäŋirän bureni nämo täŋpek. 23 Täŋ, mujipi
kome gakŋiken piweko u jidewani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkŋo man
kudupi nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ täŋkehärom taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarek.
Täŋpäkaŋ äma ätuken bureni ähan pätneŋ. Ätukenä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ,
ätukenä bumta pätneŋ.

Mup waki täŋo man wärani

24 Ude yäwet paotpäŋ äneŋi man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äbot
Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwarayäŋ täyak uwä ŋode bumik;
Äma kubätä ketem mujipipäŋ yäpmäŋ päŋku epäni-ken piwek. 25 Ketem
mujipi piŋkaŋ päŋku parirän bipani ugän iwanitä epän uken päŋku
mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täŋ-irähuttäŋ
kwek. 26 Ude täŋpeŋ kuŋirän mujipitä imätpäŋ käruk äbäŋirä mup mujip
waki iwantä täŋ-irähuttäŋ kweko u bok tädotneŋ. 27 Tädorirä epän watä
ämaniyetä u yabäŋpäŋ epän mähemi iwetneŋ; E! Gäk epänka-ken ketem
mujipi tägagänpäŋ piŋkun yäk. Piŋkunopäŋ mup waki äbäkaŋ u jide täŋpäŋ
bok ärokaŋ? 28 Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piŋkukotä ärokaŋ.
Yäwänä iwetneŋ; Mup waki u nintä dätne? 29 Yäwäwä epän mähemitä
yäwerek; Nämo! In mup waki dätna yäkŋat ketem mujipi piwani u bok
dätneŋta yäk. 30 * Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kaŋ
ärowut. Äroŋirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni
yäpani äma yäwerakaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ mup waki däpmäŋpäŋ kädäp
gänaŋ pewä ijiwäkaŋ ketem bureni nakta yäwani ugänpäŋ yotna gänaŋ
kaŋ pewut yäŋ yäwerek.

Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u jidewani?
Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäŋkuk; Äbot Anututä
intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat
udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkaŋ. 32 Mujipi u täpuri,
päya mujipi ätu täŋo gämori-ken itkaŋ. Upäŋkaŋ tädotpäŋ äroŋkaŋ tokän ätu
yärepmit täkaŋ, päya bumik ärok täkaŋ. Äroŋpäŋ taŋi täŋpäŋ pähämi obät
täk täkaŋ. U momi terak baraktä yori täk täkaŋ.

33 Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Man wärani kubä ŋode. Äbot Anututä yabäŋ
yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga täŋpa yäŋkaŋ yis täpuri
yäpmäŋpäŋ parawa taŋi-kät awähurek. Ude täŋirän yistä parawa kudup
gänaŋ kuŋatkaŋ epäni täŋpek.

34 Jesutä man yäwet täŋkuko uwä man wäranigän yäwet täŋkuk. Man
kwawak kubä nämo yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkukonik. 35 Ude täŋirän profet
kubätä man ŋode yäŋkuko u bureni ahäŋkuk;

Näk ämawebe man yäwerayäŋ nadäŋpäŋä man wäranigän api yäk täŋpet.
Man käbop kome ahäŋkuk-ken unitä it yäpmäŋ äbuko uwä api yäŋahäwet.
Sam 78:2

Mup waki täŋo man wärani unitäŋo mebäri

36 Ude yäŋpäŋ eruk Jesutä äma yepmaŋpän kuŋ moreŋirä yot gänaŋ
äroŋkuk. Päro iriran iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; E! Saguom epän gänaŋ
iwantä mup mujip täŋ-irähuttäŋ kuŋkuko unita mebäri yäŋahäwi nadäna
yäk.

---

* **13:30:** Mat 3:12

37 Ude iweräwä yäŋkuk; Äma säguom mujipi piŋkuko uwä Äma Bureni-
inik. 38 * Epäni uwä kome pähap ŋo. Ketem mujipi piŋkuko uwä ämawebe
Anututä yabäŋ yäwat täyak. Täŋ, mup waki uwä äma waki Satan täŋo
äboriye. 39 Ba iwanä, epänken mup waki piŋkuko u Satan. Saguom yäpmäk-
yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täŋpäkaŋ ketem bureni
yäpani äma uwä Anutu täŋo aŋeroniye.
40 * Mup waki dätpäŋ kädäp-ken pewä kuŋkuŋo uwä tärek-tärek kadäni-
ken ude api ahäwek. 41-42 * * Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aŋeroniye
yäwerän päŋku komeni komeni ämawebe yabäŋ yäwat täyak u yäpmäŋ
daniŋpäŋ ämawebe kädet siwoŋi yäpäwak täŋpani ba ämawebe wakiwaki
täŋpani yäpmäŋpäŋ kädäp pähap gänaŋ yepmaŋpä api äpmoneŋ. Uken
konäm butewaki pähap täŋpäŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ. 43 * Täŋpäkaŋ
ämawebe Anututä inita yäpmäŋ daniwayäŋ täyak uwä yewani gänaŋ itkaŋ
kudän siwoŋi täŋ yäpmäŋ äbuŋo unitä edap ude api ijiŋ-yäŋeneŋ. Eruk,
äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Tuŋum säkgämän kaŋ-ahäwani täŋo man wärani

44 * Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;
Äma ätu Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode
bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuŋatkaŋ tuŋum
säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kaŋ-ahäwek. Kaŋ-ahäŋpäŋ
yäwek; Wisikna! Näkŋata korewayäŋ nadätat yäk. Jide täŋpäŋ yäpet? Ude
yäŋpäŋ tuŋum u yäpmäŋkaŋ kome ini ukengän äneŋi käbop pewek. Eruk
peŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kuduptagän ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpek.
Moneŋ yäpmäŋkaŋ kome, tuŋum säkgämän kaŋ-ahäweko u inita suwaŋkaŋ
tuŋum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täŋo man wärani

45 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk;
Eruk, äma ätu Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä
ŋode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkŋek epän täŋpek.
46 Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kaŋ-ahäwek. Ude
kaŋpäŋ nadäŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kudup ämata yämiŋpäŋ moneŋ
yäpmäŋkaŋ päŋku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täŋo man wärani

47 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk;
Anututä ämawebe intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwarayäŋ täyak uwä ŋode
bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänaŋ äpmoŋirän gwägu
tom mebäri mebäri u gänaŋ äpmoneŋ. 48 * Äpmoŋpäŋ toknenirä gägäni-
ken wädäŋ-pewä äbäŋirän tom yäpmäŋ daniŋpäŋ gwägu tom näŋpani gäpe-
ken säkgämän peŋkaŋ waki, nämo näŋpani äneŋi ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ
äpmoneŋ. 49-50 * Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu
täŋo aŋeroniyetä komeni komeni kuŋatpäŋ ämawebe yäpmäŋ daniŋpäŋ äma
siwoŋi kuŋarani inigän peŋkaŋ äma wakiwaki täŋpani kädäp pähap gänaŋ
ureŋ täŋpä api äpmoneŋ. Uken konäm butewaki pähap täŋpäŋ meni api
jiwätpeŋ itneŋ.

---

* **13:38:** 1Ko 3:9 * **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 * **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * **13:41-42:** Mat 8:12 * **13:43:** Dan 12:3 * **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7 * **13:48:** Mat 22:9-10 * **13:49-50:** Mat 13:42; Luk 13:28

51 Jesutä ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäwet yabäŋkuk; In man wärani yäro u
mebäri nadäwä tumäŋkaŋ? Yäwänä yäŋkuŋ; Nadäna tumäŋkaŋ yäk. 52 Ude
yäŋirä yäwetkuk; Inä Anutu täŋo man yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma ude itkaŋ.
Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo man kädetta mebäri nadäk
täkaŋ unita in yot mähemi kubä udewani. Yot mähemi uwä yori gänaŋ
äroŋpäŋ tuŋum käwut-ken nanik tuŋum biani bok kodaki bok yäpmäŋpäŋ
äbot kubä-kengän pewek. Täŋpäkaŋ in udegän, Anutu täŋo man biani
nadäŋit, apiŋo Anutu täŋo man kädet kodaki täwetpäŋ täwoŋäretat u
nadäŋit täk täkaŋ.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiŋkuŋ
Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

53 * Jesu u man wärani mebäri mebäri yäŋkä yäŋ paotpäŋ yotpärare u
peŋpeŋ kuŋkuk. 54 * Kumaŋ päŋku ini yotpärare-ken ahäŋpäŋ käbeyä yot
gänaŋ äroŋpäŋ Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän ämawebetä
nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ yäŋkuŋ; Nadäk-nadäk pähap ba kudän
kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? 55 * Unitäŋo mebäri nadäkamäŋ. U äma
jopi, yot täŋpani täŋo nanak yäk. Miŋi wäpi nadäkamäŋ, u Maria. Noriye
imaka, nadäkamäŋ, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. 56 Ba wanoriye
ninkät penta it täkamäŋ ŋo. Upäŋkaŋ imaka kudän kudupi täkta kehäromi
ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? 57 * Ude yäŋpäŋ nadäwä waŋkuŋ. Ude
täŋirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täŋo epän äma
oraŋ yämik täkaŋ upäŋkaŋ ini komeken nanik ba noriye miŋiye naniye
u bitnäk täkaŋ.

58 Täŋpäkaŋ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täŋkaŋ
bitnäwäpäŋ kome uken kudän kudupi mäyap nämo täŋkuk.

14

Jon ume ärut yämani kumäŋ-kumäŋ utkuŋ
Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

1 Kadäni uken Galili kome täŋo äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täŋo
biŋam nadäŋkuk. 2 Nadäŋpäŋ epän ämaniye ŋode yäwetkuk; Uwä Jon ume
ärut yämani bian kumäŋ-kumäŋ utkuropäŋ äneŋi käwep akuŋkuko unita
kehäromi nikek kuŋatak yäk.

3-4 * * Herottä Jon u bian kumäŋ-kumäŋ utkuko unitäŋo manbiŋam ŋode;
Bian Herot uwä noripaki Filip täŋo webeni wäpi Herodias yomägatkuk.
Ude täŋirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan
yäŋ iweränpäŋ Herottä kokwawak nadäŋpäŋ epän ämaniye yäwerän keri
kuroŋi pädät täŋpäŋ päŋku komi yot gänaŋ teŋkuŋ. 5 * Herottä Jon kumäŋ-
kumäŋ urayäŋ nadäŋkukopäŋ ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yäŋ
nadäŋkuŋo unita umuntaŋpäŋ nämo utkuk.

6 Täŋkukopäŋ Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täŋirän äŋnak-äŋnak täŋpa
yäŋpäŋ äma wäpi biŋam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä
yepmaŋpän irirä Herodias täŋo äperitä äma wäpi biŋam ikek itkuŋo u
iŋamiken kap, kuroŋ täŋpäŋ teŋirän kaŋkuŋ. Kaŋpäŋ gäripi nadäŋpäŋ
Herottä webe gubaŋ u man kehäromi ŋode iwetkuk; 7 Bureni gäwetat.
Näkken imaka it namikaŋ u kubä nam yäŋ yäwiwä api ganiŋ kirewet yäk.

---

* **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Jon 7:15 * **13:55:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44 * **14:3-4:** Mat 11:2 * **14:3-4:** Wkp 18:16; Wkp 20:21 * **14:5:** Mat 21:26

8 Ude yäŋirän webe gubaŋ uwä miŋitä peŋ iwerirän ŋode yäŋkuk; Gäk
Jon kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäki gäpe gänaŋ peŋkaŋ pengän namikaŋ
wisik yäŋ kaŋ yäwa! yäk. 9-11 Ude yäŋirän Herottä nadäwätäk täŋkuk.
Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken ba äma itkuŋo u iŋamiken yäŋkehärom taŋkuko
unita epän ämaniye yäwet-pewän päŋku Jon komi yot gänaŋ irirän kotäki
madäŋ täkŋeŋpäŋ gäpe gänaŋ peŋpäŋ yäpmäŋ päbä imiŋkuŋ. Imäkaŋ
webe gubaŋ unitä miŋi Herodiasta imiŋkuk. 12 Täŋpäkaŋ Jon u kotäki
madäŋkuŋ-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmäŋ päŋku äneŋkuŋ.
Äneŋkaŋ päŋku Jesu manbiŋam iwetkuŋ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

13 Jesutä Jon kotäki madäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ gäpe
gänaŋ äroŋpäŋä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayäŋ
nadäŋpäŋ kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe Jesu ude kuk yäŋ nadäŋkaŋ ämawebe
uken-uken nanik yotpärareni peŋpeŋ Jesutä irayäŋ kuŋkuk-ken u päŋku it
kireŋkuŋ. 14 * Täŋirä kome uken ahäŋpäŋ gäpe terak naniktä äpä ämawebe
äbot pähap u yabäŋpäŋ butewaki nadäŋ yämiŋkuk. Täŋkaŋ käyäm paräm
ikek yäpän tägaŋ moreŋkuŋ.

15 Ude täŋ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Ŋo jopi-ken
itkamäŋ. Iritna kome bipayäŋ täyak. Unita ämawebe ŋo yepmaŋpi ini
komen komen kuŋpäŋ ketem yäpmäŋpäŋ naŋput yäk. 16 Ude yäwäwä
Jesutä yäŋkuk; A! Imata kut yäŋ yäwetkaŋ? Injin yepmäŋ towiwurä! 17 Ude
yäweränä yäŋkuŋ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäŋ iŋitkamäŋ yäk.

18 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. 19 * Ude yäŋpäŋ
ämawebe yäwet-pewän wädan gänaŋ maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä käräga 5
u ba gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ kunum terak doraŋpäŋ ketemta Anutu
bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkaŋ ketem u tokätpäŋ
yäpmäŋ daniŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmäŋpäŋ
ämawebe päke unita yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. 20 * Täŋpäkaŋ ämawebe kudup
naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ
yäk 12 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. 21 Ämawebe Jesutä yepmäŋ towiŋkuko uwä
5,000 ude. Täŋpäkaŋ u äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe iroŋi-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk
Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

22-23 * Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniŋ kireŋpewän gäpe terak äromaŋ
gwägu udude käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe yepmaŋpän
kuŋ moreŋirä Jesu inigän pom terak äroŋpäŋ nani-kät man yäŋpäŋ-
nadäk täŋkumän. Ude täŋ irirän kome bipmäŋirän Jesu inigän-inik itkuk.
24 Täŋpäŋ kaŋkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäŋ kuŋkuŋo u kumaŋ gwägu
bämopi-ken ahäŋkuk. Ahäŋirän gäpetä kwayäŋ täŋkuk käda mänit taŋi
pähaptä äbuk. Täŋirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋpayäŋ
täŋkuk. Ude täŋirän kuna yäkŋat pipiri pähap täŋkuŋ.

25-26 * Bipani käroŋ pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋeŋkuk. Yäŋewänä
iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ
kuŋirän bankentä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätak! yäŋ
yäŋpäŋ kähän yäŋkuŋ. 27 Ude yäŋirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk;

* **14:14:** Mat 9:36 * **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * **14:20:** 2Kin 4:44 * **14:22-23:** Luk 6:12, 9:28 * **14:25-26:** Luk 24:37

Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk. 28 Ude yäwänä Pitatä nadäŋpäŋ iwetkuk;
Ekänina! Gäkŋa äbäŋpäŋä yäwikaŋ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän
ärewa! yäk. 29 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yäŋ iweränkaŋ
Pitatä gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu terak yeŋtäŋ Jesutä itkuk-ken
kuŋkuk. 30 Yeŋtäŋ kuŋtäŋgän mänit pähap piäŋirän gwägu tokärän kaŋkaŋ
umuntaŋpäŋ gwägu gänaŋ äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ gera yäŋkuk; Wära!
Ekäni gäk nepmäŋit yäk. 31 * Yäwänä uterakgän Jesutä keri iŋitpäŋ
iwetkuk; Gäk nadäk-nadäkka äreyäwani! Imata bänep yarä nikek peyan?
32 Ude iwetpäŋ iŋiränkaŋä gäpe terak äroŋirän mänit u bitnäŋkuk. 33 *
Täŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok
täŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Täŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu täŋo iroŋi bureni-
inik! yäk.
34 Eruk ude täŋpäŋ gwägu irepmitpäŋ Genesaret kome gwägu gägäni-
ken ahäŋkuŋ. 35 Ahäŋpäŋ irirä ämawebe ätu Jesu kaŋpäŋ nadäŋpäŋ man
pewä yäpmäŋ yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo ude kuŋatkuk. Kuŋarirän
ämawebe käyäm ikek yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Jesuken äbuŋ. 36 * Äbäŋpäŋ Jesu
butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadäŋ yämiŋiri tekka moräkigän iŋirirä
käyämi paorut yäŋ iwetkuŋ. Ude iwerä nadäŋ yämiŋirän käyäm ikek teki
moräkigän iŋitkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

15

Ketemtä bänepnin nämo täŋpän wak täkaŋ
Mak 7:1-23

1 Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man
yäwoŋärewani äma ätutä Jesuken ahäŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; 2 *
Gäwaräntäkaye imata oraniye täŋo man kädet irepmit täkaŋ? U ketem
näna yäŋpäŋ keri nämo ärutkaŋ jop yäpmäŋpäŋ nak täkaŋ yäk.
3 Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; In imata orajiye täŋo man
kädet iwatpäŋ Anutu täŋo baga man irepmit täkaŋ? 4 * Anututä bian
ŋode yäŋkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä
miŋi nani yebewänä kumäŋ-kumäŋ utneŋ. 5 Inä man bureni u nadäkaŋ
upäŋkaŋ u mäde ut iminpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga
kubäta miŋi nani täŋkentäŋ yämikta yäwekopäŋ ŋode yäwerek; Ŋo ekta
taminaŋipäŋ ek jop irirän Anututa biŋam peyat yäŋ yäwerek. Wa! Miŋi
nani nämo nadäŋ yämiŋpäŋ ude yäweko uwä in täga täyan yäŋ iwetneŋ.
6 In ude täŋpäŋ Anutu täŋo man yäpmäŋ äpäŋkaŋ injinken man meham
täk täkaŋ. 7 Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä
man Anututä nadäk-nadäki-ken peŋirän ŋode yäŋkuko uwä bureni ahätak;
8-9 *Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä näka bitnäk*
täkaŋ.
Äma täŋo baga mangän iwat täkaŋ unita naniŋ ororirä näk nämo nadäŋ
yämik täyat. *Ais 29:13*
10 Jesutä man ude yäŋpäŋ ämawebe ätu yäŋ yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ
yäwetkuk; Man ket ŋode täwera nadäwä tärewut; 11 * Imaka mejin gänaŋ
äpmok täkaŋ unitä bänepjin nämo täŋpänwak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken
naniktä äbämaŋ mejin-ken äbäk täyak unitä täŋpewän bänepjin wak täkaŋ.

---

* **14:29:** Jon 21:7 * **14:31:** Mat 8:26 * **14:33:** Mak 4:39 * **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 * **15:2:** Luk 11:38 * **15:4:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * **15:11:** Mat 12:34

12 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan?
Gäk man u yäŋiri Parisi ämatä nadäŋpäŋ gäka kokwawak nadäkaŋ yäk.
13 Ude yäŋirä Jesutä yäŋkuk; Päya kudup Nana kunum gänaŋ naniktä
nämo piŋkuko uwä däyamäŋpäŋ api buŋärek. 14 * In Parisi äma mäde
ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet
yäwoŋärek täkaŋ. Upäŋkaŋ äma dapuri tumbani yarätä keri kowat iŋirän
täŋkaŋä kuŋtäŋgän awaŋ gänaŋ bok äpmodeŋ yäk. 15 Jesutä ude yäwänä
Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäŋo mebäri yäwi nadäna yäk.
16 Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Ai! In udegän, man yäŋira nämo nadäwä
tumäk täkaŋ. 17 Mebäri ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Mejintä imaka
naŋirä kokjin gänaŋ päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk
täkaŋ. 18 Täŋpäkaŋ imaka waki bänepjintä nadäk täkaŋ unitä bänepjin
täŋpänwak täkaŋ. 19 * Äma bänepitä imaka wakiwaki ŋode pewän ahäk
täkaŋ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniŋ wärät man, ba jop
manman. 20 Imaka udewanitä Anutu iŋamiken täŋpewän wak täyak yäk.
Täŋpäkaŋ ketjin nämo ärutkaŋ ketem piŋitpäŋ nak täkaŋ unitä bänepjin
nämo täŋpänwak täkaŋ yäk.

Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk
Mak 7:24-30

21 Jesutä ude yäŋpäŋ kome u peŋpeŋ Kenan kome, yotpärare yarä
wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuŋkuk. 22 Päŋku ririrän guŋ
äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera
ŋode yäŋkuk; Ekäni! Gäk Devit täŋo oranitä näka butewaki nadäŋ nam!
Näkŋo äpetnawä mäjo kubätä kotawänkaŋ komi pähap nadäŋ it täyak yäk.
23 Ude yäwänä Jesutä nadäŋpäŋ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude
täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Gäk webe ŋo yäŋ
iwatpewi kwän! U yäŋ-urukuruk yäŋtäŋ niwatak yäk.
24 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, peŋ
awähutpeŋ kuŋarani, ugänpäŋ täŋkentäkta näwerän äput yäk. 25 Täŋpäkaŋ
webe u ehutpäŋ äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋkuk;
Ekäni, gäk jop waki täŋkentäŋ nam! 26 Ude iweränä Jesutä iwetkuk;
Nanak täŋo ketem yäyomägatpäŋ aŋta yämiwä nämo tägawek. 27 Ude
iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upäŋkaŋ aŋä mähemiyetä
ketem naŋkaŋ kokoki pewä maŋirä jop waki nak täkaŋ yäk. 28 * Ude
yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka taŋi! Unita näwet yabätan
udegän täŋ gamitat. Ude yäŋirän uterakgän äperi tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mak 7:31-37

29 * Ude täŋpäŋ Jesu kome u peŋpeŋ Galili gwägu-ken päŋku pom kubä
terak päro maŋit itkuk. 30 Maŋit ririrän ämawebe bumta Jesu känayäŋ
äbuŋ. U käyäm mebäri mebäri ŋode täŋpani yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbä
Jesu dubini-ken yepmaŋkuŋ; Kuroŋi waki, dapuri tumbani, kwäyähäneŋ
täŋpani ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmäŋ
äbäŋirä Jesutä kudup yäpän tägaŋkuŋ. 31 * Yäpän tägawäpäŋ yepmaŋpän
man nämo yäwanitä man yäŋkuŋ. Ba kwäyähäneŋ täŋpanitä kädet ini
kuŋatkuŋ. Täŋpäŋ äma kehäromini nämotä kehäromi yäpuŋ. Ba dapuri

* **15:14:** Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 * **15:19:** Stt 8:21; Mat 12:34 * **15:24:** Mat 10:6
* **15:28:** Mat 8:10,13 * **15:29:** Mak 7:31 * **15:31:** Mak 7:37

tumbanitä dapun ijiŋkuŋ. Ude täŋpäkaŋä ämawebe päke unitä yabäŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Isrel nanik täŋo Anutu bumta iniŋ oretkuŋ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mak 8:1-10

32 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Näk ämawebe päke ŋonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yaräkubä it yäpmäŋ abäŋkä nakta bumta yekaŋ. Täŋirä jop yepmana päŋku kädet miŋin nakta kumneŋ yäŋpäŋ nadäwätäk täyat yäk. 33 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken yäpmäŋpäŋ äma äbot pähap ŋodewani yepmäŋ towina naŋ tokŋeneŋ? 34 Ude iweräwä Jesutä yäwet yabäŋkuk; Injinken däkum jide itkaŋ? Yäwänä iwetkuŋ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

35 Ude iwerä nadäŋkaŋ ämawebe päke u yäwet-pewän maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. 36 Ude täŋirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ Anutuken bänep täga man yäŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebe päke unita yämiŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 37 Yämäkaŋä ämawebe päke u naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. 38 Täŋpäkaŋ äma ketem naŋkuŋo u 4,000 udetä naŋkuŋ. Webe iroŋi-kät nämo daniwani. 39 Eruk ude täŋkaŋ ämawebe u yepmaŋpän kuŋirä Jesu ini uwä gäpe terak äromaŋ kuŋtäŋgän Magadan komeken ahäŋkuk.

16

Kudän kudupi kakta äneŋi yäŋkuŋ
Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

1 * Eruk Magadan komeken ahäŋpäŋ irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbäŋpäŋ Jesutä goret kubä täŋpän kaŋpäŋ manken kaŋ tenayäŋ nadäŋpäŋ peŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpäŋ Anututä gepmaŋpän äpun yäŋ nadäna! yäk. 2 Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täŋo kudän ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ; Bipäda kome gämäni ijiŋirän kwep edap api ijiwek yäŋ yäk täkaŋ. 3 Ba yäŋewänkaŋ tamimaŋ gubam kubiri gwägärirän iwän taŋi tawayäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäŋ in kome täŋo kudän jopi udewani yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ upäŋkaŋ näk kudän kudupi täŋ yäpmäŋ äburo unitäŋo mebäri imata nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ? 4 * In nadäkaŋ? Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäkta näwet yabäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira känayäŋ! Nämo, kudän bian profet Jona terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api käneŋ.

Äma täŋo nadäk wakita dapun ket täk täkot
Mak 8:14-21

5 Täŋpäŋ iwaräntäkiye käräga däkum guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ Jesu-kät gäpe terak äroŋpeŋ gwägu kukŋi udude käda kuŋkuŋ. 6 * Päŋku itkaŋ Jesutä yäwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täŋo yista ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut! 7 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä näwetgäwet ŋode täŋpäŋ yäŋkuŋ; Yista yäyak u imata yäyak? Käräga guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ äbämäŋo unita käwep nadäŋpäŋ niwetak yäk.

---

* **15:32:** Mat 14:14 * **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 * **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **16:6:** Luk 12:1

8 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In
imata käräga peŋpeŋ äbäŋo unita man yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ? Unita nämo
yäyat. 9 * Näkä imaka bian täŋkuro unita täŋguŋ täkaŋ ba? In imata guŋ
taŋpäŋ näwetgäwet täkaŋ? Näk käräga 5 upäŋ äma 5,000 ketem yepmäŋ
towiwa naŋpä tägawäpäŋ ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋeŋkuŋ?
10 * Ba käräga 7 upäŋ äma 4,000 yepmäŋ towiŋira naŋpä koki täŋpäpäŋ
ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋeŋkuŋ? 11 Unita in imata nämo
nadäwä tärekaŋ? Näk yis yäro uwä kärägata nämo täwetat. Parisi ämakät
Satyusi äbotken nanik täŋo kädet kuŋat-kuŋatta yäŋpäŋ yis terak utpäŋ
täwetat. Äma u nämo yäwarän täneŋ yäŋpäŋ man u täwetat. Unitäŋo nadäk-
nadäk waki unita ket kaŋiwatpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋ ude nadäŋpäŋ täwetat.
12 Man ude yäweränkaŋ eruk nadäwä tärewäpäŋ yäŋkuŋ; Bureni! Yis,
käräga-kät awähurani unita nämo niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot
täŋo man yäkyäki ba kädet kuŋat-kuŋarita ket kaŋiwatpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋ
yäŋpäŋ niwetak yäk.

Pitatä Jesu täŋo mebäri yäŋahäŋkuk
Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

13 Jesutä ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Sisaria Pilipai
komeken kuŋkuk. Kuŋtäŋgän Jesutä kädet miŋin iwaräntäkiye ŋode yäwet
yabäŋkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yäŋ iwet täkaŋ? 14 * Yäwänä
iwetkuŋ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäŋ yäk täkaŋ. Ba ätutäwä profet
biani Elaija yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken
nanik kubä yäŋ yäk täkaŋ yäk.

15 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yäŋ yäk
täkaŋ? 16 * Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit
Mähemi unitäŋo nanaki yäŋ iwetkuk. 17 * Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk;
Saimon, Jona täŋo nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä
ämaken naniktä nämo ahätak. Nana kunum gänaŋ naniktä yäŋkwawa täŋ
gamitak. 18 * Ude yäŋpäŋ iwetkuk; Bureni ŋode gäwera nadä; Wäpka
Pita yäŋ gäwet täkaŋ u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yep-
maŋpa kehäromi irirä äma waki täŋo kehäromitä nämo api däpek. 19 *
Täŋpäŋ näk Anutu täŋo kaŋiwat yewa unitäŋo yäma därani täŋo ki api
gamet. Ude täŋkaŋä gäkä imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kireŋiri
Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Täŋ, gäkä
imaka kubä kome terak yäniŋ kireŋiri Anututä kunum gänaŋ udegän api
yäniŋ kirewek yäk. 20 * Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi
ŋode yäwetkuk; Intä näka Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo yäŋ ämawebe
nämoinik yäwetneŋ.

Jesutä näk api kumbet yäŋ yäŋkuk
Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

21 Kadäni uken Jesutä yäput peŋpäŋ imaka ahäŋ imikta yäŋ imani unita
iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Täŋpäkaŋ Juda täŋo
äma ekäni ba bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani
ämatä mäde api ut naminеŋ. Täŋkaŋ nutpäŋ änenayäŋ täŋopäŋ kepma
yaräkubä täreŋirän kodak taŋpäŋ äneŋi api akwet.

---

* **16:9:** Mat 14:17-21 * **16:10:** Mat 15:34-38 * **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8
* **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 * **16:19:**
Mat 18:18; Jon 20:23 * **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9

22 Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yäŋikŋat päŋku ibeŋpäŋ yäŋkuk;
Ekäni, Anututä täŋkentäŋ gaminŋirän imaka udewani nämoinik api ahäŋ
gamek yäk. 23 Yäwänä äyäŋutpäŋ Pita ŋode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk
kädet täŋpipiŋ nameno! Nabä kätäŋpeŋ ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-
ken nanikpäŋ nämo yäyan. Uwä äma gäkŋaken mangänpäŋ näwetan yäŋ
iwetkuk.
24 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk
näwarayäŋ nadäŋpäŋä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminŋpäŋ bäräpi
näkä kotawayäŋ täyat udegän päya kwakäpi buraminŋkaŋ gwäk piminŋpäŋ
kaŋ näwarän. 25 * Täŋpäkaŋ, äma kubätä säkgämän kaŋ irayäŋ nadäŋkaŋ
iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api paorek. Upäŋkaŋ äma
kubätä näka yäŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayäŋ täko uwä irit täga
api kaŋ-ahäwek. 26 * Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ
bäyaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kumäŋirän imaka imakani unitä
irit kehäromi kakta täga nämo api täŋkentäŋ iminеŋ. Unita irit kehäromi
kaŋ-ahäkta imatäkenpäŋ täga suwawek? Nämoinik!
27 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Äma Bureni-inikä nani täŋo
epmäget kudän ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Äpäŋpäŋ ämawebe
kuduptagän kädet jide jide täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uterakgän kowata api
yämek. 28 Näk bureni täwera nadäwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo
kumäŋirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täŋo kudän ikek äpäŋirän api
kaŋpäŋ nadäneŋ yäŋ yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahäŋkuk
Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

1 Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Pitakät noripakiyat Jems
Jon u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ pom kubä terak äroŋkuk. Uken päro inigän
itkuŋ. 2 * Itpäŋ kaŋirä Jesu gupi inide kubä ahäŋkuk. Iŋami dapuntä edap
dapuri täŋo peŋyäŋek ude äworeŋkuk. Teki imaka paki inikinik täŋpäŋ ägo
weŋkuk. 3 Ude ahäŋirän yabäŋkuŋ; Profet bian irani yarä, Moses kenta
Elaija iŋami terak ini ugän ahäŋpäŋ itkumän. 4 Yarä uwä ahäŋpäŋ Jesu-
kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamäŋ ŋonita
oretoret täkamäŋ yäk. Unita gäkä yäwikaŋ yottaba yaräkubä kaŋ täŋpa yäk.
Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.
5 * Ude yäŋ ririrän pengän gubam peŋyäŋek ikek kubätä äpä uwäk täŋpäŋ
yepmaŋkuk. Uwäk täŋpäŋ yepmaŋirän gubam gänaŋ man kubä ŋode
ahäŋkuk; Ŋowä näkŋo nanakna bureni-inik. U kaŋpäŋ gäripi-inik nadäk
täyat unita in unitäŋo man kaŋ buramik täŋput yäŋ yäwetkuk. 6 Eruk
iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadäŋpäŋ umuntaŋkaŋ kome terak
päŋku iŋami yäpä äpmoŋpäpäŋ patkaŋ bumta kwainkuŋ. 7 Ude täŋirä
Jesu dubini-ken kuŋpäŋ yepmäŋit täŋpäŋ yäwetkuk; In umuntäneŋo!
Akuwut! 8 Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpäŋ Jesu inigän ririrän
kaŋkuŋ. 9 * Ude täŋkaŋ pom terak naniktä äpäŋit äpäŋit Jesutä jukuman
ŋode yäwetkuk; Imaka kudupi käkaŋ unitäŋo manbiŋam äma ätu pengän

* **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9
* **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 * **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:**
Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 * **17:9:** Mat 16:20

nämo yäwetneŋ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akwänkaŋ kaŋ yäwerut yäk.

10 * Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani äma imata ŋode yäk täkaŋ? Elaijatä jukun ahäwänkaŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

11 Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäŋkuk; Elaijatä jukun ahäwänkaŋ Kristo mäden api ahäwek yäŋ yäk täkaŋ u täga yäk täkaŋ. Unita bureni ŋode täwetat; Elaija uku ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ Kristo ahäwayäŋ täko unita kädet täwit iminkuk. 12 * Ahäŋpäŋ irirän nämo kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kudän waki mäyap täŋ iminkuŋ. Täŋkuŋo Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täŋ iminen. 13 * Jesutä ude yäweränkaŋ nadäwä tumbuŋ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yäŋ nadäŋkuŋ.

Iwaräntäkiyetä täŋpä waŋkuŋ
Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

14 Eruk pom terak naniktä äpäŋpäŋ ämawebe itkuŋ-ken u ahäŋirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjiŋ äpmoŋpäŋ iwetkuk; 15 Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadäŋ imi yäk. U täŋguŋguŋ taŋpäŋ maŋ-patäbotkaŋ kädäp gänaŋ ba ume gänaŋ äpmok täyak. 16 Ude täŋirän nanakna yäpmäŋ gäwaräntäkaye-ken äbäŋira yäpna tägawut yäŋkaŋ täŋpä waŋ yäk. 17 * Yäwänä Jesutä gaŋani nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Wa! In bänepjin gwäjiŋ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kunatta nämo nekaŋ! Ude yäŋpäŋ äma u iwetkuk; Eruk, iroŋi uwä yäpmäŋ äbi! 18 Ude yäwänä iroŋi u yäpmäŋ äbäŋirän mäjo ibeŋpewän nanak u kakätäŋpeŋ kunjkuk. Kakätäŋpeŋ kunjirän tägaŋpäŋ itkuk.

19 * Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabäŋkuŋ; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpäŋ pemäŋ? 20-21 * Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita täŋpä waŋ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ŋo ŋode iwetneŋ; Wädäŋ udu ku! Iweräwä man buraminpäŋ täga wädäŋ kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä täŋpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

22 * Jesutä ude yäwetpäŋ päŋku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä täŋpäŋ yäwetkuk; Kadäni käroŋi nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadäŋ äma keri terak api pewek. 23 Peŋirän kumäŋ-kumäŋ utpäŋ äneŋirä kepma yaräkubä täreŋirän api akwek yäk. Ude yäwän nadäŋpäŋ iwaräntäkiye butewaki pähap nadäŋkuŋ.

Jesu takis moneŋ pekta manbiŋam yäwetkuk

24 * Täŋpäŋ äyäŋutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kunjirä kudupi yot täŋkentäkta takis moneŋ yäpani äma ätutä äbäŋpäŋ Pita ŋode iwet yabäŋkuŋ; Täwoŋärek ämajintä kudupi yot täŋo takis moneŋ pek täyak ba nämo pek täyak? 25 Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yäŋpäŋ yot Jesutä itkuk-ken u äroŋpäŋ man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabäŋkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täŋo intäjukun ämatä iniken epän täŋkentäkta takis moneŋ yäpmäk täkaŋ u netä keri-ken nanik

* **17:10:** Mal 4:5 * **17:12:** Mat 11:14, 14:10 * **17:13:** Luk 1:17 * **17:17:** Lo 32:5,20; Jon 14:9 * **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:22:** Mat 16:21 * **17:24:** Kis 30:13; Kis 38:26

yäpmäk täkaŋ? Iniken mähemiye-ken nanik bok yäpmäk täkaŋ ba ämawebe gägäni täŋo-gänpäŋ yäpmäk täkaŋ? Jide nadätan?

26 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täŋo-gänpäŋ yäpmäk täkaŋ,
iniken mähemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkaŋ yäk. Pitatä ude yäwänä
Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähemiye uwä takis moneŋ nämo
pek täkaŋ. U jop it täkaŋ. 27 Upäŋkaŋ ninta nadäwä wak täŋ nimineŋo
udeta gwägu-ken kuŋkaŋ gwägu tom kubä pengän wabiwayäŋ täyan u
wädäŋpäŋ yäpmäŋkaŋ meni yäpmäŋ aŋeŋpäŋ moneŋ kubä kaŋpäŋ ninek-
tagän yäŋpäŋ moneŋ u takis yäpani ämа unita kaŋ yämi.

18

In nanak täpuri ude bumik kuŋatneŋ
Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

1 * Kepma uken Jesu täŋo iwaräntäkiyetä Jesuken kuŋpäŋ ŋode iwet
yabäŋkuŋ; Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ netätä intäjukun täŋpäŋ itak?
2 Eruk ude yäŋirä Jesutä nanak täpuri kubä yäŋpewän äbänpäŋ bämopi-ken
teŋkuk. 3 * Teŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä
äpani täŋpäpäŋ nanak täpuri ŋodewani bumik nämo kuŋatnayäŋ täkaŋ
uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämoinik api äroneŋ. 4 Täŋpäkaŋ
ämа kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmäŋ äpäŋpäŋ nanak täpuri
bämopjin-ken itak ŋodewani bumik kuŋarayäŋ täyak uwä Anutu täŋo
kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun ämа ude täŋpäŋ api irek.

5 * Täŋkaŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; In nadäkaŋ? Ämа kubätä
näka nadäŋpäŋ nanak täpuri ŋodewani kubäta oraŋ imayäŋ täyak uwä
näka udegän api oraŋ namek. 6 * Upäŋkaŋ ämа kubätä nanak ŋodewani
nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäŋ-yäkŋat-pewän momi täneŋo uwä ämа
udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä
bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek.

7 Wära! Komen ämа inta butewaki nadätat. Imata, ämа waki ätutä täŋ-
täkŋat-pewä inken nanik mäyap api waŋ moreneŋ. Bureni, täŋyäkŋarani
ämа udewani itkaŋ, upäŋkaŋ jide täŋpäŋ kowata api irepmitneŋ? 8 *
Unita ketka ba kuroŋkatä wakiken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ
täkŋeŋpäŋ kaŋ maŋpi kut yäk. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋä jop
kwäyähäneŋ täŋpäŋ kaŋ it. Ude nämo täŋkaŋ ketka kuroŋka bok yäpmäŋ
kuŋarayäŋ täno uwä kädäp pähap gänaŋ api äpmoŋpen! 9 Ba dapunkatä
wakiken gepmaŋpayäŋ täŋpänä dapunka dätpäŋ kaŋ maŋpi kut. Irit
kehäromi kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋä ude täŋkaŋ dapunka tumbani kaŋ
kuŋat. Dapunka bok ijiŋkaŋ kuŋatpäŋä geŋi täŋo kädäp pähap gänaŋ api
äpmoŋpen.

Yawak kubä paotkuko unitäŋo man wärani
Luk 15:3-7

10-11 * * Man ude yäŋpäŋ äneŋi pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Inä kwikinik
kuŋatpäŋ ironi täpuri täpuri ŋonita nadäŋirä äpani nämo täneŋ. Näk unita
ŋode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo
kuŋat täkaŋ. Nämo, u aŋeroniye nikek. Aŋero kunum gänaŋ Nana-kät bok
itkaŋ unitä watäni it yämik täkaŋ.

---

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:6:** Luk 17:1-2 * **18:8:** Mat 5:29-30 * **18:10-11:** Hib 1:14 * **18:10-11:** Luk 19:10

12 In jide nadäk täkaŋ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-
tägän paoreko uwä ini paorän yäŋ täga yäwek? Nämoinik, yawaki 99
u yepmaŋkaŋ yawak paotpeŋ kweko unita päŋku wäyäkŋewek. 13 Näk
bureni täwetat. Äma uwä wäyäkŋeŋkä kaŋ-ahäŋpäŋä oretoret 99 itneŋo
unita nämo täŋpek. Nämo, paotpeŋ kwanipäŋ kaŋ-ahäweko unita oretoret
pähap täŋpek. 14 Täŋpäkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä ämawebe äpani
ukeŋonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

Momi täŋpani yäpätägakta man
Luk 17:3

15 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Notkapak kubätä waki täŋ gaminŋirän gäk
kuŋkaŋ äma ukät injekgän itpäŋ waki täŋ gameko u kwikinik yäŋ paideŋ.
Täŋkaŋ man yäwi gäkŋo man buramiwänä äneŋi not täŋpeŋ kuŋatdeŋ. 16 *
Upäŋkaŋ gäkŋo manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikaŋ ukät bok
yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ tawäpäŋ teneŋ. Ude täneŋo uyaku nadäŋ gamek. 17 *
Täŋpäkaŋ äma yaräkubä intäŋo manta bitnäwänä äbot täŋpani täŋo käbeyä-
ken täga teneŋ. Ba äbot täŋpani käbeyä täŋo man unita udegän bitnäwänä
äma u mäde ut iminŋirä guŋ äma, ba takis moneŋ yäpani ude kuŋarek.

18 * Näk bureni täwetat. In imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kireŋirä
Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Ba in kome terak
yäniŋ kireŋirä Anututä kunum gänaŋ udegän api yäniŋ kirewek. 19-20 *
* Ba äneŋi ŋode täwetgän täŋpa nadäwut; Äma yarä ba yaräkubätä näka
yäŋpäŋ käbeyä täŋirä näk u bämopi-ken api iret. Unita inken nanik yarätä
imaka kubäta bänep kubägän peŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋirän kunum
gänaŋ Nanatä nadäŋ yämiŋpäŋ mani api buramiwek.

Momi pekpek täŋo man
Luk 17:3-4

21 Jesutä man ude yäŋirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä
waki täŋ namik täŋirän momini u kadäni kadäni peŋ imiŋ yäpmäŋ
kuŋtäyiwä kadäni 7 ude täreŋirän äneŋi wari peŋ imettawä? 22 * Pitatä ude
yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täŋo momini kadäni
kubä ba yarätagän ude nämo peŋ imen. Pen waki udegän täŋ gamiŋ
yäpmäŋ äroŋirän gäk pen wakini pekpek kaŋ täŋ yäpmäŋ ku.

23 Täŋpäŋ man yäŋkuko unita man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Ämawebe
Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak uwä ŋode bumik;
Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täŋpäkaŋ epän ämawebeniye
mäyaptä äma uken nanik tuŋum jop yäpmäŋkaŋ gwäki nämo pek täneŋ.
24 Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuŋum jop yäpani unitäŋo gwäki
yäpa yäŋkaŋ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäŋtäŋ kuŋtäŋgän
epän ämani kubä kaŋ-ahäwek. Äma u tuŋum jop yäpeko unitäŋo gwäki
ärowani-inik. 25 Unita äma u gwäki taŋi päke u jide täŋpäŋ pewa täreneŋ
yäŋ nadäŋpäŋ mähemi iwerek. Iwerirän mähemi unitä ŋode yäwek;
Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye kuduptagän ämata yäniŋ
kireŋpäŋ gwäki yäpmäŋkaŋ kaŋ nam yäŋ iwerek. 26 Ude iwerirän inita
butewaki nadäŋpäŋ mähemi dubini-ken kuŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ
butewaki man ŋode yäwek; Butewaki nadäŋ naminŋpäŋ kwikinik iriri

---

* **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17 * **18:17:** 1Ko 5:13
* **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 * **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:19-20:** Mat 28:20; Jon
14:23 * **18:22:** Luk 17:4

kaŋ-ahäŋkaŋ waki kaŋ gama yäk. 27 Iwerirän mähemi u butewaki nadäŋ iminŋpäŋ momini kudup peŋ moreŋ iminŋkaŋ jop tewän kwek.

28 Eruk, tewän päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaŋ-ahäŋpäŋ kotäkigän inŋitkaŋ näkŋo moneŋ ukeŋo nam yäŋ iwerek. 29 Ude täŋirän noripak u inita butewaki nadäŋkaŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ ŋode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaŋ-ahäŋkaŋ api gamet yäŋ iwerek. Ude iweränä yäwek; 30 Kämi kaŋ gamayäŋ näwetan upäŋkaŋ nämoinik yäk. Ude yäŋpäŋ inŋit yäpmäŋ päŋku komi yot gänaŋ teŋkaŋ iwerek; Moneŋ nami täreŋirän api gabä kätäwä äpämaŋ kwen yäŋ iwerek. 31 Ude täŋirän noriye epän penta täŋpani unitä kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpäŋ päŋku ekänini-ken manbiŋam u iwetneŋ.

32 Ude iweräwä äma ekäni unitä nadäŋpäŋ epän äma unita yäŋpewän äbänpäŋ iwerek; Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täŋkunopäŋ butewaki man näweriri näk gäkŋo momika kumän peŋ gaminŋkut yäk. 33 Näkä ude täŋ gaminŋkuropäŋ gäk imata notkapakta udegän nämo täŋ imitan? 34 * Ude yäŋpäŋ kokwawak taŋi nadäŋ iminŋpäŋ komi äma keri terak peŋkaŋ yäwerek; Äma ŋo komi iminŋ yäpmäŋ kuŋirä näkken tuŋum yäpuko unitäŋo gwäki namänkaŋ kaŋ kakätäwut yäŋ yäwerek.

35 * Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Nana kunum gänaŋ naniktä inta udegän api täŋ tamek. In mejin-tägän nämo yäneŋ. Bänepjin nadäk-nadäkjin kuduptä notjiye täŋo wakini nämo peŋ yämiŋpäŋä komi api nadäneŋ.

19

Ämatä webeniye yäŋyäwat täkaŋ unitäŋo manbiŋam
Mak 10:1-12; Luk 16:18

1 Eruk Jesutä man ude yäŋ paotpäŋ Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi udude käda kuŋkuk. 2 Uken kuŋirän ämawebe mäyap pähap iwarän täŋirä käyäm mebäri mebäri yäpän tägaŋ yämiŋkuk. 3 * Täŋ ririän Parisi äma ätutä ahäŋ iminŋpäŋ täŋ-ikŋatpena man kubä goret yäwänkaŋ manken tenayäŋ nadäŋpäŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadätan? Äma kubä täŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u täŋirän webeni u yäŋ iwareko uwä täga ba waki?

4 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Mosestä man kudän täŋkuko u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? Man kubä ŋode kudän täŋkuk; Anututä imaka imaka pewän ahäŋ moreŋirä äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. 5 * Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ ririän tohari gupi kubägän api tädeŋ. 6 Mebäri unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdeŋta yepmaŋpanipäŋ ämatä täga nämo yäpmäŋ daninеŋ.

7 * Yäŋirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yäyan upäŋkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayäŋ nadäŋpäŋä webekata yäŋiwat-iwat man kudän keräpi kubä täŋpäŋ iminŋkaŋ kaŋ yäŋiwat yäŋ yäŋkuk. 8 Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Manbiŋam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täŋo man irepmitkaŋ injinken gäripjin terak

---

* **18:34:** Mat 5:25-26 * **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 * **19:3:** Mat 16:1
* **19:4:** Stt 1:27, 5:2 * **19:5:** Stt 2:24; Efe 5:31 * **19:7:** Lo 24:1-4; Mat 5:31

kuŋat täkaŋ unita webejiye täga api yäŋ-yäwatneŋ yäŋ yäŋkuk. Upäŋkaŋ pengän Anututä kädet ude täkta yäjiwätkuk. 9 * Näk ŋode täwera nadäwut;
Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopäŋ jop nadäŋ
yäŋiwatpäŋ webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude täŋpek.
10 * Eruk ude yäŋirän iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Wära! Nädapi irit kuŋat-
kuŋatta ude niwetan unita webe netätä yäpek? 11 Yäŋirä Jesutä kowata
ŋode yäwetkuk; Ämawebe mäyaptä man u nadäwä bäräp täkaŋ upäŋkaŋ
Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän ämawebe ätutä man u täga iwatneŋ. 12 In
nadäkaŋ? Äma ätu webe täga nämo yäpneŋ. Imata, miŋiyetä inide bäyaŋ
yepmak täkaŋ. Äma udewaniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkaŋ.
Täŋ, äma ätu yabäni därani unita webe täga nämo yäpneŋ. Ba äma ätuwä
Anutu täŋo epänta yäŋpäŋ webe nämo yäpmäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma kubä,
webe yäpmäkta käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täŋo man täweraro u
buramiwek.

Iroŋiroŋi näkken äbut!
Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

13 Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keri gupi terak peŋkaŋ
nani-ken täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwän yäŋpäŋ Jesuken yäŋ
yäpmäŋ äbuŋ. Yäŋ yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋ yäŋpäŋ
yäwetkuŋ; Nanakjiye yäpmäŋ ämneŋo! Kut! yäŋ yäwetkuŋ. 14 * Yäŋirä
Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Yäwat kireneŋo! Yabä kätäwä iroŋiroŋi näkken
yäpmäŋ äbäk täkot yäk. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe iroŋiroŋi ŋodewani
äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabäŋ yäwat täyak. 15 Eruk
Jesutä man ude yäŋpäŋ keri gupi terak peŋkuk. Ude täŋpän tärewäkaŋ
kome u peŋpeŋ kuŋkuk.

Äma gubaŋi tuŋum mähemitä Jesuken äbuk
Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

16 Täŋpäkaŋ äma kubä Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani, näk
täga jide u täŋkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? 17 * Yäwänä Jesutä iwetkuk;
Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähemi Anutu ini.
Täŋ, irit kehäromi yäpayäŋ nadäŋpäŋä Anututä kädet pewani u iwarayäŋ
täno uyaku api kaŋ-ahäwen.
18 * Yäwänä äma unitä yäŋkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä
yäŋkuk; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kub-
ota nämo täŋpen, äma kubä manken teŋkaŋ jop manman nämo ikŋaren.
19 * Ba gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Täŋkaŋ gäkŋata nadäk täyan udegän
notkapakta nadäŋpäŋ iron täŋ imen. 20 Ude iweränä yäŋkuk; Näk kädet
näwetan u kudup iwat yäpmäŋ äbätat. Upäŋkaŋ imaka ätu jide upäŋ täŋkaŋ
irit tägawä kaŋ yäpet?
21 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoŋi-inik kaŋ ira yäŋ nadäŋpäŋä
ŋode kaŋ tä; Moneŋ tuŋum ba imaka it gamikaŋ u kudup ämata yäniŋ
kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ ämawebe jäwärita kaŋ yämiŋ more. Ude
täŋpayäŋ täno uyaku kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen. Eruk,
ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! 22 Täŋpäkaŋ äma gubaŋi unitä man

---

* **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10:** 1Ko 7:1-2,7-9 * **19:14:** Mat 18:2-3 * **19:17:** Wkp 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 * **19:19:** Wkp 19:18 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37

ude nadäŋpäŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.
23 Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat;
Moneŋ ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta
api täŋburut täneŋ. 24 Unita jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri
u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän,
Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ. 25 Jesutä
ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma
moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin
ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? 26 * Ude yäwäwä Jesutä
yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini
täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek.
27 Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Pitatä kowata man ŋode iwetkuk; Nibä yäk.
Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäŋ ŋonita
kowata jide api yäpne? 28 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat;
Anututä täŋpewän kome ba imaka imaka äneŋi kodak tänayäŋ täkaŋ-ken
uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabäŋ
yäwarek. Täŋpäkaŋ in näk näwaräntäk täkaŋ u imaka, näk dubina-ken
itkaŋ Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma ude api itneŋ. 29 * Täŋpäŋ
äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋ noriye wanoriye, miŋiye naniye,
ironjiniye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä imaka
peŋkuko u yärepmitpäŋ kowata tägagämän api kaŋ-ahäwek. Täŋpäŋ irit
kehäromi imaka, api yäpek. 30 * Upäŋkaŋ äma apiŋo wäpi biŋam ikek
intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ
unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

20

Äma wain epän täŋpani täŋo man wärani

1 * Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk täyak uwä ŋode
bumik; Epän mähemi kubätä tamimaŋ bipani akuŋpäŋ wain epäna
kaŋ täŋ namut yäŋ yäŋpäŋ äma ätu yämagurayäŋ kwek. 2 Kuŋkaŋ äma
jop irani ätu yabäŋ ahäŋpäŋ yäwerek; Ai! In näkŋo wain epän täŋ
naminjirä gwäki K20 K20 tamayäŋ yäk. Ude yäweränkaŋ äma unitä nadäwä
täga täŋpäpäŋ wain epän mähemi u iwatneŋ. 3-4 Eruk 9'kirok täŋirän
äneŋi päŋku äma mäyap naminj-gamiŋ bägup-ken jop irirä yabäŋpäŋ ŋode
yäwerek; Ai, in päŋku wain epän täŋ naminjirä näk gwäki tamayäŋ yäk.
5 Yäwerän nadäŋkaŋ wain epäni-ken kuneŋ. Eruk kepma kubä ugän
äma mäyap, tamimaŋ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek.
6 Ätu itkaŋ kome bipayäŋ täŋirän äneŋi päŋku äma jop irani ätu irirä
yabäŋpäŋ yäwerek; In kepma käroŋ päke ŋo ima täŋ irirä kome bipmäŋtak?
7 Yäwänä iwetneŋ; Äma kubätä epän täŋ imikta nämo nimagurako unita
jop iramäŋonik yäk. Yäwäwä yäwerek; Päŋku wain epäna täŋ namut yäk.
Ude yäweränkaŋ kuneŋ.
8 * Epän mähemitä ude täŋirän kome bipmäŋirän watä ämani kubä iw-
erek; Gäk epän äma apiŋo yämaguraro u yäŋ-päbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ
epän täkaŋ unitäŋo gwäki yämi yäk. Täŋpäŋ epän äma mäden yämaguraro

* **19:26:** Stt 18:14; Jop 42:2 * **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 * **19:29:** Hib 10:34
* **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33 * **20:8:** Wkp 19:13; Lo 24:15

unita yämiŋ päŋku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk. 9 Ude
täŋkaŋ eruk mäden yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneŋ.
10 Eruk, K20 K20 yämän yäpmäŋirä intäjukun yämagureko unitä kaŋpäŋ
ŋode nadäneŋ; Tägagämän! yäk. Nintawä wädäŋ päro punin käda käwep
nimek yäŋ nadäneŋ. Ude nadäŋirä watä äma unitä mäden ämneŋo unita
yämeko uterakgän intäjukun ämneŋo unita udegän yämek. 11-12 Ude yämän
kaŋpäŋä epän mähemi yäŋpäŋ-kaŋiwat täŋpäŋ iwetneŋ; A! Mäden äbäŋo
uwä epän jop iŋamgän iwoŋäreŋ yäk. Nin uwä tamimaŋ naniktä epän
komi nadäŋpäŋ täŋ yäpmäŋ äbäŋitna bipmäŋtak. Tämäŋopäŋ imata gwäki
mäden äbäŋo ukät bok uterakgän nimitan? 13 Ude iwerirä epän mähemitä
epän äma u kubä ŋode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo täŋpa
wakaŋ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäŋ täwerat. Täwerira täga yäŋ
näweraŋ yäk. 14 Unita gwäki tamitat udegän yäpmäŋkaŋ kukot. Näkŋawä
in intäjukun äbäŋo-kät mäden äbäŋo ukät gwäki kubägän tamikta nadätat
yäk. 15 Tuŋum näkŋa-kenpäŋ ude ba ude täŋpa yäŋkaŋ täga nämo täŋpet?
Näk iron täga täropäŋ imata bänepjin täŋpä wakaŋ? yäŋ yäwerek.

16 * Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Unita ämawebe apiŋo mäden
itkaŋ unitä intäjukun api itneŋ. Ba ämawebe apiŋo intäjukun itkaŋ unitä
mäden api itneŋ.

Jesutä ini kumäkta man äneŋi yäŋkuk
Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

17 Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yäŋkaŋ iwaräntäkiye 12
ugänpäŋ yämagurän yäpmäŋ inigän kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet kuŋit kuŋit ŋode
yäwetkuk; 18 * Ket nadäwut yäk. Nin kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare api
ahäne. Ahäŋpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop
äma intäjukun täŋpani täŋo keri terak äroŋirän kumäkta man api topneŋ.
19 Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit,
kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ pärip-päriptä utpäŋ päya kwakäp terak api utpewä
kumbek. Kumbänpäŋ äneŋirä edap yaräkubä täreŋirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yäŋkumän
Mak 10:35-45

20 Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yäŋapiwa
yäŋkaŋ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku Jesu
iŋamiken gwäjiŋ äpmoŋpäŋ itkuk. Täŋirän Jesutä iwetkuk; 21 * Jide
näwerayäŋ äbätan? Yäwänä yäŋkuk; Gäkä yäwikaŋ wäpka biŋam ikek irayäŋ
täno uken nanaknayat ŋo dubika-ken kubätä käpmäk käda, kubätä bure
käda kaŋ irun yäk. Ude täŋpäŋ wäpi biŋam ikek gäkkät bok kaŋ irut yäk.
22 * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebäri nämo nadäŋkaŋ yäkaŋ. Ume
komi nikek näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api näden?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayäŋ
täyat u in udegän api nadäden. Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäŋ
yäkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. Nanatä iwoyäŋkuko unitägän järapna
kukŋi kukŋi bok api itneŋ. 24 Ude yäwänkaŋ iwaräntäkiye 10 unitä man u
nadäŋpäŋ noripak yarä unita nadäwäwak täŋ yämiŋkuŋ.

---

* **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23 * **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mat 26:39; Jon 18:11

25 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; In
nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta
gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye
ude yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 26-27 * Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ. Inken
nanik kubätä intäjukun irayäŋ nadäŋpäŋä eruk, kowata yäpmäkta nämo
nadäŋpäŋ intäŋo watä epän äma jopigän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun
irayäŋ nadäŋpäŋä noriye täŋo gämori-ken kuŋatpäŋ unitäŋo watä äma ude
irek. 28 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä äma ude
irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U
gupi iniŋ kireŋpäŋ kumäŋirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreŋpäŋ
inita biŋam yäpayäŋ äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneŋi dapun ijiŋkumän
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

29 Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare peŋpeŋ kuŋirä ämawebe bumta
yäwatkuŋ. 30 * Täŋpäkaŋ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miŋin itkaŋ
Jesu äbätak yäŋ yäwä nadäŋpäŋ gera taŋi ŋode yäŋkumän; Ekäni, Devit täŋo
orani, butewaki nadäŋ nimi! yäk. 31 Ude yäŋirän ämatä yabäŋ yäŋpäŋ
Wari yädeŋo! yäŋ yäwetkuŋ. Yäniŋ bitnäŋkuŋo upäŋkaŋ gwäk piminpäŋ
gera pen yäŋkumän; Ekäni, Devit täŋo orani, nekta butewaki nadäŋ nimi
yäk.

32 Eruk ude yäŋtäkon Jesu kädet miŋin itkaŋ yäŋpewän dubini-
ken äbäŋirän yäwetkuk; Ima täŋ nimän yäŋpäŋ näkken gera yäkamän?
33 Yäwänä ŋode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägaŋirä ijida kut yäŋpäŋ
yäkamäk yäk. 34 Ude yäwänä Jesutä butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ dapuri-ken
yepmäŋirirän uterakgän dapun ijiŋpäŋ Jesu iwarän täŋkumän.

21

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äroŋkuk
Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

1 Kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ Olip pom mebäri-ken
yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahäŋkuŋ. Uken ahäŋpäŋ itpäŋä
Jesutä iwaräntäki yarä ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; 2 Ek
yotpärare täpuri udu käkamän uken kuŋkaŋ doŋki nanak yamini topmäk
terak itkamän u yabäŋpäŋ pitpäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbun. 3 * Ektä ude täŋirän
äma kubätä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki ŋonita
yäwänpäŋ äbä pitkamäk yäŋ kaŋ iwerun. Ude iweränkaŋ taniŋ kirewayäŋ
yäk.

4 Täŋpäkaŋ doŋki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo.
Profet biani kubätä ŋode yäŋpäŋ kudän täŋkuko udegän ahäŋkuk;

5 * *Päŋku Jerusalem nanik ämawebe ŋode yäwerut;*
Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täŋpanitä doŋki nanak
terak maŋitkaŋ api äbek yäŋ kaŋ yäwerut. *Sek 9:9*

6-7 Täŋpäŋ iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki nanak
yamini u pitpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ iniken tek punin nanik
yäŋopmäŋpäŋ doŋki terak iriŋ imänkaŋ Jesu uterak äro maŋitkuk. 8 *
Täŋirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miŋin iriŋ wädäŋ yäpmäŋ

---

* **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26-27:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 * **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30:** Mat 9:27, 15:22 * **21:3:** Mat 26:18 * **21:5:** Sek 9:9 * **21:8:** 2Kin 9:13

kuŋkuŋ. Ba ätutä päya pähäm tokätpäŋ kädet miŋin udegän peŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 9 Ude täŋkaŋ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuŋkuŋo
u gera ŋode yäŋkuŋ;
Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!
Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna! yäk.
10 Yäŋirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äroŋirän ämawebe u naniktä
yäŋtäbätek yäŋkuŋ. Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Äma äbätak ŋo netä? 11 *
Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuŋo unitä yäwetkuŋ; In nämo nadäkaŋ?
Ŋowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yäŋ
yäwetkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk
Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

12 Täŋkaŋ Jesutä kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ
ba barak imaka imaka kowat imän täŋ irirä. Yabäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ
bukäni imaka, däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. 13 * Täŋpäŋ yäwetkuk;
Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näkŋo Yotta nadäŋirä yäŋapik man yot
ude täŋpek. Upäŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude
äworetak!
14 Ude yäwetkaŋ Jesu kudupi yot gänaŋ irirän äma dapuri tumbani
ba kwäyähäneŋ täŋpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
äbäŋirä yepmaŋpän tägaŋkuŋ. 15 Ude täŋirän iroŋiroŋi kudupi yot gänaŋ
itkuŋo unitä kaŋpäŋ gera ŋode yäŋ itkuŋ; Devit orani äbäŋ nimitak ŋonita
oretoret täŋ imina! yäŋ yäŋ itkuŋ. Täŋpäkaŋ iroŋiroŋitä Jesu wäpi biŋam
yäpmäŋ akuŋirä nadäŋpäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man
yäwoŋärewani äma ätu ukät nadäwä waŋkuŋ. Ba kudän tägatäga Jesutä
täŋkuko u kaŋpäŋ nadäwäwak täŋ iminkuŋ.
16 Nadäwäwak täŋ iminpäŋ Jesu iwetkuŋ; Iroŋiroŋi gäka man yäkaŋ u
nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täŋ, in man ŋode
kudän täwani u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba?

Iroŋiroŋi ba nanak täpuri-inik nonoŋ-ken nanik täŋo bänepi täŋpidäm taŋ
yämiŋiri gäk ganiŋoret man yäkaŋ yäk. *Sam 8:2*

17 Jesutä ude yäwetpäŋ mäde ut yämiŋpäŋ Jerusalem yotpärare peŋpeŋ
päŋku Betani yotpärare-ken ahäŋirän kome bipänpäŋ u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nikek
Mak 11:12-14,20-24

18-19 * Patkuko yäŋewänä Jesu akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äneŋi
kuŋkuk. Kuŋtäyon nakta iwäkaŋ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-
tägän irirä kädet miŋin kaŋkuk. Kaŋpäŋ wama u ŋode iwetkuk; Gäkä
terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama
uwä gämäneŋ äroŋkuk. 20 Täŋpänkaŋ iwaräntäkiyetä u kaŋpäŋ keri iŋpäŋ
yäŋkuŋ; Wära! Wama ŋowä jide täŋpäŋ bäräŋek-inik gämäneŋ ärotak?

21 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nikek
nämo peŋpäŋ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäŋ täkaŋ uwä wamata
täro udegän täga täneŋ. Täŋpäŋ ugän nämo. In Anutu nadäŋ imikinik
täŋpäŋ pom gudo ŋode täga iwetneŋ; Pom, gäk tokätpeŋ gwägu gänaŋ äpmo

---

* **21:11:** Mat 21:46 * **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:18-19:** Luk 13:6 * **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12

yäŋ iweräwä manjin api buramiwek. 22 * Täŋpäkaŋ nadäkinikjin nikek
kuŋatpäŋ imaka u ba u unita yäŋapiŋirä api tamek.

Jesu kehäromini täŋo mebärita iwet yabäŋkuŋ

23 * Jesutä kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ man yäŋpäŋ yäwoŋärek täŋ
irirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo watä äma ätutä ahäŋ
imiŋpäŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk
täyan? 24 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man kubägän-
inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u
kowata täwerayäŋ. 25 Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täŋkuko u netä
iweränkaŋ ume ärut yämik täŋkukonik? Anututä iweränkaŋ täŋkuk ba ini
nadäŋpäŋ täk täŋkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ
yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nin Anututä iwerän täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä
ŋode niwerayäŋ; A! Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ
yäk. 26 * Täŋ, Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebetä Jon uwä
profet kubä yäŋ nadäŋpäŋ ninta kokwawak nadäŋ niminеŋ yäk.
27 Nadäŋ-bäräp yarä nikek ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Nin nämo
nadäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkaŋ unita näk udegän
netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

Tuäke monäke täŋo manbiŋam

28-30 * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä
täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täŋkumänonik. Nanitä nanaki tuäni
ŋode iwetkuk; Tuä, gäk kuŋkaŋ wain epän täŋ namisi yäk. Iweränä
yäŋkuk; Nan, täga täŋpayäŋ yäk. Täga täŋpayäŋ yäŋkukopäŋ peŋawäk täŋpeŋ
epän nämo täŋkuk. Täŋirän ätu itpäŋ nanitä monäni man udegän iwetkuk.
Iweränä yäŋkuk; Nämo täŋpayäŋ! yäk. Nämo täŋpayäŋ iwetkukopäŋ
mäden bänepi sukureŋpäŋ päŋku epän täŋkuk. 31 Jesutä man wärani u
yäwet paotpäŋ yäwetkuk; In jide nadäkaŋ? Nanak netätä nan täŋo man
buramiŋkuk? Yäwänä iwetkuŋ; Nanaki monänitä buramiŋkuk yäk.
Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki
täŋpani, takis moneŋ yäpani äma ba kädet miŋin webe udewanitä in
tärepmitpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun api äroneŋ. 32 *
Jontä ahäŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo kädet täwoŋäreŋirän inä unitäŋo
man nadäkta bitnäwäkaŋ takis moneŋ yäpani äma ba kädet miŋin webetä
nadäŋpäŋ bänepi sukureŋkuŋ. Ude täŋirä yabäŋkuŋo upäŋkaŋ gwäkjin
nämo imätkuŋ. Man Jontä yäŋkuko u nämo nadäŋ iminpäŋ bänepjin nämo
sukureŋkuŋ.

Wain epän täŋo watä äma waki
Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

33 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut;
Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täŋ moreŋpäŋ yewa täŋ-
äyäŋurek. Täŋpäŋ wain mujipi yeŋ yäwatpäŋ umeni yäpmäkta komeni
täŋkaŋ watä ämata yot kubä täŋ yämek. Ude täŋ moreŋpäŋ wain
epän u kaŋiwatta äma ätu yepmaŋpän irirä kome ban kubäken kwek.
34 Kwekopäŋ mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita
ketpäŋ yäpmäŋ iminŋ äbäkta epän ämaniye yäwerän kuneŋ. 35 * Kuŋirä

* **21:22:** Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * **21:23:** Jon 2:18 * **21:26:** Mat 14:5, 21:46
* **21:28-30:** Luk 15:11 * **21:32:** Luk 3:12; Luk 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2; Mat 25:14
* **21:35:** Mat 22:6

wain epän watä äma unitä äma u yepmäŋitpäŋ däpneŋ; Kubä iŋitpäŋ päripneŋ, kubäwä kumäŋ-kumäŋ utneŋ, kubäwä mobätä utneŋ. 36 Täŋirä wain epän mähemitä nadäŋpäŋ äneŋi epän ämaniye mäyap yäwerän kuŋirä udegän yepmäŋitpäŋ däpneŋ. 37 Eruk mäden-inik ŋode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päŋku yäwänä oraŋ imiŋpäŋ mani api buramineŋ yäk. Ude nadäŋpäŋ iniken nanaki iwerän kwek. 38 * Eruk kwänkaŋ wain epän täŋo watä äma unitä nanaki-inik u kaŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Unitä epän ŋo mähemi api täŋpek yäk. Unita uritna epän ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän! 39 * Ude yäŋpäŋä iwat kireŋpewä yewa gägäni-ken kuŋirän kumäŋ-kumäŋ utneŋ. 40 Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Jide nadäkaŋ? Epän mähemitä kuŋpäŋ watä äma u kowata jide täŋ yämek?

41 Yäwänä bämop äma ba Juda täŋo watä äma uken itkuŋo unitä iwetkuŋ; Imaka waki-waki täŋkuŋo unita udegän kowata waki täŋ yämiŋirän paotneŋ yäk. Täŋpäŋ watä äma biani yäwat kireŋpäŋ komeni-ken watä äma tägagänpäŋ yepmaŋirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmäŋ imik täneŋ yäk.

42 * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ?

Äma yot täŋpanitä bek kubä kawä wawäpäŋ peŋkuŋo unitä bek bämopi ude itak.
Anututä ude täŋpewän ahäŋirän kaŋitna gäripi nikek täyak. *Sam 118:22*

43 Unita ŋode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeŋo udewani. Unita Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta kädet täŋpipiŋ täwatkaŋ äma äbot kudupi kubä Anutu täŋo gärip terak kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kädet api peŋ yämek. 44 * Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä maŋpäŋä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak maŋpäŋä äma u api däpmäŋ jakŋirek yäk. 45 Jesutä man wärani ude yäŋirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpäŋ yäŋkuŋ; 46 * Bureni! Man wärani wain epän terak utpäŋ yäyak u ninta yäyak! Ude yäŋpäŋ iŋitpäŋ utnayäŋ nadäŋkuŋopäŋ ämawebeta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

22

Äŋnak-äŋnak pähap kubä täŋo man wärani
Luk 14:16-24

1 Jesutä man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; 2-3 Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk täyak uwä ŋode bumik; Äma ekäni kubä täŋo nanaki webeni-kät keräntäk tädayäŋ täŋirän u iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋpayäŋ tuŋum täŋpek. Tuŋum täŋ itkaŋ ämawebe ätu ninkät bok kaŋ nänayäŋ nadäŋpäŋ kadäni udeken api näne yäŋ man pewän kuneŋ. Eruk, äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ paotpäŋ epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneŋ. Päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋä äbäkta bitnäneŋ.

4 * Bitnäŋirä biŋami nadäŋpäŋ äneŋi epän ämaniye ätu ŋode yäwerek; In kuŋkaŋ äma bitnäŋkaŋ itkaŋ u ŋode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmäŋpäŋ peŋ tamitak yäk. Äŋnak-äŋnak mähemitä man ude yäweränkaŋ kuneŋ. 5 Eruk epän ämaniye u päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋ nämo nadäŋ yämineŋ. Täŋpäŋ ini-ini

* **21:38:** Mat 27:18 * **21:39:** Hib 13:12 * **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44:** Dan 2:44-45 * **21:46:** Mat 21:26 * **22:4:** Mat 21:36

kuŋtäŋpä kuneŋ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä moneŋ epäni-ken kwek. 6 * Ätuwä epän äma u yepmäŋitpäŋ komi yämiŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋ. 7 Täŋirä äma ekäni unitä biŋam nadäŋpäŋ kokwawak taŋi täŋpäŋ komi ämaniye yäwet-pewän päŋku äma kumäŋ-kumäŋ däpani u yori nikek wärämutpäŋ äma u kudup däpmäŋ paotneŋ.

8 Täŋpäkaŋ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmäŋpäŋ pero ŋo jop itkaŋ yäk. Äma pengän man pewa kuŋkuŋo u nämo ämnayäŋ. Äŋnak-äŋnak täyat ŋo äma udewanita biŋam nämo täyat yäk. 9 Unita in päŋku kädet morämk-ken ämawebe ittäŋ kukaŋ u yämagut yäpmäŋ äbäkaŋ ketem penta kaŋ näna! yäk. 10 Eruk man ude yäwet-pewän päŋku kädet miŋin ba itpäŋ-nadäk täŋpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmaŋpä yot äŋnak-äŋnak täneŋ-ken u tokŋeŋ moreneŋ.

11 Ämawebe ude tokŋeŋ moreŋpäŋ irirä äma ekäni uwä u yabäwayäŋ yot u gänaŋ äroŋpäŋ käwek; Äma kubä kadäni unitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbeko irirän. 12 Kaŋkaŋ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ŋonitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbäno ŋo maŋit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek. 13 * Täŋpänkaŋ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ŋo iŋitpäŋ yentä keri kuroŋi pädät täŋpäŋ bipmäŋ urani gänaŋ maŋpä kut! yäk. Bipmäŋ urani gänaŋ u itkaŋ konäm butewaki terak meni kaŋ jiwätpeŋ it yäpmäŋ ärowän yäk.

14 Jesutä man wärani u yäŋ paotpäŋ ŋode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täŋo mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upäŋkaŋ yarä-gänpäŋ inita biŋam api yäpek.

Takis moneŋ pene ba nämo pene?
Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

15-16 * Parisi ämatä man Jesutä yäŋkuko u nadäŋpäŋ Jesu kakätäŋpeŋ päŋku inigän itkaŋ käbeyä täŋkuŋ. Täŋpäŋ Jesutä man goret kubä yäwän kaŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ noriye ätukät Herot täŋo ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuŋkuŋ. Päŋku ahäŋ imiŋpäŋ bänep ärik-ärik man ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin gäkŋo mebäri nadäkamäŋ yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täŋpäŋ man burenigän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ kuduptagän Anutu täŋo kädet siwoŋigän niwetpäŋ niwoŋärek täk täyan. 17 Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ imikta nintäŋo baga mantä yäjiwät täyak ba nämo?

18 Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yäŋnäkŋatkaŋ? 19 Eruk, moneŋ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneŋ kubä imiŋkuŋ. 20 Täŋirä yäwet yabäŋkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak? 21 * Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk. 22 Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋpäŋä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

---

* **22:6:** Mat 21:35 * **22:13:** Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 * **22:15-16:** Mak 3:6 * **22:21:** Rom 13:7

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man
Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23 * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ.
(Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk
täŋkuŋonik.) 24 * Eruk abäŋpäŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani
äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe
yäpmäŋpäŋ komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋirän monänitä
webeni kajat yäpmäŋpäŋ tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk. 25 U
nadäŋiri manbiŋam kubä ŋode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋo
uwä tuänitä webe kubä yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk.
26 Täŋirän monänitä webe ugänpäŋ yäpuk. Yäpmäŋpäŋ udegän yeri kubä
nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän gwekitä webe ugänpäŋ koreŋpäŋ
udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän awänitä webe
kajat ini ugänpäŋ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäŋ
yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. 27 Täŋkaŋ
äpiyetä kumäŋirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 28 Eruk, kumban-
itä akukakuk kadäni webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ iwetkuŋ.

29 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täŋo man kudän täwani ba
Anutu täŋo kehäromita guŋ takinik täk täkaŋ. Mebäri unita in nadäk-
nadäk goret nadäkaŋ! 30 Ittäŋgän kumbani-ken naniktä akuŋpäŋ ämawebe
u nädapi nämo api täneŋ. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-
yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ.

31 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ŋode täwetat; Mosestä
man bian kudän täŋkuko u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? 32 * Anututä
Moses ŋode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itat yäŋ
yäŋkuk. Anututä ude iwetkuko unita ŋode nadäwut; Anutu u kumbani
täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu. Unita inä ämatä
kumäŋpeŋ u kädagän kuk täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ uwä goret-inik yäk täkaŋ.

33 Jesutä man ude yäŋirän ämawebe päke itkuŋo unitä nadäŋkaŋ
kikŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?
Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

34 Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkŋeŋpäŋ
kuŋirä Parisi ämatä biŋam u nadäŋpäŋ ämaniye yäŋporiŋ yäpmäŋ Jesutä
itkuk-ken u ahäŋ imiŋkuŋ. 35 Ahäŋ imiŋpäŋ noripak kubä, Baga manta
mebäri nadäwani u imaka, penta itkuŋ. 36 Äma unitä Jesu ŋode iwet
yabäŋkuk; Yäwoŋärewani äma, Anututä man kädet peŋ nimiŋkuko u jide
unitä intäjukun itak?

37-38 * Iweränä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä
ŋode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-
nadäkka kumän-tagän Anutu-kengän pewen. 39 * Ba kubä ŋode; Gäkŋata
nadäk täyan udegän notkayeta nadäŋ yämen. 40 * Man yarä ŋonitä man
Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäŋo doni ude
itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabäŋkuk
Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

---

* **22:23:** Apos 23:8 * **22:24:** Lo 25:5 * **22:32:** Kis 3:6; Mat 8:11 * **22:37-38:** Lo 6:5
* **22:39:** Wkp 19:18 * **22:40:** Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14

41 Täŋpäkaŋ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ŋode yäwet yabäŋkuk;
42 * In Anutu täŋo iwoyäwani Kristo unita jide nadäkaŋ? U netä täŋo orani?
Yäweränä iwetkuŋ; Kristo u Devit täŋo orani yäŋ nadäk täkamäŋ yäk.
43 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Inä Kristo u Devit täŋo
orani jopi kubä, komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ Devit imata
Ekänina yäŋ iwetkuk? Anutu täŋo Munapiktä nadäk-nadäk imänkaŋ
Devittä ŋode yäŋkuk;
44 *Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwerirän nadäŋkut;*
Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gamiŋkaŋ iwankaye
yäpmäŋpäŋ gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*
45 Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita imata
Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ?
46 Jesutä ude yäwän nadäŋpäŋ Parisi ämatä kowata man kubä täga nämo
iwetne yäŋ nadäŋkuŋ. Ba Jesu täŋo kehäromi täga nämo yäpmäŋ äpne yäŋ
nadäŋpäŋ man wari nämo iwetkuŋ.

23

Watä äma täŋo irit kuŋat-kuŋatta yäwetkuk
Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

1 Jesu Parisi ämakät man yäŋ moreŋpäŋ iwaräntäkiye-kät ämawebe
päke itkuŋo u ŋode yäwetkuk; 2 In nadäkaŋ? Parisi ämakät Baga man
yäwoŋärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet täkaŋ. 3 *
Ude täwerirä man u nadäŋpäŋ kaŋ buramik täŋput. Upäŋkaŋ täktäki
uwä täga nämo. Ude kaŋ täŋput yäŋ täwet täkaŋ upäŋkaŋ ini uwä nämo
täk täkaŋ. Unita watä ämajin ätutä täŋpeŋ kuŋat täkaŋ in udegän nämo
täneŋ. 4 Ude täk täkot yäŋ täwet täkaŋ uwä yäk tuŋum bäräpitä kehäromijin
yäpmäŋ äpäk täyak ude bumik. Ude täŋ tamik täkaŋ upäŋkaŋ ini uwä
bäräpi udewani kubä nämo buramik täkaŋ.
5 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Watä äma udewanitä kädet mebäri mebäri
täk täkaŋ. Ämawebetä nibäŋpäŋ siwoŋi kuŋarani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ ŋode
täk täkaŋ; Anutu täŋo man mujipi ätu pipa terak kudän täŋpäŋ uwäk
täŋkaŋ yentä topmäŋpäŋ damani-ken peŋpäŋ pädät täk täkaŋ. Täpuri-
inik, äma ätutä täk täkaŋ ude nämo täk täkaŋ. Nämo, taŋi täk täkaŋ! Ba
tek täk täkaŋ uwä, äma ätutä keräpi täk täkaŋ udewani nämo. Käroŋipäŋ
täŋkaŋ ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ imaka yabäŋgärip ikek tek terak topä
wädäk täkaŋ. 6 * Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe
iŋamiken it täkaŋ. Täŋpäŋ käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ udegän täk täkaŋ. 7 Ba
ämawebetä oraŋ nimiŋpäŋ wäpjin biŋam ikek yäŋ niwerut yäŋkaŋ ämawebe
iŋamiken kwawak kuŋat täkaŋ.
8 Täŋ, inä kudän udewani nämo täneŋ. Äma wäpi biŋam ikek ude nämo
kuŋatneŋ. Unita äma kubätä Ekänina yäŋ gäweränä kaŋ iniŋ bitnä. In
injin buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak.
9 Täŋpäkaŋ kome terak ŋo in äma kubäta gäk nintäŋo intäjukun äma yäŋpäŋ
Nanin yäŋ nämo iwetneŋ. 10 Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak.
11 * Täŋ, notjinpak kubätä watä epän täŋ tamayäŋ täyak, äma u uwä
Anutu iŋamiken intäjukun-inik itak. 12 * Täŋpäŋ äma kubätä ini wäpi biŋam

---

* **22:42:** Jon 7:42 * **22:43:** Mat 26:64 * **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39 * **23:6:** Mat 6:5; Luk 14:7 * **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

yäpmäŋ ärowayäŋ täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oraŋ imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk
Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

13 Jesutä ude yäŋpäŋ Parisi äma Baga man yäwoŋärewani ämakät man kädäp ikek ŋode yäwetkuk; Wa! In kudup api waŋ morenеŋ! In jopman yäŋkaŋ täŋyäkŋarani täk täkaŋ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäŋpäŋ mani nämo buramik täkaŋ. Ude täŋirä ämawebe Anutu täŋo kädet siwoŋi iwatta kädet täŋpipiŋ yämiŋpewä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo ärok täkaŋ. [14 Wa! In kudup api waŋ morenеŋ! Täŋyäkŋarani äma intä webe kajattä yot gänaŋ äroŋkaŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ude täŋkaŋ mäyäk nämo nadäŋkaŋ Anutu-ken yäŋapik man käroŋi jop yäk täkaŋ.]

15 Wa! Täŋyäkŋarani äma in kudup api waŋ morenеŋ! In ämawebetä kädet nintä täk täkamäŋ ugän iwarut yäŋkaŋ yäwettäŋ komeni komeni tuän ba ban kuŋat täkaŋ. Täŋirä äma kubätä intäŋo kädet u iwarayäŋ täyak uwä in bumikgän geŋita biŋam ude api täŋpek.

16 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi yäkgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ morenеŋ! Täŋyäkŋarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuŋat täkaŋ. Dapunjin tumbani intä ämawebeta kädet täga nämo yäwoŋärenеŋ. In Anutu täŋo mebärini nämo nadäŋkaŋ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ imaka bureni taŋi unita nadäwä äpani täk täkaŋ. Täŋkaŋ in ämawebe man goret ŋode yäwet täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u yäŋkehärom takta kudupi yot täŋo wäpi terak wohureko uwä jopi yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma unitä tuŋum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänaŋ itkaŋ uterak wohureko uyaku, bureni yäŋ yäk täkaŋ. 17 In ude goret yäk täkaŋ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuŋum täpuri täpuri kudupi yot gänaŋ itkaŋ u, ba kudupi yot ini? Tuŋum unitä bureni nämo täyak. U yot gänaŋ jop itkaŋ yot unitä bureni! yäk.

18 Ba kubä pen ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u yäŋkehärom takta, imaka alta terak pek täkaŋ u wäpi terak wohureko uwä jopi yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yäŋ yäk täkaŋ. 19 In ude goret yäk täkaŋ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkaŋ u, ba alta ini? Iron pek täkaŋ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täŋpek. 20 Alta uwä imaka alta terak itkaŋ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

21 Täŋ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täŋo mähemi Anutu u bok uwäk täyak. 22 * Ba äma kubätä kunum yäŋpäŋ u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täŋo irit bägup unita Anutu täŋo wäpi uterak man wohurek.

23 * Jesutä ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ morenеŋ! Täŋyäkŋarani äma intä Nin Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkamäŋ yäŋ yäŋpäŋ baga man täpuri täpuri iwatpäŋ ŋode täk täkaŋ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo man bureni pähap päke ŋodewani yärepmit täkaŋ; Äma täŋyäkŋarani nämo täŋpen. Bänep kwini iron kädet

* **23:16:** Mat 15:14 * **23:22:** Ais 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Wkp 27:30; Mai 6:8

täŋpeŋ kuŋaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täŋpeŋ kuŋaren. In kädet udewani-kät baga täpuri täpuri iwat täkaŋ u bok iwaräpäŋ uyaku tägawek.
24 Dapunjin tumbani intä baga täpuri täpuri iwatpäŋ man taŋi irepmitpeŋ kuŋat täkaŋ u ŋode bumik täk täkaŋ; Äma kubätä ume näŋpa yäŋkaŋ täpun-täpun yäpmäŋ täŋpän kwäpäŋ tom taŋi kubä nämo kaŋkaŋ ukät bok kämän kuneŋo in ude täk täkaŋ.
25 * Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma in kumän api waŋ moreneŋ. Täŋyäkŋarani äma intä ketem peŋ-nakjin gupigän ärut täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täŋo kaŋgärip upäŋ nämo ärut täŋŋpä kuk täkaŋ. 26 Dapunjin tumbani! Inä gänaŋ umu jukun ärutpewä pak taŋirä eruk gupjin uwä kuräki api itneŋ.
27 * Wa! Täŋyäkŋarani äma in kumän api waŋ moreneŋ. Kuŋat-kuŋatjin u ämatä äma kubä äneŋpäŋ punin simen täk täkaŋ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upäŋkaŋ gänaŋ umu kumbani täŋo kujari ba imaka taräki taräki unitä itkaŋ. 28 * Täŋkaŋ in udewanigän. Ämatä tabäk täkaŋ uwä täga upäŋkaŋ bänepjin-kenä täŋyäkŋarani kädet waki mebäri mebäri unitä itkaŋ.
29 Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma in kumän api waŋ moreneŋ. Täŋyäkŋarani äma intä profet biani äneŋpani-ken säkgämän ket ut täkaŋ. Ba äma siwoŋi kuŋarani äneŋpani-ken imaka, mebäri ket ut täkaŋ. 30 Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Oraniyetä bian itkuŋo ude itkamäŋ yäwänäku profet nämo däpmäk täkäne yäŋ yäk täkaŋ. 31 * Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jopman yäk täkaŋ. Kudän täk täkaŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; In profet däpuŋo unitäŋo oraniye unita mebärijin kubägän. 32 Unita kädet waki orajiyetä täŋkuŋo inä udegän api täŋ täreneŋ.
33 * Gämok täŋo äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päŋku api itneŋ? Nämo! Momijin unita geŋi-ken api äpmoneŋ. 34 * In nadäkaŋ? Näkä profet ba siwoŋi äma peŋ yäwetpewa äbäŋirä in ukät nanik ätu api däpmäŋ täŋpä kuneŋ. Ba ätu uwä komi api yämineŋ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneŋ. Täŋ ätu uwä käbeyä yotken päripäriptä däpmäŋpäŋ yäwat kirek api täneŋ. 35 * Ude täŋirä ämawebe siwoŋi däpmäŋ yäpmäŋ äbuŋo u kudupta intä kowata api yäpneŋ. Bian-inik äma siwoŋi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput peŋpäŋ däpmäŋ yäpmäŋ äbäŋtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täŋo alta dubini-ken urirä täreŋkuk. 36 Unita apiŋo bureni ŋode täwera nadäwut; Ämik ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita kowata in itkaŋ ŋonitä api yäpneŋ.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadäŋkuk
Luk 13:34-35

37 * O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmäŋpäŋ epän ämanaye täŋkentäŋ tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjeŋ pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 38 * Unita Anututä tabä kätäŋirän watä ämajiye nämo, jop api itneŋ. 39 * In nadäwut! Äneŋi nämo nabäŋkaŋ it yäpmäŋ äroŋtäŋgän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna yäŋ yänayäŋ täŋo ugän api nabäneŋ.

* **23:25:** Mak 7:4 * **23:27:** Apos 23:3 * **23:28:** Luk 16:15 * **23:31:** Apos 7:52 * **23:33:** Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 * **23:34:** 1Te 2:15; Mat 10:23 * **23:35:** Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21 * **23:37:** Apos 7:59; 1Te 2:15 * **23:38:** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39:** Sam 118:26; Mat 21:9

24

Kudupi yot api däpmäŋ äreyäneŋ yäŋ yäŋkuk
Mak 13; Luk 21:5-36

1 Eruk Jesu kudupi yot gänaŋ naniktä äpämaŋ kuŋirän iwaräntäkiyetä
kudupi yot pähap kaŋkaŋ biŋam yäŋpäŋ Jesu iwoŋäreŋkuŋ. 2 * Ude täŋirä
Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ŋo kaŋgärip täkaŋ upäŋkaŋ
mädenä api tokät mäŋpek. Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ.
3 Ude yäweränkaŋ kumaŋ päŋku Olip pom terak äroŋpäŋ maŋit itpäŋ
iwaräntäkiyetä inigän iwet yabäŋkuŋ; Yäno ukeŋowä jidegän api ahäwek?
Ba gäkŋo äbäkäbäk kadäni ba kome täŋo tärek-tärek kadäni keräp taŋirän
kudän jide ahäŋirän api käne?

4 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peŋ awähutneŋta ket
kaŋiwatpäŋ kuŋatneŋ. 5 * Äma mäyaptä ahäŋpäŋ näk wäpna yäŋpäŋ
Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u näk yäŋ jopman api täwetneŋ. Ude yäŋ-
täkŋarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneŋ. 6 Kadäni uken ämik
mämä ba ämik biŋam nadäŋkaŋ Wära! Kadäni täretak yäŋ nadäŋkaŋ nämo
kikŋutneŋ. Kudän ude ahäkta yäwani upäŋkaŋ kadäni bäräŋeŋ-inik nämo
api tärewek. 7 * Nämo, kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Täŋpäŋ
kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäŋ komeni komeni
api kwaiwek. 8 Upäŋkaŋ kudän uwä bäräpi bureni ahänayäŋ täŋo unitäŋo
wärani. Bureni kämi api ahäwek.

9 * Kadäni uken näka yäŋpäŋ ämawebetä iwan täŋ taminŋpäŋ manken
tepmaŋit, komi taminŋit, kumäŋ-kumäŋ tadäpmäŋit api täneŋ. 10 Ude
täŋ taminŋirä äbot täŋpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaŋ
iwan kowata kowata api täneŋ. 11 * Täŋpäŋ profet jopi-jopi mäyap
ahäŋpäŋ täŋyäkŋarani täŋirä ämawebe mäyaptä mäde api ut naminеŋ.
12 Täŋpäŋ kädet wakiwaki ahäŋ yäpmäŋ kuŋirän äma täŋo bänep iron api
paorek. 13 * Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk piminŋpäŋ näkŋo man nämo
peŋkaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam
api yäpet. 14 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokärok unitäŋo
manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋirä ämawebe kudup komeni
komeni itkaŋ unitä nadäŋ moreŋirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api
ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek
Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

15 * Jesutä ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Bianä profet kubä
wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peŋawähut ikekta yäŋkuk. Imaka
yäŋkuko u Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ irirän api käneŋ yäk. (Äma man
ŋo kaŋpäŋä mebäri ket nadäkot.) 16 Täŋpäkaŋ kadäni u ahäwänä ämawebe
Judia komeken nanik u bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ
kut. 17 * Äma kubätä yot yäman irayäŋ täko uwä tuŋumi yäpmäkta yot
gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän! 18 Ba äma kubä ketem
epänken irayäŋ täko uwä äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku mänit siot ba ämetpat
tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän! 19 Butewaki! Webe
nanak kok ikek ba ironi paki nikek u bäräpi-inik api nadäneŋ! 20 Unita

---

* **24:2:** Luk 19:44 * **24:5:** Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7:** 2Sto 15:6; Ais 19:2
* **24:9:** Mat 10:22; Jon 15:18 * **24:11:** Mat 24:5,24; 1Jo 4:1 * **24:13:** Mat 10:22 * **24:14:**
Mat 10:18, 28:19 * **24:15:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **24:17:** Luk 17:31

in Ekäniken yäŋapiŋirä ämetpeŋ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! 21 * Bureni, imaka ahäwayäŋ täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken umunitä päbä apiŋo umuri pähap udewani kubä nämo ahäŋkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. 22 Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmäŋ täkŋeŋkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upäŋkaŋ Anututä ämawebe inita iwoyäŋkuko unita butewaki nadäŋpäŋ kadäni keräpigän api däpmäŋ täkŋewek.

23 * Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ŋo ahätak! yäŋ täwerirä unita nadäŋirä bureni nämo täŋpek. 24 * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäŋ-täkŋatpäŋ näk Kristo ba profet kubä yäŋ api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmäŋ daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yäŋkaŋ käderi paränä epän pähap ude api täneŋ. 25 Täŋkaŋ imaka udewani nämo ahäŋirän intäjukun täwetat.

26 * Täŋpäŋ äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yäŋ täwerirän in uken nämo kuneŋ. Ba kubätä Kristo u yot gänaŋ itak ŋo yäŋ täwerirän u nadäŋ imineŋtawä. 27 * In nadäkaŋ? Yäpä kwinirirän äma deken deken kwawak kak täkaŋ udegän Äma Bureni-iniktä ahäŋirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneŋ. 28 * Tom kubä kumäŋkaŋ parirän baraktä u näna yäŋkaŋ punin unu änok piäŋ kuŋarirä u yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Udegän, kudän täwetat udewani kaŋpäŋä Äma Bureni-inik ahätak yäŋ api nadäneŋ.

29 * Imaka umuri umuri u ahäŋpäŋ paorirän uterakgän ŋode api ahäwek;

Edap täŋo peŋyäŋektä nämo ijiŋirän, komepak udegän api bipmäŋ urek.
Täŋirän guk api täreŋ mäneŋ.
Ude ahäŋirän imaka kehäromi nikek kunum gänaŋ it täkaŋ u kudup wareŋ
api täŋ moreneŋ. *Ais 13:10, 34:4*

30 * Ude ahäŋ irirä kudän kudupi kubä kunum gänaŋ ahäŋirän kaŋpäŋä Äma Bureni-inik äbäŋ itak yäŋ api nadäneŋ. Ude nadäŋpäŋ ämawebe kuduptagän konäm butewaki api täneŋ. Täŋirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbäŋirän ämawebe api käneŋ. 31 * Kaŋ-yäpurirä äma unitä womat taŋi piäŋkaŋ aŋero peŋ yäwet-pewän päŋku ämawebe inita iwoyäwani kome kukŋi kukŋi, umude ba unude uken nanik api yämagutneŋ.

32 Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäŋ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kaŋpäŋ edap kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkaŋ. 33 Unita udegän, in imaka imaka api ahäneŋ yäŋ täwetat unitä ahäŋirä yabäŋpäŋ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. 34 * Näk bureni täwetat. Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäŋ moreneŋ. 35 * Täŋpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

---

* **24:21:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * **24:23:** Mat 24:5,11 * **24:24:** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 * **24:26:** Luk 17:23-24 * **24:27:** Mat 24:37-39 * **24:28:** Luk 17:37 * **24:29:** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10 * **24:30:** Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 * **24:31:** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18

Jesu u äneŋi jidegän api äbek?
Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

36 * Äma Bureni-inik äneŋi äbayäŋ täyak unitäŋo kadäni äma kubätä
nämo nadätak. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ u imaka, nämo nadäkaŋ. Ba
Anutu täŋo Nanak u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. 37 *
Täŋkaŋ Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayäŋ täyak-ken uwä Noa täŋo kadäni-
ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ. 38 Kadäni uken
gwägu nämo tokŋeŋirän ämawebetä nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketem
naknak, kädet kuŋat-kuŋat, nädapi täktäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä Noa gäpe
gänaŋ äroŋkuk. 39 * Nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ude täŋ irirä gwägu
taŋi pähap tokŋeŋpäŋ ämawebe päke u däpmäŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ
ämawebe udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-inik api äbek. 40 Kadäni
uken äma yarä epän täŋ irirän kubä yäpmäŋkaŋ kubä ugän api tewek.
41 Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ irirän kubäwä yäpmäŋkaŋ kubä ugän api
tewek.
42 * Unita in ket täŋpäŋ kaŋiwatpäŋ kuŋarut. In Ekäni udeken api äbek
yäŋ nämo nadäkaŋ. 43 * In mebäri ŋode nadäwut; Täha kubä mähemitä
bipani uken kubo äma api äbek yäŋ, ude nadäŋpäŋ pidäm taŋpäŋ irirän
kubo äma u yot gänaŋ täga nämo ärowek. 44 Eruk ude bumik, in udegän
Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ-ken uken
api äbeko unita pidäm taŋpäŋ itkot.
45 Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebetä udegän täneŋ yäŋpäŋ man wärani
kubä ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik
kubäta epän man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayäŋ unita epän
watä ämanaye u watäni itpäŋ ketem kadäni-kengän kaŋ yepmäŋ towi yäŋ
iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täŋpeko unita watä äma nadäk-
nadäk ikek, man buramik ikek yäŋ iwerek? 46 Epän watä äma u, yäŋ imani
ude täŋpäŋ irirän ekänini äneŋi äyäŋutpeŋ äbek. Äbäŋpäŋ epän watä äma
u oraŋ imek. 47 * Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ iminpäŋ tuŋumi
kuduptagän watäni it imekta iniŋ kirewek. 48-49 Täŋ, epän watä äma u
goret täŋpeko uwä ŋode nadäwek; A! Ekäninawä ŋodetä nämo api äbek!
Ittäŋgän kämiinik api äbek yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ epän watä noriye
wanoriye ätu däpmäŋpäŋ yäwat kireŋit, ba täŋguŋguŋ ume naŋkaŋ täŋguŋ
taŋpäŋ irek. 50-51 * Ude täŋkaŋ ekäninita guŋ taŋpäŋ irirän ekänitä kadäni
ukengän äbek. Äbäŋpäŋ waki täŋ irirän kaŋpäŋ epän watä äma u utkaŋ
madäŋ jukutpäŋ täŋyäkŋarani ämatä kumäŋpeŋ päŋku irani-ken maŋpän
kuneŋ. Ukät itkaŋ komi nadäŋpäŋ konäm butewaki täŋkaŋ meni jiwätpeŋ
itneŋ yäk.

25

Webe gubaŋi 10 unitäŋo manbiŋam

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Tärektärek kadäni uken
Anututä yabäŋ yäwat epän täŋpayäŋ täyak u ŋode bumik; Webe gubaŋi
10 udetä ŋode täneŋ; Äma ekänini kädet miŋin imagutta kuneŋ. 2 Webe
ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. 3 Nämo nadäwä

* **24:36:** Apos 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37:** Stt 6:5-8 * **24:39:** Stt 7:21-23; 2Pi 3:6 * **24:42:** Mat 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 * **24:47:** Mat 25:21,23 * **24:50-51:** Mat 8:12 * **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35

tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpäŋ ijikta nämo nadäneŋ.
4 Täŋ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä
piŋpäŋ ijikta nadäŋpäŋ yäpneŋ. 5 Täŋpäkaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ
nämo äbäŋirän irä wawäpäŋ gurän täŋpäŋ däpmon patneŋ.
6 Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ŋode yäwek; Ekänijin äbätak!
Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk. 7 Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup
kikŋutpäŋ päŋaku topäni yäpneŋ. 8 Täŋpäkaŋ nämo nadäwä tumbani webe
5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäŋ umeni yäpneŋo uwä ŋode yäwetneŋ; Nin
täŋo topän ijinapäŋ kumäŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk.
9 Yäŋirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne?
Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk.
Injin kuŋkaŋ gwäki peŋpäŋ kodaki yäput yäk.
10 Ude yäwäwä topän umeni suwanayäŋ kuŋirä äma ekäni u ahäŋpäŋ
webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ
yotpärare-ken ahäŋpäŋ yot gänaŋ äro yäma ukätpäŋ ketem naŋ itneŋ. 11 *
Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbäŋpäŋ yäman
umu itpäŋ yäneŋ; Ekäni, yäma dät nimi yäk. 12 * Yäwäwä äma ekäni unitä
yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.
13 * Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Unita in udegän,
täŋpidäm-pidäm taŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäŋ
kadäni nämo nadäkaŋ.

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam
Luk 19:12-27

14 * Jesutä ude yäŋkaŋ äneŋi Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak u
jidewani yäŋ nadäkta man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äma ekäni
kubätä kome banken kwa yäŋkaŋ watä ämaniye yaräkubä yäŋ-yäkŋat päbä
moneŋi watäni it imineŋta yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek. 15 * Ude täŋpäŋ
epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋit watä ämani kubäta
moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek.
Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek. 16 Kweko kuŋarirän watä ämani kubä
moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräŋeŋ päŋku epäni kehäromi täŋpäŋ moneŋ
uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabäŋ ahäwek. 17 Ba noripaki
kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋirän äneŋi uwäk yarä
kaŋ-ahäwek. 18 Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mähemitä imeko u yäpmäŋ
päŋku awaŋ äneŋpäŋ kome gänaŋ peŋpäŋ yejämbek.
19 Ude täŋirä äma ekäni u kadäni käroŋi ittäŋ kuŋattäŋgän äneŋi äbek.
Äbäŋpäŋ watä ämaniye yaräkubä u äbot kubägän yepmaŋpäŋ moneŋi
yämeko unita yäwet yabäwek. 20 Täŋpänä äma moneŋ uwäk 5 imeko unitä
moneŋ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peŋpäŋ yäwek; Ekänina, gäk moneŋ
uwäk 5 naminŋkuno ukeŋo epäni täŋtäyiwa äneŋi uwäk 5 ahäŋkuŋo u ŋo
yäk. 21 * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik
täŋpäŋ epän säkgämän täŋkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä
imaka burenita watä itta api gepmaŋpet yäk. Unita apiŋo gäk näkkät
itpäŋ oretoret terak itda yäk.
22 Ude yäwänä watä ämani kubä moneŋ uwäk yarä imeko unitä iwerek;
Ekänina, gäk moneŋ uwäk yaräbok naminŋkun. U näkä epäni kehäromi

* **25:11:** Luk 13:25-27 * **25:12:** Mat 7:23 * **25:13:** Mat 24:42 * **25:14:** Mak 13:34
* **25:15:** Rom 12:6 * **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

täŋira äneŋi uwäk yaräkät ahäŋkumän yäk. 23 Yäwänä ekänitä iwerek;
Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni
itkuno unita imaka burenita watä itta gepmaŋtat yäk. Unita apiŋo gäk
näkkät itpäŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ äroda yäk.

24-25 Yäwänä mäden moneŋ uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina,
mebärika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkaŋ unitäŋo
bureni ahäŋirä gäkä yäpmäk täyan yäŋ nadäŋpäŋ umuntaŋkut. Unita näk
moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno u awaŋ äneŋpäŋ peŋkuro u yäpmäŋ
äbätat ŋo! yäk. 26 Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän
ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näka äma udewani yäŋ nadäŋkaŋ imata
näkŋo moneŋ jop peŋkun? 27 Gäk ŋode tänaŋi täŋkun; NäkŋO moneŋ
gamiŋkuro u moneŋ äma keri terak peŋiri uyaku täŋpewä taŋi ahäŋirän
äbäŋkaŋ yäpmäŋtet yäk.

28 Ude yäŋpäŋ epän ämaniye ätu yäwerek; In moneŋ uwäk yomägatpäŋ
uwäk 10 yäpmäŋ kuŋatak unita imut yäk. 29 * Nadäkaŋ? Äma kubätä
imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä ätukät bumta-inik buŋät
imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ
upäŋkaŋ nämo! Imaka iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta
yäwani. 30 * Ude yäŋpäŋ ekäni unitä yäwek; Watä ämana gaŋani ŋo
bipmäŋ urani gänaŋ pudät maŋpä äpmoŋpän yäk. Uken konäm kähän yäŋ
jiwätpeŋ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmäŋ daniwek

31 * Täŋpäŋ Äma Bureni-iniktä kunum täŋo epmäget kudän nikek
aŋeroniye-kät äbäŋpäŋ intäjukun äma ärowani pähap wäpi biŋam ikek api
irek. 32 * Täŋirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u iŋamiken
api itneŋ. Äbä iräkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot yarä api yepmaŋpek, sip-
sip watä ämatä sipsip meme yäpmäŋ danik täkaŋ ude. 33 Täŋpäŋ äma
wakiwaki keri käpmäk käda yepmaŋpäŋ äma tägatäga keri bure käda api
yepmaŋpek.

34 Ude täŋkaŋ intäjukun äma unitä ämawebe keri bure käda itnayäŋ
täŋo uwä api yäwerek; Nana inta nadäŋ tamitak unita näkken äbut yäk.
Äbäŋkaŋ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän
ahäwäpäŋ inta biŋam kome iwoyäŋkuko ŋo korewut yäŋ api yäwerek.
35 * Näk nakta neŋirä nepmäŋ towiŋkuŋ, ba umeta neŋirä ume gwet
namiŋkuŋ. Ba näk äma kudupi ude kuŋarira nämagut yäpmäŋ yotjin-ken
kuŋkuŋ. 36 Ba moräŋ irira tek täŋ namiŋkuŋ. Ba käyäm täŋira watä it
namiŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nabäŋ tareŋkuŋ yäk.

37 Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ŋode api iwetneŋ; Ekäni,
jidegän uken nakta geŋirä gepmäŋ towiŋkumäŋ? Ba umeta geŋirä jidegän
uken ume gwet gamiŋkumäŋ? 38 Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäŋiri
gämagut yäpmäŋ yotnin-ken kuŋkumäŋ? Ba jidegän moräŋ iriri tek täŋ
gamiŋkumäŋ? 39 Ba jidegän käyäm täŋiri watä it gamiŋkumäŋ? Ba komi
yotken iriri gabäŋ gäwat epän jidegän uken täŋ gamiŋkumäŋ?

---

* **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mat 8:12 * **25:31:** Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32:** Rom 14:10; Ese 34:17 * **25:35:** Ais 58:7

40 * Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ŋode api yäwerek; Näk
bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ŋo kubäta täŋ imik täŋkuŋo
u näka täŋ namik täŋkuŋ yäk.
41 * Täŋä ämawebe keri käpmäk käda itnayäŋ täŋo uwä ŋode api yäwerek;
Kewewut! Kädäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta
yäŋpäŋ peŋkuko uken äpmo api itneŋ yäk. 42 Imata, in ŋode täŋ naminŋkuŋo
unita; Näk nakta neŋirä ketem nämo naminŋkuŋ. Umeta neŋirä ume nämo
gwet naminŋkuŋ. 43 Näk äma kudupi ude kuŋarira yotjin-ken nämo yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ba moräŋ irira tek nämo täŋ naminŋkuŋ. Käyäm
täŋira watä nämo it naminŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nämo nabäŋ
näwatkuŋ.
44 Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ŋode api iwetneŋ; Ekäni,
jidegän uken nakta geŋirä nämo gepmäŋ towiŋkumäŋ? Ba umeta geŋirä
jidegän uken ume nämo gwet gamiŋkumäŋ? Gäk äma kudupi ude äbäŋiri
jidegän nämo gämagut yäpmäŋ yotnin-ken kuŋkumäŋ? Ba jidegän moräŋ
iriri tek nämo täŋ gamiŋkumäŋ? Käyäm täŋiri jidegän uken watä epän
nämo täŋ gamiŋkumäŋ? Ba komi yotken iriri jidegän gabäŋ gäwat epän
nämo täŋ gamiŋkumäŋ?
45 Ude iweräwä intäjukun äma unitä ŋode api yäwerek; Näk bureni
täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ŋo kubäta nämo täŋ imik täŋkuŋo
u näka täŋ namik täŋkuŋ. 46 * Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken
api yepmaŋpän äpmoneŋ. Täŋkaŋä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän
paot-paori nämoken api yepmaŋpek.

26

Jesu utta man topuŋ
Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

1-2 * Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode
yäwetkuk; In nadäkaŋ? Yäŋen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma
uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keri terak pewäkaŋ iwaniyetä päya
kwakäp terak api utneŋ.
3 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo ekäni ekäni ätutä
bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täŋkuŋ. 4 Käbeyä
täŋpäŋ Jesu käbop initpäŋ utta man topuŋ. 5 Ude täŋpäŋ yäŋkuŋ; Nämo yäk.
Orekirit kadäni-ken täŋpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäŋi tägapäŋ ärut iminkuk
Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

6 Täŋpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon gisik paräm
ikek yäŋ iwerani unitä yotken äroŋpäŋ ketem bok naŋkumän. 7 * Ketem
naŋ irirän webe kubätä ume käbäŋi säkgämän u gwäki ärowani peŋpäŋ
yäpuko upäŋ yäpmäŋ abuk. Yäpmäŋ päbä Jesu ketem naŋ irirän gwäki-ken
kudup piŋ ibatkuk.
8 Ude täŋirän iwaräntäkiye bok itkuŋo u kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpäŋ
yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Mebäri imata moneŋ pähap ŋo jop
awähutak? 9 Ume u ämata yämiŋpäŋ moneŋ taŋi yäpmäŋkaŋ äma jäwärita
yämiŋirän uyaku käna tägatek yäk.

---

* **25:40:** Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41 * **25:41:** Mat 7:23; Rev 20:10 * **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 * **26:1-2:** Kis 12:1-27; Mat 20:18 * **26:7:** Luk 7:37-38

10 Ude yäŋirä Jesutä bäräŋeŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; In webe ŋo
imata ibekaŋ? U iron säkgämän kubä täŋ namitak. 11 * Äma jäwäri inkät
wari wari pen irirä iron täŋ yämina yäŋpäŋä kaŋ täŋ yämut! Upäŋkaŋ
näk inkät wari nämo api itne. 12 Näk kumbapäŋ api äneneŋo unita
awaŋken kukta gupna ume käbäŋi nikek u ärut namitak. 13 Näk bureni
täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yäŋahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ
täŋo udegän webe ŋonitä täŋ namitak unitäŋo manbiŋam bok api yäŋ
yäpmäŋ kuneŋ. Ude täŋirä ämawebetä webe ŋonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Judas Jesuta iwan täŋ imiŋkuk
Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

14-15 * * Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan
keri terak kaŋ pewa yäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken
päŋku ŋode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneŋ jide api
naminеŋ? Yäwänä siliwa moneŋ 30 ude imiŋkuŋ. 16 Imäkaŋ Judastä
päŋku iwan keri terak kaŋ pewa yäŋ nadäŋpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ
kuŋatkuk.

Pasova Orekirit täŋo ketem naŋkuŋ
Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

17 * Täŋpäkaŋ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani
täŋo äŋnak-äŋnak u yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu
päŋku ŋode iwetkuŋ; Nin apiŋo yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka
u täŋtuŋum täne?

18 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äroŋpäŋ äma kädet morä-
ken itak u kaŋpäŋ ŋode iwerut; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak. Kadänina
keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täŋo
ketem näneta nadätat. 19 Ude yäweränkaŋ iwaräntäkiye Jesutä man
yäŋkuko udegän päŋku yot mähemi u iwetkaŋ Pasova täŋtuŋum täŋkuŋ.

20 Ude täŋkaŋ kome bipmäŋirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän päŋku
yot uken itpäŋ Pasova ketem naŋkuŋ. 21 Naŋ ittäŋgän Jesutä man ŋode
yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täŋ namayäŋ
yäk. 22 Ude yäŋirän nadäŋpäŋä butewaki nadäŋpäŋ ini-ini iwet yabäŋkuŋ;
Ekäni, näka yäyan?

23 * Ude yäŋtäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän
näkamäk ŋonitä iwan keri-ken nepmaŋpayäŋ. 24 Nadäkaŋ? Äma Bureni-
inik uwä kädet yäŋ imani udegän api iwarek. Upäŋkaŋ äma iwan keri
terak nepmaŋpayäŋ täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi
umuri kubä api yäpek yäk.

25 Ude yäŋirän Judas, Jesu iwan keri terak pewayäŋ täŋkuko unitä Jesu
iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayäŋ
yäk.

Bänep kubägän äŋnak-äŋnak yäput peŋkuk
Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

26 * Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmäŋkaŋ Anutu bänep
täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ
kuŋkuk; Ŋo yäpmäŋpäŋ naŋput. Ŋowä näkŋo gupna yäk. 27 Ude yäŋpäŋ
wain ume yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ iwaräntäkiye ŋode

* **26:11:** Lo 15:11 * **26:14-15:** Jon 11:57 * **26:14-15:** Sek 11:12 * **26:17:** Kis 12:14-20
* **26:18:** Mat 21:3 * **26:23:** Sam 41:9 * **26:26:** Mat 14:19

yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; In kudup ŋo naŋput. 28 * Ŋowä näkŋo nägätna,
Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta. Täŋpäŋ
ämawebe mäyap täŋo momi awähuretta yäŋpäŋ nägätna piwayäŋ täyat.
29 Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän
Nana täŋo yewa gänaŋ äroŋkaŋ wain ume mebäri kubä inkät bok api näne
yäk. 30 * Ude yäweränkaŋ kap kubä teŋpäŋ yot peŋpeŋ kumaŋ Olip Pom
terak äroŋkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäŋ yäŋkuk
Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

31 * Äroŋit äroŋit Jesutä yäwetkuk; Bipani ŋogän in kuduptagän näka
mäde ut naminŋpäŋ ämetpeŋ kuŋtäŋpä kunayäŋ. Ude täŋirä Anutu täŋo
man ŋode kudän täwani u bureni ahäwayäŋ;
Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtäŋpä kuneŋ yäk. *Sek 13:7*
32 * Upäŋkaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuŋpäŋ Galili komeken näkä
jukun päŋku api it kirewet. 33 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde
käwep api ut gaminеŋ, upäŋkaŋ näk ude nämo api täŋpet yäk. 34 * Ude
yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiŋo bipani purup gera nämo
yäŋirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäŋ.
35 * Ude yäwänä Pitatä gwäk kwaiŋpäŋ man kehäromigän ŋode yäŋkuk;
Nämo! Gäk gutpäŋ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet
yäk. Ude yäwänkaŋ noriyetä udegän yäŋkuŋ.

Jesu inigän päŋku yäŋapik man yäŋkuk
Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Täŋpäŋ Jesu iwaräntäkiye-kät kuŋtäŋgän Getsemane epän tobätken
ahäŋpäŋ yäwetkuk; In ŋode irirä näk päŋku yäŋapik man yäwayäŋ yäk.
37 Ude yäwetkaŋä Pitakät Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäŋ
yämaguränkaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän nadäwän umuri pähap täŋpänpäŋ äma
yaräkubä u yäwetkuk; 38 * Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäŋ
namitak unitä nurek yäŋ nadätat. Unita in ŋogän kodak itkaŋ nabäŋ
näwatkot.
39 * Ude yäŋpäŋ ätu nanak kuŋpäŋä gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋapik man
ŋode yäŋkuk; Nana, tänaŋi täŋpäwä nadäŋiri komi bäräpi nadäwayäŋ täyat
u närepmirän. Ude upäŋkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋo mantä kehärom
tawän. 40 Ude yäŋpäŋ äma yaräkubä unitä itkuŋ-ken äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ
yabäwän däpmon pat itkuŋ. Däpmon parirä yabäŋpäŋ Pita iwetkuk; In
imata däpmon pat itkaŋ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo
itneŋ? 41 * Täŋyabäk-ken kwitaneŋta ket nadäŋpäŋ yäŋapik man yäŋ itkot.
Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaŋ upäŋkaŋ kehäromijin nämo yäk.
42 Ude yäwetkaŋä äneŋi päŋku nani ŋode iwetkuk; Nana, komi nadätat
ŋo täga nämo närepmitnaŋi täŋpäwä jop waki nadäŋ naminŋiri komi ŋo
nadäwa täreŋirän gäkŋo mantä kehärom tawän yäk.
43 Man ude yäŋ paotpäŋ äyäŋut päbä äma yaräkubä u däpmon pen parirä
yabäŋkuk. 44 * Ude yabäŋkaŋ äneŋi päŋku yäŋapik man yäŋkuko udegän
yäŋirän kadäni yaräkubä täŋkuk. 45 Ude täŋkaŋ iwaräntäkiyetä patkuŋ-ken

---

* **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Sek 13:7 * **26:32:** Mat 28:7,16 * **26:34:** Mat 26:69-75 * **26:35:** Mat 26:56 * **26:38:** Jon 12:27 * **26:39:** Hib 5:7-8; Mat 6:10 * **26:41:** Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15 * **26:44:** 2Ko 12:8

u kuŋpäŋ yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkaŋ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma keri terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. 46 * Unita akwäpäŋ päŋku yabäŋ ahäna! Äma iwan keri-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ŋo yäk.

Iwantä Jesu iŋitkuŋ
Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

47 Jesu man ude yäwet ririrän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahäŋ yämiŋkuk. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuŋ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä peŋ yäwet-pewä äbuŋ. 48 Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä päŋku äma u bayäŋ iminpäŋ iniŋ ororirä nabäŋkaŋ upäŋ kaŋ iŋirut yäŋ yäwetkuk. 49 Eruk Jesu ahäŋ iminpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! Ude yäŋpäŋ bayäŋ iminpäŋ iniŋ oretkuk.

50 Judastä ude täŋirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täŋpayäŋ nadäŋpeŋ äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuŋowä iŋitpäŋ kerigän topuŋ. 51 * Ude täŋirä iwaräntäki kubätä päipi pioŋ gänaŋ nanik wädäwän kwäpäŋä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni painkuk. 52 * Ude täŋpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täŋpeko uwä kowata udegän utneŋ. 53 Ŋodeta nämo nadätan? Nanaken gera yäŋira aŋeroniye mäyap peŋ yäwet-pewän äbä täga täŋkentäŋ naminеŋ. 54 Upäŋkaŋ täŋkentäŋ naminеŋo uwä Anutu täŋo man kudän täwani u jide täŋpäŋ bureni ahäwek?

55 * Ude iwetpäŋä Jesutä komi äma äbuŋo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapäŋ kadä boham ikek nutnayäŋ äbäkaŋ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaŋ äroŋkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkut-ken ugän imata nämo nepmäŋitkuŋ? 56 * Upäŋkaŋ in ŋode täŋ naminirä Anutu täŋo manbiŋam terak profet bianitä näka man kudän täŋkuŋo u bureni ahäwän! Ude yäwänkaŋ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätäŋpeŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Jesu manken teŋkuŋ
Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

57 Täŋpäkaŋ komi äma unitä Jesu imagut yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifas unitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken kuŋpäŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni kuduptagän kubäken ugän itkuŋ. 58 Irirä Pita mädengän käbop itpäŋ-yabäk täŋtäŋ kumaŋ yot unitäŋo yewa gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋä Jesu jide täŋ iminayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ-nadäkta yot täŋo watä ämakät bok maŋitkuŋ.

59 Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduptagän itpäŋ Jesu kumäŋ-kumäŋ utna yäŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ. 60-61 * Ude täŋirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yäŋ jopman ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Täŋirä äma yarätä äbäŋpäŋ yäŋkumän; Äma ŋowä ŋode yäŋirän nadäŋkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämutkaŋ kepma yaräkubä-tagän äneŋi täga täŋpet yäŋ yäŋirän nadäŋkumäk yäk.

---

* **26:46:** Jon 14:31 * **26:51:** Jon 18:26 * **26:52:** Stt 9:6; Rev 13:10 * **26:55:** Luk 19:47, 21:37 * **26:56:** Mat 26:31 * **26:60-61:** Jon 2:19-21

62 Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋ Jesu iwet
yabäŋkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayäŋ? Äma päke ŋo gäka man
yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak? 63 * Yäŋirän Jesutä kowata nämo yäŋkuk. Man
nämo yäŋkaŋ kum irirän intäjukun äma unitä äneŋi iwet yabäŋkuk; Anutu
Bureni kehäromi u wäpi terak yäŋkehärom taŋpäŋ niwet! Äma Anututä
ämawebeniye täŋkentäkta iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täŋo
Nanaki ba nämo?
64 * Yäwänä yäŋkuk; Yäyan ubayäŋ. Unita näk bureni täwetat; Äma
Bureni-iniktä Anutu ärowani täŋo keri bure käda ittäŋgän kunum gänaŋ
gubam terak äbäŋirän api käneŋ. 65-66 * * Ude yäwänä bämop äma
intäjukun täŋpani u nadäwän wawäpäŋ iniken tek weŋ-gäjähutpäŋ yäŋkuk;
Mangämän imata wari yäne? Anutu yäŋärok man iwetak unita in jide
nadäkaŋ? Yäwänä äma päke itkuŋo unitä kumän-tagän ŋode yäŋkuŋ; U
kumäkta biŋam täyak! yäk.
67-68 * Ude yäwäkaŋ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täŋpipiŋkaŋ
keri mugwäjiŋpäŋ utkuŋ. Ätutäwä keri pipiyäŋpäŋ bumumi-ken utkaŋ
yäŋärok man ŋode iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi
niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

69 Täŋpäkaŋ Pita yäman umu, man yot yewa gänaŋ maŋirirän yot
unitäŋo watä webe kubätä ahäŋ iminpäŋ iwetkuk; Ai! Jesu Galili
komeken nanik ukät kuŋarani kubä gäk yäk. 70 Yäwänä yäŋkuk; Gäk
man jide yäyan? Yäŋiri guŋ täyat yäk. 71 Ude yäŋkaŋ äpämaŋ kwayäŋ
täŋirän yäma-ken webe kubätä kaŋpäŋ äma itkuŋo u yäwetkuk; Äma ŋo Jesu
Nasaret nanik täŋo äbotken nanik kubä yäk. 72 Yäwänä äneŋi äwo yäŋkuk.
73 Eruk ätu itpäŋä äma itkuŋo unitä iwetkuŋ; Nadäkamäŋ! Gäk äbot uken
nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamäŋ yäk. 74 Ude
yäwäwä Pitatä yäŋkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi
yäkaŋ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk.
Ude yäŋirän pengän purup gera yäŋkuk. 75 * Yäŋirän Pita u Jesutä man
ŋode iwetkuko u nadäwän täreŋkuk; Purup man nämo yäŋirän gäk kadäni
yaräkubä näkŋo wäpna käbop pewayäŋ yäk. Man u juku piŋpäŋ bänepi-ken
jägämi pähap nadäŋpäŋ äpämaŋ päŋku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

1 Eruk, kome yäŋeŋ pak taŋirän bämop ämakät Juda täŋo ekäni
ekäni kuduptagän kubä-kengän itkaŋ Jesu utpewä kumbekta yäŋkehärom
taŋkuŋ. 2 Ude yäŋpäŋ keri pädät täŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Pailat keri terak
peŋkuŋ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabäŋ
yäwarani.)
3 * Täŋirä Jesu kumäŋ-kumäŋ utneŋta yäniŋ kireŋkuko u nadäŋpäŋ äma
iwan keri-ken pewani Judas ini täŋkuko unita waki nadäŋkuk. Ini täŋkuko
unita waki nadäŋpäŋ siliwa moneŋ 30 ude yäpuko u poriŋ yäpmäŋ äma

* **26:63:** Ais 53:7; Mat 27:12 * **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * **26:65-66:** Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 * **26:65-66:** Wkp 24:16; Jon 19:7 * **26:67-68:** Ais 50:6, 53:5 * **26:75:** Mat 26:34 * **27:3:** Mat 26:14-15

ekäni ekäniken äneŋi kuŋkuk. 4 Päŋku yäwetkuk; Näk jopman yäŋpäŋ äma
siwoŋi kubä kumäkta taniŋ kireŋkuro unita nadäŋira jägämi täyak yäk.
Yäwänä iwetkuŋ; Ninken imata yäyan? Gäkŋa täŋkuno yäk.
5 Ude iweräwä Judastä moneŋ u kudupi yot gänaŋ ureŋ täŋpän äroŋkuŋ.
Täŋpäŋ yepmaŋpeŋ kotäki topayäŋ kuŋkuk.
6 Kuŋirän bämop äma ekäni ekänitä moneŋ kudupi yot gänaŋ ureŋ
täŋpän äroŋkuŋo u butuŋpäŋ kubä-kengän peŋpäŋ yäŋkuŋ; Moneŋ ŋo äma
täŋo nägät suwawani unita moneŋ ŋopäŋ Anututa biŋam kudupi yotken
pekta baga mantä yäjiwät täyak yäk. 7 Ude yäŋpäŋ man yäŋtäŋ kuŋtäŋgän
bänep kubägän täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Moneŋ ŋowä äma kubä wäpi Pota
unitäŋo epän tobät kaŋ suwana yäk. Täŋpäŋ kome suwaŋkuŋo u äma
kome kubäken nanik Jerusalem äbäŋpäŋ kumäŋirä äneneŋta iwoyäŋpäŋ
peŋkuŋ. 8 Mebäri unita kome u wäpi “Nägät Kome” yäŋ yäk täkaŋ.
9-10 * Ude täŋkuŋo unita man kudän profet Jeremaiatä bian ŋode kudän
täwani u bureni ahäŋkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täŋirä
moneŋ gwäki täpuri siliwa moneŋ 30 udegän peŋkuŋ. Ekänitä näwetkuko
udegän moneŋ upäŋ Pota täŋo epän tobät suwaŋkuŋ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täŋkuk
Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

11 Jesu Pailat iŋamiken ririän Pailattä ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo
intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. 12 * Täŋpäkaŋ
bämop äma intäjukun täŋpani-kät äma ekäni ekänitä Jesu yäŋpäŋ-kaŋiwat
man mäyap yäŋkuŋo upäŋkaŋ Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk.
13 Jesu man nämo yäŋkaŋ ririän Pailattä äneŋi iwetkuk; Man mebäri
mebäri gäkä terak wohutkaŋ ŋonita kowata imata nämo yäyan? 14 * Ude
yäwänä Jesu man kubä nämo iniŋ yäŋkaŋ kum ririän Pailattä nadäwätäk
taŋi täŋkuk.

Pailattä Jesu kumbän yäŋpäŋ yäniŋ kireŋkuk
Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

15 Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä
ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi
nadäŋpäŋ Rom gapman täŋo watä äma iweräwä äma ugänpäŋ dät imän
yäpmäŋ kuk täŋpani. 16 Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas
u komi yot gänaŋ irani. 17 Täŋpäŋ ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä
täŋpäŋ ririä yäwet yabäŋkuk; Netäpäŋ dät ima äpämaŋ kwek? Barabas ba
Jesu, Kristo yäŋ iwerani u? 18 * (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode
nadäŋpäŋ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadäŋkuŋo
unita Jesu näkken pewä äbuk yäŋ nadäŋkuk.)
19 Täŋpäkaŋ Pailattä man epän täŋ ririän webenitä manbiŋam kubä
ŋode pewän yäpmäŋ äbuk; Äma siwoŋi unita imaka kubä täŋ iminaŋi nämo
yäk. Näk bipani däpmonken äma unitagän yäŋpäŋ nadäwätäk pähap tät
yäk.
20 Pailattä manbiŋam ude nadäŋkukopäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-
kät Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä ämawebe päke u yäwetkuŋ; Pailattä
täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ yäwut; Barabas pit iniŋ pewi kuŋirän
Jesupäŋ kumäkta kaŋ tewi yäpmäŋ äpän yäk. 21 Eruk Pailattä ämawebe

* **27:9-10:** Sek 11:12-13 * **27:12:** Ais 53:7; Mat 26:63 * **27:14:** Jon 19:9 * **27:18:** Jon 11:47-48; Jon 12:19

päke u yäwet yabäŋkuk; Netäpäŋ pit iminŋpewa jop äpämaŋ kwek? Ude
yäŋirän gera terak yäŋkuŋ; Barabas u! yäk. 22 Yäwäwä yäwetkuk; Täŋ, Jesu,
Kristo yäŋ iwerani unitawä jide täŋpet? Ude yäwet yabäwänä yäŋkuŋ;
Päya kwakäp terak utpewä kumbän! yäk.

23 Ude yäwäwä Pailattä yäŋkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäwänä
ämawebe päke unitä gera taŋi terak ŋode yäkgän täŋkuŋ; Päya kwakäp
terak kaŋ kumbän! 24 * Ude yäŋ ittäŋgän Pailattä nadäŋkuk; Näkŋo man
kumän yäpmäŋ äpäkaŋ yäk. Pen yäŋtäyiwa ämik pähap ahäwek yäk. Ude
nadäŋpäŋä ume yäpmäŋpäŋ ämawebe iŋamiken keri ärutpäŋä yäŋkuk; Äma
ŋonitä kumbayäŋ täyak uwä momi näkŋo nämo. Momi injinta biŋam yäk.

25 * Ude yäwänä ämawebe päke unitä yäŋkuŋ; Jop uken yäk. Kowata
ba momi u ninkät nintäŋo nanakta biŋam kaŋ täŋpän! 26 Ude yäwäkaŋ
Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä päripmäŋpäŋ päya
kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu utpäŋ täŋirek-irek täŋkuŋ
Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

27-28 * Yämän yäpmäŋ kuŋpäŋä Pailat täŋo komi ämatä Jesu yäŋikŋat
yäpmäŋ komi äma täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ komi äma ätuta yäŋpewä äbuŋ.
Äbäŋpäŋä Jesu it gwäjiŋpäŋ teki yäŋopmäŋ iminŋpäŋä tek gwagäri intäjukun
ämatä täk täkaŋ udewani täŋ iminŋkuŋ. 29 Ude täŋ iminŋpäŋ gupmom yen
kedoŋ täŋpäŋ gwäki-ken ähät iminŋkuŋ. Täŋpäŋ iwänap kujat, intäjukun
ämatä iŋit täkaŋ udewani kubä imä keri bure käda iŋitkuk. Ude täŋ
iminŋpäŋä sära man iwetpäŋ yäŋkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, gäk ganiŋ
oretkamäŋ! yäk. 30 * Täŋpäŋ iwit ut ibatpäŋ iwänap kujat imä iŋitkuko
ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ gwäki-ken ut täŋkuŋ. 31 Täŋirek-irek ude täŋ iminŋ
paotpäŋä tek gwagäri ŋokeŋo yäŋopmäŋ iminŋpäŋ tek iniken upäŋ äneŋi
täŋ iminŋkuŋ. Ude täŋ iminŋpäŋä, eruk päya kwakäp terak utnayäŋ imagut
yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ
Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

32 Imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi
Saimon kaŋ-ahäŋpäŋä komi ämatä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp
buramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ. 33 Kuŋtäŋgän kome kubä wäpi Gol-
gota uken ahäŋkuŋ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.) 34 *
Uken ahäŋpäŋä eruk, Jesu gupi kwitawän yäŋpäŋ wain ume jägämi
iminŋkuŋ. Imäkaŋ bitnäŋkuk. 35 * Imä bitnäwänä komi ämatä teki
yäŋopmäŋ iminŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkaŋ teki yäpmäkta komi
ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ. 36 Ude täŋkaŋ maŋit itkaŋ kaŋiwat
itkuŋonik. 37 Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ŋode kudän
täŋkuŋ;

ŊowÄ JESU, JUDA Ämawebe TÄŋo INTÄjukun Äma.

38 * Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok
däpuŋ.

---

* **27:24:** Lo 21:6-9; Mat 27:4 * **27:25:** Mat 23:35; Apos 5:28 * **27:27-28:** Luk 23:11
* **27:30:** Ais 50:6 * **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12

39-40 * * Ude täŋkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yäŋärok iwetpäŋ ketsiwoŋ täŋpäŋ yäŋkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wäräutkaŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yäŋ yäŋkun yäk. Unita gäk Anutu täŋo nanak bureni täŋpäwä päya kwakäp terak naniktä ketäreŋpäŋ äpiwä!

41-42 * Ude yäŋirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani ämakät äma ekäni ekänitä udegän täŋ-ireŋpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentäŋ yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäktawä täŋpän wakaŋ yäk. Ämawebetä äma ŋonita U Isrel ämawebe täŋo intäjukun äma yäŋ yäk täkaŋ. Intäjukun äma bureni täŋpänä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! 43 * U Anutu terak yeŋgäma pek täkaŋ yäŋ yäk täyak, ba Näk Anutu täŋo nanaki yäŋ yäk täyak unita itpäŋ käna yäk. Anututä käwep täŋkentäŋ imek yäk. 44 Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani yarä, kukŋi kukŋi däpuŋo unitä yäŋärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk
Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ urani it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. 46 * Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yäŋkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan?) 47 Ude yäŋirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 48 * Ude yäŋirä äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät täŋkaŋ Jesuta iminirän noriye ätutä iwetkuŋ; 49 Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijatä bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.

50 Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yäŋpäŋ kumbuk. 51 * Kumäŋirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. Täŋirän kome imaka, kwaiŋirän mobä imät täŋpä kuŋkuŋ. 52 Ba äma äneŋpani awaŋtä udegän tumäŋ eräŋirä äma mäyap Anututa nadäŋ iminpäŋ kumbanitä kodak taŋkuŋ. 53 Kodak täŋpäŋ itkaŋ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneŋi akuŋirän ämawebe kodak taŋkuŋo u awaŋ peŋpeŋ akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äroŋirä ämawebe mäyaptä yabäŋkuŋ.

54 Kome kwaiŋkuko ba imaka imaka ahäŋkuko u kaŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kaŋ itkuŋo unitä umuntaŋpäŋ bärom täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Ŋowä Anutu täŋo nanak bureni-inik! yäk.

55 * Täŋpäkaŋ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkaŋ kaŋkuŋ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän täŋpäŋ täŋkentäk epän täŋ iminŋ yäpmäŋ äbuŋo u. 56 * Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täŋo miŋi, ba Sebedi täŋo webeni, Jems kenta Jon täŋo miŋi u.

Jesu äneŋkuŋ
Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

57 Täŋpäŋ bipäda ugän äma tuŋum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täŋo manta gäripi

* **27:39-40:** Sam 22:7; Sam 109:25 * **27:39-40:** Mat 26:61; Jon 2:19 * **27:41-42:** Jon 11:50 * **27:43:** Sam 22:8 * **27:46:** Sam 22:1 * **27:48:** Sam 69:21 * **27:51:** Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 * **27:55:** Luk 8:2-3 * **27:56:** Mat 20:20

nadäwani. 58 * Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpmäŋ päŋku äneŋpayäŋ iwet yabäŋkuk. Iwet yabäŋirän Pailattä nadäwän tägawäpäŋ komi äma yäwet-pewän päŋku Jesu täŋo komegup ketäreŋpäŋ imiŋkuŋ. 59 Täŋirä Josep Jesu täŋo komegup u yäpmäŋpäŋ tek paki säkgämän ärurani kubäpäŋ uwäk täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋkuk. 60 * Yäpmäŋ päŋku mobä awaŋ inita äneŋpani u gänaŋ peŋkuk. Awaŋ gänaŋ peŋpäŋ mobä taŋi kubä pimiŋ iwat-pewän päŋku mobä awaŋ meni uwä yäput pipiŋkuk. Ude täŋkaŋ kuŋkuk. 61 Täŋpäkaŋ Jesu mobä awaŋ gänaŋ peŋkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kaŋ iwarirän Jesu äneŋkuk.

62 Eruk päŋku patkuŋo kome yäŋewänä Sarare-ken bämop äma intäjukun täŋpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuŋkuŋ. 63 * Kuŋpäŋ iwetkuŋ; Ekäninin, man kubä nadämäŋo u gäwetna; Jop man yäwani ukeŋo kodak itkaŋ ŋode yäŋkuk; Näk kumäŋkaŋ edap yaräkubä täreŋirän kodak taŋpäŋ api akwet yäk. 64 Ude yäŋkuko unita komi äma yäweri päŋku awaŋ meni-ken watäni ketinik irirä edap yaräkubä kaŋ tärewän yäŋ yäŋkuŋ. Iwaräntäkiyetä päŋku komegup yäpmäŋ metäŋpeŋ kuŋkaŋ kumbani-ken naniktä akuŋkuk yäŋ ämawebe jopman yäkŋatneŋta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotäŋ yäpmäŋ kuŋirä bureni yäŋ nadänekta yäk. Udeta nadäwätäk täŋpäŋ gäwetkamäŋ yäk.

65 Iweräwä Pailattä ŋode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniŋ kiretat u yäŋ-yäkŋat päŋku injin nadäkaŋ ude yäweräkaŋ awaŋ meni watäni ket kaŋ irut. 66 * Ude yäweränkaŋä komi ämakät penta päŋku awaŋ meni ket täŋpäŋ täŋpipiŋpäŋ komi ämatä watäni itkuŋ.

28

Jesu akuŋkuk
Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

1 Täŋpäkaŋ Juda täŋo Sabat kadäni täreŋirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awaŋ gänaŋ äneŋkuŋo u käda yäŋkaŋ kuŋkumän. 2 Täŋpäkaŋ kadäni ukengän koŋ pähap kwaiŋirän Ekäni täŋo aŋero kubätä kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ mobä awaŋ meni-ken täŋpipiwani u yäpmäŋ keweŋpewän päŋku parirän uterak maŋitkuk. 3 * Gupi iŋami dapun yäpätä kwinit täkaŋ ude. Teki u paki-inik. 4 Täŋirän komi äma u kaŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ kwaiŋpäŋ kumäŋ maŋpäŋ pattäŋ kuŋkuŋ.

5 Täŋirä webe yarä unitä ahäwänä aŋerotä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuŋo u kädayäŋ äbäkamän yäk. 6 * Upäŋkaŋ ŋo nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumaŋ kuk. Ek abäŋkaŋ patpat bägupi ŋo kawun yäk. 7 * Täŋkaŋä bäräŋeŋ kuŋkaŋ iwaräntäkiye ŋode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumaŋ kuk. Akumaŋ päŋku Galili komeken intäjukun it kireŋirän päŋku uken kaŋ kawut! yäŋ yäwerun. Aŋerotä ude yäwetkaŋ yäŋkuk; Man täwetat uba yäk.

8 Täŋpäkaŋ webe yarä uwä umuntaŋkumäno upäŋkaŋ awaŋ peŋpeŋ kuŋkaŋ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayäŋ bäräŋeŋ kuŋkumän. 9 Kuŋirän kädet miŋin Jesutä pengän ahäŋ yämiŋpäŋ tamimaŋ yäŋ yäwetkuk. Tamimaŋ yäŋ yäweränä gukut imäpmok täŋpäŋ kuroŋi iŋitpäŋ

* **27:58:** Lo 21:22-23 * **27:60:** Ais 53:9 * **27:63:** Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21 * **27:66:** Dan 6:17 * **28:3:** Mat 17:2; Apos 1:10 * **28:6:** Mat 12:40, 16:21 * **28:7:** Mat 26:32

iniŋ oretkumän. 10 * Ude täŋpänkaŋ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo!
Kuŋkaŋ notnaye yäwerän päŋku Galili komeken kaŋ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiŋam yäwetkuŋ

11 Webe yarä u kuŋirän komi äma awaŋ watäni itkuŋo u ätutä bäräŋeŋ
kumaŋ päŋku yotpärare-ken äroŋpäŋ imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo
biŋam bämop äma yäwetkuŋ. 12 Yäweräkaŋä bämop ämakät Juda täŋo ekäni
ekänitä käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ komi äma awaŋ watäni
itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ. 13 * Yämiŋkaŋ yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ
yäwerut yäk. Bipani nin däpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä
päbä komegup kubo täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋ yäŋ kaŋ yäwerut. 14 Pailattä
jopman u nadäŋpäŋ goret kubä täŋ nimek yäŋ nämo umuntäneŋ. Nämo,
nintä täga api iniŋ bitnäne yäk. 15 Ude yäŋpäŋ yäwerä komi äma uwä
moneŋ u yäpmäŋpäŋ man yäwetkuŋo u buramiŋkuŋ. Täŋkuŋo unita
jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk
Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

16 * Täŋpäkaŋ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom
kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äroŋkuŋ. 17 Äroŋpäŋ Jesu ini kaŋpäŋ
ukengän gwäjiŋ äpmoŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Upäŋkaŋ ätutäwä bänep
yarä täŋpäŋ U Jesu nämo käwep yäŋ nadäŋkuŋ. 18 * Täŋirä Jesutä dubini-
ken äbäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täŋo
ba kome täŋo, näka naminŋ moreŋkuk yäk. 19 * Unita in komeni komeni
kuŋkaŋ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kaŋ täŋ yepmaŋput. Näk
näwaräntäknaye täŋpäkaŋ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi
terak ume kaŋ ärut yämut. 20 * Täŋpäŋ man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro
u kudup yäwetpäŋ yäwoŋäreŋirä kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode
täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ŋonitäŋo kadäni api
tärewek yäk.

* **28:10:** Hib 2:11 * **28:13:** Mat 27:64 * **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 * **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Mak
Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yäŋ niwoŋärekta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

1 Jesu Kristo u Anutu täŋo Nanaki. Unitäŋo Manbiŋam Täga yäput peŋpäŋ ahäŋkuko u ŋode; 2 *Bianä Anutu täŋo profet kubä wäpi Aisaiatä manbiŋam kubä ŋode kudän täŋkuk;

Näkŋo biŋam yäŋahäwani äma kubä ŋo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet yäk. *Mal 3:1*

3 Uwä kome jopi-ken päŋku itkaŋ ŋode api yäwek;
Ekänitä äbäkta kädet kaŋ täwirut!

Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋsiwoŋ tawut! *Ais 40:3*

4 *Eruk, man Aisaiatä kudän täŋkuko udegän Jontä ŋode täŋkuk. Kome jopi-ken päŋku itkaŋ ämawebeta ume ärut yämiŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋit täŋkuk; In bänepjin sukurewäkaŋ ume ärut taminjira Anututä momijin api peŋ tamek yäk. 5 Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u päŋku wakini yäŋahäŋirä Jontä Jodan ume gänaŋ yäŋ-yäkŋat päpmo ärut yämik täŋkuk. 6 *Täŋpäkaŋ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäŋo pujinjipäŋ täŋpani upäŋ täŋkaŋä pioŋtawä but gupipäŋ täŋpani upäŋ yamäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täŋkukonik. Täŋpäŋ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäŋ nak täŋkukonik. 7 *Ude täŋkaŋ manbiŋam ŋode yäŋahäk täŋkuk; Äma kubä biŋam ikek mäden näwatak yäk. Unitäŋo kehäromitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubiniken näk nämo itnaŋi. 8 Nadäkaŋ? Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Täŋpäkaŋ äma mäden näwatak unitäwä Anutu täŋo Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut iminjkuk
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

9 Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peŋpeŋ abäŋirän Jontä Jodan ume gänaŋ yäŋikŋat päpmo ärut iminjkuk. 10 Ärut imänkaŋ Jesu ume gägäni-ken äbäŋpäŋ kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäŋkaŋ gwäki terak manjirayäŋ täŋkuk. 11 *Ude täŋirän kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode ahäŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäŋkaŋ gäripi pähap nadäk täyat yäŋ yäŋkuk. 12-13 *Ude yäŋirän uterakgän Munapiktä iniŋ kireŋpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuŋarani-ken päŋku itkuk. Uken kepma 40 ude ririän Satantä yäŋikŋat täŋkukonik. Ude täŋkuko upäŋkaŋ Anutu täŋo aŋerotä täŋkentäŋ iminjirä it yäpmäŋ kuŋkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk
Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

---

* **1:2:** Mat 11:10 * **1:4:** Apos 13:24, 19:4 * **1:6:** 2Kin 1:8; Mat 11:8 * **1:7:** Apos 13:25
* **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * **1:12-13:** Sam 91:11-13

14 *Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken
kuŋkuk. Päŋku Anutu täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ ämawebe ŋode
yäwetkuk; 15 *Kadäni ahätak yäŋ yäwetkuk. Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ
yäwat epän täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukureŋpäŋ
Anutu täŋo Manbiŋam Täga uwä nadäŋpäŋ bänepjin-ken peŋpäŋ kaŋ
yäpmäŋ kuŋarut!
16 Ude yäwetpäŋ Jesutä Galili gwägu pomi terak kuŋattäŋgän yabäŋkuk;
Saimon-kät noripaki Andrutä yäk taŋi, gwägu tom yäpani u gwägu gänaŋ
maŋpän äpmoŋ irirän yabäŋkuk. Äma yarä uwä moneŋ epänta gwägu
tom yäpmäk täŋkumänonik. 17 *Yäk maŋpän äpmoŋ irirän Jesutä yäwetkuk;
Eruk! Epän u peŋkaŋ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk
täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet
yäk. 18 Yäweränä uterakgän epäni u peŋpeŋ iwatkumän. 19 Iwaränkaŋ
ätukät kuŋpäŋä Sebedi täŋo nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak
itkaŋ yäk taŋi, gwägu tom yäpani u ket täŋ irirän yabäŋkuk. 20 Yabäŋpäŋ
pengän yarä unita gera yäŋirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak
itkuŋo u yepmaŋpeŋ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireŋkuk
Luk 4:31-37

21-22 **Eruk ude täŋpäŋ penta kuŋtäŋgän Kapeneam yotpärare-ken
ahäŋkuŋ. Uken Sabat kadäni täŋirän Jesu Juda täŋo käbeyä yot gänaŋ
äroŋpäŋ manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. Täŋirän ämawebe kikŋutpäŋ
nadäwä kudupi kubä täŋkuk. Ude täŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋ; Baga man
yäwoŋärewani ämatä man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täkaŋ ude bumik nämo
yäk. Äma ŋowä man mähemitä yäyak yäŋ nadäŋkuŋ. 23 Täŋpäkaŋ kadäni
ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänaŋ penta itkuŋo unitä
kähän yäŋkaŋ ŋode yäŋkuk; 24 *Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayäŋ
äbätan? Nidäpayäŋ äbätan? Gäka nadäkamäŋ. Gäk Anutu täŋo Kudupi Äma
u! yäk.
25 Yäwänä Jesutä kaŋ-yäŋpäŋ ŋode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ŋo
kakätäŋpeŋ ku! 26 *Ude iweränä mäjotä äma uwä iŋitpäŋ kwaiŋkaŋ kähän
yäŋpäŋ kakätäŋpeŋ kuŋkuk.
27 Täŋirän ämawebe u kaŋkaŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ ini-tägän
näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi
nikek yäyak! Unitä man yäŋirän mäjo mani buramik täkaŋ. Äma jopitä
ude täga tänaŋi nämo yäk. 28 *Ude yäŋpäŋ Jesu täŋo biŋam u bäräŋeŋ Galili
kome uken-uken yäŋpäŋ-nadäŋtäŋ kuŋkuŋ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

29 Täŋpäkaŋ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot peŋpeŋ Andru
kenta Saimontä yotken kuŋkuŋ. 30 Kuŋpäŋ Jesu yot gänaŋ äroŋirän
Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täŋkaŋ
patkuko unita iwetkumän. 31 Iweränkaŋ päŋku kerigän iŋitpäŋ yäpmäŋ
akuŋkuk. Ude täŋirän uterakgän käyäm u paoränkaŋ päŋku ketem gwet
yämiŋkuk.

---

* **1:14:** Mak 6:17 * **1:15:** Mat 3:2; Gal 4:4 * **1:17:** Mat 13:47; Luk 5:1-11 * **1:21-22:** Mat 4:13 * **1:21-22:** Mat 7:28-29 * **1:24:** Mak 5:7 * **1:26:** Mak 9:26 * **1:28:** Mat 4:24

32 Eruk kome bipmäŋirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u
yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Jesuken äbuŋ. 33 Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋpäŋ ämawebe
yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuŋ. 34 *Äbä irirä Je-
sutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägaŋit mäjotä magärani
yäwat kireŋit täŋkuk. Ude täŋkaŋ mäjo u Jesu täŋo mebäri nadäŋkuŋo unita
man yäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu nani-kät inigän man yäŋkumän
Luk 4:42-44

35 *Ude täŋkaŋ patkuko kome ket nämo yäŋeŋirän Jesu akumaŋ yot
peŋpeŋ uruŋ käda päŋku nani-kät man yäŋkumän. 36-37 Yäŋ irirän Saimon-
kät noriye ätutä Jesuta wäyäkŋeŋtäŋ päŋku kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuŋ; E! Gäk
imata ŋo itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkŋeŋ itkaŋ! 38 Ude iweräwä ŋode
yäwetkuk; Nin yotpärare kukŋi kukŋi it yäpmäŋ kukaŋ-ken u käda kuna!
Uken kuŋkaŋ Anutu täŋo man yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwet täŋpa. Näk epän u
täkta äbut. 39 *Ude yäŋpäŋ Galili komeken yotpärare kubäkubä täŋo käbeyä
yot gänaŋ äroŋpäŋ man yäwerit mäjo yäwat kireŋit täŋkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

40 Täŋpäkaŋ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuŋpäŋ
gukut imäpmok täŋpäŋ butewaki terak ŋode iwetkuk; Gäk täŋkentäŋ
namayäŋ nadäŋpäŋä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. 41 Ude
yäwänä Jesutä äma u kaŋpäŋ butewaki pähap nadäŋ iminpäŋ keri gupi
terak peŋkaŋ iwetkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ. Eruk, paräm ŋo paorut!
42 Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

43-44 *Täŋpäŋ Jesutä äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Täŋ gamitat
ŋonita ämawebe binam nämo yäweren. Gäk päŋku gupka bämop äma
iwoŋäre. Ude täŋpäŋ äneŋi säkgämän itta Moses täŋo baga man iwatpäŋ
gupe käbäŋi nikek ijiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yäŋ api nadäwä
täreneŋ. Jesutä ude yäŋpäŋ iwet-pewän kuŋkuk. 45 Päŋku Jesutä iwetkuko
ude nämo täŋkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägaŋkuŋo unitagän ämawebe
kumän yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋirän kaŋpäŋ Jesu yotpärare
bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ kukŋi
käda, äma mäyap nämo irani-ken kuŋat täŋkuk. Äma mäyap nämo irani-
ken kuŋatkukopäŋ ämawebe uken-uken naniktä ehutpäŋ pen iwarän täk
täŋkuŋonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

1-2 Eruk kepma yarägän itpäŋ Jesu äneŋi Kapeneam yotpärare-ken
kuŋirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yäŋ nadäŋpäŋä yot itkuk-ken u äbä
bumta tokŋeŋpäŋ yäman imaka, it tokŋeŋpäŋ bägup kubä nämo peŋkuŋ.
Bumta tokŋeŋpäŋ irirä Jesutä Anutu täŋo manbiŋam yäwetkuk. 3 Täŋkaŋ
äma kwäyähäneŋ täŋpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gäraŋ täŋpäŋ Je-
suken yäpmäŋ äbuŋ. Täŋpäŋ noriye ätu täŋkentäkta penta äbuŋ. 4 Yäpmäŋ
äbäŋpäŋ yabäŋkuŋ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabäŋpäŋä Jesu
dubini-ken pekta kädetta wäyäkŋewä wawäpäŋ yot medäp terak punin

* **1:34:** Mak 3:11-12 * **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 * **1:39:** Mat 4:23, 9:35 * **1:43-44:** Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

yäpmäŋ äroŋkuŋ. Punin päro medäp äriwä tumbäpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u gäraŋ ikek tewä äpmoŋkuk. 5 * Ude täŋirä Jesutä nadäkiniki yabäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Notnapak, gäkŋo momika peŋ gamitat!

6-7 * Ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu penta itkuŋo unitä ŋode nadäŋkuŋ; Ai, äma ŋo imata ude yäyak? Anututa yäŋärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täŋo momi penaŋi nämo. Anutu-tägän momi peŋ yämik täyak yäŋ nadäŋkuŋ.

8 Ude nadäŋirä Jesutä Ude nadäkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Imata ude nadäkaŋ? 9 Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känayäŋ?; Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? 10-11 Eruk, in kome terak ŋo Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Näk ŋode peŋ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ yotka-ken kuyi! 12 * Ude iwerirän ämawebe itkuŋo u iŋamiken akumaŋ patpat bägupi yäpmäŋkaŋ kuŋkuk. Täŋirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamäŋ! Kudän ŋodewani bian kubä nämo kak täŋkumäŋonik. Ude yäŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ.

Jesu Livai imagutkuk
Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Ude täŋpäŋ Jesu Kapeneam yotpärare peŋpeŋ äneŋi Galili gwägu u gägäni-ken kuŋkuk. Päŋku irirän ämawebe mäyaptä ahäŋ iminŋpäŋ it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋirä Anutu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 14 * Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋattäŋgän Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋ irirän Jesutä kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk akumaŋ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buraminŋpäŋ epäni u peŋpeŋ akumaŋ iwatkuk.

15 Eruk kumaŋ päŋku Jesu Livaitä yotken äroŋpäŋ Livaikät ketem bok naŋkumän. Jesu täŋo iwaräntäkiye-kät äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäŋ yäwerani mäyap Jesu iwat täŋkuŋo u ketem penta naŋkuŋ. 16 * Ketem naŋ irirä Baga man yäwoŋärewani äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoŋi nämo täŋpäpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; E! Jesu imata takis moneŋ yäpani äma ba äma waki täŋpani-kät bok itpäŋ ketem näkaŋ?

17 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yäŋ nadäŋpäŋä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täŋ, äma kubä näk käyäm täyat yäŋ nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoŋi yäŋ yäk täkaŋ unita nämo äput. Nämo, äma inita näk momi täŋpani yäŋ nadäŋpäŋ äpani-inik kuŋat täkaŋ äma udewanita yäŋpäŋ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mat 9:14-17

18 Täŋpäkaŋ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät baga man iwatpäŋ nakta jop itkuŋ. Ude täŋirä äma ätutä Jesu päŋku ŋode iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma täŋo

* **2:5:** Luk 7:48 * **2:6-7:** Ais 43:25; 1Jo 1:9 * **2:12:** Mat 9:33 * **2:14:** Jon 1:43 * **2:16:** Mat 11:19; Luk 15:1-2

yäwaräntäkiye u baga iwatpäŋ nakta jop it täkaŋ. Täŋ, gäkŋo gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämo it täkaŋ?

19 Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ? Nämoinik! 20 Täŋpäkaŋ iwantä päbä äma u iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ.

21 Jesutä ude yäŋpäŋ iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yäŋ nadäŋpäŋ man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ŋode; Äma kubätä tek wewani bipa yäŋkaŋ tek moräki kodakipäŋ tek wewani biani terak täga nämo peŋpäŋ bipek yäk. Ude täŋpeko uwä tek kodaki unitä täŋpewän tek biani u taŋi wewek. 22 Ude yäŋpäŋ äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä wain umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehärominitä täŋpewän käbot biani kehäromi nämo u tumäŋpäŋ wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Ude täga nämo täŋpek. Wain umeni api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täŋo mähemi
Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

23 Eruk Juda täŋo Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä säguom ätu weŋpäŋ yäpuŋ. 24 * Weŋpäŋ yäpmäŋirä Parisi äma ätutä Jesu ŋode iwetkuŋ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwärani ukeŋopäŋ ude imata täkaŋ?

25 * Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? 26 * Manbiŋam u ŋode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋä käräga Anututa pewanipäŋ yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka yämän naŋkuŋ. Bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täŋkuk.

27 * Ude yäwetpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täŋkentäkta peŋkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo. 28 In nadäkaŋ? Äma Bureni-inik u imaka kuduptagän ba Sabat täŋo mähemi bok.

3

Jesu epän Sabat kubäken täŋkuk
Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

1 Kadäni kubä Jesutä Juda täŋo käbeyä yot kubä gänaŋ äroŋpäŋä äma keri kwäyähäneŋ täŋpani kubä irirän kaŋkuk. 2 Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide täŋpäŋ manken kaŋ tene yäŋ nadäŋpäŋ Jesu ket täŋpäŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä äma keri kwäyähäneŋ täŋpani ŋokeŋowä Sabat kadäni ŋo käwep yäpän täganeŋ yäŋ nadäŋpäŋ unita. 3 Ude kaŋ iwarirä Jesutä keri kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Ämawebe päke ŋo gabäŋirä aku!

---

* **2:24:** Lo 23:25 * **2:25:** 1Sml 21:1-6 * **2:26:** Wkp 24:5-9 * **2:27:** Lo 5:14

4 * Ude iweränkaŋ akuŋpäŋ irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabäŋkuk;
In jide nadäkaŋ? Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne?
Kädet täga täne ba kädet waki täne? Ba äma käyäm ikekta jide täŋ
yämine? Täŋkentäŋ yämine ba nämo täŋkentäŋ yämiŋitna ini kumneŋ? Ude
yäweränä kowata man nämo yäŋkaŋ kum itkuŋ.
5 * Ude täŋpäwä Jesutä bänepi nämo imärani yabäŋpäŋ-nadäwän nämo
tägawäpäŋ koki täŋpän waŋkuŋ. Koki täŋpän wawäpäŋ äma keri
kwäyähäneŋ täŋpani uwä iwetkuk; Ketka pirärenpäŋ yäpi-siwoŋ tawut!
Ude iweränä keri pirärenpäŋ yäpän-siwoŋ taŋkuŋ. 6 * Eruk, ude täŋirän
Parisi ämatä kaŋpäŋ Jesu jide täŋpäŋ kaŋ utne yäŋ nadäŋpäŋ gapman täŋo
intäjukun äma wäpi Herot unitäŋo äbotkät päŋku käbeyä täŋpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk täŋkuŋ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ

7-8 * Ude täŋkaŋ kome u peŋpeŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmäŋ
Galili gwägu-ken kuŋkuŋ. Kuŋirä ämawebe bumta yäwatkuŋ. Kome mäyap
ŋode u naniktä yäwatkuŋ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome,
Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkaŋ, Tire yotpärare, Sidon
yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täŋkuko biŋami u
nadäŋpäŋ Jesutä itkuk-ken ukengän tokŋeŋ moreŋkuŋ. 9-10 * * Ämawebe
käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋo unita äma käyäm mebäri mebäri
nikektä Jesu gupi iŋitnayäŋ nadäŋpäŋ noriye dumäŋ yäwat yäpmäŋ Jesutä
itkuk-ken äbuŋ. Äbä bumta tokŋewäwä Jesu ämawebetä uyiŋ-kätupneŋ yäŋ
nadäŋpäŋä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmäŋ päbä tuän pekot yäŋ
yäwetkuk. 11 * Täŋpäŋ kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kaŋpäŋ
mäjo uwä kome terak iŋami yäpä äpmoŋpäpäŋ kähän yäŋpäŋ ŋode yäk
täŋkuŋonik; Gäk Anutu täŋo nanaki yäk. 12 * Ude yäwäwä Jesutä iniken
mebäri yäŋahäkta yäjiwät-inik täŋkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk
Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Ude yäŋpäŋ pom kubäken äroŋpäŋ Jesutä äma ini bänepitä nadäŋkuko
u yäŋpewän äbuŋ. 14-15 Ude täŋpäŋ äma 12 ude yäŋpewän äbuŋo u Jesu
inikät kuŋatta ba Anutu täŋo man kudupi yäŋahäŋit, kehäromini peŋ
yämiŋirän mäjotä äma magärani yäwat kireŋit täkta yäpmäŋ daniŋkuk.
16 * Äma 12 uwä wäpi ŋode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yäŋ
iwetkuk. 17 * Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä
unita iniken man terak wäpi Boaneges yäŋ yäwetkuk. U ninin man terak
Iromäŋ. 18 Täŋä ätu täŋo wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas.
Kubäwä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi
Saimon Selot. 19 Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan
keri terak peŋkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yäŋ iwetkuŋ
Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

20 Eruk iwaräntäkiye ude iwoyäŋpäŋ yepmaŋkaŋ Jesu yotken kuŋkuk.
Kuŋkukopäŋ ämawebe bumta äbuŋo unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide

* **3:4:** Luk 14:3 * **3:5:** Jon 11:33 * **3:6:** Mat 22:15-16 * **3:7-8:** Mak 4:25 * **3:9-10:** Mak 4:1; Luk 5:1-3 * **3:9-10:** Mat 14:36 * **3:11:** Luk 4:41 * **3:12:** Mak 1:34 * **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:** Luk 9:54

täŋpäŋ ketem naŋpäm! 21 * Ude täŋirä Jesu täŋo noriyetä biŋam u
nadäŋpäŋ, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yäŋpäŋ imagutnayäŋ Jesutä
itkuk-ken äbuŋ.
22 * Täŋpäkaŋ äma Baga man yäwoŋärewani Jerusalem yotpärare-ken
naniktä äbuŋ. Äbäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap
unitä Jesu magärirän unitäŋo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.
23-25 Täŋpäŋ man yäŋkuŋo Jesutä u nadäŋpäŋ ämawebe yäŋ-päbä yep-
maŋpäŋ man wärani terak ŋode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga
yäwat kirewek? Nämoinik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneŋo
uwä jide täŋpäŋ kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän äminеŋo uwä
kehäromini paorek. 26 Täŋpäŋ udegän Satantä iniken äboriye däpmäŋpäŋ
yäwat kireweko uwä kehäromi täga yäpneŋ? Nämoinik! Satan ini paot-inik
täŋpek. 27 Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänaŋ irirän
äma kubätä siwani yäŋkaŋ päro tuŋumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi
u bäyaŋ iŋitpäŋ yentä keri kuroŋi pädät täŋpäŋ peŋkaŋ uyaku tuŋumi täga
yomägarek. 28 Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba Anututa
yäŋärok man yäkyäk unitäŋo momi u täga penaŋi. 29 Upäŋkaŋ äma kubätä
Anutu täŋo Munapikta yäŋärok man yäwayäŋ täko uwä momini uwä
tärek-täreki nämo pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penaŋi
nämo. 30 Äma ekäni ekänitä Gäk mäjotä magäränkaŋ unitäŋo kehäromi
terak täk täyan yäŋ iwetkuŋo unita Jesutä ude yäwetkuk.

Jesu täŋo miŋiye noriye u netä?
Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

31 * Man ude yäŋ irirän miŋi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahäŋkuŋ.
Ahäŋpäŋ yäman umu itkaŋ Jesutä yäman äpän yäŋ nadäŋpäŋ äma kubä
iwerä äroŋkuk. 32 Äroŋpäŋ Jesu äma bämopi-ken irirän kaŋpäŋ ŋode
iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye yäman itkaŋ gäka yäkaŋ yäk. 33 Ude iweränä
Jesutä iwetkuk; Meŋnaye notnaye bureni-inik u netä? 34 Ude yäŋpäŋ
ämawebe it gwäjiŋkuŋo u yabäŋpäŋ yäŋkuk; Meŋnaye, notnaye bureni ŋo!
35 Ämawebe Anutu täŋo man buramik täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye, notnaye,
wanotnaye bureni-inik.

4

Mujipi pikpik täŋo man wärani
Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

1 * Jesutä äneŋi Galili gwägu gägäni-ken äpmoŋpäŋ ämawebe man
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Täŋ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjiŋpewä
Jesu uwä gäpe terak punin äro maŋit itkaŋ ämawebe gwägu gägäni-ken
it yäpmäŋ kwäkaŋ Jesutä manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 2 *
Täŋpäŋä man wärani mäyap yäwetpäŋä kubä pen ŋode yäwetkuk; 3 Juku
peŋpäŋ man wärani täwerayäŋ täyat ŋo ket nadäwut! Äma kubätä ketem
mujipi pikta epäni-ken päŋku mujipi täŋ-irähuttäŋ kwek. 4 Täŋ-irähuttäŋ
kuŋirän mujipi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo uwä baraktä
yabäŋ ahäŋpäŋ naŋ paotneŋ. 5 Täŋkaŋ mujipi ätuwä kome taŋi nämo,
gänaŋ umu mobä, uterak maŋ tädotneŋ. 6 Kome u pidämigän, gänaŋ
umu mobä unita jäwäri punin itkaŋ bäräŋeŋ tädotneŋ. Bäräŋeŋ tädotneŋo

* **3:21:** Jon 10:20 * **3:22:** Mat 9:34, 10:25 * **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14 * **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

upäŋkaŋ edaptä yeŋpewän kubit tänеŋ. 7 Täŋ, mujipi ätuwä mup waki gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋirä mup waki unitä äroŋpäŋ uwäk täŋpipiŋ-pewä waŋpäŋ bureni nämo pätneŋ. 8 Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä kome gakŋi nikekken mäneŋo uwä täga äroneŋ. Äroŋpäŋ bureni ätu ähan pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätneŋ.

9 Man ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

10 Täŋpäkaŋ ämawebe ätu kuŋ moreŋirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wärani yäwetkuko unitäŋo mebärita iwet yabäŋkuŋ. 11 Iwet yabäwäwä yäŋkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita ingänpäŋ täwetat. Upäŋkaŋ ämawebe päke u nämo nadäwä tumäk täkaŋ unita u man wäranigän yäŋ nadäk täkaŋ. 12 * Man unitagän profet kubätä bian ŋode kudän täŋkuk;

Jukujin täwä api nadäneŋo upäŋkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.
Ba dapunjintäwä api käneŋo upäŋkaŋ nämo api kawä täreneŋ.
Upäŋkaŋ nadäwä tärewäpäŋ bänepi nämo sukurek täkaŋ unita Anututä momini nämo peŋ yämik täyak yäk. *Ais 6:9,10*

13 Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Man wärani täweraro unitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? In mebäri nämo nadäwä tumäŋirä man wärani ätu yäwawä jide täŋpäŋ nadäwä täreneŋ? 14 Man wärani täweraro unitäŋo mebäri ŋode; Äma näkŋo man kudupi yäŋahäk täkaŋ uwä äma mujipi täŋ-irähuttäŋ kweko udewani. 15 Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujipi kädet miŋin pewän mäneŋo udewani. 16 Täŋpäŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi pengän nadäŋkaŋ gäripi nadäk täkaŋ uwä mujipi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak piweko udewani. 17 * Unita ämawebe udewani uwä näkŋo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmoŋpani unita man u kadäni keräpigän yäpmäŋ kuŋatneŋ. Bäräpi kubä ba näkŋo man yäŋahäŋirä yäŋärok man yäwerit iwan täŋ yämiŋit täŋpäwä kwitaŋpäŋ näkŋo man kudupi u bäräŋeŋ peneŋ. 18-19 * Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäŋ bäräp ba moneŋ wädäk-wädäkta ämäŋi täktäk ba tuŋum imaka imakata yabäŋgärip täŋirä unitä näkŋo man utpewä kumäŋirän näkŋo man jopi täŋpek. Uwä mup wakiwaki gänaŋ mäneŋo udewani. 20 Täŋpäkaŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäŋkaŋ bänepi-ken peŋpäŋ kehäromi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä mujipi kome gakŋi terak piweko u bureni ähan ba taŋi bumik ba bumta ahäneŋo udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani
Luk 8:16-18

21 * Jesutä manbiŋam u yäŋ paotpäŋä äneŋi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käbot gänaŋ ba käwut-ken pewek? Nämoinik! Kwawakgän pewänkaŋ ijiŋ-yäŋewek. 22 * Bureni! Imaka imaka apiŋo käbop itkaŋ uwä mäden kwawak ahäŋirä api yabäŋpäŋ-nadäneŋ. Ba imaka imaka ämatä yejämäk täkaŋ uwä äneŋpäŋ kwawak api peneŋ. 23 Unita äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

---

* **4:12:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **4:17:** Mat 26:31 * **4:18-19:** Mat 19:23-24 * **4:21:** Mat 5:15 * **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2

24 * Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkŋo man kudupi nadäŋ naminŋpäŋ nadäk-nadäkjin-ken ähan peŋpäŋ nadäneŋo uwä Anututä ätukät yäpurärät taminŋirän taŋi nadäneŋ. 25 * Unita in ŋode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä imaka imani uwä yäpurärätpäŋ bumta imikta yäwani. Upäŋkaŋ äma kubätä imaka imani u nämo yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä imaka imani u äneŋi yomägatta yäwani.

Mujipi tädot täkaŋ unitäŋo man wärani

26 Ude yäŋpäŋ äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak uwä ŋodewani; Äma kubätä mujipi epäni-ken piŋtäŋ kwek. 27 * Piŋ moreŋkaŋ kuŋirän bipani kepma yarä-yarä itpäŋ mebäri nämo kaŋpäŋ nadäŋirän käruk imätpäŋ amneŋ. 28 Kometä ini-tägän gakŋi yämiŋirän tädotpäŋ pähämi pitpäŋ äroŋpäŋ bureni pätneŋ. 29 * Eruk bureni patpäŋ tägaŋirä pugerek. Täŋpäkaŋ äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u udewani.

Mastat mujipi täŋo man wärani
Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täŋo yabäŋ yäwat epän unitäŋo mebärita nadäwä täreneŋ? Eruk, kubä ŋode; Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u ŋodewani; 31-32 Päya kubä wäpi mastat unitäŋo mujipi täpuri-inik, päya ätu täŋo mujipi gämori-ken itkaŋ. Upäŋkaŋ mujipi u piweno uwä tädotpäŋä taŋi täŋpäŋ pähämi obät täŋpek. Obät täŋirän barak u gänaŋ äyuŋ säkgämän itneŋ.

33 Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe täŋo nadäk-nadäki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ nadäk-nadäkitä täga iŋitnaŋi udegän Anutu täŋo manbiŋam man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. 34 Man mebäri kwawak nämo yäwetkaŋ man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkaŋ yäwet täŋkukonik.

Mänittä Jesu täŋo mani buramiŋkuk
Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Eruk kepma ukengän kome bipmäŋirän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. 36 Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuŋo päke u yepmaŋpeŋ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänaŋ ärowäkaŋ penta kuŋkuŋ. Kuŋirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmäŋkaŋ mäden yäwatkuŋ. 37-38 Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuŋtäŋgän Jesu däpmonta iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peŋpäŋ uterak däpmon patguŋ-guŋ täŋkuk. Parirän mänit pähap piäŋirän gwägu tokätkuk. Tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Ude täŋpänä iwaräntäkiyetä Jesu yäwä kikŋuränpäŋ iwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani, gwägu gänaŋ äpmonayäŋ täkamäŋ ŋo yäk. Gwägutä nidäpayäŋ täyak ŋo. Gäk ninta butewaki nämo nadätan? 39 Iwaräntäkiyetä ude iweräwä eruk, Jesutä akuŋpäŋ mänit kaŋ-yäŋpäŋ gwägu ŋode iwetkuk; Bitnäŋpäŋ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mänit kenta gwägu bitnäŋpäŋ wareŋ mämäni nämo itkumän. 40 Ude täŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin näkken nämo peŋpäŋ umuntäkaŋ ba?

---

* **4:24:** Mat 7:2 * **4:25:** Mat 13:12 * **4:27:** Jem 5:7 * **4:29:** Jol 3:13; Rev 14:15

41 Täŋpäkaŋ Jesutä mänit kenta gwägu yäniŋ bitnäŋkuko u kaŋpäŋ
umun pähap nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wa! Äma ŋo
jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tänaŋi nämo. Upäŋkaŋ äma ŋonitä
mänit kenta gwägu man yäwerirän mani buramikamän! yäk.

5

Äma mäjotä magät-pewän täŋguŋguŋ täŋpani
Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Eruk kumaŋ päŋku gwägu kukŋi udude käda Gerasa komeken
ahäŋkuŋ. 2 * Ahäŋpäŋ Jesu gäpe terak naniktä äpäŋirän äma mäjotä
magärani kubä, äma kumbani äneŋpani-ken naniktä ahäŋ yämiŋkuk.
3-4 Äma u noriyetä iŋitna yäŋkaŋ kadäni kadäni keri kuroŋi yen
kehäromipäŋ pädät täwäkaŋ yäpmäŋ däkŋek täŋkukonik. Uwä äma kubätä
unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpnaŋi nämo, kehäromigämän. 5 Täŋpäŋ kepma
bipani mobä gänaŋ ba pom terak-terak kuŋatkaŋ mobä yäpmäŋpäŋ gupi
awähutkaŋ kähän yäŋtäŋ kuŋat täŋkukonik.

6 Kuŋattäŋgän Jesu ban udu irirän kaŋkaŋ bäräŋeŋ dubini-ken päŋku
gukut imäpmok täŋkuk. 7-8 * Ude täŋirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ŋo
kakätäŋpeŋ ku! yäk. Ude iweränä äma u kähän pähap yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk;
Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ namayäŋ äbätan? Anutu
iŋamiken komi epän nämo gamayäŋ yäŋ näweri nadäwa!

9 Yäŋirän Jesutä iwet yabäŋkuk; Wäpka netä? Iweränä yäŋkuk; Nin mäjo
mäyaptä äma ŋo terak itkamäŋ unita wäpnin Mäyap yäŋ niwet täkaŋ yäk.
10 Ude yäŋpäŋ butewaki terak wari wari iwetkuŋ; Kome itkamäŋ ŋoken
nanik niwat kireweno! yäk.

11 Man ude yäŋtäŋgän pom kubä tuän itkuko uken but äbot pähap ketem
naŋ irirä yabäŋkuŋ. 12 Yabäŋpäŋ Jesu butewaki terak iwetkuŋ; But äbot
udu yabätan? Niwat kireŋpewi uterak ärona yäk. 13 Yäŋirä Jesutä yäniŋ
kireŋpewän mäjotä äma kakätäŋpeŋ kumaŋ but uterak äroŋkuŋ. Äroŋirä
but 2,000 udetä bäräŋeŋ kumaŋ päŋku geŋi-ken äriŋpäŋ gwägu gänaŋ
äpmoŋpäŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.

14 Ude täŋirä äma but watäni iranitä yabäŋpäŋ ämetpeŋ päŋku ämawebe
yotpärare ba deken deken ittäŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yäwetkuŋ.
Yäweräkaŋ umuri ahäŋkuko u käna yäŋkaŋ kuŋkuŋ. 15 Kumaŋ päŋku
Jesuken ahäŋpäŋ kaŋkuŋ. Äma mäjo mäyaptä magärani u tek yamäk ikek,
nadäwän tumbäpäŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. U kaŋpäŋ
äma päke äbuŋo uwä umuntaŋkuŋ. 16 Täŋpäŋ äma kaŋpäŋ nadäŋkuŋo
unitä äma mäjotä magärani u ba but geŋi-ken äriŋpäŋ kumbuŋo unitäŋo
manbiŋam yäwetkuŋ. 17 Man u nadäŋ moreŋpäŋä Jesu iwetkuŋ; Gäk
nintäŋo kome ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ.

18 Ude iweräwä Jesu gäpe terak ärowayäŋ täŋirän äma mäjo yäwat kireŋ
imiŋkuko unitä Jesu iwetkuk; Nadäŋ naminiri bok kuda! yäk. 19 Iweränä
Jesutä iwetkuk; Nämo! Gäk komeka-ken ku! Päŋku meŋkaye notkaye
Ekänitä täŋkentäk ba iron ude täŋ namitak yäŋ biŋam kaŋ yäwet. 20 *
Iweränä äma u mani buramiŋpäŋ kuŋkuk. Kuŋpäŋä Jesutä täŋ imiŋkuko
unita ämawebe yotpärare kubäkubä manbiŋam u yäweränkaŋ yäŋkuŋ;
Wära! Imaka kudupipäŋ nadäkamäŋ yäk.

---

* **5:2:** Mak 1:23 * **5:7-8:** Mak 1:24 * **5:20:** Mat 4:25; Mak 7:31

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21-23 * Täŋpäŋ Jesutä Gerasa kome peŋpeŋ gäpe terak äromaŋ gwägu
kukŋi ŋode käda äbuk. Äbänkaŋ ämawebe bumta itgwäjiŋkuŋ. Täŋpäŋ ätu
nanak irirän käbeyä yot täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäŋpäŋ
Jesu kaŋpäŋ gämori-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ butewaki terak ŋode
iwetkuk; Näkŋo äpetna kumbayäŋ täyak unita gäk päbä yäpä tägakta ketka
uterak täga pewayäŋ? Ude täŋpayäŋ täno uyaku nämo api kumbek yäk.
24 Ude iwetpäŋ imaguränkaŋ bok kuŋkumän. Kuŋirän ämawebe mäyap
täkŋun nikek iwatkuŋ. 25-26 Iwarirä webe kubä käyäm ikek ämawebe
bämopi-ken itkuk. Webe u komepak käyäm kadäni kadäni täŋ yäpmäŋ
kuŋtäyon obaŋ 12 ude täreŋkuk. U yäpätägak äma mäyaptä täŋpena tägawän
yäŋkaŋ epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä komi pähap nadäŋkaŋ moneŋi jop ahäwut
yäpmäŋ äbäŋ itkuk. Täŋkaŋ käyämi nämo paotkaŋ wakiinik täŋkuk. 27-28 *
Ude täŋkaŋ webe unitä Jesu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋä ämawebe päke
u gänaŋ päŋku Jesu täŋo tekgän iŋirira käyämna paorän yäŋkaŋ päŋku
mädeni-ken tekgän iŋitkuk. 29 Ude iŋirirän uterakgän nägät kawuk taŋpäŋ
gupi-ken komi nadäŋkuko u paotkuk.

30 * Täŋirän kadäni ukengän Jesu kehäromini ätu äma kubä terak
kuŋtäŋirän nadäŋkuk. Nadäŋpäŋ äyäŋutpäŋ yäwetkuk; Näkŋo tek netätä
iŋitak? 31 Yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Etäŋ, ämawebe mäyap dumäŋ
gäwatkaŋ u nämo yabätan? Imata netätä nepmäŋitak yäŋ yäyan? 32 Yäŋirä
Jesutä u netätä näkŋo tek iŋitak yäŋpäŋ äyäŋutpäŋ yabäŋ äyäŋutkuk.
33 Yabäŋ äyäŋurirän webe ukeŋo Näkä täyat yäŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ
äbä Jesu gämori-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ mebärini yäŋahäŋpäŋ
iwetkuk. 34 * Iwerirän Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadäŋ namikinik
täyan unita gepmaŋpa tägatan. Päŋku tägaŋpäŋ säkgämän kaŋ it!

35 Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täŋo watä äma wäpi Jairas
unitä yotken naniktä abäŋpäŋ Jairas iwetkuŋ; Äpetka kumak yäk. Ku-
makopäŋ imata Jesu jop yäŋikŋat yäpmäŋ kwayän? 36 Yäwäwä Jesutä
man yäŋkuŋo u nadäŋpäŋ Jairas iwetkuk; Umuntäweno! Nadäk-nadäkka
näkagän kehäromi peyi!

37 Ude yäŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unita yäjiwätpäŋ äma yaräkubä
Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugänpäŋ yämagut yäpmäŋ kuŋkuk.
38 Yämagut yäpmäŋ kuŋtäŋgän Jairas täŋo yotken ahäŋpäŋ yabäŋkuŋ;
Yäŋtäbätet yäŋpäŋ konäm butewaki pähap täŋ irirä. 39 Ude yabäŋkaŋ
yot gänaŋ äroŋpäŋ yäwetkuk; Mebäri imata yäŋtäbätek yäŋpäŋ konäm
butewaki ŋo täŋ itkaŋ yäk? Webe gubaŋ ŋo nämo kumak. Däpmon pat
itak. 40 * Ude yäwänä kaŋ-mägayäŋkuŋ. Kaŋ-mägayäwäwä yäŋ-yäwat-
pewän yäman äpämaŋ kuŋirä webe gubaŋ kumbuko unitäŋo miŋi nani-
kät iwaräntäkiye yaräkubä ukät webe gubaŋ kumbanitä patkuk-ken u
äroŋkuŋ. 41 * Äroŋpäŋä webe kumbani u kerigän iŋitpäŋ iniken man
terak ŋode iwetkuk; Webe gubaŋ, aku! (U iniken man terak Talita
kumi yäŋ iwetkuk.) 42 Ude yäŋirän uterakgän webe gubaŋ uwä akumaŋ
kuŋatkuk. (Webe gubaŋ unitäŋo obaŋ 12 ude.) Täŋirän kaŋpäŋ miŋi nani-
kät iwaräntäkiye yaräkubä u keri iŋkuŋ. 43 * Täŋpäŋ Jesutä manbiŋam

---

* **5:21-23:** Mat 8:3; Mak 7:32 * **5:27-28:** Mat 14:36 * **5:30:** Luk 6:19 * **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19 * **5:40:** Jon 11:11 * **5:41:** Luk 7:14 * **5:43:** Mak 1:44, 7:36

u nämo yäŋahäneŋ yäŋpäŋ webe gubaŋi u miŋi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäŋpäŋ ketem imä naŋpän yäŋ yäwetkuk.

6

Nasaret naniktä Jesu mäde ut imiŋkuŋ
Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

1 Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u peŋpeŋ Jesutä ini yotpärare-ken
kuŋkuŋ. 2 * Päŋku irirä Juda täŋo Orekirit kadäni täŋirän käbeyä yot gänaŋ
äroŋpäŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Yäwerirän nadäŋkaŋ
mäyaptä nadäwätäk taŋi täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋo nadäk-nadäk pähap ŋowä
de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänaŋi nämopäŋ täk täyak u kehäromi
netä imiŋkuk? 3 * Äma ŋo yot täŋpanigän ŋo yäk. U Maria täŋo nanakigän.
Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamäŋ yäk. Ba wanoriye
ninkät penta it täkamäŋ ŋo yäk. Ude yäŋpäŋ Jesuta nadäwä wakŋkuŋ.

4 * Täŋirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täŋo epän
äma oraŋ yämik täkaŋ upäŋkaŋ ini komeken nanik ba noriye miŋiye
naniye u bitnäk täkaŋ yäk. 5 Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude
ut imiŋpewä Jesutä kudän kudupi ŋoken täga nämo täŋpet yäŋ nadäŋkuk.
Äma käyäm ikek yarä-gänpäŋ keritä yepmäŋit-pewän tägaŋkuŋ. 6 Täŋpäkaŋ
ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadäŋ imiŋkuŋo unita nadäwän
täga nämo täŋkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk
Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo udegän päŋku Anutu täŋo manbiŋam
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋkuk. 7-9 * Täŋtäŋ kuŋtäŋgän iwaräntäkiye
12 yäŋpäbä yepmaŋpäŋ yarä-yarä yäpmäŋ daniŋpäŋ mäjo yäwat kirekta
kehäromi yämiŋpäŋ jukuman ŋode yäwetkuk; In imaka kubä nämo
yäpmäŋkaŋ kuneŋ. Yäk, ketem, moneŋ imaka nämo yäpneŋ. Ähottaba-kät
kuroŋjin ärärani ugänpäŋ kaŋ yäput. Ba tek gupjin terak itkaŋ unitagän
kaŋ kut. 10 Päŋku kome kubäken ahäŋpäŋ äma kubätä yori-ken yäŋ-täkŋat
yäpmäŋ ärowänä ugän itpäŋ epän täŋ paotkaŋ kome kubäken kaŋ kut. 11 *
Täŋ, kome kubäken ahäŋirä not nämo täŋ taminpäŋ manjin bitnäwäwä
mäde kaŋ ut yämut. Mäde ut yämiŋpäŋ kugun kuroŋjin-ken nanik pewä
maŋpäpeŋ kaŋ kut. Ude täŋirä tabäŋpäŋ kaŋ umuntawut!

12 Jesutä jukuman ude yäwetpäŋ yäniŋ kireŋpewän päŋku ämawebe
bänepi sukurekta manbiŋam yäwetkuŋ. 13 * Ude täŋit mäjo äma magärani
bumta yäwat kireŋit, käyäm ikek mäyap ume gakŋi ärut yämiŋpewä tägaŋit
täŋkuŋ.

Herottä Jon utpewän kumbuk
Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

14 * Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäko
ämawebetä nadäŋpäŋ biŋam pähap yäŋirä Herottä nadäŋkuk. Man mebäri
mebäri ŋode yäk täŋkuŋonik. Ätutä ŋode yäk täŋkuŋonik; U Jon ume ärut
yämani äma u kumbani-ken naniktä akuŋkuko unita kehäromini nikek yäŋ

---

* **6:2:** Jon 7:15 * **6:3:** Jon 6:42 * **6:4:** Jon 4:44 * **6:7-9:** Luk 10:1 * **6:11:** Apos 13:51
* **6:13:** Jem 5:14 * **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28

yäŋkuŋ. 15 Ätu täwä Äma u Elaija yäŋ yäŋkuŋ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täŋo
man yäŋahäwani äma kubä bian itkuŋo udewani yäŋ yäŋkuŋ. 16 Yäŋtäko
Herottä nadäŋpäŋä yäŋkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäŋkuro
ukeŋonitä äneŋi akuŋkuk! yäk.

17-18 * Herottä man yäŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; Bian Herottä
yäŋpewän komi ämatä Jon iŋitpäŋ keri kuroŋi pädät täŋpäŋ komi yotken
teŋkuŋ. Mebäri ŋodeta; Herottä monäni Filip unitäŋo webeni wäpi
Herodias yomägatpäŋ inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ŋode iwet
täŋkukonik; Gäk monäka Filip täŋo webeni yomägatkuno uwä baga man
irepmitpäŋ täŋkun yäk. 19-20 Ude iwet täŋkuko unita Filip webeni Herodias
uwä Jonta kokwawak nadäŋ imiŋpäŋ utta kädetta wäyäkŋek täŋkukonik.
Täŋirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täŋo kädet siwoŋi iwarani äma
yäŋpäŋ watäni it imik täŋkukonik. Unita Jontä man yäŋirän nadäwän
inide kubä täŋpäpäŋ nadäwätäk täŋkaŋ Jon täŋo man nadäkta gäripi nadäk
täŋkukonik.

21 Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäyon kädet ŋode
ahäŋkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täŋo watä
äma ba Galili kome täŋo ekäni ekäni yäŋpäbä yepmaŋpäŋ äŋnak-äŋnak
pähap täŋ yämiŋkuk. 22-23 * Ude täŋ yämän naŋ irirä Herodias äperi
yäŋpewän päŋku äma ketem naŋ itkuŋo u iŋamiken itpäŋ kap kuroŋ täŋkuk.
Kap kuroŋ täŋ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kaŋgärip täŋkuŋ. Kaŋgärip
täŋpäŋ Herottä äma ärowani itkuŋo u iŋamiken webe uwä yäŋkehäromtak
man ŋode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayäŋ yäk. Ba
tuŋumna ba kome kaŋiwat täyat unita yäwiwä yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki
gamayäŋ yäk. 24 Webe uwä man u nadäŋpäŋä yäman äpmoŋpäŋ miŋi iwet
yabäŋkuk; Meŋ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miŋitä iwetkuk; Kuŋkaŋ
Jon, ume ärut yämani unitäŋo gwäkita yäwet yäk.

25 Ude iweränkaŋ äperi bäräŋeŋ päŋku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk
Jon, ume ärut yämani unitäŋo kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäki gäpe gänaŋ
peŋkaŋ äbä nam yäk. 26 Yäŋirän Herot butewaki pähap nadäŋkuk.
Butewaki nadäŋkukopäŋ äma ärowani iŋamiken ba noriye iŋamiken man
kehäromi yäŋkuko u nadäŋpäŋ näka nadäŋirä äpani täŋpek yäŋpäŋ nadäŋ
imiŋkuk. 27-28 Nadäŋ imiŋpäŋ bäräŋeŋ Jon kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäki
yäpmäŋ äbäkta komi äma kubä iwerän kuŋkuk. Komi äma unitä komi yot
gänaŋ äroŋpäŋ Jon u kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gäpe gänaŋ peŋpäŋ yäpmäŋ
päbä Herodias äperita imiŋkuk. Imänkaŋ webe gubaŋi unitä miŋiken
yäpmäŋ kuŋkuk. 29 Ude täŋirä Jon täŋo iwaräntäkiyetä biŋam u nadäŋpäŋ
Jon gupi yäpmäŋ päŋku awaŋ äneŋkuŋ. Ugän.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

30 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u äneŋi
äyäŋutpeŋ Jesuken päbä manbiŋam ämawebe yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋkuŋo
u ba imaka imaka täŋtäŋ kuŋatkuŋo unitäŋo manbiŋam iwetkuŋ. 31 *
Täŋirä ämawebe mäyap Jesu käna yäŋkaŋ kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋ. Unita
jide täŋpäŋ ketem näne yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Päŋku kome
äma nämo itkaŋ-ken itpäŋ-nadäk täna yäk. 32 Ude yäŋkaŋ kuna yäŋpeŋ
gäpe terak äroŋpäŋ äma nämo itkuŋ-ken u kuŋkuŋ. 33 Kuŋirä ämawebe

---

* **6:17-18:** Wkp 18:16 * **6:22-23:** Est 5:3,6, 7:2 * **6:30:** Luk 10:17 * **6:31:** Mak 3:20

mäyaptä yabäŋpäŋ-nadäk täŋkaŋ komeni komeni akuŋ kireŋpäŋ intäjukun päŋku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäŋ-nadäk tänayäŋ yäŋkuŋ-ken u it kireŋkuŋ.

34 * Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahäŋpäŋ gäpe terak naniktä äpäŋpäŋ ämawebe äbot pähap yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ ironi kodäŋatä butewaki täŋtäŋ kunat täkaŋ ude bumik täŋ irirä yabäŋpäŋ butewaki nadäŋ yäminkuk. Ude nadäŋpäŋ pengän Anutu täŋo kädet mebäri mebärita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk.

35 * Ude täŋ irirän kome dapuri äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Täŋirän iwaräntäkiyetä päŋku Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo gägäni-ken iritna kome bipayäŋ täyak. 36 Unita ämawebe yäwetpewi päŋku yotpärare it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken päŋku ketem ini-ini gwäki peŋpäŋ yäpmäŋpäŋ naŋput yäŋ iwetkuŋ. 37 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yäminen? Ude yäweränä yäŋkuŋ; Jide täŋpäŋ yämine? Moneŋ taŋipäŋ uyaku ämawebe päke ŋonita ketemä yämine yäk. Upäŋkaŋ moneŋ taŋi de yäpmäŋpäŋ ämawebe mäyap ŋo yepmäŋ towinayäŋ?

38 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Päŋku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkum jideka itkaŋ? Ude yäwänä päŋku yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äbä iwetkuŋ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkaŋ yäk. 39-40 Ude yäwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot maŋiräntäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude maŋiräntäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 41 * Eruk maŋiräntäŋ yäpmäŋ kuŋirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmäŋkaŋ kunum terak doraŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpäŋ käräga tokätpäŋ iwaräntäkiyeta yämänkaŋ unitäwä ämawebe bumta päke unita yäminŋtäŋ kuŋkuŋ. Täŋpäŋä gwägu tom udegän täŋkuk. 42-43 Ude täŋkaŋ ämawebe päke unitä naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u iwaräntäkiyetä yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude daiwä toknenkuŋ. 44 Ämawebe Jesutä yepmäŋ towinkuko uwä 5,000 ude. Täŋpäkaŋ u äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironi-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk
Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

45 Täŋpäkaŋ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromaŋ gwägu gägäni kukŋi udude käda Betsaida kome käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 46 * Ämawebe kuŋtäŋpä kuŋirä Jesu iniwä nani-kät man yädayäŋ pom terak äroŋkuk.

47 Äroŋkuko ittäŋgän kome bipmäŋ uränkaŋ gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäŋ kuŋkuŋo u gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu inigän pom terak itkaŋ yabäŋkuk. 48 Iwän mänit taŋi pähap piäŋirän iwaräntäkiyetä gäpe täŋpena kwän yäŋkaŋ pipiri kubä täŋ irirä. Eruk tamimaŋ barak nämo maŋirirä Jesu uwä iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken uken kwa yäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk. Gwägu terak yeŋtäŋ kumaŋ päŋku iwaräntäkiye dubini-ken ahäŋ yäminŋirän kaŋkuŋ. 49-50 * Kaŋpäŋä mäjo kubätä äbätak yäŋkaŋ umun pähap nadäŋpäŋ kähän yäŋkuŋ. Kähän yäŋirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntänenjo, näknja äretat yäk.

51-52 * * Ude yäŋpäŋ gäpe iwaräntäkiyetä itkuŋo uterak äroŋpäŋ bok irirä iwän mänit bitnäŋkuk. Iwän mänit bitnäŋirän nadäwä umuri pähap

* **6:34:** Mat 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9 * **6:41:** Mak 7:34 * **6:46:** Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 * **6:49-50:** Luk 24:37 * **6:51-52:** Mak 4:39 * **6:51-52:** Mak 8:17

kubä täŋkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebeta yämiŋirän kaŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu täŋo mebäri ket nämo nadäŋkuŋo unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo täreŋkuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mat 14:34-36

53 Jesutä gäpe terak ärowänkaŋ penta kuŋtäŋgän Genesaret komeken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋä gäpe täŋo yen yäpmäŋ päŋku päya kujat terak topmäŋpäŋ peŋkuŋ. 54-55 Peŋpäŋ kunayäŋ täŋirä ämawebetä Jesu kaŋpäŋ nadäŋkaŋ päŋku yotpärare Genesaret kome kädata ittäŋ kuŋkuŋo u biŋam yäweräkaŋ ämawebe käyäm ikek gäraŋ täŋpäŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuŋ. 56 * Täŋpäŋ yotpärare taŋi ba täpuri ba tobät yotken epän täŋtäŋ kuŋirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmaŋpäŋ Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadäŋ yämiŋiri tekka moräkigän iŋirirä käyämi paorut yäŋ iwetkuŋ. Ude iwerä nadäŋ yämiŋirän käyäm ikek teki moräkigän iŋitkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

7

Äbek ora täŋo man
Mat 15:1-9

1 Parisi ämа ätukät Baga man yäwoŋärewani ämа ätu Jerusalem naniktä äbäŋpäŋ Jesuken ahäŋpäŋ itkuŋ. 2 * Täŋpäŋ yabäŋkuŋ; Jesu täŋo iwaräntäkiyetä Parisi ämа täŋo baga man pewani u nämo iwatpäŋ keri nämo ärutkaŋ ketem jop yäpmäŋpäŋ naŋkuŋ. Ude täŋirä yabäwä siwoŋi nämo täŋkuŋ. Bänepi täŋpä wakaŋ yäŋ nadäŋkuŋ. 3 Unitäŋo mebäri ŋode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keri ärutkaŋ-gän ketem nak täŋkuŋonik. Uwä äbekiye oraniye täŋo baga man buramiŋpäŋ ude täk täŋkuŋonik. 4 * Ba käbeyäken naniktä äbäŋpäŋ ketem näna yäŋpäŋä keri ärutkaŋ uyaku täga näneŋ. Täŋkaŋ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täŋkuŋonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna waneŋ yäŋ nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäŋ imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäŋ täk täŋkuŋonik.

5 Mebäri unita nadäŋpäŋ Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani ämatä Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Gäwaräntäkaye imata nintäŋo äbekniye oraniye täŋo baga man u nämo iwat täkaŋ? Keri nämo ärutkaŋ imata ketem jop nak täkaŋ? Ude täk täkaŋ uwä bänepi täŋpäwak täkaŋ yäk.

6-7 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peŋirän ŋode yäŋkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä näka bitnäk täkaŋ.
Äma täŋo baga mangän iwat täkaŋ unita naniŋ ororirä näk nämo nadäŋ yämik täyat yäk. *Ais 29:13*

8 In Anutu täŋo baga man peŋpäŋ komen ämа täŋo baga man buramiŋpäŋ kuŋat täkaŋ.

9 Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In Anutu täŋo man weŋkireŋpäŋ injinken nadäk-nadäk kädet ugänpäŋ iwat täkaŋ. U siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ näkä nadäwa siwoŋi nämo täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä ŋode

* **6:56:** Mat 14:36 * **7:2:** Luk 11:38 * **7:4:** Mat 23:25 * **7:6-7:** Ais 29:13

täwera mebärijin nadäwut. 10 * Orajin pähap Moses bian jukuman ŋode
yäŋkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä miŋi
nani yebewänä kumäŋ-kumäŋ utneŋ yäŋ yäŋkuk. 11 Eruk, in man u
nadäkaŋ upäŋkaŋ mäde ut imiŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka
täga kubäta miŋi nani täŋkentäŋ yämikta yäwekopäŋ ŋode yäwerek; Ŋo
ekta taminaŋipäŋ ek jop irirän Anututa biŋam peyat yäŋ yäwerek. Wa!
Miŋi nani nämo nadäŋ yämiŋpäŋ ude yäweko uwä in täga täyan yäŋ
iwetneŋ. 12 Meŋnan tuŋum upäŋ täŋkentäŋ yäminaŋi nämo yäŋ iwetneŋ.
13 Jesutä ude yäwetpäŋ yäŋkuk; In ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo man
u weŋkireŋpäŋ injinken man ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ ugän nämo.
Imaka ätu udegän täk täkaŋ yäŋ yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täŋpän waneŋ?
Mat 15:10-20

14 Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe äneŋi yäŋpäbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ
yäwetkuk; In juku peŋirä man kubä täwera nadäwut; 15 * Imaka näŋpanitä
bänepjin nämo täŋpäwak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak
unitägän bänepjin täŋpäwak täkaŋ. 16 Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo
ket nadäwut!
17 Eruk ude yäŋpäŋ ämawebe yepmaŋpeŋ yot gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän
iwaräntäkiyetä man wärani yäŋkuko unita iwet yabäŋkuŋ. 18 Iwet yabäwä
yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämo ba? Mebäri ŋodeta nämo nadäkaŋ?
Imaka kokjin gänaŋ äpmok täyak unitä bänepjin imata täŋpän waneŋ?
19 Ketem nak täkaŋ unitä bänepjin-ken nämo äpmok täkaŋ. Uwä päpmo
ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yäŋ yäwetkuk. Ude
yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwärani u kuduptagän Jesutä
tägagän yäŋ yäŋkuk.
20 Ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken
nanik-tägän äbäk täkaŋ unitä Anutu iŋamiken täŋpewä waki täk täkaŋ.
21-22 Äma bänepi-ken naniktä imaka abäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak,
kubokäret, kubota, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk, webe yäpmäŋpäŋ pek,
yabäŋgärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmäŋ kuŋat-
kuŋat, me yäkyäk, yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä
äpani täktäk. 23 Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä
ahäŋpäŋ täŋpewä wak täkaŋ. Täŋirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk
täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk
Mat 15:21-28

24 Eruk Jesu kome u peŋpeŋ Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahäŋpäŋ
ämatä nabäneŋ yäŋ nadäŋpäŋ yot kubä gänaŋ käbop äroŋkuk. Käbop
äroŋkukopäŋ jide täŋpäŋ käbop-inik irän? 25-26 Yot gänaŋ äro irirän pengän
webe kubätä Jesu äbäk yäŋ yäŋirä nadäŋkuk. Webe uwä guŋ äbotken
nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä
Jesu äbäk yäŋ yäŋirä nadäŋpäŋä äperi mäjotä magätkuko unita yäŋpäŋ
bäräŋeŋ päŋku Jesu gämori-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ patkuk. Ude
täŋkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magärako
u iweri kaŋ kwän yäk. 27 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täŋo
ketem yäyomägatpäŋ aŋta yämiwä nämo tägawek. Iroŋiroŋita yämina naŋpä
koki täŋpäkaŋ uyaku yäk. 28 Ude yäwänä webe unitä man kowata ŋode

* **7:10:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * **7:15:** Apos 10:14-15

iwetkuk; Ekäni, bureni yäyan upäŋkaŋ aŋ uwä ironɟitä ketem naŋkaŋ kokoki pewä manɟirä upäŋ jop waki nak täkaŋ yäk.
29 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadäŋ gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo äpetka kakätäyak yäk. 30 Ude iweränkaŋ kumaŋ komeniken ahäŋpäŋ päŋku ini yotken äroŋpäŋ kaŋkuk; Äperi mäjo kakätäŋpeŋ kuŋirän kwikinik patkuk.

Jesutä ämaguŋ kubä yäpän tägaŋkuk

31 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä Tire kome peŋpeŋ Sidon kome irepmitpäŋ päbä Galili gwägu käda Dekapolis kome ahäŋkuk. 32 Ahäŋirän äma guŋ kubä, man nämo nadäwani ba man yäkyäkta meberi bäräpi, u imagut yäpmäŋ Jesuken ahäŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuŋ; Jesu, ketka äma ŋo terak pe! yäk. 33 * Ude iwerä nadäŋpäŋ Jesutä äma uwä ketwära täŋireŋpewän päŋku inigän iränkaŋ keri nanakitä jukuni-ken peŋkuk. Täŋpäŋ iwit keriken utpäŋä meberiken iŋitkuk. 34 * Ude täŋpäŋ kunum terak ijiŋpewän ärowäpäŋ äma unita butewaki pähap nadäŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ iwetkuk; Nadäwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yäŋ iwetkuk.) 35 Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpäŋ meberi imaka pidäm taŋirän man säkgämän yäŋkuk. 36 * Täŋirän Jesu ämawebetä manbiŋam u nämo yäŋahäneŋ yäŋpäŋ yäjiwätkuk. Yäjiwätkuko upäŋkaŋ man nämo buramiŋkuŋ. Nämo, u ehutpäŋ yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋ. 37 * Ude yäŋahäŋirä ämawebe biŋam u nadäŋkuŋo unitä yäŋkuŋ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup tägagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani täŋpewän man yäk täkaŋ ba man nämo nadäwani imaka täŋpewän man nadäk täkaŋ. U inide kubä! yäŋ yäŋkuŋ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 15:32-39

1-2 * Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken äneŋi tokŋeŋpäŋ nakta jop irirä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ yäwetkuk; Ämawebe ŋo ninkät kepma yaräkubä it yäpmäŋ äbäŋkä nakta bumta yeŋirä yabäŋpäŋ butewaki nadätat. 3 Jop yepmana päŋku kädet miŋin nakta kumneŋ. Ätu ban naniktä äbuŋ yäk.
4 Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken nanikpäŋ yäpmäŋpäŋ äma äbot ŋodewanita yämine? 5 Yäwäwä yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkaŋ? Yäweränä iwetkuŋ; 7tägän itkaŋ yäk. 6 Ude iwerä nadäŋkaŋ Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak manɟit yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga 7 ŋokeŋo yäpmäŋpäŋ Ekäni bänep täga man iwetkaŋ tokätpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋä iwaräntäkiyetä ämawebe päke unita yämiŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 7 Täŋkaŋ gwägu tom yarägän itkuŋo u udegän Ekäni bänep täga man iwetkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämänkaŋ ämawebeta yämiŋkuŋ. 8 Yämä äma 4,000 bumik itkuŋo u naŋpäŋ koki täŋkuŋ. Naŋpä tägawäpäŋ ketem ätu jop patkuŋo uwä iwaräntäkiyetä yäpmäŋpäŋ yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. 9 Ude täŋkaŋ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 10 Kuŋ

---

* **7:31:** Mat 15:29-31 * **7:33:** Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 * **7:34:** Mak 6:41; Jon 11:41
* **7:36:** Mak 1:43-45 * **7:37:** Ais 35:5 * **8:1-2:** Mak 6:34-44

morenŋirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äroŋpeŋ päŋku Dalmanuta komeken uken ahäŋkuŋ.
11 * Uken ahäŋpäŋ irirä Parisi äma ätu Jesuken äbäŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ yäŋyabäk kehäromigän iwetpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ai! Kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpäŋ Anututä gepmaŋpän äpun yäŋ nadäna! 12 * Iwerirä Jesutä gaŋani nadäŋpäŋ yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täŋiri känayäŋ yäŋkaŋ nadäk täkaŋ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoŋärewayäŋ! 13 Ude yäŋpäŋä yepmaŋpeŋ iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ gäpe terak äromaŋ gwägu ani kukŋi udude käda äroŋkuŋ.

Parisi äma täŋo kudäni u yis udewani
Mat 16:5-12
14 Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä guŋ taŋpäŋ käräga däkum mäyap nämo yäpuŋ. Gäpe terak kubägän itkuko ugänpäŋ yäpuŋ. 15 * Eruk kuŋtäŋgän Jesutä man ŋode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täŋo yis unita ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut! 16 Yäweränä iwaräntäkiyetä ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kärägata guŋ taŋpeŋ äbämäŋo unita käwep nadäŋpäŋ niwetak yäk. 17 * Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäwetkuk; Kärägata guŋ taŋpeŋ äbäŋopäŋ imata yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ? Wari wari täwet yäpmäŋ äbäk täyat u mebäri nämo nadäkaŋ? Bänepjin nämo piräreyätak? 18 * Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkaŋ? Täŋä ketem yepmäŋ towiŋkuro u yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ guŋ taŋkuŋ? 19 * Käräga 5 yäpmäŋ daniŋpäŋ äma 5,000ta yämiŋira kokoki itgän täŋkuŋo u yäk jide daiŋkuŋ? Yäwerän 12 yäŋ iwetkuŋ. 20 * Ba käräga 7 yäpmäŋ daniŋpäŋ äma 4,000 yepmäŋ towiŋira kokoki itgän täŋkuŋo u yäk jide daiŋkuŋ? Ude yäwänä 7 yäŋ iwetkuŋ. 21 Yäwäwä yäwetkuk; Upäŋ imata nämo nadäwä tumäŋkaŋ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk
22 Ude yäweränkaŋ gwägu terak kuŋtäŋgän Betsaida komeken ahäŋkuŋ. Ahäŋirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yäŋikŋat yäpmäŋ Jesuken kuŋkuŋ. Päŋku dubini-ken ahäŋpäŋä Jesutä keri dapuri waki terak peŋirän tägawän yäŋpäŋ butewaki man iwetkuŋ. 23 Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä iŋitpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ yotpärare gägäni-ken kuŋkuk. Päŋku dapuri-ken iwit utpäŋ keritä gupi terak peŋpäŋ iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? 24 Iweränä yäŋkuk; Ai, äma yabätat upäŋkaŋ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. 25 Ude yäwänä Jesutä keri dapuri-ken äneŋi peŋirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpäŋ imaka kudup kwawakgän yabäŋkuk. 26 * Ude täŋpänä Jesutä iwetkuk; Gäkŋa yotken siwoŋi kuyi. Yotpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täŋo mebäri yäŋahäŋkuk
Mat 16:13-20; Luk 9:18-21
27 Ude täŋkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän iwaräntäkiye ŋode yäwet yabäŋkuk; Ämawebetä näka netä yäŋ näwet täkaŋ? 28 * Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yäŋ yäk täkaŋ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä

* **8:11:** Mat 12:38 * **8:12:** Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1 * **8:17:** Mak 6:52 * **8:18:** Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 * **8:19:** Mak 6:41-44 * **8:20:** Mak 8:6-9 * **8:26:** Mak 7:36 * **8:28:** Mak 6:15

profet bian itkuŋo uken nanik kubä yäŋ yäk täkaŋ. 29 * Ude yäwäwä Jesutä
yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yäŋ yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä
iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täŋkentäŋ nimikta iwoyäwani u
yäk. 30 Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneŋ
yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu ini kumäkta yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk
Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

31 Kadäni uken Jesutä yäput peŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk;
Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Täŋpäkaŋ Juda täŋo
äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani
äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut iminŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utneŋ.
Täŋkaŋ utpäŋ änenayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän äneŋi api
akwek. 32 Man u yäŋkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yäŋikŋat yäpmäŋ
päŋku ibeŋkuk. 33 Täŋpänä Jesutä äyäŋutpäŋ iwaräntäkiye yabäŋpäŋ Pita
iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo.
Uwä äma täŋo nadäk-nadäkgän.

34 * Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe päke u itkuŋo ukät iwaräntäkiye
yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋä
iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminŋpäŋ bäräpi näkä kotawayäŋ
täyat udegän päya kwakäpi buraminŋkaŋ gwäk piminŋpäŋ kaŋ näwarän.
35 Täŋpäkaŋ äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api
paorek. Upäŋkaŋ äma kubätä näka yäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋari ininŋ
kireŋpäŋ näkŋo Manbiŋam Täga yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä irit kehäromi
api kaŋ-ahäwek. 36 Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpäŋ
yäpmäŋ kuŋattäŋgän paot-paotta biŋam täŋpeko uwä tägawek? 37 Äma ude-
wani Anutu mäde ut iminŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä irit kehäromi yäpmäkta
kädetta api wäyäkŋewek. 38 * Nadäkaŋ? Äma Bureni-iniktä nani täŋo
tuŋum epmäget kudän ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Kadäni uken
äma kubätä äma änok gwäjiwani, Anutu täŋo man peŋawäk täk täŋpani ŋo
bämopi-ken itpäŋ wäpna ba manna biŋam mäde ut imayäŋ täko uwä, Äma
Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

9

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk bureni
täwetat. Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumäŋirä Anututä intäjukun it
yämiŋirän gämoriken irit täŋo kehäromini kwawak ahäŋirän api käneŋ.

Jesu mebärini kwawak pewän ahäŋkuŋ
Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

2-3 Eruk ittäŋ kuŋtäŋgän kepma 6 täreŋirän Pita, Jems, Jon yämagurän
yäpmäŋ pom käroŋi kubä terak inigän päro itkuŋ. Äro u irirä Jesu
terak inipärik kubä ahäŋkuk. Teki paki-inikinik täŋpäŋ ägo weŋkuk,
äma kubätä tek äruränkaŋ ude tänaŋi bumik nämo. 4 Jesu terak ude
ahäŋirän yabäŋkuŋ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän iŋami
terak ahäŋ yämiŋpäŋ Jesu-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. 5-6 Täŋirä
yabäŋpäŋ iwaräntäkiyetä umun pähap nadäŋpäŋ Pitatä man jide yäwet
yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ärowani, itkamäŋ ŋonita oretoret täkamäŋ yäk.
Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata

* **8:29:** Jon 6:68-69; Mak 9:9 * **8:34:** Mat 10:38-39 * **8:38:** Mat 10:33 * **9:1:** Mak 13:30

kubä yäk. 7 * Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk täŋpäŋ yepmaŋirän u gänaŋ man kubä ŋode ahäŋkuk; Ŋowä näkŋo ironina tägagämän. U kaŋpäŋ gäripi nadäk täyat unita in unitäŋo man kaŋ buramik täŋput yäŋ yäwetkuk. 8 Man kotäk ude nadäŋirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkaŋ Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. 9 * Täŋpäŋ pom itkuŋ-ken u naniktä äpäŋit äpäŋit Jesutä jukuman ŋode yäwetkuk; Imaka kaŋo unitäŋo manbiŋam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kaŋ akwän. 10 Ude yäweränkaŋ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Kumbani-ken naniktä akukakuk u imatäken man? yäŋ yäŋkuŋ.

11 Ude yäŋpäŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani ämatä Elaijatä jukun api ahäwek yäŋ imata yäk täkaŋ? 12-13 * * Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahäŋpäŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma unita tuŋum täŋkuk. Unita bureni ŋode täwetat; Elaijata yäŋkuŋo uku äbuk. Äbäŋpäŋ irirän imaka täŋ iminayäŋ nadäŋkuŋo udegän täŋ imiŋkuŋ. Imaka täŋ imikta yäwani Anutu täŋo man bian kudän täwani udegän täŋ imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Anutu täŋo man terak Äma Bureni-inikta mäde ut imiŋirä komi komi mäyap api nadäwek yäŋ yäwani, man u bureni api ahäwek.

Mäjo kubä iwat kirekta täŋpä waŋkuŋ
Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

14 Täŋpäŋ pom terak naniktä äpämaŋ iwaräntäkiye ätu itkuŋ-ken ahäŋpäŋ yabäŋkuŋ; Äma bumta it gwäjiŋpäŋ irirä Baga man yäwoŋärewani äma ätu iwaräntäkiye-kät yäŋärahut irirä yabäŋkuŋ. 15 Täŋirä äma päke u Jesu äbäŋirän kaŋpäŋ nadäwä inipärik kubä täŋpäpäŋ päŋku bäräŋeŋ ahäŋ iminpäŋ iniŋ oretkuŋ. 16 Ahäŋ imäwä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäŋawät itkaŋ? 17 Yäwänä ämawebe u itkuŋo uken nanik kubätä iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmäŋ äbätat yäk. 18 Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehäromi iŋitpäŋ kome terak pudät maŋpän kuk täkaŋ. Täŋirän jep yäŋutpäŋ meni yeŋärät täyak. Täŋkaŋ keri kuroŋi ba gupi kudup giginеŋpäŋ pat täyak yäk. Ude täk täyak upäŋ gäwaräntäkayetä mäjo u iwat kirewut yäŋ yäwerakaŋ täŋpä wakaŋ.

19 Yäwänä Jesutä gaŋani nadäŋpäŋ yäŋkuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmäŋ äbätat? Jidegän api nadäwä tumneŋ? Eruk, iroŋi u yäpmäŋ äbut. 20 Ude yäweränä iroŋi u Jesuken yäpmäŋ äbäŋirä mäjotä Jesu kaŋpäŋ u terakgän iroŋi u ut maŋpän kome terak maŋ-patäbotpäŋ meniken jep yäŋutkuk. 21 Täŋpänkaŋ Jesutä iroŋi nani iwetkuk; Imaka ŋo jidegän ahäŋ iminkuk? Iweränä yäŋkuk; Iroŋi täpuri-ken yäput peŋkuk yäk. 22 Kadäni kadäni mäjo ŋonitä iroŋi ŋo kumbän yäŋpäŋ ut maŋpän kädäp gänaŋ äpmoŋit ume gänaŋ äpmoŋit täk täyak. Unita kehäromika nikek täŋpäwä nekta butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimi yäk. 23 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nikek yäŋ näwetan? Äma nadäkinik ikek kuŋat täkaŋ uwä imaka kudup täga täŋ morenеŋ. 24 * Yäwänkaŋ uterakgän

* **9:7:** Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22 * **9:9:** Mat 12:16; Mak 8:30 * **9:12-13:** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:12-13:** Mat 11:14 * **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 * **9:24:** Luk 17:5

ironi nanitä kiknutpäŋ iwetkuk; Näk nadäkinik täyat upäŋkaŋ nadäkinikna kwini yäk. Gäkä nadäkinikna täŋ-kehäromtaŋ nami.

25 Yäŋirän ämawebe päke u bäräŋeŋ äbäŋirä yabäŋkaŋ Jesutä mäjo u kaŋ-yäŋpäŋ iwetkuk; Näk ŋode peŋ gäwetat; Gäk ironi ŋo meni jukuni täŋpipiŋkuno u kakätäŋpeŋ ku! Äneŋi nämoinik magären! 26 * Ude iwerirän mäjotä kähän taŋigän yäŋpäŋ ironi u wädäŋ maŋpän päŋku kumbanitäyäŋ patkuk. Ude täŋpewän parirän mäjo kakätäŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe mäyaptä ironi u kumäŋtak yäŋ yäŋkuŋ. 27 Ude yäŋirä Jesutä ironi u kerigän iŋit yäpmäŋ akuŋpäŋ tewän käroŋ itkuk. 28 Ude täŋkaŋ Jesu yot gänaŋ äroŋirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabäŋkuŋ; Nin imata mäjo iwat kirenayäŋ yäkŋat täŋburut tamäŋ? 29 Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumäŋpäŋ akukta äneŋi yäwetkuk
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30 * Ude täŋkaŋ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpäŋ yäwoŋärewa yäŋpäŋ kome itkuŋo u peŋpeŋ ämawebe yabäŋ paotpeŋ Galili kome irepmitpeŋ kuŋkuŋ. 31 * Yabäŋ paotpeŋ päŋku Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk; Äma kubätä Äma Bureni-inik uwä iwan keri terak peŋirän utpewä kumäŋpäŋ kepma yaräkubä patpäŋ api akwek yäŋ yäwetkuk. 32 * Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpäŋ mebäri nadäkta iwet yabäkta umuntaŋkuŋ.

Wäp biŋam ikek iritta man
Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Kumaŋ päŋku Kapeneam yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ yot gänaŋ äroŋkaŋ iwaräntäkiye ŋode yäwet yabäŋkuk; Kädet miŋin ima man yäŋtäŋ abäŋ? 34 Yäŋirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yäŋ yäŋpäŋnadäk täŋ itkuŋo unita mäyäk nadäŋpäŋ kowata nämo iwetkuŋ.

35 * Eruk Jesu maŋitpäŋ iwaräntäkiye 12 u yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayäŋ nadäŋpäŋä notkaye päke unitäŋo äpani-inik itpäŋ epän täŋ yämen. 36-37 * Ude yäŋpäŋ ironi kubä iŋit yäpmäŋ päbä ämawebe itkuŋo u bämopi-ken teŋkuk. Teŋpäŋ ironi u bäyaŋ miŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadäŋpäŋ ironi ŋodewani oraŋ yämayäŋ täko uwä näk udegän api oraŋ namek. Ba näk oraŋ namayäŋ täko uwä näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek.

Nadäkinik täŋpäwakta man
Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

38 * Täŋpäkaŋ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yäwat kireŋirän kaŋkumäŋ. Kaŋpäŋ nintä äbotken nanik nämo yäŋ nadäŋpäŋ iniŋ bitnäŋkumäŋ yäk. 39 * Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä täŋpeko uwä udewanitä jide täŋpäŋ näka man wakiwaki yäneŋ? 40 * Nämo, äma epänin nämo täŋpäwak täkaŋ äma unita täŋkentäknin yäŋ nadäne. 41 * Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täŋo ämaniye yäŋ

* **9:26:** Mak 1:26 * **9:30:** Jon 7:1 * **9:31:** Mak 8:31; Mak 10:32-34 * **9:32:** Luk 9:45, 18:34 * **9:35:** Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 * **9:36-37:** Mat 10:40 * **9:38:** Nam 11:27-29 * **9:39:** 1Ko 12:3 * **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 * **9:41:** Mat 10:42

nadäŋpäŋ täŋkentäŋ tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneŋ.
42 Täŋpäkaŋ äma kubätä ironi ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäŋ-yäkŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek. 43 * Unita ketkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋewen. Gäk ketka yaräbok yäpmäŋ kuŋatpäŋ geŋi waki täŋo kädäp pähap gänaŋ äpmoŋpet yäŋ nadäŋpäŋ jop kwäyähäneŋ täŋpäŋ itkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. [44 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]
45 Täŋpäŋ kuroŋkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋewen. Gäk kuroŋka bok kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmoŋpet yäŋ nadäŋpäŋ jop kwäyähäneŋ täŋpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. [46 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] 47 * Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijiŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmoŋpet yäŋ nadäŋpäŋ kukŋi dätpäŋ maŋpi kwäpäŋ kukŋi-tägän ijiŋpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. 48 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.
49 Nadäkaŋ? Ämawebe kuduptagän kädäp mebet api ahäŋ yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. 50 * Paŋ uwä imaka tägagämän upäŋkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide täŋpewi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpäŋ notjiye-kät säkgämän itneŋ.

10

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man
Mat 19:1-12; Luk 16:18

1 Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtäŋgän Judia komeken Jodan ume udude käda ahäŋkuk. Päŋku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä täk täŋkuko udegän man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 2 Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän Parisi äma ätutä äbäŋpäŋ Jesu yäŋikŋatta ŋode iwet yabäŋkuŋ; Nintäŋo baga man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yäŋiwareko uwä tägawek ba nämo? 3 Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yäŋpäŋ baga man jide täwetkuk? 4 * Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yäŋiwarayäŋ nadäŋpäŋä webena yäŋiwatat ubayäŋ yäŋ kudän täŋpäŋ iminkaŋ uyaku täga yäŋ-iwarek yäŋ niwetkuk.
5 * Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita baga man u kudän täŋ taminkuk yäk. 6 Upäŋkaŋ bian-inik yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe pewän ahäŋkuŋ-ken äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. 7-8 * Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ irirän tohari gupi kubägän api täŋpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi

* **9:43:** Mat 5:30 * **9:47:** Mat 5:29 * **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6 * **10:4:** Lo 24:1-4; Mat 5:31 * **10:5:** Stt 1:27, 5:2 * **10:7-8:** Stt 2:24; Efe 5:31

u yarä nikek nämo. U kubägän täŋpäŋ itkamän yäk. 9 Anututä kubägän
topmäŋpäŋ yepmaŋkuko uwä ämatä täga nämo yäpmäŋ daninеŋ yäk.
10 Ude yäwet paotpäŋ iwaräntäkiye-kät yotken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ
iwaräntäkiye Jesutä man yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäkta iwet yabäŋkuŋ.
11 * Iwet yabäŋirä Jesutä mebäri ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni
yäŋiwatpäŋ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayäŋ. 12 Ba
webenitä äpi kakätäŋpäŋ kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak
ubayäŋ.

Jesutä iroŋiroŋita nadäŋ yämikinik täŋkuk
Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Täŋpäŋ ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmäŋ äbuŋ, Jesutä
keri gupi terak pewän yäŋpäŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋ
yäŋkuŋ. 14 Ude täŋirä Jesu koki wawäpäŋ yäwetkuk; In yabä kätäwä
iroŋiroŋi näkken äbut. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe iroŋiroŋi ŋodewani
äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabäŋ yäwat täyak. 15 * Unita
näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ täwatta
iroŋiroŋitä nadäk täkaŋ ude nämo nadänayäŋ täŋo uwä nämoinik api tabäŋ
täwarek yäk. 16 Ude yäwetpäŋ iroŋiroŋi yäpmäŋ äbuŋo u bäyaŋ yämiŋpäŋ
keri kubäkubä terak peŋkaŋ Anututä watäni it yämikta yäŋapik man yäŋ
yämiŋkuk.

Äma tuŋum mähemitä Jesuken äbuk
Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

17 Jesu akumaŋ kwayäŋ täŋirän äma kubätä bäräŋeŋ päŋku ahäŋ
iminkuk. Ahäŋ iminpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani
äma siwoŋi, näk kädet jide u iwatpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? 18 Yäwänä
Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoŋi yäŋ näwetan? Anutu kubä ugän siwoŋi
yäk. 19 * Gäk Anutu täŋo baga man ŋode nadätan; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ
nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, jopman nämo
yäwen, äma täŋyäkŋatpäŋ imaka kubä jop nämo yäpen, meŋka nanka oraŋ
yämen yäk. 20 Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoŋärewani äma,
näk kädet näwetan u kudup iroŋiken umunitä pen iwat yäpmäŋ äbätat yäk.
21 * Ude iwerirän Jesutä kaŋpäŋ butewaki nadäŋ iminpäŋ iwetkuk;
Imaka kubägän nämo täŋkun. Gäk kuŋkaŋ tuŋumka kudup yäniŋ kireŋpäŋ
moneŋ yäpmäŋkaŋä äma jäwärita kaŋ yämi. Ude täŋpayäŋ täno uwä
kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täŋ moreŋkaŋ
äbä näk kaŋ näwat! 22 Jesutä ude iweränkaŋ moneŋ tuŋum päke unita
bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.
23 * Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ yäwetkuk; Tuŋum ämatä
Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta täŋburut täk
täkaŋ yäk. 24 Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadäŋpäŋä kikŋutpäŋ
nadäwätäk täŋ irirä Jesutä äneŋi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani
Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta pipiri-inik täk täkaŋ yäk. 25 In
jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga
ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek yäk. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun
it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut tänеŋ yäk. 26 Ude yäŋirän
iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ ini-tägän yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma

---

* **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3 * **10:19:** Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4
* **10:21:** Mat 10:38; Mak 8:34 * **10:23:** Mak 4:19; 1Ti 6:17

monen ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? 27 Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äronen. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek yäk.

28 Man ude nadäŋpäŋ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiŋpäŋ gäk gäwatkumäŋo ŋo yäk. 29-30 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkŋo Manbiŋam Tägata nadäŋpäŋ yotpärare peŋpäŋ ba wanoriye noriye, miŋiye naniye, nanakiye ba epäni kudup peŋpäŋ näkŋo epän täŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täŋpayäŋ täko uwä kome terak ririän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahäŋ iminen. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upäŋkaŋ äma näwarayäŋ täko uwä kome terak ŋo äma ätutä komi mebäri mebäri api iminen. 31 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiŋam äneŋi yäwetkuk
Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

32 * Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayäŋ nadäŋpäŋ iwaräntäkiye yäwänkaŋ penta äroŋkuŋ. Äroŋpäŋ Jesu intäjukun kuŋirän iwaräntäkiye mäden iwatkaŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Täŋirä ämawebe ätu yäwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian täk täŋkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yäŋ-yäkŋat päŋku ini terak imaka kämi api ahäŋ imeko unita man ŋode yäwetkuk; 33-34 Ket nadäwut! Nin kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäŋpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo keri terak äroŋirän kumäkta man api topneŋ yäk. Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ pärip-päriptä utpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Utpewä kumbänpäŋ äneŋpäkaŋ edap yaräkubä täreŋirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biŋam yäpmäkta nadäŋkumän
Mat 20:20-28

35 Täŋpäŋ Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päŋku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yäŋapidayäŋ nadäŋpeŋ äbäkamäk yäk. 36 Yäwänä yäwetkuk; Jide täŋ nimän yäŋ nadäkamän? 37 Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täŋpäŋ iriri nek kubätä järapka bure käda kubätä järapka käpmäk käda wäpnek biŋam nikek kaŋ itda yäk. 38 * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadäŋkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api nädeŋ? Ba ume kädäp ikek ärurayäŋ täyat uwä ek udegän täga api ärutdeŋ? 39 * Ude yäwet yabäwänä yäŋkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näŋpayäŋ täro uwä api nädeŋ. Ba ume kädäp ikek ärurayäŋ täro uwä api ärutdeŋ yäk. 40 Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäŋ näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägän api itneŋ yäk.

---

* **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **10:32:** Mak 8:31, 9:31 * **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Apos 12:2; Rev 1:9

41 Jems kenta Jontä ude yäŋirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ.
42 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; In
nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ
yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän
ämaniye ude yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 43-44 * Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ
yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayäŋ nadäŋpäŋä eruk, kowata
yäpmäkta nämo nadäŋpäŋ intäŋo watä epän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun
irayäŋ nadäŋpäŋä inita nadäwän äpani täŋpänkaŋ noriye täŋo gämori-
ken kuŋatpäŋ unitäŋo watä epän äma ude irek yäk. 45 * Imata, Äma
Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä epän äma ude irekta äpuk.
Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ
kireŋpäŋ kumäŋirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreŋpäŋ inita
biŋam yäpayäŋ äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

46 Kuŋtäŋgän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahäŋkuŋ.
Ahäŋpäŋ u irepmitpeŋ kuŋirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuŋ.
Kuŋtäŋgän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u
wäpi Batimeus, Timeus täŋo nanaki. Äma uwä kädet gägäni-ken itkaŋ
moneŋta yäŋapiŋ ittäŋgän nadäŋkuk; 47 * Jesu Nasaret nanik äbätak yäŋ
yäŋirä. Ude nadäŋpäŋä gera taŋi ŋode yäŋkuk; Jesu, Devit täŋo orani,
butewaki nadäŋ nam! yäk. 48 Ude iweriräŋ ämawebe mäyaptä iniŋ
bitnäŋpäŋ iwetkuŋ; Kum isi. Man yäweno! Yäŋirä gwäk piminŋpäŋ
ehuranigän yäŋkuk; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadäŋ nam! yäk.
49 Yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ uterakgän täpäneŋ itpäŋ yäŋkuk; Iwet-pewä
äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yäŋpäŋ iwetkuŋ; Bänep
täga nadäŋpäŋ aku! yäk. Jesu gäka yäyak! 50 Eruk, ude yäwäwä tek punin
nanik yäŋopmäŋ maŋpän kwäpeŋ bäräŋeŋ akumaŋ Jesuken äbuk. 51 Ude
täŋpänä Jesutä iwetkuk; Ima täŋ namän yäŋpäŋ näka gera yäyan? Ude
iweränä dapuri tumbani unitä yäŋkuk; O Yäwoŋärewani äma, näk dapun
äneŋi ijikta nadätat yäk. 52 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä
nadäŋ namikinik täyan unita tägatan yäk. Iweriräŋ uterakgän dapun
äneŋi ijiwän kwäpäŋ Jesu iwarän täŋkuk.

11

Jesu doŋki terak Jerusalem äroŋkuk
Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

1 Kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ pom kubä wäpi Olip
u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken
ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peŋ yäwetpäŋ
yäwetkuk; 2 Ek yotpärare udu kun yäk. Päŋku doŋki kädet moräki-ken
topmäk terak itak u kawun. Doŋki uwä gubaŋi, nämo täŋbätak täwani.
U kaŋpäŋ pitpäŋ yäpmäŋ äbun. 3 Pirirän äma kubätä tabäŋpäŋ U imata
yäpmäŋkamän? yäŋ täweränä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä ŋopäŋ epän kubä
täŋpayäŋ nadätak. U täŋpän täreŋirän äneŋi bäräŋeŋ pewän äbayäŋ yäŋ kaŋ
iwerun.

---

* **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43-44:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** 1Ti 2:5-6 * **10:47:** Mat 9:27, 15:22 * **10:52:** Mak 5:34

4 Jesutä ude yäweränkaŋ äma yarä uwä kuŋpäŋ doŋki gubaŋi yot yäman
kädet moräki-ken topmäk terak ririrän kaŋpäŋ pitkumän. 5 Pirirän äma
ätutä yabäŋpäŋ yäŋkuŋ; E, u imata yäpmäŋkamän? 6 Ude yäweräwä äma
yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäŋ
Doŋki u yäpmäŋ kun! yäŋ yäwetkuŋ. 7 Ude yäŋirä doŋki uwä Jesuken
yäpmäŋ kuŋkumän. Yäpmäŋ päŋku Jesuken ahäŋ imiŋpäŋ tek punin
nanik yäŋopmäŋpäŋ doŋki terak peŋkumän. Peŋirän Jesutä äro uterak
maŋitkuk. 8 Äro doŋki terak maŋirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken
yäŋopmäŋpäŋ kädet-ken peŋirä ätutä päya pähäm tokätpäŋ udegän kädet-
ken peŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 9-10 Ude täŋkaŋ ämawebe mäden ba
intäjukun kuŋkuŋo u gera ŋode yäŋkuŋ;
Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!
Kaŋiwat epän oranin pähap Devittä täŋkuko u äneŋi ahätak unita iniŋ
oretna!
Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna!
11 Eruk, ude täŋ imiŋirä kumaŋ Jerusalem äroŋpäŋ Jesu kudupi yot
gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋ imaka imaka kuduptagän yabäŋpäŋ-nadäk täŋ
ririrän kome bipän taŋirän äpämaŋ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmäŋ
Betani yotpärare-ken kuŋkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk
Mat 21:18-19

12 Eruk patkuŋo yäŋewänä Betani peŋpeŋ äpämaŋ kuŋirä Jesu nakta
iŋkuŋ. 13 * Nakta iwäkaŋ ijiŋpewän kwäpäŋ wama päya kubä pähämi
yabäŋkaŋ mujipi nikek käwep yäŋkaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. Mujipi ahäk-
ahäk kadäni nämo unita pähämigän itkuk. 14 * Ude kaŋpäŋ päya u ŋode
iwetkuk; Ämatä gäkŋo mujipka näna yäŋkaŋ api täŋpä waneŋ! Man ude
yäŋirän iwaräntäkiye nadäŋkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk
Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

15 Ude täŋkaŋ kumaŋ Jerusalem ahäŋpäŋä Jesutä kudupi yot gänaŋ
äroŋpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän
täŋirä. Yabäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ bukäni imaka, däpmäŋ äreyäŋ täŋpän
kuŋ yämiŋkuŋ. 16 Ude täŋpäŋ kudupi yot gänaŋ epän udewani äneŋi
täneŋtawä yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. 17 Täŋpäŋä ämawebe ŋode yäwetpäŋ
yäwoŋäreŋkuk; Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani;
Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yäŋapik man yäkta api irek. *Ais 56:7*
Upäŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak yäk. *Jer 7:11*
18 * Täŋpäkaŋ bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma Jesutä ude
täŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ ŋode yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ; Jesu u jide
täŋpäŋ utpena kaŋ paorek? Ämawebe päke u Jesu täŋo manta gäripi nadäk
täŋkuŋo unita Jesuta umuntaŋpäŋ man ude yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ.
19 Täŋpäkaŋ kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem peŋpeŋ
kuŋkuŋ.

Jide täŋpäŋ yäŋapik man täŋo bureni yäpne?
Mat 21:20-22

---

* **11:13:** Luk 13:6 * **11:14:** Mak 11:20 * **11:18:** Mak 14:1

20 * Eruk kuŋtäŋgän patkuŋo yäŋewänä akumaŋ kuŋpäŋä wama päya
Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kaŋkuŋ; Pähämi kujari kuduptagän
kubit taŋ tewä äpukopäŋ kaŋkuŋ. 21 Kaŋpäŋ Jesutä wama päya man
iwetkuko Pitatä u juku piŋpäŋ yäŋkuk; Ärowani, päya ukeŋonita ka!
Tagwän man iwetkuno ukeŋo kubit taŋkuko itak ŋo yäk.
22 Yäŋirän Jesutä ŋode yäwetkuk; Nadäwut! In Anutu nadäŋ imikinik
täŋpäŋ kuŋat täkot! 23 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä bänep yarä nämo
peŋkaŋ bureni-inik api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ Pom udu akumaŋ gwägu
gänaŋ tubäpeŋpäŋ äpmo! yäŋ iwereko uwä bureni ahäwek.
24 * Unita ŋode täwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yäŋapinayäŋ
täŋo uwä imaka u yäpmäŋkamäŋ ubayäŋ nadäkinik ude täŋpäwä bureni
api ahäŋ tamek. 25 * Unita Anutu-ken yäŋapik man yänayäŋ nadäŋpäŋä
äma kubä täŋo momi yäpmäŋ kuŋatpäŋä kaŋ pek täŋput! Ude täŋirä Nanjin
kunum gänaŋ naniktä udegän intäŋo momi api peŋ tamek. [26 Upäŋkaŋ in
äma täŋo momi yäpmäŋ kuŋaräwä Nanjin kunum gänaŋ naniktä udegän
intäŋo momi pen api yäpmäŋ kuŋarek yäŋ yäwetkuk.]

Jesu netätä iweränpäŋ epäni täk täyak?
Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Eruk man yäŋ paotpäŋ Jesu iwaräntäkiye-kät äneŋi Jerusalem
kuŋkuŋ. Päŋku ahäŋpäŋ Jesu kudupi yotken äroŋpäŋ kuŋarirän bämop
äma, Baga man yäwoŋärewani äma ba Juda nanik täŋo ekäni ekäni ätutä
ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuŋ; 28 Ai! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk
täyan? 29 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man kubägän-
inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u
kowata täwerayäŋ. 30 Eruk, Jontä ume ärut yämiŋkuko u netä iweränkaŋ
ume ärut yämiŋkuk? Anututä iweränkaŋ täŋkuk ba ini nadäŋpäŋ täŋkuk?
Unita yäwä nadäwa!
31 Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ ini-tägän
yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ; Nin Anututä iwerän täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä ŋode
niwerayäŋ; A! Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ yäk.
32 Täŋ, Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebe man bumta
niwetnayäŋ. (Uwä ämawebeta umuntaŋkuŋ. Ämawebetä Jonta Anutu täŋo
manbiŋam yäŋahäwani äma kubä yäŋ nadäŋkuŋo unita.)
33 Nadäŋ-bäräp yarä nikek ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Nin nämo
nadäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkaŋ unita näk udegän
netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

12

Wain epän täŋo watä äma waki
Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäput peŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma
ekäni kubätä kome kubäken wain epän täŋ moreŋpäŋ yewa täŋ-äyäŋurek.
Täŋpäŋ wain mujipi yeŋ yäwatpäŋ umeni yäpmäkta komeni täŋkaŋ watä
ämata yot kubä täŋ imek. Ude täŋ moreŋpäŋ wain epän u watäni itta äma
ätu yepmaŋkaŋ kome ban kubäken kwek. 2 Kwekopäŋ mujipi yäpmäk-
yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmäŋ iminŋ äbäkta
epän ämani kubä iwerän kwek. 3 Kuŋirän wain epän watä äma unitä äma

* **11:20:** Mak 11:14 * **11:23:** Mat 17:20 * **11:24:** Mat 7:7 * **11:25:** Mat 5:23; Mat 6:14-15 * **12:1:** Ais 5:1-2

u kaŋpäŋä utpäŋ iwat kireŋpewä äneŋi ketäŋ kwek. 4 Täŋpäŋ wain epän
mähemitä nadäŋpäŋ äneŋi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuŋirän
iŋitkaŋ gwäki däpmäŋ kärapmitpäŋ waki täŋ iminеŋ. 5 Ude täŋirä äneŋi
kubä iwerän kukgän täŋpek. Iwerän kuŋirän kumäŋ-kumäŋ utneŋ. Täŋirä
wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuŋirä ätu uwä däpmäŋpäŋ
yepmaŋpä kuneŋ, ätu uwä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täneŋ.
6 * Eruk, yepmaŋpän kuŋ moreŋtäko iniken nanaki-inik unitägän iränä
upäŋ iwerän kwek. Näkŋaken nanakna ŋonitä kwänä oraŋ iminŋpäŋ mani
api buraminеŋ yäk. 7 Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täŋo watä
äma unitä nanaki-inik u kaŋpäŋä yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Unitä epän ŋo
mähemi api täŋpek yäk. Unita uritna epän ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän! yäŋ
yäneŋ. 8 * Ude yäŋpäŋ iŋitpäŋ kumäŋ-kumäŋ utpäŋ gupi wain epän gägäni
käda maŋpä kuneŋ.
9 Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Epän mähemitä watä
äma u kowata jide api täŋ yämek? Ŋode api täŋpek; Kuŋpäŋä wain epän
watä it täŋkuŋo u däpmäŋ moreŋpäŋä watä äma kodaki yepmaŋpek yäk.
10 Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ?
Äma yot täŋpanitä bek kubä kawä wawäpäŋ peŋkuŋo unitä bek bämopi
ude itak.
11 Anututä ude täŋpewän ahäŋirän kaŋpäŋ gäripi pähap nadäkamäŋ yäk.
Sam 118:22,23
12 Jesutä ude yäŋirän Juda täŋo intäjukun ämatä nadäŋkuŋ; Jesu
ninta yäŋpäŋ man wärani u yäyak. Ude nadäŋpäŋ iŋitnayäŋ täŋkuŋo
upäŋkaŋ ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täŋkuŋo unita umuntaŋpäŋ Jesu
kakätäŋpeŋ kuŋkuŋ.

Ämatä Jesu takis moneŋta iwet yabäŋkuŋ
Mat 22:15-22; Luk 20:20-22

13 * Kuŋpäŋ Parisi ämakät äma Herot täŋo äbotken nanik ätu Jesu
täŋo mani nadäkta yäwerä kuŋkuŋ. Jesutä man goret yäwän nadäŋkaŋ
uterak kaŋ iŋitna yäŋkaŋ kuŋkuŋ. 14 Ude nadäŋpäŋ Jesu kaŋ-ahäŋpäŋ
bänep ärik-ärik man ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin gäkŋo mebäri
nadäkamäŋ. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täŋpäŋ
man burenigän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ
kuduptagän Anutu täŋo kädet siwoŋigän niwetpäŋ niwoŋärek täk täyan.
Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ
imikta nintäŋo baga mantä yäjiwät täyak ba nämo? 15 Imik täkäna ba
imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täŋo mebäri nadäwän tärewäpäŋ
yäwetkuk; In imata jopman näkŋatkaŋ? Eruk moneŋ kubä yäpmäŋ päbä
namä käwa. 16 Yäweränä moneŋ kubä iminŋkuŋ. Iminŋirä kaŋpäŋ yäwetkuk;
Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän
yäŋkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. 17 * Ude
yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom gapmanta
imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani
u Anututa kaŋ imut yäk. Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk pähap
täŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man
Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

---

* **12:6:** Mat 3:17 * **12:8:** Hib 13:12 * **12:13:** Mak 3:6 * **12:17:** Rom 13:7

18 * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ.
(Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk
täŋkuŋonik.) Äbäŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; 19 * Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta
man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe yäpmäŋpäŋ komenita
yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋirän monänitä webeni kajat yäpmäŋpäŋ
tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk. 20-22 Täŋpäkaŋ bianä ini buap 7
itkuŋowä tuätä webe kubä yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk.
Täŋirän monänitä webe ugänpäŋ yäpuk. Yäpmäŋpäŋ udegän yeri kubä
nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän gwekitä webe ugänpäŋ koreŋpäŋ
udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän awänitä webe kajat
ini ugänpäŋ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ
yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. Äpiyetä kumäŋirä webeni
kajat udegän mäden kumbuk. 23 Eruk kumbanitä akukakuk kadäni
pähapken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ iwetkuŋ.

24 Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkaŋ u mebäri
ŋodeta; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo kehäromita guŋ
takinik täk täkaŋ unita yäk. 25 Ittäŋgän kumbani-ken naniktä akuŋpäŋ
ämawebe u nädapi nämo api tänеŋ yäk. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä
webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ yäk. 26 *
Kumbani-ken nanik akukakukta yäkaŋ unita täwera nadäwut; Mosestä
man bian kudän täŋkuko uterak ŋode nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba?
Mosestä päya terak mebet täŋirän kaŋkaŋ u dubini-ken kuŋirän Anututä
iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniŋ orerani yäŋ
iwetkuk. 27 Anututä ude iwetkuko unita ŋode nadäwut; Anutu u äma
kodak irani täŋo Anutu, kumbani täŋo nämo. Ämatä kumäŋpäŋ paot-inik
täk täkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ u goret-inik nadäk täkaŋ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täŋo man
Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

28 * Täŋpäŋ Baga man yäwoŋärewani äma kubätä äbäŋpäŋ Jesu-kät
Satyusi äma ukät man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋo u nadäŋkuk. Jesutä Satyusi
man kowata tägagän yäwet irirän nadäŋpäŋä Jesu iwet yabäŋkuk; A, baga
man jidetä intäjukun-inik täyak? 29 * Ude yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk;
Baga man intäjukun itak uwä ŋode; Juda ämawebe juku peŋpäŋ nadäkot!
Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. 30 Unita Ekäni Anutukata gäripi-
inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken
pewen yäk. 31 * E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta
nadäŋ yämen. Baga man kubätä yarä ŋo nämoinik yärepmitak yäk. 32 Ude
yäŋirän Parisi äma unitä yäŋkuk; Yäwoŋärewani äma, gäk yäŋiri nadäwa
siwoŋi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u
udewani kubä nämo itak yäk. 33 * U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika
kudup imen ba gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täŋ
imeno unitä Anutu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak gäripi nikek mebäri mebäri
yärepmit morekamän yäk. 34 Ude yäŋirän Jesutä nadäwän siwoŋi täŋirän
iwetkuk; Gäk Anutu täŋo kaŋiwat yewa dubini-ken itan yäŋ gabäŋpäŋ-
nadätat yäk. Täŋpäkaŋ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta
umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

---

* **12:18:** Apos 23:8 * **12:19:** Lo 25:5 * **12:26:** Kis 3:2,6 * **12:28:** Luk 10:25-28 * **12:29:** Lo 6:4-5 * **12:31:** Wkp 19:18 * **12:33:** Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sml 15:22; Hos 6:6

Jesu ini Kristo unita yäwet yabäŋkuk
Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

35 Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaŋ ämawebe yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋ itkaŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; Imata Baga man yäwoŋärewani ämatä Kristota Devit täŋo nanaki kubä, komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ? 36 Anutu täŋo Munapiktä nadäk-nadäk imänkaŋ Devittä ŋode yäŋkuk;

Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gamiŋkaŋ iwankaye
yäpmäŋpäŋ gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*

37 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita imata Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ? Jesutä man ude yäŋirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadäŋkuŋ.

38 Täŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋpäŋ-yäwoŋäreŋkuk; Baga man yäwoŋärewani ämata ket nadäŋpäŋ kuŋatkot! Äma uwä ämawebetä nibäŋpäŋ biŋam yäwut yäŋ nadäŋpäŋ tek säkgämän käroŋi täŋkaŋ ämawebe iŋami-kengän kuŋat täkaŋ. 39 Käbeyä yot gänaŋ äma ekäni täŋo bägup-ken maŋit täkaŋ, intäjukun itta. Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayäŋ nadäk täkaŋ. 40 Äma udewanitä webe kajattä yot gänaŋ äroŋpäŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ba ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ yäŋapik man käroŋi boham yäŋ yäpmäŋ kuk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneŋ yäk.

Webe kajat kubätä moneŋi kudup peŋkuk
Luk 21:1-4

41 * Kudupi yot gänaŋ äroŋkaŋ Jesu moneŋ pewani-ken kukŋi käda itkaŋ yabäŋ yäwat ririrän ämawebe äbä moneŋ pewä äpmok täŋkuŋ. Täŋkaŋ äma tuŋum ikek mäyaptä äbäŋpäŋ moneŋ pähap pewä äpmok täŋkuŋ. 42 Täŋirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneŋ gämäni täpuri yarä pewän äpmoŋkumän.

43 * Ude täŋirän Jesutä webe kajat u kaŋpäŋ iwaräntäkiye yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ŋonitä moneŋ peyak uwä ätu pähaptä pekaŋ ŋo yärepmitak yäk. 44 Ämawebe päke u moneŋ bureni pat yämiŋirä uken nanik yarä-gänpäŋ pekaŋ yäk. Täŋ, webe kajat ŋowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri iŋirako uwä kudup peŋkaŋ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api täŋpä waneŋ
Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

1 Ude täŋpäŋ Jesutä kudupi yot gänaŋ naniktä äpämaŋ kuŋirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täŋpani yäk. 2 * Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabäŋgärip täkaŋ upäŋkaŋ mädenä api tokät mäneŋ. Mobä uterak terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ.

3 Eruk kuŋtäŋgän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äroŋpäŋ itpäŋ kudupi yot ban udu ririrän kaŋpäŋ Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; 4 Yäno ukeŋo jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäŋ täŋirän kudän jidewani ahäŋirän api käne?

* **12:41:** 2Kin 12:9 * **12:43:** 2Ko 8:12 * **13:2:** Luk 19:44

5 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäŋ-täkŋatneŋta ket nadäŋkaŋ
kuŋat täkot yäk. 6 Äma mäyaptä äbäŋkaŋ näk wäpna terak ŋode api yäneŋ;
Näk Anutu täŋo iwoyäwani ubayäŋ yäŋ api yäneŋ. Ude yäŋirä ämawebe
mäyaptä nadäŋ yämiŋpäŋ api yäwarän täneŋ. 7 Kadäni uken ämik mämä ba
ämik täŋo manbiŋam nadäŋkaŋ Wära! Kadäni täretak yäŋ nadäŋkaŋ nämo
kikŋutneŋ. Kudän ude ahäkta yäwani upäŋkaŋ kadäni bäräŋeŋ-inik nämo
api tärewek yäk. 8 * Kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Täŋpäŋ
kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäŋ komeni komeni
api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäŋ täŋo unitäŋo wärani.
Bureni u kämi api ahäwek yäk.

9 * Unita in nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot. Ämatä manken tep-
maŋit, käbeyä yotken kadätä tadäpmäŋit api täneŋ yäk. Ba ugän nämo.
In näka yäŋpäŋ tämagut päŋku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun
äma iŋamiken api tepmaneŋ. Täŋirä kadäni uken intä näkŋo man u
yäŋahäŋpäŋ yäwetneŋta yäwani. 10 Täŋpäkaŋ kadäni tärek-tärek nämo
ahäŋirän intäjukunä näkŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋirä ämawebe komeni
komeni kaŋ nadäwut. 11 * Täŋpäŋ tämagut päŋku manken tepmanayäŋ
täŋirä uken man jide yäwetnayäŋ yäŋpäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo,
kadäni uken man ahäŋ taminjirä nadäŋpäŋ ugänpäŋ yäwetneŋ. Man u
yänayäŋ täŋo u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peŋirän
api yäŋahäneŋ yäk.

12 * Täŋpäŋ kadäni uken ämatä ŋode api täneŋ; Tuänitä monäni iwan
keri-ken peŋirän kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän
api täneŋ. Ba äperiye nanaktä miŋiye naniye iwan täŋ yämiŋpäŋ manken
yepmaŋirä kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ. 13 * Täŋpäkaŋ näka yäŋpäŋ ämawebe
mäyaptä iwan api täŋ taminеŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpäŋ
näkŋo man nämo peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-
ken näkŋata biŋam api yäpet yäk.

14 * Man ŋo daniŋpäŋ ket ŋode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki
waki kubä peŋawähut ikektä nämo itnaŋiken ririrän api käneŋ. Kaŋpäŋä
ämawebe Judia komeken nanik u bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ
banken kaŋ kut. 15 * Äma kubätä yot yäman irayäŋ täko uwä tuŋumi
yäpmäkta yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän. 16 Ba
äma kubä ketem epänken irayäŋ täko uwä äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku mänit
siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän. 17 *
Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironi paki nikek u bäräpi-inik api
nadäneŋ! 18 Unita in Ekäniken yäŋapiŋirä ämetpeŋ kukkuk kadäni u
mänit kadäni-ken ahäwektawä! 19 * Bureni, imaka ahäwayäŋ täyak uwä
umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-
ken umunitä päbä apiŋo u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä
nämo ahäŋkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. 20 Ekänitä kadäni
u keräpigän nämo däpmäŋ täkŋeŋkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik
itek. Upäŋkaŋ Ekänitä ämawebe inita biŋam iwoyäŋkuko unita butewaki
nadäŋpäŋ kadäni keräpigän api däpmäŋ täkŋewek.

---

* **13:8:** Ais 19:2; 2Sto 15:6 * **13:9:** Mat 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **13:15:** Luk 17:31 * **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14

21 Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ŋo ahätak! yäŋ täwerirä
unita nadäŋirä bureni nämo täŋpek. 22 * Imata, kadäni uken äma mäyaptä
jop manman yäŋ-täkŋatpäŋ Näk Kristo ba profet kubä yäŋ api yäneŋ.
Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anu-
tutä inita yäpmäŋ daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yäŋkaŋ käderi
paränä epän pähap ude api täneŋ. 23 Täŋkaŋ imaka udewani nämo
ahäŋirän intäjukun täwetat unita nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot!

Äma Bureni-inik äneŋi api äbek
Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

24-25 * Imaka umuri umuri u ahäŋpäŋ paorirän mädeni-ken ŋode api
ahäwek;
Edap täŋo peŋyäŋektä nämo ijiŋirän, emak udegän api bipmäŋ urek.
Täŋirän, guk api täreŋ mäneŋ.
Ude ahäŋirän imaka kehäromi nikek kunum gänaŋ it täkaŋ u wareŋ api
täŋ moreneŋ. *Ais 13:10, 34:4*

26 Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi
pähap ba epmäget kudän ikek äbäŋirän ämawebe api käneŋ. 27 * Kadäni
ugän aŋeroniye peŋ yäwet-pewän päŋku ämawebe inita iwoyäwani kome
kukŋi kukŋi, umude ba unude uken nanik api yämagutneŋ.
28 Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Man wärani kubä wama päya
terak utpäŋ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kaŋpäŋ edap
kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkaŋ. 29 Unita udegän in imaka imaka api
ahäneŋ yäŋ täwetat unitä ahäŋirä yabäŋpäŋ tärek-tärek kadäni keräp täyak
yäŋ api nadäneŋ. 30 Näk bureni täwetat. Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak
irirä imaka yäyat u api ahäŋ moreneŋ. 31 Täŋpäkaŋ kunum kenta kome u
bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamäŋ
Mat 24:36-44

32 Imaka täwetat ŋo äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api
ahäwek yäŋ nämoinik nadätak. Kunum gänaŋ aŋero imaka nämo nadäkaŋ
yäk. Ba Anutu täŋo Nanaki u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän
nadätak. 33 Kadäni nämo nadäkaŋ unita bänepjinta watäni itpäŋ kuŋat
täkot. In imaka u kadäni udeken api ahäwek yäŋ nämo nadäkaŋ unita. 34 *
Kadäni uwä man wärani kubä ŋode bumik; Äma kubä kome kubäken kwa
yäŋkaŋä watä ämaniye imaka tuŋumi watäni itneŋta epän man yäwerek.
Ude yäwetpäŋ yot yäma täŋo watä äma iwerek; Watä säkgämän kaŋ it yäk.
35 * Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeŋ kuŋatneŋ. In yot täŋo
mähemitä äneŋi äbäkäbäk kadäni uwä nämo nadäkaŋ. Bipäda ba bipani
bämop ba yäŋe-yäŋeta ba tamimaŋ-inik kadäni uken ba uken api äbek yäŋ
nämo nadäkaŋ. 36 Bäräŋek-inik äbäŋpäŋ däpmon parirä tabäwekta. 37 Unita
in ba ämawebe kudup ŋode täwetat; Dapun ijiŋpäŋ kodakgän itkot, däpmon
nämo pätneŋ! yäk.

14

Juda ämatä Jesu utta man topuŋ
Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

* **13:22:** Lo 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24-25:** Rev 8:12 * **13:27:** Mat 13:41 * **13:34:** Mat 25:14 * **13:35:** Luk 12:38

1 * Täŋpäkaŋ kepma yarä keräp taŋirän Juda täŋo orekirit pähap kadäni
kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani äŋnak-äŋnak kadäni
täŋkuk. Täŋirän bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani
äma ätutä Jesu käbop iŋitpäŋ utna yäŋkaŋ kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. 2 Ŋode
nadäŋkuŋ; Ämawebe bumta itkaŋ ŋonitä nadäwä täga nämo täŋpäpäŋ
peŋawäk täneŋ yäŋpäŋ unita orekirit kadäni uken tänetawä yäŋ nadäŋkuŋ.

Webe kubätä Jesuta iron täŋ imiŋkuk
Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

3 * Täŋpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik paräm
ikek yäŋ iwerani unitä yotken äroŋpäŋ ketem bok naŋkumän. Ketem naŋ
irirän webe kubätä ume käbäŋi säkgämän u gwäki taŋi peŋpäŋ yäpanipäŋ
yäpmäŋ äbuk. Yäpmäŋ äbäŋpäŋ Jesu gwäki-ken piŋ ibatkuk.
4 Ude täŋirän äma ätu itkuŋo unitä kaŋpäŋ kokwawak nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk ŋode täŋkuŋ; E! Ima mebärita imaka gwäki pähap peŋpäŋ yäpani
ŋowä jop ureŋ täŋpän kukaŋ? 5 Ämatä ume u suwaŋpäŋ siliwa moneŋ taŋi
gamäkaŋ äma jäwärita yäminaŋi. Ude yäŋpäŋ webe u bumta kaŋ-yäŋkuŋ.
6 Kaŋ-yäŋ irirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Kakätäwut! yäk. Imata bäräpi
imikaŋ? U iron inipärik kubä täŋ namitak yäk. 7 * Äma jäwäri inkät wari
wari irirä iron täŋ yämina yäŋpäŋä kaŋ täŋ yämut! Upäŋkaŋ näk inkät pen
nämo api itne. 8 * Webe ŋo iron täŋ namayäŋ nadäŋpäŋ ini täŋ naminaŋi
ude täyak. Näk änenayäŋ täkaŋ unita awaŋken kukta gupna ume käbäŋi
gäripi nikek ŋo ärut namitak yäk. 9 Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga
komeni komeni yäŋahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän webe ŋonitä täŋ
namitak unitäŋo manbiŋam bok api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ. Ude täŋirä
ämawebetä webe ŋonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem naŋkuŋ
Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

10 Täŋpäkaŋ iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot
unitä Jesu iwan keri terak kaŋ pewa yäŋ nadäŋkaŋ bämop äma intäjukun
täŋpanitä itkuŋ-ken u päŋku yäwetkuk. 11 Ude täŋirän bänep täga nadäŋpäŋ
moneŋ api gamine yäŋ iwetkuŋ. Judastä u nadäŋpäŋ päŋku iwan keri
terak kaŋ pewa yäŋkaŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.
12 * Täŋpäkaŋ käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni
yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye
bian täŋkentäŋ yämiŋkuko u nadäkta nädamiŋi-nani kubäkubätä sipsip
nanaki ini-ini däpmäk täŋkuŋonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä
iwet yabäŋkuŋ; Yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum
täne? 13 Yäwäwä Jesutä äma yarä man ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän
kuŋkumän; Yotpärare bämopi-ken kuŋirän äma kubä ume käbot ikek ukät
äbä peroŋpäŋä u kaŋ iwarun! 14 Iwat yäpmäŋ kumaŋ äma unitä yot
ärowayäŋ täkken u äroŋpäŋ yot mähemi ŋode kaŋ iwerun; Yäwoŋärewani
äma ŋode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äŋnak-äŋnakta
de? yäŋkaŋ iwerun. 15 Ude iweränkaŋ yot gänaŋ bägup taŋi punin unu
ketem äŋnak-äŋnak täŋpani tuŋum ikek täwoŋärewänkaŋ Pasova ketem
täŋtuŋum täkon.

---

* **14:1:** Mak 11:18 * **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:7:** Lo 15:11 * **14:8:** Jon 19:40 * **14:12:** Kis 12:6, 14:20

16 Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äroŋpäŋ Jesutä
yäŋkuko udegän kaŋ-ahäŋpäŋ Pasova ketem täŋtuŋum taŋkumän. 17 Eruk
kome bipmäŋirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuŋum taŋkumän-ken u
kuŋkuŋ. 18 * Kumaŋ yot gänaŋ äro ketem naŋ itkaŋ Jesutä yäwetkuk; Näk
bureni täwetat. In ketem penta näkamäŋ ŋo kubätä näk iwan keri terak
nepmaŋpayäŋ yäk. 19 Ude yäŋirän nadäŋpäŋä butewaki nadäŋpäŋ ini-ini
iwet yabäŋkuŋ; Ekäni, näka yäyan? 20 Ude yäŋtäko Jesutä yäwetkuk; In
näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän
näkamäk ŋonitä api täŋpek. 21 Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yäŋ
imani udegän api iwarek. Upäŋkaŋ äma iwan keri terak nepmaŋpayäŋ
täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek
yäk.

22 Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmäŋkaŋ Anutu bänep
täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ
kuŋkuk; Ŋo yäpmäŋpäŋ naŋput. Ŋowä näkŋo tohatna yäk. 23 Ude yäŋpäŋ
wain ume yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ yämän kudup
naŋkuŋ.

24 * Yämän naŋirä yäwetkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Anututä ämawebe-kät
topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta nägätna piwayäŋ täyat. Ämawebe
mäyapta yäŋpäŋ piwayäŋ täyat. 25 Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi
nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ
äroŋkaŋ wain ume mebäri kubä api näŋpet. 26 Ude yäweränkaŋ kap kubä
teŋpäŋ yot u peŋpeŋ kumaŋ Olip Pom terak äroŋkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäŋ yäŋkuk
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

27 * Äroŋit äroŋit Jesutä yäwetkuk; In kuduptagäntä nabäŋ umuntaŋ api
kuŋtäŋpä kuneŋ. Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode pätak u
bureni ahäwayäŋ;
Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtäŋpä kuneŋ. *Sek 13:7*
28 * Upäŋkaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuŋpäŋ Galili komeken näkä
jukun päŋku api itkirewet. 29 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde
käwep api ut gamineŋ upäŋkaŋ näk ude nämo api täŋpet yäk. 30 Ude
yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiŋo bipani purup gera kadäni
yarä nämo yäŋirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäŋ. 31 *
Ude yäwänä Pitatä gwäk kwaiŋpäŋ man kehäromigän yäŋkuk; Nämo! Gäk
gutpäŋ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude
yäwänkaŋ noriyetä udegän yäŋkuŋ.

Jesutä Getsemane päŋku nani-ken yäŋapiŋkuk
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 * Kuŋtäŋgän Getsemane epän tobätken ahäŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye
yäwetkuk; Ŋode irirä näk päŋku yäŋapik man yäwayäŋ yäk. 33 Ude
yäŋkaŋ ätu yepmaŋpän irirä Pita Jems Jon ugänpäŋ yämaguränkaŋ kuŋkuŋ.
Kuŋtäŋgän Jesu nadäwän umuri pähap täŋpäpäŋ yäŋkuk; 34 * Bänepna-
ken butewaki nadäwätäk pähap ahäŋ namitak unitä nurek yäŋ nadätat.
Unita in ŋogän kodak itkaŋ nabäŋ näwatkot yäk. 35 Ude yäŋpeŋ ätu

* **14:18:** Sam 41:9 * **14:24:** Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * **14:27:** Mak 14:50
* **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 * **14:31:** Jon 11:16 * **14:32:** Jon 18:1 * **14:34:** Jon 12:27

nanak kuŋpäŋä bäräpi nadäŋpäŋ kome terak maŋpän äpmoŋpäpäŋ komi nadäŋkuko u nanatä nadäŋ naminŋirän paorän yäŋpäŋ ŋode yäŋapiŋkuk;
36 * O nan, gäk imaka kubä täŋpayäŋ nämo bäräp tak täyan. Unita komi bäräpi nadäwayäŋ täyat u ketäreŋ namisi. Upäŋkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋaken nadäktä kaŋ ahäwän.
37 Ude yäŋpäŋ äma yaräkubä unitä itkuŋ-ken äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ yabäwän däpmon pat itkuŋ. Däpmon parirä yabäŋpäŋ Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata däpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? 38 * Täŋyabäk-ken kwitaneŋta ket nadäŋpäŋ yäŋapik man yäŋ itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaŋ upäŋkaŋ kehäromijin nämo yäk.
39 Ude yäwetkaŋä äneŋi kuŋpäŋ yäŋapik man yäŋkuko udegän yäŋkuk.
40 Yäŋapik man ude yäŋ paotpäŋ äbäŋpäŋ yabäŋkuk; Däpmonta yewäpäŋ pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk taŋpäŋ man kubä nämo iwetkuŋ. 41 Eruk Jesu äneŋi kuŋpäŋ täŋkuko udegän täŋkaŋ äbäŋpäŋ yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkaŋ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma keri terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. 42 Akwäpäŋ päŋku yabäŋ ahäna! Äma iwan keri-ken nepmakta yäwani äbätak ŋo yäk.

Komi ämatä Jesu iŋitkuŋ
Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

43 Jesu man ude yäŋirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahäŋ yämiŋkuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuŋ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwoŋärewani äma ba Juda täŋo ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuŋ.
44 Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä päŋku äma u geŋi dara nabäŋkaŋ upäŋ kaŋ iŋirut yäk. 45 Eruk Jesu ahäŋ iminpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! Ude yäŋpäŋ geŋi datkuk. 46 Eruk, ude täŋpän kaŋpäŋä iŋitpäŋ kerigän topuŋ. 47 Ude täŋirä iwaräntäki kubätä päipi pioŋ gänaŋ nanik wädäwän kwäpäŋä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni paiŋkuk.
48 Täŋpänä Jesutä komi äma äbuŋo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapäŋ kadä boham ikek nutnayäŋ äbäkaŋ?
49 * Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaŋ äroŋkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkut-ken ugän imata nämo nepmäŋitkuŋ? Upäŋkaŋ täga! Ude täŋ naminŋirä Anutu täŋo man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän. 50 Ude yäŋirän iwaräntäkiye kudup kaŋ-umuntaŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.
51-52 Täŋpäkaŋä äma gubaŋi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatkuk. Iwarirän komi ämatä iŋitnayäŋ täŋirä tek yabuko u pitpäŋ peŋpeŋ moräŋ metäŋpeŋ kuŋkuk.

Jesu manken teŋkuŋ
Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

53 Täŋpäkaŋ Jesu imagut yäpmäŋ bämop äma intäjukun iranitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken bämop äma, ba Juda täŋo ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma u kudup kubä-kengän ugän itkuŋ. 54 Yäpmäŋ kunjirä Pita mädengän yäwatpäŋ yot unitäŋo yewa gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋä komi äma ukät bok itpäŋ kädäp äŋäriŋ itkuŋ. 55 Täŋpäkaŋ Baga

* **14:36:** Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38 * **14:38:** Luk 11:4 * **14:49:** Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduptagän itpäŋ Jesu kumäŋ-kumäŋ utna yäŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 56 Täŋpäkaŋ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yäŋ jop manman ude yäŋkuŋ. Jop manman mäyap ude yäŋkuŋopäŋ man mebäri inigän inigän yäŋkuŋo unita man uterakgän nämo ahäŋkuk. 57-58 * Yäŋtäko äma ätutä akuŋpäŋ jopman ŋode yäŋkuŋ; Nin Jesu u man ŋode yäŋirän nadäŋkumäŋ; Näk kudupi yot äma keritä täŋpani ŋo wärämutpäŋ kepma yaräkubätagän äneŋi udewanigän äma keritä nämo täŋpani kubä api täŋpet yäk. 59 Man yäŋkuŋo u ini-ini yäŋirä mebäri kubägän nämo täŋkuk.

60 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋä Jesu iwet yabäŋkuk; Man kowata nämo yäwerayäŋ? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak? 61 * Yäŋirän Jesutä man kubä nämo yäŋkuk. Man nämo yäŋkaŋ kum ririrän intäjukun ämatä äneŋi iwet yabäkgän täŋkuk; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäkta iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniŋoret täkamäŋ unitäŋo nanaki gäk?

62 Yäwänä yäŋkuk; Yäyan ubayäŋ. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täŋo keri bure käda ittäŋgän kunum gänaŋ gubam terak äbäŋirän api kaŋ-yäputneŋ yäk. 63 Ude yäŋirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpäŋ iniken tek weŋ-gäjähutpäŋ yäŋkuk; Mangämän imata wari yäne? 64 * Anutu yäŋärok man iwetak unita in jide nadäkaŋ? Yäwänä kuduptagän ŋode yäŋkuŋ; U kumäkta biŋam täyak yäk. 65 Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuŋ, ätutäwä dapuri täŋpipiŋpäŋ keri mugwäjiŋpäŋ utkaŋ iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk. Ude täŋirä komi ämatä iŋitpäŋ keri pipiyäŋpäŋ iŋami dapun-ken utkuŋ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

66 Täŋpäkaŋ Pita yäman umu ririrän bämop äma intäjukunta irani unitäŋo watä webe kubä äbäŋpäŋ kaŋkuk; 67 Pita kädäp äŋäriŋ ririrän. Kaŋpäŋ ket täŋpäŋ kaŋ-yäpmäŋ äroŋkaŋ-äpäk täŋpäŋ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuŋarani kubä gäk yäk. 68 Yäwänä yäŋkuk; Gäk man jide yäyan? Yäŋiri guŋ täyat yäk. Ude yäŋpäŋ yäma-ken äpmoŋkuk. 69 Äpmoŋirän watä webe unitä kaŋpäŋ äma itkuŋo u yäwetkuk; Äma ŋo Jesu täŋo äbotken nanik yäk. 70 Yäwänä äneŋi äwo yäŋkuk. Eruk ätu itpäŋä ämawebe itkuŋo unitä iwetkuŋ; Nadäkamäŋ! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk. 71 Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkaŋ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

72 * Ude yäŋirän uterakgän puruptä gera yäŋirän kadäni yarä täŋkuk. Täŋpänkaŋ Pitatä nadäwän tumbäpäŋ Jesutä man ŋode iwetkuko u nadäŋkuk; Puruptä gera yarä nämo yäŋirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadäŋkaŋ nadäwän ägekoräpäŋ konäm bumta kotkuk.

---

* **14:57-58:** Jon 2:19-21 * **14:61:** Mak 15:5; Luk 23:9 * **14:64:** Jon 19:7 * **14:72:** Mak 14:30

15

Jesu Pailat keri-ken peŋkuŋ
Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

1 * Täŋpäŋ tamimaŋ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni
ekäni u kuduptagän käbeyä täŋpäŋ Jesu utta tawaŋ peŋkuŋ. Ude täŋkaŋ
eruk, Jesu keri pädät täŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Pailat keri terak teŋkuŋ.
2 Teŋirä Pailattä Jesu iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo äma ärowani ba?
Yäwänä yäŋkuk; Yäyan uba yäk. 3 Täŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani
Jesuta yäŋpäŋ-kaŋiwat man mäyap yäŋkuŋ. 4 Ude yäŋirä Pailattä Jesu äneŋi
iwetkuk; Äma päke ŋonitä gäka man mäyap yäŋirä imata kowata nämo
yäyan? 5 * Ude iweränä Jesu kowata nämo yäŋkuk. Kowata nämo yäŋkaŋ
man kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.
6 Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ŋode täk
täŋkukonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadäŋpäŋ Pailat
iwerirä nadäŋ yämiŋpäŋ äma u yäniŋ kireŋpewän kuk täŋkuŋonik. 7 Kadäni
ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuŋ. Äma
uwä Rom gapmanta kokwawak nadäŋpäŋ ämik pewä ahäwäpäŋ äma
kubä kumäŋ-kumäŋ utkuŋo unita gapmantä komi yotken yepmaŋkuŋ.
8 Täŋpäkaŋ Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täŋkuko
udegän täŋpän yäŋ nadäŋpäŋ päbä Pailattä yäma-ken käbeyä täŋpäŋ itkuŋ.
9 Irirä Pailattä yäwet yabäŋkuk; Juda äma intäŋo intäjukun äma ŋo pitpäŋ
tewa kwän? 10 (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode nadäŋpäŋ yäwetkuk;
Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadäŋkuŋo unita Jesu näkken
pewä äbuk yäŋ nadäŋkuk.)
11 * Täŋpäkaŋ Pailattä Jesu tewa kwän yäŋ yäŋkuko upäŋkaŋ bämop äma
unitäwä ämawebe päke u peŋ yäwet-yäwet täŋtäko yäŋkuŋ; Barabaspäŋ
tewi äbäŋ nimän! 12 Ude yäŋirä Pailattä äneŋi yäwet yabäŋkuk; Yäkaŋ unita
Juda täŋo Intäjukun Äma yäŋ iwet täkaŋ ŋowä jide täŋ imet? 13 Yäwänä
äma päke unitä gera pähap ŋode yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän!
14 Yäwäwä yäwetkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäweränkaŋ ehutpäŋ
gera kehäromigän yäŋpäŋ iwetkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän!
15 Ude yäwäkaŋ ämawebe bänepi yäpmäŋ äpäkta Pailattä Barabas jop tewän
äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä päripmäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä
kumäkta komi ämata yämän yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu yäŋärok man iwetkuŋ
Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

16 Yäniŋ kirewänpäŋ Pailat täŋo komi ämatä Jesu yot gänaŋ nanik
yäpmäŋ äpämaŋ päŋku yot mäde käda komi äma täŋo yewa gänaŋ äroŋpäŋ
noriye ätuta gera yäŋpewä äbuŋ. 17 Yäŋpewä äbäkaŋ tek gwagäri intäjukun
ämatä täk täkaŋ udewani täŋ iminpäŋä intäjukun täŋo gwäpäta gup-
mom yenpäŋ kedoŋ täŋpäŋ gwäki-ken ähät iminkuŋ. 18 Ude täŋpäŋ sära
man iwetpäŋ yäŋkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, ganiŋ oretkamäŋ! yäk.
19 Täŋpäŋ pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwaŋ ibarit täk täŋkuŋ. Täŋpäŋ
gukut imäpmok täŋ iminpäŋ jop iniŋ oretkamäŋ yäŋkaŋ täŋkuŋ. 20 Täŋirek-
irek ude täŋ iminpäŋä intäjukun äma täŋo tek yäŋopmäŋ iminpäŋ tek
iniken upäŋ äneŋi täŋ iminkuŋ. Ude täŋ iminpäŋ, eruk päya kwakäp terak
utnayäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ.

---

* **15:1:** Luk 22:66 * **15:5:** Ais 53:7; Mak 14:61 * **15:11:** Apos 3:13-14

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ
Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

21 * Eruk, yäŋiknat yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä wäpi Saimon u epäniken
naniktä äbätäŋgän äbä peroŋkuŋ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada
kenta Rufus unitäŋo nani. Äbä peroŋpäŋä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo
päya kwakäp buramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ. 22 Kuŋtäŋgän kome kubä
wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahäŋkuŋ. 23 Ahäŋpäŋä
eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäŋ Jesu gupi
kwitawän yäŋpäŋ imiŋkuŋ. Imäwä bitnäŋkuk. 24 * Täŋirä komi ämatä teki
yäŋopmäŋ imiŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Päya kwakäp terak utpäŋä
Jesu täŋo teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ.
25 Täŋpäŋ 9'kirok täŋirän utkuŋ. 26 Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda
man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

ŊowÄ JESU, JUDA Ämawebe TÄŋo
INTÄjukun Äma.

27 Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok
däpuŋ. [28 * Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwanitä bureni
ahäŋkuk; Kawä äma waki täŋpani täŋkuk.] 29-30 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuŋkaŋ
äbäk täŋkuŋo unitä yäŋärok man iwetpäŋ ketsiwoŋ täŋpäŋ yäŋkuŋ; A! Gäk
ŋonitä kudupi yot wärämutpäŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yäŋ
yäŋkuno udegän gupka täŋkentäŋpäŋ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!
31 Ude yäŋirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä udegän
täŋ-ireŋpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentäŋ
yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäkta täŋpän wakaŋ yäk. 32 Ŋowä Anutu
täŋo iwoyäwani Kristo, Isrel täŋo Intäjukun Äma itak u täŋpäwä päya
kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! yäŋ
yäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äma yarä däpmäŋpäŋ kukŋi kukŋi yepmaŋkuŋo unitä
udegän yäŋärok iwetkumän.

Jesu kumbuk
Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

33 * Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk.
Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ utpäŋ patpäŋ it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok
täŋkuk. 34 * Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera
taŋi ŋode yäŋkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak
Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan? 35 Ude yäŋirän äma kaŋ itkuŋo
unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 36 * Yäŋirän
nadäŋpäŋ äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik
yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät täŋpäŋ
Jesuta imiŋpäŋ noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijatä bureni
päbä ketärewayäŋ käwep yäk.
37 Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yäŋpäŋ kumbuk.
38 Kumäŋirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin
ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. 39 Täŋpäŋ Jesutä kumäŋirän
komi äma täŋo watä äma unitä dubini-ken itkaŋ kawän inide kubä
täŋpäpäŋ yäŋkuk; Bureni-inik, äma ŋowä Anutu täŋo Nanaki!

---

* **15:21:** Rom 16:13 * **15:24:** Sam 22:18 * **15:28:** Ais 53:12 * **15:29-30:** Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58 * **15:33:** Amo 8:9 * **15:34:** Sam 22:1 * **15:36:** Sam 69:21

40 * Täŋpäkaŋ webe ätu ban itkaŋ Jesu kumäŋirän kaŋkuŋ. Ukät nanik
ätu täŋo wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems
gubaŋi kenta Joses täŋo miŋi u, ba Salome ukät penta itkuŋ. 41 Webe
u kuduptagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän täŋpäŋ watä epän
täŋ imiŋ yäpmäŋ äbäk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ugän nämo, webe ätu Jesu-kät
Jerusalem yotpärare-ken penta äroŋkuŋo u imaka, äbä itpäŋ kaŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ
Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

42-43 Sabat keräp taŋirän eruk bipäda Juda täŋo äma ekäni kubä wäpi
Josep u äbuk. U komeni Arimatea. Uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ
yäwat piäni kwawak ahäŋirän kakta itsämäŋtäŋ kuŋat täŋkukonik. Eruk,
äma unitä Pailat-ken umunkät nämo, bätakigän kuŋpäŋ Jesu täŋo gupi
awaŋ gänaŋ änekta iwet yabäŋkuk. 44 Täŋirän Pailattä yäŋkuk; Wa! Imata
bäräŋeŋ kumäŋtak yäŋ nadäŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun äma yäŋpewän
äbänä iwet yabäŋkuk; Jesu bureni kumak? 45 Äma unitä bureni kumak
yäŋ yäwänä Joseptä Jesu gupi änekta nadäŋ imiŋkuk. 46 Nadäŋ imiŋirän
Joseptä päŋku tek paki suwaŋpäŋ, Jesu täŋo gupi päya kwakäp terak
nanik ketäreŋ päpä tek yäpuko unitä uwäk täŋkuk. Ude täŋpäŋ mobä
awaŋ kodaki kubä äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u gänaŋ peŋkuk.
Peŋpäŋä mobä kubä pimiŋ iwat-pewän päŋku mobä awaŋ meni uwä
yäput pipiŋkuk. 47 Äneŋirän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi
Maria Joses täŋo miŋi, yarä u kaŋkumän.

16

Jesutä äneŋi akuŋkuko unitäŋo manbiŋam
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

1 Täŋpäkaŋ Juda täŋo Sabat täreŋirän Maria Makdala komeken nanik,
wahupi Maria Jems täŋo miŋi ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu täŋo
gupi ärut imikta gakŋi mebäri mebäri käbäŋi tägatäga u suwaŋpäŋ tuŋum
täŋkaŋ itkuŋ. 2 Eruk Sande tamimaŋ kome ket nämo yäŋeŋirän tuŋum
ukeŋo yäpmäŋ Jesu täŋo gupi peŋkuŋ-ken uken kuŋkuŋ. 3-4 Kuŋit kuŋit
yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋtäŋ kuŋkuŋ; Mobä, awaŋ meni täŋpipiwani u netätä
yäpmäŋ keweŋ nimayäŋ? Ude yäŋpäŋ dapun täŋpäŋ kaŋkuŋ; Mobä pähap
uwä yäpmäŋ keweŋkuŋo mobä awaŋ meni tumäŋirän. 5 Eruk ude kaŋkaŋ
äroŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma gubaŋi kubä tek paki nikek awaŋ käwuri bure käda
maŋit ririrän. Kaŋpäŋ umuntaŋpäŋ bumta kwaiŋkuŋ.

6 Kwaiŋirä yäwetkuk; Umuntäneŋo. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp
terak utkuŋo ukeŋo känayäŋ äbäkaŋ? U ŋo nämo itak yäk. Akumaŋ kuk!
Patpat bägupigän ŋo kawut! 7 * Unita in päŋku Pita ba iwaräntäkiye ätu
biŋam ŋode yäwerut; Jesu uwä Galili komeken intäjukun it kirewayäŋ
kuk. U päŋku kawut, täwetkuko ude. 8 Ude yäweränkaŋ webe yaräkubä
uwä umun pähap täŋkaŋ awaŋken naniktä metäŋpeŋ kwaiŋtäŋ kuŋkuŋ.
Bumta umuntaŋkuŋo unita imaka kaŋkuŋo u ämawebe nämo yäwettäŋ
kuŋkuŋ.

Jesu noriye wanoriye ahäŋ yämiŋkuk
Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

---

* **15:40:** Luk 8:2-3 * **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28

[9 * Jesu uwä Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktä akumaŋ päŋku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magärani Jesutä ini yäwat kireŋ imiŋkuko u ahäŋ imiŋkuk. 10-11 * Ahäŋ imiŋirän webe uwä päŋku äma Jesukät kuŋarani konäm butewaki täŋ irirä yabäŋpäŋ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yäŋ yäweränkaŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.

12-13 Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋirän Jesutä gupi inigän kubä äworeŋkaŋ ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämänkaŋ äma yarä unitä äyäŋutpeŋ päŋku noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

14 * Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahäŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwetpäŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? 15 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga u kaŋ yäwettäŋ kut. 16 * Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume ärurayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. 17 * Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋira näk wäpna terak kudän ŋode api tänеŋ; Mäjo api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, 18 * ba gämok keritä api yepmäŋitneŋ, ba ume waki naŋirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken iŋirirä api täganeŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk
Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

19 * Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu keri bure käda itkukotä itak. 20 * Äroŋirän iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋit mani biŋam u täŋkehärom takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahäŋkuŋ.]

---

* **16:9:** Luk 8:2 * **16:10-11:** Mat 28:10 * **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Apos 1:8 * **16:16:** Apos 2:38 * **16:17:** Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46 * **16:18:** Luk 10:19; Apos 28:3-6 * **16:19:** Apos 2:33-34 * **16:20:** Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk
Luktä guŋ äbot ämawebeta yäŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Luk imata manbiŋam ŋo kudän täŋkuk?

1 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä;
Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän ahäŋkuŋo
unitäŋo manbiŋam kudän täkta piäni taŋi täŋ yäpmäŋ äbuŋ. 2 * Imaka
bian ahäŋirä ini dapuritä kaŋpäŋ nadäŋkuŋo u ba apiŋo ahäŋ yäpmäŋ
abäkaŋ ugänpäŋ kudän täŋkuŋ. Äma uwä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäk-
ahäk piä täŋkaŋ manbiŋam ŋowä nimiŋkuŋ. 3-4 Täŋpäkaŋ näk imaka,
kadäni käroŋi manbiŋam ŋo yäput pektä päŋku tärek-tärek u kuduptagänta
ket nadäwa yäŋkaŋ yäŋyabäk piä täŋ yäpmäŋ abut. Unita äma ärowanina
Tiofilus, gäkä manbiŋam gäwerani u bureni-inik yäŋ nadäkta imaka imaka
ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam siwoŋi kudän täŋpäŋ gäkken pewa ärekta
nadäk peŋkut. Eruk manbiŋam uwä ŋode;

Aŋero kubätä Sekaraia ahäŋ imiŋkuk

5 * Herottä Judia kome täŋo intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma
kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya
unitä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot
kubäken nanik. 6 Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋat
täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täŋo baga man ba jukuman kuduptagän
iwat moreŋpäŋ waki kubä nämo täk täŋkumänonik. 7 Upäŋkaŋ nanakiye
nämo. Elisabet äruŋ it yäpmäŋ äbäŋkä tägawani webe pähap täŋkumän.
8 Täŋpäkaŋ kadäni kubä, Sekaraia täŋo äbottä Anutu iŋamiken bämop
äma piä täkta kadäni ahäŋkuk. 9 * U bämop ämatä täk täŋkuŋo ude piä
yäpmäŋ daniŋpäŋ Sekaraiatä kudupi eŋi gänaŋ Anutu iŋamiken gupe
käbäŋi nikek ijiŋ imikta ahäŋkuk.
10 Eruk, gupe käbäŋi nikek ijik-ijik kadäni ahäŋirän ämawebe mäyaptä
äbäŋkaŋ kudupi eŋi yämän umu itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ
itkuŋ. 11 Yäŋapik man yäŋ irirä kudupi eŋi gänaŋ Sekaraia gupe käbäŋi
nikek ijiŋ ittäŋgän kaŋkuk; Ekäni täŋo aŋero kubätä gupe käbäŋi nikek
ijiwani täŋo käwuri bure käda ahäŋpäŋ irirän. 12 Kaŋkaŋ kikŋutpäŋ
bumta umuntaŋkuk. 13 Ude täŋpänä aŋero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk
umuntäweno. Anutu gäkŋo yäŋapik man nadäŋ gamitak yäk. Unita
webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaŋ wäpi
Jon yäŋ, kaŋ iwet. 14 Täŋpäŋ nanak unita bänep täga nadäŋpäŋ oretoret
api täŋpen. Ba unitä ahäŋirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadäŋpäŋ
oretoret udegän api täneŋ yäk.
15 * Imata, nanaka unitä tägaŋpäŋ Ekäni iŋamiken wäpi biŋam ikek
api irek. Täŋkaŋ wain ume ba täŋguŋguŋ ume ätu nämoinik api nak
täŋpek. Täŋkaŋ ahäwayäŋ täyak-ken unitä it yäpmäŋ ärowayäŋ täkken
Kudupi Munapiktä uwäktäŋ iminirän api irek. 16 Täŋpäkaŋ unitä Isrel
ämawebe Anutu mäde ut iminkuŋo u mäyap bänepi yäpmäŋ sukureŋpäŋ

* **1:1:** Apos 1:1 * **1:2:** Jon 15:27 * **1:5:** 1Sto 24:10 * **1:9:** Kis 30:7 * **1:15:** Nam 6:3

yepmaŋpän Anutu Ekänini-ken äneŋi api kuneŋ. 17 * Bureni, kuŋat-
kuŋari ba kehäromini Profet Elaijatä täŋpeŋ kuŋatkuko udegän api täk
täŋpek. Ekänita intäjukun kuŋkaŋ nädanani täŋo kokwawak yäpän-siwoŋ
tawäpäŋ yepmaŋit, ba äma man bitnäk täk täkaŋ unitäŋo bänepi yäpmäŋ
sukureŋpäŋ yepmaŋpän äma siwoŋi täŋo kädet kuroŋgän api iwat täneŋ.
Ude täŋpayäŋ täko uwä Ekänita watä piä täŋ imikta ämawebe äbot ket utpäŋ
yepmak täŋtäŋ api kwek yäk.

18 * Eruk, aŋerotä man ude iweränä, Sekaraiatä kowata ŋode iwetkuk;
Man yäyan u jide täŋpäŋ bureni yäŋ nadäwet? Näk tägawani-inik ŋo, ba
webena imaka, webe pähap ŋo! 19 * Ude yäwänä aŋerotä iwetkuk; Näk
wäpna Gebriel, Anutu iŋamiken it täyat unita jopman nämo gäweret yäk.
Nämo, manbiŋam täga ŋo gäwetta Anututä ini naniŋ kireŋpewän äbätat.
20 * Gäk nadätan? Näkŋo man nämo nadäŋ namitan unita meka bäräp
tawäpäŋ man kum api iren. Ude täŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋiri manbiŋam
gäwetat ŋonitä ahäwänkaŋ man äneŋi api yäwen. Manbiŋam yäyat ŋowä
kadäni yäŋ imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

21 Täŋpäkaŋ ämawebe Sekaraiata yäŋkaŋ yäman umu irä wawäwä
nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kudupi eŋi gänaŋ uken imatäken kubätä
ahäŋirän Sekaraia kadäni käroŋi ŋowä itak? 22 Ude yäŋirä yäman äpäŋpäŋ
ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäŋ man
kum itkuko unita keri-tägän wärani täŋyäreŋkuk. Täŋpänä ämawebetä
nadäŋkuŋ; Imaka kudupi kubä kudupi eŋi gänaŋ kaŋkaŋ käwep äpätak
yäk.

23 Eruk mäden, Sekaraia täŋo piä u täŋpän tärewäkaŋ komeni-ken
kuŋkuk. 24 Päŋku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkaŋ
eŋi gänaŋgän it yäpmäŋ kuŋirän komepak 5 ude täreŋkuk. 25 * Täŋpäkaŋ
Elisabet nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuk; Ekänitä iron u täŋ namitak!
Apiŋo Ekänitä oraŋ naminŋirän näkŋo mäyäkna ämawebe iŋamiken paotak
yäk.

Aŋerotä Maria ahäŋ imiŋkuk

26 Elisabettä nanak kok ikek it yäpmäŋ kuŋtäŋgän komepak 6 täreŋirän,
eruk kadäni uken Anututä aŋero Gebriel u peŋ iwet-pewän yäpmäŋ
yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuŋkuk. 27 * Webe
gubaŋ kubä äma kubä wäpi Josep unita yäŋkaŋ iwoyäŋkuŋo webe uken
kuŋkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täŋkaŋ webe gubaŋ iwoyäŋ
iminkuŋo u wäpiwä Maria. 28 Eruk, Gebrieltä webe uken kuŋpäŋ iwetkuk;
Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäkkät itpäŋ iron täŋ gamitak.
29 Ude iweränä Mariatä man u nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ yäŋkuk; Yäke! Man
kubä ŋo jidewanipäŋ nadätat? 30 Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Maria, gäk
umuntäweno! Anututä ini nadäŋ gamitak. 31 * Nadätan? Gäk nanak
kok itpäŋ nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyaŋpäŋ wäpiwä Jesu yäŋ
api iweren. 32 U äma ekäni kubä ude irirän ŋode api iwetneŋ; U Anutu
Ärowani Bureni unitäŋo Nanaki yäŋ api iwetneŋ. Täŋpäkaŋ Anututä
intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. 33 * Unitä Jekop täŋo

---

* **1:17:** Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 * **1:18:** Stt 18:11 * **1:19:** Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14
* **1:20:** Luk 1:45 * **1:25:** Stt 30:23 * **1:27:** Mat 1:16,18; Luk 2:5 * **1:31:** Ais 7:14; Mat
1:21-23 * **1:33:** Dan 7:14; Mai 4:7

äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Täŋpäkaŋ yabäŋ yäwat piä täŋpayäŋ täko uwä paot-paori nämo api täŋpek.
34 Eruk, Mariatä u nadäŋpäŋä aŋero ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide
ude api ahäwek? Näk äpna nämo ŋo! 35 * Mariatä ude yäwänä aŋero unitä
iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äroŋirän Anutu Ärowani Bureni-
inik unitäŋo kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak
kudupi bäyawayäŋ täno uwä Anutu täŋo Nanaki yäŋ api iwetneŋ. 36 Unita
ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täŋkuko upäŋkaŋ apiŋo koki itak
yäk. Bian äruŋ yäŋ iwerani upäŋkaŋ apiŋo nanak kok itpäŋ it yäpmäŋ
äbäŋirän komepak 6 täretak. 37 * Nadätan? Anututä imaka kubä täŋpayäŋ
nadäŋpäŋ uwä bureni-inik täŋpek. 38 Aŋerotä man ude iweränä Mariatä
yäŋkuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täŋo piä watä webegän. Unita imaka
kubä täŋ namayäŋ nadäŋpäŋä, yäyan ude kaŋ täŋ namän. Mariatä aŋero
man ude iweränkaŋ teŋpeŋ kuŋkuk.

Mariatä Elisabet käwayäŋ kuŋkuk

39 Kuŋirän Maria akumaŋ bäräŋeŋ kumaŋ Judia kome pom itkuŋ-ken
yotpärare kubä uken kuŋkuk. 40 Kumaŋ päŋku uken ahäŋkaŋ Sekaraiatä
eŋi gänaŋ äroŋpäŋä Elisabet iniŋ oretkuk. 41 * Ude täŋirän nanak Elis-
abet koki gänaŋ itkuko unitä kikŋutpäŋ wareŋ täŋkuk. Ude täŋpänkaŋä
Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk täŋpäŋ itkuk. 42 * Täŋirän Elisabet
oretoret man terak ŋode yäŋkuk; Maria! Anututä gäka iron täŋ gamiko
uwä webe ätu täŋo yärepmitak yäk. Ba nanak gäk kokka gänaŋ itak u
imaka udegän, Anututä iron taŋi täŋ imani. 43 Näk jidewani unita Ekänina
täŋo miŋi gäk nabäwa yäŋkaŋ äbätan? 44 Nadätan? Gäkä naniŋ oreriri
nanak kokna-ken itak ŋo täga nadäŋpäŋ uterakgän kikŋutpäŋ wareŋ täk!
45 * Gäk Ekäni täŋo biŋam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yäŋ
nadäkinik täŋkuno unita Ekäni täŋo oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude
yäŋkuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

46 * Täŋpäŋ Mariatä yäŋkuk;
Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmäŋ akutat!
47 Täŋira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniŋ
oretak.
48 * Näk piä watä webeni jopi upäŋkaŋ iron täŋ naminkuk. Apiŋo ba
kämi-kämi ämawebe kuduptä ŋode api näwetneŋ; Anututä iron taŋi
täŋ gamani.
49 Anutu Kehäromitä imaka taŋi kubä täŋ naminkuko unita ude api
näwetneŋ. Unita wäpi biŋam kudupi-inik itak yäŋ yäwa!
50 * Näk nadätat, Anutu täŋo bänep iron pähap uwä äma mani bu-
raminpäŋ gämori-kengän kuŋat täkaŋ unita biŋam.
Ba unitäŋo nanakiye täŋo nanakiye tawaŋ uteraktä pen udegän api
kwek.
51 * Keritä piä kehäromi udegän täk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä
ärowani täŋpani u yäwat kireŋpewän uken-uken kuŋtäŋpä kuk täkaŋ.

---

* **1:35:** Mat 1:20 * **1:37:** Stt 18:14 * **1:41:** Luk 1:15 * **1:42:** Lo 28:4 * **1:45:** Luk 1:20
* **1:46:** 1Sml 2:1-10 * **1:48:** Luk 1:25, 11:27 * **1:50:** Sam 103:13,17 * **1:51:** 2Sml 22:28

52 * Unitä intäjukun äma kehäromi täŋo wäpi biŋam ärowani u yäpmäŋ päpä peŋpäŋ äma jopi äpani täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyak.
53 * Täŋkaŋ äma jäwärita imaka tägatäga daiŋ yämiŋkaŋ äma tuŋum mäyap ikek uwä yäwat kireŋpewän ketäŋ kuk täkaŋ.
54 * Täŋpäkaŋ piä ämaniye Isrel nanik u täŋkentäŋ yämiŋ yäpmäŋ äbuk. Täŋkuko udegän butewaki pen nadäŋ yämik täyak.
55 * Ba oraniyeta ude api täŋ yämet yäŋ yäwetkuko udegän Abrahamkät unitäŋo äboriye mäden ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita butewaki tärek-täreki nämo nadäŋ yämik täyak.
56 Mariatä kap ude teŋkaŋ Elisabet-kät it yäpmäŋ kuŋirän komepak yaräkubä ude täreŋkuŋ. Tärewäkaŋ Maria äneŋi komeni-ken kuŋkuk.

Jon ume ärut yämani täŋo manbiŋam

57 Eruk ittäŋgän Elisabet nanak ämani bäyaŋkuk. 58 Bäyaŋirän mähemiye ba noriye wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täŋ imiŋkuko biŋam u nadäŋpäŋä oretoret pähap täŋ imiŋkuŋ. 59 * Eruk kepma 8 ude täŋirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk madäŋkaŋ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yäŋkaŋ äbuŋ. 60 * Äbä nani wäpi yäŋirä miŋitä yäŋkuk; U nämo yäk. Wäpi Jon yäŋ iwetnayäŋ. 61 Miŋitä ude yäwänä äma päke unitä iwetkuŋ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk. 62 Ude yäŋkaŋ nanitä nanaki wäpi jide yäŋ iwerayäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketwära-wära täŋireŋkuŋ.
63 Täŋpäwä Sekaraiatä kudän täŋpani täŋo tuŋumta yäwet yabäŋkuk. Eruk, u yäpmäŋpäŋä äma päke itkuŋo u iŋamiken ŋode kudän täŋkuk; Ŋo wäpiwä Jon. Ude kudän täŋirän kaŋkaŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 64 Eruk, uterakgän Sekaraia meni bäräp tawäpäŋ man kum itkuko ukeŋowä meni äneŋi pidäm taŋkuk. Ude täŋkaŋä man yäŋpäŋ Anutu wäpi bumta iniŋ oretkuk. 65 Ude täŋirän noriye wanoriye ini u nanik u kaŋkaŋ umuntaŋkuŋ. Umuntaŋkaŋ kudän mebäri mebäri ahäŋirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuŋat moreŋkuk. 66 Kuŋat moreŋirän ämawebe manbiŋam u nadäŋkuŋo u kudup bänepi-ken nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kämi-kämi nanak uwä kädet kuroŋ jide ude api iwarek? Ekäni täŋo kehäromi ukät itkamän yäŋ nadäŋpäŋ unita man udewä yäŋkuŋ.

Sekaraia oretoret täŋpäŋ kap teŋkuk

67 Täŋpäkaŋ Jon täŋo nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkaŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ ŋode yäŋkuk;
68 * Isrel ämawebe täŋo Ekäni Anututä nin ŋo nadäŋ nimiŋpäŋ wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmäŋ akuna!
69 * Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahätak.
70 Bian-inik profet jukuman yäwerän yäŋahäk täŋkuŋo udegän ahätak.
71 * Anututä ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Näk ämawebenaye iwan keri-ken nanikpäŋ api yäyomägaret yäk.

---

* **1:52:** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53:** 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 * **1:54:** Ais 41:8; Sam 98:3 * **1:55:** Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 * **1:59:** Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * **1:60:** Luk 1:13 * **1:68:** Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 * **1:69:** Sam 18:2 * **1:71:** Sam 106:10

Äma nadäwäwak täŋ yämik täkaŋ u keri-ken nanikpäŋ api yäyomägaret yäŋ yäŋkuk.
72 * Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋkuk.
Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäŋkuko uterak nadäŋ iwatpäŋ bureni ahätak ŋo.
73-74 * Bian oranin pähap Abraham yäŋkehäromtak man iwetkuko ude apiŋo ninta täyak.
Ba nintä umunkät umunkät nämo kuŋatpäŋ iniken piä u täneta yäŋpäŋ iwan keri-ken nanik api tämaguret yäŋ yäŋkuko u täyak ŋo.
75 * Unita yäŋkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuŋatpäŋä iniken piä ugänpäŋ iŋitpäŋ täŋpäŋ iŋamiken kädet siwoŋigän api kuŋatne.

76 * Täŋ, nanakna, gäkä jukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo kädet api täwireno unita gäka Anutu Ärowani Bureni-inik unitäŋo profet yäŋ api gäwetneŋ.
77 * Ekäni uwä ämawebeniye täŋo waki-wakini ärut täŋpän kwäpäŋ inita biŋam yämagurayäŋ täko unita yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋiri api nadäneŋ.
78 * Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ŋode api täŋpek; Kunum gänaŋ täŋo peŋyäŋek u api iniŋ kireŋpewän äpäŋ nimek.
79 * Peŋyäŋek uwä ämawebe bipmäŋ urani-ken itkaŋ kumäkta umuntaŋ itkaŋ unita api peŋyäŋeŋ yämek.
Peŋyäŋek unitä nintäŋo kädet kuroŋnin nipmäŋit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäŋ kuŋatneta yäwani.
Jon täŋo nani Sekaraiatä man ude yäwän täreŋkuk.
80 * Täŋpäkaŋ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaŋkuk. Täŋkaŋ kome jopi-ken it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Isrel ämawebe iŋamiken kwawak ahäŋpäŋ Anutu täŋo man yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkukonik.

2

Jesu nanaktä ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam
Mat 18:1-25

1 Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täŋo intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabäŋ yäwarani unita jukuman ŋode pewän yäpmäŋ kuŋatkuk; Ämawebe päke u wäpi kuduptagän gapman täŋo wäp kudän tawaŋ terak api peŋ moreneŋ yäk. 2 (Piä udewani bian kubä nämo täŋkuŋ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kaŋiwat piä täŋirän yäput peŋkuŋ.) 3 Eruk, ude nadäŋpäŋ ämawebe kuduptagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuŋ moreŋkuŋ.
4 Kuŋirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäŋ peŋpeŋ Judia kome Betlehem yotpärare uken kuŋkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuŋkuk. 5 * U kwayäŋpäŋä webeni biŋam yäŋ imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkaŋ kuŋkumän. 6 Kumaŋ päŋku kome uken ahäŋpäŋ ittäŋgän nanak bäyawayäŋ keräp taŋkuk. 7 *

* **1:72:** Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45 * **1:73-74:** Stt 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75:** Tai 2:12-14 * **1:76:** Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 * **1:77:** Jer 31:34 * **1:78:** Ais 60:1-2 * **1:79:** Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 * **1:80:** Luk 2:40; Mat 3:1 * **2:5:** Luk 1:27 * **2:7:** Mat 1:25

Täŋpäkaŋ eŋi äma ban naniktä pätneŋta täŋpani u tokŋeŋ moreŋkuŋo unita
bägupta wäyäkŋeŋpäŋ bulimakautä eŋiken päro itkumän. Päro u itkaŋ
nanaki tuäni bäyaŋkuk. Bäyaŋkaŋ tektä uwäk täŋpäŋ bulimakautä ketem
näŋpani gäpe gänaŋ pewän patkuk.

Aŋerotä sipsip watä äma ahäŋ yämiŋkuŋ

8 Täŋpäkaŋ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta
watäni itkuŋonik. 9 Irirä Ekäni täŋo aŋero kubätä ahäŋ yämiŋkuk.
Ahäŋ yämiŋirän Ekäni täŋo peŋyäŋek ägonitä peŋ-yäŋeŋirän bumta
umuntaŋkuŋ. 10 Umuntaŋirä aŋerotä yäwetkuk; E, in umuntäneŋo! Näk
manbiŋam täga kubä yäpmäŋ abätat yäk. Manbiŋam tägagämän täwerayäŋ
täyat ŋonitäŋo bureni uwä äma kuduptagän täŋkentäŋ yämikta biŋam!
Täŋkentäŋ yämiŋirän oretoret pähap api täneŋ yäk. 11 Apiŋo edap ŋogän
ämawebe paot-paotta biŋam täŋpani wädäŋ tädotpäŋ yepmakta yäwani u
Devit täŋo yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni Kristo!
12 Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäŋ uwäk täwani bulimakau
täŋo gäpe gänaŋ parirän kaŋpäŋä yäŋirän nadäŋkumäŋo ukeŋo u yäŋ kaŋ
nadäwut yäk.

13 Yäwänkaŋä uterakgän kunum gänaŋ nanik aŋero äbot tawaŋ käroŋ
ahäŋpäŋ noripak-kät ŋode yäŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ;

14 * Kunum gänaŋ unu Anutu iniŋ oretna!
Kome terak ämawebe Anututä ini yabäŋgärip täk täyak-ken bätaki
pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäŋ imiŋkuŋ

15 Aŋerotä man ude yäŋ paotpäŋ peŋpeŋ kunum gänaŋ äroŋirä sipsip
watä äma ukeŋonitä näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Eruk kuna! yäk. Betle-
hem päŋku imaka kubä ahäŋirän Ekänitä niwerako u käna! 16 * Ude
yäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku Maria Josep yabäŋ ahäŋpäŋ nanak paki gäpe gänaŋ
patkuko u imaka, kaŋkuŋ. 17 Kaŋpäŋ nanak unitäŋo manbiŋam aŋerotä
yäwerän nadäŋkuŋo u yäwetkuŋ. 18 Yäwerirä ämawebe itkuŋo u nadäŋpäŋ
jäkjäk yambuŋ. 19 * Täŋ, Mariatäwä man u nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋatkuk. 20 Täŋpäkaŋ sipsip watä ämatä imaka kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋo
unita Anutu iniŋ orettäŋ äneŋi piäni-ken kuŋkuŋ. Man aŋerotä yäwetkuko
udegän kaŋkuŋo unita.

Simeontä Jesu kaŋkuk

21 * Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi moräk madäŋpäŋ wäpi
Jesu yäŋ iwetkuŋ. Wäpi Jesu uwä, Maria nanak kok nämo irirän aŋero
kubätä ahäŋ iminpäŋ wäpi iwetkuko u. 22 * Täŋpäkaŋ Mosestä bian
kädet webe nanak bäyaŋpäŋ ini ba nanak paki u Anutu iŋamiken kuräki
itta baga man terak kudän täŋkuk. Eruk, kädet u iwatpäŋ Maria kenta
Joseptä Jesu nanak Anututa biŋam imikta yäŋikŋat yäpmäŋ Jerusalem
äroŋkumän. 23 * Ude täŋkumäno uwä Ekäni täŋo baga man ŋode kudän
täwani u iwatpäŋ täŋkumän; Nanakjiye intäjukun nanik u Anututa biŋam
kaŋ iniŋ kirewut yäŋ kudän täwani. 24 * Ba Ekäni täŋo baga man kubä
pen ŋode nadäŋkumän; In Anutu iŋamiken kuräki itta barak wäpi känaräm
yaräpäŋ yäpmäŋpäŋ Anututa ijiŋ imut yäk. Ba känaräm nämo iränä barak

---

* **2:14:** Luk 19:38 * **2:16:** Luk 2:10-12 * **2:19:** Luk 2:51 * **2:21:** Luk 1:31,59 * **2:22:** Wkp 12:1-8 * **2:23:** Kis 13:2,12,15 * **2:24:** Wkp 12:8

wäpi yägu udewani yaräpäŋ ijiŋ imut. Eruk, baga man unita nadäŋpäŋ
Jerusalem itkaŋ udegän täŋkumän.
25 * Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärare-
ken itkuk. Uwä äma siwoŋi, Anutu kadäni kadäni iniŋ orerani. Äma
unitä Anututä Isrel ämawebeta täŋkentäŋ yämik-yämik kadänita itsämäŋpäŋ
kuŋarani. Täŋirän Munapiktä bänepi-ken itpäŋ man ŋode iwetkuk; 26 Gäk
nämo kumäŋiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyäŋkuko u ahäŋirän api
käwen yäŋ iwetkuk. 27-28 Täŋpäŋ Munapiktä iwet-pewän kudupi eŋi
gänaŋ äroŋkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täŋo baga man
iwatpäŋ Jesu nanak yäpmäŋ äbumän. Täŋirän Simeontä nanak u kaŋpäŋ
bäyaŋ imiŋpäŋ Anutu ŋode yäŋpäŋ iniŋ oretkuk;
29 Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahäŋ namitak unita piä
ämaka näk ŋo nabä kätäwipäŋ oretoret terak kwa.
30 * Apiŋo dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta
yäwani u käyat.
31 Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.
32 * Unitä ämawebe guŋ äbotken nanik unita peŋyäŋeŋ yämiŋirän
gäkŋo kädet siwoŋi api kaŋpäŋ nadäneŋ.
Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biŋam api yäpneŋ.
33 Simeontä nanak ahäŋkuko unita man ude yäŋirän miŋi nanitä
nadäwätäk täŋkumän. 34 * Ude täŋirän Simeontä Anutu täŋo wäpi terak
man täga yäwetkaŋ Maria ŋode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ŋo terak
Juda ämawebetä äbot yarä yäpmäŋ danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-
paotta biŋam, ätutäwä irit kehäromita biŋam yäk. Nanak ŋowä Anutu
täŋo baga ude api irek. Ämawebe mäyaptä kaŋirä äpani täŋirän mäde api
ut imineŋ. 35 Äma mäde ut iminayäŋ täŋo unitäŋo nadäk-nadäk waki
u kwawak api pewä ahäneŋ. Täŋkaŋ komi imiŋirä gäkŋawä bänepkatä
jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kaŋkuk

36 Eruk, Fanuel täŋo äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana
u äma yäpmäŋpäŋ äpikät ittäŋ kuŋtäŋgän obaŋ 7 täreŋirän äpi kumbuk.
37 * Äpitä kumäŋirän webe kajat it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 84 täreŋkuk.
Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkaŋ Anutu iniŋ oretta
nakta jop itpäŋ yäŋapik man yäk täŋkukonik. 38 * Täŋpäkaŋ Jesu nädamiŋi
nani kudupi eŋi gänaŋ irirä Anatä päŋku ahäŋ yämiŋpäŋ Anutu bänep
täga man iwetkuk. Ude täŋpäŋ Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä
Jerusalem ämawebe iwan keri-ken nanik ketärekta itsämäŋ itkuŋo u man-
biŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Äma intä itsämäŋ itkaŋ u ŋobayäŋ!
39 * Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreŋirän Jesu miŋi nani u baga
man patkuko iwarän täreŋirän äyäŋutpeŋ Jesu nanak imagut yäpmäŋ
Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuŋkumän. 40 * Päŋku u irirä
Anututä nanak uwä oraŋ iminirän gupi tägaŋpäŋ säkgämän itkuk. Itkaŋ
nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik iŋitpäŋ kuŋatkuk.

Jesu ätu tägaŋpäŋä kudupi yotken kuŋkuk

---

* **2:25:** Ais 40:1, 49:13 * **2:30:** Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 * **2:32:** Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10
* **2:34:** Ais 8:14; Mat 21:42; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37:** 1Ti 5:5 * **2:38:** Ais 52:9 * **2:39:**
Mat 2:23 * **2:40:** Luk 1:80, 2:52

41 * Täŋpäkaŋ Jesu miŋi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärareken kuk täŋkumänonik. 42 Eruk Jesu obaŋ 12 ude täŋirän miŋi nanitä
Jesu imaguränkaŋ täk täŋkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuŋkuŋ.
43 * Päŋku Pasova täŋpä täreŋirän Jesu Jerusalem pen ririrän miŋi nani
Jesu noriye-kät käwep kukaŋ yäŋ nadäŋkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ komeniken kuŋkumän. 44 Jesu-kät penta kukamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ kepma kubä
kuŋarän bipuk. Kome bipmäŋirän miŋi nanitä Jesuta noriye päke u gänaŋ
wäyäkŋeŋtäŋ kuŋatkumän. 45 Wäyäkŋewän wawäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ
Jerusalem kuŋkumän. 46 Jerusalem kuŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarirän
kepma yaräkubä täreŋirän kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ kaŋkumän. Jesu
Baga man yäwoŋärewani äma u bämopi-ken itkaŋ man yäŋirä nadäŋit,
yäwet yabäk täŋit täŋ itkukonik. 47 Täŋpäŋ äma ekäni ekäni kudupi eŋi
gänaŋ itkuŋo u Jesutä yäwet yabäk täŋkuko u ba kowata man yäwetkuko
u kaŋpäŋ nadäkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 48 Täŋpäkaŋ Jesu ude
täŋ ririrän miŋi nanitä kaŋ-ahäŋpäŋ udegän kikŋutkumän. Täŋpäŋ miŋitä
iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpäŋ bäräpi nimitan? Nankakät nek
gäka nadäwätäk taŋi täŋpäŋ wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ äbäkamäk ŋo yäk.
49 * Yäŋirän kowata ŋode iwetkuk; Näka imata wäyäkŋekamän? Näk
Nana täŋo piä täkta yäwani yäŋ nämo nadäkamän? 50 Ude yäwerirän miŋi
nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän täreŋkuŋ.
51 * Eruk, ude täŋpäŋ Jesu akumaŋ miŋi nani-kät penta Nasaret kuŋkuŋ.
Päŋku Nasaret komeken itkaŋ miŋi nani täŋo man kudup buramik
täŋkuk. Upäŋkaŋ imaka Jesutä Jerusalem itkaŋ yäŋkuko ba täŋkuko unita
miŋitä nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk. 52 * Täŋpäkaŋ Jesu nadäknadäki bok gupi bok taŋi tägaŋkuk. Tägaŋirän Anutu ba ämawebe imaka,
kaŋirä äma tägagämän täŋkuk.

3

Jontä Jesu täŋo kädet täwitkuk
Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

1 Täŋpäŋ kadäni uken Rom nanik täŋo intäjukun äma wäpi Taiberius-
Sisa u Rom ba kome ätu täŋo ämawebe yabäŋ yäwat piä täŋ yäpmäŋ kuŋirän
obaŋ 15 ude täreŋkuk. Kadäni ukengän Sisa täŋo piä ämaniye Isrel kome
täŋo kome täpuri täpuri ŋode yabäŋ yäwat täŋkuŋ; Pontius-Pailattä Judia
kome kaŋiwat täŋkuk. Herottä Galili kome kaŋiwat täŋkuk. Herot täŋo
monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabäŋ yäwat täŋkuk. Lisinias
täwä Abilene kome kaŋiwat täŋkuk. 2 * Täŋpäŋ Anas kenta Kaifastä bämop
äma intäjukun täŋpani ude ririrän kadäni uken Jon, Sekaraia täŋo nanaki
u kome jopi-ken it täŋkukonik. Uken ittäŋ kuŋirän Anututä jukuman
iwetkuk. 3 * Iweränkaŋ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittäŋ kuŋkuŋken u kuŋatkaŋ manbiŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋkuk; Irit kuŋatkuŋatjin wakiwaki unita mäde ut yämiŋirä näk ume ärut taminira Anututä
wakijin peŋ tamayäŋ yäk.
4 Jontä ude täŋirän man kudän ŋode, profet Aisaiatä bian kudän täŋkuko
u bureni ahäŋkuk;
Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode api yäŋ irek;

---

* **2:41:** Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 * **2:43:** Kis 12:18 * **2:49:** Jon 2:16 * **2:51:** Luk 2:19 * **2:52:** 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 * **3:2:** Luk 1:80 * **3:3:** Apos 13:24, 19:4

Ekänitä äbäkta kädet täwirut! Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋ-siwoŋ tawut!
5 Kome äpmoŋpani ba pom täpuri ba taŋi äneŋpäŋ yäpä tägakot.
Kädet gwäjiŋ ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmäŋ kukot!
6 Ude täŋirä Anututä waki keri-ken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak
uwä ämawebe kudup api kaŋpäŋ nadäneŋ. *Ais 40:3-5*

7 * Täŋpäkaŋ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yäŋkaŋ Jonken äbuŋ. Äbäŋirä Jontä ŋode yäwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämo sukureŋkaŋ äbäkaŋ? In Anututä intäŋo momita kokwawak nadäŋkaŋ tadäpayäŋ täko unita irepmitnayäŋ äbäkaŋ ba? 8 * Inä bänepjin bureni-inik sukureŋpäŋ äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! Nin bänepnin täga, oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamäŋ yäŋ bäräŋeŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yäŋ nadäŋpäŋä mobä jopi ŋopäŋ täga täŋpewän ahäneŋ! 9 * Upäŋkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoŋ ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madäŋpäŋ ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

10 Jontä ude yäwerän nadäŋpäŋä ämawebe itkuŋo unitä kowata ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ude yäyan unita jide täne? 11 Ude iwet yabäwä Jontä äneŋi ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek yarä nikek it imänä yäpmäŋ daniŋpäŋ kubäwä äma teki nämota imek. Ketem imaka udegän täŋpek yäk.

12 * Täŋpäŋ takis moneŋ yäpani äma ätutä Jontä ume ärut nimän yäŋkaŋ äbäŋpäŋ Jon iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin jide täne? 13 Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneŋ pekta yäwani ude u irepmitpäŋ nämo yäpneŋ yäk.

14 Ude yäwerirän komi äma ätutä udegän iwet yabäŋkuŋ; E ninä jide? Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe täŋyäkŋatpena moneŋ ätukät nimut yäŋkaŋ nämo täneŋ yäk. Ba ämawebe jopman yäŋ-yäkŋatpäŋ manken nämo yepmaneŋ. Ba piä täk täkaŋ unitäŋo gwäki täpuri tamik täkaŋ unita nadäwätäk nämo täneŋ. Bänep tägagän nadäk täneŋ.

15 Jontä man ude yäŋirän ämawebetä kikŋutpäŋ bänepi kädäp jiwäpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Bureni! Man yäŋirän nadäŋitna inide kubä täkaŋ yäk. Ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo käwep? 16 * Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Jontä ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma mäden äbätak unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

17 Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik piä täkta api äbek. Yäpmäŋ danik piä u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita eŋi kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmoneŋ. 18 Ude yäŋpäŋ ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet täŋkuk.

19 * Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yäŋkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u

---

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Mat 7:19 * **3:12:** Luk 7:29 * **3:16:** Apos 13:25 * **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

yomägatpäŋ webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yäŋpäŋ kaŋ-yäŋkuk. 20 Jontä Herot kaŋ-yäŋkuko unita Herottä bänepi wawäpäŋ imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmäŋpäŋ komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk
Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

21-22 * Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäŋapiŋ irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gänaŋ naniktä gera ŋode yäŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäŋkaŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yäŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ
Mat 1:1-17

23 * Täŋpäŋ Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yäŋpäŋ-yäwoŋärek piäni yäput peŋpäŋ täŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yäŋ nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.
24 Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.
Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.
Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.
Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.
Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.
25 Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.
Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.
Amos uwä Nahum täŋo nanaki.
Nahum uwä Esli täŋo nanaki.
Esli uwä Nagai täŋo nanaki.
26 Nagai uwä Mat täŋo nanaki.
Mat uwä Matatias-1 täŋo nanaki.
Matatias-1 uwä Semen täŋo nanaki.
Semen uwä Josek täŋo nanaki.
Josek uwä Joda täŋo nanaki.
27 * Joda uwä Joanan täŋo nanaki.
Joanan uwä Resa täŋo nanaki.
Resa uwä Serubabel täŋo nanaki.
Serubabel uwä Serati täŋo nanaki.
Serati uwä Neri täŋo nanaki.
28 Neri uwä Melki-1 täŋo nanaki.
Melki-1 uwä Adi täŋo nanaki.
Adi uwä Kosam täŋo nanaki.
Kosam uwä Elmadam täŋo nanaki.
Elmadam uwä Era täŋo nanaki.
29 Era uwä Josua täŋo nanaki.
Josua uwä Eliesa täŋo nanaki.
Eliesa uwä Jorim täŋo nanaki.
Jorim uwä Matat-1 täŋo nanaki.
Matat-1 uwä Livai-1 täŋo nanaki.

* **3:21-22:** Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35 * **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42 * **3:27:** 1Sto 3:17,19; Esr 3:2

30 Livai-1 uwä Simeon täŋo nanaki.
Simeon uwä Juda täŋo nanaki.
Juda uwä Josep-1 täŋo nanaki.
Josep-1 uwä Jonam täŋo nanaki.
Jonam uwä Eliakim täŋo nanaki.
31 * Eliakim uwä Melea täŋo nanaki.
Melea uwä Mena täŋo nanaki.
Mena uwä Matata täŋo nanaki.
Matata uwä Natan täŋo nanaki.
Natan uwä Devit täŋo nanaki.
32 * Devit uwä Jesi täŋo nanaki.
Jesi uwä Obet täŋo nanaki.
Obet uwä Boas täŋo nanaki.
Boas uwä Salmon täŋo nanaki.
Salmon uwä Nason täŋo nanaki.
33 * Nason uwä Aminadap täŋo nanaki.
Aminadap uwä Atmin täŋo nanaki.
Atmin uwä Ani täŋo nanaki.
Ani uwä Esron täŋo nanaki.
Esron uwä Peres täŋo nanaki.
Peres uwä Juda täŋo nanaki.
34 Juda uwä Jekop täŋo nanaki.
Jekop uwä Aisak täŋo nanaki.
Aisak uwä Abraham täŋo nanaki.
Abraham uwä Tera täŋo nanaki.
Tera uwä Naho täŋo nanaki.
35 Naho uwä Seruk täŋo nanaki.
Seruk uwä Reu täŋo nanaki.
Reu uwä Pelek täŋo nanaki.
Pelek uwä Ebe täŋo nanaki.
Ebe uwä Serari täŋo nanaki.
36 * Serari uwä Kainan täŋo nanaki.
Kainan uwä Apaksat täŋo nanaki.
Apaksat uwä Sem täŋo nanaki.
Sem uwä Noa täŋo nanaki.
Noa uwä Lamek täŋo nanaki.
37 Lamek uwä Metusela täŋo nanaki.
Metusela uwä Enok täŋo nanaki.
Enok uwä Jaret täŋo nanaki.
Jaret uwä Mahalel täŋo nanaki.
Mahalel uwä Kenan täŋo nanaki.
38 * Kenan uwä Enos täŋo nanaki.
Enos uwä Set täŋo nanaki.
Set uwä Adam täŋo nanaki.
Adam uwä Anutu täŋo nanaki.

---

* **3:31:** 2Sml 5:14 * **3:32:** 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 * **3:33:** Stt 29:35 * **3:36:** Stt 11:10-26 * **3:38:** Stt 4:25–5:32

4

Satantä Jesu yäŋ-ikŋatkuk
Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

1 Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokŋeŋ parirän Jodan umeken
naniktä äyäŋutpeŋ abuk. Äbäŋirän Munapik unitä yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku
kome jopi-ken teŋkuk. 2 Uken tewänkaŋ Satantä täŋyabäk täŋ yäpmäŋ
kuŋirän kepma 40 täreŋkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo
naŋkuko unita kepma 40 ude irän täreŋirän nakta bumta iŋkuŋ. 3 Täŋirän
Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo nanaki bureni-inik täŋpäwä mobä itak
ŋo iweri ketem äworewänkaŋ naŋ! 4* Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täŋpayäŋ
yäk. Anutu täŋo man kudän terak man ŋode pätak; Äma kubätä ketem-
tagän täga nämo irek.

5 Jesutä ude iweränä Satantä pom käroŋi kubä terak yäŋikŋat päro
komeni komeni kudup pit kubägän täŋpewän Jesu iŋamiken ahäŋirä
yabäŋkuk. 6* Täŋkaŋ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuŋum tägatäga
nikek yabätan u näkŋata biŋam yäŋpäŋ namani unita netä kubäta imayäŋ
nadäŋpäŋ täga imet yäk. 7 Unita gäkä näkŋo wäpna yäpmäŋ akuŋpäŋ naniŋ
oreriwä imaka päke ŋo kudup gäkŋata biŋam täga ganiŋ kirewet. 8* Ude
iweränkaŋ Jesutä iwetkuk; Anutu täŋo man kudän terak man kubä ŋode
pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä piä täŋ
imineŋ. Man ude pätak.

9-11 Ude iweränkaŋ Satantä äneŋi yäŋikŋat yäpmäŋ Jerusalem kuŋpäŋ
kudupi eŋi medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo
man ŋode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gep-
maneŋ.

Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api piminŋ tädoren yäk. *Sam*
91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanaki-inik bureni täŋpäwä man
u nadäŋpäŋ punin ŋonitä komen umu tubäpe! 12* Ude iweränä Jesutä
yäŋkuk; Näk ude nämo täŋpayäŋ yäk. Anutu täŋo manbiŋam terak man
kubä ŋode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yäŋ jop
nämo peŋ iweren. 13* Täŋpäkaŋ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak
täŋ-ikŋatpäŋ teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋkaŋ äneŋi täŋikŋatta kadäni täga kubäta
itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peŋkuk
Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

14 Eruk Satan Jesu kakätäŋpeŋ kuŋirän Munapiktä kehäromi iminŋirän
Galili komeken kuŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka täk täŋkuko u biŋami Galili
kome kuŋat moreŋkuk. 15 Täŋkaŋ Jesu uwä Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ
äroŋkaŋ ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Täŋirän nadäŋkaŋ wäpi
biŋam yäŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋ.

16 Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuŋkuk.
Kuŋpäŋ Sabat kadäni-ken täk täŋkuko udegän Juda täŋo käbeyä eŋi
gänaŋ äroŋkuk. Äro ittäŋgän manbiŋam kudän täwani daniwa yäŋkaŋ
akuŋkuk. 17 Akwänä manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani upäŋ

---

* **4:4:** Lo 8:3 * **4:6:** Mat 28:18 * **4:8:** Lo 6:13-14 * **4:12:** Lo 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13:** Hib 2:18, 4:15

imäkaŋ piräreyäŋtäŋ kuŋtäŋgän man kudän täwani kubä ŋode kaŋpäŋ daniŋkuk;
18 Näk Manbiŋam Täga äma jopi jäwäri yäŋahäŋpäŋ yäwetta Anututä ini
naniŋ kireŋkuk.
Unita Ekäni täŋo Munapik näkkät itkamäk.
Äma mominitä topmäŋpäŋ yepmäŋirani u pit yämikta naniŋ kireŋkuk.
Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniŋ kireŋpewän äbut.
Äma komi piäken irani u yäniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewän äbut.
19 Ba Ekänitä ämawebeta bänep iron api täŋ yämek u kadäni yäŋahäkta
naniŋ kireŋkuk. *Ais 61:1,2*
20 Jesutä man ude daniŋ paotpäŋ buk ŋokeŋo äneŋi kedoŋ täŋpäŋ yämiŋkaŋ maŋitkuk. Ude täŋirän ämawebe käbeyä eŋi gänaŋ päke itkuŋo u Jesu-gänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ. 21 Kaŋ-yäput irirä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Manbiŋam daniŋira nadäkaŋ ŋo apiŋo iŋamjin-ken bureni ahätak ŋo!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiŋkuŋ
Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

22 * Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke itkuŋo unitä man säkgämän yäŋkuko u nadäŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ oraŋ imiŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ man ŋode yäŋkuŋ; Yäke! Man yäkyäki ba täktäki täga upäŋkaŋ ŋowä Josep täŋo nanaki!

23 * Ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ kowata ŋode yäwetkuk; Ude yäkaŋ upäŋkaŋ intäŋo mebäri nadätat. Inä sära man ŋode api näwetneŋ; Gäk yäpätägak äma unita gäkŋa-tägän gupka täga yäpi täganeŋ. Kudän mebäri mebäri Kapeneam komeken täŋiri biŋamka nadäŋkumäŋo ude komeka kujat-ken ŋo udegän täŋiri kaŋ gabäna! Ude api näwetneŋ yäk. 24 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä Anutu täŋo biŋam yäŋahäwani äma täŋo manita bitnäk täkaŋ. 25 * Unita ŋode bureni nadäwä tumbut; Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani profet Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap Isrel komeken it täkaŋonik. Kadäni uken obaŋ yaräkubä komepak 6 udeta iwän kubä nämo taŋirän kome uken naniktä nakta jop-inik itkuŋ. 26 * Ude itkuŋo upäŋkaŋ Anututä Elaija Isrel webe kajat täŋkentäkta nämo peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Nämo, guŋ kome wäpi Sidon unitäŋo yotpärare kubä wäpi Sarefat uken peŋ iwet-pewän päŋku webe kajat guŋ äbot uken nanik kubä täŋkentäŋ iminkuk. 27 * Täŋpäŋ udegän, Profet Elaijatä itkuko uken ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuŋ. Upäŋkaŋä Anutu täŋo piä äma unitä Isrel komeken nanik kubä nämo yäpän tägaŋkuŋ. Nämo, u guŋ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpäŋ yäpän tägaŋkuŋ.

28 Jesutä man ude yäŋirän äma käbeyä eŋi gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ bänepi waŋkuŋ. 29 Bänepi wawäpäŋ Jesu iŋit yäpmäŋ äpämaŋ päŋku yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. Yotpärare u geŋi pom terak itkuko unita geŋi-ken tena äpmoŋpän yäŋkaŋ täŋkuŋ. 30 Ude täŋirä Jesu uwä täŋyäkŋatpeŋ ämawebe bämopi-ken yärepmitpeŋ kuŋkuk.

Mäjotä äma kubä magätkuk
Mak 1:21-28

---

* **4:22:** Luk 3:23; Jon 6:42 * **4:23:** Mat 4:13; Jon 2:12 * **4:24:** Jon 4:44 * **4:25:** 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1 * **4:26:** 1Kin 17:8-16 * **4:27:** 2Kin 5:1-14

31 * Ude täŋpeŋ kumaŋ Galili kome täŋo yotpärare kubä wäpi Kapeneam
u kuŋkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän
kaŋpäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; 32 * Yäke! Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak
yäk. 33 * Täŋpäkaŋ käbeyä eŋi uken äma Satan täŋo mäjo kubätä magärani
kubä itkaŋ gera pähap terak ŋode yäŋkuk; 34 * Wa! Jesu Nasaret nanik,
gäk jide täŋ nimayäŋ äbätan? Nidäpayäŋ äbätan ba? Gäka nadäkamäŋ, gäk
Anutu täŋo Kudupi äma u yäk.
35 Yäŋirän Jesutä ŋode kaŋ-yäŋkuk; Bitnä! Äma ŋo kakätäŋpeŋ ku! yäŋ
iwetkuk. Ude iwerirän uterakgän ämawebe iŋamiken äma u mäjo wakitä
pudät maŋpän kome terak kuŋkuko upäŋkaŋ gupi-ken jibi kubä nämo
imiŋpäŋ kakätäŋpeŋ kuŋkuk.
36 Ude täŋpän kaŋkaŋ ämawebe päke u kikŋutpäŋ man näwetgäwet ŋode
täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewanitä man yäŋirän mäjo mani buramiŋpäŋ
metäŋpeŋ kukaŋ? Mani kehäromi nikek yäŋ yäŋkuŋ. 37 Täŋpäkaŋ Jesu täŋo
biŋamitä kome u kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

38 Täŋpäŋ Jesu käbeyä eŋi u peŋpeŋ kumaŋ Saimontä eŋiken kuŋkuk.
Kuŋkuko Saimon webeni täŋo miŋi gup kädäp kädäp käyäm täŋkaŋ parirän
täŋkentäŋ imikta iwetkuŋ. 39 Iwerä päŋku webe u dubini-ken itpäŋ käyäm
u kaŋ-yäŋkuk. Kaŋ-yäŋirän gup kädäp kädäp nadäŋkuko u paoränkaŋ
akuŋpäŋ ketem gwet yämiŋkuk.
40 Eruk, kome bipmäŋirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ Jesu-kengän äbuŋ. Käyäm mebäri mebäri täŋirä Jesutä
keri gupi terak peŋtäŋ kuŋirän tägaŋ moreŋkuŋ. 41 * Täŋpäŋ äma mäjotä
magärani mäyap imaka, yäpän tägaŋkuŋ. Täŋirän mäjo uwä ämawebe yabä-
kätäŋkaŋ Jesu gera terak ŋode iwet täŋkuŋ; Gäka nadäkamäŋ. Gäk Anutu
täŋo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabäŋ yäŋpäŋ Mejin täŋpipiwut! yäŋ
yäwet täŋkuk. Imata, Äma ŋo Kristo ubayäŋ yäŋ nadäŋkuŋo unita ude
yäwetkuk.
42 Eruk patkuko yäŋeŋirän kome u peŋpeŋ inigän irayäŋ nadäŋpäŋ
kome äma nämo irani-ken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe u nanik Je-
suta wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäŋpäŋä kome kubäken kukta iniŋ
bitnäŋkuŋ. 43 * Ude täŋirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täŋo
Manbiŋam Täga u kome ŋonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä
intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam api yäwet
täŋpet. Mebäri unitagän naniŋ kireŋkuk.
44 * Jesutä ude yäŋpäŋ kome u peŋpeŋ Judia komeken nanik täŋo käbeyä
eŋi gänaŋ Nani täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋatkuk.

5

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk
Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

1 * Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe
mäyap Anutu täŋo manbiŋam nadänayäŋ äbä it gwäjiŋkuŋ. 2 It gwäjiŋirä

---

* **4:31:** Luk 4:23 * **4:32:** Mat 7:28-29; Jon 7:46 * **4:33:** Mat 8:29; Luk 8:28 * **4:34:** Jon 6:69 * **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 * **4:43:** Luk 8:1 * **4:44:** Mat 4:23 * **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1

gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken irirän yabäŋkuk. Gäpe u mähemi gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu tom yäpani yäk ärutpäŋ yäpätägaŋ itkuŋ. 3 Yäpätägaŋ irirä Jesutä gäpe u yabäŋpäŋä kumaŋ Saimon täŋo gäpe uterak äroŋkuk. Äroŋpäŋ Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täŋpewi kome peŋpeŋ gwägu terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä gäpe täŋpewän ätu nanak kuŋirän Jesu gäpe terak maŋitkaŋ ämawebe gwägu gägäni-ken itkuŋo u Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk.

4 Eruk yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ paotpäŋä Saimon iwetkuk; Gäpe täŋpewi gwägu bämopi-ken kwän yäk. Täŋkaŋ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänaŋ pewi äpmoŋpäkaŋ gwägu tom mäyap yäpayäŋ yäk. 5 * Ude yäwänä Saimontä ŋode iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, nin bipani käroŋ pipiri pähap tämäŋopäŋ gwägu tom kubä nämo yäpmamäŋ. Upäŋkaŋ gäkä yäyan unita udegän täga täŋpayäŋ yäk. 6 Ude yäŋpäŋ Jesutä yäŋkuko udegän Saimonkät noriye iwatpäŋ täŋkuŋ. Täŋpäŋ gwägu tom mäyap-inik äpmoŋirä yäk däkŋenaŋi täŋkuŋ. 7 Yäk däkŋenaŋi täŋirä wädäwä waŋtäko noriye gäpe kubä terak itkuŋo u ketwära täŋyäreŋkuŋ. Ketwära täŋyäreŋpewä noriye ätu u äbä täŋkentäŋ yämiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ gwägu tom u yäpmäŋpäŋ gäpe yarä u pewä tokŋeŋirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmodayäŋ täŋkumän. 8-9 Ude täŋirän äma unitä gwägu tom päke u yabäŋpäŋ umun nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋpäŋ Saimon-Pita unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋkuk; Ekäni! Gäk nepmaŋpeŋ ku! Näk waki täŋpani ŋodewani imata gäkkät kuŋatde? yäk. 10 * Yäŋirän Jems kenta Jon, Saimonkät piä bok täŋpani u imaka, umun nadäwätäk täŋkumän. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.

Täŋirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk täŋpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe gwägu tom yäpmäŋtan udegän api yämaguren yäk. 11 * Ude iweränkaŋ gäpe yarä u äneŋi täŋpewä gwägu gägäni-ken kuŋkumän. Täŋpäkaŋ äma gwägu tom yäpani u Jesu iwatna yäŋpäŋ iniken tuŋum tuŋumi päke u täŋ-yäpäreyäwäkaŋ Jesu iwarän täŋkuŋ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

12 Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päŋku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän waŋkuŋ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kaŋpäŋ äbä dubiniken kome terak yäpän äpmoŋpäpäŋ patkaŋ butewaki man ŋode iwetkuk; Ekäni, täŋkentäŋ nam yäk. Gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpäŋä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. 13 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ yäk. Paräm ŋo paorut! Ude yäŋpäŋ keri gupi terak peŋirän uterakgän paräm paorirä gupi tägawänpäŋ säkgämän itkuk. 14 * Ude täŋpäŋ Jesutä äma u ŋode peŋ iwetkuk; Gäk imaka täŋ gamitat ŋonitäŋo manbiŋam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päŋku gupka bämop äma iwoŋäre yäk. Ude täŋpäŋ äneŋi säkgämän itta Moses täŋo baga man iwatpäŋ gupe käbäŋi nikek ijiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yäŋ api nadäwä täreneŋ.

15 Täŋpäkaŋ imaka tägatäga Jesutä täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam yäŋpäŋ-nadäk täŋirä komeni komeni kudup weŋ parayäŋ täŋkuk. Tokŋewayäŋ täŋirän ämawebetä nadäŋpäŋ Jesutä man yäŋirän nadäkta

* **5:5:** Jon 21:3-8 * **5:10:** Mat 13:47 * **5:11:** Mat 19:27 * **5:14:** Wkp 14:1-32

ba käyäm ikek yäpä tägakta Jesuken äbäk täŋkuŋ. 16 * Kadäni kadäni ude
täŋirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabäŋ paot päŋku inigän itpäŋ
nani-ken yäŋapik man yäk täŋkukonik.

Kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo manbiŋam
Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

17 Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋ itkuk. Ude täŋ irirän Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewani äma,
Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä
äbäŋpäŋ ämawebe bämopi-ken penta itkuŋ. Ude irirä Ekäni täŋo kehäromitä
Jesu täŋkentäŋ iminirän käyäm ikekken yäpätägak piä täŋkuk. 18-19 Ude
täŋ irirän äma kubä kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani gäraŋ täŋpäŋ yäpmäŋ
äbuŋ. Yäpmäŋ äbämaŋ Jesu dubini-ken yäpmäŋ kunayäŋ nadäŋkuŋo
upäŋkaŋ äma mäyaptä itpipiŋpewä täŋpä wawäpäŋ Jesutä itkuk-ken eŋi
medäp terak äroŋpäŋ medäp päŋ-kireŋkuŋ. Päŋ-kireŋpäŋ äma kuroŋi
kwäyähäneŋ täŋpani u yen terak pewä yäpmäŋ äma bämopi-ken Jesutä
itkuk-ken äpmoŋkuk. 20 * Täŋirä Jesutä kwäyähäneŋ täŋpani täŋo noriye
unitäŋo nadäkiniki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode
iwetkuk; Notnapak, momika paotkaŋ yäk.

21 * Jesutä man ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi
ämatä bänepi-ken ŋode nadäŋkuŋ; Wära! Äma ŋo netä? U Anututa yäŋärok
man yäyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tägän täk täyak. 22 Ude nadäŋirä
Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Nadäk udewani imata
nadäkaŋ? 23 Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känayäŋ?
Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? 24 *
Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ
nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani u
iwetkuk; Näk peŋ gäwetat; Akuŋkaŋ patpat bägupka yäpmäŋkaŋ eŋika-ken
kuyi! yäk.

25 Ude iweränkaŋ uterakgän äma unitä ämawebe iŋamiken akumaŋ teki
iriŋ patkuko u yäpmäŋkaŋ Anutu iniŋ orettäŋ eŋini-ken kuŋkuk. 26 Ude
täŋirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ
Anutu iniŋ oretpäŋ yäŋkuŋ; Apiŋo imaka kudupi käkamäŋ! yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä Livai inikät kuŋatta imagutkuk
Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

27 Jesutä eŋi u gänaŋ naniktä äpämaŋ päŋku takis moneŋ yäpani äma
kubä wäpi Livai moneŋ pewani eŋiken irirän kaŋpäŋ ŋode iwetkuk;
Äbä näk näwat! 28 Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäkta imaka tuŋum
tuŋumi kudup peŋ moreŋpäŋ Jesu iwatkuk. 29 Täŋpäŋ Jesu iniŋ orerayäŋ
yäŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap täŋtuŋum taŋpäŋ ini eŋi gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ
äroŋkuk. Yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋirän takis moneŋ yäpani noriye mäyapkät
äma ätukät penta itpäŋ ketem naŋkuŋ. 30 * Ketem naŋ irirä Parisi äma
ba Baga man yäwoŋärewani noriye ätutä yabäwä täga nämo täŋpäpäŋ Jesu
täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Imata in takis moneŋ yäpani ba äma
waki täŋpani ämakät penta itpäŋ ketem nak täkaŋ?

31 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma
tägaken piä nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ yäk. 32 Äma inita

* **5:16:** Mak 1:35 * **5:20:** Luk 7:48 * **5:21:** Luk 7:49; Ais 43:25 * **5:24:** Jon 5:8 * **5:30:** Luk 15:1-2

näk äma siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ unitä bänepi kaŋ sukurewut yäŋpäŋ äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

33 Jesutä man ude yäŋirän iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi täŋo iwaräntäkiyetä Anutu nadäŋ imiŋpäŋ kadäni ätuta nakta jop it täkamäŋ yäk. Upäŋkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ. Imata Anutu nämo nadäŋ imiŋpäŋ kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? 34 * Ude yäŋirä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ? Nämo! 35 Iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop täga itneŋ yäk.

36 Ude yäŋpäŋ man wärani terak ŋode yäŋ kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yäŋkaŋ tek kodaki weŋpäŋ tek wewani terak peŋpäŋ bipek? Ude nämo! Ude täŋpeko uwä tek kodaki u täŋpäŋ yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämo. 37 Täŋkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ nämo piwek. Nämo, wain umeni api täŋpani unitä tokŋeŋ äroŋpewän käbot biani u weŋirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk. 38 Wain ume api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. 39 Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripi nämo nadäŋpäŋ yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi
Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmäŋpäŋ gupi paŋgupmäŋ täŋpä kwäpäŋ naŋkuŋ. 2 * Yäpmäŋpäŋ naŋirä Parisi äma ätutä u yabäŋpäŋ-nadäwä siwoŋi nämo täŋpäkaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude täkaŋ uwä Moses täŋo baga man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.

3 * Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? 4 * Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äroŋpäŋ käräga kudupi yäŋ yäwani yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo baga man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nänaŋi upäŋkaŋ naŋkuŋ yäk. 5 Ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemi.

Jesutä äma keri waki kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

6 Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äroŋpäŋ Jesutä man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. Uken äma kubä keri bure käda täŋgurän täwani unitä itkuk. 7 * Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämo

* **5:34:** Jon 3:29 * **6:1:** Lo 23:25 * **6:2:** Jon 5:10 * **6:3:** 1Sml 21:1-6 * **6:4:** Wkp 24:5-9 * **6:7:** Luk 14:1

käwep täŋpek yäŋkaŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä goret täŋpänpäŋ manken tekta
kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. 8 * Ude täŋ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man
yäwoŋärewani u nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äma keri täŋguräŋ
täwani u iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ ämawebe iŋamiken ŋo it yäk. Yäwänä
udegän täŋkuk. 9 Täŋpänkaŋ Jesutä ämawebe päke u ŋode yäwet yabäŋkuk;
In jide nadäkaŋ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänaŋi ba kädet waki tänaŋi?
Äma täŋkentäŋ yäminaŋi ba äma yäpä wanaŋi? 10 Ude yäŋpäŋ ämawebe
päke u yabäŋ äyäŋutpäŋ äma keri waki u iwetkuk; Ketka täŋ-siwoŋta! Ude
iweränä udegän täŋirän keri täŋguräŋ täwani u tägaŋkuk.
11 Ude täŋirän kaŋpäŋ Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma unitä
Jesuta kokwawak pähap kubä nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ jide
ude täŋ imine? yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk
Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

12 Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ pom
kubä terak äroŋkuk. Äroŋpäŋ bipani käroŋ päke u man yäŋpäŋ-nadäk
täŋirän kome yäŋeŋkuk. 13 * Yäŋeŋirän äma iwaräntäk täŋkuŋo u yäŋpäbä
yepmaŋkaŋ inikät kuŋatta 12 udegänpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk.
Täŋkaŋ wäpi Aposoro yäŋ yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäŋ
yepmaŋpä kwani. 14-16 Äma u yäpmäŋ daniŋkuko kubä wäpi Saimon yäŋ
iwerani upäŋkaŋ Jesutä wäpi Pita yäŋ iwetkuk. Ätuwä wäpi ŋode;
Kubä Andru, Saimon täŋo noripaki.
Iniyat yarä Jems kenta Jon.
Kubä Filip. Kubäwä Batorom.
Kubä Matiyu. Kubä Tomas.
Kubä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems.
Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabäŋ yäwatkuko
unita kokwawak nadäŋpäŋ kuŋarani.
Kubä Jems täŋo nanaki Judas.
Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keri terak peŋkuko u.

Irit ba paot-paotta man
Mat 5:1-12

17-18 Ude täŋpäŋ Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmäŋ daniŋkuko ukät pom
terak nanik äpäŋpäŋ kome awaŋken ämawebe äbot Jesuta nadäŋ iman-
itä itkuŋ-ken uken ahäŋpäŋ penta itkuŋ. Äbot u Jesutä man yäŋirän
nadänayäŋ, ba yäpätägak piä täŋ nimän yäŋpäŋ Judia komeken nanik,
Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi terak
naniktä ukengän äbuŋ. Äbäŋirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani yäwat
kireŋ yämiŋpäŋ yäpätägak piä täŋ yämiŋkuk. 19 Jesu täŋo kehäromitä
ämawebe käyäm ikek ba mäjotä magärani u kumän yäpän tägaŋ yämiŋkuko
unita ämawebe päke unitä Jesu täŋo kehäromi ninken äbän yäŋ nadäŋkaŋ
Jesu gupi iŋitnayäŋ täŋkuŋ. 20 Ude täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ
ŋode yäwetkuk;
In ätu jopi jäwäri it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Anututä ini tabäŋ täwat täyak.
21 * Täŋpäkaŋ in apiŋo ketem burenita tek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Kämiwä Anututä ini tepmäŋ towiwän api naŋ tokŋeneŋ.

---

* **6:8:** Luk 5:22, 9:47 * **6:13:** Jon 6:70 * **6:21:** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

Ba in apiŋo konäm butewaki terak it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Kämiwä nadäŋ bäräpjin kudup paoräkaŋ bänepjin pidäm tawäpäŋ mägayäk api täneŋ.
22 * Äma Bureni-inikta yäŋpäŋ ämatä inta kokwawak taŋi pähap nadäŋpäŋ api täwat kireneŋ. Ba taniŋ täwetpäŋ äma waki yäŋ api täwetneŋ. Ude täŋ tamäwä säkgämän itkamäŋ yäŋ kaŋ nadäwut.
23 Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ-ken uken bänep täga nadäŋpäŋ oretoret pähap kaŋ täŋput. Imata, gwäki kunum gänaŋ it tamitak u taŋi pähap. In nadäkaŋ? Bian äbekjiye orajiyetä profet biani biani unita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.
24 * Täŋpäkaŋ, in äma moneŋ tuŋum ikek uwä umuntäkot!
Irit säkgämän uku itkaŋ ubayäŋ.
25 Ba in apiŋo naŋ tokŋek täk täkaŋ uwä umuntäkot!
Kämiwä nakta api teneŋ.
Ba in apiŋo bänep täga terak it täkaŋ in umuntäkot!
Kämiwä konäm butewaki terak api itneŋ.
26 Ba in ämawebetä intäŋo wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ äma täga yäŋ täwet täkaŋ uwä umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.

Iwankayeta not täŋ yämen
Mat 5:38-48, 7:1-5

27 Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi kubä ŋode yäŋkuk. Man täwera nadäŋ itkaŋ ŋo, in ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita bänep iron täŋ yämineŋ. Täŋpäŋ äma inta kokwawak nadäŋ tamik täkaŋ unita not täŋ yämineŋ. 28 Ba äma man wakiwaki täwet täkaŋ unita kowata man säkgämän yäwetneŋ. Ba wäpjin yäpäwak täkaŋ unita nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täkot yäk. 29 Täŋ, äma kubätä bumumka kukŋi guränä kukŋi bok iniŋ kireŋiri gurek. Ba äma kubätä gäkŋo siot punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik bok iniŋ kirewen. 30 Ba äma kubätä imaka kubäta yäŋapiwänä imaka u imen. Ba kubätä imaka kubä gomägareko uwä äneŋi gamikta gwäk pimiŋpäŋ nämo yäŋapiwen. 31 * Nämo, in ŋode nadäŋpeŋ kuŋatneŋ; Kudän ätutä täŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ in udegän täŋ yämineŋ.
32 In äma iron täŋ tamik täkaŋ unitagän iron täŋ yämineŋo unitäŋo kowata jide yäpneŋ? Nämo yäpneŋ! Äma wakitä noriye waki täŋpanita iron udegän täŋ yämik täkaŋ yäk. 33 Ba in äma täga täŋ tamik täkaŋ unitagän kowata täŋ yämineŋo unitäŋo kowata jide yäpneŋ? Nämo! Äma wakitä noriye waki täŋpanita kudän udegän täk täkaŋ. 34 Ba in äma ätuta kowata kaŋ namän yäŋ nadäŋkaŋ imaka yämineŋo unitäŋo gwäki kowata jide yäpneŋ? Nämoinik! Äma wakitä kowata uterakgän yäpmäkta noriye waki täŋpanita iron täŋ yämik täkaŋ!
35 * Upäŋkaŋ inä iwanjiyeta iron täŋ yämineŋ. Kowata tamikta nämo nadäneŋopäŋ imaka kubäta yäŋapiwäwä jop yäniŋ kireneŋ yäk. In ude täneŋo uyaku kowata säkgämän api yäpneŋ ba Anutu Ärowani Pähap unitäŋo nanakiye ude api itneŋ. U Imata? Anutu u ämatä bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ upäŋkaŋ unita iron täŋ yämik täyak. Ba äma waki

* **6:22:** Jon 15:19, 16:2 * **6:24:** Jem 5:1 * **6:31:** Mat 7:12 * **6:35:** Wkp 25:35-36

täŋpanita iron udegän täŋ yämik täyak yäk. 36 Unita in äma ätuta butewaki
nadäŋ yämineŋ, Nanjintä butewaki nadäŋ yämik täyak udegän.

Kubätä iniken mebärita nadäwek
Mat 7:1-5

37 * Näk äma siwoŋi yäŋ nadäŋpäŋ äma kubä nämo yäŋpäŋ-kaŋiwat
täneŋ. Ba äma kubäta gäk kowata yäpmäkta biŋamgän yäŋ nämo iwetneŋ.
Anututä inta udegän täŋ tamekta ket nadäneŋ yäk. Äma kubätä waki
täŋ taminŋirän kowata waki imikta nämo nadäneŋo uwä Anututä udegän
intäŋo momijin peŋ tamek. 38 * Täŋpäkaŋ ämata bänep iron täŋ yämiŋirä
Anututä inta udegän bänep iron täŋ tamek. Upäŋkaŋ intä täŋ yämineŋo u
irepmitpäŋ bumta buŋät tamek. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadäŋpäŋ
kuŋatnayäŋ täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadäŋ tamek.

39 * Unita yäŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye man wärani ŋode yäwetkuk;
Äma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet täga
iwoŋärewek? Nämo, yarä u kuŋtäŋgän geŋi bok äridеŋ yäk. 40 * Unita in
ŋode nadäkot; Ironi kubätä yäŋpäŋ-yäwoŋärek ämani irepmitnaŋi nämo.
Ironi u nadäk-nadäk piä täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän nadäwän tärewäkaŋ uyaku
yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma udegänä äworewek yäk.

41-42 Täŋpäkaŋ gäk imata päya awäram dapunka-ken itak u nämo kaŋpäŋ
nadäŋkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpäŋ
yokut gama yäŋ iwet täyan? Päya awäram gäkŋa dapunka-ken itak u imata
nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä, gäkŋa
dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkaŋ uyaku dapunka täga ijiŋpäŋ
kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täŋo mebäri
Mat 7:16-20, 12:33-35

43 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Nin
nadäkamäŋ; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneŋ. Ba
päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nikek, täga nämo wädäneŋ.
44 Bureni, päya terak mujipi parirä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ päya unitäŋo
mebäri nadäk täkamäŋ. Unita kohoräk yen terak wama mujipi nämo
käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujipi nämo wädäk täkaŋ. 45 Eruk äma
täŋo irit kuŋat-kuŋattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak
pewä ahäk täkaŋ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak
pewä ahäk täkaŋ yäk. Äma täga täŋpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä
irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u
bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä
ahäk täkaŋ yäk.

Eŋi täktäk täŋo man
Mat 7:24-27

46 * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; In imata
näkŋo man nämo buraminŋpäŋ iwatkaŋ wari wari wäpna Ekäni yäŋ yäk
täkaŋ? 47 Eruk, äma näkken itpäŋ näkŋo man nadäŋpäŋ buraminŋpäŋ
iwat täkaŋ unita man wärani ŋode täwera nadäwut; 48 Uwä äma kubä eŋi
kehäromi kubä täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek käroŋigän
äneŋpäŋ yäpurä-sinsik täŋpek. Ude täŋpäŋ eŋi täŋ morewekopäŋ iwän

* **6:37:** Mat 6:14 * **6:38:** Mak 4:24 * **6:39:** Mat 15:14 * **6:40:** Mat 10:24-25 * **6:46:** Mal 1:6; Mat 7:21

kadäni täŋpek. Täŋpäŋ iwän mänit taŋi täŋirän eŋi u kehärom taŋpäŋ irek. Imata, eŋi säkgämän-inik täŋpeko unita. 49 Täŋpäkaŋ äma kubä näkŋo man nadäŋpäŋ nämo iwarayäŋ täko uwä äma eŋi kehäromi nämo täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek kehäromipäŋ nämo täŋpek. Bek jopjop äneŋpäŋ täŋpek. Täŋpekopäŋ iwän mänittä äbäŋpäŋä eŋi u kwinit täŋpän kwäkaŋ paotpäŋ paot-inik täŋpek yäk.

7

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täŋkuk
Mat 8:5-13

1 Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäŋä äyäŋutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuk. 2-3 Uken komi äma täŋo intäjukun äma kubä itkuk. Unitäŋo piä watä äma kubä käyäm taŋi täŋkuk. Täŋirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi taŋi nadäŋkuko unita Jesu ude täk täyak yäŋ biŋam nadäŋpäŋä Juda täŋo ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuŋkuŋ. Jesutä piä ämani u yäpän tägawut yäŋpäŋ yäwet-pewän kuŋkuŋ. 4-5 Yäwet-pewän päŋku Jesuken ahäŋpäŋä butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ käbeyä eŋi kubä täŋ nimiŋkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadäŋ imen yäk.

6-7 Man ude iwerirä Jesu akumaŋ äma äbuŋo ukät penta kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku eŋiken keräp taŋirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayäŋ yäk. Näk äma täga uyaku eŋina-ken äben. Upäŋkaŋ gäk mangän yäŋiri näkŋo piä watä ämana tägawän yäk. 8 Ude täga täŋ namen yäŋ nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täŋo gämori-ken itkaŋ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaŋ. U kubäpäŋ, Ku! yäŋ iwerawä, manna buramiŋpäŋ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäŋ iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ŋo tä! yäŋ iwerawä u täŋpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamäŋ uba.

9 Jesutä man ude nadäŋpäŋ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täŋpäpäŋ äyäŋutpäŋ ämawebe äbot iwarän täŋkuŋo u ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kaŋpäŋ nadäk täyat!

10 Jesutä ude yäwänkaŋ komi äma täŋo noriye Jesuken äbuŋo u äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku eŋiken äroŋpäŋ käyäm täŋkuko u säkgämän irirän kaŋkuŋ.

Jesutä nanak kubä täŋpewän kodak taŋkuk

11 Täŋpäŋ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuŋkuk. Iwaräntäkiye-kät ämawebe äbot päke ukät penta kuŋkuŋ. 12 Eruk, yotpärare-ken keräp taŋpäŋ kaŋkuŋ, äma kumbani kubä buramiŋ yäpmäŋ äbäŋirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täŋo nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täŋpäkaŋ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuŋ. 13 * Äbäŋirä Jesutä webe kajat u kaŋpäŋ butewaki nadäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Konäm butewaki täŋpeno! 14 * Ude iwetpäŋ dubini-ken kuŋpäŋ keritä gäraŋ ugän iŋitkuk. Jesutä ude iŋiränä äma kumbani buramiŋkuŋo u käroŋgän wädäŋ itkuŋ. Käroŋgän ude wädäŋ irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. 15 *

* **7:13:** Luk 8:52 * **7:14:** Luk 8:54 * **7:15:** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36

Nanakna, Aku yäŋ iweränä kumbanitä kodak taŋpäŋ akuŋpäŋ manman
yäŋkuk. Ude yäŋirän Jesutä nanak u miŋi-kät kuŋatdeŋta iniŋ kireŋkuk.
16 * Ude täŋirän äma itkuŋo unitä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ
Anutu iniŋ oretkuŋ. Iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Bureni! Profet ärowani
kubä nin bämopnin-ken ahäŋkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täŋkentäkta
äbätak ŋo! yäk.
17 Täŋpäkaŋ Jesutä täŋkuko u biŋamiwä Judia kome ba kome gägäni
gägäni it yäpmäŋ kuŋkuŋo uken kuŋ moreŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäkta man pewän kuŋkuŋ
Mat 11:2-19

18 Jon komi eŋiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi
Jesutä täk täŋkuko unitäŋo biŋam iwetkuŋ. 19 Iwerirä iwaräntäki yarä
yäwetkuk; Päŋku Ekäni ŋode iwet yabäwun; Äbäkta biŋam yäwani u gäk
ŋo? Ba kubäta itsämne? 20-21 Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken
kuŋpäŋ kaŋkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpän tägaŋit, äma mäjo
wäratä magärani mäjo yäwat kireŋit, dapuri tumbani yäpän tägaŋit täŋ
irirän. Kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ŋode yäŋpäŋ peŋ
niwet-pewän äbäkamäk yäk. Mesaia, äbäkta biŋam yäwani u gäk? Ba
kubäta itsämne?
22 * Ude iweränä Jesutä Jon täŋo iwaräntäki yarä u kowata ŋode
yäwetkuk; Ek äneŋi kuŋkaŋ imaka nadäŋit kaŋit täkamän ŋo, unitäŋo
manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerun. Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk
täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki
nikek tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ yäk. Ba jukuni täŋguŋ täwani
nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak taŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ yäk. 23 *
Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ iwerun; Äma näka yäŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä
putärek täkaŋ uwä säkgämän it täkaŋ yäk.
24 Jon täŋo iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuŋirän Jesutä ämawebe
äbot itkuŋo u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk;
Jon kome jopi-ken irirän känayäŋ nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipäŋ
känayäŋ kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piäŋpewän wareŋ-wareŋ täk
täkaŋ äma udewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? 25 Ba ima känayäŋ kuŋkuŋ? Äma
tek säkgämän täŋpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuŋum nikek uwä
äma wäpi nikektä eŋi gänaŋ it täkaŋ. 26 * Unita näwerut! Äma jidewani u
känayäŋ kuŋkuŋ? Profet kubäpäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä
kaŋkuŋo upäŋ Jon uwä profet inipärik kubä yäk. 27 Täŋkaŋ Anutu täŋo
man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;
Näkŋo biŋam yäŋahäwani äma kubä ŋo.
Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet. *Mal 3:1*
28 Unita näk ŋode täwetat; Jon täŋo wäpi biŋamtä äma it yäpmäŋ äbuŋo
unitäŋo wäpi biŋam yärepmit moretak. Upäŋkaŋä ämawebe äpani Anututä
intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak unitäŋo wäpi biŋamtä Jon täŋo
wäpi biŋam irepmitak.
29 * Täŋpäkaŋ Jesutä man ude yäŋahäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe jopi-kät
äma wakiwaki takis moneŋ yäpani unitä ŋode nadäŋkuŋ; Man säkgämän
yäyak yäk. Nin ŋo ŋonitä Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat-iwatta gäripi

* **7:16:** Luk 1:68, 19:44 * **7:22:** Ais 35:5-6 * **7:23:** Ais 61:1; Luk 4:18 * **7:26:** Luk 1:76
* **7:29:** Luk 3:12

nadäk täkamäŋ yäŋ nadäŋkuŋ. Äma udewaniwä bian Jonken kuŋirä ume
ärut yämani. 30 * Täŋ, Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani ämatä
Jontä ume ärut yämikta bitnäŋkuŋ. Ude täŋkuŋo uwä Anututä kädet täga
iwatta peŋ yämiŋkuko u mäde ut imiŋkuŋ.
31 Täŋpäkaŋ Jesutä yäŋkuk; Ämawebe kome ŋo terak itkaŋ ŋonita jide
yäwet? U imatäken udewani? 32 Uwä ironi täŋoret bägup-ken itkaŋ
udewani. Ironiroŋi uwä gera kowat yäwän ŋode täk täkaŋ;
Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nämo tokät täŋkuŋ.
Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konäm nämo kotkuŋ yäŋ yäk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ in uwä udewani, nadäk siwoŋi kubägän nämo peŋkaŋ ŋode
täŋkuŋ; 33 Jon ume ärut yämanitä äbäŋkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude
nämo naŋkuk ba wain ume imaka nämo naŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ
yäŋkuŋ; U mäjotä kotawani! yäk. 34 * Täŋ, Äma Bureni-iniktä äbäŋpäŋ
ketem naŋit wain ume naŋit täŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma
ŋo kawut! Nak ämäŋ täŋpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneŋ
yäpani täŋo noripaki! yäŋ yäŋkuŋ. 35 Upäŋkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ
ude yäk täkaŋ. Äma äbot yarä unitä Anutu täŋo nadäk-nadäk siwoŋi
iwatpäŋ täk täkamän. Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk u iwatpäŋ täktäki siwoŋitä
Anutu täŋo nadäk-nadäk kwawak pewän ahäŋirän ämawebetä kaŋpäŋ
nadäwä bureni täneŋ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroŋi ärutkuk

36 * Täŋpäkaŋ Parisi äma kubä wäpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok
nakta imagutkuk. Imagut yäpmäŋ päŋku tewän ketem nädayäŋ maŋitkuk.
37 * Maŋit ririrän kome u nanik webe waki täŋpani kubätä Jesu u Parisi
äma kubätä eŋiken ärotak yäŋ biŋam nadäŋkuk. Biŋam nadäŋpäŋ ume
käbäŋi säkgämän nikek gwäki ärowani u yäpmäŋkaŋ eŋi Jesutä itkuk-ken
u äroŋkuk. 38 Äroŋpäŋ Jesu kuroŋi käda päŋku itkaŋ konäm kot itkuk.
Konäm kot ririrän konämi pitotä Jesu kuroŋi terak maŋkuŋ. Konämi
pitotä maŋirä gwäki pujiŋpäŋ ärut imiŋpewän kohoyäŋkuk. Ude täŋpäŋ
oraŋ imikta kuroŋi-ken iŋdat-naŋdat-naŋ täŋpäŋ ume käbäŋi nikek u ärut
imiŋkuk. 39 Ude täŋ ririrän Parisi äma Jesu imagutkuko unitä kaŋpäŋ ŋode
nadäŋkuk; Jesu ŋo profet bureni yäwänä webe ŋowä waki täŋpani yäŋ
nadäwän täretek yäk.
40 Parisitä ude nadäŋirän Jesutä iwetkuk; Saimon yäk. Näk man kubä
gäwera nadä. Yäwänä Saimontä yäŋkuk; Yäwoŋärewani, yäwi nadäwa yäk.
41 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Man wärani kubä gäwera nadä; Moneŋ äma
kubätä äma yaräta moneŋ, kowata kämi kaŋkaŋ kaŋ däpmäŋ tärewun
yäŋpäŋ yämiŋkuk. Kubäta moneŋ 500 ude imiŋkuk. Täŋ, kubätawä moneŋ
50 ude imiŋkuk. 42 Kowata imik-imik kadäni-ken moneŋta wäyäkŋeŋirän
momini peŋ yämiŋkuk. Eruk, ude täŋirän äma yarä uken nanik netä
unitä bänep täga pähap nadäŋkuk yäŋ nadätan? 43 Yäwänä Saimontä
kowata ŋode iwetkuk; Äma moneŋ taŋi yäpuko unitä yäk. Yäwänä Jesutä
ŋode iwetkuk; Gäk täga yäyan yäk. 44 * Ude yäŋpäŋ äyäŋutpäŋ webe u
kaŋpäŋ Saimon iwetkuk; Webe ŋo käyan? Näk gäkä eŋi gänaŋ äbäŋira
ume kuroŋna ärutta nämo piŋ namin yäk. Tänopäŋ webe ŋonitä konämi
pitopäŋ kuroŋna ärutkaŋ gwäki pujiŋpäŋ täŋkohoyäk. 45 Ba oraŋ namikta

* **7:30:** Mat 21:32 * **7:34:** Luk 15:2 * **7:36:** Luk 11:37 * **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * **7:44:** Stt 18:4

bumumnaken nämo nen. Tänopäŋ webe ŋonitä oraŋ namikta pengän äba irat-ken ukentä kuroŋna-ken neŋdat-naŋdat-naŋ täyak. 46 * Täŋpäŋ gäk gakŋi gwäkna-ken nämo äruranopäŋ webe ŋonitä kuroŋna-ken ume käbäŋi nikek ŋo piŋ äwatak. 47 Unita ŋode gäwetat. Webe ŋo momini taŋi peŋ imani unita näka gäripi pähap nadäŋpäŋ bänep iron taŋi ŋo täŋ namitak. Upäŋkaŋ äma mominita nadäŋirän äpani täŋpani udewani täŋo momi peŋ imero uwä näka gäripi ähan nadäwek yäk.

48 * Jesutä ude yäŋpäŋ webe u ŋode iwetkuk; Momika peŋ gamitat. 49 Ude yäwänä äma ketem bok naŋ itkuŋo unitä näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani unitä äma täŋo momi menitä yäŋpäŋ ärut täyak? 50 * Ude yäŋirä Jesutä webe u iwetkuk; Nadäŋ namikinik täyan unitä momi täŋo kowata-ken nanik gämagutak yäk. Unita bänep oretoret terak kuŋat täyi.

8

Jesu täŋo äbot

1 * Eruk, patkuŋo yäŋewänkaŋ Jesutä yotpärare taŋi täpuri kuŋatkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo Manbiŋam Täga yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋatkuk. Ude täŋirän ämawebe ŋodetä iwarän täŋkuŋ; Iwaräntäkiye 12 ukät webe ätu. 2 * Webe u bian mäjotä magärirä Jesutä mäjo u yäwat kireŋ yämani, ba käyämi yäpän tägaŋ yämani. Webe kwayak ukät nanik kubä wäpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutä bian webe uterak nanik mäjo wära 7 yäwat kireŋ imiŋkuk. 3 Täŋ, webe kubäwä wäpi Joana, Kusa täŋo webeni. (Kusa u Herot täŋo täŋkentäk äma kubä.) Kubäwä wäpi Susana. Webe yaräkubä ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Webe kwayak uwä iniken moneŋpäŋ Jesu-kät iwaräntäkiye täŋkentäŋ yämik täŋkuŋonik.

Mujipi pikpik täŋo man wärani
Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

4 Täŋpäkaŋ ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbäŋ moreŋpäŋ irirä yabäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 5 Äma kubätä ketem mujipi piwa yäŋpäŋ piäni-ken kwek. Kuŋpäŋ mujipi täŋ-irähuttäŋ kwek. Täŋ-irähuttäŋ kuŋirän mujipi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo u ämatä kuŋ äbäŋ täŋkaŋ yeŋ gatäneŋ. Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä baraktä näneŋ. 6 Täŋkaŋ mujipi ätuwä mobä terak mäneŋ. Mobä terak maŋpäŋ tädotneŋo upäŋkaŋ kome umeni nämo unita kubit täneŋ. 7 Täŋ, mujipi ätuwä mup gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋirä mup waki unitä äroŋpäŋ yäwarä kuneŋ. 8 Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä kome tägaken mäneŋ. Kome tägaken mäneŋo u tädotpäŋ bureni säkgämän mäyap-inik pätneŋ.

Jesutä man ude yäŋpäŋ gera terak ŋode yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Jesu imata man wärani terak yäk täyak?
Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

9 Täŋpäkaŋ Jesutä man wärani yäŋkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabäŋkuŋ. 10 Iwet yabäŋirä yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäkta yäwani

* **7:46:** Sam 23:5 * **7:48:** Luk 5:20-21 * **7:50:** Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42 * **8:1:** Luk 4:43 * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

unita in-gänpäŋ täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wärani terakgän yäwet täyat yäk. Man wärani terak yäwetpewa;
Dapuritä känayäŋ täŋo upäŋkaŋ täga nämo api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ mebäri täga nämo api nadäwä tumbek. *Ais 6:9*

11 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Mujipi pikpik täŋo manbiŋam täweraro u mebäri ŋode; Mujipi uwä Anutu täŋo man ude. 12 Täŋ, mujipi kädet miŋin mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä Satantä bänepi-ken nanik yäyomägat täyak u. Satantä ŋode nadäŋpäŋ täk täyak; Anutu täŋo man bänepi-ken iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ Anututa biŋam täneŋ yäŋ nadäŋpäŋ yäyomägat täyak. 13 Täŋ, mujipi mobä kujat terak mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo man nadäŋpäŋ gäripi nadäneŋopäŋ bänepi-ken jäwäri nämo äpmoŋpani. Unita nadäkiniki kadäni keräpi-tagän yäpmäŋ kuŋatpäŋ täŋyabäkken Anututa mäde ut imik täkaŋ. 14 Täŋ, mujipi ätu mup gänaŋ mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo man nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kome täŋo moneŋ tuŋumta nadäwätäk ba nadäŋ gärip unitä Anutu täŋo man utpewä kumäŋirän kuŋat-kuŋariken bureni nämo ahäk täyak. 15 Täŋpäkaŋ mujipi kome tägaken mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ bänepi-ken kehäromi iŋitpäŋ mani buraminpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä irit kuŋat-kuŋariken bureni ahäk täkaŋ yäk.

Peŋyäŋek täŋo manbiŋam
Mak 4:21-25

16 * Jesutä man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käbot gänaŋ ba bukä gämori-ken käbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eŋi gänaŋ peŋ-yäŋeŋirän ämatä imaka imaka täga käneŋ. 17 * In nadäkaŋ? Imaka imaka apiŋo käbop itkaŋ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneŋ. Bureni, imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täŋkwawa taŋirän api kaŋpäŋ nadäneŋ. 18 * Unita jukujin-tägän nadäneŋo udeta in Anutu täŋo manta juku peŋpäŋ ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Täŋpäkaŋ imaka iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?
Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

19 Jesutä man ude yäŋ irirän miŋi-kät noriye känayäŋ äbuŋ. Upäŋkaŋ ämawebe päke itkuŋo unitä Jesu kumän itgwäjiŋirä dubini-ken kukta täŋpä waŋkuŋ. 20 Täŋirä äma ätutä yabäŋkaŋ Jesu ŋode iwetkuŋ; Meŋka-kät notkaye gabänayäŋ äbäŋo yäman umu itkaŋ yäk. 21 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäniŋ bitnäŋkuk
Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

22 Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. Ude yäŋpäŋ gäpe kubä terak äroŋpeŋ kuŋkuŋ. 23 Eruk gwägu terak kuŋtäŋgän Jesu däpmon patkuk. Parirän mänit

* **8:11:** 1Pi 1:23 * **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 * **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

pähap piäŋirän gwägu tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋ tokŋeŋirän gäpe nikek gwägu gänaŋ äpmonayäŋ täŋkuŋ. 24 Täŋirän Jesu yäwä kikŋuränpäŋ iwetkuŋ; Ai! Ekäni! Paotnayäŋ täkamäŋ ŋo! yäk. Ude iweräwä Jesutä akuŋpäŋ mänit kenta gwägu yabäŋ yäŋkuk. Yabäŋ yäŋirän uterakgän mänit bitnäŋirän gwägu kwikinik patkuk. 25 Täŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Nadäkinikjin de?

Ude yäŋirän iwaräntäkiye umuntaŋkaŋ nadäwätäk täŋpäŋ näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani unita mänit kenta gwägu mani ŋo buramikamän? yäŋ yäŋkuŋ.

Mäjo wära but gänaŋ äpmoŋkuŋ
Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

26 Eruk Jesutä gwägu kenta mänit yäniŋ bitnäwänkaŋ Galili kome u peŋpeŋ gwägu terak kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude käda Gerasa kome ahäŋkuŋ. 27 Ahäŋpäŋ Jesu gäpe terak naniktä maŋatpeŋ kuŋirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä magärani kubätä ahäŋ imiŋkuk. Äma uwä kadäni käroŋi-inik eŋi gänaŋ nämo pat täŋkukonik. Däpmon pat täŋkuko uwä mobä kawut, äma kumbani äneŋpani-ken u tek moräŋ pat täŋkukonik.

28-29 Pattäŋ kuŋattäŋgän eruk Jesu kaŋpäŋä kähän yäŋkaŋ gämoriken maŋ-patäbotkuk. Ude täŋirän Jesutä mäjo uwä yäwetkuk; Äma ŋo kakätäŋpeŋ kut yäk. Ude yäwerirän mäjo äma magätkuŋo unitä Jesu iwetkuŋ; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ nimayäŋ äbätan? Komi nimeno! yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni äma u iŋitpäŋ kwaik täŋirä äma ätutä iŋitpäŋ yen kehäromitä keri kuroŋi pädät täk täŋkuŋonik. Ude täk täŋkuŋo upäŋkaŋ mäjotä täŋpewä äma u yen yäpmäŋ däkŋeŋ täŋpän kwäpeŋ kome äma nämo irani-ken kuŋat täŋkukonik.

30 Täŋpäkaŋ Jesutä äma u iwet yabäŋkuk; Wäpka netä? Iwet yabäwän iwetkuk; Wäpna "Äbot pähap" yäk. (Mäjo mäyaptä magätkuŋo unita wäpna Äbot pähap yäŋ iwetkuk.) 31 Ude yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ŋode iwetkuŋ; Gäk niwat kireŋpewi awaŋ käroŋi, bipmäŋ urani gänaŋ äpmonektawä! yäk. 32-33 But äbot pom terak udu yabätan? Gäk nibä-kätäwi but u gänaŋ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadäŋ yämiŋirän mäjo uwä äma u kakätäŋpeŋ päŋku but gänaŋ äpmoŋkuŋ. But gänaŋ äpmoŋpäkaŋ bäräŋeŋ kumaŋ gwägu gänaŋ äpmoŋkaŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.

34 Ude täŋirä äma but watäni iranitä yabäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku ämawebe yotpärare taŋi täpuri it yäpmäŋ kuŋkuŋo u nanik manbiŋam yäwetkuŋ. 35 Yäweräkaŋ ninin käna yäŋkaŋ Jesutä itkuk-ken äbäŋ moreŋkuŋ. Äbäŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma mäjotä magärani u tek yamäk ikek, nadäwän tumbäpäŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. Mäjotä kakätäŋpeŋ kuŋkuŋo unita. Maŋit irirän kaŋpäŋ äma päke äbuŋo u umuntaŋkuŋ. 36 Täŋirä imaka ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋo unitä mäjotä magäranipäŋ yäpän tägaŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuŋ. 37-38 Manbiŋam u nadäŋpäŋ ämawebe Gerasa kome u nanik umuntaŋpäŋ Jesu komenin ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ. Ude iweräwä Jesu kome u peŋpeŋ Galili kome gwägu udude käda kwayäŋ täŋirän äma yäpän tägaŋkuŋo unitä Jesu iwetkuk; Nadäŋ naminiri bok kuda! yäk. 39 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo yäk. Komeka-ken kuŋkaŋ imaka Anututä täŋ gamitak unitäŋo biŋam kaŋ yäwet! Ude iwerirän äma u äyäŋutpeŋ komeni-ken päŋku Jesutä täŋkentäŋ imiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettäŋ kuŋatkuk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ
Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

40 Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta
itsämbuŋo unitä kaŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. 41 Ude täŋirä kome unitäŋo käbeyä
eŋi täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahäŋ imiŋkuk. Ahäŋ
imiŋpäŋ Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ Jesutä eŋina-ken kwän
yäŋpäŋ butewaki man iwetkuk. 42 Imata, äperi tepi kubägän obaŋ 12 ude
itkaŋ käyäm täŋpäŋ kumbayäŋ täŋkuko unita.
Eruk, Jesu Jairas täŋo man buramiŋpäŋ eŋini-ken kwayäŋ kädet miŋin
kuŋirän ämawebe buminik unitä yewa täŋkaŋ iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ.
43 Ämawebe u bämopi-ken webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk.
Webe unitä nägät piŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Käyäm
waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuŋ äbäk täŋkaŋ moneŋi kudup
jop awähutkuk. Täga nämo yäpä tägaŋkuŋ. 44 Ude täŋpän wawäpäŋ eruk
webe unitä Jesu mädeni-ken äbäŋpäŋ tekigän iŋitkuk. Jesu täŋo teki iŋirirän
uterakgän tägaŋpäŋ nägät piŋ yäpmäŋ äbuko u kawuk taŋkuk. 45 Täŋirän
Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Ai! Netätä nepmäŋitak?
Ude yäŋirän äma päke u äwo yäwäkaŋ Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni, ämawebe
päke ŋonitä dumäŋ gäwatkaŋ ŋo nämo nadätan?

46 Pitatä ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Ude nämo! Äma kubätä
nepmäŋirän kehäromina ätu kuŋirän nadätat yäk. 47 Ude yäwänä webe u
mebärina kaŋ-ahätak yäŋpäŋ päbä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ
kwaiŋpäŋ itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Jesu täŋo tek iŋirirän
käyämi uterakgän paotkuko unitäŋo mebäri yäŋahäŋkuk. 48 * Yäŋahäŋirän
Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän
tägatan. Unita bänep kwini terak kuyi yäk.

49 Jesutä man ude yäŋirän käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä eŋiken
nanik äma kubä äbä Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäŋtak unita imata
yäwoŋärewani äma jop yäŋikŋat yäpmäŋ äben? 50 Ude yäŋirän Jesutä
nadäŋpäŋ Jairas iwetkuk; Nadäwätak täŋpeno! Nadäkinikka näkagän peŋiri
äpetka tägawayäŋ yäk.

51 Ude yäŋpäŋ Jairastä eŋiken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ äma päke u yäniŋ
bitnäŋpäŋ yepmaŋpän yäman ude irirä iwaräntäkiye yaräkubä Pita, Jon,
Jems ukät iroŋi kumbuko unitäŋo miŋi nani ugänpäŋ yämaguränkaŋ
eŋi gänaŋ äroŋkuŋ. 52 * Ämawebe päke konäm yäŋtäbätek täŋ itkuŋo u
yäwetkuk; Konäm wari kotneŋo. Iroŋi u nämo kumak. Jop däpmon pätak
yäk. 53 Yäwänä kumakopäŋ jop yäyan yäŋpäŋ kaŋ-mägayäŋkuŋ. 54 *
Täŋpäkaŋ Jesu eŋi gänaŋ äroŋpäŋ iroŋi u kerigän iŋitpäŋ iwetkuk; Äpetna,
aku! 55 Ude yäwänä uterakgän kehäromini äneŋi äpmoŋirän kodak taŋpäŋ
akuŋkuk. Kodak taŋpäŋ akuŋirän Jesutä miŋi nani yäwetkuk; Ketem imän
naŋpän! 56 * Yäweränä miŋi nani uwä nadäwän inide kubä täŋkuko unita
Jesutä imaka ahäŋkuko u yäŋahäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

9

Jesutä iwaräntäkiye 12 u piä man yäwetkuk
Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

* **8:48:** Luk 7:50 * **8:52:** Luk 7:13 * **8:54:** Luk 7:14 * **8:56:** Mak 7:36; Luk 5:14

1 Eruk, Jesutä iwaräntäkiye 12 u yäŋpäbä dubini-ken yepmaŋkuk. Yepmaŋpäŋ käyäm wakiwaki yäpä tägaŋit, mäjo äma magärani yäwat kirekta kehäromi ba wäpi biŋam yämiŋkuk. 2-3 Yämiŋkaŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämori-ken irit täŋo man yäwetta ba äma käyäm ikek yäpä tägakta man ŋode yäwetpäŋ yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ; In ähottaba, ketem, moneŋ ba yäk yäpmäŋkaŋ nämo kuneŋ. Ba tek yarä nikek nämo yäpneŋ yäk. 4 * Kuŋkaŋ yotpärare kubäken ahäŋirä eŋi tamäwä ugän kaŋ irut. Eruk, yotpärare uken piä täŋ paotpäŋ eŋi u peŋpeŋ kome kubäken kaŋ kut. 5 * Upäŋkaŋ yotpärare kubäken not nämo täŋ tamäwä ŋode kaŋ täŋput; Yotpärare u mäde ut imiŋpäŋ kugun kuroŋjin-ken nanik yeŋ ärähut täŋpä kaŋ kut. Ude täŋirä äma kome uken naniktä tabäŋpäŋ goret täŋ yämikamäŋ yäŋ api nadänеŋ yäk.

6 Jesutä jukuman ude yäweränkaŋ kädet yäput peŋpäŋ kuŋkuŋ. Kuŋkaŋ yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäŋahäŋit, käyäm ikek yäpä tägaŋit täŋtäŋ kuŋatkuŋ.

Herottä Jesu täŋo biŋam nadäŋkuk
Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

7 * Täŋpäkaŋ Judia kome täŋo kaŋiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ nadäwän nämo täreŋkuk. U imata, äma ätutä ŋode yäŋirä nadäŋkuk; U Jon, ume ärut yämanitä kumbani-ken naniktä kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitä piä u täk täyak. 8 Ba äma ätutä ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijatä kumbani-ken nanik akuŋkuko unitä piä u täyak yäk. 9 * Täŋpäkaŋ Herottä man mäyap ikek u nadäŋpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuk; Jon u näkä bian kotäki madäŋ täkŋeŋkuro unitä jide täŋpäŋ piä täyak? Netätä täŋirän mani biŋam nadätat? Ude yäŋpäŋ Jesu kaŋpäŋ nadäwa yäŋkaŋ kädetta wäyäkŋeŋkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

10 Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuŋkuŋo u täŋ paotpäŋä, äyäŋutpeŋ äbäŋpäŋ piä mebäri mebäri täŋkuŋo u biŋam iweräkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Betsaida komeken kuŋkuk. 11 Käbop kuŋkuŋopäŋ ämawebetä u käda kuyak yäŋ nadäŋpäŋ iwarän täŋkuŋ. Iwarän täŋirä yabäŋpäŋ Jesutä yäniŋ oretpäŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo manbiŋam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä tägaŋit täŋkuk.

12 Eruk, kome bipayäŋ täŋirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuŋ; Kome ŋo ketemi nämoken itkamäŋ. Unita gäk yäwerikaŋ yotpärare ittäŋ kukaŋken u kuŋkaŋ ketem yabäŋ ahäŋpäŋ naŋkaŋ parut yäk. 13 Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Injin yepmäŋ towiwurä! Yäwänä iwetkuŋ; Yäke! Nintäŋo käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkaŋ ŋo yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuŋpäŋ äma äbot päke ŋonita ketem suwakta nadäŋpäŋ yäyan? 14 (Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ.)

Yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ŋo yäwerä äbot 50-50 ude maŋit yäpmäŋ kut yäk.

15 Yäwänä yäŋkuko udegän yäweräkaŋ maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. 16 Maŋiräntäŋ yäpmäŋ kwäkaŋ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä

* **9:4:** Luk 10:4-11 * **9:5:** Luk 10:11 * **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Luk 23:8

u yäpmäŋpäŋ kunum terak doraŋpäŋ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Täŋpäŋ ketem u tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta yämänkaŋ äbot itkuŋo udegän yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. 17 Yämiŋirä kuduptagän ketem u naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude daiwä toknɳeŋkuŋ.

Pitatä Jesu täŋo mebäri yäŋahäŋkuk
Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

18 Täŋpäŋ kadäni kubäta Jesu inigän itpäŋ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuŋ. Irirä Jesutä ŋode yäwet yabäŋkuk; Ämatä näka netä yäŋ yäk täkaŋ? 19 * Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäŋ gäwet täkaŋ yäk. Ba ätutäwä Elaija yäŋ gäwet täkaŋ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubätä kodak taŋkuk yäŋ gäwet täkaŋ. 20 * Ude yäwäwä ŋode yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yäŋ yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe täŋo täŋkentäk bureni u yäk.

21 Ude yäwänä Jesutä äma ätu nämoinik yäwetneŋ yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; 22 * Äma Bureni-inik uwä ittäŋ kuŋtäŋgän yäŋ imani ude, komi pähap api nadäwek yäk. Täŋpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni ba bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani ämatä mäde api ut imineŋ. Täŋpäŋ Äma Bureni-inik uwä urä kumbänpäŋ änenayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän kodak taŋpäŋ api akwek.

23 * Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä näwarayäŋ nadäŋpäŋä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminpäŋ bäräpi näkä kotawayäŋ täyat udegän kepma kepma gwäk pimiŋpäŋ kaŋ näwarän yäk. 24 * Täŋpäkaŋ, äma kubätä säkgämän itta nadäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api paorek. Upäŋkaŋ äma kubätä näka yäŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayäŋ täko uwä irit täga api kaŋ-ahäwek. 25 Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kumäŋirän imaka imaka yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko unitä täga nämo api täŋkentäŋ imineŋ. 26 * In nadäkaŋ? Äma kubätä näka ba man näkä yäŋahäk täyat unita yäŋpäŋ mäyäk taŋpäŋ näka bitnäwayäŋ täko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näknaken epmäget kudän ikek ba Nana täŋo ba kudupi aŋero täŋo peŋyäŋek kudän ikek äneŋi ahäwayäŋ täro kadäni uken äma udewani täŋo wäpi yäŋahäkta api mäyäk täwet. 27 Näk bureni täwera nadäwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumäŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kwawak ahäŋirän api käneŋ yäk.

Jesu gupi inide kubä ahäŋkuk
Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

28 Jesutä man ude yäweränkaŋ kepma 8 ude täreŋirän nani-kät man yädayäŋ Pita Jems Jon yämagurän yäpmäŋ pom kubä terak äroŋkuŋ. 29 Päro u itkaŋ nani-kät man yäŋ irirän Jesu iŋami dapun inide kubä ahäŋkuk. Ahäŋirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude peŋyäŋeŋkuk. 30-31 * Ude täŋirän Profet bian irani yarä ahäŋkumän. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täŋo peŋyäŋek ikek ini ugän ahäŋpäŋ itkaŋ Jesu-kät man

* **9:19:** Luk 9:7-8 * **9:20:** Jon 6:68-69 * **9:22:** Luk 9:44; Luk 18:32-33 * **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12 * **9:30-31:** Luk 9:22, 13:33

yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yäŋ man ude yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋonik. 32 * Ude täŋ irirä Pita noriye-kät däpmonta gurän täŋ ittäŋgän kikŋutpäŋ Jesu iŋami dapun peŋyäŋek ikek irirän kaŋkuŋ. Profet yarä Jesu-kät itkuŋo u imaka, yabäŋkuŋ. 33 Täŋpäŋ äma yarä u kudayäŋ täŋirän Pitatä mebäri nämo nadäwän tärewäkaŋ jop ŋode yäŋkuk; Ekänina, itkamäŋ ŋonita oretoret täkamäŋ yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

34 Pitatä man ude yäŋirän gubamtä äpä uwäk täŋpäŋ yepmaŋirän Pita Jems Jontä bumta umuntaŋkuŋ. 35 * Umuntaŋ irirä gubam gänaŋ man kubä ŋode ahäŋkuk; Ŋowä nanakna, näkŋa iwoyäŋkuro unita mani buramik täkot! 36 Man kotäk ude ahäwän täreŋirän Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pita Jems Jon imaka ahäŋirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kukta nämo nadäŋkuŋ.

Jesutä nanak kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

37 Eruk patkuŋo yäŋewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuŋ. Äpäŋtäŋgän ämawebe äbot pähap u yabäŋ ahäŋkuŋ. 38 Täŋpäkaŋ ämawebe äbot u gänaŋ nanik kubätä Jesuken gera ŋode yäŋkuk; Yäwoŋärewani äma! Gäk manna buramiŋpäŋ nanakna tepi kubägän ŋo täga täŋkentäŋ imayäŋ? 39 Mäjo kubätä magärirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät maŋpän kome terak patäbottäŋ kuŋatkaŋ meni-ken jep yäŋut täyak yäk. Täŋkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni komi iminpäŋ bäräŋeŋ nämo kakätäŋpeŋ kuk täyak. 40 Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yäŋ yäwera piä täŋkuŋo upäŋkaŋ iwat kirena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ yäk.

41 Ude iwerirän Jesutä ŋode yäŋkuk; Wa! In bänepjin gwäjiŋ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! Ude yäŋpäŋ äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmäŋ äbi! 42 Ude iweränä nanitä nanaki yäpmäŋ äbäŋirän mäjo unitä nanak u pudät maŋpän kome terak patäbottäŋ kuŋatkuk. Ude täŋirän Jesutä mäjo u kaŋ-yäŋirän mäjotä nanak u kakätäŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirän säkgämän iränä äneŋi nani-ken teŋkuk. 43 Ude täŋirän ämawebe itkuŋo unitä Anutu täŋo kehäromi u kaŋpäŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Täŋpäkaŋ ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä täk täŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; 44 * Man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureninik iwan keri terak tewayäŋ kadäni keräpi täyak. 45 * Ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebärita iwet yabänayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ umuntaŋpäŋ nämo iwet yabäŋkuŋ.

Netätä intäjukun api irek?
Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

46 * Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukuninik api irek yäŋ yäŋpäŋ yäŋärahutkuŋ. 47-48 * Täŋirä Jesutä nadäknadäki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ nanak täpuri kubä yäŋ-päbä dubini-ken teŋpäŋ yäwetkuk; Äma kubätä näka yäŋpäŋ nanak täpuri ŋodewani kubä oraŋ

* **9:32:** Jon 1:14; 2Pi 1:16-18 * **9:35:** Luk 3:22 * **9:44:** Luk 9:22 * **9:45:** Luk 18:34 * **9:46:** Luk 22:24 * **9:47-48:** Mat 10:40

imayäŋ täko uwä näka udegän api oraŋ namek. Täŋpäŋ äma näk oraŋ namayäŋ täko uwä äma näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuŋatpäŋä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

49 Jesutä ude yäweränä Jontä ŋode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka
terak mäjo äma magärani yäwat kireŋirän kaŋkumäŋ yäk. Kaŋkumäŋopäŋ
nintäŋo äbotken nanik nämo unita iniŋ bitnäŋkumäŋ yäk. 50 * Yäwänä
Jesutä iwetkuk; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma iwan nämo täŋ tamani uwä
notjinpak täŋkentäŋ tamani ubayäŋ yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

51 * Jesu kunum gänaŋ äneŋi ärokta kadäni keräp taŋirän Jerusalem
kukta nadäk kehäromi peŋpäŋ kuŋkuk. 52 Täŋkaŋ äma ätu yäwerän
intäjukun kuŋkuŋ. Jesu ŋo api äbek yäŋ man ude yäwetta kuŋkuŋ.
Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahäŋpäŋ Jesuta tuŋum täkot yäŋ
yäwetkuŋ. 53 * Yäweräkaŋ Jesu uwä Jerusalem api kwek yäŋ nadäŋkuŋo
unita äbäŋirän nämo nadäŋ imiŋkuŋ. 54 * Samaria naniktä ude täŋirä Jems
kenta Jon, kädet waki u kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadäŋiri
yädakaŋ kunum gänaŋ nanik kädäptä päpä äma äbot ŋo kaŋ ijiŋ paorut
yäk. 55-56 Ude iweränkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkaŋ kome u peŋpeŋ
kubäken kuŋkuŋ.

Jesu iwat-iwat täŋo man
Mat 8:19-22

57 Eruk kuŋtäŋgän kädet miŋin, äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Gäk
deken kwayäŋ yäŋiri näk imaka, api gäwarän täwet yäk. 58 Ude iweränä
Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat
bägup ikek. Barak udegän, bukäni nikek. Upäŋkaŋ Äma Bureni-inik
iwarayäŋ yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk. 59 Ude yäŋpäŋ äma kubä
kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ŋode
iwetkuk; Ekäni, nadäŋ naminjiri nana kumbänpäŋ äneŋkaŋ mäden kaŋ
gäwara yäk. 60 Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täŋiri kumbanitä
kumbani noriye kaŋ äneŋput yäk. Gähä kuŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ
yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kaŋ
kuŋat. 61 * Ude iweränä äneŋi äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni,
näk gäk gäwatta gäripi nadätat yäk. Upäŋ, nadäŋ naminjiri pengän päŋku
webena nanaknaye yäwet yabäwa täga yäŋ yäwäwä api äbet yäk. 62 Yäwänä
Jesutä iwetkuk; Ude nämo, äma kubätä imaka kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋ
nadäk-nadäki piä unitagän pewek. Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek täkaŋ
uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä täga tänaŋi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk
Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

1 * Eruk, ätukät itpäŋ u mädeni-ken Ekänitä äma 72 ude piä täkta
iwoyäŋkuk. Iwoyäŋpäŋ yarä-yarä yäpmäŋ daniŋpäŋ komeni komeni ini
mäden kuŋarayäŋ nadäŋkuko udegän kuŋatta yepmaŋpän kuŋkuŋ. 2 *

---

* **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 * **9:51:** Mak 10:32 * **9:53:** Jon 4:9 * **9:54:** 2Kin 1:9-16
* **9:61:** 1Kin 19:20 * **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35

Täŋkaŋ jukuman ŋode yäwetkaŋ yepmaŋpän kuŋkuŋ; Piä taŋi kubä ahäŋ
nimiŋirän käyat. Piä it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken ketem ahäŋ bumbum
täkaŋ. Upäŋkaŋ ketem u yäpmäkta piä äma yarägän. Unita piä mähemi-ken
yäŋapiŋirä ketem gämäneŋ itkaŋ u yäpmäkta piä äma ätukät kaŋ pewän
äbut yäk. 3 * Eruk, man kubä ŋode täwerakaŋ kukot; Näk piä pidämi-ken
nämo tepmaŋtat. Nämo, in yawak ude äma äbot aŋ komi udewani gänaŋ
tepmaŋtat. 4 * Täŋkaŋ moneŋ, yäk kuratäk, kuroŋjin ärärani yäpmäŋkaŋ
nämo kuneŋ. Nämo, in piä man täwetat-ken u kuŋkaŋ äma ätu kädet miŋin
yabäŋ ahäŋpäŋ ukät man yäŋpäŋ-nadäk nämo täneŋ. Siwoŋi piä man
täwetat-ken uken kaŋ kut.

5 Täŋpäkaŋ eŋi äronayäŋ täkaŋ-ken u äroŋpäŋ pengän ŋode kaŋ yäwut;
Ämawebe eŋi ŋo gänaŋ irani, Anutu täŋo bänep pidämtä intä terak äroton!
6 Ude yäŋirä eŋi u gänaŋ nanik kubätä bänep pidäm udewanita gäripi
nadäwani irayäŋ täko täŋpänä manjin täŋo burenitä uterak api ärowek.
Upäŋkaŋ äma udewani kubä nämo iränä bänep pidäm man u äyäŋutpeŋ
injin terak äneŋi api ärowek. 7 * Nadäk-nadäk täga nikek unitäŋo eŋi-kengän
irirä eŋi mähemitä äŋiron täŋ tamänä täga api yäpmäŋpäŋ näneŋ. Imata,
piä ämatä piä täk täkaŋ unitäŋo gwäki täga yäpnaŋi. Täŋkaŋ eŋi äroŋkaŋ
äpäk nämo täneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋirä kome mähemitä tämagut
päŋku ketem tamäwä u kaŋ naŋput. 9 Täŋkaŋ kome uken nanik äma käyäm
ikek kaŋ yäpä tägawut. Ude täŋkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; In bämopjin-ken
Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ tawat piä kehäromi nikek täŋpayäŋ
täyak u tuän keräp täyak yäŋ kaŋ yäwerut. 10-11 * Upäŋkaŋ yotpärare
kubäken kuŋirä kome mähemtä nämo tämaguräwä yotpärare bämopi-ken
kuŋkaŋ täpun-täpun kuroŋjin-ken nanik iŋamiken yeŋ ärahutkaŋ ŋode kaŋ
yäwerut; Ŋo kawut! Täpuntäpun kome ŋo nanik däpmäŋ äreyäŋpena maŋ
injin terak äneŋi kukaŋ! Ude yäwetkaŋ ŋode yäwetgän kaŋ täŋput; Ket ŋode
nadäkot! Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ tawat piä täŋpayäŋ täyak
u keräp täyak! yäŋ kaŋ yäwerut. 12 * U imata, kowata yäpmäk-yäpmäk
kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom
naniktä yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man
Mat 11:20-24

13 * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ!
Inken kudän kudupi mäyap täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe,
Anututa nämo nadäwani u ahäŋ yämiŋkuk yäwänäku mominita yäŋpäŋ
konäm butewaki täŋpäŋ bänepi bian sukurewäm! 14 Unita ŋode nadäwut;
Ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe
kowata ahäŋ yämayäŋ täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik api kaŋ-ahäneŋ!
15 Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yäŋnikŋat yäpmäŋ
ärowek yäŋ nadäkaŋ? Wära! Nämoinik! In kumäŋ-kumäŋ komeken api
äpmoŋ moreneŋ.

16 * Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä
intäŋo manta gäripi nadäwayäŋ täko uwä näkŋo mannata udegän api

* **10:3:** Mat 10:16 * **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27 * **10:10-11:** Apos 13:51, 18:6 * **10:12:** Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 * **10:13:** Mat 11:21-23 * **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

nadäwek yäk. Täŋ, äma kubätä mäde ut tamayäŋ täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäŋ täŋo uwä Äma naniŋ kireŋpewän äpuro unita udegän mäde api ut imineŋ yäk.

Äma 72 ukeŋo äneŋi äbuŋ

17 Eruk, äma 72 Jesutä peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋo u piä täŋ paotkaŋ bänep oretoret terak äneŋi äbä Jesu iwetkuŋ; Ekäni, nin gäkŋo wäpka biŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋitna Satan täŋo mäjo wära mannin buraminaŋi nämopäŋ mannin buramiŋkuŋ yäk. 18 * Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bureni! In ude täŋirä Satan kunum gänaŋ nanik, yäpä ude, kehäromini paoränkaŋ kome terak maŋ parirän kaŋkut. 19 * Imata, näk kehäromi taminkut. Kehäromi taminkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeŋ jakŋitta, ba iwanjin Satan unitäŋo kehäromi irepmit moreneŋta taminkut. Unita imaka kubätä in nämo täŋpän waŋkuŋ ba nämo api täŋpän waneŋ. 20 * Upäŋkaŋ mäjo wäratä manjin buramik täkaŋ unitagän oretoret nämo täneŋ. Nämo, Anututä inta nadäŋpäŋ wäpjin ini irani-ken kudän täŋkuko unita oretoret pähap nadäneŋ yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk
Mat 11:25-27, 13:16-17

21 Ude yäwänkaŋ Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋirän Jesutä oretoret pähap täŋkuk. Oretoret täŋpäŋ nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täŋo mähemi, näk bänep täga nadäŋ gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. Bureni Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.

22 * Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän täreneŋ. Nana kubä-tägän mebärina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayäŋ yäŋpäŋä yäwoŋäreŋira Nana täŋo mebäri täga nadäneŋ.

23 * Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yämagut päŋku inigän yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Nadäkaŋ? Anututä nadäŋ taminirän yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ unita oretoret pähap nadäk täkot! 24 * Imata, Anutu täŋo kehäromi kak täkaŋ uwä profet ba intäjukun äma bian itkuŋo u kakta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täŋo manbiŋam

25 * Jesutä ude yäwän tärewäkaŋ Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yäŋkaŋ Jesu dubini-ken äbäŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, kädet jidewanipäŋ iwatpäŋ irit kehäromi u api kaŋ-ahäwet? 26 Ude yäwänä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide daniŋpäŋ nadäk täyan? 27 * Iweränä iwetkuk; Ŋode daniŋpäŋ nadäk täyat; Gäk Ekäni

* **10:18:** Jon 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18 * **10:20:** Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 * **10:22:** Jon 3:35, 10:15 * **10:23:** Mat 13:16-17 * **10:24:** 1Pi 1:10 * **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 * **10:27:** Lo 6:5; Wkp 19:18

Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumäntagän Anutu-ken pewen. E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadäŋ yämen yäk.

28 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpäŋä
irit kehäromi u api kaŋ-ahäwen yäk. 29 Ude iweränä äma uwä Jesutä
näka äma nadäk-nadäk ikek yäŋ nadäwän yäŋ nadäŋkaŋ Jesu ŋode iwet
yabäŋkuk; Baga mantä notkaye ätu yäŋ yäyak u netäta yäyak?
30 Yäwänä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode iwetkuk; Äma kubä
Jeriko kome kwayäŋ nadäŋpäŋ Jerusalem peŋpeŋ kädet miŋingän kuŋirän
kubo äma ätutä kaŋ-ahäneŋ. Kaŋ-ahäŋpäŋ teki weŋ täŋpä kwäpäŋ päripäriptä päripmäŋtäko kumäŋ-däpurek täŋpek. Täŋirän yäpmäŋpäŋ kädet
miŋin peŋpeŋ kuneŋ. 31 Kädet miŋin pewä parirän bämop äma kubätä
äbä kaŋpäŋ kukŋi kädagän irepmitpeŋ kwek. 32 Kuŋirän Juda täŋo äma
ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kaŋkaŋ udegän irepmitpeŋ kukŋi
kädagän kwek. Nämo täŋkentäŋ imek. 33 Kuŋirän eruk, äma Samaria nanik
kubätä kädet ugän iwat yäpmäŋ äbäŋpäŋ äma u käwek. Kaŋpäŋ butewaki
pähap nadäŋpäŋ dubini-ken äbek. 34 Äbä jibi meni-ken wain ume kenta
olip gakŋipäŋ ärut iminkaŋ uwäktäŋ imek. Uwäktäŋ iminkaŋ pudätpäŋ
iniken doŋki terak peŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋtäŋgän eŋi kubä, äma
ban naniktä patta täŋpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäŋewek.
35 Yäŋewänä eŋi täŋo watä äma unita siliwa moneŋ yarä iminkaŋ iwerek;
Äma ŋonita watäni säkgämän isi. Moneŋ gamitat ŋo paoränä äbä äneŋi
ätukät api gamet yäŋ iwerek.
36 Eruk, Jesutä manbiŋam u yäŋ moreŋpäŋ Baga manta mebäri
nadäwani äma u ŋode iwet yabäŋkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan?
Äma jibi nikek unita netätä noripak bureni ude täŋpek? 37 Ude iwerirän
iwetkuk; Äma täŋkentäŋ imeko unitä noripak bureni-inik täŋpek yäk.
Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuŋkaŋ kädet udegän kaŋ
iwat!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäŋ-nadäk täŋkuŋ

38 Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuŋtäŋgän, webe kubä wäpi
Mata unitä komeken ahäŋkuŋ. Uken ahäŋirä Matatä ini eŋiken Jesu
yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. 39 * Äro itkaŋ Jesutä manbiŋam yäŋahäwayäŋ
täŋirän Mata täŋo noripak Maria u nadäwayäŋ yäŋkaŋ äbä Jesu dubiniken maŋitpäŋ manbiŋam nadäŋ itkuk. 40 Maria manbiŋam nadäŋ irirän
noripaktä u kaŋpäŋ piä taŋi inigän täŋ itkuko unita bänepi waŋkuŋ.
Bänepi wawäkaŋ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämo nadäŋ namitan? Notnapak ŋo nabä kätäŋpeŋ äbäko ŋo irirän näkŋagän piä taŋi täyat.
Iweri täŋkentäŋ namän! yäk.
41 Matatä ude yäwänä Ekänitä kowata ŋode iwetkuk; O Mata, gäk imaka
imaka ŋonita imata nadäwätäk pähap täyan? 42 * Imaka bureni kubätagän
nadäwen. Notkapak Maria ŋowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäŋ
täyak. Täŋpäkaŋ imaka bureni ŋowä kubätä täga nämo yomägarek.

11

Yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi
Mat 6:9-15, 7:7-11

* **10:28:** Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12 * **10:39:** Jon 11:1, 12:2-3 * **10:42:** Mat 6:33

1 * Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkaŋ nani-kät man yäŋ
itkumän. Yäwän täreŋirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk;
Ekäni, Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi niwetpäŋ niwoŋäre
yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuko ude. 2 Ude
iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäŋapik man yänayäŋ yäŋpäŋä
man ŋode yäneŋ;
Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.
Äbäŋpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.
3 Kepma kubäkubä täŋo ketem nimik täyi.
4 Ämatä waki täŋ nimik täkaŋ unitäŋo momini peŋ yämik täkamäŋ unita
gäk udegän nintäŋo mominin peŋ nimik täyi.
Täŋyabäk-ken nämo nipmaŋpen.
5 Ude yäŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik
kubätä ketemta wäyäkŋeŋpäŋ bipani bämop noripak kubätä eŋiken kwek.
Kuŋpäŋ noripak u ŋode iwerek; Notnapak, ketem ätu täŋkentäŋ nam.
6 Notnapak kubä, ban naniktä äbäŋirän ketem imapäŋ imet yäŋpäŋ
gäkken yäŋapitat. 7 Ude iweränä eŋi mähemitä iwerek; Imata däpmon
wewe täŋ namitan? Yäma ukätpäŋ nanaknaye-kät däpmon pätkamäŋ
ŋo yäk. Näk täga nämo akuŋpäŋ ketem yäpmäŋ gamayäŋ. 8 * Eruk,
Jesutä man wärani u yäwetpäŋ yäŋkuk; Pengänä eŋi mähemi u noripak
täŋkentäkta nämo nadäweko upäŋkaŋ ehuranigän yäŋapiŋtäyon gaŋani
nadäŋpäŋ nadäŋ imek. 9 Unita ŋode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka
kubäta yäŋapiŋirä api nadäŋ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ
yäpmäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp
yäput yäpmäŋ kuŋirän yäma dät imeko ude. 10 Unita näk bureni täwetat!
Äma kubätä yäŋapik piä täŋpäŋä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek
piä täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken
kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäŋ imiŋpäŋ yäma dät imeko ude.
11 Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäŋirän nani gäkä
mobä kubä täga imen? Nämoinik! Ba tomta yäŋapiŋirän gämokpäŋ täga
imen? Nämoinik! 12 Ba purup mujipta yäŋirän bampäŋ täga imen?
Nämoinik! 13 Inä äma waki upäŋkaŋ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik
täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gänaŋ Nanjin iron mähemi itak uken
Kudupi Munapikta yäŋapiŋirä imata nämo tamek? Nämo, u bureni-inik
tamek yäŋ täwetat!

Jesu jop manman iwetkuŋ
Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

14 Kadäni kubäken Jesutä äma mäjotä magärani kubä mäjo iwat kireŋ
imiŋkuk. Mäjo unitä magät-pewän äma u man nämo yäk täŋkukopäŋ Jesutä
mäjo u iwat kireŋirän äma u man äneŋi yäŋkuk. Man yäŋirän ämawebetä
kikŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 15 * Upäŋkaŋ äma ätutä Jesuta ŋode
yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma uwä mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä
kehäromi imiŋirän mäjo yäwat kirek täyak yäk.
16 * Täŋpäkaŋ ämatä Jesu täŋikŋatta kunum täŋo kudän kudupi kubä
pewi ahäwut yäŋ iwetkuŋ. 17 Ude täŋirä Jesutä nadäk-nadäki täŋo mebäri
nadäwän tärewäpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Kome kubä-
tägän ämik pewä ahäwäpäŋ kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek

* **11:1:** Luk 5:33 * **11:8:** Luk 18:5 * **11:15:** Mat 9:34, 10:25 * **11:16:** Mat 12:38

yäk. Ba udegän buap kubätä kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek.
18 Unita Satantä iniken ämaniye yäwat kireŋirän jide täŋpäŋ Satan täŋo äbot
kehäromi irek? U täga nämo! Inä näk Bilisibap täŋo kehäromi terak mäjo
yäwat kirek täyat yäŋ näwet täkaŋ. 19 Upäŋkaŋ ude bureni täyat u täŋpäwä
ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkaŋ? Satan täŋo wäpi terak
yäwat kirek täkamäŋ yäŋ nämo yäneŋo unitä jop täŋ-näkŋatkaŋ unitäŋo
mebäri kwawak ahäwek! 20 * Upäŋkaŋ ŋode nadäwut! Näk Anutu täŋo
kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat ude bureni täŋpäwä ŋode nadäneŋ;
Anututä intäjukun irit piä kehäromi nikek täk täyak unitäŋo bureni inken
ahätak ŋo.

21 Unita man wärani kubä täwera nadäwut; Äma kehäromi kubätä Kadä
boham iŋitkaŋ eŋinita watä ireko uwä tuŋumi eŋi gänaŋ säkgämän itneŋ.
22 * Upäŋkaŋ äma kubä kehäromini taŋi pähap ikek unitä äbäŋpäŋä ŋode
täŋpek; Eŋi mähemitä kadä boham iŋitat yäŋ nadäweko u yomägatpäŋ
tuŋumi eŋi gänaŋ itneŋo u yäpmäŋkaŋ noriyeta yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek.

23 * Eruk unita ŋode täwera nadäwut; Äma not nämo täŋ namik täkaŋ uwä
näka iwan täŋ namik täkaŋ. Ba äma näkŋo piäta watä nämo it täkaŋ uwä
piäna yäpäwak täkaŋ yäk.

24 Täŋpäkaŋ äma äbot ŋowä ŋode bumik; Mäjo äma magärani kubätä äma
u kakätäŋpeŋ päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkŋeŋtäŋ
kuŋarek. Wäyäkŋeŋtäŋ kuŋareko upäŋkaŋ nämo kaŋ-ahäwek. Nämo kaŋ-
ahäŋpäŋä bian irani-ken äyäŋutpeŋ kwa yäŋ nadäwek. 25 Ude nadäŋpäŋ
äyäŋutpeŋ päŋku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäŋ ket urani. 26 * Ude
kaŋpäŋä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaŋ äbä ukengän
itneŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopäŋ mäden waki-inikinik
täŋpäŋ irek yäk.

27 * Man ude yäŋ irirän ämawebe päke itkuŋo u bämopi-ken webe kubätä
gera terak Jesu ŋode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyaŋpäŋ nonoŋ gepmäŋ
towiŋkuko uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani! yäk. 28 * Ude iweränä
Jesutä yäŋkuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täŋo man nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ
yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä uyaku Anutu täŋo oretoret terak kuŋarani
bureni yäk.

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

29 * Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäjiŋirä man ŋode yäwetkuk; Wa!
Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ.
Upäŋkaŋ in näkä kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira api käneŋ.
Kudän bian Jona terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api käneŋ. 30 Jona
terak imaka ahäŋkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik ŋode
yäwoŋäreŋkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik
terak imaka ahäwayäŋ täyak unitä äma äbot in ŋo ŋode api täwoŋärewek;
Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. 31 * Upäŋkaŋ intä näka Anutu-ken
nanik yäŋ nämo nadäkaŋ. Unita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba
kome täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu iŋamiken bok itkaŋ momijin
kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon
unitäŋo nadäk-nadäk siwoŋi yäŋahäŋirän nadäkta gäripi nadäŋkuko unita

---

* **11:20:** Kis 8:19 * **11:22:** Kol 2:15 * **11:23:** Luk 9:50 * **11:26:** Jon 5:14 * **11:27:** Luk 1:28,42,48 * **11:28:** Luk 8:15,21 * **11:29:** Mat 16:4 * **11:31:** 1Kin 10:1-10

kome ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋ äma Solomontä täk täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo! Upäŋkaŋ imata nämo nadäŋ namik täkaŋ? 32 * Täŋpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkaŋ intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpäŋ bänepi sukureŋkuŋ. Täŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo! Upäŋkaŋ bänepjin imata nämo sukurekaŋ?

Äbot täŋpani uwä topän ude
Mat 5:15, 6:22-33

33 * Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijiŋkaŋ käbotpäŋ nämo ähät yejämbek. Ude nämo! Topän u ijiŋpäŋ kwawak peŋirän ämawebe äma unitä eŋiken abäŋpäŋ peŋyäŋeŋirän imaka imaka täga yabäneŋ. 34 Udegän, dapunjin uwä gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, peŋyäŋek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. Täŋ, dapunjin waneŋo uwä jide täŋpäŋ imaka imaka täga kaŋpäŋ täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ urani gänaŋ ireko ubayäŋ. 35 Unita peŋyäŋek bänepjin-ken itak unitä bipmäŋ urani täŋpeko udeta watäni itpäŋ kuŋat täkot. 36 Täŋkaŋ gup nadäk-nadäkjintä bipmäŋ urani nämo, peŋyäŋek ikekgän irirän irit kuŋat-kuŋatjin kuduptagän peŋyäŋek ikek api itneŋ, topäntä peŋyäŋeŋ tamik täyak ude.

Anutu täŋo man gup-tägän nämo yäpmäŋ kuŋaren
Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

37-38 * Jesutä man ude yäŋ moreŋirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu eŋini-ken yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. Eŋi gänaŋ äro maŋitpäŋä keri nämo ärutkaŋ ketem naŋkuk. Täŋirän Parisi äma unitä kaŋpäŋ nadäwän nämo tägawäpäŋ nadäwätäk ŋode täŋkuk; Imata nintäŋo baga irepmitpäŋ keri nämo ärutkaŋ ketem näyak yäk. 39 * Nadäwätäk ude täŋ ririrän Jesutä ŋode iwetkuk; Parisi äma in baga iwatpäŋ ketem peŋ-nakjin gupigän ärut täkaŋ. Ude täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep nadäk-nadäknin täga yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nämo! Bänepjin-ken moneŋ tuŋumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokŋeŋkuko pätak. 40 Inä guŋ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täŋkuk yäŋ nadäk täkot. 41 Unita äma jäwärita bänep iron täŋ yämineŋo uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu iŋamiken pakigän itdeŋ.

42 Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In baga man iwatpäŋ piäjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäŋo moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Upäŋkaŋ bänepjin-ken Anutu nadäŋ imikinik nämo täk täkaŋ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkaŋ. Unita baga man iwatpäŋä bänep nadäk-nadäkjin bok peneŋo uyaku tägawek. 43 Jesutä ude yäŋpäŋ kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In käbeyä eŋiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkaŋ. Ba kädet miŋin, ämawebe jopitä taniŋ oretta gäripi nadäk täkaŋ. 44 Upäŋkaŋ inä äma kumbani, kome gänaŋ käbop käbäŋtaŋ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkaŋ kuŋ äbäk täk täkaŋ udewani.

45 Jesutä man ude yäŋirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoŋärewani äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude

* **11:32:** Jna 3:5-10 * **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:37-38:** Luk 7:36, 14:1 * **11:39:** Mat 15:2

yäwetan uwä nin udegän yäŋärok man niwetan! yäk. 46 Ude yäwänä Jesutä kowata man ŋode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuŋat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peŋkaŋ injin ketäŋ kuŋat täkaŋ. 47 Wa! In komi api nadäneŋ! In äbekjiye orajiye udewanigän. Unitä Anutu täŋo profet biani däpmäŋpäŋ änek täŋkuŋ. Profet äneŋkuŋo awaŋ meni-ken in epmäget tägatäga piŋpäŋ mebäri säkgämän täk täkaŋ. 48 Upäŋkaŋ in kädet ude täk täkaŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; Orajiyetä profet däpmäk täŋkuŋo u täga täŋkuŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Orajiyetä profet däpmäŋpäŋ äneŋpani-ken piä täk täkaŋ. 49 Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ŋode yäŋahäŋkuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniŋ kireŋpewa äreŋirä ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäŋit, ätu däpmäŋpäŋ waki täŋ yämiŋit api täneŋ yäŋ yäŋkuk. Eruk, man bian yäŋkuko u bureni ahätak ŋo. 50 Unita bureni ŋode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peŋpäŋ profet däpmäŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo momini ämawebe kudup apiŋo itkaŋ ŋo intä terak ärotak. 51 Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuŋkuŋo uken yäput peŋpäŋ ämiŋ yäpmäŋ äbäŋkä Sekaraia kudupi eŋi gänaŋ alta mebäri-ken utpäŋ peŋkuŋ. Unita äneŋi täwetgän täyat; Ämik täŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo momi intä terak ärotak.

52 Wa! Baga man yäwoŋärewani äma in komi api nadäneŋ. In ämawebetä iritta biŋam täkta Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärenaŋipäŋ Anutu täŋo man mebäri bureni nadäkta kädet täŋpipiŋ yämik täkaŋ. Injin iritta biŋam nämo täŋpäŋ udegän ämawebetä u täkta kädet täŋpipiŋ yämik täkaŋ.

53-54 * Eruk, Jesutä man ude yäŋ paotpeŋ kuŋirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yäŋkaŋ iwet yabäk pähap täŋit, yäŋpäŋ-kaŋiwarit bumta täŋkuŋ.

12

Parisi täŋo täŋyäkŋarani kudänta man
Mat 10:19-33

1 Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken pädä nikek äbä itkuŋ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ŋode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täŋo yista ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Irit kuŋat-kuŋariken kudän gupitägän täk täkaŋ ude in udegän täneŋo udeta yäŋpäŋ yäyat. 2 * Upäŋkaŋ imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. 3 Bipmäŋurani gänaŋ man yänayäŋ täkaŋ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneŋ. Ba eŋi gänaŋ jiap man yänayäŋ täkaŋ uwä kami gera terak yäŋirä api nadäneŋ.

Netäta täga umuntäne?
Mat 10:28-31

4 Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneŋ. Nämo, äma u komegupgän däpmäŋkaŋ mäjojin däpmäkta api täŋpä waneŋ. 5 Upäŋkaŋ ŋode täwetat; Äma kubätagän täga umuntäneŋ. Äma unitä tadäpmäŋpäŋ geŋi wakiken ureŋ täŋpän äpmoneŋo udeta umuntak täkot yäŋpäŋ täwetat.

6 In nadäkaŋ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäŋo gwäki täga nämo yäpen. Upäŋkaŋ Anututä udewanita ket yabäŋ yäwat

* **11:53-54:** Luk 20:20 * **12:2:** Mat 16:6; Luk 8:17

täyak. 7 * Täŋpäŋ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta
nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ
jide itkaŋ u kudup daniwän tärewäkaŋ itak. Unita imaka kubäta nämo
umuntäneŋ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneŋ
Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

8 Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe iŋamiken Näk Jesuta
nadäŋ imikinik täk täyat yäŋ yäŋahäwayäŋ täko uwä, Äma Bureni-inik
näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken ŋode api yäŋahäwet;
Äma uwä näkŋata biŋam yäpmäŋtat yäŋ api yäŋahäwet. 9 * Täŋ, äma kubä
ämawebeta umuntaŋpäŋ Näk Jesuta nämo nadätat yäŋ yäwayäŋ täko uwä,
näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken ŋode api yäwet; Äma
ŋonita nämo nadätat yäŋ api yäwet.

10 Täŋpäkaŋ äma kubätä Äma Bureni-inikta yäŋärok man yäwayäŋ täko
uwä momini u täga api peŋ imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta
yäŋärok man yäwayäŋ täko uwä momini nämoinik api peŋ imek.

11 * In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayäŋ käbeyä eŋi gänaŋ yäŋ-
täkŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ äma ekäni ekäni iŋamiken api tepmaneŋ. Ude
täŋirä man jide yäne yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. 12 Nämo, kadäni uken
manta wäyäkŋeŋirä Kudupi Munapiktä ŋode yäwut yäŋ täwerirä man
ugänpäŋ api yäŋahäneŋ.

Moneŋ tuŋumta bänep iyap nämo täneŋ

13 Jesutä man ude yäŋirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä
Jesu ŋode iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, tuäna iweriri tuŋum nantä peŋ
nimiŋkaŋ kumbuko u yäpmäŋ daniŋpäŋ näka moräki kaŋ namän yäk.
14 Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Näk tuŋum yäpmäŋ daniwani äma uyaku,
ude täŋpet yäk. 15 * Ude yäŋpäŋ man ŋode yäwetkuk; Tuŋum pähap
yäpmäkta nadäneŋo udeta watäni itpeŋ kuŋatneŋ. Tuŋum päke unitä
iritjin täŋo meham bureni nämo täyak.

16 Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Moneŋ äma
kubätä piäni-ken ketem piweko u bureni ahäŋ bumbum täneŋ. 17 Täŋirä
ŋode nadäwek; Jide täŋpet? Ketem bureni bumta ahäkaŋ ŋo degän kaŋ
pewet? yäŋ nadäwek. 18 Ude nadäŋpäŋ yäwek; A! nadätat. Ketem pekpek
eŋina biani wärämutpäŋ kodaki taŋigän täŋpäŋ ketem ba tuŋumna u gänaŋ
kaŋ pewa! yäk. 19 Ude täŋkaŋ ŋode täga nadäwet yäk. Ketem kämita
pewayäŋ täro uyaku piä äneŋi kubä nämo täŋpäŋ oretoret terak ketem
ume tägatäga naŋkaŋ säkgämän api it yäpmäŋ ärowet yäŋ nadäwek.

20 Ude nadäŋirän Anututä ŋode iwerek; Gäk guŋ bureni! Bipani ŋogän
iritka gomägarayäŋ yäk. Täŋpakaŋ nadäk tawaŋ peyan u kubäta biŋam kaŋ
täŋpän yäŋ iwerek. 21 * Unita ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä Anutu
täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täŋpäŋ kome täŋo tuŋum peŋ bäyaŋ yäpmäŋ
kuŋarayäŋ täko uwä udegän api ahäŋ imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämo täneŋ
Mat 6:25-34

22 Unita yäŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetgän täŋkuk; In gupjinta
nadäwätäk ŋode nämo täneŋ; Ketem depäŋ näŋpet? Ba tek depäŋ

* **12:7:** Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 * **12:9:** Luk 9:26 * **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15
* **12:15:** 1Ti 6:9-10 * **12:21:** Mat 6:19-20

täŋpäŋ kuŋaret? yäŋ nämo nadänеŋ. 23 Nämo, ketem ba tek u bureni
nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän. Unita bänep
nadäk-nadäkjin imaka bureni terak penеŋ. 24 * In imata Anutu u watä
säkgämän nämo käwep it nimek yäŋ nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta
yabäŋpäŋ-nadäwut! U ketem nämo piŋpäŋ puget nak täkaŋ, ba naŋpäŋ
kämita nämo pek täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä ketem yepmäŋ towik täyak.
Täŋpäkaŋ inä barak yärepmitkaŋ unita in nadäwätäk nämo tänеŋ. 25 Jide?
Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroŋ täwek? Nämoinik!
26 Nadäwätäkjintä imaka täpuri udewani täga nämo täŋpeko unita imata
ketem tuŋumta nadäwätäk pähap täk täkaŋ? Nadäwätäk nämo tänеŋ.
Anututä ini api täŋkentäŋ tamek.
27 Täŋkaŋ päya irorita yabäŋpäŋ-nadäwut. U inita tekta piäni nämo täk
täkaŋ upäŋkaŋ yabäŋgärip ikek. Unitäŋo yabäŋgäriptä intäjukun äma biani
Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u
yärepmit täyak. 28 Täŋpäŋ päya irori uwä kadäni keräpigän itpäŋ paot
täkaŋ. Apiŋo ahäneŋopäŋ kwep ude äneŋi täreŋ mäneŋ. Upäŋkaŋ Anututä
kaŋgärip ikek pewän ahäk täkaŋ. Ude täk täyak upäŋ imata tek täga nämo
pewän ahäŋ nimek yäŋ nadäk täkaŋ? Wa! In nadäkinikjin äreyäwani!
29 Unita ketem ba ume deken yäpmäŋpäŋ näne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo
tänеŋ. Ba tek deken yäpmäŋpäŋ täne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo tänеŋ.
30 Nämoinik! U guŋ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek
täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo tänеŋ. Nämo,
nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yäŋ tabäŋpäŋ-nadäk täyak
unita api täŋkentäŋ tamek. 31 Unita Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ
täwatta unitagän gäripi-inik nadäŋpeŋ piäni täk täkot. Ude täŋirä uyaku
ketem tuŋumta wäyäkŋek piä tänayäŋ täkaŋ u api taniŋ kirewek.
32 * Unita yawaknaye, in nämo umuntäneŋ. Nanjintä tämagutpäŋ
intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ täwatta gäripi nadätak. 33 * Unita in tuŋumjin
äma jopita yäniŋ kirewut. Ude täŋkaŋ kunum täŋo tuŋum wawaki nämo,
ba paot-paori nämo pätak ugänpäŋ kaŋ korewut. Tuŋum uwä ämatä kubo
tänaŋi nämo ba gwaktä naŋpä tumnaŋi nämo. 34 Nadäkaŋ? Imatäken
tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uterakgän
peŋpäŋ kuŋaren.

Bänep kodaki itta man
Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

35 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; In tuŋum täkot!
Piä täŋo tek täŋpäŋ topän ijiŋ-yäŋeŋkaŋ itkot. 36 * Piä watä äma tägatä
intäjukun ämanitä äbäkta tuŋum täŋpäŋ itsämäk täkaŋ ude täŋpäŋ itkot.
Intäjukun ämani uwä kome kubäken kwekotä äneŋi äbäŋpäŋ yäma-ken
kwäpkwäp yäpurirän piä watä ämaniye täga u äbä yäma bäräŋeŋ dät
imineŋ. 37 * Bureni, piä watä ämaniyetä täŋpidäm taŋpäŋ irirä äbä yabäŋ
ahäŋpäŋä täga nadäŋ yämek. Bänep täga nadäŋpäŋ piä täŋo tek yamäŋkaŋ
piä watä ämaniye ŋode yäwerek; Eruk näkŋo kome yäpmäŋpäŋ maŋit
yäpmäŋ kuŋirä näkä ketem tepmäŋ towiwayäŋ yäk. 38 Äma ekäni u bi-
pani bämop ba yäŋe-yäŋeta äbäŋpäŋ däpmon nämo pätneŋo uwä yabäwän
tägainik täŋpek.

---

* **12:24:** Sam 147:9; Luk 12:7 * **12:32:** Luk 22:29; Rev 1:6 * **12:33:** Luk 18:22 * **12:35:** Kis 12:11; Mat 25:1-13 * **12:36:** 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 * **12:37:** Jon 13:4

39 * In mebäri ŋode nadäwut; Eŋi kubä mähemitä bipani uken kubo äma
api äbek yäŋ, ude nadäŋpäŋ pidäm taŋpäŋ irirän kubo äma u eŋi gänaŋ täga
nämo ärowek. 40 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni
uken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpäŋ
itkot.

Piä äma täga u jidewani?
Mat 24:45-51

41 Jesutä manbiŋam u yäwet paoränä Pitatä ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni
yäk. Gäk man wärani yäyan ŋowä, nintagän ba kudup pähapta yäyan?
42 Ude iwet yabäŋirän Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma
ekäni kubätä piä watä ämaniye-kät nanik kubäta piä man ŋode iwerek;
Näk kome kubäken kwayäŋ. Kuŋarira piä watä ämanaye u watäni itpäŋ
ketem kadäni-kengän kaŋ yepmäŋ towik täyi yäŋ iwerek. Eruk, piä watä
äma u kudän jide täŋpeko unita watä äma nadäk-nadäkka täga ba man
buramiwani äma yäŋ iwerek? 43 Uwä ŋode; Piä watä äma u, yäŋ imani
ude täŋpäŋ irirän ekänini äneŋi äyäŋutpeŋ äbek. Äbäŋpäŋ piä watä äma u
kaŋpäŋ oraŋ imek. 44 * Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ iminpäŋ tuŋumi
kuduptagän watäni it imekta iniŋ kirewek yäk.

45 Täŋ, piä watä äma u goret täŋpeko uwä ŋode nadäwek; A! Ekäninawä
ŋodetä nämo api äbek! Ittäŋgän kämiinik api äbek yäŋ nadäwek. Ude
nadäŋpäŋ piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmäŋpäŋ yäwat kireŋit, ba
täŋguŋguŋ ume naŋit täŋkaŋ täŋguŋ taŋpäŋ irek. 46 Ude täŋkaŋ ekäninita
guŋ taŋpäŋ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäŋpäŋ waki täŋ irirän
kaŋpäŋ piä watä äma u utkaŋ madäŋ jukutpäŋ äma nadäkinik nämo
täŋpanitä päŋku irani-ken maŋpän kuneŋ yäk.

47 * Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini
täŋo man uwäku nadäweko upäŋkaŋ man bitnäk täŋpeko uwä ekäninitä
bumta urek. 48 Täŋ, piä watä äma u ekänini täŋo man nämo nadäŋkaŋ
peŋawäk täŋpeŋ kuŋareko uwä ähan urek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä imaka
imaka mäyap iniŋ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni taŋi pewän
ahäŋirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä
kowatawä gwäk piminpäŋ piäni täŋirän tägawek.

Jesu duŋ-wewek pewän ahäkta äpuk
Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

49 Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Näk kome terak kädäp pewä
ijineŋta äput yäk. Täŋkaŋ pengän ijinaŋi. 50 * Upäŋkaŋ näk ume inide
kubä, komi nikek äruretta yäŋ namani. Ume u ärura täreŋirän nadäŋ bäräp
nadätat ŋo api tärewek.

51 * In näka ŋode nämo nadäneŋ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta
äpuk yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, näk komen ämawebe bämopi-ken duŋ-
wewek pewa ahäkta äput. 52 Apiŋotä it yäpmäŋ äronayäŋ täkamäŋ-ken u ŋode
api ahäwek; Nädamiŋi-nani 5 u bämopi-ken duŋ-weŋira kukŋi yarä, kukŋi
yaräkubä ude api ahäwek. 53 * Ba wäpna terak ini yanani yarätä duŋ-
wewek täŋpäŋ nani ini, nanaki ini ude api itdeŋ. Ba wäpna terak yamiŋi
yarätä duŋ-weŋpäŋ miŋi ini, äperi ini api itdeŋ. Ba yanäbeki yarätä duŋ-
wewek täŋpäŋ ini-ini api itdeŋ.

---

* **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * **12:44:** Mat 25:21,23 * **12:47:** Jem 4:17 * **12:50:** Mak 10:38-39 * **12:51:** Mat 26:38; Jon 12:27 * **12:53:** Mai 7:6

Kadäni täŋo kudän yäpmäŋ danik täkot

54 Jesutä man ude yäwetpäŋ ämawebe päke itkuŋo u ŋode yäwetkuk;
In gubam wärämäŋirän kaŋpäŋ iwän tawayäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Ude
nadäŋirä ätu itpäŋä bureni ahäk täyak yäk. 55 Ba mänittä piäŋpewän
gubam kewenirän kaŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Edap ijiwayäŋ. Yäŋirä udegän
ahäk täyak. 56 Wära! Jop manman yäwani in uwä äbäŋ kubit unitäŋo
mebäri nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni ŋonitäŋo mebäri imata nämo nadäwä
täretak?

57 Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoŋi u kawä tärewäpäŋ nämo
yäpmäŋ danik täkaŋ? 58 Äma kubätä manken gepmaŋpayäŋ nadäŋpäŋ
kuŋareko uwä kädet miŋin kuŋit kuŋit kokwawaki yäpmäŋ äpäkta yäŋpäŋ-
nadäk tädeŋ. Ude nämo täŋiri iwanka unitä manken gepmaŋirän man
yäpmäŋ daniwanitä nadäŋpäŋ komi ämani peŋ iwet-pewän komi eŋiken
gepmaŋpek. 59 Näk bureni täwetat. Komi eŋiken u gepmaŋpeko uwä
jop täga nämo äpämaŋ kwen. Momi täŋpeno unitäŋo kowata kudup-inik
peŋkaŋ uyaku äpämaŋ kwen.

13

Bänep äyäŋut-äyäŋutta man

1 Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuŋo unitä Jesu manbiŋam ŋode
iwetkuŋ; Man ŋonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu
iniŋ oretta tom däpmäŋpäŋ ijiŋ imiŋ ririrä Pailattä yäŋpewän ämawebe u
kumäŋ-kumäŋ däpuŋ yäk. 2 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe
uken umuri pähap ahäŋ yämiŋkuko u ima mebärita ahäŋ yämiŋkuk?
Momini uwä ätu täŋo momini yärepmitkuko unita ahäŋ yämiŋkuk yäŋ
nadäk täkaŋ? 3 * Nämoinik! Upäŋkaŋ inä bänepjin nämo sukurenayäŋ
täŋo uwä udegän api paot morenen. 4 Täŋ, äma 18 ude Siloam komeken
mobä eŋitä tokätpäŋ maŋ kumäŋ-kumäŋ däpuko unita jide yäne? Momini
uwä Jerusalem ämawebe ätu täŋo momini yärepmitkuko unita umuri u
ahäŋ yämiŋkuk yäŋ nadäkaŋ? 5 Nämoinik! Upäŋkaŋ inä bänepjin nämo
sukurenayäŋ täŋo uwä udegän api paot morenen.

6-7 * * Täŋpäŋ Jesutä wama päyata man wärani ŋode yäŋkuk; Äma kubätä
piäni-ken wama päya piwän äroŋpäŋ tägawek. Tägaŋpäŋ päya unitäŋo
mujipitä ahäwut yäŋpäŋ watäni irekopäŋ mujipi nämo ahäŋirä piä watä
äma iwerek; Näk päya ŋonitäŋo mujipita wäyäkŋeŋ yäpmäŋ äbäŋira obaŋ
yaräkubä täreŋirän ätu nämo yabäŋ ahätat yäk. Unita madäŋ maŋpi kut!
Päya ŋo jop-nadäŋ piä bämopi-ken irektawä! yäŋ iwerek. 8 * Iweränä piä
watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämo! yäk. Obaŋ ŋonitawä ini kaŋ irän.
Näk mebäri täŋpäŋ däpuk äriwa äroŋirä mujipi api ahäneŋ ba nämo ahäneŋ
u kaŋpäŋ nadäkta yäk. 9 Bureni paränä ini kaŋ irän. Täŋ, nämo paränä kaŋ
madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägaŋkuk

10 Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eŋi gänaŋ äroŋpäŋ ämawebe
Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. 11 Täŋpäkaŋ webe mäjotä
magärani kubä u imaka bok itkuŋ. Mäjotä webe u magärirän obaŋ 18
ude it yäpmäŋ äbuk. It yäpmäŋ äbäŋirän mädeni mugetkuko unita siwoŋ
täga nämo kuŋat täŋkukonik. 12 Eruk Jesutä webe u irirän kaŋpäŋ iwerän

* **13:2:** Jon 9:2 * **13:3:** Sam 7:12 * **13:6-7:** Mat 21:19 * **13:6-7:** Luk 3:9 * **13:8:** 2Pi 3:9,15

dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ŋo apiŋo paotak! 13 Ude yäŋkaŋ keritä gupi terak peŋirän uterakgän siwoŋi itpäŋ Anutu wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋ oretkuk.

14 * Täŋpäkaŋ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägaŋkuŋo unita käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä kaŋpäŋ bänepi waŋkuŋ. Bänepi wawäpäŋ ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkaŋ yäk. Unita käyäm yäpän tägaŋ nimän yäŋ nadäŋpäŋä piä täktäk kadäni-kengän kaŋ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämo ämneŋ yäk.

15 * Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkaŋ kowata ŋode iwetkuk; Wa! In ämawebe täŋkentäkta wäp biŋam yäpuŋo upäŋkaŋ u bureni nämo täk täkaŋ. In täŋyäkŋarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ yen pit yämiŋkaŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ ume ketem nakta kuk täkaŋ. Upäŋkaŋ yawakjiyeta nadäk täkaŋ ude webe ŋonita butewaki udegän imata nämo nadäŋ imikaŋ? 16 * Webe ŋowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obaŋ 18 udeta topmäŋpäŋ komi imiŋ yäpmäŋ äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ŋonita jide nadäkaŋ? U siwoŋi nämo yäŋ ba nadäkaŋ? 17 Ude yäŋirän äma yäŋpäŋ-kaŋiwatkuŋo u mäyäk nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täŋ yämiŋkuko unita gäripi pähap nadäŋpäŋ iniŋ oretkuŋ.

Anutu täŋo äbot u jidewani?
Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

18 Täŋpäkaŋ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiŋkaŋ yabäŋ yäwat täyak u imatäken udewani? 19 Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmäŋpäŋ piäniken piwän äroŋpäŋ pähämi obät täneŋ. Pähämi obät täŋirä baraktä eŋini päya u momi terak täneŋ. 20 Ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Ba Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak u jidewani? 21 Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täŋpa yäŋkaŋ yis täpuri yäpmäŋpäŋ parawa taŋi-kät awähurek. Ude täŋirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ piäni täŋpek.

Yäma täpuri täŋo man
Mat 7:13-14,21-23

22 Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yäŋkaŋ yotpärare taŋi täpuri manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋkuk. 23 Manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋirän äma kubätä ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biŋam jidepäŋ api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; 24 * Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täŋpä waneŋo unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimiŋpäŋ täneŋ. 25 * In nadäkaŋ? Eŋi mähemitä yäma u api ukärek. Ude täŋirän in yäma-ken itkaŋ gera ŋode api yäneŋ; Ekäni! Yäma ŋo dät nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämo nadätat. In de naniktä abäkaŋ? 26 Ude yäwänä intä ŋode api iwetneŋ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täŋkumäŋo ukeŋo. Gäk komenin-ken man niwetpäŋ niwoŋärek täŋkuno ukeŋo yäk. 27 * Ude iwetnayäŋ täŋo upäŋkaŋ äneŋi ŋode api täwerek; Inta nämo nadätat, ba u naniktä äbäkaŋ yäŋ nämo nadätat. Unita wakiwaki täŋpani in kewewut!

---

* **13:14:** Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 * **13:15:** Luk 14:5 * **13:16:** Luk 19:9 * **13:24:** Plp 3:12 * **13:25:** Mat 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8

28 * Inä yewa kemat käda maŋpä kunayäŋ täkaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-kät profet biani kudup Anutu täŋo yabäŋ yäwat yewa gänaŋ ririrä api yabäneŋ. Yabäŋkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ komi nadäŋkaŋ mejin api jiwätpeŋ itneŋ. 29 * Täŋpäkaŋ ämawebe edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukŋi kukŋi uken naniktä api ämneŋ. Äbäŋpäŋ Anututä yewa gänaŋ äroŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap uken ketem api näneŋ. 30 * In nadäkaŋ? Kadäni uken ämawebe wäpi biŋam ikek itkaŋ u äpani api itneŋ. Täŋ, äpani itkaŋ u uwä wäpi biŋam ikek api itneŋ.

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek
Mat 23:37-39

31 Kadäni ukengän Parisi ätutä äbäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo peŋpeŋ kome ätuken ku! Herot gäk kumäŋ-kumäŋ gutta nadätak yäk. 32 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuŋkaŋ aŋ ägwäri Herot u ŋode iwerä nadäwän. Näk apiŋokät kwep uwä mäjo äma magärani u yäwat kireŋit ba äma käyäm ikek yäpa tägaŋ yämiŋit api täŋpet yäŋ iwerut. Täŋkaŋ apiŋo ba kwep yäŋen piäna täŋ yäpmäŋ kuŋira kepma yaräkubä uken api tärewek yäŋ iwerut. 33 Kepma kepma piä gwäk pimiŋpäŋ täŋtäŋ api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken ririrän täga nämo utpewä kumbek. Nämo, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä kumbek.

34 Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmäŋpäŋ piä ämanaye täŋkentäŋ tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjeŋ pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 35 Unita Anututä tabä kätäŋirän watäjin nämo, jop api itneŋ. Eruk nadäwut! Äneŋi nämo nabäŋkaŋ it yäpmäŋ äroŋtäŋgän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna! yäŋ yänayäŋ täŋo ugän api nabäneŋ.

14

Jesu Parisi kubä täŋo eŋiken itkuk

1 * Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi nikek kubätä eŋiken äroŋkuk. Äro ririrän äma itkuŋo u ket kaŋiwatkuŋ. 2 Ket kaŋiwat ririrä, äma gupi tokŋeŋ ärowani kubä yäŋikŋat yäpmäŋ Jesu dubini-ken äbä teŋkuŋ. 3 * Teŋirä Jesutä kaŋpäŋ Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ŋode yäwet yabäŋkuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganeŋ ba nämo? 4 Ude yäweränä kowata man kubä nämo yäŋkuŋ. Man kum ririrä Jesutä äma u iŋitpäŋ yäpän tägawäpäŋ tewän kuŋkuk. 5 * Tewän kuŋirän äma itkuŋo u yäwetkuk; Näka goret täyak yäŋ nadäkaŋ? In kubä täŋo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awaŋ gänaŋ äpmoŋpeko uwä butewaki nämo nadäneŋ? Nämo, butewaki nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku wädäŋpäŋ teneŋ. 6 * Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ man nämo iniŋ yäŋkuŋ.

Gäkŋata nadäwi ärowani nämo täŋpek

7 * Eruk ätu itpäŋ yabäŋkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yäŋ nadäŋpäŋ, bägup äma wäpi biŋam ikektä manjirani-ken äro

* **13:28:** Mat 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3; Luk 14:15 * **13:30:** Mat 19:30 * **14:1:** Luk 11:37 * **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 * **14:6:** Mat 22:46 * **14:7:** Mat 23:6

manjitkuŋ. Manjirirä yabäŋpäŋ Jesutä manbiŋam ŋode yäwetkuk; 8 * Äma
kubätä äŋnak-äŋnak pähap täŋpäŋ gämaguränä äma ekänitä manjirani-ken
päro nämo manjiren. Äŋnak-äŋnak mähemitä äma wäpi biŋam ärowani nikek
imaguränä gäk jide täŋpen? 9 Gäk äma ekänitä manjirani-ken manjiriri
äŋnak-äŋnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikaŋ, ekäni ŋonitä bägup täga
ŋo manjirän yäŋ gäwerek. Ude gäweränä päŋku bägup jopi-ken manjitkaŋ
mäyäk pähap nadäwen. 10 Unita äma kubätä ketem bok nädayäŋ nadäŋpäŋ
gämaguränä bägup jopi-ken manjiren. Ude täŋiri äma unitä gäwerek; Not-
napak, abä bägup säkgämän peŋ gamitat-ken ŋo manjit yäŋ gäwerek. Ude
täŋiri ämawebe ätutä gabäŋpäŋ wäpka biŋam punin yäpmäŋ akuneŋ. 11 *
Näk ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayäŋ
täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita
nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oraŋ imek.

12 Jesutä ude yäŋpäŋ äma yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuko u ŋode iwetkuk;
Gäk äŋnak-äŋnak kubä täŋkaŋ gäkŋaken wanotkaye notkaye nimiŋkaye
ba komeka-ken nanik äma wäpi biŋam ikek nämo yäŋpewi ämneŋ. Ude
täŋpeno uwä kowata gäka udegän täneŋ. Kowata udegän täŋ gaminjirä
tärewek. 13 * Unita äŋnak-äŋnak täŋpäŋä äma äpani, keri kuroŋi gwäjiwani,
dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäŋ yäŋ-yäkŋat päbä yepmäŋ towiwen.
14 * Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämo täŋ gamineŋ, upäŋkaŋ
Anututä ini api ganiŋ orerek. Kowata uwä äma siwoŋitä akukakuk
kadäni-ken api yäpen.

Äŋnak-äŋnak pähapta bitnäŋkuŋ
Mat 22:1-10

15 * Jesutä man ude yäŋirän äma ketem bok naŋ itkuŋo u kubätä Jesu
iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ketem nänayäŋ
täkaŋ udewanitä säkgämän api itneŋ yäk. 16 Yäwänä Jesutä manbiŋam
kubä ŋode iwetkuk; Äma kubätä äŋnak-äŋnak taŋi kubä täŋpayäŋ täŋtuŋum
taŋpäŋ äma bumta äbäkta man pewän kuŋarek. 17 Täŋpäŋ imaka imaka
täŋket taŋ moreŋpäŋ watä ämani kubä ŋode iwerek; Päŋku äma näkŋo gera
nadäŋkuŋo u ŋode yäweri äbut; Ketem kudup ijiŋpäŋ täŋtuŋum täwani unita
kuna yäŋ yäwet.

18 Eruk päŋku yäweränä bitnäŋpäŋ wohut-wohut man iwetneŋ. Äma
kubätäwä ŋode iwerek; Näk kome kubä näkŋata yäpetta gwäki peŋkut
yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämo täŋpek
yäk. 19 Täŋ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwaŋkuro u päŋku yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ päbä kehäromini yabäŋpäŋ-nadäkta piäken yepmaŋpayäŋ
yäk. Unita ekänikatä näka nämo nadäwän waneŋ yäk. 20 * Ba kubätäwä
iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämo ärewayäŋ yäk. 21 Ude yäŋirä
watä ämani uwä äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku ekänini manbiŋam iwerek. Iwerän
nadäŋkaŋ bänepi wawäpäŋ watä ämani äneŋi ŋode iwet-pewän kwek; Gäk
bäräŋeŋ kuŋkaŋ yotpärare täŋo kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keri
kuroŋi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbi
yäk. 22 Ude iweränä watä ämanitä udegän täŋkaŋ äma ekänini u iwerek;
Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Täro upäŋkaŋ eŋi ketem nänayäŋ täkaŋ-
ken bägup ätu jop itkaŋ yäk. 23 Yäweränä iwerek; Eruk, äneŋi kuŋkaŋ

* **14:8:** Snd 25:6-7 * **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 * **14:13:** Lo 14:29 * **14:14:** Jon 5:29
* **14:15:** Luk 13:29 * **14:20:** 1Ko 7:33

kädet täpuri täpuri it yäpmäŋ kukaŋken udegän kuŋatkaŋ ämawebe kudup yäŋporiŋ yäpmäŋ äbi. Näkŋo eŋi ämawebetä tokŋewän yäŋ nadätat yäk.
24 Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuŋarirän nadäŋkuŋo
unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman
Mat 10:37-38

25 Täŋpäŋ äma äbot pähaptä Jesu iwarän täŋirä äyäŋutpäŋ ŋode yäwetkuk;
26 * Äma kubätä näkkät kuŋatta nadäŋkaŋ upäŋkaŋ miŋi nani ba webe
nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämo ut yämayäŋ täko uwä näkŋo
notnapak bureni täga nämo irek. Ba iniken irit kuŋat-kuŋarita mäde nämo
ut imayäŋ täko uwä näkkät bok täga nämo kuŋatde. 27 * Ba kubätä näkä
päya kwakäp terak komi nadäwayäŋ täro udegän nadäkta umuntaŋkaŋ
näwarayäŋ täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämo api irek.

28 Bureni! Äma kubätä eŋi kehäromi kubä täŋpa yäŋkaŋ pengänä
moneŋi daniŋpäŋ moneŋ upäŋ eŋi täga tänaŋi ba nämo tänaŋi yäŋ
nadäwek. 29 Ude nämo täŋkaŋä eŋi yäput peŋirän moneŋi paoränpäŋ
pewän jop pärek. Täŋirän ämawebetä eŋi päraki u kaŋpäŋ yäŋpäŋ kaŋ-
mägayäk täŋpäŋ yäneŋ; 30 U kawut! Eŋi ŋo täŋpayäŋ yäŋpäŋ ba täŋkukopäŋ
pewän päraki-tägän ŋo pätak! yäk.

31 Ba kome kubä täŋo intäjukun ämakät kubä täŋo intäjukun ämakät
ämik täda yäŋkaŋ intäjukun äma u pengän kaŋpäŋ nadäk piä ŋode täŋpek;
Kome kubä unitäŋo äboriye taŋi, 20 tausen ude yäk. Näkŋo 10 tausen-
gän. Jide täŋpäŋ näkŋo äbottä iwan äbot taŋi u däpneŋ yäŋ kaŋpäŋ nadäk
piä ude täŋpek. 32 Ude täŋpäŋ iwan täga nämo däpmäŋpäŋ yäwat kirewet
yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ noriye ätu kome unitäŋo intäjukun äma täŋo
bänepi yäpmäŋ äpäkta yäwet-pewän kuneŋ yäk. 33 Jesutä man wärani u
yäŋ paotpäŋ ŋode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yäŋpäŋä
bäräŋeŋ-inik nämo näwarek. Nämo äma u imaka imakani kudup nämo peŋ
moreŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä näkŋo näwaräntäkna bureni nämoinik
api täŋpek.

Paŋ gäripi nikek ude kuŋatneŋ
Mat 5:13; Mak 9:50

34 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi
kehäromi nikek. Upäŋkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi
ahäwek? Täga nämo! U imaka jopi kubä ude irek. 35 Piäni nämo ude irek.
U jop ureŋ täna kuneŋ.
Unita äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

15

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiŋam
Mat 18:12-14

1 Kepma kubäken äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäŋ
yäwerani ätukät Jesutä man yäŋirän nadänayäŋ äbuŋ. 2 * Ude täŋirä Parisi
ämakät Baga man yäwoŋärewani äma ätu u itkuŋo unitä yäŋpäŋ-kaŋiwat
man ŋode yäŋkuŋ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täŋ yämiŋpäŋ
ketem bok nak täkaŋ yäk.

---

* **14:26:** Luk 18:29 * **14:27:** Luk 9:23 * **15:2:** Luk 5:30

3 Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 4 * Inkät nanik
kubä täŋo sipsip äbot 100 ude itneŋo upäŋ kubätä paoränä jide täŋpek?
Äma u sipsip 99 säkgämän itneŋ u bägup tägaken yepmankaŋ kubä
paoreko unita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarek. 5-6 Kuŋatkä kaŋ-ahäŋpäŋä oretoret
terak yäpmäŋkaŋ buramiŋ yäpmäŋ eŋiken kwek. Eŋiken kuŋpäŋä noriye
yäŋpäbä kubä-kengän yepmaŋkaŋ yäwerek; Wisikna! Näkŋo yawak kubä
paorakopäŋ kaŋ-ahäŋpäŋ yäpmäŋ abätat unita oretoret täna! yäŋ yäwerek.
7 Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayäŋ täko
uwä kunum gänaŋ ununitä oretoret bumta api taŋ iminеŋ. Täŋ, ämawebe
mäyap Siwoŋi yäŋkaŋ bänepi sukurekta nämo nadäk täkaŋ unita oretoret
nämo api täneŋ.
8 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäŋkuk; Webe kubätä moneŋ
kujari 10 ude yäpmäŋ kuŋarirän moneŋ kujari kubätä paoreko uwä
jide täŋpek? Webe u topän ijiŋpäŋ eŋi gänaŋ imaka imaka ket däpmäŋ
äreyäŋpäŋ wäyäkŋeŋtäŋgän kaŋ-ahäwek. 9 Kaŋ-ahäŋpäŋä webe unitä
noriye yäŋpäbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ yäwerek; Wisikna! Moneŋna
kubä paorakopäŋ kaŋ-ahätat yäk. Unita oretoret täna yäŋ yäwerek.
10 Jesutä ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi
sukurewayäŋ täko uwä, kunum gänaŋ oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäŋo manbiŋam

11 Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän
täŋkuk; Äma kubä täŋo nanaki yarä. 12 Unitä ittäŋgän nanaki monänitä
nani iwerek; Nan, gäkä kumäŋiri moneŋ tuŋum näkŋata biŋam yäpmäkta
yäwani u nam! yäk. Ude iweränä nanitä tuŋum yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek.
13 * Täŋirän nanaki monäni uwä kepma yarägän itkaŋ moneŋ tuŋum
nanitä imeko u yäpmäŋpäŋ komeni peŋpeŋ kwek. Kumaŋ päŋku kome
ban kubäken ahäwek. Uken ahäŋpäŋ imaka imaka yabäŋgärip ikek unita
moneŋi kudup ureŋ täŋpän kuneŋ. 14 Ureŋ täŋpän kuŋirä kadäni ugän
kome uken nakta jop irit ahäwek. Ude täŋirän monä uwä jop irek. 15 Jop
itkaŋ piä täŋpayäŋ kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä
towik watäni itta iwerän kwek. 16 * Täŋpäŋ ketem kubä nämo iniŋirä
nakta bumta iwäwä towik täŋo ketem näŋpayäŋ nadäwek. 17 Täŋpäŋ inita
näk goret täŋ yäpmäŋ äbätat yäŋ nadäwätäk täŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek;
Nana täŋo piä ämaniye kumän-tagän ketem bumta naŋ irirä näk nakta jop
ŋo itat. 18 * Unita näk komena-ken kuŋkaŋ nana ahäŋ iniŋpäŋ ŋode kaŋ
iwera; Nan, näk waki täŋira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik
täyak. 19 Unita gäk ironŋina yäŋ näwerentawä yäk. Näk jop waki, piä ämaka
kubä ude nadäŋ naminiri kaŋ ira yäk. Man ude api iweret yäŋ nadäwek.
20 Eruk, ude nadäŋpäŋ akumaŋ äneŋi nani-ken kwek.
Kuŋtäŋgän eruk, kädet moräk-ken äbäŋirän nanitä käwek. Kaŋpäŋ
butewaki nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku bäyaŋ iniŋpäŋ geŋi darek. 21 Täŋpäŋä
nanakitä ŋode iwerek; Nan, näk waki täŋira mominatä Anutu-ken ba
gäkken wakiinik täyak yäk. Unita gäk ironŋina yäŋ näwerentawä. 22 Ude iw-
eränkaŋ nanitä piä ämaniyeta gera yäwek; In tek tägagämän kubä bäräŋeŋ
yäpmäŋ päbä täŋ imut! yäk. Ba siworok keri-ken täŋ iniŋpäŋ kuroŋi
ärärani peŋ imut! yäk. 23 Ude täŋkaŋ päŋku bulimakau nanaki säkgämän
ukeŋopäŋ yäpmäŋkaŋ utpäŋ ijiŋkaŋ naŋpäŋ oretoret täna! 24 * Imata,

* **15:4:** Ese 34:11,16; Luk 19:10 * **15:13:** Snd 29:3 * **15:16:** Snd 23:21 * **15:18:** Sam 51:4; Jer 3:12-13 * **15:24:** Efe 2:1,5, 5:14

nanakna ŋowä kumbukopäŋ äneŋi äbätak yäk. Paotkukopäŋ äneŋi ahätak. Ude yäweränkaŋ ärawa pähap yäput peŋpäŋ täneŋ.
25 Ude täŋ irirä nanaki tuäni piäken kuŋareko unitä äyäŋutpeŋ eŋi mäde käda äbäŋkaŋ kap oretoret mämä nadäwek. 26 Nadäŋpäŋ piä äma kubä yäŋpewän abänkaŋ iwet yabäwek; U ima mämä? 27 * Yäwänä iwerek; Monäka yotpärareken äneŋi äbätak unita nanjektä yäŋpewän bulimakau nanaki säkgämän ukeŋopäŋ madäŋpäŋ ijikamäŋ yäk. 28 Ude iweränä nanaki tuänitä bänepi täŋpän wawäpäŋ eŋi gänaŋ ärokta bitnäwek. Ude täŋirän nanitä yäman äpä eŋi gänaŋ ärokta butewaki terak ehutpäŋ iwet yabäwek. 29 Iwet yabäwänä nanaki tuänitä iwerek; Gäk nadätan? Näk obaŋ jide u piä täŋ gamiŋ yäpmäŋ äbäŋpäŋ manka kubä nämo ut täyat. Täŋkaŋ gäk meme nanaki täpuri kubä nami notnayekät naŋpäŋ oretoret nämo täŋkumäŋ yäk. 30 Upäŋkaŋ nanaka monäka gäkŋo moneŋ tuŋum webe jopjop kuŋaranita kudup ureŋ täŋpän kuŋkuŋ! Udewanitä äbäŋirän gäkä yäŋpewi bulimakau nanaki säkgämän kubä utpäŋ ijiŋ imikaŋ yäk.
31 Yäwänä nanitä iwerek; Nanakna! Gäk kadäni kadäni näkkät it yäpmäŋ äbäk täkamäk. Imaka kuduptagän itkaŋ uwä nekta biŋam it morekaŋ yäk. 32 Upäŋkaŋ monäkawä kumbukopäŋ äneŋi kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täŋkukopäŋ äneŋi ahätak. Unita oretoret ŋowä täga täkamäŋ yäk.

16

Tuŋum täŋo watä äma waki unitäŋo man

1 Jesutä ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Kadäni kubäken tuŋum äma kubätä moneŋ tuŋumi watäni itta watä äma kubä iwoyäŋpäŋ tewek. Teweko kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbätäŋgän moneŋ äma unitäŋo piä watä äma ätutä päbä iwetneŋ; Ekäni yäk. Äma moneŋ tuŋumka watäni itta iwoyäŋpäŋ teŋkuno ukeŋo gäkŋo moneŋ moräki inita yäpmäk täyak yäŋ iwetneŋ. 2 Ude iwetpeŋ kuŋirä mebäri nadäwayäŋ piä mähemitä watä äma u iwet-pewän äbänä iwerek; Näk gäkŋo manbiŋam waki u nadät yäk. Gäk udewanitä näkŋo tuŋum watä täga nämo iren yäk. Unita piä täŋ namik täŋkuno unitäŋo man kudän täŋpäŋ yäpmäŋ äbikaŋ käwayäŋ yäk. 3 Ude yäwänä watä äma u kuŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek; Wära! Piä täŋkuro unitäŋo mähemitä näwat kirewayäŋ täyak yäk. Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmäŋirän jide api täŋpet? Piä täŋpäŋ yänat pikpikta ganani nadätat. Ba ämaken ketemta yäŋapikta mäyäk nadätat yäk. 4 Ude yäŋkaŋä ŋode nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peŋira kome mähem ätutä näka täga nadäŋpäŋ käwep eŋini-ken yäŋnäkŋat yäpmäŋ kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ŋode kaŋ täŋpa!
5 Ude yäŋpäŋ ämawebe ekänini täŋo tuŋum jop yäpmäŋpäŋ kowata api imine yäŋ yäneŋo u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päbä yepmaŋpek. Täŋpäŋ intäjukun äbeko u ŋode iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? 6 Yäwänä iwerek; Tom uwäk taŋi 100 ude yäk. Yäwänä ŋode iwerek; Eruk pipa ŋo yäpmäŋkaŋä 100 u awähutkaŋ 50 kudän tä yäk. 7 Ude yäŋpäŋ kubä iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ŋode iwerek; Eruk, gäk pipa ŋo yäpmäŋkaŋä 100 u awähutkaŋ 80 kudän tä yäk. 8 * Täŋkaŋ piä watä goret täŋpani unitä udegän täŋ yäpmäŋ kuŋirän ekäninitä

* **15:27:** Luk 15:2 * **16:8:** Efe 5:8; 1Te 5:5

manbiŋam nadäŋpäŋ bänepi-ken ŋode nadäwek; Piä watä ämana u goret täŋkuko upäŋkaŋ ini gupi täŋkentäkta nadäk kubä yäpmäŋpäŋ täŋkuk yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ iniŋ orerek. Jesutä manbiŋam ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä kome täŋo imaka imaka täkta gäripi nadäŋpäŋ kehäromigän täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ kuŋat täkaŋ uwä nadäk-nadäk nikek täŋpäŋ noriye-kät kowat täŋpän mebäri mebäri täk täkaŋ. Upäŋkaŋ peŋyäŋek täŋo nanakiye intä notjiye-kät kädet täga ude nämo täk täkaŋ.

9 * Unita in udegän, ämawebetä not täŋ nimut yäŋ nadäŋpäŋä kome täŋo moneŋ tuŋum pat tamikaŋ u yäniŋ kireneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uyaku kome täŋo moneŋ tuŋum yäpmäŋ kuŋat-kuŋat kadäni täreŋirän ämawebe uwä irit kehäromi täŋo eŋiken oraŋ taminŋpäŋ api tämagutneŋ. 10 * Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka taŋita watä säkgämän irek. Täŋ, äma kubätä imaka täpurita kädet siwoŋi terak watä nämo ireko uwä imaka taŋita udegän watä säkgämän nämo irek. 11 In kome täŋo moneŋ tuŋum jopi watäni täga nämo itpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä netätä imaka bureni tamek? 12 Ba äma kubä täŋo tuŋum watäni säkgämän täga nämo itpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä netätä injinta biŋam yäwani u api tamek?

13 * Nadäkaŋ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä piä täga nämo täŋ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadäŋkaŋ kubäta gaŋani nadäwek. Ba kubä täŋo piä täŋkaŋ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba moneŋ tuŋum terak bok täga nämo iŋitpäŋ kuŋatneŋ.

14 * Jesutä man ude yäŋ irirän Parisi äma ätu moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip täŋpeŋ kuŋatkuŋo unitä nadäŋpäŋ kaŋ-mägayäŋkuŋ. 15 * Kaŋ-mägayäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Ämawebetä siwoŋi yäŋ nibäwut yäŋkaŋ in kädet mebäri mebäri täk täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä mebärijin tabäŋpäŋ-nadätak. Nadäkaŋ? Imaka ämatä yabäŋirä gäripi nikek täk täkaŋ uwä Anututä yabäŋirän taräki täk täyak.

Anutu täŋo man nämo api paorek
Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

16 * Eruk Mosestä baga man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yäŋpäbä Jonken täreŋkuk. Jon-ken yäput peŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat piä unitäŋo Manbiŋam Täga yäŋ-kwawataŋ yäpmäŋ kukaŋ. Eruk ämawebetä u nadäŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äroŋpäŋ itta piä kehäromi täkaŋ. 17 * Upäŋkaŋ ŋode nämo nadäneŋ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik! Baga man kudän täwani unitäŋo moräki täpuri nanak nämoinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeŋo upäŋkaŋ Baga man u nämoinik api paorek.

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man
Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

18 Ŋode nadäwut; Äma kubätä webeni peŋpäŋ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täŋpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täŋpek.

---

* **16:9:** Mat 6:20; Luk 14:14 * **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mat 6:24 * **16:14:** Mat 23:14 * **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 * **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat 5:18

Tuŋum äma kenta Lasarus täŋo manbiŋam

19 Jesutä ude yäŋpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Tuŋum
äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täŋkaŋ ketem imaka, tägatäga
nak täŋpek. 20 Täŋpäkaŋ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi
Lasarus u gupi kudup paräm nikektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä
tami tami yäŋikŋat päŋku tuŋum äma unitä eŋi yäman tek täŋpek. 21 *
Ketem kokoki tuŋum äma unitä naŋpäŋ ureŋ täŋpän kwani u näŋpayäŋ
nadäŋpäŋ noriye yäwet-pewän päŋku tek täŋpek. U ririrän aŋtä äbä paräm
gupi-ken äjipmäŋtäŋ äroŋkaŋ äpäk täneŋ. 22 Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän
kumbuk. Kumäŋirän Anutu täŋo aŋerotä bäräŋeŋ äbä pudät yäpmäŋ
kunum gänaŋ Abraham dubini-ken päŋku teŋkuŋ. Tewä ririrän tuŋum
äma u imaka, kumbuk. 23 Kumbänkaŋ äneŋkuŋ. Äneŋpäkaŋ geŋi wakiinik
u kuŋkuk. Uken itkaŋ komi pähap nadäŋ itkaŋ dapun täŋpäŋ Lasarus
Abraham dubini-ken ririrän kaŋkuk. 24 Kaŋpäŋ gera terak ŋode yäŋkuk;
Nana Abraham, butewaki nadäŋ naminŋpäŋ Lasarus peŋ iwetpewi äpä
keri ume gänaŋ peŋkaŋ damana-ken äruririrän gupna bam tawän yäk. Näk
kädäp gänaŋ itkaŋ komi pähap nadäŋ itat ŋo!

25 Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian
täk täŋkuno ukeŋo nämo nadätan? Gäk kome terak tuŋum säkgämän
säkgämän yäpmäŋiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita
apiŋowä Lasarus oretoret terak ŋo ririrän gähä komi nadäŋ itan u yäk.
26 Täŋpäkaŋ geŋi waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä täŋkentäŋ
gamikta u täga nämo kejapmäŋpeŋ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik
kubätä nektä itkamäk-ken ŋo täga nämo äbek yäk.

27-28 Ude iweränä tuŋum äma unitä yäŋkuk; Ude yäyan unita notnaye
5 kome terak kodak itkaŋ u näkä komi nadäŋ itat-ken ŋo nämo äbäkta,
Lasarus peŋ iwetpewi päŋku umun man yäwerän yäk. 29 Ude yäwänä
Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täŋo baga man
ba man profettä kudän täwani täga daniŋpäŋ nadäneŋ. Man u daniŋpäŋ
nadäŋkaŋ kädet siwoŋi kaŋ iwarut yäk. 30 Yäwänä tuŋum äma unitä
iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä
akumaŋ äbän kaŋpäŋ uyaku bänepi sukureneŋ yäk. 31 * Ude yäwänä
ŋode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täŋo man nämo iwat
täkaŋ unita äma kumbani kubä kodak taŋpäŋ äbänä udegän mani nämo
buramineŋ yäk.

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man
Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

1-2 Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In momi kädet
paotak yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik! Täŋyabäk mebäri mebäritä täŋpewä
ämawebetä momi pen api täk täneŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä ämawebe
kehäromini nämo ŋodewanita momi kädet täŋpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋä ket
nadäŋpäŋ kuŋarek. Äma udewanitä kowata taŋiinik api yäpek, ämatä
mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irep-
mirek.

3 * Unita ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot! Notkapak kubätä goret kubä
täŋpänä päŋku jukuman kehäromi iweren. Iwerikaŋ bänep sukureŋpäŋ

* **16:21:** Mat 15:27 * **16:31:** Jon 11:44-48 * **17:3:** Mat 18:15

momini pewänä gäk imaka, momini peŋ imen. 4 Täŋ, kepma kubäken
kadäni 7 goret täŋ gaminkaŋ kadäni 7 momina peŋ nami yäŋ äbä gäweränä
gäk udegän momini peŋ imik täŋpen.
5 * Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ŋode iwetkuŋ; Ekäni,
ude yäyan unita nadäkiniknin yäpurärärі taŋi täŋput! yäk. 6 * Yäwäwä
Ekänitä yäwetkuk; Nadäkiniknin yäpurärärі taŋi täŋput yäŋ näwetkaŋ unita
ŋode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän
täŋpäwä in päya taŋi käkamäŋ ŋo gäkŋa jäwän dätpeŋ päŋku gwägu gänaŋ
äpmo yäŋ iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuŋaren

7 Ŋonita jide nadäkaŋ? Äma kubä täŋo piä watä äma kubätä mähemi
täŋo piäken piä taŋi täŋpek. Eruk bipäda, piä täŋ paotpäŋ eŋiken äneŋi
kweko uwä ekäninitä ŋode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak,
äbikaŋ ketem bok näda yäŋ täga iwerek? 8 Ude täga nämo iwerek. Nämo,
piä watä äma u ŋode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijiŋpäŋ gwet nami
naŋira gäkŋata kämi naŋ yäŋ iwerek. 9 Bureni, piä watä äma kubätä piä
yäŋ imani uterakgän täŋpeko uwä piä unita mähemitä imata iniŋ orerek?
10 Unita in udegän, piä Anututä yäŋ-tamani udegän täŋpäŋä imata bänep
täga man niwerän yäŋ nadäneŋ? Nämo, in ŋode nadäneŋ; Imaka taŋi kubä
nämo täkamäŋ. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yäŋ nimani ugän
täkamäŋ unita imata bänep täga man niwerek? yäŋ nadäneŋ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägaŋkuŋ

11-12 * Täŋpäŋ Jesu Jerusalem kädet kuŋtäŋgän Samaria Galili kome
bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahäŋkuk. Kome uken äma 10 ude
yabäŋ ahäŋkuk. Yabäŋ ahäwänkaŋ dubini-ken nämo äbuŋ. U paräm
waki, gisik paräm nikek unita. 13 * Eruk ban itkaŋ gera ŋode yäŋkuŋ;
Jesu! Ekäni! Butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nimi yäk. 14 * Ude yäŋ irirä
yabäŋpäŋ yäwetkuk; In päŋku bämop äma kubäken ahäŋ imäkaŋ gupjin
yabäwän. Ude yäwet-pewän kuŋtäŋgän kädet miŋin paräm u paoräkaŋ
gupi säkgämän ahäŋkuŋ. 15 Ude ahäŋ yämän kaŋpäŋä kubäwä äneŋi
äyäŋutpeŋ Anutu gera terak iniŋ orettäŋ Jesuken kuŋkuk. 16 Kuŋpäŋä Jesu
dubini-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ bänep täga man iwetkuk. Äma uwä
Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. 17 Ude täŋirän Jesutä
yäŋkuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaŋo upäŋ 9 u de itkaŋ? 18 Jide täŋpäŋ äma
gägäni ŋonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? 19 * Ude yäŋpäŋ
äma u iwetkuk; Täga. Akumaŋ kuyi! Nadäŋ namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täŋo kehäromi kwawak api ahäwek
Mat 24:23-28,37-41

20 * Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Anutu
täŋo kaŋiwat piä kehäromi nikek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä
Jesutä yäwetkuk; Bureni, kaŋiwat piäni api ahäwek upäŋkaŋ dapunjintä
nämo api käneŋ. 21 * Dapunjintä kaŋpäŋ äbätak ŋo yäŋ nämo api yäneŋ,
ba itak udu yäŋ nämo api yäneŋ. Nämo, Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ
yäwat piäni bämopjin-ken täŋ itak.

---

* **17:5:** Mak 9:24 * **17:6:** Mat 17:20, 21:21 * **17:11-12:** Luk 9:51-52; Luk 13:22 * **17:13:** Wkp 13:45-46 * **17:14:** Wkp 14:2-3; Luk 5:14 * **17:19:** Luk 7:50 * **17:20:** Jon 3:3, 18:36 * **17:21:** Mak 13:21

22 Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkaŋ? Kämiwä ŋode api
nadäneŋ; Wära! Nin jop-inik itkamäŋ. Jide täŋpäŋ kepma kubätagän Äma
Bureni-inik-kät äneŋi bok itne? yäŋ api nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. 23 *
Ämawebetä ŋode api täwetneŋ; Kawut! Itak udu yäŋ api täwetneŋ. Ba,
tuän itak ŋo yäŋ api täwetneŋ. Ude täwerirä u bureni yäkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ
mani buramiŋkaŋ näka nämo wäyäkŋeneŋ. 24 U imata, Äma Bureni-inik
äbayäŋ täyak uwä yäpä kwinirirän kome kumän-tagän peŋyäŋek täyak
ude, kwawakinik ahäŋirän api käneŋ. 25 * Upäŋkaŋ intäjukunä, ämawebe
ŋonitä mäde ut iminjirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek.
26 Eruk, Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayäŋ täyak-ken uwä Noa täŋo kadäni-
ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ. 27 Kadäni uken
ämawebetä Nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketem naknak, kädet kuŋat-
kuŋat, nädapi täktäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä Noa gäpe gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän
gwägu taŋi pähap toknеŋpäŋ ämawebe päke u däpmäŋ moreŋkuk. Ämawebe
udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-inik api äpek. 28-29 * Ba kadäni
Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tuŋum
suwak-suwak, eŋi täktäk täŋ irirä Lot Sodom yotpärare u peŋpeŋ kuŋkuk.
Peŋpeŋ kuŋirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude
maŋpäŋ ämawebe täŋuruk-uruk täŋ itkuŋo u kumän-tagän däpuk. 30 Kädet u
ahäŋkuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayäŋ täyak-ken api ahäwek.
31 * Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbäŋirän kaŋpäŋ
tuŋumi yäpmäkta eŋi gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän!
Ba kubätä piäken irayäŋ täko uwä eŋiken äneŋi nämo kwek. Nämo, jop
kaŋ metäŋpeŋ kwän. 32 Lot webenita juku piwut! 33 * Näk bureni täwera
nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä irit kehäromi
nämo api korewek. Upäŋkaŋ kubätä irit kuŋat-kuŋarita mäde ut imayäŋ
täko uwä irit täga u api yäpek. 34 Kadäni näkä äneŋi äbayäŋ täyat-ken uken
ŋode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittäŋgän kubäwä paotpeŋ kuŋirän
kubäwä api irek. 35 Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ ittäŋgän kubäwä
paotpeŋ kuŋirän kubäwä ugän api irek. [36 Ba äma yarä piäken irirän
kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä ugän api irek.]
37 * Man ude yäŋtäreŋirän iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Yäyan u de
api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumäŋkaŋ parirän baraktä u
näna yäŋkaŋ punin unu änok piäŋ kuŋarirä u yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Eruk
udegän, kudän täwetat udewani kaŋpäŋä Jesu ahätak yäŋ api nadäneŋ.

18

Anutu-ken yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak

1 * Täŋpäŋ ämawebetä nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man pengän pengän
yäŋkaŋ nämo gaŋa täneŋta Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; 2 Yotpärare
kubäken man yäpmäŋ daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo
oraŋ iminjpäŋ ämawebeta udegän nämo oraŋ yämik täŋpek. 3 Täŋirän
yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän
äbäŋ tarek täŋpek. Äbäŋpäŋ ŋode iwet täŋpek; Äma kubätä iwan bumta

* **17:23:** Luk 21:8 * **17:25:** Luk 9:22 * **17:28-29:** Stt 18:20; Stt 19:25 * **17:31:** Stt
19:17,26; Mat 24:17-18 * **17:33:** Luk 9:24 * **17:37:** Jop 39:30 * **18:1:** Rom 12:12; Kol 4:2;
1Te 5:17

täŋ namik täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ näk gärak itpäŋ kaŋ täŋkentäŋ nam. 4-5 * Ude iweränä pengänä man yäpmäŋ daniwani äma uwä webe kajat u täŋkentäŋ imikta gaŋa täwek. Gaŋa täweko upäŋkaŋ mäden ŋode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadäŋ yämik täyat upäŋkaŋ webe kajat ŋonitä pipiri nabäŋ tarek täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ täŋkentäŋ ima. Ude nämo täŋpawä pen api nabäŋ tarewek. Ude täŋirän gaŋani kubä api nadäwet yäk.

6 Ekänitä man wärani ude yäwetpäŋ yäŋkuk; Eruk, in man yäpmäŋ daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut. 7 Anutu täŋo ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yäŋapik täkaŋ. Ude täŋirä Anututä waki kubä nämo täŋ yämek. Nämo, yäŋapik man yäk täkaŋ u nadäŋpäŋ nadäŋ yämikinik täk täyak. 8 Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräŋeŋ-inik api täŋkentäŋ yämek. Upäŋkaŋ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayäŋ täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek irirä api yabäwek ba nämo?

Anutu iŋamiken netätä siwoŋi itak?

9 Täŋpäkaŋ kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani täŋirä nin äma siwoŋi yäŋ nadäŋkaŋ äma ätuta nadäwä äpani täŋkuŋ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ŋode yäwetkuk; 10 Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yäŋapik man yädayäŋ kudupi eŋi gänaŋ ärodeŋ. Kubä u Parisi äma, kubä takis moneŋ yäpani äma. Unitä ŋode tädeŋ; 11 * Parisi äma uwä inigän päŋku käroŋ itkaŋ inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkaŋ udewani nämo unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkaŋ. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkaŋ. Täŋ nähä äma takis moneŋ yäpani bok itkamäk ŋodewani nämo yäk. 12 * Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadäŋ gamikta nakta jop it täyat. Ba baga man iwatpäŋ moneŋ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki gäka gamik täyat yäk.

13 * Täŋpäkaŋ takis moneŋ yäpani äma uwä eŋi käwuriken itkaŋ kunum gänaŋ ijiŋpewän ärokta mäyäk nadäwek. Ba inita nadäwän waki täŋpäpäŋ kupäŋi weŋkaŋ Yäke! Yäke! yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäwek; Anutu, näk äma waki täŋpani unita bänep wakwak nadäŋ namitan u täŋpi bam tawänkaŋ butewaki nadäŋ nami! yäŋ yäwek. 14 * Eruk, näk ŋode täwetat; Äma takis moneŋ yäpani unitawä Anututä äma siwoŋi yäŋ iwerirän eŋiniken kwek. Täŋ, Parisi äma unitawä nämo. In nadäkaŋ? Äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayäŋ täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oraŋ imek.

Iroŋiroŋi Jesuken yäpmäŋ äbuŋ
Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

15 Täŋpäkaŋ ämawebe ätutä iniken nanak paki Jesutä keri gupi terak pewän yäŋpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋpäŋ yabäŋ yäŋkuŋ. 16 Ude täŋirä Jesutä iroŋiroŋi kumän yäŋpewän äbäpäŋ iwaräntäkiye yäwetkuk; Yabä kätäwä iroŋiroŋi näkken yäpmäŋ äbäk täkot. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe iroŋiroŋi ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat

* **18:4-5:** Luk 11:7-8 * **18:11:** Luk 16:15 * **18:12:** Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23 * **18:13:** Sam 51:1 * **18:14:** Mat 23:12

täkaŋ uwä Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak. 17 * Unita näk
bureni-inik täwetat; In ironi ironitä nadäŋ namik täkaŋ udegän Anututä
intäjukun it tamikta nämo nadäŋ iminayäŋ täŋo uwä nämoinik api tabäŋ
täwerek.

Tuŋum äma kubä täŋo manbiŋam
Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

18 * Täŋpäŋ Juda täŋo äma ekäni kubätä Jesu ahäŋ iminpäŋ ŋode iwetkuk;
Yäwoŋärewani äma täga, Näk jide u täŋkaŋ irit kehäromi u kaŋ yäpet?
19 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imata äma täga yäŋ näwetan? Äma täga uwä
Anutu kubä ugän. 20 * Täŋkaŋ, irit kehäromi yäpayäŋ nadäŋpäŋä Anututä
kädet pewani nadätan ugän iwarayäŋ täno uyaku api kaŋ-ahäwen. Uwä
ŋode; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota
nämo täŋpen, äma kubä manken teŋkaŋ jop manman nämo ikŋaren, gäk
meŋka nanka oraŋ yämiŋpäŋ mani buramik täŋpen. 21 Jesutä ude iweränä
yäŋkuk; Näk kädet näwetan u kudup ironiken umunitä pen iwat yäpmäŋ
äbätat yäk.

22 Ude iwerän nadäŋpäŋ Jesutä iwetkuk; Imaka kubägän nämo tän. Irit
täga kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋä ŋode kaŋ tä; Moneŋ tuŋum it gamikaŋ u
kudup ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ ämawebe jäwärita kaŋ
yämiŋ more. Ude täŋpayäŋ täno uyaku kunum gänaŋ imaka tägatäga u
api korewen. Eruk, ude täŋ moreŋkaŋä äbä näk kaŋ näwat! 23 Äma unitä
man ude nadäŋpäŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp täŋpäŋ
butewaki iŋam dapun ijiŋpeŋ kuŋkuk.

24 Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Moneŋ ämatä Anutu gämori-
ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. 25 In
jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänaŋ täpuri-ken täga
ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun
it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ. 26 Jesutä ude yäŋirän
nadäŋpäŋ ämawebe bumta kikŋutpäŋ yäŋkuŋ; Yäke! Anututä äma moneŋ
ikek bäräŋeŋ nämo api yämagureko u täŋpäwä äma jopi nin ŋodewani jide
täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? 27 * Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ
yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänaŋi uwä Anututä täga täŋpek.

28 Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka
kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäŋ ŋonita kowata jide api yäpne?
29-30 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yäŋpäŋ
noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironiniye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ
näk näwarayäŋ täko uwä imaka peŋkuko u irepmitpäŋ irit kuŋat-kuŋariken
kowata tägagämän u kaŋ ahäkta pära nämo api täŋpek. Täŋkaŋ kumäŋpäŋä
irit kehäromi api kaŋ-ahäwek.

Jesu ini kumäkta äneŋi yäŋkuk
Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

31 * Eruk, man ude yäŋ paotpäŋ iwaräntäkiye 12 u inigän yäŋpäbä yep-
maŋpäŋ yäwetkuk; Ket nadäwut. Nin kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärareken
api ahäne. Ahäŋpäŋä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiŋam kudän
täwani uwä kome uken bureni api ahäwek. 32 * Äma Bureni-inik uwä guŋ
äma keri terak pewäkaŋ unitä yäŋärok man iwetkaŋ waki täŋ iminpäŋ,

---

* **18:17:** Mat 18:3 * **18:18:** Luk 10:25 * **18:20:** Kis 20:12-16; Lo 5:17-20 * **18:27:** Mak 14:36 * **18:31:** Luk 24:44 * **18:32:** Luk 9:22,44

iwit api ut ibatneŋ. 33 Ude täŋkaŋ päripmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utpewä
kumbek. Ude tänayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän kumbani-ken
naniktä äneŋi kodak taŋpäŋ api akumaŋ kwek. 34 * Jesutä ude yäŋirän
mebäri käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämoinik nadäwä täreŋkuŋ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

35 Kuŋtäŋgän Jeriko yotpärare dubini-ken ahäŋpäŋ kaŋkuŋ. Äma kubä
dapuri tumbani, kädet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken moneŋta ketkewat
itkuk. 36 Ude täŋ ittäŋgän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo täŋo mämäni
nadäŋpäŋ yäŋkuk; U imatäken? 37 Ude yäwänä ämawebe ätutä iwetkuŋ;
Jesu Nasaret nanik ukät äbäŋkaŋ täkamäŋ yäk. 38 * Ude iweräwä äma
dapuri tumbani u gera ŋode yäŋkuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadäŋ
nami! yäk. 39 Ude yäŋirän ämawebe intäjukun äbuŋo unitä kaŋ-yäŋpäŋ
iwetkuŋ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadäŋ yämiŋpäŋ gera äneŋi
taŋigän ŋode yäkgän täŋkuk; Devit orani, täŋkentäŋ nami! 40 Yäŋirän Jesutä
nadäŋpäŋ yäŋkuk; Äma u yäŋikŋat yäpmäŋ äbut. Ude yäwänä yäŋikŋat
yäpmäŋ äbämaŋ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabäŋkuk; 41 Ima täŋ namän
yäŋpäŋ näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun
äneŋi ijiwa kunayäŋ nadätat yäk. 42 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk,
ijiwi kurä! Nadäŋ namikinik täyan unitä täŋpewän tägatan. 43 Yäŋirän
uterakgän äma u ijiwän kwäpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetpäŋ Jesu
iwarän täŋkuk. Ude täŋirän ämawebe äbot päke unitä u kaŋpäŋ Anutu wäpi
iniŋ oretkuŋ.

19

Sakius täŋo manbiŋam

1 Täŋpäkaŋ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuŋkuk. 2 Kuŋirän yotpärare
uken takis moneŋ yäpani täŋo intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk.
Sakius uwä moneŋ nani. 3 Unitä Jesu u netä yäŋ ket kaŋpäŋ nadäwa
yäŋkaŋ kuŋkuk. Kuŋkuko upäŋkaŋ ämawebe äbot mäyap iwatkuŋo unita
Sakius Jesu detäde käwet yäŋkaŋ täŋpän waŋkuŋ. Imata, u äma keräpi-inik
unita. 4 Ude täŋpän wawäwä intäjukun bäräŋeŋ kumaŋ päŋku päya käroŋi
kubä kädet miŋin itkuko uterak äroŋkuk. Päro itkaŋ Jesu äbän käwayäŋ
yäŋkaŋ dapun täŋ itkukonik. 5 Täŋ irirän Jesu u äbä doraŋpäŋ kaŋpäŋ
iwetkuk; Sakius! Gäk bäräŋeŋ äpi. Näk apiŋo gäkä eŋiken bok itdayäŋ yäk.
6 Ude iweränkaŋ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadäŋkaŋ bäräŋeŋ
äpä Jesu imaguränkaŋ eŋini-ken kuŋkumän. 7 * Ude täŋirän ämawebe päke
unitä u kawä siwoŋi nämo täŋpäpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; U
kawut! Imata äma waki täŋpani-kät ketem näda yäŋkaŋ kuyak? 8 *
Ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Sakiustä eŋiniken kuŋpäŋä Sakiustä Ekäni ŋode
iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneŋ tuŋumna kumän
yäpmäŋ daniŋpäŋ bämopgän peŋkaŋä moräki äma jäwärita yämayäŋ. Täŋ,
moräki uwä äma jop yäŋ-yäkŋatpäŋ tuŋumi kubota täŋ yämik täŋkuro unita
kowata u irepmitpäŋ taŋigän yämiŋtäŋ kwayäŋ yäk.
9 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiŋo ämawebe äbot eŋi ŋoken
Anututä yäpätägak piä täŋ yämitak. Imata, äma ŋo imaka, Abraham täŋo

* **18:34:** Mak 9:32 * **18:38:** Mat 15:22 * **18:42:** Luk 7:50 * **19:7:** Luk 15:2 * **19:8:** Kis 22:1; Nam 5:6-7 * **19:9:** Apos 16:31; Luk 13:16

nanak bureni-inik täyak yäk. 10 * Täŋpäkaŋ Äma Bureni-inik uwä äma ŋodewani paot-paotta biŋam-ken nanik yabäŋ ahäŋpäŋ yämagutta äpuk.

Piä watä äma yaräkubä unitäŋo manbiŋam
Mat 25:14-30

11 * Eruk, Jeriko yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋtäŋgän Jerusalem keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe ätutä ŋode nadäŋkuŋ; Eruk, Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kehäromi nikek kwawak pewä ahäkta keräp täyak yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋkuŋo unita Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 12 * Äma wäpi biŋam ikek kubätä nadäk tawaŋ ŋode pewek; Kome ban kubäken kwapäŋ intäjukun ämata kaŋ nepmaŋput. Intäjukun ämata nepmaŋpäkaŋ äneŋi äbä ämawebenaye kaŋ yabäŋ yäwara yäŋ nadäwek. 13 Eruk, kwayäŋ nadäŋpäŋ piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmaŋpäŋ moneŋ uwäk kubäkubä yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek. Yäpmäŋ daniŋpäŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Moneŋ ŋowä piä täŋpäŋ moräki ätukät yäpmäŋirä näk äneŋi api äbet yäk. 14 * Ude yäŋpeŋ kwekopäŋ ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gaŋani pähap nadäŋpäŋ noriye ätu yepmaŋpä päŋku yäwetneŋ; Nin äma ŋonitä intäjukun it nimikta bitnäkamäŋ yäk. 15 Ude yäneŋopäŋkaŋ ehutpäŋ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkaŋ ittäŋgän äneŋi ini komen äbäŋpäŋ yäwek; Piä watä ämanaye moneŋ uwäk kubäkubä yämiŋkuro ukeŋonita yäŋpewä äbut yäk. Näk moneŋ yämiŋkuro upäŋ piä täŋpäŋ moräki jide yabäŋ ahäŋkuŋo u kaŋpäŋ nadäwayäŋ yäŋ yäwek.

16 Eruk, kubätä jukun äbäŋpäŋ iwerek; Ekänina, moneŋ uwäk kubägän naminkuno ukeŋopäŋ piäni täŋira uwäk 10 ude ahäŋkuŋ. 17 * Yäŋirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täŋkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiŋo näkŋo yotpärare 10 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäk. 18 Täŋpäkaŋä kubätä äbäŋpäŋ iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubägän naminkuno ukeŋopäŋ piäni täŋira uwäk 5 ude ahäŋkuŋ yäk. 19 Yäŋirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiŋo näkŋo yotpärare 5 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäŋ iwerek.

20 Täŋpäkaŋ kubätä äbäŋpäŋä iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubä naminkuno ukeŋo uwäk täŋpäŋ peŋkaŋ itkuko äneŋi yäpmäŋ äbätat ŋo yäk. 21 Imata, näk gäkŋo mebärika ŋode nadäŋpäŋ umuntaŋkut; Gäk äma komi yäŋ nadäŋkut. Gäk äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpäŋ nak täyan unita gäka umuntaŋpäŋ moneŋ uwäk käbop u peŋkut yäk. 22 Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäkŋaken man unitä äyäŋutpäŋ manken gepmaŋpayäŋ yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yäŋ yäyan. Ba äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan yäŋ näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yäŋ yäyan. 23 Yäyan ude bureni täŋpäwä imata näkŋo moneŋ, moneŋ eŋiken nämo peŋkun? Ude täŋkuno yäwänäku äbäŋpäŋä moneŋ u yäpmäŋkaŋ moräki ätukät yäpmäŋtet yäk.

24 Ude yäŋpäŋ äma tuän itneŋo u yäwerek; Moneŋ uwäk kubägän u yomägatpäŋ äma moneŋ uwäk 10 yäpuko ŋonita imut yäk. 25 Ude yäwänä iwetneŋ; Ekäni! Äma ŋo moneŋ uwäk uku yäpuko ŋo yäk. 26 * Ude yäwäwä äma unitä yäwerek; Juku peŋkaŋ ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma

* **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 * **19:11:** Mat 25:14-30 * **19:12:** Mak 13:34 * **19:14:** Jon 1:11 * **19:17:** Luk 16:10 * **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

ätuwä nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Imaka
iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani. 27 Ude yäŋpäŋ
yäwek; Eruk, äma näkä intäjukun äma it yämikta bitnäŋkuŋo u kumän
yäŋporiŋ päbä iŋamna-ken ŋo yepmaŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däput yäŋ yäwek.

Ämawebetä Jesu oraŋ imiŋirä Jerusalem äroŋkuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

28 Jesutä man wärani ude yäŋ paoränkaŋ kuŋtäŋgän Jerusalem
yotpärare keräp taŋpäŋ Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri yarä
wäpi Betefage kenta Betani uken ahäŋkuŋ. 29 Päŋku uken itkaŋä
Jesutä iwaräntäki yarä ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; 30 Ek
yotpärare täpuri udu kuŋkaŋ doŋki nanaki kubä, ämatä nämo täŋbätak
täwani, topmäk terak itak u kaŋpäŋ pitpäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbun. 31 Ude
täŋirän äma kubätä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki
ŋonita yäwänpäŋ äbä pitkamäk yäŋ kaŋ iwerun.

32 * Ude yäwet-pewän kuŋpäŋä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko
udegän doŋki nanaki u kaŋ-ahäŋkumän. 33 Kaŋ-ahäŋpäŋ yen pit ririrän
doŋki u mähemitä ŋode yäwet yabäŋkuk; Imata doŋki uwä yen pit
imikamän? 34 Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän; Ekänitä ŋopäŋ piä
kubä täŋpayäŋ nadätak yäk. 35 Ude iwetkaŋ doŋki u pitpäŋ yäpmäŋ
Jesuken kuŋkumän. Yäpmäŋ kuŋpäŋä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ
doŋki mädeni terak iriŋkaŋ Jesu kerigän iŋit iwarirä päro maŋitkuk. 36 *
Maŋitkaŋ kuŋirän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo unitä teki punin nanik
yäŋopmäŋpäŋ kädet miŋin iriŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋirä Jesu uterak kuŋkuk.

37 Kuŋtäŋgän Olip pom gämori-ken ahäŋpäŋ Jerusalem keräp taŋkuŋ.
Jerusalem keräp taŋpäŋä ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo u oretoret pähap
nadäŋkuŋ. Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri täŋirän kak täŋkuŋo
unita nadäŋpäŋ Anutu gera terak iniŋ oretkuŋ. Anutu iniŋ oretkaŋ ŋode
yäŋkuŋ;

38 * Iniŋ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita Anututä
iron täŋ imän! *Sam 118:26*
Anutu ninta bänep täga nadäŋ nimitak unita Anutu ärowani kunum
gänaŋ itak u wäpi biŋam yäpmäŋ akuna! yäŋ yäŋkuŋ.

39 Ude yäŋirä Parisi äma ätu ämawebe u gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ Jesu
iwetkuŋ; E! Yäwoŋärewani äma! Gäwaräntäkaye ŋo yabäŋ yäŋpewi bitnäwut!
yäk. 40 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämo! Näk bureni täwetat. Näkä
näwärantäknaye ŋo yäniŋ bitnäwawä mobä ŋonitä gera terak api naniŋ
oretneŋ!

Jesu Jerusalem kaŋpäŋ konäm kotkuk

41 * Ude yäŋpäŋ kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare dubiniken ahäŋkuk.
Ahäŋpäŋ Jerusalem kaŋpäŋä konäm kotkuk. 42 * Konäm kotpäŋ yäŋkuk;
Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täŋo mebäri apiŋo täga
nadänaŋi upäŋkaŋ nämo nadäwä tärek täkaŋ. Nämo, uwä käbop it tamitak
unita nämo kaŋpäŋ nadäkaŋ. 43 Täŋpäkaŋ kämi, kadäni kubäken umuri
ŋode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpäŋ ämik täkta it gwäjiŋpäŋ api
itneŋ. Ude täŋirä inä täga nämo api ämetpeŋ kuneŋ. 44 * Nämo! Yewa
däpmäŋ äreyäŋpäŋ in ba intäŋo nanak kudup api täŋpä waneŋ. Ba intäŋo

---

* **19:32:** Luk 22:13 * **19:36:** 2Kin 9:13 * **19:38:** Luk 2:14 * **19:41:** Jon 11:35 * **19:42:** Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 * **19:44:** Luk 21:6, 1:68

eŋi taŋi taŋi u kudup api däpmäŋ eräŋ täŋpä kuneŋ. Bureni! Anutu täŋkentäŋ tamikta äbuko u mebärini nämo kaŋpäŋ nadäŋpäŋ mäde ut imikaŋ unita bäräpi umuri pähap u api ahäŋ tamek.

45-46 Eruk, Jesutä kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ yabäŋkuk; Ämawebetä imaka imaka suwaŋ naminŋ gaminŋ täŋ irirä. Yabäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Eŋi ŋonita ŋode kudän täwani pätak; Näkŋo eŋi uwä yäŋapik man eŋi ude irek yäk. Upäŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak.

47-48 * * Eruk kepma kepma Jesu kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Ude täŋirän bämop ämakät Baga man yäwoŋärewani ba Juda täŋo äma ekäni ekänitä Jesu kumäŋ-kumäŋ utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upäŋkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Imata, ämawebe kuduptagän Jesu täŋo manita gäripi nadäŋpäŋ äbä itgwäjik täŋkuŋo unita.

20

Jesu netä täŋo kehäromi terak piä täŋkuk?
Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

1 Kepma kubäta Jesu kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ ämawebe Manbiŋam Täga u yäŋahäŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän bämop äma intäjukun täŋpani ätu, ba Baga man yäwoŋärewani äma ätukät Juda täŋo äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayäŋ dubini-ken äbuŋ. 2 Äbäŋpäŋ iwetkuŋ; E! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan? 3 Iweräwä Jesutä man kowata ŋode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! 4 Jontä ume ärut yämik täŋkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmäŋkaŋ täk täŋkukonik ba ini nadäŋpäŋ täk täŋkukonik?

5 Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmäŋkaŋ täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä ŋode niwerayäŋ; Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ yäk. 6 Täŋä Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadäŋpäŋ mobätä kumäŋ-kumäŋ nidäpnayäŋ yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yäŋ nadäk täkaŋ unita ude täga nämo yäne yäk.

7 Nadäŋ-bäräp ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ninä Jontä ume ärut yämik täŋkuko unitäŋo mebäri nämo nadäkamäŋ yäk. 8 Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

Wain piä watä äma waki täŋo manbiŋam
Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

9 * Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täŋpek. Täŋpäŋ peŋkaŋ wain piä u watäni itta äma ätu yepmaŋkaŋ kome ban kubäken päŋku kadäni käroŋi-inik irek. 10 * Päŋku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmäŋ iminŋ äbäkta äma kubä iwerän kwek. Eruk kumaŋ päŋku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u iŋitpäŋ päripmäŋpäŋ tewä äneŋi ketäŋ kwek. 11 Ketäŋ päŋku piä mähemi-ken ahäwänä kaŋpäŋ äneŋi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u iŋitpäŋ päripmäŋpäŋ waki täŋ iminŋpäŋ tewä u imaka, ketäŋ kwek. 12 Piä watä ämatä ude täŋpäwä piä mähemitä äneŋi äma kubä

---

* **19:47-48:** Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 * **19:47-48:** Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19
* **20:9:** Ais 5:1 * **20:10:** 2Sto 36:15-16

iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumäŋ-däpurek täŋirän yewa gägäniken maŋpä kuneŋ.

13 Piä äma ätu däpmäŋtäko piä mähemitä jide täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ ŋode nadäwek; Nanakna bureni-inik ŋonitä päŋku yäwänä bureni yäŋ nadäŋpäŋ mani käwep buramineŋ yäk. Ude nadäŋpäŋ iniken nanaki iwerän kwek. 14 Eruk kwänä wain piä täŋo watä äma unitäŋo nanakiinik u kaŋpäŋä yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Nanaki ŋonitä piä ŋo mähemi api täŋpek yäk. Unita uritna piä ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän yäk. 15 Ude yäŋpäŋä iwat kireŋpewä yewa gägäni-ken kuŋirän iŋitpäŋ kumäŋ-kumäŋ utneŋ.

Eruk Jesutä manbiŋam ude yäŋ paotpäŋ ämawebe päke itkuŋo u yäwetkuk; Jide nadäkaŋ? Piä mähemitä kuŋpäŋ watä äma u kowata jide täŋ yämek? 16 U ŋode täŋ yämek; Piä mähemitä äbäŋpäŋ watä äma biani kumäŋkumäŋ däpmäŋpäŋ watä äma kodaki yepmaŋpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuŋo unitä nadäŋpäŋ iwetkuŋ; Ude ahäwektawä!

17 Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Eruk, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitäŋo mebäri jide?

Äma eŋi täŋpanitä bek kubä kawä wawäpäŋ peŋkuŋo unitä bek bämopi
ude itak yäk. *Sam 118:22*

18 * Unita ŋode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä maŋpäŋä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak maŋpäŋä äma u kumäŋkumäŋ api däpmäŋ jakŋirek. 19 * Jesutä man wärani ude yäŋirän bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä nadäwä tärewäpäŋ yäŋkuŋ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpäŋ yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yäŋpäŋ pengän iŋitpäŋ manken tenayäŋ nadäŋkuŋopäŋ ämawebeta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu takis moneŋ pekta iwet yabäŋkuŋ
Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

20 * Täŋpäŋ Jesu iŋitta kädetta wäyäkŋeŋpäŋ iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ äma ätu Jesu man goret yäŋirän kaŋpäŋ iŋitpäŋ gapman keri-ken pekta yäniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma täŋyäkŋarani nämo yäŋ nadäwekta yäŋpäŋ äma täga iŋam dapun äworeŋpäŋ päŋku ahäŋ iminkuŋ. 21 Ahäŋ iminpäŋ Jesu ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma! Nin nadäkamäŋ, gäk äma siwoŋi. Imaka imaka yäŋiri burenigän ahäk täkaŋ. Anutu täŋo kädet siwoŋigän niwetpäŋ näwoŋärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biŋam ärowani ba äpani unita umun nämo täŋkaŋ niwet täyan. 22 Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ täga imik täkamäŋ ba nämo, unitäŋo mebäri niweri nadäna.

23 Yäwäwä Jesutä yäŋ-yäkŋarani täŋo mebäri yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; 24 Moneŋ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneŋ kubä iminkuŋ. Imäwä ŋode yäwet yabäŋkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. 25 Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut. 26 Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk täŋpäŋ kum itkuŋ. Ämawebe iŋamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kaŋpäŋ iŋitta täŋpä wawäpäŋ jop itkuŋ.

---

* **20:18:** Ais 8:14-15 * **20:19:** Luk 19:47-48 * **20:20:** Luk 11:54

Kumbani-ken naniktä akukakukta man
Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

27 Ude täŋkaŋ kuŋirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ.
(Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk
täŋkuŋonik.) 28 Eruk abäŋpäŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani
äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe
yäpmäŋpäŋ komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋirän monänitä
webeni kajat yäpmäŋpäŋ tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk.
29 U nadäŋiri manbiŋam kubä ŋode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7
itkuŋowä tuänitä webe kubä yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk.
30 Täŋirän monänitä webe ugänpäŋ yäpuk. Yäpmäŋpäŋ udegän yeri kubä
nämo peŋkaŋ kumbuk. 31 Kumäŋirän gwekitä webe ugänpäŋ koreŋpäŋ
udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä
webe ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ.
32 Äpiye 7tä kumäŋirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 33 Eruk,
kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ
iwetkuŋ.

34 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Ämawebe Nädapi täktäk
uwä kome terak ŋo täk täkaŋ. 35 Upäŋkaŋ kadäni pähapken ämawebe
kumbani-ken naniktä akukta biŋam u Anututä yäpmäŋ akwayäŋ täyak-
ken uken nädapi täktäk äneŋi nämo api täneŋ. 36 * Kadäni uken äma
wari nämo api kumneŋ, aŋerotä kumäk-kumäki nämo itkaŋ udegän. U
kumbani-ken nanik akunayäŋ täkaŋ unitä Anutu täŋo ironiniye ude
äworeŋpäŋ api itneŋ.

37 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ŋode täwera nadäwut;
Mosestä man kudän täŋ nimiŋkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk
u imaka bureni yäŋ niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. Mosestä päya kädäp
mebet ikek unitäŋo manbiŋam kudän täŋpäŋ ŋode imaka kudän täŋkuk;
Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itak yäŋ yäŋkuk. 38 * Man ude
yäŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduptagän,
kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkaŋ. Unita ŋode täga yäne; Anutu u
kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu.

39 Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoŋärewani äma ätutä iwetkuŋ;
Yäwoŋärewani äma, kowata täga niwetan yäk. 40 Täŋpäŋ äneŋi iwet yabäkta
umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yäŋ yäŋkuk
Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

41 Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuk; Man goret ŋode imata
yäk täkaŋ? Kristo u Devit täŋo nanaki, komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ ude nämo! 42 Devit ini uwä Sam kubä terak ŋode kudän täŋkuk;
Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwerirän nadäŋkut;

43 Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gaminkaŋ iwankaye
yäpmäŋpäŋ gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*

44 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita jide
täŋpäŋ Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ?

Baga man yäwoŋärewani täŋo täktäkta yäŋkuk
Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

---

* **20:36:** 1Jo 3:1-2 * **20:38:** Rom 14:8-9

45 Ämawebe u Jesu täŋo man u nadäŋ irirä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk;
46 In Baga man yäwoŋärewani ämatä kuŋat täkaŋ ude nämo kuŋatneŋ.
Uwä ämawebetä nibäŋpäŋ wäpi biŋam ikek yäŋ niwerut yäŋkaŋ tek käroŋi
säkgämän wädäwä ärowäkaŋ ämawebe iŋamiken kuŋat täkaŋ. Ba kädet
miŋin kuŋarirä ämawebetä yabäŋpäŋ yäniŋ oretta gäripi nadäk täkaŋ.
Täŋkaŋ käbeyä eŋi gänaŋ ba äŋnak-äŋnak pähap täk täkaŋ-ken äroŋpäŋ
ämа ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkaŋ. 47 Äma udewani uwä
webe kajattä eŋi gänaŋ äroŋkaŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ba ämawebetä
nibäŋpäŋ ämа siwoŋi yäŋ niwerut yäŋkaŋ yäŋapik man käroŋi boham yäk
täkaŋ. Ämа udewani uwä Anututä kowata waki taŋi-inik api yämek.

21

Anututa moneŋ pekpek kädet bureni u jide?
Mak 12:41-44

1 Jesutä ude yäŋkaŋ irirän ämawebe moneŋ ikek päbä moneŋi kudupi
eŋi täŋo moneŋ käbot-ken peŋ irirä yabäŋkuk. 2 Yabäŋ irirän webe kajat
kubä moneŋ tepi kubägänpäŋ äbä käbot gänaŋ pewän äpmoŋkuŋ. Pewän
äpmoŋirän kaŋpäŋ Jesutä ämawebe yäwetkuk; 3-4 * Näk bureni täwetat;
Webe kajat jäwäri ŋonitä peyak uwä ätu pähaptä pekaŋ u yärepmitak.
Ätuwä moneŋ taŋi it yämikaŋ uken nanik täpurigän pekaŋ. Upäŋkaŋ webe
ŋonitä peyak uwä täpuri it iminŋkuko udegän, kudup peŋpäŋ jäwäri-inik
itak.

Kudupi eŋi uwä api tokät maŋpek

5 Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä kudupi eŋi säkgämän u kaŋkaŋ yäŋkuŋ;
Säkgämän! Moneŋ Anututa biŋam pewani upäŋ tuŋum gäripi nikek
yäpmäŋkaŋ mobä säkgämän ukät bok kudupi eŋi täŋkuŋ yäk. 6 * Yäwäwä
Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän käkaŋ uduwä mädenä api tokät maŋpek.
Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ. 7 Yäwänä iwaräntäkiye
ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani ämа, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän
jidewani ahäŋ niminŋirän api kaŋpäŋ nadäne? 8 Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä
täŋ-täkŋatneŋo unita ket nadäŋkaŋ itkot. Ämа mäyaptä näk wäpna terak
man ŋode api täwetneŋ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yäŋ api
täwetneŋ yäk. Upäŋkaŋ man u nadäŋ yäminenŋtawä. 9 Ba ämik pähap-pähap
ahäkaŋ yäŋ täwetnayäŋ täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Imaka umuri pähap
u intäjukun ahänayäŋ täŋopäŋkaŋ näkŋo äbäkäbäk kadäni uwä bäräŋeŋ
nämo api ahäwek.

10 Täŋkaŋ kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät
ämik pähap api täneŋ. Ba ämа änok kubätä kubäkät ämik api täneŋ.
11 Kadäni uken kenäŋ taŋi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api
itneŋ ba käyäm wakiwaki api ahäŋ yäminеŋ. Ba kudän kudupi umuri
pähap mebäri mebäri kunum terak ahäŋirä api yabäneŋ. 12 Täŋpäkaŋ
imaka umuri pähap u nämo ahäŋirä ämatä tepmäŋitpäŋ kädet wakiwaki
api täŋ taminеŋ. Goret täkaŋ yäŋpäŋ käbeyä eŋi täŋo ämа ekäni ekäni
iŋamiken tepmaŋpäkaŋ manjin api yäpmäŋ daninеŋ. Täŋpäŋ komi eŋi
gänaŋ api tepmaneŋ. Ba kome täŋo intäjukun ämakät gapman ämatä
intäŋo mebäri nadäkta api täwet yabäneŋ. Bureni, näka nadäŋ namikinik
täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo unita udewä api täŋ taminеŋ. 13 Kädet udewani

* **21:3-4:** 2Ko 8:12 * **21:6:** Luk 19:44

täwoŋärenayäŋ täŋo uwä in näkŋo wäpna biŋam api yäŋahäneŋ. 14 * Täŋpäkaŋ bäräpi u nämo ahäŋ tamiŋirän intäjukunä manken itnayäŋ täkamäŋ uwä man jide api yäne yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. 15 * Nämo, kadäni uken näkŋa-tägän mejin api täŋpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täŋ tamiŋira iwanjiyetä man yäŋahänayäŋ täkaŋ u nadäŋkaŋ yäpmäŋ äpna yäkŋat api täŋpä waneŋ. 16 * Kadäni uken nanjiye menjiye ba notjiye äwäŋjiye ba äma ätu unitä iwan api täŋ taminеŋ. Ba in ätu kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. 17 In näkŋo wäpna biŋam yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita komi api taminеŋ. 18 * Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. 19 * Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi peŋ yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä säkgämän api itneŋ.

Jesutä Jerusalem api wawek yäŋ yäŋkuk

20 Upäŋkaŋ guŋ äbot täŋo komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ŋo it gwäjiŋirä ŋode yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Kome ŋo apiŋo wawayäŋ yäŋ nadäneŋ. 21 Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ŋo irani in akumaŋ kaŋ kut. Täŋpäŋ ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. Täŋkaŋ kome kukŋi käda nanik Jerusalem amneŋtawä! 22 * Nadäkaŋ? Komi bäräpi u ahäŋirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu täŋo man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. 23 * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba iroŋi paki nikek u bäräpi-inik api nadäneŋ! Ekänitä kokwawak nadäŋirän imaka umuri pähap kome ŋonitäŋo ämawebe terak api ahäwek. 24 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneŋ. Ätuwä guŋ äbotken naniktä yämagut päŋku ini irani-ken yepmaŋpäŋ komi piä api yäminеŋ. Guŋ äbot unitä Jerusalem yotpärare ŋo täŋpä wawäpäŋ inita biŋam yäpmäŋpäŋ kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirä kadäni Anututä nadätak-ken api tärewek.

Jesu täŋo äbäk-äbäkta man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

25 * Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneŋ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täŋirän ämawebe api umuntäneŋ. Umuntaŋpäŋ jide täne yäŋ api nadäneŋ. 26 Täŋpäŋ edap, komepak guktä wareŋ täŋirä kome terak ŋo jide ahätak yäŋ nadäŋpäŋ bumta api umuntäneŋ. 27 * Täŋuruk-uruk ude ahäŋirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nikek abäŋirän api käneŋ. 28 * Unita umuri unitä ahäŋ taminirän nämo umuntäneŋ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäŋ ŋode kaŋ nadäwut; Eruk, Anututä waki ŋoken nanik nimaguräyäŋ keräp täyak yäŋ kaŋ nadäwut.

29 Man u yäwetpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetkuk; Wama päya ŋo ba päya ätu täŋo mebäri yabäŋpäŋ-nadäwut. 30 Dätäkitä ahäŋirä Soropek kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkaŋ. 31 Eruk, udegän imaka umuri u ahänayäŋ täkaŋ u yabäŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä kehäromi täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. 32 Näk bureni täwetat; Ämawebe apiŋo itkaŋ u kudup nämo kumäŋirä imaka yäyat u api

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Apos 6:10 * **21:16:** Mat 10:21-22 * **21:18:** 1Sml 14:45; Luk 12:7 * **21:19:** Hib 10:36 * **21:22:** Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23:** 1Ko 7:26 * **21:24:** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 * **21:25:** Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 * **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * **21:28:** Rom 13:11

ahäŋ morenеŋ. 33 * Täŋpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadäŋpäŋ itneŋ

34 * Unita in ket nadäŋkaŋ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo irepmitneŋ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämo täneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uwä nadäk-nadäkjin unitagän api peneŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum nämo täŋkaŋ irirä kadäni pähap api ahäŋ tamek. 35 Kadäni pähap u buŋeptä tom pit kubägän däpmäk täkaŋ udegän ämawebe kudup api ahäŋ yämek. 36 * Unita ket täŋpäŋ nadäŋit nadäŋit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap u ahäŋ taminayäŋ täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta Ekäniken yäŋapik täkot. Ude täŋpäŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Äma Bureni-inik iŋamiken api ahänеŋ.

37 * Täŋpäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ päŋku pom kubä wäpi Olip uken äro it täŋkukonik. 38 U irän täreŋirän tamimaŋinik apämaŋ päŋku kudupi yotken it täŋkukonik. U ririrän ämawebetä mani biŋam nadäkta äbäk täŋkuŋonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmoŋkuk
Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

1 Täŋpäŋ orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni keräp taŋkuk. 2 * Täŋkaŋ bämop äma ätukät Baga man yäwoŋärewani ämatä jide täŋpäŋ Jesu utpena kaŋ paorek yäŋpäŋ kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebeta umuntaŋkuŋ.

3-4 * Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmoŋkuk. Bänepi-ken äpmoŋpänkaŋ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täŋpani ba kudupi eŋi täŋo watä äma u keri-ken pekta päŋku man yäwetkuk. 5 Yäwerän nadäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ iminpäŋ kowata gwäki imikta yäŋtäreŋkuŋ. 6 Yäŋtäreŋ imäwä Judas täga nadäŋkaŋ ämawebe kaŋpäŋ nadäk nämo täŋirä käbop iwan keri terak kaŋ pewa yäŋpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

Pasova ketem nakta tuŋum täŋkuŋ
Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

7 * Täŋpäkaŋ Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täŋo mebäri nadäŋpäŋ yawak gubaŋi däpmäŋpäŋ dubik täŋkuŋonik. 8 Eruk, kädet u iwatpäŋ Jesutä Pita kenta Jon ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwetpewän kuŋkumän; Ek kuŋkaŋ Pasova täŋo tom ketem täŋ tuŋum täkon. Täŋirän nintä ärenakaŋ kaŋ näna. 9 Yäwänä yarä unitä ŋode iwetkumän; Eŋi deken päŋku Pasova täŋo ketem täŋtuŋum tädayäŋ?

10 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äroŋkaŋ äma kubä ume käbot ikek kaŋpäŋä äma u iwat yäpmäŋ kuŋirän eŋi kubä gänaŋ ärowänä ugän kaŋ iwarun. 11 Äroŋpäŋä eŋi mähemi ŋode kaŋ iwerun; Yäŋpäŋyäwoŋärek ämatä ŋode yäyak; Eŋi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova

* **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 * **21:36:** Mak 13:33; Rev 6:17 * **21:37:** Luk 19:47 * **22:2:** Luk 20:19 * **22:3-4:** Jon 13:2,27 * **22:7:** Kis 12:1-27

täŋo ketem nänayäŋ? 12 Ude iweränkaŋ eŋi däpän taŋi, äŋnak-äŋnak täŋo
tuŋum ikek kubä täwoŋärewänkaŋ Pasova täŋo ketem uken kaŋ täŋtuŋum
tawun.
13 * Jesutä ude yäweränkaŋ Pita kenta Jon päŋku yäŋkuko udegän kaŋ-
ahäŋpäŋ Pasova täŋo ketem täŋtuŋum taŋ itkumän.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak unitäŋo man
Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

14 Eruk kadäni ahäŋirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmäŋ päro eŋi
u gänaŋ maŋitkaŋ ketem u penta naŋkuŋ. 15 Ketem naŋ itkaŋ Jesutä
ŋode yäwetkuk; Komi nadäwayäŋ täyat u keräp täyak unita Pasova äŋnak-
äŋnak ŋowä inkät bok nakta gäripi taŋi nadäŋ yäpmäŋ kuŋatkut. 16 * Näk
bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ
kuŋtäŋgän Anututä intäjukun itkaŋ ämawebeniye yabäŋ yäwarayäŋ täyak-
ken uken Pasova täŋo mebäri kwawak api ahäwek.
17 Ude yäŋpäŋ wain ume yäpmäŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man yäŋpäŋ
ŋode yäwetpäŋ yämiŋkuk; In kuduptagän ŋo yäpmäŋpäŋ naŋput. 18 Näk
wain ume äneŋi nämo naŋira Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni
kehäromi täŋpayäŋ täyak u kwawak api pewän ahäwek.
19 * Jesutä ude yäŋpäŋ käräga kubä yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man
iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk;
Ŋowä näkŋo gupna. U inta yäŋpäŋ taniŋ kirewani. Ŋo naŋkaŋ näka
nadäŋpeŋ kaŋ kuŋat täŋput. 20 Eruk ketem naŋ paotpäŋ Jesutä wain ume
yäpmäŋpäŋ udegän yämiŋpäŋ yäŋkuk; Ŋowä Anututä ämawebe-kät topmäk-
topmäk kodaki täyak u täŋkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä
nägätna inta yäŋpäŋ piwayäŋ täyat uterak wohutak.
21 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; In nadäkaŋ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän
näkamäk ŋonitä iwan keri-ken nepmaŋpayäŋ. 22 Äma Bureni-inik uwä
kädet yäŋ imani udegän api iwarek. Upäŋkaŋä äma iwan keri terak
nepmaŋpayäŋ täyak u kowata jide kubä api yäpek? 23 Ude yäwän nadäŋkaŋ
iwaräntäkiyetä ini näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Ninken nanik netätä ude api
täŋpek? yäŋ yäŋkuŋ.

Intäjukun irit täŋo man
Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

24 * Täŋpäŋ iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yäŋpäŋ
man wärät-wärät täŋkuŋ. 25 * Täŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ?
Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täŋ yämik täkaŋ.
Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin ämawebe täŋo täŋkentäk bureni yäŋ yäk
täkaŋ. 26 * Upäŋkaŋ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma
ekäni ude itpäŋä intäŋo mäden nanik ude kuŋarek. Ba in kubätä intäjukun
itpäŋä eruk noriye täŋo watä äma jopi ude kuŋarek. 27 * Eruk, unita jide
nadäkaŋ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nikek jop ittäŋgän ketem nak
täkaŋ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkaŋ unitä ärowani?
Jop itkaŋ nak täkaŋ inä unitä ärowani yäŋ nadäk täkaŋ. Täŋ, nähä ude
nämo täk täyat. Näkä in bämopjin-ken watä äma jopi ude kuŋat täyat.

---

* **22:13:** Luk 19:32 * **22:16:** Luk 13:29 * **22:19:** Luk 24:30 * **22:21:** Sam 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46 * **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **22:27:** Jon 13:12-15

28 Täŋpäkaŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namik täkaŋ uwä inä nämo
nabäkätäk täkaŋ. 29 * Täŋirä nanatä näk intäjukun itkaŋ kaŋiwat piä
kehäromi täkta wäp naminŋkuko udegän in näkkät bok kaŋiwat piä u täkta
wäp biŋam tamitat. 30 * Ude täŋ tamitat unita intäjukun irayäŋ täyat-ken
uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel
äbot 12 unitäŋo intäjukun äma api itneŋ.

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yäŋ yäŋkuk
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

31 * Jesutä ude yäŋpäŋ Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in täŋpäŋ-
tabäwayäŋ yäyak. Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmäŋ danik täkaŋ ude
täŋpayäŋ nadätak. 32 * Unita Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpäŋ
bänepka gapun täwek yäŋpäŋ gäka Nanaken yäŋapik man yät. Ude täro
unita gäk äneŋi näkken äbayäŋ täyan-ken uken Anutu täŋo man kädet
notkaye yäwet täpänek kaŋ tä.

33 * Ude yäwänä Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni gäkä komi eŋiken iriwä
näk komi eŋiken bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpäŋ näk imaka nutta
yäwäwä api pidäm täwet. 34 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ŋode gäwera
nadä. Apiŋo bipani purup gera nämo yäŋirän gäkä kadäni yaräkubä wäpna
käbop pewayäŋ.

35 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näkä moneŋ, kuroŋjin ärärani ba yäkta
yäjiwätpäŋ jop taniŋ kireŋpewa kuŋkuŋ-ken uken imaka kubäta
wäyäkŋeŋkuŋ ba nämo? Yäwänä Nämo yäŋ iwetkuŋ. 36 * Yäŋirä Jesutä
man kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk apiŋo-ken kubätä moneŋ it imänä
yäpmäŋkaŋ kuŋaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tageŋkaŋ
kuŋaton. Ba kubä täŋo kadä ämik täkta nämo it imänä iniken teki punin
nanik yäŋopmäŋpäŋ ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ kadä kubä
suwaton. 37 * U imata, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Kubo ämata
täŋ yämik täkaŋ ude täŋ iminŋkuŋ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik
ahäkta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni ahäwayäŋ. 38 Jesutä
ude yäweränä iwetkuŋ; Ekäni, ŋo ka! Kadä yarä iŋitkamäŋ ŋo! Yäwäwä
yäŋkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yäŋapiŋkuk
Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

39-40 * Täŋpäŋ Jesu bipani bipani täk täŋkuko udegän yotpärare peŋpeŋ
Olip pomken äroŋirän iwaräntäkiye iwatkuŋ. Bägup it täŋkuk-ken u
ahäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In täŋyabäk-ken kwitaneŋta Anutu-
ken yäŋapik man yäwut.

41 Eruk Jesu inigän ätukät kuŋpäŋä gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋapik man
ŋode yäŋkuk; 42 * Nana, täga yäŋ nadäŋpäŋä gäk nadäŋ naminŋiri komi
nadäwayäŋ täyat u kaŋ närepmirän. Upäŋkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋaken
nadäk kaŋ ahäwän. 43 Ude yäŋirän kunum gänaŋ nanik aŋero kubätä päpä
täŋkentäŋ iminŋkuk. 44 Täŋpänkaŋ bänepitä komi pähap nadäŋkaŋ gwäk
piminŋpäŋ yäŋapik man kehäromigän yäŋirän woŋ bumta imätkuko uwä
nägät bumik unitä kome terak manŋkuŋ. 45 Täŋpäŋ yäŋapik man yäŋtäŋgän

---

* **22:29:** Luk 12:32 * **22:30:** Mat 19:28 * **22:31:** 2Ko 2:11 * **22:32:** Jon 17:11,15,20; Sam 51:13 * **22:33:** Luk 22:54 * **22:35:** Luk 9:3, 10:4 * **22:36:** Luk 22:49 * **22:37:** Ais 53:12; Luk 22:52 * **22:39-40:** Luk 21:37; Jon 18:1 * **22:42:** Mat 6:10

akumaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken u kuŋpäŋ yabäŋkuk; Butewaki nadäŋ bäräp täŋpäŋ pat irirä. 46 Pat irirä äbä yabäŋpäŋ yäwetkuk; In imata däpmon pat itkaŋ? Täŋyabäk-ken kwitaneŋta akuŋpäŋ yäŋapik man yäwut!

Judastä Jesu iwan keri terak teŋkuk
Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

47 Täŋpäŋ Jesutä man ude yäŋ irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ Judas ini Jesu bayäŋ iminpäŋ iniŋ orerayäŋ nadäŋkaŋ dubini-ken äbuk. 48 Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan keri terak tewa yäŋpäŋ naniŋ oretan? 49 * Täŋpänkaŋ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuŋo unitä iwan päke u yabäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ekäni, iwan ŋo kadätä däpna? 50 Ude yäŋpäŋ iwaräntäki kubätä bämop äma kubä täŋo watä äma kubä ura yäkŋat jukuni bure kädapäŋ paiŋkuk.

51 Täŋirän Jesutä kaŋpäŋ yäŋkuk; Ai! Ude täŋpeno! Ude yäŋpäŋ äma u jukuni yäpmäŋpäŋ äneŋi irani ude peŋ iminkuk. 52 * Täŋkaŋ bämop äma, Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät kudupi eŋi täŋo komi äma Jesu iŋitta äbuŋo u Jesutä ŋode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapäŋ kadä boham nikek nutnayäŋ äbäkaŋ? 53 Näk kepmani kepmani kudupi eŋi gänaŋ äroŋkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkut-ken ugän nämo nepmäŋitkuŋo u. Upäŋkaŋ intä piäjin täkta kadäni ahätak. Uwä bipmäŋ urani täŋo kehäromi ubayäŋ!

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

54 * Ude täŋpäŋ Jesu iŋit yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä eŋi gänaŋ äroŋkuŋ. Täŋirä Pita uwä bankentä yabäŋit yabäŋit yäwatkuk. 55 Täŋirän komi äma yewa gänaŋ äro kädäp ijiŋpäŋ äŋäriŋ irirä Pita imaka, äro bämopi-ken itpäŋ kädäp penta äŋäriŋ itkuŋ. 56 * Äŋäriŋ irirä eŋi unitäŋo watä webe kubätä ket täŋpäŋ kaŋpäŋ yäŋkuk; Äma ukät kuŋarani kubä ŋo yäk.

57 Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Wanotna, näk äma u nämo kak täyat yäk. 58 Ude yäŋpäŋ ätu irirän äma kubätä kaŋpäŋ yäŋkuk; Bureni, gäk unitä äbotken nanik yäk. Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Notnapak, jop yäyan yäk. Näk nämo! 59 Täŋirän mäden äma kubätä äbäŋpäŋ kehäromigän ŋode yäŋkuk; A! yäk. Äma ŋo bureni-inik ukät kuŋarani. Uwä Galili ämagän yäk.

60 Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Notnapak, gäk man ŋo yäŋiri täŋguŋ täyat yäk. Yäŋirän uterakgän puruptä gera yäŋkuk. 61 * Täŋpäkaŋ Ekänitä äyäŋutpäŋ Pitaken dapun täŋirän Pitawä Ekänitä man ŋode iwetkuko u nadäwän täreŋkuŋ; Purup man nämo yäŋirän gäk kadäni yaräkubä näkŋo wäpna käbop pewayäŋ yäk. 62 Man u juku piŋpäŋ bänepi-ken jägämi pähap nadäŋpäŋ äpämaŋ päŋku konäm bumta kotkuk.

Jesuta waki mebäri mebäri täŋ iminkuŋ
Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

63-64 Täŋpäkaŋ äma Jesu kaŋ gwäjiŋ itkuŋo u särа man iwetpäŋ iŋami dapun tektä täŋpipiŋkaŋ utpäŋ iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak

---

* **22:49:** Luk 22:36 * **22:52:** Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 * **22:54:** Sam 31:11; Luk 22:33 * **22:56:** Apos 4:13 * **22:61:** Luk 22:34

unitäŋo wäpi niwet! yäk. 65 Täŋkaŋ ugän nämo. Yäŋärok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

66 Ude täŋirä kome yäŋeŋirän äma ekäni ekäni, bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kudup man käbeyä täŋpäŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ man ŋode iwetkuŋ; 67 * Gäk Kristo täŋpäwä yäŋahäŋpäŋ niwet yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Näk Kristo yäŋ täwerawä täga nämo nadäŋ naminayäŋ. 68 Ba täwet yabäk täŋira kukŋini täga nämo näwetnayäŋ. 69 * Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Apiŋo yäput peŋpäŋ Äma Bureni-inik uwä Anutu kehäromi mähemi keri bure käda itpäŋ tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ ärowek.

70 * Ude yäwän nadäŋpäŋ kuduptagän ŋode iwetkuŋ; Gäk Äma Bureni-inik u? Yäwäwä yäŋkuk; Yäkaŋ ubayäŋ. 71 Yäwänä yäŋkuŋ; Imata mangämän wari yäne? Ŋo ini menitä yäŋirän nadäkamäŋ uba yäk.

23

Jesu Pailat ba Herot iŋamiken itkuk
Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

1 Eruk, käbeyä täŋ itkuŋo u kuduptagän akuŋ-kireŋpäŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku Pailat iŋamiken teŋkuŋ. 2 * Uken päŋku itpäŋ ŋode yäŋpäŋ manken teŋkuŋ; Äma ŋonitäŋo mebäri ŋode pätak; Äma ŋo nin täŋo ämawebeniye nadäk-nadäki täŋkuräk tak täyak. Täŋkaŋ Rom täŋo intäjukun äma Sisa unita takis moneŋ peneŋtawä yäŋ yäjiwät tak täyak yäk. Täŋkaŋä inita ŋode yäk täyak, Näk äbäkta yäwani Kristo u, intäjukun äma kubä yäŋ yäk täyak. 3 * Ude yäwäwä Pailattä Jesu iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan ubayäŋ. 4 Yäwänä Pailattä bämop äma ba äma äbot itkuŋo u kudup ŋode yäwetkuk; Näk äma ŋonitäŋo momita wäyäkŋewa wakaŋ yäk.

5 Pailattä ude yäwetkuko upäŋkaŋ kehärom taŋpäŋ yäŋkuŋ; Ude nämo! U äma yäŋ-yäkŋarirän manitä nintä komen ahäŋ moretak yäk. U Galili kome-kentä yäput peŋpäŋ täŋ yäpmäŋ äbäŋ täyon Judia komeken ŋo udegän ahätak yäk.

6 Ude yäwäwä Pailattä äneŋi yäwet yabäŋkuk; Äma ŋo Galili komeken nanik ba? 7 * U Galili komeken nanik bureni täŋpänä, eruk, näkä unitäŋo mebäri nadäkta nämo yäwani. U kome Herottä yabäŋ yäwat täyak u nanik unita Herottä man piäken kwän yäk. Täŋpäkaŋ kadäni uken Herot Jerusalem yotpärare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewän kuŋkuk. 8 * Täŋirän Herot uwä Jesu kaŋpäŋ bänep täga nadäŋkuk. U Jesu täŋo biŋam mäyap nadäk täŋkuko unita u kakta gäripi nadäŋ yäpmäŋ äbuk. Imata Jesutä kudän kudupi kubä täŋirän käwayäŋ gäripi nadäŋkuk. 9 Täŋpäŋ Jesu man mebäri mebäri iwet yabäŋirän kowata man kubä nämo iwetkuk. 10 Man kum ririrän Baga man nadäwani ämakät bämop äma intäjukun täŋpani uken itkuŋo u nadäŋkaŋ Jesu terak man mebäri mebäri wohutpäŋ gera terak yäput iwetkuŋ. 11 Täŋirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täŋ iminpäŋ sära man iwetkuŋ. Ude täŋkaŋ äma ekäni täŋo tek täŋ iminpäŋ Pailat-ken äneŋi yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. 12 Täŋpäkaŋ kadäni ukengän

---

* **22:67:** Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 * **22:69:** Apos 7:56 * **22:70:** Luk 4:3,9 * **23:2:** Luk 20:25 * **23:3:** 1Ti 6:13 * **23:7:** Luk 3:1 * **23:8:** Luk 9:9

Pailat kenta Herot not täŋpäŋ bänep kubägän peŋkumän. Bian ini-ini itkumänopäŋ kadäni ugän not täŋkumän.

Jesu kumäŋ-kumäŋ utta Pailattä yäŋtäreŋkuk
Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

13 Täŋpäŋ Pailat uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani ba ämawebe päke itkuŋo u yäŋpewän dubini-kengän äbuŋ. 14 Täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; In äma ŋo ämawebe yäŋ-yäkŋarani täk täyak yäŋ yäŋpäŋ näkken yäpmäŋ äbäŋ yäk. Upäŋkaŋ näkä in iŋamjin-ken mebärinita iwet yabätken momini kubä nämo kaŋ-ahätat yäk. 15 Täŋkaŋ Herot udegän, mominita wäyäkŋewän wawäpäŋ ninken äneŋi tewän äbätak yäk. Unita jide? Momi kubä nämo täŋkukopäŋ imata jop kumäŋ-kumäŋ utnek? 16-17 Eruk, komi äma yäwera iwänaptä jop päripäkaŋ pit ima yäk. 18 Ämawebetä ude nadäŋpäŋ kuduptagän bänepi wawäpäŋ gera ŋode yäŋkuŋ; U paorän! U paoränkaŋ Barabaspäŋ pit nimi! yäŋ yäŋkuŋ. 19 Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämopi-ken ämik pewä ahäwäpäŋ äma kubä kumäŋ-kumäŋ utpewän komi eŋiken teŋkuŋ.

20 Täŋpäkaŋ Pailattä Jesu pit imayäŋ nadäŋkuko unita ämawebe päke u yäwetkuk. 21 Yäweränä äneŋi gera kehäromigän yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak kumäŋ-kumäŋ ut! 22 Yäŋirä Pailattä äneŋi yäwet yabäk ŋode täŋkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Näk nadäŋira momi nikek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniŋ kirewa iwänap-tägän päripäkaŋ kaŋ tewa yäpmäŋ kwän yäk.

23-24 Ude yäwänä mani utpäŋ kuduptagän gera täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera taŋi pen yäŋtäŋ kuŋtäko Pailattä iniken gärip iwarut yäŋpäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuk. 25 Täŋkaŋ mani buramiŋpäŋ äma ämik pewän ahäwänpäŋ äma kubä kumäŋ-kumäŋ urani wäpi Barabas u pit imiŋpäŋ yäniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ Jesu uwä kumäkta yäŋtäreŋpäŋ komi ämata yämiŋkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

26 Täŋpäkaŋ komi ämatä Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋtäŋgän kädet miŋin äma kubä kaŋ-ahäŋkuŋ. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbäŋirän kaŋpäŋ Jesu täŋo päya kwakäp piriken pewä buramiŋkaŋ Jesu mädengän iwatkuk.

27 Täŋpäkaŋ ämawebe äbot pähaptä iwatkuŋ. Iwarän täŋkaŋ webe ätu konäm butewaki täŋtäŋ iwatkuŋ. 28 Konäm kottäŋ iwarirä Jesutä äyäŋutpäŋ yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kotneŋo. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut. 29 * In nadäkaŋ? Kadäni keräp taŋirän webe nanak bäyawanitä ŋode api yäneŋ; Äruŋ kuŋatnaŋi täkamäŋonik yäk.

30 Täŋkaŋ pom käroŋi tokät päbä nin yejämbut!
Ba geŋi kwähärep duŋpäŋ nin yäpmäŋ päŋku gänaŋ umu yejämbut!
yäk. *Hos 10:8*

31 * Upäŋkaŋ kadäni täga bumik-ken ude yänayäŋ täŋo uwä kadäni wakikenä jide api yäneŋ?

32 Täŋpäkaŋ waki täŋpani yaräkät Jesu-kät penta däpnayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. 33 Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kome kubä wäpi Gwäki Kokäp

* **23:29:** Luk 21:23; Rev 6:16 * **23:31:** 1Pi 4:17

uken kuŋkuŋ. Uken ahäŋpäŋä Jesu päya kwakäp terak utkuŋ. Ba waki täŋpani yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ. 34 * Täŋpäkaŋ Jesutä yäŋapik man ŋode yäŋkuk; Nan! Waki täŋ namikaŋ ŋo nämo nadäŋkaŋ täkaŋ unita momini peŋ yämi. Yäŋirän komi äma teki yäpmäkta närepmirek gärepmirek täŋkuŋ. 35 * Täŋpäŋ ämawebe bumta ini ugän itpäŋ yabäŋirä Juda täŋo äma ekäni ekänitä Jesu särа ŋode iwetkuŋ; Äma ŋowä äbäkta yäwani Kristo täŋpäwä iniken gupi täŋkentäwänä. U ämagän täŋkentäŋ yämik täŋkukopäŋ iniken gupi täŋkentäktawä täŋpän wakaŋ yäk.

36 * Yäŋirä komi ämatä udegän Jesu yäŋärok man iwetkaŋ dubini-ken äbäŋpäŋ wain ume jägämi iminayäŋ täŋkuŋ. 37 Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma bureni u täŋpäwä gäkŋa gupka täŋkentäwä yäk. 38 Täŋpäŋ Jesu gwäki punin kädawä man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

ŊowÄ JUDA Ämawebe TÄŋo INTÄjukun Äma.

39 Ude täŋirä waki täŋpani yarä u kubätä päya kwakäp terak itkaŋ Jesu yäŋärok man ŋode iwetkuk; Gäk Kristo täŋpäwä gäkŋa gupka täŋkentäŋpäŋ nek imaka, täŋkentäŋ nimi! yäk. 40 Ude yäwänä noripaki kubätä ibeŋpäŋ ŋode iwetkuk; Nek penta nidäpmäkta biŋam yäwanipäŋ, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? 41 Nek mominekta täga nidäpmäŋkaŋ. Upäŋ äma ŋowä momi kubä nämo täŋkukopäŋ jop utkaŋ yäk. 42 * Ude yäŋkaŋ yäŋkuk; Jesu, gäk intäjukun itkaŋ wäpka biŋam ikek irayäŋ täyan-ken uken näka kaŋ nadäŋ nam yäk. 43 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apiŋogän näkkät irit bägup tägaken bok itdayäŋ yäk.

Jesu kumbuk
Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

44-45 * * Täŋpäŋ kome kepma bämopi täŋirän kome dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ utpäŋ it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. Täŋirän kudupi eŋi gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. 46 * Täŋirän Jesutä gera yäŋpäŋ yäŋkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yäŋpäŋ kumbuk.

47 Täŋirän komi äma kubä watäni itkuko unitä u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ Anutu iniŋ oretpäŋ yäŋkuk; Bureni-inik! Äma ŋo momini nämo.

48 * Täŋpäkaŋ ämawebe ätu kaŋ itkuŋo unitä imaka ahäŋkuko u kaŋpäŋ butewaki nadäŋpäŋ kupäŋi weŋpeŋ eŋini-ken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 49 * Täŋpäkaŋ Jesuta not täŋ imik täŋkuŋo u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmäŋ äbuŋo u imaka banken itkaŋ imaka ahäŋkuŋo u kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ
Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

50 Täŋpäkaŋ äma kubä ukät penta itkuŋo wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U äma täga, Anututa nadäŋ iminpeŋ kuŋarani. 51 * Täŋpäkaŋ noriyetä Jesu man iwetpäŋ iwan keriken peŋirä nadäwän nämo tägaŋkuk. Nämo, u Anututä intäjukun itkaŋ

* **23:34:** Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 * **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21 * **23:42:** Mat 16:28 * **23:44-45:** Amo 8:9 * **23:44-45:** Kis 36:35 * **23:46:** Sam 31:5; Apos 7:59 * **23:48:** Luk 18:13 * **23:49:** Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3 * **23:51:** Luk 2:25,38

yabäŋ yäwat piäni kwawak ahäŋirän kakta itsämäŋtäŋ kuŋat täŋkukonik.
52 Eruk, äma unitä Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpayäŋ iwet
yabäŋkuk. 53 Iwerän nadäŋ imänkaŋ päya kwakäp terak nanik ketäreŋpäŋ
tek pakitä uwäktäŋ-äwatpäŋ yäpmäŋ päŋku mobä kawut awaŋ komegup
änekta biŋam yäwani uken peŋkuk. Mobä kawut uwä bian äma kumbani
kubä nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täŋo komegup peŋkuk.
54 Kepma uwä Fraide, Sabat täŋo tuŋum täktäk kadäni udeken Jesu
äneŋkuŋ.

55 * Täŋpäkaŋ webe ätu Jesukät Galili komeken naniktä bok äbuŋo u
Josep iwat yäpmäŋ päŋku kaŋirä komegup awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Kaŋirä
äneŋpänkaŋ eŋiken äyäŋutpeŋ päŋku imaka imaka ume käbäŋi nikek
täŋtuŋum täŋpäŋ peŋkuŋ. 56 * Ude täŋkaŋ Sabat unita Moses täŋo baga
man iwatpäŋ itpäŋ-nadäk täŋkuŋ.

24

Jesu kumbani-ken naniktä akumaŋ kuŋkuk
Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

1 Täŋpäkaŋ Sande tamimaŋ-inik webe ukeŋo imaka käbäŋi tägatäga
täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋo u yäpmäŋkaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋkuŋ. 2 Päŋku
ahäŋpäŋ kaŋkuŋ; Mobä pähap u yäpmäŋ keweŋkuŋo parirän. 3-4 * Ude
täŋpäkaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken äroŋpäŋ Jesu täŋo komegupta wäyäkŋewä
wawäkaŋ nadäwätäk täŋ irirä äma yarä teki paki-inik unitä pit kubägän
dubini-ken ahäŋpäŋ itkumän. 5 * Täŋirän webe kwayak unitä bumta
umuntaŋpäŋ iŋami komen yäpä äpmoŋpäpäŋ patkuŋ. Parirä äma
yarä unitä yäwetkumän; In kumbani komeken ŋo imata kodak iranita
wäyäkŋeŋ itkaŋ? 6 * U ŋo nämo itak, akumaŋ kuk yäk. Galili komeken
itkaŋ man ŋode täwetkuko unita guŋ taŋkuŋ? 7 Uwä ŋode täwetkuk; Äma
Bureni-inikä, äma waki täŋpani keri-ken pewäkaŋ päya kwakäp terak
utpäŋ äneŋpäkaŋ kepma yaräkubä täreŋirän Anututä äneŋi yäpmäŋ päŋaku
api tewek yäŋ täwetkuk. 8 Ude yäŋirän webe kwayak u nadäŋpäŋ yäŋkuŋ;
Bureni, nadäkamäŋ! yäk.

9 Ude yäŋpäŋ awaŋ u peŋpeŋ päŋku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät
biŋami yäwetkuŋ. 10-11 * Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken
nanik, kubä wäpi Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täŋo miŋi ukät
webe ätu bok kuŋatkuŋ. Täŋpäŋ webe kwayak unitä iwaräntäkiye ukeŋo
manbiŋam yäwerirä mani nadäŋirä jopi ude täŋpäpäŋ nadäwä bureni
nämo täŋkuk. 12 Upäŋkaŋ Pitatä akumaŋ awaŋken bäräŋeŋ päŋku awaŋ
gänaŋ umu okäreŋpäŋ tek Jesu gupi uwäk täŋpäŋ äneŋkuŋo ugänpäŋ
kaŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋtäŋ äneŋi kuŋkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kaŋkumän

13 Täŋpäŋ kepma ukengän iwaräntäki yarätä Emeus yotpärare-ken
kuŋkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas
ude. 14 Kädet kuŋit kuŋit imaka Jesuken ahäŋkuko unita man yäŋpäŋ-
nadäk täŋtäŋ kuŋkumän. 15 * Yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kuŋirän Jesu ini äma
yarä u dubini-ken ahäwänkaŋ penta kuŋkuŋ. 16 Täŋpäkaŋ äma yarä u
Jesu kaŋkumäno upäŋkaŋ u Jesu yäŋ siwoŋi nämo kawän täreŋkuŋ. 17 Ude

* **23:55:** Luk 23:49 * **23:56:** Kis 20:10; Lo 5:14 * **24:3-4:** Apos 1:10 * **24:5:** Luk 2:9
* **24:6:** Luk 9:22, 17:25 * **24:10-11:** Luk 8:2-3 * **24:15:** Mat 18:20

täŋirän Jesutä yäwet yabäŋkuk; Ek imatäken manpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kuŋatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päŋku täpäneŋpäŋ itpäŋ butewaki iŋami dapun ijiŋkumän. 18 Täŋkaŋ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahäŋkuko u nämo kaŋpäŋ nadäŋkun.

19 * Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäŋo manbiŋam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe iŋamiken imaka kehäromi nikek yäŋpäŋ-täk täŋ yäpmäŋ äbäk täŋkukonik yäk. 20 Upäŋkaŋä nintäŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani unitä kumäkta yäŋtäreŋ imiŋpäŋ manken teŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 21 * Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täŋo keri-ken nanikpäŋ nimagutta yäwani yäŋ nadäŋkumäŋopäŋ u kawut, utpewä kumäŋirän edap yaräkubä täretak ŋo yäk. 22 * Täŋpäkaŋ apiŋo tamimaŋ ninken nanik webe ätutä manbiŋam inide kubä niweraŋ yäk. 23 Uwä tamiinik Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋpäŋ Jesu täŋo komegupta kawä waŋ yäk. Täŋkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ päbä ŋode niweraŋ; Aŋero yarätä ahäŋ nimiŋpäŋ Jesu kodak taŋpeŋ akumaŋ kuk yäŋ niweramän yäk. 24 * Eruk man u nadäŋpäŋ nininken äbotken nanik ätutä awaŋken päŋku webetä yäŋo udegän kaŋ yäk. Upäŋkaŋ Jesu nämo kaŋ-ahäŋ.

25 Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guŋ bureni-inik! Profettä man yäŋpäŋ kudän täŋkuŋo u in imata täŋguŋ taŋpäŋ bänep nadäwätäk täŋpäŋ nadäkinik nämo täkaŋ? 26 * Profettä ŋode yäŋkuŋ; Kristo u komi mebäri mebäri nadäŋpäŋ kumäkta yäwani. Komi u nadäŋkaŋ eruk, epmäget peŋyäŋek ikek kunum gänaŋ api ärowek yäŋ yäŋkuŋ. 27 * Jesutä ude yäŋpäŋ man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täŋo man terak kudän täŋkuŋo unitäŋo mebäri kudup yäŋkwawa taŋ yämiŋkuk.

28 Eruk, kuŋtäŋgän Emeus yotpärare keräp taŋkuŋ. Täŋpäŋ Jesutä yotpärare u irepmitpeŋ kwayäŋ täŋkuk. 29 Ude täŋpänä äma yarä unitä iwetkumän; Kweno yäk. Kome bipayäŋ unita nekkät penta ŋogän itna yäk. Ude iwerän nadäŋ yämänkaŋ eŋi gänaŋ penta päro itkuŋ.

30 * Äroŋpäŋ ketem nänayäŋ maŋitkuŋ. Maŋit itkaŋ Jesutä käräga kubä yäpmäŋpäŋ tokätkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ äma yarä unita yämiŋkuk. 31 Ude täŋpänkaŋ Anututä nadäŋ yämiŋirän eruk U Jesu yäŋ kawän täreŋkuŋ. Kawän tärewäkaŋ uterakgän Jesu ini ugän paotkuk. 32 Täŋpänkaŋ yarä u ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkumän; Bureni! yäk. Kädet miŋin man täŋo mebäri yäŋahäŋpäŋ niweriräm man gäripi nikek u nadäŋpäŋ bänepnektä pidäm tako ukeŋo!

33 Ude yäŋpäŋ uterakgän akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äyäŋutpeŋ kuŋkumän. Päŋku ahäŋpäŋ yabäŋkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän irirä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuŋo unitä ŋode yäwetkuŋ; 34 * Ekäni awaŋ gänaŋ naniktä bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miŋin ahäŋ imik yäk. 35 Täŋpäkaŋ yarä unitä udegän kädet miŋin ahäŋ yämänkaŋ eŋi gänaŋ päro käräga tokätpäŋ yämän naŋkaŋ kawän täreŋkuŋo manbiŋam upäŋ yäwetkumän.

---

* **24:19:** Mat 21:11 * **24:21:** Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 * **24:22:** Luk 24:1-11 * **24:24:** Jon 20:3-10 * **24:26:** Luk 9:22, 24:44 * **24:27:** Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 * **24:30:** Luk 22:19 * **24:34:** 1Ko 15:4-5

Jesutä iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk
Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

36 * Eruk Jesutä täŋkuko unita manbiŋam yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä bämopi-ken ini ugän ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 37 * Yäweränkaŋ iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ kwaiŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Mäjo kubä äbätak ŋo! yäk. 38 Ude yäwäwä yäwetkuk; In imata kikŋutpäŋ bänep yarä-yarä pekaŋ? 39 Ŋowä näkŋa-inik äbätat. In ketna kuroŋna-ken ŋo nepmäŋit näwatpäŋ nabäŋpäŋ nadäkinik täŋput. Mäjo uwä gupi tohari nikek nämo. Täŋ, nähä gupna tohatna nikek ŋo yäk.

40 Man ude yäwetpäŋ keri kuroŋi-ken jibi me u yäwoŋäreŋkuk. 41 * Yäwoŋärewän kaŋpäŋ bänepi tägaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ŋo Jesu ini yäŋ ketinik nämo nadäwä täreŋkuŋ. Ude täŋpäkaŋ yäwet yabäŋkuk; Inken ketem ätu itkaŋ? 42 Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä iminkuŋ. 43 Iminkaŋ kaŋ ririrä, eruk naŋkuk.

44 * Naŋpäŋ yäŋkuk; Näk inkät itkaŋ man täwet yäpmäŋ äburo ukeŋo nadäkaŋ? Näk ŋode täwetkut; Man näka Moses täŋo baga man kudän täwani terak, ba profet täŋo man kudän terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahäŋ morekta yäwani yäŋ täwetkut. 45 * Ude yäwetkaŋ Anutu täŋo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täŋkwawa taŋ yämiŋkuk. 46 Täŋkaŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Anutu täŋo man kudän terak ŋode kudän täwani; Kristo u komi nadäŋpäŋ kumäŋkaŋ kepma yarä täreŋirän kubäta kumbani-ken naniktä api akwek. 47-48 * * Täŋkaŋ komeni komeni ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewä bänepi sukureŋirä Anututä Kristo unitäŋo wäpi terak wakini api peŋ moreŋ yämek yäŋ ude kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken yäput peŋpäŋ kaŋ täŋtäŋ kut. 49 * Täŋpäkaŋ nanatä imaka injinta biŋam yäwani u iniŋ kireŋpewa api äpäŋ tamek. Unita in kome ŋo nämo peŋpeŋ kuneŋ. Ŋogän itsämäŋ ririrä kunum täŋo kehäromi tama yäpmäŋkaŋ kaŋ kut yäk.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk
Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

50 Man ude yäwetkaŋ eruk yäŋ-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keri yäpmäŋ akuŋpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. 51 Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäŋirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. 52 * Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuŋ. 53 Kuŋpäŋ kadäni kadäni kudupi eŋi gänaŋgän itkaŋ Anutu iniŋ oret täŋkuŋ.

---

* **24:36:** 1Ko 15:5 * **24:37:** Mat 14:26 * **24:41:** Jon 21:5 * **24:44:** Luk 9:22 * **24:45:** Luk 24:27 * **24:47-48:** 1Ti 3:16 * **24:47-48:** Jon 15:27; Apos 1:8 * **24:49:** Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4 * **24:52:** Jon 14:28, 16:22

Jon
Jontä Jesu uwä Anutu täŋo nanaki yäŋ niwoŋärekta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Jesu u Anutu täŋo Manbiŋam

1 * Manbiŋam U mebäri-ken-inik yäput peŋpäŋ it yäpmäŋ äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopäŋ u ini-tägän Anutu. 2 U yäput peŋpäŋ Anutu-kät it yäpmäŋ äbukotä itak. 3 * Manbiŋam U Anutu-kät ket kubägän täŋpäŋ imaka kuduptagän pewän ahäŋkuŋ. Ukät nämowä imaka kubä nämo ahäwän. 4 * Uwä irit täŋo mähemi unitä ämawebeta peŋyäŋeŋ yämik täyak. 5 * Täŋpäkaŋ peŋyäŋeki unitä bipmäŋ urani-ken peŋyäŋeŋirän bipmäŋ uranitä peŋyäŋek u däpän kumna yäŋkaŋ täŋpän wak täkaŋ.

Ämatä Jesu not nämo täŋ imiŋkuŋ

6-7 * Äma kubä wäpi Jon. Unitä peŋyäŋek unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe kuduptagän nadäkinik täneŋta Anututä iniŋ kireŋkuk. 8 * Jon ini uwä peŋyäŋek mähemi nämo. U peŋyäŋek mähemi täŋo manbiŋam yäŋahäkta äbuk. 9 * Täŋpäkaŋ peŋyäŋek mähemi bureni uwä ämawebe komeni komeni peŋyäŋeŋ yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp taŋkuk.

10 * Eruk peŋyäŋek uwä komen ämawebe bämopi-ken ahäŋpäŋ itkuk. Täŋpäkaŋ ämawebe u ini-tägän pewän ahäŋkuŋopäŋ ämawebe uwä mebärini nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 11 Ini äbotken ahäŋkuko upäŋkaŋ äbot unitä not nämo täŋ imiŋkuŋ. 12 * Täŋ, ämawebe ätu not täŋ imiŋpäŋ nadäkinik täŋ imiŋkuŋo unita Anutu täŋo äperiye nanak itneŋta kädet peŋ yämiŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ äperiye nanak ahäŋkuŋo uwä ämatä ahäk täkamäŋ ude nämo ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämo ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyaŋ yepmaŋpani.

14 * Eruk, Manbiŋam u äma äworeŋpäŋ bämopnin-ken ahäŋpäŋ ninkät penta it täŋkumäŋonik. Ahäŋpäŋ ririrän wäpi biŋam kehäromi nikek kaŋpäŋ nadäŋkumäŋ. Uwä Anutu täŋo nanaki-inik kubägän unita wäpi biŋam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täŋo mähemi ahäŋpäŋ ririrän kaŋpäŋ nadäŋkumäŋ. 15 * Täŋpäkaŋ äma unitäŋo mebärini Jontä gera terak ŋode yäŋahäŋkuk; Näk äma unita ŋode täwerat; Näkä jukun ahäŋkuro upäŋkaŋ äma u näk närepmitak. Imata, näk nämo ahäŋira äma u it yäpmäŋ äbukotä itak yäŋ yäŋkuk.

16 * Bureni! Manbiŋam uwä orakorak mähemi. Unita nin kuduptagän imaka imaka gäripi nikek unitä käwut-ken nanik iron wari wari täŋ nimik täyak. 17 * Täŋpäkaŋ bian Anututä Moses keri terak baga man peŋ nimiŋkuk. Täŋ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä

---

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19 * **1:6-7:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:8:** Jon 1:20 * **1:9:** Jon 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10:** Jon 1:3, 17:25 * **1:12:** Gal 3:26 * **1:13:** Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14:** Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 * **1:15:** Jon 1:27,30; Mat 3:11 * **1:16:** Kol 2:10 * **1:17:** Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4

ahäŋ nimiŋkuŋ. 18 * Ba ugän nämo. Äma kubätä Anutu nämoinik kaŋkuk.
Upäŋkaŋ Anutu täŋo nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak
unitä äpäŋpäŋ Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäŋ nimiŋkuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk
Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

19 Täŋpäkaŋ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä
bämop ämakät kudupi eŋi täŋo watä äma ätu yäniŋ kireŋpewä Jonken
kuŋkuŋ. Päŋku Jon ŋode iwet yabäŋkuŋ; Gäk netä? 20 * Yäwäwä Jontä
mebärini käbop kubä nämo peŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Näk Kristo,
Anututä bian iwoyäwani u nämo! 21 * Yäwänä iwetkuŋ; Etäŋ, gäk netä? Gäk
Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetkuŋ; A, Gäk
profet, Anututä api taniŋ kirewet yäŋ yäŋkuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk
profet u nämo yäk. 22 Jontä ude yäwänä iwetkuŋ; Eruk bureni niwet! Gäk
netä? Päŋku äma niwet-pewä äbämäŋo u jide yäwetnayäŋ?

23 * Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmäŋpäŋ
ŋode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkaŋ gera ŋode yäŋ irani;
Ekäni täŋo kädet täwitpäŋ kaŋ yäpä-siwoŋtaŋ imut! yäk. *Ais 40:3*

24-25 * Täŋpäkaŋ äma Jonken äbuŋo uwä äma Parisi äma ätu bok itkuŋo
unitä äneŋi iwet yabäkgän täŋpäŋ yäŋkuŋ; Näk Kristo nämo, Näk Elaija
nämo ba Näk profet nämo yäŋ niwetan upäŋkaŋ imata äma ume ärut
yämik täyan? 26 Yäwäwä Jontä ŋode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik
täyat. Upäŋkaŋ äma kubä bämopjin-ken itak ŋo, u inä nämo kaŋpäŋ nadäk
täkaŋ yäk. 27 * Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upäŋkaŋ näk närepmitpäŋ
intäjukun it namitak unita äpani näk ŋodewanitä u dubini-ken itnaŋi nämo.

28 * Imaka ahäŋkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täŋkuŋ.
Jontä kome uken itkaŋ ämawebe ume ärut yämik täŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri yäwetkuk

29 * Patkuŋo yäŋewänä Jesu Jonken kuŋirän bankentä kaŋkaŋ Jontä
ämawebe ŋode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täŋo tom bätaki äbätak!
Ämawebe komeni komeni täŋo momi u äma uterak äroŋirän kotatak. 30 *
Äma unita ŋode täwerat; Mäden äbätak unitä näk närepmitpäŋ intäjukun
it namitak. Imata, äma u näk nämo ahäŋira it yäpmäŋ äbukotä itak yäŋ
täwerat. 31 Täŋpäŋ näkŋa imaka, äma u nämo kaŋkut. Upäŋkaŋ Isrel
ämawebe intä äma unitäŋo mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut
tamik täŋkut.

32 * Jontä ude yäŋpäŋ yäwetgän täŋkuk; Näk bian Munapiktä känaräm
ude äpäŋkaŋ uterak maŋitpäŋ irirän kaŋkut yäk. 33 * Täŋpäkaŋ näkŋa
bian Kristo nämo käwa täreŋirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yäŋ
naminkuko ugän ŋode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api
käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäŋ api uwäktäŋ yämek yäŋ
näwetkuk. 34 * Näwetkuko udegän kaŋkuro unita ŋode yäŋahäŋpäŋ täwet
täyat; Äma uwä Anutu täŋo nanaki bureni-inik.

---

* **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27 * **1:20:** Jon 3:28 * **1:21:** Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 * **1:23:** Ais 40:3 * **1:24-25:** Mat 21:25; Jon 1:33 * **1:27:** Jon 1:15; Apos 13:25 * **1:28:** Mat 3:6; Jon 10:40 * **1:29:** Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi 1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:** Luk 3:2-3 * **1:34:** Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54

Äma ätutä Jesu kaŋ-ahäŋkuŋ

35-36 * Patkuŋo yäŋewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini
ugän irirä Jesutä äbämaŋ yärepmitpeŋ kuŋirän kaŋpäŋ iwaräntäki
yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täŋo tom bätaki kuyak u
yäk. 37 Yäwerirän yarä u man u nadäŋpäŋ Jon teŋpeŋ mädengän Jesu
iwatkumän. 38 Iwarirän Jesutä äyäŋutpäŋ yabäŋpäŋ yäŋkuk; Ek imata
äbäkamän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoŋärewani äma! Gäk eŋi de it täyan?
(Yäwoŋärewani äma u iniken man terak Rabai yäŋ iwetkumän.) 39 Yäwänä
Jesutä yäwetkuk; Äbäŋkaŋ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän.
Eruk 4'kirok bipäda eŋiken ahäŋpäŋ kaŋpäŋä kepma ugän Jesutä it
täŋkuk-ken ugän penta itkuŋ.

40 * Äma yarä, Jon täŋo man nadäŋpäŋ Jesu iwatkumäno u kubä wäpi
Andru, Saimon-Pita unitäŋo monäni u. 41 * Eruk Andru u bäräŋeŋ päŋku
tuäni Saimon ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Nek Mesaia käkamäk yäk. (Mesaia
u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) 42 * Ude yäŋpäŋ Andru u tuäni
Saimon yäŋikŋat yäpmäŋ Jesuken kuŋkuk. Kuŋirän Jesutä Saimon kaŋpäŋ
iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täŋo nanaki. Upäŋkaŋ gäk wäpka Kefas yäŋ
gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

43 * Eruk, patkuŋo yäŋewänä Jesu Galili komeken kwa yäŋpäŋä äma
kubä wäpi Filip kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuk; Gäk näwat! yäk. 44 Filip uwä
Andru kenta Pita täŋo yotpärare wäpi Betsaida, u nanik. 45 * Eruk, Filiptä
noripak kubä wäpi Nataniel kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuk; Mosestä baga man
terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täŋpäŋ Äma kubä api ahäwek
yäŋ yäwani ukeŋo nadätan? Nin äma u kaŋ-ahäkamäŋ. Uwä Jesu, Josep
täŋo nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

46 * Iweränä Natanieltä man kowata ŋode iwetkuk; Kome täpuri
Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik!
Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Päŋku ka! yäk. 47 Ude iweränä Natanieltä
päŋku Jesuken ahäŋirän kaŋpäŋ Jesutä yäŋkuk; Äma ŋowä Isrel äma mebäri
kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämo itak. 48 * Ude yäŋirän Natanieltä
Jesu iwetkuk; Gäk jide täŋpäŋ näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk;
Filiptä näka nämo gäwerirän wama äyuŋken iriri gabät yäk. 49 * Yäwänä
Natanieltä ŋode iwetkuk; Yäke! Yäwoŋärewani äma, gäk Anutu täŋo nanaki,
Isrel äma nintäŋo intäjukun äma yäk. 50 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama
mebäri-ken iriri gabät yäŋ gäwerapäŋ nadäŋ namikinik täyan? Nadätan,
kaŋpäŋ nadäk täyan ŋo täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäŋirä api
kaŋ yäpmäŋ kwen yäk. 51 * Ude yäŋpäŋ äma päke u ŋode yäwetkuk; Näk
bureni ŋode täwera nadäwut; In kunum aŋeŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä
Äma Bureni-inik terak äroŋkaŋ äpäk täŋirä api yabäneŋ yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput peŋkuk

1 * Kepma yarä täreŋirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken
yanäpi yarä keräntäk täŋirän äŋnak-äŋnak täŋkuŋ. Jesu täŋo miŋi imaka,

---

* **1:35-36:** Jon 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20 * **1:41:** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 * **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14 * **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * **1:46:** Jon 7:41,52 * **1:48:** Sam 32:2 * **1:49:** Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11 * **1:51:** Stt 28:12 * **2:1:** Jon 1:43

penta itkaŋ äŋnaŋkuŋ. 2 Täŋpäŋ äŋnak-äŋnak täŋo mähemitä Jesu-kät
iwaräntäkiyeta yäŋpewän äbäkaŋ bok itpäŋ naŋkuŋ. 3 Näŋtäko wain ume
paoränkaŋ miŋitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. 4 * Ude yäwänä
Jesutä iwetkuk; Imata peŋ näwetan? Näkŋo kadäni nämo ahätak yäk. 5 *
Ude yäwänä Jesu täŋo miŋitä eŋi unitäŋo epän watä äma yäwetkuk; Imaka
kubäta täwerirän udegän kaŋ täŋput yäk.

6 * Täŋpäkaŋ eŋi uken ume käbot mobäpäŋ täŋpani taŋi-inik 6 ude itkuŋ.
Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täŋpek. Juda
ämatä baga man iwatkaŋ ume ärutna yäŋpäŋ ume käbot udewani-ken
gwerani. 7 Eruk Jesutä epän watä äma yäwetkuk; Käbot ŋo gänaŋ ume
piwä tokŋewut yäk. Yäwänä udegän täŋkuŋ. 8 Ude täŋpäwä yäwetkuk; Eruk,
käbot-ken nanik ume ätu gwet päŋku äŋnak-äŋnak mähemita imut yäk. Ude
yäwänä udegän täŋkuŋ. 9 Täŋkaŋ äŋnak-äŋnak mähemi uwä ume u naŋ
yabäwän wain ume täŋkuk. Wain ume u Jesutä täŋpewän ahäŋkuk yäŋ
nämo nadäŋkuk. (Upäŋkaŋ eŋi epän watä äma u ini nadäŋkuŋ.) Mähemi
uwä ume naŋpäŋ-nadäŋkaŋ yanäpi keräntäk täŋkumäno u äpita yäŋpewän
äbuk. 10 Yäŋpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä äŋnak-äŋnakken
wain ume gäripi nikek ŋodewaniwä intäjukun piŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ
ämawebetä näŋtäŋgän täŋguŋ taŋpäŋ wain ume gäripi nämo upäŋ yämik
täkaŋ yäk. Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ gähä wain ume gäripi nikek ŋowä käbop
pewi irakopäŋ paot-paotta pewi ahätak yäk.

11 * Jesu kudän kudupi intäjukun uwä Galili kome Kana yotpärare-ken
täŋkuk. Kadäni uken Jesu kehäromini ba wäpi biŋam kwawak pewän
ahäŋirän iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

Kudupi eŋi u kudupi kaŋ irän
Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

12 * Täŋpäkaŋ Kana yotpärare peŋpeŋ Jesu ini ba miŋi noriye-kät,
iwaräntäkiye penta Kapeneam yotpärareken kuŋkuŋ. Päŋku uken kepma
yarägän itkuŋ. 13 * Itkaŋ Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u
keräp taŋkuko unita Jesu Jerusalem äroŋkuk. 14 Päro kudupi eŋi moräki-
ken yabäŋkuk; Äma ätuwä Anututa gupe käbäŋi nikek ijiŋ imikta sipsip,
bulimakau, barak naminŋ-gaminŋ täŋit moneŋ imaka, naminŋ-gaminŋ täŋ
ririrä. 15 Ude täŋ ririrä Jesutä yabäŋpäŋ yen yäpmäŋkaŋ irin utpäŋ äma u ba
tom bok däpmäŋpäŋ yäwat kireŋpewän äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kuŋirä
moneŋ käbot yäpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋkuŋ. 16 * Täŋpäŋ äma barak suwaŋ
itkuŋo u ŋode yäwetkuk; Imaka ŋo yäpmäŋ kut! yäk. In mäyäkjin nämo!
Nana täŋo kudupi eŋiken imaka jopi ŋo täŋirä tuŋum eŋi nämo täŋpek yäk.
17 * Jesutä ude täŋirän iwaräntäkiyetä man kubä Anutu täŋo man ŋode
kudän täwani u juku piŋkuŋ; Gäkŋo eŋi säkgämän irekta bänepna kädäp ijik
täyak.

18 Jesutä ude täŋirän kaŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kokwawak
nadäŋkaŋ iwetkuŋ; Netä gäweränpäŋ ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi
pat gamitak yäŋ nadäkta kudän kudupi kubä niwoŋärewi käna! yäk. 19 *
Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eŋi ŋo kwiniräkaŋ näkä edap yaräkubä-
tagän täŋpäŋ äneŋi api täŋ morewet yäk. 20 Ude yäwänä yäŋkuŋ; Wa!

* **2:4:** Mat 12:48; Jon 19:26 * **2:5:** Jon 7:30, 8:20 * **2:6:** Mak 7:3-4 * **2:11:** Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 * **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 * **2:16:** Luk 2:49 * **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14

Oraniyetä kudupi eŋi ŋo obaŋ 46 ude täŋ yäpmäŋ äroŋtäŋgän täŋ moreŋkuŋ! Upäŋkaŋ gäkä edap yaräkubätagän täŋ morekta yäyan? yäŋ iwetkuŋ. 21 * Jesutä iniken gupita juku piŋkaŋ kudupi eŋi terak yäŋkuk. 22 * Täŋpäkaŋ mäden, Jesutä kumäŋpäŋ akuŋirän iwaräntäkiyetä man u nadäwä tumbuŋ. Nadäwä tumbäpäŋ man Jesutä yäŋkuko u ba Anutu täŋo man kudän täwani u nadäwä bureni täŋkuŋ.

23 * Täŋpäkaŋ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärareken itkaŋ kudän kudupi mäyap täŋkuk. Täŋirän äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. 24 Upäŋkaŋ äma kudup täŋo bänepi yabäŋpäŋ-nadäwani unita mebärini kudup nämo yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. 25 * Imata, Jesu ini uwä äma bänepi yabäŋpäŋ-nadäk täŋpani unita äma bänepi-ken jide pätak u kudup yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Uwä bänep kakkak mähemi unita kubätä iwetnaŋi nämo.

3

Nikodemus täŋo manbiŋam

1 * Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä. 2 * Eruk bipani kubä Nikodemus päŋku Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, gäk yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma Anutu-ken naniktä äbun yäŋ nadäkamäŋ. Anutu-ken naniktä nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk täyan u täga nämo täk täyen yäk.

3 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän kehäromi täk täyak unitäŋo mebärini täga nämo kaŋpäŋ nadäwän tärewek. 4 Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikŋutpäŋ iwetkuk; Ude nämo! Äma tägawanitä jide täŋpäŋ nanak paki ude äneŋi äworewek? Äma kubätä nanak paki äworeŋpäŋ miŋi koki gänaŋ ahäwänkaŋ äneŋi miŋitä täga bäyanaŋi nämo! yäk.

5 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwetat. Äma kubätä ume terak ba Munapik terak äneŋi kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ nämo api kaŋiwarek. 6 * Äma miŋi koki gänaŋ ahäwani uwä kome täŋo nadäk-nadäk uterakgän kuŋat täkaŋ. Täŋ, Kudupi Munapiktä äma kubä täŋo nadäk-nadäki täŋkodak täwayäŋ täko uwä Munapiktä iniken nadäk-nadäk terak api kuŋarek. 7 Näk kodaki ahäwen yäŋ gäwetat u nadäŋpäŋ nämo kikŋuren. 8 * Ahäkahäk kodaki Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä mänit ude bumik. Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmäŋit täŋirän yabäk täkamäŋ, upäŋkaŋ de ahäŋkaŋä de päŋku paotak yäŋ nämo kak täkamäŋ. Täŋpäkaŋ Munapik udegän, ini uwä kwawak nämo kak täkamäŋ. Upäŋkaŋ äma Munapik täŋo irit kodaki nikek uterak Munapik täŋo piäni ahäŋirän kak täkamäŋ yäk.

9 Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai! Näk jide täŋpäŋ unitäŋo mebäri nadäwa täreneŋ? 10 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täŋo yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma ŋonitä man ŋonita imata täŋguŋ täyan? 11 * Näk bureni gäwera; Imaka nadäk täkamäŋ ba kaŋpäŋ nadäk täk täkamäŋ udegän Juda äma in täwetpäŋ täwoŋärek täk täkamäŋ. Upäŋkaŋ in nintäŋo

* **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 * **2:23:** Jon 7:31 * **2:25:** Mak 2:8 * **3:1:** Jon 7:50, 19:39 * **3:2:** Mat 22:16; Jon 9:16 * **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23 * **3:5:** Ese 36:25-27; Tai 3:5 * **3:6:** Sam 51:5; Jon 1:13 * **3:8:** Sav 11:5 * **3:11:** Jon 3:32, 8:26

manta bitnäk täkaŋ. 12 * Imaka komen äma terak ahäk täkaŋ unita
täwerira nadäwä bureni nämo täk täkaŋ unita imaka kunum gänaŋ ahäk
täkaŋ unita täwerawä jide täŋpäŋ nadäwä bureni täŋpek? 13 * Kome terak
nanik äma kubätä kunum gänaŋ nämo äroŋkuko unita kunum gänaŋ ahäk
täkaŋ uwä äma kubä-tägän yabäŋpäŋ-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik,
kunum gänaŋ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täŋo mebäri nadätak.
14 * Mosestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmäŋ
äroŋpäŋ ämawebe iŋamiken kwawak peŋkuko udegän Äma Bureni-inik uwä
yäpmäŋ äro punin kwawak pekta yäwani. 15 * Ude täŋirä äma kubätä
Äma Bureni-inik unitä täga täŋkentäŋ namek yäŋ nadäkinik ude täŋpayäŋ
täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. 16 * Anututä komen ämawebeta
nadäŋ yämik-inikinik täŋkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude
täŋkuko unita ämatä u nadäŋ iminpäŋ kunatnayäŋ täkaŋ uwä paot-inik
nämo api tänen. Nämo, u irit kehäromi api kaŋ-ahänen. 17 * Anutu uwä
Nanakna komen ämawebe manken kaŋ yepmanpän yäŋpäŋ nämo tewän
äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän tägakta yäŋpäŋ nanaki kubägän-inik
uwä iniŋ kireŋkuk. 18 * Unita äma kubätä Anutu täŋo nanaki u nadäŋ
imikinik täŋpayäŋ täko uwä manken itta biŋam nämo. Täŋ, äma kubätä
nadäŋ imikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä manken itta biŋam. Imata,
nadäkiniki Anutu täŋo Nanaki kubägän unita nämo täk täyak unita.
19-20 * * Manken irit täŋo mebäri ŋode pätak; Peŋyäŋek pähap Anutu-ken
naniktä kome terak ŋo äpätak. Upäŋkaŋ komen äma kunat-kunari waki
unita peŋyäŋekta bitnäŋkaŋ bipmäŋ uranita gäripi nadäk täkaŋ. Kädet
wakini täŋo mebäri kwawak pewä ahäkta umuntak täkaŋ unita peŋyäŋek
gänaŋ nämo ärok täkaŋ. 21 Täŋ, äma kubätä kädet bureni iwarayäŋ täko
uwä peŋyäŋek u gänaŋ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä
peŋyäŋek gänaŋ irirä ämawebe ätutä ŋode api yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Bureni!
Äma unitäŋo täktäki uwä Anutu täŋo mangän iwatpäŋ täk täkaŋ yäŋ api
nadäneŋ.

Jontä Jesu täŋo mebäri yäŋkwawa taŋkuk

22 * Jesutä man ude yäŋ paotpäŋä iwaräntäkiye yämagut yäpmäŋ
Jerusalem yotpärare peŋpeŋ Judia gägäni käda kuŋkuŋ. Päŋku itkaŋ
ämawebe ume ärut yämiŋ itkuk. 23 Ude täŋ irirän kadäni ugän Jon imaka,
kome kubäken ämawebe ärut yämiŋ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare
dubini-ken uken täŋkuk, ume taŋi kubä u itkuko unita. 24 * (Kadäni uken
Jon komi eŋiken nämo teŋirä epän u täŋkuk.)
25 Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni kubätä äbäŋpäŋ Jon täŋo iwaräntäkiye-kät
Anutu iŋamiken kuräki itta ume ärutärut täŋo käderita man wärät-wärät
täŋkuŋ. 26 * Ude täŋkaŋ Jon täŋo iwaräntäkiyetä kuŋpäŋ Jon ŋode iwetkuŋ;
Yäwoŋärewani äma, äma gäkkät Jodan udude käda itkaŋ unitäŋo mebärini
niwetkuno äma ukeŋo nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuŋirä ume
ärut yämiŋ itak yäk.

---

* **3:12:** Luk 22:67 * **3:13:** Snd 30:4; Rom 10:6 * **3:14:** Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 * **3:18:** Jon 3:36, 5:24 * **3:19-20:** Jon 1:5,9, 8:12 * **3:19-20:** Efe 5:11-13 * **3:22:** Jon 4:1-2 * **3:24:** Mat 4:12 * **3:26:** Jon 1:26-34

27 * Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkaŋ? Kunum mähemitä äma
kubäkubäta epän nimik täyak. Nimiŋirän epän nininta biŋam nimani
ugänpäŋ iwatpäŋ täk täkamäŋ yäk. 28 * Näk ŋode täwetkuro upäŋ imata
täŋguŋ täkaŋ? Näk näkŋata Kristo nämo yäŋ täwetkut. Näk Kristota kädet
täwit imiktagän Anututä naniŋ kireŋkuk yäk. 29 * Jontä ude yäŋpäŋ ŋode
yäwetgän täŋkuk; In ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubäta webe yäŋ imineŋo
uwä webe uwä äma ukengän kwek. Täŋpäkaŋ äma unitäŋo noripakitä
biŋam nadäŋpäŋ täŋkentäŋ imiŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ imek. Eruk,
näk äma unitäŋo noripaki ude. Ämawebetä notnapak Jesu ukengän kukaŋ
unita bänep täga nadäŋ imitat. 30 Unita näk ŋode nadätat; Notnapak täŋo
wäpitä äroŋirän näkŋo wäpnatä kaŋ äpän yäk.

Äma kubä kunum gänaŋ naniktä äpuk

31 * Jontä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma kunum gänaŋ naniktä äpuko
uwä äma kuduptagän yärepmitpäŋ intäjukun-inik itak. Täŋpäkaŋ nähä
komen äma. Näk imaka imaka kome terak itkaŋ unitäŋo mebärigän
nadäwa tärekaŋ. Täŋ, äma kunum gänaŋ naniktä äpuko unitä uyaku imaka
kuduptagän nadäwän tärekaŋ. 32 * Äma unitä imaka kaŋpäŋ nadäk täyak
udegän yäŋahäk täyak. Upäŋkaŋ ämatä u nadäkta bitnäk täkaŋ. 33 Täŋ,
äma kubätä man u nadäŋpäŋ buramiwayäŋ täko unitäŋo nadäk-nadäki-
ken ŋode pätak; Anutu u imaka burenigän täk täyak ba yäk täyak. 34 * Imata,
äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täŋo man yäŋahäk täyak. Anututä
ini unita Munapik täŋo kehäromi tokŋek-inik peŋ imiŋkuk.

35 * Täŋpäkaŋ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadäŋpäŋ kome terak ba
kunum gänaŋ imaka imaka kuduptagän täŋo mähemi pähap teŋkuk. 36 *
Unita äma kubätä Nanaki unita nadäŋ imikinik täŋpayäŋ täko uwä irit
kehäromi nikek api irek. Upäŋkaŋ äma kubätä Nanaki täŋo man nämo
buramiwayäŋ täko uwä irit kehäromi nämoinik api kaŋ-ahäwek. Nämo,
Anutu täŋo kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäŋ ärowek yäk.

4

Jesu Samaria webe kubäkät man yäŋkumän

1 * Kadäni uken Parisi ämatä manbiŋam ŋode nadäŋkuŋ; Jesu uwä
ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä täk täŋkuko u irepmitpäŋ
täyak. 2 (Täŋ bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämo ärut yämiŋkuk.
Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täŋkuŋ.) Täŋpäkaŋ Jesutä Parisi
äma Jesu epän ude täyak yäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo manbiŋam u nadäŋkuk.
3 Manbiŋam u nadäŋpäŋ Judia kome u peŋpeŋ Galili komeken äneŋi
äyäŋutpeŋ kuŋkuk. 4 Galili kädet u iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän Samaria
kome käda ahäŋkuk. 5 * Kuŋtäŋgän Samaria kome täŋo yotpärare täpuri
kubä wäpi Sika uken ahäŋkuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik
nanaki Josepta iniŋ kireŋkuko u dubini-ken itkuk.) 6 Jesutä kädet käroŋi
kuŋtäŋgän kepma bämopi täŋirän gaŋa taŋpäŋ ume awaŋ Jekoptä bian-
inik äneŋpani u kaŋ-ahäŋpäŋ dubini-ken maŋit itkuk.

---

* **3:27:** Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 * **3:28:** Jon 1:20,23; Mat 11:10 * **3:29:** Mat 9:15
* **3:31:** Jon 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32:** Jon 3:11 * **3:34:** Jon 1:32 * **3:35:** Mat 11:27; Jon 5:20,
10:17 * **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7 * **4:1:** Jon 3:22,26 * **4:5:** Luk 9:52; Stt 33:19;
Jos 24:32

7-8 Täŋpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ketem suwanayäŋ yotpärare bämopi-ken kuŋkuŋopäŋ Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayäŋ äbuk. Äbäŋirän Jesutä kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk. 9 * Ume gwet nam yäŋ iwerirän webe unitä kikŋutpäŋ yäŋkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

10 * Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo iron täŋo mebäri nämo nadätan, ba umeta gäweraro näkŋo mebäri u imaka, nämo nadätan. Nadäwi tärewän yäwänäku, irit kehäromi täŋo umeta näwet yabäŋiri gamitet yäk. 11 * Yäwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täŋo umeta yäyan u depäŋ yäpen? Ume awaŋ ŋo käroŋi-inik unita ume gweranika nämo uwä jide täŋpäŋ gweren? 12 * Nadätan? Oranin biani Jekoptä awaŋ käroŋi ŋo äneŋkuk. Täŋpäkaŋ ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume ŋogänpäŋ naŋ yäpmäŋ äbuŋ yäk. Gäkä Jekop irepmitpäŋ ume kodaki kubä kaŋ-ahäwayäŋ yäyan?

13 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ŋo nak täkaŋ uwä naŋirä umeta pen yek täkaŋ. 14 * Upäŋkaŋ äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayäŋ täŋo uwä umeta wari nämo api yeneŋ. Ume uwä naŋirä bänepi-ken ume dapuri ude ahäŋirän äma uwä irit kehäromi nikek api itneŋ yäk. 15 Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami naŋpäŋ umeta wari nenenŋtawä! Ba umeta ŋo äbäk täyat uwä kaŋ pewa! yäk.

16 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päŋku äpka yäwi äbun yäk. 17 Yäwänä iwetkuk; Näk äpna nämo yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämo yäŋ bureni näwetan. 18 Upäŋkaŋ gäk äpkaye 5 ude yäpmäŋkaŋ yepmaŋpi kuk täŋkuŋo u. Täŋkaŋ apiŋo äma bok it täkamän uwä äpka bureni nämo. Unita bureni näwetan yäk.

19 * Jesutä ude yäwänä webe unitä yäŋkuk; Bureni! Gäk profet kubätä yäyan yäk. 20 * E, pom itkamäk-ken ŋo oraniyetä Anutu iniŋoret yäpmäŋ äbuŋ yäk. Täŋ, Juda äma inä ŋode niwet täkaŋ; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniŋoret tänaŋi yäk. 21 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp taŋirän in pom ŋoken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämo api iniŋ oretneŋ. 22 * Nämo, Samaria ämawebe intä Anutu täŋo mebäri ket nämo nadäŋkaŋ iniŋoret täkaŋ. Täŋ, Juda ämawebe ninä mebäri nadäna täreŋirä iniŋoret täkamäŋ. Nadätan? Anututa biŋam täktäk kädet u Juda äbot bämopi-ken ahäŋkuk. 23 Kadäni keräp taŋirän Anutu iniŋoret-oret kädet kodaki api ahäwek. Kadäni ugän kome uken ba uken täne yäŋ nadäwätäk nämo api täneŋ. Nämoinik! Kadäni uken ämawebe Anutu bureni iniŋ oretnayäŋ täŋo unitä ŋode api täneŋ; Nan täŋo man bureni iwatpäŋ Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak api iniŋ oretneŋ. Kädet u iwatta kadäni ahätak uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäŋ kaŋ naniŋ orerut yäŋ gäripi nadäk täyak. 24 * Nadätan? Anutu uwä äma ude nämo. Anutu ini munapik unita äma kubätä iniŋ orerayäŋ täko uwä iniken nadäk terak täga nämo iniŋ orerek. Nämoinik,

---

* **4:9:** Esr 4:1-5; Esr 9:1–10:44; Luk 9:52-53 * **4:10:** Jon 4:26 * **4:11:** Jon 7:37-38; Rev 21:6 * **4:12:** Jon 8:53 * **4:14:** Jon 6:35 * **4:19:** Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20:** Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5 * **4:24:** 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3

man bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anutu iniŋ orerek yäk.
25 * Ude yäwänä webe unitä Jesu ŋode iwetkuk; Ude käwep. Upäŋkaŋ
näk ŋode nadätat; Mesaia, Kristo yäŋ yäwani unitä ahäŋpäŋ imaka kudup
niwetpäŋ niwoŋärek api täŋpek yäk. 26 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk;
Etäŋ, uwäku näk ŋobayäŋ yäk. 27 Ude iwerän täreŋirän iwaräntäkiye äbuŋ.
Äbäŋpäŋ Jesu webe ukät man yäŋpäŋ-nadäk täŋirän yabäŋpäŋ-nadäwätäk
täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋkuŋopäŋ imatäkenta iwetan, ba jideta iwetan yäŋ
nämo iwet yabäŋkuŋ.
28 Täŋpäkaŋ webe u ume käbot kämän paräpeŋ yotpärare-ken bäräŋeŋ
päŋku ämawebe ŋode yäwetkuk; 29 In äbäŋkaŋ äma kubäta kawut! yäk.
Unitä kädet bian täŋ yäpmäŋ äburo u yäŋahäŋ moretak. U Kristo käwep!
30 Yäweränkaŋ ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbuŋ.
31 Webe uwä kuŋkuko yotpärare-ken irirän iwaräntäkiyetä äbäŋpäŋ Jesu
peŋ iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, ketem ätu näŋä! yäk. 32 Ude yäwäwä
Jesutä yäŋkuk; Ude nämo! Näkŋo ketem mebäri kubä intä nämoinik
nadäkaŋ u it namitak. 33 Ude yäwän nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet ŋode
täŋkuŋ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta
yäyak yäk. 34 * Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Näkŋo ketem bureni uwä ŋode;
Äma nepmaŋpän äpuro unitäŋo nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u
täŋpa tärekta gäripi nadätat yäk. 35 * Täŋpäkaŋ intä ŋode nadäkaŋ; Ketem
puget-puget kadäni nämo ahätak. Komepak 4 ude täreŋirän uyaku ketem
bureni täga api yäpne yäŋ nadäkaŋ, ei yäŋ? Upäŋkaŋ epän pähap ŋo
dapun ijiŋpäŋ ket yabäwut! Ketem bureni pugetta biŋam täkaŋ. 36 Äma
ketem täŋ-tägaŋirä pugerani u epän täŋo gwäki yäpmäŋpäŋ ketem puget
itak. Ketem uwä irit kehäromita biŋam puget peyak. Ude täŋirän äma
ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeŋ.
37 Unita man kubä ŋode yäk täkaŋ u bureni yäk täkaŋ; Äma kubätä ketem
yeri piwekopäŋ kubätä pugerek. 38 Nadäkaŋ? In näkä ketem äma kubätä
piwani u pugetta tepmaŋpa kuŋkuŋ. Ketem u intä nämo piŋkuŋ. Äma
ätutä piŋkuŋopäŋ intä pugetpäŋ gwäki yäpmäk täkaŋ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkuŋ

39 Täŋpäkaŋ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta
nadäŋ imikinik täŋkuŋ. Imata, webe ukeŋonitä biŋami ŋode yäweränpäŋ;
Jesutä imaka bian täŋ yäpmäŋ äburo u kumän yäŋahäŋ moreŋkuk. 40 Biŋam
u nadäŋkaŋ Jesuken kuŋpäŋ man kehäromi ŋode iwetkuŋ; Gäk kwentawä
yäk. Ninkät ŋo kaŋ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiŋpäŋ kome uken
kepma yarä itkuk. 41 U itkaŋ manbiŋam ätu yäwerirän nadäŋpäŋ äma
mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. 42 * Ude täŋpäŋ webe ukeŋo iwetkuŋ;
Pengän mani biŋam niwetkuno u nadäŋpäŋ nadäkinik jop täŋkumäŋ
yäk. Upäŋkaŋ apiŋowä ini-tägän dubinin-ken äbä yäŋahäŋirän kaŋpäŋ
nadäkinik täkamäŋ. Apiŋo bureni kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Äma ŋowä ämawebe
komeni komeni waki keri-ken nanikpäŋ yäpmäkta biŋam iwoyäwani bu-
reni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täŋo nanaki yäpän tägaŋkuk

* **4:25:** Jon 1:41 * **4:26:** Mak 14:61-62; Jon 9:37 * **4:34:** Jon 6:38, 17:4 * **4:35:** Luk 10:2
* **4:42:** 1Jo 4:14

43 * Eruk kepma yarä irän täreŋirän Jesu Samaria kome u peŋpeŋ
Galili komeken kuŋkuk. 44 * (Bian Jesutä ini kome unita yäŋpäŋ ŋode
yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-ken wäpi biŋam nämo itak.) 45 * Eruk,
kumaŋ päŋku Galili komeken ähäŋirän ämawebe uken naniktä not täŋ
imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä
imaka imaka burenigän täŋirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadäŋirä ärowani
täŋkuk.

46 * Täŋpäkaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume
jopi täŋpewän wain ume äworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma
ekäni kubätä itkuk. Unitäŋo nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm
taŋi täŋ itkukonik. 47 * Eruk, äma u Jesu Judia kome peŋpeŋ Galili
komeken äbäŋirän biŋam nadäŋpäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpäŋ
butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayäŋ täŋ itak
u täga yäpi täganayäŋ? 48 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata
kudän kudupi täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋ uyaku nadäkinik täne yäŋ nadäk
täkaŋ? 49 Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä iwetkuk; Ekäni, nanakna
kumbayäŋ. Bäräŋeŋ äbi! yäk. 50 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eŋiken kuyi.
Nanakka nämo kumbayäŋ yäk. Yäwänä nadäwän bureni täŋpäpäŋ eŋini-
ken kuŋkuk. 51 Kuŋtäŋgän kädet miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä
peroŋpäŋ iwetkuŋ; Nanakka nämo kumak. Tägaŋpäŋ itak yäk. 52 Ude
yäwäwä yäwet yabäŋkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep,
1'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmäŋ kuŋirä tägaŋkuk yäŋ iwetkuŋ. 53 *
Yäŋirä nanitä ŋode nadäŋkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken ugän
Jesutä Nanakka nämo kumbayäŋ yäŋ näwetkuk. Ude nadäŋkuko unita
nädamiŋi-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täŋ iminkuŋ.

54 * Täŋpäkaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome äbuko u punin
terak kudän kudupi mäyap täŋkuk. Upäŋkaŋ äma ekäni unitäŋo nanaki
yäpän tägaŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude täŋkuk.

5

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yäpän tägaŋkuk

1 Eruk Juda nanik täŋo orekirit kadäni keräp taŋirän Jesu Jerusalem
yotpärare-ken äroŋkuk. 2 Täŋpäkaŋ Jerusalem yewa pähap gänaŋ gwägu
kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täŋo Yäma u dubini-ken
itkuk. Gwägu u gägäni-ken äyuŋta täŋpani eŋi 5 udetä it äyäŋutkuŋ. 3 Gwägu
u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba nägäri
kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ täŋpän käna
yäŋkaŋ itsämäk täŋkuŋonik. 4 Kadäni ätu Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä
täŋpewän gwägu wareŋ täŋirän äma kubätä jukun tärop taŋpeŋ äpmok
täŋkukonik. Ude täŋpäŋ äma intäjukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkuko uwä
käyäm tägaŋpeŋ kuk täŋkukonik.] 5 Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä äma kubäwä
pen pat it täŋkukonik. Äma u käyäm täŋ yäpmäŋ äroŋirän obaŋ 38 ude
täreŋkuk. 6 Eruk, Jesutä äma u kaŋpäŋ kadäni käroŋi pat yäpmäŋ äbätak
yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ iwet yabäŋkuk; Gäk tägawayäŋ nadätan?

7 Yäwänä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä iwetkuk; Ekäni, äma netä
it nameko unitä gwägu wareŋ täŋirän bäräŋeŋ nepmaŋpän äpmoŋpam?

---

* **4:43:** Jon 4:40 * **4:44:** Mat 13:57 * **4:45:** Jon 2:23 * **4:46:** Jon 2:1-11 * **4:47:** Mat 8:5-6 * **4:48:** Jon 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50:** Mat 8:13; Mak 7:29 * **4:53:** Apos 16:14-15,31 * **4:54:** Jon 2:11,23

Näkŋa äpmoŋpayäŋ täŋira ämatä bäräŋeŋ närepmitpeŋ äpmok täkaŋ yäk. 8 * Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku! yäk. 9 Yäwänä uterakgän gupi tägawäpäŋ akuŋpäŋ teki peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpäkaŋ kepma uwä Sabat kadäni. 10 * Unita Juda äma ekäni ätutä äma yäpän tägaŋkuŋo u ŋode iwetkuŋ; Wa! Apiŋo Sabat kadäni-ken tekka peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋatan udeta yäjiwärani! yäk.

11 Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmaŋpän tägatat unitä iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku yäŋ näwet-pewän täyat. 12 Yäwänä iwetkuŋ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä? 13 Ude iwet yabäwäwä guŋ taŋkuk, Jesu uwä äma päke itkuŋo u bämopi-ken paotpeŋ kuŋkuko unita. 14 * Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eŋi gänaŋ kaŋ-ahäŋpäŋ jukuman ŋode iwetkuk; Gäk gupka tägaŋkuŋo u käyan? Eruk, imaka bäräpi udewani äneŋi nämo ahäŋ gamekta momi wari nämo täŋpen yäk. 15 Ude iweränkaŋ äma u Jesu kawän tärewäpäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni u ŋode yäwetkuk; Äma nepmaŋpän tägaŋkuro uwä wäpi Jesu yäŋ yäwetkuk.

16 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täŋkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täŋ imiŋkuŋ. 17 * Täŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäŋ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat. 18 * Ude yäŋirän Juda ämatä nadäwä wawäpäŋ Jesu utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. Imata, Jesu u Sabat täŋo baga man irepmit täŋkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yäŋ yäŋkuko unita ini Anutu ude äworek täŋkukonik.

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaŋ

19 * Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä täŋpän kaŋkaŋ uterakgän täk täyak yäk. Ba Nanitä täk täyak udegän Nanaki täk täyak. 20 * Täŋpäŋ Nani uwä Nanakita gäripi pähap nadäŋ imik täyak. Gäripi pähap nadäŋ iminirän epän täk täyak udegän iwoŋärek täyak. Upäŋkaŋ epän ŋo täŋira kak täkaŋ ugän nämo. In nadäwätäk pähap täŋput yäŋpäŋ Nanatä imaka ärowani pähap näwoŋärewän täŋira api kaŋ-däkŋeneŋ. 21 * Nanatä äma kumbani-ken nanik yäpmäŋ aku kuŋat-kuŋat kodaki kuŋarekta yepmak täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yäŋpäŋä api yämek. 22 * Täŋpäkaŋ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämoinik, epän uwä Nanaki keri terak peŋkuk. 23 * Epän ude täkta wäpi biŋam imiŋkuko unita ämawebetä Nani oraŋ imik täkaŋ udegän Nanaki api oraŋ imineŋ. Täŋpäkaŋ äma kubätä Nanaki nämo oraŋ imayäŋ täyak uwä Nani, Nanaki iniŋ kireŋkuko u nämo oraŋ imik täyak ubayäŋ.

24 * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ, äma naniŋ kireŋkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täkaŋ. Äma udewani uwä kowata mankenta biŋam nämo. Nämo, uwä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet mäde ut imiŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkaŋ. 25 * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni

* **5:8:** Mat 9:6 * **5:10:** Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 * **5:14:** Jon 8:11 * **5:16:** Mat 12:14 * **5:17:** Jon 9:4 * **5:18:** Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33 * **5:19:** Jon 5:30, 8:28 * **5:20:** Jon 3:35 * **5:21:** Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 * **5:22:** Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 * **5:23:** Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24:** Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25:** Mat 8:22; Efe 2:5-6

kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken kuŋarani
kubätä Anutu Nanaki täŋo man nadäŋ imayäŋ täko uwä kodak taŋpäŋ
kuŋat-kuŋat kodaki nikek api kuŋarek. Täŋpäkaŋ kadäni uwä ahätak
ŋobayäŋ! 26 Nan uwä kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähemi. Täŋkaŋ Nanaki
udegän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähemi täŋpekta iniŋ kireŋkuk. 27 *
Täŋpäkaŋ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata
manken yepmakta yäŋ imani. 28 Täŋkaŋ man yäyat ŋo nadäŋpäŋ
nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni kubä pewani itak. Kadäni uken äma
kumaŋirä awaŋ äneŋpanitä Nanaki täŋo man kotäk api nadäneŋ. 29 *
Unitäŋo man kotäk nadäŋpäŋ awaŋ gänaŋ nanik api ämneŋ. Täŋpäŋ
irit kuŋat-kuŋat säkgämän kuŋaranitä irit kehäromita biŋam api akuneŋ.
Täŋ, irit kuŋat-kuŋari wakitä kowata manken itta api akuneŋ. 30 * Näk
näkŋaken nadäk-nadäk terak epän täktäk täŋo kädet nämo pätak. Nan täŋo
meni jinom ugänpäŋ iwatpäŋ äma kowata biŋam yäŋtäreŋ yämik täyat.
Unita man epän täk täyat u siwoŋigän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täŋo mebäri kwawak pek täyak

31 * Täŋpäkaŋ näkŋa mebärina yäŋahäwero uwä ämatä nadäwä bureni
nämo täneŋ. 32 * Mebärina uwä kubätä yäŋahäk täyak. Äma unitä mebärina
yäŋahäŋirän bureni täk täyak yäŋ nadätat. 33 In Jon iwet yabäk täŋirä
näkŋo mebärina bureni yäŋahäŋkuk. 34 * Upäŋkaŋ komen ämatä mebärina
yäŋahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkaŋ. Nämo, in mebärina nadäŋpäŋ
kuŋat-kuŋat kodaki täŋo kädet kaŋ iwarut yäŋpäŋ Jontä näka yäŋahäŋkuko
udegän täwetat. 35 Jon uwä bämopjin-ken topän ude peŋyäŋeŋ taminŋkuk.
Täŋirän in kadäni keräpi-tagän kaŋpäŋ gäripi nadäŋkuŋ.

36 * Täŋpäkaŋ Jon uwä näkŋo mebärina täga yäŋahäŋkuko upäŋkaŋ imaka
kubätä mebärina kwawakinik pewän ahäk täyak. Nadäkaŋ? Nantä epän
man näwetkuk. Epän täk täyat unitä mebärina kwawak ŋode pewän ahäk
täkaŋ; Nanatä näwerän äput. 37 * Ba Nan naniŋ kireŋkuko u imaka,
mebärina yäŋahäŋkuk. Inä unitäŋo meni-ken man nämo nadäk täkaŋ ba
mäjoni udegän nämo kak täkaŋ. 38 * Inä äma Nantä iniŋ kireŋkuko unitäŋo
man mäde ut imik täkaŋ unita mani biŋam bänepjin-ken täga nämo irek.
39 * In irit kehäromi kaŋ-ahäna yäŋpäŋ Anutu täŋo man kudän täwani
daniŋpäŋ nadäk bumta täk täkaŋ. Eruk, man kudän täwani unitä näkŋo
mebärina yäŋahäk täyak! 40 Upäŋkaŋ in irit mähemi näkken irit kehäromi
yäpmäkta bitnäk täkaŋ.

41 Näk komen äma in udewanitä wäpna yäpmäŋ akukta nämo nadätat.
42 Nämo, intäŋo mebäri nadäkinik täyat. Bänepjin Anutu-ken nämo pek
täkaŋ. 43 * Näk Nan täŋo wäpi terak äburo upäŋkaŋ in näka not nämo
täŋ namik täkaŋ. Täŋ, äma kubätä iniken gäripi terak äbäŋirän u not
täŋ iniŋpäŋ mani nadäŋ imik täkaŋ. U inide kubä! 44 * Injin-tägän
kowat yäniŋ oretta gäripi nadäŋkaŋ Anututä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatta
jide nadäk täyak yäŋ nadäwätäk kubä nämo täk täkaŋ. Unita jide täŋpäŋ
näka not täŋpäŋ nadäkinik api täŋ naminеŋ? Täga nämo!

---

* **5:27:** Jon 1:4, 5:22 * **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 * **5:30:** Jon 5:19, 6:38 * **5:31:** Jon 8:13-14 * **5:32:** Jon 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34:** Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 * **5:36:** Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 * **5:37:** Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 * **5:38:** Jon 6:29 * **5:39:** Luk 24:27,44; Apos 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43:** Mat 24:5 * **5:44:** Jon 12:43

45 * Upäŋkaŋ in näka ŋode nämo nadänеŋ; Unitä Nanken täktäknin täŋo
mebäri käwep api yäŋahäŋ nimek yäŋ nämo nadänеŋ. Ude nämo! Mosestä
ini Anutu-ken täktäkjin täŋo mebäri api yäŋahäwek. In Moses wäpi terak
kunum gänaŋ api ärone yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! 46 * Nadäkaŋ?
Mosestä man kudän täŋkuko u näka kudän täŋkuk. Unita inä unitäŋo man
nadäwä bureni täŋpän yäwänäku näka udegän nadäwä bureni täkänеŋ.
47 * Täŋpäkaŋ Moses täŋo man kudänta bitnäk täkaŋ unita näkŋo man jide
täŋpäŋ nadäkinik api tänеŋ?

6

Jesutä ämawebe 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

1 Jesutä man ude yäŋ paotpäŋä Galili gwägu (wäpi kubä Taibirias),
u udude käda kuŋkuk. 2 Kuŋirän ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ,
Jesutä käyäm ikek yäpän tägaŋirä yabäŋkuŋo unita. 3 Eruk, kadäni
uken Jesutä iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ pom kubä terak äro itkuŋ.
4 * Kadäni uwä Juda täŋo orekirit kadäni wäpi Pasova keräp taŋirän.
5 Täŋpäkaŋ pom uterak äro ittäŋgän yabäŋkuk; Ämawebe äbot päke u
äbäŋirä yabäŋpäŋ Jesutä Filip ŋode iwet yabäŋkuk; Filip, ämawebe päke ŋo
yepmäŋ towikta ketem imapäŋ yepmäŋ towinayäŋ? 6 Ini ude api täŋpet
yäŋ nadäŋkaŋ Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kaŋpäŋ
nadäkta iwet yabäŋkuk.

7 Ude iweränä Filiptä ŋode iwetkuk; Äma ŋo yepmäŋ towikta monеŋ
taŋipäŋ ketem suwaŋpäŋ yäminero upäŋkaŋ nämo naŋpä tägawek yäk.
8 Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täŋo monäni unitä
yäŋkuk; 9 Ironi kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmäŋ
kuŋarirän käyat yäk. Udewanipäŋ ämawebe päke u jide täŋpäŋ yepmäŋ
towine? 10 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä maŋirän täwut
yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak maŋirän täŋkuŋ. Äma
ekänigän 5,000 ude bumik unitä maŋirän täŋkuŋ, webe ironi penta itkuŋo
ukät nämo daniwani. 11 Eruk, Jesutä käräga u yäpmäŋpäŋ Nani bänep
täga man iwetpäŋ ämawebe maŋirän täŋkuŋo unita yäpmäŋ daniŋpäŋ
iniken gärip terak yäwäpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk. Ude täŋpäŋ gwägu tom
yäpmäŋpäŋ udegän yämiŋtäŋ kuŋkuk. 12 Yämiŋirän nabä tägawäpäŋ Jesutä
iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Näŋpani moräki moräki patpäŋ waneŋo unita
butuwut yäk. 13 Ude yäweränä käräga 5 naŋkuŋo unitäŋo moräk-moräk
butuŋpäŋ yäk 12 daiwä tokŋeŋkuŋ.

14 * Täŋpäkaŋ Jesutä kudän kudupi ude täŋpän kaŋpäŋ ämawebetä
yäŋkuŋ; Wära! Ŋo profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukeŋowä
ŋobayäŋ! yäk. 15 * Ude yäŋpäŋ itgwäjiŋpäŋ Jesu iŋitpäŋ intäjukun äma it
yämekta iŋitnayäŋ täŋirä yabäŋ umuntaŋ inigän pom terak äroŋkuk.

Jesu gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk
Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

16 Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu teŋpeŋ Galili
gwägu pomi-ken äpmoŋkuŋ. 17 Äpmo Jesuta irä wawäpäŋ Kapeneam
yotpärare-ken äyäŋutpeŋ kuna yäŋkaŋ gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuŋ. U

* **5:45:** Lo 31:26-27 * **5:46:** Lo 18:15; Apos 3:22 * **5:47:** Luk 16:31 * **6:4:** Jon 2:13
* **6:14:** Lo 18:15; Jon 5:46 * **6:15:** Jon 18:36; Mat 14:23

bipani kuŋkuŋ. 18 Kuŋirä mänit kehäromi piäŋirän gwägu taŋi tokätkuk.
19 Ude täŋirän ehutpäŋ gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu gwägu terak
yeŋtäŋ äbuk. Yeŋtäŋ äbämaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken äbäŋirän kaŋpäŋ
umun pähap täŋkuŋ. 20 Ude täŋirä gera täŋpäŋ yäwetkuk; Ŋo näkŋa
äretat. Umuntäneŋo! 21 Ude yäwän nadäŋpäŋä bänep pidäm terak Jesu
täŋkentäŋpäŋ gäpe terak teŋirä kome kukta nadäŋkuŋ-ken uken pengän
ahäŋkuŋ.

Ämatä Jesu yäŋärok man iwetkuŋ

22 Täŋpäkaŋ ämawebe päke u gwägu udude parä yäŋeŋkuk. Parä
yäŋewänä ŋode yäŋkuŋ; Gäpe kubä-tägän irirän kaŋkumäŋopäŋ Jesu u
iwaräntäkiye-kät nämo kuŋirän kaŋkumäŋ yäk. Iwaräntäkiye inigän
kuŋkuŋ yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ Taibirias komeken nanik täŋo
gäpe ätu Ekänitä yepmäŋ towiŋkuk-ken irirä yabäŋkuŋ. 23-24 * Täŋpäkaŋ
kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkŋewä wawäpäŋ gäpe uterak
äroŋpäŋ Kapeneam komeken wäyäkŋeŋtäŋ kuŋkuŋ.

Jesu ini uwä ketem bureni

25 Wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäŋpäŋä iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani
äma, gäk jidegän äbän? 26 * Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera
nadäwut; Näk kudän kudupi täŋpewa ahäŋirän kak täkaŋ unita nämo!
Ketem tepmäŋ towiŋira naŋ tokŋek täŋkuŋo unita näka wäyäkŋekaŋ. 27 *
Inä epän bureni täk täkot. Kome täŋo ketem, paot-paori nikek unita nämo
yäyat. Nämo, irit kehäromi täŋo ketem paot-paori nikek nämo, unita piäni
täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi
biŋam imiŋkuko unita yäk.

28 Ude yäweränä kowata ŋode iwetkuŋ; Nin jide täŋpäŋ imaka Anututä
gäripi nadäk täyak u täne? 29 * Ude iweräwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Anututä
epän intä täkta nadäk täyak u ŋode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täŋ
imineŋ. Anutu täŋo gärip ude yäk. 30 * Ude yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ;
Kudän kudupi jidewani kubä täŋiri gabäŋpäŋ nadäkinik täŋ gamine?
Imatäken kubä täŋiri gabäŋpäŋ-nadänayäŋ? 31 * Nadätan? Äbekniye
oraniyetä kome jopi-ken kuŋarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana
yepmäŋ towiŋkuk yäk. Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Anututä
ketem kunum gänaŋ nanik yepmäŋ towiŋkuk. Eruk, kudän kudupi kubä
udewani täŋiri kaŋpäŋ nadänayäŋ?

32 Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man bureni täwera
nadäwut; Kunum gänaŋ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäŋ
tamiŋkuŋ. Nämoinik, Nantä kunum gänaŋ nanik ketem bureni tamik
täyak. 33 Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ
komen ämawebeta irit kodaki pewän ahäŋ yämik täyak unitä Anutu-ken
nanik ketem bureni täyak yäk. 34 * Yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, gäk ketem
yäyan u kadäni kadäni nimik täyi! yäŋ iwetkuŋ.

35 * Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täŋo ketem näkŋa ŋo. Äma
näkken äbäk täkaŋ uwä nakta wari nämo api yeneŋ. Ba äma nadäŋ
namikinik täk täkaŋ uwä umeta äneŋi nämo api yeneŋ. 36 * Näk man

---

* **6:23-24:** Jon 6:11 * **6:26:** Jon 6:11-12 * **6:27:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:29:** 1Jo 3:23
* **6:30:** Mat 16:1; Jon 2:18 * **6:31:** Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34:** Jon 4:15
* **6:35:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:36:** Jon 20:29

täweraro ukeŋo; Nähä nabäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäŋ namikinik nämo täk täkaŋ. 37 * Täŋ, Nantä ämawebe näka biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ namik täyak u kuduptagän näkken api ämneŋ. Äbäŋirä nämoinik api yäwat kirewet. 38 * Kunum gänaŋ naniktä äpuro u näkŋaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinik, Nan täŋo gäripgän iwatta äput. 39 * Täŋkaŋ unitäŋo gärip uwä ŋode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat epän täŋtäŋgän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku api yepmaŋpet. 40 * Unita äma Anutu täŋo Nanaki u tumbeŋ kuŋkaŋ nadäŋ imikinik täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. Nana täŋo nadäk u ude yäŋ yäwetkuk.

Jesu u irit kehäromi täŋo ketem

41 Yäŋirängadäŋpäŋ Jesu u kunum gänaŋ nanik ketem u näk yäŋ yäŋkuko unita Juda äma ekäni ätutä man yäŋburu-buru yäŋkuŋ. 42 * Man yäŋburu-buru yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täŋo nanaki. U ninä yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upäŋ imata näk kunum gänaŋ naniktä äput yäŋ yäk täyak?

43 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; In unita nadäwäwak täneŋo. 44 * Äma kubä ini-tägän näkken ämnaŋi nämo. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitägän wädäŋpewän näkken äbäkäbäk kädet u itak. Äma udewani u kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. 45 * Täŋpäkaŋ profet bianitä ŋode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek. Unita Nantä iwetpäŋ iwoŋäreŋirän nadäweko unitä näkken äbek. 46 * Täŋkaŋ äma kubätä Nan u nämo kaŋkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kaŋkuk. 47 * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täŋ namik täkaŋ unitä irit kehäromita biŋam api täneŋ. 48 * Täŋpäŋgirit täŋo ketem u näkŋa ŋo. 49 Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ. 50 Täŋ, kunum gänaŋ ketem äpuko u iŋamjin-ken itak ŋo. Äma kubätä ketem u naŋpäŋä nämo api kumbek. 51 Irit kehäromi täŋo ketem kunum gänaŋ naniktä äpani u näkŋa! Unita äma kubätä ketem ŋo naŋpäŋä nämo kumäŋkaŋ pen api it yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneŋta u api taniŋ kirewet yäk. 52 Ude yäŋirängadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät täŋpäŋ yäŋkuŋ; U jide täŋpäŋ tohari nimän näne?

53 Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täŋo tohari nägäri nämo nänayäŋ täŋo uwä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. 54 Täŋ, äma tohatna nägätna nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täŋpäŋ paot-paori nämo api it yäpmäŋ äroneŋ. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken äma udewaniwä näkä täŋpewa api kodak täneŋ. 55 U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. 56 Äma näkŋo tohatna nägätna nak täkaŋ uwä näkkät kowat kwasikorän täk täkamäŋ. 57 * Täŋpäkaŋ Irit täŋo mähemi Nantä

---

* **6:37:** Jon 17:6-8; Mat 11:28 * **6:38:** Mat 26:39; Jon 4:34 * **6:39:** Jon 10:28-29; Jon 17:12 * **6:40:** Jon 11:24 * **6:42:** Mat 13:55 * **6:44:** Jon 6:65 * **6:45:** Ais 54:13 * **6:46:** Jon 1:18 * **6:47:** Jon 3:15-16 * **6:48:** Jon 6:31,58 * **6:57:** Jon 15:4-5; 1Jo 3:24

naniŋ kireŋpewän äpuro unita Nanta biŋam it täyat yäk. Näk imaka, irit mähemi unita äma näk nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ.
58 Ketem bureni kunum gänaŋ nanik äpuko uwä ubayäŋ. Ketem wäpi
mana äbekniye oraniyetä naŋkuŋo udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä
ketem u naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ. Täŋ, äma ketem ŋo nak
täkaŋ uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ äroneŋ.
59 Jesutä man ŋo Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eŋi gänaŋ yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋkuk.

Äma mäyaptä Jesu kaŋumuntaŋ kuŋkuŋ

60 Man ude yäŋirän äma Jesu iwaräntäk täŋkuŋo ukät nanik mäyaptä
nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära, man ŋo nadäna siwoŋi nämo täyak. Man ude-
wani netätä nadäwän bureni täŋpek? 61 Yäŋgaŋa gaŋa yäŋkuŋo u Jesutä
yabäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Man ŋo nadäŋirä waki täyak? 62 * E
täŋ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneŋi äroŋirän kaŋpäŋä jide api
nadäneŋ? 63 * In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome guptä irit kodaki
täga pewä ahänaŋi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi
Munapik täŋo epän. Näkä man täwetat ŋowä Kudupi Munapik täŋo irit
kodaki nikek unita äma kubätä man u nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä irit
kodaki u nikek api kuŋarek yäk. 64 * Upäŋkaŋ inken nanik ätutäwä man
täwetat ŋo nadäŋirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api
bitnäneŋ yäŋ uku intäjukun yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Udegän, äma netätä iwan
keri-ken api nepmaŋpek yäŋ uku kaŋpäŋ nadäŋkuk.) 65 * Ude yäŋpäŋ
yäŋkuk; Mebäri unita yäŋpäŋ ŋode täwetkut; Äma kubä Nantä bänepi nämo
täŋpidäm taŋ iminirän äma u näkken täga ämnaŋi nämo.
66 Man yäwa ude täreŋirän kadäni ugän ämawebe iwarän täŋkuŋo u ätutä
gaŋa taŋpäŋ teŋpeŋ kuŋkuŋ. 67 Teŋpeŋ kuŋirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u
ŋode yäwetkuk; In imaka, nepmaŋpeŋ kunayäŋ käwep nadäkaŋ? 68 Ude
yäwänä Saimon-Pita unitä kowata ŋode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaŋpeŋ
netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täŋo man yäpmäŋ kuŋat täyan
yäk. 69 * Täŋiri nin nadäŋ gamikinik täŋpäŋ ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo
Kudupi Äma uwä gäk ubayäŋ.
70 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkŋata biŋam yäpmäŋ
daniŋkut. Upäŋkaŋ inken nanik kubätä satan äworetak yäk. 71 Man uwä
Saimon Kariot komeken nanik unitäŋo nanaki wäpi Judas unita yäŋpäŋ
yäŋkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upäŋkaŋ mädenä,
Jesuta mäde ut iminkuk.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuk

1 * Ätu itpäŋ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko upäŋkaŋ Judia kome
käda kuŋatta bitnäŋkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta
itsämbuŋ. 2 * Täŋpäkaŋ orekirit kubä wäpi Yottaba täŋo Ärawa Täktäk
kadäni keräp taŋkuk. 3 Täŋirän noriyetä Jesu man ŋode iwetkuŋ; Gäk kome
ŋo peŋpeŋ Judia komeken kuŋkaŋ kudän kudupi täŋiri gäwaräntäkayetä
kaŋ gabäŋpäŋ-nadäwut. 4 Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak ahäwän

* **6:62:** Jon 3:13; Apos 1:9-11 * **6:63:** 2Ko 3:6 * **6:64:** Jon 13:11 * **6:65:** Jon 6:44
* **6:69:** Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 * **7:1:** Jon 5:18 * **7:2:** Wkp 23:34

yäŋpäŋ epän käbop täga nämo täŋpek. Kudän kudupi bureni täk täyan
u täŋpäwä ämawebe äbot pähap iŋamiken kwawak täŋiri kaŋ gabäŋpäŋ-
nadäwut yäŋ iwetkuŋ. 5 * (Butewaki, nägät moräkiyetä Jesuta nadäkinik
nämo täŋ imiŋkuŋo unita man ŋo iwetkuŋ.)
6 * Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! In
täŋo kudän uwä mebäri nikek nämo unita kadäni kadäni tägagän täk täkaŋ.
Upäŋkaŋ näkŋo kadäni nämo ahätak. 7 * Komen ämawebetä inta iwan täga
nämo täŋ taminеŋ. Upäŋkaŋ nähä komen äma täŋo irit kuŋat-kuŋari waki
u yäŋahäŋpäŋ kwawak pek täyat unita iwan täŋ namik täkaŋ. 8 Unita in
ärawa unita kut. Kadänina nämo keräp täyak unita apiŋo nämo kwayäŋ
yäk. 9-10 Ude yäŋpäŋ Galili kome ini ugän irirän noriyetä kuŋkuŋ. Eruk ätu
itpäŋ Jesu mäden ämawebe yabaŋ paotpäŋ inigän uruŋ kadagän kuŋkuk.
11 * Täŋpäkaŋ ärawa bägup-ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yäŋ
yäŋkaŋ yäŋ-wäyäkŋeŋtäŋ kuŋatkuŋ.
12 Ude täŋirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet täŋirä ätutäwä ŋode
yäŋkuŋ; Äma uwä täga yäk. Yäŋirä ätutäwä yäŋkuŋ; Nämo, ämawebe jop
manman yäŋ-yäkŋat täyak yäk. 13 * Man ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Juda äma
ekäni ekänita umuntaŋpäŋ kwawak nämo yäŋahäŋkuŋ.

Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk

14 Täŋpäkaŋ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eŋi gänaŋ
äroŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 15 * Ude täŋirän Juda äma ekäni
ekänitä nadäŋpäŋ jäkjäk yämäŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋowä nintäŋo nadäk-
nadäk eŋiken nämo ärowani upäŋkaŋ nadäk-nadäk ärowani ŋo de yäpuk? 16 *
Ude yäŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk man mebäri täwetpäŋ täwoŋärek
täyat uwä näkŋaken nämo. Anutu, naniŋ kireŋkuko uken nanik. 17 Äma
kubätä Anutu täŋo gärip iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu
ba näkŋaken manpäŋ yäk täyat yäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäwek. 18 * In
nadäkaŋ? Äma kubätä inita nadäŋpäŋ man yäweko uwä gup yäpmäŋ
ärokärok kädet iwarek. Täŋ, äma kubätä epän mähemi täŋo wäpi yäpmäŋ
akukta nadäŋpäŋ man yäweko uwä man bureni yäwek. U jopman kubä
nämo yäwek. 19 * Mosestä baga man bian taminŋkuko upäŋkaŋ inkät nanik
kubätä man u nämo buramik täkaŋ. In imata näk nutta yäk täkaŋ?
20 * Ude yäŋirän ämawebe päke unitä yäŋkuŋ; Netä gurayäŋ yäk täyak?
Gäk mäjo wäratä bänepka peŋ awähutak yäk. 21 * Ude yäwäwä Jesutä
yäwetkuk; Näk kudän kudupi kubägän Sabat kadäni-ken täŋkuro unita
nadäwätäk pähap täkaŋ. 22 * Unita ŋode täwera nadäwut; Moses ba Moses
täŋo oraniyetä nanakjiye gupi moräk madäneŋta yäŋtäreŋ taminŋkuk.
Eruk nanak paki kubä täŋo gupi moräki madäk-madäk kadäni Sabat
ahäŋirän baga irepmitne yäŋpäŋ nämo madäk täkaŋ ba? 23 * Nämo!
In Sabat kadänita nadäwätäk nämo täŋpäŋ gupi madäk täk täkaŋ uwä!
Bureni, in Moses täŋo man buraminŋpäŋ Sabat kadäni-ken nanak paki täŋo
gupi moräk täga madäŋ yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk äma kubä täŋo gupi

---

* **7:5:** Mat 13:55; Apos 1:14 * **7:6:** Jon 2:4 * **7:7:** Jon 15:18 * **7:11:** Jon 11:56 * **7:13:** Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 * **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 * **7:16:** Jon 12:49, 14:10 * **7:18:** Jon 5:44, 8:50 * **7:19:** Apos 7:53; Rom 2:21-24 * **7:20:** Jon 8:48,52; Jon 10:20 * **7:21:** Jon 5:16 * **7:22:** Wkp 12:3; Stt 17:9-13 * **7:23:** Jon 5:8-10,16

kuduptagän yäpa tägaŋirä imata nebek täkaŋ? 24 * Jop dapun-tägän kak
täkaŋ unita jop manman kubä nämo näwetneŋ. Nadäwä tärewäpäŋ man
burenigän näwetneŋ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

25 * Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebe ätutä yäŋkuŋ; Jide? Äma ekäni ekänitä
äma utpewä kumäkta yäk täkaŋ uwä ŋo ba? 26 Ŋo kawut! U man
kwawakgän yäŋahäŋtäŋ kuŋatak ŋo yäk. Yäŋahäŋtäŋ kuŋarirän imata
nämo iniŋ bitnäkaŋ? Nintäŋo äma ekäni ekänitä U Kristo yäŋ bureni
käwep nadäkaŋ. 27 * Upäŋkaŋ ninä ŋode nadäkamäŋ, äma ŋo Kristo nämo
yäk. Yotpärare u nanik yäŋ nadäkamäŋ. Täŋ, Kristo burenitä äbäŋirän
yotpärare uken naniktä äbätak yäŋ nämo api nadäne yäk.

28-29 * Täŋpäkaŋ Jesu kudupi eŋi gänaŋ itkaŋ ämawebe päke u manbiŋam
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋ man kubä gera terak ŋode yäŋkuk; Bureni,
in näka nadäkaŋ. Ba uken naniktä äbuk yäŋ nadäkaŋ. Upäŋkaŋ ŋode
täwera nadäwut; Näk näkŋaken gärip terak nämo äbät. Anutu Nan, imaka
burenigän täŋpani, unitä naniŋ kireŋpewän äput. In Nan uwä nämo
nadäkaŋ. Täŋ, nähä ukät ittäŋgän naniŋ kireŋpewän äpuro unita näk u
nadätat yäk.

30 * Jesutä man ude yäŋirän ämawebe ätutä iŋitpäŋ manken tenayäŋ
täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadänini nämo keräp taŋkuko unita täŋpä wawäpäŋ
peŋkuŋ. 31 * Täŋ, ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik täŋpäŋ ŋode
yäŋkuŋ; Kristo äbäkta iwoyäwani unitä äbäŋpäŋä kudän kudupi äma ŋonitä
täk täyak u irepmitpäŋ täga api täŋpek ba? Nämo!

Juda ämatä Jesu iŋitnayäŋ täŋkuŋ

32 Ämawebetä man ude yäŋirä Parisi äma ätutä nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋ
bämop äma intäjukun täŋpani ätukät yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Jesu iŋitta
komi äma peŋ yäwet-pewä kuŋkuŋ. 33 * Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe päke
u yäwetkuk; Kadäni keräpigän inkät itkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ äma naniŋ
kireŋpewän äbutken api kwet. 34 * Täŋira in näka bumta wäyäkŋenayäŋ
täŋo upäŋkaŋ nämo api nabäŋ ahäneŋ. Ba kome näkä päŋku irayäŋ tätken
u in täga nämo api kuneŋ.

35 Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ
yäŋkuŋ; Äma ŋo de kuŋirän unita api wäyäkŋena waneŋ? Juda äma
notniye ätu Grik kome itkaŋ-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken
kuŋpäŋ ämawebe u nanik käwep yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek yäk.
36 Wära! Mebäri jideta man ŋodewä yäk täyak; In näka wäyäkŋenayäŋ täŋo
upäŋkaŋ nämo api nabäŋ ahäneŋ. In kome näkä päŋku irayäŋ tätken u täga
nämo api kuneŋ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

37 * Täŋpäkaŋ Juda täŋo orekirit kadäni u irä tärenayäŋ käbeyä pähap
täŋirä Jesutä ämawebe bämopi-ken akuŋpäŋ man kubä gera terak ŋode
yäwetkuk; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbäŋkaŋ kaŋ naŋpän! 38 *
Anutu täŋo mantä yäyak ude; Äma näk nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä

* **7:24:** Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 * **7:25:** Jon 5:18 * **7:27:** Jon 7:41, 9:29 * **7:28-29:** Mat 11:27; Jon 8:55 * **7:30:** Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 * **7:31:** Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42 * **7:33:** Jon 13:33 * **7:34:** Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 * **7:37:** Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10,14 * **7:38:** Ais 58:11; Sek 14:8

irit kodaki täŋo ume bänepi-ken nanik ume dapuri abäkabäk täk täkaŋ ude api äbäŋ irek. 39 * Jesutä man ude yäŋkuko uwä Kudupi Munapikta yäŋkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täŋpani unitä yäpmäkta yäwani upäŋkaŋ kadäni uken Jesu kunum gänaŋ nämo äroŋkuko unita Kudupi Munapik nämo äpuk.

40 * Jesutä man yäk täŋkuko u ämawebe ätutä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Bureninik, äma ŋo Profet ahäkta yäwani ubayäŋ yäk. 41 * Yäŋirä ätutäwä yäŋkuŋ; Nämo, uwä Kristo bureni yäk. Täŋpäkaŋ ätutäwä yäŋkuŋ; Ŋo Kristo nämo. Kristo u Galili komeken nämo api ahäwek. 42 * Anutu täŋo man kudäntä ŋode yäyak; Kristo u Betlehem yotpärare-ken Devittä äbotken ahäkta yäwani yäk. 43 * Äma päke unitä man wärät-wärät ude täŋpäŋ duŋ-weŋkuŋ. 44 * Täŋ, ätutäwä Jesu iŋitpäŋ komi eŋiken tenayäŋ nadäŋkuŋo upäŋkaŋ äma kubätä Jesu nämo iŋitkuk.

Juda äma ekänitä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

45 * Täŋpäkaŋ komi äma Jesu iŋitnayäŋ Jesuken kuŋkuŋo uwä äneŋi äyäŋutpeŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätukät Parisi ämaken penta kuŋkuŋ. Kuŋirä yäwetkuŋ; In imata Jesu nämo iŋitpäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ? 46 * Ude yäwäwä komi ämatä kowata ŋode yäwetkuŋ; Jesutä man yäk täyak u inipärik kubä. Bian äma kubätä man ude nämo yäk täŋpani yäk. 47 Ude yäwäwä Parisi ämatä yäwetkuŋ; Wa! In imaka, Jesutä bänepjin yäŋtäkŋat täyak? 48 * Unita in jide nadäkaŋ? Parisi äma ba intäjukun äma ninkät nanik netä kubätä äma unita gäripi nadätak? Nämoinik! 49 Upäŋkaŋ ämawebe äbot päke ŋonitä baga man nämo nadäŋpäŋ Anutu iŋamiken waŋ moreŋkaŋ geŋita biŋam täkaŋ yäk.

50 * Ude yäŋirä Parisi äma noripaki kubä wäpi Nikodemus, bian Jesukät yäŋpäŋ-nadäk täŋkumäno unitä yäwetkuk; 51 * E, nintäŋo baga man terak jide pätak? Äma kubä waki ude täyak yäŋ nämo nadäŋkaŋ manken jop täga tene? Nämoinik! Imaka täŋpeko unitäŋo mebärini yäŋahäwän kaŋpäŋ nadäŋpäŋ uyaku manken täga tene yäk. 52 * Ude yäwän nadäŋpäŋ noriyetä särа ŋode iwetkuŋ; Gäk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu täŋo man ket daniŋpäŋ nadäŋkaŋ ŋode nadäwen; Galili komeken profet kubä ahänaŋi nämo yäk. 53 Ude yäŋpäŋ-nadäŋkaŋ eŋini-ken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

8

Webe waki täŋpani kubä Jesuken yäpmäŋ kuŋkuŋ

1 * Eruk Jesutä Olip pomken äroŋpäŋ u patkuk. 2 Patkuko yäŋeŋirän tamimaŋ-inik u naniktä äpämaŋ kudupi yotken äroŋirän ämawebe bumta it gwäjiŋkuŋ. Itgwäjiŋirä Jesutä maŋitpäŋ manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 3 Täŋirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi ämatä webe äpi nikek kubä kubokäret täŋirän kaŋ-ahäŋkuŋo u yäpmäŋ Jesuken kuŋpäŋ ämawebe bämopi-ken pimiŋ iwatkuŋ. 4 Täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, webe ŋonitä äma kubäkät kubokäret täŋirän kaŋ-ahäŋkumäŋ. 5 *

---

* **7:39:** Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 * **7:40:** Jon 6:14 * **7:41:** Jon 1:46, 4:29 * **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 * **7:43:** Jon 9:16 * **7:44:** Jon 7:30 * **7:45:** Jon 7:32 * **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:51:** Lo 1:16 * **7:52:** Jon 7:41-42 * **8:1:** Luk 21:37 * **8:5:** Wkp 20:10; Lo 22:22-24

Moses täŋo baga mantä webe ŋodewanita mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäkta yäwani yäk. Unita gäkä jide yäwayäŋ? 6 * Jop Jesu iwet yabäŋirä Jesutä man goret ba jide kubä yäwän kaŋpäŋ buŋep-ken kaŋ pena yäŋpäŋ Jesu iwet yabäk täŋkuŋ.

Yäwäwä Jesu gwäjiŋ äpmoŋpäŋ kome terak keritä kudän täŋkuk. 7 * Ude täŋirän iwet yabäk pen täŋ irirä Jesu doraŋpäŋ yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Inken nanik kubätä momini nämo täŋpäwä unitä jukun mobätä uränkaŋ urut yäk. 8 Ude yäŋpäŋ äneŋi gwäjiŋ äpmoŋpäŋ kudän täŋkuk. 9 * Man ude yäŋirän nadäŋpäŋ äma intäjukun ämaniyetä kwä yabäŋkaŋ yabäŋit yabäŋit kubäkubä kudup kuŋ moreŋkuŋ. Kuŋ moreŋirä webe uwä Jesu dubini-ken inigän itkuk. 10 Irirän Jesutä doraŋpäŋ kaŋpäŋ iwet yabäŋkuk; Wanotna, äma manken gepmanayäŋ täŋo u de? Äma kubätä yäŋtärek man nämo gäwerak? 11 * Yäwänä webe unitä Nämo yäŋ yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk udegän, yäŋtärek man nämo gäwerayäŋ. Gäk jop päŋku itkaŋä waki äneŋi nämo täŋpen yäk.

Jesutä iniken mebärini yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk

12 * Eruk ittäŋgän kadäni kubä Jesutä ämawebe man ŋode yäwetkuk; Näk komen ämawebe intäŋo topän. Unita äma kubätä näk näwarayäŋ täko uwä bipmäŋ urani gänaŋ nämoinik api kuŋarek. Uwä irit kehäromi täŋo peŋyäŋek terak api kuŋarek yäk. 13 Man ude yäŋirän Parisi ämatä nadäŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ŋo gäkŋa-tägän mebärika yäŋahätan unita nadäŋitna bureni nämo täyak yäk.

14 * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Ude nämo. Näkŋata siwoŋi yäyat. U imata, näk de naniktä äbut ba de api kwet yäŋ unitäŋo mebäri nadäŋkaŋ yäk täyat. Unita näkŋa mebärina yäŋahäŋira jopi nämo täk täyak. In ŋowä näka de naniktä äbuko äneŋi de api kwek yäŋ nämo nadäk täkaŋ unita täŋguŋtak täkaŋ. 15 * Inä äma gupigän yäpmäŋ danik täkaŋ. Täŋ, nähä äma nämo yäpmäŋ danik täyat. 16 * Upäŋkaŋ näkä äma yäpmäŋ daniŋpäŋ yäwänäku bureni yäpmäŋ danik täyet. Imata, äma yäpmäŋ danik-danik epän u näkŋagän nämo täŋpet. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitä täŋkentäŋ naminŋirän bok täde. 17 * In nadäkaŋ? Baga manjin terak ŋode pätak; Äma yarätä kubä täŋo mebäri yäŋahäŋirän bureni yäŋ nadäwen. 18 * Täŋpäŋ näk mebärina yäŋahäŋira Nan, naniŋ kireŋkuko unitä udegän yäŋkentäŋ namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebärina yäŋahäk täkamäk!

19 * Man ude yäweränkaŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka nämo nadäwä tärewäpäŋ nanta udegän nämo nadäwä tärekaŋ. In näka nadäwä tärewäpäŋ uyaku Nanta udegän nadäwä tärekäneŋ yäk. 20 * Jesu kudupi eŋi gänaŋ ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Moneŋ ironta pek täŋpani käwuri u dubini-ken itkaŋ man u yäwetkuk. Täŋpäkaŋ kadänini nämo keräp taŋkuko unita jide täŋpäŋ manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

---

* **8:6:** Mat 22:15 * **8:7:** Lo 17:7 * **8:9:** Mat 22:22 * **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 * **8:14:** Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 * **8:15:** Jon 7:24, 12:47 * **8:16:** Jon 5:30, 8:29 * **8:17:** Lo 17:6, 19:15 * **8:18:** 1Jo 5:9 * **8:19:** Jon 14:7 * **8:20:** Jon 7:30

21 * Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe man kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk;
Näk api tepmaŋpeŋ kwet yäk. Tepmaŋpeŋ kuŋira näka api wäyäkŋeneŋ.
Täŋpäŋ wakiwakijin nikek kuŋattäŋgän api kumneŋ. Täŋkaŋ näkä päŋku
irayäŋ tätken uken in täga nämo api kuneŋ yäk. 22 * Ude yäwänä Juda
ämа ekäni ekänitä yäŋkuŋ; Näkä päŋku irayäŋ täyat-ken uken täga nämo
api kuneŋ yäŋ yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäŋ kumäkta yäyak ba
jideta yäyak? 23 * Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; In komen ämа nämo
nadäkaŋ. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik.
Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. 24 In wakijin
nikek kuŋatkä kumneŋ yäŋ täwerat. Bureni, mebärina näkŋa itat yäŋ täwet
täyat u nadäkinik nämo tänеŋo uwä wakijin pat taminŋirän mät kumneŋ.
25 Yäwänä iwet yabäŋkuŋ; E täŋ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ŋode
yäwetkuk; Mebärina uku, umunitä täwet yäpmäŋ äbäro ugän. 26 * Näkä
in manken tepmaŋpäŋ mebärijin yäŋahäkta kehäromina nikek. Upäŋkaŋ
mebärijin nämo yäŋahäwayäŋ. Naniŋ kireŋkuko u meni-ken nadäŋkuro
ugänpäŋ kome terak ŋo yäŋahäŋpäŋ täwet täyat. Naniŋ kireŋkuko unitä
man bureni yäk täyak yäk.
27 Täŋpäkaŋ Nanita ude yäweränkaŋ nämo nadäwä täreŋkuŋ. 28 * Nämo
nadäwä täreŋkuŋo unita Jesutä ŋode yäwetkuk; In Ämа Bureni-inik yäpmäŋ
aku punin peŋkaŋ mebärina näkŋa itat yäŋ api nadäwä täreneŋ. Täŋpäkaŋ
näkŋaken nadäk-nadäkpäŋ imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä
näwoŋäreŋkuko man ugänpäŋ yäk täyat. U imaka, api nadäwä täreneŋ.
29 * Naniŋ kireŋkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk
täyat ba täk täyat unita gäripi nadäŋpäŋ näk nämo nepmak täyak yäk. 30 *
Täŋpäkaŋ Jesutä man ude yäŋirän Juda ämawebe mäyaptä nadäŋ imikinik
täŋ iminŋkuŋ.

Abraham täŋo nanakiye

31 Täŋpäŋ Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ iminŋkuŋo u ŋode yäwetkuk;
In näkŋo man terakgän kuŋatnayäŋ täŋo uwä näkŋo näwaräntäknaye
bureni-inik api itneŋ. 32 Ude täŋpäŋ näkŋo man bureni nadäwä täreŋirä
man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit taminŋpäŋ tepmaŋpän
säkgämän api kuŋatneŋ yäk. 33 * Jesutä ude yäweränä Juda ämа ekäni ekäni
unitä iwetkuŋ; Wära! Nin Abraham täŋo oraniye unita säkgämän itkamäŋ
yäk. Ämа kubä täŋo topmäk-topmäkken nämoinik it yäpmäŋ äbäkamäŋ. Ba
äbot kubäta watä epän nämo täŋ iminŋ yäpmäŋ äbäkamäŋ. Upäŋ imata
topmäk-topmäkken nanik pit taminŋpäŋ tepmaŋpän säkgämän api itneŋ
yäŋ niwetan?
34 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In
kudup waki täŋo watä kuŋat-kuŋat ämа ude itkaŋ yäk. Ämа momi täk
täkaŋ uwä waki täŋo watä kuŋat-kuŋat ämа ude täk täkaŋ. 35 Täŋ ämа
kubä täŋo watä kuŋaranitä ekänini täŋo äboriye-kät täga nämo kuŋarek
yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täŋo äboriyekät pen it
yäpmäŋ ärowek yäk. 36 Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik
pit taminŋpäŋ tepmaŋpayäŋ täko uwä säkgämän-inik api kuŋatneŋ. 37 * E,
nin Abraham täŋo äboriye itkamäŋ yäŋ näwetkaŋ u nadätat. Täŋpäkaŋ in

* **8:21:** Jon 7:34,36; Jon 13:33 * **8:22:** Jon 7:35 * **8:23:** Jon 3:31 * **8:26:** Jon 7:28, 12:49
* **8:28:** Jon 3:14, 5:19 * **8:29:** Jon 8:16, 16:32 * **8:30:** Jon 7:31 * **8:33:** Mat 3:9 * **8:34:**
Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 * **8:37:** Jon 5:18

mannata bitnäk täkaŋ unita kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ nadäk täkaŋ. 38 Näk
Nantä näwoŋärek täŋkuko ugänpäŋ täwet täyat. Upäŋkaŋ inä injinken
nanjintä täwoŋärek täŋkuko upäŋ täk täkaŋ yäk.
39 * Ude yäwänä iwetkuŋ; Nin täŋo nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Je-
sutä yäwetkuk; In Abraham täŋo oraniye yäwänäku ini bumik äworekäneŋ.
40 Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäŋkuropäŋ täwerakaŋ inä nut-
nayäŋ yäk täkaŋ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämo täŋkuk. 41 *
Unita bureni ŋode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko
udegän iwat täkaŋ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuŋ; Wa!
Ninä kubokäret täŋpäŋ bäyawani nämo! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täŋo nanakiye

42 * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täŋ
namikäneŋ. Näk Anutu-ken naniktä äput, näkŋaken nadäk-nadäkna terak
nämo äput. Anututä naniŋ kireŋpewän äput. 43 * Mebäri imata näkŋo
mantä bänepjin-ken nämo yäput täyak? U ŋodeta; Näk man yäŋira in jukujin
peŋpäŋ täga nämo nadäk täkaŋ unita. 44 In-täŋo nanjin Satan. Unitäŋo
kädet iwatta gäripi nadäk täkaŋ. U bian äma däpmäk-däpmäk täk täŋkuko
unitä pen täŋ yäpmäŋ äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut iminkuko
unita bänepi-ken man bureni kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman
täŋo mähemi-inik unita äma jop yäkŋatta gäripi pähap nadäk täyak.
45 Upäŋkaŋ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkaŋ.
46 * Jide? Inken nanik kubätä näkŋo momi täga kaŋ-ahäwek? Nämoinik.
Täŋpäkaŋ näk man bureni täwerira imata näkŋo man nadäwä bureni
nämo täk täkaŋ? 47 * In nadäkaŋ? Äma ba webe Anututa biŋam kuŋat täkaŋ
uwä Anutu täŋo man nadäŋpäŋ buramik täkaŋ. Täŋpäkaŋ inä Anututa
biŋam nämo täkaŋ unita mani bitnäk täkaŋ.

Jesu ini ba Abrahamta yäŋkuk

48 * Ude yäwän nadäŋpäŋ Juda ämatä koki bumta wawäpäŋ Jesu
iwetkuŋ; Gäk Samaria äma! Mäjo wakitä kotawänkaŋ ba yäyan! yäk.
49 Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk mäjotä nämo kotatak. Näk Nan
oraŋ imik täyat upäŋkaŋ inä näk nabäŋ äwaräkuk täk täkaŋ. 50 * Näk
wäpna biŋamta nadäwätäk täŋpäŋ nämo täwet täyat. Wäpna biŋam yäŋahäk-
ahäk u Äma kubä täŋo epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkaŋ uwä
api yäpmäŋ daniwek. 51 * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo
man buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä paot-inik nämo api täneŋ.
Nämoinik!
52 Ude yäwänä Juda ämatä ŋode iwetkuŋ; Man ude yäŋiri bureni ŋode
nadäkamäŋ; Gäk mäjotä magätak! yäk. Abraham uwä kumbuk, ba profet
biani udegän kumäŋ moreŋkuŋ. Upäŋkaŋ gäk ŋode yäyan; Äma näkŋo
man yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä paot-inik nämo api täŋpek yäŋ yäyan!
53 * Jide? Gäk oranin pähap Abraham u irepmitpäŋ yäyan? U kumbuk,
ba profet biani u imaka udegän kumbuŋ. Upäŋkaŋ gäk jidewani unitä
äma u yärepmitpäŋ wäpka yäpmäŋ äroŋpäŋ yäyan? 54 Ude yäwäwä Jesutä
yäwetkuk; Näkŋa-tägän wäpna yäpmäŋ äroŋira nämo tägawek. Nämo, Nan,

* **8:39:** Mat 3:9 * **8:41:** Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 * **8:42:** 1Jo 5:1; Jon 16:28 * **8:43:** Rom 8:7; 1Jo 3:8 * **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5 * **8:47:** Jon 18:37; 1Jo 4:6 * **8:48:** Mak 3:21-22; Jon 7:20 * **8:50:** Jon 5:41 * **8:51:** Jon 5:24; Jon 6:40,47 * **8:53:** Jon 4:12

nintäŋo Anutunin yäŋ iwet täkaŋ unitä oraŋ namik täyak. 55 * Anutunin yäŋ iwet täkaŋ upäŋ mebärini nämoinik nadäkaŋ. Täŋ, näkŋawä nadäwa tärekaŋ. Nämo nadäwa tärekaŋ yäŋä, imata yäwet? Jop man ude yäŋpäŋ ingän äworewet. Ude nämo! Näk Nanta nadäwa tärewäpäŋ mani biŋam yäpmäŋ kuŋat täyat. 56 Orajin Abraham uwä näkŋo äbäkäbäk kadäni u api käwet yäŋkaŋ oretoret terak kuŋattäŋgän kaŋpäŋ wisikinikna! yäŋ yäŋkuk.

57 Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yäŋkuŋ; Wära! Gäk obaŋ 50 ude nämo täreŋkukopäŋ Abraham kaŋkun? 58 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Abraham nämo ahäwani-ken itkuro unitä itat yäk. 59 * Ude yäwänä mobä yäpmäŋpäŋ utnayäŋ täŋirä Jesu uwä äma itkuŋo u gänaŋ paotpeŋ kuŋkuk.

9

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuŋ

1 Kädet miŋin kuŋtäŋgän Jesutä äma kubä miŋi koki gänaŋ dapuri tumbanitä ahäwani u kaŋ-ahäŋkuk. 2 * Kaŋ-ahäŋpäŋ Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, netä täŋo momita äma u dapuri tumbani ahäŋkuk? Iniken ba miŋi nani täŋo? 3 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Iniken ba miŋi nani täŋo momita nämo. Anututä epän kehäromi äma ŋo terak kwawak ahäwekta Anututä inide teŋkuk. 4-5 * * Nadäkaŋ? Näk kome terak irayäŋ täyat udegän komen ämawebe täŋo topän ude api iret. Täŋpäkaŋ Nan, naniŋ kireŋkuko unitäŋo epän kepma irayäŋ täyat-ken ugän täk täkäna. Bipmäŋ urani kadäni keräp täyak. Kadäni uken epän täga nämo api täne yäk.

6 * Jesutä ude yäŋpäŋ kome terak iwit utpäŋ awähutpewän okä täŋkuk. Okä täŋpänkaŋ yäpmäŋpäŋ äma dapuri tumbani u dapuri-ken gatäŋkuk. 7 * Gatäŋpäŋ ŋode iwetpäŋ peŋ iwetkuk; Gäk kuŋkaŋ Siloam gwägu-ken garok ŋo ärut yäk. (Siloam uwä ninin man terak peŋ iwet-pewän kwani.) Jesutä ude peŋ iweränä äma u päŋku gupi ärutpäŋ dapun ijiwän kwäpäŋ eŋiken kuŋkuk. 8 Eŋiken kuŋirän noriye ba äma ätu ketem ba moneŋta yäŋapik täŋkuko-ken unitä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; U kawut! Äma imaka imakata ninken yäŋapik täŋkuko unitä ba äbätak? 9 Ude yäŋirä ätutä yäŋkuŋ; Ini u! yäk. Ba ätutä yäŋkuŋ; Nämo yäk. Udewani bumik yäk. Ude yäŋirä ini yäwetkuk; Näkŋa äbätat! yäk.

10 Ude yäwänä iwet yabäŋkuŋ; Jide täŋpäŋ dapun ijitan? 11 Yäwäwä äma unitä yäwetkuk; Äma kubä wäpi Jesu unitä okä dapuna-ken gatäŋkaŋ ŋode näwerak; Gäk Siloam gwägu-ken kuŋkaŋ gupka ärut yäŋ näwerak. Näweränkaŋ näk u päŋku ume ärutkaŋ eruk dapun ijit yäk. 12 Ude yäwänä iwet yabäŋkuŋ; Äma u de itak? Yäwäwä yäwetkuk; Näk nämo nadätat yäk.

Parisi ämatä man wärät-wärät täŋkuŋ

13 Ude yäwänkaŋ ämawebetä dapuri tumbani u yäŋikŋat yäpmäŋ Parisi äma ätuken kuŋkuŋ. 14-15 * Kepma Jesutä okä awähutpäŋ dapuri-ken gatäŋkuko u Sabat kadäni-ken täŋkuko unita Parisitä äma u iwet yabäŋkuŋ; Dapun jide täŋpäŋ ijin? Yäwäwä yäwetkuk; Äma u dapuna-ken okäpäŋ

* **8:55:** Jon 7:28-29 * **8:58:** Jon 1:1 * **8:59:** Jon 10:31 * **9:2:** Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 * **9:3:** Jon 11:4 * **9:4-5:** Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 * **9:4-5:** Mat 5:14; Jon 8:12 * **9:6:** Mak 8:23 * **9:7:** 2Kin 5:10 * **9:14-15:** Luk 13:14

gatäŋirän päŋku ume ärutpäŋ ukengän dapun ijit yäk. 16 * Ude yäŋirän Parisi äma ätutä yäŋkuŋ; Äma uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä orekir-itnin irepmitak yäk. Ude yäŋirä ätutä yäŋkuŋ; Uwä momi äma yäwänäku imaka kudupi udewani täga nämo täyek yäk. Ude yäŋpäŋ ini-tägän man wärät-wärät täŋkuŋ.

17 * Täŋpäŋ äma uwä äneŋi ŋode iwet yabäŋkuŋ; Äma dapunka täŋpewän ijino u gäkä unita netä yäŋ yäyan? Ude yäwäwä yäŋkuk; U profet kubä yäk. 18 Ude yäwänkaŋ Juda äma ekäni ekäni unitä äma u bureni dapun tumäk itkukopäŋ dapun äneŋi ijik yäŋ nämo nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ miŋi nani yämagut yäpmäŋ äbuŋ 19 Yämagut yäpmäŋ äbäŋpäŋ yäwet yabäŋkuŋ; Äma ŋo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yäŋ iwet täkamän u ŋo? U jide täŋpäŋ dapun ijik? 20 Yäwäwä miŋi nanitä ŋode yäwetkumän; Uwä nanaknek yäk. Nek nadäkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahäŋkuk yäk. 21 Upäŋkaŋ jide täŋpäŋ dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yäŋ nämo nadäkamäk yäk. U bian tägaŋkuko unita ini iwet yabäwäkaŋ täwerän yäk. 22-23 * Uwä Juda ämata umuntaŋpäŋ ude yäŋkumän. Juda äma ekäni ekänitä man ŋode yäŋpäŋ uku yäŋkehärom taŋkuŋ; Äma kubätä Jesu u Kristo yäŋ yäwänä äma u kudupi eŋi gänaŋ ärokta api yäjiwätne yäŋ yäŋkuŋ. 24 * Täŋpäkaŋ äma dapuri tumbani u äneŋi ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu iniŋ oretpäŋ man bureni yä! Ninä äma unitäŋo mebäri nadäkamäŋ. U momi äma yäk.

25 Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yäŋ nämo nadätat. Upäŋkaŋ näk ŋode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropäŋ dapun ijitat ŋo yäk. 26 Yäwänä Juda äma unitä iwetkuŋ; Jide täŋpäŋ dapunka täŋpewän injin? 27 Yäwäwä yäwetkuk; Näk täweraro u nämo nadäŋ? Imata äneŋi niwerän yäŋkaŋ yäkaŋ? Inä iwaräntäkiye täna yäŋpäŋ ba yäkaŋ? 28 Ude yäwänä yäŋärok man ŋode iwetkuŋ; Gäkŋa uyaku iwaräntäki. Ninäwä Moses täŋo iwaräntäkiye yäk. 29 * Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadäkamäŋ. Upäŋkaŋ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yäŋ nämo nadäkamäŋ!

30 Yäŋirä äma unitä man kowata ŋode yäwetkuk; Intä ude yäŋirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täŋpewän ijiro upäŋkaŋ imata äma u deken naniktä äbäk yäŋ nämo nadäkaŋ? 31 * Ninä ŋode nadäk täkamäŋ; Anutu uwä äma momi nikek nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Täŋpäŋ kubätä iniŋ oretpäŋ mani buramiwänä täŋkentäŋ imek yäk. 32 Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täŋpewän ijiŋkuk yäŋ biŋam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadäŋ yäpmäŋ äbumäŋ. 33 * Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide täŋpäŋ täŋpän? 34 * Yäwänä koki wawäpäŋ ŋode iwetkuŋ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ŋonitä manbiŋam yäŋpäŋ täga niwoŋärewen? Ude yäŋpäŋ iwat kireŋkuŋ.

Bänep bipmäŋ urani täŋo manbiŋam

35 Iwat kireŋirä Jesutä biŋam u nadäŋkaŋ kaŋ-ahäŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk Äma Bureni-inik nadäŋ imitan? 36 Yäwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwoŋäreŋiri kaŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋpa! yäk. 37 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabäŋiri man gäwetat

* **9:16:** Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 * **9:17:** Jon 4:19 * **9:22-23:** Jon 7:13 * **9:24:** Jos 7:19 * **9:29:** Jon 8:14 * **9:31:** Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 * **9:33:** Jon 9:16 * **9:34:** Sam 51:5; Jon 9:2 * **9:37:** Jon 4:26

ŋo näkŋa yäk. 38 Yäwänä yäŋkuk; Ekäni, bureni! Näk nadäŋ gamikinik
täyat yäk. Ude yäŋpäŋ gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ oretkuk.
39 * Täŋirän Jesutä yäŋkuk; Näkä komen äma mebärijin kwawak yäpmäŋ
danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneŋ. Täŋ, dapuri
ijiwanitä dapun tumäk täneŋ yäk. 40 * Ude yäwänä Parisi äma bok itkuŋo
unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Ai! Ninta dapun tumäk yäŋ yäyan? 41 * Yäwäwä
Jesutä yäwetkuk; In dapun tumäk yäwänäku momijin nikek nämo itkäneŋ.
Upäŋkaŋ nin dapun ijiwani yäŋ yäk täkaŋ unita momijin mät pat tamek
yäk.

10

Jesu uwä yawak täŋo mähemi tägagämän

1 Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera
nadäwut; Äma kubätä yawak täŋo yewa gänaŋ ärowa yäŋpäŋ yäma siwoŋi-
ken nämo äroŋpäŋ jopi-ken tädotpeŋ äpmoŋpeko uwä kubo äma. 2 Täŋ äma
yäma pewani-ken siwoŋi äroweko uwä yawak täŋo mähemi. 3 Mähemitä
äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äroŋpäŋä
iniken yawakiye wäpi terakgän gera yäŋirän nadäneŋ. Täŋpäŋ dubini-
ken äbäŋirä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ yäman äpämaŋ kwek. 4 * Äpämaŋ yäman
kumaŋ intäjukun kuŋirän yawakiyetä mähemi kotäki nadäŋit iwatneŋ.
5 Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneŋ. Nämoinik, kudupi kotäk
nadäŋpäŋ metäŋpeŋ kuneŋ yäk. 6 * Jesutä man wärani ude yäwerirän
mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ.

7 Man wärani täŋo mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋo unita Jesutä man
yäpurärätpäŋ ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak
täŋo yäma bureni-inik. 8 * Äma intäjukun äbäŋpäŋ yawakta watä epän täk
täŋkuŋo uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täŋkuŋ. 9 *
Täŋpäkaŋ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän
yewa gänaŋ ärokta äbayäŋ täko uwä äroŋpäŋ säkgämän api irek. Kuŋ äbäk
täŋkaŋ ketem tägagämän api nak täŋpek. 10 Täŋpäkaŋ kubo äma uwä imaka
kubäta nämo äbek. U yawak kubo täŋit kumäŋ-kumäŋ däpmäŋit täŋpek.
Upäŋkaŋ nähä yawak irit kuŋat-kuŋat gäripi nikek yämikta äbut.

11 * Näk yawak täŋo mähemi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän
kaŋ irut yäŋ nadäŋpäŋ gupnata nämo iyap taŋpäŋ api iniŋ kirewet. 12 *
Täŋpäkaŋ äma yawak watäni itkaŋ gwäki yäpmäk täkaŋ uwä mähemi
bureni nämo. Aŋ komi kubä yawak yewayäŋ äbäŋirän äma uwä kaŋpäŋ
umuntaŋpeŋ yawak yabä kätäŋpäŋ metäŋpeŋ kwek. Metäŋpeŋ kuŋirän
aŋ komi u yawak däpmäŋpäŋ yäwat kirenеŋ. 13 Imata, äma uwä yawakta
gäripi-inik nämo nadäk täkaŋ. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkaŋ
unita umuri kubä ahäŋ yämiŋirän metäŋpeŋ kuk täkaŋ.

14-15 * * Upäŋkaŋ näk yawak täŋo mähemi bureni-inik. Nantä näka
nadäŋ namikinik täk täyak udegän näk yawaknayeta nadäŋ yämikinik täk
täyat. Täŋpäŋ näk Nanta nadäŋ imikinik täk täyat udegän yawaknayetä
nadäŋ namikinik täk täkaŋ. Yawaknayeta yäŋpäŋ gupna iniŋ kirekta

---

* **9:39:** Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15 * **9:40:** Mat 15:14, 23:26 * **9:41:** Jon 15:22
* **10:4:** Jon 10:27 * **10:6:** Jon 16:25 * **10:8:** Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * **10:9:** Sam 118:20;
Jon 14:6 * **10:11:** Sam 23:1; Rev 7:17 * **10:12:** Apos 20:29 * **10:14-15:** Jon 10:27; 2Ti
2:19 * **10:14-15:** Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16

nämo bitnätat. 16 * In nadäkaŋ? Yawaknaye ini ŋo nanik-gänpäŋ nämo yabäŋ yäwat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkaŋ. U yämagurira näkŋo man kotäk nadäŋpäŋ näwat yäpmäŋ äbäŋirä äbot kubägän api yepmaŋpet. Yepmaŋpa kubä-kengän ririrä mähemi kubä-tägän api yabäŋ yäwarek.

17 * Täŋpäkaŋ näk gupna api iniŋ kirewero upäŋkaŋ äneŋi pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadätak. 18 * Äma kubätä näkŋo irit jop nadäŋ täga nämo nomägarek, näkŋa yäwakaŋ uyaku. Näkŋatägän gupna täga iniŋ kirewet. Gupna iniŋ kirekta ba äneŋi yäpmäkta u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi peŋ naminŋkuk yäk.

19 * Jesutä man ude yäŋirän Juda äma ekäni ekänitä nadäŋpäŋ äneŋi nadäk yarä nikek iŋitkuŋ. 20 * Täŋpäŋ äma ätutäwä yäŋkuŋ; Mäjotä magärirän nadäk-nadäki paoränkaŋ man ŋodewä yäyak! Man yäyak u nadäneŋo! yäk. 21 Ude yäŋirä äma ätutäwä yäŋkuŋ; Ude nämo! Mäjotä magärirän jide täŋpäŋ man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjotä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämo yäpän täganeŋ yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täŋ imiŋkuŋ

22 Täŋpäkaŋ Juda täŋo orekirit kubä keräp taŋkuk. Orekirit uwä kudupi eŋi kodaki täŋpäŋ yäma bian dätkuŋo u nadäkta pewani. Mänit kadäniken täk täŋkuŋonik. 23 Eruk orekirit u keräp taŋirän Jesu kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ kumaŋ kukŋi käda wäpi Solomon täŋo Itpäŋ-nadäk Bägup ukäda päŋku itkuk. 24 * Uken ririrän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäjiŋpäŋ iwet yabäk ŋode täŋkuŋ; Gäk jidegän mebärika siwoŋi api niweren? U nadäna yäŋpäŋ nadäwätäk terak kuŋatkamäŋ yäk. Eruk siwoŋi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?

25 * Ude iwet yabäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upäŋkaŋ in nadäwä bureni nämo täŋkuŋ. Kudän kudupi Nana täŋo wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkaŋ. 26 * Upäŋkaŋ inä näkŋo yawak nämo unita nadäŋ namikinik nämo täk täkaŋ. 27 * Näkŋo yawaknaye uwä manna nadäŋpäŋ näwat täkaŋ. Näwarirä yabäŋpäŋ-nadäk täk täyat. 28 * Täŋpäŋ irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik api kumneŋ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämo api nomägarek. 29 Yawaknaye uwä Nanatä näka naniŋ kireŋkuk. Nana täŋo kehäromitä imaka kuduptagän täŋo kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täŋo keri-ken nanik täga nämo api kubo täwek. 30 In nadäkaŋ? Nana-kät nek kubägän yäk.

31 * Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayäŋ mobä poriŋkuŋ. 32 Täŋirä Jesutä yäwetkuk; Näk Nana täŋo kudän tägatäga mäyap täŋ yäpmäŋ äbätat. Kudän jide u täŋira kaŋpäŋ nutnayäŋ täkaŋ? 33 * Yäwänä iwetkuŋ; Ude nämo. Imaka kubä terak nämo gutnayäŋ täkamäŋ. Gäk Anutu yäŋärok man iwet täyan unita täkamäŋ yäk. Gäk äma jopi kubä upäŋkaŋ Näk Anutu yäŋ niwet täyan!

---

* **10:16:** Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 * **10:17:** Plp 2:8-9 * **10:18:** Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 * **10:19:** Jon 7:43 * **10:20:** Jon 7:20, 8:48 * **10:24:** Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 * **10:25:** Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 * **10:26:** Jon 6:64, 8:45 * **10:27:** Jon 8:47, 10:3 * **10:28:** Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 * **10:31:** Jon 8:59 * **10:33:** Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18

34 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In-täŋo baga man kudän täwani terak
man Anututä yäŋkuko u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? Uterak Anututä
ŋode yäŋkuk; Näk täwetat, in anutu. 35 * Eruk, nin nadäkamäŋ, man
kudän Anutu täŋo man terak kudän täwani kudup uwä burenigän. Täŋ,
ämawebe Anutu täŋo man buraminŋkuŋo unita “In anutu” yäŋ yäwetkuko
u imaka, burenigän. 36 Unita näk Anutu täŋo nanaki yäŋ täwerira in
imata gäk Anutu yäŋärok man iwetan yäŋ näwet täkaŋ? Anututä ini näk
iwoyäŋpäŋ kome terak naniŋ kireŋpewän äput. 37 Unita näk Nana täŋo
kudän bureni nämo täk täyat täŋpäwä näka nadäwä bureni nämo täŋpek.
38 * Upäŋkaŋ näk Nana täŋo epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk
täyat unita nadäwä bureni nämo täŋpäwä imaka imaka täŋira nabäk täkaŋ
unita nadäwä bureni-inik täŋput. Ude täŋkaŋ uyaku näk Nana-kät kowat
kwasikorän täk täkamäk yäŋ u täga api nadäwä tumneŋ yäk.
39 * Jesutä ude yäwänä äneŋi iŋitnayäŋ täŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ keri yokut
täŋpän kwäpeŋ kuŋkuk. 40 * Keri yokut täŋpän kwäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ
kome Jontä bian ume ärut yämiŋkuk-ken Jodan ume kukŋi udude päŋku
itkuk. 41 Päŋku u ririän ämawebe mäyap äbä ahäŋ iminkuŋ. Ahäŋ
iminpäŋ yäŋkuŋ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täŋirän
kaŋkumäŋ. Upäŋkaŋ imaka äma uterak bureni api ahäneŋ yäŋ niwetkuko
u bureni ahäkaŋ! 42 * Täŋpäkaŋ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadäŋ
imikinik täŋkuŋ.

11

Lasarus kumbuko unitäŋo manbiŋam

1 * Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi Lasarus käyäm täŋ itkuk. U Betani
komeken, wanoriyat Maria kenta Matakät it täŋkuŋonik. 2-3 * * Maria
uwä Jesu kuroŋi-ken ume käbäŋi täga nikek ärut iminpäŋ gwäki pujiŋipäŋ
kuroŋi täŋ-kohoyäŋkuko u. Täŋpäkaŋ noripaki Lasarus käyäm taŋi täŋirän
Maria kenta Matatä Jesuken manbiŋam ŋode pewän kuŋkuŋ; Ekäni, äma
gäkä unita gäripi-inik nadäk täyan uwä käyäm taŋi täyak yäk.
4 * Eruk, Jesutä manbiŋam u nadäŋpäŋ yäŋkuk; Käyäm täyak u nämo api
kumbek. Käyäm uterak Anutu täŋo wäpi biŋam api ärowek. Ba käyäm
uterak Anutu Nanakitä wäpi biŋam api yäpek yäk. 5-6 Täŋkaŋ Jesutä Mata
Maria-kät noripaki Lasarus unita gäripi-inik nadäk täŋkuko unita Lasarus
u käyäm täyak yäŋ nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku nämo yabäŋkuk. Itkukken u
kepma yaräkät itkuk. 7 Kepma yarä itpäŋä Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk;
Eruk, Judia komeken äneŋi kuna yäk.
8 * Ude yäwänä iwaräntäkiyetä kikŋutpäŋ iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma,
ude nämo! Kome uken Juda äma ekäni ekänitä mobätä gutnayäŋ
täŋkuŋo ukeŋo nämo nadätan? U bian nämo upäŋ imata äneŋi kwayäŋ
yäyan? 9 * Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Kepma
kubä edaptä kadäni käroŋi, 12 auas udeta nämo ijik täyak? Unita äma
kubätä kepma täŋo peŋyäŋek-ken kuŋareko uwä nämo maŋurek. Peŋyäŋek
gänaŋ kwawakgän kuŋareko unita. 10 * Upäŋkaŋ bipani kuŋareko uwä

* **10:34:** Sam 82:6 * **10:35:** Mat 5:18 * **10:38:** Jon 14:10-11 * **10:39:** Luk 4:30; Jon 8:59 * **10:40:** Jon 1:28 * **10:42:** Jon 7:31 * **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2-3:** Jon 12:3 * **11:2-3:** Jon 11:36 * **11:4:** Jon 9:3, 11:40 * **11:8:** Jon 8:59 * **11:9:** Jon 9:4-5 * **11:10:** 1Jo 2:11

bipmäŋ urani unita ŋoba-ŋoba täŋtäŋ kuŋarek. 11 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk;
Notninpak Lasarus uwä däpmon pätak. Däpmon parirän päŋku yäwa
kikŋurayäŋ yäk. 12 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Ima yäyan?
Däpmongän patpäŋä äneŋi tägaŋpäŋ ini täga akwek! yäk. 13 Jesutä Lasarus
däpmon pätak yäŋ yäŋirän iwaräntäkiyetä Lasarus däpmon bureni pätak
yäŋ nadäŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesutä ini uwä Lasarus kumak yäŋ nadäŋpäŋ
däpmon pat itak yäŋ yäŋkuk. 14 Täŋpäŋ iwaräntäkiye täŋguŋtaŋ irirä Jesutä
siwoŋi ŋode yäwetkuk; U kumak yäk. 15 Nin dubini-ken nämo iritna
kumako unita bänep täga nadätat. Imata, näk imaka kubä täŋira in kaŋpäŋ
nadäŋpäŋ nadäŋ namikinik api täneŋ. Eruk päŋku käna! 16 * Ude yäŋirän
Tomas wäpi kubä Didimus unitä Juda ämatä Jesu api utneŋ yäŋpäŋ noriye
yäwetkuk; Penta kunakaŋ kaŋ nidäput! yäk.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo mebäri u Jesu

17-19 Eruk Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem peŋpeŋ päŋku kädet keräpi 3
kilomitas ude kuŋpäŋ Betani yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ yabäŋkuŋ;
Kome uken nanik ämawebe mäyaptä äbäŋpäŋ Mata kenta Maria bänepi
täŋ-kawatakta penta irirä yabäŋkuŋ. 20 Ude täŋirä Mata Jesu äbätak yäŋ
nadäŋpäŋ Maria eŋiken ugän irirän ini uwä Jesu imaguraŋäŋ kädet miŋin
päŋku kaŋ-ahäŋkuk. 21 * Kaŋ-ahäŋpäŋä iwetkuk; Ekäni, gäk ŋo itkun
yäwänäku wanotna nämo kumbän. 22 Upäŋkaŋ näk nadätat, gäk imaka
kubäta Anutu-ken iwet yabäŋiri täga nadäŋ gamayäŋ yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täŋpeno. Wanotka kodak
taŋpäŋ äneŋi akwayäŋ yäk. 24 * Ude iweränä Matatä yäŋkuk; Bureni,
kadäni pähapken kodak taŋpäŋ api akwek yäŋ nadätat. Kadäni uken
ämawebe kuduptagän api akuneŋ yäk. 25 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk;
Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäŋo mebäri ba irit kehäromi täŋo
mebäri u näk. Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpeŋ kuŋarayäŋ täko
uwä kumbayäŋ täko upäŋkaŋ äneŋi api kodak taŋpeŋ akwek. 26 * Bureni,
äma kubätä nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä nämoinik api
kumbek! Mata, man yäyat ŋo nadäŋiri bureni täyak ba nämo? 27 * Ude
yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu
täŋo Nanaki. Anututä kome terak äbäkta bian iwoyäŋkuko u gäk yäk.

28 Matatä ude yäŋpäŋ päŋku noripaki Maria u inigän yäŋikŋat päŋku
teŋpäŋ jiap man terak ŋode iwetkuk; Yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma äbäko itkaŋ
gäka yäyak yäk. 29 * Mariatä ude nadäŋpäŋä bäräŋek terakgän akumaŋ
Jesuken kuŋkuk. 30 Jesuwä yotpärareken nämo ahäŋkuk, bägup Matatä
pengän kaŋ-ahäŋkuk-ken ugän irirän.

31 Täŋpäkaŋ Juda ämawebe penta Maria-kät eŋi gänaŋ ugän itkaŋ konäm
butewaki täŋ itkuŋonik. Täŋ ittäŋgän kaŋkuŋ; Maria bäräŋek terak aku-
maŋ yäman umu kuŋirän kaŋkuŋ. Kaŋpäŋ ŋode nadäŋkaŋ iwat yäpmäŋ
kuŋkuŋ; U wanori äneŋkuŋ-ken u korayäŋ kuyak yäŋ nadäŋkuŋ.

32 * Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahäŋpäŋä Jesu dubini-ken päŋku
gukuri imän äpmoŋpäpäŋ konäm butewaki terak ŋode iwetkuk; Ekäni,
gäk ŋo itkun yäwänäku näkŋo wanotna ŋo nämo kumbän yäk. 33 Ude
iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuŋo u konäm korirä
yabäŋpäŋ bänepi ägekoräpäŋ butewaki pähap nadäŋkuk. 34 Ude täŋpäŋ

---

* **11:11:** Mat 9:24 * **11:16:** Mak 14:31 * **11:21:** Jon 11:32 * **11:24:** Jon 5:29 * **11:26:** Jon 8:51 * **11:27:** Jon 6:69 * **11:29:** Jon 11:20 * **11:32:** Jon 11:21

yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Ekäni,
äbäŋkaŋ ka yäk. 35-36 * Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täŋirän ämawebe
päke unitä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Ŋo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik
nadäk täyak unita butewaki nadäŋpäŋ kotak yäk. 37 * Ätutä ude yäwäkaŋ
ätutäwä yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma dapuri tumbani yäpän tägaŋ yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma ŋo käyäm täŋ itkuk-ken ugän täŋkentäŋ iminaŋi täŋirän
kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneŋi yäpmäŋ aku teŋkuk

38 * Täŋpäkaŋ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadäŋpäŋ Lasarus
äneŋkuŋ-ken u kuŋkuk. Awaŋ u mobä taŋi kubäpäŋ äneŋpani. Täŋkaŋ
mobä kubäpäŋ awaŋ meni täŋpipiwani. 39 Kuŋpäŋä yäwetkuk; Mobä awaŋ
meni täŋpipiwani ŋo yäpmäŋ kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori
wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ŋo kumbänpäŋ äneŋkaŋ kepma yaräbok-
yaräbok itkamäŋ unita käbäŋi wakiinik ŋo piätak yäk. 40 * Matatä ude
yäwänä, Jesutä ŋode iwetkuk; Näk pengän ŋode gäweraro u nämo nadätan?
Gäk nadäŋ namikinik täŋpäŋä Anutu täŋo kudän kehäromi nikek ahäŋirän
täga käwen yäŋ gäwerat. 41 Eruk, mobä taŋi awaŋ meni peŋpipiwani u
yäpmäŋ kewewäkaŋ Jesutä kunum gänaŋ dapun ijiŋpewän ärowäpäŋ ŋode
yäŋkuk; Nan, gäk näkŋo yäŋapik manna uku nadäŋ namino unita gäka
bänep täga nadäŋ gamitat. 42 * Täŋpäkaŋ Nan, gäk näkŋo yäŋapik manna
nadäŋ namik täyan u nadätat upäŋkaŋ ämawebe itkaŋ ŋonita yäŋpäŋ man
ŋowä gäwetat. Gäkä näk nepmaŋpi äput yäŋ kaŋ nadäwut yäŋpäŋ man ŋo
yäyat.

43 Ude yäŋpäŋ gera terak ŋode yäŋkuk; Lasarus, gäk akumaŋ äbi!
44 Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keri kuroŋi ba iŋami
dapun uwäk täwani nikek unitä akumaŋ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek
u wärämut iminŋpäŋ tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuŋ
Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

45 * Jesutä ude täŋpänkaŋ Juda äma Mariaken äbuŋo unitä Jesutä imaka
kudän kudupi täŋkuko u kaŋpäŋä nadäkinik täŋ iminŋkuŋ. 46 * Nadäkinik
täŋ iminŋkuŋo upäŋkaŋ ätutäwä päŋku Parisi äma Jesutä kudän täŋkuko u
yäwetkuŋ. 47 Täŋpäkaŋ bämop ämakät Parisi ämatä päŋku Juda äma ekäni
ekäni u yäwetkuŋ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ŋonita
jide api täŋ imine? 48 Kaŋäwaräkuk täŋitna udegän täŋ yäpmäŋ kuŋtäyon
ämawebe kuduptagän unita biŋam tänеŋ yäk. Täŋpäkaŋ Rom täŋo komi
ämatä äbäŋpäŋ iwan täŋ niminŋpäŋ kudupi yotkät ämawebe äbotniye api
täŋpä wanеŋ yäk.

49 Ude yäwäkaŋ uken nanik bämop äma intäjukun täŋpani kubä wäpi
Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämo! 50 * In ŋode nämo nadäkaŋ? Ämawebe
kumän-tagän paotneŋo udeta äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäk. 51-52 *
* Kaifastä man ude yäŋkuko u iniken nadäk-nadäkpäŋ nämo yäŋkuk.
Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä imaka ŋode
api ahäwekta yäwani u uwäk täŋkuk; Jesutä kumäŋpäŋ Juda ämawebe api

---

* **11:35-36:** Luk 19:41 * **11:37:** Jon 9:6 * **11:38:** Mat 27:60 * **11:40:** Jon 11:4,23-26
* **11:42:** Jon 12:30 * **11:45:** Jon 4:48, 7:31 * **11:46:** Luk 16:31 * **11:50:** Jon 18:14
* **11:51-52:** Stt 50:20 * **11:51-52:** Jon 10:16, 17:21; 1Jo 2:2

täŋkentäwek. Täŋpäkaŋ Juda ämawebe täŋkentäŋ yämik-tagän nämo. Uwä kumäŋpäŋ Anutu täŋo nanakiye uken-uken ittäŋ kukaŋ u äbot kubägän api yepmaŋpän itneŋ. Man Kaifastä yäŋkuko uwä uwäk täŋkuk.

53 * Eruk kepma uken yäput peŋpäŋ yäŋkaŋ Jesu utpewä kumäkta man epän täŋtäŋ kuŋkuŋ. 54 * Ude täŋirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuŋatkuk. Kome u peŋpeŋ gägäni käda kome jopi dubiniken yotpärare kubä wäpi Efraim uken päŋku iwaräntäkiye-kät itkuŋ. 55 * Eruk, Juda nanik täŋo orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduptagän Jerusalem yotpärare-kengän kuŋ moreŋkuŋ. 56 * Kuŋpäŋä Jesu kaŋ-ahäna yäŋpäŋ kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ ini-tägän man ŋode yäŋkuŋ; In jide nadäkaŋ? U nintäŋo orekirit kadäni ŋo nämo käwep päbä käwek yäk. 57 Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuŋ; Äma kubätä Jesu u uken itak yäŋ nadäŋpäŋä yäŋahäwänkaŋ päŋku iŋitpäŋ komi eŋi gänaŋ kaŋ tena yäŋ yäŋkuŋ.

12

Mariatä Jesu kuroŋi ärutkuk
Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

1 * Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp taŋirän Jesu Betani yotpärare-ken kuŋkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbaniken nanik wädäŋ tädotkuko unitäŋo kome. 2 * Täŋpäkaŋ kome uken Jesu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. Eruk ketem nänayäŋ Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta naŋkuŋ. 3 * Naŋ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäŋi säkgämän ikekpäŋ Jesu kuroŋi-ken piŋ ibatkuk. Piŋ ibatpäŋ gwäki pujiŋpäŋ kuroŋi täŋkohoyäŋkuk. Täŋirän ume unitäŋo käbäŋi äma päke itkuŋo u nadäŋkuŋ.

4 * Täŋpäkaŋ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan keri terak pekta yäwani unitä käbäŋi u nadäŋpäŋ yäŋkuk; 5 * E! Ume u gwäki ärowani, äma moneŋ epän obaŋ kubäta täŋpäŋ yäpmäk täkaŋ ude. Ume u yäpmäŋpäŋ ämata yämiŋkaŋ moneŋ yäpmäŋpäŋ äma jäwärita yäminaŋi yäk. 6 Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadäŋ yämani. Uwä kubo äma unita man ude yäŋkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä itkaŋ kubota täk täŋkukonik.

7 * Eruk, Judastä man ude yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ iwetkuk; Ibeweno! Ume käbäŋi nikek iŋirako u iŋit yäpmäŋ kuŋirän näkŋo kumäk-kumäk kadäni ahäŋirän piŋ nabatta yäwani. 8 * Täŋkaŋ äma jäwäri uwä inkät kadäni käroŋi api it yäpmäŋ äroneŋ. Upäŋkaŋ nähä inkät kadäni käroŋi nämo api it yäpmäŋ ärone yäŋ yäŋkuk.

9 * Täŋpäkaŋ Jesu Betani komeken itak yäŋ biŋam nadäŋpäŋ äma mäyap käna yäŋkaŋ päŋku ahäŋ imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Jesugän kakta nämo kuŋkuŋ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko u imaka, bok yabänayäŋ kuŋkuŋ. 10-11 * Jesutä Lasarus täŋkentäŋ imiŋkuko u nadäŋpäŋ Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätäŋpeŋ Jesuta nadäkinik täŋkuŋ.

---

* **11:53:** Jon 5:18 * **11:54:** Jon 7:1 * **11:55:** 2Sto 30:17; Apos 21:26 * **11:56:** Jon 7:11 * **12:1:** Jon 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40 * **12:3:** Luk 7:37-38 * **12:4:** Jon 18:3 * **12:5:** Mat 19:21 * **12:7:** Jon 19:40 * **12:8:** Lo 15:11 * **12:9:** Jon 11:43-44 * **12:10-11:** Jon 11:45

Ude täŋirä bämop äma unitä kokwawak nadäŋpäŋ Lasarus kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äroŋkuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

12 Eruk, patkuŋo yäŋewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta
Jerusalem kuŋkuŋo u Jesu ŋo äbätak yäŋ manbiŋam nadäŋkuŋ. 13 *
Nadäŋpäŋ imuk yeŋ yäpmäŋpäŋ Jesutä kädet äbayäŋ täŋkuk-ken päŋku
itpäŋ gera ŋode yäŋkuŋ;
Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!
Isrel täŋo intäjukun äma iniŋ oretna!
Man ude yäŋkuŋ.
14 Täŋpäkaŋ Jesu ini uwä doŋki gubaŋi kubä kaŋ-ahäŋpäŋ uterak päro
maŋitkaŋ äbuk. Ude täŋirän manbiŋam ŋode bian kudän täwani u bureni
ahäŋkuk;
15 Jerusalem ämawebe, umuntäneŋo!
Intäjukun ämajin äbäŋ tamitak ŋo.
U doŋki gubaŋi terak maŋitkaŋ äbätak ŋo! yäk. *Sek 9:9*
16 * Man ude kudän täwani pätkaŋ Jesu täŋo iwaräntäkiyetä man uwä
pengän nadäwä nämo täreŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ Jesu kunum gänaŋ äroŋpäŋ
wäpi biŋam ikek iränkaŋ mäden man u nadäŋpäŋ imaka ŋokeŋo ämawebetä
täŋ imiŋkuŋo unitäŋo mebäri nadäwä täreŋkuŋ.
17 * Täŋpäkaŋ Jesutä Lasarus awaŋ gänaŋ nanik yäŋpewän akuŋkuko
kadäni ugän ämawebe mäyaptä kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kaŋpäŋ nadäŋkaŋ
manbiŋam u yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋ. 18 Yäŋahäŋtäŋ kuŋirä ämawebe mäyaptä
kudän kudupi unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ Jesu doŋki terak äbätak yäŋ
nadäŋpäŋ känayäŋ kuŋkuŋ. 19 * Ude täŋirä Parisi ämatä yabäŋpäŋ ini-tägän
yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduptagän iwatkaŋ
yäk. Iŋitnayäŋ nadämäŋo ukeŋo täna wakaŋ ubayäŋ. Man ude yäŋkuŋ.

Jesu ini kumäkta yäŋkuk

20 Ämawebe Pasova Orekiritta äbuŋo ukät nanik ätu Grik äma, guŋ
äbotken nanik. 21 * Grik äma unitä päŋku Filip, Galili kome, Betsaida
yotpärareken nanik u kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuŋ; Notninpak, nin Jesu känayäŋ
äbäkamäŋ yäk. 22 Eruk, ude iweräwä Filiptä päŋku Andru iweränkaŋ bok
päŋku Jesu iwetkumän.
23 * Täŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam yäpmäkta
kadäni ahätak ŋo. 24 * Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi
kome gänaŋ peŋirä nämo waweko jide täŋpäŋ käruk tädorek? Nämo. Täŋ,
mujipi u kome gänaŋ peŋirä waweko uyaku käruk tädotpäŋ äbäŋirän
bureni mäyap ahäŋ bumbum täneŋ yäk. 25 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; U udegän
äma iniken irit kuŋat-kuŋarita iyaptak täkaŋ uwä api paotneŋ. Täŋ, äma
irit kuŋat-kuŋari kome terak ŋo mäde ut imik täkaŋ uwä irit kehäromi,
paot-paori nämo u api kaŋ-ahäneŋ. 26 * Täŋpäkaŋ in kubätä watä epän
ämana ude irayäŋ nadäŋpäŋä näk kaŋ näwarän. Ude täŋpäŋä näkä it täyat-
ken bok api itde. Nadäkaŋ? Äma täŋkentäŋ namik täkaŋ u Nanatä api oraŋ
yämek.

---

* **12:13:** Mat 27:42; Jon 1:49 * **12:16:** Jon 2:22 * **12:17:** Jon 11:43-44 * **12:19:** Jon 11:48 * **12:21:** Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 * **12:23:** Jon 13:31-32; Jon 17:1 * **12:24:** 1Ko 15:36 * **12:25:** Mat 16:25 * **12:26:** Jon 14:3, 17:24

27 * Ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat.
Unita jide yäwet? Nan, gäk nadäŋ naminŋiri bäräpi ahäŋ namayäŋ täyak u
äbä närepmirän yäŋ yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahäŋ namikta yäwani.
Mebäri udetagän äput. 28 * Unita Nan, täŋpewi wäpka biŋam taŋi kaŋ ahäŋ
parän! Ude yäŋirän man kotäk kubä kunum gänaŋ naniktä ŋode äpuk;
Wäpna biŋam täŋpewa taŋi ahäŋkuko udegän api täŋpet yäk. 29 * Man kotäk
ude yäŋirän äma päke itkuŋo unitäwä iromäŋtä yäyak yäŋ yäŋkuŋ. Täŋ
ätutäwä Nämo yäk. Aŋerotä yäyak yäŋ yäŋkuŋ.

30 * Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahäŋirän nadäkaŋ u näka
nämo. U intä nadäwut yäŋpäŋ yäyak. 31 * Apiŋo Anututä komen
ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋari yäpmäŋ daniwayäŋ. Täŋpäŋ kome ŋonitäŋo
intäjukun äma u pimiŋ maŋpän kwayäŋ. 32 * Kadäni keräp taŋirän ämatä
näk yäpmäŋ päŋaku punin api nepmaneŋ. Kadäni uken ämawebe komeni
komeni kudup yäŋporiŋ päbä dubina-kengän api yepmaŋpet yäk. 33 *
Jesutä jide täŋ imiŋirä api kumbeko unitäŋo man wärani ude yäŋkuk.

34 * Eruk, Jesutä man ude yäŋirän ämawebe päke itkuŋo unitä yäŋkuŋ;
Ude nämo. Nin Baga man terak ŋode daniŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Kristo
ahäwayäŋ täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmäŋ ärowek yäk.
Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmäŋ päŋaku punin api teneŋ yäŋ
yäyan? E, Äma Bureni-inik yäyan uwä netäta yäyan?

35 * Ude yäwäwä Jesutä äneŋi ŋode yäwetkuk; Peŋyäŋek inkät kadäni
keräpigän irayäŋ täyak unita inä peŋyäŋek uterakgän kaŋ kuŋarut.
Bipmäŋ uranitä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmäŋ urani-ken kuŋareko
uwä kädet ude kuyat yäŋ nämo nadäŋkaŋ kwek. 36 * Unita apiŋo inken
peŋyäŋek itak unita peŋyäŋekta nadäkinik täkot. Ude tänayäŋ täŋo uyaku
peŋyäŋek täŋo nanakiye bureni api itneŋ yäk. Jesutä ude yäŋpäŋ yep-
maŋpeŋ päŋku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

37 Täŋpäkaŋ Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe iŋamiken
täŋkuko upäŋkaŋ nadäkinik nämo täŋ iminŋkuŋ. 38 * Ude täŋirä man profet
Aisaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäwekta täŋkuŋ;
Ekäni, nin manbiŋam yäŋahäŋitna netätä nadäwän bureni täŋkuk?
Ba netätä gäkŋo kehäromika kawän täreŋkuk? *Ais 53:1*

39 * Täŋkaŋ Jesu täŋo man nämo nadäŋ iminŋkuŋo uwä Aisaia täŋo man
kudän kubä ŋode pätak;
40 Anututä dapuri ba bänepi täŋpipiŋkuk.
Mebäri unita, dapuritä näkŋo mebärina nämo nabäwä tärek täkaŋ.
Ba mebäri unita bänepitä imaka kak täkaŋ uwä bäräŋeŋ nämo
nadäwä tärewäpäŋ bänepi nämo sukurek täkaŋ.
Ude nämo täk täkaŋ unita momini nämo peŋ yämik täyat yäk. *Ais 6:10*
41 * Aisaiatä man yäŋkuko uwä, imaka u nämo ahäŋirän Jesutä wäpi biŋam
ikek api ireko u nadäŋpäŋ uterak yäŋkuk.

---

* **12:27:** Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 * **12:28:** Mat 3:17 * **12:29:** Apos 23:9 * **12:30:** Jon 11:42 * **12:31:** Jon 9:39, 14:30 * **12:32:** Jon 3:14 * **12:33:** Jon 18:32 * **12:34:** Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * **12:35:** Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11 * **12:36:** Efe 5:8 * **12:38:** Rom 10:16 * **12:39:** Mat 13:15 * **12:41:** Ais 6:1

42 * Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Upäŋkaŋ Parisita umuntaŋkuŋo unita nadäkiniki käbop peŋkuŋ. Parisitä kudupi eŋi gänaŋ äneŋi ärokta niniŋ bitnäneŋ yäŋpäŋ umuntaŋkuŋ. 43 * Ude täŋkuŋo uwä ämatä wäpi biŋam yäniŋ oretta gäripi nadäŋpäŋ Anututä wäpi biŋam yäpmäŋ akukta bitnäŋkuŋ.

44 * Eruk, Jesutä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma kubätä näk nadäŋ naminŋpäŋä uwä näkagän nämo. U naniŋ kireŋpewän äburo u bok nadäŋ imik täyak. 45 * Täŋkaŋ äma u näk nabäŋpäŋä naniŋ kireŋpewän äpuro käyak ubayäŋ. 46 * Imata, ämawebe näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ bipmäŋ urani gänaŋ wari nämo itneŋta kome terak ŋo peŋyäŋek ikek ude äput.

47-48 * * Täŋ, äma kubätä man yäk täyat u peŋpäŋ kowata api yäpek. Upäŋkaŋ näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Täŋpäkaŋ äma näka bitnäŋpäŋ näkŋo man nämo buramik täkaŋ u yäpmäŋ danikta äma kubä itak. Tärektärek kadäni-ken näk kome terak itkaŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuro unitä äma u manken api yepmaŋpek. 49 Nadäkaŋ? Man yäk yäyat uwä näkŋa bänepna-ken nanikpäŋ nämo yäk täyat. Nämo, Nana naniŋ kireŋkuko unitä man yäŋahäwetta näwetpäŋ näwoŋärek täŋkuk. 50 * Täŋpäkaŋ näk ŋode nadäk täyat; Mani biŋamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yäŋtäreŋ naminŋkuko udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋkuk

1 * Täŋpäŋ Juda täŋo orekirit pähap wäpi Pasova keräp taŋirän Jesutä kome ŋo peŋpeŋ Nanaken kukta kadäni ahätak yäŋ nadäŋkuk. Täŋpäŋ iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadäŋ yämikinik täŋ yäpmäŋ äbäŋirän kumäk-kumäki kadäni ahäŋkuk.

2 * Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem naŋ itkuŋ. Täŋpäkaŋ ketem kämi nänayäŋ täŋirä Satantä jukun Saimon-Kariot täŋo nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk iminŋkuk. 3 * Nadäk-nadäk u iminŋirän Jesutä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u ŋode nadäŋkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak peŋ moreŋkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneŋi iniken api kwet yäŋ nadäŋkuk. 4 Ude nadäŋpäŋ Jesutä ketem peŋpäŋ tek punin nanik yäŋopmäŋpäŋ tek, gupi täŋ-kohoyäwani kubä yäpmäŋpäŋ yabuk. 5 Ude täŋpäŋ ume gäpe gänaŋ piŋkaŋ gwetpäŋ iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋpäŋ tek gupi täŋ kohoyäwani yabuko ugänpäŋ pitpäŋ täŋkohoyäŋ yämiŋkuk.

6 Ärut yämiŋtäŋ äbätäŋgän Pita kuroŋi ärurayäŋ täŋirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroŋna ärurayäŋ ba täyan? 7 Yäŋirän Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat ŋo nämo nadäwi tumäŋkaŋ. Kämi uyaku api nadäwi tumneŋ yäk. 8 Ude yäwänkaŋ Pitatä iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroŋna ärureno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämo nadätan. Näk kuroŋka nämo ärut gamawä gäk äbotna gänaŋ täga nämo api iren yäk. 9 Jesutä ude iweränä Pitatä kowata

---

* **12:42:** Jon 7:48, 9:22 * **12:43:** Jon 5:44 * **12:44:** Mat 10:40 * **12:45:** Jon 14:9 * **12:46:** Jon 8:12, 12:35 * **12:47-48:** Jon 3:17, 8:15 * **12:47-48:** Hib 4:12 * **12:50:** Jon 8:26,28 * **13:1:** Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8 * **13:2:** Luk 22:3; Jon 13:27 * **13:3:** Jon 3:35, 16:28

iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroŋnagän ärureno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

10 * Ude yäwänä Jesutä ŋode yäŋkuk; Äma kubä gupi kudup ume ärurani uwä pakigän itak. U kuroŋigän äneŋi ärurek. In päke ŋo pakigän itkaŋ. Upäŋkaŋ kubägän nämo yäk. 11 Man ude yäŋkuko uwä äma iwan keri terak api peweko unita nadäŋpäŋ yäŋkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämo itak yäŋ yäŋkuk.

12 Eruk, iwaräntäkiye kuroŋi ärut moreŋpäŋ teki äneŋi täŋkaŋ maŋitkuk. Maŋitpäŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; In näkä täŋ tamitat ŋonitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? 13 * In näka yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma ba ekäni yäŋ näwet täkaŋ u bureni näwet täkaŋ. 14 * Unita ŋo nabäwut; Ekänijin, yäŋpäŋ-yäwoŋärek ämajin näkä kuroŋjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroŋjin äruttäŋ kaŋ kuŋarut. 15 * Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täŋpäŋ-täwoŋärekta täyat. Unita näkä täŋ tamitat ŋodegän kaŋ täk täŋput. 16 * Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmitpäŋ kuŋarek. Ba manbiŋam yäŋahäwani äma kubätä äma peŋ iwet-pewän äbeko u nämo irepmitpäŋ kuŋarek. 17 * Eruk, apiŋo in kädet bureni u nadäkaŋ unita kädet u iwatnayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo oretoret terak api kuŋatneŋ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk
Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

18 * Täŋpäkaŋ in kudupta nämo yäyat. Äma näkŋata biŋam iwoyäŋkuro unitäŋo mebärini nadäŋ moretat. Upäŋkaŋ man kubä Anutu täŋo manbiŋam kudän täwani ŋode uwä bureni kaŋ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näŋpanitä iwan täŋ namitak. 19 * Täŋkaŋ imaka uwä bureni nämo ahäŋirän täwet kiretat. Unitäŋo bureni uwä kami ahäŋirän näkŋa äma u ubayäŋ* yäŋ nabäŋpäŋ-nadäneŋta. 20 * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkŋo epän ämana kubäta not täŋ imayäŋ täko uwä näka udegän not api täŋ namek. Täŋpäŋ näka not täŋ namayäŋ täko uwä näk naniŋ kireŋkuko unita udegän not api täŋ imek yäk.

21 * Eruk, ude yäwän täreŋirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäŋpäŋ kwawak ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan keri terak nepmaŋpayäŋ yäk. 22 Yäŋirän nadäŋpäŋ iwaräntäkiyetä kowat kawän täŋpäŋ netäta yäyak yäŋpäŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 23 * Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäŋ imik täŋpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. 24 Irirän Saimon-Pitatä iŋam wära täŋpäŋ jiap terak iwetkuk; Iwetpäŋ ka; Netäta yäyan? 25 Ude täŋirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tubeŋ kuŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yäŋ iwetkuk.

26 Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäŋ tokän gäpe gänaŋ yäputpäŋ imayäŋ täyat äma unitä iwan täŋ namayäŋ yäk. Jesutä ude yäŋpäŋ ketem moräki tokätpäŋ gäpe gänaŋ yäputpäŋ

---

* **13:10:** Jon 15:3; Jon 6:64,70-71 * **13:13:** Mat 23:8,10 * **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24; Jem 1:25 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:19:** Jesutä näkŋa äma u ubayäŋ yäŋ yäŋkuko u Anutu, Moses päya karäni gänaŋ mebet täŋkuko ugänaŋ ahäŋ imiŋpäŋ wäpi näkŋa itat yäŋ iwetkuko unita juku piŋpäŋ man ŋo yäŋkuk. Ude yäŋkuko uwä näk Anutu itkurotä itat ubayäŋ yäŋ yäŋkuk. * **13:20:** Mat 10:40 * **13:21:** Jon 12:27 * **13:23:** Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20

Judas, Saimon-Kariot nanaki unita iminŋkuk. 27 * Iminŋirän uterakgän
Satantä Judas kotanŋkuk. Täŋirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täŋpayäŋ
täyan u bäräŋeŋ täyi yäk. 28 Ude yäŋirän äma Jesu-kät ketem penta naŋ
itkuŋo uwä Jesutä man yäŋkuko u täga nämo nadäwä täreŋkuŋ. 29 * Judas
uwä iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye
ätutä ŋode nadäŋkuŋ; Päŋku äŋnak-äŋnak pähap ahäwayäŋ täyak unita
ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yäŋ nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ ätutäwä
ŋode nadäŋkuŋ; Ba äma jäwärita moneŋ yämän yäŋpäŋ käwep iwet-pewän
kuyak yäŋ nadäŋkuŋ. 30 Täŋpäkaŋ ketem moräki Jesutä Judasta iminŋkuko
u yäpmäŋpäŋ uterakgän äpämaŋ kuŋkuk. U kome bipmäŋ urirän täŋkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

31 * Täŋpäkaŋ Judas äpämaŋ kuŋirän Jesutä ŋode yäŋkuk; Eruk, apiŋo
Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam yäpayäŋ. Täŋirän uterak Anututä wäpi
biŋam udegän yäpayäŋ. 32 * Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi
biŋam imayäŋ. Täŋkaŋ bäräŋeŋ imayäŋ.

33 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käroŋi
nämo api itne. In näka api wäyäkŋeneŋ. Upäŋkaŋ man Juda äma ekäni
ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayäŋ täyat-ken u täga
nämo api kuneŋ.

34 * Unita apiŋo baga man kodaki kubä ŋode täwetat; In kubäkubätä
notjiye ŋonita gäripi kowata kowata nadäŋ yämik täneŋ, näkä inta nadäŋ
tamiŋ yäpmäŋ äburo udegän. 35 Täŋpäkaŋ in kubäkubätä notjiye ätu näkŋo
äbotken nanik unita gäripi nadäŋ yäminayäŋ täŋo uwä ämawebetä ŋode api
tabäŋpäŋ nadäneŋ; Bureni-inik, ŋowä Jesu täŋo iwaräntäkiye äbot bureni
yäŋ api nadäneŋ.

36 * Täŋpäkaŋ Saimon-Pita unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni, gäk
de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayäŋ täyat-ken u
gäk täga nämo api näwat yäpmäŋ kwen. Upäŋkaŋ kämi uyaku api näwat
yäpmäŋ kwen. 37 Ude yäwänä Pitatä äneŋi iwet yabäŋkuk; Ekäni, imata
näk apiŋo täga nämo gäwaret? Näk gäk täŋkentäŋpäŋ kumäkta nadätat!
38 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täŋkentäŋpäŋ kumäkta bureni nämo
yäyan. Unita bureni ŋode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayäŋ
keräp taŋirän gäk näka nämo nadätat yäŋ yaräkubä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

1 * Jesutä iwaräntäkiye man äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; In butewaki
nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo, nadäk-nadäkjin Anutu-kengän pekot.
Täŋkaŋ näka imaka, nadäkinik täŋ namikot. 2 Imata, Nanatä enjiken
ämawebetä itneŋta bägup mäyap itkaŋ. Ude bureni nämo itneŋo uwä in
man ŋode täga nämo täweret. Täŋpäkaŋ näk inta bägup täŋket urayäŋ kuyat.
3 * Näkä päŋku bägup ket utkaŋ äneŋi päbä näkkät itta tämagut yäpmäŋ
irayäŋ täyat-ken api kwet. 4 Täŋpäŋ kome näkä kwayäŋ täyat-ken unitäŋo
kädet uwä nadäkaŋ.

---

* **13:27:** Jon 13:2 * **13:29:** Jon 12:6 * **13:31:** Jon 12:23 * **13:32:** Jon 17:5 * **13:33:** Jon 7:33-34 * **13:34:** Jon 15:12,17; 1Jo 3:23; 2Jo 5 * **13:36:** Jon 7:34; Jon 21:18-19 * **14:1:** Jon 14:27 * **14:3:** Jon 12:26, 17:4

5 Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayäŋ täyan u nämo
nadäkamäŋ unita jide täŋpäŋ kädet u nadäne? 6 * Yäwänä Jesutä ŋode
yäwetkuk; Näkŋa-tägän kädet. Ba man bureni täŋo mähemi u näk. Ba irit
kodaki täŋo mähemi u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayäŋ yäŋpäŋä
kädet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kädet uwä näk kubägän.
7 * In näk siwoŋi nabäŋpäŋ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadänеŋ
yäk. Täŋpäkaŋ apiŋo yäput peŋpäŋ in Nan täŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkaŋ.
Ba Nan käkaŋ yäk.
8 Ude yäwänä Filiptä ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoŋäreŋiri kaŋpäŋ
nadäna tärewut! 9 * Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Filip, kadäni käroŋi näk inkät
it yäpmäŋ äbäkamäŋ upäŋkaŋ gäk imata näkŋo mebärina nämo nadätan?
Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayäŋ. Gäk jide unita
Nan niwoŋäre yäŋ yäyan? 10 * Gäk ŋodeta nadäwi bureni nämo täk täkaŋ?
Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät
nek kubägän itkamäk. Täŋkaŋ man täwet täyat uwä näkŋaken nadäkpäŋ
nämo täwet täyat. Nämo, Nan näkken itkaŋ iniken epän täk täyak. 11 *
Unita näk man ŋode yäŋira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän
itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kaŋpäŋ bureni yäŋ nadäŋpäŋ näka
nadäkinik täŋ namikot.
12 * Näk bureni ŋode täwera nadäwut; Äma näka nadäwä bureni täŋpäpäŋ
nadäkinik täk täkaŋ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk tänеŋ. Ba
näk Nanken kuyat unita epän näkä täŋkuro u irepmitpäŋ api täk tänеŋ.
13 * Täŋkaŋ Nan täŋo wäpi biŋam ärowani kwawak ahäŋpäŋ tokŋeŋ pärekta
Nanaki näkä ŋode api täŋpet; Imaka kubäta näk wäpna biŋam terak
yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamik täŋpet. 14 Bureni-inik täwetgän
täŋpa; Imaka kubäta näk wäpna biŋam terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api
nadäŋ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

15 * Eruk man kubä pen ŋode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik
nadäŋpäŋä näkŋo man buraminŋpäŋ api kuŋat tänеŋ. 16 * Ude täŋirä näk
Nanken yäŋapiŋira täŋkentäk äneŋi kubä api taniŋ kirewek. Täŋkentäk
taniŋ kirewayäŋ täyak uwä inkät tärek-täreki nämo itneŋta. 17 * Täŋkentäk
u Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani u. Täŋpäkaŋ
komen ämawebetä Munapik u nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ unita bänepitä
not täga nämo täŋ iminеŋ. Täŋ, inä unita nadäk täkaŋ. Bureni, Munapik
uwä inkät it täyak unitä kämi bänepjin-ken api irek.
18 * Näkä tepmaŋpeŋ kuŋirawä in kodäŋani ude nämo api itneŋ. Nämo,
inken äneŋi api äbet. 19 * Kadäni keräpi itkaŋ komen ämawebetä näka api
ijiwä waneŋ. Upäŋkaŋ intäwä api nabäneŋ. Näk irit kodaki täŋo mähemi
unita in udegän irit kodaki nikek api kuŋatneŋ. 20 * Täŋpäŋ kadäni näk
kumäŋpäŋ äneŋi kodak taŋpäŋ akumaŋ kuŋarayäŋ täyat-ken uken ŋode api
nadäwä täreneŋ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä
näk bänepna-ken itkamäŋ yäŋ api nadäneŋ. 21 * Täŋpäkaŋ äma näkŋo man

---

* **14:6:** Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 * **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49, 14:24 * **14:11:** Jon 10:38, 14:20 * **14:12:** Mak 16:19-20 * **14:13:** Mat 7:7; Jon 15:16 * **14:15:** Jon 15:10; 1Jo 5:3 * **14:16:** Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 * **14:17:** Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 * **14:18:** Jon 14:3 * **14:19:** Jon 16:16 * **14:20:** Jon 17:21-23 * **14:21:** Jon 15:10, 16:27

iŋitpäŋ säkgämän buramik täkaŋ uwä näka gäripi nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ äma näka gäripi nadäk täkaŋ uwä Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täŋ yämiŋpäŋ näkŋaken mebäri kwawak api peŋ yämet yäk.

22 * Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kariot u nämo), unitä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk imata komen ämawebeta ahäŋ yämikta bitnäŋpäŋ nin-kengän ahäŋ nimikta yäyan? 23 * Ude yäŋirän Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Äma näka gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä näkŋo man säkgämän iwat täkaŋ. Täŋirä Nantä äma udewanita gäripi udegän nadäŋirän Nankät nek äma ukät kentäŋpäŋ bok itpäŋ api kuŋatne. 24 * Täŋ, äma näka gäripi nämo nadäk täkaŋ uwä näkŋo man nämo iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ man yäŋira nadäkaŋ ŋo näkŋa-kenpäŋ nämo yäyat. Nämo, uwä Nan, naniŋ kireŋpewän äburo unitäŋo.

25 Näkŋa inkät itpäŋ unita man ŋo täwet yäpmäŋ äbätat. 26 * Upäŋkaŋ Täŋkentäk unitä imaka kuduptagän api täwetpäŋ täwoŋärewek. Ude täŋirän man täwet yäpmäŋ äburo unita api juku pineŋ. Täŋkentäk uwä Kudupi Munapik, Nantä wäpna biŋam terak taniŋ kirewayäŋ täyak u.

27 * Näk tepmaŋpa yäŋpäŋ bänep kwini tamitat. Bänep kwini komen ämawebetä nadäk täkaŋ udewanipäŋ nämo tamitat. Nämo, bänep kwini näkŋa nadäŋpäŋ kuŋat täyat upäŋ tamitat unita butewaki nadäwätäk täŋpäŋ umun terak nämo kuŋatneŋ. 28 * Täŋkaŋ näk tepmaŋpeŋ kuŋkaŋ inken äneŋi api äbet yäŋ uku täwerira nadäŋ. Upäŋkaŋ in imata näk Nanaken kukta naniŋ bitnäkaŋ? In bänepjin näkken bureni pekaŋ yäwänäku Nanaken api kwet yäŋ täwerira nadäwä tägawäm. Nan u näk närepmitak unita täga, kuyi yäŋ näwetnaŋi. 29 * Imaka täwetat u kwawak nämo ahäŋirän intäjukun täwet kiretat ŋo. Unita kämi, bureni ahäŋirän kaŋpäŋä bureni yäŋ api nadäneŋ. 30 * Täŋpäkaŋ näk inkät man yäŋpäŋ-nadäk kadäni käroŋi nämo tänayäŋ. Nämo, kome ŋonitäŋo mähemi äbayäŋ. Unitä näkŋo kehäromina kubä täga nämo yäpmäŋ äpek. 31 * Upäŋkaŋ komen ämawebetä näk Nanta gäripi pähap nadätak yäŋ ude nadäwä täreneŋta epän man Nanatä näwetkuko udegän täyat.

Eruk, kome ŋo peŋpeŋ kuna!

15

Jesu u wain päya, ninä känani

1 Täŋpäkaŋ Jesutä man pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk wain päya bureni-inik. 2 * Täŋkaŋ Nana uwä wain epän täŋo mähemi. Näkä terak känani yäput peŋpäŋ bureni nämo pat täkaŋ uwä Nantä taniŋpäŋ yäpmäŋ täŋpän kuk täkaŋ. Täŋpäŋ känani bureni wädäk täkaŋ uwä bureni taŋigän kaŋ wädäwut yäŋkaŋ täŋket taŋpäŋ ket utpäŋ pek täyak. 3 * Täŋpäkaŋ inä, manna biŋam täwerira nadäŋpäŋ bänepjin pak taŋkuŋ. 4 * Nadäkaŋ? Päya känanitä kujari terak nämo gatäŋpäŋ ireko uwä bureni täga nämo wädäwek unita in näkkät kwasikotpäŋ irirä näk inkät udegän

---

* **14:22:** Apos 10:41-42 * **14:23:** Mat 18:20; Jon 13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17 * **14:24:** Jon 7:16 * **14:26:** Jon 14:16 * **14:27:** Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 * **14:28:** Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 * **14:29:** Jon 13:19 * **14:30:** Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 * **14:31:** Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46 * **15:2:** Mat 3:10 * **15:3:** Jon 13:10 * **15:4:** Jon 6:56

kwasikotpäŋ kaŋ ira. Näkkät nämo kwasikotpäŋ kuŋatpäŋä injingän imaka täga kubä täga nämo api täneŋ.

5 * Näk wain päya irira inä wain päya unitäŋo känani ude itkaŋ. Unita äma näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani tägatä ude irit kuŋat-kuŋariken bureni pähap api pewän ahäŋ yämek. Upäŋkaŋ näkkät nämowä, in imaka kubä täga nämo täneŋ. 6 * Täŋpäŋ äma näkkät nämo itpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani waki taniŋpäŋ maŋpä kuk täkaŋ ude api täneŋ. Känani u kubit tawänkaŋ ämatä känani kubiri ätukät kubä-kengän peŋpäŋ pewä ijineŋ. 7 * Unita in näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ manna kaŋ buramik täŋput. Ude tänayäŋ täŋo uyaku imaka u ba u yäpmäkta nadäŋpäŋä iwet yabäŋirä Anututä api tamek. 8 * Täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjinken bureni pähap ahäŋirän in näkŋo nanaknaye äbot täŋirä Nana täŋo wäpi biŋam kwawak ahäŋirän käneŋ.

9 Täŋpäkaŋ Nantä bänep iron pähap täŋ namik täyak udegän näkä inta bänep iron täŋ tamik täyat. Ude täŋ tamik täyat unita näkŋo bänep iron terakgän kaŋ kuŋat täŋput. 10 * Näk bureni täwera nadäwut; In manna biŋam buraminayäŋ täŋo uwä näkŋo bänep iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buramiŋpäŋ unitäŋo bänep iron terak kuŋat täyat udegän. 11 * Täŋpäŋ nähä bänep oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yäŋpäŋ man ŋo täwetat. Bänep oretoret pähap u inken tokŋeŋpäŋ pat täyon yäŋ yäŋpäŋ täwetat.

12 * Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadäŋ tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 13 * In nadäkaŋ? Bänep iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yäŋpäŋ iniken gupi peweko u. Bänep iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. 14 * Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buramiŋpäŋ kuŋarirä tabäŋira notnaye bureni täneŋ. 15 Täŋpäŋ näk kadäni ŋoken watä ämanaye yäŋ wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upäŋkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadäŋkuro u kudup yäŋahäŋpäŋ täwet moreŋkuro unita notnaye yäŋ täwetat yäk.

16 Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmäŋ daniŋkuŋ. Nämoinik, näkä inä näknata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Täŋpäŋ in yäpmäŋ daniŋkuro uwä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäŋ tamikta in yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋkut. Täŋpäŋ bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ udewanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi nikek, paot-paori nämo udewani irit kuŋat-kuŋatjinken ahäŋ tamikta yäyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yäŋapiŋirä uterakgän api tamek. 17 * Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

18 * Jesutä man ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ iminkuŋo udegän täŋ nimikaŋ yäŋ kaŋ nadäwut. 19 * In komen ämawebe udewanigän itneŋo

* **15:5:** Jon 15:16; 2Ko 3:5 * **15:6:** Mat 7:19, 13:42 * **15:7:** Mat 7:7 * **15:8:** Mat 5:16 * **15:10:** Jon 14:15; 1Jo 2:5 * **15:11:** Jon 17:13 * **15:12:** Jon 13:34 * **15:13:** Jon 10:11; 1Jo 3:16 * **15:14:** Mat 12:50 * **15:17:** Jon 13:34 * **15:18:** Mat 10:22; 1Jo 3:13 * **15:19:** 1Jo 4:5; Jon 17:14

uyaku inkät not täŋpäŋ kuŋatneŋ, iniken noriye-kät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ udegän. Upäŋkaŋ inä komen ämа nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. 20 * Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmitneŋ. Näka iwan täŋ naminkuŋo unita inta udegän api täŋ taminеŋ. Täŋpäkaŋ ämа ätutä näkŋo man nadäŋpäŋ iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man udegän api nadäŋpäŋ buraminеŋ. 21 * Upäŋkaŋ komen ämа uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämoinik nadäkaŋ. Täŋpäŋ in näkŋo näwaräntäknaye itkaŋ unita iwan api täŋ taminеŋ.

22 Täŋpäkaŋ näkä äpäŋpäŋ man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ apiŋo momini käbop pekta kädet nämo pätak. 23 * In nadäkaŋ? Ämа näka iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. 24 * Näk ämа äbot ŋo bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kudän kudupi bämopi-ken täŋira nabäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upäŋkaŋ näka iwan täŋ naminpäŋ Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. 25 Ude täŋirä man kubä unitäŋo baga man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode;
Mebäri nämo, iwan jop nadäŋ täŋ naminkuŋ. *Sam 35:19, 69:4*
26 * Upäŋkaŋ näk täŋ-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäŋ api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbäŋkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek. 27 * Täŋpäkaŋ in bian näkä epän yäput peŋira näkkät it yäpmäŋ äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwerut.

16

1 Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi pen ŋode yäŋkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneŋo udeta man ŋo täwetat. 2 * In nadäkaŋ? Ämatä käbeyä yot gänaŋ nanik täwat kireŋpäŋ äneŋi ärokta api yäjiwätneŋ. Bureni täwetat, kadäni keräp taŋirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täŋ imikamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. 3 * Ude tänayäŋ täkaŋ uwä Nankät nekta nämo nadäwä tärewäpäŋ api täŋ taminеŋ. 4 * Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäŋirän man ŋowäku intäjukun täwet kiretat. Täŋpäŋ imaka u bureni ahäŋ taminirän jukuman täwetat ŋo api juku pineŋ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täŋpek?

Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näk inkät penta itpäŋ unita imaka umuri ŋo bian nämo täwetkut. 5 * Eruk, näk apiŋo tepmaŋpeŋ naniŋ kireŋpewän äputken kwayäŋ. Upäŋkaŋ in kubätä gäk de kwayäŋ yäŋ nämo näwet yabäkaŋ. 6 Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepjintä bäräpi pähap nadäkaŋ. 7 * Upäŋkaŋ bureni täwera nadäwut; Tepmaŋpeŋ kwayäŋ täyat uwä in täŋkentäkta kwayäŋ. Bureni, näk päŋku Täŋkentäk u iniŋ kireŋpewa inken api äpek. Täŋ, näkä nämo kwawä Täŋkentäk u inken täga nämo api äpek.

---

* **15:20:** Jon 13:16 * **15:21:** Mat 5:11; Mak 13:13 * **15:23:** Luk 10:16 * **15:24:** Jon 9:41, 14:11 * **15:26:** Jon 14:26 * **15:27:** Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 * **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * **16:3:** Jon 15:21 * **16:4:** Jon 13:19 * **16:5:** Jon 7:33, 13:36 * **16:7:** Jon 14:16

8 Täŋpäkaŋ Täŋkentäk unitä äbäŋpäŋä komen ämawebe siwoŋi nadäwut
yäŋpäŋ imaka ŋodeta goret nadäk täkaŋ u yäwetpäŋ yäwoŋärek api
täŋpek; Momini täŋo mebäri, Anutu iŋamiken siwoŋi irit täŋo mebäri, ba
yäpmäŋ danik-danik epän Anututä täŋpayäŋ täyak unitäŋo mebäri. 9 *
Täŋkaŋ momini täŋo mebäri uwä näka nadäkinik nämo täk täkaŋ yäŋ api
yäwoŋärewek. 10 * Ba näk Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäŋ kaŋ nadäwut
yäŋpäŋ ŋode api yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Näk kumäŋpäŋ Nanken api kwet.
Kuŋira wari nämo api nabänеŋ. 11 * Täŋkaŋ Anututä yäpmäŋ danik-
danik epän täk täyak unitäŋo mebäri ŋode api yäwetpäŋ yäwoŋärewek;
Kome ŋonitäŋo intäjukun äma waki Anututä manken uku teŋkuk yäŋ api
nadänеŋ.

12 * Man mäyap täga täwerero upäŋkaŋ in täga nämo nadäwä täreneŋ.
13 * Upäŋkaŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä
äbäŋpäŋä Anutu täŋo mebäri kwawakinik nadäkta kädet api täwit tamek.
Täŋpäkaŋ iniken nadäk-nadäkpäŋ nämo api täwerek. Nämo, imaka Anutu-
ken nadäŋkaŋ ugänpäŋ api täwerek. Ba imaka ahäkta yäwani u imaka, api
täwerek. 14 Täŋpäŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani
unitä wäpna biŋam imaka, kwawak api pewän ahänеŋ. Ude täkta näkŋo
mena jinom yäpmäŋpäŋ api täwerek. 15 Nadäkaŋ? Nanatä iniken nadäk-
nadäk kumän-tagän naminkuk. Mebäri unita Munapiktä näkŋo mena
jinom yäpmäŋpäŋ api täwerek.

Nadäŋbäräp ba oretoret täŋo man

16 * Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye man ŋode yäwetgän täŋkuk;
Ätu nanak itpäŋ kuŋira nämo api nabänеŋ. Täŋkaŋ ätukät it yäpmäŋ
äroŋpäŋä äneŋi api nabänеŋ. 17-18 Ude yäwänä iwaräntäkiye ätutä ini-tägän
näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Man yäyak ŋo jide ude? Kadäni keräpi-tagän
nämo api käne. Täŋpäkaŋ ätu itpäŋ äneŋi api käne yäŋ niwetak u mebäri
jideta? Kadäni keräpi yäŋ niwetak u jideta yäyak? Ba Näk Nanaken
kwayäŋ yäŋ niwerako u jideta niwerak? Man yäyak u guŋ täkamäŋ. Nämo
nadäna täreka yäk.

19 Ude täŋirä Jesutä nadäwätäki u yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ ŋode yäwetkuk; In
man ŋode täweraro unita yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ?; Ätu itpäŋ kuŋira nämo api
nabänеŋ. Täŋkaŋ ätukät it yäpmäŋ äroŋpäŋ äneŋi api nabänеŋ. Man unita
guŋ täkaŋ? 20 Eruk, näk bureni täwera nadäwut; Inä näka yäŋpäŋ konäm
butewaki api tänеŋ. Täŋ, komen ämawebetä wisikinik, kumäŋtak yäŋpäŋ
oretoret pähap api tänеŋ. Bureni, in butewaki api nadänеŋo upäŋkaŋ
äyäŋutpäŋ mädenä oretoret terak api kuŋatneŋ. 21 * In nadäkaŋ? Webe
nanak bäyanayäŋ komi nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nanaktä ahäŋirän kaŋpäŋ
Wisikna, nanakna ahätak ŋo yäŋpäŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ. 22 *
Täŋpäkaŋ in udegän. Apiŋo in butewaki terak itkaŋ upäŋkaŋ näk äneŋi
ahäŋ tamiŋira nabäŋpäŋ bänepjintä oretoret inide kubä api tänеŋ. Täŋirä
äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mäŋpek.

23 * Täŋpäŋ kadäni näkä kumäŋpeŋ kunum gänaŋ ärowayäŋ täyat-ken
uken in näk-kenä imaka kubäta nämo api yäŋapineŋ. Nämo, imaka kubäta
näk wäpna terak yäŋapiŋirä Nanatä ini api tamek. 24 * Umunitä päbä

* **16:9:** Jon 3:18 * **16:10:** Apos 5:31; Rom 4:25 * **16:11:** Jon 12:31 * **16:12:** 1Ko 3:1-2
* **16:13:** Jon 14:26; 1Jo 2:27 * **16:16:** Jon 14:19 * **16:21:** Ais 26:17 * **16:22:** Ais 66:14
* **16:23:** Mat 7:7 * **16:24:** Jon 15:11

apiŋo in imaka kubäta näk wäpna terak nämo yäŋapik täkaŋ. Täŋpäkaŋ apiŋotä päŋku kämi, in imaka kubäta yäŋapiŋpäŋä api yäpmäk täneŋ. Ude täŋpäŋ bänep täga pähap api nadäneŋ yäk.

Jesutä kome täŋo mähemi api urek

25 * Jesutä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man täwet yäpmäŋ äbätat ŋo man wärani terak täwetat. Upäŋkaŋ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täŋo manbiŋam kwawakinik api täweret. 26 Bureni, kadäni ukentä päŋku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yäŋapineŋ. Näk inta Nanken nämo api yäŋapiwet yäŋ täwetat. 27 * Nämo, Nantä ini inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yäŋ nadäwä bureni täk täkaŋ unita. 28 Täŋkaŋ näk Anutu-ken naniktä kome ŋoken äpuropäŋ kome ŋo peŋpeŋ äneŋi Nanken kwayäŋ.

29 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Eruk, apiŋo gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk. 30 * Nin nadäkamäŋ, gäk imaka kuduptagän nadäwi tärekaŋ. Äma kubätä yäŋyabäk kubä täŋpayäŋ nadäŋirän gäkä jukun kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpän yäŋ gabäŋpäŋ-nadäkamäŋ.

31-32 * Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Apiŋo nadäŋ namikinik täkaŋ upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Kadäni keräptaŋ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireŋpewä komejin-ken kuŋtäŋpä kuŋirä näkŋagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmaŋirä näkŋa kubägän irayäŋ. Upäŋkaŋ näkŋagän-inik nämo irayäŋ. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. 33 * Eruk, man täweraro uwä mebäri ŋodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ näkŋo bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. Bureni, kome ŋoken bäräpi mebäri mebäri api kaŋ-ahäneŋo upäŋkaŋ ŋode nadäkot; Näk kome ŋonitäŋo mähemi unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäro unita nadäwätäk nämo täneŋ!

17

Jesutä inita Nani-ken yäŋapiŋkuk

1 * Eruk, man ude yäŋ paotpäŋä Jesutä kunum doraŋpäŋ ŋode yäŋkuk;
Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye iŋamiken wäp biŋam kaŋ nam. Ude täŋiri näk manka buraminŋpäŋ epän naminŋkuno u täŋira wäpka biŋam udegän kaŋ ahäŋ parän. 2 * Unita näk ŋode yäyat; Gäk ämawebe kuduptagän intäjukun it yämikta kehäromi uku naminŋkun. Kehäromi naminŋkuno uwä mebäri ŋodeta naminŋkun; Ämawebe gäkä näka biŋam naminŋkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u naminŋkun. 3 * Irit kehäromi unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täŋpäŋ näk Jesu Kristo gäkä nepmaŋpi äpuro unita imaka, bok nadäŋ namikinik täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ.
4 * Täŋpäkaŋ näk epän naminŋkuno u kumän täŋpa täreŋirä wäpka biŋam ba kehäromika kome ŋo terak kwawak kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 5 * Täŋpäkaŋ Nan, näk nadäŋ naminŋiri gäkkät bok itpäŋ wäpnek biŋam ikek

* **16:25:** Jon 10:6 * **16:27:** Jon 14:21,23 * **16:30:** Jon 2:25 * **16:31-32:** Mat 26:31,56; Jon 8:29 * **16:33:** Jon 14:27; Rom 5:1; 2Ti 3:12; 1Jo 5:4 * **17:1:** Jon 11:41, 12:23 * **17:2:** Mat 11:27 * **17:3:** 1Jo 5:20 * **17:4:** Jon 4:34 * **17:5:** Jon 1:1, 17:24

kaŋ itda. Kome ŋo nämo yäwi ahäŋirän näk gäkkät bok itkaŋ wäpna biŋam ikek itkuro udegän äneŋi kaŋ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yäŋapiŋkuk

6 Täŋpäŋ ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmäŋ daniŋpäŋ näka biŋam naminŋkuno ŋo gäkŋo mebärika yäwoŋäreŋkut.
Mebärika yäwoŋäreŋira manka buraminŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. 7-8 * Täŋpäkaŋ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Daiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ apiŋo ŋode nadäwä tärekaŋ; Imaka naminŋkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ŋode imaka nadäkaŋ; Näk gäkkät iranipäŋ gäkŋa-tägän näwetpewi äput.

9 * Eruk, ämanaye unita yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkŋata biŋam iwoyäŋpäŋ naminŋkuno unita gäwetat. 10 * Näk nadätat, gäkŋo ämawebekaye uwä näkŋo bok. Ba näkŋo ämawebenaye uwä gäkŋo bok. Ämawebeniye unita yäŋpäŋ iŋamka-ken wäp biŋam taŋi yäpuro itat. 11 * Upäŋkaŋ näk kome ŋoken wari nämo api it yäpmäŋ ärowet. Apiŋo gäkken äretat. Täŋ, äbotnaye ŋowä ŋogän itnayäŋ unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiŋiri säkgämän kaŋ irut. Kehäromika terak watäni kaŋ it yämi. Kehäromi naminŋkuno uterak watäni it yämiŋiri bänep kubägän kaŋ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän. 12 * Täŋpäkaŋ näk ukät itpäŋ gäkŋo kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi naminŋkuno uterak watä ude it yämiŋira ukät nanik kubä-tägän paotkuk, äma geŋita biŋam yäwani u. Täŋkaŋ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

13 * Eruk nan, näk ärewayäŋ. Upäŋkaŋ näk kome terak ŋo pen itkaŋ yäŋapik man ŋo gäwetat. Täŋpäŋ äbotnaye ŋonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kaŋ nadäwut yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. 14 * Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreŋkut. Täŋira komen ämawebetä mäde ut yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä komen ämawebe täŋo kädet waki u nämo iwat täkaŋ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täŋ yämik täkaŋ. 15 * Äbotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpäŋ kunum gänaŋ yämagut yäpmäŋ kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiŋiri Äma Wakitä nämo api täŋpän waneŋ yäŋpäŋ gäwetat ŋo. 16 Täŋpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä kädet waki u nämo iwat täkaŋ. 17 Unita gäkŋo manbiŋam bureni yäweriri kome ŋonitäŋo gäripita mäde ut imiŋpäŋ gäkŋata biŋam kaŋ täŋ morewut. 18 * Täŋpäkaŋ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ŋo terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ŋonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuŋtäŋpä kunayäŋ. 19 * Täŋpäkaŋ täŋkentäŋ yämikta näk gupna nadäk-nadäkna u kuduptagän gäkŋata biŋam ganiŋ kiretat. Ude täŋira äbotnaye ŋowä udegän man burenita biŋamgän kaŋ täŋput.

Jesutä nadäkinik täŋpani kudupta yäŋapiŋkuk

---

* **17:7-8:** Jon 16:30 * **17:9:** Jon 6:37,44 * **17:10:** Jon 16:15 * **17:11:** Jon 10:30, 17:21 * **17:12:** Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 * **17:13:** Jon 15:11 * **17:14:** Jon 15:19 * **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18 * **17:18:** Jon 20:21 * **17:19:** Hib 10:10

20 Nan, äbotnaye ŋonita gäkken yäŋapitat. Upäŋkaŋ unitagän nämo
gäwetat. Ämanaye ŋonitä näkŋo biŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirä
ämawebe näka nadäŋ namikinik tänayäŋ täkaŋ unita bok yäŋapitat. 21 *
Täŋpäkaŋ nan, gäk täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebe näka nadäkinik tänayäŋ
täkaŋ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpäŋ
kaŋ kuŋarut yäŋpäŋ yäŋapitat. Täŋpäŋ nekkät bänep kubägän bok kaŋ it
yäpmäŋ ärona. Ude kuŋarirä komen ämawebetä näka Anutu-ken naniktä
äpuk yäŋ bureni api nadäneŋ. 22 * Täŋpäŋ kehäromi ba nadäk-nadäk
tägagämän gäkä naminkuno udegän äbotnaye ŋonita yämiŋkut. Bänep
kubägän it täkamäk, udegän kaŋ irut yäŋpäŋ yämiŋkut. 23 Näk ukät
kubägän iritna gäk näkkät kubägän kaŋ itda. Täŋkaŋ ugän nämo. Bänep
kubägän itpäŋ kuŋarirä komen ämawebetä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näka
ŋode api nadäneŋ; Anututä tewän äpuk yäŋ api nadäneŋ. Ba Anututä
gäripi nadäŋ iminkuko udegän äbot ŋonita gäripi nadäŋ yämik täyak yäŋ
api nadäneŋ.

24 * O nan, ämawebe ŋo näka biŋam iwoyäŋkuno u kome näkä irayäŋ
täyat-ken u bok itta nadätat. Täŋpäŋ näkkät bok itkaŋ kehäromina
ba wäpna biŋam nikek kaŋ nabäŋpäŋ-nadäwut. Kunum kenta kome
nämo ahäŋirän näka gäripi nadäŋpäŋ kehäromi ba wäpna biŋam u
naminkun. 25 * Siwoŋi nana, komen ämawebetä mebärika u nämo
nadäwä tumäŋkaŋ. Täŋ, nähä gäkŋo mebärika nadätat. Ba ima
mebärita nepmaŋpi äput yäŋ, äbotnaye ŋowä nadäkaŋ. 26 Täŋpäkaŋ
näk kome terak ŋo äpäŋpäŋ mebärika yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ
äbätat. Täŋkaŋ kämiwä, mebärika kumän-tagän api yäwoŋäreŋ morewet.
Yäwoŋäreŋ moreŋira gäkä näka gäripi nadäŋ namik täyan udegän
äbotnaye ŋonitä gäripi kowat nadäŋ imän api täneŋ. Täŋirä u kentäŋpäŋ
api iret yäk.

18

Judastä Jesu iwan keri-ken peŋkuk
Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

1 * Jesutä yäŋapik man ude yäwän täreŋirän eruk iwaräntäkiye-kät kome
awaŋ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänaŋ kuŋkuŋ.

2 * Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpäŋ-nadäkta kuk
täŋkuŋo unita Judas, Jesu iwan keri-ken pewani unitä ŋode nadäŋkuk;
Jesu uken käwep itak yäŋ nadäŋkuk. 3 * Ude nadäŋpäŋ komi äma ätukät
bämop äma ba Parisi täŋo watä äma ätu yämaguränkaŋ epän uken kuŋkuŋ.
Topän ijiŋ-yäŋeŋpäŋ yäpmäŋkaŋ kadä boham ikek kuŋkuŋ.

4 Täŋpäkaŋ iwan tuän äbäŋirä Jesu jide ahäŋ imayäŋ täŋkuko uku
nadäwän tärewäpäŋ äma äbot äbuŋo u dubini-ken kuŋpäŋ yäwet yabäŋkuk;
Netä känayäŋ äbäkaŋ? 5 Yäwänä yäŋkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känayäŋ
äbäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäŋkuk; Etäŋ uwäku näkŋa itat ŋobayäŋ yäk. (Komi
äma u bämopi-ken Judas, Jesu iwan keri-ken pewayäŋ täŋkuko u penta
itkuŋ.) 6 Jesutä uwäku näk ŋo yäŋ yäwänä komi äma u mäde käda päŋku
kome terak bumta maŋdäpuŋ. 7 Täŋirä Jesu äneŋi yäwetgän täŋkuk; Netäta
äbäkaŋ? Yäwänä äneŋi yäŋkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känayäŋ äbäkamäŋ yäŋ
yäŋkuŋ.

---

* **17:21:** Jon 4:11; Gal 3:28 * **17:22:** Apos 4:32 * **17:24:** Jon 12:26, 17:5 * **17:25:** Jon 8:55 * **18:1:** Mat 26:36 * **18:2:** Luk 21:37 * **18:3:** Jon 7:45

8 Yäwäwä Jesutä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Etäŋ, u näkŋa ŋobayäŋ. Unita
näk nepmäŋitnayäŋ yäŋpäŋ ätu ŋo yabä kätäwä ini kut yäk. 9 * Jesu
man ude yäŋkuko uwä man bian ŋode yäŋkuko udegän bureni ahäŋkuk;
Yabäŋ äwaräkuk täŋira äma naminŋkuno u kubätä nämoinik api paorek. 10 *
Ude yäwerirän uterakgän Saimon-Pitatä päipi pioŋ gänaŋ nanik wädäwän
kwäpäŋä bämop äma intäjukun täŋpani unitäŋo watä ämani kubä ura
yäkŋat jukuni bure käda paiŋkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus.) 11 *
Täŋirän Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneŋi dai! Ume komi nikek Nanatä
namayäŋ täyak ini kaŋ näŋpa!

Jesu Anasken yäpmäŋ päŋku teŋkuŋ

12 Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi
eŋi täŋo watä ämatä Jesu iŋitpäŋ keri pädät täŋkuŋ. 13 Keri pädät täŋpäŋ
Anasken jukun yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Anas uwä Kaifas täŋo yepmani.
Täŋkaŋ Kaifas uwä kadäni uken bämop äma intäjukun itkuko u. 14 * Ba
unitägän Juda äma ekäni ekäni bian ŋode yäwetkuk; Ämawebe kumän-tagän
paotneŋo udeta yäŋpäŋ äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäŋ yäŋkuko u.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

15 * Täŋpäkaŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋirä Saimon-Pitakät noripak
kubä Jesu iwat yäpmäŋ kuŋkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun
täŋpani ukeŋonita nadäŋkuko unita nadäŋ iminŋirä bämop äma täŋo yewa
gänaŋ Jesu-kät bok äroŋkuŋ. 16 Äroŋirän Pita yäma-kengän itkukonik. Ude
irirän noripaki ukeŋonitä yäman äneŋi äpäŋpäŋ webe yäma watä itkuko u
iwerän Pita yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. 17 Täŋpäŋ webe unitä Pita kaŋpäŋ
iwetkuk; Äma unitäŋo iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo!
yäŋ iwetkuk. 18 Mänit kadäni unita eŋi unitäŋo watä ämakät komi äma
ätutä kädäp ijiŋpäŋ äŋäriŋ itkuŋ. Äŋäriŋirä Pita imaka, penta äŋäriŋ itkuŋ.

Anastä Jesu manken teŋkuk
Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

19 Täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk;
Gäwaräntäkaye u netä-netä? Ba man jidepäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk
täŋkun? 20 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk komeni komeni kuŋatpäŋ
ämawebe man kwawakgän yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkut. Näk kadäni kadäni
kudupi yot gänaŋ ba käbeyä eŋi, Juda ämawebetä äbä kubä-kengän it
täkaŋ-ken äroŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkut. Ba man kubä käbop nämo
yäŋahäk täŋkut. 21 Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yäŋpäŋä
ämawebe näkä man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkuro u yäwet yabä. Unitä
uyaku näkä man yäwet täŋkuro u nadäkaŋ yäk. 22 * Jesutä ude yäwänä
komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Gäk bämop äma
ŋonitäŋo man imata utan? Gäk goret täyan yäk. 23 Yäwänä Jesutä ŋode
iwetkuk; Jide? Näkä man waki kubä yäwawä yäŋahä. Täŋ, man yäro u
bureni yäŋ nadäŋpäŋ imata nutan? 24 Ude täŋpäŋ yen topuŋo u nämo pit
iminŋkaŋ Anastä Jesu iniŋ kireŋpewän bämop äma intäjukun täŋpani wäpi
Kaifas uken kuŋkuk.

---

* **18:9:** Jon 6:39; Jon 17:12 * **18:10:** Luk 22:38 * **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Jon 11:49-51
* **18:15:** Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58 * **18:20:** Mat 26:55; Jon 7:26 * **18:22:** Apos 23:2

Pita Jesu wäpi äneŋi käbop peŋkuk
Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

25 Täŋpäkaŋ Saimon-Pita kädäp äŋäriŋ itkuk-ken pen irirän ŋode iwet
yabäŋkuŋ; Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwäwä yäŋkuk; Nämoinik! Näk
unitäŋo iwaräntäki nämo yäk. 26 * Ude yäwänä bämop äma intäjukun
täŋpani täŋo watä äma kubä, Pitatä jukuni madäŋ täkŋeŋkuko unitä
äbotken naniktä yäŋkuk; Piäken bok irirän tabäro u gäkkät irirän tabät yäk.
Bure? 27 * Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup
gera yäŋkuk.

Jesu imagut yäpmäŋ Pailat-ken kuŋkuŋ
Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

28 Täŋpäkaŋ tamimaŋ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imaguräkaŋ
Kaifas täŋo eŋi yäma peŋpeŋ Rom Gapman täŋo yäma-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ
ŋode nadäŋkuŋ; Uken äroŋpäŋä Anutu iŋamiken bänepnin täna wawäpäŋ
Pasova äŋnak-äŋnak täŋo ketem täga nämo näne unita äronero yäk. Ude
yäŋpäŋ Rom gapmantä eŋi gänaŋ nämo äroŋkuŋ. 29 Yäman umu itsämäŋ
irirä Pailattä äbäŋpäŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; Äma ŋo mebäri imata manken
tenayäŋ äbäkaŋ? 30 Yäwänä iwetkuŋ; Äma ŋonitä imaka waki kubä nämo
täŋpeko uwä gäkken ŋode täga nämo yäŋikŋat yäpmäŋ ämne yäk. 31 *
Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkaŋ injinken baga man
uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetkuŋ; Ude nämo! Nintä äma
kumäŋ-kumäŋ däpmäkta yäjiwärani yäk. 32 * (Ude yäŋirä bian Jesutä ude
api kumbet yäŋ yäŋkuko unitä bureni täŋkuk.) 33 Ude yäwäwä Pailat äneŋi
eŋi gänaŋ unu kuŋkaŋ Jesuta yäŋpewän ärowänpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk;
Bureni? Gäk Juda äma täŋo intäjukun äma? 34 Yäwänä Jesutä kowata
ŋode yäŋkuk; Gäkŋa nadäŋpäŋ man ŋo yäyan, ba äma ätutä näka man
yäŋirä nadäŋkun? 35 * Yäwänä Pailattä iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubä
nabätan? Nämoinik! Upäŋkaŋ gäk jide täŋkunta gäkŋaken äbotkät bämop
äma intäjukun täŋpanitä gäk yäŋgäkŋat yäpmäŋ äbäkaŋ?
36 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ŋo ämawebe
yabäŋ yäwat täkaŋ udewani nämo. Näk ude ira yäwänäku epän ämanaye
ämik täŋpäŋ äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni keri terak täga nämo
nepmaŋpän. Upäŋkaŋ näk kome ŋonitäŋo intäjukun äma nämo itat. Nämo,
näk kome kubä täŋo yäk. 37 * Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk
intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u
bureni yäyan. Näk mebäri kubätagän kome ŋoken ahäŋkut; Ämawebe
manbiŋam bureni yäŋahäŋpäŋ yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man
burenita gäripi nadäwanitä näka nadäŋ namik täkaŋ yäk.
38 Ude yäwänä Pailattä yäŋkuk; Wa! Manbiŋam bureni u imatäken?

Pailattä Jesu kumäŋ-kumäŋ utta yäŋtäreŋkuk
Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yäŋpäŋä yäman äpämaŋ kuŋpäŋ äma ekäni ekäni yäwetkuk;
Näk äma ŋoken kudän waki kubä nämo täŋkuko käyat. 39 Upäŋkaŋ näkä
kädet ŋode iwat täyat u in nadäkaŋ; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken
äma komi eŋiken irani kubä taniŋ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkaŋ?
Näkä Juda täŋo intäjukun äma ŋo tewa äpämaŋ kwek? 40 Ude yäwänkaŋ

* **18:26:** Jon 18:10 * **18:27:** Jon 13:38 * **18:31:** Jon 19:6-7; Apos 18:15 * **18:32:** Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 * **18:35:** Jon 1:11 * **18:37:** 1Ti 6:13; Jon 8:47

gera terak yäŋkuŋ; U nämo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämaŋ kuŋ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täŋpani kubä.)

19

1 Ude täŋpäŋ Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku bumta päripuŋ. 2 * Päripmäŋpäŋ täŋikŋarani ŋode täŋ imiŋkuŋ; Intäjukun äma täŋo gwäpä ude täŋ imina yäŋpäŋ gupmom yenpäŋ kedoŋ täŋpäŋ gwäki terak ähät imiŋkuŋ. Ähät imiŋpäŋ tek säkgämän, intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋkuŋ. 3 * Ude täŋpäŋ dubini-ken tawaŋ itpäŋ Jesu sära man ŋode iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma gäk ganiŋ oretkamäŋ! Ude täŋkaŋ iŋami-kengän ut täŋkuŋ.

4 * Ude täŋpäkaŋ Pailattä äneŋi yäman äpäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ äbätat unita ŋode nadäwut; Äma ŋo imaka waki kubä nämo täŋkuko käyat. 5 Yäŋirän Jesu gupmom yen ähät imiŋkuŋo ba tek säkgämän täŋ imiŋkuŋo u nikek yäman äpäŋirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ŋo waki kawut!

6 * Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo komi ämatä Jesu kaŋpäŋä gera yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak ärowän! yäŋ yäŋirä Pailattä yäwetkuk; Näk mominita wäyäkŋewa wakaŋ unita injin iŋitpäŋ päya kwakäp terak urut yäk. 7 * Yäwänä Juda ämatä yäŋkuŋ; U inita näk Anutu täŋo nanaki yäŋ yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biŋam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta baga man kubä pätak yäk. 8 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Pailattä bumta umuntaŋkuk. 9 * Umuntaŋpäŋ Jesu äneŋi yäŋikŋat yäpmäŋ päro iwet yabäŋkuk; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämo yäŋkuk. 10 Ude täŋirän Pailattä ŋode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? Ŋode nämo käwep nadätan; Näkä yäwakaŋ api iren ba näkä yäwakaŋä päya kwakäp terak api gutneŋo unita kehäromi namani yäk.

11 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämo gamiŋkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämo pat gamitek. Unita äma näk ketka terak nepmaŋkuko unitäŋo momitä gäkŋo momi irepmitpäŋ unitäŋo taŋi-inik yäk. 12 * Ude yäwänkaŋ Pailattä iniŋ kireŋpewän kukta kädetta wäyäkŋeŋkuk. Upäŋkaŋä Juda naniktä gera pähap ŋode yäŋkuŋ; Gäkä äma u kakätäŋ-pewi kwänä gähä intäjukun ämaka Sisatä not nämo api täŋ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäjukun äma itat yäŋ yäweko uwä Sisata iwan täŋ imek yäk. 13 Ude yäŋirä Pailattä nadäŋpäŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ yäman äpäŋpäŋ bägup kubä wäpi Mobä Iriŋ Wädäwani uken kuŋpäŋ äma man yäpmäŋ daniwanitä bägup-ken maŋitkuk. (Mobä Iriŋ Wädäwani uwä Juda täŋo man terak Gabata yäŋ yäk täŋpani.) 14 Kepma uwä Pasova täŋtuŋum täktäk kadäni-ken. Täŋpäkaŋ kepma bämopi täŋirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! Intäŋo intäjukun ämajin ŋo yäk.

15 Yäwänä gera terak yäŋkuŋ; Yäpmäŋ kewe! Yäpmäŋ kewe! Päya kwakäp terak kumbän! Yäŋirä Pailattä ŋode yäwet yabäŋkuk; Intäjukun ämajin ŋo päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadäkaŋ, bure? Yäwänä

---

* **19:2:** Luk 23:11 * **19:3:** Jon 18:22 * **19:4:** Jon 18:38 * **19:6:** Jon 18:31 * **19:7:** Wkp 24:16; Jon 5:18 * **19:9:** Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * **19:11:** Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 * **19:12:** Luk 23:2; Apos 17:7

bämop äma intäjukun täŋpanitä iwetkuŋ; Nintäŋo intäjukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk. 16 Ude yäwäkaŋ Pailattä Jesu päya kwakäp terak utta yäniŋ kireŋkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk
Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

17 Täŋpäkaŋ komi ämatä Jesu iŋitpäŋ päya kwakäp imä buramiwänkaŋ kome kubä wäpi Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuŋkuŋ. 18 Päŋku kome uken ahäŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani yarä, bok däpmäŋpäŋ kubä kukŋi kubä kukŋi, Jesu ini uwä bämop teŋkuŋ. 19-20 Täŋpäkaŋ Pailattä yäwänkaŋ Jesu gwäki punin käda man kudän kubä ŋode täŋkuŋ;

ŊowÄ JESU NASARET KOMEKEN NANIK,
JUDA Ämawebe TÄŋo INTÄjukun Äma.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täŋkuŋ. Täŋpäŋ kome Jesu utkuŋo uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken kuŋ äbäŋ täŋkaŋ kudän u daniŋkuŋ. 21 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätutä u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ päŋku Pailat iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma kudän täno uwä goret kudän tän yäk. Ŋode kudän tänaŋi; Äma ŋowä inita Näk Juda täŋo intäjukun äma yäŋ yäk täŋkukonik yäk. 22 Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

23-24 Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpäŋä komi ämatä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot 4 ude peŋkaŋ äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuŋ. Täŋkaŋ teki gupi terak nanik uwä nämo yäpurärätpäŋ bupani unita komi ämatä madänero yäŋ yäŋkuŋ. Ude täŋpena waki täŋpek yäŋ yäŋkuŋ. Unita närepmirek gärepmirek täŋkaŋ kubätä intäjukun täŋpäŋ unitä kaŋ yäpän yäŋ yäŋkuŋ. Ude yäŋirä Anutu täŋo man bian ŋode kudän täwani bureni ahäŋkuk;

Uwä tekna yäpmäŋ daniŋpäŋ ini-ini yäpuŋ.
Ba närepmirek gärepmirek täŋpäŋ tekna yäpuŋ yäk. *Sam 22:18*

Man ude kudän täwani uterakgän komi ämatä udegän täŋkuŋ.

25 * Täŋpäkaŋ Jesu miŋi uwä nanaki täŋo päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täŋkaŋ miŋi täŋo noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkuŋ. 26 * Ude irirä Jesutä miŋi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadäŋ imik täŋkuko u irirä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ miŋi ŋode iwetkuk; Nanakka kubä ŋo yäk. Ude yäŋpäŋ iwaräntäki u ŋode iwetkuk; Webe ŋowä gäkŋo meŋka yäk. 27 Täŋpäkaŋ kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miŋi yäŋikŋat yäpmäŋ eŋini-ken päŋku watäni it täŋkukonik.

Jesu kumbuk

28 * Ude yäwetpäŋä Jesutä Imaka kudup täŋpa täretak yäŋ nadäŋpäŋ, eruk yäŋkuk; Umeta nekaŋ yäk. Man keräpi ude yäŋirän Anutu täŋo man bian kudän täwani kubä bureni ahäŋkuk. 29 * Umeta nekaŋ yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bumik uterak piŋ ibatkuŋ. Piŋ ibatpäŋ päya kubä wäpi hisop unitäŋo momi kubä terak pädät täŋpäŋ yäpmäŋ päŋaku Jesu meni-ken peŋkuŋ. 30 Täŋirä Jesutä

* **19:25:** Mat 27:55-56 * **19:26:** Jon 13:23 * **19:28:** Sam 22:15 * **19:29:** Sam 69:21

ume u naŋpäŋä yäŋkuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yäŋpäŋä gwäki gurot maŋpäŋ kumbuk.

31 * Täŋpäkaŋ kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täŋtuŋum täktäk kadäni. Täŋpäŋ kwep ude uwä Sabat yäŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täŋo baga irepmitne yäŋpäŋ Juda ämatä päŋku Pailat iwetkuŋ; Gäk yäwetpewi komi ämatä päŋku äma päya kwakäp terak itkaŋ unitäŋo kuroŋi däpmäŋ tokärä bäräŋeŋ kumbäkaŋ komegup yäpmäŋ kewewut yäŋ iwetkuŋ. 32 Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä päŋku äma Jesu kukŋi kukŋi itkumäno unitäŋo kuroŋi däpmäŋ tokätkuŋ. 33 Täŋpäŋ Jesu kuroŋi däpmäŋ tokätna kumbän yäŋkaŋ doraŋpäŋ kaŋkuŋ; Jesu uku kumäŋirän. Ude kaŋpäŋä kuroŋi nämo däpmäŋ tokätkuŋ. 34 Täŋpäkaŋ komi äma kubätä Jesu järapi-ken bohamtä yäputkuk. Täŋirän uterakgän ume nägät maŋkumän.

35 * (Imaka ahäŋkuko u äma dapuritä kaŋkuko unitä ini ŋo kudän täŋirän bureni-inik täyak. Uwä nadätak; Man ŋo bureni yäk. Intä nadäkinik täŋput yäŋpäŋ yäŋahätak.) 36 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak uwä kehärom tawän yäŋpäŋ ude u ahäŋkuk; Kujari kubä nämo api tokätneŋ yäk. 37 * Ba Anutu täŋo man kudän täwani kubä pen ŋode pätak; Äma yäputkuŋo u api käneŋ.

Jesu äneŋkuŋ

38 * Eruk ätu itkaŋ äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päŋku Pailat Jesu täŋo komegup änekta iwet yabäŋkuk. (Josep uwä Jesuta nadäŋ imani äma kubä upäŋkaŋ Juda äma ekäni ekänita umuntaŋpäŋ nadäkiniki kwawak nämo yäŋahäk täŋkukonik.) Unitä päŋku iweränkaŋ Pailattä yäŋtäreŋ iminkuk. Yäŋtäreŋ imänkaŋ päŋku Jesu täŋo komegup päya kwakäp terak nanik ketäreŋkuk. 39 * Äma kubä bok täŋkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kuŋkuko u. Nikodimas unitä Jesu täŋo gupi käbäŋ täwek yäŋpäŋ gakŋi käbäŋi tägagämän nikek yäpmäŋ kuŋkuk. Gakŋi täpuripäŋ nämo yäpuk. Taŋi, bäräpini uwä 30 kilogram udepäŋ yäpuk. 40 Yäpmäŋ päŋku Josep täŋken täwänkaŋ Jesu täŋo komegup gakŋi käbäŋi tägagämän upäŋ ärut iminkaŋ tek pakipäŋ uwäk täŋkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkaŋ ude iwatpäŋ täŋkumän.

41 Täŋpäkaŋ Jesu utkuŋo kome u kukŋi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänaŋ ikek, äma änekta binam yäwani kubä itkuk. U gänaŋ äma kubä nämo äneŋpani, jop ini ude irani. 42 Unita Sabat keräp täyak yäŋ nadäŋpäŋ äma yarä uwä Jesu gupi yäpmäŋ mobä awaŋ u gänaŋ päŋku peŋkumän. Mobä awaŋ u tuän itkuko unita u peŋkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akuŋkuk
Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

1 Eruk Sande tamimaŋ-inik, kome ket nämo yäŋeŋirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋpäŋ kaŋkuk; Mobä awaŋ meni täŋpipiwani u yäpmäŋ keweŋkuŋopäŋ yäma tumäŋirän. 2 * Ude kaŋkaŋ bäräŋeŋ päŋku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko ukät yabäŋ ahäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Ai! Jesu awaŋ gänaŋ nanik

* **19:31:** Lo 21:22-23 * **19:35:** Jon 21:24 * **19:36:** Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37:** Sek 12:10; Rev 1:7 * **19:38:** Jon 7:13 * **19:39:** Jon 3:1-2 * **20:2:** Jon 13:23

yäpmäŋ päŋku dekaken peŋ? 3-4 Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräŋeŋ Jesutä patkuk-ken kakta kuŋkumän. Kuŋkaŋ noripakitä Pita irepmitpäŋ awaŋken intäjukun ahäŋkuk. 5 Ahäŋpäŋä papayäŋpäŋ yabäŋkuk; Tek gupi terak täŋ iminkuŋo u yabäŋpäŋ gänaŋ unu nämo äroŋkuk. 6-7 * Ude täŋirän Pitatä mäden äbämaŋ awaŋ gänaŋ unu kuŋ tädot kuŋkuk. Ude kuŋkaŋ tek Jesu gupi terak täŋ iminkuŋo u kaŋpäŋ tek gwäki-ken pädät täŋkuŋo u säkgämän pimiŋ tokätpäŋ peŋkuko inigän parirän kaŋkuk. 8 Ude kaŋpäŋ irirän iwaräntäki awaŋ meni-ken intäjukun ahäŋkuko u imaka, äro yabäŋpäŋ-nadäwän bureni täŋkuŋ. 9 * Täŋpäkaŋ äma yarä u Anutu täŋo man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneŋi kodak taŋpäŋ akwekta yäwani u nämo nadäwän täreŋkuŋ. Eruk kämi, nadäwän täreŋkuŋ.

Jesu Maria ahäŋ imiŋkuk
Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

10 Eruk, iwaräntäki yarä u eŋiken kuŋkumän. 11 Kuŋirän Maria ini ugän itkaŋ konäm butewaki täŋkaŋ papayäŋpäŋ awaŋ gänaŋ dapun täŋpäŋ yabäŋkuk; 12 Aŋero yarä tek paki nikek irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroŋi käda. 13 Täŋkaŋ äma u kubätä Maria ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina yäpmäŋ päŋku deken peŋo u nämo nadätat yäk. 14 * Ude yäŋpäŋ äyäŋutpäŋ Jesu pengän dubini-ken irirän kaŋkuk. Kaŋkuko upäŋkaŋ ŋo Jesutä ahäŋ namitak yäŋ nämo nadäwän täreŋkuŋ.

15 Täŋpäŋ Jesutä ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkŋetan? Ude yäwänä Mariatä epän ŋo mähemitä yäyak yäŋ nadäŋpäŋ iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpmäŋ päŋku peŋpäŋä näwerikaŋ päŋku yäpa yäk. 16 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Maria! Yäwänä Mariatä äyäŋutpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! (U iniken man terak Rabonai yäŋ iwetkuk.) 17 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Nepmäŋireno, näk Nanaken nämo ärot. Gäk kuŋkaŋ notnaye ŋode yäwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayäŋ. Ba intäŋo Nanjin ba Anutujin-ken kwayäŋ yäŋ yäwet. 18 Ude iweränä Maria, Makdala komeken nanik u äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk Ekäni kaŋkaŋ äbätat! Ude yäŋpäŋ man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk
Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

19 * Eruk kepma ugän kome bipmäŋirän iwaräntäkiye eŋi kubä-kengän itkuŋ. U Juda äma ekäni ekänita umuntaŋpäŋ yäma kehäromigän ukät-pipiŋpäŋ itkuŋ. Ude täŋpäŋ irirä Jesu pengän bämopi-ken ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 20 * Ude yäŋpäŋ jibi meni keri järapi-ken u yäwoŋäreŋirän kaŋpäŋ U Ekäninin bureni yäŋpäŋ oretoret bumta täŋkuŋ.

21 * Täŋirä Jesutä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkaŋ? Nanatä epän täkta naniŋ kireŋpewän äpuro udegän näkä in taniŋ kireŋpewa komeni komeni api kuneŋ. 22 Ude yäŋpäŋä meni woŋ piäŋ-yäwatpäŋ yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! 23 * In äma kubä täŋo

---

* **20:6-7:** Jon 11:44 * **20:9:** Apos 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12 * **20:19:** Jon 19:38 * **20:20:** Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 * **20:21:** Jon 17:18 * **20:23:** Mat 16:19

momi peŋ iminayäŋ täŋo uwä momini api paorek. Täŋ, kubä täŋo momi nämo peŋ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahäŋ imiŋkuk

24 * Eruk Jesu iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämo itkuŋ. 25 Unita Tomas kuŋatkuko äbänä noriyetä nin Jesu käkamäŋ yäŋ iwetkuŋ. Iweräwä Tomastä yäŋkuk; Ude nämo! Näk keri-ken niri bäräm u ba järapi-ken bäräm u nämo iŋitpäŋ kaŋpäŋä nadäwa bureni nämo tänayäŋ yäk. 26 Täŋpäkaŋ kepma 7 ude täreŋirän iwaräntäkiye uwä eŋi bian itkuŋ-ken ugän Tomas penta itkuŋ. Täŋkaŋ yäma ukät ikek itkuŋo upäŋkaŋ Jesu äbä bämopi-ken ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! 27 Ude yäŋpäŋ Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ŋo peŋpäŋ iŋitkaŋ nadä. Ba järapna-ken jibi meni ŋo iŋitpäŋ-nadä. Ude täŋpäŋ bänep yarä nikek täyan uwä peŋpäŋ nadäkinik tä. 28 Ude iweränä Tomastä pengän yäŋkuk; Ekäni Anutuna! 29 * Ekäni Anutuna yäŋ yäŋirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan upäŋkaŋ äma nämo nabäŋkaŋ nadäŋ namikinik tänayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo oretoret terak api kuŋatneŋ.

Buk ŋo ima mebärita täŋpani?

30 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye iŋamiken kudän kudupi mäyap-inik täŋkuko upäŋkaŋ buk ŋo terak näk kudup nämo kudän täyat. 31 * Täŋ, imaka buk ŋo gänaŋ kudän täyat ŋo mebäri ŋodeta kudän täyat; Intä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täŋo nanaki bureni-inik yäŋ nadäkinik täneŋta. Täŋpäŋ in nadäkinik ikek kuŋatpäŋä unitäŋo wäpi terak irit kehäromi nikek itta buk ŋo kudän täyat.

21

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahäŋ yämiŋkuk

1 Täŋpäŋ ätu itpäŋ kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahäŋ yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; 2-3 * Iwaräntäkiye ŋodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat. Eruk äma ukät yaräkät pentagän irirä Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädäwayäŋ kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yäŋkuŋ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yäŋpäŋ gäpe terak äromaŋ gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo bipani käroŋ päke u pis kubä nämoinik yäpuŋ.

4 Eruk kome yäŋewänä Jesu gwägu pomi-ken ahäŋpäŋ itkuk. Ahäŋpäŋ irirän iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ u Jesutä ahätak yäŋ nämo kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ. 5 * Täŋpäŋ yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yäpmäŋkaŋ ba nämo? Yäwänä nämo yäŋ iwetkuŋ. 6 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yäpmäŋkaŋ gäpe bure käda pewi äpmoŋpäpäŋ pis ätu yäpnayäŋ yäk. Yäwerän udegän täŋpäŋ pis mäyap yäk gänaŋ äpmoŋpäpäŋ yäk u äneŋi gäpe terak wädäŋpäŋ pena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ.

---

* **20:24:** Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2 * **20:29:** 1Pi 1:8 * **20:30:** Jon 21:25 * **20:31:** Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13 * **21:1:** Wäp Taibirias uwä Galili gwägu täŋo wäpi kubä * **21:2-3:** Jon 1:45-51; Jon 20:24 * **21:5:** Jon 20:14; Luk 24:41 * **21:6:** Luk 5:4-7

7 * Täŋpäŋ iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko unitä
Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayäŋ yäŋkaŋ, moräŋ
itkaŋ epän täŋ itkukopäŋ tek äneŋi täŋpäŋ gwägu gänaŋ tubäpeŋpäŋ
gwägu weŋtäŋ gägäni-ken kuŋkuk. 8 Kuŋirän noriye gäpe terak pen itkuŋo
unitä gäpe täŋpewä pis yäk u wädäŋ yäpmäŋ gägäni-ken mäden äroŋkuŋ.
Gwägu terak itkuŋ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo,
100 mitas udegän. 9 Eruk kuŋtäŋgän gägäni udude ahäŋpäŋ kaŋkuŋ;
Kädäp kubä ijiŋirän gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänaŋ buan ijiŋ
irirä. 10 Täŋpäkaŋ Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpmaŋo u ätu yäpmäŋ
äbut yäk. 11 * Yäwänä Saimontä gäpe-ken päŋku yäk u gwägu gägäni-ken
wädäŋpäŋ abä peŋkuk. U gänaŋ pis mäyap, 153 udetä itkuŋopäŋ yäk u
nämo däkŋeŋkuk. 12 Täŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk.
Ude yäŋirän u Ekäninin yäŋpäŋ gäk netä yäŋ iwetta umuntaŋkuŋ. 13 *
Täŋirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmäŋkaŋ yämän naŋkuŋ.

14 * Jesu awaŋ gänaŋ naniktä akuŋpäŋ iwaräntäkiye kadäni yarä uku
ahäŋ yämiŋkuk. Eruk ŋonitäwä kadäni yaräkubä ude täŋkuk.

Jesutä Pita äneŋi imagutkuk

15 * Gwägu tomkät käräga u naŋ moreŋpäŋ Jesutä Saimon iwetkuk;
Saimon, Jon täŋo nanaki, Notkaye ŋonitä näka nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ
gäk näka nadäkinik täk täyan? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik
täŋ gamik täyat u nadätan yäk. Yäŋirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawak-
naye watäni kaŋ it yämi! 16 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi iwetgän täŋkuk;
Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo?
Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadäŋ gamik täyat u nadätan.
Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! 17 *
Täŋpäŋ äneŋi pen ŋode iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka
nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadäni yaräkubä ude iwet
yabäŋkuko unita Pitatä nadäŋ bäräp täŋpäŋ iwetkuk; Ekänina, gäk imaka
imaka kudup nadäwi tärek täkaŋ unita näk gäka gäripi nadäŋ gamikinik
täk täyat u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye
watäni kaŋ it yämi! 18 Näk bureni gäwera nadä; Gäk gubaŋi-ken itkaŋ
tek wädäwi ärowäpäŋ gäkŋaken gärip terak kuŋat täŋkunonik. Täŋ, gäk
tägawani täŋpayäŋ täyan-ken gäk ketka yäpi-siwoŋtaŋiri äma kubätä ketka
bok topmäŋpäŋ kome kukta bitnäk täyan-ken api wädäŋ yäpmäŋ kwek yäk.
19 * (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi biŋam yäpmäŋ akukta
kädet jide terak api kumbeko unita yäŋahäŋkuk.) Iwetpäŋ Pita iwetkuk;
Näk kaŋ näwat!

20 * Ude iweränä Pitatä äyäŋutpäŋ iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap
nadäk täŋkuko u mäden yäwarirän kaŋkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem
penta naŋkuŋ-ken ugän Jesu tubeŋ kuŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuko u; Ekäni,
netätä gäk iwan keri terak api gepmaŋpek yäk?) 21 Eruk Pitatä noripaki
u mäden yäwarirän kaŋpäŋ Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ŋo imaka, jide
iwerayäŋ? 22 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo täŋpen.
U kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirän näk äneŋi abäŋira kaŋ kumbän yäŋ

---

* **21:7:** Jon 13:23; Mat 14:29 * **21:11:** Luk 5:6 * **21:13:** Jon 6:11 * **21:14:** Jon 20:19,26
* **21:15:** Mat 26:33; Jon 1:42 * **21:16:** Apos 20:28 * **21:17:** Jon 13:38, 16:30 * **21:19:**
Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi 1:14 * **21:20:** Jon 13:23-25 * **21:22:** Mat 16:28

nadäŋ imero u täŋpänä näkŋaken gäripna iwaret, gäkŋo gärip nämo. Täŋ, gähä näk kaŋ näwat!

23 Jesutä man ude yäŋkuko unita noriyetä ŋode nadäŋkuŋ; Notninpak uwä nämo api kumbek yäk. Upäŋkaŋ Jesutä äma u nämo api kumbek yäŋ ude nämo yäŋkuk. Nämo, u ŋode yäŋkuk; U kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirän näk äneŋi abäŋira kaŋ kumbän yäŋ nadäŋ imero u täŋpänä näkŋaken gäripna iwaret yäŋ yäŋkuk.

24 * Täŋpäkaŋ iwaräntäki manbiŋam yäŋahätak ŋo ba kudän täyak ŋo u näkŋa. U jop nämo yäwani, manbiŋam burenigän yäk täyak yäŋ nadäkamäŋ. 25 * Täŋpäkaŋ Jesutä imaka imaka täŋkuko unitäŋo manbiŋam kudän täyat ŋogän nämo täŋkuk. Nämo, imaka imaka kuduptagän ŋo kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahäŋpäŋ kome terak ŋo jiraŋ ude tokŋeŋ moretek.

* **21:24:** Jon 19:35 * **21:25:** Jon 20:30

Aposoro
Jesu täŋo biŋamtä komeni komeni weŋ patkuko unitäŋo manbiŋam

Jesutä Munapik iniŋ kirekta yäŋkuk

1-2 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä;
Manbiŋam pengän täŋpäŋ taminŋkuro uwä* ŋode kudän täŋkut;
Imaka imaka Jesutä yäput peŋpäŋ täŋkuko u ba ämawebe yäwetpäŋ
yäwoŋärek täk täŋkuko u kudup kudän täŋkut. Imaka täŋkuk ba yäŋ
yäpmäŋ äbukken unitä päbä Nanitä yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk-ken u
kudup kudän täŋkut. Jesu uwä kunum gänaŋ ärowayäŋ keräp taŋirän äma
mani biŋam yäpmäŋ kuŋatta yäpmäŋ daniŋkuko u ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ
yämiŋpäŋ Munapik täŋo kehäromi terak epän man yäwetkuk. 3 * Eruk
komi nadäŋpäŋ kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahäŋ yämiŋpäŋ
paot täŋirän kepma 40 ude täreŋkuk. Ahäŋ yämiŋpäŋ kudän mebäri
mebäri täŋirän bureni-inik kodak itak yäŋ nadäŋkuŋ. Kadäni kadäni
ahäŋ yämiŋpäŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken iritta man yäwet
täŋkuk. 4 * Täŋkaŋ kadäni kubä penta itkuŋ-ken uken ŋode yäwetkuk; In
Jerusalem nämo peŋpeŋ kuneŋ yäk. Ini ugän itkaŋ, iron Nantä tamikta
yäŋkehärom täwani täwetkuro ukeŋonita kaŋ itsämbut. 5 * Jontä ämawebe
ume-inikpäŋ ärut yämik täŋkuko upäŋkaŋ kadäni keräpigän itkaŋ Anututä
Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamek yäŋ yäwetkuk.

6 * Eruk kadäni penta itkuŋ-ken uken aposoro unitä ŋode iwet
yabäŋkuŋ; Ekäni, gäk kadäni ŋoken Rom gapman yäwat kireŋiri Isrel
ämawebe nintä bian itkumäŋo ude ninin keran api itne ba nämo? 7 *
Ude iweräwä kowata ŋode yäwetkuk; Intä nadäkta yäŋ tamani uyaku,
kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peŋkuko u nadäneŋ.
Upäŋkaŋ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadätak. 8 *
Täŋpäkaŋ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäŋpäŋ kehäromi tamänkaŋ
näkŋo manbiŋam yäŋahäk äma api täneŋ. Täŋpäŋ inä näkŋo manbiŋam
Jerusalem yotpärare-kentä yäŋahäŋ yäpmäŋ Judia ba Samaria komeken
api kuneŋ. Yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirä komeni komeni kudup api kuŋat
morewek yäk.

9 * Jesutä man ude yäwet morewänkaŋ aposoro dapuri terak Anututä
imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän gubamtä uwäk täŋirän
ijiwä waŋkuŋ. 10 * Ijiwä wawäpäŋ doraŋpäŋ dapun pen täŋ irirä äma
yarä tek paki nikek unitä bäräŋeŋ ahäŋ yämiŋkumän. 11 * Ahäŋ yämiŋpäŋ
yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käroŋ täŋ itkaŋ?
Jesu dapunjin terak kunum gänaŋ ärotak uwä ärotak udegän ittäŋgän
äneŋi äpäŋirän api käneŋ yäk.

Judas täŋo komenita äma kubä kaŋ-ahäŋkuŋ

---

* **1:1-2:** Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:1-2:** Manbiŋam Luktä pengän kudän täŋkuko uwä miti wäpi Luk * **1:3:** Luk 24:36-49; Apos 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 * **1:5:** Mat 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 * **1:9:** Jon 6:62 * **1:10:** Luk 24:4 * **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

12 * Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadäŋpäŋ Olip Pom peŋpäŋ äyäŋutpeŋ äpämaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.) 13 * Eruk, Jerusalem äroŋpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas. 14 * Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

15 Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; 16 * Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpän Jesu iŋitkuŋ. 17 Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumäŋo udegän yäpuk yäk. 18 * Täŋpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita moneŋ yäpuk. Moneŋ upäŋ kome suwaŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkukken maŋutpäŋ koki däpmäŋ weŋpäŋ koki kudup kwawak abuŋ yäk. 19 Ude täŋirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä manbiŋam u nadäŋpäŋ kome u wäpi Nägät Kome yäŋ yäŋkuŋ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama.) 20 Täŋpäkaŋ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneŋtawä. *Sam 69:25*

Täŋpäkaŋ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yäpän yäk. *Sam 109:8*

21-22 * Pitatä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäkgän täŋkuk; Eruk, Judas täŋo kome yäpmäkta äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käroŋi penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yäput peŋkuk kadäni uken nin niwarän täŋpäŋ kuŋat yäpmäŋ äbäŋirän kunum gänaŋ äroŋkuko äma kubä u kudup kaŋpäŋ nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentäŋ nimänpäŋ Jesu kumäŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yäŋahäŋitna kome kaŋ tokŋewän.

23 Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabäŋ ahäŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. 24-25 * Yabäŋ ahäŋpäŋä yäŋapik man ŋode yäŋkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduptagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäŋ yäpmäŋ danitan u niwoŋäreŋiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmäŋkaŋ aposoro epän kaŋ täŋpän. Judas uwä epäni peŋpäŋ kome waki ini päŋku irekta biŋam yäŋ imani-ken kuŋkuko unita. 26 Ude yäŋpäŋ mobä pipiyäwani kubä yäpmäŋkaŋä kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ, kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ. Täŋkaŋ maŋpä ärowäkaŋ maŋpäŋä Matiasta iwoyäŋkuŋo unitä kwawak ahäŋkuk. Ude täŋpänkaŋ aposoro 11 ukät kuŋatta teŋkuŋ.

---

* **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mat 10:2-4 * **1:14:** Jon 6:42, 7:5 * **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mat 27:3-10 * **1:21-22:** Jon 15:27 * **1:24-25:** Jon 2:25

2

Munapiktä nadäkinik täŋpani terak äroŋkuk

1 * Täŋpäŋ kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreŋirän Juda täŋo orekirit kubä wäpi Pentikos ahäŋkuk. Ahäŋirän Jesuta nadäkinik täŋpani ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahäŋ yämiŋirän nadäŋkuŋ; 2 Pengänä mämä taŋi pähap kubä, mänit mämä pähap ude kunum gänaŋ naniktä yot itkuŋ-ken u ahäŋkuk. Ahäŋirän nadäŋpäŋ dapun täŋpäŋ yabäŋkuŋ; 3 * Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkaŋ äma kubäkubä terak ijiŋ yäpmäŋ kuŋirä. 4 * Ijiŋirä Ekäni täŋo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äroŋkuk. Munapiktä ämawebe terak äroŋkaŋ meni täŋpidäm taŋirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yäŋkuŋ.

5 Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oraŋ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuŋ. 6 Itkaŋ mämä pähap u nadäŋpäŋä Munapiktä äpä mämä täŋkuk-ken ugän abä tokŋeŋ moreŋkuŋ. Abä tokŋeŋ moreŋpäŋ nadäŋkuŋ; Jesuta nadäkinik täŋpani ämawebetä ämawebe päke äbuŋo unitäŋo man kotäk iniken iniken terak yäŋirä nadäŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋkuk. 7 * Nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ jäkjäk yäŋkuŋ. Jäkjäk yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanikgän. 8 Upäŋkaŋ jide täŋpäŋ nininken nininken man terak yäŋirä nadäkamäŋ? Ninä kome kubäken nanikgän nämo. 9-10 * Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. 11 Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täŋo kädet iwarani. Täŋpäŋ äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upäŋkaŋ äma itkaŋ ŋo Anutu täŋo täktäki inipärik kubä unitäŋo manbiŋam nininken nininken man terak yäŋahäŋirä nadäkamäŋ! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk bumta täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋpäŋ ini-tägän man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wära! Ŋo jide ahätak? 13 Ude yäŋirä äma ätutä yäŋärok man ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo! yäk. U wain ume taŋi naŋpäŋ nadäk-nadäki paoräkaŋ man ŋo yäkaŋ yäk.

Pitatä man mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk

14 Ude yäŋirä Pitakät noriye 11 ämawebe iŋamiken akuŋpäŋ Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäŋo Jerusalem yotpärare-ken itkaŋ ŋo in juku peŋirä imaka ahätak ŋonitäŋo mebäri täwera nadäwut; 15 In äma itkamäŋ ŋo wain ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täkamäŋ yäŋ nadäkaŋ, upäŋkaŋ nämoinik yäk. 9'kirok tamimaŋ apiinik täyak ŋopäŋkaŋ jide täŋpäŋ täŋguŋguŋ täkamäŋ? 16 Nadäkaŋ? Imaka ahäŋirän käkaŋ ŋonita profet biani kubä wäpi Joeltä ŋode yäŋahäŋkuk;

17 *Anututä ŋode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireŋ yämiŋira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneŋ yäk.*

---

* **2:1:** Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * **2:3:** Mat 3:11 * **2:4:** Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17 * **2:7:** Apos 1:11 * **2:9-10:** 2Ti 1:15

Äpetjiye nanaktä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ.
Ba gubaŋitä kudän kudupi ayäbu ude api käneŋ,
Ba ämawebe tägawanitä näkŋo kudän däpmonken api yabäk täneŋ.
18 *Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.*
Piŋ yäbarira unitä mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ yäk.
19-20 *Täŋkaŋ Ekäni täŋo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayäŋ täyak u nämo ahäŋirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaŋ ba kome terak api pewa ahäneŋ yäk.*
Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk. Edaptä bipmäŋ urani api täŋpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peŋyäŋewek.
21 * *Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋkaŋ gera yäŋirän Ekäni uwä imagutpäŋ tewän inita biŋam api irek yäk.* *Jol 2:28-32*

22 * Ude yäŋpäŋ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayäŋ. Anututä kehäromi imiŋirän in bämopjin-ken itpäŋ epän kehäromi nikek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kudän täŋkuko unitä mebärini yäŋahäŋirän u Anututä iniŋ kireŋpewän äpuk yäŋ kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 23 * Uwä Anututä nadäŋirän patkuko ude, ba yäŋtäreŋ imiŋkuko udegän, ketjin terak äroŋirän intä iwan täŋ imiŋkuŋ. Inä Anututa nämo nadäŋ imanita iniŋ kireŋirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 24 * Upäŋkaŋ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneŋi yäpmäŋ päŋaku teŋkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäŋ-kumäŋtä äma u täga iŋitnaŋi nämo unita kumäŋ-kumäŋ täŋo komi pähap u ketäreŋ imiŋkuk. 25 Täŋkaŋ unitagän Devittä man ŋode yäŋkuk;

Näk Ekäni kakinik täŋpäŋ nämo kakätäk täyat.
U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täŋpewän umuntäwet yäk.
26 *Unita bänepnatä gäripi nadäŋpäŋ menatä oretoret pähap täyak yäk.*
Ba gupna imaka, Anututä täŋ namayäŋ täyak unitagän pidäm täyak yäk.
27 * *Täŋpäkaŋ kudupi ämaka näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri kumäŋ-kumäŋ komeken itpäŋ nämo api parawet yäk.*
28 *Nämoinik, gäkä irit täŋo kädet näwoŋäreŋkuno unita dubika-ken itkaŋ bänep oretoret terak api kuŋaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29 * Notnaye, Devittä man ude yäŋkuko unita oranin Devit täŋo manbiŋam kwawak ŋode täwera nadäwut; U kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Unitäŋo awaŋ uwä ninken ŋo pen itak yäk. 30 * Upäŋkaŋ Devit ini uwä profet itkuko unita ŋode nadäŋkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kaŋahäwänkaŋ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yäŋ nadäŋkuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yäŋkehärom taŋkuko unita ude nadäŋkuk. 31 * Ude nadäŋpäŋ mebäri-ken umu Kristo täŋo akukakukita yäŋkuk. Mebäri unita ŋode yäŋkuk; Anututä kaŋ-äwaräkuk täŋirän kumäŋ-kumäŋ

---

* **2:21:** Rom 10:13 * **2:22:** Jon 3:2 * **2:23:** Apos 4:28; 1Pi 1:20 * **2:24:** Apos 3:15 * **2:27:** Apos 13:35 * **2:29:** 1Kin 2:10; Apos 13:36 * **2:30:** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 * **2:31:** Sam 16:10

komeken itpäŋ nämo api parawek yäk. 32 * Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋirän nin kudup dapunintä kaŋkumäŋ. 33 * Täŋpäŋ äroŋkuko Anutu täŋo keri bure käda wäpi biŋam ikek itak. Itkaŋ Munapik ninta biŋam yäŋ nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmäŋpäŋ piŋ nibatak ŋo yäk. Piŋ nibatak unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkaŋ ŋo. 34-35 Täŋpäkaŋ Devit ini uwä kunum gänaŋ nämo äroŋkuk. Mangän ŋode yäŋkuk;

Ekänitä näkŋo ekänina iwetkuk;
Abä ketna bure käda iriri iwankaye äbot gämotka-kengän kaŋ yepmaŋpa yäk. *Sam 110:1*

36 * Unita Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ŋode täŋput; Inä Jesu päya kwakäp terak utkuŋo u Anututä iwoyäŋpäŋ Ekäni intäjukun-inik irekta teŋkuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayäŋ yäŋpäŋ yäŋkwawa taŋkuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukureŋkuŋ

37 * Täŋpäkaŋ Pitatä man yäŋkuko uwä ämawebe bänepi yäpurinik täŋpäpäŋ Pitakät aposoro ätu ŋode yäwetkuŋ; Eruk notniye, nin jide tänayäŋ? 38 * Yäŋirä Pitatä yäwetkuk; In kuduptagän injin injin bänepjin sukurewäkaŋ Jesu Kristo wäpi terak ume ärut taminŋirä momijin kaŋ paorän yäk. Ude täŋirä Anututä Kudupi Munapik, bänep ironita api tamek yäk. 39 * Imata, bian Ekäni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ u inita yämagurayäŋ täyak u kuduptagän Kudupi Munapik tamikta yäŋkehärom taŋkuk yäk.

40 * Pitatä man ätukät yäpurärätpäŋ umun man ba jukuman ŋode yäwetgän täŋkuk; Inä äma waki täŋpani äbot ŋo kowata yäpnayäŋ täkaŋ uwä yabäŋ umuntaŋ yepmaŋpeŋ äbäŋirä tämagutnayäŋ yäk. 41 * Täŋpäkaŋ kepma ugän ämawebe 3000tä Pitatä Jesu täŋo manbiŋam yäwerirän nadäŋpäŋ iyap täŋirä ume ärut yämiŋirä Jesu täŋo äbotken yäput peŋkuŋ. 42 * Ude täŋpäŋ aposorotä Jesu täŋo kädet niwetpäŋ niwoŋärewut yäŋpäŋ nadäkinik täŋpani päke unitä ehutpäŋ kepmani kepmani abä kubä-kengän it täŋkuŋonik. Täŋpäŋ bänep kubägän terak täŋkentäk kowata kowata täŋpeŋ kuŋatkaŋ kubä-kengän itpäŋ käräga* naŋit Anutu-ken yäŋapik epän täŋit täk täŋkuŋonik.

Bänep kubägän täŋpäŋ säkgämän itkuŋ

43 * Kadäni uken aposorotä kudän kudupi ämatä tänaŋi nämo täŋit, Anutu täŋo kehäromi kwawak pewä ahäŋirä ämawebe mäyaptä Anututa nadäwä inide kubä täŋkuŋ. 44 * Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani päke unitä änok kubägän itpäŋ tuŋum imaka kudup uwä nin kuduptagän täŋo yäŋ nadäŋpäŋ täŋkentäk kowata kowata täk täŋkuŋonik. 45 U komeni ba tuŋumi äma ätuta yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋpäŋ noripaki kubä imaka kubäta wäyäkŋewänä täŋkentäŋ imik täŋkuŋonik. 46 * Täŋpäŋ

* **2:32:** Apos 1:8 * **2:33:** Apos 1:4, 7:55-56 * **2:36:** Apos 5:30-31 * **2:37:** Luk 3:10,12; Apos 16:30 * **2:38:** Luk 24:47; Apos 3:19 * **2:39:** Ais 57:19 * **2:40:** Lo 32:5; Plp 2:15 * **2:41:** Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * **2:42:** Apos 20:7 * **2:42:** Kärägata yäyak uwä Ekäni täŋo däkum naknakta yäyak * **2:43:** Apos 5:11 * **2:44:** Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 * **2:46:** Luk 24:53

kepma kepma kudupi yot gänaŋ äro kubä-kengän itpäŋ Anutu iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ketem ba käräga uwä, yot kubäkubäken penta itpäŋ bänep kubägän peŋpäŋ oretoret terak nak täŋkuŋonik. 47 * Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutu wäpi yäŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋonik. Säkgämän ude kuŋarirä ämawebe kuduptä gäripi nadäŋ yämik täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ kepmani kepmani Ekänitä epän täŋirän ämawebe ätu bänep sukureŋpäŋ Anututa biŋam täŋpäŋ nadäkinik täŋpanitä äbotken yäpurärät täŋkuŋonik.

3

Pitatä äma kubä yäpän tägaŋkuk

1 * Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ ärodayäŋ kuŋkumän. U Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuŋkumän. 2 * Kuŋpäŋä kaŋkumän; Äma kubä, miŋitä inide kwäyähäneŋ bäyaŋpäŋ tewani u ririrän. Äma uwä kepma kepma noriyetä yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku kudupi yot täŋo yäma kubä, wäpi Yäma Säkgämän uken tek täŋkuŋonik. Tewäkaŋ äma unitä ämawebe kudupi yot gänaŋ äroŋirä yabäŋpäŋ moneŋta ketkewat täŋkukonik. 3 Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ äroŋirän äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä yabäŋpäŋ moneŋta yäŋapiŋkuk. 4 * Yäŋapiŋirän Pita kenta Jontä kaŋ täpäneŋpäŋ Pitatä man ŋode iwetkuk; Nibä! yäk. 5 Yäwänä äma unitä imaka kubä käwep namida yäŋ yäkamän yäŋkaŋ dapun täropigän yabäŋkuk. 6 * Täŋirän Pitatä iwetkuk; Näk moneŋ nämo upäŋkaŋ imaka kubä näkken itak u täga gamayäŋ. Uwä ŋode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäŋo wäpi terak ŋode gäwetat; Gäk pidäm taŋpäŋ akuŋkaŋ ku! yäk.

7 Ude iwetpäŋ Pitatä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo keri bure käda iŋitpäŋ täŋkentäŋ iminŋpäŋ päŋaku teŋkuk. Teŋirän uterakgän äma unitäŋo gukuri kuroŋi kehärom taŋkuŋ. 8 * Ude täŋpäŋ pidäm taŋpäŋ akuŋpäŋ kuŋat yabäk-yabäk täŋkuk. Täŋkaŋ Pita Jon-kät kuŋkaŋ äma unitä täŋoret terak kumaŋ Anutu wäpi iniŋ orettäŋ kudupi yot yewa gänaŋ äroŋkuŋ. 9-10 Äma u akumaŋ kuŋatkaŋ Anutu wäpi iniŋ ororerirän ämawebetä kaŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋ; Äma ŋo kwäyähäneŋ täŋpani Yäma Säkgämän-ken moneŋta yäŋapiwani ukeŋo! yäk. Ude kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ jäkjäk yäŋkuŋ.

Pitatä kudupi yot gänaŋ manbiŋam yäŋahäŋkuk

11 Täŋpäkaŋ ämawebe päke u biŋam u nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ bäräŋeŋ kumaŋ kudupi yot täŋo bägup moräki wäpi Solomon täŋo bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmäŋ wädäŋkaŋ ririrän. 12 Ämawebetä bäräŋeŋ äbäŋirä yabäŋpäŋ Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ŋonita imata kikŋutpäŋ-nadäwätäk täkaŋ? Ba dapun taŋi imata nibäkaŋ? In nekta ŋode käwep nadäkaŋ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoŋi unita äma ŋo yäpän tägawäpäŋ tewän kuŋatak ŋo. Ude nämo! 13 * Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täŋo Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biŋam ärowani iminŋkuk. Iminŋkuko upäŋkaŋ inä äma u iwan keri terak teŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadäni Pailattä jop tewa kwän yäŋ yäŋirän intä nämoinik yäŋ

* **2:47:** Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 * **3:1:** Apos 10:3,9,30 * **3:2:** Jon 9:1; Apos 14:8 * **3:4:** Apos 14:9 * **3:6:** Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 * **3:8:** Jon 5:14; Apos 14:10 * **3:13:** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32

yäŋpäŋ Jesuta mäde ut iminkuŋ. 14 Jesu u kudupi, siwonɨ-inik upäŋkaŋ intä
unita bitnäŋpäŋ Pailat iweräpäŋ äma kumäŋ-kumäŋ urani kubä jop tewän
kuŋkuk yäk. 15 * Bureni! Inä irit täŋo mähemi urä kumbukopäŋ Anututä
kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku kwawak peŋirän kaŋkumäŋo u täwet
ahäkamäk yäk. 16 Täŋpäkaŋ Jesu u, unita nadäkinik täŋpäŋ wäpi biŋam
kehäromi terakgän äma intä kaŋpäŋ nadäwani ŋokeŋo tägatak yäk. Bureni,
nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaŋ unitä äma dapunjin-ken itak ŋo yäpän
tägakaŋ.

17 * Upäŋkaŋ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä
tärewäpäŋ Jesuta kädet ude täŋ iminkuŋ yäŋ nadätat. 18 * Ude täŋkuŋo
upäŋkaŋ ŋode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken
iwoyäwani Kristotä komi nadäŋpäŋ api kumbek yäŋ yäŋahäk täŋkuk.
Eruk, kudän intä täŋ iminkuŋo uterak Anututä täŋpewän iniken man
biani u bureni ahäŋkuk. 19 * Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde
ut iminpäŋ bänepjin sukureŋpäŋ Anutu-ken kut! Ude täŋirä Anututä
momijin täga api ärut tamek yäk. 20 Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken
it taminpäŋ api täŋpidäm taŋ tamik täŋpek. Ba Jesu, Anututä äma in
wakiken nanik tämagutta bian iwoyäŋ taminkuko u imaka, api tamek
yäk. 21 Täŋpäkaŋ apinowä Jesu kunum gänaŋ itkaŋ kadäni Anututä imaka
imaka kudup täŋkodak takta peŋkuko, kadäni unita itsämäŋtak. Kadäni
unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yäŋahäŋkuk.
22 * Täŋpäkaŋ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ŋode yäŋkuk;
Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ŋodewani ahäkta api
iwoyäwek yäk. Äma u ahäŋpäŋ man kädet täwerirän nadäŋpäŋ inä unitäŋo
meni jinom ugän kaŋ iwarut yäk. 23 Täŋ, äma kubätä profet unitäŋo mani
nämo buramiwayäŋ täko uwä Anututä yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän tewän
päŋku kumäŋpäŋ paotinik api täŋpek yäŋ yäŋkuk.

24 Bureni, profet biani Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkuŋo u,
Samuel-ken yäput peŋkaŋ u mädeni-ken profet ätu ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo
u kuduptagäntä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yäŋ yäŋkuŋ.
Eruk bian ude yäŋkuŋo kadäni u ahätak ŋo yäk. 25 * Imaka tägatäga Anu-
tutä tamikta profet meni terak yäŋkehärom taŋpäŋ oraniye-kät topmäk-
topmäk kubägän täŋkuko, in u yäpmäkta biŋam täkaŋ yäk. Nadäkaŋ?
Anutu uwä orajin pähap Abraham ŋode iwetkuk; Gäkŋo oraŋka kubä
terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täŋ yämet yäk. 26 *
Eruk, Anututä epän ämani u iwoyäŋpäŋ iniŋ kireŋpewän kome ŋo terak
inken jukun ahäŋkuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude
api ahäwek yäŋ bian yäŋkuŋo ude. Täŋpäkaŋ iron pähap api täŋ yämet
yäŋ Abraham iwetkuko u ŋode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peŋpäŋ
bänepjin sukurewut yäŋpäŋ täŋkentäŋ tamikta epän ämani u tewän äpuk
yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmaŋkuŋ

1 * Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiŋam yäwerirän bämop äma ätukät
äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun

* **3:15:** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 * **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18:** Luk 24:27 * **3:19:** Apos 2:38 * **3:22:** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37 * **3:25:** Stt 22:18; Gal 3:8 * **3:26:** Apos 13:46 * **4:1:** Luk 22:4,52

äma unitä ahäŋ yämiŋkuŋ. 2-3 * * Äma yarä uwä ämawebe manbiŋam ŋode yäwet täŋkumäno unita kokwawak nadäŋ yämiŋkuŋ; Jesu uwä kumbaniken nanikpäŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak taŋpeŋ akuŋ morenеŋ. Man ude yäwerirän nadäŋpäŋ Pita kenta Jonta kokwawak nadäŋpäŋä manken yepmanayäŋ nadäŋkuŋopäŋ kome bipänpäŋ kwep kaŋ yäŋpäŋ yepmäŋitpäŋ jop komi yotken päŋku yepmaŋpä patkumän. 4 * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebe mäyaptä Jesu täŋo manbiŋam nadäŋ moreŋpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ iminkuŋ. Täŋpäkaŋ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täŋpäŋ Jesu täŋo äbotken yäput-peŋirä äbot u 5,000 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ äbot 5,000 uwä äma ekänigänpäŋ daniwani, webe ironŋikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

5 Eruk patkuŋo yäŋewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täŋkuŋ. 6 Käbeyä täŋkuŋo uwä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täŋkuŋ. 7 * Käbeyä täŋpäŋ Pita kenta Jon u yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ yäwet yabäŋkuŋ; Ek imatäken kehäromi upäŋ yäpmäŋkaŋ imaka u täŋkumän? Ba netä wäpi terak täŋkumän?

8 * Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täŋirän ŋode yäwetkuk; Isrel ämawebe täŋo äma ekäni ekäni ba watä äma, 9 in nektä äma kwäyähäneŋ täŋpani täŋkentäŋ iminkumäko unita yäŋpäŋ ba niwet yabäkaŋ? Ba jide täŋpäŋ äma unitä tägaŋpeŋ kuŋkuko unita nadäna yäŋpäŋ yäkaŋ? 10 * Mebäri unita nadänayäŋ yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ŋode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneŋ täŋpani u tägaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo iŋamjin-ken itak ŋo yäk. Täŋpäkaŋ Jesu u intä bian iŋitpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kumbani-ken nanikpäŋ äneŋi yäpmäŋ päŋaku teŋkuko kodak itak yäk. 11 * Jesuta man ŋode kudän täwani pätak;

Bek yot täŋpanitä kawä wawäpäŋ maŋpä kuŋkuŋo upäŋkaŋ apiŋo bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. *Sam 118:22*

Eruk bek bämopi u Jesu. 12 * Nadäkaŋ? Kome terak nanik äma kubätä waki keri-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpäŋ komen ämawebe nin nimagurekta iniŋ kirewani.

Äma täŋo man nämo buramine

13 Pitatä ude yäŋirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänaŋ nämo ärowani. U äma jopigän upäŋkaŋ umunkät nämo, man kehäromigän yäŋahäŋirän yabäŋpäŋnadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpäŋ bian yarä uwä Jesu-kät kuŋarirän yabäŋkuŋo upäŋ nadäŋpewä kuŋkuk. 14 Täŋpäkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u imaka, gupi tägaŋkuko u bok wädäŋirän yabäŋpäŋ kowata man kubä yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ peŋkuŋ.

15 Kowata yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ Pita kenta Jon yäŋ-yäwat-pewä käbeyä peŋpäŋ yäman päŋku irirän inigän itkaŋ ŋode yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ; 16 * Nin äma yarä ŋonita jide tänayäŋ? Kudän kudupi inipärik kubä

* **4:2-3:** Apos 23:8 * **4:2-3:** Apos 3:1 * **4:4:** Apos 2:41 * **4:7:** Mat 21:23 * **4:8:** Mat 10:19-20 * **4:10:** Apos 3:6,13-16 * **4:11:** Mat 21:42 * **4:12:** Mat 1:21 * **4:16:** Jon 11:47

täŋirän Jerusalem naniktä biŋam kudup nadäŋ morekaŋ yäk. Unita
nintä nämo täŋkumän yäŋ äwo täga nämo yäne. 17 Man unitä komeni
komeni kuŋat moreŋirän kudup nadäŋ moreneŋo udeta äma yarä u
umun man yäwetpena äma unitäŋo wäpi terak ämawebe wari yäŋahäŋpäŋ
yäwetdeŋtawä yäk. 18 * Eruk, ude yäŋpäŋ Pita kenta Jon yäŋpewä äbänpäŋ
ŋode yäwetkuŋ; Ek Jesu wäpi terak äma äneŋi yäwetpäŋ yäwoŋärek nämoinik
tädeŋ yäk. 19 * Ude yäŋirä kowata ŋode yäwetkumän; Injin kaŋpäŋ nadäwut
yäk. In täŋo man buraminkaŋ Anutu täŋo man pekta Anututä nadäwän
tägawek ba nämo? 20 Imaka kaŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbumäko u käbop
täga penaŋi nämo yäk. 21-22 Ude yäwänä eruk Juda äma ekäni ekänitä äma
yarä u bäräpi u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuŋo unita äneŋi jop
yäjiwät-inik täŋpäŋ peŋ yäwet-pewä kuŋkumän. U imata, äma kwäyähäneŋ
täŋpani u tägawani bumik, obaŋ 40 ude irepmiranipäŋ yäpän tägaŋkuko
unita ämawebe päke unitä kaŋpäŋ nadäŋkuŋ; Ŋowä Anutu-ken nanik
kudän kudupi kubä yäŋ nadäŋpäŋ Anutu iniŋoret täŋkuŋ.

Anutu täŋo äboriyetä Anutu-ken yäŋapiŋkuŋ

23 Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täŋo käbeyä-ken naniktä äpämaŋ
äbot täŋpani noriye-ken kuŋkumän. Täŋpäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-
kät Juda täŋo ekäni ekänitä man yäwetkuŋo u kumän yäwetkumän. 24 *
Yäwerän nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki kubä-kengän peŋpäŋ Anutu-ken
oretoret terak ŋode yäŋapiŋkuŋ; Ekäni pähap, gäk kunum, kome, gwägu
pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkaŋ u kudup yäŋiri ahäŋkuŋ.
25 Täŋpäkaŋ Kudupi Munapikka iniŋ kireŋpewi unitä oranin pähap Devit,
watä ämaka meni täŋpidäm taŋirän man ŋode yäŋkuk;

Äma äbori äbori imata kokwawak taŋi nadäk täkaŋ?
Ba ima mebärita täŋpäwak täkta man topmäk täkaŋ? Upäŋkaŋ täga nämo
api täneŋ.
26 *Täŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämatä käbeyä täŋpäŋ Ekäni ba*
iwoyäwani Kristota iwan täŋ yämikta man yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.
Sam 2:1,2

27 * O Anutu, Devit täŋo man uwä bureni ahäŋkuk. Jerusalem yotpärare
ŋoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guŋ äbotken nanik ätu unitä
kudupi epän ämaka Jesu iwoyäŋkuno u utta käbeyä täŋpäŋ man topuŋ. 28 *
Täŋpäkaŋ gäkŋaken nadäk-nadäkka ba kehäromikatä ude kaŋ ahäwän yäŋ
tawaŋ bian peŋkuno udegän iwatpäŋ täŋkuŋ. 29 * Unita Ekäni, umun man
ämatä niwet täkaŋ u yabäŋpäŋ-nadäŋpäŋ watä ämakaye nin ŋo täŋpidäm
taŋ nimiŋiri manka bätakigän yäŋahäk täkäna! 30 Täŋpäkaŋ kehäromika
kaŋ niwoŋäre. Gäk ketkatä käyäm ikek yäpmäŋ päŋaku kaŋ yepmaŋ. Ba
kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak kudän kudupi mebäri mebäri kaŋ
tä.
31 * Eruk, yäŋapik man ude yäŋpäŋ irirä yot käbeyä itkuŋo unitä
kwaiŋkuk. Täŋpäkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani u kudup uwäk
täŋirän u punin terak Anutu täŋo man gwäk piminpäŋ bätakigän yäŋahäk
täŋkuŋ.

---

* **4:18:** Apos 5:28,40 * **4:19:** Apos 5:29 * **4:24:** Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6 * **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 * **4:28:** Apos 2:23 * **4:29:** Efe 6:19 * **4:31:** Apos 2:4

Äbot täŋpanitä bänep kubägän terak kuŋatkuŋ

32 * Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani kuduptagän bänep kubägän peŋkuŋ. Täŋpäŋ imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup täŋo yäŋ yäk täŋkuŋ. 33 * Täŋpäkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

34 * U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuk. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpuŋ. 35 Moneŋ yäpmäŋpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäŋ daniŋpäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täŋkuŋo uterakgän yämik täŋkuŋonik.

36 * Täŋpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäŋ iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep täŋpidäm täwani. 37 Täŋpäkaŋ äma unitä epäni tobät yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋpäŋ aposorotä yäpmäŋ danikta kudup peŋkuk.

5

Yanäpi yarätä täŋyäkŋarani täŋkumän

1 Täŋ, äbot täŋpani u gänaŋ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpumän. 2 * Ude täŋpäŋ Ananias yanäpi bänep kubägän peŋpäŋ Ananiastä moneŋ moräki inita käbop peŋkaŋ moräki yäpmäŋ päŋku aposoro keri-ken peŋkuk. 3 * Eruk ude täŋirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bänepka-ken Satan yäŋikŋat päbä tewi ririän epän tobätka terak moneŋ yäpuno unitäŋo moräki gäkŋata käbop peŋkun? U Kudupi Munapik täŋikŋarani täyan! 4 Nadätan? Nin nämo peŋ gäwetkumäŋ. Gäkŋaken gärip terak epän tobätka ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpun. Ba moneŋ yäpuno u imaka, gäkŋata biŋam unita moneŋ upäŋ imaka u ba u täŋpayäŋ nadäŋpäŋ täga täŋpen yäk. Upäŋkaŋ imaka nämo tänaŋi täkta imata nadäŋkun? Nadätan? U nin nämo täŋ-nikŋatan, u Anutu täŋikŋatan yäk. 5-6 Pitatä man ude yäŋirän nadäŋpäŋ uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumäŋpäŋ maŋ patkuk. Kumäŋpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋitä manbiŋam u nadäŋpäŋ bäräŋeŋ äbä Ananias tektä uwäk täŋpäŋ yäpmäŋ päŋku äneŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebetä umuri ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ umun pähap täŋkuŋ.

7 Täŋpäŋ 3 auas ude täreŋirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadäŋkaŋ Pitaken kuŋkuk. 8 Päŋku kawän Pitatä iwetkuk; Ek moneŋ, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Ei, u kumän tamimäk yäk. 9 Ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Etäŋ, ek imata bänep kubägän täŋpäŋ Ekäni täŋo Kudupi Munapik täŋikŋarani tämän? Ŋo yabä! Äma äpka yäpmäŋ päŋku äneŋpeŋ äbä yäma-ken itkaŋ ŋo yäk. Gäk imaka, udegän yäpmäŋ päŋku änenayäŋ yäk. 10 Pitatä man ude yäŋirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumäŋpäŋ maŋ patkuk. Kumäŋpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitä äneŋi äbä kaŋpäŋ komegup yäpmäŋ päŋku äpi dubini-ken äneŋkuŋ. 11 Ude täŋirä ämawebe äbot täŋpani kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbiŋam u nadäŋkuŋo unitä bumta umuntaŋkuŋ.

---

* **4:32:** Apos 2:44 * **4:33:** Apos 2:47 * **4:34:** Apos 2:45 * **4:36:** Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 * **5:2:** Apos 4:34-35 * **5:3:** Jon 13:2

Aposorotä kudän kudupi pewä ahäŋkuŋ

12 * Täŋpäkaŋ kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri
ämawebe bämopi-ken pewä ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ aposoro-kät nadäkinik
täŋpanitä kudupi yot yewa gänaŋ äroŋpäŋ bägup kubä wäpi Solomon
täŋo bägup uken änok kubägän itpäŋ käbeyä täk täŋkuŋonik. 13 Täŋirä
ämawebe gägänitä nadäkinik täŋpanita bänep täga nadäŋ yämik täŋkuŋopäŋ
umuntaŋpäŋ bok nämo it täŋkuŋonik. 14 * Upäŋkaŋ kepma kepma
äma mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpäŋ nadäkinik täŋpani äbot ukät
yäpurärätpäŋ änok pähap kubägän täŋkuŋ. 15 Täŋpäkaŋ biŋam nadäŋpäŋ
ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nikek yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitä käyäm ikek uterak kuŋirän kaŋ
tägawut yäŋpäŋ kädet gägäni-ken bukä ba gäraŋ terak yepmak täŋkuŋonik.
16 * Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken
naniktä noriye käyäm ikek ba mäjotä magärani yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ.
Täŋirä aposorotä u kudup yäpä tägaŋkuŋ.

Juda ämatä aposorota iwan täŋ yämiŋkuŋ

17 * Aposorotä ude täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani-kät noriye
Satyusi äbotken nanik unitä yabäŋpäŋ ninpäŋ nirepmitkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ
kokwawak pähap nadäŋ yämiŋkuŋ. 18 Ude täŋpäŋ aposoro u yepmäŋitpäŋ
yotpärare unitäŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. 19-20 * Täŋpäkaŋ bipani ugän
Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä yäma dätpäŋ aposoro u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
yäman äpmoŋpäŋ ŋode yäwetkuk; In kudupi yotken kuŋpäŋ ämawebe
irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋput
yäk. 21 Yäweränä mani buramiŋpäŋ kome yäŋeŋirän kudupi yotken
päŋku aŋerotä yäwetkuko udegän Anutu täŋo manbiŋam ämawebe yäwetpäŋ
yäwoŋäreŋkuŋ.

Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun
täŋpani-kät noriye ätu unitä yäŋpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä
äma kudup äbäkaŋ käbeyä taŋi täŋkuŋ. Käbeyä täŋpäŋ aposoro yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ äbäkta komi äma ätu yäwet-pewä komi yotken kuŋkuŋ.
22 Komi yotken kuŋpäŋ aposorota wäyäkŋewä waŋkuŋ. Wäyäkŋewä
wawäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku käbeyä täŋkuŋ-ken ahäŋpäŋ yäwetkuŋ;
23 Aposoro komi yotken nämo itkaŋ! Nin kumäŋo u yäma kehäromi-inik
täŋ-täpänewani ririrän watä ämatä watä irirä yabämäŋ. Täŋpäkaŋ yäma
dätpäŋ gänaŋ unu kubä nämo kamäŋ yäk. 24 Ude yäŋirä kudupi yot täŋo
watä äma unitäŋo intäjukun ämakät bämop äma intäjukun täŋpani unitä
nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ yäŋkuŋ; Jide ahätak?

25 Nadäwätäk ude täŋ irirä äma kubätä äbäŋpäŋ yäwetkuk; Ai, nadäwut!
Äma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe
yäwetpäŋ yäwoŋärek epän täŋ itkaŋ yäk. 26 * Ude yäwänä kudupi yot täŋo
watä äma unitäŋo intäjukun ämatä noriye yämaguränkaŋ päŋku aposoro
yepmäŋitpäŋ käbeyä-ken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ. Komi nämo yämiŋkuŋ.
Jop yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ, ämawebetä mobätä nidäpneŋ yäŋ nadäŋpäŋ.

Aposoro umunkät nämo kuŋatkuŋ

27 Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ käbeyä taŋiken äbäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni
iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bämop äma intäjukun täŋpanitä ŋode

* **5:12:** Apos 2:43, 14:3 * **5:14:** Apos 2:41, 21:20 * **5:16:** Mak 6:56; Apos 19:11-12 * **5:17:** Apos 4:1-2,6 * **5:19-20:** Apos 12:7-10 * **5:26:** Mat 14:5

yäwet yabäŋkuŋ; 28 * Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärekta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäŋo u nämo nadäŋkuŋ ba? Upäŋkaŋ täkaŋ ŋo kawut yäk. In nintäŋo man irepmitpäŋ manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäŋ morekaŋ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäŋo kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkaŋ!

29 * Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma täŋo man buraminkaŋ Anutu täŋo man mäde utnaŋi nämo pätak yäk. 30-31 * * In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäŋkaŋ oranin täŋo Anututä kumbani-ken nanikpäŋ wädäŋ tädot päro ini keri bure käda wäpi biŋam ikek teŋkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keri-ken nanik nimagurani wäp ude iminkuk. Täŋpäkaŋ äma unitä täŋkentäŋ yäminirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peŋpäŋ bänep sukureŋirä momini api peŋ yämek yäk. 32 * Imaka imaka äma uken ahäŋ iminkuŋo u dapunintä yabäŋitna ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ äma unitäŋo manbiŋam uwä Kudupi Munapiktä täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän yäŋahäk täkamäŋ. Nadäkaŋ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täŋo mani buramik täkaŋ unita yäniŋ kirewani.

33 * Aposorotä man ude yäŋirä nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadäŋpäŋ man topmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ kaŋ däpna yäŋ yäŋkuŋ. 34-35 * Man ude yäŋ irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täŋo Baga man yäwoŋärewani äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u oraŋ imik täŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuŋpäŋ kudupi yot täŋo watä äma yäwerän aposoro yämaken yepmaŋpä irirä noriye ŋode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ŋo kädet kubä yäwoŋärena yäŋpäŋä ket nadäwä tumbäkaŋ kaŋ täŋput yäk. 36 * Äma kubä wäpi Teudas unitä bian täŋkuko ukeŋo nadäkaŋ? Uwä inita näk wäpna biŋam ikek yäŋ yäŋirän äma 400 udetä mani buramik täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ gapmantä kumäŋ-kumäŋ urirä äma ukät irani umuntaŋpäŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Ude täŋirä unitäŋo wäpi biŋam kwawak itkuko u paotkuk. 37 * Ba ätu itkaŋ gapmantä äma danik-danik kadäniken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yäwat kirekta äma ätu yämaguränkaŋ ämik pewä ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ gapmantä Judas urirä noriyetä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 38 Unita ŋode täwera nadäwut; Äma äbot ŋo imaka kubä nämoinik yäwoŋärene. Yäniŋ kireŋpena jop kut yäk. Nadäkaŋ? Kädet jide iwat täkaŋ uwä äma täŋo nadäk-nadäk terak iwat täkaŋ u täŋpäwä ini jop täga api paorek yäk. 39 Upäŋkaŋ Anutu täŋo nadäknadäk terak täk täkaŋ u täŋpäwä täga nämo api yäniŋ bitnäneŋ yäk. Anutu iwan täŋ imineŋo udeta! yäk.

40 * Gamalieltä ude yäŋirän Juda äma ekäni ekäni käbeyä täŋkuŋo unitä man yäŋkuko u buraminpäŋ yäŋpewä aposoro yäman kuŋkuŋo u äneŋi yot gänaŋ äroŋkuŋ. Äroŋirä komi äma yäwerä pärip-päriptä däpmäŋpäŋ Jesu wäpi terak man nämo yäŋahäkta yäniŋ bitnäŋkuŋ. Ude täŋpäŋ yabä kätäŋpewä äpämaŋ kuŋkuŋ. 41 * Täŋpäŋ aposorotä Juda täŋo äma ekäni ekäni u yepmaŋpeŋ oretoret terak kuŋpäŋ ŋode yäŋtäŋ kuŋkuŋ; Wisiknin,

* **5:28:** Apos 4:18; Mat 27:25 * **5:29:** Apos 4:19 * **5:30-31:** Apos 3:15 * **5:30-31:** Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 * **5:32:** Apos 1:8 * **5:33:** Apos 7:54 * **5:34-35:** Apos 22:3 * **5:36:** Apos 21:38 * **5:37:** Luk 2:1-2 * **5:40:** Apos 4:18 * **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13

Anututä nibäwän tägawäpäŋ nadäŋ nimiŋirän Jesu wäpita yäŋpäŋ mäyäk yäpmäŋkamäŋ! 42 * Täŋpäkaŋ epän täk täŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämoinik, kepma kepma kudupi yot gänaŋ ba ämawebetä yotken äroŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuŋ. Manbiŋam Täga u ŋode yäwet ahäŋkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian iwoyäŋkuko wäpi Kristo u Jesu ubayäŋ!

6

Aposoro täŋkentäkta äma 7 yabäŋ ahäŋkuŋ

1 * Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäkta nadäkinik täŋ iminŋpäŋ äbot täŋŋpani yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä nadäkinik täŋŋpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopiken yäŋwawak ahäŋ yäminŋkuk. Täŋŋpäŋ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ŋode yäwetkuŋ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋkaŋ nin nanik webe kajat u imata nämo täŋkentäŋ yämik täkaŋ? 2 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ aposoro 12 unitä nadäkinik täŋŋpani ämawebe yäŋ-päbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuŋ; Nintä Anutu täŋo man yäŋahäkta u mäde ut iminŋkaŋ ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ yämikyämikgän täna siwoŋi nämo täŋŋpek yäk. 3 * Unita notniye, in bämopjinken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabäŋ ahäwäkaŋ epän kädet udewani yabäŋ yäwatpäŋ täkta yepmana yäk. 4 Ude täŋpäkaŋ nininä kadäni kadäni epän täk täkamäŋ ude, yäŋapik man ba Anutu täŋo mangän api yäŋahäk täne.

5 * Ude yäŋirä ämawebe päke unitä aposoro täŋo man kädet unita gäripi nadäŋpäŋ äma ŋodepäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuŋ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täŋŋpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upäŋkaŋ iniken äbekiye oraniye täŋo kädet peŋpäŋ Juda täŋo Anutu iniŋ oretoret kädet u iwarani kubä. 6 * Eruk äma 7 u yabäŋ ahäŋpäŋ aposoro iŋamiken yepmaŋirä aposorotä Anutu-ken yäŋapik man yäŋkaŋ keri äma uterak peŋpäŋ yäniŋ kireŋkuŋ.

7 * Täŋirä Anutu täŋo mantä weŋ patkuk. Weŋ parirän ämawebe mäyaptä manbiŋam u nadäŋkaŋ nadäkinik täŋŋpäŋ Jerusalem komeken nadäkinik täŋŋpani äbot u äbä yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä bäräŋeŋ äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täŋo manbiŋam u nadäŋpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ iminŋpäŋ Jesu täŋo kädet ugän iwatkuŋ.

Juda ämatä Stiven manken teŋkuŋ

8 * Eruk Stivenken Anutu täŋo orakoraki ba kehäromitä patinik täŋirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek ämawebe bämopi-ken täŋkuk. 9 * Täŋirän kaŋkaŋ Juda äma ätutä kokwawak täŋŋpäŋ Stiven-kät yäŋawätkuŋ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täŋŋpani. Yäŋawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpärare-ken nanik ba kome taŋi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäŋ yäŋ-awätkuŋ. 10 * Eruk, Stiven-kät yäŋawätkuŋo upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ iminŋpäŋ nadäk-nadäk täga iminŋirän äma ekäni ekäni

* **5:42:** Apos 9:22, 17:3 * **6:1:** Apos 4:35 * **6:3:** 1Ti 3:7 * **6:5:** Apos 8:5 * **6:6:** Apos 13:3, 14:23 * **6:7:** Apos 2:41, 16:5 * **6:8:** Apos 2:43 * **6:9:** 2Ti 1:15 * **6:10:** Luk 21:15

u Stiventä man yäŋkuko u täga nämo irepmitkuŋ. 11 * Ude täŋkuŋo unita
käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode ikŋatta yäŋ-yäkŋatpäŋ yämagutkuŋ;
Nin Stiventä Moses kenta Anututa yäŋärok man yäŋirän nadäk täkamäŋ.
12 Eruk äma unitä jopman ude yäŋirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma
ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä nadäŋpäŋ kokwawak
nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ päŋku Stiven iŋitpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Juda äma
ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. 13 * Käbeyä-ken Stiven jop ikŋatta
äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman
ikŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yäŋkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo
kudupi yot ba Moses täŋo baga man unita yäŋärok yäŋirän nadäk täkamäŋ
yäk. 14 Ŋode yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi
yot u wärämutpäŋ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäŋ niwoŋäreŋkuko
u kudup awähutpäŋ kodaki api pewek. Ude yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk.
15 Yäŋirä Juda äma ekäni ekäni itkuŋo u kuduptagäntä Stiven-gänpäŋ kaŋ-
yäputkuŋ; Stiven iŋami dapun uwä aŋero iŋam dapun bumik äworeŋirän.

7

Stiventä manbiŋam yäŋahäŋkuk

1 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä Stiven ŋode iwet
yabäŋkuk; Man äma ŋonitä yäkaŋ ŋo bureni ba jop? 2 * Yäwänä Stiventä
yäŋkuk; Nanaye notnaye, juku peŋpäŋ man yäwayäŋ täyat u nadäkot;
Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuŋkaŋ ini
komen Mesopotemia uken ririrän Anutunin kehäromi mähemi unitä ahäŋ
imiŋkuk. 3 * Ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk komeka kujat ŋo ba
ämawebekaye yepmaŋkaŋ kome näkä gäwoŋärewayäŋ täyat-ken u kaŋ ku
yäk. 4 * Ude iweränkaŋ Abraham Kaldia nanik täŋo kome u peŋpäŋ Haran
komeken päŋku itkuk. Uken ittäŋgän nanitä kumbänä Anututä äneŋi
peŋ iwet-pewän kome intä itkaŋ-ken ŋo äbuk yäk. 5 * Täŋpäkaŋ Anututä
Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiŋkuk. Upäŋkaŋ
Anututä Abraham nanak kubä nämo bäyawanipäŋ yäŋkehäromtak man
ŋode iwetkuk; Gäk ba oraŋkayeta kome ŋo api taniŋ kirewet yäk. 6 *
Täŋpäkaŋ intäjukun, oraŋkayetä päŋku äma ätutä komeken api itneŋ yäk.
Ude itkaŋ kome mähem täŋo watä epän äma jopi irirä komi epän yämiŋ
yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 400 ude api täreneŋ yäk. 7 * Upäŋkaŋ mäden, äma
oraŋkayeta komi yäminayäŋ täŋo uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude
täŋira oraŋkayetä kome u peŋpeŋ kome ŋoken äbä itkaŋ api naniŋ oret
täneŋ yäk. 8 * Täŋpäkaŋ Anututä Abraham man ude iwetpäŋ ukät topmäk-
topmäk kubägän pewän ahäŋkuk. Täŋpäŋ topmäk-topmäk unitäŋo wäranita
nanak ämani täŋo gupi moräk madäkta Abraham iwetkuk. Täŋpäkaŋ
mäden, Abrahamtä Aisak bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ kepma 8 ude itkaŋ nanaki
täŋo gupi moräk madäŋkuk. Täŋpänkaŋ Aisaktä tägaŋpäŋä nanakiye 12 bäyaŋkuk. Nanaki 12 uwä
Juda äma nintäŋo oraniye pähap u yäk.

9 * Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadäŋ iniŋpäŋ gwäki
yäpmäkta nadäŋpäŋ Isip komeken watä epän jop täkta yäniŋ kirewäpäŋ

* **6:11:** Mat 26:59-61 * **6:13:** Jer 26:11 * **7:2:** Stt 11:31 * **7:3:** Stt 12:1 * **7:4:** Stt 11:31–12:5 * **7:5:** Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 * **7:6:** Stt 15:13-14; Kis 12:40 * **7:7:** Kis 3:12 * **7:8:** Stt 17:9-14; Stt 21:4 * **7:9:** Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23

yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä Josepta watäni it imiŋkuk. 10 * Täŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ imiŋirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahäŋ imiŋkuŋo u kumän yärepmit moreŋkuk. Täŋkaŋ kadäni Joseptä Isip täŋo intäjukun äma Fero ukät man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkaŋ man yäŋirän Fero unitä nadäŋkaŋ Josepta gäripi pähap nadäŋkuk. Gäripi pähap nadäŋpäŋ unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täŋo ba iniken epän ämawebeniye täŋo yabäŋ yäwat äma ekäni kubä itta iwoyäŋpäŋ teŋkuk.

11 * Täŋpäkaŋ kadäni uken edap pähap ijiŋirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreŋkuŋ. Paot moreŋirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkŋek epän täŋpäŋ komi bumta nadäŋkuŋ. 12 * Ude täŋkaŋ Jekoptä Isip kome wit ketem itkaŋ yäŋ biŋam nadäŋpäŋ nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋ. 13 * Kuŋkuŋo äbä ittäŋgän äneŋi kuŋkuŋ. Kuŋirä Joseptä yabäŋpäŋ noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yäŋ yäwetkuk. Ude yäŋirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täŋo ahäk-ahäki täŋo mebäri nadäŋkuk. 14 * Ude yäwetkaŋ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduptagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuŋkuŋ. 15 * Ude täŋpänkaŋ Isip kome äpmo ittäŋgän Jekop kumbuk. Ba nintäŋo oraniye imaka udegän uken päŋku ittäŋgän kubäpäŋ kome uken äneŋkuŋ. 16 * Kome uken äneŋkuŋopäŋ mäden Jekop-kät nanakiye täŋo kujari u äneŋi yäpmäŋ päŋku Sekem yotpärare, äma äneŋpani-ken u äneŋkuŋ. (Kome moräk, äma änekta u bian, Abrahamtä siliwa moneŋ Hamo täŋo nanakiyeta yämiŋpäŋ inita yäpuko u.)

Moses täŋo manbiŋam

17 * Täŋpäkaŋ Anututä Abraham yäŋkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp taŋkuk. Kadäni uken Jekop täŋo äbot Isip kome itkuŋo u bumta weŋ patkuk. 18 * Eruk mäden Isip kome täŋo intäjukun äma kodaki kubä, Josep täŋo mebärita nämo nadäwani u ahäŋkuk. 19 * Täŋpäŋ intäjukun äma unitä Jekop täŋo äbot, nintäŋo oraniye u, jop yäkŋatpäŋ komi epän waki taŋi yämiŋkuk. Täŋpäŋ nanak paki api ahäwani miŋiye naniye peŋ yäwet-pewän yepmaŋpä kumäkta biŋam täŋkuŋ. 20 * Kadäni uken Moses, miŋitä bäyaŋkuk. Moses u Anututä kaŋirän nanak tägagämän kubä täŋkuk. Täŋpäŋ watäni it imiŋirä nanitä yotken it yäpmäŋ äbäŋpäŋ komepak yaräkubä täŋkuk. 21 * Täŋirän mäden miŋi nanitä yäman peŋirän Isip kome täŋo intäjukun äma täŋo äperitä yäpmäŋpäŋ naŋ towiŋkuk. 22 Täŋirän Moses u Isip täŋo nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpäŋ iwoŋärek täŋirä nadäŋpäŋ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nikek ude ahäŋkuk.

23 Eruk, Mosestä tägaŋpäŋ obaŋ 40 ude täreŋirän noriye Isrel ämawebe kuŋpäŋ yabäwayäŋ nadäŋkuk. 24 * Ude nadäŋpeŋ kuŋpäŋä kaŋkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiŋirän kaŋpäŋ noripähap u täŋkentäŋpäŋ kowata Isip äma u kumäŋ-kumäŋ utkuk. 25 Täŋpäŋ Mosestä nadäŋkuk; Notnayetä kaŋpäŋ ŋode api nadäneŋ yäk; Anututä Moses

* **7:10:** Stt 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11:** Stt 41:54 * **7:12:** Stt 42:1-5 * **7:13:** Stt 45:1-4,16 * **7:14:** Stt 45:9-11; Stt 46:27 * **7:15:** Stt 46:1-7; Stt 49:33 * **7:16:** Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 * **7:17:** Kis 1:7 * **7:18:** Kis 1:8 * **7:19:** Kis 1:10-22 * **7:20:** Kis 2:2; Hib 11:23 * **7:21:** Kis 2:3-10 * **7:24:** Kis 2:11-15

keri terak api täŋkentäŋ nimek. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ ude nämo
nadäŋkuŋ. 26 Nämo, kepma kubäta Mosestä kuŋatpäŋ Isrel äma yarä
ämiŋirän yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ ämik täŋkumäno u däpmäŋ täkŋewa yäŋkaŋ
kuŋpäŋ yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiŋ itkamän? 27 Yäwänä äma
ämik yäput peŋpäŋ täŋkuko unitä Moses pimiŋ maŋpän kwäpäŋ yäŋkuk;
Gäk nintäŋo intäjukun äma ba man yäpmäŋ daniwani äma ude itta netätä
iwoyäŋpäŋ gepmak? 28 Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk
nura yäŋkaŋ täyan? 29 * Ude yäŋirän Mosestä man u nadäŋpäŋä ämetpeŋ
kuŋkuk. Ämetpeŋ kumaŋ Midia naniktä komeken kuŋkuk. Uken päŋku
äbani ude itkaŋ webe yäpmäŋpäŋ nanak ämani yarä bäyaŋkuk.

30 * Eruk, kome uken ririrän obaŋ 40 ude täreŋirän kepma kubäta
Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuŋatkuk.
Kuŋarirän Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ imiŋkuk. Ahäŋ imiŋkuko
uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijiŋirän aŋero u gänaŋ
ririrän kaŋkuk. 31 Täŋpäkaŋ Mosestä u kaŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk.
Täŋpäŋ ket täŋpäŋ käwa yäŋkaŋ dubini-ken kuŋpäŋ Ekänitä ŋode iwerirän
nadäŋkuk; 32 Näk oraŋkaye Abraham Aisak Jekop, unitäŋo Anutu yäk. Ude
yäŋirän Mosestä bumta kwaiŋpäŋ äneŋi kakta umuntaŋkuk. 33 Täŋirän
Ekänitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gäk kuroŋka ärärani u
yäŋopmäŋpäŋ pe yäk. 34 Nadätan? Näk ämawebenaye Isip kome itkaŋ komi
epän waki taŋi nadäŋ yäpmäŋ äbuŋo u yabäŋpäŋ-nadät yäk. Ba konäm
gera täŋ yäpmäŋ äbuŋo u nadäŋ yämit yäk. Unita apiŋo u yämagura yäŋpäŋ
äpätat yäk. Täŋpäkaŋ Moses, näk äneŋi peŋ gäwetpewa Isip komeken kaŋ
ku yäŋ, ude iwetkuk.

35 Eruk Stiventä manbiŋam u yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Not-
naye, jide? Moses u Moses kubä nämo. U Moses, Isrel ämatä bitnäŋpäŋ
Gäk nintäŋo intäjukun äma ba yäpmäŋ daniwani äma ude itta netätä
iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäŋ iwetkuŋo ubayäŋ yäk. Ude iwetkuŋo upäŋkaŋ
Anututä Moses ugänpäŋ intäjukun äma ba Isrel ämawebe komi-ken nanik
yämagurekta aŋeroni iwerän päya täpuri-ken ahäŋ imiŋpäŋ epän man u
imiŋkuk. 36 * Täŋpäŋ iwerän päŋku Isrel ämawebe yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
äbuk. Ude täŋpäŋ Isip komeken ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-
ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 40 ude
täreŋkuk. 37 * Täŋpäkaŋ Moses unitägän Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk;
Anutu uwä notjiye täŋo bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani
api iwoyäŋ tamek yäŋ yäwetkuk. 38 * Täŋpäŋ Moses ini uwä kome
kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubä-kengän itkuŋ. Ba Sainai pom terak
aŋerotä Anutu täŋo meni-ken man yäpmäŋ päbä irit täga täŋo man iwerän
nadäŋkuk. Man u äbekniye oraniye yäŋahäŋpäŋ yäwetta yäpuk.

39 * Upäŋkaŋ äbekniye oraniyetä Moses täŋo man nadäkta bitnäŋpäŋ
Moses ini imaka, udegän mäde ut imiŋpäŋ äneŋi Isip komeken kukta
gäripi nadäŋkuŋ. 40 * Täŋpäkaŋ kadäni kubä Mosestä Sainai pom terak
äroŋpäŋ ririrän oraniyetä Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpäŋ
yäŋnikŋat yäpmäŋ äbuko unitä jide täŋpäŋ itak yäŋ nämo nadäkamäŋ yäk.
Unita Aron, gäkä anutunin ätu täŋ nimi. Täŋ nimikaŋ unitä intäjukun
täŋ nimiŋpäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ kädet-ken kaŋ kut yäk. 41 * Ude yäŋpäŋ

* **7:29:** Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 * **7:30:** Kis 3:1-10 * **7:36:** Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 * **7:37:** Apos 3:22 * **7:38:** Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 * **7:39:** Nam 14:3 * **7:40:** Kis 32:1,23 * **7:41:** Kis 32:2-6

bulimakau nanaki wärani kubä täŋkuŋ. Täŋpäŋ anutu jopi unita gupe käbäŋi nikek ijiŋ iminŋkuŋ. Täŋpäŋ imaka keritä täŋkuŋo unita oretoret täŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. 42 * Ude täŋirä Anututä mäde ut yämiŋkuk. Mäde ut yämiŋpäŋ yäniŋ kireŋirän guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ yämik täŋkuŋonik. Ude täŋkuŋo unita profet täŋo man kudän terak ŋode kudän täwani;

Anututä ŋode yäyak;
Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip däpmäŋpäŋ gupe ijiŋkuŋo u näka nämoinik ijiŋkuŋ yäk.
43 *Täŋpäŋ yottaba pähap tekpäŋ täŋpani yäpmäŋkaŋ kuŋat täŋkuŋo uwä näkŋopäŋ nämo yäpmäŋ kuŋatkuŋ.*
Nämo, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäŋo. Ba wäbätjin Refan unitäŋo guk wärani yäpmäŋ kuŋatkuŋ.
Täŋpäŋ u iniŋ oretna yäŋpäŋ yäwik kujat kejima täŋkuŋo unita näk täwat kireŋpewa Babilon kome kukŋi udude päŋku api itneŋ yäk. Amo 5:25-27

Yottaba tekpäŋ täŋpani täŋo man

44 * Stiventä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Täŋpäkaŋ äbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpäŋ täŋpani yäpmäŋ kuŋatkuŋo uwä Anututä unitäŋo wärani Moses iwoŋäreŋkuko udegän täŋpani. Kudupi yottaba u gänaŋ Anututä mani bureni yäwet täŋkukonik. 45 * Eruk mäden oraniye unitäŋo nanakiyetä kudupi yottaba u yäpmäŋkaŋ Josuatä intäjukun täŋ yämiŋirän guŋ äma äbori äbori unitä komeken kuŋkuŋ. Yäpmäŋ kumaŋ kome u ahäŋirä Anututä kome mähem yäwat kireŋirän äbekniye oraniye kome u koreŋpäŋ kudupi yottaba kome ugän täŋpäŋ ukengän it yäpmäŋ äroŋirä Devit ahäŋkuk. 46 * Täŋpäkaŋ Anututä Devitta nadäwän tägagämän kubä täŋkuk. Devit uwä Jekop täŋo Anutu unita yot täga kubä täŋ imikta Anutu-ken yäŋapik man yäŋkuk. 47 * Täŋpäkaŋ Devittä ini nämo täŋkuk. Nanaki Solomontä yot u täŋkuk.

48 Upäŋkaŋ Anutu Ärowani uwä yot äma keritä täŋpani-ken nämo it täyak. Unita profet kubätä bian Anutu meni jinom yäpmäŋpäŋ man ŋode yäŋkuk;

49 *Ekänitä ŋode yäyak;*
Kunum u näkŋo maŋirani bägup. Ba kome uwä kuroŋna täŋo yeŋpäŋ irit bägupna.
Unita yot jidewani kubä täŋ naminŋirä api tägawek? Nämo!
50 *Imaka imaka päke ŋo kudup näkŋa ketnatä täŋkut. Ais 66:1,2*

51 * Ude yäŋpäŋ Stiventä ŋode yäwetgän täŋkuk; In gwäkjin täpäni-inik! Bänepjin ba nadäk-nadäkjin uwä guŋ äma udewani yäk. Jukujin pik täŋpäŋ Anutu täŋo man nämo nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ äbekjiye orajiyetä bian täŋkuŋo udegän inä Munapik täŋo man wari wari ut täkaŋ yäk. 52 * In täŋo profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämo täŋ iminŋkuŋ? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ŋode yäŋahäk täŋkuŋ; Äma kädet siwoŋi täkta yäwani api äbek yäŋ yäŋkuŋ. Yäŋirä orajiyetä profet u kudup däpmäk täŋkuŋonik.

* **7:42:** Jer 19:13 * **7:44:** Kis 25:40 * **7:45:** Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 * **7:46:** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * **7:47:** 1Kin 6:1 * **7:51:** Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52:** 2Sto 36:16; Mat 23:31

Eruk, äma kädet siwoŋi täkta yäwani u bämopjin-ken ahäŋirän intä äma u iwan keri terak peŋirä kumäŋ-kumäŋ utkuŋ. 53 * Bure, inä Anutu täŋo man kädet, aŋero menitä yäwani u yäpuŋo upäŋkaŋ nämo iwatkuŋotä apiŋo udegän nämo iwat täkaŋ.

Stiven kumäŋ-kumäŋ utkuŋ

54 * Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäŋ iminpäŋ mäm täŋpäŋ utnayäŋ täŋkuŋ. 55 * Upäŋkaŋ Munapiktä Stiven uwäk täŋirän kunum terak doraŋpäŋ Anutu täŋo peŋyäŋek kudän kaŋkuk. Ba Jesu imaka, Anutu täŋo keri bure käda wäpi biŋam ikek wädäŋirän kaŋkuk. 56 * Ude kaŋpäŋ yäŋkuk; Eruk kawut! Näk kaŋira kunum aŋeŋirän Äma Bureni-inik uwä Anutu täŋo keri bure käda wädäŋirän käyat yäk. 57 Stiventä ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä man yäŋuruk-uruk pähap yäŋpäŋ jukuni yäputpäŋ akuŋ-kireŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku Stiven bäyaŋ iŋitkuŋ. 58 * Bäyaŋ iŋitpäŋ yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-ken kumbän yäŋkaŋ mobätä utkuŋ. Täŋpäkaŋ äma pengän jop ikŋatkuŋo unitä iniken teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ äma gubaŋi kubä wäpi Sol u dubini-ken peŋkuŋ. 59 * Täŋkaŋ mobätä pen ut irirä Stiventä yäŋapik man ŋode yäŋkuk; Ekäni Jesu, gäk mäjona yäpmäŋ yäk. 60 * Ude yäŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ gera kehäromigän ŋode yäŋkuk; Ekäni, gäk äma nutkaŋ ŋonitäŋo momini peŋ yämisi. Ude yäŋpäŋ kumbuk. Utpewä kumäŋirän Soltä bänep tägagämän nadäŋkuk.

8

Yäput peŋpäŋ äbot täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ

1-2 * Täŋkaŋ äma Anutu iniŋ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täŋpäŋ Stiven täŋo komegup äneŋkuŋ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot täŋpanita yäput peŋpäŋ iwan täŋ nimiŋpäŋ komi yämiŋkuŋ. Ude täŋ yämiŋirä metäŋpeŋ kumaŋ Judia komeken ba Samaria komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuŋ. 3 * Täŋpäkaŋ Sol uwä ämawebe äbot täŋpani däpmäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ yori gänaŋgän yäwatpäŋ yepmäŋit yäpmäŋ äpämaŋ päŋku komi yot gänaŋ yepmak täŋkukonik.

Jesu täŋo biŋam Samaria kome weŋ patkuk

4 * Täŋpäkaŋ ämawebe päke ämetpeŋ uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo unitä kome päŋku ittäŋ kuŋkuŋ-ken Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋ. 5 Täŋirä äbot täŋpani äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päŋku Anutu täŋo iwoyäwani Kristo unitäŋo manbiŋam yäwet ahäŋtäŋ kuŋatkuk. 6 Manbiŋam yäwet ahäŋit kudän kudupi täŋit täŋtäŋ kuŋarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kaŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋ. 7 * Täŋpäkaŋ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yäwat kireŋirän mäjo kähän yäŋpeŋ ämawebe yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ. Ba ämawebe kwäyähäneŋ täŋpani ba guräŋ täwani mäyap yäpä tägaŋ yämik täŋkuk. 8 Ude täŋ yämiŋirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuŋ.

---

* **7:53:** Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 * **7:54:** Apos 5:33 * **7:55:** Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 * **7:56:** Kol 3:1 * **7:58:** Apos 22:20 * **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46 * **7:60:** Luk 23:34 * **8:1-2:** Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 * **8:3:** Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * **8:4:** Apos 6:5 * **8:7:** Mat 10:1; Mak 16:17

9 Täŋpäkaŋ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täŋpäwak ba
kon mebäri mebäri täŋpani. Epän u täŋpewän bureni ahäŋirä Samaria
ämawebetä kawä inipärik kubä täk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ Saimon uwä inita
nadäwän ärowani täŋpäpäŋ näk wäpna biŋam nikek yäŋ yäk täŋkuk. 10 Ude
täk täŋirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäŋo man nadäkta
gäripi nadäk täŋkuŋ. Gäripi nadäŋpäŋ ŋode yäk täŋkuŋonik; Äma ŋonitä
Anutu täŋo kehäromi taŋi pähap yäŋ imani. U Anutu Kehäromi unitäŋo
äpani yäŋ yäk täŋkuŋonik. 11 Täŋpäŋ kadäni käroŋi ämawebe bämopi-ken
kudän udewani täŋ yäpmäŋ äroŋkuko unita ämawebetä kawä inide kubä
täŋpäpäŋ nadäkinik täŋ iminkuŋ. 12 Nadäkinik täŋ iminkuŋo upäŋkaŋ
Filiptä Anutu täŋo kaŋiwat epän ba Jesu Kristo täŋo kehäromi unitäŋo
manbiŋam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täŋpäpäŋ
nadäkinik täŋirä Filiptä ume ärut yämiŋkuk. 13 Täŋpäkaŋ Saimon imaka,
manbiŋam bureni nadäŋpäŋ nadäkinik täŋpäŋ ume yäpuk. Täŋkaŋ Filip
iwarän täŋirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek
täŋirän kak täŋkuk. Kaŋpäŋ nadäwän ärowani täk täŋkuk.

14 Täŋpäkaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitä Samaria ämawebetä Anutu
täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ iŋit-inik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ.
Eruk nadäŋpäŋ Pita kenta Jon yepmaŋpä yäpmäŋ uken kuŋkumän.
15 Päŋku ahäŋpäŋä Samaria ämawebe nadäkinik täŋkuŋo unita Anu-
tutä Kudupi Munapik yäniŋ kirewän yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man
yäŋkumän. 16 Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuŋo unita.
Jop, Ekäni Jesuta biŋam itneŋta ume ärut täŋkuŋ. 17 * Eruk aposoro yarä
unitä keri ämawebe gwäki terak peŋirän Anututä Kudupi Munapik kireŋ
yämiŋkuk.

18 Aposoro yarä unitä keri ämawebe terak peŋirän Kudupi Munapiktä
uwäk täŋ yämiŋirän Saimontä yabäŋpäŋ näk udegän kaŋ täŋpa yäŋkaŋ
moneŋ yäpmäŋkaŋ äbuk. Äbäŋpäŋ yäwetkuk; 19 Ek yarä ŋo näka imaka,
kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaŋ näkä ketna äma kubä terak
peŋira Kudupi Munapik kaŋ yäpän yäŋ yäwetkuk.

20 Yäwänä Pitatä man kehäromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä
ironita jop nimani upäŋ moneŋpäŋ suwawayäŋ yäyan? Nämoinik! Moneŋ
u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk. 21 * Bänepka Anutu iŋamiken siwoŋi
nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk täkamäŋ ŋo täkta u
gänaŋ täga nämo äpmoŋpen. Nämoinik! 22 Gäk bänepka sukureŋpäŋ nadäk-
nadäk waki iŋitan ŋo peŋpäŋ mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekäniken gera
yäŋiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peŋ gamek yäk. 23 *
Näk ŋode gabäŋpäŋ-nadätat; Wakiwakikatä bänepka täŋpän waŋkuŋ. Waki
unitä gäk wakita biŋam iwoyäŋpäŋ topmäŋpäŋ gepmäŋitkaŋ itak.

24 Ude yäwänä Saimontä ŋode yäŋkuk; Wära! Ek Ekäniken gera yäŋ
naminirän näka butewaki nadäwän. Täŋirän imaka umuri näkken api
ahäŋ namek yäŋ yäkamän u ahäŋ namektawä yäŋ yäŋkuk. 25 Täŋpäkaŋ
aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täŋ yäminkuko
unitäŋo manbiŋam yäwettäŋ kuŋkumän. Täŋkaŋ äneŋi Jerusalem
äyäŋutpeŋ kuŋkaŋä Samaria ämawebe kädet miŋin-miŋin ittäŋ kwani
u Manbiŋam Täga u yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋtäŋ kuŋkumän.

Itiopia äma kubä täŋo manbiŋam

* **8:17:** Apos 19:6 * **8:21:** Sam 78:37 * **8:23:** Hib 12:15

26 Eruk, Ekäni täŋo aŋero kubätä Filip ahäŋ iminpäŋ iwetkuk; Gäk
tuŋum täŋpeŋ iwoni käda ku. Jerusalem kädet peŋpäŋ Gasa yotpärare
kädet kaŋ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan?
27 * Iweränä Filip akumaŋ kuŋkuk. Kuŋtäŋgän kädet yäŋkuk-ken u Itiopia
nanik äma kubä kaŋ-ahäŋkuk. Äma uwä wäpi biŋam nikek kubä, ini
komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäŋo epän äma ärowani
kubä. U webe unitäŋo moneŋ yotta watäni irani. 28 Äma u Jerusalem
komeken Anutu iniŋoretta äbuko äneŋi karis terak kuŋirän. Karis terak
maŋitkaŋ manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani u daniŋtäŋ kuŋkuk.
29 Kuŋirän Kudupi Munapiktä Filip ŋode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-
ken dubini-ken ku yäk. 30 Ude iweränä Filip bäräŋeŋ dubini-ken kuŋpäŋ
nadäŋkuk; Äma uwä profet Aisaia täŋo manbiŋam u daniŋtäŋ kuŋirän.
Nadäŋpäŋ yäŋkuk; Notnapak, gäk manbiŋam danitan unitäŋo mebäri
nadätan ba nämo? 31 * Yäwänä äma unitä kowata ŋode iwetkuk; Äma
kubätä manbiŋam ŋonitäŋo mebäri nämo näweränä näkŋa jide täŋpäŋ
mebäri nadäwet? Ude yäŋpäŋ Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ŋo
maŋirikaŋ bok kuda yäk.
32 Manbiŋam daniŋtäŋ kuŋkuko u man mujipi ŋodepäŋ daniŋtäŋ
kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayäŋ nadäŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Täŋirä kwikinik itpäŋ man kubä nämo yäŋkuk. Ämatä sipsip pujiŋi
madänayäŋ täŋirä kwikinik it täkaŋ ude itkuk.
33 *Täŋpäkaŋ wäpi biŋam yäpmäŋ äpäŋpäŋ kudän waki mebäri mebäri jop*
nadäŋ täŋ iminkuŋ.
U yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Unita unitäŋo biŋam netätä api
nadäneŋ? Nämoinik, irit kuŋat-kuŋari kome terak u keräpigän däpmäŋ
täkŋeŋ iminkuŋ. *Ais 53:7,8*

34 Täŋpäŋ Afrika äma unitä man u daniŋ paotpäŋä eruk Filip iwetkuk;
Näweri nadäwa. Profettä netäta yäŋpäŋ man ŋo yäŋkuk? Inita yäŋkuk, ba
äma kubäta yäŋkuk? 35 Ude yäwänä Filiptä man daniŋkuko uterak ba man
ätu terak Jesu täŋo manbiŋam täga yäŋahäŋpäŋ iwetkuk.
36-37 * Yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kumaŋ ume kubäken ahäŋkumän. Ahäŋpäŋ
äma ekäni unitä yäŋkuk; Nabä! Jesu yäpurärätta ume ŋopäŋ täga ärut
naminaŋi nämo? 38 Ude yäŋpäŋ karis iniŋ bitnäŋpewän itkuk. Irirän Filip-
kät äma ekäni u äpämaŋ ume gänaŋ äpmoŋkaŋ Filiptä äma ekäni u ärut
iminkuk. 39 * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abämaŋ äbä gägäni-ken
irirän Ekäni täŋo Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmäŋ kuŋkuk.
Ude täŋirän äma ekäni u Filip äneŋi nämo kaŋkaŋ bänep oretoret pähap
terak ini kädet-ken kuŋkuk. 40 * Täŋpäkaŋ Filip uwä yotpärare kubä
wäpi Asdot u ahäŋkaŋ, eruk Jesu täŋo manbiŋam yotpärare kubäkubäken
yäŋahäŋtäŋ kumaŋ Sisaria komeken ahäŋkuk.

9

Ekänitä Sol ahäŋ iminkuk
Apos 22:4-16, 26:9-18

* **8:27:** Ais 56:3-7 * **8:31:** Jon 16:13 * **8:36-37:** Apos 10:47 * **8:39:** 1Kin 18:12 * **8:40:** Apos 21:8

1 * Kadäni uken Soltä Ekäni täŋo iwaräntäkiye kumäŋ-kumäŋ api tadäpet
yäŋ umun man bumta yäwettäŋ kuŋatkuk. Täŋpäŋ bämop äma intäjukun
täŋpani-ken kuŋkuk. 2 Kuŋpäŋ iwetkuk; Gäk Juda äma täŋo käbeyä yot
Damaskus kome itkaŋ unitäŋo watä ämata man kudän kaŋ täŋ yämi
yäk. Ude täŋiri näk päŋku ämawebe Jesu täŋo kädet iwarani u täga api
yepmäŋiret. Yäwänä bämop äma unitä mani buramiŋpäŋ man kudän
ŋode täŋpäŋ imiŋkuk; Soltä ämawebe Jesu täŋo kädet iwarani ämawebe ätu
yabäŋpäŋä yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Jerusalem komeken api äbek
yäk.
3 Man kudän ude täŋpäŋ imänkaŋ Sol Jerusalem peŋpäŋ Damaskus
kuŋkuk. Kuŋtäŋgän Damaskus yotpärare keräp taŋirän uterakgän kunum
gänaŋ nanik peŋyäŋek pähap kubätä Sol uwäk täŋkuk. 4 Peŋyäŋek unitäŋo
kehäromitä täŋpewän Sol kome terak maŋpatkuk. Ude täŋpäŋ äma kubä
täŋo man kotäktä ŋode yäŋirän nadäŋkuk; Sol! Sol! Gäk imata näk täŋpä
wakta epäni täyan? 5 * Ude yäwänä Soltä yäŋkuk; Ekäni, gäk netä? Yäwänä
unitä yäŋkuk; Näk Jesu, täŋpi wawetta epäni täk täyan ubayäŋ yäk. 6 Eruk,
akuŋkaŋ kumaŋ yotpärare-ken ku yäk. Kuŋiri äma kubätä gabäŋ ahäŋpäŋ
epän man api gäwerek. Gäweränä udegän kaŋ tä yäk.
7 Yäŋirän äma Sol-kät bok kuŋatkuŋo u bärom täŋpäŋ man kum kwikinik
itkuŋ. Kwikinik itkaŋ äma bureni kubä nämo kaŋkaŋ man kotäk ugänpäŋ
nadäŋkuŋ. 8 Täŋpäŋ Soltä akuŋpäŋ dapun ijiŋkuko upäŋkaŋ dapuri
bipmäŋ urani pen ririrän kerigän iŋit yäpmäŋ kumaŋ Damaskus yotpärare
uken päŋku teŋkuŋ. 9 Tewäkaŋ ume ketem nämo naŋkaŋ dupik ikekgän
pen ririrän kepma yaräkubä ude täreŋkuŋ.
10 Täŋpäkaŋ Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u
wäpi Ananias. Ananias uwä däpmonken Ekänitä gera terak wäpi yäŋkuk.
Yäŋirän Ananiastä yäŋkuk; Ekäni, näk itat ŋo yäk. 11 * Yäwänä Ekänitä
ŋode iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ kädet kubä wäpi Kädet Siwoŋi yäŋ yäwani u
iwat yäpmäŋ ku yäk. Kuŋtäŋgän Judastä yotken ahäŋpäŋ Tasus nanik äma
kubä wäpi Sol unita kaŋ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänaŋ itkaŋ Anutu-
ken yäŋapik man yäŋ itak yäk. 12 Sol u dapuri tumbani itak upäŋkaŋ
däpmonken ŋode kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän
tägakta yot gänaŋ äroŋpäŋ keri gupi terak peŋirän kak yäk. 13 * Yäwänä
Ananiastä kowata ŋode yäŋkuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita
man ŋode yäŋirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken
ämawebekayeta täŋ yämik täŋpani yäk. 14 * U bämop äma intäjukun täŋpanitä
ämawebe ŋo nanik gäk wäpka terak yeŋgämä pek täkaŋ u yepmäŋitta
yäŋtäreŋ iminkuŋ yäk.
15 * Ude yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkŋo epän
watä ämana ude iwoyäŋkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo,
ba kome kubäkubä täŋo intäjukun äma, ba Isrel nanik näkŋo manbiŋam
u yäŋahäŋpäŋ yäwetta iwoyäŋkut yäk. 16 * Täŋpäŋ näkŋo wäpnata yäŋpäŋ
komi bäräpi mäyap nadäwayäŋ täyak uwä näkŋa-tägän api iwoŋärewet yäk.
17 Ekänitä Ananias ude iweränä kumaŋ Judas täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ
keriyat Sol terak peŋpäŋ ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet
miŋin ahäŋ gamiŋkuko unitä apiŋo näk peŋ näwet-pewän gäkken äbätat

---

* **9:1:** Apos 8:3 * **9:5:** Apos 5:39; 1Ko 15:8 * **9:11:** Apos 21:39, 16:9 * **9:13:** Apos 8:3
* **9:14:** Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 * **9:15:** Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5 * **9:16:** 2Ko 11:23-28

yäk. Gäk dapun äneŋi ijiwi kuŋirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän
yäŋpäŋ näk peŋ näwet-pewän äbätat yäk. 18 Ananiastä ude yäwän täreŋirän
uterakgän imaka kubä äwon bumik dapuri täŋpipiŋkuko u täreŋ maŋkuk.
Maŋirän dapuri ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpäŋ käroŋ akwänkaŋ päŋku
Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut imiŋkuk. 19 Täŋpänkaŋ Sol ketem
naŋpäŋ kehäromi äneŋi yäpuk.

Solta iwan täŋ imiŋkuŋ

Ude täŋkaŋ Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma
yarägän itkuŋ. 20 Kadäni ugän yäput peŋpäŋ Juda täŋo käbeyä yot kome
uken itkuŋo u gänaŋ äroŋpäŋ manbiŋam ŋode yäŋahäk täŋkukonik; Jesu
u Anutu täŋo nanaki ubayäŋ yäŋ yäk täŋkuk. 21 * Ude yäŋirän nadäŋpäŋ
ämawebe päke unitä kikŋutpäŋ yäŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä-gän Jerusalem
komeken ämawebe Jesu terak yeŋgämä pek täkaŋ u täŋpän waŋkuŋopäŋ
udegän täŋpa yäŋkaŋ ŋo äbuk yäk. U ämawebe yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-ken kwa yäŋkaŋ äbuk. Ude täk
täŋkukopäŋ jide täŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam niwetak?

22 * Täŋpäkaŋ Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yäpmäŋkaŋ Juda äma
Damaskus itkuŋo u ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkuk; Jesuwä ämawebeniye
yämagutta Anututä iwoyäŋpäŋ teŋkuko ubayäŋ. Täŋpäŋ Soltä Jesu
täŋo mebäri u kwawakinik yäŋahäŋirän Juda ämatä u nadäŋpäŋ mani
wärämutta täŋbäräp taŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

23 * Soltä epän u kepma mäyap täŋ yäpmäŋ kuŋirän eruk, Juda ämatä Sol
utta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. 24 Käbop käbop yäŋpäŋ-nadäŋirä utnayäŋ
yäŋkuŋo u Soltä manbiŋam nadäŋkaŋ kuŋarirän utnayäŋ yotpärare yewa
unitäŋo yäma taŋi taŋiken kepma bipani watäni itkuŋ. 25 * Ude täŋirä
bipani kubäken käbop, Sol täŋo iwarän täwanitä Sol yäŋikŋat yäpmäŋ
yotpärare täŋo yewa käroŋ uterak äroŋkuŋ. Äroŋpäŋä Sol iwerä yäk
taŋi gänaŋ mäŋiränkaŋ yäk ikek tewä komen umu äpmoŋkaŋ ukädagän
metäŋpeŋ kuŋkuk.

26 * Täŋpäkaŋ Sol kumaŋ päŋku Jerusalem yotpärare-ken ahäŋpäŋ Jesu
täŋo äbot täŋpani-ken yäpurärärayäŋ yäŋirän u Jesu täŋo iwaräntäki kubä
yäŋ nadäwä bureni nämo täŋpäpäŋ umuntaŋkuŋ. 27 * Upäŋkaŋ Ban-
abastä Sol not täŋ imiŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ aposoro äbotken kuŋpäŋ
Sol täŋo manbiŋam ŋode yäwetkuk; Soltä Ekäni kädet miŋin kawänpäŋ
man iwetkuko unitäŋo manbiŋam, ba Soltä Damaskus yotpärare-ken Jesu
täŋo manbiŋam kehäromigän yäŋahäŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuk.
Täŋirän äma kubätä nämo iniŋ bitnäŋkuk.

28 Ude täŋpänkaŋ Sol uwä Jerusalem komeken penta itkuŋ. Täŋpäkaŋ
Ekäni täŋo manbiŋam umunkät nämo, gwäk pimiŋpäŋ yäŋahäŋtäŋ
kuŋatkuk. 29 Täŋpäŋ kadäni kadäni Soltä Juda äma Grik mangän nadäwani-
kät Jesu täŋo manbiŋam yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upäŋkaŋ äma u Sol
utnayäŋ kädetta wäyäkŋek täŋkuŋonik. 30 * Ude täŋirä noriyetä nadäŋpäŋ
Sol yäŋikŋat yäpmäŋ Sisaria komeken äpmoŋkuŋ. Täŋpäŋ Sisaria kome
unitä tewä yäpmäŋ kumaŋ päŋku Tasus kome ahäŋkuk.

31 Täŋpäkaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot
täŋpani säkgämän, kwini terak itkuŋ. Äma kubätä waki nämo täŋ

* **9:21:** Apos 8:3 * **9:22:** Apos 17:3; Apos 18:5,28 * **9:23:** Apos 23:12 * **9:25:** 2Ko 11:32-33 * **9:26:** Gal 1:17-19 * **9:27:** Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 * **9:30:** Apos 11:25; Gal 1:21

yämiŋkuk. Täŋpäkaŋ kädet siwoŋi terak Ekäni gämori-ken kuŋarirä Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ yämiŋirän ämawebe kodaki mäyaptä Jesu täŋo äbot täŋpani yäpurärätkuŋ.

Pitatä käyäm ikek kubä yäpän tägaŋkuk

32 Pitatä komeni komeni kuŋatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe uken irani ahäŋ yämänkaŋ penta itkuŋ.
33 Täŋpäŋ uken äma kubä wäpi Enas ahäŋ imiŋkuk. Äma uwä täŋguräŋ takinik täŋpäŋ it yäpmäŋ äbäŋirän obaŋ 8 ude täreŋkuk. 34 Äma u parirän Pitatä kaŋpäŋ iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmaŋpän tägatan unita akuŋkaŋ tek ämetpäranika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuŋkuk. 35 Ude täŋkaŋ kuŋarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaŋpäŋ bänepi sukureŋpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ.

Kumbani kubä kodak taŋkuk

36 Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täŋpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoŋ.) Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga täŋpäŋ ämawebe jäwäri täŋkentäŋ yämik täŋkukonik. 37 Täŋpäkaŋ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm täŋpäŋ kumbuk. Kumäŋirän komegup ume ärut imiŋpäŋ yot gänaŋ täŋkireki kubäken yäpmäŋ päro peŋkuŋ. 38 Täŋpäkaŋ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täŋpanitä Pita Lida komeken itak yäŋ nadäŋpäŋ äma yarä yäwerä kumaŋ päŋku Pitaken ahäŋpäŋ butewaki terak ŋode iwetkumän; Nintä komeken bäräŋeŋ kuna yäŋpäŋ gämagutdayäŋ äbäkamäk yäk. 39 Yäwänä Pitatä nadäŋ yämiŋpäŋ tuŋum täŋpänkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Lida yotpärare ahäŋpäŋ kumbani patkuk-ken u yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuŋ. Äroŋirä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagän äbä Pita itgwäjiŋpäŋ konäm butewaki täŋit, Tabita kodak itkaŋ tek mebäri mebäri bipmäŋ yämik täŋkuko u iwoŋäreŋit täŋkuŋ. 40 * Täŋirä Pitatä peŋ yäwet-pewän yäman kuŋ moreŋirä gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋapik man yäŋkuk. Yäŋapik man yäwän tärewäpäŋ äyäŋutpäŋ Tabita kaŋpäŋ yäŋkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpäŋ Pita kaŋpäŋä akuŋ maŋit itkuk. 41 Aku maŋirirän Pitatä kerigän iŋitpäŋ iwerän aku käroŋ itkuk. Täŋpänkaŋ Anutu täŋo ämawebe-kät webe kajat-kajat yäŋpewän ärowäkaŋ Tabita akutak ŋo kawut yäŋ yäwetkuk. 42 Ude täŋirän unitäŋo manbiŋam Jopa yotpärare ahäŋ parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.
43 * Täŋpäkaŋ Pita uwä äma kubä tom gupipäŋ imaka imaka täk täŋpani wäpi Saimon unitä yotken kadäni käroŋi bumik it täŋkumänonik.

10

Anutu täŋo aŋerotä Konilias man iwetkuk

1 * Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkaŋ Rom täŋo komi äma äbot kubä 100 ude unitäŋo intäjukun äma it täŋkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäŋ yäwerani. 2 Konilias uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täŋo Anututa nadäkinik täŋ imiŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäŋ Konilias uwä moneŋi

* **9:40:** Mak 5:40-41 * **9:43:** Apos 10:6 * **10:1:** Mat 8:5; Apos 27:1,3

Juda äma jäwäri täŋkentäŋ yämik täŋkukonik. Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutuken yäŋapik man yäk täŋkukonik. 3 * Eruk kepma kubä 3'kirok bipäda täŋirän yori gänaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ iminŋirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä iwetkuk; Konilias! 4 Yäwänä Koniliastä kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäkŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yäminŋiri gabäk täyak. Ude täŋiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. 5 Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäŋ äbut yäk. 6 * Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. 7 Ude iwerän tärewäpäŋ aŋero Konilias teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Konilias-kät bok irani.) 8 Eruk äma yaräkubä u äbäŋirä Koniliastä imaka ahäŋ iminkuko u kudup yäwerän nadäŋkuŋ. Nadäŋ morewäkaŋ peŋ yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä däpmonken imaka kubä kaŋkuk

9 Kuŋtäŋgän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän kepma bämop täŋirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpäŋ-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äroŋkuk. 10 Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋirä jop dupiŋkaŋ däpmonken ŋode kaŋkuk; 11 * Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taŋi käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak äpäŋirän kaŋkuk. 12 Täŋpäŋ tek u gänaŋ tom mebäri mebäri ba gämok, damaŋ ba barak mebäri mebäritä irirä yabäŋkuk. 13 Pitatä ude yabäŋ yäwat ittäŋgän man kotäk kubä ŋode nadäŋkuk; Pita, gäk aku tom uwä däpmäŋpäŋ naŋ!

14 * Yäŋirän Pitatä yäŋkuk; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ! Tom u nintäŋo baga mantä nämo nakta yäjiwärani yäk. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä waneŋ. Gäk mebärina nadätan, tom udewani kubä nämoinik nak täyat yäk. 15 * Ude yäwänä man kotäk u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo! Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk. 16 Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ iminkuko u kadäni yaräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yaräkubä ude kaŋpäŋ nadäwänkaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

17-18 Kunum gänaŋ äroŋirän Pitatä imaka kaŋkuko unitäŋo mebärita nadäwätäk pähap täŋkuk. Nadäwätäk täŋ irirän äma yaräkubä Koniliastä peŋ yäwet-pewän äbuŋo u Saimontä yotken ahäŋpäŋ yäman umu itkaŋ gera terak ŋode yäŋkuŋ; Ai, Saimon wäpi kubä Pita, yot ŋo itak?

19 * Täŋpäkaŋ Pitawä yot medäp terak unu imaka kudupi kaŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirän Munapiktä iwetkuk; Nadätan? Yäman umu äma yaräkubä gäka wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ yäk. 20 Äma uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen. Äpmoŋpikaŋ bätakigän penta kut yäk. 21 Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu äpmoŋpäŋ äma

* **10:3:** Apos 3:1 * **10:6:** Apos 9:43 * **10:11:** Apos 11:5-17 * **10:14:** Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19 * **10:19:** Apos 11:12, 13:2

yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebärita äbäkaŋ? 22 * Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä yäŋpewän äbäkamäŋ yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirän Juda ämawebe kuduptagäntä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä ahäŋ imiŋpäŋ Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäŋ kuŋpäŋ gäkŋa yotken teŋiri man nadätak u yäŋirän kaŋ nadä yäŋ iwetkuk. 23 * Ude yäŋirä Pitatä yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpän patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yäŋewänä akuŋpäŋ Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yaräkubä ukät Jopa komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ. 24 KuŋtäkO bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänkaŋ äneŋi yäput peŋpäŋ kuŋkä Koniliastä yotpärare-ken Sisaria ahäŋkuŋ. Uken Koniliastä iniken mähemiye ba noriye gägäni ätu yäŋpewän päbä kubä-kengän itsämäŋirä päŋku ahäŋ yämiŋkuŋ. 25 Ahäŋ yämiŋpäŋ yot gänaŋ ärowayäŋ täŋirän kaŋpäŋä Koniliastä Pita gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkuk. 26 * Ude täŋirän kaŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma, gäk udewanigän yäk. 27 Man ude näwetgäwet täŋtäŋ yot gänaŋ äroŋpäŋ Pitatä ämawebe yot gänaŋ toknek irirä yabäŋkuk. 28 Yabäŋpäŋ yäwetkuk; Juda äma nintäŋo mebärinin ŋode käwep nadäk täkaŋ; Ninä, äma guŋ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täga tänaŋi nämo. Kädet udeta yäjiwärani yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋ, Anututä däpmonken kudän ŋode näwetpäŋ näwoŋäreŋkuk; Näk äma kubäta nadäwa jiraŋ täga nämo täŋpek, ba äma kubäta ŋode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk tänaŋi nämo. 29 Anututä ude näwoŋäreŋkuko unita ŋo äbäkta nämo bitnäŋkut. E, in ima mebärita yäŋpewä äbätat?

30 * Yäwänä Koniliastä ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäŋ ŋodegän täŋirän, näk yot gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiŋirä iŋamna-ken ahäŋkuk. 31 Ahäŋ naminŋpäŋ yäŋkuk; Konilias, Anututä gäkŋo yäŋapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yämiŋiri gabäk täyak yäk. Ude täŋiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. 32 Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut yäk. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäŋ äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. 33 Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräŋeŋ gäk gämagutta äma ätu peŋ yäwetpewa kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ gäk ŋo äbäkta nämo bitnäŋkuno unita bänep täga nadäŋ gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni iŋamiken kwawak itkamäŋ ŋo yäk.

Pitatä Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

34-35 * * Täŋpäŋ Pitatä man ŋode yäput peŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, apiŋogän burenigän ŋode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadäŋirän uterakgän täk täyak yäk. U gupninta nadäŋirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämoinik, äma Anutu iniŋ oretpäŋ kädet siwoŋi iwat täkaŋ uwä Anututä not täŋ yämik täyak. 36 * E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni

* **10:22:** Apos 10:1-2 * **10:23:** Apos 10:45, 11:12 * **10:26:** Apos 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Apos 3:1, 1:10 * **10:34-35:** 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 * **10:34-35:** Jon 9:31 * **10:36:** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14

pewän ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam in nadäk täkaŋ. Manbiŋam Täga uwä ŋode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täŋo man u niwetpäŋ niwoŋärek täŋkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagänta Ekäni it yämik täyak.

37 * Täŋpäkaŋ Galili ba Judia komeken imaka ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam in nadäkaŋ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput peŋkuk. 38 * Anututä kehäromi ba Munapik kireŋ iminŋirän äyäŋutpäŋ äyäŋutpäŋ ämawebe iron täŋ yämiŋtäŋ kuŋatkuk. Täŋpäŋ Anututä itkentäŋ iminŋirän äma Satantä täŋpäwak täŋ yämani u kuduptagän yäpän tägawäpäŋ yepmak täŋkukonik. 39 Täŋirän Jerusalem yotpärareken ba Juda kome pähap äyäŋutpäŋ äyäŋutpäŋ imaka imaka yäŋpäŋ-täk täŋkuko u kaŋpäŋ nadäk täŋ moreŋkumäŋ.

Täŋtäŋ kuŋtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 40 * Utpewä kumbuko upäŋkaŋ kepma yarä täreŋirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuk. Yäpmäŋ päŋaku teŋpäŋ äneŋi kwawak pewän ahäŋkuk yäk. 41 * Täŋpäkaŋ ämawebe kudupken nämo ahäŋ yämik täŋkuk. Nämo, mani biŋam yäŋahäkta intäjukun iwoyäŋpäŋ nipmaŋpani nin-kengän ahäŋ nimik täŋkuk yäk. Täŋirän kumbaniken naniktä akwänkaŋ ninä ukät ketem bok naŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumäŋonik. 42 * Täŋpäkaŋ ämawebe wäpi biŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetta ŋode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäŋ danikta iwoyäŋkuko u näk yäŋ niwetkuk. 43 * In nadäkaŋ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peŋ yämek, profet kuduptä yäŋahäŋkuŋo ude.

Guŋ äbot ätutä Munapik yäpuŋ

44 * Pitatä man ude pen yäŋ irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadäŋ itkuŋo uterak äpuk. 45-46 * Äpäŋirän ämawebe guŋ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniŋ oretkuŋ. Ude täŋirä yabäŋpäŋ äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani Pitakät penta äbuŋo u nadäwätäk täŋpäŋ keri iŋpäŋ yäŋkuŋ; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guŋ ämawebe ŋonita kireŋ yämitak yäk. Apiŋo kaŋpäŋ nadäkamäŋ, Munapik u Juda äma nintagän nämo yäk. 47 * Ude yäŋirä Pitatä yäŋkuk; Äbot ŋo, nintä yäpumäŋo udegän, Munapik yäpmäŋkaŋ. Unita äbot ŋo ume ärut yämikta netätä täga niniŋ bitnäwek? Nämoinik! 48 * Ude yäwänkaŋ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiŋkuŋ. Ärut yämäkaŋ ämawebe unitä Pita iwetkuŋ; Ninkät ätu it nipmaŋkaŋ kaŋ ku yäŋ iweräwä udegän täŋkuk.

11

Pitatä iniken mebärini yäŋahäŋkuk

1 Täŋpäŋ aposoro-kät äbot täŋpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiŋam ŋode nadäŋkuŋ; Ämawebe guŋ äbotken naniktä Anutu täŋo man

* **10:37:** Mat 4:12-17 * **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-20 * **10:40:** 1Ko 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44:** Apos 11:15, 15:8 * **10:45-46:** Apos 2:4, 19:6 * **10:47:** Apos 8:36 * **10:48:** Apos 2:38

nadäŋpäŋ bänepi-ken iyap taŋkuŋ yäŋ nadäŋkuŋ. 2-3 * Ude nadäŋkuŋo unita Pitatä Jerusalem yotpärare äyäŋutpeŋ äroŋirän Juda nanik äbot täŋpani äma ätutä nadäwä nämo tärewäpäŋ man taŋi ŋode iwetkuŋ; Gäk imata Moses täŋo baga man irepmitpäŋ äma gupi moräk nämo madäwani, guŋ äbotken nanik unitäŋo yot gänaŋ äroŋkun? Ba imata äma udewanikät ketem bok naŋkuŋ? U siwoŋi nämo! 4 Yäwäwä Pitatä imaka ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam mebäri-ken umunitä yäŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän ŋode yäwetkuk; 5 * Näk Jopa yotpärare-ken yäŋapik man yäŋ yäpmäŋ kuŋira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäŋirä ŋode kaŋkut yäk. Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek taŋi, käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak dubina-ken äpäŋirän kaŋkut. 6 Äpäŋirän ket täŋpäŋ yabäŋkut; Tek u gänaŋ tom mebäri mebäri taŋi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä. 7 Ude yabäŋ yäwat itkaŋ man kotäk kubä ŋode nadäŋkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmäŋpäŋ naŋ!

8 Man ude nadäŋpäŋ ŋode yäŋkut; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä waneŋ. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yäŋ iwetkut. 9 Ude yäwawä man kotäk kunum gänaŋ nanik u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk. 10 Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ naminŋkuko u kadäni yaräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yaräkubä u kaŋpäŋ nadäwakaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

11 Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yaräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahäŋkuŋ. 12 * Ahäŋirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yäŋ näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumäŋ. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänaŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; 13 Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahäŋ naminŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yäŋikŋat yäpmäŋ kaŋ äbut. 14 * Äma unitä man täwerirän ket nadäŋpäŋ Ekänita biŋam kaŋ täŋput, gäkŋa ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Aŋerotä man ude iwetkuk. 15 * Eruk, näk Anutu täŋo manbiŋam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äroŋkuk. 16 * Täŋirän näkä u kaŋpäŋ Ekänitä man ŋode yäŋkuko u juku piŋkut; Jontä umegän ärut taminŋkuk. Upäŋkaŋ inä Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamet yäŋ yäŋkuk. 17 Täŋpäkaŋ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ iminŋitna iron pähap täŋ nimiŋkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täŋ yämiŋirän näk ŋodewanitä imata Anutu iniŋ bitnäwam?

18 * Pitatä manbiŋam ude yäwerän nadäŋpäŋ bänepi kwitawäpäŋ Anutu iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Wära! yäk. Anutuwä guŋ äbottä bänepi sukureŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkta yäŋtäreŋ yämik täyak yäŋ yäŋkuŋ.

Jesu täŋo manbiŋam Antiok ahäŋ patkuk

19 * Täŋpäkaŋ Stiven kumäŋ-kumäŋ utkuŋo uterak äma ätutä äbot täŋpani mäyap däpmäŋ yäwat kireŋirä Juda kome peŋpäŋ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uwä Ekäni

* **11:2-3:** Apos 10:28; Gal 2:12 * **11:5:** Apos 10:9-48 * **11:12:** Apos 10:23,45 * **11:14:** Apos 16:31 * **11:15:** Apos 2:4 * **11:16:** Apos 1:5 * **11:18:** Apos 13:48, 14:27 * **11:19:** Apos 8:1-4

täŋo manbiŋam Juda ämawebegän yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋkuŋ. Äma ätu nämo yäwet täŋkuŋonik. 20 Upäŋkaŋ nadäkinik täŋpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuŋkaŋ Grik man yäwani ämawebe, guŋ äbotken nanik ukät yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkuŋ. 21 * Ude täŋirä Ekänitä kehäromi yämiŋirän yäwerä guŋ äbotken nanik ämawebe u nadäŋpäŋ mäyaptä bänepi sukureŋpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ. 22 * Täŋpäkaŋ unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ äbot täŋpani Jerusalem itkuŋo unitä Banabas peŋ iwet-pewä Antiok kuŋkuk.

23 * Päŋku Antiok ahäŋpäŋ Anutu täŋo iron u kaŋpäŋ oretoret pähap täŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäŋ iŋit-inik täŋpäŋ kaŋ irut yäŋ yäwetkuk. 24 * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nikek. Täŋpäkaŋ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biŋam täŋkuŋ.

25 * Eruk ätu nanak itpäŋä Banabastä Sol kaŋ-ahäwa yäŋkaŋ Tasus yotpärare-ken kuŋkuk. 26 * Päŋku kaŋ-ahäŋpäŋ imaguränkaŋ Antiok äbumän. Äbäŋpäŋ äbot täŋpani bämopi-ken obaŋ kubä ude itkaŋ äma bumta Ekäni täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. Antiok uken ämatä Jesu täŋo äbot täŋpanita wäpi Kristen* yäŋ mämäram yäwetkuŋ.

Äbot täŋpanitä täŋkentäk moneŋ pewä kuŋkuŋ

27 * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuŋkuŋ. 28 * Profet kuŋkuŋo uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peŋ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayäŋ täŋkuko unita jukuman yäŋkuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täŋo intäjukun äma ririrän bureni ahäŋkuk.) 29 Nakta jop iritta yäŋirän nadäŋkaŋ äbot täŋpani kubäkubätä moneŋ pat yämiŋkuko udegän yäpmäŋ daniŋpäŋ Judia komeken noriye ketemta jop itkuŋo unita pewä kukta yäŋtäreŋkuŋ. 30 * Yäŋtäreŋpäŋ moneŋ peŋkuŋo u Banabas kenta Solta yämäkaŋ yäpmäŋ päŋku äbot täŋpani Judia komeken irani unitäŋo watä äma unita yämiŋkumän.

12

Herottä äbot täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuk

1 Kadäni uken Herot Judia kome täŋo intäjukun äma ude itkaŋ äbot täŋpani ätu komi yäma yäŋkaŋ yepmäŋit päŋku komi yot gänaŋ yepmaŋkuk. 2 Uwä ŋode; Unitä yäwänkaŋ Jems, Jon täŋo noripak päiptä madäŋpewä kumbuk. 3 * Ude täŋirä Juda ämawebetä kädet Herottä täŋkuko unita gäripi nadäwäpäŋ Pita imaka, komi yotken tewa yäŋkaŋ yäwänpäŋ iŋitkuŋ. Uwä Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täŋkuk.

4 Eruk, Pita iŋitpäŋ komi yotken teŋpäŋ komi äma 16 ude yäwerän watä it täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Herottä ŋode nadäŋkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni täreŋirän ämawebe iŋamiken manken api tewet yäŋ nadäŋkuk. 5 * Ude nadäŋkuko unita Pita komi yot-kengän ririrän komi ämatä watäni

* **11:21:** Apos 2:41 * **11:22:** Apos 4:36 * **11:23:** Apos 13:43 * **11:24:** Apos 2:41, 6:5 * **11:25:** Apos 9:30 * **11:26:** 1Pi 4:16 * **11:26:** Kristen täŋo mebäri uwä Kristo täŋo tawaŋken nanik * **11:27:** Apos 13:1, 15:32 * **11:28:** Apos 21:10 * **11:30:** Apos 12:25 * **12:3:** Apos 4:3 * **12:5:** Jem 5:16

itkuŋ. Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ämawebetäwä Pita täŋkentäŋ imikta Anutuken wari wari yäŋapik man yäk täŋkuŋonik.

Aŋero kubätä Pita täŋkentäŋ imiŋkuk

6 * Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yäŋkuko u keräp taŋkuk. Kwep yäŋ yäŋkaŋ bipani Pita komi yot gänaŋ yen kehäromitä keri kuroŋi topmäŋpäŋ tewä komi äma yarä bämopi-ken däpmon pat itkuk. Täŋpäkaŋ komi äma ätu komi yot täŋo yämabam unita watäni itkuŋ. 7 Täŋirän pit kubägän Ekäni täŋo aŋero kubätä komi yot gänaŋ ugän ahäŋkuk. Ahäŋirän peŋyäŋekitä komi yot gänaŋ u peŋyäŋeŋpäŋ patkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä Pita iŋit täŋpewän akwänpäŋ iwetkuk; Gäk bäräŋeŋ aku! yäk. Ude yäŋirän yen kehäromi yarä Pita keri kuroŋi topuŋo u pitpäŋ maŋkumän. 8 Täŋirän aŋerotä Pita iwetkuk; Päŋaku tek täŋpäŋ kuroŋka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täŋkuk. Täŋpänä aŋerotä yäŋkuk; Mänit tekka u täŋpäŋ näk näwat yäk. 9 Ude yäŋpeŋ kuŋirän Pita komi yot u peŋpeŋ iwatkuk. Aŋerotä bureni ude täŋkentäŋ namitak yäŋ nämo nadäŋkuk, däpmonken käwep täyat yäŋ nadäŋkukopäŋ bureni ahäŋ iminkuk. 10 * Eruk kumaŋ päŋku komi äma äbot yarä watä itkuŋo u äbot kubä yärepmitpäŋ äneŋi äbot kubä yärepmitpeŋ kuŋirän komi yot täŋo yäma taŋi dätpäŋ äpämaŋ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Däririn yarä u äpämaŋ yäman umu kuŋkumän. Kuŋtäŋgän kädet miŋin aŋerotä Pita pit kubägän teŋpeŋ kuŋkuk.

11 Täŋirän eruk Pita uken nadäwän tumbuŋ. Täŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, burenigän nadätat yäk. Ekänitä aŋeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keri-ken nanik ba Juda ämawebe täŋo kokwawak keri-ken nanikpäŋ nämagutak yäk. 12 * Ude nadäŋkaŋ kumaŋ päŋku Jon wäpi kubä Mak unitäŋo miŋi wäpi Maria unitä yotken ahäŋkuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä täŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkuŋ. 13 Ude yäŋ irirä Pitatä päŋku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täŋpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därayäŋ kuŋkuk. 14 Kuŋpäŋ Pita täŋo kotäk nadäŋpäŋ bänepi-ken oretoret pähap nadäŋpäŋ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneŋi äyäŋutpeŋ yot gänaŋ unu kuŋpäŋ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. 15 * Ude yäwänä iwetkuŋ; Täŋguŋ taŋpäŋ ba yäyan yäk. Ude yäwäkaŋ ehuranigän yäŋkuk; Nämo! Bureni yäyat! Pita yäman umu itak yäk. Yäwänä yäŋkuŋ; Ude nämo, Pita täŋo aŋeronitä käwep itak yäk.

16 Ude yäŋ irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täŋirän eruk päŋku yäma dätpäŋ Pita ini kaŋpäŋ kikŋutpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä Pitatä yäniŋ bitnäŋpäŋ ketwära täŋyäreŋkuk.

17 * Ude täŋkaŋ Ekänitä komi yotken nanikpäŋ imagut yäpmäŋ äbäko unitäŋo manbiŋam yäwetkuk. Täŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; In kuŋkaŋ Jems-kät äbot täŋpani ätu manbiŋam ŋo kaŋ yäwerut. Ude yäwetkaŋ Pita yepmaŋpeŋ kukŋi käda kuŋkuk. 18 * Täŋpäkaŋ kome yäŋeŋirän komi äma Pitata watä itkuŋo u Pitata ijiwä wawäkaŋ dekaken paorak yäŋ yäŋkaŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ manbiŋam Herot iwetkuŋ. 19 Iwerä nadäŋpäŋ Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkŋeŋpäŋ kawut! Yäweränkaŋ päŋku wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarä waŋkuŋ. Täŋpäwä komi äma Pitata watä itkuŋo u

---

* **12:6:** Apos 5:23 * **12:10:** Apos 5:19 * **12:12:** Apos 12:25, 15:37 * **12:15:** Apos 26:24; Mat 18:10 * **12:17:** Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 * **12:18:** Apos 5:22-24

manken yepmaŋpäŋ däpmäŋ-pewän kumäkta yäŋkuk. Ude täŋkaŋ ittäŋgän Herot Judia kome peŋpeŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

20 * Päŋku uken itkaŋ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta baga peŋ nimek yäŋ nadäŋkuŋ. Ude täŋpeko uwä ketem deken nanikpäŋ api yäpne yäŋ yäŋpäŋ Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä täŋpäŋ yäŋpäŋ-yäpä-tägawäkaŋ bänep kubägän äneŋi täkta uken kuŋkuŋ. Pengän päŋku Herot täŋo yot pähap unitäŋo watä ämani wäpi Blastus u ahäŋ imiŋpäŋ ukät man yäŋpäŋ-nadäŋirä Blastustä Herot iŋamiken yäŋkentäŋ yämekta yäŋkehärom taŋkuk. Ude täŋpäŋ Herot-kät man yäkta kadäni peŋkuŋ.

21 Eruk kadäni peŋkuŋ-ken Herottä intäjukun äma täŋo tek täŋpäŋ man yäwera yäŋkaŋä intäjukun ämatä maŋitpäŋ man yäwani-ken kuŋkuk. Uken kuŋkaŋ man mebäri mebäri yäwetkuk. 22 Yäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe päke unitä gera terak ŋode yäŋkuŋ; Anutu kubä täŋo meni jinom yäk. U äma täŋo nämo yäŋ yäŋkuŋ. 23 * Ude yäŋirä Herottä man u nadäŋpäŋ Anutu ärowani bureni täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akukta bitnäŋkuk. Ude täŋirän uterakgän Ekäni täŋo aŋero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäŋ imiŋirän yamuntä naŋ äreyäŋpewä kumbuk.

24 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo manbiŋam kehärom taŋpäŋ komeni komeni ahäŋ patkuk. 25 * Ahäŋ parirän Banabas kenta Sol täŋkentäk moneŋ Judia äbot täŋpanita Jerusalem yäpmäŋ kuŋkumäno u yämän tärewäpäŋ äyäŋutpeŋ Antiok kuda yäŋkaŋ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkaŋ penta kuŋkuŋ.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuŋ

1 * Täŋpäŋ äbot täŋpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäŋ yäwoŋärek täkta itkuŋ.U wäpi tawaŋ ŋode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäŋ iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täŋo noripaki kubä. 2 * Eruk, kepma kubäta äbot täŋpanitä Ekäni iniŋoret itkaŋ inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkuŋ. Ude täŋ irirä Kudupi Munapiktä ŋode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäŋ yämiŋkuro u täkta iwoyäŋpäŋ yepmaŋpä yäpmäŋ kaŋ kun yäk. 3 * Ude yäwänä nakta jop itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋpäŋ keri yarä uterak peŋpäŋ yepmaŋpä yäpmäŋ kuŋkumän.

Saiprus kome manbiŋam yäŋahäŋkumän

4 * Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peŋ yäwet-pewän Selusia komeken kuŋkumän. U naniktä gäpe terak äroŋpeŋ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuŋkuŋ. 5 * Kuŋtäŋgän Saiprus täŋo yotpärare kubä wäpi Salamis u ahäŋpäŋ Juda täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täŋkentäŋpäŋ yäwetkuŋ.

---

* **12:20:** 1Kin 5:11; Ese 27:17 * **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 * **12:25:** Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37 * **13:1:** Apos 11:27 * **13:2:** Apos 9:15 * **13:3:** Apos 6:6 * **13:4:** Apos 15:39 * **13:5:** Apos 12:12, 13:13

6 Ude täŋkaŋ Saiprus kome u gänaŋ manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ
kuŋtäŋgän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahäŋkumän. Uken Juda äma kubä
wäpi Bajesu uwä uken itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik
man terak wäpi Elimas yäŋ iwetkuŋ. 7 Elimas u kome unitäŋo intäjukun
äma wäpi Segius-Paulus unitäŋo täŋkentäk kubä. Täŋpäkaŋ Segius-Paulus
uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täŋo manbiŋam nadäwa yäŋpäŋ Ba-
nabas kenta Solta yäŋpewän äbumän. 8 * Täŋpäkaŋ äma kären käwani unitä
Banabas kenta Sol täŋo epän u ura yäŋkaŋ täk täŋkuk. Täŋpäŋ intäjukun
ämani Segius-Paulus unitä Jesuta nadäkinik täŋpek yäŋpäŋ Segius ude
täŋpeno! yäŋ iwet täŋkuk. 9 Ude täŋkuko upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä Sol
wäpi kubä Pol u uwäk täŋpäŋ irirän Elimas dapun taŋi kaŋpäŋ iwetkuk;
10 Gäk Satan täŋo nanaki! yäk. Gäk kädet siwoŋi täŋo iwan. Täŋyäkŋarani
kädet ba nadäk wakiwaki gäkken tokŋeŋ pätak yäk. Ekäni täŋo kädet
siwoŋi u täŋpi wanayäŋ täk täyan! 11 * Eruk, nadätan? Apiŋo Ekänitä
gurirän dapunka wawayäŋ yäk. Dapunka wawänkaŋ kadäni käroŋi
bumik edap dapuri nämo kaŋkaŋ api it yäpmäŋ kwen!

Poltä ude yäŋirän uterakgän gubamtä-yäŋ dapuri-ken uwäk täŋpewän
dapuri bipmäŋ utkuk. Täŋpänkaŋ Elimastä äma yepmäŋirapäŋ kädet
näwoŋärewut yäŋkaŋ puŋ ijiŋtäŋ kuŋatkuk. 12 Täŋirän intäjukun äma
unitä u kaŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam nadäŋkuko u nadäwän inide kubä
täŋpänpäŋ Ekänita nadäkinik täŋkuk.

Saiprus peŋpeŋ kome kubäken kuŋkumän

13 * Eruk, Polkät äma ätu penta kuŋatkuŋo Pafos kome peŋpeŋ gäpe
terak äroŋpeŋ Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuŋkuŋ.
Kuŋirä Jon-Mak yepmaŋpeŋ äneŋi Jerusalem kuŋkuk. 14 Täŋirän ätu u
Pega yotpärare peŋpeŋ ini kuroŋ kuŋtäŋgän Pisidia komeken yotpärare
kubä wäpi Antiok u ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ Sabat kadäni-ken Juda täŋo käbeyä
yot gänaŋ äro maŋitkuŋ. 15 * Äro maŋirirä Juda täŋo äma ekäni ekäni
yot gänaŋ itkuŋo unitä Moses täŋo Baga man kudän täwani, ba profet
biani täŋo man u daniŋ paotpäŋ Polkät Banabas u ŋode yäwet yabäŋkuŋ;
Ektä ämawebe bänepi täŋkehärom takta man kubä yäkta nadäŋpäŋä täga
yäŋahädayäŋ yäk.

16 * Yäwäwä Poltä akuŋpäŋ yäŋuruk-uruk yäneŋo yäŋpäŋ ketwära
täŋyäreŋkuk. Täŋpäŋ manbiŋam ŋode yäput peŋpäŋ yäŋkuk; In Isrel
ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täŋ iminpäŋ gämori-ken
kuŋarani in ket nadäwut! 17 * Isrel äbot täŋo Anutu unitä äbekniye oraniye,
ämawebe bämopi-ken nanikpäŋ inita biŋam yäpmäŋ daniŋkuk. Yäpmäŋ
daniŋpäŋ yepmaŋpän iniken komeni peŋpeŋ päŋku Isip kome itkuŋ-ken
uken täŋpewän äbot pähap ahäŋ patkuk. Täŋpäkaŋ mäden, iniken kehäromi
terak Isip komeken nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. 18 * Täŋkaŋ
obaŋ 40 ude kome jopi-ken ittäŋ kuŋatkuŋ-ken uken mani nämo iwatkuŋo
upäŋkaŋ yabäŋ koreŋkuk. 19 * Eruk Kenan kome yäniŋ kirewayäŋ täŋkuk-
ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude täŋpän waŋkuŋ. Täŋpän
wawäpäŋ kome u Isrel ämawebeta yäniŋ kirewänpäŋ unitä koreŋpäŋ
itkuŋ. 20 * Imaka ahäŋkuko u kuduptagän obaŋ 450 u gänaŋ ahäŋ yäpmäŋ

* **13:8:** 2Ti 3:8 * **13:11:** Apos 9:8 * **13:13:** Apos 13:5, 15:38 * **13:15:** Apos 15:21
* **13:16:** Apos 12:17 * **13:17:** Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 * **13:18:** Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31
* **13:19:** Lo 7:1; Jos 14:1 * **13:20:** Het 2:16; 1Sml 3:20

kuŋkuŋ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmäŋpäŋ irirä
Anututä watä ämaniye ätu iwoyäŋpäŋ yepmak täŋtäŋ kuŋirän Samuel,
profet ude itta ahäŋkuk. 21 * Täŋpäkaŋ kadäni uken äma kubätä intäjukun
it yämekta Anutu-ken gera yäŋkuŋ. Gera yäŋirä Anututä Sol intäjukun
ämani itta iwoyäŋkuk. Sol uwä Kis täŋo nanaki, Benjamintä äbotken
nanik. Täŋpäkaŋ Soltä Isrel ämawebeta yabäŋ yäwat epän täŋ yämiŋ
yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ 40 ude täreŋkuk. 22 * Täreŋirän Anututä Sol u
yäŋiwatpäŋ komenita Devitpäŋ intäjukun äma itta teŋkuk. Teŋpäŋ Devitta
yäŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Näk Jesi täŋo nanaki Devit u kaŋpäŋ gäripi
nadäŋpäŋ bänepnatä u iŋit-inik täyat. Unitä uyaku näkŋo man kädet u
kumän api iwat morewek yäk. 23 * Eruk, Anututä yäŋkehäromtak man
bian yäŋkuko udegän Devit täŋo äbotken nanik Anututä ini äma kubä
iwoyäŋkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keri-ken nanik api yämagurek
yäŋ yäŋkuk. Uwä wäpi Jesu.

24 * Täŋpäkaŋ Jesu epäni nämo yäput peŋpäŋ täŋtäŋ kuŋirän Jontä Isrel
ämawebe-ken manbiŋam yäŋahäŋpäŋ ŋode yäwettäŋ kuŋkuk; In bänepjin
sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjin yäpä-siwoŋ täŋirä ume ärut tamayäŋ yäŋ
yäwettäŋ kuŋkuk. 25 * Eruk Jon epän täŋkuko u tärewayäŋ keräp taŋirän
ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuk; Intä näka netä yäŋ nadäk täkaŋ? Näk äma
intä itsämäk täkaŋ, Kristo u nämo yäk. Upäŋkaŋ kawut! Äma kubä mäden
näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnaŋi nämo yäŋ yäwetkuk.

26 * Poltä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Notnaye Abraham täŋo äbotken nanik, in
nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopäŋ Anutu nadäŋ imiŋpäŋ
gämori-ken kuŋat täkaŋ, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken
nanik yämagutpäŋ inita biŋam yäpmäk-yäpmäk unitäŋo manbiŋam u nin
bämopnin-ken ahätak ŋo! 27 * Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä
Jesu täŋo mebäri nämo nadäwä tumbuŋ. Ba profet biani täŋo man-
biŋam Sabat kadäni-ken daniŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbäk täŋkuŋo unitäŋo
mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ. Nämo nadäwä täreŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu
utta man yäŋirä manbiŋam biani u bureni ahäŋkuk. 28 * Äma uken goret
kubä nämo kaŋkaŋ manken teŋpäŋ utpewä kumäkta Pailat-ken man
kehäromigän yäŋkuŋ.

29 * Imaka bian profettä Jesu ude api täŋ imineŋ yäŋ yäwani u kudup täŋ
imiŋkuŋ. Täŋpäŋ päya kwakäp terak nanik ketäreŋ yäpmäŋ päpä awaŋ
gänaŋ peŋkuŋ. 30 * Awaŋ gänaŋ peŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä äneŋi awaŋ
gänaŋ nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku tewän kodak taŋkuk. 31 * Täŋpäkaŋ u
punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumäŋirän ukät Galili
kome peŋpeŋ Jerusalem penta kuŋkuŋo unitä kak täŋkuŋ. Äma unitä
apiŋo Jesu täŋo manbiŋam Juda äbotken yäŋahäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. 32 * Täŋ,
nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yäŋkehäromtak man
yäŋ yämiŋkuko unitäŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋ itkamäŋ ŋo. 33 Täŋpäkaŋ
yäŋkehäromtak man u bureni ahäŋkuk. Anututä Jesu awaŋ gänaŋ
nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku tewän kodak taŋkuko unita äbekniye oraniye

* **13:21:** 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 * **13:22:** 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20 * **13:23:** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24:** Mat 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Apos 13:16 * **13:27:** Jon 16:3; Apos 3:17 * **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat 27:59-60 * **13:30:** Apos 2:24 * **13:31:** Apos 1:3,8 * **13:32:** Apos 13:23

täŋo äbot ninken unitäŋo bureni ahäŋ nimitak. Täŋpäŋ manbiŋam udewanigän Sam 2-ken itak. Uwä ŋode;

Gäk nanakna. Apiŋo bäyaŋpäŋ gepmaŋtat. *Sam 2:7*

34 Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko u äneŋi awaŋ gänaŋ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yäŋkuko ude;

Imaka täga Devitta biŋam peŋ imiŋkuro unitäŋo bureni uwä gamiŋira kehäromigän api ahäŋ pärek yäk. *Ais 55:3*

35 * Ba man kubä pen Anutu täŋo manbiŋam terak pätak u ŋode;

Gäk kaŋ-äwaräkuk täŋiri epän ämaka iwoyäwani awaŋ gänaŋ nämo api parawek. *Sam 16:10*

36 * Notnaye, man biani u bureni ahäŋirän käkamäŋ. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täŋo nadäk-gärip ugän iwarän täŋkuk. Täŋkukopäŋ mäden Devit kumbänä äbekiye oraniye täŋo awaŋken äneŋpäkaŋ paraŋkuk. 37 Täŋ, äma Anututä awaŋ gänaŋ nanik yäwän kikŋutkuko u komegup nämo paraŋkuk. 38-39 * * Ude yäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetgän täŋkuk; Unita notnaye in ket nadäneŋ; Äma kumbuko uwä intäŋo momi täga peŋ tamek. Manbiŋam unitagän täwetkamäŋ ŋo. Moses täŋo baga mantä momijin täŋo topmäk-topmäk u pit taminŋpäŋ siwoŋi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämoinik. Täŋ, ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo u kuduptagän Jesutä momini bureni api peŋ yämek. 40 Unita in juku peŋpäŋ ket nadäwut! Profettä man bian yäŋkuŋo unitä intä terak ärowekta. Man ŋode yäŋkuŋo u;

41 *In yäŋärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täŋpäŋ kaŋ waŋ morewut!*
In irirä näkä imaka kudupi kubä täŋpayäŋ täyat unita nadäwä inide kubä api täneŋ.
Täŋpäkaŋ ämatä unitäŋo manbiŋam täwerirä nadäŋkaŋ bureni yäŋ nämo api nadäneŋ. *Hab 1:5*

42 Eruk, Poltä manbiŋam u yäŋahäŋ paotpäŋä Banabas-kät käbeyä yot peŋpeŋ yäman äpämaŋ kudayäŋ täŋirän ämawebe päke unitä yäwetkuŋ; Man niwet ahäkamän unitäŋo moräki äneŋi Sabat kadäni kubäta äbäŋkaŋ kaŋ niwerun yäk. 43 * Ude yäweräkaŋ äpämaŋ kuŋkumän. Täŋirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täŋo baga man iwarani guŋ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täŋkuŋ. Yäwarän täŋirä bänep nadäk-nadäki täŋkwawa tawänpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip u iwarän täŋpäŋ unitäŋo iron terak kaŋ kuŋarut yäŋ man kwini terak peŋ yäwetkumän.

44 Eruk äneŋi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋirän nadänayäŋ äbuŋ. 45 * Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabäŋpäŋ kokwawak nadäŋpäŋ Pol yäŋärok iwetpäŋ jopman pähap yäyak! yäŋ yäwetkuŋ. 46 * Ude yäŋirä Pol kenta Banabas ehutpäŋ man ŋode yäŋkumän;

---

* **13:35:** Apos 2:27 * **13:36:** Apos 2:29 * **13:38-39:** Apos 10:43 * **13:38-39:** Rom 10:4
* **13:43:** Apos 11:23, 14:22 * **13:45:** Apos 14:2 * **13:46:** Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6

Bureni! Nek Anutu täŋo man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yäŋ nimani. Upäŋkaŋ in man ŋonita mäde ut imikaŋ uwä injin-tägän ŋode bumik yäkaŋ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biŋam nämo täkamäŋ. In ude yäkaŋ unita nek inta mäde ut taminŋpäŋ ämawebe guŋ äbotken päŋku Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ api yäwetde yäk. 47 Ekänitä ŋode peŋ niwetkuk;

Näkä täŋpewa in guŋ äbot täŋo peŋyäŋek ude itkaŋ ämawebe komeni komeni u täŋkentäŋ yämiŋirä näkŋata biŋam api yäpmäŋ morewet yäk. Ais 49:6

48 * Eruk, ämawebe guŋ äbotken nanik itkuŋo unitä man u nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋamta gäripi-inik nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ ämawebe mäyaptä manbiŋam unita nadäwä bureni täŋkuŋ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biŋam iwoyäwani unitägän nadäkinik täŋkuŋ.

49 Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo mantä kome u gänaŋ kumän kuŋat moreŋkuk. 50 * Ude täŋirän Juda täŋo ekäni ekänitä Anutu nadäŋ imani webe wäpi biŋam ikek ätukät yotpärare unitäŋo äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadäŋpäŋ waki täŋ yämiŋpäŋ kome uken nanik yäwat kireŋpewä kuŋkumän. 51 * Ude täŋirä yarä u kugun kuroŋi terak nanik däpmäŋ äreyäŋpewän maŋpäkaŋ yotpärare u mäde ut iminŋpäŋ Aikoniam yotpärare-ken kuŋkumän. 52 Täŋpäkaŋ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ imani u bänepi täŋpidäm taŋirän bänep oretoret pähap nadäŋtäŋ kuŋatkuŋ.

14

Aikoniam Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumän

1 Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äroŋpäŋ Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋkumän. Äroŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yäŋahäŋpäŋ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. 2 * Täŋirä Juda äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäkta bitnäk-inik täŋpäŋ ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. 3 * Ude täŋ yämiŋkuŋo upäŋkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpäŋ ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yäŋahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekänitä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. 4 Täŋpäkaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-weŋpäŋ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

5 * Ude täŋpäŋ itkaŋ mädenä Juda äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpäŋ mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäkta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. 6 * Ude täŋirä biŋam nadäŋpäŋ Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. 7 Uken kuŋpäŋ Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yäŋahäŋkumän

---

* **13:48:** Apos 11:18 * **13:50:** Apos 17:4,12 * **13:51:** Mat 10:14; Apos 18:6 * **14:2:** Apos 13:45 * **14:3:** Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4 * **14:5:** Apos 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6:** Mat 10:23

8 * Listra yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk.
Äma u miŋitä inide bäyaŋkukopäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. 9 *
Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä
juku peŋpäŋ nadäŋ itkuk. Nadäŋ irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ
Anututä u täga yäpän-täganaŋi yäŋ nadäŋpäŋ dapun kehäromigän kaŋkuk.
10 Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude
yäwänä Poltä man yäŋkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuk.
11 * Poltä kudän kudupi ude täŋirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini
Likonia man terak ŋode yäŋkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ
äbäkamän ŋo! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ anutuniye wäpi yäwetkuŋ. Banabas uwä
wäpi Sus yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäŋ Pol uwä man yäŋahäk täŋkuko unita wäpi
Hemes yäŋ iwetkuŋ.

13 Täŋpäkaŋ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä
itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta
Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayäŋ nadäŋkuŋo unita watä äma unitä
bulimakau ba päya irotpäŋ omäk meranta täŋpani mäyap yäpmäŋ äbuk.
14 Ude täŋirän aposoro yarä unitä ude tänayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ bärom
täŋpäŋ iniken tek weŋ täŋpän kuŋkuŋ. Teki weŋ täŋpän kwäpäŋ bäräŋeŋ
täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmoŋpäŋ yäwetkumän; 15 * In imata ude
tänayäŋ yäŋkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi
mäde ut yämiŋpäŋ Anutu Bureni irit ikek u iniŋ oretneŋta Manbiŋam
Täga täwetkamäk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka
kudup pewän ahäŋkuŋ. 16 * It yäpmäŋ äbuŋo kadäni uken äma äbori
äbori yabäŋ äwaräkuk täŋirän kädet mebäri mebäri pewä ahäŋkuŋ. 17 *
Upäŋkaŋ Anututä mebärini nadäneŋta not täŋ tamiŋirän iwän ba edap
iniken kadäni terakgän ahäŋ tamiŋirän ketemtä ahäŋ bumbum täŋirä
naŋ oretoret pähap täŋ it täkaŋ yäk. 18 Eruk manbiŋam ude yäwetpäŋ yäniŋ
bitnäŋkumäno upäŋkaŋ ehutpäŋ ärawa täŋ yämikta nadäŋkuŋ.

Pol mobätä utkuŋ

19 * Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä
äbäŋpäŋ Listra ämawebe peŋ yäwetkuŋ. Peŋ yäwettäko Polta iwan täŋpäŋ
mobätä utkaŋ kerigän iŋitpäŋ wädäŋ yäpmäŋ päŋku kumäŋtak yäŋ yäŋkaŋ
yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. 20 Tewä parirän äbot täŋpani ätutä äbä it
gwäjiŋpäŋ kaŋ irirä nadäwän tägawäpäŋ akumaŋ yotpärare-ken äneŋi
äroŋkuk. Eruk patkuko yäŋewänä Banabas-kät kome u peŋpeŋ Depe
yotpärare-ken kuŋkumän.

21 * Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta
biŋam täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ äyäŋutpeŋ kädet kuŋkumäno udegän Listra
Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneŋi äbumän. 22 * Äbä yotpärare taŋi
ba täpuri uken Jesuta nadäkinik täŋpani bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ
nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettäŋ kuŋkumän. Täŋpäŋ man ŋode
yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani nin komi bäräpi mebäri mebäri
nadäŋkaŋ kuŋatnayäŋ täkamäŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ api
äpmone yäŋ yäwetkumän. 23 * Pol kenta Banabastä ude yäwetkaŋ yotpärare

---

* **14:8:** Jon 9:1; Apos 3:2 * **14:9:** Apos 3:4; Mat 9:28 * **14:11:** Apos 28:6 * **14:15:** Apos 10:26; Sam 146:6 * **14:16:** Apos 17:30 * **14:17:** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19:** Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21:** Mat 28:19 * **14:22:** Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3 * **14:23:** Apos 13:3

u nanik ämawebe äbot täŋpani watä it yämikta watä äma yabäŋ ahäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkumän. Täŋpäŋ Ekäni nadäŋ imikinik täŋkuŋo uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkaŋ yäŋapik man yäŋ itkumän.

24 Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia komeken ahäŋkumän. 25 Eruk Pega yotpärare-ken äroŋpäŋ ämawebe u nanik Ekäni täŋo manbiŋam yäwetkumän. Yäwetkaŋ äneŋi yotpärare u peŋpeŋ Atalia yotpärare-ken äpmoŋkumän. 26 * Kome uken gäpe terak äroŋpeŋ kumaŋ Antiok yotpärare-ken ahäŋpäŋ epäni u täŋ-täreŋkumän. Kome ukenä äbot täŋpanitä bian äma yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋarirän Ekäni täŋo orakorakitä watä it yämekta Anutu keri terak yepmaŋkaŋ epän man yäwet-pewä kuŋkumän. 27 * Eruk Antiok ahäŋpäŋ äbot täŋpani kubä-kengän yepmaŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. Ba Anututä guŋ ämawebeta kädet täwit yämiŋirän nadäkinik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. 28 Ude täŋkaŋ ämawebe äbot täŋpani ukät kadäni käroŋi bumik itkuŋ.

15

Jerusalem käbeyä kubä täŋkuŋ

1 * Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuŋpäŋ Antiok nanik äbot täŋpani ŋode yäwetkuŋ; In Moses täŋo man buramiŋpäŋ gupjin moräk nämo madäŋpäŋä Ekänita biŋam täga nämo api täneŋ yäŋ yäŋkuŋ. 2 * Ude yäŋirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwoŋi nämo täŋpäpäŋ Judia äma ukät man wärät-wärät täŋpäŋ man kowat yäwän täŋkuŋ. Ude täŋirä äbot täŋpani ämawebetä man ŋode topuŋ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik täŋpani ätu yäwetpena päŋku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ŋo kaŋ yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ tawut yäk.

3 Man ude topmäŋpäŋä Antiok äbot täŋpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyäŋkuŋo u yepmaŋpä kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Ponika ba Samaria kome irepmitpäŋ kome u nanik äbot täŋpani manbiŋam ŋode yäwettäŋ kuŋkuŋ; Äma guŋ äbotken nanik mäyaptä Anutu täŋo man nadäŋpäŋ Anututa biŋam täŋkuŋ. Ude yäwerirä nadäŋpäŋ bänepitä oretoret pähap nadäŋkuŋ. 4 * Eruk manbiŋam u yäŋahäŋtäŋ kumaŋ Jerusalem ahäŋkuŋ. Jerusalem ahäŋirä aposoro, äbot täŋpani täŋo ekäni ekäni ba äbot täŋpani ämawebe ini imaka, penta yäniŋ oretkuŋ. Yäniŋ ororirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän guŋ äbot ämawebe-ken epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. 5 Ude yäwerirän äbot täŋpani ätu Parisi äma itkuŋo unitä ŋode yäŋkuŋ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneŋo uyaku nadäna siwoŋi täŋpek. Äma uwä yäweräkaŋ Moses täŋo baga man bok kaŋ buramiwut yäk.

6 Parisi ämatä man ude yäŋirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä täŋpäŋ man yäŋ-ket utnayäŋ täŋkuŋ. 7 * Man u ket utnayäŋ yäŋkaŋ man epän pähap täŋkuŋ. Yäwä täreŋirän Pitatä akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko u nadäkaŋ. U nähä guŋ äbotken Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ yäwerira

* **14:26:** Apos 13:1-2; Apos 15:40 * **14:27:** Apos 15:4,12; Apos 11:18 * **15:1:** Gal 5:2 * **15:2:** Apos 11:30; Gal 2:1 * **15:4:** Apos 14:27 * **15:7:** Apos 10:1-43

Ekänita nadäkinik täneŋta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. 8 * Anutu, ämawebe kuduptagän bänepi-ken yabäŋpäŋ-nadäk täyak unitä guŋ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta niniŋ kireŋkuko udegän yäniŋ kireŋkuk. Ude täŋirän kaŋpäŋ ŋode nadäŋkumäŋ; Anututä ämawebe u inita biŋam yäpmäŋ danitak yäk. 9 * U ninta kädet kubä niwoŋäreŋkaŋ guŋ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoŋäreŋkuk. Nämoinik! U nadäkinik täŋ iminirä bänepi ärut yäpän tägawäpäŋ yepmaŋkuk.

10 * Unita in imata Anutu täŋo täktäki irepmitpäŋ tänayäŋ täkaŋ? In baga man täŋo bäräpi u notniye guŋ äbotken nanikta nämo kotaŋ yämineŋ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaŋkumäŋ yäk. 11 * Upäŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Ekäni Jesu täŋo orako-raki uterakgän Anututä nin inita biŋam iwoyäŋkuko udegän notniye guŋ äbotken nanik imaka, iwoyäŋkuk.

12 * Pitatä man ude yäŋ irirän nadäŋpäŋ äma käbeyä täŋ itkuŋo u kudup man bitnäŋpäŋ Pol kenta Banabas-tagän juku peŋkuŋ. Juku peŋirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi keri terak guŋ äbotken täŋkuko unitäŋo manbiŋam ätu yäŋahäkgän täŋkumän. 13 * Eruk, manbiŋam u yäŋ paorirän Jemstä ŋode yäŋkuk; Notnaye, juku peŋpäŋ nadäkot! 14 * Man Saimon-Pitatä ŋode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäŋ guŋ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biŋam iwoyäŋpäŋ yäpmäŋ daniŋkuk. 15 Ba profet biani täŋo man u inidewanigän. U ŋode kudän täŋkuŋ;

16 *Ekänitä ŋode yäŋkuk;*
Devit täŋo äbot uwä yottaba tokät maŋpani ude bumik yäk.
Upäŋkaŋ kämiwä, näkä äbäŋpäŋä äneŋi yäpmäŋ päŋaku peŋpäŋ api täŋkodak täwet.
17-18 *Ude api täŋpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäŋ ahäkta epäni api täneŋ.*
Bureni, ämawebe guŋ äbotken nanik näkŋata biŋam iwoyäŋkuro u näka api wäyäkŋeŋtäŋ kuneŋ.
Ekänitä bian imaka ude api ahäneŋ yäŋ yäŋkuko udegän täŋkuk. Amo 9:11,12

19 Unita notnaye, näk ŋode nadätat. Nin notniye guŋ äbotken nanik bänepi sukureŋpäŋ Anutu-ken kuŋ moreŋkuŋo unita bäräpi nämo kotaŋ yämine. 20 * Nämo, jukuman ŋode ugänpäŋ kaŋ kudän täŋpäŋ yämina; In wäbätta tom ketem ijiŋ yämani u moräki nämo näneŋ. Ketem udewani u naŋpäŋ bänepjin täŋpä waneŋ. Ba kubokäret kädet u ba u nämo täneŋ. Ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpmäŋ-pewä kumbani-kät tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneŋ. 21 * Nin nadäkamäŋ, bian umu-kentä päbä apiŋo itkamäŋ-ken ŋoken guŋ äbot täŋo yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänaŋ Moses täŋo baga man u kudup daniŋpäŋ yäŋahäk täkaŋ. Unita Baga man yarägän ude kaŋ kudän täŋpäŋ yämina.

Jerusalem käbeyätä man ŋode topuŋ

22 Eruk, aposoro-kät äbot täŋpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmäŋpäŋ äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabäŋ ahäŋkuŋ.

* **15:8:** Apos 10:44, 11:15 * **15:9:** Apos 10:34-35 * **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * **15:11:** Gal 2:16; Efe 2:5-8 * **15:12:** Apos 14:27 * **15:13:** Gal 2:9 * **15:14:** Apos 15:7-9 * **15:20:** Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 * **15:21:** Apos 13:15

Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täŋpani täŋo watä äma ude itkumän. 23 Täŋpäŋ manbiŋam yäpmäŋ kukta ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuŋ;

Man kudän ŋo guŋ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täŋpani, inta kudän täŋ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täŋpani täŋo watä ämaniye nintä kudän täŋ tamiŋpäŋ oretoret man tena äretak. 24 * Eruk man kubä ŋode nadämäŋ; Nintä nämo nadäŋ yämiŋitna ninken nanik äma ätutä inken kuŋkaŋ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 25 Nintä u nadäŋpäŋ man epän täŋpäŋ äma yarä ŋo yabäŋ ahäŋpäŋ yepmana yäpmäŋ notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekaŋ.

26 Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk täkamäŋ. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täŋo epän terak ini gupita nämo iyap taŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri kotaŋkumän. 27 Täŋpäŋ nin Judas kenta Silastä manbiŋam ŋo täŋkehärom takta, inken yepmana yäpmäŋ ärekamän. 28 * Kudupi Munapik-kät nintä man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkumäŋ; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäŋ. Unita in kädet ŋode-gänpäŋ iwatneŋ; 29 * In naŋ morämäk wäbätta peŋ yämani u nämo yäpmäŋpäŋ näneŋ. Ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpmäŋ-pewä kumbani ba tom nägäri u nämo näneŋ. Ba kubokäret kädet nämo täneŋ. Injinta watäni itpäŋ imaka ŋo mäde ut moreŋirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kaŋ irut.

30 Man ude kudän täŋpäŋ yämiŋkaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ Antiok komeken kuŋkuŋ. Eruk kumaŋ päŋku Antiok ahäŋpäŋä äbot täŋpani yäŋpäbä yepmaŋpäŋ man kudän u yämiŋkuŋ. 31 Yämäkaŋ ämawebetä irit kuŋat-kuŋari täŋ-kehäromtak man u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ bänep oretoret pähap nadäŋkuŋ. 32 * Täŋpäkaŋ Judas kenta Silas u Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani unita äbot täŋpani ämawebe bänepi täŋpidäm takta ba täŋkehärom takta man kädet tägatäga mäyap yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. 33-34 Täŋpäkaŋ yarä u Antiok kome uken kadäni käroŋi bumik itkaŋ äbot täŋpani uken naniktä bänep kwini terak äneŋi yepmaŋpä yäpmäŋ äbumän-ken kuŋkumän. 35 Täŋ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkaŋ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täŋo man yäŋahäŋit, Ekäni täŋo kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkumän.

Pol kenta Banabas duŋ-weŋkumän

36 Eruk uken kadäni käroŋi ittäŋgän Poltä Banabas ŋode iwetkuk; Nek äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋatkumäk-ken kuŋpäŋ täga ba goret itkaŋ unita yabäda yäk. 37 * Ude yäŋpäŋ Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäŋkuk. 38 * Yäwänä Poltä yäŋkuk; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnäŋpäŋ Pamfilia komeken nipmaŋpeŋ kuŋkuko ukeŋo. Unita ukät nämo kunayäŋ yäk. 39 Ude yäŋpäŋ yäŋ-awätpäŋ duŋ-weŋpäŋ inigän inigän itkumän. Ude täŋpäŋ Banabastä Mak imaguränkaŋ gäpe kubä terak äroŋpeŋ Saiprus kome kuŋkumän. 40 * Täŋirän Pol uwä Silas imaguränkaŋ kudayäŋ täŋirän äbot täŋpani ämawebe u nanik unitä Anutu keri-ken yepmaŋpäŋ yäŋkuŋ; Ekäni täŋo orakorakitä watäni it taminŋirän

* **15:24:** Apos 15:1 * **15:28:** Mat 23:4 * **15:29:** Apos 15:20 * **15:32:** Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 * **15:37:** Apos 12:12,25 * **15:38:** Apos 13:13; Kol 4:10 * **15:40:** Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26

kaŋ kuŋarun. 41 Ude yäweräkaŋ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken
ittäŋ kuŋatkumän. Kome u ittäŋ kuŋatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe
äbot täŋpani Poltä nadäkiniki täŋkehärom taŋ yämiŋirän ittäŋ kuŋatkumän.

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuŋatkuŋ

1 * Eruk Pol kenta Silas kuŋattäŋgän Depe irepmitkaŋ Listra komeken
ahäŋkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täŋpani kubä wäpi Timoti.
Miŋi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani. Täŋ, naniwä
Grik äma, guŋ äbotken nanik. 2 * Täŋpäkaŋ Listra Aikoniam äbot täŋpani
ämawebetä Timotita u äma tägagämän yäŋ yäk täŋkuŋ. 3 * Yäŋirä nadäŋpäŋ
Poltä Timoti-kät kuŋatta gäripi nadäŋkuk. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ
Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guŋ äbotken nanik yäŋ
nadäŋkuŋo unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäkta Timoti täŋo gupi
moräk madäŋkuk. 4 * Ude täŋpänkaŋ Polkät noriye ätutä komeni komeni
kumän kuŋat moreŋpäŋ man aposoro-kät Jerusalem äbot täŋpani täŋo
watä ämaniyetä guŋ äbot nadäkinik täŋpanitä nadäŋpäŋ iwatta topuŋo, u
yäwet täŋkuŋ. 5 * Ude täŋtäŋ kuŋirä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäkiniki
kehärom taŋkuk. Täŋpäŋ ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpäŋ päbä
äbot täŋpani u yäpurärät täŋirä äbot taŋi täŋkuk.

Poltä däpmonken äma kubä kaŋkuk

6 * Täŋpäkaŋ Poltä Esia komeken Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäkta
nadäŋkuko upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä iniŋ bitnäŋkuk. Iniŋ bitnäŋpewän
Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuŋatkuŋ. 7 * Kuŋattäŋgän Misia
komeken ahäŋpäŋ unitä Bitinia komeken kunayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu
täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk. 8 Yäniŋ bitnäŋpewän Misia kome jop
irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ. 9 Päŋku u patkaŋ bipani Poltä
däpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol
butewaki man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin
täŋkentäŋ nimi yäk. 10 Poltä däpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadäŋkumäŋ;
Anututä Masedonia komeken päŋku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta
gera yäyak yäŋ nadäŋkumäŋ. Ude nadäŋpäŋ tuŋum täŋkumäŋ.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

11 Eruk tuŋum täŋpeŋ gäpe terak äroŋpäŋä Troas kome peŋpeŋ
Samotres kome gwägu bämopi-ken kuŋkumäŋ. Uken päŋku pätna
yäŋewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äroŋpeŋ Neapolis kuŋkumäŋ. 12 U
nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroŋ kuŋkumäŋ. Pilipai uwä Mase-
donia kome u käda täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani.
Uken päŋku kepma yarä ude itkumäŋ.

13 Eruk Sabat kadäni täŋirän Juda ämatä yäŋapik man yäkyäk bägup
kubä uken itak yäŋ nadäŋpäŋä yotpärare-ken naniktä äpämaŋ yewa
gägäni umude ume terak äpmoŋkumäŋ. Uken kuŋpäŋ webe äbot ätu irirä
yabäŋkumäŋ. Yabäŋpäŋ ukät mäŋiritpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumäŋ.
14 Täŋ, webe nintäŋo man nadäŋkuŋo ukät nanik kubä wäpi Lidia. U
Taiataira yotpärare-ken nanik. Moneŋta tek säkgämän säkgämän gwäki
ärowani u peŋirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ

* **16:1:** Apos 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:3:** Gal 2:3-5 * **16:4:** Apos 15:23-29
* **16:5:** Apos 2:47 * **16:6:** Apos 18:23 * **16:7:** 2Ti 1:15

Anutu bureni kubägän ininjoret täŋkukonik. Täŋpäkaŋ Ekänitä bänepi täŋpidäm taŋ iminjirän Poltä man yäŋkuko u nadäŋpäŋ iyap täŋkuk. 15 * Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yäminjkumäŋ. Ude täŋ yäminakaŋ webe unitä äyäŋutpäŋ niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yäŋ nadäŋpäŋä näkä yotken täga ämnayäŋ? Man ehuranigän yäŋtäyon mani buraminjpäŋ iwatkumäŋ.

Pol kenta Silas komi yotken yepmaŋkuŋ

16 * Kepma kubäta yäŋapik man yäkyäk bägup-ken äpmonjitna watä webe jopi kubätä nibäŋ ahäŋkuk. Täŋkaŋ webe u wäbät ikek. Unitä äma täŋo mebäri yäŋahäk täŋkukonik. Kädet u terak mähemiyetä moneŋ taŋi yäpmäk täŋkuŋonik. 17 * Täŋpäkaŋ webe unitä nibäŋ ahäŋpäŋ Polkät nin niwarän täŋpäŋ man gera terak ŋode yäŋkuk; Äma ŋonitä Anutu ärowani pähap unitäŋo epän äma itkamän yäk. U Anututa binam täktäk kädet täwetpäŋ täwoŋäredayäŋ äbäkamän yäk. 18 * Kepma kepma man udegän yäŋ yäpmäŋ kuŋtäyon Poltä gaŋa taŋpäŋ äyäŋutpäŋ iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäŋo kehäromi terak peŋ gäwetat; Wäbät, gäk webe ŋo teŋpeŋ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teŋpeŋ kuŋkuk.

19-20 * Eruk ude täŋirän webe unitäŋo mähemiye moneŋ tuŋum wädäk-wädäk kädet kawä nämo täŋpäpäŋ Pol kenta Silas yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat päŋku yotpärare bämopi-ken Rom gapman täŋo äma ekäni ekäni keri-ken yepmaŋpäŋ yäwetkuŋ; Juda äma yarä ŋonitä nintä yotpärare-ken äbäŋpäŋ ämawebe bänepi peŋ awähutkamän yäk. 21 Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänaŋipäŋ yäŋahäŋpäŋ niwetkamän yäk. 22 * Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuŋo unitä kokwawak nadäŋ yäminjkuŋ. Ude täŋirä man yäpmäŋ daniwani ämatä komi ämata yäniŋ kireŋirä yepmäŋitpäŋ teki yäŋopmäŋ yäminjpäŋ iwänaptä bumta däpuŋ. 23 Däpmäŋpäŋ komi yot gänaŋ yepmaŋirä komi yot täŋo watä äma kubä yäma täŋkehärom taŋpäŋ watäni itta iwetkuŋ. 24 Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmaŋpäŋ kuroŋiyat päya kujattä uyiŋ-yepmäŋitpäŋ täŋkehärom taŋpäŋ yepmaŋkuk.

25 Yepmaŋpän itkaŋ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yäŋapik man yäŋit, ininjoret kap ätu teŋirän äma komi yot gänaŋ bok itkuŋo u nadäŋkuŋ. 26 U nadäŋirä uterakgän kenäŋ kwainjirän komi yot bumta kwainjkuk. Kwainjirän komi yot täŋo yäma päke u kudup ini jop tägeŋkuŋ. Täŋpäŋ yen kehäromi äma komi yot gänaŋ irani keri kuroŋi topuŋo u imaka, ini jop äreyäŋ maŋkuŋ. 27 * Täŋpäkaŋ watä ämatä kiknutkuk. Kinutpäŋä dapun täŋpäŋ kaŋkuk; Komi yot täŋo yäma kudup tägeŋkuŋo ririrä. Yabäŋpäŋ-nadäŋkuk; Komi yot gänaŋ ŋo iraŋo ŋokeŋo käwep äpämaŋ metäkaŋ yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ päip yäpmäŋpäŋ iniken gupi urayäŋ täŋkuk. 28 Ude täŋirän Poltä gera terak ŋode iwetkuk; Ude täŋpeno! Nin kuduptagän itkamäŋ ŋo yäk.

29 Ude yäŋirän watä äma unitä topänta gera yäŋtäŋ komi yot gänaŋ äroŋkuk. U umuntaŋkaŋ bumta kwainpäŋ Pol Silas dubini-ken maŋpän äpmoŋkuŋ. 30 * Täŋpäŋ yarä u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ yäman äpmoŋpäŋ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapäŋ täŋira Anututä api täŋkentäŋ namek?

---

* **16:15:** Apos 16:33, 18:8 * **16:16:** Apos 19:24 * **16:17:** Mak 1:24,34 * **16:18:** Mak 16:17 * **16:19-20:** Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 * **16:22:** 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2 * **16:27:** Apos 12:18-19 * **16:30:** Apos 2:37

31 Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imikaŋ uyaku
gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkaŋ u kudup Ekäni Jesu Kris-
tota nadäkinik täŋ imiŋkaŋ uyaku Anututa biŋam api tänеŋ yäk. 32 Yäwän
yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam äma u ba noriye unitä yotken itkuŋo u
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. 33 * Yäwerän nadäŋpäŋ bipani ugän watä
äma unitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku däpuŋo meni ärut yämiŋkuk. Täŋpäŋ
yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän.
34 Täŋkaŋ watä äma unitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku ini yot gänaŋ yep-
maŋpäŋ ketem ijiŋ yämiŋkuk. Täŋpäkaŋ äma u ini ba webeni nanakiye
kudup Anututa biŋam täŋpäŋ bänep oretoret pähap täŋkuŋ.

Pol kenta Silas yepmaŋpä äpämaŋ kuŋkumän

35 Eruk parä yäŋeŋirän Rom gapman täŋo man yäpmäŋ daniwani äma
ätutä komi ämaniye ŋode yäwet-pewä kuŋkuŋ; Äma yarä u yabä kätäŋpewä
kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuŋkaŋ komi yot täŋo watä äma udegän
iwetkuŋ. 36 Iwerä nadäŋpäŋ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä
kätäŋpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Unita ek äpämaŋ
kuŋkaŋ säkgämän itkon. 37 * Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek
Rom äbotken nanik upäŋkaŋ goret ude nämo täŋ niminaŋipäŋ jop nadäŋ
täŋ nimiŋkuŋ. Manken jukun nipmaŋpäŋ mebärinek kaŋkaŋ uterak komi
yotken nipmaŋkuŋo uyaku tägawän! Upäŋkaŋ ude nämo täŋ nimiŋkuŋ. U
jop nadäŋ nidäpmäŋpäŋ komi yotken nipmaŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ
käbop äpämaŋ kun yäŋ niwetkaŋ? Nämoinik! Äma ekäni u ini-tägän
äbäŋkaŋ keran kaŋ nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kut.

38 Poltä ude yäweränä komi ämatä äyäŋutpeŋ päŋku man yäpmäŋ dani-
wani äma ŋode yäwetkuŋ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk.
Yäweränkaŋ man u nadäŋpäŋ kwaiŋkuŋ. 39 * Kwaiŋpäŋ äma yarä uken
äbäŋpäŋ butewaki man yäwetkuŋ. Täŋpäŋ yarä u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
äpämaŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kome u peŋpeŋ kome kukŋi käda kukta man
yäwetkuŋ. 40 Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämaŋ Lidiatä
yotken kuŋpäŋä Jesu täŋo äbot yabäŋ ahäŋpäŋ bänep täŋ-kehäromtak man
yäwetpeŋ kuŋkumän.

17

Tesalonaika kuŋkumän

1 * Täŋpäkaŋ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia
u yärepmitpeŋ Tesalonaika yotpärare-ken ahäŋkumän.Uken Juda äma täŋo
käbeyä yot kubä itkuk. 2 Eruk, u ahäŋpäŋä Pol uwä ini täk täŋkuko
udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ u äroŋpäŋ Juda
ämawebe ukät Ekäni täŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Ekäni
täŋo man kudän ätu yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; 3 * Kristo,
Anutu täŋo iwoyäwani uwä kumäŋpäŋ äneŋi akukta biŋam yäwani yäk.
Täŋpäkaŋ Jesu täŋo wäpi biŋam täwet täyat uwä Kristo ubayäŋ. 4 * Man
ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni täŋpäpäŋ Pol kenta Silas
yäwatkuŋ. Täŋkaŋ Grik nanik ätu Anutu iniŋ orerani u mäyaptä penta
yäwatkuŋ. Ba uken nanik webe wäpi biŋam ikek udegän, mäyap yäwatkuŋ.

---

* **16:33:** Apos 16:15 * **16:37:** Apos 22:25 * **16:39:** Mat 8:34 * **17:1:** 1Te 1:1,2 * **17:3:** Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 * **17:4:** Apos 13:50

5 Täŋpäkaŋ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabäŋpäŋ
Juda ämatä kokwawak nadäŋkuŋ. Ude täŋpäŋ äma wakiwaki käbeyä
bägup-ken u ini-ini ittäŋ kwani u mäyap yämagut päbä yepmaŋpä ämawebe
yotpärare u nanik jop manman terak yäput-yäwettäko man yäŋ täŋuruk-
uruk pähap täŋkuŋ. Ude täŋ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas
yepmäŋit päbä ämawebe u keri terak pena yäŋkaŋ päŋku äma kubä wäpi
Jeson unitä yotken bäräŋeŋ kuŋpäŋä wäyäkŋeŋkuŋ. 6 * Päŋku wäyäkŋewä
wawäpäŋ Jeson-kät äbot täŋpani ätu ugänpäŋ yepmäŋit yäpmäŋ kome
unitäŋo intäjukun äma u iŋamiken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkaŋ
gera terak ŋode yäŋkuŋ; Äma komeni komeni kuŋatkaŋ kädet wakiwaki
täk täŋkuŋo ukeŋo äbäŋo itkaŋ ŋo yäk. 7 * Jesontä äma u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
ini yotken kuŋkuk yäk. Nadäkinik täŋpani äma päke u intäjukun ämanin
wäpi Sisa unitäŋo man kädet urani. Unitä ŋode yäk täkaŋ; Intäjukun äma
kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yäŋ ude yäk täkaŋ.

8 Ude yäŋirä ämawebe päke ukät kome u nanik täŋo äma ekäni ekänitä
man u nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 9 Eruk ude täŋkaŋ
Jeson-kät nadäkinik täŋpani ätu yepmäŋitkuŋo u yäwerä komi yotta gwäki
pewäkaŋ yäniŋ kirenpewä kuŋkuŋ.

Beria kome päŋku epän täŋkumän

10 Eruk, kome bipmäŋirän, äbot täŋpani noriyetä Pol kenta Silas yep-
maŋpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuŋkumän. Kumaŋ Beria kome u
ahäŋpäŋä Juda nanik täŋo käbeyä yot kome u itkuko u gänaŋ äroŋkumän.
11 * Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitäŋo bänep
nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäŋo
yärepmitkuk. Täŋpäkaŋ Pol täŋo man nadäŋpäŋ gäripi-inik nadäŋkuŋ. Ude
täŋkaŋ kepma kepma Anutu täŋo man kudän täwani u daniŋpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk täk täŋkuŋ, Pol täŋo man ŋo bureni ba bureni nämo yäŋ nadäkta.
12 Täŋkaŋ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täŋkuŋ. Ba Grik
webe, guŋ äbotken nanik wäpi biŋam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka,
udegän nadäkinik täŋkuŋ.

13 * Ude täŋirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä
manbiŋam ŋode nadäŋkuŋ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täŋo man-
biŋam yäŋahäŋpäŋ yäwet itak yäŋ ude nadäŋpäŋä päŋku yotpärare
uken ahäŋpäŋ ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadäŋ
yämiŋkuŋ. 14 Täŋirä äbot täŋpanitä Pol bäräŋek-inik iniŋ kirenpewä kome,
gwägu pähap dubini-ken äpmoŋkuk. Täŋ, Silas kenta Timoti uwä pen
Beria kome-kengän itkumän. 15 Eruk äma Pol yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋo
uwä Pol yäŋikŋat yäpmäŋ pen kumaŋ Atens yotpärare taŋi uken kuŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ äneŋi kunayäŋ yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ŋode
pewän kuŋkuk; Ek bäräŋeŋ näkä itat-ken ŋo kaŋ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yäŋahäŋkuk

16 Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämäŋ yäpmäŋ kuŋkuk.
Täŋkaŋ yotpärare u gänaŋ yäwik jopi, äma keritä täŋpani mäyap-inik irirä
yabäŋkuk. Ude yabäŋpäŋ Pol bänepitä jägämi-inik nadäŋkuk. 17 * Jägämi
nadäŋkuko unita Juda täŋo käbeyä yotken kuŋkaŋ Juda nanikkät Grik
äma Anutu burenita nadäŋ imani ukät man unita yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ.

---

* **17:6:** Apos 16:20 * **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12 * **17:11:** Jon 5:39 * **17:13:** Apos 13:50, 14:19 * **17:17:** Apos 18:19

Ba kepma kepma yotpärare unitäŋo käbeyä bägup-ken kuŋkaŋ ämawebe jop itkuŋo ukät man kowata kowata yäk täŋkuŋonik. 18 Täŋpäkaŋ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuŋ. Täŋpäŋ kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täŋo manta yäŋpäŋ yäŋ-awätpäŋ Polkät man kowat yäwän täŋkuŋ. Poltä Jesu täŋo manbiŋam ba kumbani-ken nanik akuŋkuko unitäŋo man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ŋode yäŋkuŋ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayäŋ yäŋpäŋ yäyak? Yäŋirä ätutä yäŋkuŋ; Kome ätu täŋo anutu unitäŋo manpäŋ käwep yäyak. 19 Ude yäŋpäŋ Pol yäŋikŋat päŋku äma ekäni ekäni täŋo käbeyä wäpi Areopagus uken teŋpäŋ iwet yabäŋkuŋ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. 20 Gäkŋo man ŋo nadäŋitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäŋo mebäri niweri nadäna! yäŋ iwetkuŋ. 21 Täŋpäkaŋ Atens ämawebe täŋo mebäri uwä ŋode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täŋkuŋonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä täŋpäŋ man kudupi kudupita yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo unita Pol täŋo man u nadänayäŋ yäŋkaŋ yäŋkuŋ.

22 Ude yäŋpäŋ iwet yabäŋirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäŋ ŋode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniŋ oretta gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ yäk. 23 Pengän yotpärare ŋo gänaŋ kuŋattäŋgän mobä änok pewani kubä kaŋkut. Mobä uterak man kudän kubä ŋode kudän täwanipäŋ daniŋkut; Ŋowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täŋpani. Eruk, apiŋo Anutu intä nämo nadäŋkaŋ iniŋoret täkaŋ unitäŋo mebäri ŋode yäŋahäŋpäŋ täwera nadäwut;

24 * Nämo nadäk täkaŋ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkaŋ ŋo pewän ahäwäpäŋ kunum kenta kome täŋo Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä täŋpäŋ kudupi yot yäŋ iwerani gänaŋ nämo it täyak yäk. 25 * Ba imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täŋkentäŋ imine. Nämo, ini-tägän ämata iritkuŋat-kuŋat ba imaka päke u kudup nimik täyak. 26 Täŋpäkaŋ äma kubä täŋpäŋ peŋkuko uken naniktä äma äbori äbori ahäŋ yäpmäŋ kuŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ it yäpmäŋ kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täŋkireŋpäŋ täŋkireŋpäŋ peŋ niminkuk yäk. 27 * Täŋpäkaŋ bänepnintä wäyäkŋek epän täŋtäŋ kuŋtäŋgän Anutu nadäŋ imikinik täŋpäŋ kaŋ-ahäneta käwep, ude täŋ niminkuk. Upäŋkaŋ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. 28 Nämo, unita ŋode yäwani; Nin unitäŋo nadäk kehäromi terak itkaŋ imaka imaka täk täkamäŋ. Täŋkaŋ injinken nadäwani äma ätutä udegän ŋode yäŋkuŋ; Nin urakken ahäwani yäk.

29 * Eruk, nin Anutu unitäŋo nanakiye unita nin ŋode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäŋ gol ba siliwa, ba mobäpäŋ wäbät kujat äma keritä täk täkaŋ udewani yäŋ nämo nadäne. Nämoinik! 30 * Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäŋ nadäk udewani nadäŋpäŋ täŋpeŋ kuŋarirä Anututä yabäŋ koreŋkuk. Upäŋkaŋ apiŋo ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peŋ yäwet täyak. 31 * U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyäŋkuk. Uken äma kubä iwoyäŋkuko unitä kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Täŋpäkaŋ u bureninik api täŋpet yäŋ niwoŋärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ

* **17:24:** 1Kin 8:27; Apos 7:48 * **17:25:** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:27:** Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29:** Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 * **17:30:** Apos 14:16 * **17:31:** Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

päŋaku teŋkuk.
32 Täŋpäŋ Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ akukakuk
täŋo man yäwerirän äma ätutä yäŋärok iwetkuŋ. Täŋ, ätutä yäŋkuŋ; Man
yäyan u kadäni kubä äneŋi yäŋiri kaŋ nadäna! 33 Ude iwerirä Pol yep-
maŋpeŋ kuŋkuk. 34 Täŋpäkaŋ äma ätutäwä Pol iwatpäŋ Jesuta nadäkinik
täŋkuŋo u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täŋo käbeyä wäpi
Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe
ätutä nadäkinik täŋkuŋ.

18

Pol Korin komeken epän täŋkuk

1 Täŋpäŋ Pol Atens kome peŋpeŋ Korin yotpärare-ken kuŋkuk. 2 *
Kuŋpäŋ Juda nanik äma kubä kaŋ-ahäŋkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni
kujat wäpi Pontus. Täŋpäkaŋ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila
u Itali kome peŋpeŋ äbumän. U imata, Rom äma täŋo intäjukun äma wäpi
Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuŋo u ŋode yäwetkuk; In kumän-
tagän Rom kome ŋo peŋpeŋ kome kukŋi käda kaŋ kut yäk. Eruk, Pol Korin
kome kuŋpäŋä yanäpi yarä upäŋ yabäŋ ahäŋkuk. 3 * Pol uwä äma ukät
moneŋ epän mebäri kubägän, sel yot täk täŋpani unita päŋku ukät penta
itkuŋ.
4 Täŋpäkaŋ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täŋo käbeyä yotken
äroŋkaŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋonik. Man yäŋpäŋ-nadäk ba yäŋpäŋ-
yäwoŋärek täŋira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kaŋ
täŋput yäŋ yäŋkaŋ täk täŋkukonik.
5 * Täŋpäkaŋ Silas-kät Timotiwä Masedonia peŋpeŋ äpä irirän eruk Pol
uwä kadäni kadäni, epän kubä täŋkaŋ nämo, Anutu täŋo manbiŋamgän
yäŋahäk täŋkukonik. Täŋpäŋ Juda nanik man kehäromi ŋode yäwet täŋkuk;
Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta iwoyäŋkuko u
yäk. 6 * Ude yäweränkaŋ Pol yäŋärok man iwetpäŋ mani ut täŋkuŋ. Ude
täŋpäwä mäde ut nimitak yäŋ kaŋpäŋ nadäkta teki terak täpun-täpun u
däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kwäpäŋ ŋode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biŋam
täkaŋ u täŋpäwä, injinken wakita api täneŋ yäk. Uken näkŋo waki kubä
nämo itak. Unita apiŋo näk ŋo peŋpeŋ guŋ äbotken kwayäŋ yäk.
7 Eruk Pol käbeyä yot u peŋpeŋ kumaŋ äma kubä guŋ äbotken naniktä
yot gänaŋ äroŋkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu
Burenita nadäkinik täŋpani. Täŋpäkaŋ äma unitäŋo yori uwä Juda nanik
täŋo käbeyä yot dubini-ken itkuk. 8 * Täŋ, Juda nanik täŋo käbeyä yot
unitäŋo intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän
Ekäni Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä
Pol täŋo man u nadäŋpäŋ Ekänita nadäkinik täŋirä ume ärut yämiŋkuk.
9 * Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kaŋkuk.
U Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkŋo man
yäŋahäkta meka nämo täŋpipiwen. 10 * Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba
näkŋo ämawebe mäyaptä yotpärare ŋo gänaŋ itkaŋ unita äma kubätä gäk
täga nämo api täŋpän wawen yäk. 11 Täŋpäkaŋ Pol ini Korin komegän

* **18:2:** Rom 16:3 * **18:3:** Apos 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5:** Apos 17:14-15; Apos 9:22 * **18:6:** Apos 13:46,51; Apos 20:26 * **18:8:** 1Ko 1:14 * **18:9:** 1Ko 2:3 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16

itkaŋ ämawebe Ekäni täŋo man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ kubä itkaŋ äneŋi komepak 6 ude täreŋkuk.

12 Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täŋo
watä äma itkuk. Ririrän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täŋ imiŋpäŋ
manken yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; 13 Äma ŋowä ämawebetä
Anutu iniŋoretta kädet mebäri kubä, nintäŋo baga mantä nämo yäyak
upäŋ yäwoŋärek täyak yäk. 14 Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayäŋ
täŋpänä, gapman Galiotä Juda nanik ŋode yäwetkuk; Äma ŋonitä gapman
täŋo baga kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä täŋpänä, näk intäŋo man
täga nadäŋ tamet yäk. 15 * Upäŋkaŋ inä injinken man ba wäp ba baga ätuta
äbä näk näwet yabäkaŋ. Unita uwä injin kaŋ yäpä tägawut yäk. Näk man
udewani yäpmäŋ danikta nämo nepmaŋpani. 16 Ude yäŋpäŋ yäŋ-yäwat-
pewän äpämaŋ kuŋkuŋ.

17 Ude täŋpänä eruk pengän Juda nanik täŋo käbeyä yot unitäŋo
intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän
iŋitpäŋ utkuŋ. Ude täŋpäkaŋ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo
täŋkuk.

Pol äneŋi Antiok Siria kome kuŋkuk

18 * Täŋpäkaŋ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittäŋgän äbot täŋpani
noriye yepmaŋpeŋ gäpe terak äroŋkuk. Ärowänkaŋ gäpetä kome u
peŋpeŋ Siria kome kwayäŋ täŋkuk. Täŋpäkaŋ Akwila yanäpi u Polkät
bok kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Senkria kome ahäŋpäŋ imaka kubä täkta
Anutu-ken yäŋkehäromtak man yäŋkuko unita gwäki pujiŋ kudup äriŋpäŋ
pakigän peŋkuk. 19 * Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ päŋku Efesus kome ahäŋkuŋ.
U ahäŋpäŋä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ Pol iniwä
kumaŋ päŋku Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ äroŋkuk. Äro u itpäŋ Juda
nanikkät Anutu täŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. 20 Ude täŋirän Juda
naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroŋi bumik kaŋ itna yäk. 21 * Ude
yäwäwä Pol bitnäŋpäŋ bänep täga mangän yäwetpäŋ ŋode yäŋkuk; Anututä
äneŋi nepmaŋpän äbäŋpäŋä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpäŋ Efesus
kome peŋpeŋ gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuk. 22 Eruk gäpe terak kumaŋ päŋku
Sisaria kome ahäŋkuk. Ahäŋpäŋä Pol gäpe terak naniktä äpämaŋ päŋku
äbot täŋpani u yabäŋ ahäŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋ. Ude täŋkaŋ
yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yäŋahäŋkuk

23 Pol Antiok kome kadäni käroŋi bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ päŋku
Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täŋpani u Anutu täŋo man yäwetpäŋ
bänepi täŋ-kehäromtak täŋtäŋ kuŋatkuk. 24 Täŋpäkaŋ Juda äma kubä Alek-
sadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man
säkgämän, gäripi nikek yäŋahäwani, ba Anutu täŋo man kudänta nadäwän
tärekinik täŋpani. 25 * Täŋpäkaŋ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täŋo kädet
iwetpäŋ iwoŋärek täŋirä nadäkinik täŋkuk. Nadäkinik täŋpäŋ Apolos bänep
pidäm terak ämawebe Anutu täŋo man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkukonik.
Täŋpäŋ Jesutä imaka imaka täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam burenigän

* **18:15:** Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 * **18:18:** Apos 21:24 * **18:19:** Apos 17:17
* **18:21:** Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15 * **18:25:** Rom 12:11; Apos 19:3

yäŋahäk täŋkukonik. Upäŋkaŋ Jontä ume ärut yämik täŋkuko ugänpäŋ nadäŋkuk.

26 * Täŋkaŋ Apolos bänepi pidäm tawäpäŋ Juda täŋo käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkukonik. Täŋirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiŋam yäŋahäŋkuko u nadäŋkumän. Nadäŋpäŋ yori-ken yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku Jesu Kristo täŋo kädet uwä siwoŋi-inik iwetpäŋ iwoŋäreŋkumän. 27 * Ude täŋkaŋ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadäŋkuk. Täŋirän Efesus ämawebe äbot täŋpani unitä Apolos täŋo nadäk-nadäki täŋkehärom takta ŋode täŋkuŋ; Akaia nanik äbot täŋpanitä daniŋpäŋ nadäkta man kudän ŋode täŋkuŋ; In äma u imagutpäŋ not kaŋ täŋ imut yäk. Ude kudän täŋpäŋ imäkaŋ yepmaŋpeŋ kumaŋ päŋku Akaia komeken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ Apolostä kome u nanik äbot täŋpani ämawebe, Anutu täŋo orakoraki terak nadäkinik täŋkuŋo u säkgämän oraŋ yämiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ yämiŋkuk.

28 * Eruk, ude täŋkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Juda nanik täŋo man ba nadäk goret nadäŋkuŋo u yäpmäŋ äpäkta epän kehäromigän täŋkuk. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo manbiŋam terak kwawakinik ŋode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayäŋ, äma Anututä bian ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta iwoyäŋkuko u.

19

Pol Efesus yotpärare-ken manbiŋam yäŋahäŋkuk

1 * Täŋpäkaŋ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittäŋ kumaŋ päŋku Efesus ahäŋkuk. Uken äbot täŋpani ätu yabäŋ ahäŋpäŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; 2 * In bian nadäkinik täŋpäŋ Kudupi Munapik yäpuŋ ba nämo? Yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yäŋ nämoinik nadäŋkumäŋ. Apiŋogän nadäkamäŋ ŋo yäk. 3 Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täŋkuko ugänpäŋ ärutkumäŋ yäk. 4 * Yäwäwä Poltä yäŋkuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiŋkaŋ ŋode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup peŋ morewäkaŋ ume kaŋ ärut tama yäk. Täŋpäŋ nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kaŋ pewut yäŋ yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yäŋ yäŋkuko uwä Jesu.

5 Eruk, man u nadäwäkaŋ Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkuk. 6 * Ume ärut yämiŋpäŋ keri ämawebe gwäki terak peŋirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän magät moreŋkuk. Magät moreŋirän man kotäk kudupi kudupi terak yäŋit, manbiŋam profettä-yäŋ yäŋahäŋkuŋ. 7 Äma päke u 12 ude bumik.

8 Täŋpäŋ u punin terak Poltä Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ bätakigän Manbiŋam Täga kehäromigän yäŋahäk täŋkuk. Täŋpäŋ Juda äma man yäwerit nadäk-nadäki täŋpidäm taŋ yämiŋit Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän komepak yaräkubä ude täreŋkuk. 9 * Täŋpäkaŋ Juda ämawebe ätutäwä Poltä Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkuko unita nadäwä jopi ude täŋpäkaŋ nadäkinik nämo täŋkuŋ. Täŋkaŋ ämawebe iŋamiken Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita u

* **18:26:** Apos 19:8 * **18:27:** 2Ko 3:1; Kol 4:10 * **18:28:** Apos 9:22 * **19:1:** 1Ko 3:6 * **19:2:** Apos 2:38, 8:16 * **19:4:** Mat 3:11 * **19:6:** Apos 8:17; Apos 10:44,46 * **19:9:** 2Ko 6:14-18

kädet waki yäŋ yäk täŋkuŋ. Ude täŋpewä Poltä nadäkinik täŋpani ämawebe yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk. Ude täŋkaŋ kadäni kadäni yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpani yot kubäken Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkuk. Yot uwä Tiranus täŋo. 10 * Eruk, yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ yarä ude täreŋkuk. Ude täŋkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome itkuŋo u mäyap-inik Ekäni täŋo manbiŋam nadäŋkuŋ.

Skeva täŋo nanakiye

11 * Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahäŋkuŋ. 12 * Ude täŋirän kaŋkaŋ ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmäŋ päŋku Pol gupi terak peŋkaŋ yäpmäŋ käyäm ikekken kuk täŋkuŋ. Ude täŋirä Ekäni täŋo kehäromitä täŋpewän käyäm paorit, mäjotä käyäm ikek yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ.

13 * Täŋpäkaŋ Juda nanik ätutäwä moneŋ epäntawä komeni komeni kuŋatpäŋ mäjo yäwat kirek-kirek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak mäjo yäwat kirenayäŋ yäŋkaŋ täk täŋkuŋonik. Uwä mäjo ŋode yäwet täŋkuŋ; Jesu, wäpi Poltä yäŋahäk täyak unitäŋo wäpi terak peŋpeŋ kut yäŋ täwetkamäŋ. Man ude yäk täŋkuŋ. 14 Täŋpäkaŋ Juda nanik täŋo bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäŋo nanakiye 7 ude unitä kädet uwä täk täŋkuŋ. 15 * Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yäwat kirek-kirek täŋirä mäjo kubätä äyäŋutpäŋ man kowata ŋode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta nadätat. Täŋ, in netä? 16 Ude yäŋpäŋ äma mäjotä magärani unitä päreŋ äroŋpäŋ äma 7 man yäŋ itkuŋo upäŋ däpmäŋ päret täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäŋ teki imaka weŋ täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. Eruk ude täŋpänä nägät piŋtäŋ tek moräŋ yot u peŋpeŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

17 * Ude täŋirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ umun pähap bumta täŋkuŋ. Ude ahäŋkuko unita ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi oraŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋ. 18 Täŋpäkaŋ ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkaŋ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yäŋahäŋkuŋ. 19 Ba äbot täŋpani ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri täŋpani unitäŋo buk kumän-tagän ämawebe iŋamiken kädäp pewä ijiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ buk unitäŋo gwäki ärowani, siliwa moneŋ 50,000 udepäŋ pewä ijiŋkuŋ.

20 * Eruk ude täŋkuŋo unita Ekäni täŋo man u komeni komeni ahäŋpäŋ weŋ patkuk. Ahäŋpäŋ weŋ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi nikek ahäŋpäŋä irit-kuŋat-kuŋariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä waŋkuŋ

21 * Eruk Pol uwä epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän täŋpän tärewäpäŋ Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peŋkuk. Täŋkaŋ u kädatä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka nadäŋkuk. Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitä Rom kome kaŋ kwa yäk. 22 * Täŋpäkaŋ Poltä iniken täŋkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmaŋpän Masedonia kome kuŋkumän. Täŋpäkaŋ Pol ini uwä kadäni käroŋi bumik Esia käda ugän itkuk.

---

* **19:10:** 2Ti 1:15 * **19:11:** Apos 14:3 * **19:12:** Apos 5:15 * **19:13:** Mak 9:38 * **19:15:** Mak 1:24,34 * **19:17:** Apos 5:5,11 * **19:20:** Apos 12:24 * **19:21:** Apos 23:11; Rom 1:13 * **19:22:** Rom 16:23; 2Ti 4:20

23 * Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita iwan
täŋpäŋ man bumta yäŋkaŋ täŋuruk-uruk mäyap täŋkuŋ. 24 * Äma u kubä
wäpi Demitrius. Uwä moneŋ epäntawä imaka imaka siliwa kapapäŋ
täk täŋkukonik. Täŋpäkaŋ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi
Atemis nadäŋ imik täŋkuŋonik. Täŋpäŋ yäwik webe u iniŋ oretta kudupi
yot kubä täŋkuŋ. Eruk Demitrius, siliwa kapa täŋpani unitä siriwapäŋ
yot unitäŋo wärani täpuri täpuri täŋpäŋ peŋirän ämawebe moneŋ pähap
iminŋpäŋ yäpmäk täŋkuŋonik. 25 Eruk ude täŋpäŋ näkŋo moneŋ epän
maŋpek yäŋpäŋ äma epän u bok täŋpani ba äma epän udewanigän täŋpani
kudup yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päbä yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, in
ŋode nadäwut. Epänin täŋo gwäki säkgämän yäpmäk täkamäŋ yäk. 26 *
Upäŋkaŋ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täŋo nadäk-nadäki
peŋawähut täyak yäk. Täŋpäkaŋ u kome ŋogän nämo täyak. Esia kome u
kumän udegän bumik täyak yäk. Täŋkaŋ ŋode yäk täyak; Anutu wärani
wärani injin ketjintä täŋpani uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi
yäk.
27 Täŋpäkaŋ in nadäkaŋ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintäŋo moneŋ
epän ŋowä täga api täŋpän waneŋ. Täŋpäkaŋ ugän nämo. Jop man
unitägän täŋpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitäŋo kudupi yotta
nadäwä imaka jopi kubä api täŋpek yäk. Upäŋkaŋ bianä Esia nanik
ba komeni komeni päke ŋowä anutu webe Atemis ugänpäŋ oraŋ imik
täŋkumäŋonik. Täŋpäkaŋ Pol täŋo manbiŋam unitä Atemis wäpi biŋam u
yäpän wanayäŋ täyak yäk.
28 Eruk man ude nadäŋpäŋä äma päke uwä bänepi bumta täŋpä waŋkuŋ.
Täŋpäŋ gera kehäromigän yäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin Efesus nanik täŋo
anutu Atemis uwä intäjukun-inik itak yäk. 29 * Ude yäŋirä ämawebe
yotpärare u nanik täŋuruk-uruk pähap kubä pewä ahäwäpäŋ bäräŋeŋ
kumaŋ käbeyä bägup-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ äma yarä Masedonia nanik,
Polkät bok kuŋarani u yepmäŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Yarä uwä wäpi Gaius
kenta Aristakus. 30 Eruk ude täŋkaŋ irirä Pol uwä man yäŋahäwa yäŋkaŋ
käbeyä täŋkuŋ-ken kwayäŋ nadäŋkuko upäŋkaŋ ämawebe äbot täŋpanitä
iniŋ bitnäŋkuŋ. 31 * Ba kome u nanik äma wäpi nikek ätuwä, Polta not
säkgämän täŋ imik täŋkuŋo unitä Polta man kehäromi ŋode pewä yäpmäŋ
kuŋkuŋ; Gäk käbeyä pähap täŋ itkaŋ-ken kwentawä yäŋ iwetkuŋ.
32 Eruk, käbeyä-ken täŋuruk-uruk pähap täŋ itkuŋ. Äma päke uwä nadäk
ŋoba-ŋoba täŋkuŋ. Täŋirä ätuwä gera kotäk kubägän yäŋkuŋ. Ätuwä gera
inigän kubäpäŋ yäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ude täŋkuŋo unitäŋo mebäri udeta
ämawebe äbot käbeyä ŋo itkamäŋ yäŋ nämoinik nadäwä tumbuk. 33 Eruk
ude täŋpäŋ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada iŋitpäŋ pimiŋ
iwat-pewä yäpmäŋ käbeyä bämopi gänaŋ umu kwänkaŋ eruk, äma ätutä
man mebäri yäŋahäŋpäŋ iwetkuŋ. Iweräwä Aleksadatä man kowata
yäwerayäŋ ketwära täŋkuk. 34 Ude täŋirän äma ätutä äma uwä Juda nanik,
Anutu kubä iniŋ orerani yäŋ kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ unita pen
gera mämä terak bumta ŋode yäŋkuŋ; Efesus nanik nintäŋo yäwik Atemis
uwä intäjukun-inik itak! Ude yäŋ yäpmäŋ kuŋtäko 2 auas ude täreŋkuk.
35 Täŋirä Efesus nanik täŋo gapman kubätä ämawebe päke u yäniŋ
bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Efesus äma, in juku peŋpäŋ nadäwut yäk. Nin kudup

* **19:23:** 2Ko 1:8 * **19:24:** Apos 16:16 * **19:26:** Apos 17:29; 2Ti 1:15 * **19:29:** Apos
20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 * **19:31:** 2Ti 1:15

ŋode nadäkamäŋ. Efesus nanik nin uwä yäwik webe Atemis unitäŋo kudupi yot kaŋiwat täkamäŋ yäk. Ba unitäŋo wärani kunum gänaŋ nanik maŋkuko unita imaka, watä it täkamäŋ. 36 Äma kubätä man uwä utnaŋi nämo unita in kumän-tagän bitnäŋpäŋ imaka waki kubä täkta nämo tärop tänen yäk. 37 Täŋpäkaŋ äma yarä ŋowä kudupi yot täŋo imaka ätu nämo kubo täŋkumäno upäŋkaŋ jop yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäkaŋ yäk. Ba yäwik webenin unita yäŋärok man kubä nämo yäŋkumän. 38 Täŋ, Demitrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmäŋ daniwani äma itkaŋ yäk. Unitägän man yäpätägak epän api tänen. 39 Ba äma kubätä man kubä nadäŋpäŋä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yäŋpäŋ täga ket utnen yäk. 40 Täŋ, apiŋo ämik pena ahätak u mebärini nämo unita nin bäräpi yäpnaŋi bumik yäk. Täŋpäkaŋ käbeyä waki ŋonitäŋo mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämo api yäwetne. 41 Eruk ude yäwetpäŋ ämawebe päke uwä yäwerän yäpmäŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuŋkuk

1 Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yäŋkuŋo u bitnäŋirä Pol äbot täŋpanita yäŋpewän äbuŋ. Yäŋpewän äbäkaŋä bänep nadäk-nadäki täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman ätu yäwetkaŋ yepmaŋpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. 2 Masedonia komeken kuŋkaŋ ämawebe u nanik täŋo bänepi täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman mäyap yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋtäŋ kumaŋ eruk, Grik komeken ahäŋkuk. 3 Ahäŋpäŋ komepak yaräkubä ude Grik komeken irän täreŋirän gäpe terak äroŋpeŋ kome kubä wäpi Siria komeken kwayäŋ nadäŋkuk. Täŋpäŋ Juda naniktä utta man topuŋo u nadäŋpäŋä äneŋi äyäŋutpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. 4 * Täŋpäkaŋ äma ŋodetä Polkät kuŋkuŋ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täŋo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täŋpäkaŋ kome taŋi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuŋatkuŋ. 5 Äma uwä intäjukun kuŋkuŋo Troas yotpärare-ken ninta itsämäŋ itkuŋ. 6 Täŋirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreŋirän gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuŋkaŋ ninta itsämbuŋ-ken u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ yabänakaŋ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumäŋ.

Poltä Yutikus täŋpewän kodak täŋkuk

7 * Täŋkaŋ Sande kubäken äbot täŋpani-kät käräga näna yäŋpäŋ äbä äbot kubägän itkumäŋ. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Imata, kwep api yepmaŋpeŋ kwet yäŋ nadäŋpäŋ unita manbiŋam pen yäwet yäpmäŋ kuŋtäyon bipani bämopi-inik täŋkuk. 8 Yot u gänaŋ topän mäyaptä ijiŋ-yäŋeŋirä itkumäŋ. Yot uwä käroŋi boham unuken. 9 Täŋkireki yaräkubä punin unu käbeyä täŋ itkumäŋ. Täŋitna äma gubaŋi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken maŋit itkuk. Iriran Pol manbiŋam käroŋi pähap yäŋiwat yäpmäŋ kuŋirän nadäŋ ittäŋgän

* **20:4:** Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 * **20:7:** Apos 2:42,46

däpmonta täŋkuk. Täŋtäŋgän eruk patkuk. Pattäŋgän punin ununitä kome terak umu maŋkuk. Täŋirän äma itkuŋo uwä iŋit yäpmäŋ akuna yäŋkaŋ äpmoŋpäŋ kaŋkuŋ; Kumäŋpäŋ bam täŋpäŋ parirän. 10 * Äpmoŋirä Pol imaka, yäwat yäpmäŋ äpmoŋpäŋ päŋku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok täŋpäŋ bäyaŋ imiŋkuk. Bäyaŋ imiŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneŋ. Äma ŋo nämo kumak, kodak itak yäk. 11 Ude täŋkaŋ Pol äneŋi äromaŋ yot gänaŋ äroŋpäŋä käräga tokätpäŋ ämawebe ukät bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam äneŋi yäwet yäpmäŋ kuŋtäyon kome yäŋeŋkuk. Yäŋeŋirän eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

12 Kuŋirän äma gubaŋi äneŋi kodak taŋkuko u bänep oretoret terak yäŋikŋat yäpmäŋ yotken kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

13 Ude täŋirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak äroŋpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuŋkumäŋ. Kuŋkumäŋo Polta itsämäŋ iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroŋ äbäŋkä nibäŋ ahäŋkuk. 14 Äbä Asos yotpärare-ken nibäŋ ahäŋpäŋ gäpe terak ärowänkaŋ eruk Mitilini yotpärare-ken kuŋkumäŋ. 15 Pätna yäŋewänä kuŋkä gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahäŋkumäŋ. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Yäŋewänä äneŋi u naniktä kuŋkä eruk Miletus yotpärare uken ahäŋkumäŋ. 16 * Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp taŋirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäŋ kukta nadäŋkuk. Bäräŋeŋ kumaŋ Jerusalem kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ käwayäŋ nadäŋpäŋ unita Esia komeken kuŋatta bitnäŋkuk.

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

17 * Miletus yotpärare-ken ahäŋpäŋä eruk Poltä Efesus äbot täŋpani täŋo intäjukun ämata man tewän kwäkaŋ äbä kaŋkuŋ. 18 * Äbä kawäkaŋ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkaŋ kädet jide jide täk täŋkuro u kudup injin nadäkaŋ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kädet mebäri kubä nämo täŋkut. 19 * Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk täŋpäwakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋirä nadäŋ bäräp täk täŋkut. Ba täŋyäkŋarani ude täŋirä kadäni mäyap konäm kot täŋkut. Upäŋkaŋ näkä gupna yäpmäŋ äpäŋpäŋ kuŋatkaŋ Ekäni täŋo epän ehutpäŋ täk täyat. 20 Ba in täŋkentäkta man tägatäga täwetta nämo umuntaŋkut. Käbeyä-ken ba injin yotken täŋpäŋ-täwoŋärek täk täŋkuro, u nadäkaŋ u yäk. 21 Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin sukureŋpeŋ Anutu-ken kuŋpäŋ Ekäninin Jesuta nadäkinik täŋ imikta man kehäromigän täwet yäpmäŋ äbut.

22 * Eruk nadäkaŋ; Apiŋo Kudupi Munapiktä peŋ näwet-pewän näk Jerusalem kwayäŋ. Imaka näkä terak jide ahäŋ namayäŋ täko u nämo nadätat. 23 * Ŋode ugänpäŋ nadätat; Komeni komeni kuŋat täyat-ken Kudupi Munapiktä ŋode yäŋahäŋpäŋ näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämäŋkaŋ yäk. 24 * Upäŋkaŋ näk irit kuŋat-kuŋatnata nämo iyaptak täyat. Nämo, näk kädet iwatat ugänpäŋ iwatpäŋ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täŋtärekta nadätat. Epän uwä Anutu täŋo iron unitäŋo manbiŋam yäŋahäk-yäŋahäk u.

---

* **20:10:** 1Kin 17:21 * **20:16:** 2Ti 1:15 * **20:17:** Apos 18:21 * **20:18:** Apos 18:19, 19:10 * **20:19:** Apos 20:3 * **20:22:** Apos 19:21 * **20:23:** Apos 9:16; Apos 21:4,11 * **20:24:** Apos 21:13; 2Ti 4:7

25 Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkaŋ Anututä
intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epäni täk täyak unitäŋo manbiŋam täwetpäŋ
täwoŋärek täk täŋkuronik. Ude täk täŋkuropäŋ apiŋo ŋode nadätat; Kämi
in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneŋ yäk. 26 * Unita näk pengän
ŋode täwet ahäwayäŋ nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta
biŋam täŋpänä, näkä terak nämo yäneŋ. 27 Imata, näk Anutu täŋo nadäk-
gärip kudup in täwet ahäkta umun kubä nämo täk täŋkuronik. 28 * Eruk, in
injinta watä säkgämän itpeŋ kuŋatneŋ. Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe
äbot, iniken nanaki täŋo nägäripäŋ suwaŋpäŋ yepmaŋkuko unita watä
udegän it yäminеŋ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täŋo yawak äbot
unitäŋo watä äma ude iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuk. 29 * Näk nadätat. Kadäni
näkä tepmaŋpeŋ kuŋirawä aŋ ägwäritä bämopjin-ken äbäŋkaŋ yawak äbot
u api täŋpäwaneŋ yäk. 30 * Täŋirä inken nanik ätutäwä jop manman yäŋkaŋ
Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot yäŋ-yäkŋarani täŋpewä api yäwatneŋ.
31 * Ude täneŋo udeta kadäni kadäni watä säkgämän kaŋ it täŋput. Obaŋ
yaräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täŋpäŋ-täwoŋäreŋkuro unita
nämo guŋ täneŋ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet
täŋkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

32 * Eruk, apiŋo Anutu keri-ken tepmaŋtat. Unita inä unitä bänep iron
täŋkuko unitäŋo mani biŋam u nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatneŋ. Täŋirä
bänep iron unitä in täga api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ba unitägän imaka täga
kudup Anututä ämawebeniye inita iwoyäwanita yämik täyak u inta udegän
api tamek. 33 * Näk äma kubä täŋo moneŋ ba tek tuŋumta yabäŋgärip
nämo täŋkut. 34 * Injin nabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ u. Näkŋaken ketna ŋonitä-
gän epän täŋpäŋ näkŋata watä it täŋkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it
täŋkumäŋo u täŋkentäŋ yämik täŋkuronik yäk. 35 * Epän mebäri mebäri täk
täŋkuro uwä ŋode täŋpäŋ-täwoŋäreŋkut; Nin epän täktäk kädet ugänpäŋ
täŋkehärom taŋpäŋ iwat täkäna. Ude täŋkaŋ uyaku äma ini gupi täga nämo
täŋkentänaŋi udewani uwä täga täŋkentäŋ yämine. Ekäninin Jesutä man
kubä ŋode yäŋkuko upäŋ nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma
iron täŋpeko udewani täŋo bänep oretoret unitä äma tuŋum yäpmäk-tagän
nadäweko unitäŋo bänep oretoret u irepmitak yäk.

36 * Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet moreŋpäŋä Efesus äbot
täŋo intäjukun äma ukät gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man
penta yäŋkuŋ. 37 Ude täŋpäŋ intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot
ibatkuŋ. Täŋkaŋ bäyaŋ iŋitpäŋ iniŋ oretkuŋ. 38 * Täŋpäŋ butewaki pähap
bumta nadäŋkuŋ. Imata, Poltä ini ŋode yäŋkuko unita; In näk wari nämo
api nabäneŋ yäk. Ude täŋkaŋ eruk, yäŋikŋat yäpmäŋ gäpetä itkuk-ken u
kuŋkuŋ.

21

Pol gäpe terak äroŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk

1 Uken kuŋpäŋ äbot täŋpani täŋo intäjukun äma u yepmaŋpeŋ kukta
butewaki pähap nadäŋkaŋ gäpe terak äronakaŋ gäpe kuŋkuk. Gwägu

* **20:26:** Apos 18:6 * **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 * **20:30:** 1Jo 2:19 * **20:31:** Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11 * **20:32:** Apos 26:18 * **20:33:** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34:** Apos 18:3; 1Te 2:9 * **20:35:** Mat 10:8 * **20:36:** Apos 21:5 * **20:38:** Apos 20:25

bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadäŋ iwatkaŋ siwoŋigän ude kuŋkumäŋ. Kuŋitna bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahäŋkumäŋ. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpäŋä yotpärare kubä wäpi Patara u ahäŋkumäŋ. 2 Patara kome u ahäŋpäŋ kaŋkumäŋ. Gäpe kubä kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayäŋ täŋirän. Ude kaŋpäŋä uterak äronakaŋ kuŋkuk. 3 Kuŋtäŋgän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kaŋpäŋ Siria komeken kunayäŋ nadäŋkumäŋo unita käpmäk kädagän irepmitkaŋ kumaŋ päŋku Tire yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ gäpe terak nanik tuŋum ätu u penayäŋ täŋkuŋ. 4 * Peŋirä ninä kome uken nanik äbot täŋpani ämawebe u yabänayäŋ äpämaŋ kuŋkumäŋ. Päŋku kepma 7 ude ukät penta itkumäŋ. Itkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani manbiŋam yäwerirän nadäŋpäŋ Pol iwetkuŋ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. 5 Eruk gäpetä Tire kome peŋpeŋ kwayäŋ täŋirän yotpärare peŋpeŋ kuŋitna äbot täŋpani ämawebe meŋ nanak bok nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kumaŋ päŋku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmoŋpäpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋkumäŋ. 6 * Ude täŋkaŋ butewaki man kowata kowata yäŋkaŋ gäpe terak äroŋitna ini yotken kuŋkuŋ.

7 Äroŋpeŋ eruk Tire kome peŋpäŋ kumaŋ Tolemes yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ äbot täŋpani u naniktä äbä nimagut yäpmäŋ kwäkaŋ ukät kepma kubä itpäŋ patkumäŋ. 8 * Patkumäŋo yäŋewänä Tolemes yotpärare peŋpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ kumaŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuŋkumäŋ. Äma uwä äma 7 aposoro täŋkentäŋ yämik täŋkuŋo ukät nanik kubä. 9 * Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yäpani unitä Anutu täŋo man profettä-yäŋ yäŋahäk täŋkuŋonik. 10 * Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome peŋpeŋ Sisaria komeken äpuk. 11 * Äpäŋpäŋ ninken ahäŋ nimiŋpäŋ Pol täŋo pioŋ yäpmäŋpäŋ iniken keri kuroŋi pädät täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Kudupi Munapiktä ŋode yäyak; Juda naniktä pioŋ ŋo täŋo mähemi Jerusalem komeken kudän ŋode täŋpäŋ guŋ äbot ätu u keri terak api peneŋ yäk.

12 * Yäŋirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadäŋpäŋ Poltä Jerusalem kukta iniŋ bitnäk man kehäromi yäŋkumäŋ. 13 * Upäŋkaŋ Poltä kowata ŋode yäŋkuk; In imata konäm butewaki täŋkaŋ näkŋo bänep nadäk-nadäkna täŋpä wakaŋ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täŋ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yäŋpäŋ kumäkta pidäm täyat yäk. 14 Ude yäŋirän Pol täŋo gäripi u iniŋ bitnänaŋi bumik nämo nadäŋkumäŋo unita ŋode iwetkumäŋ; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäŋ gamikta nadätak u ini kaŋ ahäŋ gamän.

Pol Jerusalem ahäŋkuk

15 Eruk u itna täreŋirän Jerusalem ärokta täŋtuŋum tuŋum täŋkumäŋ. 16 Täŋtuŋum tuŋum täŋpeŋ kunayäŋ täŋitna Sisaria nanik nadäkinik täŋpani ätu penta kuŋkumäŋ. Unitä nimagut yäpmäŋ äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuŋkuŋ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täŋpani bian yäpurärätkuk. Unitä yotken päŋku itkumäŋ. 17 Täŋkaŋ eruk, Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päŋku nipmaŋpä

* **21:4:** Apos 20:23 * **21:6:** Apos 20:36 * **21:8:** Apos 6:5, 8:40 * **21:9:** Apos 2:17 * **21:10:** Apos 11:28 * **21:11:** Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 * **21:12:** Mat 16:22 * **21:13:** Apos 20:24

patkumäŋ. 18 * Patkumäŋo yäŋewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok
kuŋkumäŋ. Täŋpäkaŋ kadäni ugän äbot täŋpani ämawebe täŋo intäjukun äma
käbeyä täŋ itkuŋ. 19 * Täŋirä Pol uwä päŋku bok itkaŋ yäniŋ oretpäŋ guŋ
äbotken epän täŋirän Anututä keri terak kudän jide pewän ahäŋkuŋo u
kudup yäwet ahäŋirän nadäŋkuŋ.
20 * Pol täŋo man u nadäŋpäŋ Anutu täŋo wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ
oretkuŋ. Täŋkaŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta
nadäkinik täŋ imiŋ moreŋ yäk. Täŋkaŋ ämawebe uwä Moses täŋo baga man
u pen iwaräntäkta kehärom täkaŋ yäk. 21 * Upäŋkaŋ gäka manbiŋam ŋode
nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ŋode
yäwet täyak; In Moses täŋo baga man peŋpäŋ nanakjiye täŋo gupi moräk
madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda täŋo täktäki kudup kaŋ peŋ
morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yäŋ nadäk täkaŋ. 22 Gäk äma udewanitä
abän yäŋ biŋam uku nadäŋo unita nadäwätäk täŋ itkamäŋ. 23 Unita
kädet kubä ŋode gäweritna täŋpikaŋ gäka äma täga yäŋ kaŋ nadäwut. Nin
bämopnin-ken äma 4 ude itkaŋ yäk. Äma 4 uwä Anutu iŋamiken äneŋi
pakigän itta baga man täŋo kädet kubä iwatta yäŋkehärom taŋkuŋ yäk. 24 *
Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuŋkaŋ Moses täŋo baga man iwatpäŋ
imaka tänayäŋ täkaŋ u gäk udegän kaŋ tä yäk. Ba moneŋ penayäŋ täkaŋ
unita ba gäkŋata bok kaŋ pe. Ude täŋiri äma 4 u Anutu-ken yäŋkehäromtak
man yäwani uwä täŋ-tärekaŋ yäŋ nadäneŋta gwäki pujiŋ täga äriŋ täŋpä
kuneŋ. Eruk, gäk ude täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebetä ŋode api nadäneŋ; Pol
täŋo biŋam nadäŋkumäŋo u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täŋo
baga man iwat täyak yäŋ api nadäneŋ.
25 * Täŋpäkaŋ äma guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani unitawä,
manbiŋam ŋowäku bian yämiŋkumäŋo u nadäkaŋ yäk. Imaka ŋodewani
nämo täkta yäŋpäŋ-nadäŋkumäŋo uwä kudän täŋpäŋ yämiŋkumäŋ; Tom
anutu jopita naŋimik täŋpani u nämo näneŋ. Ba tom nägät ikek ba tom
kotäki topmäŋpäŋ däpani nämo näneŋ yäk. Ba kubokäret nämo täneŋ. Man
kudän ude täŋpäŋ yämiŋkumäŋ yäk.
26 * Eruk käbeyä täŋpä tärewänkaŋ patkuŋo yäŋewänä Pol äma Anutu-
kät yäŋkehäromtak man yäwani 4 ukät päŋku yäŋkehäromtak man yäŋkuŋo
udegän yäŋkuk. Ude täŋkaŋ kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ bämop äma ŋode
iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna täreŋirän
yäŋkehäromtak man yäŋkumäŋo unitäŋo epäni u api tärewek yäŋ iwetkuk.
Eruk, kepma 7 udeta ugän it yäpmäŋ kuŋtäŋgän yäŋkehäromtak man u täŋ-
tärekta gupe käbäŋi nikek ijiŋkuŋ.

Juda naniktä Pol iŋitkuŋ

27 * Eruk kepma 7 u tärewayäŋ täŋirän Juda nanik Esia komeken naniktä
abäŋpäŋ kaŋkuŋ; Pol kudupi yot täŋo yewa gänaŋ ririrän. Abä ämawebe
peŋ yäwettäko Polta kokwawak täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Pol iŋitkuŋ. 28 *
Iŋitpäŋ gera ŋode yäŋkuŋ; Isrel ämawebe in täŋkentäŋ nimut! Äma ŋonitä
ämawebe komeni komeni nintäŋo wäpnin biŋam ukät Moses täŋo baga
man ba kudupi yot ŋo täŋpäwakta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuk täyak
yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kudupi yot

* **21:18:** Apos 15:2,13; Gal 1:19 * **21:19:** Apos 15:12 * **21:20:** Apos 15:1,5 * **21:21:** Apos 16:3; Gal 2:3 * **21:24:** Nam 6:1-20; Apos 18:18 * **21:25:** Apos 15:29 * **21:26:** 1Ko 9:20 * **21:27:** 2Ti 1:5 * **21:28:** Ese 44:7; Apos 6:13

gänaŋ äroŋkuk. Kudupi yot Anututä inita biŋam yäwani-ken äroŋirä Anutu iŋamiken täŋpäwak täŋkuŋ yäk. 29 * Täŋpäkaŋ man u yäŋkuŋo uwä imata, bian yabäŋirä Trofimus Efesus komeken nanikpäŋ Polkät yotpärare u gänaŋ ririrän yabäŋkuŋ. Yabäŋkaŋ nadäŋkuŋ; Poltä ini imagut yäpmäŋ kudupi yot täŋo yewa gänaŋ ärok yäŋ jop nadäŋkuŋ.

30 Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebetä man u nadäŋpäŋ kikŋutpäŋ täŋ-urukuruk bumta täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Pol iŋitpäŋ wädäŋ gärepmäŋ yäpmäŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ. Ude täŋpäŋ bäräŋeŋ kudupi yot yewa täŋo yäma yäputkuŋ. 31 Ude täŋkaŋ Pol iŋit yäpmäŋ äpämaŋ päŋku ut ririrä Rom täŋo komi äma täŋo intäjukun ämatä biŋam ŋode nadäŋkuk; Jerusalem ämawebe kuduptagän kokwawak täŋpäŋ kowat ämiwän täkaŋ yäk. 32 Ude nadäŋpäŋ bäräŋek-tagän intäjukun äma ätukät komi ämaniye ätukät yämagurän yäpmäŋ äma peŋawäk täŋ itkuŋ-ken bäräŋeŋkuŋ. Bäräŋeŋ äbäŋirä Juda ämawebetä yabäŋpäŋ Pol wari nämo utkuŋ. 33 * Ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun ämatä äbä Pol iŋitkaŋ komi ämaniye yäwerirän yen kehäromi yarä yäpmäŋ päŋku pädät täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Juda ämawebe yäwet yabäŋkuk; Äma ŋo netä? Ba imapäŋ täk? 34 Yäŋirän ämawebe äbot päke itkuŋotä yäŋ-täŋurän yäŋpäŋ yäŋkuräk taŋkuŋ. Yäŋuruk-uruk pähap ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun ämatä mebäri ket nämo nadäŋkuk. Täŋpäŋ komi ämaniye yäwerän Pol iŋit yäpmäŋ komi ämatä ini yotken kuŋkuŋ. 35 Iŋit yäpmäŋ yot yäma-ken u kuŋpäŋ komi ämatä yabäŋkuŋ; Ämawebe päke u Pol utta yäwat-yäŋirä ude yabäŋpäŋ Pol pudätpäŋ punin yäpmäŋ äroŋkuŋ. 36 * Ämawebe äbot päke unitä yäwarän täŋkaŋ kähän gera terak ŋode yäŋtäŋ kuŋkuŋ; Kumäŋ-kumäŋ utpewä kumbän! yäk.

Poltä nadäkiniki täŋo mebäri yäwetkuk

37 Eruk komi ämatä Pol yäŋikŋat yäpmäŋ yot gänaŋ äronayäŋ täŋirä Poltä komi äma täŋo intäjukun äma u Grik man terak ŋode iwetkuk; Näk man kubä gäk täga gäwerayäŋ? Ude yäwänä iwetkuk; Wära, gäk näkŋo man kotäk nadätan? 38 * Näkä gäka Isip nanik bian gapmanta kokwawak täŋpäŋ ämik pewän ahäŋkuko u yäŋ nadätat yäk. Äma u noriye äma komi komi 4,000 yäŋ-butuwän yäpmäŋ kome kawuki-ken ämik täkta kuŋkuŋ. 39 Yäwänä Poltä yäŋkuk; Näk u nämo! Näk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpärare taŋi kubä wäpi Tasus u nanik yäk. Unita nadäŋ naminiri ämawebe man yäwerayäŋ yäk. 40 Ude iweränä komi äma täŋo intäjukun ämatä nadäŋ iminkuk. Nadäŋ iminirän, eruk Poltä yot täŋo yeŋpeŋ ärowani terak itpäŋ ketwära täŋyäreŋirän ämawebetä u kaŋpäŋ kwikinik it yäpmäŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirä eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotäk Hibru uterak ŋode yäwetkuk;

22

1 Nanaye, notnaye, in juku peŋpäŋ nadäkot! Näk imaka goret kubä nämo täŋira nepmäŋitkaŋ unitäŋo mebäri yäŋ ahäwayäŋ yäk. 2 Poltä iniken man kotäk Hibru uterak yäŋirän unita u nadäŋpäŋ kwikinik-inik it yäpmäŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirä Poltä äneŋi ŋode yäŋkuk; 3 * Näk Juda äma kubä yäk. Meŋnatä Silisia kome, Tasus yotpärare-ken

* **21:29:** Apos 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33:** Apos 20:23 * **21:36:** Luk 23:18; Apos 22:22 * **21:38:** Apos 5:36-37 * **22:3:** Apos 5:34; Rom 10:2

bäyaŋkukopäŋ äbä yotpärare ŋo itpäŋ tägaŋkut yäk. Äbekniye oraniye täŋo baga man kudupta yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täŋkuko uwä Gamaliel. Uwä näkŋo yäŋpäŋ-näwoŋärek äma ude yäk. Ude täŋirän näk intä Anutu täŋo nadäk-gärip u iwatpäŋ täkta pipiri intä täk täkaŋ udegän täŋ yäpmäŋ äbut.
4 * Näk äma Jesu täŋo Kädet iwarani u täŋpäwak täŋ yäpmäŋ äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädät täŋpäŋ komi yotken yämagut yäpmäŋ kuk täŋkut. Täŋkaŋ ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täŋkut yäk. 5 Bämop äma intäjukun täŋpani Ananias, ba Juda täŋo äma ekäni ekäni u näkä ude täŋkuro u kudup nadäkaŋ. Unitä täga täwetnayäŋ yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täŋo Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkaŋ u yepmäŋit yäpmäŋ päbä komi yotken Jerusalem ŋo yepmakta nadäŋkut. Ude nadäŋira ini ŋo nanik täŋo äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkaŋ u Näk ude api täŋpet yäŋ yäwet yabäkta manbiŋam kudän täŋpäŋ naminŋkuŋ.
6 Kudän täŋpäŋ namä yäpmäŋ Damaskus kädet kuŋtäŋgän kepma bämopi taŋirän imaka kubä pit kubägän ŋode ahäŋ naminŋkuk; Peŋyäŋek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä peŋyäŋeŋpäŋ nabäŋkuk. 7 Ude täŋirän näk kome terak maŋ patkaŋ gera kubä ŋode nadäŋkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? 8 Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Ude yäŋira unitä yäŋkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upäŋ gäkä näk täŋpiwak täkaŋ yäk. 9 Täŋpäkaŋ äma näkkät bok itkumäŋo u peŋyäŋek ugän kaŋkuŋo upäŋkaŋ man kotäk ahäŋkuko u nämo nadäŋkuŋ. 10 Ude täŋkaŋ näkä yäŋkut; Ekäni, unita näk jide täŋpet? Yäŋira näwetkuk; Gäk akuŋkaŋ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuŋiri äma kubä uken itak. Unita epän man yäŋ gaminŋkuro u, uken kwikaŋ unitä api gäwerek yäk. 11 Täŋpäkaŋ peŋyäŋek unitäŋo ägonitä täŋpewän dapuna bipmäŋ urirän imaka imaka täga nämo yabäŋkut. Ude täŋira ämanaye dubina-ken itkuŋo unitä nepmäŋit yäpmäŋ Damaskus kuŋkuŋ.
12 Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaŋ Moses täŋo baga man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaŋ unitä äma u oraŋ imik täŋkuŋonik. 13 Täŋpäkaŋ äma unitä päbä dubina-ken itpäŋ ŋode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneŋi ijiwi kut yäk. Ude yäŋirän uterakgän dapun ijiwa kwäpäŋ kaŋkut. 14 Käwawä yäŋkuk; Äbekniye oraniye täŋo Anutu unitä iniken nadäk tawaŋ u nadäkta gäk iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. Ba Siwoŋi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. 15 Unita gäk imaka kaŋkuno ba nadäŋkuno unitäŋo biŋam ämawebe api yäwetpäŋ yäwoŋärewen yäk. 16 * Unita imata kadäni käroŋi itsämben? Akuŋpäŋ Ekäni wäpi yäŋpäŋ ume äruriri momika kumän ärut moreŋ gamayäŋ yäk.
17 Poltä ude yäwetpäŋ ämawebe äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, kadäni käroŋi kuŋattäŋgän Jerusalem ŋo äneŋi äbut yäk. Äbäŋpäŋ kepma kubäta kudupi yot gänaŋ äroŋkuro Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkaŋ däpmonken ude bumik Ekäni kaŋkut. 18 * Kaŋira ŋode näwetkuk; Gäk bäräŋeŋ akuŋkaŋ Jerusalem u peŋpeŋ ku! yäk. Näkŋo manbiŋam yotpärare ŋoken yäŋahäwayäŋ täyan u nämo nadäŋ gaminayäŋ yäk. 19 * Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, ini-tägän näkŋo biŋam ŋode u nadäkaŋ; Näk bian Juda täŋo käbeyä yot komeni komeni itkaŋ-ken u äroŋpäŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpani u däpmäŋpäŋ yepmäŋitpäŋ komi yotken yepmak täŋkut. 20 * Ba

* **22:4:** Apos 8:3, 22:19 * **22:16:** Apos 2:21 * **22:18:** Apos 9:29-30 * **22:19:** Apos 8:3, 26:9-11 * **22:20:** Apos 8:1

kadäni Stiven gäkŋo man yäŋahäŋtäŋ kuŋattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiŋira täŋkuŋ. Täŋirä yabäŋkaŋ bänep täga nadäŋkut. Ba äma utkuŋo unitäŋo tek käroŋi unita watäni it yämiŋira täŋkuŋ. 21 * Ude yäwawä Ekänitä ŋode näwetkuk; Ku! yäk. Guŋ äbot ban itkaŋ uken näkŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärekta ganiŋ kirewayäŋ yäŋ näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yäŋ yäwetkuk

22 * Eruk, Poltä guŋ äbotta yäŋirän Juda naniktä nadäŋpäŋ man wari nadäkta bitnäŋpäŋ kähän gera yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Utpewä kumbän! Äma ŋodewani kome terak itnaŋi nämo! 23 Kähän gera ude yäŋpäŋ kokwawak terak iniken tek punin nanik yäŋopmäŋ täŋpä kwäpäŋ kugun poriŋpäŋ ureŋ täŋpä punin äroŋkuŋ.

24 Ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Pol yäpmäŋ yot gänaŋ äroŋkuŋ. Yäpmäŋ äroŋirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täŋ iminkuŋo u mebäri nadäkta päripmäŋpäŋ iwet yabänayäŋ täŋkuŋ. 25 * Ude täŋpäŋ eruk Pol täŋo keri kuroŋi pädät täŋpäŋ päripnayäŋ täŋirä Pol komi äma kubä iwet yabäŋkuk; Jide? Rom gapman täŋo baga man terak kädet ŋode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mähempäŋ, manken nämo nepmaŋkaŋ imata intäjukun nutnayäŋ täkaŋ? Ude täkaŋ u täga?

26 Poltä ude yäwänä komi äma unitä päŋku intäjukun ämani ŋode iwetkuk; Ai, jide täŋpayäŋ? Äma ŋowä Rom kome mähem kubä yäk. 27 Ude iweränä komi äma täŋo intäjukun äma unitä Polken äbäŋpäŋ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yäŋ iwetkuk. 28 Ude iweränä intäjukun ämatä yäŋkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadäŋpäŋ moneŋ taŋi därat yäk. Yäwänä Poltä yäŋkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahäŋkuro itat. 29 * Ude yäŋirän komi äma Pol utnayäŋ täŋkuŋo u man u nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ kakätäŋkuŋ. Täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yäŋ nadäŋpäŋ, ini imaka, umuntaŋkuk. U imata, komi ämaniye yäwerän päŋku yentä pädät täŋkuŋo unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni iŋamiken itkuk

30 Eruk komi äma täŋo intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täŋkukta kokwawak nadäŋ imikaŋ yäŋ ket nadäkta nadäŋkuk. Ket nadäwa yäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda nanik täŋo äma ekäni ekäni käbeyä täŋput yäŋpäŋ yäwetkuk. Käbeyä täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma u Pol pit iminpäŋ yäŋiknat yäpmäŋ päŋku äma ekäni ekäni iŋamiken tewän wädäŋkuk.

23

1 * Täŋirä Pol Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani dapun taŋi yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋararo unita kädet u iwatpäŋ it yäpmäŋ abätat ŋonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yäŋ nadätat yäk. 2 * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuŋo u yäwetkuk; Meni däpmäŋ gäreput! 3 * Yäwänä Poltä kowata ŋode iwetkuk; Anututä gäkŋa uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka

* **22:21:** Apos 9:15, 13:2 * **22:22:** Apos 21:36 * **22:25:** Apos 16:37 * **22:29:** Apos 16:38 * **23:1:** Apos 24:16 * **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Mat 23:27

nämopäŋ tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täŋo baga man iwatpäŋ manken nepmaŋkaŋ äbäno maŋit itan? Ude täno upäŋkaŋ baga man gäkŋa irepmitpäŋ yäniŋ kireŋpewi nutkaŋ yäk.
4 Yäwänä äma tuän itkuŋonitä nadäŋpäŋ Pol iwetkuŋ; Jide? Gäk bämop
äma intäjukun täŋpani ŋo yäŋärok man iwerayäŋ yäŋpäŋ yäyan? 5 * Yäwäwä
Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ŋonita bämop äma intäjukun täŋpani yäŋ
nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; In
intäjukun ämajiye man waki nämo yäwetneŋ.
6 * Eruk, Poltä äma päke itkuŋo u ŋode yabäŋpäŋ-nadäŋkuk; Ätu Satyusi
äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadäŋpäŋä gera täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Not-
naye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik
ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yäŋpäŋ
manken ŋo nepmaŋkaŋ. 7 Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämopi-
ken man yäŋkaŋ bumta yäŋ-awätkuŋ. Täŋpäŋ käbeyä u duŋ-weŋkuk. 8 *
Imata, Satyusi äma ŋode nadäk täkaŋ; Äma kumbani-ken naniktä äneŋi
täga nämo api akuneŋ. Ba aŋero ba mäjo nämo itkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkaŋ.
9 * Mebäri unita yäŋuruk-uruk pähap yäŋtäŋ kuŋkaŋ abäk täŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani äma itkuŋo u ätu Parisi äbotken nanik.
Äma unitä akuŋpäŋ Pol gärak itpäŋ man kehäromigän ŋode yäŋkuŋ; Ude
nämo! Äma ŋoken goret kubä nämo käkamäŋ. Aŋero ba mäjo kubätä
iwerirän käwep man ŋo yäyak! 10 Ude yäŋtäŋ kuŋkaŋ äbäk täŋtäŋgän ämik
bureni täŋpäŋ Pol gupi yäpmäŋ däkŋeneŋ yäŋ nadäŋpäŋ komi äma täŋo
intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadäŋpäŋ komi ämatä Pol Juda äma
keri-ken nanik yomägat yäpmäŋ komi ämatä ini yotken kukta yäwerän
äpmoŋkuŋ.
11 * Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäŋ iminpäŋ
iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom taŋpäŋ bätakigän kuŋaren
yäk. Näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yäŋahätan udegän Rom
komeken api täŋpen yäŋ nadäŋ gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ

12 Patkuŋo yäŋeŋirän Juda äma ätutä käbeyä täŋpäŋ Pol utpewä kumäkta
man yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuŋ; Pol bureni-
inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämäŋkaŋ ketem ume
nämoinik api näne. 13 Äma yäŋkehäromtak man yäŋkuŋo u 40 ba 45 udetä
yäŋkuŋ. 14 Äma unitä bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo äma
ekäni ekäniken ahäŋ yämiŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin yäŋkehäromtak man ŋode
yäkamäŋ yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋkä eruk,
Pol api utpena kumbek. 15 * Unita inä Pol tewä yäpmäŋ äpäkta manbiŋam
pewä yäpmäŋ komi äma täŋo intäjukun ämaken kwän. Jop man ŋode kaŋ
yäŋikŋarut; Pol tewä äbä mebärini ket täŋpäŋ niwerirän kaŋ nadäna. Eruk
ude yäŋpewä äbäŋirän, ninä kädet-ken jämjäm patpäŋ api utne yäk.
16 Eruk, Pol wanori täŋo nanak kubä itkaŋ nadäŋirän man u yäŋkuŋ.
Yäŋirä nadäŋkaŋ komi ämatä yotken kuŋpäŋ äwäŋi Pol päro iwetkuk;
17 Iweränä Poltä komi äma täŋo intäjukun äma kubäta yäŋpewän äbänä

---

* **23:5:** Kis 22:28 * **23:6:** Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 * **23:8:** Mat 22:23 * **23:9:** Apos 25:25 * **23:11:** Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 * **23:15:** Apos 25:3

iwetkuk; Äma ŋo man kubä yäpmäŋ äbätak unita yäŋikŋat yäpmäŋ intäjukun ämaken ku. 18 Ude iweränä komi äma unitä yäŋikŋat yäpmäŋ intäjukun ämaniken u kuŋkuk. Kuŋpäŋ yäŋkuk; Äma ŋonitä man kubä gäwerayäŋ yäwänpäŋ Pol komi yotken irani unitä peŋ näwet-pewän yäŋikŋat yäpmäŋ äbätat yäk. 19 Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubaŋi u imagut yäpmäŋ päŋku inigän teŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Ima man näwerayäŋ äbätan? 20 Yäwänä äma gubaŋi unitä ŋode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniŋ kireŋpewi äpmokta äbä gäwet yabänayäŋ. Man topmäŋ itkaŋ yäk. Äbä jop manman ŋode api yäŋgäkŋatneŋ; Nin Pol täŋo man mebäri unita ket nadänayäŋ. 21 Ude yänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ gäk unitäŋo man nämo nadäŋ yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkaŋ yäk. Äma uwä yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuŋ; Nin Pol utpena kumäkta itsämäŋkaŋ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yäŋ yäŋkuŋ. Ude yäŋkuŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayäŋ täyan unita itsämäŋkaŋ yäk.

22 Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo äneŋi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ

23 Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi äma täŋo watä ämaniye yarä yäŋpewän äbänpäŋ ŋode yäwetkuk; Ek täŋo komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuŋarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaŋ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täŋtuŋum täkot yäk. 24 Polta imaka, hos kubä täŋket taŋpäŋ kaŋ peŋ imut yäk. Täŋkaŋ eruk, watäni säkgämän itpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma wäpi Feliks uken kaŋ ahäwut yäk. 25 Ude yäwetkaŋ Feliksta manbiŋam ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuk;

26 Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiŋam ŋode kudän täŋ gamitat. Kepma täga. 27 * Juda naniktä äma ŋo iŋitpäŋ utpewä kumbayäŋ täŋirän näkä äma ŋo Rom kome mähem yäŋ nadäŋpäŋ komi ämanaye-kät päŋku täŋkentäŋ imiŋpäŋ keri-ken nanik yäyomägat yäpmäŋ äbämäŋ. 28 * Unita näkä mebäri ima terak täkaŋ yäŋ nadäkta imagut yäpmäŋ Juda täŋo intäjukun ämaniyeken kut. 29 * Kuŋpäŋ yäwet yabäwawä iniken baga man ätu terak wohutpäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ manken teŋpäŋ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. 30 * Täro upäŋkaŋ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaŋo biŋam u nadäŋpäŋ unita gäkken bäräŋeŋ tewa äretak. Täŋkaŋ Juda nanik manken teŋo u yäwetpewa äreŋkaŋ u ima mebärita manken teŋo iŋamkaken api yäŋahäneŋ. Eruk, näkŋo manbiŋam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

31 Eruk komi äma, intäjukun ämani täŋo man buraminpäŋ bipani ugän Pol imagut yäpmäŋ Antipatris yotpärare-ken kuŋkuŋ. 32 Kuŋkuŋo yäŋewänä komi äma hos terak kuŋarani u Pol imagut yäpmäŋ Sisaria yotpärare-ken kuŋirä komi äma ätuwä äneŋi äyäŋutpeŋ Jerusalem kuŋkuŋ. 33 Täŋpäkaŋ komi äma hos terak kuŋarani u kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahäŋpäŋä Klodius Lisiastä manbiŋam kudän täŋkuko

* **23:27:** Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 * **23:28:** Apos 22:30 * **23:29:** Apos 18:14-15 * **23:30:** Apos 24:5-8

u gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unita imiŋkaŋ Pol imaka, iŋamiken yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku tewä itkuk. 34 Tewä irirän Felikstä manbiŋam u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ Pol iwet yabäŋkuk; Gäk komeka taŋi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taŋi Silisia yäk. 35 Yäwänä Felikstä kowata ŋode yäŋkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaŋo unitä äbäkaŋ yäŋiri kaŋ nadäwa yäk. Ude yäŋkaŋ watä äma yäwerän Pol yäpmäŋpäŋ gapman täŋo yot, Herottä täŋpani, u tewä irirän watä it imiŋkuŋ.

24

Pol Feliks keri terak teŋkuŋ

1 Eruk, kepma 5 ude täreŋirän bämop äma intäjukun täŋpani Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täŋo baga man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuŋ. Äbäŋpäŋ Pol manken tenayäŋ täŋkuŋo unita gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks u ahäŋ imiŋkuŋ. 2 Ahäŋ imäwä Felikstä Polta yäŋpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaŋ yäpän yäŋpäŋ Feliks iŋamiken ŋode yäŋkuk; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it nimiŋiri bämopnin-ken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba täŋkentäŋ nimiŋiri imaka mäyap goret-goret irani u täŋpäŋ yäpna tägaŋ yäk. 3 Gäkkät imaka imaka yäpna tägaŋo u yabäŋkaŋ bänep täga nadäŋpäŋ ganiŋ oretkamäŋ yäk. 4 Täŋpäkaŋ man käroŋi yäŋira gaŋa täweno udeta näk pengän ŋode gäwet yabätat; Gäk nadäŋ nimiŋiri man keräpi kubä gäwetnayäŋ. 5 * Nintä äma ŋo käkamäŋ uwä peŋawäk mebäri mebäri pewän ahäwani yäk. U ŋode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittäŋ kukaŋ-ken man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahäŋ yämik täkaŋ. Ba uwä äbot ätu nin nipmaŋpäŋ äbot inigän itpäŋ wäpi Nasaret yäŋ yäwani unitäŋo intäjukun ämani ude itak yäk. 6-8 * Ba ugän nämo. Kubä pen ŋode; U kudupi yot täŋpäwakta kudän mebäri mebäri täk täŋkuk. Ude täŋtäyon iŋitkumäŋ. Unita gäkŋa-tägän iwet yabäŋiri nintä manken teŋkumäŋo unitäŋo mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. 9 Ude yäŋirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yäŋ-kentäŋpäŋ Polta yäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Man yäkamäŋ ŋowä bureni-inik!

Pol man kukŋini yäŋahäŋkuk

10 Ude yäŋirä gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayäŋ yäŋ yäŋpäŋ ketwära täŋireŋkuk. Täŋirän Poltä ŋode yäŋkuk; Näk nadätat yäk. Obaŋ mäyap ämawebe äbot ŋonitäŋo man yäpmäŋ daniwani äma ude it yäpmäŋ äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. 11 * Man ŋo bureni gäwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbäŋpäŋ it yäpmäŋ äbäŋira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikaŋ man yäyat ŋonita u bureni yäŋ gäwetnayäŋ. 12 Äma man käbeyä-ken nepmaŋkaŋ ŋo kudupi yot gänaŋ ba yotpärare-ken goret kubä täŋira nämo nabäŋkuŋ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi täŋpäwak-wak kädet kubä nämo pewa ahäŋkuŋ yäk. 13 Ude täk-täyak täk-täyak yäŋpäŋ manken nepmaŋkaŋ ŋonitäŋo bureni kubä täga nämo gäwoŋärenayäŋ yäk. 14 * Täŋpäkaŋ, man bureni u ŋode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yäŋ yäk täkaŋ u iwatpäŋ Anutu, äbekniye oraniyetä iniŋ orerani u iniŋoret täyat. Täŋ, man kudup Moses täŋo baga man terak itkaŋ u ba profet bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. 15 * Unita imaka kubä Juda

* **24:5:** Apos 17:6 * **24:6-8:** Apos 21:28-30 * **24:11:** Apos 21:17 * **24:14:** Apos 24:5 * **24:15:** Jon 5:28-29

ämawebetä itsämäk täkaŋ unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ŋode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikŋutneŋ yäk. 16 * Mebäri unitagän näk Anutu iŋamiken ba ämawebe iŋamiken siwoŋi kaŋ ira yäŋ nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat.

17 * Näk ŋode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentäŋ yämikta moneŋ yäpmäŋkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe käbäŋi nikek ijiŋ imikta äbut yäk. 18 * Täŋpäkaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äroŋkut. Nämo, Juda täŋo baga mantä Anutu iŋamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäŋ eruk kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ irira Juda äma ŋowä nabäŋ ahäŋkuŋ yäk. Näk ämakät nämo itkumäŋ. Ba peŋawäk kubä nämo täŋira nabäŋkuŋ. 19 * Täŋpäkaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapäŋ nepmäŋitkuŋo unitä iŋamka-ken ŋogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk. 20 Nämo täŋpäwä, äma ŋo yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täŋo man käbeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahäŋkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. 21 * Etäŋ, käbeyä uken man kubä ŋode yäŋahäŋkuro unita käwep nadäwä wawäpäŋ nämagut yäpmäŋ gäkken ŋo äbuŋ. U ŋode yäŋkut; Näk nadäkinik ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yäŋpäŋ manken ŋo nepmaŋkaŋ.

22 * Eruk, Felikstä Jesu täŋo Kädet unitäŋo mebäri bian nadäwän täreŋkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ŋode yäwetkuk; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkaŋ uyaku man ŋo yäŋket utnayäŋ yäk. Ude yäŋpäŋ käbeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ. 23 * Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täŋo watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpäŋ täŋkentäŋ imikta baga nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädät täneŋ. Nämo, komi yot täŋo yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

24 Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbäŋpäŋ Felikstä Pol täŋo man ätu nadäwayäŋ yäŋpäŋ yäŋpewän äbuk. Pol äbäŋpäŋ Jesu Kristota nadäkinik täktäk täŋo kädet yäŋpäŋ-iwoŋäreŋkuk. 25 Ba kädet siwoŋi kuŋatpäŋ irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komen ämawebe yäpmäŋ daniwekta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yäŋpewa api äben yäŋ iwetkuk. 26 Täŋpäkaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täŋkuk. U ŋode; Poltä iniŋ kireŋpewa äpämaŋ kukta moneŋ ätu käwep namek yäŋ nadäŋkaŋ kadäni mäyap Polta yäŋpewän äbänpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik.

27 * Täŋpäkaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadäŋ namut yäŋpäŋ Pol komi yot gänaŋgän teŋkuk. Tewänkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ yarä täreŋirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täŋo kome yäpmäŋpäŋ gapman täŋo kaŋiwat äma ude itkuk.

---

* **24:16:** Apos 23:1 * **24:17:** Rom 15:25-26; Gal 2:10 * **24:18:** Apos 21:26-27 * **24:19:** 2Ti 1:15 * **24:21:** Apos 23:6 * **24:22:** Apos 23:26 * **24:23:** Apos 27:3; Apos 28:16,30 * **24:27:** Apos 25:9

25

Pol Sisatä mani nadäkta yäŋkuk

1 Festustä Feliks täŋo kome yäpmäŋpäŋ Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän
täŋpani äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän täreŋirä Sisaria
kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. 2 * Päŋku irirän bämop äma intäjukun
täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ Polta man iwetkuŋ.
Ude täŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; 3 * Gäk nin nadäŋ nimiŋpäŋ äma u
bäräŋeŋ iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ äbän. Pol kumäŋ-kumäŋ utta äma
yepmaŋpä jämjäm parirä äbuŋo unita man ude yäŋkuŋ. 4 Yäwäwä kowata
ŋode yäwetkuk; Nämo! Pol Sisaria komeken komi yot gänaŋ itak yäk. Ba
näk imaka, Sisaria komeken äneŋi kwayäŋ. 5 Unita äma ekänijiye ätukät
näkkät bok kuŋkaŋ äma unitä goret bureni kubä täŋirän käneŋo täŋpäwä
Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yäk.

6 Täŋpäŋ Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda täŋo äma
ekäni ekäni-kät man yäŋpäŋ-nadäk epän täŋpän tärewäpäŋ äneŋi Sisaria
kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwä man yäpmäŋ daniwani äma yäŋpewä äbä irirä
komi äma yäwerän Pol imagut yäpmäŋ äbuŋ. 7 * Äbäwä Juda äma ekäni
ekäni Jerusalem peŋpeŋ äbuŋo unitä dubini-ken päbä itpäŋ Pol terak
man bäräpi bäräpi peŋpäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ ude täk-täyak täk-täyak yäŋ
yäŋkuŋo unitäŋo bureni kubä Festus täga nämo iwoŋäreŋkuŋ. 8 Ude
yäŋtäko Poltä kowata ŋode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämo täŋkut
yäk. Ba Juda täŋo baga man kubä nämo irepmitkut, ba kudupi yot gänaŋ
täŋpäwak kubä nämo pewa ahäŋkuŋ. Ba Sisata man waki kubä nämo
yäŋkut yäk.

9 * Upäŋkaŋ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol
ŋode iwetkuk; Jerusalem kuŋkaŋ Juda äma iŋamiken man ŋo äneŋi yäkta
täga nadäwiwä, eruk näk uken kuŋkaŋ api nadäŋ gamet yäk. 10 Yäwänä
Poltä yäŋkuk; Ude nämo yäk. Sisa täŋo man nadäwani yot uku itat ŋobayäŋ
yäk. Unita yot ŋokengän uyaku näkŋo man nadäwen yäk. Nadätan u,
näk Juda äbotken imaka waki kubä nämo pewa ahäŋkuk yäk. 11 Täŋ,
imaka waki kubä unita kaŋ kumba yäŋ yäŋpäŋ täŋpero täŋpäwä, täga api
nutpewä kumbet. Täŋpäkaŋ man yäk täkaŋ u bureni nämo täŋpäwä u keri
terak äma kubätä täga naniŋ kirenaŋi nämo. Unita äma ärowaninin Sisatä
ini-tägän näkŋo man u kaŋ nadäwän yäk.

12 Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyäŋutpäŋ täŋkentäkiye-kät man
yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Pol äneŋi iwetkuk; Gäk Sisa kaŋ käwa yäŋ yäyan
unita eruk, Sisaken kaŋ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabäŋkuk

13 Kepma ätu täreŋirän Juda täŋo intäjukun äma wäpi Agripa, wanori
Benike-kät Festus iniŋ oretdayäŋ Sisaria äbumän. 14 * Sisaria päbä kepma
mäyap u itta nadäŋkumäno unita kadäni kubä bok itkaŋ Festustä Agripa
Pol täŋo biŋam ŋode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken teŋkuko
pen itak yäk. 15 Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun
täŋpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täŋpani yäŋ nadäŋpäŋ
komi äma yäwet-pewän kaŋ urä kumbän yäŋ nadäŋkaŋ äma uterak man
mebäri mebäri peŋpäŋ näwetkuŋ yäk. 16 Upäŋkaŋ näkä kowata ŋode

---

* **25:2:** Apos 24:1, 25:15 * **25:3:** Apos 23:15 * **25:7:** Apos 24:5-6,13 * **25:9:** Apos 24:27
* **25:14:** Apos 24:27

yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadäŋ utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yäŋ yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneŋo ukät itpäŋ mebäri jideta teneŋo unita kowat yäwän täŋpäŋ kawän bureni täŋpäkaŋ uyaku täga täne yäŋ yäwetkut yäk. 17 Unita yäŋpäŋ näkä Sisaria äbäŋira äma ŋo näwat yäpmäŋ äbuŋ yäk. Äbäwä kadäni käroŋi nämo itkumäŋ. Nämo, äbä patkumäŋo yäŋewänä tami man nadäwani yotken kuŋpäŋ Pol imagut yäpmäŋ äbäkta yäŋkut. 18 Äma manken teŋkuŋo u penta itkaŋ ŋode nadäŋkut; Kädet wakiinik kubä täŋkuko unita käwep yäneŋ yäŋ nadäŋkuropäŋ nämo yäk. 19 * Judatä iniken baga man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäŋ manken teŋkuŋ. Äma Jesu u kumbuk yäŋ yäwäkaŋ Poltä äma u kodak itak yäŋ yäŋkuk. 20 * Yäŋirä näk kädet udewani täŋo mebäri nadäwa yäkŋat täŋpa waŋkuŋ yäk. Unita Pol ŋode iwet yabäŋkut; Jerusalem kuŋkaŋ man epän u kaŋ täna yäŋ nadätan? yäŋ iwetkut. 21 Iwerira Poltä yäŋkuk; Nämo, Sisatä ini-tägän näkŋo man kaŋ nadäwän yäŋ yäŋkuk. Ude yäwänpäŋ komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kaŋ-ahäŋkaŋ Sisaken kaŋ kwän yäŋ nadäŋkut yäk.

22 Yäŋirän Agripatä man u nadäŋpäŋ Festus iwetkuk; Näkŋa-tägän äma u meni jinomken nadäwayäŋ yäk. Yäŋirän Festustä iwetkuk; Kwep kaŋ nadä yäk.

23 * Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täŋo tek wädäwän ärowäkaŋ komi äma täŋo intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumaŋ man nadäwani yot gänaŋ äroŋkuŋ. Äroŋpäŋ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmäŋ äbuŋ. 24 * Imagut yäpmäŋ abäkaŋ Festustä ŋode yäŋkuk; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän itkamäŋ ŋo, äma ŋonita kawut! Juda ämawebe ŋo irani, ba Jerusalem naniktä äma ŋopäŋ manken tenayäŋ ŋode yäŋkuŋ; Äma u utpewi kaŋ kumbän! yäk. Itkaŋ ärowani kudän wari täŋpek yäŋ näwet täŋkuŋ. 25 Ude yäk täŋirä näkä äma ŋonitä kumäkta waki kubä nämo kaŋ-ahäk täŋkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkŋo man kaŋ nadäwän yäŋ yäŋpewän ude kaŋ täŋpayäŋ nadäŋkut. 26 Upäŋkaŋ Äma ärowaninin Sisatä äma ŋonitäŋo mebäri nadäkta manbiŋam bureni jide kaŋ kudän täŋpäŋ pewa kuneŋ? Nadäwa nämo tumbuŋo unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkaŋ ŋo in iŋamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täŋkentäŋ naminŋpäŋ man täga kubä pewä ahäwäkaŋ upäŋ manbiŋam terak kaŋ kudän täwa! 27 Täŋpäkaŋ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teŋ yäŋ siwoŋi nämo kudän täŋpäŋ bok pewa kuneŋo uwä siwoŋi nämo yäk.

26

Pol Agripa iŋamiken itkuk

1 Täŋpäŋ Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäŋ yäk. Yäwänä Poltä keri yäpmäŋ akuŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋkuk; 2 Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peŋo unita kowata ŋode yäwayäŋ; Gäk iŋamka-ken man yäŋahäkta itat ŋonita tägagämän kubä nadätat yäk. 3 Gäk Juda äma nintäŋo täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita

* **25:19:** Apos 18:15 * **25:20:** Apos 25:9 * **25:23:** Mat 10:18; Mak 13:9 * **25:24:** Apos 25:2,7; Apos 22:22

yäŋ-täŋkärakŋeŋ yäŋawät täkamäŋ unita imaka nadätan. Unita ude itkaŋ nadäŋ naminŋiri man ŋo yäwayäŋ.
4 Juda ämawebe kuduptagän näkŋo irit kuŋat-kuŋat unitäŋo mebäri nadäkaŋ yäk. Näk Tasus ahäŋpäŋ itpäŋ tägaŋkaŋ eruk mäden Jerusalem kuŋkuro u nadäkaŋ yäk. 5 * Näka nadäŋ morekaŋ unita ini gäwetnayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täga gäwerirä nadäwayäŋ; Näk gubaŋi-ken Parisi ämа ude itkaŋ unitäŋo täktäki kudup iwarän täŋkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täŋo baga man u pidämi bumik upäŋkaŋ Parisi ämа täŋo baga man iwaräntäkta pipiri kubä täŋpen yäk. 6 * Täŋpäkaŋ näk apiŋo manken nepmaŋpä itat ŋo. Manken itat ŋonitäŋo mebäri ŋode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täŋ yämayäŋ yäŋkuko unita nadäkinik täŋpäŋ itsämäk täyat. 7 Imaka Anututä yäŋkehärom täwani unitäŋo bureni ahäŋirän kakta Isrel ämа äbot 12 ude yäpmäŋ daniwanitä ehutpäŋ kepma bipani Anutu iniŋ oretoret täk täkaŋ yäk. Ämа ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ŋo nämagut yäpmäŋ kuŋatkaŋ yäk. 8 Unita in ätu imata Anututä ämа kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikŋutneŋ yäŋ nadäk täkaŋ?
9 * Intä nadäk täkaŋ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biŋam kädet mebäri mebäri terak kaŋ täŋpa wawut yäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋkuronik. 10 Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk täŋkut. Bämop ämа intäjukun täŋpanitä nadäŋ naminŋirä Anutu täŋo kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täŋira ämа ekäni ekänitä kaŋ kumbut yäŋ yäŋirä näk imaka, täŋkentäŋpäŋ udegän yäk täŋkut yäk. 11 Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ-ken äroŋtäŋ kuŋpäŋ ämawebe mäyap yepmäŋitpäŋ däpmäk täŋkuronik. Ude täŋpewa Jesuta mäde ut iminŋpäŋ yäŋärok man iwerut yäŋpäŋ, ba bänepna wakiinik täŋpäpäŋ yotpärare banban it yäpmäŋ kukaŋ-ken u kuŋpäŋ ämawebe yabäŋ ahäŋpäŋ däpmäk täŋkuronik.
12 Ude yäŋpäŋ Poltä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Unita kadäni kubäta bämop ämа intäjukun täŋpanitä nadäŋ naminŋpäŋ iniken wäpi terak nepmaŋpä yäpmäŋ Damaskus yotpärare-ken kuŋkut. 13 Ämа ärowanina, Damaskus kuŋtäyiwa kädet miŋin kepma bämopi-ken peŋyäŋek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä näk ba notnayetä itkumäŋ-ken u peŋyäŋeŋkuk. Peŋyäŋek unitäŋo peŋyäŋekitä edap täŋo peŋyäŋeki irepmitkuk. 14 Peŋyäŋek täŋo kehärominitä nidäpmäŋ-pewän kumäntagän kome terak maŋ patkumäŋ. Maŋ patkaŋ Hibru man terak ämа kubätä ŋode näwet yabäŋkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.
15 Ude nadäŋpäŋ näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yäŋkuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayäŋ yäk. 16 Ude täk täyan upäŋkaŋ aku! yäŋ näwetkuk. Jop nämo ahäŋ gamitat. Epän ämana ude kuŋarenta iwoyäŋpäŋ ganiŋ kirewayäŋ ahäŋ gamitat yäk. Unita kuŋkaŋ imaka gäwoŋäretat ŋo, ba kämi gäwoŋärewayäŋ täyat unitäŋo biŋam api yäwettäŋ kwen yäŋ näwetkuk. 17 Näk jop gabäŋ äwaräkuk täŋira gäkŋa äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täŋ gaminеŋ. 18 * Ude näwetpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Näk epän ŋode täŋpenta ganiŋ kiretat yäk. Kuŋkaŋ ämawebe täŋo bänepi täŋpidäm taŋpäŋ yepmaŋpi bipmäŋ

* **26:5:** Plp 3:5-6 * **26:6:** Apos 23:6, 28:20 * **26:9:** Apos 8:3 * **26:18:** Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32

urani mäde ut iminŋäŋ bänepi sukureŋpeŋ peŋyäŋek-kengän api ämneŋ yäk. Ba äma waki Satan täŋo kehäromi peŋpäŋ Anutu näk-kengän api ämneŋ. Ude täŋirä näkä unitäŋo momini peŋ yämiŋira ämawebe ätu näka nadäkinik täŋpäŋ kudupi äworewani u yäpurärätpäŋ ukät penta api itneŋ yäŋ näwetkuk.

Pol epäni täŋo manbiŋam yäwetkuk

19 Poltä ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Äma ärowani Agripa, gäk
nadätan? Näk kunum gänaŋ nanik imaka kaŋkuro unitäŋo man nadäŋ
äwaräkuk nämo täŋkut yäk. Nämoinik! 20 * Imaka u kaŋkuro unitäŋo biŋam
Damaskus nanik jukun yäwet ahäŋkaŋ Jerusalem ämawebe ba Judia kome
päke u yäwet ahäŋkut yäk. Ba guŋ äbotken imaka, yäwet ahäŋkut. Man ŋode
upäŋ yäwet ahäŋtäŋ kuŋatkut; In bänepjin sukureŋpäŋ Anututa nadäkinik
täŋ iminеŋ. Täŋkaŋ bänepjin bureni sukurekamäŋ yäŋ yäwoŋärekta
kädet tägatäga täŋpeŋ kuŋat täkot. 21 * Man ude-ude upäŋ yäŋahäŋtäŋ
kuŋattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabäŋ ahäŋpäŋ nepmäŋitpäŋ
nutnayäŋ täŋkuŋ. 22 Upäŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ naminŋirän säkgämän
it yäpmäŋ äbätat. Unita apiŋo ŋo itpäŋ äma jopi ba äma ekäni ekäni in
bämopjin-ken itkaŋ imaka kaŋkuro u yäŋahäŋpäŋ täwetat yäk. Man inigän
kubäpäŋ nämo yäŋahätat. Man ŋo bian, profet ba Mosestä imaka ude api
ahäwek yäŋ yäŋahäwani ugänpäŋ yäŋahätat. 23 * Uwä ŋode yäŋkuŋ; Äma
Anututä ämawebeniye täŋkentäkta bian iwoyäwani u komi nadäŋpäŋ api
kumbeko upäŋkaŋ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek
yäŋ yäŋkuŋ. Täŋkaŋ Isrel ämawebe-ken ba guŋ äbotken unitä Anutu täŋo
peŋyäŋek täŋo biŋami api yäŋahäŋpäŋ yäwerek. Moseskät profet bianitä
ude yäŋkuŋ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

24 Pol man pen yäŋ irirän Festustä nadäwän waŋtäko man kehäromi
ŋode yäŋkuk; Pol gäk täŋguŋ taŋkaŋ ba yäŋ itan? Gäk nadäk-nadäk epän
mäyap täk täyan unita nadäk-nadäkka peŋ awähurirän guŋ man yäŋ itan!
25 Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo täŋguŋ täyat yäk.
Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. 26 * Eruk, intäjukun ämana
Agripa! Gäk man ŋo yäŋira nadätan unita nämo umuntaŋpäŋ man täga
gäwerayäŋ yäk. Gäk nadätan, imaka ŋo käbop nämo ahäŋkuk. 27 Unita
Agripa, gäk profet täŋo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat,
gäk nadäkinik täyan. 28 Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni
keräpi-tagän gäkä näk täga täŋpewi Jesuta nadäkinik täŋ imet? 29 Yäwänä
Poltä kowata ŋode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käroŋi unita näk
nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yäŋapik man yäŋira gäk ba
äbotkaye man ŋo nadäŋ itkaŋ ŋowä näkgän täga äworeneŋ. Täŋkaŋ yentä
kuroŋna pädät täŋpäŋ nepmaŋkuŋo ŋonita nämo yäyat!
30 Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täŋo kaŋiwat epän
äma u ba Benike ba äma itkuŋo u akuŋ-kireŋkuŋ. 31 * Akuŋ-kireŋpäŋ
äpämaŋ yäman kuŋkuŋ. Äpämaŋ kuŋkaŋ ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ;
Äma ŋoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäkta ba komi yotken kukta
bumik kubä nämo täŋkuk yäŋ yäŋkuŋ. 32 * Täŋpäkaŋ Agripatä Festus ŋode

---

* **26:20:** Mat 3:8 * **26:21:** Apos 21:30-31 * **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * **26:26:** Jon 18:20 * **26:31:** Apos 23:29, 25:25 * **26:32:** Apos 25:11

iwetkuk; Gäk äma ŋo iniŋ kireŋpewi täga äpämaŋ kunaŋipäŋ ini Näk Sisatä näkŋo man api nadäwek yäŋ yäŋkuk yäk.

27

Pol Rom kukta gäpe terak äroŋkuk

1 * Eruk, nin gäpe terak nipmaŋpä yäpmäŋ Itali komeken kukta tawaŋ peŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täŋo intäjukun äma kubä wäpi Julius u keri terak yepmaŋkuŋ. Julius u Sisa Augustus täŋo komi äma tawaŋken nanik. 2 * Ude täŋpäkaŋ eruk, Adramitium nanik täŋo gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäŋ kukaŋ-ken u kukta yäwänä uterak äroŋkumäŋ. Täŋpäkaŋ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuŋkumäŋ. 3 * Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäŋeŋirän Sidon yotpärare-ken ahäŋpäŋ Juliustä Polta kädet täga kubä ŋode täŋ imiŋkuk; Pol iniŋ kireŋpewän noriye kome uken nanikken päŋku ketem ba imaka imaka yäpuk. 4 Ude täŋpänkaŋ eruk, Sidon peŋpeŋ kunayäŋ täŋitna mänit taŋi piäŋirän gäpetä kukta täŋburut täna waŋtäko Saiprus järapi käda, mänit taŋi nämo piäŋkuk käda u äyäŋutkumäŋ. 5 Ude täŋkaŋ kumaŋ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weŋpeŋ Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. 6 Kome uken komi äma täŋo intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayäŋ täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋä nin yäŋnikŋat yäpmäŋ u gänaŋ äroŋkuk.

7 Täŋpänkaŋ kuŋkumäŋ. Mänit kehäromi kunayäŋ täŋkumäŋ käda piäŋkuko unita kwikinik kwikinik kuŋitna kepma ätu täreŋkuk. Gäpe täŋo epän äma komi pähap kubä täŋ yäpmäŋ kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyäŋutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyäŋutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäŋ. 8 Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäŋ.

9 Pipiri täŋtäŋ äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetkuk; 10 * Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäŋ täkamäŋ uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. 11 Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mähemi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. 12 Täŋpäkaŋ iwän mänit taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mänit kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

Mänit pähap kubä piäŋkuk

13 Eruk mänit bure käda äbuk. Mänit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yäŋkuŋ-ken u täga kune yäŋ nadäŋpäŋ eruk gäpe yen topuŋo uwä piräreŋpäŋ Krit gägäni kädagän kuŋkumäŋ. 14 Upäŋkaŋ kuŋtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä käpmäk käda äbuk.

* **27:1:** Apos 25:12 * **27:2:** Apos 19:29 * **27:3:** Apos 24:23 * **27:10:** Apos 27:22

15 Äbä piäŋ-iwat-pewän gäpe siwoŋgän kunayäŋ nadäŋkumäŋo ude täga
nämo kuŋkuk. Uruŋ käda kuŋkuk. Siwoŋi kukta täŋburut tawä waŋtäko
gäpeta watä epän peŋpäŋ jop irirä mänittä täŋyäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
16-17 Täŋyäkŋat yäpmäŋ kumaŋ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi
Kauda u bure kädagän kuŋkumäŋ. Kome unitä mänit kädet itpipiŋirän
eruk gäpe täpuri gäpe taŋitä bok wädäŋ yäpmäŋ kuŋarani u wädäŋ pewä
äbäkta pipiri pähap kubä täŋkä eruk wädäŋpena äbänä gäpe täŋo epän
ämatä wädäŋ päbä gäpe taŋi terak punin topuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe taŋitä
imärek yäŋpäŋ yen ätu topmäŋ täpäneŋkuŋ. Ba gäpetä Afrika kome dubin
mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo uterak däpän yewäpäŋ irek yäŋ
nadäŋpäŋ umuntaŋkuŋ. Unita gäpe täŋo tek wädäŋpewä äpäŋirän mänit
täŋo gärip terak kuŋkumäŋ. 18 Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko yäŋeŋirän
mänit pähap piäŋpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täŋo epän
ämatä tuŋum ätu butuŋpäŋ gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä äpmoŋkuŋ. 19 Äneŋi
kuŋitna kome bipuko yäŋeŋirän epän ämatä gäpetä iniken tuŋum tuŋum
butuŋpäŋ ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmoŋkuŋ. 20 Kepma bipani mäyap
kome dapuri ba guk täga nämo yabäŋkumäŋ. Mänit pähap unitä piäŋkaŋ
nin yäpmäŋpäŋ ŋo peŋpeŋ täŋkuk. Ude täŋtäyon ŋode nadäŋkumäŋ; Nin
ŋode täkamäŋ ŋowä kuduptagän paotnayäŋ yäŋ nadäŋkumäŋ.

21 Ude täŋkaŋ kepma mäyapta ämatä ketem nämo naŋkuŋo unita mäden,
eruk Poltä äma päke itkuŋo u bämopi-ken aku itpäŋ ŋode yäwetkuk; Not-
naye, in näkŋo man iwatpäŋ Krit kome nämo peŋpeŋ äbumäŋ yäwänäku
bäräpi ŋode nämo kaŋ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuŋum tuŋum ŋode nämo
ureŋ täna äpmokäneŋ yäk. 22 * Upäŋkaŋ näk ŋode täwetat; In bänep pidäm
nadäkot yäk. Imata, äma notninpak kubä nämo api pena datneŋ yäk.
Gäpe-tägän api wawek yäk. 23 Näk Anutu bureni täŋo äbotken nanik.
U iniŋoret täyat yäk. Anutu unitäŋo aŋeronitä bipani ahäŋ naminpäŋ
ŋode näwerak; 24 * Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäkä Sisa iŋamiken
kukta imaka kubätä kädet täga nämo api täŋpipiwek yäk. Anututä nadäŋ
gaminpäŋ äma gäpe terak itkaŋ ŋo kumän gäk ketka terak ganiŋ kiretak
yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk. 25 Aŋerotä man ude
näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa
nadäkinik ŋode täyat; Imaka näwerako udegän api täŋpek. 26 * Upäŋkaŋ
jop iritna mänittä piäŋpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u
gägäni-ken päŋku api waŋpäŋ irek yäk.

27 Eruk kepma 14 ude täreŋirän bipani uken mänit taŋitä piäŋpewän
gwägu taŋi wäpi Mediterenian u bämopi-ken oraŋtäŋ kuŋatkumäŋ. Eruk,
bipani bämop keräp taŋirän gäpe täŋo epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep
äbätak yäŋ nadäŋkuŋ. 28 Ude nadäŋpäŋ gwägu käroŋini kaŋpäŋ nadäkta
yen pewä äpmoŋkuk. Ude täŋpäŋ kaŋkuŋ; Gwägu täŋo käroŋini 40 mitas
ude. Eruk ätukät kuŋpäŋä yen äneŋi pewä äpmoŋpänä gwägu täŋo käroŋini
30 mitas ude kaŋkuŋ. 29 Ude kaŋpäŋ gäpetä päŋku mobä terak yäput
wekwek yäŋpäŋ umuntaŋkuŋ. Unita gäpe iŋit täpänewani yaräbok-yaräbok
tewä äpmoŋkuŋ. Ude täŋkaŋ kome bäräŋeŋ yäŋewän yäŋ yäŋkaŋ yäŋapik
epän täŋkuŋ. 30 Täŋpäkaŋ gäpe täŋo epän äma ätu gäpe peŋpeŋ kuna yäŋpäŋ
gäpe täpuri ukeŋo pewä äpmoŋkuk. Täŋkaŋ gäpe iŋit täpänewani ätu pewä
äpmokaŋ yäŋ nadäwut yäŋkaŋ jop ude täŋ-nikŋatkuŋ. 31 * Täŋirä yabäŋpäŋ

* **27:22:** Apos 27:10,31 * **27:24:** Apos 23:11 * **27:26:** Apos 28:1 * **27:31:** Apos 27:22

Poltä komi ämakät intäjukun ämani ŋode yäwetkuk; Äma ŋo gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneŋ! yäk.
32 Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täŋo yen madäŋ täkŋeŋpewä gwägu terak maŋirän oraŋ yäpmäŋ kuŋkuk.
33 Eruk, kome nämo yäŋeŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä ketem naŋput yäŋpäŋ Poltä man ŋode yäwetkuk; Kadäni käroŋi säkgämän nämo it yäpmäŋ äbäŋkaŋ ketem nämo naŋkuŋ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude iraŋ yäk.
34 * Unita ŋode peŋ täwetat; Ketem ätu naŋpäŋ täpänewut yäk. Nadäkaŋ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayäŋ yäk. In kumän-tagän täga itnayäŋ.
35 * Ude yäŋpäŋ käräga kubä yäpmäŋpäŋ äma itkuŋo u iŋamiken Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokätpäŋ naŋkuk.
36 Ude täŋirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpäŋ ketem ätu udegän yäpmäŋpäŋ naŋkuŋ.
37 Täŋpäkaŋ äma gäpe terak itkumäŋo u 276 ude.
38 Ketem naŋpä tägawäpäŋ eruk gäpetä pidäm tawän yäŋpäŋ ketem yäk ätu itkuŋo u gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä kuŋkuŋ.

Gäpe waŋkuk

39 Eruk yäŋeŋirän gäpe täŋo epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kaŋkuŋo upäŋkaŋ kome udeken yäŋ nämo nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kome kubä gäpetä täga äronaŋi bumik kaŋpäŋ gäpe u täga käwep yäpmäŋ päŋku pene yäŋ nadäŋkuŋ.
40 Ude nadäŋpäŋ gäpe iŋit täpänewani täŋo yeni madäŋpäŋ gwägu gänaŋ ugän peŋkaŋ yen gäpe iŋit iwarani täŋkehärom takta topuŋo u imaka, madäŋ täkŋeŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe täŋo tek äneŋi piräreŋkuŋ. Ude täŋpena mänittä piäŋpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yäŋ nadäŋkaŋ täŋkuŋ.
41 Ude täŋpäkaŋ upäŋkaŋ gäpe kuŋkä gägäni-ken nämo ahäŋkaŋ mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo uterak päŋku däpän yewäpäŋ itkuk, täga kunaŋi nämo. Täŋirän gwägu tokätpäŋ gäpe mädeni däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋkuŋ.
42 Ude täŋirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumaŋ paotpeŋ kuneŋ yäŋ nadäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpmäkta nadäŋkuŋ.
43 Upäŋkaŋ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Äma gwägu oraŋpäŋ nadäwani uwä gwägu gänaŋ intäjukun tubäpeŋpeŋ kukŋi udude kaŋ kut yäk.
44 * Täŋirä ätuwä gäpe täŋo päya kujat moräk-moräk itkaŋ ŋo yäpmäŋkaŋ gwägu gänaŋ tubäpeŋkaŋ uterak kukŋi udude kaŋ kut yäk. Ude yäwänkaŋ Juliustä yäŋkuko udegän täŋpeŋ kukŋi udude kuŋ moreŋkumäŋ. Täŋpäkaŋ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28

1 Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahäŋ moreŋpäŋ ŋode kaŋpäŋ nadäŋkumäŋ; Ŋo gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta.
2 * U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täŋ nimiŋkuŋ. Iwän mänit bumta täŋirän kome mähemtä kädäp ijiŋpäŋ yäŋnikŋat päŋku nipmaŋpä äŋäriŋpäŋ kom taŋkumäŋ.
3 Täŋkaŋ Poltä kädäp ätukät yäpmäŋ päbä pewän ijiŋkuŋ. Kädäp yäpmäŋ äbuko u gänaŋ gämok kubä parirän nämo kaŋkaŋ pewän jiwäkaŋ komi nadäŋpäŋä äbämaŋ päbä Pol keri-ken iŋgämän pewäpäŋ itkuk.
4 Täŋirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol keri-ken iŋgämän pewäpäŋ irirän kaŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; U kawut! yäk. Äma ŋowä

* **27:34:** Mat 10:30 * **27:35:** Mat 15:36; 1Ti 4:4-5 * **27:44:** Apos 27:22-25 * **28:2:** 2Ko 11:27

äma däpani käwep! Gwägu gänaŋ nämo kumako unita anutunin Yäpmäŋ Daniwanitä nämo kaŋ-korewayäŋ yäk. 5 * Upäŋkaŋ Poltä gämok u kwarut maŋpän kädäp gänaŋ äpmoŋpänkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahäŋ imiŋkuk. 6 Ämawebe Pol gupi maŋpän akwän käna yäŋkaŋ, ba kumäŋpäŋ maŋ parän käna yäŋkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahäŋirän kadäni käroŋi irä wawäpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Ŋowä anutu kubä! yäk.

7 Kome yotpärare itkuŋo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täŋo watä intäjukun äma wäpi Publius unitäŋo. Äma unitä nimagut yäpmäŋ ini yotken päŋku nipmaŋpäŋ kepma yaräkubä udeta watä säkgämän it nimiŋkuk. 8 Täŋkaŋ Publius nani uwä käyäm pähap ŋode täŋkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täŋkuk. Täŋirän Poltä dubini-ken kuŋpäŋä Anutu-ken yäŋapik man yäŋpäŋ keri gupi terak peŋirän uterakgän tägaŋkuk. 9 Ude täŋirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biŋam u nadäŋpäŋ Pol-kengän äbäŋirä u imaka, yäpän tägawäpäŋ yepmak täŋkuk. 10 Täŋpäkaŋ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täŋ nimik täŋkuŋ. Säkgämän täŋ nimiŋpäŋ kunayäŋ täŋitna kädetta imaka, täŋkentäŋ nimiŋkuŋ.

Pol kuŋatkä Rom kome ahäŋkuk

11 Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpäŋ Aleksadria nanik gäpe kubä terak äroŋkumäŋ. Gäpe uwä kome ugän it yäpmäŋ kuŋirän mänit kadäni täreŋkuk. Gäpe u iŋami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäŋo nanaki yarä täŋo wäranitä itkumän. 12 Uterak äroŋpeŋ kumaŋ päŋku Sirakus yotpärare-ken ahäŋpäŋ kepma yaräkubä ude itkumäŋ. 13 Itna täreŋirän Sirakus peŋpeŋ kumaŋ yotpärare kubä wäpi Rekium u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ patkumäŋo yäŋewänä mänit bure käda naniktä piäŋirän kome u peŋpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋtäŋgän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäŋkumäŋ. 14 Yotpärare uken äbot täŋpani ätu yabäŋ ahäŋkumäŋ. Yabäŋ ahänakaŋ ukät penta itta niwet yabäŋkuŋ. Täŋkaŋ kepma 7 ude ukät itkumäŋ. Itna täreŋirän yepmaŋpeŋ ninin kuroŋ kuŋkä eruk Rom yotpärare taŋi pähap u dubin ahäŋkumäŋ. 15 Rom nanik äbot täŋpani unitä ninta äbäkaŋ yäŋ biŋam nadäŋpäŋä kädet miŋin nibäŋpäŋ nimagutnayäŋ äbuŋ. Äbäŋpäŋ kome kubä wäpi Apius täŋo käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmaŋpani yot yaräkubä itkuŋ-ken uken nibäŋ ahäŋkuŋ. Nibäŋ ahäwäkaŋ Poltä yabäŋpäŋ bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwetkuk. 16 * Eruk Rom yotpärare äronakaŋ Rom gapmantä Pol nadäŋ iminpäŋ yot inigän kubä iniŋ kireŋkaŋ komi äma kubä watäni irekta teŋkuk.

Rom kome Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

17 * Eruk, Pol Rom kome ahäŋpäŋ kepma yaräkubä ude itkaŋ Juda täŋo äma ekäni ekänita yäŋpewän äbuŋ. Äbä käbeyä täŋ irirä man ŋode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täŋo wäpi yäpmäŋ äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täŋo täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upäŋkaŋ Jerusalem komi yotken nepmaŋpä Rom gapman keri terak itkut. 18 * Täŋpakaŋ Rom gapmantä näkŋo man u yäpmäŋ daniŋpäŋ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biŋam nämo

* **28:5:** Mak 16:18 * **28:16:** Apos 24:23 * **28:17:** Apos 25:8 * **28:18:** Apos 26:31

täŋkut. Unita naniŋ kireŋpewän jop äpämaŋ kukta nadäŋkuŋ. 19 * Upäŋkaŋ
Juda naniktä man u utkuŋ. Unita jide täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäŋkut;
Sisatä ini näkŋo man yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ kawän yäŋ yäŋkut. Täŋ,
man uwä Juda notnaye manken yepmakta yäŋpäŋ nämo yäŋkut. 20 *
Eruk notnaye, mebäri imata ŋo äbätat yäŋ täwerayäŋ yäŋpäŋ inta yäŋpewa
äbäkaŋ. Nadäkaŋ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämäŋpäŋ
kuŋatkumäŋ unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yäŋpäŋ topmäk-
topmäkken ŋo itat yäk.
21 Yäwänä ŋode iwetkuŋ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiŋam kubä
nämo pewä yäpmäŋ äbuŋ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä
nämo päbä niwetkuk yäk. 22 * Upäŋkaŋ gäkŋa u ba unita nadäk täyan
u yäŋahäŋiri nadänayäŋ yäk. Imata, nin ŋode nadäkamäŋ; Juda äbot
bämopnin-ken äbot kodaki ude ahäŋkuŋo unita ämawebe komeni komenitä
yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat täk täkaŋ yäk.
23 Ude yäŋpäŋ eruk käbeyä äneŋi täkta kepma kubä iwoyäŋkuŋ. Eruk
kepma iwoyäŋkuŋ-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän
äbä itkuŋ. Äbä iräkaŋ tamimaŋtä päŋku bipäda käroŋ päke uwä Poltä
Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epäni täk täyak unitäŋo manbiŋam
yäŋahäŋpäŋ yäwet yäpmäŋ kuŋkuk. Jesuta nadäkinik täŋ imut yäŋpäŋ
ehutpäŋ manbiŋam ätu Moses täŋo baga man ba man profettä kudän
täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. 24 Yäŋirän äma
ätutä nadäŋpäŋ Pol man siwoŋi yäyak yäŋ nadäŋkuŋ. Täŋ, ätutäwä unita
nadäkinik nämo täŋ imiŋkuŋ. 25 * Ude täŋpäŋ ini-tägän man wärät-
wärät yäŋtäŋ kuŋkä akumaŋ kunayäŋ täŋkuŋ. Akumaŋ kunayäŋ täŋirä
Poltä pengän ŋode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yäŋpäŋ
profet Aisaia u meni terak man bureni ŋode yäŋahäŋkuk;

26 *Gäk ämawebe äbot uken kuŋkaŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwet;*
Manbiŋam kadäni kadäni nadänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ unitäŋo mebäri
nämoinik api nadäwä tumneŋ.
Ba dapun käroŋ täŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ imaka bureni kubä
nämo api kaŋpäŋ nadäneŋ.
27 *Nämo, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täŋirä man nämo*
nadäk täkaŋ, ba dapuri imaka, täŋpipiŋkuŋ.
Ijiwä kwäpäŋ imaka u kaŋpäŋ mebärini kaŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ
uyaku bänepi äyäŋutpeŋ näkken äbäŋirä näkä äneŋi yäpa tägakäneŋ.
Upäŋkaŋ nämo! *Ais 6:9,10*

28-29 * Poltä ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Juda äma in, ket ŋode
nadäwut; Anututä yäpätägak epän täŋkuko uwä guŋ äbotta biŋam täyak yäk.
Unitä man u nadäŋpäŋ nadäkinik api täneŋ! yäk.
30 * Täŋpäkaŋ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki peŋkaŋ pat
täŋkuko ukengän it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ yarä täŋkuk. Ude täŋkaŋ ämatä
känayäŋ äbäŋirä yabäŋkaŋ äbäkotgän yäŋpäŋ yämagut täŋkuk. 31 * Yämagut
päbä yepmaŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epäni täk täyak
unita, ba Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit

---

* **28:19:** Apos 25:11 * **28:20:** Apos 24:15; Apos 26:6-7 * **28:22:** Apos 24:14 * **28:25:** Mat 13:14 * **28:28-29:** Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 * **28:30:** Apos 28:16 * **28:31:** Apos 28:23

täŋkuk. Man u yäŋahäkta umun kubä nämo nadäŋkuk, ba äma kubätä nämo iniŋ bitnäŋkuk. Ugän.

Rom
Anututä nin inita biŋam nimagutta nadäk tawaŋ peŋkuko unitäŋo manbiŋam

1 * Pol näk, Anututä Jesu Kristo täŋo epän ämagän aposoro kubä
ude iretta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. Iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko uwä Anutu
täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäŋira komeni komeni kwekta näk yäpmäŋ
daniŋkuk. 2 * Täŋpäkaŋ Manbiŋam Täga u api ahäwek yäŋ Anututä bian
profet yäwet-pewän kudän täŋirä Anutu täŋo man kudän kudupi uken
danik täkamäŋ. 3 * Kudän täŋkuŋo u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta
kudän täŋkuŋ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täŋo orani.
4 * Upäŋkaŋ kumbani-ken naniktä akuŋkuko unita siwoŋi kuŋat-kuŋat
täŋo Munapiktä U Anutu täŋo Nanaki, kehäromi pähap ikek yäŋ kwawak
niwoŋäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo. 5 * Täŋpäkaŋ Kristotä epän
täŋkuko uterak, ba unitäŋo wäpi biŋam ärowän yäŋpäŋ wäp aposoro yäput.
Näk ŋode täkta oraŋ naminŋpäŋ iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk; Näk guŋ ämawebe
komeni komeni Kristo unitäŋo biŋam yäwerira ätutä unita nadäkinik
täŋpäŋ gämori-ken kuŋatneŋta. 6 Täŋpäkaŋ Rom yotpärare-ken nanik in
imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biŋam itneŋta tämagurani.

7 * Eruk, man kudän ŋo, äbot Anututä gäripi-inik nadäŋ tamani, ba
siwoŋi kuŋatneŋta iwoyäwani Rom yotpärare-ken it täkaŋ inta kudän täyat.
Täŋpäkaŋ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo
uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäkta nadäŋkuk

8 * Eruk, pengän ŋode yäwa; Nadäkinikjin täŋo manbiŋam äma komeni
komenitä nadäwä täga täk täyak unita Jesu Kristota yäŋpäŋ Anutuna
bänep täga pähap iwet täyat. 9 * Nadäkaŋ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna
kuduptä Anututa watä epän täŋ iminŋpäŋ Nanaki täŋo manbiŋam yäŋahäk
täyat. Eruk, Anutu unitä nabäŋirän man ŋo täwera nadäwut; 10 * Anutu-
ken yäŋapik man yäk täyat uwä inta nikek wari wari iwet täyat. Täŋpäkaŋ
kubä iwet täyat uwä ŋode; Anutuna nadäŋ naminŋiri kädet kubä ahäwänä
Rom äbot täŋpani-ken kaŋ kwa yäŋ iwet täyat.

11 Nadäkaŋ? Gäripna taŋi uwä in tabäkta nadätat. Inken äreŋpäŋ iron
ätu Kudupi Munapik-ken nanik täŋkentäŋ tamapäŋ kehärom taŋpäŋ kaŋ
irut yäŋ nadätat. 12 Ba ŋode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin
täŋo bureni kowat iwoŋärewän täŋpäŋ bänepnin täŋpidäm tak täne. 13 *
Upäŋkaŋ notnaye, mebärinata täŋguŋ täneŋo udeta ŋode täwetat; Guŋ
ämawebe ätuken epän täŋira Ekänita biŋam täk täkaŋ udegän inken äreŋpäŋ
bämopjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upäŋkaŋ ärewayäŋ täŋira
imaka imaka ätutä kädet täŋpipiŋ namik täkaŋ. 14 Näk Grik ämawebe
ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma
guŋguŋi u kudup, watä epän täŋ yämikta yäŋ namani. 15 Mebäri unita

---

* **1:1:** Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 * **1:2:** Rom 16:25-26; Tai 1:2 * **1:3:** Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4:** Apos 13:33 * **1:5:** Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nam 6:25-26; 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 * **1:8:** 1Te 1:8 * **1:9:** Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te 2:5,10 * **1:10:** Apos 19:21; Rom 15:23,32 * **1:13:** Apos 19:21; Jon 15:16

Rom äbot täŋpani in Manbiŋam Täga ŋo täwet ahäkta bänepna kädäp ijik täyak. 16 * Näk Manbiŋam Täga unita nadäŋira imaka mäyäki nikek nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täŋo kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmak täyak. Ämawebe manbiŋam u nadäŋpäŋ iyap tänayäŋ täŋo uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Manbiŋam u Juda äbotken naniktä jukun nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ u punin terakä guŋ äbotken naniktä nadäkta yäwani. 17 * Manbiŋam Täga unitä kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u kwawak niwoŋäretak. Uwä ŋode; Anutu iŋamiken siwoŋigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä äma u siwoŋi äma yäŋ api yäŋtäreŋ yämek. Unitawä ŋode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biŋam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

18 * Ämawebetä Anutu mäde ut iminkaŋ kädet wakiwaki iwatpäŋ Anutu täŋo man bureni yejämäk täkaŋ. Unita Anutu kunum gänaŋ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkaŋ. 19 * U mebäri ŋodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peŋ yämiŋkuko unita mebärini ätu ämatä nadänaŋi u nadäk täkaŋ. 20 * Anutu u ämatä känaŋi nämo upäŋkaŋ kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken yäput peŋpäŋ imaka mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋo unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäŋ kwawak yäŋahäŋ yäpmäŋ äbätak. Kwawak yäŋahäŋirän äma kuduptagäntä kaŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbuŋonitä apiŋo nin udegän kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ŋode täga nämo yäwek; Näk Anutu täŋo mebäri nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäŋ täga nämo yäwek. Nämoinik!

21 * Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ upäŋkaŋ nadäwä Anutu nämo itak bumik täŋpäpäŋ, nämo oraŋ imik täkaŋ, ba bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ. Nämo, nadäk-nadäki peŋ awähutpäŋ jopi ude täŋpäŋ guŋ bureni täŋkuŋ. Ude ririrä bipmäŋ uranitä nadäk-nadäki uwäk täŋpäŋ yepmaŋkuk. 22 * Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nikek yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ nämoinik! U guŋ itkaŋ. 23 * Anutu paot-paori nämo unitäŋo wäpi pähap iniŋ oretnaŋipäŋ komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäŋo wärani oraŋ yämik täkaŋ.

24 * Ude täk täkaŋ unita Anututä yabäŋ äwaräkuk täŋirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäŋ gärip waki pewä ahäwäpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täŋpän täŋpäŋ bänepi gupi täŋpäwak täkaŋ. 25 * Täŋkaŋ Anutu täŋo mebäri kwawak itkuko u peŋpäŋ jop manmanta nadäwä bureni täŋpäpäŋ kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniŋ oretpäŋ watä epän täŋ yämiŋpäŋ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkaŋ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäŋ akuk tänaŋi! Bureni!

26 Täŋpäkaŋ ämawebe Anutu mäde ut iminkuŋo uwä Anututä yabä kätäŋirän iniken gärip iwatpäŋ ämatä nämo tänaŋi pewä ahäk täkaŋ. Wära!

---

* **1:16:** Sam 119:46; Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 * **1:17:** Rom 3:21-22; Hab 2:4 * **1:18:** Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 * **1:19:** Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 * **1:20:** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3 * **1:21:** Efe 4:17-18 * **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23:** Lo 4:15-19; Sam 106:20 * **1:24:** Apos 14:16 * **1:25:** Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5

Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peŋ yämiŋkuko u irepmitpäŋ kudän nämo tänaŋi webe noriye-kät kowat täŋpän täk täkaŋ. 27 * Täŋpäkaŋ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäŋpäŋ kaŋgärip täŋo kädäpitä täŋpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkaŋ. Ude täŋirä peŋawäk täŋo kowata iniken gupi bänepi bok täŋpäwak täkaŋ.

28 Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täŋo mebäri nadäŋkaŋ upäŋkaŋ jop nadäŋ ärowani täŋ imik täkaŋ unita Anututä mäde ut yämiŋpewän nadäk-nadäki paoräpäŋ imaka nämo tänaŋipäŋ täk täkaŋ. 29 Ude täŋpäŋ imaka waki mebäri mebäri kudup ŋode täŋ morek täkaŋ; Nadäŋ-gärip waki, ämäŋi täktäk, peŋawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumäŋ-kumäŋ urut, iwan kowata kowata, yäŋ-yäkŋarani ba jopman yäkyäk unitä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak. 30-31 Ba yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täŋ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmäŋ ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meŋnan täŋo man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämo kuŋat-kuŋat, butewaki nämo nadäŋkaŋ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo. 32 Anututä äma kädet udewani täŋpani uwä paot-paotta biŋam täkaŋ yäŋ yäwani u nadäŋkaŋ upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ pen täk täkaŋ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täŋirä oret yämik täkaŋ.

2

Anututä man epän siwoŋi täk täyak

1-3 * Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täŋpani unita kowata api yämek. Täŋkaŋ kowata yämayäŋ täyak uwä siwoŋi api yämek yäŋ nadäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ äma gäk, jide täŋpäŋ gäkŋaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udewani täŋirä yäpmäŋ danik täyan uwä gäkŋaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayäŋ. Yäpmäŋ danik täyan udegän gäkŋa täk täyan. Äma udewani täŋpani yäpmäŋ danik täyan upäŋkaŋ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabäŋ koreŋirän kowata api irepmiret yäŋ nadätan? Nämoinik! 4 * Täŋpäkaŋ Ekänitä iron pähap täŋpäŋ bänepka äyäŋut yäŋpäŋ gäk gabäŋ koreŋpäŋ kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyäŋutta ude oraŋ gamik täyak u nämo nadätan? 5 Upäŋkaŋ bänepka nämo äyäŋutkaŋ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täŋo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buŋät yäpmäŋ äroŋiri Anutu täŋo kokwawak kadäni pähapken Anutu täŋo yäŋtärek man siwoŋi kwawak ahäŋirän kokwawak päke unitä ijiŋpäŋ api gewän kumben.

6 * Ŋode nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduptagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. 7 * Äma kudän tägatäga pen täŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ irit paot-paori nämo, wäpi biŋam ba orakorak ikek u kaŋ-ahäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä irit kehäromi api yämek. 8 Täŋ, äma initagän nadäŋpäŋ man bureni mäde ut imiŋpäŋ täŋpäwak täŋo man buraminayäŋ täŋo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaŋ-ahäneŋ. 9 * Anututä waki täŋpani kuduptagänta bäräpi taŋi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. 10 Upäŋkaŋ äma kudän tägatäga tänayäŋ täŋo u

---

* **1:27:** Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1-3:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15 * **2:6:** Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 * **2:7:** 2Te 1:8 * **2:9:** Rom 1:16

kuduptagänta orakorak, wäp biŋam ba kwini terak irit api yäpneŋ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek.
11 * Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmäŋ daniwek. Nämo,
u iniken nadäk-nadäk siwoŋi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guŋ
äbotken nanik bok api yäpmäŋ daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

12 Uwä ŋode; Äma äbot Moses täŋo baga man nikek nämotä kuŋatkaŋ
waki täk täkaŋ u kudup, baga mani nämo upäŋkaŋ momini uterak
api paotneŋ. Täŋpäkaŋ äma äbot baga man nikektäwä waki täk täkaŋ
u kudup Moses täŋo baga mantä mebärini kwawak yäŋahäŋirän paot-
paotta biŋam api yäpmäŋ daninen. 13 * U imata, baga mantä ini täŋpewän
äma kubä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän
nadänayäŋ täŋo uwä Anututä yabäŋirän siwoŋi ämawebe nämo api täneŋ.
Nämo, nadäŋpäŋ buraminayäŋ täŋo uyaku, siwoŋi yäŋ api yäŋtäreŋ
yämek. 14 * Täŋpäkaŋ äma ätu guŋ äbotken nanik, Moses täŋo baga man
nämo nadäwanitä iniken nadäk terak baga man täŋo käderi iwatpäŋä,
Moses täŋo baga mani nämo upäŋkaŋ baga man nadäwani bumik äworek
täkaŋ. 15-16 * Ude täŋirä baga man bänepi-ken kudän täwani yäŋ kwawak
niwoŋärek täyak. Eruk, baga man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput
täyak. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken bänep nadäk-nadäkitä yäpmäŋ äyäŋutpäŋ
täga täyan yäŋ ba waki täyan yäŋ api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu
Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäŋo mebäri
kwawak api pewek. Bureni, biŋam man näkä yäŋahäk täyat uterakgän api
ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

17 * Eruk, in wäpjin Juda äma yäŋ yäk täkaŋ unita jide täwerayäŋ? Intä
Moses täŋo baga man terak yeŋgämä pek täkaŋ. Ude täŋkaŋ nin Anutu
dubini-ken irani yäŋ biŋam yäk täkaŋ. 18 Täŋkaŋ kädet Anututä gäripi
nadäk täyak u nadäk täkaŋ, ba unitäŋo baga man täwetpäŋ täwoŋärek
täŋpani unita imaka siwoŋi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkaŋ.
19-20 * Ude täŋkaŋ ŋode nadäk täkaŋ; Baga man iŋit täkamäŋ unitä nadäk-
nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri
tumbani täga yämagutne, ba bipmäŋ urani-ken irani täŋo peŋyäŋek uwä
nin yäŋ nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ ämawebe guŋguŋi, ba ironiroŋi man bureni
täŋo kädet siwoŋi u yäwetpäŋ yäwoŋärek täga täne yäŋ nadäk täkaŋ. 21 *
Eruk jide? In ude nadäŋpäŋ äma ätu Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋkaŋ injinken bänepjin nämo yäwet täkaŋ. Kubota nämo täneŋ yäŋ
yäwetkaŋ injin kubota täk täkaŋ. 22 Ba yanäpi täŋpanitä kubokäret nämo
tädeŋ yäŋ yäwetkaŋ injin kubokäret kädet iwat täkaŋ. Ba anutu jopi
nämoinik nadäŋ yämineŋ yäŋ yäwet täkaŋ upäŋkaŋ in guŋ äma täŋo kudupi
yotta yabäŋgärip täŋpäŋ tuŋumi kubota täk täkaŋ. 23 Nin baga man
nadäwani yäŋ biŋam yäk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo kädet irepmit täkaŋ
uwä wäpi iniŋ iwet täkaŋ. 24 * Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani
kubä ŋode unitä bureni täyak; Juda äma intäŋo mebärita yäŋpäŋ guŋ ämatä
Anutu yäŋärok iwet täkaŋ.

---

* **2:11:** Efe 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13:** Mat 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14:** Apos 10:35 * **2:15-16:** 2Ti 2:8 * **2:17:** Jem 2:19 * **2:19-20:** 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 * **2:21:** Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 * **2:24:** Ais 52:5; Ese 36:20

25 * Nin gupnin morӓk madӓwani unita Anututa biŋam tӓkamӓŋ yӓŋ biŋam yӓk tӓkaŋ upӓŋkaŋ ŋode tӓwera nadӓwut; Moses tӓŋo Baga man iwatpӓŋ kuŋatnayӓŋ tӓŋo uyaku gupjin morӓk madӓwani u Anututӓ kawӓn imaka bureni kubӓ api tӓŋpek. Tӓŋ, baga man kubӓ irepmitnayӓŋ tӓŋo uwӓ gupjin terak kudӓn itak u bureni nӓmo, nӓmo tӓŋpani bumik api tӓŋpek. 26 * Tӓŋpӓkaŋ man unitӓŋo kukŋini ŋode pӓtak; Guŋ ӓma kubӓ gupi morӓk nӓmo madӓwanipӓŋ baga man tӓŋo kӓdet iwarayӓŋ tӓko uwӓ Anututӓ kawӓn gupi morӓk madӓwani ude api ӓworewek. 27 Nadӓkaŋ? In Juda ӓbot Moses tӓŋo baga man nikek ba gupjin morӓk madӓwani upӓŋkaŋ inӓ baga man u irepmitnayӓŋ tӓŋo uwӓ, ӓma gupi morӓk nӓmo madӓwanitӓ baga man tӓŋo kӓdet u iwatnayӓŋ tӓŋo uwӓ mebӓrijin kwawak api pewӓ ahӓneŋ.

28 * Tӓŋpӓkaŋ Juda ӓma bureni u ӓma jidewani? Ba gup morӓk madӓwani bureni u jidewani? Ӓma iŋami dapun Juda tӓŋo iŋam dapun ikek u nӓmo, ba gupi-tӓgӓn Anutu tӓŋo kudӓn yӓpmӓŋ kuŋat tӓkaŋ u nӓmo! 29 * Nӓmoinik! Juda ӓma bureni uwӓ ӓma Juda tӓŋo nadӓk-nadӓk bӓnepitӓ yӓpmӓŋ kuŋarani. Ba ӓma Anutu tӓŋo kudӓn bӓnepi-ken tӓŋpani u. Kudӓn uwӓ Munapiktӓ tӓŋpani, baga man terak gupi morӓk madӓk-madӓk u nӓmo. Ӓma udewani uwӓ ӓmatӓ nӓmo kӓwep oraŋ yӓmineŋ. Upӓŋkaŋ Anututӓ ini oraŋ yӓmik tӓyak.

3

Anutu nadӓk siwoŋigӓn iŋit tӓyak

1 Unita, yӓŋyabӓk kubӓ ŋode; Jide? Juda ӓma uwӓ ӓma gӓgӓni pӓke ukӓt uterakgӓn itkaŋ? Ba gupi morӓk madӓk-madӓk u imaka bureni nӓmo? 2 * Ude nӓmo! Juda ӓma u imaka mӓyap yӓniŋ kirewani. Anututӓ Juda nanikta iniken manbiŋam mebӓri mebӓri yӓwetpӓŋ yӓwoŋӓrek tӓŋpewӓn manbiŋam unitӓŋo mӓhemi dӓkŋeŋkuŋ. 3 * Upӓŋkaŋ Juda ӓbot ӓtu uwӓ man u mӓde ut imiŋpӓŋ Anututa nadӓŋ imikinik nӓmo tӓŋkuŋo unita jide? Ude tӓŋkuŋo unita Anututӓ udegӓn, iniken man bian yӓŋkuko u nӓmo iwatpӓŋ Juda ӓma u mӓde api ut yӓmek? 4 U nӓmotӓ nӓmoinik! Ӓma kuduptagӓn jop manman yӓkyӓk tӓŋo mӓhemi itneŋo upӓŋkaŋ Anutu u inipӓrik, yӓwӓn bureni ahӓwani mӓhemi itkukotӓ api it yӓpmӓŋ ӓrowek. Unita man kudӓn kubӓ ŋode pӓtak;

Gӓk man yӓŋiri ӓmatӓ u man bureni-inik yӓŋ kaŋ nadӓwut!
Ba yӓŋtӓrek mankatӓ burenigӓn api ahӓwek. *Sam 51:4*

5 Nin nadӓkamӓŋ; Waki tӓktӓknintӓ Anutu u siwoŋi-inik yӓŋ kwawak pena ahӓk tӓyak. Eruk, mebӓri ude pӓtak u bureni tӓŋpӓwӓ Anututӓ wakinin tӓŋo kowata tӓga niminaŋi nӓmo yӓŋ tӓga yӓne? (Man ŋowӓ ӓma tӓŋo nadӓk-nadӓk terak yӓyat.) 6 Ude nӓmoinik yӓne! Momita kowata yӓmik-yӓmik kӓdet siwoŋi nӓmo pӓreko uwӓ jide tӓŋpӓŋ Anututӓ komen ӓmawebe tӓŋo tӓktӓk tӓga yӓpmӓŋ daniwek?

7 Tӓŋpӓkaŋ ӓma kubӓtӓ ŋode kӓwep yӓwek; Nӓkŋo jopman yӓkyӓknatӓ Anutu u man siwoŋigӓn yӓwani yӓŋ kwawak pewӓn ahӓŋirӓn wӓpi biŋam taŋi yӓpmӓk tӓyak. Unita Anututӓ jideta nӓka waki tӓŋpani yӓŋ nӓwet

* **2:25:** Jer 4:4, 9:25 * **2:26:** Gal 5:6 * **2:28:** Jon 7:24, 8:39 * **2:29:** Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * **3:2:** Sam 147:19-20; Rom 9:4 * **3:3:** Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13

täyak? 8 * Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ŋode yäweko ude bumik; Eruk, waki täŋitna, kädet siwoŋi kaŋ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäŋupit täyat. Man ude yäk täkaŋ unita kowata waki yäpmäkinik täŋirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoŋi kädet irepmirani

9 * Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäŋ ninin pärik kubä itkamäŋ ba jide? Nämoinik! Yämäŋo udegän, Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäŋ.
10 * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä siwoŋi nämoinik kuŋat täyak.
11 *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuŋat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämo täk täkaŋ.*
12 *Ämawebe kuduptagän siwoŋi kädet mäde ut imiŋpäŋ wakinik täŋkuŋ. Wära! Kubätä imaka siwoŋi kubä nämo täk täyak. Nämoinik!* *Sam 14:1-3*
13 * *Meni käbäŋ taräki, äma kumbani täŋo käbäŋ ude. Menitä jop mangän yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ uwä komigämän, gämok meni ude.* *Sam 5:9*
14 *Meni jinomtä man jägämi, täŋpäwak man pewä ahäk täkaŋ.* *Sam 10:7*

15 * *Täŋkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.*
16 *Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.*
17 *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ.* *Ais 59:7,8*
18 *Täŋpäkaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ.* *Sam 36:1*

19 Eruk, nin ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo baga man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebärinin kwawak peŋ nimiŋirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduptagän Anutu iŋamiken mominin nikek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäŋ. 20 * Mebäri unita baga man kädet iwat-iwat unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwoŋ tawäpäŋ nipmaŋpek. Nämo, baga man unitäwä mominin kwawakgän niwoŋärek täyak.

Anutu iŋamiken siwoŋi iritta man

21 * Upäŋkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwatpäŋ ämawebe iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmak täyak u kwawak ahätak. U baga man iwat-iwat kädet terak nämo. Täŋpäkaŋ manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäŋahäwani unitä Anutu täŋo täktäk kädet ŋonita yäŋahäwani. 22 * Täktäk kädet uwä ŋode; Ämawebe kuduptagän Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämo. 23 * Nämoinik, ämawebe nin kuduptagän momi täŋpani unita Anutu peŋyäŋek mähemi ukät kunum gänaŋ bok itnaŋi nämo. 24 * Upäŋkaŋ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täŋ nimiŋkuko uterak

* **3:8:** Rom 6:1,15 * **3:9:** Rom 1:18–2:24; Rom 3:23 * **3:10:** Sam 53:1-3; Sav 7:20 * **3:13:** Sam 140:3 * **3:15:** Snd 1:16 * **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 * **3:21:** Apos 10:43 * **3:22:** Rom 1:17; Gal 2:16 * **3:23:** Rom 3:9, 5:2 * **3:24:** Rom 5:1; Efe 2:8

siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiŋkuk. 25 * Täŋpäkaŋ Anututä iniken kokwawak täŋpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwoŋi iwatpäŋ momi täŋo kowata däpmäŋ tärek täyak yäŋ kwawak niwoŋäreŋkuk. Täŋpäkaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbuk. 26 Yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbätäŋgän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta kädet siwoŋi kubä pewän ahäŋkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anutu ini uwä siwoŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

27 * Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwoŋi unita Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäŋ biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä baga man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäŋ nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. 28 * Bureniinik, Anutu iŋamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ, baga man iwat-iwat kädet uterak nämo. 29 * Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäŋ täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuwä u guŋ äbot täŋo bok. 30 * Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

31 * Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo baga man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

1 Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo? 2 Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. 3 * Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. *Stt 15:6*

4 * Nin ŋode nadäkamäŋ; Äma epän täŋpäŋ gwäki yäpmäk täkaŋ unita iron yäŋ nämo yäk täkamäŋ. Nämo, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk täkaŋ. 5 Upäŋkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki

* **3:25:** Efe 1:7 * **3:27:** 1Ko 1:31 * **3:28:** Gal 2:16 * **3:29:** Rom 10:12 * **3:30:** Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20 * **3:31:** Mat 5:17; Rom 8:4 * **4:3:** Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23 * **4:4:** Rom 11:6

ude Anututä siwoŋi äma yäŋ täga nämo iwerek. Unita äma u jide täŋpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämani unita nadäŋ imikinik täŋpek. Ude täŋpeko uwä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imek.
6 Man unita Devittä yäŋ-kentäŋpäŋ udegän yäŋkuk. Äma kubäkubä Anututä unitäŋo täktäki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ nämo, siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋirän oretoret nadäk täkaŋ unita man ŋode yäŋkuk;

7 *Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋpäŋ yejämäŋirän äma udewani gäripi nadäwek.*
8 *Bureni, Anututä äma unitäŋo momita mäde ut imiŋirän äma udewani oretoret täŋpek.* *Sam 32:1,2*

9 * Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneŋ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guŋ äbotken naniktä udegän täga täneŋ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ŋode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yäŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. 10 Täŋkaŋ Abraham jide ririrän Anututä siwoŋi äma yäŋ iwetkuk? Gupi moräk madäwanipäŋ ba nämo madäwanipäŋ ririrän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madäŋkaŋ itkuk-ken ugän Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. 11 * Ude iweränkaŋ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madäŋkuk. Gupi moräk madäŋkuko uwä wärani kubä, kwawak ŋode iwoŋärekta; Nadäkinik intäjukun täŋkuko uterak Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madäŋkaŋ Anututa nadäkinik täŋirä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u kuduptagän täŋo orani pähap. 12 * Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäŋo orani pähap. Upäŋkaŋ gupi moräk madäwani unitägän täŋpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madäŋkaŋ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täŋkuko udegän täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita yäŋpäŋ orani yäŋ täga yäneŋ.

Anutu täŋo yäŋkehäromtak man u bureni

13 * Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yäŋkehäromtak man ŋode yäwetkuk; Kome pähap ŋo inta biŋam api taniŋ kirewet yäŋ yäwetkuk. Täŋpäkaŋ yäŋkehäromtak man yäwetkuko u Abraham baga man buraminpäŋ iwarän täwani ude yäŋpäŋ nämo yäŋkuk. Nämoinik, u Anututa nadäkinik täŋkukuo u terak siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imani unita yäŋpäŋ yäŋkehäromtak man u yäwetkuk. 14 * Täŋpäkaŋ baga man iwatiwat kädet uterakgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneŋo u bureni täŋpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täŋpek. Täŋirän Anutu täŋo yäŋkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täŋpek. 15 * U imata, baga man uwä Anutu täŋo kokwawak pewän ahäk täkaŋ, ämatä baga u kudup täga nämo buramik täkaŋ unita. Täŋ, baga man nämo ireko uwä baga irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

16 * Unita ŋode yäna; Anututä imaka nimikta yäŋkehärom taŋkuko u, bänep iron terakgän api yäpneŋ yäŋ niwoŋärekta, ba Abraham täŋo oraniye bureni mäden ahänayäŋ täkaŋ u kuduptagäntä täga api yäpneŋ yäŋ niwoŋärekta nadäkinik täktäk kädet u pewän ahäŋkuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku, baga man täŋo nanakiye-tägän täga yäpmäŋkäneŋ.

* **4:9:** Rom 4:3 * **4:11:** Stt 17:10-11 * **4:12:** Mat 3:9 * **4:13:** Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 * **4:14:** Gal 3:18 * **4:15:** Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 * **4:16:** Gal 3:7

Upäŋkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap. 17 * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yäŋkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋkuko u iŋamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipäŋ yäŋpewän ahäwani.

18 * Täŋpäkaŋ imaka ahäkta Anututä yäŋkehärom taŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upäŋkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäŋ nadäŋkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahäŋirän Anututä ŋode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahäŋ bumbum api täneŋ. 19 * Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋirän gupita nadäŋirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruŋ it yäpmäŋ äbäŋirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuk. Upäŋkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. 20 Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadäŋkuk. Nämoinik, u nadäkiniki täŋkehärom taŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk. 21 Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Anutu yäŋkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäŋ nadäkinik täŋkuk. 22 * Ude nadäŋkuko unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ iniŋkuk.

23 Täŋpäkaŋ “siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ iniŋkuk”, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yäŋkuk. 24 * Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko unita nadäkinik täk täkamäŋ unita nikek bok yäŋkuk. 25 * Täŋpäkaŋ Jesu u momininta yäŋpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani.

5

Oretoret inipärik kubä

1 * Eruk, nadäkinikninta yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamäŋ. 2 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäŋ uwä Jesutä nadäkiniknin unita yäŋpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämäŋkamäŋ! 3 * Ba ugän nämo. Bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamäŋ. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahäŋ nimik täkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. 4 Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän ämа bureni äworek täkamäŋ. Eruk, ämа bureni äworeŋpäŋä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamäŋ; Imaka iwoyäŋ nimani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ. 5 * Täŋpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoinik täk täyak. Nämo, unita yäŋpäŋ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamäŋ. U imata,

* **4:17:** Stt 17:5; Ais 48:13 * **4:18:** Hib 11:1; Stt 15:5 * **4:19:** Stt 17:17 * **4:22:** Stt 15:6 * **4:24:** Rom 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25:** Ais 53:4-5; 1Ko 15:17 * **5:1:** Rom 3:24,28; Rom 4:24 * **5:2:** Efe 2:18, 3:12 * **5:3:** Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5:** Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19

Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ Munapiki jop niniŋ kireŋkuk. Täŋirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahäŋ nimiŋkuk.

6 Täŋpäkaŋ nin ninin täŋkentäkta kehärominin kubä nämo pat nimänpäŋ
ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yäŋpäŋ kadäni siwoŋi-ken
kumbuk. 7 Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimiŋkuk, nintä
tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäkta yäŋpäŋ
iniken gupi kumäkta täga nämo iniŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä
täŋkentäkta äma kubätä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ iniken gupi kumäkta
käwep iniŋ kirewek. 8 * Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen
iritna nin täŋkentäkta kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode
niwoŋäretak; Anutu nadäŋ nimikinik täk täyak.

9 * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo nägärita yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe
yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; U täŋkentäŋ
nimikinik täŋirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmitne.
10 * Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan täŋpäŋ ir-
itna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken
bänep kubägän irit kädet pewän ahäŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep
kubägän kuŋat täkamäŋ unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api
nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak taŋkuko
itak unita yäŋpäŋ. 11 Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yäŋpäŋ
inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahäŋkuko unita Anututa
oretoret pähap nadäk täkamäŋ.

Kumäŋ-kumäŋ ba Irit kädet täŋo manbiŋam

12 * Täŋpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä
kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumäŋ-kumäŋ wädäŋ yäpmäŋ
äbuk. Täŋpäkaŋ kumäŋ-kumäŋtä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kudup-
tagän momi täŋpani unita. 13 * Täŋpäkaŋ Moses täŋo baga man nämo
itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopäŋ baga man
nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täŋo wäpi
nämo yäpmäŋ daniŋ yämik täŋkukonik. 14 * Nämo, u Adam täŋo noriye
unita kumbuŋ. Yäput peŋpäŋ Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täŋo
kadäni-ken kumäŋ-kumäŋtä ämawebe kudup koreŋkuk. Täŋpäkaŋ Adam
uwä Anutu täŋo jukuman irepmitpäŋ kumbuk. Täŋ, ämawebe momi
Adamtä täŋkuko udegän nämo täŋpani u imaka, kumäŋ-kumäŋtä koreŋkuk.
Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäŋ täŋkuko unitäŋo
wärani.

15 Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap u ba Adam täŋo momi uwä kubägän
nämo. Nämoinik, u inigän inigän. Äma kubä unitäŋo momitä ämawebe
kuduptagän-ken kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuk. Ude upäŋkaŋ iron
pähap Anututä pewän ahäŋkuko uwä ärowani-inik. U kumäŋ-kumäŋ täŋo
kehäromi irepmitpäŋ ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik,
äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäŋo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit
kehäromita biŋam täŋkuŋ. 16 Täŋpäkaŋ Adamtä momi kubägän täŋirän
manken iritta biŋam täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap uwä inipärik
kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmäŋ äbäŋirä iron pähap u ahäŋkuk.

---

* **5:8:** Jon 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9:** Rom 1:18, 2:5,8 * **5:10:** Rom 8:7-8 * **5:12:** Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 * **5:13:** Rom 4:15 * **5:14:** 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45

Iron pähap ahäŋkuko unitä momi ämawebe u Anutu iŋamiken siwoŋigän itta kädet pewän ahäŋkuk. 17 Eruk äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä momi täŋkuko uterak kumäŋ-kumäŋtä äma kuduptagänta ärowani täŋ yämiŋkuk. Täŋ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täŋkuko unitäŋo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ŋode; Ämawebe Anutu täŋo iron tokŋek yäpmäŋirä Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täŋo epän terak imaka kuduptagänta intäjukun it yämiŋpäŋ kehäromi nikek kuŋat täkaŋ.

18 * Unita Adam täŋo momi kubätä ämawebe kuduptagäntä täŋpän wawäpäŋ Anutu täŋo manken iritta biŋam täŋkuŋo udegän, äma kubä täŋo epän siwoŋitä momi täŋo topmäk-topmäk däpmäŋ däkŋeŋpäŋ ämawebe kuduptagänta Anutu iŋamiken siwoŋi itpäŋ irit kehäromita biŋam itta kädet täwitkuk. 19 * Ba äma kubätä Anutu täŋo jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmaŋkuk. U udegän äma kubätä Anutu täŋo jukuman buraminkuko uterak ämawebe mäyap siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämani ude api itneŋ.

20 * Unita Moses täŋo baga manta jide yänayäŋ? Ŋode; Momi bumta tokŋeŋ pätneŋta baga man uwä ahäŋkuk. Upäŋkaŋ, ämawebe momi bumta täŋirä Anututä momi unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäŋkuk. Momi täktäktä Anutu täŋo iron u täga irepmitnaŋi nämo. Nämoinik. 21 * Momi täktäktä kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuko unitä intäjukun itkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähaptä nin iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ nipmaŋpäŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäŋ nimiŋkuk. Ude täŋkuko unita apiŋowä Anutu täŋo irontä irepmitpäŋ intäjukun ärowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäŋ?

1 * Unita man ŋode täga yänaŋi ba nämo? Nadäkinik täŋpani nin gwäk pimiŋpäŋ momi täŋ yäpmäŋ kuŋitna Anututä iron taŋpäŋ yäpätägak epäni pen täk täyon? 2 * Ude yänaŋi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäŋ upäŋ imata gwäk pimiŋpäŋ momi kädet ugän wari täne? 3 * Unita ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ? Nin ume yäpumäŋ-ken uken Kristo yäpurärätkumäŋo udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäŋ. 4 * Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäŋpäŋ awaŋ gänaŋ äpmoŋkumäŋ. U jop nämo, mebäri ŋodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋpäŋ kodak teŋkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuŋatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

5 * Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋpäŋ bok kumbumäŋ bumik unita ninä ukät kentäŋpäŋ kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akuŋkuko udegän. 6 * Unita nin nadäkamäŋ; Bänepnin biani täŋo irit kuŋat-kuŋat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuŋo u mebäri ŋodeta kumbuŋ; Nin momita watä

* **5:18:** 1Ko 15:22 * **5:19:** Ais 53:11 * **5:20:** Rom 4:15; Gal 3:19 * **5:21:** Rom 6:23 * **6:1:** Rom 3:5-8 * **6:2:** 1Pi 4:1 * **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:5:** Plp 3:10-11 * **6:6:** Gal 5:24

epän äneŋi nämo täneta irit kuŋat-kuŋat bänepnin biani unitäŋo kehäromi däpmäŋ täreŋkuk. 7 * U imata, momi täŋo kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

8 Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäŋo unita ukät bok api it yäpmäŋ kune yäŋ nadäkinik täkamäŋ. 9 U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneŋi akuŋkuko unita äneŋi täga nämo api kumbek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, kumäŋ-kumäŋtä Kristo täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromini nämo. 10 * U kadäni kubägän kumäŋpäŋ momi täŋo kehäromi u täŋpän wawäpäŋ peŋkuko itak. Täŋkaŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko Anutu oraŋ imiktagän it täyak. 11 * Unita in udegän, injinta ŋode nadäneŋ; Nin Jesu-kät bok kumbumäŋo unita apiŋo momitä ärowani nämo täŋ nimitak. Nämoinik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäŋ Anutu oraŋ imiktagän itkamäŋ. Nadäk ude iŋitpäŋ kaŋ kuŋarut.

12 * Unita kome terak itkaŋ gupjin u momita iniŋ kireŋirä watä nämo it tamek. Ude täŋirä momitä tämagut yäpmäŋ gup täŋo nadäŋ gärip kädet wakiken kwekta. 13 * Ba in ketjin kuroŋjin momita watä epän täŋ imikta nämo iniŋ kireneŋ. Nämo, in äma kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋpäŋ kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biŋam iniŋ kireŋpäŋ siwoŋita watä epän ugän täŋpeŋ kuŋatneŋ. 14 * In nadäkaŋ? In baga man terak nämo itkaŋ. In Anutu täŋo bänep iron uterak itkaŋ unita momitä inta ärowani nämo it tamek.

Kädet siwoŋita watä epän täk täkamäŋ

15 * Eruk nin baga man gämori-ken nämo itkamäŋ. Nin Anutu täŋo bänep iron terak itkamäŋ unita jide? Gwäk pimiŋpäŋ momi täga täne? Nämoinik! 16 * Unita ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubätä äma kubä täŋo mani buramiŋpäŋ epän täŋ imikta yäŋpäŋ iwareko uwä äma unitäŋo gämori-kengän kuŋarek. Udegän momita watä epän täŋ iminayäŋ täŋo uwä unitäŋo gämori-kengän itkaŋ kumäŋ-kumäŋta biŋam api täneŋ. Täŋ, Anututa watä epän täŋpäŋ gämori-kengän kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä mominin peŋpäŋ siwoŋi ämawebe yäŋ api yäŋtäreŋ nimek. 17 Täŋpäkaŋ bian in momi täŋo gämori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upäŋ tägagämän kubä, Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärewani u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän peŋkuŋ. Unita Anutu iniŋ oretna! 18 * Ude täŋkuŋo unita Anututä momi täŋo topmäk-topmäk däpmäŋ däkŋeŋ taminŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo watä epän ämawebe ude tepmaŋkuk. 19 (Täŋkaŋ man wärani terak yäyat ŋo mebäri ŋodeta; Man burenigän yäwawä unita yäyak yäŋ bäräŋeŋ täga nämo nadäwä tumneŋo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kädet wakitä wakiinik u täŋ yäpmäŋ äbuŋ. Eruk apiŋo udegän, in gupjin kudup kädet tägata watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kudupigän kaŋ kuŋarut.

20 In nadäkaŋ? Bian inä momi täŋo watä epän täŋpani ude itpäŋ siwoŋi täktäk täŋo watä epän äma ude nämo itkuŋ. 21 * Ude itkaŋ kädet wakiwaki unita apiŋo mäyäk nadäk täkaŋ unitä täŋkentäk kubä täŋ taminŋkuk ba nämo? Nämoinik, kädet udewanitä mähemiye kumäŋ-kumäŋ kädet-ken yepmak täyak. 22 Upäŋkaŋ apiŋo Anututä momi täŋo topmäk-topmäkken

* **6:7:** 1Pi 4:1 * **6:10:** Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12:** Stt 4:7 * **6:13:** Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 * **6:14:** 1Jo 3:6 * **6:15:** Rom 6:1 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18:** Jon 8:32 * **6:21:** Rom 7:5, 8:6,13

nanik däpmäŋ däkŋeŋpäŋ tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude tepmaŋkuko unitä täŋkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ŋode; Ämawebe kudupi äworeŋpäŋ irit kehäromi api yäpneŋ. 23 * Eruk, unita äneŋi ŋode nadäwut; Momitä epän ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo. Täŋpäkaŋ Anututä iron kowatani nämo täŋ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

7

Baga mantä ninta mähemi nämo täyak

1 Notnaye, man yäŋ yäpmäŋ äbätat unita yäŋpäŋ man wärani ŋode täwera nadäwut. In baga man täŋo mebäri nadäk täkaŋ unita täwerira u nadäwä tärenayäŋ yäŋ nadätat. Eruk Moses täŋo baga manta nadäwut. Äma kodak it täkaŋ uwä baga man terak ittäŋ kuŋtäŋgän kumäŋirä baga man gämoriken irit u tärek täyak. 2 Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoŋäretak. Moses täŋo baga mantä ŋode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biŋam täŋpek. Eruk äpitä kumbeko uwä baga man unitä wari nämo topmäŋpäŋ iŋirek. 3 Upäŋkaŋ äpitä kodak irirän webe unitä päŋku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yäŋ iwetneŋ. Täŋ, äpitä kumbeko uwä baga mantä wari nämo topmäŋpäŋ iŋirek. Nämo, u äma kubä yäpayäŋ nadäŋpäŋä täga yäpek. U kubokäret nämo täŋpek.

4 * Unita notnaye, man wärani u mebäri ŋodeta yäŋahätat; In Kristokät kubägän kumbuŋo uwä apiŋo baga man gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiŋo in äma kubäta biŋam itkaŋ. Äma uwä kumäŋ-kumäŋ-ken nanik Anututä yäpmäŋ päŋaku teŋkuko u. Täŋpäkaŋ äma unita biŋam itkaŋ uwä Anututa yäŋpäŋ bureni pewä ahäkta itkaŋ. 5 * In nadäkaŋ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiŋkuk-ken uken baga mantä gupnin täŋo nadäŋ gärip peŋ iwerirän kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unitäŋo watä epän täk täŋkumäŋonik. 6 * Kadäni uken baga mantä topmäŋpäŋ nipmaŋkuko upäŋkaŋ kumbumäŋo unita baga man topmäŋpäŋ nipmäŋitkuko u imaka, däkŋeŋkuk. Unita apiŋo kädet kodaki iwatpäŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ watä epän täŋ imik täkamäŋ. U baga man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täŋpidäm taŋirän iwatpäŋ täk täkamäŋ.

Baga man täŋo epän u jide?

7 * Täŋpäkaŋ baga mantä gupnin täŋo nadäk-gärip peŋ iwerirän momi täŋkumäŋo unita baga manta ŋode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkŋa terak ŋode yäwa; Baga uwä täga upäŋkaŋ baga mantä täŋkentäŋ naminirän momi täktäk kädet u kwawak kaŋpäŋ nadäk täyat. Ŋodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täŋo tuŋum kubä kaŋgärip nämo täŋpen yäŋ yäyak unita kudän uwä momi yäŋ nadätat. Täŋ, baga u nämo pareko uwä jide täŋpäŋ kaŋgärip täktäk u kudän waki yäŋ nadäwet? 8 * Täŋkaŋ baga man u täga upäŋkaŋ momitä baga man uterak yeŋgämä pewäkaŋ kaŋgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahäŋkuŋ. Täŋ, baga man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. 9 * Unita ŋode yäwa; Baga manta nämo

* **6:23:** Rom 5:12,15 * **7:4:** Rom 6:2,11; Gal 2:19 * **7:5:** Rom 6:21 * **7:6:** Rom 8:2, 6:4 * **7:7:** Kis 20:17; Lo 5:21 * **7:8:** Rom 4:15 * **7:9:** Jem 1:15

nadäwa täreŋkuŋ-ken, guŋi, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upäŋkaŋ baga manta nadäwa-tumäŋirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋirän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. 10 * Butewaki, baga man u irit täga pewä ahäkta yäwanipäŋ kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo u pewän ahäŋ naminkuk.

11 * Täŋkaŋ momitä baga man terak yeŋgämän pewäkaŋ täŋ-näkŋatpäŋ kumäŋ-kumäŋta biŋam nepmaŋkuk. 12 * Eruk unita Moses täŋo baga manta jide yänayäŋ? Ŋode; Ini uwä kudupi, ba baga man u gänaŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik. 13 * Täŋpäkaŋ jide? Baga man täga unitä täŋpewän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut? Nämoinik, momi-tägän täŋpewän kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. Momitä imaka täga kubä uterak yeŋgämän pewäpäŋ itkaŋ kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagutkuk. Ude täŋirän baga mantä momi täŋo mebäri u kwawakinik ŋode pewän ahäŋ däkŋeŋkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämo yäpän täganeŋ

14 * Unita ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo baga man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäk biani pen iŋitat uwä, Anutu-ken nanik nämo. Täŋkaŋ momitä topmäŋpäŋ watä epän ämanita nepmaŋkuko unita baga man u täga nämo buramik täyat. 15 * Wära! Näkŋaken mebärina nämo nadäwa tärekaŋ! Täktäkna täga täŋpayäŋ gäripi nadäk täyat u nämo täk täyat. Upäŋkaŋ täktäk waki yäŋ nadäk täyat upäŋ täk täyat! 16 Täŋpäkaŋ waki unita nämo täkta nadätat ugänpäŋ täk täyat unitä ŋode näwoŋäretak; Anutu täŋo baga man u waki nämo, täga. 17 Upäŋkaŋ imaka waki täk täyat u näkŋaken gärip terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. 18 * Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämoinik itak yäŋ nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upäŋkaŋ bureni pewä ahäkta täŋpawak täkaŋ. 19 Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täŋ, imaka waki u täkta gäripi nämo nadäk täyat, ugänpäŋ wari täk täyat. 20 Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upäŋ täk täyat unita ŋode nadätat; Kädet ude u näkŋa nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänaŋ käbop it täyak unitä täk täyak.

21 Unita näkŋa ŋode kaŋpäŋ nadätat; Kädet täga täŋpayäŋ nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täŋpipiŋ namik täyak. 22 Täŋpäkaŋ bänepnatä Anutu täŋo baga man iwatta gäripi nadäk täyat. 23 * Upäŋkaŋ gupnatä baga mebäri kubä iwat täyak. Baga uwä bänepnatä baga u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täŋkaŋ baga kubä uwä momi, gupna kudup topmäŋpäŋ nepmäŋit täyak u. 24 Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täŋpewän wakinik täyat. Netätä waki täŋkentäŋ namänpäŋ bänep nadäk-nadäk biani kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagurayäŋ täyak u pewet? 25 * Eruk nadätat! Anututä täŋkentäŋ namayäŋ. U Ekäninin Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäkita yäŋpäŋ api täŋkentäŋ nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

---

* **7:10:** Wkp 18:5; Rom 10:5 * **7:11:** Stt 3:13; Hib 3:13 * **7:12:** 1Ti 1:8 * **7:13:** Rom 5:20 * **7:14:** Sam 51:5; Jon 3:6 * **7:15:** Gal 5:17 * **7:18:** Stt 6:5, 8:21 * **7:23:** Gal 5:17; Jem 4:1; 1Pi 2:11 * **7:25:** 1Ko 15:57

Täŋpäkaŋ ŋode kaŋpäŋ nadäk täyat; Näkŋawä nadäk-nadäknatä Anutu täŋo man kädet iwatta nadäk täyat. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitäwä momi täktäk kädetta watä epän täŋ imikta nämagut täyak.

8

Munapik täŋo nadäk tawaŋ u jide?

1 Eruk, man säkgämän kubä ŋode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät
kowat-kwasikorän täŋpäŋ it täkaŋ uwä Anututä momi täŋo kowata
nämo api yämek. 2 * U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä
nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo
unitäŋo kehäromi-ken nanik ketäreŋpäŋ nipmaŋkuk. 3 * Bureni, imaka
baga mantä täga tänaŋi nämo u Anututä ini täŋkuk. Bänep nadäk-
nadäknin bianitä baga man täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋirän baga man
uwä nin yäpätägakta kehäromi nämo. Upäŋkaŋ Anututä iniken nanaki-
inik momita yäŋpäŋ momi äma nin täŋo gup iŋam-dapun terak tewän äpuk.
Tewän äpäŋpäŋ momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäŋo kehäromi
utpewän maŋkuk. 4 * Anututä ude täŋkuko unita apiŋo nibäŋirän baga
man täŋo jukuman siwoŋi u kudup iwat morewani täk täkaŋ. Imata,
apiŋo nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämo kuŋat täkamäŋ.
Nämo, Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak kuŋat täkamäŋ.

5 Unita nadäkaŋ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkaŋ uwä
bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ. Täŋ, äma Kudupi
Munapik täŋo kädet iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän
parirän iwaräntäk täkaŋ. 6 * Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bian-
itä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä kumäŋ-kumäŋta biŋam täkaŋ
uba. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo bänep nadäk-nadäk kädettä peŋ
yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä irit tägata biŋam täŋpäŋ bänep pidäm
terak itkaŋ. 7 * Mebäri ŋodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu
täŋo iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täŋo baga man iwaräntäkta bitnäk-
inik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnaŋi nämo. 8 Nämoinik, ämawebe
bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkaŋ uwä imaka kubä Anututä
kaŋirän tägawekta täga nämo täneŋ.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u
täŋpäwä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peŋ täwerirän nämo iwat täkaŋ.
Nämo, Munapiktä peŋ täwerirän udegän iwat täkaŋ. Täŋ, äma kubä
Kristo täŋo Munapiktä bänepi-ken nämo itak u täŋpäwä äma uwä Kristota
biŋam nämo täyak. 10 * Täŋpäkaŋ momitä täŋpewän gupnin kumäkta
biŋam täk täyak upäŋkaŋ Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe
Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani itkamäŋ unita mäjonintä
irit kehäromita biŋam täkaŋ. 11 In nadäkaŋ; Anututä Jesu kumbukopäŋ
äneŋi Munapiki täŋo kehäromi terak awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotkuk.
Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken
nanik wädäŋ tädotkuko unitä gupjin kumäkta biŋam u Munapiki täŋo
kehäromi terak api täŋkodak täwek.

Munapik terak Anutu täŋo nanakiye itkamäŋ

---

* **8:2:** Rom 7:23-24 * **8:3:** Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15 * **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:6:** Rom 6:21 * **8:7:** Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4 * **8:9:** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10:** Gal 2:20; Efe 3:17; 1Pi 4:6

12 Notnaye, mebäri unita nin kuŋat-kuŋat mebäri kubä pena ahäkta yäŋ
nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoinik. 13 *
Bänep biani täŋo nadäk-nadäk waki unitäŋo kädet iwatpäŋä kumäŋ-kumäŋ
tärek-täreki nämo unita biŋam api täneŋ. Upäŋkaŋ Munapiktä kehäromi
taminŋirän gupjin täŋo kuŋat-kuŋat waki u utpewä maŋpänä, eruk irit
burenita biŋam täŋpeŋ api kuŋatneŋ. 14 U imata, ämawebe Anutu täŋo
Munapiktä irit kuŋat-kuŋat täga yäwoŋärek täyak uwä Anutu täŋo nanak
ämawebeniye bureni. 15 * Täŋpäŋ apiŋo Anutu iŋamiken kuŋat täkamäŋ.
Upäŋkaŋ Munapik, Anututä nimiŋkuko unitä täŋpewän in epän watä äma
jopi, Anutu iŋamiken umun terak kuŋat täkaŋ ude nämo itkaŋ. Nämoinik!
Munapiktä täŋpewän Anututä nipmäŋ towiwani nanakiye bureni-inik
itkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋ
Nan! Nan! yäŋ iwet täkamäŋ.

16 * Täŋpäŋ Munapiktä ini-tägän mäjonin täŋkentäŋirän bureni-inik ŋode
nadäk täkamäŋ; Nin Anutu täŋo nanakiye bureni itkamäŋ. 17 * Eruk,
Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkamäŋ u täŋpäwä imaka tägatäga
Anututä ninta biŋam peŋ nimiŋkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u
notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upäŋkaŋ intäjukun, Jesutä komi
nadäŋkuko u moräki nintä nadänayäŋ täkamäŋ uwä, eruk kämiwä ukät
wäpnin biŋam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biŋam ikek irit täŋo man

18 * Wäpnin biŋam ikek irit täga kämi kwawak ahäŋ nimayäŋ täyak u
tägagämän-inik kubä. Unita komi apiŋo nadäk täkamäŋ unita nadäŋira
jopi kubä täk täyak. 19 * Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak
pewän ahäkta kadäni peŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni u bäräŋeŋ ahäwänpäŋ
kwawak käna yäŋkaŋ imaka imaka kumän-tagän Anututä täŋ-peŋkuko u
dapun käroŋ täŋ itkaŋ. 20 * U imata, imaka kuduptagän Anututä täŋ-
peŋkuko u pengän-inik säkgämän itkuŋopäŋ Anututä täŋpewän gapuntaŋ
moreŋkuŋo itkaŋ. U ini nadäŋpäŋ nämo; Anututä ini imaka säkgämän-
inik kubäta kaŋ itsämbut yäŋpäŋ täŋpewän ude täŋkuŋ. 21 * Eruk nadäk
tawaŋ Anututä peŋ yäminŋkuko uwä ŋode; Apiŋo imaka pewän ahäwani
kuduptagän käbäŋ taŋpäŋ pärakta biŋam täkaŋ u täŋkentäŋ yäminŋirän
tägaŋpäŋ Anutu täŋo nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep
pidäm terakgän api itne.

22 Bureni, imaka imaka kudup Anututä täŋ-peŋkuko u komi, webetä
nanak bäyanayäŋ nadäk täkaŋ ude nadäŋkaŋ kähän yäŋ yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ
yäŋ nadäkamäŋ. 23 * Täŋpäkaŋ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän
täk täkamäŋ. Anututä Kudupi Munapikpäŋ iron intäjukunta ude täŋ
nimiŋkukopäŋ apiŋo moräki pat nimitak u yäpna yäŋkaŋ bänepnintä komi
nadäŋkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋ itkamäŋ. Nin Anututä Nanak ämawebenaye
yäŋ kwawa yäŋahäŋpäŋ komegup täŋo bäräpi-ken nanik ketäreŋ nimikta
itsämäŋkaŋ dapun käroŋ täŋ itkamäŋ. 24 * Imaka tägagämän u kämi
nimikta Anututä nin inita biŋam nimagutkuk. Upäŋkaŋ imaka kämi
yäpmäkta yäwani u apiŋo käbop itak. Täŋ, unitä käbop nämo ireko uwä u
yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä iŋirani udewanita nämo

* **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7; Mak 14:36 * **8:16:** 2Ko 1:22 * **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 * **8:18:** Rom 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19:** Kol 3:4 * **8:20:** Stt 3:17-19 * **8:21:** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23:** 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 * **8:24:** 2Ko 5:7

itsämäk täkamäŋ. 25 Upäŋkaŋ imaka tägagämän käbop itak u bureni api
yäpne yäŋ nadäkinik täkamäŋ unita bänepnin täŋkehärom taŋpäŋ kwikinik
itsämäŋ itkamäŋ.
26 Täŋkaŋ ugän nämo. Nin kehäromi nikek nämo iritna Kudupi Mu-
napiktä täŋkentäŋ nimik täyak. Täŋkaŋ Anutu-ken imaka unita yäŋapine
yäŋ nämo nadäŋkaŋ jop bänepnin-kengän nadäŋ bäräp täŋitna Munapiktä
bänep nadäŋ bäräpnin u yäpmäŋkaŋ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga
yäŋahänaŋi nämo, uterak yäŋahäŋ nimik täyak. 27 * Ude täŋirän Anutu,
äma täŋo bänep kaŋpäŋ nadäwanitä Kudupi Munapik täŋo nadäk u kawän
tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täŋo nadäk ugän iwatpäŋ Anutu
täŋo kudupi ämawebeniye nin täŋkentäŋ nimikta Anutu-ken yäŋapik man
yäk täyak.

Anutu täŋo bänep iron u täŋpipinaŋi nämo

28 * Unita nin nadäkamäŋ; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkaŋ, ämawebe
Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmaŋpani u jop yabäŋ
äwaräkuk nämo täk täyak. Nämoinik, Anututä ini täŋpewän imaka kudup
ahäŋ yämik täkaŋ u täŋkentäŋ yämikta ude täk täyak. 29 * U imata,
kunum kenta kome nämo pewän ahäŋkumän-ken uken Anututä iniken
ämawebeniye u nadäŋ yämiŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe u Nanaki unitäŋo täktäk
udegän täŋpeŋ kuŋatta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Ude täŋkuko unita nanak
ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude
it yämiŋkukotä it täyak. 30 Täŋpäŋ ämawebe yäput peŋpäŋ inita iwoyäŋkuko
u yämagut päbä yepmaŋpäŋ siwoŋi ämawebenaye yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuk.
Täŋkaŋ ämawebe siwoŋi ämawebenaye yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuko unitä irit
täga kaŋ-ahäneŋta iniken wäpi biŋam yäniŋ kireŋkuk.
31 * Täŋpäkaŋ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täŋkentäŋ
nimiŋirän netätä iwan täŋ nimiŋpäŋ täga täŋpän waneŋ? Kubätä täga
nämo! 32 * Anututä kudän inide kubä täŋ nimiŋkuko u nämo nadäkaŋ?
U nin kudup täŋkentäkta iniken nanaki-inik u nämo iyap taŋpäŋ iniŋ
kireŋpewän äpuko unita ŋode bureni täŋ nimek; U oraŋ nimiŋpäŋ nanaki
nimiŋkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! 33 * Unita Anututä
ämawebe inita iwoyäŋkuko u man käbeyä-ken mominita yäŋpäŋ netätä
äma uwä siwoŋi nämo yäŋ täga yäŋtäreŋ yämek? Ude nämo! Anututä
ini ämawebe unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuko unita täga
nämo! 34 * Ba netätä Anutu täŋo kudupi ämawebe u geŋita biŋam täŋput
yäŋ yäŋtäreŋ yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yäŋpäŋ
kumbuk. Täŋkaŋ kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku kodak tewani unitä
apiŋowä Anutu nan keri bure käda itkaŋ nin täŋkentäŋ nimikta iwet
yabäk täyak unita ude täga nämo. 35 Eruk Kristotä nadäŋ nimikinik täk
täyak upäŋ imatäken kubätä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋirän Kristo u inigän
nin niningän api itne? Nadäŋ-bäräp ba komi nadänero unitä täga duŋ-
weŋpäŋ nipmaŋpek? Ba Jesuta yäŋpäŋ ämatä waki täŋ niminеŋo ba nakta
jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänaŋ itnero unitä täga
täŋpek? Ba ämatä kumäŋ-kumäŋ nidäpnayäŋ täneŋo unitä täga duŋ-weŋpäŋ
nipmaŋpek? Nämoinik! 36 * Bureni, Anutu täŋo man kudäntä imaka bäräpi
udewani ahäŋ nimik täkaŋ unita ŋode yäŋahätak;

---

* **8:27:** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28:** Efe 1:11 * **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 * **8:31:** Sam 118:6
* **8:32:** Jon 3:16 * **8:33:** Ais 50:8 * **8:34:** Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1 * **8:36:** 2Ko 4:11

Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäŋ unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap
nidäpmäk täkaŋ.
Ba nibäŋirä tom nakta däpmäk täkaŋ ude täk täkamäŋ. *Sam 44:22*

37 * Upäŋkaŋ Jesu iron pähap täŋ nimiŋkuko unitä täŋkentäŋ nimiŋirän
bäräpi u ba u ahäŋ nimik täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo
täŋpän waneŋ. Nämoinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamäŋ.
38-39 Unita nadäkinik ŋode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäŋ
nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinaŋi nämo. Nämoinik! Anututä nadäŋ
nimikinik täŋpäŋ Ekäninin Jesu Kristo nimiŋkuko unita kumäŋ-kumäŋ ba
irit, aŋero ba mäjo wära kehäromi nikek u, imaka apiŋode ahäŋ nimik
täkaŋ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nikek u,
ba imaka kunum terak nanik ba kome gänaŋ nanik ba imaka ätu kome
pähap terak ittäŋ kukaŋ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäŋ
nimikinik täk täyak u täga teŋpipinaŋi nämo.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäŋkuk

1-2 Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yäŋpäŋ näk
kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U
jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täŋo äma unita manna u bureni-inik
yäŋ nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kaŋ-iwarirän
unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäŋ nadätat. 3 * Butewaki! Näk
jide täŋpäŋ nägät moräknaye, Isrel ämawebe äbot u täŋkentäŋ yämiŋira
Kristota biŋam kaŋ täneŋ? Kristota biŋam täŋput yäŋpäŋ bänepna kädäp
ijik täyak u ŋode; Anutu täŋo kokwawak näkä terak ärowänkaŋ Kristo
täŋo iwan äworeŋpäŋ guŋ ude irira Isrel ämawebenayetä näkŋo kome kaŋ
yäput! yäŋ nadäk täyat. 4 * Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä
nanak ämawebenaye yäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Ude täŋkaŋ Ekänitä
iniken mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Täŋpäŋ ämawebe ukät topmäk-
topmäk kubägän täŋpäŋ baga man yämiŋpäŋ Anutu iniŋoret kädet siwoŋi
u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. Täŋkaŋ imaka säkgämän säkgämän täŋ yämikta
yäŋkehäromtak man yäwetkuk. 5 * Täŋpäkaŋ äbot uwä oranin wäpi biŋam
ikek bian itkuŋo unitäŋo äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek
uken naniktä ahäŋkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagän täŋo
intäjukun irirän wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! U Bureni!

6 * Täŋpäkaŋ apiŋo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaŋ unita
ŋode täga yäne ba nämo? Anututä yäŋkehäromtak man bian yäwetkuko
uken bureni nämo pewän ahäŋkuk? Nämo, udeta nämo yäyat! Imata,
Isrel ämawebe, Jekop täŋo tawaŋken nanik päke u kuduptagän Anutu
täŋo nanakiye bureni, inita biŋam itta yäwani nämo. 7 * Ba udegän,
Abraham täŋo äbotken nanik u kudup u Abraham täŋo oraniye bureni
ude nämo itkaŋ. Nämo, Abraham täŋo oraniye mäyap upäŋkaŋ Anututä
Abraham ŋode iwetkuk; Yäŋkehärom taŋkuro ude, oraŋkaye ahänayäŋ
täkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ nanaka Aisak täŋo tawaŋ terak nanik u yabäwa
oraŋkaye bureni api täneŋ. 8 * Täŋpäkaŋ man unitä mebäri ŋode ni-
woŋäretak; Ämawebe Abraham täŋo tawaŋken nanik u kudup Anutu täŋo

* **8:37:** Jon 16:33 * **9:3:** Kis 32:32 * **9:4:** Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 * **9:5:** Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 * **9:6:** Nam 23:19; Rom 2:28 * **9:7:** Stt 21:12 * **9:8:** Gal 4:23

oraniye bureni-inik ude nämo itkaŋ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yäŋkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahäŋkuŋo ugän.
9 * Eruk Anututä Abraham yäŋkehäromtak man iwetkuko u ŋode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyaŋpäŋ iŋirirän äneŋi api äbet yäŋ iwetkuk.
10 * Täŋpäkaŋ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyaŋkuk. Täŋpäŋ nanak yarä bäyaŋkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. 11-12 * Täŋpäkaŋ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpäŋ täk täyak udegän iwatpäŋ äma inita biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmäŋ danik täyak. Nämo, ini-tägän äma yäpmäŋ daniŋpäŋ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täŋkaŋ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ŋode iwetkuk;

Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täŋo epän watä ämani ude api irek yäŋ iwetkuk. *Stt 25:23*

13 * Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Näk monäni Jekopta nadäŋ imikinik täŋkaŋ tuäni Isota mäde ut imiŋkut. *Mal 1:2,3*

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet siwoŋi nämo täk täyak? Ude nämo! 15 Unita Anututä Moses ŋode iwetkuk;

Näkä äma kubäta bänep iron täŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u bureni täŋ imet.
Ba äma kubäta butewaki nadäŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u butewaki nadäŋ imiŋpäŋ oraŋ imet. *Kis 33:19*

16 * Unita ŋode nadäna; Anututä äma täŋo gärip ba unitäŋo täktäk terak nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-gärip tawaŋ uterak iwatpäŋ kubä kaŋ-korekta nadäŋpäŋä udegän täk täyak.
17 * Unitäŋo wärani kubä Anutu täŋo man kudän täwani terak pätak u ŋode; Anututä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero ŋode iwetkuk; Mebäri ŋode unita nadäŋ gaminjira intäjukun äma wäp biŋam yäpmäŋpäŋ itan; Gäkä terak kehäromina kwawak pewa ahäŋirän biŋam nadäŋpäŋ ämawebe wäpna biŋam komeni komeni api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ yäk. 18 * Unita manbiŋam unitä ŋode niwoŋäretak; Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadäŋpäŋä u udegän täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋ imayäŋ nadäŋpäŋä iniken nadäk-gärip ugän iwatpäŋ udegän täŋpek.
19 Täŋpäkaŋ in kubätä man u nadäŋpäŋ ŋode käwep näwerek; Netätä täga kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nämo upäŋ imata äma nin ätu momininta kokwawak nadäŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoŋi nämo täk täyak yäŋ näwerek. 20 * Täŋpäkaŋ yäŋyabäk udewani ämatä täga yänaŋi nämo. Gäk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yäŋ iweren? Ude yäweno u ŋode bumik; Käbotinik kubätä äma u täŋpeko u ŋode täga iwerek? Gäk imata näk goret ude tän? 21 * Ude nämo!

* **9:9:** Stt 18:14 * **9:10:** Stt 25:21 * **9:11-12:** Stt 25:23 * **9:13:** Mal 1:2-3 * **9:16:** Efe 2:8 * **9:17:** Kis 9:16 * **9:18:** Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4 * **9:20:** Ais 29:16, 45:9 * **9:21:** Jer 18:6

Äma käbot täŋpani kubätä iniken gärip iwatpäŋ gäŋ yäpmäŋpäŋ käbotinik yarä täŋpek. Kubä säkgämän, äŋnak-äŋnak täkta. Täŋkaŋ kubäwä jiraŋ pekta täŋpek. Ude täŋpeko unita goret täyak yäŋ täga yäwen? Nämoinik!

22 Täŋpäkaŋ Anututä täŋkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa ahäŋirän kehäromina kaŋpäŋ nadäwut yäŋpäŋ ŋode täŋkuk; Käbot kokwawaki yäpmäkta biŋam täkaŋ uwä bäräŋeŋ täŋpän wanaŋipäŋ kadäni käroŋi kehärom taŋpäŋ kwikinik it yäpmäŋ äbuk. 23 * Täŋpäkaŋ udegän, iniken bänep iron tägagämän-inik u kwawak pewän ahäkta käbot butewakini yäpmäkta biŋam täkaŋ uterak ironi u piŋ yäbatkuk. Täŋpäŋ ämawebe uwä irit täga, wäp biŋam ikek u yämikta bian yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. 24 Tägagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Täŋkaŋ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugän nämo, guŋ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. 25 Unita guŋ äbotta nadäŋpäŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yäŋahäŋkuk;

Näk ämawebe näkŋo äbotken nanik nämopäŋ Näkŋo ämawebenaye yäŋ api yäweret.
Ude täŋkaŋ ämawebe nadäŋ yämikinik nämo täŋkuro unita bänepna gämäni yäŋ api yäweret. *Hos 2:23*

26 *Täŋpäkaŋ bian äma äbot u Näkŋo äbot nämo yäŋ yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ŋode api yäweret; In Anutu irit mähemi näkŋo nanaknaye yäŋ api yäweret.* *Hos 1:10*

27 Täŋpäkaŋ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadäŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋkuk;

Isrel ämawebe mäyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahäŋ uyinayäŋ täŋo upäŋkaŋ uken nanik yarä-gänpäŋ api yämaguret.
28 *U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmaŋpäŋ bäräŋeŋ api täŋpän waŋ moreneŋ.* *Ais 10:22,23*

29 Täŋpäkaŋ unitagän yäŋpäŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yäŋpäŋ yarägän nämo yepmaŋkuk yäwänä Sodom Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam. *Ais 1:9*

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiŋkuŋ

30 * Eruk man päke ŋonitäŋo mebäri jide? U ŋode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu iŋamiken siwoŋi itta epäni nämo täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuk. Yäŋtäreŋ yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yäŋpäŋ. 31 * Täŋ, Isrel ämawebe uwä Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo baga man iwatna yäkŋat täŋpä waŋkuŋ. 32 * Mebäri ŋodeta täŋpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämo peŋkuŋ. Nämo, iniken komi epäni uterak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe api itne yäŋ nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik. 33 * Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak;

---

* **9:23:** Rom 8:29; Efe 1:3-12 * **9:30:** Rom 10:20 * **9:31:** Rom 10:2-3 * **9:32:** Ais 8:14 * **9:33:** 1Pi 2:6; Rom 10:11

Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken peŋkut.
Uterak jänani yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.
Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo
bureni yäpmäkta pära nämo api täŋpek. *Ais 8:14, 28:16*

10

1 Unita notnaye, näk bureni ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebe,
näkŋaken äbotnaye uwä Anututa biŋam kaŋ irut yäŋpäŋ bänepna kädäp
ijiŋirän Anutu-ken yäŋapik man yäk täyat. 2 Unitäŋo täktäki u nadäkinik
täyat. U Anutu iwatta epäni taŋi täk täkaŋ upäŋkaŋ kädet Anututä gäripi
bureni nadäk täyak u nämo nadäwä tärek täkaŋ. 3 Anututä kädet iwatpäŋ
siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkaŋ
iniken kehäromi terak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta epäni täŋpäŋ
kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yäŋ
yäŋtäreŋ yämik täyak u mäde ut iminkuŋ. 4 * Kädet uwä Kristo. Kristotä
äbäŋpäŋ baga man terak Anutu iŋamiken siwoŋi irit täŋo kädet u däpmäŋ
täreŋpäŋ kädet kodaki kubä pewän ahäŋkuk. Uwä ŋode; Ämawebe nadäŋ
imikinik täk täkaŋ u kudup Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik
täyak.

Kuduptagän Anututa biŋam täga tänaŋi

5 * Täŋpäkaŋ baga man iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädetta
Mosestä ŋode kudän täŋkuk; Äma kubätä jukuman baga man terak pätak
u iwarayäŋ täko uwä baga uterak irit kehäromita biŋam api täŋpek. 6 *
Mosestä baga man iwat-iwatta ude yäŋkukopäŋ nadäkinik kädet iwatpäŋ
Anutu iŋamiken siwoŋi itta man kubä ŋode pätak; Injin-tägän ŋode yäneŋta;
Kunum gänaŋ netätä täga äroŋpäŋ Kristo imagut yäpmäŋ äpek? Ude nämo
yäneŋ! U äpuko uba! 7 Ba ŋode imaka yäneŋta; Netätä kumbani yotpärare-
ken täga äpmoŋpäŋ Kristo kumbani-ken nanik imagut yäpmäŋ abek? Ude
imaka, nämo yäneŋ. U akuŋkuko uba!

8 Ude nämo, man unitäŋo kukŋini u ŋode kudän täwani; Anutu täŋo
man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täŋpäkaŋ
man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yäŋahäk täkamäŋ
ubayäŋ. 9 Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yäŋ yäŋahäŋit, bänepjintä
Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuko unita nadäkinik täŋ
iminirä Anututä ini api tämagurek. 10 U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik
täŋitna Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak, ba menintä
nadäkiniknin u yäŋahäŋitna inita biŋam nimagut täyak. 11 * Man unita
Anutu täŋo man mujipi kubä ŋode kudän täwani; Äma kubätä unita
nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämo
api täŋpek. 12 * Täŋpäkaŋ man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäŋ
danik täyak. Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik u tägagän. Ekäni
kubä unitägän ämawebe kuduptagän täŋo Ekäni. Unita ämawebe netätä
Ekäni täŋkentäŋ nimi yäŋ yäŋpäŋ yäŋapik täkaŋ unita iron säkgämän täŋ
yämik täyak. 13 * Unitawä Anutu täŋo mantä bureni ŋode yäŋahätak;
Netätä Ekäni täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ gera yäk täkaŋ uwä Ekänitä inita
biŋam api yämagurek.

---

* **10:4:** Mat 5:17; Jon 3:18 * **10:5:** Rom 7:10; Gal 3:12 * **10:6:** Lo 30:12-14 * **10:11:** Rom 9:33 * **10:12:** Apos 15:9 * **10:13:** Jol 2:32

14 Upäŋkaŋ Ekänita nadäkinik nämo täneŋo uwä jide täŋpäŋ täŋkentäkta
gera yäneŋ? Ba unitäŋo manbiŋam nämo nadäneŋo u jide täŋpäŋ Ekänita
nadäkinik täneŋ? Ba äma kubätä manbiŋam u nämo yäŋahäweko uwä
jide täŋpäŋ manbiŋam u nadäneŋ? 15 * Ba manbiŋam yäŋahäkta äma
kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiŋam yäŋahäŋirän nadäneŋ?
Täŋpäkaŋ manbiŋam yäŋahäwani unita Anutu täŋo man ŋode kudän
täwani; Äma manbiŋam tägagämän yäpmäŋ äbäk täkaŋ unitäŋo kuroŋi
säkgämän yäŋ yäwut!

16 * Upäŋkaŋ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiŋam Täga u nämo iyap
taŋpäŋ iŋitkuŋ, kubäkubä-tägän. Unita Aisaiatä ŋode yäŋkuk; Ekäni, man-
biŋam yäŋahäŋitna netätä nadäwän bureni täŋkuk? 17 * Unita nadäkinik
burenita ŋode yäna; Manbiŋam yäŋahäŋirä nadäk täkaŋ unitä nadäkinik
pewän ahäk täkaŋ. Täŋkaŋ manbiŋam jopi kubä nämo, Kristo täŋo
manbiŋam u. 18 Upäŋkaŋ Juda äma u jide? Manbiŋam uwä nämo käwep
nadäŋkuŋ? Nämo, u nadäŋkuŋ! Anutu täŋo mantä unita ŋode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuŋarirän ämawebe kuduptagän nadäŋkuŋ.
Sam 19:4

19 Eruk, näkŋo yäŋyabäk kubä pen ŋode; Isrel ämawebe uwä guŋ ämawebetä
komeni yäpmäŋpäŋ Anututa biŋam api täneŋ yäŋ nämo käwep nadäŋkuŋ?
Nämo, u nadäŋkuŋ! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ŋode yäŋkuk;

Juda äbottä näkken äneŋi äbut yäŋ nadäŋpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani, guŋ
äbot kubäta iron api täŋ yämet yäk.
Ude täŋira Juda äbottä kaŋkaŋ bänepi wawäpäŋ ninta täŋ niminaŋi yäŋ api
nadäneŋ. *Lo 32:21*

20 Täŋpäkaŋ Moses täŋo man u yäŋ-kentäŋpäŋ Aisaiatä kwawakinik ŋode
yäŋahäŋkuk;

Äma näka nämo yäŋ-wäyäkŋewani u ahäŋ yämiŋpäŋ yämagurira nabäŋkuŋ. *Ais*
65:1

21 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebeta yäŋpäŋ Anututä ŋode yäkgän täŋkuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täŋ namik täkaŋ u yämagutta kepma käroŋ ket
kewatkaŋ it täyat. *Ais 65:2*

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmaŋkuk

1 * Unita jide nadäkaŋ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämiŋkuk?
Nämoinik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täŋo nägät morák kubä. Näk
Benjamin täŋo äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduptagän
mäde ut yämiŋkuk yäŋ täga nämo yäne. 2 Unita ŋode yäwa; Ämawebe
äbot nämo ahäŋirä Anututä inita biŋam yäŋpäŋ iwoyäwani unita mäde
nämoinik ut yämiŋkuk. Jide? In Anutu täŋo man kudän terak Elaija
täŋo manbiŋam unita nämo nadäkaŋ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken

* **10:15:** Ais 52:7 * **10:16:** Ais 53:1; Jon 12:38 * **10:17:** Jon 17:20 * **11:1:** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5

yepmakta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode yäŋapiŋkuk; 3 * Ekäni, ämawebe ŋo
gäkŋo profetkaye däpmäŋ-pewä kumbäpäŋ alta ganiŋ oretta täŋpani u
kudup wärämut täŋpä kuŋkuŋ. Täŋkuŋo profet morek-morek näk imaka,
kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ epäni täkaŋ. 4 * Ude yäŋirän Anututä kowata
jide iwetkuk? Ŋode iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkŋata
biŋam iwoyäŋira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täŋ imik
täkaŋ yäk. Gäk kubägän nämo yäŋ iwetkuk. 5 * Eruk, u udegän kadäni
ŋoken Juda äbot päke u gänaŋ nanik äbot täpuri Anututä ironita yäŋpäŋ
inita biŋam iwoyäŋkuko itkaŋ. 6 * Ämawebe iwoyäŋkuko uwä, iniken
iron terakgän iwoyäŋkuk, ämawebe unitäŋo täktäkita yäŋpäŋ nämo. Nämo,
täktäkita yäŋpäŋ iwoyäŋkuko yäwänäku iron täŋkuko uwä iron bureni
nämo yäŋ nadäktäkäne.

7 * Unita ŋode yäna; Isrel ämawebetä Anutu iŋamiken siwoŋi itta pipiri
pähap täŋkuŋopäŋ täŋpä waŋkuŋ. Upäŋkaŋ äbot uken nanik Anututä
iwoyäŋkuko u imaka bureni u kaŋ-ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ätu päke uwä
Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋkuk. 8 Unita
ŋode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki täŋpän guŋ taŋkuŋ. Ais 29:10
Täŋkaŋ dapuri täŋpipiŋpäŋ jukuni yäpurän guŋ tawäpäŋ yepmaŋkuko it
yäpmäŋ abäkaŋ. Lo 29:4

9 * Täŋpäkaŋ unitagän Devittä ŋode yäkgän täŋkuk;

Ärawa äŋnak-äŋnakitä buŋeptä-yäŋ däpmäŋirän komi kaŋ nadäwut.
Bureni, äŋnak-äŋnakitä momi-ken yepmaŋpänkaŋ kowata kaŋ yäput yäk.
10 *Täŋkaŋ dapuri täŋpewän bipmäŋ utpäŋ bäräpitä kotaŋ yäwarirän mädeni*
kaŋ muget yäpmäŋ kut. Sam 69:22,23

Anututä guŋ äbot yämagutta man

11 * Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut iminpäŋ
maŋkuŋo u maŋpäŋ makinik täŋkuŋ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki
täŋkuŋo unita Anutu täŋo yäpätägak epän bureni guŋ äbotken ahäŋkuk.
U ahäŋkuko uwä mebäri ŋodeta; Isrel äbottä ninta täŋ niminaŋi täŋkuk
yäŋ nadäŋpäŋ äneŋi Anutu-ken äbäkta Anututä guŋ äbot yämagutkuk. 12 U
kawut! Isrel äbot täŋo wakiwaki unitä täŋpewän imaka tägagämän kubä
komen ämawebe kudupta ahäŋ yämiŋkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde
ut iminkuŋo unitä guŋ äbotken nanikta täŋkentäk pähap ahäŋkuk. Eruk,
Isrel täŋo wakini terak imaka tägagämän kubä ahäŋkukopäŋ Juda äma
äneŋi bänepi äyäŋutpäŋ Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biŋam
tänayäŋ täkaŋ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upäŋ api pewän
ahäwek?

13 Eruk, guŋ äbotken nanik nadäkinik täŋpani, in man ŋo täwera nadäwut;
Anututä guŋ äbot täŋo aposoro ude itta yäŋpäŋ naniŋ kireŋkuko unita
nadäwa ärowani täŋpäpäŋ oretoret täyat. 14 Guŋ äbot inken epän ude
täŋpapäŋ nägät moräknaye ätutä kaŋkaŋ koki wawäpäŋ bänepi äyäŋutpäŋ
Anututa biŋam kaŋ täŋput yäŋ nadätat. 15 Täŋ, Anututä ämawebe äbot
u mäde ut yämiŋkuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täŋo iwan ude

* **11:3:** 2Kin 19:10,14 * **11:4:** 1Kin 19:18 * **11:5:** Rom 9:27 * **11:6:** Gal 3:18 * **11:7:** Rom 9:31 * **11:9:** Sam 35:8 * **11:11:** Apos 13:46; Rom 10:19

itkuŋopäŋ Anututä inikät bänep kubägän itta yämagutkuk. Täŋpäkaŋ Anututä Juda äbot u äneŋi not täŋ yämayäŋ täko unita jide yäwet? U tägagämäninik kubä, kumbanitä kodak taŋpäŋ äneŋi akuneŋo ude bumik. 16 * Unita man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Ketem intäjukun nanik epän kodaki-ken yäpmäŋpäŋ Anututa biŋam peŋ imineŋ. Ude täneŋo uwä epän uken nanik ketem u kudup Anututa biŋam täneŋ. Ba udegän, äma kubätä päya kubä täŋo jäwäri Anututa biŋam iwoyäweko uwä kujari känani kudup u Anututa biŋam täŋpek.

17 * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe uwä olip päya piwani kubä udewani upäŋ Anututä känani ätu tokät täŋpän kuŋkuŋ. Täŋ, guŋ äbotken nanik in uwä olip päya ägwäri täŋo känani udewani upäŋ Anututä yäpmäŋpäŋ olip päya piwani täŋo känani tokät täŋpän kuŋkuŋo u komeni-ken yäpurärätkuk. Yäpurärätkuko unita olip päya täga unitäŋo umenitä känani, iniken ba in yäpurärani uterakgän tepmäŋ towiŋirän säkgämän it täkaŋ. 18 * Upäŋkaŋ känani madäŋ täŋpä kwani unita nadäwä äpani täŋpäpäŋ injinta nadäwä ärowani nämo täneŋ. Nämoinik, in känanitä jäwärita nämo towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yäpmäŋkaŋ känani in tepmäŋ towik täyak.

19 Täŋpäkaŋ inä ŋode käwep yäneŋ; Anututä olip päya känani madäŋ täŋpän kuŋkuŋo u komenita nin yäpurärätta nadäŋpäŋ madäŋkuk. 20 * Bureni, Anututä ude täŋkuko upäŋkaŋ Anututä kädet ude täŋkuko unitäŋo mebäri ŋode; U nadäkinik nämo täŋkuŋo unita madäŋ täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ inä nadäkinikjinta yäŋpäŋ tämagut päbä yäpurärätkuk. Unita täga itkamäŋ yäŋkaŋ biŋam nämo yäneŋ. Nämo, umuntäneŋ! 21 Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täŋo känani bureni ude nämo yabäŋ koreŋkuko unita in ärowani kudän ude täŋpäwä in udegän nämo api tabäŋ korewek. 22 * Unita Anutu täŋo täktäkita ket nadäneŋ; Anutu u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok täk täyak. Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe mäde ut imik täkaŋ uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Täŋpäkaŋ in orakoraki terak pen kuŋarirä Anututä api oraŋ tamik täŋpek. Täŋ, inä ude pen nämo kuŋatnayäŋ täŋo uwä in imaka, api tokät täŋpän kuneŋ. 23 Täŋpäkaŋ Juda äbot madäŋ täŋpän kuŋkuŋo uwä nadäkinik pewä putärewani u äneŋi täŋkehärom tänayäŋ täŋo uwä Anututä äneŋi yäpmäŋ päbä kujarini terak api yäpurärärek. U tänaŋi nämo yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä äneŋi täga api yäpurärärek. 24 Imata, guŋ äbotken nanik inä olip päya ägwäri täŋo känanipäŋ tokät päbä olip päya piwani terak nämo yäpurärätnaŋipäŋ yäpurärätkuk. Upäŋkaŋ Juda nanik uwä olip päya piwani unitäŋo känani tokät täŋpän kwani unita Anututä äneŋi täga yäpmäŋ päbä iniken kujari uterak pidämigän yäpurärärek.

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

25 * Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäŋo mebäri nämo nadäŋkaŋ injinta nadäwä ärowani täneŋo udeta täwera ket nadäwut; Man uwä ŋode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadäkitä Anutu täŋo man nadäkta mäde ut iminkuŋo u pen inidegän nämo api it yäpmäŋ kuneŋ. Nämo, Anututä guŋ ämawebe udetä näka biŋam kaŋ täŋput yäŋ nadäk täyak u täreŋirän Isrel ämawebe täŋo bänep nadäk-nadäki u äneŋi api pirärewek.

---

* **11:16:** Nam 15:17-21; Ese 44:30 * **11:17:** Efe 2:11-19 * **11:18:** Jon 4:22 * **11:20:** Rom 12:16 * **11:22:** Jon 15:2,4; Hib 3:14 * **11:25:** Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16

26 * Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneŋi inita biŋam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ŋode pätak;

Waki keri-ken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.
Äbäŋpäŋ Jekop täŋo äbottä näka peŋawäk täŋpani u yäpän-siwoŋ tawäpäŋ api
yepmaŋpek.
27 *Täŋkaŋ momini peŋ yämayäŋ täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk*
kubägän u api täŋpet yäk. *Ais 59:20,21, 27:9*

28 Eruk, Isrel ämawebe u Manbiŋam Täga u nadäkta bitnäŋkuŋo unita Anutu täŋo iwan ude äworeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unitä guŋ äbot ämawebe in täŋkentäŋ taminŋkuk. Upäŋkaŋ yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe u inita biŋam iwoyäŋ yepmaŋkuko unita yäŋkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yäŋpäŋ pen nadäŋ yämik täyak. 29 Imata, Anututä äma inita biŋam yäpmäŋ daniwekopäŋ äneŋi mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniŋ kirewekopäŋ äneŋi täga nämo yäyomägarek. 30 Täŋpäkaŋ guŋ äbot ämawebe inä bian Anututa peŋawäk täŋ imik täŋkuŋopäŋ apiŋo Isrel äbottä täŋirä in uwä Anutu täŋo butewakini yäpmäŋpäŋ itkaŋ. 31 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe imaka, Anutu täŋo man peŋawäk täŋkuŋopäŋ Anutu täŋo butewaki intä yäpuŋo udegän yäpmäkta yäwani. 32 * Unitäŋo mebäri u ŋode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahäŋ yämikta nadäŋkuko unita ämawebe kuduptä peŋawäk täŋo topmäk-topmäk terak itta yäniŋ kireŋkuk.

Anutu iniŋoret täkäna!

33 *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokŋek pätak, äpmoŋpani*
pähap! U inide kubä täk täyak.
Unitäŋo nadäk tawaŋ mebäri nadäna tärenaŋi nämo ba unitäŋo täktäki netätä
kaŋpäŋ nadäwän täreneŋ?
34 * *Äma netätä Anutu täŋo nadäk u kaŋpäŋ nadäwän tärewek? Ba äma netätä*
jukuman täga iwerek? *Ais 40:13*
35 *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniŋ kirewänkaŋ unita*
yäŋpäŋ Anututä kowata imek? *Jop 41:11*
36 * *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täŋpewän ahäŋkuŋo unita*
imaka imaka unitäŋo mebäri bureni-inik itak.
Imaka imaka u kudup inita biŋam itkaŋ.
Unita wäpi biŋam peŋyäŋek ikek ärowani pen pat iniŋ yäpmäŋ kuyon! U
Bureni.

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniŋ kirene

1 * Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäŋ nimiŋkuko unita ŋode peŋ täwetat; Kome terak it yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän in gupjin irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa biŋamgän ärawa ude iniŋ kirek täkot. Täŋkaŋ kudupigän itkaŋ kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäŋ täneŋ. Kudän udewanitä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täyak.
2 * Täŋkaŋ komen äma täŋo irit kuŋat-kuŋat kädettä äneŋi tämagureko udeta

---

* **11:26:** Mat 23:39; Sam 14:7 * **11:32:** Gal 3:22; 1Ti 2:4 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16
* **11:36:** 1Ko 8:6 * **12:1:** Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 * **12:2:** Efe 4:23; Efe 5:10,17

nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋatneŋ. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkjin pirärenŋirä Anututä nadäk kädet kudupi kubä kaŋ täwoŋärewän. Ude täŋirän irit kuŋat-kuŋatjin udegän kodakigän kaŋ ahäwän. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo nadäk kädet, imaka täga, siwoŋi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäŋ täga api iwatneŋ.

3 * Täŋpäkaŋ Anututä orakorak naminŋkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ŋode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneŋ. Nämo, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide inŋitkaŋ u ket kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ uterakgän kuŋat täkot. 4 * Imata, äma nin gupnin kubägän upäŋkaŋ gupnin täŋo moräki moräki mäyap itkaŋ uwä epän mebäri inigän inigän täk täkaŋ. 5 * Udegän äbot täŋpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamäŋ upäŋkaŋ Kristo terak gupnin täŋo moräki moräki ude, yäpurärätpäŋ kubägän itkaŋ täŋkentäk kowata kowata täkta yäwani. 6 * Unita Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimiŋkuk. Iron unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uterakgän yäŋahäk täŋpek. 7 Ba äma kubä äbot täŋpanita watä epän täŋ yämikta iron imani uwä udegän täŋ yämek. Ba äma kubä Anutu täŋo man kädet yäwetpäŋ yäwoŋärek täkta iron imani uwä epän u täŋpek. 8 * Ba äma kubätä äma bänepi täŋpidäm takta iron imani uwä udegän täŋpek. Ba äma kubä äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta iron imani uwä iron taŋi täŋ yämek. Täŋpäkaŋ äma kubätä ämawebe täŋo intäjukun ude itta iron imani uwä gwäk piminŋpäŋ yabäŋ yäwat epän säkgämän täŋpek. Ba äma kubä ämawebeta butewaki nadäŋ yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak täŋkentäŋ yämiŋtäŋ kuŋarek.

Äbot täŋpani täŋo irit kuŋat-kuŋat

9 * Täŋpäkaŋ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneŋ. Jop gup-tägän nämo täneŋ. Täŋkaŋ kädet wakita taräki nadäŋpäŋ kädet täga u inŋit-inik täk täkot. 10 * Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiyeta nägät moräknin yäŋ nadäŋpäŋ gäripi kowata kowata nadäk täkot. Ude täŋkaŋ injin äpani itkaŋ notjiye oraŋ yämik täkot. 11 * Täŋpäŋ Munapik täŋo kädäp bänepjin-ken ijinŋirän Ekänita yäŋpäŋ epän kehäromigän täk täkot. 12 * Täŋpäkaŋ Ekänitä bureni-inik api nimagurek yäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita oretoret terak kuŋat täkot. Täŋkaŋ bäräpi ahäŋ tamäwä kwikinik it täkot. Täŋpäŋ Anutuken yäŋapik man yäkta gaŋani nämo täneŋ. 13 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkot. Ba äma yämagut yäpmäŋ päŋku yotjin-ken iron täŋ yämikta pidämtak täkot.

14 * Täŋpäkaŋ äma ätutä waki täŋ taminŋirä Anututä täŋkentäŋ yämikta yäŋapik täkot. Waki täŋ yämikta nämo yäŋapineŋ. Nämo, Anututä säkgämän täŋ yämikta yäŋapik täkot. 15 * Täŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta oretoret

* **12:3:** 1Ko 12:11; Efe 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12 * **12:5:** 1Ko 12:27; Efe 4:25 * **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8:** 2Ko 9:7 * **12:9:** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 * **12:10:** 2Pi 1:7; Plp 2:3 * **12:11:** Apos 18:25; Rev 3:15 * **12:12:** 1Te 5:17 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15:** Sam 35:13

täŋpänä ukät oretoret bok täk täkot. Täŋ, äma kubätä konäm butewaki täŋpänä ukät bok udegän täk täkot. 16 * Ude täŋkaŋ ämawebe-kät bänep kubägän täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋpäŋ injinta nadäwä ärowani nämo täŋpäpäŋ epän äpani täkta nämo bitnäneŋ. Ba injinta nadäk-nadäknin ärowani nikek yäŋ nämo nadäneŋ.

17 * Täŋpäkaŋ äma ätutä kädet waki täwoŋärenirä kowata kädet waki terakgän nämo däpmäŋ täreneŋ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup iŋamiken nadäŋ dämiŋpäŋ siwoŋigän kuŋat täkot. 18 * Täŋkaŋ injin yäŋwawak täŋpäŋ ämik täkta nämo nadäneŋ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän täŋpäŋ itta epäni täk täkot. 19 * Unita notnaye, waki täŋ tamiŋirä kowata waki nämoinik täŋ yäminеŋ. Nämo, bäräpi u Anututa iniŋ kireŋirä iniken kokwawakitä kowata däpmäŋ tärewayäŋ yäŋpäŋä u ini api nadäwek. Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Ekänitä ŋode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkŋo epän. Kowata näkŋa api däpmäŋ tärewet yäk. 20 * Waki nämo täŋ yämiŋkaŋ Anutu täŋo mantä yäyak udegän ŋode täneŋ;

Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,
ba umeta iwäwä ume imi näŋpek.
Ude täŋ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk nadäwek. Snd 25:21,22

21 Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä nämo irirä kädet wakitä intäŋo kehäromjin yäpmäŋ äpekta. Ude nämo, kädet waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kowata kudän täga upäŋ täk täkot.

13

Nin gapman gämori-ken it täkäna

1 * Äma kuduptagän gapman täŋo mani buraminеŋ. U imata, Anututä nämo iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täŋo kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabäŋ yäwat epän täŋpäŋ it yäpmäŋ kukaŋ uwä Anututä iwoyäŋpäŋ yepmaŋpani. 2 Mebäri unita äma kubätä gapman täŋo man utpäŋ imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkaŋ uwä kowata ini yäpmäkta biŋam täkaŋ. 3 * Täŋpäkaŋ äma irit kuŋat-kuŋari täga uwä äma intäjukun it yämik täkaŋ unita nämo umuntak täkaŋ. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ unitä uyaku umuntäneŋ. Unita in gapmanta täŋumun-umunkät nämo kaŋ kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä eruk imaka tägagänpäŋ täŋpeŋ kuŋat täkot. Imaka tägagänpäŋ taŋpeŋ kuŋarirä gapmantä in tabäŋirän api tägawek. 4 * U imata, gapman uwä Anutu täŋo epän watä äma, inta yäŋpäŋ iwoyäŋ tamani. Täŋpäkaŋ in waki täneŋo uwä gapmanta umuntäneŋ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täŋo watä epän äma itpäŋ Anutu täŋo kokwawak äma waki täŋpaniken pewä ahäkta yäŋ yämani. 5 Mebäri unita mani buramik-inik täneŋ. Täŋpäkaŋ komi nadäwet yäŋ nadäŋkaŋ unitagän umuntaŋpäŋ mani nämo buraminеŋ. Nämo, bänepkatä gapman täŋo man buramik u kudän siwoŋi yäŋ nadäŋpäŋ mani buraminеŋ.

---

* **12:16:** Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 * **12:17:** 1Te 5:15 * **12:18:** Mak 9:50; Hib 12:14 * **12:19:** Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30 * **12:20:** Snd 25:21-22; Mat 5:44 * **13:1:** Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 * **13:3:** 1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13 * **13:4:** Rom 12:19

6 Mebäri unita in takis moneŋ imaka, pek täkaŋ. Gapman uwä Anututä
watä äma epän yäŋ yämiŋkuko u gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ unita epäni
täŋmeham takta takis moneŋ täga yäpneŋ. 7 * Unita in imaka yäwani
udegän täŋ yämik täkot. Takis moneŋ yämikta yäwani unitawä takis
moneŋ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmäŋ akukta yäwani uwä udegän wäpi
yäpmäŋ akuneŋ. Ba oraŋ yämikta yäwani uwä udegän oraŋ yämineŋ.

Not täŋpäŋ bänep iron täk täkot

8 * Eruk, imaka kubä yäpneŋo uwä kowata pengän däpmäŋ täreneŋ,
kämi kaŋ pena yäŋ nämo yäneŋ. Täŋpäkaŋ bänep iron kowata kowata
täŋirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmäŋ täreŋaŋi nämo.
Nadäkaŋ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäŋ kuŋareko uwä
baga man kudup buramiwani yäŋ täga iwetneŋ. 9 Täŋkaŋ baga man
ŋode kudän täwani; Kubokäret nämo täŋpen. Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo
uren. Gäk kubota nämo täŋpen. Gäk äma täŋo imaka kubä kaŋgärip nämo
täŋpen. Baga man u ba baga man ätu itkaŋ u kuduptagäntä ŋode yäwani;
Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. 10 * Nadäkaŋ? Äma
bänep iron ikek kuŋat täkaŋ uwä noriyeta waki nämo täŋ yämik täkaŋ.
Unita bänep iron täktäk kädet unitä baga man buramik-buramik kädet
bureni täyak.

11 * Eruk, kudän ude täŋput yäŋ täwetat uwä mebäri ŋodeta; In kadäni
itkamäŋ-ken ŋonita kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kuŋat täkot. U däpmon peŋpäŋ
kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik täŋpäŋ yäput peŋpäŋ it yäpmäŋ
äbäŋitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. 12 * Bureni! Bipmäŋ
urani paorayäŋ täŋirän kome yäŋewayäŋ keräp täyak. Unita bipmäŋ urani
täŋo täktäk u kudup peŋ moreŋpäŋ wakikät ämik täkta täŋtuŋum taŋpäŋ
peŋyäŋek gänaŋ kuŋat täkäna. 13 * Nin kädet siwoŋi iwatpäŋ kuŋat täkäna,
kepma täŋo peŋyäŋek gänaŋ kuŋat täkaŋ ude. Äŋnak-äŋnak kap tektek
täŋpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo täne. Täŋkaŋ kubokäret ba kudän
ätu ämatä nämo tänaŋi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne.
14 * Nämoinik, in Ekäni Jesu Kristopäŋ tek ude wädäwä ärowäkaŋ gup täŋo
nadäŋ gärip waki u däpmäŋ tärekta epäni nämo täneŋ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

1 * Äma kubä nadäkinik ikek upäŋkaŋ nadäkiniki uwä kwini, udewani
mäde nämo ut yämineŋ. Nämo, not täŋ yämik täneŋ. Upäŋkaŋ man ätu
täŋo mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma udewani-kät yäŋawät-
awät nämo täneŋ. 2 * U ŋodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u
imaka kuduptagän nakta täga nadäwek. Täŋpäkaŋ äma kubä nadäkiniki
kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. 3 * Täŋirän äma tom
ketem kudup näŋpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näŋpani unita
nadäwän äpani täga nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo näŋpani unitä
äma tom ketem kudup näŋpani unita wakiinik täyan yäŋ nämo nadäŋ
imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam imagurani. 4 * Gäk

* **13:7:** Mat 22:21 * **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Efe 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 * **13:13:** Luk 21:34; Efe 5:18 * **13:14:** Gal 3:27
* **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Stt 1:29, 9:3 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12

äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki yäpmäŋ daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udewani täga täŋkentäŋ yämiŋirän kehäromigän api itneŋ.

5 * Täŋpäkaŋ äma kubätä kepma kubäta nadäŋirän kudupi-inik täŋpek, kepma ätu yärepmitak yäŋ nadäwek. Täŋ, äma kubätä kepma päke u kudup uterakgän yäŋ nadäwek. U täga upäŋkaŋ nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäŋ daniŋkaŋ nadäk kubägän yäpmäŋ kuŋatneŋ. 6 Nadäkaŋ? Äma kepma kubäta nadäŋirä inipärik kubä täk täkaŋ uwä Anutu iniŋoretta nadäŋkaŋ ude täk täkaŋ. Ba udegän, äma tom ketem kudup näŋpanitä Anutu oraŋ imikta nadäŋkaŋ nak täkaŋ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkaŋ nak täkaŋ unita. Täŋ, äma ketem ätuta bitnäk täkaŋ uwä udegän, Anutu oraŋ imikta nadäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwet täkaŋ.

7 Unitäŋo mebäri ŋode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuŋat-kuŋarita u näkŋa-kengän yäŋ nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkŋata biŋam yäŋ nämo yäwek. 8 * Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni oraŋ imiktagän täne. 9 Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täŋo Ekäni ude itta kumäŋpäŋ äneŋi kodak taŋkuk.

10 * Unita gäk, imata äbot täŋpani notkapak kubä täŋo nadäkinikita nadäwi jopi täk täkaŋ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniŋ täwet täyan? Ŋode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduptagän Anutu täŋo man käbeyä-ken api itne. 11 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ŋode yäyat;
Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäŋpäŋ gukut imäpmok api täŋ naminеŋ.
Täŋkaŋ ini kubäkubätä ŋode api näwetneŋ; Gäk Anutu bureni-inik. Ais 45:23

12 * Unita ŋode nadäna; Anututä nin kuduptagän täŋo mebärininta api niwet yabäwek.

Notniye täŋyäkŋatpena momi nämo täneŋ

13 Unita notniye täŋo nadäkiniki yäpmäŋ danik-danik kädet kaŋ pena! Peŋpäŋ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ŋode iwaräntäkta nadäk kehäromi kaŋ pena; Imaka täga upäŋkaŋ u täŋira notnapaktä nabäŋkaŋ nadäkiniki täŋpän waneŋo udeta imaka udewani täga nämo api täŋpet. 14 * Täŋpäkaŋ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täŋkwawa taŋirän ŋode nadäwa tumäŋkaŋ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täŋo iŋamiken äma täŋo bänepi täga nämo täŋpän waneŋ. Ude nadätat upäŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta yäjiwärani yäŋ nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwärani täŋpek. 15 * Unita gäk imaka kubä jop naŋiri notkapak kubätä gabäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki täŋpän waneŋo uwä eruk gäkŋata ŋode nadäwen; Ŋode täyat uwä notnapak unita nadäŋ imikinik nämo täyat yäŋ nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yäŋpäŋ kumbukopäŋ imata jop nadäŋ ketem naknak terak notkapak täŋo nadäkiniki u täŋpi

---

* **14:5:** Gal 4:10 * **14:8:** Luk 20:38; Gal 2:20; 1Te 5:10 * **14:10:** Mat 25:31-32; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Plp 2:10-11 * **14:12:** Gal 6:5 * **14:14:** Apos 10:15; Tai 1:15 * **14:15:** 1Ko 8:11-13

waneŋ? 16 * Nämo, unita ket ŋode nadäkot; Täktäkka unitä täŋpewän
imaka u ba unita nadäwi täga täk täkaŋ unita äma ätutä waki yäŋ yäneŋta.
17 Nadäkaŋ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuŋat-
kuŋat kädet u nämo täŋ-mehamtäk täyak. Nämo, Anutu gämori-ken kuŋat-
kuŋat kädet bureni uwä siwoŋi kuŋat-kuŋat, ba bänep kwini terak irit,
ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u. 18 Unita äma kubätä kädet
u iwarän täŋpäŋ Kristota watä epän täŋ imayäŋ täyak uwä Anututä äma
unita gäripi nadäŋirän ämawebetä imaka, kaŋkaŋ api oraŋ imineŋ.
19 * Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägän irit täŋo kädet
pewän ahäk täkaŋ ba notniye täŋo nadäkiniki täŋ-kehäromtak täkaŋ, täktäk
ugänpäŋ iwatpäŋ täk täkäna. 20 * Täŋkaŋ imaka jopi, ketem udewani terak
Anutu täŋo epän nämo täna waneŋ. Bureni, imaka kuduptagän u täga
nänaŋi upäŋkaŋ nin ketem kubä naŋitna äma kubätä nibäŋkaŋ bänepitä
momi täŋpeko uwä kädet waki täne. 21 Kädet siwoŋi uwä ŋode; Tom ketem
ba wain ume naŋira ba imaka kubä täŋira notnapaktä nabäŋpäŋ momi
täŋpek yäŋ nadäŋpäŋä eruk gäk kädet u wari nämo täŋpen.
22 Täŋpäkaŋ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo
yäŋahäwen. Nämo, Anutu iŋamiken gäkŋa-tagän iyap taŋpäŋ nadäŋpeŋ
kuŋaren. Täŋpäŋ äma kubätä imaka kubäta täga yäŋ nadäŋpäŋ imaka u
bänep nadäwätäk-kät nämo täŋpeko uwä bänep oretoret terak täga irek.
23 * Täŋ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadäŋkaŋ näŋpeko uwä Anututä
goret täyan yäŋ iwerek. Imata, u siwoŋi täyat yäŋ nadäkinik kubägän nämo
peŋpäŋ täŋpek. Unita imaka kubä u siwoŋi yäŋ ket nämo nadäŋkaŋ täk
täkamäŋ uwä momi täk täkamäŋ.

15

Gäkŋa-tagän nämo nadäwen

1 Eruk, äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi
nikek uwä nininken gäripgän nämo iwatne. Nämo, notniye nadäkiniki
kwini u täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bäräpini kotaŋ yämine. 2 * Täŋkaŋ nin
kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuŋat-kuŋaritä tägawekta täŋkentäŋ
yämiŋitna nadäkiniki kaŋ kehärom tawut. 3 * U imata, Kristo, wäpi biŋam
taŋi upäŋkaŋ iniken gärip terak nämo kuŋatkuk. Nämo, kädet Anutu täŋo
mantä ŋode yäyak udegän ahäŋ imiŋkuk;

Ämatä yäŋärok gäwetkuŋo u näkä terak äroŋkuk. *Sam 69:9*

4 * Nadäkaŋ? Man kudup Anutu täŋo manbiŋam terak bian kudän
täwani u nin niwetpäŋ niwoŋärekta kudän täwani. U Anututä bureni api
tämagurek yäŋ niwetpäŋ niwoŋärek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo man uwä
bänepnin täŋpidäm taŋirän gwäk pimiŋpäŋ kuŋattäŋgän imaka bureni u
api kaŋ-ahäne. 5 Täŋpäkaŋ in Jesu Kristo täŋo kädet kuroŋ iwarirä Anutu
bänep täŋpidäm taktak mähemi ba gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat mähemitä
in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahäŋ tamik täyon. 6 Ude täŋ
tamiŋirän in bänep nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän peŋpäŋ Anutu,
Ekäninin Jesu Kristo täŋo nani u wäpi iniŋoret täkot.

---

* **14:16:** Tai 2:5 * **14:19:** Rom 12:18; Rom 15:2 * **14:20:** 1Ko 8:13 * **14:23:** Tai 1:15
* **15:2:** Rom 14:19; 1Ko 9:19; 1Ko 10:24,33 * **15:3:** Sam 69:9 * **15:4:** Rom 4:23-24; 1Ko 10:11

7 * Unita Kristotä not täŋ tamiŋkuko udegän äbot täŋpani notjiye kudup
not täŋ yämiŋpäŋ bänep kubägän terak it täkot. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi
biŋam punin-inik ärok täyon. 8 * Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot
täŋo watä epän äma jopi äworeŋkuko uwä Anututä yäŋkehäromtak man
oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäkta täŋkuk. 9 * Ba guŋ äbottä
butewakinita yäŋpäŋ Anutu iniŋoretta täŋkuk. Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo
mantä ŋode yäyak;

Unita guŋ äbot bämopi-ken wäpka biŋam api yäpmäŋ akwet.
Kap terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret. *Sam 18:49*

10 Ba unitagän Anutu täŋo man kubätä äneŋi yäkgän ŋode täyak;

Ämawebe kome kukŋi käda nanik in Anutu täŋo kudupi ämawebeniye
yäpurärätpäŋ oretoret bok täkot. *Lo 32:43*

11 Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täyak;

Guŋ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi
iniŋ orerut. *Sam 117:1*

12 * Täŋpäkaŋ Aisaiatä man unitagän äneŋi yäkgän ŋode täŋkuk;

Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahäŋkaŋ äma äbot komeni
komeni api yabäŋ yäwarek.
Täŋkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yeŋgämä peneŋ. *Ais 11:10*

13 Täŋpäkaŋ in Anutu terakgän tubeŋ kuŋirä bänep pidäm ba oretoret
pähap inken daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk
mähemi unitä ude täŋirän Kudupi Munapik täŋo kehärominitä täŋkentäŋ
taminŋirän ŋode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäŋ
imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäŋahäŋkuk

14 Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäkinik täyat. Täŋkaŋ
nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak injin-tägän
yäwetpäŋ yäwoŋärek kowata kowata täga täneŋ yäŋ nadäkinik täyat. 15 Ude
nadätat upäŋkaŋ ehutpäŋ man ätu äneŋi täŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam
ŋo kudän täyat. Bätakigän yäŋahätat ŋowä mebäri ŋodeta; 16 * Anututä
nadäŋ naminŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu täŋo watä epän täkta iwoyäŋpäŋ
nepmaŋkuko unita. Näk bämop äma ude itpäŋ ämawebe guŋ äbot u yämagut
päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga täŋ iminaŋi ude täŋ imikta Anutu täŋo
manbiŋam yäŋahäŋ yämik täyat. Ude täŋira Kudupi Munapiktä täŋpewän
ämawebe u kudupi, Anututa biŋam täk täkaŋ. 17 Unita näk Jesu Kristo täŋo
wäpi terak Anutu täŋo watä epän täk täyat unita nadäŋira ärowani täk täyak.

18 * Täŋkaŋ imaka ätuta yäŋira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä
ketna terak epän täŋkuko unitagän ehutpäŋ kwawakgän ŋode yäŋahäŋpäŋ
täwerayäŋ; Näk guŋ äbot ämawebe yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpa Anutu täŋo
man buramiwani ämawebe ude täŋkuŋ. 19 Ude täŋkuro uwä Kristotä

* **15:7:** Rom 14:1 * **15:8:** Mat 15:24 * **15:9:** Apos 3:25; Rom 11:30; 2Sml 22:50 * **15:12:** Rev 5:5 * **15:16:** Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17 * **15:18:** 2Ko 3:5

mena ba täktäkna täŋmeham taŋirän Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nikek mebäri mebäri pewa ahäŋkuŋ. Näk Jerusalemtä päŋku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ päŋku epän u käda täkta yäwani u täŋ täreŋkut. 20 * Täŋpäkaŋ nadäk kehäromi kubägän ŋode nadäk täyat; Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täyat uwä, guŋ äbot bureni-inik, Kristo täŋo wäpi biŋam nämo nadäk täkaŋ-ken ugän yäŋahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täŋpani-ken u täkta nämo nadätat. 21 Nämoinik, Anutu täŋo mantä ŋode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biŋam nämo yäwerani u api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ.
Bureni, ämawebe mani biŋam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneŋ. *Ais 52:15*

Pol Rom kome kukta nadäk tawaŋ peŋkuk

22 * Täŋpäkaŋ epän ŋonitä kadäni käroŋi nepmäŋit yäpmäŋ äbäŋirän in täga nämo äre tabätat. 23 Upäŋ kome ŋo käda epän täŋ paotat unita, ba kadäni käroŋi-inik äre tabäkta nadäŋ yäpmäŋ äbätat unita kadäni ŋoken täga käwep api äre tabäwet. 24 * Näk Spen kome kwayäŋ täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmaŋpa täreŋirän täŋkentäŋ naminŋirä Spen kome api kwet. 25 * Upäŋkaŋ pengänä Anutu täŋo kudupi ämawebe Jerusalem käda itkaŋ u päŋku yabäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta kuyat. 26 * Äbot täŋpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta moneŋ peŋkuŋo u api yäpmäŋ kwet. 27 * Täŋpäkaŋ moneŋ u iniken gärip terak peŋkuŋ. Kädet ude täŋkuŋo u täga täŋkuŋ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmäŋ towikta tuŋum tägagämän Anutu-ken nanik yäminŋkuŋ. Unita kowata däpmäŋ tärekta Juda äbot täŋo gup käda täŋkentäŋ yämikta yäwani. 28 Eruk moneŋ u yäpmäŋ päŋku Jerusalem äbot täŋpani jäwäri itkaŋ unita yäma tärewänkaŋ Spen kome kwa yäŋpäŋä äre tabäŋpäŋ it tepmaŋkaŋ api kwet. 29 * Täŋkaŋ ŋode nadätat; Kadäni inken ärewayäŋ täyat-ken ukenä Kristo täŋo iron pähap näkken tokŋeŋ pätak u api duiŋ tamet.

30 * Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkamäŋ unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahäŋkuŋo unita yäŋpäŋ ŋode peŋ täwetat; Komi epän täyat ŋo täŋmeham takta näka yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäk täkot. 31 Ude täŋirä Anututä äyuŋ täŋ naminŋpäŋ äma Judia komeken nanik Anutu täŋo man bitnäk täk täkaŋ u keri-ken nanik kaŋ nämagurän. Ba in Anutu-ken yäŋapiŋirä Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä täŋkentäk yäpmäŋ kwayäŋ täyat unita gäripi kaŋ nadäwut. 32 Ude täŋirä Anututä nadäŋ naminŋirän inken oretoret terak äre tabäŋpäŋ itpäŋ-nadäk säkgämän täŋpäŋ kehäromi bok kaŋ yäpna.

33 Täŋpäkaŋ Anutu bänep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täŋpanita yäniŋoret man

---

* **15:20:** 2Ko 10:15-16 * **15:22:** Rom 1:10-13 * **15:24:** 1Ko 16:6 * **15:25:** Apos 19:21 * **15:26:** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 * **15:27:** Rom 9:4; 1Ko 9:11 * **15:29:** Rom 1:11 * **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

1 Eruk man kubä nadätat uwä ŋode; In wanotnin Fibi, Senkria kome
ämawebe äbot täŋpani täŋkentäŋ yämik täyak u säkgämän imagutpäŋ kaŋ
oraŋ imut yäŋ nadätat. 2 Anutu täŋo kudupi ämawebetä kädet ude täkta
yäwani unita udegän Ekäni täŋo wäpi terak imagurirä imaka kubäta
wäyäkŋeŋpäŋ yäŋiränä kaŋ täŋkentäŋ imut. U imata, wanotnin uwä näk
ba äbot täŋpani mäyap täŋkentäŋ nimik täyak.
3 * Täŋkaŋ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok
täŋpani u bänep oretoret manna ŋo kaŋ yämut. 4 Yarä uwä näk täŋkentäŋ
namikta gupita nämo iyap taŋkumän. Unita näkägän nämo yäniŋ oretat.
Nämo, guŋ äbotken nanik äbot täŋpani uken-uken nanik u imaka, udegän
bänep täga nadäŋ yämik täkaŋ. 5 * Täŋkaŋ äbot täŋpani ämawebe yanäpi
unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ
yäwerut.
Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna
ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk.
6 Täŋkaŋ Maria, komi epän täŋ tamik täŋkuko unita näkŋo bänep oretoret
manna ŋo kaŋ iwerut. 7 Täŋkaŋ Adronikus kenta Julius unita näkŋo bänep
oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Yarä uwä nägätnin moräk kubägän, komi
yotken näkkät bok itkumäŋ. U aposoro yarä tägagämän yäŋ yäwerani. Yarä
uwä Jesuta nadäkinik täŋirän näk mäden nadäkinik udegän täŋkut.
8 Täŋkaŋ Ampliatus, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäŋ imik
täyat unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. 9 Täŋkaŋ Abanus,
näkkät Kristota watä epän bok täŋpani unita näkŋo bänep oretoret manna
ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkŋo
bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. 10 Täŋkaŋ Apeles, Kristo täŋo
epän täŋpani bureni-inik kubä unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo
kaŋ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkŋo bänep täga
manna ŋo kaŋ iwerut.
11 Täŋkaŋ näkŋakät nanik Herodian unita näkŋo bänep oretoret manna
ŋo kaŋ iwerut. Ba Nasisus täŋo äbotken nanik Ekänita nadäkinik täŋpani
unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. 12 Täŋkaŋ
webe yarä Ekäni täŋo watä epän täŋpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita
näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Ba wanotna tägagämän
Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak. 13 * Täŋkaŋ
bänep oretoret manna ŋo Rufus kaŋ iwerut. Rufus uwä Ekäni täŋo
iwaräntäki tägagämän kubä. Ba Rufus miŋi imaka, näkŋo bänep täga
manna ŋo kaŋ iwerut. U näkŋo meŋna ude itkuk.
14 Täŋkaŋ näkŋo bänep oretoret manna ŋo Asinkritus, Flegon, Hemes,
Patrobas ba Hemas ukät notniye ätu penta it täkaŋ u kaŋ yäwerut.
15 Täŋkaŋ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät
Anutu täŋo kudupi ämawebe penta it täkaŋ unita imaka kaŋ yäwerut.
16 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpanitä täk täkaŋ ude kowat iniŋ orerän täk täkot.
Täŋkaŋ Kristo täŋo äbot komeni komeni kuduptagäntä bänep oretoret
man tamikaŋ ŋo.

Jukuman tärek-tärek

17 * Eruk notnaye, äma ätu täŋo mebäri täwerayäŋ täyat unita ket
nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋatneŋ; Äma man bureni täwetpäŋ täwoŋärewani

* **16:3:** Apos 18:2,18,26 * **16:5:** 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15 * **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:** Mat 7:15; Tai 3:10

u mäde ut iminpäŋ äbot täŋpani bämopi-ken duŋ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täŋo nadäkiniki täŋpewä putärek täkaŋ unita yabäŋ umuntaŋ päŋku injingän itneŋ. 18 * Nadäkaŋ, äma udewani Ekäninin Kristo täŋo epän nämo täk täkaŋ. Nämoinik, u iniken gup täŋo nadäŋ gärip ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täŋyäkŋat täkaŋ. 19 * Täŋ, inä Anutu täŋo man iwarän täŋirä intäŋo biŋam ämawebe kudup nadäŋ moreŋkuŋ. Unita näk inta oretoret pähap nadäŋ tamitat upäŋkaŋ ŋode kaŋ irut yäŋ nadätat; Kudän siwoŋi kädetta nadäwä tumbäpäŋ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guŋ ude kaŋ irut. 20 * Ude irirä bänep kwini terak irit täŋo mähemi Anutu unitä ätu nanak itkaŋ täŋkentäŋ taminirän Satan yeŋiwat päpmo api yeŋjakŋitneŋ. Eruk Ekäninin Jesu täŋo orakorakitä inken it tamik täyon.

21 * E man kubä ŋode; Näkkät epän bok täŋpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ. 22 Täŋpäkaŋ äma Pol täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat. 23 * Täŋkaŋ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yäŋnäkŋat päŋku nepmaŋpäŋ watä it namik täyak, ba ŋo nanik äbot täŋpani kuduptagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täŋpäkaŋ yotpärare ŋonitäŋo moneŋ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. 24 Eruk Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki unitä in kuduptagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniŋoret täkäna!

25-26 * Anutu wäpi iniŋoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täŋkehäromtaŋ taminpäŋ tepmaŋpän kehäromigän itneŋ, Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga, näkä täwetpäŋ täwoŋärek täyat unitä yäyak ude. Manbiŋam Täga u bian käbop it yäpmäŋ äbukopäŋ apiŋo unitäŋo bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäŋkuk. Ude täŋpäŋ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiŋam u nadäkinik täŋpäŋ buramineŋta peŋ niwerirän yäŋahäk täkamäŋ. 27 * Täŋpäkaŋ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähemi. Unita kudän Jesu Kristotä täŋkuko uterak epmäget kudän ba iniŋ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

---

* **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20:** Rom 15:33; Stt 3:15 * **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 * **16:23:** 1Ko 1:14 * **16:25-26:** Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5 * **16:27:** 1Ti 1:17; Jud 25

1 Korin
Korin äbot täŋpani täŋo nadäk ätu yäpä siwoŋtakta Poltä manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1 Näk Pol, Anutu täŋo nadäk tawaŋ terak Kristo Jesu täŋo aposoro itat.
Täŋpäkaŋ notninpak Sostenes-kät nektä man ŋo kudän täŋpäŋ Anutu täŋo
2 äbot täŋpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda äretak. *Inä
Jesu Kristotä Anutu iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ tepmaŋpani. Jesu
Kristo uwä in ba nintäŋo Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin
Jesu Kristo iniŋoret täkaŋ unitäŋo Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä
kudupi ämawebeniye ude itta yäŋpäbä nipmaŋpani. *Eruk Anutu Nanin-
3 kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak
äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

4 Kristo Jesu terak Anututä bänep iron taŋi täŋ tamiŋkuko unita inta
yäŋpäŋ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. 5 Bänep täga
man iwet täyat uwä ŋodeta; Kristo terak iron taŋi täŋ tamani. Kristo
uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokŋeŋ parirän
u gänaŋ it täkaŋ. U täŋkentäŋ tamiŋirän mani bureni nadäwä tärewäpäŋ
mejintä u yäŋahäk täkaŋ. 6 Bureni! Kristo täŋo man in täwetkumäŋo
u bänepjin-ken jäwäri äpmoŋkuk. 7 *Unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristotä
äneŋi äbäkta dapun käroŋ täŋ itkaŋ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta
nämo wäyäkŋek täkaŋ. 8 *Täŋpäkaŋ Kristo unitä täŋ-kehäromtaŋ tamiŋirän
nämo kwitaŋpäŋ it yäpmäŋ äroŋirä Ekäni Jesu Kristo täŋo kadäni pähap api
ahäŋ tamek. Ude täŋ-kehäromtaŋ tamiŋirän kadäni pähap uken momijin
nämotä api itneŋ. 9 *Täŋpäkaŋ Anutu u man kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo
täk täyak. Nämo, u nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän
itta yäŋpäbä nipmaŋkuko uwä imaka täŋ tamikta yäŋkuko u pära nämo,
burenigän api täŋ tamek.

Äbot täŋpani bämopi-ken duŋ-wewek ahäŋkuk

10 *Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode
täwetat; In yäŋawät-awät nämo täneŋ. Nämo, duŋ-wewek man peŋpäŋ
nadäk-gärip kubägän peŋpäŋ äbot kubägän ude kaŋ irut. 11 Notnaye, äma
ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä ŋode näwetkuŋ; In bämopjin-
ken yäŋawät-awät terak man mebäri mebäri ŋode yäk täkaŋ; 12 *In ätutä
Ninä Pol iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Yäŋirä ätutä Nin Apolos iwat
täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutä Nin Pita iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ.
Täŋ, ätutäwä ŋode yäk täkaŋ; Ude nämo, nin uwä Kristo iwat täkamäŋ yäŋ
yäk täkaŋ. 13 Wa! Ude täk täkaŋ uwä Kristo kwäk duk täkaŋ bumik! Jide?
Pol näkä inta yäŋpäŋ päya kwakäp terak äroŋkut? Ba näk näwaräntäkta
ume yäpuŋ?

14 *Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut taminkuro unita Anututa bänep
täga nadäŋ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugänpäŋ ume ärut yämiŋkut.

---

* **1:2:** 1Ko 6:11; Apos 9:14 * **1:3:** Rom 1:7 * **1:7:** Luk 17:30; 2Te 1:7; Tai 2:13 * **1:8:** Plp 1:6; 1Te 3:13, 5:23 * **1:9:** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10:** Plp 2:2 * **1:12:** 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42 * **1:14:** Apos 18:8; Rom 16:23

15 Unita kubätä Näk Pol iwaräntäkta ume yäput yäŋ yänaŋi nämo. 16 *E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiŋkut. Täŋkaŋ äma ätu ume ärut yämiŋkut ba nämo ärut yämiŋkuro u nämo nadätat. 17 *Bureni täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täkta nämo nepmaŋpän äbut. U iniken Manbiŋam Täga yäŋahäkta naniŋ kireŋkuk. Täŋpäkaŋ mani biŋam yäŋahäk täyat uwä kome täŋo nadäk-nadäk terak nämo yäŋahäk täyat. Nämo, ude täŋira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unitäŋo kehäromi imaka jopi kubä täŋpekta.

Anutu täŋo kehäromi u Kristo

18 *Täŋpäkaŋ ämawebe paot-paotta biŋam täŋpanitä päya kwakäp täŋo manbiŋamta nadäŋirä guŋ täŋo man ude täk täyak. Täŋ, ämawebe waki keri-ken nanik nimagurani ninä manbiŋam u nadäŋitna Anutu täŋo kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak. 19 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Näk äma nadäk-nadäk ikek yäŋ yäwerani unitäŋo nadäk-nadäki api pewa paotneŋ.
Nadäk-nadäki pewa paorirä guŋ ude api itneŋ yäk. *Ais 29:14*

20 *Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nikek unita jide yänayäŋ? Ba äma man kudän äpmoŋpani daniŋpäŋ nadäk täŋpanita jide? Ba äma kome ŋonitäŋo man yäkta meni pidämi unita jide yänayäŋ? Ude nämo! Anututä kome ŋonitäŋo nadäk-nadäk ärowani täŋpewän guŋ täŋo nadäk-nadäk ude äworeŋkuk.

21 *Uwä ŋode; Anututä iniken nadäk iwatpäŋ kädet itpipiŋpewän ämawebetä iniken nadäk-nadäk terak Anutu täŋo mebäri täga nämo nadäwä tumneŋ. Unita Anututä kädet kubä pewän ahäŋkuko u ŋode; Ämawebe, guŋ täŋo man nintä yäŋahäwani u nadäŋpäŋ Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä Anututä ämawebe u inita biŋam yämagut täyak. 22 *Bureni, Juda ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkaŋ, ba Grik ämatä kome täŋo nadäk-nadäk ärowani unita nadäkinik täk täkaŋ. 23 *Upäŋkaŋ ninä man ŋode yäŋahäk täkamäŋ; Kristo u päya kwakäp terak kumbuk! Täŋpäkaŋ Juda ämatä man u nadäŋirä nadänaŋi nämo ude täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadäŋirä guŋ täŋo man ude täk täyak. 24 *Upäŋkaŋ ämawebe Anututä inita biŋam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo täŋo biŋam u nadäŋitna Anutu täŋo kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak. 25 *Bureni-inik, Anutu täŋo man ämatä u nadäŋirä guŋ täŋo man täk täyak uwä kome täŋo nadäk-nadäk irepmit morek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo täktäki, ämatä u kaŋpäŋ nadäŋirä kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täŋo kehäromi irepmit morek täyak.

26 *Eruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yäŋpäbä tepmaŋpän inita biŋam täŋkuŋ? Komen äma iŋamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuŋ. Ba inken nanik mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuŋ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biŋam ikek täŋo iroŋiniye nämo itkuŋ. 27 Wäpjin biŋam ikek nämo upäŋkaŋ komen ämatä mäyäk tawut yäŋpäŋ Anututä ämawebe nadäk-nadäki guŋ täŋo bumik upäŋ

* **1:16:** 1Ko 16:15 * **1:17:** Mat 28:19; Jon 4:2 * **1:18:** 2Ko 4:3; Rom 1:16 * **1:20:** Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 * **1:21:** Mat 11:25 * **1:22:** Mat 12:38; Apos 17:28,32 * **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24:** Kol 2:3 * **1:25:** 2Ko 13:4 * **1:26:** Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5

inita iwoyäŋkuk. Ba komen äma inita nadäŋirä kehäromi nikek täŋpani unitä mäyäk nadäkta, ämawebe kwini yäŋ yäwerani upäŋ inita yäpuk.
28 Uwä ämawebe wäpi biŋam ikek nämo, upäŋ yämagutkuk, ba ämawebe äma nadäkinik nämo täŋpanitä unita nadäwä äpani-inik, jiraŋ ude täk täkaŋ upäŋ yäpuk. Ude täŋkaŋ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkaŋ u awähutkuk.
29 *Ude täŋkuko uwä äma kubätä Anutu iŋamiken iniken wäpi yäpmäŋ akukta käderi täŋpipiŋkuk.
30 *Unita ket ŋode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ Anututä yäŋpewän Kristo uwä nintäŋo kome yäpmäŋirän Anututä nibäŋpäŋ Jesu Kristo unitäŋo nadäk-nadäki tägagämän ba täktäki siwoŋi kak täyak. Täŋpäkaŋ, Kristotä momi täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita apiŋo momitä nämo nimaguriräŋ kudupi it täkamäŋ.
31 *Eruk, ude unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitä kaŋ kehärom tawän;

Äma kubätä imaka kubäta biŋam pähap yäwa yäŋpäŋä Anutu-tagän biŋam kaŋ yäwän. *Jer 9:24*

2

Kristo kumbuko unitäŋo manbiŋam

1 * Eruk notnaye, Anutu täŋo man bureni, bian käbop itkuko u yäŋahäŋpäŋ täwetta inken äreŋkuro kadäni uken näkŋaken wäpna biŋam nämo yäpmäŋ akuŋkut. Man gäripi nikek terak, bänepjin jop ärikta ba äma nadäwani täŋo man terak nämo täwetkut.
2 * Nämo, näk ŋode nadäŋpäŋ äreŋkut; Kuŋkaŋ imaka kubä täŋo biŋam nämo api yäwet. Jesu Kristo tagän, ba u päya kwakäp terak kumbuko unitagän api yäŋahäŋpäŋ täweret yäŋ nadäk kehäromi ude peŋkut.
3 * Unita äreŋpäŋ kehäromina nikek nämo, umuntaŋkaŋ dädätna kwaiŋirä in bämopjin-ken itkut.
4 * Täŋpäkaŋ manbiŋam yäŋahäŋpäŋ täwetkuro uwä äma nadäk-nadäki ärowani täŋo man terak, ba bänep ärik-ärik man nämo täwetkut. Nämo, man täwetkuro uterak Munapik täŋo kehäromini kwawak ahäŋirän kaŋpäŋ näkŋo man unita nadäwä bureni täŋkuk.
5 Ude täŋkuro uwä nadäkinikjintä äma täŋo nadäk-nadäk terak nämo yeŋgämä peneŋta täŋkut. Nämo, nadäkinikjin Anutu täŋo kehäromi terak yeŋ täpäneneŋta ude täŋkut.

Anutu täŋo nadäk-nadäk täga

6 * Täŋ, ämawebe nadäkiniki äma bureni äworewanitä manbiŋam yäŋahäk täyat unita manbiŋam nadäk-nadäk bureni Anutu-ken nanik pewän ahäwani yäŋ nadäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk u kome täŋo nadäk-nadäk nämo, ba nadäk-nadäk kome ŋonitäŋo äma ekäni ekäni, pewä paotta yäwani unitä nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u nämo.
7 * Nämoinik, nadäk-nadäk näkä yäŋahäk täyat uwä Anutu täŋo nadäk-nadäk käbop it yäpmäŋ äbuko u. Täŋpäkaŋ nin nadäk-nadäk uterak kunumta biŋam täneta bianinik, kunum kenta kome nämo ahäŋirän iwoyäŋkuk.
8 * Täŋ, nadäk-nadäk u kome ŋonitäŋo äma ekäni ekänitä nämoinik nadäwä tumbuŋ. U nadäwä tumbuŋ yäwänäku kunum täŋo Ekäni päya kwakäp terak nämo utpewä

* **1:29:** Rom 3:27; Efe 2:9 * **1:30:** Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31:** Jer 9:24; 2Ko 10:17 * **2:1:** 1Ko 1:17 * **2:2:** Gal 6:14 * **2:3:** Apos 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4:** 1Te 1:5 * **2:6:** Efe 4:13; Plp 3:15 * **2:7:** Rom 16:25 * **2:8:** Luk 23:34; Jem 2:1

kumbän. 9 Täŋpäkaŋ manbiŋam nintä yäŋahäk täkamäŋ unita man kubä
Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä ämawebe gäripi nadäŋ imik täkaŋ unita imaka säkgämän-inik, inipärik
kubä täŋtuŋum taŋpäŋ peŋ yämiŋkuk.
U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku
piŋpäŋ nadäwä tärenaŋi nämo. *Ais 64:4*

10 * Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopäŋ Anututä Munapiki terak
niwoŋäreŋkuk. Nadäkaŋ, Anutu täŋo Munapikitä imaka kuduptagän
nadäwän tärek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo nadäk-nadäk äpmoŋpani imaka,
nadäwän tärek täyak. 11 * Uwä ŋode; Äma kubätä noripaki täŋo nadäk-
nadäki täga nämo nadäwän täreneŋ. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän
nadäk-nadäki täga nadäwek. Täŋpäkaŋ Anutu udegän, äma kubätä Anutu
täŋo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneŋ. Nämo, iniken Munapiki-
tägän täga nadäwek. 12 * Eruk, ninä kome ŋonitäŋo mäjo nämo yäpumäŋ.
Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yäpumäŋo u mebäri ŋodeta yäpumäŋ;
Iron mebäri mebäri Anututä nimiŋkuko u nadäna tumäkta. 13 * Unita
imaka unitäŋo manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ uwä äma täŋo man terak
nämo täwetpäŋ täwoŋärek täkamäŋ. Nämo, man Munapiktä niwetpäŋ
niwoŋärewani uterak täwetpäŋ täwoŋärek täk täkamäŋ. Bureni, Munapik
täŋo nadäk-nadäkä man äma Kudupi Munapik ikektä täga nadänaŋi
uterak täwetpäŋ täwoŋärek täk täkamäŋ.

14 * Täŋ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-
ken nanikpäŋ täga nämo yäpneŋ. Nämo, äma udewanitä imaka Munapik-
ken nanik unita nadäwä jopi ude täk täkaŋ unita. Ba imaka udewani
täŋo mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ. Imata, äma Munapik ikek-tägän
imaka Munapik-ken nanik täga kaŋpäŋ nadäwä täreneŋ. 15 * Täŋkaŋ äma
Munapik ikektä imaka kuduptagän kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ
danik täkaŋ upäŋkaŋ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitäŋo mebäri
täga nämo kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ daninеŋ. Man unita Anutu
täŋo man ŋode kudän täwani;

16 * *Komen äma netätä Ekäni täŋo nadäk-nadäki nadäwän tärewäpäŋ nadäk-*
nadäk ätu imiŋkuk? *Ais*
40:13

Täga nämo! Täŋ, ninä Kristo täŋo nadäk-nadäk iŋitkamäŋ.

3

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

1 * Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikekta man täga yäwetnaŋi, man
udewani bian in täga nämo täwetnaŋi. Nämo, äma kome täŋo nadäk pen
iŋiranita täga yäwetnaŋi udegän täwetpäŋ täwoŋäreŋkut. Kadäni uken in
Kristo täŋo nadäk kädet terak nämo tägaŋkaŋ nanak paki ude pen itkuŋ.
2 * Unita man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro u ketem kehäromi ude nämo,
ketem näbäni, nonoŋ udewanipäŋ tepmäŋ towik täŋkut. Imata, ketem

* **2:10:** Mat 13:11 * **2:11:** Snd 20:27 * **2:12:** Jon 16:13-14 * **2:13:** 1Ko 2:4 * **2:14:** Jon 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15:** 1Jo 2:20 * **2:16:** Rom 11:34 * **3:1:** Jon 16:12 * **3:2:** Hib 5:12-13; 1Pi 2:2

bureni nakta kehäromi nikek nämo itkuŋ. Upäŋkaŋ apiŋo inidegän itkaŋ!
3 * In nadäk kädet biani u pen iwaräntäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. Notta kokwawak
nadäk-nadäk ba yäŋ-ämikämik kädet u inken pen pätak. Unita in bänep
nadäk-nadäk waki kädet-ken pen itkaŋ yäŋ bureni täwetat. Komen äma
täŋo kudängän täk täkaŋ. 4 * In ätutäwä ŋode yäk täkaŋ; Nin Poltä äbotken
nanik. Täŋirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ. Kädet u
iwat täkaŋ uwä komen äma täŋo kädetgän iwat täkaŋ.
5 Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin
unitä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ? Nek watä piä äma jopigän, Ekänitä piä
man ini-ini nimiŋkuk. Nektä piä täk täkamäk unitä täŋpewän in Kristota
nadäkinik täŋkuŋ. 6 U man wärani ŋode bumik; Näkä yänat täŋpakaŋ
Apolostä ume piŋ yäbat täyak. Upäŋkaŋ Anututä ini ketem bureni pewän
ahäk täkaŋ. 7 Unita äma yänat täŋpani u wäpi biŋam ikek nämo. Ba äma
ume piŋ yäbarani u imaka, wäpi biŋam ikek nämo. Nämoinik, Anutu, ketem
bureni täŋ pewän ahäk täkaŋ u kubä-tägän wäpi biŋam ikek. 8 Täŋkaŋ
äma yänat täŋpani u ba äma ume piŋ yäbarani uwä mebäri kubätagän piä
täk täkamän. Unita piä iniken iniken uterak gwäki kowata api yäpdeŋ.
9 * Unita ŋode täwetat; Nekä Anutu täŋo piäken piä kubägän täk täkamäk.
Täŋpäkaŋ inä Anutu täŋo piä ude.

Ba in eŋi kubä Anututä täŋ itak ude. 10 * Täŋpäkaŋ näkä Anututä nadäk
naminkuko uterak eŋi täkta mebäri nadäwani äma ude itkaŋ eŋi unitäŋo
bek äneŋkut. Eruk bek uterak äma ätutä eŋi päraki täŋ itkaŋ. Täŋpäkaŋ
äma kubäkubä eŋi u täkta nadäŋ dämikinik täŋkaŋ täneŋ. 11 * Täŋpäkaŋ
bek äneŋkuro uwä Jesu. Uwä eŋi unitäŋo mebärita itak. Äma kubätä
eŋi unitäŋo mebärita kudupi kubä täga nämo pewek. 12 Upäŋkaŋ äma
ätutä bek uterak eŋi tänayäŋ täkaŋ uwä gol siliwa ba mobä säkgämän
säkgämänpäŋ api täneŋ. Täŋirä ätutäwä ket nämo nadäwä tumbäkaŋ
imaka pidämi ŋodewanipäŋ api täneŋ; Päya kujat näbäni, gwäŋgwäŋ kujat
ba tepäraŋpäŋ api täneŋ. 13 * Ude tänayäŋ täŋopäŋ piä tänayäŋ täŋo unitäŋo
bureni Kristo täŋo Kadäni Pähapken kwawak api ahäŋ morewek. Kadäni
pähap u kädäp ikek ahäŋkaŋ kädäp unitä äma kubäkubä täŋo piäni uken api
täŋ-yabäwek. 14 Kädäptä täŋ-yabäŋirän äma kubä eŋi, bek uterak täŋpayäŋ
täyak uwä nämo ijiwänä äma uwä kowata täga api yäpek. 15 Täŋpäkaŋ
äma kubä bek uterak täŋpayäŋ täkopäŋ kädäptä kudup ijiŋ paoränä mäyäk
pähap api nadäwek. Ini uwä nämo api paoreko upäŋkaŋ äma kädäp gänaŋ
nanik wädäŋ tarupmitnero ude.

Äma nämo yäniŋ oretneŋ

16 * Eruk, äbot täŋpani inta ŋode täwerayäŋ täyat u nämo nadäkaŋ? In uwä
Anutu täŋo kudupi yot, Kudupi Munapikitä u it täyak. 17 Unita äma kubätä
Anutu täŋo eŋi u täŋpän wanayäŋ täŋo uwä Anututä kowata udegän äma
u api täŋpän waneŋ. Imata, eŋi uwä Anututä inita iwoyäwani. Täŋpäkaŋ
eŋi uwä in ubayäŋ.
18 Nadäkaŋ? In bämopjin-ken nanik kubätä kome ŋo terak nadäk-nadäk
ikek itat yäŋ nadäweko uwä iniken bänepi täŋikŋarek. Eruk äma uwä nadäk
udewani mäde ut iminpäŋ nadäk-nadäk komen ämatä U guŋ täŋo bumik

---

* **3:3:** 1Ko 1:10-11; 1Ko 11:18 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:9:** Mat 13:3-9; Efe 2:20-22 * **3:10:** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * **3:11:** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13:** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10 * **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

yäŋ yäk täkaŋ u yäpayäŋ täko uwä nadäk-nadäk bureni nikek api irek. 19 * U imata, kome ŋonitäŋo nadäk-nadäk täga uwä Anutu iŋamikenä guŋ täŋo nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täŋo man kudän kubätä ŋode yäyak;

Anututä täŋpewän äma täŋo nadäk-nadäktä äyäŋutpäŋ äma ini täŋpäwak täkaŋ.
Jop 5:13

20 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän kubätä ŋode yäkgän täyak;

Komen ämawebe täŋo nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkaŋ. Sam 94:11

21 Unita äma täŋo täktäkita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ ärokärok kädet u kaŋ pewut. U imata, imaka imaka päke u in täŋkentäŋ tamikta biŋamgän. 22 Pol, Apolos, Pita, ba kome ŋo, ba irit ba kumäŋ-kumäŋ, imaka apiŋo itkaŋ ba kämi api itneŋ u kudup in täŋkentäŋ tamikta biŋam. 23 Täŋpäkaŋ inä Kristota biŋam täŋirä Kristo uwä Anututa biŋam täyak.

4

Kristo täŋo aposoroniyeta man

1 * In ninta ŋode nadäneŋ; Kristo täŋo piä watä ämaniye, Anutu täŋo man käbop itkuko u yäŋahäkta piä man yäŋ yämani yäŋ nadäneŋ. 2 * Eruk, äma udewani piä keri-ken pewani u ŋode täkta yäwani; Piä tägagän täŋirä piä mähemitä man buramik äma bureni yäŋ nadäŋ yämekta yäwani. 3 Unita in ba kome ŋo terak man yäpmäŋ daniwani ämatä manken nepmaŋpäŋ piä täyat u yäpmäŋ danikta nadäwätäk kubä nämo täk täyat. Nämo, näkŋa imaka, piä täk täyat u nämo yäpmäŋ danik täyat. 4 * Täŋpäkaŋ näkŋawä piä täktäk kädawä waki kubä nämo täk täyat yäŋ nadätat. Upäŋkaŋ Anututä näkken momi kubä nämo kak täyak yäŋ nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpmäŋ danik täyak. 5 * Unita Ekäni täŋo kadäni nämo ahäŋirän äma kubä täŋo piä nämo yäpmäŋ danineŋ. Ekänitä ini äbäŋkaŋ imaka bipmäŋ urani-ken käbop itkaŋ u kudup kwawak api pewän ahäneŋ. Täŋkaŋ äma täŋo bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkaŋ täŋpani uterakgän api yäniŋ orerek.

Kristo täŋo piä ämaniyeta man

6 * Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ŋowä intä nek-täŋo kädet kuroŋ u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ man ŋode yäwani täŋo mebäri nadäwä tumäkta; Anutu täŋo man kudän täwani ugän iwatneŋ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpäŋ iwatneŋ. Man u nadäkinik täŋkaŋ äma kubä täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋkaŋ kubä täŋo nämo yäpmäŋ äpneŋ. 7 * Unita imata injinta äma ätu yärepmitpäŋ ärowani itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ? Ba imatäken upäŋ Anutu-ken nanik nämowä yäpmäk täkaŋ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkaŋ unita imata ninin pena ahäk täkaŋ yäŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäŋ ärok täkaŋ?

---

* **3:19:** Jop 5:13 * **3:20:** Sam 94:11 * **4:1:** Tai 1:7 * **4:2:** Luk 12:42 * **4:4:** Sam 143:2 * **4:5:** 1Ko 3:8 * **4:6:** Rom 12:3 * **4:7:** Rom 12:6

8 * In ŋode käwep nadäk täkaŋ; Imaka imaka päke ŋo kudup yäpmäŋ moreŋpäŋ tägagän itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Jide? Inäku nin nirepmitpäŋ intäjukun äma täŋo wäp biŋam yäpmäŋkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ? Ude nämo! Bureni ude itkaŋ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaŋ Wisikinik yäŋ yäkkäne. 9 * Upäŋkaŋ nämo! Intä ninta nadäwä äpani täk täkaŋ unita ŋode bumik kaŋpäŋ nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmaŋkuk. Ämawebe ba aŋero ba imaka päke u iŋamiken nidäpmäŋ-pewä kumäkta biŋam ude bumik nipmaŋkuk. 10 * Bureni-inik! Kristota yäŋpäŋ ninta nadäŋirä äma nadäk-nadäki nämo, guŋ ude itkaŋ yäŋ nadäŋkaŋ injintawä nin Kristo täŋo kädetta nadäna tumäk-inik täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ. Ninä kehärominin nämo. Täŋ, inä Nin kehärominin nikek yäŋ nadäk täkaŋ. Ba ämatä intäŋo wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋkaŋ ninta mäde ut nimik täkaŋ. 11 * Nadäkaŋ? Bian umu itkumäŋotä it yäpmäŋ äbäkamäŋ ŋo ketem umeta niŋirä, ba tek däkŋeŋ jukut-jukut täŋpani wädäna ärowäkaŋ kuŋat täŋkumäŋotä pen kuŋatkamäŋ. Ba ämatä nidäpmäŋpäŋ niwat kireŋirä patpat kometa wäyäkŋek täkamäŋ. 12 * Täŋkaŋ ketem yabäŋ ahäŋpäŋ nakta ketnintä komi piä täŋpäŋ yabäŋ ahäk täkamäŋ. Täŋitna yäŋärok man niwerirä upäŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ yämän yäŋpäŋ yäŋapik täkamäŋ. U komi piä nimik täkaŋ unita täga yäŋ nadäŋpäŋ buramik täkamäŋ. 13 * Ninta man wakiwaki yäk täkaŋ upäŋkaŋ kowata man kwini yäwet täkamäŋ. Bureni-inik! Ninä ämatä jiraŋ ureŋ täŋpä kuk täkaŋ udewani. Ämawebe iŋamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamäŋ. Ude itkumäŋotä pen it yäpmäŋ äbäkamäŋ.

14 Man ŋo in mäyäk tamikta yäŋpäŋ nämo yäyat. Nämoinik, nanaknaye bureni yäŋ yäŋpäŋ umun man kudän täŋ tamitat. 15 * Kristo täŋo kädet täwetpäŋ täwoŋärekta äma bumta, 10,000 ude it tamikaŋ upäŋkaŋ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiŋam Täga täwerira nadäkinik täŋkuŋo unita Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut. 16 * Unita man kehäromi ŋode täwetat; In näkŋo kädet kuroŋ iwatneŋ. 17 * Mebäri unitagän yäŋpäŋ Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täŋkentäkna tägagämän, gäripi nadäŋ imik täyat u iniŋ kireŋira äretak. U Jesu Kristo täŋo kädet näkä iwatpäŋ äbot täŋpani ämawebe komeni komeni yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat unita guŋ täneŋ yäŋpäŋ yäŋkodak taŋpäŋ kaŋ täwerän yäŋpäŋ iniŋ kiretat.

18 Täŋpäkaŋ in ätutä ŋode nadäkaŋ; Täga nämo päbä api nibäwek yäŋ nadäŋkaŋ gup yäpmäŋ ärokärok kudän täŋ itkaŋ. 19 * Upäŋkaŋ Ekänitä nadäŋ namänä näk inken bäräŋeŋ-inik api ärewet. Äreŋpäŋä äma gup yäpmäŋ ärokärok kudän täŋ itkaŋ unitäŋo mebäri api kaŋpäŋ nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk täkaŋ ba mangän jop yäk täkaŋ u api kaŋpäŋ nadäwet. 20 * Unita nadäkaŋ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkaŋ kuŋat-kuŋat kädet u man terakgän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak. 21 Eruk, kädet jidewani u täŋira känayäŋ nadäkaŋ? Komi terak yäpän-siwoŋ tawäpäŋ kaŋ nipmaŋpän yäŋ nadäkaŋ? Ba ninin kädetnin yäpna siwoŋ tawäpäŋ iritna gäripi nadäŋpäŋ bänep kwini terak kaŋ äbän yäŋ nadäkaŋ?

---

* **4:8:** Rev 3:17,21 * **4:9:** Rom 8:36; Hib 10:33 * **4:10:** 1Ko 3:18 * **4:11:** 2Ko 11:23-27 * **4:12:** Apos 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 * **4:13:** Kra 3:45 * **4:15:** Gal 4:19 * **4:16:** Plp 3:17; 1Te 1:6 * **4:17:** Apos 19:22; Plp 3:19-21 * **4:19:** Apos 18:21 * **4:20:** 1Ko 2:4

5

Kubokäret kädet iwarani iwat kirewut!

1 * Eruk, ämatä intäŋo manbiŋam ŋode yäŋirä nadäk täyat; Kubokäret
kädet wakiinik kubä, guŋ ämatä nämo täk täkaŋ u in bämopjin-ken ahätak.
Uwä ŋode; Inkät nanik äma kubätä iniken miŋi-kät pat täkamän. 2 Wära!
In bämopjin-ken kädet udewani itak upäŋkaŋ imata nin täga itkamäŋ,
Anutu täŋo man nadäwani bureni yäŋ yäk täkaŋ? Ude nämo, gup yäpmäŋ
ärokärok kädetjin peŋpäŋ injinta nadäwä wakiinik täŋpäpäŋ konäm bute-
waki tänaŋi täkaŋ. Ude täŋkaŋ äma waki ude täŋpani u bämopjin-ken
nanik yäŋiwat-pewä inigän itnaŋi täyak. 3 * Inä näka ban itak yäŋ nämo
nadäneŋ. Nämo, gupna ban itak upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäkna inkät
itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täŋkaŋ inkät ude itkaŋ äma
kudän wakiinik täŋpani uku yäpmäŋ danitat. 4-5 * * Unita man kehäromi
ŋode yäyat; In käbeyä täŋpäŋ Ekäni Jesutä käbeyä inkät bok itnayäŋ täkaŋ
unitäŋo kehäromi terak äma waki täŋpani u Satan keri-ken pewut. Ude
täŋirä gupi täŋpän wawayäŋ täko upäŋkaŋ bänepi sukureŋirän Ekäni täŋo
kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biŋam äneŋi kaŋ täŋpän. Täŋpäkaŋ
bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäŋ käbeyä kaŋ ahäwän.

6 * Unita nadäkaŋ? Nin täga itkamäŋ yäŋpäŋ gupjin yäpmäŋ ärok täkaŋ
uwä täga nämo. Ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Yis täpurigän upäŋkaŋ
käräga taŋi-kät awähutpewä piä taŋi täk täyak. 7 * Eruk äbot täŋpani in uwä
käräga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup täŋureŋ täŋpä
kut. Ude täŋkaŋ käräga säkgämän, yiskät nämo awähurani, Pasova kadäni-
ken nak täkaŋ ude kaŋ irut. U imata, inä yiskät nämo awähurani äbot ude
itta yäwani. Täŋpäkaŋ nin ärut-paktaŋ nimani tom bätaki kubä it nimitak,
tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ ude.
Uwä Kristo, ninta yäŋpäŋ ärawa ude kumbuko u. 8 * Unita ämawebe Pasova
ketem näna yäŋpäŋä yis biani ureŋ täŋpä kuk täkaŋ, in udegän momijin
ba kädet wakiwaki u kudup kaŋ peŋ morewut. Ude täŋkaŋ bänep siwoŋi
terak, käräga yiskät nämo awähurani ude man bureni täŋo kädet iwatpäŋ
kuŋat täkot.

9 * Eruk, manbiŋam kubä bian kudän täŋ taminŋkuro uterakä in ämawebe
kubokäret kädet iwarani-kät bok kuŋatta yäjiwätkut. 10 Täŋpäkaŋ äma
Anututa nämoinik nadäŋkaŋ kubokäret kädet, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip
täŋpani, kubo äma ba anutu jopi yäniŋ orerani ukät itpäŋ-nadäkta ba man
yäŋpäŋ-nadäkta nämo yäjiwätat. Nämo, äma udewani toknek itkaŋ unita
yabäŋ umuntaŋ päŋku deken iren? 11 * Nämo, äma ŋodewanita yäŋkut; Äma
näk äbot täŋpani yäŋkaŋ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi
yäniŋoret kädet, ba äma täŋo wäpi yäpmäŋ äpani, ba ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ
täŋpani ba kubota täŋpani, äma udewanita yäŋpäŋ kudän täŋ taminŋkut.
Äma udewani mäde ut yämiŋpäŋ ukät itpäŋ-nadäk ba ketem bok naknak
nämoinik täneŋ.

12-13 * * Unita nadäkaŋ? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmäŋ
danikta nämo itkamäŋ. Nämo, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmäŋ

---

* **5:1:** Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20 * **5:3:** Kol 2:5 * **5:4-5:** Mat 16:19; 2Ko 13:10 * **5:4-5:** 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * **5:6:** Gal 5:9 * **5:7:** Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8:** Lo 16:3 * **5:9:** Mat 18:17; 2Te 3:14 * **5:11:** 2Te 3:6; Tai 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13:** Mak 4:11 * **5:12-13:** Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24

daniwek. Täŋpäkaŋ ninä äbot täŋpani ämawebe yäpmäŋ daninaŋi. Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma waki täŋpani bämopjin-ken nanik yäwat kireŋpewä kut! *Lo 17:7*

6

Notjiye gapman täŋo manken nämo yepmaneŋ

1 Notnaye, intäŋo manbiŋam ŋode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpäŋ ämawebe Anututa nämo nadäk täkaŋ u iŋamiken manken yepmak täkaŋ. Wa! Kädet u mäyäki! Äbot täŋpani notjiye bämopiken täga yäpä täganaŋi nämo? 2 * Ai! Anutu täŋo kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ it täkaŋ u intäjukun it yämiŋpäŋ api yäpmäŋ danine yäŋ nämo ba nadäkaŋ? Eruk, imaka taŋi ude tänayäŋ tämäŋo unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkaŋ u täga yäpä täganaŋi nämo? 3 Ba nin aŋero kunum gänaŋ it täkaŋ u imaka, api yäpmäŋ danine. Ude tänayäŋ tämäŋo unita kome terak ŋonitäŋo bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ u täga yäpmäŋ daninaŋi! 4 Unita man bämopjin-ken ahäŋirän imata Anututa nadäkinik nämo täŋpani-ken man u yäpmäŋ daniwut yäŋpäŋ kuk täkaŋ? 5 In mäyäk nadäwut yäŋpäŋ ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot täŋpani notjiye bämopiken ahäwayäŋ täko u yäpmäŋ danikta kubä nämo itak ba? 6 In ude tänaŋi upäŋkaŋ äbot täŋpani kubätä noripaki wädäŋ päŋku manken teŋirän äma Kristota nämo nadäwanitä man u yäpmäŋ danik täkaŋ. Umuri pähap!

7 * Inä äbot täŋpani notjiye manken yepmak täkaŋ uwä kwawak ŋode niwoŋärek täyak; In kädet wakiken uku mäŋkaŋ uba. Inä ŋode täga nämo tänen? Kubätä waki täŋ gameko uwä jop kwikinik täga nämo iren? Ba kubätä tuŋumka kubo täweko uwä jop täga nämo käwen? 8 Upäŋkaŋ ude nämo täk täkaŋ. Nämo, in injin buap upäŋkaŋ kubota ba waki kowata kowata täk täkaŋ. 9-10 * Upäŋkaŋ jide? Man ŋode nämo nadäk täkaŋ? Ämawebe gwäk piminpäŋ kädet waki täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api itneŋ. Unita bänepjin jop täŋyäkŋatneŋta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniŋ orerani, webe äpiye nikek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota täŋpani, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip täŋpani, äma ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpani, noriye wäpi yäpmäŋ äpäk-äpäk täŋpani ba äma piä mähemiye täŋyäkŋatpäŋ moneŋ tuŋumi kubo täŋ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämoinik api ärowek. 11 * Täŋpäkaŋ inken nanik ätu kädet ude täk täŋpani. Upäŋkaŋ Anututä momijin ärutpak taŋpäŋ tepmaŋpän inita biŋam täŋkuŋ. Täŋkaŋ Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täŋo Munapik unitäŋo kehäromini terak Anututä täŋpewän iŋamiken ämawebe siwoŋi äbot ude itkaŋ.

Gupjinä Anutu iniŋ oretta biŋam

12 * Täŋpäkaŋ äma kubätä ŋode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tägagän täŋpet yäk. Yäwänä kowata ŋode iweret; Täga yäyan upäŋkaŋ imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduptagäntä kädet siwoŋi iwatta nämo täŋkentäŋ gamek. Täŋpäkaŋ äma u ŋode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta naniŋ kirewani yäk. Yäwänä ŋode iweret; Ude upäŋkaŋ

---

* **6:2:** Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4 * **6:7:** Mat 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 * **6:9-10:** Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 * **6:11:** Tai 3:3-7 * **6:12:** 1Ko 10:23

ŋode nadäwen; Imaka u ba u jop kaŋira närepmirirän näk unita watä äma ude täga nämo iret. 13 * Täŋpäkaŋ äma uwä manna u utpäŋ ŋode yäwek; Ude nämo yäk. Kokna uwä ketem nakta biŋam. Täŋpäkaŋ ketem uwä koknata biŋam. Anututä yarä u bok api pewän paotdeŋ unita nadäwätäk nämo täk täyat yäŋ yäwek. U bureni upäŋkaŋ ŋode täwetat; Gupnin uwä kubokäret täkta biŋam nämo. Nämoinik, u Ekänitä inita watä piä täŋ imikta biŋam. Ba Ekänitä ini gupnin kaŋiwatta biŋam yäwani. 14 * U imata, Anututä Jesu komegup ikek awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotkuk. Eruk, nin imaka udegän kehäromini terak komegup ikek api wädäŋ tädorek.

15 * Jide? Gupjin uwä Kristo täŋo gupi moräk-moräktä itkaŋ yäŋ nämo nadäkaŋ? Ude itkaŋ unita jide? Kristo täŋo gupi moräk uwä kubokäret webekät bok kentäŋirän tägawek? Nämoinik! 16 * Ba ŋode nämo nadäk täkaŋ? Äma kubätä kubokäret webekät kentäweko uwä gup kubägän täkamän. Unitawä Anutu täŋo mantä kwawak ŋode yäyak; Yarä uwä gup kubägän api tädeŋ. 17 * Täŋpäkaŋ äma Ekäni-kät kentäk täkaŋ uwä mäjoni Ekäni-kät kubägän ude täkamän.

18 Unita kubokäret kädet kaŋumuntaŋ metäŋpeŋ kut. Imata, momi ätu täk täkamäŋ uwä gupnin punin ŋonitä-gän täk täkamäŋ. Täŋ, kubokäret kädet täk täkaŋ uwä iniken gupi ba bänepi bok täŋpä wakiinik täk täkaŋ. 19 * Ba man ŋode pätak u nämo käwep nadäk täkaŋ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä taminkuko bänepjin-ken it täyak unitäŋo kudupi yot ude itkaŋ. In injinta biŋam nämo! 20 * Nämoinik, inä Anutu, gwäki ärowani peŋpäŋ tämagutkuko unita biŋam itkaŋ. Unita gupjintä Anutu wäpi biŋam yäpmäŋ ärok täkot.

7

Yanäpi täktäk täŋo man

1 Eruk, man kubäkubä kudän täŋpäŋ naminkuŋo unitäŋo kowata kudän täŋ tamitat ŋo. Inä ŋode yäŋkuŋ; Äma, webe nämo yäpneŋo uyaku täga. 2 Ude täga yäk täkaŋ upäŋkaŋ kubokäret kädet taŋi-inik pätak unita äma kubäkubä webeni nikek, ba webe kubäkubä äpiye nikek itneŋ. 3 Täŋkaŋ äma täŋo gupi uwä webenita biŋam unita nämo iyap täwek. Täŋpäkaŋ udegän, webe täŋo gupi uwä äpita biŋam unita nämo iyap täwek. 4 Unita ŋode nadäkot; Webeni ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, äpitä webeni täŋo gupita mähemi bok täkta yäwani. Täŋ, udegän äpi ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, webenitä äpi täŋo gupita mähemi bok täkta yäwani. 5 Unita nädapi täŋpani in, gupjinta nämo iyap täneŋ. Täŋ, yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ inigän inigän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik piä kaŋ tädayäŋ nadäŋpäŋä inigän inigän täga itdeŋ. Upäŋkaŋ inigän inigän kadäni käroŋi täga nämo itdeŋ. U imata, nadäk-nadäkita watä nämo irirän Satantä täŋyäkŋat-pewän waki tädeŋo udeta äneŋi kentädeŋ. 6 Man yäŋahätat ŋo in täŋkentäŋ tamik-tagän. U baga ude nämo peyat. 7 * Näkä gäripi nadäk täyat uwä näkä itat udegän kaŋ irut yäŋ nadäk täyat. Upäŋkaŋ nadäkinik täŋpani kubäkubäta iron Anutu-ken nanik inigän inigän yämani. Kubätä ude itta kehäromi imani. Täŋ, kubäwä ude täkta kehäromi imani.

---

* **6:13:** 1Te 4:3-5 * **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15:** Rom 12:5; Efe 5:30 * **6:16:** Mat 19:5 * **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 * **6:19:** 1Ko 3:16 * **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Plp 1:20 * **7:7:** Mat 19:12

8 Unita gubaŋi gubaŋi ba ämawebe kajatta ŋode yäyat; U gubaŋi näkä itat
udegän itnayäŋ täŋo uyaku täga. 9 * Upäŋkaŋ nadäk-nadäkna ba gupnata
watäni täga nämo iret yäŋ nadäŋpäŋä webe ba äma kaŋ yäput. U imata,
kaŋgärip täŋpäŋ kubokäret kädet iwatneŋta.
10 * Eruk, nädapi inta baga ŋode peyat. Baga ŋowä näkŋaken nadäk-nadäk
nämo, u Ekäniken nanik. Uwä ŋode; Webenitä äpi nämoinik pewek. 11 Täŋ,
peweko uwä gubaŋigän irek, ba ittäŋgän äpikät äneŋi kentäŋpäŋ itdeŋ.
Täŋpäkaŋ ämatä webeni udegän, nämoinik pewek.
12 Eruk, in ätutawä näkŋaken nadäk, Ekäni täŋopäŋ nämo, ŋode täwetat;
Nadäkinik täŋpani kubä täŋo webeni nadäkiniki nämotä äpikät pen itta
nämo bitnäweko uwä äpitä nämo yäŋ-iwarek. 13 Täŋpäkaŋ udegän,
nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äpi nadäkiniki nämotä webeni-kät pen
itta nämo bitnäweko uwä webenitä nämo yäŋ-iwarek. 14 U imata, äma
nadäkiniki nämo uwä webeni täŋo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet
käwep api täwit imek. Ba webeni nadäkiniki nämo u äpi täŋo nadäkinikitä
Anututa biŋam itta kädet käwep api täwit imek. Ude bureni nämo täŋpäwä
ironiniye Anututa biŋam nämo itneŋ. Upäŋkaŋ uwä kudupi itkaŋ. 15 *
Täŋpäkaŋ nadäkinik nämo täŋpani kubätä webeni ba äpi nadäkinik ikek
u pekta nadäweko uwä nämo iniŋ bitnäneŋ. Nämo, teŋpeŋ kweko uwä
nadäkinik täŋpani äma ba webe u nädapi täŋo topmäk-topmäk terak pen
täga nämo itneŋ. Upäŋkaŋ ŋode nadäwut; Anututä ämawebe ätukät bänep
kubägän terak itta nimagutkuk. 16 * Täŋpäkaŋ bok itdeŋo uwä webe
nadäkinik täŋpani in äpjiye nadäkiniki nämo u täŋkentäŋ yämiŋirä bänepi
käwep sukureŋpäŋ Anututa biŋam täneŋ. Ba äma nadäkinik täŋpani in
webejiye nadäkiniki nämo u täŋkentäŋ yämiŋirä bänepi käwep sukureŋpäŋ
Anututa biŋam täneŋ.

Anututä ude tepmaŋpani unita täga nadäneŋ

17 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo äbot kubäkubäta baga ŋode peŋ yämik täyat;
Ekäni Jesutä in kubäkubä inide iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuko udegän pen kaŋ
irut. Ba jide irirä Anututä in inita biŋam tämagutkuko udegän kaŋ
irut. 18 Uwä ŋodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madäwani itkaŋ
nadäkinik täŋirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide täŋpäŋ gupnin moräk
äneŋi yäpurärätne yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Ba inkät nanik ätu gupi
moräk nämo madäwani itkaŋ nadäkinik täŋirä Anututä tämagutkuk. Eruk,
inä gupjin moräk madäkta nämo nadäneŋ. 19 * U imata, kudän uwä
imaka jopi. Gup moräk madäwani ba nämo madäwani u Anutu iŋamiken
tägagän itkaŋ. Täŋ, Anutu täŋo baga man iwat-iwat unitä bureni-inik
täyak. 20 Unita Anututä in inita biŋam tämagutkuk-ken itkuŋo udegän
kaŋ irut. 21 Gäk äma täŋo piä watä äma jopi itkaŋ nadäkinik täŋpäŋ
Anututa biŋam täŋkuno täŋpäwä eruk, unita nadäwätäk nämo täŋpen.
Täŋ, äma täŋo komi piä u peŋpäŋ gäkŋaken gärip terak itta kädet kubä
tumbänä täga iwaren. 22 * Nadäkaŋ? Äma kubä äma täŋo piä watä
äma jopi irirän Anututä imagutkuko u täŋpäwä eruk, äma uwä inidegän
itkaŋ ŋode nadäwek; Näk Anututä yen pit naminpäŋ iniken piä täkta
nepmaŋpani yäŋ nadäwek. Täŋkaŋ udegän äma kubä äma gämori-ken nämo,
ini jop kuŋarani ude irirän Anututä imagutkuko u täŋpäwä eruk äma uwä

---

* **7:9:** 1Ti 5:14 * **7:10:** Mat 5:32, 19:9 * **7:15:** Rom 14:19 * **7:16:** 1Pi 3:1 * **7:17:** 1Ko 7:20,24 * **7:19:** Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15 * **7:22:** Plm 16; Efe 6:6; 1Pi 2:16

inidegän itkaŋ ŋode nadäwek; Näk Kristo täŋo watä piä äma jopi ude itat yäŋ nadäwek. 23 Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpäŋ in suwaŋkuko
unita äma täŋo topmäk-topmäk terak nämo itneŋ. 24 Unita notnaye äneŋi
ŋode yäkgän täŋpa; Anututä in kubäkubä inita biŋam tämagutkuk-ken uken
itkuŋo Anutu-kät kwasikotpäŋ pen udegän kaŋ irut.

Gubaŋita man

25 * Eruk, gubaŋi gubaŋita kudän täwayäŋ. Uwä näkŋaken nadäk, Ekäni
täŋo nämo upäŋkaŋ Anutu butewaki nadäŋ naminkuko unita man yäyat
ŋo täga nadäwä bureni täneŋ. 26 Näk ŋode nadäk täyat; Kadäni wakiken
itkamäŋ unita in gubaŋi itkaŋ udegän kaŋ irut. 27 Täŋkaŋ gäk webe
yäpuno u täŋpäwä webe u pekta kädetta nämo wäyäkŋewen. Ba nämo
yäpuno u täŋpäwä yäpmäkta piäni nämo täŋpen. 28 * Upäŋkaŋ webe yäpayäŋ
täno uwä momi nämo. Ba webe gubaŋitä äma yäpayäŋ täko u imaka, momi
nämo. Upäŋkaŋ ämawebe nädapi täŋpanitä kome terak ŋo bäräpi mäyap api
yabäŋ ahäneŋo unita kädet udewani inken ahäŋ tamek yäŋpäŋ täwetat.
29 * Ŋodeta yäŋpäŋ yäyat; Kadäni iwoyäŋkuko uku keräpi-inik täyak, kome
pähap ŋo itak ŋodegän nämo api irek. Unita kome ŋo terak irit unita
nadäwätäk taŋi nämo täneŋ. Mebäri unita webe nikek in nadäk-nadäkjin
webejiye terakgän nämo peneŋ. Nämo, webe nämo yäpani ude bumik
kaŋ irut. 30 Ba konäm butewaki terak it täkaŋ in konäm butewaki terak
nämo irani ude kaŋ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämo täŋpani
ude kaŋ irut. Ba moneŋ piä täŋpani intä moneŋ u näkŋaken nämo yäŋ
nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. 31 * Ba äma kome täŋo tuŋum yäpmäŋ kuŋat täkaŋ
in moneŋ tuŋumjin nämo ude bumik kaŋ kuŋarut. U imata, kome pähap
ŋo itak ŋodegän nämo api irek. Nämo, uwä paorayäŋ keräp täyak.

32 Notnaye, näk intä nadäwätäk ikek kuŋatta nämo nadätat unita man
ŋo täwetat. Ŋode nadäk täkamäŋ; Yanäpi irit täŋo nadäwätäktä äma gubaŋi
nämo yepmäŋit täyak unita Ekäni täŋo piätagän nadäwätäk täk täkaŋ,
ba Ekänitä yabäwän tägakta nadäk kädet kubägän iwat täkaŋ. 33 Täŋ,
nadäkinik täŋpani webe nikektä kome täŋo nadäwätäk terak bok kuŋat
täkaŋ. Ba webeni bänepi täŋpidäm takta nadäwätäk täk täkaŋ. 34 Unita
nadäk yarä terak kuŋat täkaŋ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täŋo
piä täkta nadäwätäk yarä u täk täkaŋ. Täŋpäkaŋ webe gubaŋi, äma nämo
yäpani u Ekäni täŋo piäta nadäwätäk täk täkaŋ. U gupi bänepi kuduptagän
Anututa biŋam kudupi ude iniŋ kirekta piäni täk täkaŋ. Täŋ, webe äpi
nikektä kome täŋo nadäwätäk terak bok kuŋat täkaŋ. Ba äpi bänepi
täŋpidäm takta nadäwätäk täk täkaŋ. 35 Man yäyat ŋo in täŋkentäŋ tamikta
yäyat. U bäräpi tamikta ba taniŋ bitnäkta nämo yäyat. Nämo, man
ŋonitä täŋkentäŋ taminirän in kudän siwoŋi iwatpäŋ bänep nadäk-nadäkjin
kudup Ekäni terakgän peŋpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋ nadätat.

36 Unita äma gubaŋi, webe jop iwoyäŋ tamanipäŋ yepmakta nadäk
täkaŋ inta ŋode yäyat; In kubätä ŋode nadäwek; Webe u nämo yäpayäŋ täro
uwä goret täŋ imet yäŋ nadäwek. Ba gup nadäŋ gäripnata watä täga nämo
iret yäŋ nadäŋpäŋ, ba webe u yäpnaŋi yäŋ nadäwek. Eruk ude nadäwayäŋ
täko uwä iniken gärip iwatpäŋ webe u täga api yäpek. Täŋpäkaŋ yäpeko
uwä momi nämo. 37 Täŋ, äma kubä gubaŋigän itta kubätä peŋ iweränkaŋ
nämo, ini nadäk kehäromigän peŋpäŋ gup nadäŋ gäripnata watä täga iret

* **7:25:** 1Ti 1:12-13 * **7:28:** Luk 21:33 * **7:29:** Rom 13:11 * **7:31:** 1Jo 2:17

yäŋ nadäwek. Eruk, äma udewani uwä webe iwoyäŋ imani u nämo yäpeko u täga. Goret nämo täŋpek. 38 Unita ŋode yäwa; Äma, webe iwoyäŋ imani yäpeko uwä täga täŋpek. Täŋ äma, webe u kehärom taŋpäŋ nämo yäpeko uwä tägagämän kubä täŋpek.

39 * Eruk unita man kubä ŋode yäkgän täŋpa; Äpi kodak irirän webeni äma unita biŋamgän pen irek. Täŋpäkaŋ äpi kumbeko uwä webe u äma kubä täga yäpeko upäŋkaŋ Ekänita nadäkinik täŋpanipäŋ yäpek. 40 Ude upäŋkaŋ näkŋa ŋode nadätat; Webe u äma kubä nämo yäpeko uwä säkgämän-inik irek. Täŋpäkaŋ näk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yäyat ŋo Munapik unitä nadäk-nadäkna täŋmeham taŋ naminirän yäyat yäŋ nadätat.

8

Tom anutu jopita ijiŋ yämanita man

1 * Eruk, tom anutu jopita ijiŋ yämani unita kudän täwayäŋ. Äma ätutä ŋode yäk täkaŋ; Nin kudup nadäk-nadäknin ikek yäŋ yäk täkaŋ. U bureni yäk täkaŋ upäŋkaŋ äma mäyaptä nadäk-nadäki taŋita yäŋpäŋ gupi jop yäpmäŋ ärok täkaŋ. Täŋ, äbot täŋpanitä nadäŋ yämikinik kowata kowata täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uyaku Kristo täŋo ämawebe kehäromini nikek api itneŋ. 2 * Täŋkaŋ äma kubätä inita näk imaka kudup nadäwa tärekaŋ yäŋ nadäweko uwä ini bänepi jop yäŋ-ikŋarek. U nadänaŋi ude nämo nadätak yäŋ yäne! 3 * Täŋ, äma kubätä Anututa gäripi nadäŋ iminpäŋ nadäŋ imikinik täk täyak, äma unita Anututä bureni-inik nadäŋ imitak.

4 * Unita tom anutu jopita ijiŋ yämanipäŋ naknakta näwet yabäŋkuŋo unita jide yänayäŋ? Ŋode; Anutu jopi uwä bureni nämo, wäranigän yäŋ nadäk täkamäŋ. Ba Anutu yarä nikek nämo, Anutu bureni-inik kubä-tägän itak yäŋ nadäk täkamäŋ. 5-6 * Imaka unita anutu yäŋ yäwerani kunum terak ba kome terak itkaŋ, ba imaka mäyapta anutu yäŋ yäk täkaŋ, ba imaka mäyapta ekäninin yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ nintäŋo Anutu bureni-inik kubä-tägän itak. U Nanin pähap, imaka yäwän ahäwani unita biŋamgän it täkamäŋ. Ba Ekäninin bureni kubä-tägän itak. U Jesu Kristo, imaka kuduptagän unitäŋo kehäromi terakgän it täkaŋ, ba nin imaka, unitäŋo kehäromi terakgän it täkamäŋ.

7 Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani notjiye ätu man unita nämo nadäwä tärek täkaŋ. U anutu jopi nadäŋ yämik-yämik kädet bian iwat täŋkuŋo unita pen juku piŋ itkaŋ unita ketem anutu jopita ijiŋ yämanipäŋ naŋkaŋä u imaka bureni-inikta ijiŋ yämani yäŋ nadäk täkaŋ. Anutu jopi täŋo mebäri ket nämo nadäwä tärek täkaŋ unita ketem u naŋkaŋ bänepitä Anutu iŋamiken goret täkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. 8 * Nadäkaŋ? Ketemtä nämo nimagut päŋku Anutu dubini-ken nipmak täyak. Nämo, ketem u ba u nänero ba nämo nänero unitä täŋpewän Anutu iŋamiken täga ba waki ude nämo itne. 9 * Ude upäŋkaŋ ket nadäwut. In nadäwä tärewäpäŋ imaka u ba u tägagän täne yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäk-nadäk u iwarirä notjiye nadäkiniki kwinitä tabäŋpäŋ udegän täŋkaŋ nadäkiniki täŋpä wanenta!

10 Ŋodeta nadäwut; Nadäwä tärewani inkät nanik kubätä anutu jopi täŋo ininoret enji gänaŋ itkaŋ tom anutu jopita ijiŋ yämani naŋ irirän notjinpak

---

* **7:39:** Rom 7:2-3 * **8:1:** Apos 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:3:** Gal 4:9 * **8:4:** 1Ko 10:19; Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4 * **8:5-6:** Mal 2:10; 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 * **8:8:** Rom 14:17 * **8:9:** Rom 14:13-15; Gal 5:13

nadäkiniki kwini kubätä käweko uwä ŋode nadäwek; Näkŋa udegän täga täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ nadäkiniki täŋpän waneŋ. 11 * Wära! Kristotä notjinpak nadäkiniki kwini unita yäŋpäŋ kumbuk. Unita nadäk-nadäkjin nikektä notjinpak udewani kubä täŋo nadäkiniki täŋpewä waneŋo uwä tägawek? Nämo! 12 Notjiye nadäkiniki kwini udewanita goret täŋ yämiŋpewä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo u täŋpäwak täkaŋ uwä Kristota udegän goret täŋ imik täkaŋ. 13 * Unita nin kubäkubätä ŋode nadänaŋi; Ketem näkä nak täyat unitä täŋpewän äbot täŋpani notnapak kubätä momi-ken maŋpänä eruk, tom wari nämoinik api näŋpet. Nämotä nämoinik, näkä täŋpewa notnapak momi täŋpek yäŋ nadäwet.

9

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigän

1 * Jide? Man yäyat unita näka nadäwä äpani täk täyak? Eruk näkŋata ŋode täwera nadäwut; Näk äma kubä täŋo topmäk-topmäk terak nämo it täyat. Nämo, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekäninin Jesu u kaŋkut. Ba Ekäni täŋo piä täk täyat unitäŋo bureni uwä in ubayäŋ. 2 * Äma ätutä näka nadäŋirä aposoro bureni nämo täk täkaŋ. Upäŋkaŋ intä uyaku näka aposoro bureni yäŋ nadäk täkaŋ, ei yäŋ? Täŋkaŋ Ekäni täŋo manbiŋam täwerira nadäkinik täŋkuŋo unitä kwawak ŋode yäŋahätak; Näk Ekäni täŋo aposoro bureni kubä.

3 Eruk, äma näkŋo aposoro wäp ba piä yäpmäŋ danik täkaŋ unitäŋo jop manman u yäpmäŋ äpäkta ŋode yäyat; 4 * Jide? Banabas-kät nektä piä täŋo gwäkita ketem ume täga nämo näde? 5 * Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekäni täŋo noriyetä webeniye yämaguräkaŋ piäta bok kuŋat täkaŋ u, nek udegän, äbot täŋpani webe ninekta yäpmäŋkaŋ bok täga nämo kuŋatne? 6 Ba jide nadäkaŋ? Aposoro ätutä piä gwäki yäpmäŋirä Banabas-kät nektägän ninek gupnek täŋkentäkta moneŋ piä täga täde? 7 Ude nämo! Äma piä mebäri mebäri täk täkaŋ uterak gwäki yäpmäk täkaŋ. Ämatä ämaken piä täŋpäŋ unita gwäki yäpmäk täkaŋ. Ba gapman täŋo komi ämatä initägän ini nämo täŋkentäk täkaŋ. Ba äma kubätä ketem piä täŋpäŋ ketem u täga näŋpek. Ba sipsip täŋo watä ämatä watäni itneŋo u gwäkita nonoŋi täkätpäŋ nak täkaŋ. Watä jop nämo it täkaŋ.

8 Täŋ, yäyat ŋowä äma täŋo nadäk terak yäŋahätak yäŋ käwep nadäkaŋ. Upäŋkaŋ nämo, baga mantä udegän yäyak. 9 * Moses täŋo baga man terak ŋode kudän täwani pätak; Bulimäkautä piä täŋ gaminkaŋ ketem moräki näŋpayäŋ täŋirän nämo yäjiwären. Man unita jide nadäkaŋ? Anututä bulimakauta nadäwätäk täŋpäŋ man u yäŋkuk? 10 * Nämo, u Anutu täŋo piä äma ninta juku piŋpäŋ man u yäŋkuk. Nadäkaŋ, äma kome dukduk piä täk täkaŋ ba äma ketem bureni puget-puget täk täkaŋ uwä piä u jop nämo täk täkaŋ. Unitäŋo kowata bureni ätu api näne yäŋ nadäŋpäŋ piäni täk täkaŋ. 11 * Nek udegän. Munapik täŋo yeri täga bämopjin-ken pik täŋkumäko unita kowata intäŋo tuŋum ätu gupnek täŋkentäkta yäpnaŋi nämo? 12 * Äma ätutä inken piä täŋirä täga täŋkentäŋ yämik täkaŋ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata taŋi täga nämo yäpde?

---

* **8:11:** Rom 14:15,20 * **8:13:** Rom 14:21 * **9:1:** Apos 22:17-18; Apos 26:16; 1Ko 15:8 * **9:2:** 2Ko 3:2-3 * **9:4:** Luk 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5:** Jon 1:42 * **9:9:** Lo 25:4; 1Ti 5:18 * **9:10:** 2Ti 2:6 * **9:11:** Rom 15:27 * **9:12:** Apos 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7

Täŋpäkaŋ intä ude täga täŋkentäŋ niminaŋi upäŋkaŋ in bämopjin-ken itkumäkken uken nämo peŋ täwetkumäk. Nämo, intä Kristo täŋo Manbiŋam Täga u korekta nektä kädet täŋpipide yäŋ nadäŋpäŋ bäräpi u ba u kotak täkamäk. 13 * Ude upäŋkaŋ ŋode nadäkot; Äma Anutu täŋo eŋiken piä täk täkaŋ uwä piä uterak ketem yäpmäk täkaŋ. Ba äma kudupi yot gänaŋ alta-ken Anututa tom ijiŋ imik täkaŋ uwä tom u ätu kowata nak täkaŋ. 14 * Täŋpäkaŋ äma Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täkaŋ uwä udegän, piä uterak täga itnaŋi. Ekäninintä kädet u yäŋkehärom taŋkuk.

15 * Ekänitä kädet u peŋkuko u täga iwarero upäŋkaŋ piä gwäkita nämo yäŋapik täyat. Ba intä täŋkentäŋ namikta man ŋo nämo kudän täyat. Nämo, Ekäni täŋo manbiŋam gwäki yäpmäkta nikek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täŋpipiŋ nameko uwä kumbet yäŋ nadäwet. 16 * Täŋpäkaŋ näk Manbiŋam Täga yäŋahäk täyat unita yäŋpäŋ wäpna täga nämo yäpmäŋ akwet. Nämo, piä u täkta yäŋ namani unita imata ehutpäŋ nämo täŋpet? Näk Manbiŋam Täga u nämo yäŋahäwayäŋ täro uwä waki api kaŋ-ahäwet yäŋ nadätat. 17 * Täŋpäkaŋ Manbiŋam Täga u yäŋahäkta näkŋaken gärip terak yäŋahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upäŋkaŋ ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yäŋ namani unita jop, Ekänitä kädet peŋ namani ude iwatpäŋ täk täyat. 18 Eruk, gwäki imatäkenpäŋ api yäpet? Uwä ŋode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkŋa täga iwatnaŋi u peŋpäŋ Manbiŋam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yäŋahäk täyat unitä piäna täŋo gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täŋo piä watä äma äworeŋkuk

19 * Nadäkaŋ? Anututä yen pit naminŋkuko unita näk äma täŋo yen terak nämo it täyat. Upäŋkaŋ näkŋaken gärip iwatpäŋ ämawebe kudup täŋo watä piä äma jopi ude äworeŋpäŋ kuŋat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpäŋ Anututa biŋam yepmakta nadäk täyat. 20 * Mebäri unita näk ŋode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpäŋ Anututa biŋam yepmakta Juda äma ude äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täŋo baga man terak it täkaŋ unita baga man terak irani ude äworeŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyat. Näkŋawä baga man terak nämo it täyat upäŋkaŋ äma baga man terak it täkaŋ u Kristota biŋam yämagutta ini bumikgän äworek täyat. 21 * Täŋkaŋ äma Moses täŋo baga man nikek nämo u yämagutta äma baga man nikek nämo ude äworek täyat. Ude täk täyat uwä Anutu täŋo baga nämo irepmit täyat. Nämo, näk Kristo täŋo man kädet ugän iwatpäŋ ude uwä täk täyat. 22 * Täŋkaŋ äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biŋam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni täk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biŋam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni mebäri mebäri täk täyat. 23 Ude täk täyat uwä Manbiŋam Täga u täŋmeham täkta täk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiŋam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täŋo ämawebeniye-kät bok kaŋ yäpna yäŋkaŋ täk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräŋek täkäna

24 Täŋpäkaŋ uwä ŋode bumik; Närepmirek gärepmirek-ken äma mäyaptä bäräŋeneŋo upäŋkaŋ äma kubä-tägän baga pewani-ken intäjukun ahäŋpäŋ

* **9:13:** Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 * **9:14:** Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * **9:15:** Apos 18:3 * **9:16:** Jer 20:9 * **9:17:** 1Ko 4:1 * **9:19:** Mat 20:26-27 * **9:20:** Apos 21:20-26 * **9:21:** Gal 2:3 * **9:22:** 2Ko 11:29; Rom 11:14

gwäki yäpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yäpmäkta juku piŋpäŋ kehäromigän kaŋ bäräŋewut. 25 * Nadäkaŋ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräŋenayäŋ nadäk täkaŋ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yämiŋpäŋ gupi täŋpidäm takta komi piä täk täkaŋ. Täŋkaŋ äma uwä gwäki paotpaot ikek yäpmäkta ude täk täkaŋ. Täŋ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yäpmäkta bäräŋek täkamäŋ. 26 Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täŋkaŋ bäräŋek täyat. Nämo, siwoŋigän bäräŋek täyat. Ba äma ämik täŋkaŋ keri jopjop wepmät täkaŋ ude nämo täk täyat. 27 * Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peŋirän goret bäräŋewet yäŋpäŋ ude uwä täk täyat. Näk äma ätu Ekäni täŋo manbiŋam yäwet yäpmäŋ äbäŋtäyiwa gwäki nämo yäpayäŋ yäŋ näwerekta!

10

Isrel äbottä täŋkuŋo udegän nämo täne

1 * Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täŋkuŋo uken bäräpi ahäŋ yämiŋkuŋo u ket juku piwut yäŋ nadäŋpäŋ man ŋo täwerayäŋ; U kudup gubam pähap Anututä watä it yämikta pewän äpuko u gänaŋ kuŋatkuŋ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weŋpeŋ kukŋi udude säkgämän ahäŋkuŋ. 2 Gubam u gänaŋ kuŋatkuŋo ba ume weŋkuŋo u ume ärutärut bumik ude täŋkuŋ. Kadäni uken kuŋat-kuŋat kodaki yäput peŋpäŋ Moses täŋo iwaräntäkiye ude ahäŋkuŋ. 3 * Täŋkaŋ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmäŋ towiŋkuko u nak täŋkuŋonik. 4 * Ba u kuduptagäntä ume Munapiktä yämiŋkuko u imaka, nak täŋkuŋonik. Ume uwä mobä Munapiktä peŋ yämani bok kuŋat täŋkuŋo uken naniktä äpäŋirän naŋkuŋ. Mobä uwä Kristo ubayäŋ. 5 * Ude täk täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebe ukät nanik mäyaptä Anutu täŋo gärip nämo iwatkuŋo unita yabäwän nämo tägaŋkuŋ. Mebäri unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ.

6 * Eruk, imaka ahäŋ yämiŋkuŋo u nintä kaŋpäŋ nadäkta wärani ude ahäŋkuŋ. Unitä nin ŋode niwoŋäretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka wakiwaki terak nämo pene, ämawebe biani unitä täŋkuŋo ude. 7 * Ba anutu jopi nämo yäniŋ oretne, äma biani ätutä täŋkuŋo ude. Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Ämawebe u ketem ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋkaŋ guŋ äma täŋo kap teŋpäŋ kudän waki-wakiinik täŋkuŋ. *Kis 32:6*

8 * Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täŋkuŋo ude nämo täne. Äma uwä ude täŋkuŋo unita kepma kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuŋ. 9 * Unita ninä Anututä täga nämo nin däpek yäŋ nadäŋpäŋ imaka u ba u täga täne yäŋ nämo nadäne. Äma biani ätutä Anutu ude täŋ-yabäŋirä gämoktä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. 10 * Ba Anutu täŋo kudänta gaŋani nadäŋpäŋ yäŋkubit-kubit nämo yäne. Äma biani ätu ude täŋkuŋo uwä Kumäŋ-kumäŋ täŋo Aŋerotä äbä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ.

---

* **9:25:** Plp 3:14; 2Ti 4:7-8; 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27:** Rom 8:13, 13:14 * **10:1:** Kis 13:21-22; Kis 14:22-29 * **10:3:** Kis 16:35 * **10:4:** Kis 17:6; Nam 20:11 * **10:5:** Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 * **10:7:** Kis 32:6 * **10:8:** Nam 25:1-9 * **10:9:** Nam 21:5-6 * **10:10:** Nam 16:41-49; Hib 3:11,17

11 * Notnaye, imaka ahäŋ yämiŋkuŋo u äma ätutä juku piŋpäŋ kädet
kuroŋ udegän nämo täneŋta ude ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ unitäŋo manbiŋam uwä
tärek-tärek kadäni-ken itkamäŋ nintä daniŋpäŋ nadäŋkaŋ umuntäneta
kudän täŋkuŋ. 12 Unita äma kubätä näk kehäromi itat, wakiken täga nämo
mäŋpet yäŋ nadäŋpäŋä momi-ken mäŋpekta nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋarek.
13 * Täŋpäkaŋ notnaye ŋode nadäkot; Täŋyabäk kudupitä nämo ahäŋ tamik
täkaŋ. Nämo, ahäŋ tamik täkaŋ uwä äma ätuken ahäk täkaŋ unitägän
ahäŋ tamik täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä yäŋkehäromtak mani iwatpäŋ nämo
api tepmaŋpek. Nämo, u tabäŋ äwaräkuk täŋirän täŋyabäk kubä intä täga
irepmitnaŋi nämo, udewani kubätä nämo api ahäŋ tamek. Nämoinik!
Täŋyabäk kubätä ahäŋ taminŋirän Anututä kädet täwit taminŋpäŋ täŋyabäk
u gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta kehäromi api tamek.

Anutu ba wäbät bok yäniŋ oretnaŋi nämo

14 * Unita notnaye tägagämän, wäbät yäniŋ oretoret kädet kaŋumuntaŋ
ban päŋku irut. 15 In guŋ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayäŋ
täyat ŋo injin ket yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäwut. 16 * Ekäni täŋo wain
ume näna yäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ nak täkamäŋ uwä
naŋpäŋä Kristo täŋo kumäk-kumäki terak tubeŋ kuŋpäŋ Kristo inikät
bänep kubägän täŋpäŋ it täkamäŋ. Ba käräga tokätpäŋ nak täkamäŋ u
udegän. U naŋpäŋä Kristo täŋo gupikät kentäŋpäŋ Kristo-kät bänep
kubägän täŋpäŋ it täkamäŋ. 17 * Eruk, käräga bureni mebäri kubägän
itak u kubägän nak täkamäŋ unita ämawebe ini-ini itkamäŋ upäŋkaŋ gup
kubägän ude ahäk täkamäŋ.

18 * Eruk, Juda ämawebe täŋo täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem
alta terak Anututa ijiŋ imanipäŋ u moräki nak täkaŋ uwä naŋpäŋ Anutu-
kät kentäŋpäŋ bänep kubägän täŋpäŋ it täkaŋ. 19 * Täŋkaŋ man unita
nadäŋit anutu jopi yäniŋoret-oret man täwerayäŋ täyat ŋonita nadäwut;
Imaka guŋ ämatä anutu jopita ijiŋ yämik täkaŋ u ba anutu jopi ini,
unita jide yänayäŋ? U imaka bureni? Nämoinik! U imaka bureni nämo
yäŋ täwetat. 20 * Unita ŋode yäyat; Guŋ ämatä imaka anutu jopita ijiŋ
yämik täkaŋ uwä Anututa nämo, Satan täŋo watä ämaniyeta ijiŋ yämik
täkaŋ. Unita ketem anutu jopita ijiŋ yämani nämo näneŋ yäŋ täwet täyat
uwä ŋodeta; In u naŋpäŋ Satan täŋo watä ämaniye-kät kentäŋpäŋ bänep
kubägän täŋpäŋ itta nämo nadätat. 21 * Inä Ekäni täŋo wain ume naŋit,
Satan täŋo watä ämaniye unitäŋo bok täga nämo näneŋ. Ba Ekäni täŋo
käräga naŋit, Satan täŋo watä ämaniye unitäŋo bok täga nämo näneŋ. 22 *
U imata, ude tänayäŋ tämäŋo uwä Ekänitä kokwawak bureni api täŋ
nimek. Ude täŋpänä nin kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo kokwawak täga api
irepmitne? Nämoinik!

Notniye täŋkentäŋ yämikta täktäk ugänpäŋ täne

23 * Täŋpäkaŋ äma ätutä ŋode yäk täkaŋ; Nin imaka u ba u tägagän
täne yäk. Imaka yäjiwärani kubä nämo, kudup u niniŋ kirewani yäŋ yäk
täkaŋ. Man udewanita ŋode yäyat; Täga yäkaŋ upäŋkaŋ täktäk kudup uwä
tägagän nämo. Ba täktäk kuduptagäntä täga nämo täŋkentäŋ nimek. 24 *

---

* **10:11:** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13:** 1Ko 1:9 * **10:14:** 1Jo 5:21 * **10:16:** Mat 26:26-28
* **10:17:** Rom 12:5; Efe 4:16 * **10:18:** Wkp 7:6 * **10:19:** 1Ko 8:4 * **10:20:** Lo 32:17; Rev
9:20 * **10:21:** 2Ko 6:15-16 * **10:22:** Lo 32:21 * **10:23:** 1Ko 6:12 * **10:24:** Rom 15:2

Unita ŋode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma ätu täŋkentäŋ yämikta piäni täne.
25 Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki peŋpäŋ yäpmäkta maketken pek
täkaŋ u yäŋyabäk kubäkät nämo, täga suwaŋpäŋ näneŋ. Yäŋyabäk ŋode
nämo yäneŋ; U anutu jopita ijiŋ yämani ba nämo ijiŋ yämani yäŋ nämo
yäneŋ. 26 * U imata, unitawä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkaŋ u kudup Ekäni täŋogän. Sam 24:1

27 * Unita Jesuta nadäkinik nämo täŋpani kubätä ketem bok näda yäŋ
gäwerän täga yäŋ nadäŋpäŋä ketem gwet gameko u kudup yäŋyabäk
kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekkät nämo, jop täga näŋpen. Ketem
u bänep nadäk-nadäkka täga nämo täŋpän waneŋ. 28 * Upäŋkaŋ ketem
kubä näŋpayäŋ täŋiri äma kubätä ŋode gäwerek; Ketem ŋowä anutu jopita
ijiŋ yämani yäŋ gäweränä eruk, notkapak unita yäŋpäŋ ketem u nämo
näŋpen. Nämo, notkapak unitä gäka nadäwätäk täŋpäŋ goret täk täyan yäŋ
gäwerekta! 29 Gäkŋa momi täŋpen yäŋ nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä
momi täyan yäŋ nadäweko unita ketem u nämo näŋpen.
Eruk, man unita äma kubätä kikŋutpäŋ ŋode yäwek; Wära! Näk imaka
u ba u tägagän näŋpet ba täŋpet yäŋ nadätat unita imata äma ätu udegän
nämo nadäk täkaŋ unita yäŋpäŋ kädet u pewet? 30 * Näk ketem kubä
Anutu bänep täga man iwetpäŋ näŋpero uwä äma kubätä goret näyan yäŋ
imata näwerek? 31 * Eruk unita ŋode yäwa; In ketem ba ume nänayäŋ,
ba imaka u ba u tänayäŋ nadäŋpäŋä u kudup Anutu wäpi biŋam yäpmäŋ
akuktagän täneŋ. 32 * Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken
nanik, ba äbot täŋpani kubä momi-ken tewet yäŋ yäŋpäŋ imaka siwoŋi
täŋpeŋ kuŋat täkot. 33 * Näkä täk täyat udegän täk täkot; Näkŋa täŋkentäkta
nadäŋpäŋ nämo, ämawebe kudup täŋkentäŋ yämiŋira Ekänita biŋam täŋput
yäŋ nadäŋpäŋ kuŋat täyat.

11

1 * Unita näkŋo kädet kuroŋ iwat täkot, näkä Kristo täŋo kädet kuroŋ
iwat täyat ude.

Ämawebe täŋo mebäri

2 Kadäni kadäni näk man kudup täwetpäŋ täwoŋäreŋkuro u pen juku
piŋ it täkaŋ. Täŋkaŋ iŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unita taniŋ oretat. 3 *
Upäŋkaŋ man kubä ŋode täwerayäŋ täyat unita imaka, nadäkinik kaŋ
täŋput; Äma kuduptagän täŋo gwäki u Kristo. Täŋpäŋ webe täŋo gwäki
uwä äpi. Täŋpäŋ Kristo täŋo gwäki uwä Anutu. 4 Unita äma kubätä tek
ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ täko ba Ekäni täŋo meni jinom
yäŋahäwayäŋ täko u gwäki Kristota mäyäk api imek. 5 Täŋ, webe kubätä
tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ täko, ba Anutu täŋo
meni jinom yäŋahäwayäŋ täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk api imek.
Webe ude täk täkaŋ uwä webe jopjop kuŋarirä mäyäk yämikta gwäki pujiŋ
madäŋ yämik täkaŋ udegän api äworeneŋ. 6 Ŋodeta yäyat; Webe kubätä
tek nämo ämetkaŋ kuŋareko uwä kubätä webe unitäŋo gwäki pujiŋ kudup

* **10:26:** Sam 24:1 * **10:27:** Luk 10:8 * **10:28:** 1Ko 8:7 * **10:30:** 1Ti 4:4 * **10:31:** Kol 3:17 * **10:32:** Rom 14:13 * **10:33:** 1Ko 9:20-22 * **11:1:** 1Ko 4:16 * **11:3:** Stt 3:16; Efe 5:23; 1Ko 3:23

kaŋ madäŋ imän. Upäŋkaŋ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nikek kuŋatpäŋä tek ämetkaŋ kuŋarek. 7 * Täŋpäkaŋ ämawä tek nämo ämetkaŋ gwäki jopitä kuŋatneŋ. U imata, äma uwä Anutu täŋo iŋam dapun ba Anutu täŋo epmäget moräki unita. Täŋ, webe uwä äma täŋo epmäget moräkipäŋ täŋpani. 8 * Äma uwä webeken nanikpäŋ nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. 9 * Äma jukun täŋpäŋ peŋkaŋ webewä äma täŋo täŋkentäki ude itta yäŋpäŋ täŋpäŋ pewani. 10 Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäŋo wärani uwä tek ämetpäŋ kuŋatneŋ. Ude kuŋatnayäŋ täŋo uwä aŋero api oraŋ yämineŋ.

11 Täŋpäkaŋ Ekäni-kät kowat kwasikorän täŋpanitä webe inipärik, äma inipärik nämo kuŋatneŋ. Nämo, webetä äma täŋo täŋkentäki ude itneŋ, ba ämatä udegän, webe täŋo täŋkentäki itneŋ. 12 U imata, webe uwä ämaken nanik yäpani. Udegän ämatä webeken ahäŋ bumbum täk täkamäŋ. Täŋkaŋ u kudup Anutu-ken nanikgän.

13 Eruk, injin-tägän kaŋpäŋ nadäk täŋput; Webe kubä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋirän tägawek? 14 Ba äma gwäki pujiŋ taŋitä kuŋarirän kawä siwoŋi täŋpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye orajiye-ken ŋode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiŋ taŋi, webe täŋo ude bumik yäpmäŋ kuŋat-kuŋat u mäyäki. 15 Upäŋkaŋ webetä gwäk pujiŋ käroŋi yäpmäŋ kuŋarirä kawä tägawek. Gwäk pujiŋ käroŋi u webe täŋo epmäget moräk. Gwäki pujiŋtä tek ude täŋpek. 16 Täŋpäkaŋ äma kubätä näkŋo man ŋo urayäŋ nadäŋpäŋä ket ŋode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat täkamäŋ, ba Anutu täŋo äbot ätu komeni komeni itkaŋ u kädet ugän iwat täkaŋ.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnakta man

17 Eruk, man ŋo täwerayäŋ täyat uwä bänep täga terak nämo täwerayäŋ. Anutu iniŋoret käbeyä täk täkaŋ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk täkaŋ. Nämo, äma bänep yäpä wakwak käbeyä ude täk täkaŋ. 18 * In-täŋo biŋam man ŋode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägän irirä bämopjin-ken duŋ-wewek ahäŋ tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yäŋ nadäk täyat. 19 * Bureni, duŋ-wewek in bämopjin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upäŋkaŋ jop uken, ini kaŋ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat täkaŋ u kwawak api ahäwek.

20 Täŋpäkaŋ käbeyäta änok kubägän itkaŋ äŋnak-äŋnak täk täkaŋ uwä Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak bureni nämo täk täkaŋ. Nämoinik! 21 In kubäkubätä injinken ketem yäpmäŋ päbä notjiye mäde ut yämiŋpäŋ käroŋ nak täkaŋ. Täŋirä ätu nakta yeŋirä it täkaŋ. Täŋpäŋ in ätutä wain ume bumta naŋpäŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ. 22 * Jide? In eŋijin nämo? Äŋnak-äŋnak injin eŋiken täga nämo täneŋ? Ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo äbot täŋpanita nadäŋirä imaka jopi kubä täk täyak. Ba notjiye jäwärita mäyäk yämik täkaŋ. Unita jide täweret? Kudän täk täkaŋ unita oretoret man täweret ba? Nämotä nämoinik!

23 Nadäkaŋ? Man täwetat ŋowä Ekäniken nadäŋkuro upäŋ täwetat. Man uwä ŋode; Bipani Judas Kariottä Jesu iwan keri terak teŋkuko kadäni uken Jesutä ŋode täŋkuk; 24 Uwä käräga yäpmäŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ŋowä

---

* **11:7:** Stt 1:26-27; Jem 3:9 * **11:8:** Stt 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9:** Stt 2:18 * **11:18:** 1Ko 1:10-12; 1Ko 3:3 * **11:19:** Lo 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22:** Jem 2:5-6

näkŋo gupna yäk. Uwä in täŋkentäkta iniŋ kirewani. Unita näk nadäŋ namikta kaŋ nak täŋput yäk. 25 * Ketem naŋ paotpäŋ iräwä udegän wain ume yäpmäŋpäŋ yämiŋkaŋ yäŋkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Nägätna ŋonitä topmäk-topmäk kodaki yäput peyak yäk. Unita kadäni kadäni ŋo naŋpäŋä näka kaŋ nadäŋ namik täŋput yäŋ yäwetkuk. 26 Unita kadäni kadäni käräga ba wain ume u nak täkaŋ uwä Ekänitä komi nadäŋpäŋ kumbuko unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä Ekäni uwä kaŋ äbän.

27 * Eruk, unita nadäkot; Ekäni täŋo däkum naknak u imaka jopi kubä nämo. Unita äma kubätä kädet siwoŋi nämo iwatkaŋ Ekäni täŋo käräga ba wain ume näŋpeko uwä Ekäni täŋo tohari ba nägärita nadäŋirän imaka jopi kubä ude täŋirän Ekänitä kawän momi täŋpek. 28 * Unita äma kubätä käräga ba wain ume u näŋpa yäŋpäŋ bänep nadäk-nadäkiken jide päreko u jukun yäpmäŋ daniŋkaŋ täga näŋpek. 29 Täŋkaŋ äma kubätä Ekäni täŋo gupi, äbot täŋpani noriye unita siwoŋi nämo nadäŋ yämiŋpäŋ käräga ba wain ume näŋpeko uwä ini-tägän ini gupi Anutu täŋo manken tewek. 30 Mebäri unita inken nanik ämawebe ätuwä kehäromini nämo itkaŋ ba ätu käyäm ikektä itkaŋ ba ätuwä kumbuŋ. 31 Upäŋkaŋ nin bänep nadäk-nadäknin säkgämän yäpmäŋ daniŋkaŋ nänayäŋ tämäŋo uwä Anututä manken nämo api nipmaŋpek. 32 * Täŋ, Anututä nibäwän täga nämo täŋpäwä kädet siwoŋi niwoŋärekta bäräpi mebäri mebäri nimik täyak. Imata, äma komen ämawebe-kät paot-paotta biŋam tänero udeta yäŋpäŋ täk täyak.

33 Unita notnaye, inä kubä-kengän itkaŋ Ekäni täŋo ketem bok näna yäŋpäŋä äma kuduptagän äbäŋ moreŋpäŋ iräkaŋ yäput-peŋpäŋ uterakgän kaŋ nak täŋput. 34 Täŋpäkaŋ äma kubätä nakta iwäwä intäjukun ini eŋiken naŋ koreŋkaŋ käbeyä-ken täga kwek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku käbeyä nämo täŋpä wawäpäŋ Anututä kowata waki nämo tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u äneŋi äreŋpäŋ tabäwayäŋ täyat-ken uken api täweret.

12

Munapiktä iron täk täyak unita man

1 Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäŋo mebärita intä guŋ itneŋo udeta ŋode täwera ket nadäwut; 2 * In bian guŋ itkaŋ anutu jopi, man nämo yäwani uken päŋku gämori-kengän itkaŋ unitäŋo nadäk kädet gwäjiwani iwatpäŋ kuŋat täŋkuŋonik. 3 * Unita ŋode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täŋkuŋo u man Anutu täŋo Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u nämo. Nämoinik! Anutu täŋo Munapiktä äma kubäken itkaŋ man iwerirän ŋode täga nämo yäwek; Jesu kaŋ wawän! Ba äma kubä Ekäni täŋo Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yäŋ täga nämo yäwek.

4 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkaŋ uwä Munapik kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ. 5 * Ba Ekäni täŋo watä piä mebäri mebäri täk täkamäŋ upäŋkaŋ Ekäni kubägän. 6 Ba piä u täkta piä täktäk täŋo käderi mebäri mebäri upäŋkaŋ Anutu kubä unitägän piä u kudup täkta äbot täŋpani ämawebe kuduptagänta kehäromi nimik täyak. 7 * Bureni, Munapiktä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋ yämikta

* **11:25:** Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 * **11:27:** Hib 10:29 * **11:28:** Mat 26:22; 2Ko 13:5 * **11:32:** Hib 12:5-6 * **12:2:** Hab 2:18-19 * **12:3:** 1Jo 4:2-3 * **12:4:** Rom 12:6; Efe 4:4 * **12:5:** Efe 4:11 * **12:7:** 1Ko 14:26

ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkaŋ. 8 Uwä ŋodeta yäyat;
Munapiktä äma kubäta kehäromi iminjirän nadäk säkgämän kubä Anutu-
ken nanik täga yäŋahäwek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik kubä
unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yäŋahäŋpäŋ yäwetta
kehäromi imik täyak. 9 Täŋkaŋ Munapik kubä uterakgän äma kubä
nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä
äma käyäm ikek yäpän-tägakta kehäromi imik täyak. 10 * Täŋpäkaŋ äma
kubätawä Munapik unitägän kudän kudupi ätu täkta kehäromi imik täyak.
Täŋ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ
yäŋahäkta kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täŋo man bu-
reni ba mäjo täŋo man jopi u yäpmäŋ danikta kehäromi imik täyak. Täŋkaŋ
äma kubätawä man kotäk kudupi mebäri mebäri terak yäkta kehäromi
imik täyak. Täŋpäkaŋ äma kubätawä man kotäk u yäpmäŋ äyäŋutpewän
äma ätutä nadäkta kehäromi imik täyak. 11 * Kudän mebäri mebäri uwä,
Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkaŋ. U iniken gärip terak äma
kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

Gupnin kubägän upäŋ moräki mäyap

12 * Eruk gupninta nadäwut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak
upäŋkaŋ gupnin täŋo moräki wäpi inigän inigän. Täŋkaŋ wäp inigän
inigän unitäkaŋ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täŋo äbot terak udegän
pätak. 13 * Nin kubäkubä mäyap upäŋkaŋ Kristo terak gup kubägän ude
itkamäŋ. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guŋ äbotken nanik, watä piä
täŋpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägänpäŋ uwäktäŋ nimani.
Munapik uwä ume bumik, naŋ täpäneŋpäŋ säkgämän itta nimani. Täŋkaŋ
Munapik unitä täŋpewän gup kubägän ude täŋkumäŋo itkamäŋ.

14 Unita gupnin terak man wärani ŋode täwetat; Gupnin täŋo moräki
mäyap, kubägän nämo. Uwä ŋode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta
kehäromi niminjirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täŋo äbot
täŋkehärom takta täk täkamäŋ. 15 Unita kuroŋnintä ŋode yäwek; Näk ketka
nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upäŋkaŋ u gupnin moräk! 16 Ba
jukunintä ŋode yäwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk.
Ude nämo! U gupnin moräk! 17 Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän
täŋpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän
täŋpeko uwä imaka kubä täŋo käbäŋi jide ude yäna-kuneŋ? 18 Upäŋkaŋ
ude nämo, Anututä iniken gärip iwatpäŋ gupnin täŋo moräki inigän
inigän peŋirän piä iniken iniken täk täkaŋ. 19 Täŋpäkaŋ gupnin moräkitä
kubägän äworeŋpäŋ itneŋo uwä gup bureni nämo! 20 Nämo, gupnin täŋo
moräki mäyap unitä gup kubägän ude täŋkaŋ piä iniken iniken täŋirä
säkgämän it täkamäŋ.

21 Unita dapunintä ketnin ŋode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno
uwä piä näkŋagän täga täŋpet! yäk. Ba gwäknintä kuroŋnin ŋode täga
nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä näkŋagän täga iret! yäk. 22 Nämoinik,
gupnin moräki kubäta kehäromini nämo yäŋ yäk täkamäŋ upäŋkaŋ unitä
nämo ireko uwä kehäromi jide ude yäpne? 23 Ba gupnin moräk-moräkta
nadäna äpani täk täkamäŋ upäŋ watä säkgämän it yämik täkamäŋ. Ba
gupnin moräk kubä u mäyäknin uwä säkgämän-inik uwäk täk täkamäŋ.
24 Täŋpäkaŋ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it täkaŋ unita ŋode

* **12:10:** Apos 2:4; 1Ko 14:5 * **12:11:** Rom 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12:** 1Ko 10:17 * **12:13:** Gal 3:28

nadäkamäŋ; Anututä gupnin moräki kuduptagän peŋkuko gup kubägän ude itkaŋ. Täŋkaŋ gupnin moräki ätuwä wäpi biŋam ikek nämo bumik unita intäjukun peŋkuko itkaŋ. 25 Intäjukun peŋkuko uwä gupnin täŋo moräki moräki duŋ-wewek nämo täŋkaŋ watä kowata kowata täneŋta täŋpäŋ peŋkuk. 26 Unita gupnin moräki kubätä komi nadäŋirän moräki ätu kuduptagän komi nadäneŋ. Ba kubätä wäp biŋam yäpmäŋirän noriye kuduptagän wäpi biŋam yäpneŋ.

27 * Eruk, man unitäŋo mebäri ŋode; Äbot täŋpani in kuduptagän Kristo täŋo gup ude itkaŋ. Täŋpäkaŋ in kubäkubätä gup unitäŋo moräki moräki ude itkaŋ. 28 * Täŋkaŋ äbot täŋpani bämopi-ken Anututä piä mebäri mebäri täkta äma inigän inigän ŋode iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk; Intäjukun, aposoro yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋpäŋ uterakä äma Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäŋ yäwoŋärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Ba ätuwä kudän kudupi täkta, ätuwä täŋkentäk piä mebäri mebäri täkta, ätuwä piäta watä itta. Täŋ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. 29 Unita jide? Äbot täŋpani kudup uwä aposoro? Ba kuduptagän uwä Anutu meni jinom yäŋ ahäwani? Ba kuduptagän uwä yäwetpäŋ yäwoŋärek piä täk täkaŋ? Ba kuduptagän kudän kudupi täk täkaŋ? 30 Ba kuduptagän äma käyäm ikek täga yäpä-täganeŋ? Ba kuduptagän man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ? Ba kuduptagän man u yäpmäŋ äyäŋut täkaŋ? Nämoinik! U piäni inigän inigän täk täkaŋ.

31 * Upäŋkaŋ Munapik täŋo iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkaŋ u yäpmäkta gwäk piminpäŋ piäni täk täkot. Unita apiŋo kädet tägagämän kubä täŋo mebäri täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ.

13

*Bänep iron **bureni täktäk kädet***

1 Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpäŋ äma täŋo man kotäk mebäri mebäri terak, ba kunum gänaŋ aŋero unitäŋo man terak täga yäwero upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä manna säkgämän uwä yäŋuruk-uruk, wagäm mämä ude api täŋpek. 2 * Täŋpäkaŋ näk Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋkaŋ pidämigän täga yäŋahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäŋo mebäri täga nadäwa täreneŋo upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täŋpewän ini irani-ken täga peŋpeŋ äpämaŋ kweko upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä nadäkinikna u jopigän api täŋpek. 3 * Täŋpäŋ näk tuŋumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yäŋpäŋ gupna paotta täga iniŋ kirewero upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämo api täŋkentäŋ namek.

4 Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkaŋ uwä ŋode täk täkaŋ; U kwikinik itkaŋ äma ätu oraŋ yämik täkaŋ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk täkaŋ. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yäŋ nadäŋpäŋ nadäwä ärowani nämo täk täkaŋ. 5 * Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo täk täkaŋ ba initagän nadäwätäk nämo täk

* **12:27:** Rom 12:5; Efe 5:30 * **12:28:** Efe 4:11-12 * **12:31:** 1Ko 14:1 * **13:2:** Mat 17:20 * **13:3:** Mat 6:2 * **13:5:** Plp 2:4

täkaŋ. Täŋpäŋ kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäk täkaŋ. Ba ämatä waki täŋ yämiŋirä momi u kadäni käroŋita nämo yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 6 * Täŋkaŋ wakitä äma ätuken ahäŋ yämiŋirän wi yäwatpäŋ oretoret nämo täk täkaŋ. Nämo, u man bureni täŋo kudän kwawak ahäŋirän uyaku oretoret pähap nadäk täkaŋ. 7 * Täŋpäkaŋ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täŋ-mehamtaŋ yämik täkaŋ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkaŋ Anututä täŋkentäŋ yämikta itsämäŋpäŋ nämo gaŋatak täkaŋ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ.

8 Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täŋ, kädet täga ätu ŋodewani u api paotneŋ; Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täŋo iron yäpmäŋpäŋ man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täŋo nadäk yäpmäŋpäŋ yäŋahäk-ahäk u imaka, api paorek. 9 Bureni, Anutu täŋo nadäk kuduptagän täga nämo nadäna tärewäpäŋ yäŋahäne, moräkigän nadäŋpäŋ yäŋahäk täkamäŋ. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduptagän täga nämo yäŋahäne, moräkigän nadäk täkamäŋ. 10 Upäŋkaŋ imaka bureni-iniktä ahäŋirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo täŋpani u api paotneŋ. 11 Uwä ŋode bumik; Näk iroŋi itkaŋ man yäŋkuro, nadäk-nadäk piä täŋkuro ba yäpmäŋ danik-danik piä täŋkuro u iroŋitä-yäŋ täk täŋkuronik. Ude itkuropäŋ tägaŋpäŋä äma ekäni äworeŋpäŋ ägiŋ kädet u peŋkut.

12 * Täŋ, apiŋo imaka imaka yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ u wäranigän kaŋuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak täkamäŋ ude bumik yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ kami iŋam kowat-kawän api täne. Apiŋo Anututa nämo nadäwa tärek täkaŋ. Upäŋkaŋ kadäni uken api nadäwa täreneŋ, Anututä näkŋo mebärina nadäwän tärekinik täk täyak ude.

13 * Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäŋirän imaka yaräkubätä bureni täkaŋ uwä ŋode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peŋpäŋ itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Täŋkaŋ imaka yarä unitäŋo intäjukun-inik uwä bänep iron.

14

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

1 * Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneŋ. Täŋpäŋ iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäkta imaka, piäni täneŋ. Täŋkaŋ iron tägagämän kubä ŋode, Anutu täŋo meni jinom yäŋahäkta kehäromi u yäpmäkta iyaptak täkot. 2 Nadäkaŋ, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upäŋkaŋ äma man kotäk uterak yäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta nämo yäk täkaŋ. U Anutu-kätgän iniken man käbop nanik yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Täŋirä man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä tärek täkaŋ. 3 Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ unitä ämawebe täŋ-kehäromtaŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋmeham taŋit, bänepi täŋpidäm taŋit täk täyak. 4 Täŋ, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ uwä inigänpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak. Upäŋkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä äbot täŋpani kudup täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ.

---

* **13:6:** Rom 12:9 * **13:7:** Rom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * **13:12:** 2Ko 5:7; Jem 1:23 * **13:13:** 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1:** 1Ko 12:31; 1Ko 14:39

5 * Unita näkŋo gärip uwä ŋode; In kuduptagän man kotäk kudupi,
Munapik-ken nanik u yänayäŋ täŋo uwä gäripi nadäwet. Upäŋkaŋ gäripna
taŋi-inik pätak uwä in kudup Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋirä ämawebe
mebäri kwawak nadäneŋta kehäromi tamani. U mebäri ŋodeta yäyat; Äma
Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä, äma man kotäk kudupi terak
yäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ. Upäŋkaŋ äma man kotäk kudupi yäŋirä äma
kubätä man u yäpmäŋ äyäŋurirän äbot täŋpani kudup täŋkentäŋ yämayäŋ
täko uyaku täga. 6 Unita notnaye, ŋodeta ket nadäwut; Näk inken äreŋpäŋ
man kotäk kudupi terak yäwawä unitä jide ude täŋkentäŋ tamek? Nämo,
bureni täŋkentäŋ tamayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täŋpet; Man kubä Anututä
näwerani u täweret, ba Anutu täŋo nadäk kubä yäpmäŋpäŋ yäŋahäŋpäŋ
täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋpäŋ
täweret, ba Anutu täŋo man ätu täwetpäŋ täwoŋärewet. Ude täŋpero uyaku
täga täŋkentäŋ tamet.

7 Unita imaka irit ikek nämo, mämä-mämägän täŋpani unita nadäwut;
Kap kubä tewayäŋ nadäŋpäŋ uhuwep säkgämän nämo piäweno, ba gita
iŋitpäŋ säkgämän nämo ureno uwä jide täŋpäŋ ämatä kap upäŋ teyak
yäŋ nadäwä täreneŋ? Täga nämo! 8 Ba womat säkgämän nämo piäŋirä
mebäri unita piäkaŋ yäŋ nämo nadäwä täreneŋ. 9 Täŋpäŋ in udegän,
manbiŋam man kotäk kudupi terak yäŋirä jide täŋpäŋ ämawebetä man
kotäk u nadäwä täreneŋ? Täga nämo. Manka uwä jop piäŋ kuneŋ.
10 Täŋpäkaŋ kome terak ämatä man kotäk mebäri mebäri yäk täkaŋ. Man
kotäk u mebäri kudup kwawak pätkaŋ. 11 Täŋ, äma kubätä man kotäk
näkä nämo nadäwani u yäŋirän nämo nadäwa täreneŋo uwä äma unita
kubäken nanik yäŋ nadäwet, ba äma u näka kubäken nanik yäŋ udegän
nadäwek. 12 Unita Munapik täŋo iron kubäkubä yäpmäkta pidämtak täkaŋ
u täga upäŋkaŋ iron äbot täŋpani täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ upäŋ yäpmäŋ
kuŋatta ehuranigän täk täkot.

13 Mebäri unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehäromi imani
uwä ämawebe ätutä nadäkta mani u yäpmäŋ äyäŋurekta kehäromi yäpmäkta
Anutu-ken yäŋapiwek. 14 Imata, näk man kotäk kudupi yäŋpäŋ Anutu-
ken gera yäwero uwä bänepna-tägän täŋpet, nadäk-nadäkna guŋ parirän.
15 * Unita jide täŋpet? Eruk, ŋode kaŋ täŋpa yäŋ nadätat; Bänepnatä
yäŋapiŋirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäŋ menatä yäŋahäk täyon.
Ba kap tektek udegän. Bänepnatä kap teŋirän nadäk-nadäknatä nadäwän-
tärewäpäŋ menatä kap tek täyon. 16 U ŋodeta yäyat; Gäkä man kotäk
kudupi yäŋpäŋ bänepka-tägän Anutu-ken yäŋapik man yäŋpäŋ iniŋ or-
ereno uwä jide täŋpäŋ äma man kotäk u nämo nadäwanitä manka u
nadäwä tärewäpäŋ täŋkehärom takta “U bureni” yäŋ yäneŋ? U täga nämo!
17 Iniŋoret man yäweno u täga upäŋkaŋ notkapak kubä gäkŋo man kotäk
unitäŋo mebäri nämo nadäweko u jide täŋpäŋ manka unitä täŋkentäŋ
imek? Täga nämo!

18 Nadäkaŋ? Näkŋagän it täyat-ken uken Anutu iniŋ oretta in kudup
tärepmitpäŋ kadäni kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu
bänep täga nadäŋ imik täyat. 19 Ude täk täyat upäŋkaŋ Anutu iniŋoret
käbeyä-ken ämawebetä näkŋo man nadäwä tärewut yäŋpäŋ man kotäk
kwawani terak täga yäwetpäŋ yäwoŋärewet. Upäŋkaŋ kotäk kudupipäŋ
imata man käroŋi boham yäweret? Man käroŋi yäŋira nadäŋpäŋ mebäri
nämo nadäwä täreneŋ.

---

* **14:5:** Nam 11:29 * **14:15:** Efe 5:19

20 * Unita notnaye, ironŋironŋi ude itkaŋ ägiŋ täŋo nadäk nämo yäpmäŋ kuŋatneŋ. Nämo, nadäk-nadäkjin uwä Munapik täŋo nadäk, äma ekäni täŋo nadäk ude yäpmäŋ kuŋatneŋo upäŋkaŋ täktäkjin uwä nanak pakitä kudän wakiwaki täkta nämo nadäk täkaŋ ude kuŋat täkot. 21 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Ekänitä ŋode yäyak; Näk äma kudupi yäniŋ kirewa äma äbot ŋo man kotäk kudupi terak manna biŋam yäwetnayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämoinik api nadäŋ naminеŋ. *Ais 28:11-12*

22 Man unitäŋo kukŋini ŋode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik täŋpani täŋkehärom takta pewän ahäwani nämo. Nämo, u kudän ude Anututä äma nadäkinik nämo täŋpanita iniken kehäromi yäwoŋärek täyak. Täŋ, Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk uwä nadäkinik täŋpanitä nadäkta yäwani. 23 * Unita ŋode nadäwut; Äbot täŋpanitä Anutu iniŋoretta käbeyä täŋpäŋ kuduptagän man kotäk kudupi terak yäŋirä äma jopi ba nadäkinik nämo täŋpani kubätä bämopjin-ken itpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode täwerek; Täŋguŋguŋ täŋkaŋ yäkaŋ yäk. 24 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani kuduptagän Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋirä äma jopi ba nadäkinik nämo täŋpani unitä nadäŋpäŋ man nadäweko unitä bänepi yäpurirän eruk, iniken mebäri ŋode kaŋpäŋ nadäwek; Näk momi täŋpani yäk. 25 * Nadäk-nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahäŋ iminjirän gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu iniŋ orerek. Täŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ täwerek; Anutu bämopjin-ken bureni-inik itak yäk.

Iniŋoret käbeyä-ken kudän jide täne?

26 * Eruk notnaye, unita yäŋpäŋ kädet siwoŋi jide ude iwatne? Inä Anutu iniŋ oretta käbeyä täŋpäŋ ŋode täk täkaŋ; Äma kubätä kap tewek. Täŋpäkaŋ kubäwä Anutu täŋo man kubä täwetpäŋ täwoŋärewek. Täŋ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yäŋahäwek. Täŋkaŋ kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yäŋirän kubätä man kotäk unitäŋo mebäri yäŋahäwek. Imaka u kudup Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe täŋkehärom takta täneŋ. 27 Ŋodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yäŋpäŋä mäyaptä nämo yäneŋ. Yarä ba yaräkubä-tägän yäneŋ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täŋkaŋ äma kubäkubä täŋkentäki mebäri yäpmäŋ äyäŋurani nikek. 28 Täŋ, äma kubätä man yäpmäŋ äyäŋuranita wäyäkŋewän waneŋo uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek. 29 * Ba Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yaräkubä bumik yäneŋ. Yäŋ irirä ätutä man unitäŋo mebäri ket yäpmäŋ daniŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täneŋ. 30 Täŋpäkaŋ äma kubä manjirirän Munapiktä bänepi-ken man kädet jide pewän ahäŋirän u yäŋahäwayäŋ täŋpänä man yäŋ ireko u bitnäŋpäŋ iränkaŋ äma uwä yäwek. 31 Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkaŋ uwä injin kubäkubätä yäŋahäk täkot. Yäŋahäŋirä ätu juku peŋpäŋ Anutu täŋo man mebäri nadäŋpäŋ bänepi täŋ-kehäromtak täkot. 32 Imata, Kudupi Munapiktä täŋpewän äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäŋahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpäŋ

* **14:20:** Efe 4:14; Plp 3:15 * **14:23:** Apos 2:13 * **14:24:** Jon 16:8 * **14:25:** Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19 * **14:26:** 1Ko 12:8-10; Efe 4:12 * **14:29:** Apos 17:11; 1Te 5:21

kubätä yäwän täreŋirän täga yäŋahäwek. 33 Unita nadäkaŋ? Anutu uwä
yäŋuruk-uruk ba täŋuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.
34 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ätuken Anutu iniŋoret käbeyä-ken webewä
man kum it täkaŋ, inken udegän it täkot. Webetä ude täŋpäŋ Moses täŋo
baga man terak yäwani ude äpani kaŋ irut. 35 Man kubä nadäneŋo unitäŋo
mebäri nadänayäŋ nadäŋpäŋä ini eŋiken kuŋkaŋ äpiye yäweräkaŋ kaŋ
yäwet täŋput. Webetä Anutu iniŋoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet siwoŋi
nämo.
36 Täŋpäkaŋ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkaŋ unita jide? Anutu
täŋo man inken naniktä ahäŋkuk? Ba in-tägän nadäŋkuŋ? 37 * Eruk,
inken nanik kubätä inita nadäŋirän Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani,
ba Munapik ikek täŋpeko uwä man kudän täŋ tamitat ŋowä Ekäni täŋo
jukuman ude nadäwän tärek täkot. 38 Täŋpäŋ äma kubätä manna ŋo
nadäŋ äwaräkuk täŋpayäŋ täko uwä äma udewani mäde kaŋ ut yämut.
39 Unita notnaye, ŋode nadäwut; In Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani
ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta baga nämo
peŋkireneŋ. 40 * Upäŋkaŋ Anutu iniŋoret käbeyä täŋpäŋä kudän siwoŋi
säkgämän täŋirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

15

Kristo awaŋken naniktä akuŋkuk

1 Eruk notnaye, Manbiŋam Täga täwetpäŋ täwoŋäreŋkuro u äneŋi
yäŋkodak taŋpäŋ täwetat. Manbiŋam u nadäŋpäŋ iŋitkuŋ, ba uterak
nadäkinikjin yeŋgämä pek täkaŋ. 2 Näkä Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ
täwetkuro u iŋit-inik täkaŋ u täŋpäwä wakiken nanik täga wädäŋ tädotpäŋ
api tepmaŋpek. Täŋ, nadäk kubä yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä
nadäkinikjin u jopigän api täŋpek.
3 * Manbiŋam doni nikek näka namani ugänpäŋ inta taminpäŋ ŋode
täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani
udegän. 4 * Kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Täŋpäkaŋ man kudän terak yäŋ imani
udegän, kepma yaräkubä täreŋirän awaŋ gänaŋ naniktä kodak taŋpäŋ
akuŋkuk. 5 * Akuŋpäŋ intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahäŋ iminkuk.
Täŋkaŋ äma 12 yäŋ yäwerani* u ahäŋ yämikgän täŋkuk. 6 Täŋkaŋ nadäŋ
imikinik täŋpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahäŋ
yäminirän kaŋ moreŋkuŋ. Uken nanik ätu kumbuŋopäŋ mäyap pen kodak
itkaŋ. 7 * Nadäŋ imikinik täŋpani u ahäŋ yäminpäŋä Jems ahäŋ imikgän
täŋkuk. Jems ahäŋ iminpäŋä aposoro kuduptagän ahäŋ yäminkuk.
8 * Eruk päke u ahäŋ yäminkäŋ äbätäŋgän mäden-inik kädet inigän kubä
terak näk ahäŋ naminkuk, aposoro ätu ahäŋ yäminkuko udegän nämo.
9 * Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täŋo äbot däpmäŋ yäwat
kirek täŋkuro unita aposoro wäp nämo yäpnaŋi. 10 * Upäŋkaŋä apiŋo
aposoro it täyat uwä Anutu täŋo orakorak näkä terak patkuko unitä
nepmaŋpän ude itat. Ekäni täŋo orakorak näkken patkuko u bureni
nämowä nämo täŋkuk. Näkä piä täŋkuro u täŋ dämikinik täŋkut, ätu täŋo

---

* **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tai 2:5 * **14:37:** 1Jo 4:6 * **14:40:** Kol 2:5 * **15:3:** Ais 53:8-9 * **15:4:** Mat 12:40; Apos 2:24-32 * **15:5:** Luk 24:34; Mat 28:16-17 * **15:5:** Äma 12 yäŋ yäwerani yäyak u Jesu täŋo iwaräntäkiye 12 unita yäyak * **15:7:** Luk 24:50 * **15:8:** Apos 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9:** Efe 3:8; 1Ti 1:15 * **15:10:** Apos 8:3; 2Ko 6:1; 2Ko 11:5,23

yärepmitak. Upäŋkaŋ imata näkŋa wäpna jop yäpmäŋ ärowet? Nämo,
Anutu täŋo orakorak näkken pätak unitä kehäromi naminŋirän piä u täŋkut.
11 Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebäri kubägän täk täkamäŋ. Nin
kuduptagän manbiŋam mebäri kubägän yäŋahäk täkamäŋ. Yäŋahäŋitna
nadäŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋo u.

Kumbanitä äneŋi akukakukta man

12 Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuŋkuk, manbiŋam ude yäŋpäŋ
täweritna imata inken nanik ätutäwä kumbani-ken naniktä akukakuk
täŋo käderi nämo pätak yäŋ yäk täkaŋ? 13 Kumbani-ken akukakuk nämo
pätak u täŋpäwä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk
yäŋ nadäneŋ. 14 Täŋkaŋ Kristo nämo akuŋkuk yäwänä mani biŋam yäk
täkamäŋ u bureni nämo täŋpän, ba nadäkinikjin u udegän, jopi täŋpän.
15 * Ba ugän nämo. Nin Anututa ŋode yäŋkumäŋ; U Kristo kumbani-ken
nanikpäŋ yäpmäŋ akuŋkuk. Täŋpäkaŋ kumbani-ken naniktä akukakuk
nämo parän yäwänäku Anututä jide täŋpäŋ Kristo yäpmäŋ akwän? Unita
man yäŋkumäŋo u Anutu meni yäpurärätpäŋ jop manman yäwani ude
tänam. 16 Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneŋ yäŋ
yäŋpäŋä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäŋ yäk
täkot. 17 Täŋ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäwänäku
nadäkinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek.
18 Ba Kristo nadäŋ iminŋpäŋ kumbuŋo u imaka, kumäŋpäŋ paot-inik
täŋpäm. 19 Täŋkaŋ udegän, Kristotä nin kome terak ŋogän täŋkentäŋ
nimän yäwänäku butewaki äbot bureni-inik yäŋ niwet täkäneŋ.

20 * Upäŋkaŋ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma
kumbanita intäjukun täŋpäŋ akuŋkuko itak! Ude unita äma kumäŋpeŋ
kwani imaka, kumbani-ken naniktä bureni-inik api akuneŋ. Jesu täŋo
akukakukitä ude täŋkehärom taŋkuk. 21 * U ŋode; Äma kubätä kumäŋ-
kumäŋ pewän ahäŋkuŋo udegän äma kubä-tägän kumbani-ken naniktä
akukakuk pewän ahäŋ nimiŋkuk. 22 Adamtä äbotken nanik kuduptagän
kumäk täkamäŋ udegän Kristotä äbotken yäpurärärani u kuduptagäntä
kumbani-ken naniktä api akuneŋ. 23 * Täŋpäŋ kumbani-ken naniktä
akukakuk tawaŋ ŋode täŋpani; Intäjukun-inik Jesu. U mädeni-ken äbäkäbäk
kadänini-ken unitäŋo äboriyetä api akuneŋ. 24 Äboriyetä akuŋirä eruk
tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka
waki kehäromi nikek ba wäpi biŋam ärowani nikek u kuduptagän täŋo
kehäromi yäpmäŋ äpäkinik api täŋpek. Ude täŋkaŋ kome ba imaka päke
yabäŋ yäwatpäŋ intäjukun it täyak u Anutu Nanta api iniŋ kirewek. 25 * U
imata, Kristotä intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat piä täkta yäŋ imani. Intäjukun-
inik ririän Anututä iwan kuduptagän täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋpäŋ
Kristo gämori-ken yepmaŋpänkaŋ eruk, piäni u api täŋpän täreneŋ. 26 *
Täŋpäŋ iwan ätu däpmäŋpäŋ iwan pähap, kumäŋ-kumäŋ unitäŋo kehäromi
utpewän paot-inik api täŋpek. 27 * Unita Anutu täŋo man kubä ŋode kudän
täwani; Anututä imaka kuduptagän Kristo gämori-kengän api yepmaŋ
morewek. Täŋkaŋ man “imaka kuduptagän” uwä Anutu inita bok nämo
yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä imaka
päke u Kristo gämori-kengän yepmaŋpani. 28 Eruk, imaka kuduptagän u

---

* **15:15:** Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32 * **15:20:** Kol 1:18 * **15:21:** Rom 5:12,18 * **15:23:** 1Te 4:16; Rev 20:5 * **15:25:** Mat 22:44 * **15:26:** Rev 20:14, 21:4 * **15:27:** Sam 8:6

Kristo gämori-ken yepmaŋpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken
api tewek. Ude täŋirän Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani
unitä imaka kuduptagänta intäjukun-inik api irek.
29 Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämo api akuneŋo u täŋpäwä
imata äma ätu noriye kumbanita kome yäpmäŋpäŋ ume yäpmäk täkaŋ?
Anututä äma kumbani nämoinik api yäwän kikŋutneŋo u täŋpäwä imata
noriye kumbani komeni yäpmäŋpäŋ ume ärut täkaŋ? Unitäŋo bureni jide
api ahäwek? 30 * Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota yäŋpäŋ kokwawak
nadäŋ nimik täkaŋ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u
täŋpäwä imata komi u gänaŋ jop nadäŋ wari kunjatne? 31 Unita notnaye,
bureni-inik täwetat; Kumäŋ-kumäŋ kepmani kepmani kaŋ-ahäwayäŋ täk
täyat. Upäŋkaŋ komi piä u imaka bureni pewän ahäk täkaŋ. Injinta
nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta binjam tepmaŋkuro unita oretoret pähap
nadäk täyat. 32 * Näk näkŋaken gärip iwatpäŋ piä ŋo täk täyat u täŋpäwä
imatäken yäpmäkta nadäŋpäŋ Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi
komi-kät ämik täŋkumäŋ? Üde jop nadäŋ täŋpet? Nämoinik, kumbani-
ken naniktä akukakuk nämo pätak u täŋpäwä nininken gärip terak kunjat
täkäna! Ba man ŋode yäwani täga iwatne;

Äma kubä kwep kumbeko udeta ŋodetä tom ketem täŋ tunjum taŋpäŋ äŋnaŋ
isiwa yäŋ nadäwek. *Ais 22:13*

33 Unita notnaye, in äma ätu yabäŋ äwaräkuk täŋirä jop manman nämo
yäŋ-täkŋatneŋ. In man ŋode yäwani u nadäkaŋ? Äma wakikät not täŋpäŋ
itnayäŋ tämäŋo uwä nintäŋo täktäknin täga u api yäpä waneŋ. 34 * Unita in
nadäk-nadäkjin äneŋi nadäwä tumbäpäŋ momi täktäk kädet pewut. Inken
nanik ätutä Anututa täŋguŋtak täkaŋ unita nadäŋpäŋ mäyäk tawut yäŋ
yäŋpäŋ täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneŋ

35 * Eruk äma kubätä ŋode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide
täŋpäŋ äneŋi api akuneŋ? Ba akunayäŋ täkaŋ uwä gupi jidewanitä api
akuneŋ? 36 Wära! Man udewani guŋ täŋo man! Unita ŋode nadäwut;
Yänat mujipi kome gänaŋ äpmoŋpäŋ gupi nämo paraweko uwä jide täŋpäŋ
imätpäŋ kodaki abek? 37 Imaka mujipi pik täkaŋ uwä burenitä ahäkta
gäripi nadäŋpäŋ pik täkaŋ udewani nämo. U mujipi-gänpäŋ pik täkaŋ.
38 * Täŋpäkaŋ Anututä nadäwän tärewäpäŋ gupi täŋo wärani yäŋ iminjkuko
udegän ahäŋirän yabäk täkamäŋ. Mujipi uwä mebäri inigän inigän ahäk
täkaŋ. 39 Gup täŋo mebäri udegän, kubägän nämo. Äma nintäŋo gupnin
u inigän. Tom täŋo inigän, barak täŋo inigän, gwägu tom täŋo inigän.
40 Täŋpäkaŋ kunum ba kome udegän. Kunum gänaŋ ba kome terak
imaka imaka itkaŋ. Täŋkaŋ kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo epmäget inigän.
Ba kome terak itkaŋ unitäŋo epmäget u inigän. 41 Täŋkaŋ edap täŋo
peŋyäŋeki inigän. Komepak täŋo peŋyäŋeki inigän. Guk täŋo peŋyäŋeki
inigän. Täŋpäkaŋ guk täŋo peŋyäŋeki kubägän nämo, inigän inigän.
42 Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäŋo mebäri udegän pätak.
Komegup änek täkamäŋ uwä parakta yäwani. Täŋ, kumbani-ken nanik

---

* **15:30:** Rom 8:36 * **15:32:** 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20 * **15:34:** Rom 13:11; Apos 26:8; 1Ko 6:5 * **15:35:** Jon 12:24 * **15:38:** Stt 1:11

akunayäŋ tämäŋo uwä gupnin kodaki u inigän, nämo api parawek. 43 * Äneŋpani uwä kaŋoreri nämo. Täŋ, akukta yäwani uwä kaŋoret ikek. Äneŋpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi nikek. 44 Äneŋpanitä komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täŋo gup ikek. Kome täŋo gup itak udegän kunum täŋo gup itak.

45 * Unitawä ŋode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäŋo mähemi täŋkuk. 46 Täŋpäkaŋ Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahäŋkuk. Nämo, u mäden ahäŋkuk. Komegup ikek irittä intäjukun ahäŋirän Munapik ikek mädengän iwatkuk. 47 * Täŋpäŋ Adam biani komepäŋ täŋpani unita komen äma täŋkuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä kunum gänaŋ nanik. 48 Komen äma täŋkuko udegän kome terak nanik äboriye täkamäŋ. Täŋ, äma kunum terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. 49 Täŋpäkaŋ äma kome terak nanik täŋo gup wädäna äroŋkuŋo uwä, udegän äma kunum gänaŋ nanik täŋo gup api wädäna äroneŋ.

50 * Notnaye, ŋodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api korewek.

Kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi u paotkuk

51 * Eruk, juku peŋirä man käbop nanik kubä täwerayäŋ; Nin kuduptagän nämo api kumnero upäŋkaŋ äyäŋutpäŋ gup kubä wädäna äronayäŋ täkaŋ u kuduptagän api täne. 52 * Womat mämä yäŋirän u pit kubägän api täne. Womat mämä u yäŋirän kumbanitä akuŋpäŋ parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ äyäŋutpäŋ gup mebäri kubä kehäromi nikek u api wädäna äroneŋ. 53 * Bureni-inik! Gup ŋo parakta yäwani unitäkaŋ irit kehäromi täŋo tek ude mät wädäna äroneŋ. Ba kumäŋ-kumäŋta yäwani unitäkaŋ irit kehäromi mät korewek. 54 * Täŋpäkaŋ imaka parakta yäwanitä irit kehäromi täŋo tek wädäwä ärowäkaŋ, ba kumäŋ-kumäŋta yäwanitä irit kehäromi korewäkaŋ eruk man ŋode kudän täwanitä api kehärom täwek;

Anutu u iwan irepmit-inik täŋkuk.
Täŋpewän irit burenitä kumäŋ-kumäŋ daiŋkuk! *Ais 25:8*
55 *Unita kumäŋ-kumäŋ, gäk kehäromika de?*
Kumäŋ-kumäŋ gäkŋo käripka de? *Hos 13:14*

56 * Unita nadäkaŋ? Momitä kumäŋ-kumäŋ täŋo kärip ude täyak. Ba baga manta yäŋpäŋ momitä kehäromi nikek täyak. 57 Upäŋkaŋ Anutu uwä Ekäninin Jesu Kristo iniŋ kireŋpewän iwaniye unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita Anututa bänep täga pähap nadäk täkäna!

58 * Eruk notnaye tägagämän, mebäri unita nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämo, kehärom taŋpäŋ Ekäni täŋo piä kadäni kadäni gwäk pimiŋpäŋ täk täkot. Ekänita yäŋpäŋ piä täŋirä bureni nämowä nämo api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ täk täkot.

---

* **15:43:** Plp 3:20-21 * **15:45:** Stt 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17 * **15:47:** Stt 2:7 * **15:50:** 1Ko 6:13 * **15:51:** 1Te 4:15-17 * **15:52:** Mat 24:31 * **15:53:** 2Ko 5:4 * **15:54:** Ais 25:8 * **15:56:** Rom 6:14, 7:13 * **15:58:** 2Sto 15:7; Rev 14:13

16

Äbot täŋpanita monen täŋkentäŋ yämikta man

1 * Eruk man kubä ŋode; Anutu täŋo kudupi ämawebe bäräpi terak itkaŋ unita monen täŋkentäŋ yämikta yäŋpäŋä Galesia komeken nanik äbot täŋpani yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuro udegän täk täkot. 2 Uwä ŋode yäwetkut; In kubäkubätä monen kaŋ-ahänayäŋ täkaŋ u Sande Sande yäpmäŋ daniŋpäŋ taŋi täga penaŋi ude ini-ini käbop inigän kaŋ pek täŋput. Jop ittäŋgän näkä ärenira monen kaŋ-ahäkta pipiri täneŋta. 3 Ude täŋirä näk ärenpäŋä äma iwoyänayäŋ täkaŋ unitäŋo mebäri uwä man kudän terak kudän täŋpäŋ yämakaŋ monen bänep tägata pewani u yäpmäŋ Jerusalem api kunen. 4 Näkŋa bok kunaŋi täŋpäwä bok api kune.

5 * Tawaŋ ŋode peyat; Pengän Masedonia kome kuŋkaŋ äbot täŋpanikät ätu itkaŋ inken api ärewet. 6 * Inken ärenpäŋ kadäni käroŋi bumik käwep api iret. Kadäni käroŋi bumik it yäpmäŋ äroŋira iwän mänit kadäni käwep api tärewek. Irira intä kädetta täŋkentäŋ namäkaŋ kome ukenuken api kunaret. 7 * Kadäni ŋodeken päre inkät kadäni keräpigän itkaŋ kome ätuken kukta nämo nadätat. Nämo, kämi ärenpäŋ inkät kadäni käroŋi bumik itta gäripi nadätat. Unita Anututä nadäŋ namänä ude api täŋpet. 8 Täŋpäkaŋ apiŋode Efesus komeken ŋo itta nadätat. Ŋo irira Pentikos orekirit ahäŋirän uyaku inken api ärewet. 9 * U imata, ŋoken Ekänitä piä taŋi kubä täkta kädet täwit namitak. Piä täŋira bureni taŋi pewän ahäkaŋ. Upäŋkaŋ äma mäyaptä piä unita iwan täkaŋ.

10 * E man kubä ŋode; Timotitä inken käwep api ärewek. Ärenirän not täŋ iminirä umun terak nämo irek. Nadäkaŋ, uwä näkä Ekäni täŋo piä täk täyat udegän täk täyak. 11 * Unita äma kubätä Timotita nadäwän äpani nämo täŋpek. Nämo, täŋkentäŋ iminpäŋ tewä yäpmäŋ bänep pidäm terak täŋtäŋ kuŋtäŋgän äyäŋutpeŋ äneŋi näkŋaken kaŋ äbän. Ukät äbot täŋpani ätukät äbäkta api itsämbet.

12 * Täŋkaŋ notninpak Apolos unita ŋode täwetat; Uwä äbot täŋpani ätukät inken ärekta peŋ iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ŋoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewek.

Ekäni täŋo piä äma nadäŋ yämik täkot

13 * Notnaye, nadäŋit nadäŋit kuŋat täkot. Täŋkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärenen. Nämo, nadäŋ täpäneŋpäŋ nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ kehäromigän kuŋat täkot. 14 Täŋpäŋ imaka kuduptagän bänep iron terakgän täk täkot. 15 * Täŋpäkaŋ notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yäŋira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyäŋutpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ. Täŋkuŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye in bämopjin-ken watä piä täk täkaŋ. Unita ŋode peŋ täwetat; 16 * In äma u ba noriye ätu Ekäni täŋo piä täŋpäŋ komi nadäk täkaŋ, äma udewani täŋo man buramiŋ yämik täkot.

17 Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbäŋirä bänep täga nadäŋ yämiŋkut. Inta nikek unitä päbä nabäŋirä tägagämän nadäŋkut. 18 * Äma

---

* **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 * **16:5:** Apos 19:21 * **16:6:** Rom 15:24; Tai 3:12 * **16:7:** Apos 18:21 * **16:9:** Apos 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 * **16:10:** 1Ko 4:17 * **16:11:** 1Ti 4:12 * **16:12:** 1Ko 1:12, 3:6 * **16:13:** Sam 31:24; Efe 6:10 * **16:15:** Rom 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16:** 1Te 5:12 * **16:18:** Plp 2:29

unitä in ba näka bok bänep pidäm täŋ nimiŋkuŋo unita äma udewanita
nadäŋirä säkgämän täk täkot.
19-20 * * Täŋpäkaŋ Esia kome ŋonitäŋo äbot täŋpani kuduptä inta bänep
oretoret man pewä ärekaŋ. Täŋpäŋ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni
wäpi terak bänep oretoret man pewän ärekaŋ. Ba äbot täŋpani Anutu
iniŋoretta yanäpi yarä unitä eŋiken käbeyä täk täkaŋ u, ba nadäkinik
täŋpani notjiye Efesus kome ŋoken nanik u kudup imaka, man udegän
tewä ärekaŋ. Täŋpäkaŋ injin-tägän Ekäni wäpi terak not täŋpäŋ kowat iniŋ
orerän täk täkot.
21 * Pol näkŋa-tägän oretoret man täwetpäŋ wäpna kudän täyat ŋo.
22 * Täŋpäkaŋ äma kubätä Ekänita gäripi-inik nämo nadäŋpäŋä kädäpta
biŋam täŋpän! O Ekäni, äbi!
23 Eruk, Ekäninin Jesu täŋo orakoraki inken iton. 24 Irirän Jesu Kristo
terakgän in ba näk kowat kwasikorän täkamäŋ unita nadäŋ tamikinik
täyat. Ugän.

* **16:19-20:** 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 * **16:19-20:** Rom 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21:** Kol 4:18; 2Te 3:17 * **16:22:** Gal 1:8-9

2 Korin
Äma ätutä Pol wäpi yäpmäŋ äpäŋirä Poltä iniken mebärini yäŋahäŋkuk

1 * Näk Pol Anutu täŋo nadäk terak Kristo Jesu täŋo aposoro itat. Täŋpäkaŋ notninpak Timoti-kät nektä man ŋo kudän täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda ärekaŋ. Ba intagän nämo, Anutu täŋo kudupi ämawebe Grik komeken ittäŋ kukaŋ unitä danikta bok peda ärekaŋ. 2 * Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

3 * Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo Anutuni ba Nani iniŋoret täkäna! U butewaki mähemi-iniktä watä it nimiŋirän bänep kwini terak it täkamäŋ. 4 Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäŋ nimiŋirän bänepnin äneŋi täŋpidäm taŋ nimik täyak. Anututä ude täŋ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuŋatneŋo uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneŋo u bänepi täga täŋpidäm täne. 5 * Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täŋkuko unitäŋo moräki nintä terak taŋi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänaŋ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäŋ nimik täkaŋ. 6 * Täŋpäkaŋ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, komi butewakinin unitä in täŋkentäŋ taminjirän bänepjin äyäŋutpäŋ Anututa biŋam täŋkuŋo bänep pidäm terak it täkaŋ. Ba Ekäni täŋo bänep pidäm ahäŋ nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, unitä täŋkentäŋ taminjirän bänepjin täŋpidäm tak täkaŋ. Täŋpäkaŋ bänep pidäm ahäŋ tamik täyak unitä täŋkehäromtaŋ taminjirän komi butewaki nintä nadäk täkamäŋ udegän ahäŋ taminjirän nämo kwitaŋpäŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkaŋ. 7 Bureni notnaye, intä bäräpi u gänaŋ nämo api kwitaneŋ yäŋ nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäŋ u inkät nin bok nadäk täkamäŋ unita u udegän, Ekäni täŋo bänep pidäm ahäŋ nimik täyak u inta bok ahäŋ tamik täyak yäŋ nadäkamäŋ.

8 * Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäŋ nimiŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäwut yäŋ nadäŋpäŋ ŋode täwetat; Kome uken bäräpi ahäŋ nimiŋkuko u taŋi pähap, nintä täga kotanaŋi nämo. Unitä täŋpewän api kumne yäŋ nadäŋkumäŋ. 9 Bureni täwetat. Nin kumäŋ-kumäŋta biŋam täkamäŋ yäŋ nadäŋpäŋ bänepnin pena putäreŋkuŋ. Upäŋkaŋ u ahäŋ nimiŋkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täŋpäpäŋ Anutu kumbani-ken nanik yäpmäŋ akwani u kubägän nadäŋ imineta ude uwä ahäŋ nimiŋkuk. 10-11 * Bureni-inik, Anutu unitä kumäŋ-kumäŋ-ken nanikpäŋ ketäreŋ nipmaŋkuk. Ba äneŋi api ketäreŋ nipmaŋpek. Man unita nadäkinik täŋpäŋ Anutu ugän tubeŋ kuŋpäŋ kuŋat täkamäŋ. Ba inä Anutu-ken yäŋapik man yäŋ nimiŋirä äneŋi api täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, Anututä äma mäyap täŋo yäŋapik man nadäŋpäŋ

* **1:1:** 1Ko 1:1 * **1:2:** 1Ko 1:3 * **1:3:** Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5 * **1:5:** Sam 34:19; Sam 94:19 * **1:6:** 2Ko 4:15 * **1:8:** Apos 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Ti 4:18

täŋkentäŋ nimiŋirän ämawebe mäyaptä api käneŋ. Täŋkentäŋ nimayäŋ täyak u kaŋpäŋ Anutu bänep täga man api iwetneŋ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

12 * Eruk notnaye, nininta biŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ täwetat; Bänepnintä bureni-inik ŋode nadäk täkamäŋ; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoŋi terakgän kuŋat täkamäŋ. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komen äma täŋo nadäk terak nämo täk täkamäŋ. Nämo, Anutu orakoraki unitäŋo kehäromi terak ude täŋ tamik täkamäŋ. 13 Nadäkaŋ? Man kudän täŋpäŋ tamik täkamäŋ uwä intä täga daniŋpäŋ nadäwä tärenaŋi. Man ätu käbop nämo pek täkamäŋ. 14 * Unita nintä nininta nadäkamäŋ udegän in kämi api nadäwä täreneŋ yäŋ nadätat. Apiŋo nintäŋo mebärinin moräkigän nadäkaŋ. Nadäwä tärewäpäŋ Ekäni Jesu täŋo kadäni pähapken nintä Anutu iŋamiken inta oretoret tänayäŋ täkamäŋ udegän intä ninta oretoret kaŋ täŋput yäŋ nadätat.

15-16 * Näk man u bänepna-ken peŋkaŋ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäŋkut. Täŋpäkaŋ päre tabäŋkaŋ Masedonia komeken kukta yäŋkut. Uken kuŋatkaŋ äyäŋutpeŋ äneŋi äreŋpäŋ ätu irira in täŋkentäŋ naminirä Judia komeken kukta nadäŋkut. Eruk, in kadäni yarä ude tabäŋira oretoret kadäni yarä kaŋ täŋput yäŋ nadäŋkut. 17 Tawaŋ ude peŋkuro upäŋkaŋ jide? Täŋnikŋarani täŋkuk yäŋ nadäkaŋ? Näk kome täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋarani unita man yäŋira kubä bureni, kubä jop yäŋnikŋat täyak yäŋ ba nadäkaŋ? 18 Upäŋkaŋ ude nämo, Anututä man burenigän yäk täyak unita u iŋamiken imata man bureni ba jopi bok awähutpäŋ täweret? Nämoinik! 19 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yäŋahäŋpäŋ täwetkumäŋo unita nadäwut; U man bureni ba jopi bok awähutpäŋ nämo yäk täyak. Nämo, u man burenigän yäk täyak. 20 * Täŋkaŋ man bureni yäk täyak uwä ŋode; Imaka imaka Anututä täkta yäŋkehärom taŋkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahäŋkuŋ ba kämi imaka, api ahäneŋ. Mebäri unita Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ Jesu Kristo terak bureni-inik yäŋ yäŋkaŋ Anutu iniŋoret täkamäŋ. 21-22 * Täŋpäkaŋ Anutu unitä in ba nin bok täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän Kristo terak yeŋ täpäneŋpäŋ it täkamäŋ. Ini-tägän nin inita biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ wären kehäromi-inik täŋkuk. Ude täŋpäŋ imaka tägatäga kämi yäpmäkta peŋ nimani u bureni-inik api nimek yäŋ niwoŋärekta Kudupi Munapik bänepnin-ken peŋkuk.

Pol imata Korin kome bäräŋeŋ nämo kuŋkuk?

23 * Ŋode täwerira Anututä näkŋo man täŋkehärom täwayäŋ; Korin ämawebe inken nämo äreŋkuro uwä äreŋira nabäŋpäŋ mäyäk nadäneŋ yäŋpäŋ nämo äreŋkut. 24 * Ninä intäŋo nadäkinikjin kaŋiwarani ude itta nämo nadäkamäŋ. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yäŋ nadäkamäŋ. Täŋ, nintäŋo gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kaŋ kuŋarut yäŋpäŋ unita täŋkentäŋ tamik täkamäŋ.

---

* **1:12:** Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * **1:14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 * **1:15-16:** 1Ko 16:5-6 * **1:19:** Apos 18:5 * **1:20:** Rev 3:14 * **1:21-22:** 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17 * **1:23:** Rom 1:9; 2Ko 11:31 * **1:24:** 1Pi 5:3

2

1 * Mebäri unita nadäk ŋode peŋkut; Kuŋira nadäŋ bäräp äneŋi api
täneŋo unita nämo api kwet yäŋ nadäŋkut. 2 Inken ärenpäŋ täŋpewa bäräpi
butewaki nadäneŋo uwä netätä äyäŋutpäŋ näkŋo bänepnawä täŋpidäm
täwek? Nämo, in kuduptagän bäräpi nadäneŋo uwä jide täŋpäŋ bänepna
täŋpidäm täneŋ yäŋ nadäŋkut. 3 Ude nadäŋkuro unita inken nämo äreŋkaŋ
manbiŋam komi nikek in yäpän tägawäpäŋ tepmakta intäjukun u kudän
täŋpäŋ tamiŋkut. Inken äreŋpäŋ ämawebetä täŋkentäŋ naminŋirä bänep
oretoret tänaŋipäŋ täŋpewä butewaki nadäkta nämo nadäŋkut. Nämo,
bureni nadäk täyat uwä ŋode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret
terak itneŋ. 4 * Notnaye, manbiŋam u jop nadäŋ nämo kudän täŋ tamiŋkut.
Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahäŋ namänpäŋ konäm terak kudän täŋ
tamiŋkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadäŋ nimik täyak
yäŋ nadäkta kudän täŋkut.

Momi pekpek täŋo man

5 * Eruk, notjinpak bäräpi naminŋkuko ukeŋonita täwera nadäwut. Bu-
reni, äma waki täŋkuko u bäräpi näka bumik naminŋkuko upäŋkaŋ bäräpi
bureni intä terak äroŋkuk. Upäŋkaŋ unita man jäpi yäkta nämo nadätat.
6 Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täŋkuko unitäŋo kowata
in mäyaptä täŋ iminŋkuŋo u täga. 7 Unita apiŋo momini peŋ iminŋpäŋ bänepi
täŋpidäm taŋ imikot, butewaki pähap nadäŋpäŋ bänepi pewän putärek-inik
täŋpekta. 8 Bureni peŋ täwetat; In kudän säkgämän täŋ iminŋirä näka bureni
nadäŋ namikinik täkaŋ yäŋ kaŋ nadäwän.

9 * Täŋpäkaŋ manbiŋam kudän täŋ tamiŋkuro uwä bänepjin täŋ-yabäkta
kudän täŋkut. Näkŋo jukuman u kudup täga buraminеŋ ba nämo bu-
raminеŋ u nadäwa yäŋkaŋ kudän täŋkut. 10 Nadäkaŋ? Intä äma unitäŋo
momi peŋ iminŋirä näk imaka, unitäŋo momi täga api peŋ imet. Täŋkaŋ
äma unitä waki u ba u täŋ naminŋkuko inta yäŋpäŋ unitäŋo momi Kristo
iŋamiken uku peŋ iminŋkut yäŋ nadäwut. 11 * Äma unita butewaki nämo
nadäŋ iminŋitna Satantä täŋ-nikŋatpäŋ äma uwä inita biŋam yäpeko unita
ude täwetat. Satan täŋo mebärini u nadäna tärekaŋ.

Topmäk-topmäk kodaki täŋo piä äma

12 * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäkta Troas komeken
kuŋpäŋ Ekänitä piäni uken täkta kädet uku täwit naminŋirän kaŋpäŋ
nadäŋkut. 13 * Ude kaŋpäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ Taitusta wäyäkŋewa
wawäpäŋ nadäwätäk pähap täŋkut. Nadäwätäk täŋpäŋ Troas nanik äbot
täŋpani in itkot yäŋ yäwetpeŋ Masedonia komeken kuŋkut.

14 Upäŋkaŋ Anutu bänep täga pähap nadäŋ imik täyiwa! U imata, u
intäjukun it niminŋpäŋ Kristo täŋo piäni täkta täŋkentäŋ naminŋirän täga
täk täkamäŋ. Uwä ŋode bumik; Komi ämatä päŋku iwankät ämik täŋkaŋ
yärepmitpäŋä intäjukun ämanikät äneŋi oretoret bumta täŋtäŋ eŋiken
ämneŋ. Udegän intäjukun ämanintä täŋkentäŋ naminŋirän Kristo täŋo
manbiŋam käbäŋi säkgämän ude komeni komeni piäŋ wädäŋ yäpmäŋ
kuŋirän unitäŋo mebäri nadäk täkaŋ. 15 * Bureni, manbiŋam yäŋahäwani
ninä Anututä peŋ niwerirän Kristo täŋo käbäŋi säkgämän yäpmäŋ kuŋat
täkamäŋ. Täŋitna unitäŋo käbäŋitä äma irit kehäromita biŋam ba äma geŋi

* **2:1:** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * **2:4:** Apos 20:31 * **2:5:** 1Ko 5:1 * **2:9:** 2Ko 7:15, 10:6
* **2:11:** Luk 22:31 * **2:12:** Apos 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13:** Apos 20:1 * **2:15:** 1Ko 1:18

wakita biŋam u bämopi-ken piäŋ wädäk täyak. 16 * Geŋita biŋam täŋpanitä
nin piäŋ nadäŋirä kumbani käbäŋ bumik täŋirän tämapu täk täkaŋ. Täŋ,
irit kehäromita biŋam täŋpanitä nin piäŋ nadäŋirä irit säkgämän täŋo käbäŋ
ude piäŋirän wädäŋ nadäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ piä u täkta kehäromi nikek
netä? Kubä nämo itak! 17 * Äma mäyaptä moneŋ yäpmäkta Anutu täŋo
man jop yäŋ äwaräkukgän täk täkaŋ. Upäŋkaŋ ninä ude nämo täk täkamäŋ.
Nämoinik, Anututä niniŋ kirewani unita iŋamiken, Kristo täŋo piä watä
ämaniye ude bänep siwoŋi terak yäŋahäk täkamäŋ.

3

1 * Man udewani yäŋitna yäŋbiŋam-biŋam äneŋi yäkaŋ yäŋ nadäkaŋ? Ba
ninta ŋode käwep nadäk täkaŋ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini ni-
woŋärekta man kudän äbot täŋpani täŋo intäjukun ämatä kudän täŋ yämani
u yäpmäŋ kuŋatta bitnäk täkaŋ. Ude nadäk täkaŋ? Ba man kudän täwani
udewani kudän täŋ niminayäŋ yäŋ nadäkaŋ? Ude nämo! Äma mäyaptä
man kudän udewanita nadäwä ärowani täk täkaŋ upäŋkaŋ nin ude nämo.
2 * Imata, inä nintäŋo man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani.
Bänepjin sukureŋpäŋ Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nin äma jidewani
u siwoŋi yäŋahäŋirän ämawebe kuduptä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. 3 * Uwä ŋode
kaŋpäŋ nadäk täkaŋ; Inä man kudän Kristotä ini kudän täwani bumik,
nintä piä täŋkumäŋo unitäŋo bureni. Täŋkaŋ uwä äma keritä mobä terak
kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täŋo Munapikitä äma bänepi-ken
kudän täwani.
4 * Piänin unita nadäkinik täkamäŋ. Imata, Kristotä piäni u täkta täŋ-
kehäromtaŋ niminirän Anututä kawän tägak täyak. 5 Bureni, nininken
kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga täk täkamäŋ yäŋ yänaŋi nämo.
Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik. 6 * Anutu ini uwä topmäk-
topmäk kodaki täŋo watä piä täkta kehäromi nimik täyak. Topmäk-topmäk
kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneŋ. Täŋpäkaŋ
topmäk-topmäk uwä baga man kudän täwani uterak yeŋgämä pewani
nämo, u Munapik täŋo kehäromi terak yeŋgämä pewani. Baga man kudän
täwani unitä kumäŋ-kumäŋ kädet irepmitta nämo täŋkentäŋ nimik täyak.
Täŋ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.
7-8 * * Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni
täŋo peŋyäŋek ba kehäromi nikek ahäŋkuk. Unitä täŋpewän Moses täŋo
iŋami-dapun ägo paki-inik weŋkuko paorayäŋ täŋkukopäŋkaŋ ämawebetä
pen ugän känaŋi nämo täŋkuk. Eruk, baga man, mähemiye kumäŋ-kumäŋta
biŋam yepmaŋpani unitä peŋyäŋek ba kehäromi udewani nikek ahäŋkuk.
Täŋ Kudupi Munapik täŋo watä piä ämaniyetä peŋyäŋek ba kehäromi
jidewani nikek upäŋ api känеŋ? U peŋyäŋek säkgämän kehäromi-inik,
kädet biani täŋo irepmit-inik täŋpani u api känеŋ! 9 * Ba Anututa watä piä
täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biŋam yepmak täyak u peŋyäŋek ba
kehäromi nikek ahäŋkuk. Täŋ piä unitä ämawebe Anutu iŋamiken momini
nämo yepmak täyak unita jide yänayäŋ? Uwä ŋode; Piä u säkgämän-inik,
Ekäni täŋo kehäromi ba peŋyäŋek ikek! 10 * Bureni, ämawebetä baga man

---

* **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17:** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * **3:1:** 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 * **3:2:** 1Ko 9:2 * **3:3:** Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * **3:4:** 2Ko 2:16 * **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 * **3:7-8:** Kis 34:30 * **3:7-8:** Gal 3:2,5 * **3:9:** Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 * **3:10:** Kis 34:29

unita nadäŋirä säkgämän täŋkuko upäŋkaŋ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahäŋirän apiŋo imaka biani unita nadäŋitna äpani, peŋyäŋeki nämo täk täyak. 11 U imata, baga man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u peŋyäŋek ba kehäromi nikek ahäŋkuk. Täŋ imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä peŋyäŋek ba kehäromi jidewani nikek? U inipärik kudupi kubä!

12 Eruk nin peŋyäŋek bureni u nämoinik api paoreko unita nadäkinik täkamäŋ unita unitäŋo manbiŋam täŋumun-umun terak nämo, bätakigän yäŋahäk täkamäŋ. 13 * Nin Mosestä täŋkuko ude nämo täk täkamäŋ. Ägo iŋami dapun-ken weŋkuko u nämo paorirän tektä iŋami-dapun täŋpipiŋkuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän peŋyäŋekta yäwani uterakgän peneŋ yäŋpäŋ täŋpipiŋkuk. 14 * Täŋirän Isrel ämawebe täŋo nadäk-nadäki mobä ude äworeŋkuko unita peŋyäŋek unitäŋo mebäri nämo kaŋpäŋ nadäwä tumbuŋ. Täŋpäŋ topmäk-topmäk biani unitäŋo man daniŋpäŋ nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ pen, mebäri kwawak nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Tek u pen iŋami-dapun ba nadäk-nadäki täŋpipiŋ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik täŋpäŋ kwasikorirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. 15 Täŋkaŋ apiŋo imaka, Moses täŋo baga man u daniŋpäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk täŋirän mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ. 16 * Täŋpäkaŋ äma kubäkubätä bänep nadäk-nadäki Ekänikengän peŋirä eruk tek u wärämut yämik täyak. 17 * Täŋpäŋ Ekänita yäyak uwä Munapik ubayäŋ. Ekäni täŋo Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u baga man täŋo topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi wari nämo itpipitak. 18 * Unita notnaye, nadäkinik täŋpani nininta ŋode yäwa; Tek unitä nintäŋo iŋam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täŋo peŋyäŋek ba täktäki säkgämän u kaŋpäŋ nadäkinik täk täkamäŋ. Ude täŋpäŋ nintä terak Ekäni ini peŋyäŋek kudäni ba täktäki u yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ peŋirän ini bumik äworeŋ itkamäŋ. Täŋpäkaŋ Ekänitä ude täŋ nimiŋ itak. Täŋ Ekäni uwä Munapik ubayäŋ.

4

Imaka säkgämän käbot jiburani gänaŋ itak

1 * Anututä oraŋ nimiŋpäŋ piä u nimiŋkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkaŋ. Nämo, ehutpäŋ täk täkamäŋ. 2 * Täŋpäŋ kudän waki mäyäk ikek, ämatä käbop täk täkaŋ u mäde ut yämik täkamäŋ. Nin täŋyäkŋarani nämo täk täkamäŋ, ba Anutu täŋo mankät jop mankät bok nämo awähut täkamäŋ. Nämoinik, Anutu iŋamiken man bureni iŋit-inik täŋpäŋ kwawak yäŋahäk täkamäŋ. Ude täk täkamäŋ uwä ämawebetä nibäŋpäŋ nadäŋkaŋ bänepitä kädet siwoŋi iwatkaŋ yäŋ nadäwut yäŋpäŋ täk täkamäŋ. 3 Bureni, äma ätu dapuri itpipiwanitä Manbiŋam Täga nintä yäŋahäk täkamäŋ unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Eruk, äma udewani uwä pewä paotta biŋam täŋpani yäŋ nadäwut. 4 * Komen ämawebe täŋo anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk täŋpipiŋirän Manbiŋam Täga täŋo peŋyäŋeki ahäŋ yämik täyak uwä täga nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Manbiŋam Täga unitä Kristo täŋo peŋyäŋek ba kehäromi u yäŋahäk täyak. Täŋkaŋ Kristo ini uwä Anutu udegän-inik. 5 * Bureni-inik täwetkamäŋ;

* **3:13:** Kis 34:33-35 * **3:14:** Rom 11:25 * **3:16:** Rom 11:23,26 * **3:17:** Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1 * **3:18:** Kis 16:7, 24:17 * **4:1:** 2Ko 3:6 * **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5; 1Ko 1:18 * **4:4:** Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * **4:5:** 2Ko 1:24

Manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ uwä ämawebetä wäpnin yäpmäŋ akukta nämo täk täkamäŋ. Nämoinik! Nin ŋode yäŋahäk täkamäŋ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Täŋpäkaŋ Jesu unitä wäp biŋam yäpän yäŋpäŋ intäŋo watä piä ämajiye ude itkaŋ täŋkentäŋ tamik täkamäŋ. 6 * Anututä bian ŋode yäŋkuk; Bipmäŋ urani gänaŋ peŋyäŋek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken peŋyäŋek bänepnin-ken pewän ahäk täkaŋ. Peŋyäŋek unitä nadäk-nadäknin kwawak pirärenirän Anutu täŋo täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ.

7 * Upäŋkaŋ piä täk täkamäŋ uwä ninin-tägän täga tänaŋi nämo. Unita imaka säkgämän-inik iŋit täkamäŋ uwä käbotinik jiburani gänaŋ iŋit täkamäŋ bumik. Ude unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Manbiŋam unitäŋo kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik. 8 * Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabäŋ ahäk täkamäŋ upäŋkaŋ bäräpi unitä nin nämo uyiŋ-jakŋit täkaŋ. Nadäwätäk täk täkamäŋ upäŋkaŋ bänepnin nämo pena putärek täkaŋ. 9 Ämatä iwan täŋ nimik täkaŋ upäŋkaŋ Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmäŋ-pewä mak täkamäŋ upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ pen kuŋat täkamäŋ. 10 * Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadäŋpäŋ kumbuko udegän nadäŋpäŋ kotak täkamäŋ. Upäŋkaŋ jop nadäŋ nämo kotak täkamäŋ. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi kwawak ahäŋirän kakta komi bäräpi u nadäŋpäŋ kotak täkamäŋ. 11 * Bureni, kodak itkamäŋ upäŋkaŋ kepma kepma Jesu täŋo piä terak kumäŋ-kumäŋ-ken it täkamäŋ. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani u täŋ-kehäromtaŋ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nikek itak yäŋ kwawak yäŋahäk täyak. 12 Unita ŋode täwetat; Manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ uniterak kumäŋ-kumäŋtä ninken ahäk täyak upäŋkaŋ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

13 * Anutu täŋo man kudän täwani terak äma kubätä ŋode yäŋkuk; Näk nadäkinik täŋkuro unita man yäŋahäŋkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän iŋit täkamäŋ. Nin nadäkinik täkamäŋ unita manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ. 14 * Imata, nin ŋode nadäk täkamäŋ; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yäpmäŋ päŋaku nipmaŋpek. Täŋirän inkät ninkät bok iŋamiken api itne. 15 * Unita ŋode yäwa; Komi bäräpi nadäk täkamäŋ u in täŋkentäŋ tamikta nadäk täkamäŋ. Ba uterak Anutu täŋo orakorakitä ämawebe mäyap-ken weŋ parirän ämawebe u bänep täga pähap iwetpäŋ Anutu wäpi biŋam iniŋ oretinik api täneŋ.

Kunum gänaŋ iritta gup

16 * Mebäri unita bänepnin nämoinik pena putärek täkaŋ. Komegupnin uwä putärek täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täŋ-kodaktaŋ nimik täyak. 17 * Komi bäräpi täpuri, apiŋo-tagän yäwani nadäk täkamäŋ unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämo kubä api pewän ahäŋ nimek yäŋ nadäk täkamäŋ. Imaka säkgämän u komi apiŋo nadäk täkamäŋ u irepmit-inik api täŋpek. 18 * Unita imaka dapunintä känaŋi uterak nämo, imaka dapunintä nämo känaŋi uterak kakinik täk täkamäŋ.

---

* **4:6:** Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7:** 2Ko 5:1 * **4:8:** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10:** 1Ko 15:31 * **4:11:** Rom 8:36 * **4:13:** Sam 116:10 * **4:14:** 1Ko 6:14 * **4:15:** 2Ko 1:3-6 * **4:16:** Efe 3:16 * **4:17:** Rom 8:17-18 * **4:18:** Kol 1:16; Hib 11:1-3

Imaka dapunintä täga känaŋi u kadäni keräpi-tagän api itneŋ. Upäŋkaŋ imaka nämo känaŋi uwä tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäŋ ärowek.

5

1 * Bureni ŋode nadäkamäŋ; Komegup, eŋi waki kome terak ŋo it täkamäŋ u wawänä kunum gänaŋ Anutu-ken nanik eŋi paot-paori nämo ba äma keritä täŋpani nämopäŋ wädäna ärowäpäŋ api itne. 2 * Upäŋkaŋ kome terak ŋo itkaŋ eŋi kodaki, kunum täŋo gup nikek u jide täŋpäŋ bäräŋeŋ wädäna äroneŋ yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋtäŋ kuŋat täkamäŋ. 3 U imata, eŋi kodaki u wädäna ärowäpäŋ moräŋ, apiŋo kuŋat täkamäŋ ude nämo api kuŋatne. Nämo, u gup bureni nikek api kuŋatne. 4 * Täŋpäkaŋ komegup, kome ŋonitäŋo eŋi waki nikek kuŋatkaŋ bäräpi pähap nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäk täkamäŋ. U imata, komegup yäŋopmäŋpäŋ jop maŋpä-kukta nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, nin kunum täŋo gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäŋ. Ude täŋitna imaka irit kehäromi nikek unitä imaka paotta yäwani api uwäktäŋ morewek. 5 * Nadäkaŋ? Anututä ini irit kehäromi u yäpmäk-tagän iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk. Täŋpäŋ irit u bureni-inik api tamet yäŋ niwoŋärekta Kudupi Munapiki intäjukun niniŋ kireŋkuk.

6 * Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuŋat täkamäŋ. Upäŋkaŋ ŋode imaka nadäk täkamäŋ; Komegup ŋo nikekä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämo itkamäŋ. 7 * Unita apiŋo, imaka bureni unita nadäkinik täŋpäŋ kuŋat täkamäŋ. U kwawak irirän kaŋiwattäŋ nämo kuŋat täkamäŋ. 8 * Upäŋkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Kumäkta nämo umuntak täkamäŋ. Nämo, gäripnin taŋi uwä komegup ŋo peŋpäŋ Ekäni-kät itta nadäk täkamäŋ. 9 * Täŋpäkaŋ komegup ikek itnayäŋ täkamäŋ ba komegup peŋpäŋ Ekäni-kät itnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ nadäk kehäromi-inik ŋode pek täkamäŋ; Ekäni täŋo gärip terakgän kuŋaritna gäripi kaŋ nadäwän. 10 * U imata, Kristotä nin yäpmäŋ danikta kuduptagän iŋamiken api ahäne. Ahäŋitna komegup ikek itkaŋ kudän täk täkamäŋ, täga ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not täŋpäŋ kuŋat-kuŋat

11 * Ekänitä ude api täŋpeko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpäŋ ämawebetä udegän nadäkot yäŋpäŋ gwäk piminŋpäŋ yäwetgän yäwetgän täk täkamäŋ. Täŋitna nin täŋo mebärinin uwä Anututä kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋ moretak. Täŋ, inä jide? Bänepjintä ninta jide nadäk täkaŋ? Siwoŋi täkaŋ yäŋ käwep nadäŋ nimik täkaŋ? 12 * Notnaye, ude yäŋira iniken gupi äneŋi jop nadäŋ yäpmäŋ ärokaŋ yäŋ nadäneŋta! Ude nämo, mebäri ŋodeta yäyat; Intä ninta gäripi bureni nadäŋ nimut yäŋpäŋ man udewä täwetat. Ninta ude nadäŋpäŋ äma täŋyäkŋarani täŋo jopman täga api utneŋ. Äma uwä äma bänepi-ken jide pätak unita nadäwätäk nämo täk täkaŋ. Äma gupitagän, dapuritä kak täkaŋ unitagän nadäwä ärowani täk täkaŋ.

13 Äma uwä ninta yäŋguŋguŋ man yäk täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täga, ini yäk täkot! Upäŋkaŋ man yäŋahäk täkamäŋ u Anutu wäpi yäpmäŋ ärokta yäŋahäk täkamäŋ. Täŋ, nadäna tumbäpäŋ kuŋat täkamäŋ uwä inta yäŋpäŋ

* **5:1:** 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * **5:2:** Rom 8:23 * **5:4:** 1Ko 15:53-54 * **5:5:** Rom 8:16,23 * **5:6:** Hib 11:13-16 * **5:7:** 1Ko 13:12 * **5:8:** Plp 1:23 * **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1 * **5:10:** Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 * **5:11:** 2Ko 4:2 * **5:12:** 2Ko 3:1, 1:14

kuŋat täkamäŋ. 14 Imata, Kristotä bänep iron pähap niwoŋäreŋkuko unitä peŋ niwerirän piäni täk täkamäŋ. Iron pähap täŋkuko u ŋode kaŋpäŋ nadäkinik täkamäŋ; Äma kubätä ämawebe kuduptagänta yäŋpäŋ kumbuk. Ude täŋkuko unita ämawebe kuduptagän u bok kumbumäŋ bumik. 15 * Täŋkaŋ kuduptagänta yäŋpäŋ kumbuko unita ämawebe iritta biŋam uwä pen inita nadäwätäk täŋpäŋ nämo kuŋatneŋ. Nämo, u äma täŋkentäŋ yämikta kumäŋpäŋ kodak taŋkuko unitäŋo wäpi biŋam oraŋ imiktagän nadäŋpeŋ kuŋatneŋ.

16 Unita apiŋo nin ämawebe gupi-tagän, kome täŋo nadäk terak nämo yäpmäŋ danik täkamäŋ. Täŋ, bian ninä äma täŋo nadäk terak Kristo kaŋpäŋ nadäk täk täŋkumäŋo upäŋkaŋ apiŋode uwä nämo! 17 * Apiŋo ŋode kaŋdäkŋek täkamäŋ; Äma kubä Kristo terak kwasikot täyak uwä Anututä äma u täŋpewän mebärini inipärik kubä täyak. U imaka biani pewän paoräpäŋ imaka kodaki korewani. 18 * U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin unitäŋo iwan itkumäŋo upäŋkaŋ Kristo terak Anututä täŋpewän inikät bänep kubägän it täkamäŋ. Täŋpäŋ äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä ŋo nimiŋkuk. 19 * Unita manbiŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwet täkamäŋ; Anututä Jesu terak komen ämawebe inikät bänep kubägän itta piä täŋkuk. U momini peŋ yämiŋpäŋ momi unita wari nämo nadäk täyak. Täŋpäkaŋ Anutu-kät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täŋo manbiŋam u nintä yäŋahäkta ketnin terak peŋkuk.

20 Unita Kristo täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ mani yäŋahäk täkamäŋ. Yäŋahäk täkamäŋ uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayäŋ. Kristotä iniken man kehäromigän ŋode yäŋahäk täkamäŋ; Bänepjin äyäŋutkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpäŋ kaŋ kuŋarut! 21 * Nadäkaŋ? Kristo u momi nämo upäŋkaŋ Anututä nin täŋkentäŋ nimikta täŋpewän momi äma bureni äworeŋkuk. Ude täŋkuko u ŋodeta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäŋ ini Anutu ude, siwoŋi kudupi äworekta täŋkuk.

6

1 * Unita notnaye, Anutu-kät piä bok täŋpani nintä man kehäromigän ŋode täwetkamäŋ; Watä ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Anutu täŋo orakoraki yäpuŋo unitäŋo bureni nämo pewä ahäneŋta! 2 * Anututä unita yäŋkuko u ŋode nadäwut;

Oraŋ tamikta kadäni näkŋa nadäŋkut-ken uken nadäŋ tamiŋkut.
Intä imaka umuri kubä irepmitta täŋkentäŋ tamiŋkut yäk. *Ais 49:8*

Notnaye, man unita ŋode täwera nadäwut; Oraŋ tamikta kadäni iwoyäŋkuko uwä apiŋo. Unita apiŋowä uken tubeŋ kuŋirä waki keriken nanik kaŋ ketäreŋpäŋ tepmaŋpän!

Poltä bäräpi mäyap kotaŋkuk

3 Nin ämatä nibäwä waki täŋpäpäŋ piä täk täkamäŋ ŋonitä täŋpewän Anututa bitnäneŋo ba momi-ken mäneŋo udeta gwäk pimiŋpäŋ kudän siwoŋigän täk täkamäŋ. 4 * Bureni, imaka kuduptagän ahäŋ nimik täkaŋ uterak nin Anutu täŋo piä watä ämaniye bureni yäŋ yäwoŋärek täkamäŋ;

* **5:15:** 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 * **5:17:** Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18:** Rom 5:10 * **5:19:** Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 * **5:21:** Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9 * **6:1:** 2Ko 5:20 * **6:2:** Luk 4:19-21 * **6:4:** 2Ko 4:2

Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäŋ nämo kwitak täkamäŋ.
5 * Ekäni täŋo piäta yäŋpäŋ ämatä pärip-päriptä nidäpmäŋpäŋ komi eŋiken
nipmak täkaŋ. Ba iwantä nin itgwäjiŋpäŋ nidäpmäkta täk täkaŋ. Ba piä,
woŋ imätpäŋ täk täkamäŋ. Ba däpmon kodak, nakta jop it täkamäŋ.
6 * Täŋpäkaŋ täktäknin uwä, siwoŋi kudupi kuŋat täkamäŋ. Ba nadäk-
nadäk täga iŋit täkamäŋ. Kokwawak bäräŋeŋ nämo täŋpäŋ äma oraŋ yämik
täkamäŋ. Kudän udewani terak nin Anutu täŋo piä watä äma bureni yäŋ
yäwoŋärek täkamäŋ. Ninä Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak kuŋat
täkamäŋ. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat täkamäŋ. 7 * Täŋkaŋ
man bureni-gänpäŋ yäŋahäk täkamäŋ. Ba Anutu täŋo kehäromi terak piä
täk täkamäŋ. Täŋ, iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta ämik täŋo tuŋum
ketnin kukŋi kukŋi iŋit täkamäŋ uwä kudän siwoŋi u. 8 Täŋitna äma ätu
oraŋ nimiŋirä ätutä wäpnin yäpmäŋ äpäk täkaŋ. Ätu niniŋ oret täkaŋ, ätu
yäŋärok niwet täkaŋ. Ätutä täŋyäkŋarani äma yäŋ nadäk täkaŋ upäŋ nämo,
man burenigän yäk täkamäŋ. 9 * Äma mäyaptä piä ude täŋpani yäŋ nadäŋ
nimik täkaŋ upäŋkaŋ nadäwä äpani täk täkaŋ. Ämatä ninta kumbani ude
nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo, kodak itkamäŋ! Nidäpmäŋpäŋ niwat kirek
täkaŋ upäŋkaŋ nämo kumäŋkamäŋ. 10 * Butewaki nadäk täkamäŋ upäŋkaŋ
bänep oretoret terak it täkamäŋ. Äma jäwäri it täkamäŋ upäŋkaŋ äma
mäyap täŋkentäŋ yämik täkamäŋ. Tuŋumta wäyäkŋek täkamäŋ upäŋkaŋ
täŋbumbum pähap ikek it täkamäŋ.
11 O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek
täkamäŋ. Nämo, inta gäripi-inik nadäŋpäŋ nintäŋo nadäk kudup kwawak
yäŋahäŋpäŋ täwet täkamäŋ. 12 Nin gäripi taŋi nadäŋ tamik täkamäŋ
upäŋkaŋ ninta udegän nämo nadäŋ nimik täkaŋ. 13 * Nadäkaŋ? Man
täwetat ŋo, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi
nadäŋ tamik täkamäŋ udegän gäripi nadäŋ nimik täkot.

Siwoŋi-kät wakikät not täga nämo tädeŋ

14 * Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Nadäkinik täŋpani intä äma nadäkinik
nämo täŋpani-kät imaka kubä täkta bänep kubägän nämo täneŋ. Ude
täga tänaŋi nämo. In mebärijin inigän inigän. Jide nadäkaŋ? Siwoŋi-kät
wakikät not täga tädeŋ? Ba peŋyäŋek kenta bipmäŋ urani bänep kubägän
täga tädeŋ? Nämoinik! 15 Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täŋpäŋ bänep
kubägän tädeŋ? Ba nadäkinik täŋpani-kät nadäkinik nämo täŋpani, yarä u
jide täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? U täga nämo! 16 * Ba Anutu täŋo kudupi
yotkät wäbät, yarä unitä jide ude täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Nadäkaŋ?
Ninä Anutu irit mähemi täŋo kudupi yot. Unita Anututä ŋode yäŋkuk;

Näk in bämopjin-ken itkaŋ itpäŋ-nadäk api täŋ yäpmäŋ kwet.
Täŋpäŋ Anutujin irira ämawebenaye api itneŋ. *Wkp 26:12*

17 * Mebäri unita Ekänitä ŋode yäkgän täŋkuk;

Unita Anututa nadäkinik nämo täŋpani u yabä kätäŋpeŋ injingän injingän itkot.

* **6:5:** 2Ko 11:23-27 * **6:6:** 1Ti 4:12 * **6:7:** 1Ko 2:4 * **6:9:** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10:** 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 * **6:13:** 1Ko 4:14 * **6:14:** Efe 5:7,11 * **6:16:** 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 * **6:17:** Rev 18:4

Täŋpäkaŋ imaka taräki yepmäŋitpäŋ-pek nämo täneŋ.
Ude täŋirä näk not api täŋ tamet.
18 * *Täŋkaŋ nanjin ude it tamiŋira äpetnaye nanaknaye ude täŋpeŋ api kuŋatneŋ.*
Ekäni kehäromi mähemitä ini man ude yäyak.

7

1 Notnaye tägagämän, Anututä ude täŋ nimikta man ude täŋkehärom taŋkuko unita imaka waki taräkitä gupnin bänepnin täŋpäwak täkaŋ u yabä kätäŋpäŋ kuräki-inik it täkäna. Täŋkaŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ kudupi-inik itta gwäk pimiŋpäŋ piäni täk täkäna.

Pol oretoret täŋkuk

2 * Täŋpäkaŋ inä ninta äneŋi nadäŋ nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo täŋ imiŋkumäŋ. Ba äma kubä täŋ-ikŋatpena nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuŋ. Ba äma kubä jop ikŋatpäŋ imakani nämo kubo täŋkumäŋ. 3 * Man ŋowä tebeŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, man pengän täwetkumäŋo ugänpäŋ äneŋi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk täkamäŋ. Nämo kumnayäŋ täkamäŋ ba kumnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ inta gäripi pen api nadäk täne. 4 In-täŋo nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäŋ äbumäŋo upäŋkaŋ bänepna nämo pewa putärek täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

5 * Täŋpäkaŋ Masedonia komeken ahäŋpäŋ jide täŋpäŋ itpäŋ-nadäk tänam? Nämoinik. Ŋoken ämatä ninkät bumta yäŋ-awätpäŋ komi bäräpi mebäri mebäri täŋ nimiŋirä bänepnin imaka, umuntaŋkuŋ. 6 * Täŋitna äma bänep bäräp ikek täŋpidäm täwani Anututä bänepnin täŋpidäm takta Taitus iniŋ kireŋpewän äbuk. 7 Ba iniŋ kireŋpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä bänepi täŋpidäm taŋ imiŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwerirän bänepnin pidäm taŋkuk. Ŋode imaka niwerirän bänepnin tägaŋkuk; Intä bäräpi täŋ naminkuŋo unita butewaki nadäŋ naminpäŋ äneŋi bänep kubägän itta nadäk täkaŋ. Ba näka gäripi nadäŋpäŋ äneŋi nabäkta nadäk täkaŋ yäŋ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

8 * Näk man kudän kubä bian kudän täŋ taminkuro uterak nadäŋ bäräp taminkut. Täŋpäŋ man u täŋkentäŋ tamikta kudän täŋkuro unita goret täŋkut yäŋ nämo nadätat. Bureni, pengänä goret tät yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ bänep nadäŋ bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätat. 9 Täŋpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unitä täŋpewän bänepjin äyäŋutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yäŋ nadäŋkuko udegän bänep nadäŋ bäräp u nadäŋkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo täŋpän waŋkuŋ yäŋ nadätat. 10 * Bänep nadäŋ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä täŋpewän äma nintä bänepnin sukurek täkamäŋ. Täŋpäŋ kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unita nadäŋ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Täŋpäkaŋ kome terak nanik bänep nadäŋ bäräptä äma nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Nämo, u kumäŋ-kumäŋ imagut täyak. 11 Upäŋkaŋ kawut! Bänep nadäŋ

* **6:18:** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * **7:2:** Apos 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3:** 2Ko 6:11-12 * **7:5:** 2Ko 2:13 * **7:6:** 2Ko 1:3-4 * **7:8:** 2Ko 2:4 * **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

bäräp Anutu-ken nanik nadäŋkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahäŋ taminŋkuk? Momi täktäk kädet peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Täŋpäŋ waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm taŋkuŋ. Nadäwätäk pähap täŋpäŋ äneŋi kudupi itta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ, ba äma momi u täŋkuko u yäpä-siwoŋ takta piäni täŋkuŋ, ba ninta gäripi äneŋi nadäŋkuŋ. Waki u nämo uwäk täŋkuŋo unita mebärijin kwawak ahätak.

12 Bian man kudän täŋ taminŋkuro uwä äma waki täŋkuko unita yäŋpäŋ nämo, ba äma bäräpi kotaŋkuko unita yäŋpäŋ nämo kudän täŋ taminŋkut. Nämo, man täweritna Anutu iŋamiken bänepjintä näka jide nadäkaŋ u kwawak pewa ahäŋ tamikta täŋkut; Bureni, in näka gäripi taŋi nadäŋ naminŋpäŋ äneŋi nabäkta nadäkaŋ. 13 Ude täŋkuŋo unita bänepnin täŋpidäm taŋkuŋ.

Ba bänepnin täŋpidäm taŋkuŋo unitagän nämo. In Taitus bänepi täŋpidäm taŋ iminŋirä oretoret täŋkuko unitä manbiŋam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täŋkumäŋ. 14 Bian intäŋo biŋam Taitus iwetkuro, man u jopi täŋirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira burenigän täŋkuŋo udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekgän täŋkuk. 15 * Taitus inken äreŋirän umuntaŋkuŋo upäŋkaŋ not täŋ iminŋpäŋ mani buraminŋkuŋo unita nadäŋpäŋ bänepitä inta gäripi-inik nadätak. 16 Unita oretoret täk täyat uwä ŋodeta; In kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyat.

8

Täŋkentäk moneŋ yämik-yämik täŋo man

1 * Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täŋpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahäŋkuko unita täwetat; 2 Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuŋo upäŋkaŋ jop waki Ekäni täŋo manta oretoret ärowani pat yäminŋkuko unita äma ätu täŋkentäŋ yämikta iron pähap täŋ yäminŋkuŋ. 3 Näk dapunatä kaŋkuro u bureni ŋode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäŋ kehäromi pat yäminŋkuko udegän, imaka tänaŋi u irepmitpäŋ moneŋ tuŋum taŋi-inik peŋ yäminŋkuŋ. 4 * Nin nämo peŋ yäweritna initägän man kehäromi ŋode niwetkuŋ; Baga nämo peŋ niminŋirä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kaŋ täŋkentäŋ yämina! yäk. Ude täkta gäripi pähap nadäkamäŋ yäŋ niwetkuŋ. 5 Täŋpäkaŋ imaka täpuri käwep täneŋ yäŋ nadäŋitna ŋode täŋkuŋ; Pengän bänepi Ekänikengän peŋkaŋ Anutu täŋo nadäk iwatpäŋ nintäŋo man buramikta pidäm taŋkuŋ.

6 Masedonia naniktä kädet ude täŋkuŋo unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta peŋ iwetkumäŋ. Bian Taitustä in täŋkentäŋirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahäŋpäŋ paotkuko äneŋi täŋkentäŋ taminŋirän iron kädet u yäpurärätpäŋ pen täŋtäŋ kukta peŋ iwetkumäŋ. 7 * Inken Anutu täŋo iron bumta ŋode pat tamik täkaŋ; Nadäkinik, manbiŋam yäŋahäk-ahäk, nadäk-nadäk taŋi, ba Anutu täŋo kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikaŋ. Ba ninta gäripi taŋi nadäk täkaŋ. Eruk u udegän, äma täŋkentäkta moneŋ tuŋum pekpek kädet iwatta pidäm täkot. 8 Peŋ täwetpäŋ nämo yäyat. Nämo, äbot täŋpani ätuken iron kädet iwatta täŋpidäm-pidäm ahäŋkuko u täweritna intäŋo bänep iron jide ude pätak unitäŋo mebäri

* **7:15:** 2Ko 2:9 * **8:1:** Rom 15:26 * **8:4:** 2Ko 9:1-2 * **8:7:** 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2

niwoŋärewut yäŋpäŋ yäyat. 9 * Unita Ekäninin Jesu Kristo täŋo ironita juku
piwut. Uwä täŋbumbum ikektä inta yäŋpäŋ jopi jäwäri ude täŋkuk. Intä
täŋbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworeŋkuk.
10 Unita in ŋode täŋirä tägawek yäŋ nadätat; Imaka obaŋ gumonita
moräki täŋpäŋ peŋkuŋo u äneŋi yäpurärätpäŋ kaŋ täŋ yäpmäŋ kut yäŋ
nadäŋpäŋ täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpäŋ intäjukun täŋkuŋ.
11 Unita imaka u tänayäŋ nadäŋpäŋ bänepjin pidäm tawäpäŋ yäput
peŋkuŋo udegän imaka it tamikaŋ uterak pidämigän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut.
12 * Nadäkaŋ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron
unita gäripi nadäŋpäŋ yäpek. Moneŋ tuŋum it tamikaŋ upäŋ iron täga
tänaŋi u pidämigän täŋirä Anututä kawän tägak täyak. Täŋ, imaka nämo
it tamikaŋ upäŋ iron täwut yäŋ nämo peŋ täwet täyak.
13-14 * Man ŋo intä bäräpi taŋi-inik kotaŋirä ämawebe ätu säkgämän itta
yäŋpäŋ nämo täwetat. Nämo. Täŋ, apiŋode in täŋbumbum terak itkaŋ unita
ämawebe ätu jäwäri-inik itkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋirä tägawek. Ude täneŋo
uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täŋbumbum terak itpäŋä kowata api
täŋkentäŋ taminеŋ. Kädet ude terak iritjin kuŋat-kuŋatjin bok uterakgän
api pätdeŋ. 15 * Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuŋarirä
ketem kubä wäpi mana unita yäŋpäŋ Anutu ŋode iwetkuŋo udegän täkot;

Äma mana taŋi yäpuŋo uwä naŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ naŋ paotnaŋi nadäŋkaŋ
uterak yäpuŋ.
Täŋpäkaŋ äma mana täpuri yäpuŋo uwä äneŋi ätuta nämo wäyäkŋeŋkuŋ. Nämo,
naŋpä koki täŋkuŋ. *Kis 16:18*

Taitus-kät noriye täŋo manbiŋam

16 Anututä Taitus bänepi täŋpidäm taŋ iminjirän in täŋkentäŋ tamikta
nintä nadäk täkamäŋ udegän nadätak unita Anututa bänep täga nadäŋ
imikamäŋ. 17 Äneŋi inken ärekta iwet yabäŋitna bänep täga nadäŋkuk.
Täŋpäkaŋ nintä iwet yabäŋkumäŋo unitagän nämo, ini imaka, inken
äreŋpäŋ täŋkentäk piä täŋ tamikta gäripi pähap nadäŋkuk. 18 Täŋ, Taitus-
kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täŋpani
ätuken Manbiŋam Täga yäŋahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biŋam oraŋ
imik täkaŋ. 19 Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täŋpani ätutä äma u
ninkät bok kuŋatta iwoyäŋkuŋ. U täŋkentäŋ niminjirän Judia komeken
nanik äbot täŋpanita täŋkentäk moneŋ yämikta yäwani u watäni itpäŋ
yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biŋam iniŋ oretta täk
täkamäŋ. Ba ämawebe ŋode yäwoŋärekta; Äbot täŋpani bäräpi terak itkaŋ u
täŋkentäŋ yämikta pidäm täkamäŋ. 20 Täŋpäkaŋ ämatä yäŋpäŋ-nibäŋ niwat
täneŋo udeta ämawebetä bänep ironta pewani moneŋ taŋi ŋo watäni ket itta
nadäkamäŋ. 21 Nin kudän siwoŋi täktagän nadäk täkamäŋ. Kudän siwoŋi
u Ekäni iŋami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoŋi täkta
yäŋpäŋ täktäknin u kwawak pena ahäk täkaŋ.
22 Täŋpäkaŋ Taitus-kät notninpak ukät kuŋatta notninpak kubä bok
yepmana ärenayäŋ. Notninpak unitäŋo kehäromi ba gäripi kakta piä
mebäri mebäri iminjitna kudup täŋ morek täyak. Äma u Anutu täŋo piä
gwäk piminjpäŋ täk täyak. Täŋ, in kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ
nadäkinik täyak unita täŋkentäŋ tamikta gäripi pähap nadätak. 23 Täŋpäkaŋ

---

* **8:9:** Mat 8:20; Plp 2:6-7 * **8:12:** Mak 12:43 * **8:13-14:** 2Ko 9:12 * **8:15:** Kis 16:18

Taitus täŋo mebäri uwä kudup nadäkaŋ. Uwä näkŋo notnapak bureni kubä, in täŋkentäŋ tamikta piä bok täŋpani. Täŋ, notninpak yarä unitawä ŋode nadänеŋ; Yarä uwä kome ŋo käda äbot täŋpani täŋo iŋam dapun yäpmäŋpäŋ piä täk täkamän unitä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkamän. 24 * Unita in kudän siwoŋi ugän täŋ yämiŋirä äbot täŋpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäk täkot. Ba ŋode imaka, nadäk täkot; In-täŋo biŋam yäk täkamäŋ uwä jop nämo yäk täkaŋ yäŋ nadäk täkot.

9

Äbot täŋpani notniye täŋkentäŋ yämikta man

1 * Akaia kome taŋiken nanik inta man käroŋi nämo kudän täŋ tamayäŋ. Nämo, inä Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu täŋkentäŋ yämikta moneŋ pekpek täŋo käderi uwäku nadäkaŋ. 2 In äbot täŋpani jopi jäwäri itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta bänepjin pidämtak täkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ Masedonia äbot täŋpani iŋamiken wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ ŋode yäwet täyat; Akaia nanik äbot täŋpani notjiye täŋkentäk moneŋ udewani pekta bian, obaŋ kubä gumonita nadäk tawaŋ peŋkuŋ. Piä udewani täkta intäŋo nadäk-gärip u yäwerira nadäŋpäŋ udegän täkta mäyaptä pidäm taŋkuŋ. 3 Unita yäŋpäŋ notniye yaräkubä ŋo intäjukun yepmaŋpa ärekaŋ. Yaräkubä unitä täwerä täŋtuŋum taŋpäŋ irirä näkŋawä api ärewet. Bian intäŋo wäpjin yäpmäŋ akuŋpäŋ moneŋ uku täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋo itak yäŋ yäŋkumäŋo biŋam u jopigän täŋpekta! 4 Nadäkaŋ? Näkkät Masedonia äbot täŋpani ätukät intäjukun äreŋpäŋ tuŋum nämo täŋirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋ yäŋ nadäŋpäŋ Masedonia ämawebe yäwetkuro unita. 5 Mäyäk ude nadäwet yäŋ yäŋpäŋ notnaye ŋo intäjukun yäniŋ kireŋpewa äreŋkaŋ in täŋkentäwäpäŋ täŋkentäk moneŋ taŋi pekta yäŋkehärom taŋkuŋo u täŋtuŋum taŋpäŋ peŋirä näk mäden api ärewet. Ude tänayäŋ täŋo uyaku mebäri kwawak ŋode api tabäŋpäŋ-nadäne; Moneŋ u injinken gärip terak täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋ, nintä peŋ täweritna nämo yäŋ api tabäŋpäŋ-nadäne.

Iron, bänептä pewä ahäk täkaŋ unita man

6 * Nadäkaŋ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkŋo man ŋonita juku piŋpäŋ kuŋatneŋ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Täŋpäkaŋ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. 7 Unita in kubäkubätä ket nadäkinik täŋkaŋ moneŋ ironta penayäŋ yäŋpäŋä peneŋ, ämatä peŋ täwerirä nämo, ba bänep yarä nikek nadäŋkaŋ nämo. Nämoinik, Anututä äma bänep oretoret terak iron täk täkaŋ unita gäripi-inik nadäk täyak. 8 Unita nadäkaŋ? Anututä bänep ironi terak täŋbumbum kudup täga taniŋ kirewek. Ude täŋ taminjirän irit kuŋat-kuŋatjinken imaka kubäta nämo api wäyäkŋeneŋ. Ba täŋkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämo api ijineŋ. 9 * Man unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

U äma jäwärita täŋbumbum täŋ yämik täyak.
Unitäŋo orakoraki u paot-paori nämo, pen api irek. *Sam 112:9*

---

* **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7 * **9:6:** Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8 * **9:9:** Sam 112:9

10 * Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak täkamäŋ
u pewän ahäwanitä inken täŋbumbum udegän api pewän ahäŋ tamek.
Täŋirän uken nanik iron tänayäŋ täkaŋ unitä täktäkjin täga u täŋpewän
ämawebe ätuken bureni bumta api ahäneŋ. 11 * Bureni, Anutu jop nämo
täŋkentäŋ tamik täyak. Nämo, täŋbumbum täŋ tamik täyak uwä ämawebe
ätu täŋkentäŋ yämikta täŋ tamik täyak. Unita intäŋo iron yäpmäŋ kwayäŋ
täyat u ämawebe mäyaptä yäpmäŋpäŋ Anutu bänep täga api iwetneŋ. 12 *
Nadäkaŋ, ironjin unitä Anutu täŋo kudupi ämawebe jop gupi täŋkentäŋ
yämik-tagän nämo api täŋpek. Nämo, iron u yäpmäŋpäŋä Anutu bänep täga
man iwetpäŋ bänep oretoret pähap api täŋ iminеŋ. 13 Ba ugän nämo. Iron
täŋ yäminayäŋ täkaŋ unitäwä nadäkinikjin täŋo mebäri kwawak pewän
ahäŋirä ämawebe mäyaptä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode api nadäneŋ; Nadäkiniki
jop meni-tägän nämo yäŋahäk täkaŋ yäk. Nämo, Kristo täŋo Manbiŋam
Täga u iŋit-inik täŋpäŋ buramik täkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ Anutu api iniŋ
oretneŋ. Täŋkaŋ iron inita ba ämа ätuta täŋ yäminayäŋ täkaŋ unita yäŋpäŋ
Anutu wäpi api yäpmäŋ akuneŋ. 14 Ude täŋkaŋ Anutu täŋo orakoraki intä
terak ärokinik täŋkuko unita yäŋpäŋ yäŋapik man yäkyäki-ken inta gäripi
nadäŋ taminŋpäŋ inta nikek api yäk täneŋ. 15 Eruk Anutu täŋo iron ärowani
inipärik kubä täŋ nimiŋkuko unita bänep täga pähap iwet täkäna!

10

Poltä piäni täŋo mebäri yäŋkehärom taŋkuk

1 * Eruk notnaye, näkŋaken mebäri yäŋahäwayäŋ. Inken nanik ätutä
näka man ŋode yäk täkaŋ; Pol uwä, kadäni ninkät it täkamäŋ-ken ämа
mäyäki ude äworeŋkaŋ täk täyak upäŋkaŋ ban it täyak ukenä man kehäromi
yäwani yäŋkaŋ man kudän mebäri mebäri täŋ nimik täyak. Upäŋkaŋ ude
nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereko ude butewaki man terak
ŋode täwetat; 2 * Inken äreŋpäŋ man komi nikek täga täwerero upäŋkaŋ ude
täkta gäripi nämo nadätat unita injin irit kuŋat-kuŋatjin yäpä-siwoŋ tawut.
Täŋ, inken nanik ätutä näka kome täŋo nadäk terak kuŋat täyak yäŋ yäk
täkaŋ u nadäŋit kaŋ kuŋarut. Äreŋpäŋ bätakigän itkaŋ man kwini nämoinik
api yäweret. 3 Bureni, komen ämа bämopi-ken it täkamäŋ upäŋkaŋ unitäŋo
nadäk ba kehäromi terak nämo ämik täkamäŋ. 4 * Nämo, ämik täŋo tuŋum
nintä iŋit täkamäŋ uwä kome ŋonitäŋo nämo. Tuŋum nintä iŋit täkamäŋ
uwä Anutu täŋo kehäromi nikek, iwan täŋo yewa kehäromi yeŋwekta
kehäromi nikek. 5 Kehäromi unitä ämа iniken nadäk-nadäkita nadäwä
ärowani täŋpäpäŋ jop manman ba täŋyäkŋarani man mebäri mebäri uterak
Anutu täŋo nadäk bureni ut täkaŋ u wärämut täkamäŋ. Täŋpäŋ ämа täŋo
nadäk jopi utpena paoräkaŋ Kristo täŋo nadäk ugän iwarän täwut yäŋpäŋ
piäni täk täkamäŋ. 6 * Ude täŋkaŋ intagän itsämäŋkamäŋ. Bänep äyäŋutpäŋ
Kristo täŋo man kudup buraminŋirä, eruk u punin terak ämа mannin
nämo buramik täkaŋ u komi yämikta api pidäm täne.

7 Nadäkaŋ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän Kristo täŋo ämа yäŋ nadäk
täkaŋ. Eruk, ämа udewani, kwawak ŋode nibäŋpäŋ nadäwut; Nin imaka,
Kristo täŋo ämagän itkamäŋ. 8 * Ekänitä ini in täŋpäwakta nadäŋpäŋ
nämo, intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta yäŋpäŋ wäp naminŋkuk. Unita

---

* **9:10:** Ais 55:10; Hos 10:12 * **9:11:** 2Ko 1:11, 4:15 * **9:12:** 2Ko 8:14 * **10:1:** 1Ko 2:3
* **10:2:** 1Ko 4:21 * **10:4:** Efe 6:13-17 * **10:6:** 2Ko 2:9 * **10:8:** 2Ko 13:10; 2Ko 12:6

nininta biŋam yäk täkamäŋ unita mäyäk täga nämo nadäwet. 9 Täŋpäkaŋ in
ŋode nadänenŋta; Umuntaŋpäŋ kwaiwut yäŋpäŋ Pol uwä man kudän täŋ
nimik täyak. Upäŋkaŋ notnaye, ude nämo! 10 Bureni, äma ätutä näka ŋode
yäk täkaŋ; Poltä man kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri mebäri
nikek. Täŋ, ini ahäŋ nimiŋirän kak täkamäŋ uwä äma jopi gaŋani. Täŋ,
menitä yäk täyak u udegän, mebäri nikek nämo bumik yäŋ nadäk täkamäŋ.
11 * Täŋpäkaŋ äma man ude yäk täkaŋ uwä ket ŋode nadänenŋ; Kadäni nintä
äreŋpäŋ kädet iwatnayäŋ tämäŋo uwä ban itkaŋ man kudän täkamäŋ ŋo
terakgän siwoŋi iwatpäŋ api täne.

12 * Äma bämopjin-ken itkaŋ gup yäpmäŋ ärokärok man yäk täkaŋ u nin
udegän täga nämo yäpurärätpäŋ yäne. Nin täŋo täktäknin uwä unitäŋo
udewani nämo. Äma uwä iniken mebärini yäpmäŋ danikta nadäk kubä
ba imaka kubä terak kaŋpäŋ nadäŋkaŋ nämo yäpmäŋ danik täkaŋ. Nämo,
u inita jop nadäŋ kubä nadäwä ärowani täk täkaŋ. Äma udewani uwä guŋ
bureni-inik! 13 * Täŋ, yänaŋi ude uwä irepmitpäŋ nininta biŋam täga nämo
yäne. Nämo, piä täkta baga Anututä yäŋ nimani uterakgän itkaŋ biŋam
yäk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ piä baga yäŋ nimani u päŋku in bok yäpmäŋtak.
14 Unita piä inken täŋkumäŋo unita oretoret biŋam yäk täkamäŋ uwä
yänaŋi u irepmitpäŋ nämo yäk täkamäŋ. Inken piä nämo täŋkaŋ, jop nadäŋ
yänero uyaku nadäŋirä waki täŋpek. Upäŋkaŋ ude nämo, nintäjukun inken
Kristo täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumäŋo unita biŋam täga yäne. 15 *
Unita ŋode yäwa; Piä ninin täk täkamäŋ unitagän biŋam yäk täkamäŋ.
Äma ätutä täŋpani ukät nämo. Nämoinik. Nintäŋo gärip u ŋode; In täŋo
nadäkinikjintä tägaŋirän-tägaŋirän bämopjin-ken piä ätukät täŋitna taŋi kaŋ
weŋ parän. 16 * Nadäkinikjintä ude ahäŋirän eruk Manbiŋam Täga u kome
ätu mädejin käda u käda u api yäŋahäŋtäŋ kune. Nadäkaŋ? Nin kome ätu
äma ätutä bian piä täŋpani-ken täŋkaŋ biŋam jop nadäŋ yäkta nämo nikaŋ.

17 * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Imaka kubäta biŋam yäwa yäŋpäŋä Ekänitä täŋ gamik täyak unitagän yäwen.
Jer 9:24

18 * U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmäŋ ärok täyak, äma udewanita
ŋode nadäk täkamäŋ; Ekänitä äma unitäŋo piä kawän tägak täyak yäŋ nadäk
täkamäŋ. Täŋ, äma kubätä iniken gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ oretoret täŋpeko
uwä oretoreri uwä jopigän täŋpek.

11

Aposoro jopi täŋo täktäki

1 Notnaye, in nadäŋ naminŋirä guŋ man täpuri ätu ŋode täwerayäŋ;
2 * Näkä inta iyap takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän.
Inä webe gubaŋ kuräki siwoŋi-inik äma kubäta biŋamgän iwoyäŋpäŋ
tepmaŋkuro ude. Äma uwä Kristo ubayäŋ. 3 * Täŋpäkaŋ gämoktä
Iv täŋikŋatkuko ude inken udegän ahäwek yäŋ yäŋkaŋ umuntak täyat.
Äma ätutä täŋ-täkŋarirä nadäk-nadäkjin täŋguŋ tawäpäŋ Kristota nadäŋ

---

* **10:11:** 2Ko 13:2,10 * **10:12:** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13:** Rom 12:3 * **10:15:** Rom 15:20
* **10:16:** Apos 19:21 * **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:** 1Ko 4:4-5 * **11:2:** Efe 5:26-27 * **11:3:** Stt 3:4,13

imikinik täŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat kädetjin unita mäde ut iminenŋta! 4 * U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäŋkaŋ bäräŋeŋ jop yämagut täkaŋ. Äma udewanitä Jesu täŋo biŋam täwetpäŋ täwoŋärekamäŋ yäŋkaŋ täk täkaŋ uwä Jesu bureni täŋo biŋam nintä täwetpäŋ täwoŋärewani unitäŋopäŋ nämo täk täkaŋ. Ude terak munapik intä yäpmäkta täwet täkaŋ uwä Kudupi Munapik bian yäpuŋo u nämo. Ba manbiŋam mebäri kubä täwet täkaŋ uwä Manbiŋam Täga nintä täweritna nadäŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋo u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripi nadäŋpäŋ yäniŋ kireŋirä piäni waki u täk täkaŋ.

5 * Intä aposoro unita nadäŋirä aposoro ärowani täk täkaŋ. Upäŋkaŋ nähä unitäŋo gämori-ken nämo itat yäŋ nadätat! 6 * Man yäŋahäkta mena nämo käwep pidämtak täyak upäŋkaŋ nadäk-nadäkta nämo wäyäkŋek täyat. Näk Anutu täŋo nadäk-nadäkpäŋ yäŋahäk täyat yäŋ uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwoŋäreŋkumäŋo u.

7 * Anutu täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In oraŋ tamikta yäŋpäŋ näkŋata nadäŋira äpani täŋkuko unita jide? U momi täŋkut ba? 8 * Täŋpäkaŋ in bämopjin-ken piä täŋkuro uwä kome ätuken nadäkinik täŋpanitä moneŋ täŋkentäŋ naminŋirä täŋkut. In täŋkentäkta ude täŋkuro uwä äma uken kubota ude bumik täŋkut. 9 * Kadäni inkät itkut-ken uken moneŋta inken nanik kubäken nämo yäŋapiŋkut. Nämo, moneŋ paorirän notnaye Masedonia komeken peŋpeŋ Korin äbuŋo unitä täŋkentäŋ naminŋkuŋ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneŋi itpäŋ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotaŋ tamet. 10 * Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäŋo wäpi terak ŋode yäŋkehärom täyat; Akaia kome päke u gänaŋ kudän ude täk täŋkuro u kubätä täga nämo naniŋ bitnäwek. Nämo, täga täŋkut yäŋ nadäŋpäŋ unita biŋam pen api yäk täŋpet. 11 Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat unita kudän u täŋkut? Nämoinik, Anutu iŋamiken inta gäripi pähap nadätat yäŋ bureni täwetat!

12 Upäŋkaŋ intäŋo aposoro ärowani u ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärokärok kädet täŋpipiŋ yämikta kädet ude täŋkuro udegän pen api täk täŋpet. Moneŋ ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ŋode yäneŋta; U kawut! Nintä täk täkamäŋ Pol udegän täk täyak yäŋ yäneŋta! 13 * Täŋpäkaŋ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täŋyäkŋarani kädet terak täk täkaŋ. Kristo täŋo aposoro bureni täŋo iŋam dapun wädäwä ärowäpäŋ bämopjin-ken kuŋat täkaŋ. 14 Ude yäŋira kikŋutkaŋ? Nämo! Satantä ini, peŋyäŋek täŋo aŋero unitäŋo iŋam dapun wädäwän ärowäpäŋ kuŋat täyak. 15 Unita piä ämaniye imaka, siwoŋi äma täŋo iŋam dapun wädäwä ärowäpäŋ kuŋarirä yabäŋkaŋ imata kikŋutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk täkaŋ uterak api yäpneŋ!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotaŋkuk

16 * Eruk, äneŋi ŋode täwetgän täyat; In näka guŋ yäŋ nämo nadäŋ naminеŋ. Täŋ, guŋ yäŋ nadäŋpäŋä, eruk guŋ yäŋ kaŋ nadäwut! Ude nadäŋpäŋ unita nadäŋ naminŋirä guŋtä täk täkaŋ udegän näkŋata biŋam täpuri yäwa! 17 Man yäyat ŋowä Ekäni täŋo nadäk iwatkaŋ nämo yäyat.

---

* **11:4:** Gal 1:8-9 * **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 * **11:6:** 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 * **11:7:** 1Ko 9:12,18 * **11:8:** Plp 4:15-18 * **11:9:** 2Ko 12:13 * **11:10:** 1Ko 9:15 * **11:13:** 2Ko 2:17; Plp 3:2 * **11:16:** 2Ko 12:6

Nämo, äma guŋtä wäpi yäpmäŋ akuk täkaŋ ude yäyat. 18 Upäŋkaŋ jop
uken! Äma inkät it täkaŋ uwä kome täŋo nadäk terak wäpi yäpmäŋ akukta
nadäk täkaŋ unita näk imaka, biŋam yäwa! 19 Inä nadäk-nadäkjin ärowani
nikek käwep unita äma guŋ äma nadäŋ yämiŋirä man täwetpäŋ täwoŋärek
täk täkaŋ! 20 Ba ugän nämo, äma udewani yäniŋ kireŋirä watä piäni
täŋ yämikta tämagut täkaŋ. Ba jop manman terak täŋ-täkŋarirä imaka
imakajin kudup yäniŋ kirek täkaŋ. Ba ärowani täŋpäŋ etä päpä tabäŋkaŋ
iŋamjin dapun-ken tadäpmäk täkaŋ. Ude täŋ tamik täkaŋ unita gäripi
käwep nadäŋ yämik täkaŋ? 21 * Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit
täkaŋ! Kudän täŋ tamik täkaŋ ude nämo täŋkumäŋo unita waki, ninä
mäyäk tänaŋi käwep!

Yäke! Guŋ man äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä iniken täktäk
kwawak yäŋahäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täŋpawä!
22 Äma uwä Hibru nanik täŋpäwä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel
äma täŋpäwä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täŋo tawaŋken nanik
täŋpäwä, näk imaka Abraham täŋo tawaŋken nanikgän.

23 * Wära! Guŋ man bureni yäŋtäŋ äbätat ŋopäŋ jop uken waki äneŋi
yäkgän täŋpa! Äma uwä Kristo täŋo piä watä äma täŋpäwä, näk imaka
u yärepmitpäŋ Kristo täŋo piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä
komi piä täk täkaŋ u näkä yärepmitpäŋ gwäk pimiŋpäŋ täk täyat. Kadäni
mäyap iwantä komi eŋiken nepmaŋpäŋ bumta nut täŋkuŋ. Kadäni mäyap
kumnaŋipäŋ it täŋkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak
täkaŋ uwä näkä yärepmitpäŋ kotak täŋkut. 24 * Juda ämatä kadäni 5 ude
nepmäŋitpäŋ 39-39 ude näk päripmäk täŋkuŋ. 25 * Täŋkaŋ Rom gapmantä
nepmäŋitpäŋ kadätä nutkuŋo u kadäni yaräkubäta täŋkuŋ. Täŋ, kadäni
kubä äma ätutä utna kumbän yäŋkaŋ mobätä nutkuŋ. Täŋkaŋ kadäni
yaräkubä ude gäpe näkä kuk täŋkuro u imärirän gwägu gänaŋ äpmok täŋkut.
E kadäni kubä-kenä gäpe waŋirän gwägu gänaŋ äpmoŋpäŋ kepma kubä,
bipani kubä gwägu terak jop oraŋtäŋ kuŋatkut.

26 * Täŋpäŋ komeni komeni kuŋat täŋkut-ken uken ume tokätpäŋ pära
nutpäŋ yäpmäŋ kuk täŋkuŋ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuŋat täŋkut.
Täŋpäŋ Juda notnaye ba guŋ äbotken nanik imaka, näk täŋpäwakta piäni
täk täŋkuŋ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan
terakgän äbä perok täŋkut. Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani notkapak yäŋ jop
yäŋnäkŋarani keri terak komi nadäk täŋkut. 27 * Näk komi piä mebäri
mebäri kädäp ikek täŋkaŋ bipani mäyap däpmon täga nämo patkut. Nakta
ba umeta neŋirä it täŋkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkŋek
piä taŋi täŋkut. 28 * Ba ugän nämo, äbot täŋpani komeni komeni ittäŋ kukaŋ
u watäni itta kepma kepma nadäwätäk pähap täk täyat. 29 * Nadäkinik
täŋpani kubä täŋo kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yäŋ
nadäk täyat. Täŋ, kubätä momi-ken maŋirän nadäŋkaŋ jägämi nadäk täyat.

30 * Nadäkaŋ, näkŋaken wäpna yäpmäŋ akutat bumik ŋowä imaka imaka
upäŋ kehäromina nikek nämo yäŋ kwawak täwoŋärekaŋ unitagän biŋam
yäyat. 31 * Ekäninin Jesu unitäŋo Anutuni ba Nanitä nadäŋirän jop nämo
yäyat yäŋ täwetat! Täŋ, Anutu uwä, imaka kuduptagäntä wäpi biŋam

* **11:21:** Plp 3:5 * **11:23:** Apos 16:23; 1Ko 15:10 * **11:24:** Lo 25:3 * **11:25:** Apos 16:22, 14:19 * **11:26:** Apos 9:23, 14:5 * **11:27:** 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * **11:28:** Apos 20:18-21,31 * **11:29:** 1Ko 9:22 * **11:30:** 2Ko 12:5 * **11:31:** 2Ko 1:23

ärowani ugän tärek-täreki nämo ininŋoret täkot! 32 * Täŋpäkaŋ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäŋo kaŋiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täŋo yämabam-ken näk nepmäŋitta watä itkuŋ. 33 Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänaŋ daiŋpäŋ gänaŋ-kengän nepmaŋpä yäpmäŋ äpämaŋ ämetpeŋ kuŋkut.

12

Pol täŋkentäk inipärik kubä yäpuk

1 Bureni, wäp yäpmäŋ ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkaŋ upäŋkaŋ kädet kubä nämo pat namitak. Unita manna ŋo yäpurärätpäŋ däpmonken kak täŋkuro ba Ekänitä kwawak näwoŋärenŋkuko unita yäwa nadäwut; 2 Kristo täŋo äma kubä näkä nadätat unitäŋo manbiŋam yäwayäŋ. Bian, obaŋ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmäŋ kunum yotpärare-keninik äroŋkuk. Äma uwä komegup ikek äroŋkuk ba komegup peŋkaŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. 3 Äneŋi ŋode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peŋpäŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upäŋkaŋ ŋode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmäŋ äroŋkuk. 4 Uken äroŋpäŋ man kotäk ämatä nadäŋkaŋ äneŋi yäŋahänaŋi nämo, ba nadäŋkaŋ yäŋahäkta yäjiwärani upäŋ nadäŋkuk. 5 * Täŋpäkaŋ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahäŋ naminkuko uterak wäpna täga yäpmäŋ äronaŋi upäŋkaŋ wäpna nämo yäpmäŋ ärowayäŋ. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yäŋ kwawak täwoŋäretak biŋam unitagän api yäk täŋpet. 6 * Täŋ, wäpna yäpmäŋ ärowayäŋ nadäŋpäŋä manbiŋam burenigän yäŋahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneŋ. Upäŋkaŋ ämatä jop nadäŋ näka nadäwä ärowani täneŋo udeta wäp yäpmäŋ ärokärok man nämo yäwayäŋ. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ mebärina siwoŋi nadäwä täreneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ imaka yabänaŋi nämopäŋ Anututä näwoŋärewänpäŋ yabäŋkuro uterak näknata jop nadäŋ nadäwa ärowani täŋpeko udeta gupnata bäräpi kubä iminkuk. Bäräpi u Satan täŋo watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäŋtä-yäŋ namäŋpäŋ nut täyak. 8 Ude täŋirän Ekänitä u yäpmäŋ kewen namikta yäŋapik man kadäni yaräkubä ude yäŋkut. 9 * Ude yäŋapiŋkuro upäŋkaŋ Ekänitä kowata ŋode näwetkuk; Ude nämo. Näkŋo orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkŋewen? Nadätan? Gäk kehäromika nämotä iriri näkŋo kehärominatä gäkä terak kwawak ahäŋ gamik täyak yäŋ näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiŋo Kristo täŋo kehäromi unitä näkä terak ärowän yäŋpäŋ kehäromina nikek nämotä itat unita oretoret täyat. 10 Mebäri unita Kristota yäŋpäŋ kehäromina nämotä irira äma komi naminit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminit täŋirä unita täga nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nikek nämo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi naminirän kehäromi bureni nikek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

11 * Wära! Man yäyat ŋo guŋ täŋo man kubäpäŋ yäyat. Yänaŋi nämo upäŋkaŋ injinken nadäk terak yäŋahätat. Injin näkŋo täktäkna täga unita

* **11:32:** Apos 9:23-25 * **12:5:** 2Ko 11:30 * **12:6:** 1Ko 10:8; 1Ko 11:16 * **12:7:** Jop 2:6 * **12:9:** Plp 4:11-13 * **12:11:** 2Ko 11:5

biŋam yänaŋipäŋ nämo yäŋkuŋo unita yäŋpäŋ yäŋahätat. Bureni, näk
äma jopi upäŋkaŋ aposoro ätu unita intä nadäŋirä ärowani täk täkaŋ u
yärepmit moreŋkaŋ itat. 12 * Kadäni in bämopjin-ken itkuro uken kehärom
taŋpäŋ aposoro bureni täŋo kudän mebäri mebäri mäyap pewa ahäŋirä
yabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Kudän kudupi, imaka ämatä nämo tänaŋi, ba imaka
ätu Anutu täŋo kehäromi nikek u täŋira unitä mebärina täŋkwawa taŋkuk.
13 * Täŋpäkaŋ waki täŋ taminŋkuro u de? Äbot täŋpani kome ätuken nanikta
täŋ yämik täŋkuro inta udegän täŋ tamik täŋkut. Täŋpäkaŋ imaka kubägän
inta nämo täŋ taminŋkuro u ŋode; Gupnata watä it namikta inta bäräpi
nämo taminŋkut. Ude täŋkuro uwä jide? Momi täŋkut ba? Butewaki, unita
goret täŋ taminŋkuro täŋpäwä eruk momina u kaŋ peŋ namut!

14 * Täŋpäkaŋ inken äneŋi ärekta nadäŋ itat ŋo äreŋira kadäni yaräkubä
ude api täŋpek. Eruk äreŋpäŋä udegän gupnata watä it namikta bäräpi
nämo api tamet. Imata, nanaktä meŋ-nanta imaka yabäŋ ahäŋpäŋ yämikta
nämo yäwani. Nämo, meŋ-nantä imaka yabäŋ ahäŋpäŋ nanakiyeta yämikta
yäwani. Unita ŋode yäwa; In-täŋo moneŋ tuŋumjin yäpmäkta nämo api
ärewet. Nämo, inkät näkkät bänep kubägän täŋpäŋ itta yäŋpäŋ api ärewet.
15 * Unita in täŋkentäŋ tamikta näkŋakät tuŋumna pajiŋ taniŋ kirekta
gäripi nadätat. Upäŋkaŋ jide? Gäripi pähap nadäŋ taminŋira kowatawä
gäripi täpurigän nadäŋ naminеŋ?

16 Täŋpäkaŋ äma ätutä täktäknata ŋode yäk täkaŋ; Bureni, gupita watäni
itta bäräpi nämo niminŋkuko upäŋkaŋ jop manman yäŋnikŋatkuk. 17 Näka
ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jide ude täŋ-täkŋatkut? Ämanaye yäniŋ kireŋpewa
äreŋkuŋo uterak täŋ-täkŋatpäŋ moneŋ tuŋumjin kubo täŋkut ba? 18 * Ude
nämo! Taitus inken ärekta peŋ iwetpäŋ nadäkinik ikek notninpak kubäkät
bok yepmaŋpa äreŋkumän. Eruk, Taitustä äreŋpäŋ jop täŋ-täkŋatpäŋ
moneŋ tuŋumjin yäpuk ba nämo yäpuk? Nämo! Nek täŋo nadäk-nadäk u
kubägän unita bämopjin-ken käderi kubägän peda ahäŋkuk.

19 Ba jide nadäkaŋ? Man kudup yäyat ŋo u in iŋamjin-ken täktäknin
u täŋkehärom takta yäŋpäŋ yäyak yäŋ nadäkaŋ? Nämo, nin Anututä
nibäŋirän Kristo täŋo ämatä man yänaŋi ude yäkamäŋ. O notnaye, bureni
täwetat; Imaka kudup täk täkamäŋ u intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom tak-
tagän. 20 * Täŋpäkaŋ näk umuntäyat. Äreŋkaŋ irit kuŋat-kuŋat intä kuŋatta
gäripi nadäk täyat ude nämo irirä tabäwetta. Täŋkaŋ ude tabäŋpäŋä kudän
intä gäripi nämo api nadäneŋo ude täwoŋärewetta! Äreŋpäŋ in bämopjin-
ken kudän wakiwaki ŋodewanitä parirä yabäwet yäŋkaŋ umuntäyat;
Yäŋawät-awät, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak pewä ahäk-ahäk,
man jäpi kowat-yäwän, iyapi täktäk, äma wäpi yäpmäŋ äpäk-äpäk, yäŋpäŋ-
yabäŋ yäwat, gup yäpmäŋ ärokärok ba äbot täŋpani bämopi-ken täŋuruk-
uruk pewä ahäk-ahäk. 21 * Ba ŋodeta imaka, umuntäyat; Inken äreŋpäŋ
siwoŋi nämo kuŋarirä tabäwayäŋ täro uwä Anutunatä unita yäŋpäŋ mäyäk
api namek. In bämopjin-ken äma bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba
kaŋgärip kudän wakiwaki täk täŋpanipäŋ bänepi nämo sukureŋkaŋ pen täŋ
irirä yabäŋkaŋ bänepna ägekoräpäŋ konäm butewaki täŋpet.

13

Jukuman ätu

* **12:12:** Rom 15:19 * **12:13:** 2Ko 11:9 * **12:14:** 2Ko 13:1 * **12:15:** Plp 2:17 * **12:18:** 2Ko 8:6,16-18 * **12:20:** 2Ko 2:1-4 * **12:21:** 2Ko 13:2

1 * Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayäŋ täyat ŋo. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo mantä ŋode niwetak;

Äma kubä manken tena yäŋpäŋä äma yarä ba yaräkubätä äma u goret täŋirän käneŋo uyaku manken täga irek. *Lo 19:15*

2 Tabäkta inken äreŋira kadäni yarä täŋkuk-ken uken in bämopjin-ken äma momi täŋpani bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiŋo ban itkaŋ äma unita ba ätuta bok jukuman äneŋi ŋode täwetat; Näkä ärewayäŋ täyat-ken uken momi ämawebe u yabäŋpäŋ nämo api yabäŋ korewet. 3 In Kris-totä mena-ken man yäŋahäk täyak u kaŋpäŋ nadäkta gäripi nadäkaŋ unita ude täŋira bureni yäŋ api nadäneŋ. Unita nadäkaŋ? Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nikek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kaŋpäŋ nadäkta näkä terak kwawak täwoŋärek täyak. 4 * Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kaŋirä kehäromi nikek nämo täŋkuk. Upäŋkaŋ Anututä iniken kehäromi terak yäpmäŋ päŋaku teŋkuko apiŋo itak. Täŋpäkaŋ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäŋ unita kehärominin nikek nämo, äpani ude kuŋat täkamäŋ. Täŋkaŋ Anutu täŋo kehäromi terak itkaŋ Kristo täŋkentäŋpäŋ in täŋkentäkta bämopjin-ken piä api täne.

5 * Unita kadäni kadäni irit kuŋat-kuŋatjin kaŋpäŋ nadäŋpäŋ bänepjin ŋode yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuŋatkamäŋ ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämo nadäkaŋ? Täŋ, bänepjin yäpmäŋ daniŋpäŋ kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bänepnin-ken nämoinik itak yäŋ nadäneŋ. 6 Täŋpäkaŋ nin-inta nadäkinik ŋode täkamäŋ; Intä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin nibäŋpäŋ nadäŋpäŋä uwä Kristo täŋo aposoro bureni yäŋ api nadäneŋ.

7 Täŋpäkaŋ intä waki kubä nämo täŋpäŋ siwoŋigän kuŋatneŋta Anutu-ken yäŋapik man yäk täkamäŋ. In siwoŋi kuŋarirä ämatä ninta piä äma bureni yäŋ nadäneŋta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo täŋpani yäŋ nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ gäripnin taŋi uwä intä siwoŋigän kuŋatta nadäkamäŋ. 8 * Imata, nin man bureni u täŋpäwakta piäni täga nämo täne, u täŋkehärom takta uyaku täga täne. 9 Unita ämatä nibäŋirä kehärominin nikek nämo täŋpäwä u täga. Upäŋkaŋ intä kehäromigän itkaŋ kuŋarirä tabäŋkaŋ oretoret taŋi täk täkamäŋ. Mebäri unita inta yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäk täkamäŋ; Irit kuŋat-kuŋatjin ba nadäkinikjintä tägaŋirä-tägaŋirä nadäkinik bureni täŋpani, kehäromigän ude kaŋ irut yäŋ yäk täkamäŋ. 10 * Täŋpäkaŋ ban itkaŋ man kehäromi nikek ŋo intäjukun kudän täŋ tamitat. Inken äreŋpäŋ man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ŋo naminkuko unita man komi täga täwetnaŋi upäŋkaŋ ude täkta nämo nekaŋ. Imata, Ekänitä in täŋpäwakta nämo iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. Nämo, uwä intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta nepmaŋkuk.

Pol täŋo yäŋtärek man

11 * Eruk notnaye, man tärek-tärek ŋode täwerayäŋ; Oretoret täŋput! Täŋpäŋ nadäkinik täŋpani kehäromigän itta piäni ehutpäŋ täk täkot. Täŋkaŋ näkŋo man nadäŋ namikinik täŋpäŋ nadäk bänep kubägän iŋitpäŋ bänep kwini terak it täkot. Ude täŋirä Anutu nadäŋ nimikinik täŋpäŋ bänep

* **13:1:** 2Ko 12:14; Mat 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4:** Plp 2:7-8 * **13:5:** 1Ko 11:28 * **13:8:** 1Ko 13:6 * **13:10:** 2Ko 2:3, 10:8 * **13:11:** Rom 15:33

pidäm pewän ahäŋ nimani unitä inkät itinik api täŋpek. 12 * Täŋirän äbot
täŋpani burenitä täk täkaŋ ude not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot.
13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kome ŋoken irani kuduptagäntä
bänep oretoret man täwetkaŋ ŋo.

14 Eruk, Ekäni Jesu Kristo täŋo orakoraki, ba Anutu täŋo bänep iron, ba
bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ unitä intä terak
äroton. Ugän.

* **13:12:** Rom 16:16

Galesia
Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäŋo manbiŋam

1 * Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ŋo täkta iwoyäŋpäŋ nämo nepmaŋpän yäpmäŋ äbut. Nämo, näk piä man ŋo Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko u keri-ken nanikpäŋ yäput. 2 Eruk näk ba notnaye näkkät itkamäŋ ŋonitä bänep oretoret man kudän täŋpäŋ pena yäpmäŋ äbot täŋpani ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. 3 * Anutu Nankät Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki ba bänep pidämtä intä terak tokŋek päton. 4 * Kristo uwä nintäŋo momita yäŋpäŋ kowata Anutu Nanin täŋo mani buraminŋpäŋ gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä nin kome ŋonitäŋo topmäk-topmäk waki uken nanikpäŋ nimagutkuk. 5 Unita Anutu wäpi tärek-täreki nämo, iniŋoret täkäna! U bureni.

Manbiŋam bureni-inik u kubägän

6 In täŋo manbiŋam ŋode nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk pähap umuri kubä täŋkut! In imata Anutu, Kristo täŋo orakoraki terak inita biŋam tämaguranipäŋ bäräŋeŋ-tagän mäde ut imikaŋ? Ba imata manbiŋam kubä iwarän täkaŋ? 7 * Nadäkaŋ? Manbiŋam bureni kudupi kubä nämo itak. Nämoinik. Upäŋkaŋ äma ätutä intäŋo nadäkinikjin täŋkuräk takta Kristo täŋo manbiŋam bureni u yäpmäŋ äyäŋutpäŋ goret käda yäŋpäŋ-täwoŋärek täk täkaŋ. 8 * Unita ŋode täwera ket nadäwut; Ninin-tägän ba aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä manbiŋam kudupi kubä, nintä bian nämo täwetpäŋ täwoŋärewani udewani kubä yäŋahäweko uwä geŋi wakita biŋam kaŋ täŋpän! 9 Eruk, man ugänpäŋ äneŋi ŋode täwetgän täŋpa; Äma kubätä manbiŋam kudupi kubä intä manbiŋam bian nadäŋpäŋ iyap täwani u udewani-gänpäŋ nämo yäŋahäŋpäŋ täwereko uwä äma udewaniwä geŋi wakita biŋam täŋpek.

10 * Täŋpäkaŋ ude yäyat unita in jide nadäkaŋ? Man ude yäyat uwä ämatä näka nadäwä tägawäpäŋ wäpna yäpmäŋ akukta yäyat ba Anututä nadäwän tägakta yäyat? Bian täk täŋkuro ude ämatä nabäŋpäŋ wäpna biŋam oraŋ namut yäŋpäŋ täk täyat u täŋpäwä eruk näk Kristo täŋo piä äma bureni nämo!

Poltä aposoro wäp yäpuko unitäŋo manbiŋam

11 * Täŋpäkaŋ notnaye ŋode täwera nadäwut; Manbiŋam yäŋahäk täyat uwä ämatä nämo pewä ahäwani. 12 * Manbiŋam u äma kubä meni-ken nämo yäput, ba äma kubätä nämo näwetpäŋ näwoŋäreŋkuk. Nämo, Jesu Kristo ini-tägän manbiŋam unitäŋo mebäri näwoŋäreŋkuk.

13 * Täŋpäkaŋ in bian näkŋo manbiŋam uku nadäŋkuŋ. Nadäŋkuŋo uwä ŋode; Juda täŋo bagata nadäkinik täŋpäŋ iwarän täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot mäyap täŋpa waŋkuŋ. U kudup paorut yäŋpäŋ butewaki-kät nämo, peŋ awähuttäŋ kuŋat täŋkuronik. 14 * Täŋkaŋ gubaŋi-ken näk

---

* **1:1:** Gal 1:11-12 * **1:3:** Rom 1:7; Plp 1:2 * **1:4:** Gal 2:20; 1Ti 2:6; Tai 2:14; 1Jo 5:19 * **1:7:** Apos 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1Te 2:4 * **1:11:** Mat 16:17 * **1:12:** Gal 1:1 * **1:13:** Apos 8:3 * **1:14:** Apos 22:3

äbeknaye oranaye täŋo kädet biani kudup u nadäwa-tärewäpäŋ Juda äma bureni itta bänepna kädäp ijiwänpäŋ näkä jukun-jukun kehärom taŋpäŋ iwarän täŋkut. Täŋpäkaŋ ude täŋkuro unitäwä Juda nanik äma gubaŋi ätu näkŋakät bok tägawani uwä näkä yärepmit moreŋkut.

15 * Upäŋkaŋ meŋtä näk nämo bäyaŋirän Anututä näk bian iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ kadäni ini nadäŋkuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yäŋpäŋ nämagutkuk. 16 * Eruk kadäni ini nadäŋkuk-ken uwä näkä guŋ äbotken päŋku Jesu täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäkta Nanaki kwawak näwoŋäreŋkuk. Täŋpäkaŋ näk jukuman näwerut yäŋkaŋ ämaken nämo yäŋapiŋtäŋ kuŋatkut. 17 Ba aposoro intäjukun ahäwani unita yabäwayäŋ Jerusalem nämo kuŋkut. Nämo, Arebia komeken pengän kuŋkuro uken kadäni käroŋi ittäŋgän äneŋi äyäŋutpeŋ Damaskus komeken kuŋkut. 18 * Eruk obaŋ yaräkubä täreŋirän Pitakät man yäŋpäŋ-nadäkta Jerusalem kuŋkut. Päŋku kepma 15 ude u itkut. 19 * Täŋpäkaŋ kadäni uken uwä aposoro ätuwä nämo yabäŋkut. Jems, Ekäni täŋo nägät moräk ugänpäŋ kaŋkut.

20 Notnaye, manbiŋam kudän täŋ tamitat ŋowä jopman nämo yäyat. Anutu iŋamiken bureni-inik täwetat. 21 * Täŋpäkaŋ Jerusalem u ira täreŋirän mädenikenä Siria, Silisia kome, yotpärare kubäkubä gänaŋ uken kuŋatkut. 22 Upäŋkaŋ Judia komeken Kristo täŋo ämawebe äbot itkuŋo u näk iŋamna nämo nabäŋkuŋ. 23 Äma ätutä näka ŋode yäk täŋirä nadäk täŋkuŋ; Äma bian ninta iwan täŋpäŋ nidäpmäk täŋkuko, ba manbiŋam bureni unita nadäkinik täŋpanita bian täŋpäwak täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ apiŋo manbiŋam upäŋ yäŋahäŋtäŋ kuŋatak yäk. 24 Täŋkaŋ Anututä kädet jide jide näwoŋäreŋkuko unitäŋo biŋam nadäŋkaŋ wäpi biŋam iniŋ oretkuŋ.

2

Aposoro ätutä Pol not täŋ imiŋkuŋ

1 * Eruk, Siria Silisia kome käda kuŋarira obaŋ 14 ude täreŋkuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakaŋ Jerusalem äneŋi kuŋkumäŋ. 2 Anututä ini u kukta yäŋpäŋ peŋ näwetkuko unita kuŋkut. Jerusalem kuŋpäŋä piä täŋkuro ba täŋpayäŋ täyat unitä jopi täŋpeko udeta nadäŋpäŋ äbot täŋpani täŋo äma ekäni ekäni ukätgän käbeyä täŋkumäŋ. Käbeyä täŋpäŋ Manbiŋam Täga guŋ äbotken yäŋahäŋtäŋ kuŋat täŋkuro unita yäwetkut. 3 * Täŋpäkaŋ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ gupi moräk madäkta aposoro uwä nämo peŋ niwetkuŋ. 4 * Nämo, upäŋkaŋ äma ätu gupi-tägän not täŋpäŋ bämopnin-ken äbä itkuŋ. Äma uwä nin Kristo terak baga man täŋo komi piä mäde ut iminkumäŋo unitäŋo mebäri nibäŋpäŋ nadäkta bämopnin-ken äbä itkuŋ. Äma unitäwä Taitus gupi moräk madänaŋi yäŋ yäk täŋkuŋ. Ude yäk täŋkuŋo uwä nin yäŋ-nikŋat-pewä baga man täŋo watä piä äma ude äneŋi irut yäŋkaŋ yäk täŋkuŋ. 5 Upäŋkaŋ man udewanitä Manbiŋam Täga täŋo kädet bureni täŋpäwak täkaŋ. Unita Galesia ämawebe notnaye inken ude

* **1:15:** Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 * **1:16:** Apos 9:3-6; Gal 2:7 * **1:18:** Jon 1:42; Apos 9:26 * **1:19:** Mat 13:55 * **1:21:** Apos 9:30 * **2:1:** Apos 15:2 * **2:3:** Apos 16:3 * **2:4:** Gal 1:7; Gal 5:1,13

ahäwek yäŋpäŋ nin Taitus täŋo gupi morämadäkta yäŋkuŋo u nämoinik nadäŋ yämiŋkumäŋ.

6 * Eruk, äbot täŋpani täŋo äma ekäni ekäni wäpi biŋam ikek käbeyä bok täŋkumäŋo unitä manbiŋam näkä yäŋahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yäpurärätkuŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä wäp biŋam ikek yäŋ yäyat upäŋkaŋ wäp biŋam ikek ba wäp biŋam ikek nämo, unita nadäŋira inigän inigän nämo täk täyak. Imata, Anututä wäp biŋamta yäŋpäŋ äma nämo yäpmäŋ danik täyak. 7-9 * * Täŋpäkaŋ äma ekäni ekäni Pita, Jems, Jon uwä man kodaki kubä nämo näwetkuŋ. Nämo, u nektä piä täŋkumäko u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ notniye bureni-inik yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ Banabas-kät nek ketnek wädäŋkaŋ piänin kubägän yäŋ nadäŋkaŋ not täŋ nimiŋkuŋ. Uwä ŋode nabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ; Anututä iron täŋ naminpäŋ näkä Manbiŋam Täga guŋ äbotken yäŋahäkta piä man naminpäŋ peŋ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiŋam yäŋahäkta piä man iminpäŋ peŋ iwetkuko udegän. Pitatä Anutu täŋo kehäromi terak Juda äbotken aposoro piä täk täŋkuk. Täŋpäkaŋ näk udegän, Anututä guŋ äbotken aposoro piä täkta kehäromi naminkuk. Eruk, ude nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ Pita, Jems, Jon, äbot täŋpani täŋo intäjukun äma ude itta yäŋ yämani unitä nadäŋ nimiŋpäŋ ŋode niwetkuŋ; Inä guŋ äbotken piä täga täŋirä ninä Juda äbotken piä api täk täne yäŋ niwetkuŋ. 10 * Täŋpäkaŋ man kubä ŋode niwetgän täŋkuŋ; In kuŋkaŋ piä tänayäŋ täkaŋ-ken u itpäŋ äma jäwäri ninken itkaŋ unita nämo guŋ taŋpäŋ täŋkentäk ätu kaŋ pewä äbäk täŋput yäŋ niwetkuŋ. Ude täkta niwetkuŋo nadäk tawaŋ uku bian nadäŋpäŋ pidäm taŋkut.

Poltä Pita ibeŋkuk

11 Eruk Pita täŋo manbiŋam ŋode täwerayäŋ; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbänä kudän waki kubä täŋkuko unita yäŋpäŋ iŋami-kengän iwet ahäŋpäŋ kaŋ-yäŋkut. 12 * Kudän waki u ŋode täŋkuk; Pitatä Antiok pengän äbukken ugän guŋ äbot nadäkinik täŋpani-kät itpäŋ ketem bok nak täŋkuŋ. Ude täk täŋkukopäŋ kadäni Jemstä Juda äbotken nanik äma ätu yäniŋ kireŋpewän äbuŋo ugänä Pitatä guŋ äbotken nanikkät ketem bok nak täŋkuŋo u yabäŋ umuntaŋ päŋku inigän itkuk. U imata, äma Jemstä yäniŋ kireŋpewän äbuŋo uwä ŋode nadäwani; Guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani u kudup gupi morämadänaŋi yäŋ nadäk täŋkuŋo unita Pitatä umuntaŋpäŋ täŋyäkŋarani kudän ude täŋkuk. 13 Ude täŋirän Juda noriye ätu bok itkuŋo u imaka, täŋyäkŋarani kudän u udegän täŋkuŋ. Ude täŋirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk. 14 Eruk, ude täŋkuŋo u Manbiŋam Täga täŋo kudäni bureni u nämo iwarirä yabäŋpäŋ näkä Pitapäŋ noriye iŋamiken ŋode iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubä upäŋkaŋ Juda täŋo baga mebäri mebäri nämo iwatpäŋ guŋ äbot täŋo täktäki iwatpäŋ bok täga itkuŋ. Eruk, ude täŋ itkunopäŋ imata apiŋo guŋ äbotken nanik notkaye unita Juda täŋo baga man u iwaräntäkta yäwoŋärewen?

15 Bureni, nin uwä Juda äbotken ahäwani, guŋ äbot momi täŋpani yäŋ yäwerani uken ahäwani nämo. 16 * Upäŋkaŋ ŋode bureni nadäkamäŋ; Moses täŋo baga man iwarän täwani unita yäŋpäŋ Anututä äma kubäta siwoŋi äma yäŋ nämo yäŋtäreŋ imek. Nämoinik. Äma Jesu Kristota nadäkinik

* **2:6:** Apos 10:34 * **2:7-9:** Apos 22:21 * **2:7-9:** Jon 1:42 * **2:10:** Apos 11:29-30 * **2:12:** Apos 11:3 * **2:16:** Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11

täŋpeko unita uyaku Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imek. Unita äbot
täŋpani nin imaka, Juda äbotken nanik upäŋkaŋ Anututä siwoŋi äma yäŋ
yäŋtäreŋ nimikta Kristo Jesuta nadäkinik täŋkumäŋ. Baga man iwat-iwat
kädet uterak nämo. U imata, baga man iwarän täwani yäŋpäŋ Anututä äma
kubä siwoŋi äma yäŋ nämo iwerek.
17 Täŋpäkaŋ nin Juda äma upäŋkaŋ Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ
nimikta Jesu Kristota nadäkinik täŋkumäŋo unitä kwawak ŋode ni-
woŋäretak; Nin imaka, momi äma, guŋ äbotken nanik udewanigän. Ude
unita ŋode yäŋitna tägawek? Kristotä momi kädet taŋi ahäkta piäni täk
täyak. Ude täga nämo yäne! Nämoinik! 18 Upäŋkaŋ ŋode täŋpero uyaku
momi äma bureni-inik täŋpet; Baga man iwat-iwat kädet mäde ut imiŋkuro
u äyäŋutpäŋ äneŋi iwarän täwero uyaku. 19 * Näk ŋode nadäŋ däkŋeŋkut;
Baga mantä täŋkentäŋ naminŋirän uterak Anututä siwoŋi äma yäŋ täga
nämo näwereko unita apiŋo näk baga man iwat-iwat kädet kädatawä äma
kumbani ude itat. Uwä baga mantä ini nutkuk bumik. Bureni, näk
Anututa biŋam itpeŋ kuŋatta baga man iwat-iwat kädet mäde ut imiŋkuro
u. 20 * Näk Kristo-kät päya kwakäp terak bok kumbumäko unita irit
mebäri kubä yäput. Unita apiŋo bian itkuro ude nämo itat. Näk näkŋaken
kehäromi terakgän itat yäŋ nämo yäwet. Nämo, Kristotä bänepna-ken
itak unitä näkŋo mähemna ude it namitak. Gupna nikek kuŋat täyat
upäŋkaŋ Kristo, näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk täŋkentäkta gupi iniŋ
kireŋkuko unitagän nadäkinik täŋpäŋ kuŋat täyat. 21 Baga man terak itat
yäŋ nämo yäk täyat. Nämo, ude yäwero uwä Anutu täŋo orakoraki u
täŋpewa imaka jopi ude täŋpek. Mebäri ŋodeta yäyat; Baga man iwat-iwat
kädettä täŋpewän Anutu iŋamiken siwoŋi äma irero u täŋpäwä Kristo u jop
nadäŋ kumbuk yäŋ nadäne.

3

Baga iwat-iwat ba nadäkinikta man

1 Butewaki pähap! Galesia äbot täŋpani, inä guŋ bureni-inik! In
Jesu Kristo u päya kwakäp terak kumbuko u kwawakinik täwetpäŋ
täwoŋärewani upäŋkaŋ netätä jukujin yäpurän guŋ taŋirä man burenita
mäde ut imiŋkuŋ? 2 Unita näk imaka kubägän ŋonita täwet yabäŋira
näwerut; Kudupi Munapik yäpuŋo uwä kädet jide terak yäpuŋ? Baga man
iwat-iwat kädet terak yäpuŋ ba Manbiŋam Täga u nadäŋpäŋ nadäkinik
täktäk kädet terak yäpuŋ? 3 In guŋ bureni täŋo nadäk-nadäk pewä ahäkaŋ
ŋonita nadäwa inide kubä täkaŋ! Jide? Munapik täŋo kehäromi terak
yäput-peŋpäŋ Jesu iwarän täŋkuŋopäŋ apiŋo imata kunum kaŋ-ahäkta
kädet biani täŋo täktäk terak täkaŋ? 4 Jesuta yäŋpäŋ komi bäräpi ahäŋ
tamiŋkuŋo unita nadäŋirä imaka jopi täŋkuk? Wa! Ude täkaŋ unita
nadäwätäk pähap täyat. 5 Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamiŋpäŋ
kudän kudupi bämopjin-ken pewän ahäk täkaŋ u mebäri imata ude täŋ
tamik täyak? U intä baga man iwaräntäk täkaŋ unita yäŋpäŋ, ba intä
Manbiŋam Täga nadäŋpäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita yäŋpäŋ täk täyak?
6 * Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo man terak Abrahamta ŋode kudän täwani;
U Anutu täŋo man nadäŋpäŋ nadäkinik täŋirän Anututä siwoŋi äma yäŋ
yäŋtäreŋ iminkuk. 7 Eruk, man unitä ŋode niwoŋäretak; Äma nadäkinik
täk täkaŋ uwä Abraham täŋo nanakiye bureni. 8 Imaka bureni u nämo

* **2:19:** Rom 7:6 * **2:20:** Jon 13:1; Gal 1:4 * **3:6:** Rom 4:3

ahäŋirän Anutu täŋo mantä kwawa ŋode yäŋahäŋkuk; Jesuta nadäkinik
täŋirä uterak Anututä guŋ äbotta siwoŋi ämawebe yäŋ api yäŋtäreŋ yämek.
Unita Anutu täŋo mantä Abrahamken Manbiŋam Täga ŋode yäŋkwawak
taŋ iminkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduptagänta iron säkgämän
api täŋ yämek yäk. 9 Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täŋirän
Anututä iron säkgämän täŋ iminkuk. Ude täŋkuko unita ämawebe nadäkinik
täk täkaŋ unita udegän täŋ yämik täyak.

10 * Täŋpäkaŋ äma baga man iwat-iwat kädet terak yeŋgämä pek täkaŋ
uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam itkaŋ. Unitawä ŋode kudän
täwani; Äma baga man kudän täwani u kudup nämo buramik täkaŋ uwä
Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam itkaŋ. 11 * Man uwä kwawak
ŋode niwoŋäretak; Baga mantä täŋkentäŋ iminirän äma kubätä Anutu
iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Nämoinik! Uwä ŋode kudän täwani;
Äma nadäkinik täŋirä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u irit
kehäromi yäpmäkta biŋam täk täkaŋ. 12 * Täŋ, baga man iwat-iwat ba
nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämoinik! Äma baga man terak
it täkaŋ uwä baga man kudup säkgämän buramineŋo uyaku irit kehäromi
yäpmäkta biŋam täneŋ.

13 * Nadäkaŋ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ŋode nimik
täyak; U kudup nämo buraminero uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta
biŋam täne. Ude tänero upäŋkaŋ Kristotä baga man täŋo bäräpi u nintä
terak nanik ketäreŋkuk. U Anutu täŋo kokwawak nintä yäpnaŋipäŋ ninta
yäŋpäŋ kotaŋkuk. Unitawä man kubä ŋode kudän täwani; Anutu täŋo
kokwawakitä äma päya terak däpmäŋ-pewä wädäk täkaŋ uterak ärok täyak.
14 Kristotä ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Bänep iron Anututä
Abrahamta imikta yäŋkehärom taŋkuko uwä Kristo Jesu terak guŋ äbottä
täga yäpneŋ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yäŋkehärom taŋkuko u
imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yäŋ-kehäromtak man

15 Eruk notnaye man ŋo äma nininken täktäknin terak wohutpäŋ man
wärani ŋode yäwayäŋ; Äma ätutä imaka kubä täkta yäŋpäŋ-nadäŋkaŋ bänep
nadäk-nadäk kubägän peŋpäŋ yäŋkehärom täneŋ. Eruk ude täneŋopäŋ
äma kubätä yäŋkehäromtak man topneŋo uterak kodaki kubä täga
nämo yäpurärärek ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämo täŋpipiwek.
Täŋpäkaŋ Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uwä udegän. 16 * Anutu
täŋo man kudän täwani terak ŋode danik täkamäŋ; Yäŋ-kehäromtak man
Anututä bian yäŋkuko unitäŋo bureni uwä Abrahamkät nanakita biŋam
yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani
kubätagän yäyak. Täŋpäkaŋ orani kubägän uwä wäpi Kristo u. 17 *
Eruk, man u mebäri ŋodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak
iron säkgämän nimikta yäŋkehäromtak man yäŋkuk. Eruk, obaŋ 430 ude
täreŋirän mädeni käda baga man uwä ahäŋkuk. Unita ŋode nadäwut; Baga
man mäden-inik ahäŋkuko unitä yäŋkehäromtak man intäjukun ahäŋkuko
unitäŋo bureni pewä ahäkta kädet täga nämo täŋpipiwek. Nämoinik! 18 *
Ironi u baga man iwat-iwat kädet terak täga yäpnero u täŋpäwä, eruk

---

* **3:10:** Lo 27:26 * **3:11:** Rom 1:17; Gal 2:16 * **3:12:** Rom 10:5 * **3:13:** Rom 8:3; 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23 * **3:16:** Apos 7:5 * **3:17:** Kis 12:40 * **3:18:** Rom 4:14, 11:6

yäŋkehäromtak man yäŋkuko u imaka jopi kubä täŋpek. Upäŋkaŋ Abrahamtä Anutu täŋo ironi u yäŋkehäromtak mani terak yäpuk, baga man terak nämo yäpuk.

19 * Eruk, baga man ima mebärita ahäŋkuk? Uwä ŋode; Anututä yäŋkehäromtak man Abrahamta yäŋ iminŋpäŋä u mädeni käda waki täktäk täŋo mebäri kwawak pewän ahäkta yäŋpäŋ baga man u pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ baga man iwat-iwat kädet u kadäni käroŋi itta nämo nadäŋkuk. Nämo, u it yäpmäŋ kuŋtäyon Nanak bian ahäkta Abrahamta yäŋkehäromtak man yäŋ iminŋkuko unitä kwawak ahäŋirän kaŋ paorän yäŋ nadäŋkuk. Ba ŋodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni käroŋi itta uyaku, Anututä Mosesta u ini keran imän. Upäŋkaŋ ude nämo täŋkuk. Nämo, u aŋeroniyeta yämänkaŋ unitä päpä bämop äma, Moses u keri terak peŋkuŋ. 20 Täŋpäkaŋ imaka bureni, Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uwä aŋero terak ba bämop äma kubä terak nämo ahäŋ yämiŋkuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahäŋkuk.

21 * Eruk, ude unita ŋode täga yäne? Baga man uwä yäŋkehäromtak man Anututä bian yäŋkuko unitäŋo iwan? Nämoinik! Anututä ämawebe irit kehäromita biŋam yepmakta baga man nämo pewän ahäŋkuŋ. Nämo, baga man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe baga man iwarani uwä Anutu iŋamiken siwoŋi iräm. 22 * Upäŋkaŋ ude nämo. Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Ämawebe kuduptagän momita watä piä täŋpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänayäŋ täkaŋ unita yämikta yäŋkehärom taŋkuko u baga man iwatpäŋ täga nämo yäpneŋ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkaŋ unitägän täga yäpneŋ. 23 * Täŋpäkaŋ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumäŋirän baga mantä nin topmäŋpäŋ nipmäŋ ririrän it yäpmäŋ äbäŋitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahäŋkuk. 24 * Unita baga man uwä watä piä ŋode täŋ nimikta yäwani; Nin Manbiŋam Täga u nadäkinik täŋitna Anututä siwoŋi ämawebe yäŋtäreŋ nimekta baga man unitä nimagut yäpmäŋ äbätäŋgän Kristoken nipmaŋkuk. 25 Eruk apiŋode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahäŋ patkuko unita nin baga man täŋo gämori-ken wari nämo itkamäŋ.

Anutu täŋo nanakiye bureni

26 * Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uterak Anutu täŋo nanakiye ahäŋkuŋo itkaŋ. 27 * Ume yäpmäŋpäŋ Kristo-kät kowat kwasikorän täŋkuŋo uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äroŋkuŋ. 28 * Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guŋ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täŋpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkaŋ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentäŋpäŋ kubägän-inik itkaŋ. 29 * Bureni-inik! In Kristo täŋo tawaŋken itkaŋ u täŋpäwä, eruk Abraham täŋo nanakiye bureni-inik täkaŋ unita Anututä bian imaka Abrahamta yäŋkehäromtaŋ iminŋkuko u bureni-inik api kaŋ-ahäneŋ.

---

* **3:19:** Rom 5:20; Apos 7:38 * **3:21:** Rom 8:2-4 * **3:22:** Rom 3:9-19; Rom 11:32 * **3:23:** Gal 4:3 * **3:24:** Rom 10:4 * **3:26:** Jon 1:12 * **3:27:** Rom 6:3, 13:14 * **3:28:** Rom 10:12; 1Ko 12:13 * **3:29:** Rom 4:13

4

1 Man yäyat u yäŋkwawa takta man wärani kubä ŋode yäwa; Äma kubä täŋo nanaki, nanitä kumäŋirän nani täŋo tuŋumi u korewekta yäwani. U kuduptagän korewekta yäwani upäŋkaŋ nanak täpuri ririrän nani kumbeko uwä nani täŋo tuŋum jop täga nämo yäpek. Nämo, nani täŋo piä watä ämaniyetä itneŋo udegän irek. 2 U nanak täpuri ririrän nanitä nanaki u kaŋiwatta äma iniŋ kirewani u gämori-kengän kuŋarek. U gämori-kengän it yäpmäŋ kuŋtäŋgän kadäni nanitä bian peŋ imani u ahäŋirän täga yäpek. 3 * Eruk, nintä terak udegän pätak. Bian-inik bänepnintä nanak paki ude kuŋatpäŋ kome täŋo imaka jopi-jopi unita watä piä täk täŋkumäŋonik. 4 Täŋpäkaŋ kadäni Anututä ini iwoyäŋkuk-ken ukenä nanaki-inik u pewän äpuk. Pewän äpä komen webe kubätä bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ Juda äma, baga man iwarän täwani ude itkuk. 5 * Ude itkuko uwä ämawebe baga man iwarän täwani nin nimagutpäŋ nipmaŋpän Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itneta täŋkuk.

6 * Eruk, nin unitäŋo nanakiye bureni-inik itkamäŋ yäŋ niwoŋärekta Anututä Kudupi Munapiki bänepnin-ken peŋ nimiŋkuk. Peŋ nimiŋkuko itkaŋ Munapik unitä täŋpewän Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋ Nan! Nan! yäŋ iwet täkamäŋ. 7 * Kädet ude täk täkamäŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; Nin piä watä äma jopi ude wari nämo itkamäŋ. Nämoinik! Anututä täŋpewän iniken nanakiye bureni-inik ude itkamäŋ. Ude itkamäŋ unita imaka tägatäga Anututä nanakiyeta biŋam peŋ yämani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

8 * Bian in Anutu täŋo mebärini nämo nadäŋpäŋ unita imaka jopi u anutu yäŋ yäwerani unita watä piä täŋ yämik täŋkuŋ. Upäŋkaŋ imaka uwä Anutu bureni nämo. 9 Täŋ, apiŋo in Anututa nadäŋpäŋ Anututa not täŋ imik täkaŋ. Etäŋ goret yäyat. Bureni ŋode yäwa tägawek; Anutu in tabäŋpäŋ nadäŋkaŋ not täŋ tamik täyak. Eruk ude unita imata kome täŋo imaka jopi-jopi, kehäromini nämo u äneŋi not täŋ yämiŋpäŋ yämagutkaŋ? Unita watä piä äneŋi täŋ yämikta nadäŋpäŋ ude täkaŋ ba? 10 * In Anututä nibäwän tägawut yäŋpäŋ kadäni ŋodewanita baga peŋpäŋ iwaräntäk täkaŋ; Kepma wäpi biŋam ikek, komepak kodaki ba obaŋ kodaki täŋo orekirit unita nadäŋirä ärowani inide kubä täk täkaŋ. 11 Kädet ude täŋirä näkŋo piäna bämopjin-ken täŋkuro unitä jopi ude täŋpek yäŋ yäŋkaŋ nadäwätäk täk täyat.

12 Notnaye, näk täŋkentäŋ tamikta in bumik äworeŋpäŋ bämopjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ŋode yäŋapitat; Nadäk näkä iŋitpeŋ kuŋat täyat udegän nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Bok itkumäŋ-ken uken näka goret kubä nämo täŋ naminkuŋ. Nämo! 13 * Ŋodeta juku piwut; Mämärem Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ täwetkuro uwä näk käyäm mebäri kubätä nepmäŋit-pewän inken itpäŋ manbiŋam u täwetkut. 14 Kadäni ugän gupnaken wakiinik nadäŋkuro unitä inta bäräpi taminkuk. Upäŋkaŋ in näka gaŋani nadäŋpäŋ mäde nämo ut naminkuŋ. Nämo, Anutu täŋo aŋero kubä imagutneŋo ude bumik nämagutkuŋ. Ba Kristo Jesu ini imagutneŋo ude täŋ naminkuŋ. 15 Unita jide? Kadäni uken oretoret pähap nadäŋpäŋ

---

* **4:3:** Gal 3:23; Kol 2:20 * **4:5:** Gal 3:13 * **4:6:** Rom 8:15-16 * **4:7:** Rom 8:17; Gal 3:29 * **4:8:** 1Ko 8:4-6 * **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16 * **4:13:** 1Ko 2:3

imaka imaka pidämigän täŋ namik täŋkuŋopäŋ oretoretjin u apiŋo de itak? Kadäni uken näk täŋkentäŋ namikta gäripi pähap nadäŋpäŋ injinken dapunjin dätpäŋ näka naminayäŋ bumik täŋkuŋ. 16 * Ude täŋkuŋopäŋ apiŋo jide? Näkä man bureni täwet ahätat unitä täŋpewän näka iwan täŋ namikaŋ ba?

17 Notnaye, nadäkaŋ? Äma baga man kädet iwaräntäkta täwet täkaŋ uwä gup-tägän not taŋi täŋ tamik täkaŋ upäŋkaŋ bureni täŋkentäŋ tamikta nadäŋkaŋ nämo yäk täkaŋ. Nämo, ude täŋpena Pol kakätäŋpeŋ nintagän gäripi nadäŋpäŋ niwarut yäŋkaŋ täk täkaŋ. 18 Eruk, imaka täga kubäta gäripi nadäneŋo uyaku täga. Näk inkät irira ba inkät nämo irira udegän täneŋ. 19 O nanaknaye bureni-inik, inta yäŋpäŋ komi pähap, webetä nanak bäyanayäŋ yäŋkaŋ nadäk täkaŋ ude äneŋi nadätat. Komi ude nadäŋ yäpmäŋ kuŋtäyiwa Kristo täŋo irit kuŋat-kuŋari ba täktäki unitä inken kaŋ tokŋeŋ parän. 20 Inkät bok itne yäŋ nadätat upäŋkaŋ butewaki, apiŋo inkät nämo itkamäŋ. Bok itpäŋ yäwänä man kwini terak yäpä-siwoŋtak man täga täwetet. Wära! Kädet jide upäŋ iwatkaŋ api täŋkentäŋ tamet yäŋ nadäŋkaŋ inta nadäwätäk pähap täŋ itat!

Haga kenta Sara terak man wärani yäwani

21 Ai, in baga man täŋo gämori-ken kuŋatta gäripi nadäk täkaŋ u täwet yabäŋira mebäri näwerut; Anutu täŋo baga man kudän täwanitä ŋode yäyak u nämo nadäkaŋ ba? 22 * U ŋode yäyak; Abraham täŋo nanaki yarä. Kubä uwä piä watä webe jopi wäpi Haga unitä bäyaŋkuk. Täŋpäkaŋ kubäwä webeni bureni Sara unitä bäyaŋkuk. Sara uwä webe komi piä terak nämo irani u wäp biŋam ikek. 23 * Täŋpäŋ nanak watä piä webe unitä bäyaŋkuko u ämawebetä nanak bäyakta piäni täk täkaŋ kädet uterak bäyaŋkuk. Täŋpäkaŋ webe wäp biŋam ikektä bäyaŋkuko uwä Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uterak ahäŋkuk. 24 * Man unitäŋo kukŋini ŋode pätak; Webe yarä uwä topmäk-topmäk man mebäri yarä täŋo wärani ude itkamän. Topmäk-topmäk kubä Sainai pom terak ahäŋkuko unitäŋo wärani uwä Hagatä itak. Topmäk-topmäk unitä nanak pewän ahäk täkaŋ uwä piä watä äma jopigän. 25 Haga uwä Sainai pom Arebia komeken itak unitäŋo wärani kubä. Ba Jerusalem apiŋo itak unitäŋo wärani kubä. U imata, Jerusalem nanik ämawebe uwä man Sainai pom terak ahäŋkuko unita watä piä täŋpani, ba nanakiye imaka, udegän täk täkaŋ. 26 * Täŋpäkaŋ Jerusalem mebäri kubä punin unu itak. Uwä Sara, webe wäpi biŋam ikek ude. Uwä nadäkinik täŋpani nin täŋo meŋnin pähap. 27 Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Webe äruŋ itan u oretoret täyi!
Nanak bäyak-bäyak täŋo komi nämo nadätan unita kap teŋpäŋ oretoret gera yäyi!
Imata, webe äpitä iwat kirewanitä webe äpi nikek irepmitpäŋ nanak bumta api bäyawek yäk. *Ais 54:1*

28 * Eruk notnaye, in uwä Aisak ude, nanak Anutu täŋo yäŋkehäromtak man terak ahäwani. 29 Täŋpäkaŋ nanak nädapitä nanak pewä ahäk-ahäk kädet terak ahäŋkuko unitä nanak Munapik terak ahäwani unita komi

* **4:16:** Amo 5:10 * **4:22:** Stt 16:15, 21:2 * **4:23:** Rom 9:7-9 * **4:24:** Rom 8:15; Gal 5:1 * **4:26:** Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2,10 * **4:28:** Rom 9:7; Gal 3:29

imik täŋkukonik. Täŋpäkaŋ apiŋo kädet udewanigän bämopjin-ken itak. 30 * Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak; Watä piä webe u nanaki bok yäwat kirewut! Watä piä webe unitäŋo nanaktä webe wäp biŋam ikek unitäŋo nanak täŋo tuŋum, nanitä peŋ imani u täga nämo korewek. 31 * Unita notnaye, man unita ŋode nadäwut; Ninä watä piä webe unitäŋo nanakiye nämo. Nämoinik, ninä webe wäpi biŋam ikek unitäŋo nanakiye.

5

Baga man gämori-ken nämo itne

1 * Eruk apiŋo nin imaka kubä täŋo komi piä terak nämo it täkamäŋ. Nämoinik, Kristotä komi piä u gänaŋ nanik nimagutpäŋ nipmaŋkuk. Unita in kehärom taŋpäŋ itkot. Äma kubätä äneŋi baga man täŋo komi piäken itta tämagurekta ket nadäŋ täpänek-inik täŋkaŋ itkot. 2 Unita näk Poltä bureni-inik ŋode täwera nadäwut; In äma gupjin moräk madäkta bänepjin ärik täkaŋ u nadäŋ yämiŋirä gupjin moräk madäneŋo uwä Kristo täŋo piäni unitä in täpuri kubä täga nämo täŋkentäŋ tamek. Nämoinik! 3 Eruk äneŋi kwawak ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä Anutu iŋamiken siwoŋi irayäŋ nadäŋpäŋ gupi moräk madäweko uwä, eruk kädet kubä nämo pat imitak, äma u baga man kudup kaŋ iwarän! 4 Bureni, Anutu iŋamiken siwoŋi itnayäŋ nadäŋpäŋ baga man iwat-iwat kädet iwat täkaŋ uwä Kristo mäde ut imikaŋ ubayäŋ. Ba Anutu täŋo orakorakitä täga nämo api täŋkentäŋ tamek.

5 Täŋpäkaŋ Munapiktä bänepnin täŋpidäm taŋirän Anututä nadäkinikninta yäŋpäŋ siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimekta oretoret terak itsämäŋkamäŋ. 6 * Nadäkaŋ? Äma Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ uwä gup moräk madäk-madäk ba gup moräk nämo madäk-madäk unita nadäŋirä imaka jopigän täk täkaŋ. Imaka bureni uwä ŋode; Nadäk-nadäknin kudup Jesu terakgän peŋpäŋ notniyeta gäripi kowat nadäŋ imän täktäk kädet unitäwä imaka bureni-inik täyak.

7 * Bian in Kristo täŋo kädet gäripigän iwat täŋkuŋonik. Ude täk täŋkuŋopäŋ man bureni täŋo kädet u iwaräntäkta netätä taniŋ bitnäŋkuk? 8 Taniŋ bitnäŋkuko u Anutu tämagurani unitä nämo täŋkuk. 9 * Upäŋkaŋ nadäk-nadäk waki täpuri-inik ireko unitäwä äma mäyap täŋpän waneŋ, yis täpuritä käräga täŋpewän taŋi tokŋeweko ude. 10 * Täŋpäkaŋ in ba näk Ekänita nadäkinik täk täkamäŋ unita inta ŋode nadätat; Nadäk inigän kubä nämo api iŋitneŋ. Näkŋo nadäk ŋogänpäŋ api iŋitpäŋ iwarän täneŋ yäŋ nadätat. Täŋpäŋ netä kubätä nadäk-nadäkjin u täŋpän wakaŋ u nämo nadätat upäŋkaŋ äma uwä waki kädet pewän ahäkaŋ unita kowata gwäki waki api yäpek.

11 * Täŋpäkaŋ notnaye, näka ŋode nadäwut; Täŋyäkŋarani äma bämopjin-ken itkaŋ u näka ŋode yäk täkaŋ; Pol uwä gup moräk madäkta nintä yäk täkamäŋ udegän yäk täyak yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ man u bureni nämo, jopi! U bureni täŋpäwä Juda äma u imata näka kokwawak pen täk täkaŋ? Ba u bureni täŋpäwä äma uwä näka bänep täga nadäŋpäŋ päya kwakäpta yäŋpäŋ man yäŋahäk täyat unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepi täga nämo täŋpä waneŋ. 12 Eruk, äma nadäk-nadäkjin täŋpäwak täkaŋ unita ŋode yäwa; Ude

* **4:30:** Stt 21:10; Jon 8:35 * **4:31:** Gal 3:29 * **5:1:** Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10 * **5:6:** 1Ko 7:19; Gal 6:15 * **5:7:** Gal 1:6 * **5:9:** 1Ko 5:6 * **5:10:** Gal 1:7; 2Ko 11:15 * **5:11:** 1Ko 1:23

täk täkaŋ uwä gupi morämk ugän nämo madänenŋ. Nämo, gupi kudup madäŋ däknŋeŋ täŋpä kwäpäŋ komi nadäwut!

13 * Täŋpäkaŋ notnaye inä Anututä baga man täŋo komi piäken nämo itta yäŋpäŋ tämagutkuk. Ude unita ŋode nadänenŋ; Apiŋo baga man täŋo topmäk-topmäk terak nämo itkamäŋ unita bänep biani täŋo täktäk waki täga täne yäŋ nämo nadänenŋ. Nämoinik! Ŋode täneŋ; Gäripi kowata kowata nadäŋpäŋ watä piä kowata kowata täneŋ. 14 * Unita ŋode nadäkaŋ? Man täpuri ŋonitä baga man kudup uwäk täyak; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäŋpäŋ iron täŋ imen yäk. 15 Unita jukuman ŋode täwetat; In aŋ ägwäritä-yäŋ yäŋ-awätpäŋ iwan kowata kowata täk täkaŋ u pen täŋpäŋä ket nadäŋkaŋ; Injin-tägän kowat täŋpä wawän täŋpäŋ kudup paotneŋta nadäŋkaŋ!

Munapik täŋo nadäk tawaŋgän iwatne

16 * Unita ŋode täwetat; In Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak pen kuŋatnayäŋ täŋo uwä bänep biani täŋo nadäŋ gärip waki u nämo api iwat täneŋ. 17 * U imata, bänep biani täŋo gäripkät Munapik täŋo gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk täkamän. Yarä uwä iwan ude täkamän unita imaka bureni täkta gäripi nadäk täkaŋ u nämo iwatpäŋ täk täkaŋ. 18 * Täŋpäkaŋ Munapiktä irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irayäŋ täko uwä baga mantä komi piäken täga nämo api tepmaŋpek.

19-21 * Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkaŋ uwä kwawak ŋode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära oraŋ yämik-yämik, ämik gäräm ba äma täŋpäwak kädet, kokwawak täŋpäŋ duŋ-wewek täktäk, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip, täŋ-pänapäna, wäpi biŋam yäpmäkta närepmirek gärepmirek, äbot duŋ-weŋpäŋ ini-ini itkaŋ yäŋawät-awät täktäk, ba närepmitak yäŋkaŋ yäŋ-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap teŋpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkaŋ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneŋi ŋode täwetat; Äma kudän udewani täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api äroneŋ.

22-23 * * Täŋpäkaŋ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä ŋode; Bänep iron täktäk, oretoret täŋpäŋ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänaŋ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän peŋpäŋ kuŋat-kuŋat, ämawebe iŋamiken äpani kuŋat-kuŋat ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni itpeŋ kuŋat-kuŋat. Kudän udewani täkta baga man kubätä baga nämo peŋkiretak. 24 * Unita nadäkaŋ; Kristo Jesuta biŋam täŋpani ämawebetä bänep biankät unitäŋo täktäki ba nadäŋ gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumäŋpäŋ paotkuk. 25 * Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiŋkuko unita Munapik unitäŋo nadäk tawaŋ ugän iwat täkäna! 26 * Unita notnaye, nininta nadäŋitna ärowani-inik nämo täŋpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek täŋpäŋ notniye täŋo bänepi nämo täna waneŋ.

6

Täŋkentäk kowata kowata täkta man

* **5:13:** 1Pi 2:16 * **5:14:** Mat 5:43; Rom 13:9 * **5:16:** Rom 8:4; Gal 5:25 * **5:17:** Rom 7:15-23; 1Pi 2:11 * **5:18:** Rom 6:14, 8:14 * **5:19-21:** 1Ko 6:9-10 * **5:22-23:** Efe 5:9 * **5:22-23:** 1Ti 1:9 * **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5; 1Pi 2:11 * **5:25:** Rom 8:4 * **5:26:** Plp 2:3

1 * Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täŋirän kaŋpäŋä noriye
Kudupi Munapik täŋo nadäk ikektä bänep kwini terak imagutpäŋ yäpä-
siwoŋtaŋ iminеŋ. Täŋpäkaŋ injin imaka täŋyabäk-ken mänеŋo udeta
watäni ket itkaŋ. 2 * Täŋkaŋ bäräpi injin kubäkubä täŋo u täŋkentäk-kentäk
terak buraminеŋ. Ude tänayäŋ täŋo unitäwä Kristo täŋo baga man u api
buraminеŋ. 3 Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek nämo upäŋ wäpna
biŋam nikek yäŋ nadäŋpäŋ gupi yäpmäŋ äroweko uwä inita täŋikŋarani ude
täŋpek.
4 * Täŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäŋ akukta äma ätu täŋo täktäki-kät
gäkŋaken ukät peŋ kentäŋpäŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näkä yärepmitat yäŋ
nämo nadäwen. Nämo, äma kubäkubätä iniken täktäki waki ba täga u
yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋpäŋ nadäk tänеŋ. Täga täro yäŋ nadäŋpäŋä eruk
inita oretoret täga nadäwek. 5 * Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken
iniken unitäŋo bäräpi kotanеŋ.
6 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täŋpanita ironjinta
tuŋum pat tamikaŋ uken nanikpäŋ täŋkentäŋ yäminеŋ.
7 Notnaye, siwoŋi ŋode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri
jidewanipäŋ piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda
udegän ahäwek. Unita ŋode nämo nadänеŋ; Anutu täga api täŋikŋatne.
Nämo, ude nadänayäŋ täkaŋ uwä injinken bänepjin täŋikŋarani api tänеŋ.
8 U ŋodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täŋo nadäŋ gärip u iwarän
täwayäŋ täko uwä täktäki waki unitä kudup api täŋpänwaŋ iminеŋ. Täŋ,
äma Kudupi Munapik täŋo täktäki iwarän täwayäŋ täko uwä Kudupi
Munapiktä täŋpewän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwek. 9 * Unita täŋkentäk-
kentäk piä täkta gaŋani nadänetawä! Gwäk pimiŋpäŋ ude tänayäŋ tämäŋo
uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api
yäpne. 10 Unita kädet tumäŋ nimiŋiränä äma kuduptagänta kudän täga täŋ
yämik täkäna! Upäŋkaŋ kudän täga u Ekäni täŋo äboriye-ken bureni-inik täk
täkäna!

Jukuman tärek-tärek

11 In ketna kwaiŋirän kudän goret täyat ŋo käkaŋ? U näkŋaken ketnatä
kudän täŋ tamitat. 12 * Nadäkaŋ? Äma in gupjin moräk madäkta peŋ
täwet täkaŋ u Juda noriye iŋamiken gup käda täŋo täktäkta wäp biŋam
ikek itta nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ uwä mebäri kubäta nämo,
u Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unita nadäkinik täŋpäŋ kuŋat
täkaŋ yäŋ yäŋpäŋ komi niminеŋo udeta täk täkaŋ. 13 Upäŋkaŋ äma gup
moräk madäk-madäk kudän täk täkaŋ u baga man kudup säkgämän nämo
iwat täkaŋ. Nämo, u in peŋ täwerirä gupjin moräk madäwäpäŋ uterak
wäpnin biŋam kaŋ yäpna yäŋ nadäŋkaŋ täk täkaŋ. 14 * Upäŋkaŋ nähäwä
imaka unitäŋo biŋam nämo, Ekäninin Jesu Kristo päya kwakäp terak
kumbuko unitäŋo manbiŋam u kubätagän nadäŋpäŋ oretoret täŋpäŋ
nadäkinik täk täyat. U imata, unitäŋo kumäk-kumäkitä täŋpewän imaka
komen ämawebetä nadäŋirä täŋkentäki ude täk täkaŋ, näk unita nadäŋira
jopi-inik täk täkaŋ. Näk kumbani ude irira kome täŋo imaka udewanitä
täga nämo täŋkentäŋ namik täkaŋ. 15 * Äma kubä gupi moräk madäwek ba
nämo madäwek unitä jideka nämo täŋpek. Nämo, imaka taŋi uwä Anututä

* **6:1:** Mat 18:15; Jem 5:19 * **6:2:** Rom 15:1 * **6:4:** 1Ko 11:28 * **6:5:** Rom 14:12 * **6:6:** 1Ko 9:11,14 * **6:9:** 1Te 3:13 * **6:12:** Gal 5:11; Plp 3:18 * **6:14:** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15:** Gal 5:6; 2Ko 5:17

äma u täŋpewän kodaki-inik äworeweko unitä bureni täyak. 16 Eruk, Anutu
täŋo bänep pidäm ba butewakitä ämawebe man kädet u iwat täkaŋ uterak
kaŋ pat yämän. Ämawebe uwä Anutu täŋo äbot bureni.
17 * Eruk yäŋtärek man ŋode yäwa; Ŋonita äma kubätä nadäŋ bäräp äneŋi
kubä nämo namek. Nämoinik, man yäŋahäŋtäŋ kuŋatkut-ken äma keritä
nut täŋkuŋo unitäŋo bärämi gupna-ken itkaŋ unitä näk Jesu Kristo täŋo
piä äma bureni-inik yäŋ yäŋahätak. 18 Täŋpäkaŋ notnaye, Ekäninin Jesu
Kristo täŋo orakorakitä in kudup terak tärek-täreki nämo it täyon. Ugän.

* **6:17:** 2Ko 4:10

Efesus
Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäŋo manbiŋam

1 * Näk Pol, Anutu täŋo nadäk terak Jesu Kristo täŋo aposoro itat. Täŋkaŋ
manbiŋam ŋowä Anutu täŋo kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkaŋ
Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋpäŋ nadäkinik täŋ imik täkaŋ inta kudän
täŋ tamitat. 2 * Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo
orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpumäŋ

3 * Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täŋo Anutu ba Nani u wäpi yäŋpäŋ iniŋ
oretna! U Kristo terak, kunum gänaŋ nanik imaka täga mebäri mebäri,
bänep käda täŋo bumta nimik täyak. 4 * U kunum kenta kome nämo
ahäŋirän nintä iŋamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita
biŋam iwoyäŋkuk. 5 * Ba iniken ironita yäŋpäŋ kunum kenta kome nämo
ahäŋirän Jesu Kristo täŋo piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta
nadäk tawaŋ peŋkuk. U äma kubä täŋo nadäk terak nämo, iniken gärip
ba nadäk terakgän täŋkuk. 6 * Ude täŋkuko uwä nintä bänep ironi inipärik
kubä unita yäŋpäŋ iniŋ oretta täŋkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni
uterak gwäki nämo buŋät nimiŋkuk.

7 * Nadäkaŋ? Kristo täŋo kumäk-kumäki terak nin momi täŋo topmäk-
topmäkken nanikpäŋ piräreŋ nipmaŋpäŋ mominin ärut nimiŋkuk. U uwä
Anutu täŋo iron inide kubä! 8-9 * Iron u bumta-inik buŋät nimiŋkuk!
Ude täŋkaŋ nadäwän tärewäpäŋ imaka Kristo terak ude api täŋpet yäŋ
nadäk tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän ahäŋ nimiŋkuk. Ude
täŋkuko uwä iniken gärip terak täŋ nimiŋkuk. 10 * Nadäk tawaŋ bian-
inik peŋkuko u iniken kadäni siwoŋi-ken bureni pewän ahäwayäŋ täko
uwä ŋode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ täŋ-pewani u kudup
yäpmäŋ päbä kubä-kengän Kristo gämori-ken yepmaŋpän iräkaŋ Kristotä
gwäki ude intäjukun api it yämek.

11 * Täŋpäkaŋ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita
biŋam bian iwoyäŋkuk. Kunum kenta kome nämo ahäŋirän iniken nadäk
tawaŋ iwatpäŋ nin iwoyäŋkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäŋ
imaka imaka kudup täŋpewän ahäk täkaŋ. 12 Ude täŋkuko uwä mebäri
ŋodeta täŋkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täŋkumäŋo nintä
Anutu täŋo täktäki ba wäpi biŋam ärowani-inik u iniŋ oretta iwoyäŋkuk.

13 * Täŋpäkaŋ guŋ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu
täŋo Manbiŋam Täga unitä tämagutkuko unita nadäŋpäŋ Kristota nadäŋ
imikinik täŋkuŋ. Nadäkinik täŋirä Anututä in näkŋata yäŋpäŋ Kudupi
Munapik iniŋ kirekta bian yäŋkehärom taŋkuko upäŋ wären täŋkuk. 14 *
Täŋkaŋ Munapik nimiŋkuko uwä imaka tägatäga ämawebeniyeta kämi
yämikta yäŋkehäromtak man yäwani unitäŋo kädet täwit-täwit. Munapik

---

* **1:1:** Rom 1:1,7; 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1 * **1:2:** 2Ko 1:2; Kol 1:2 * **1:3:** Efe 2:6 * **1:4:** Jon 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:6:** Mat 3:17; Kol 1:13 * **1:7:** Efe 2:7; Kol 1:14,20 * **1:8-9:** Rom 16:25 * **1:10:** Gal 4:4; Kol 1:16,20 * **1:11:** Rom 8:28-29 * **1:13:** Kol 1:4-6; Efe 4:30 * **1:14:** 2Ko 1:22

ude nimiŋkuko unita Anututä nimagut päŋku dubini-ken nipmaŋpän oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamäŋ. Unita täktäki ba kudäni siwoŋi unita wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkäna!

Pol Efesus äbot täŋpanita yäŋapiŋkuk

15-16 * * Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täŋo kudupi ämawebeta iron täŋ yämik täkaŋ unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ inta Anutu-ken bänep täga man yäŋkurotä pen yäŋ yäpmäŋ äbäk täyat. 17 * Kadäni kadäni inta yäŋpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo iniŋ kirewani, Nanin peŋyäŋek mähemi uken ŋode yäŋapik täyat; O Anutu, Munapikka yämiŋiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiŋkaŋ gäkŋo mebäri kwawak pewän ahäŋ yämiŋirän bänepitä gäka nadäkinik kaŋ täŋput.

18-19 * * Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ ŋode imaka, yäŋapik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkjin täŋo yäma dät-pewän tumäŋirän imaka ŋodeta nadäwä tumneŋ; Imaka bureni kämi yäpmäkta yäŋpäbä tepmaŋkuko unitäŋo mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebeniyeta yämikta yäŋkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ŋodeta imaka, nadäwä tumbut yäŋ yäŋpäŋ yäŋapik täyat; Kehäromini, nadäkinik täŋpani ninken piä täk täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä. 20 * Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä iŋitkaŋ Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ kunum gänaŋ yäŋikŋat päŋku keri bure käda teŋkuko u udewanigän.

21 Ude täŋkuko unita imaka kunum gänaŋ itkaŋ, imaka kehäromi nikek, ba wäpi biŋam ärowani nikek, apiŋo itkaŋ ba kämi itnayäŋ täkaŋ u kudup Kristo-tägän intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat täyak. 22 * Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmaŋpäŋ iniken äbotta yäŋpäŋ imaka päke u kuduptagän täŋo gwäki ude irekta teŋkuk. 23 * Täŋpäkaŋ Anututä iniken äbot uwä Kristo täŋo gupi moräki moräki ude ririrä Kristotä gwäki ude it yämitak. Äbot täŋpani unitä päŋku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täŋirä Kristotä imaka kudup unita yabäŋ yäwat piä täk täyak.

2

Kristo terak äneŋi kodak täŋkumäŋ

1 * Bian in momijin ba peŋawäkjintä täŋpewän mäjojin kumbani ude itkuŋ. 2 * Ude itkaŋ kome ŋonitäŋo nadäŋ gärip waki kädet u iwarän täŋkuŋ. In aŋero äbot waki, punin it täkaŋ unitäŋo intäjukun ämani täŋo mani buramik täŋkuŋonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkaŋ u yabäŋ yäwatkaŋ kädet waki täkta peŋyäwet täyak. 3 * Bureni, bian nin imaka, unitä tawaŋken itkaŋ gupnin täŋo nadäŋ gärip däpmäŋ tärekta nadäŋpäŋ unita watä piä täk täŋkumäŋonik. Ude täŋitna ämawebe päke u udegän, Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta yäwani ämawebe ude itkumäŋ.

4-5 Täŋpäŋ peŋawäknin unitä nidäpmäŋ-pewän mäjonin kumbani ude itkumäŋo upäŋkaŋ Anututä bänep iron pähap täŋpäŋ, butewaki taŋi nadäŋ nimiŋkuko unita Kristo-kät bok täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk. Bureni-inik!

---

* **1:15-16:** Kol 1:4 * **1:15-16:** Kol 1:3; 1Te 1:2 * **1:17:** Kol 1:9 * **1:18-19:** Efe 4:4; Kol 1:12 * **1:18-19:** Kol 1:11 * **1:20:** 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 * **1:22:** Sam 8:6; Mat 28:18 * **1:23:** Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 * **2:1:** Kol 1:21, 2:13 * **2:2:** Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 * **2:3:** Kol 3:6

Anutu täŋo bänep iron unitägän waki keri-ken nanikpäŋ nimagutkuk. 6 * Ude täŋpäŋ Kristo-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ yabäŋ yäwat piä bok täkta kunum gänaŋ Kristo dubini-ken nipmaŋkuko itkamäŋ. 7 * Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täŋ nimiŋkuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitäŋo mebäri kadäni kadäni kwawak pewän ahäŋtäŋ kuneŋta ude täŋkuk. 8 * Unita ŋode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täŋo bänep iron unitägän waki keri-ken nanikpäŋ tämagutkuk. U intä imaka kubä täŋirä kaŋpäŋ unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep ironta yäŋpäŋ jop tämagutkuk. 9 * Unita äma kubätä iniken wäpi biŋam täga yäpmäŋ akunaŋi nämo. U imata, intä piä täŋirä unita yäŋpäŋ nämo tämagutkuk. 10 * Nadäkaŋ? Nin Anutu täŋo ket kudän, Kristo Jesu terak ämawebe kodaki ude pewän ahäwani. Upäŋkaŋ ude jop itta nämo nipmaŋkuk. Nämo, u kädet tägatäga nintä täkta uku bian iwoyäŋ nimiŋkuko u täkta yäŋpäŋ nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

11-12 * * Eruk, guŋ äbotken ahäwani in ŋode nadäwut; Juda äbottä inita gupnin moräk madäwani yäŋ yäŋpäŋ intawä gupjin moräk nämo madäwani yäŋ täwerani. (Upäŋkaŋ gup moräk madäk-madäkta yäk täkaŋ uwä äma täŋo gup kädatagän.) Täŋpäkaŋ inä Kristo-kät nämo kentäwani ude itkuŋ. Ba Isrel kome mähem nämo unita topmäk-topmäk kubägän Anututä iniken Juda ämawebe-kät täŋkuko u in unitäŋo moräki nämo. Ba imaka ämawebeniyeta yämikta yäŋkehärom taŋkuko u imaka, nämo yäpmäkta yäwani. In Anutujin nämo, ba imaka täga kubä kämi yäpmäkta biŋam nämo itkuŋ. 13 * Bian, Anutu dubini-ken nämo, ban itkuŋo upäŋkaŋ apiŋo Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ itkaŋ unita Kristo täŋo kumäk-kumäkitä tämagut pabä Anutu dubini-ken tepmaŋkuko itkaŋ. 14 * Täŋkaŋ Kristotä ini Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, u bämopnin-ken bänep kwini terak irit kädet pewän ahäŋ nimiŋirän äbot kubägän ude itkamäŋ. Bian ninin pärik-pärik it täŋpani upäŋkaŋ Kristotä bämopnin-ken baga parirän iwan kowata kowata täŋpeŋ kuŋatkumäŋo u kwinit maŋpän kuŋkuŋ. 15 * U äbot yarä u näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ äbot kodaki kubägän ahäwän yäŋpäŋ kumäk-kumäkitä Moses täŋo baga man ba Juda täŋo baga täpuri täpuri kudup kwinit täŋpän kuŋkuŋ. Ude täŋirän bänep kubägän irit kädet ahäŋkuk.

16 * Täŋpäŋ Kristo u, päya kwakäp terak kumbuko uniterak iwan kädet bämopnin-ken itkuko u kwinit täŋpän kuŋirän gup kubägän ude ahäŋkumäŋ. Ude täŋkuko unita äbot yarä uwä Anututa iwan ude täŋpanipäŋ äneŋi nimagut päbä dubini-ken nipmaŋkuk. 17 * Täŋpäkaŋ Kristo unitä päbä ämawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nämo irani in manbiŋam täga ŋode niwetkuk; Iwan kädet paotak. Anutu-kät bänep kubägän irit kädet pewa ahäkaŋ yäk. 18 * Unita Kristo uterakgän ämawebe kudup, Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, Munapik kubä unitägän täŋkentäŋ nimiŋirän Anutu nanin-ken yäŋapik man täga yäk täkamäŋ.

---

* **2:6:** Kol 2:12 * **2:7:** Efe 1:7 * **2:8:** Jon 4:10; Hib 6:4 * **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10:** Tai 2:14 * **2:11-12:** Efe 5:8 * **2:11-12:** Kol 1:21; Rom 9:4; 1Te 4:13 * **2:13:** Kol 1:20 * **2:14:** Ais 9:6; 1Ko 12:13; Kol 2:14 * **2:15:** 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 * **2:16:** Sek 9:10 * **2:17:** Ais 57:19 * **2:18:** Efe 3:12

19 * Mebäri unita apiŋo guŋ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik
nämo itkaŋ. Komejin inigän nämo, Anutu täŋo kudupi
ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkaŋ. Ba Anutu täŋo kudupi
ämawebe ukät koŋ kubägän ude täŋpäŋ itkaŋ. 20 * Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani in uwä
eŋi Anututä täŋpani ude bumik. Uwä ŋode; Nin aposoro-kät profetpäŋ
eŋi unitäŋo bek ude äneŋtäŋ kuŋkuk. Täŋkaŋ bek bämopi udetawä Kristo
Jesupäŋ äneŋkuk. 21 * Unita Kristotä eŋi unitäŋo kujari kudup kubägän
pädät täŋpäŋ yepmaŋ irirän säkgämän ahäŋpäŋ kudupi yot, Ekänita biŋam
ude täŋ itak. 22 * Täŋpäkaŋ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ
ririrä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmaŋpän iniken kudupi yot
täŋ itak ude ririrä Kudupi Munapiki terak eŋi u gänaŋ it täyak.

3

Poltä guŋ äbotken piä täŋkuk

1 * Mebäri unita Pol näkä guŋ äbotken nanik inta yäŋpäŋ Jesu Kristo
täŋo manbiŋam yäŋahäŋira komi eŋiken nepmaŋkuŋo itat ŋo. 2 * In
täŋkentäŋ tamikta Anututä iron täŋpäŋ piä naminŋkuko unita nämowä
nämo nadäkaŋ! U nadäkaŋ yäŋ nadätat. 3 * Täŋkaŋ iron Anututä
naminŋkuko uwä ŋode; Nadäk tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän
ahäŋ naminŋkuk. 4 Unitäŋo manbiŋam kudän täŋ tamitat ŋo daniŋkaŋ
uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täŋpet yäŋ nadäk tawaŋ käbop
peŋkuko unita nadäwa tumäk täkaŋ uwä in imaka, api kaŋpäŋ nadäwä
tumneŋ. 5 Nadäk tawaŋ u Anututä ämawebe bian itkuŋo u kwawak
nämo pewän ahäŋ yämiŋkuk. Upäŋkaŋ apiŋo Kudupi Munapik terak
Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän
ahäŋ nimikaŋ. 6 * Täŋpäkaŋ nadäk tawaŋ käbop patkuko uwä ŋode;
Manbiŋam Täga unitä guŋ äbotken nanik in tämagut päbä tepmaŋpän nin
Juda nanik-kät gup kubägän ude täkamäŋ. Ude täŋkaŋ nin kudup Anututä
imaka Jesu Kristo terak nimikta yäŋkehärom täwani u kudup yäpmäk
täkamäŋ.

7 * Täŋpäkaŋ näk Manbiŋam Täga unitäŋo watä piä ämani kubä
ude ahäŋkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämo
ude naminŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ naminŋkuk. 8 * Näk Anutu täŋo kudupi
ämawebeniye kudup täŋo äpani-inik ude itat upäŋkaŋ Anututä ironi terak
nadäŋ namikinik täŋpäŋ piä naminŋkuko uwä ŋode; Näk guŋ ämawebe
uken Kristo täŋo imaka imaka tägagämän-inik daninaŋi nämo unitäŋo
manbiŋam yäwettäŋ kuk täyat. 9 * Ba Anutu täŋo nadäk tawaŋ käbop
nanik unitäŋo bureni ude ahätak yäŋ ämawebe kudup nadäwä tumäkta
yäŋahäŋpäŋ yäwet täyat. Nadäk tawaŋ u Anutu imaka kuduptagän täŋpä-
morewani unitä bian umu-kentä käbop peŋkaŋ it yäpmäŋ äbuk. 10 * Ude
täŋkuko uwä kadäni ŋoken aŋero ärowani ba imaka wäpi biŋam ikek punin
it täkaŋ u Anutu täŋo kudupi äboriye yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ ŋode nadäneŋta
täŋkuk; Anutu täŋo nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik! 11 Anututä
ude ahäkta nadäk inide iŋitkuko udegän apiŋo Ekäninin Kristo Jesu täŋo

---

* **2:19:** Efe 3:6; Hib 12:22-23 * **2:20:** Mat 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21:** Efe 4:15-16; Kol 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22:** 1Pi 2:5 * **3:1:** Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 * **3:2:** Kol 1:25 * **3:3:** Efe 1:9-10; Kol 1:26 * **3:6:** Efe 2:13,16-19 * **3:7:** Kol 1:23,25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 * **3:9:** Rom 16:25 * **3:10:** Rom 11:33; 1Pi 1:12

piäni terak bureni pewän ahäkaŋ. 12 * Täŋpäkaŋ Kristo ukät kowat kwasikorän täŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkamäŋ unita Anutu dubini-ken kukta kädet tumäŋ nimiŋirän bätakigän täga kuk täkamäŋ. 13 * Unita näk ŋode peŋ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadäŋpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putärenеŋ. Nämoinik! Komi nadäk täyat unita nadäŋirä intäŋo omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadäŋ nimikinik täk täyak

14 Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täŋkuko unita gwäjiŋ äpmoŋ imik täyat. 15 Uwä äbot kubäkubä kunum gänaŋ itkaŋ ba kome terak itkaŋ unitäŋo nani ude täŋpäŋ wäpi ini-ini yämik täyak. 16 * U gwäjiŋ äpmoŋ iminpäŋ inta yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkaŋ-ken u nanikpäŋ intä kehäromigän itta Kudupi Munapik tewän äpäŋpäŋ bänepjin täŋkehärom täyon. 17 * Munapiktä ude täŋ-kehäromtaŋ taminirän nadäkinikjintä Kristo imagut päŋku tewä bänepjin-ken iritinik täyon. Ba ŋode imaka yäŋapik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkaŋ täŋpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ u kädet uterakgän täk täkot. 18-19 * * In ude täŋit Anutu täŋo kudupi ämawebe päke ukät Kristo täŋo iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäŋo mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yäŋpäŋ yäŋapik täyat. Kristo täŋo iron u äpmoŋpani pähap, täga nämo nadäwä tärenaŋi upäŋkaŋ u kaŋ kaŋpäŋ nadäwä tumbut yäŋ yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik täyat. Ude kaŋpäŋ nadäwä tumäŋirä Anututä iniken mebärini tokŋek pätak uwä inken udegän tokŋek päton.

20-21 * Unita Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biŋam yäŋpäŋ tärek-täreki nämo iniŋoret täk täkäna! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamäŋ ba unita yäŋapik täkamäŋ u irepmitpäŋ bumta täga täŋpek.

4

Äbot täŋpani uwä Jesu täŋo gupi ude

1 * Näk Pol, Ekänita watä piä täŋ imik täyat unita yäŋpäŋ komi eŋiken itkaŋ man täwerayäŋ täyat ŋonita nadäkinik täneŋ; Anututä inita biŋam yäŋpäbä tepmaŋpäŋ kädet ude kaŋ iwarut yäŋpäŋ täwetpäŋ täwoŋäreŋkuko udegän gwäk pimiŋpäŋ kaŋ kuŋarut. 2 * Kädet uwä ŋode; In äbot täŋpani notjiye gämori-ken itkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kwini ba bänep äpani terak irit täŋo kädet iwatpäŋ bänep ironjin kwawak peŋkaŋ täŋkentäk kowata kowata täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 3 * Imata, inä Kudupi Munapik täŋo bänep kwinitä topmäŋpäŋ äbot kubägän tepmaŋpani itkaŋ unita. Ude itkaŋ unita ehutpäŋ bänep kwini uterak bänep kubägän täŋpäŋ itta piäni pen täk täkot. 4 * Unita in ŋode nadäwut; Äbot bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä iwoyäŋ nimani u udegän, bureni kubägän itak. 5 * Ba Ekäni bureni kubägän itak,

* **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16 * **3:13:** Kol 1:24 * **3:16:** Kol 1:11 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 * **3:18-19:** Kol 2:2 * **3:18-19:** Kol 2:10 * **3:20-21:** Kol 1:29 * **4:1:** Efe 3:1; Kol 1:10 * **4:2:** Kol 3:12-13 * **4:3:** Kol 3:14-15 * **4:4:** Rom 12:5; Efe 2:16,18 * **4:5:** Jon 10:16

ba nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärät-tagän. 6 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän täŋo Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. Ini kubä-tägän ämawebe päke unita intäjukun täŋ yämik täyak. Täŋkaŋ ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.

7 * Upäŋkaŋ äbot täŋpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmäŋ daniŋpäŋ kubäkubä nimik täyak. 8 * Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo man kudän terak ŋode pätak;

U iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkinik täŋpäŋ punin-inik unu äroŋkuk.
Äroŋpäŋ ämawebe kubäkubäta iron yämiŋtäŋ kuŋkuk. *Sam 68:18*

9 * Eruk, man biani uterak man "äroŋkuk" unitä ŋode niwoŋäretak; Intäjukunä Kristo u kome terak ŋo äpuk. 10 Täŋpäkaŋ äma äpuko unitägän äneŋi äroŋkuk. U wäpi biŋamtä komeni komeni, punin terak ba kome terak päke ŋo it morekta nadäŋpäŋ punin-inik, kunum irepmitpäŋ unu äroŋkuk. 11 * Eruk, äma unitägän äbot täŋpani ämawebeta iron ŋode yämiŋkuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyäŋkuk. Ätuwä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäk piä täkta. Ätuwä Anutu täŋo manbiŋam komeni komeni yäpmäŋ kuŋatta. Ätuwä Anutu täŋo kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu täŋo man kädet u yäwetpäŋ yäwoŋärekta iwoyäŋkuk. 12 * Eruk, ima mebärita äma äbot u iwoyäŋkuk? U Anutu täŋo kudupi ämawebeniye täŋpidäm taŋ yämiŋirä unitä täŋkentäk piä mebäri mebäri täneŋta iwoyäŋkuk. Anutu täŋo kudupi ämawebetä ude täŋkaŋ Kristo täŋo gupi, Anutu täŋo äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nikek api itneŋ. 13 * Eruk ämawebe äboriye nin uwä nadäkiniknin tägaŋirä-tägaŋirä nin kudup täŋo nadäkiniknin mebäri kubägän api täŋpek! Ba nin kuduptä Anutu täŋo Nanaki Bureni-inik unita gäripi pähap nadäŋ imiŋpäŋ nadäŋ imikinik uterakgän api täne. Ude tänayäŋ tämäŋo uyaku äma bureni itpäŋ Kristotä itkuko udegän api itne.

14 * Eruk, Kristotä itkuko udegän itkaŋ ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyäwani ude wari nämo api itne. Täŋitna äma man bureni yäŋkaŋ jop manman yäŋpäŋ-yäwoŋärek piä täk täkaŋ unitä yäŋ-nikŋat-pewä nadäk-nadäknin täga nämo täŋkuräk täneŋ. Äma udewani uwä yäŋ-yäkŋarani kädetta mebäri nadäkinik täŋpani upäŋkaŋ unitäŋo jop manman ba yäŋ-yäkŋarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämo wädäŋ täŋpän kuneŋ. 15 Nämoinik, man udewanita juku nämo pene. Täŋ, ninä not kowata kowata täŋpäŋ kuŋat-kuŋat täŋo kädet ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ kuŋatkaŋ Anutu täŋo man bureni ugän yäk täkäna. Ude täŋpeŋ kuŋatkaŋ bänep nadäk-nadäknin, yäkyäknin, irit kuŋat-kuŋatnin u kudup tägaŋpäŋ ämawebe kehäromi nikek ude it täkäna, äbot täŋpani täŋo gwäknin Kristotä it täyak ude. 16 Täŋpäkaŋ Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täŋpani kubäkubä unita intäjukun täŋ nimiŋirän gup kubägän ude täk täkamäŋ. Täŋitna Kristotä gup kubägän u towik täyak. Towiŋirän gup moräk-moräk kubäkubä uwä piä iniken iniken täŋirä gup u iron kädet täŋpeŋ kuŋat-kuŋat ikek kehäromigän tägak täyak.

---

* **4:6:** 1Ko 12:6 * **4:7:** Rom 12:3,6 * **4:8:** Kol 2:15 * **4:9:** Jon 3:13 * **4:11:** 1Ko 12:28 * **4:12:** 2Ti 3:17 * **4:13:** Kol 1:28 * **4:14:** 1Ko 14:20

Irit kuŋat-kuŋat kädet kodaki iwatne

17-18 * * Eruk unita näk Ekäni wäpi terak ŋode peŋ täwetat; In guŋ äbotken naniktä kuŋat täkaŋ ude wari nämo kuŋatneŋ. Unitäŋo nadäk-nadäki u jopigän, bipmäŋ urani udewani. U imaka kubäta nämoinik nadäkaŋ. Imata, man nadäkta bitnäŋpäŋ juku nämo pek täkaŋ. Unita irit täga Anututä iwoyäŋ nimani u täga nämo api koreneŋ. 19 * Nadäŋ-gärip waki u täkta mäyäk kubä nämoinik nadäk täkaŋ. Irit kuŋat-kuŋariken waki kädet u iwattagän gäripi pähap nadäk täkaŋ. Ude täŋirä gäripi inide kubä ahäŋirän kädet waki-wakiinik mebäri mebäri täŋtäŋ kuk täkaŋ.

20 Upäŋkaŋ Kristo täŋo kädet täwetpäŋ täwoŋärewani u udewani nämo. 21 Nämoinik! Ba jide? Manbiŋam bureni Jesuken nanik täwetpäŋ täwoŋärewani unita guŋ täkaŋ? 22 * Man bureni täwetpäŋ täwoŋärewani uwä ŋode; Apiŋo in ämawebe kodaki ude itkaŋ. Bian nadäkinik nämo täŋpäŋ ämawebe biani ude itkuŋ. Ämawebe biani ude itpäŋ unitäŋo bänep ba nadäŋ gärip biani iwarän täŋkuŋo u kakätäwut yäŋ täwerani. Nadäk biani uwä jopi, bänepjin täŋ-täkŋattagän. U iwarän täŋpäŋ waŋpäŋ wakinik tänayäŋ täŋkuŋ. 23 * Unita kädet biani u maŋpä kwäkaŋ mäjojin ba nadäk-nadäkjin kodaki inipärik, tek ude wädäwä ärokta täwetpäŋ täwoŋärewani. 24 * Inä ämawebe kodaki ahäwut yäŋ täwerani. Ämawebe kodaki uwä Anututä täŋpäŋ pewän nadäk-gärip kodaki nikek, ini bumik ude ahäwani. Unitäŋo täktäki uwä siwoŋi kudupi-inik.

25 * Unita yäŋpäŋ in jopman yäkyäk kädet peŋpäŋ man siwoŋi burenigän notjiye-kät kowat yäwän täŋpäŋ kuŋat täkot. Imata, nin gup kubä täŋo moräki moräki ude itkamäŋ unita. 26 * Unita kokwawak nadäŋpäŋä, ket nadäŋkaŋ; Kokwawakka unitä momi täktäk kädet-ken tepmaŋpekta. Unita kokwawakjin u pen nämo nadäŋ yäpmäŋ kuŋatneŋ. Nämo, kome nämo bipmäŋirän kepma ugän peneŋ. 27 Täŋkaŋ Satanta yäma nämo dät mineŋ. 28 * Täŋpäkaŋ inkät nanik äma ätu kubota täŋpani itkuŋo u kubota wari nämo täneŋ. Nämo, tuŋum imaka imaka yäpmäkta piäni ini täŋpäŋ yabäŋ ahäneŋ. Ude täŋpäŋ yäpmäŋkaŋ inita peŋit, äma jäwärita yämiŋit täneŋ. 29 * Täŋpäkaŋ man yäkyäkjin-ken man waki kubä nämo pewä ahäwek. Äma täŋkentäŋ yämikta man ugänpäŋ yäk täneŋ. Ude täŋirä ämatä nadäŋkaŋ säkgämän nadäŋpäŋ bänepi täŋkehärom täneŋ.

30 * Täŋpäkaŋ in Anutu täŋo Kudupi Munapikta nadäŋ bäräp nämo mineŋ. Imata, Anututä näkŋaken ämawebe ude it naminŋirä kadäni pähapken näkŋata biŋam bureni-inik kaŋ yämagura yäŋ nadäŋpäŋ Kudupi Munapik upäŋ inä wären täŋkuk. 31 * Unita inä kädet wakiwaki ŋodewani u kudup peŋ moreneŋ; Iŋam kumät, täŋkubit-kubit, kokwawak, yäŋawät-awät, äma yäŋpäŋ-yebek, ba täŋpäwak kädet mebäri mebäri u nämoinik täneŋ. 32 * Nämo, kädet ŋodepäŋ täga täneŋ; Äbot täŋpani notjiye ätukät not kowata kowata täŋpäŋ bänep kwini terak kubägän kuŋatneŋ. Ude täŋkaŋ notjiye täŋo momi peŋ yämik täkot, Anututä Kristo wäpi terak momijin peŋ taminŋkuko udegän.

---

* **4:17-18:** 1Pi 1:14; Rom 1:21 * **4:17-18:** Efe 2:12 * **4:19:** Kol 3:5 * **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 * **4:23:** Rom 12:2 * **4:24:** Stt 1:26; Kol 3:10 * **4:25:** Kol 3:8-9; Sek 8:16 * **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 * **4:28:** 1Te 4:11 * **4:29:** Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 * **4:30:** Ais 63:10; 1Te 5:19; Efe 1:13-14 * **4:31:** Kol 3:8 * **4:32:** Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13

5

Peŋyäŋek gänaŋ kuŋat-kuŋat

1 * Inä Anutu täŋo nanakiye, bänepi gämäni unita ini it täyak udegän itpeŋ kuŋat täkot. 2 * Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinken iron kädettä intäjukun irek. Iron kädet nintä täkta yäwani uwä Kristotä ŋode niwoŋäreŋkuk; Unitä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ iniken gupi nin täŋkentäŋ nimikta iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä Anututa ärawa käbäŋi säkgämän-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imiŋkuk.

3 * Inä Anutu täŋo kudupi ämawebe unita kubokäret kädet, yabäŋgärip waki ba äma täŋo tuŋumta yabäŋgärip täŋirä Anutu iŋamiken täga nämo täŋpek. Kädet udewanita yäŋpäŋ-nadäk nämoinik täk täneŋ. 4 * Täŋkaŋ man käbäŋi-käbäŋi, me yäkyäk, ba imaka mäyäk ikekta äräpi täktäk u inken nämo ahäwek. Nämo, inäwä Anutu bänep täga man iwet-iwet unitagän yäk täkot. 5 * Täŋkaŋ ŋode unita bureni-inik yäŋ nadäneŋ; Äma kubokäret kädet iwarani, kädet taräki täŋpani ba äma täŋo tuŋumta yabäŋgärip täŋpanitä Kristo ba Anutu täŋo yabäŋ yäwat yewa unitäŋo bureni nämoinik api korenеŋ. Imata, kudän u uwä anutu jopi nadäŋ yämik-yämik kädet ubayäŋ.

6 * Unita äma kubätä kädet waki udewani iwatta bänep ärik-ärik man täwerirän nämo nadäŋ imineŋ. Kädet udewanita Anutu täŋo kokwawaktä äma mani bitnäk täkaŋ-ken api ahäwek. 7 Unita in äma udewani-kät not nämoinik täŋpeŋ kuŋatneŋ. 8 * Nadäkaŋ? In bian bipmäŋ urani ude itkuŋo upäŋkaŋ apiŋo Ekäni-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ unita peŋyäŋek ude itkaŋ. Unita peŋyäŋek nanak ämawebe ude itneŋ. 9 U imata, peŋyäŋektä kädet täga ba kädet siwoŋi mebäri mebäri, ba man bureni yäkyäk kädet u pewän ahäk täkaŋ. 10 * Unita irit-kuŋat-kuŋat Ekänitä gäripi nadäk täyak u kaŋ-ahäkta piäni täk täkot. 11 * Täŋkaŋ bipmäŋ urani täŋo kädettä bureni täga kubä nämo pewän ahäk täkaŋ unita mäde ut iminjpäŋ wakini u kwawak pewä ahäk täkot. 12 Wära! Kädet wakiwaki äma peŋawäk täŋpanitä käbop käbop täk täkaŋ u mäyäk ikek unita näkä kwawak yäŋahänaŋi nämo. 13 * Upäŋkaŋ-peŋyäŋektäwä imaka kudup täŋo täktäki ba mebärini kwawakgän pewän ahäk täkaŋ. 14 * U imata, peŋyäŋektä imaka kudup kwawak pewän ahäkta yäwani. Unita yäŋpäŋ man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Ai! Kumbani komeken däpmon pätkaŋ in apiŋo kodak taŋpäŋ akukot!
Ude täŋirä Kristo täŋo peŋyäŋek intä terak ijiŋ-yäŋeton.

15 Unita irit kuŋat-kuŋatjinta watäni ket itpäŋ kuŋatneŋ. Guŋtä kuŋat täkaŋ ude nämo kuŋatneŋ. Nämo, äma nadäk-nadäk ikektä kuŋat täkaŋ ude itpeŋ kuŋatneŋ. 16 Apiŋo intä Anutu täŋo nadäk kädet u iwaräntäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat kadäni. Imata, apiŋo kadäni wakiken itkamäŋ unita kepma kubä jop nämoinik tärepmirek. 17 * Täŋkaŋ nadäk-nadäkjin

* **5:1:** Mat 5:48 * **5:2:** Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18 * **5:3:** Kol 3:5 * **5:4:** Efe 4:29 * **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * **5:6:** Kol 2:4,8; Rom 1:18 * **5:8:** Efe 2:11,13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * **5:10:** Rom 12:2 * **5:11:** 2Jo 1:11 * **5:13:** Jon 3:20-21 * **5:14:** Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11 * **5:17:** Rom 12:2; Kol 1:9

nämo täŋkuräk täneŋ. Nämoinik, Ekänitä kädet siwoŋi intä iwatpäŋ täkta nadäk täyak u kaŋ-ahäkta piäni täk täkot.

18 * Täŋkaŋ ume komi täŋguŋguŋ täkta taŋi nämo näneŋ. Ude täŋpäŋä irit kuŋat-kuŋatjin api täŋpäwaneŋ. Ude unita ŋode täneŋ; Ume naŋpä tokŋek täkaŋ ude Kudupi Munapik imagurä tokŋek täyon. 19 * Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiye-kät man ŋodewanipäŋ kowat yäwän täk täkot; Anutu iniŋoret kap Sam gänaŋ nanik ba ämatä yäŋtewani, ba kap kodaki Munapiktä bänepjinken pewän ahäk täkaŋ, kap udewani-udewanipäŋ teŋpäŋ bänepjintä Ekäni iniŋoret täkot. 20 * Ude täŋkaŋ Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak imaka imaka ahäŋ nimik täkaŋ u kudupta yäŋpäŋ Anutu Naninta bänep täga man kadäni kadäni iwet täkot.

Nädapi iritta man

21 * Täŋpäkaŋ in Kristo täŋo man buramiŋpäŋ oraŋ imik täkaŋ unita injin udegän, man buramik kowata kowata täŋpeŋ kuŋat täkot. 22 * Eruk webe, Kristota watä piä täŋ imikta yäŋpäŋ inä äpjiye täŋo man kaŋ buramiwut. 23 * U imata, äpitä webeni täŋo intäjukun ude itak, Kristotä gupi, äbot täŋpani waki keri-ken nanik yämagutkuko unitäŋo gwäki itak ude. 24 Unita webeniyetä äpiye täŋo man buramik-inik täneŋ, Anutu täŋo äbottä Kristo täŋo man buramik-inik täk täkaŋ udegän.

25 * Eruk äma, in uwä webejiyeta nadäŋ yämikinik täneŋ, Kristotä iniken äbot nadäŋ yämikinik täŋpäŋ unita gupi iniŋ kireŋkuko udegän. 26 * Kristotä ude täŋkuko u mebäri ŋodeta täŋkuk; Äbot u Anututa biŋam täŋpäŋ kudupi irut yäŋpäŋ iniken manpäŋ umetä-yäŋ ärutpak taŋpäŋ yepmaŋkuk. 27 * U äbot unitä ini iŋamiken säkgämän, kuräki-inik, bäräm bäräm nikek kubäkät nämo, dudumi-inik kaŋ irut yäŋ nadäŋpäŋ ude uwä täŋkuk. 28 U udegän, ämatä iniken gupita gäripi nadäk täkaŋ udegän webeniyeta nadäŋ yämineŋ. Unita äma, webeniyeta gäripi nadäk täkaŋ, äma udewanita ŋode täga nadäne; U iniken gupita gäripi nadäk täkaŋ yäŋ nadäne. 29 Nadäkaŋ, äma kubätä iniken gupita iwan täga nämo täŋpek. Nämo, u watäni itpäŋ ketem towik täkaŋ, Kristotä äboriye watäni itpäŋ yepmäŋ towik täyak udegän. 30 * U imata, nin uwä iniken gupi täŋo moräki moräki unita. 31 * Bureni, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitä näkŋo man ŋo meham täyak; Ämatä miŋiye naniye yabä-kätäŋ päŋku webeni-kät kentäŋpäŋ gup kubägän ude täŋpäŋ api itdeŋ. 32 * Täŋpäkaŋ man kudän ŋo täŋo mebäri uwä äpmoŋpani. Eruk man unitäŋo bureni uwä Kristo-kät äboriye unita yäyat. 33 Upäŋkaŋ äma kubäkubä inta imaka, ŋode yäyak; Injinken gupjinta gäripi nadäk täkaŋ udegän webejiyeta nadäk täkot. Täŋpäkaŋ webe intäwä äyäŋutpäŋ äpjiye oraŋ yämik täkot.

6

Nädamiŋi-nani iritta man

1 * Eruk ironiroŋi, in Ekänita biŋam itkaŋ unita meŋjiye nanjiyeta man buramik täŋ yämiŋirä Anutu iŋamiken siwoŋi täk täyon. 2 * U imata,

* **5:18:** Luk 21:34 * **5:19:** Kol 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20:** Kol 3:17 * **5:21:** 1Pi 5:5 * **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23:** 1Ko 11:3; Efe 1:22 * **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7; Gal 1:4 * **5:26:** Tai 3:5; Hib 10:10 * **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 * **5:30:** 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 * **5:31:** Mat 19:5 * **5:32:** Rev 19:7 * **6:1:** Kol 3:20 * **6:2:** Mat 15:4

Moses täŋo baga man kubä, jukuman ikek intäjukun täyak uwä ŋode; In
meŋjiye nanjiye oraŋ yämineŋ. 3 * Eruk, unitäŋo jukuman uwä ŋode;
Ude tänayäŋ täŋo uyaku säkgämän itkaŋ kome terak kadäni käroŋi api it
yäpmäŋ äroneŋ. *Lo 5:16*
4 * Täŋpäkaŋ meŋnan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadäŋ nämo täŋ
yämineŋ. Ude täŋpäwä inta gäripi nämo nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋ
taminеŋ. Unita kädet siwoŋi iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak
ugänpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋäreŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari yäpä-siwoŋtaŋ yämik
täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

5 * Eruk, äbot täŋpani in ätu äma täŋo piä watä äma jopi kuŋat täkaŋ
inta ŋode yäyat; Piä täŋ yämik täkaŋ unitäŋo mähemita umuntaŋpäŋ oraŋ
yämiŋkaŋ bänep yarä täŋkaŋ nämo, mani buramik täkot. Kristo täŋo mani
buramiŋpäŋ watä piä täŋ imineŋo udegän täŋ yämik täkot. 6 Näk äma
täga yäŋ nadäwän yäŋpäŋ kudän ude piä mähemi iŋamiken ugän nämo
täŋyäkŋatneŋ. Nämo, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak peŋkaŋ Kristota
watä piä täŋ imikamäŋ yäŋ nadäŋpäŋ piä mähemi täŋo man buramik
täneŋ. Anututä kädet udetawä gäripi nadäk täyak. 7 Unita Kristota
täkamäŋ, äma kubäta nämo yäŋ nadäŋpäŋ watä piäjin u oretoret terak täk
täkot. 8 * Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämo api tamek. U
piä täga täk täkaŋ uterak api tamek.
9 * Täŋpäkaŋ piä mähemi inä udegän, piä ämajiye jopi unita kudän
säkgämän täŋ yämik täkot. Täŋumun-umun kädet täŋ yämikta nadäk täkaŋ
u kudup kaŋ peŋ morewut. Imata, Ekäni kunum gänaŋ it täyak unitä in
ba piä watä ämajiye bok Ekäni ude itkaŋ nadäk-nadäk kädet kubä terakgän
inä yäpmäŋ danik täyak.

Ämik täŋo tuŋum Anututä nimani

10 * Eruk, man tärek-tärek ŋode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat
kwasikorän täŋpäŋ itkaŋ unita kehäromini wädäŋ yäpmäŋ päbä iŋitpäŋ
uterak yeŋgämä pewäkaŋ kehäromigän itkot. 11 * Täŋkaŋ ämik täŋo tuŋum
Anututä tamik täyak u kudup yäpmäŋpäŋ wädäwä ärowäkaŋ itkot. Ude
täŋkaŋ uyaku äma waki Satan unitäŋo täŋyäkŋarani kudän waki mebäri
mebäri unitä ahäŋ taminirä täga api kehärom taŋpäŋ itneŋ. 12 * Unita
ket nadäwut; Ämik täk täkamäŋ u ämakät nämo täk täkamäŋ. Nämoinik!
Uwä imaka ärowani ba wäpi biŋam ikek, ba imaka imaka mebäri mebäri
kehäromi nikek bipmäŋ urani kome ŋonita watäni it täkaŋ, ba äma waki
täŋo aŋero kehäromi nikek punin kuŋat täkaŋ ukät ämik täk täkamäŋ.
13 Unita ämik täŋo tuŋum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkaŋ
itkot. Ude tänayäŋ täŋo uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik täŋpäŋ nämo
api ämetpeŋ kuneŋ. Nämoinik, ämik täŋtäŋ kuŋtäŋgän iwan täŋo kehäromi
paorirän inä ugän kehärom taŋpäŋ täga api itneŋ.
14 * Täŋpäkaŋ kehärom taŋpäŋ itnayäŋ nadäŋpäŋä eruk ŋode täneŋ;
Man bureni upäŋ pioŋ ude täŋ-täpänek täkot. Täŋkaŋ kädet siwoŋi
täktäkjin upäŋä kupäŋtek ude pewä wädäk täkot. 15 * Täŋkaŋ ämatä

---

* **6:3:** Lo 5:16 * **6:4:** Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 * **6:5:** Kol 3:22-23; Tai 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * **6:9:** Kol 4:1; Rom 2:11 * **6:10:** 1Ko 16:13 * **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4; Efe 4:14 * **6:12:** Jon 14:30; 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5, 59:17; 1Te 5:8 * **6:15:** Ais 40:9; Rom 10:15

bäräŋekta kuroŋi ärärani peŋpäŋ pidämtak täkaŋ udewä bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täŋo Manbiŋam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken päŋku yäŋahäkta pidämtak täkot. 16 Ude täŋkaŋ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täŋpeŋ kuŋarirä unitäwä kurepä ude täŋ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäjiŋ täŋpän ämnayäŋ täŋo u täga api weŋkireneŋ. 17 * Täŋkaŋ Kristotä waki keri-ken nanik tämagutkuko unita juku piŋpäŋ kuŋarirä unitä gwäpä kehäromi ude täŋ tamik täyon. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäŋä kadä ude iŋit täkot. 18 * Täŋkaŋ Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täŋkaŋ nämo gaŋa täneŋ. Nämo, gwäk piminŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kudupta yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täkot.

19 * Ba näk täŋkentäŋ namikta imaka, yäŋapik täkot. Ude yäŋapiŋirä man yäwayäŋ täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiŋam Täga täŋo mebäri käbop itkuko u umunkät nämo, bätakigän yäŋahäk täyiwa. 20 * Näk unitäŋo biŋam yäŋahäwani äma. Täŋkaŋ näk komi eŋiken itat unita notnaye, Ekäniken yäŋapiŋirä yäŋ namani ude, manbiŋam u bätakigän yäŋahäk täyiwa.

Yäŋtärek man

21 * Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäŋo manbiŋamä Tikikustä äreŋkaŋ api täwerek. Tikikus täŋo mebäri nadäkaŋ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täŋo watä piä äma bureni-inik kubä. 22 U iniŋ kireŋpewa äretak uwä ŋodeta; Nin kome itkamäŋ-ken ŋoken jide itkamäŋ u täwerirän nadäŋpäŋ bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋta yäŋpäŋ iniŋ kireŋpewa äretak.

23 Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täŋpani notnaye in kudupta bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton.

24 * Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkaŋ uterak Anutu täŋo orakorakitä pat yämiton. Ugän.

---

* **6:17:** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * **6:19:** Apos 4:29; Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Apos 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24:** 1Pi 1:8

Pilipai
Notniyeta oretoret terak watä piä täŋ yämikta manbiŋam

1 * Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täŋo epän ämanigän, nektä man kudän
ŋo kudän täkamäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe, Pilipai yotpärare-
ken nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpani, in ba intäjukun äma
ba täŋkentäkjiye-kät in kudupta man ŋo kudän täŋ tamikamäk.
2 * Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo bänep iron
ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

3 * Intä nadäŋ namikinik täk täkaŋ u juku piŋpäŋ inta Anutu bänep täga
man iwet täyat. 4-5 Yäput peŋpäŋ in Jesuta nadäkinik täŋkuŋ-kentä päbä
apiŋo nin täŋkentäŋ niminŋirä Ekäni täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäk täkamäŋ.
Unita kadäni kadäni inta yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik täyat u bänep oretoret
terak yäŋapik täyat. 6 * Unita näk bureni-inik ŋode nadätat; Anututä intä
terak epän täga kubä yäput peŋpäŋ täŋkuko u täŋ yäpmäŋ kuŋirän Jesu
Kristo täŋo äbäkäbäk kadäni ahäŋirän api tärewek.
7 Unita näk inta yäŋpäŋ bänep oretoret täk täyat u jop nämo täk täyat.
Nämo, in nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ namik täkaŋ unita. Nadäkaŋ? Anu-
tutä näka nadäŋ naminŋpäŋ epän tägagämän kubä naminŋkuko uwä intä
täŋkentäŋ naminŋirä epän u bok täk täkamäŋ bumik. Täŋkentäŋ naminŋirä
komi yotken itat ŋo, täga itat. Ba Anutu täŋo Manbiŋam Täga u bureni-
inik yäŋ yäwetpäŋ täŋmeham täk täyat uwä, intä täŋkentäŋ naminŋirä täk
täyat. Ude täk täkaŋ uwä inkät nin epän tägagämän u bok täk täkamäŋ. 8 *
Unita notnaye, in tabäkta bänepnatä kädäp ijik täyak. Anututä nadätak,
Jesu Kristotä nadäŋ tamikinik täyak näk udegän in kuduptagänta nadäŋ
tamikinik täk täyat.
9 Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode yäŋapik täyat; Irit kuŋat-
kuŋatjinken bänep iron kädet ahäŋ päton. Täŋkaŋ Anututä nadäk-nadäk
täga taminŋirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut. 10 * Nadäwä
tumbäpäŋ kädet täga ba waki yäpmäŋ daniŋpäŋ kädet tägagän api iwat-
neŋ. Iwat yäpmäŋ kuŋirä Jesutä äbayäŋ täyak-ken uwä iŋamiken momijin
nämo, siwoŋi pähap api itneŋ. 11 * Ba kubä ŋode yäŋapik täyat; Kristotä
täŋkentäŋ taminŋirän kädet siwoŋi iwarirä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni
kaŋ ahäŋ parän. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täŋo epän täŋkentäŋkuk

12 * Näk ŋode täwerira nadäwä inide kubä täŋpän. Nepmäŋitpäŋ komi yot
gänaŋ ŋo nepmaŋkuŋo unitä Anutu täŋo epän nämo itpipitak. Nämoinik!
Uwä täŋkentäŋirän Anutu täŋo mantä pen kuŋatak! 13 * Unita gapman
täŋo komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ŋode nadäŋ morekaŋ; Pol
uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken teŋkuŋ yäŋ nadäk täkaŋ.

---

* **1:1:** Apos 16:12-40 * **1:2:** Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 * **1:3:** Rom 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6:** 1Ko 1:8; Plp 2:13 * **1:8:** Rom 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10:** Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16; 1Te 5:23 * **1:11:** Jon 15:8 * **1:12:** 2Ti 2:9 * **1:13:** Apos 28:30; Efe 3:1

14 Täŋpäkaŋ näk komi yotken ŋo irira notniye mäyap nabäŋpäŋ bänepi ŋode täŋkehärom täkaŋ; Pol u bätakigän itak, udegän itna yäŋkaŋ Ekäni terak yeŋgämä pewäpäŋ unitäŋo manbiŋam yäŋahäkta bätakigän nadäk täkaŋ.

15 Täŋ, ätuwä näka kokwawak nadäŋkaŋ näk närepmitnayäŋ Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ätutäwä näk täŋkentäkta manbiŋam yäŋahäk täkaŋ. 16 Äma udewani uwä näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ ŋode nadäŋpäŋ manbiŋam yäŋahäk täkaŋ; Anututä nadäŋirän Pol u Manbiŋam Täga u täŋkehärom takta komi yotken itak yäŋ nadäk täkaŋ. 17 Täŋpäkaŋ äma näk närepmitnayäŋ täkaŋ uwä nadäk siwoŋi nämo iŋitpäŋ ini gupi yäpmäŋ ärokta, Manbiŋam Täga u yäŋahäk täkaŋ. Uwä ŋode nadäŋkaŋ ude uwä täk täkaŋ; Manbiŋam yäŋahäŋitna Poltä nadäŋ bäräp täyon yäŋkaŋ yäk täkaŋ.

18 Ude täŋ namikta Manbiŋam Täga u yäŋahäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, nadäk täga terak yäŋahäneŋo ba nadäk waki terak yäŋahäneŋo u tägagän yäŋ nadätat. Imata, äma uwä manbiŋam mebäri kubä nämo yäŋahäk täkaŋ. Nämo! U Kristo täŋo manbiŋam ugänpäŋ yäŋahäk täkaŋ unita bänep oretoret täk täyat. Täŋkaŋ oretoret pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowet! 19 * U imata, näk ŋode nadätat; Yäŋapik manjin terak ba Jesu Kristo täŋo Munapik unitäŋo täŋkentäk terak bäräpi kotatat ŋonitä näk nämo api täŋpän waneŋ. Nämo, bäräpi unitä täŋkentäŋ naminŋirän tägagän api iret.

20 * Unita näkŋo gäripna bureni-inik uwä ŋode; Epän Kristotä yäŋ namani u säkgämän kaŋ täŋpa! Täŋpa waneŋtawä! Nämo! Bänepna kehäromi-inik irirän apiŋonitä it yäpmäŋ ärowayäŋ täyat-ken u, irit kuŋat-kuŋatnatä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ ärok täyon! Kodak irero ba nutpewä kumbero u tägagän. U ba u täŋpayäŋ täro unitä Kristo täŋo wäpi biŋamgän kaŋ yäpmäŋ ärowän yäŋ nadätat. 21 * Imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-tagän nadäŋpäŋ kuŋat täyat. Unitägän iritna täŋo kehäromi. Täŋpäkaŋ kumbero uwä, tägagämän! 22-23 * * E täŋ näk kodak irero uwä Ekäni täŋo epän pen täga täŋ yäpmäŋ ärowet. Unita nadäk yarä nikek ŋode peyat; Kodak itta nadätat, ba kumäkta udegän nadätat. Siwoŋi kubätagän nämo nadätat. Gäripi nadätat uwä komegup ŋo kakätäŋpeŋ Kristoken kuŋpäŋ uyaku säkgämän. 24 Upäŋkaŋ näkä kumbakaŋ netätä in täŋkentäŋ taminеŋ? 25 Nämo! Mebäri unitagän Anututä nadäŋ naminŋirän kodakgän api iret yäŋ nadätat. Inkät itkaŋ täŋkentäŋ taminŋpäŋ nadäkinikjin täŋ-kehäromtaŋ taminŋira bänep oretoret terak api itneŋ. 26 Bureni-inik! Komi yot ŋo kakätäŋpeŋ päre inkät bok itnayäŋ täkamäŋ uwä Jesu Kristo nadäŋ imikinik täk täkaŋ u täŋ-kehäromtaŋ taminŋira oretoret pähap api täneŋ.

27 * Täŋpäkaŋ, inä kunum täŋo kome mähem ude äworeŋkuŋo itkaŋ unita Kristo täŋo Manbiŋam Täga unitä kädet ude kuŋarut yäŋ niwet täyak in udegän kuŋat täkot! Manbiŋam unita iwan kubä nämo täneŋ. Inken api ärewet ba nämo api ärewet yäŋ nämo nadätat upäŋkaŋ in ude kuŋarirä näk intäŋo Manbiŋam Täga ŋode ahäŋirän api nadäwet; In iwanta mäde ut yäminŋpäŋ bänepjin nämo pewä putärekaŋ. Nämo, bänep kubägän peŋpäŋ Manbiŋam Täga u täŋmeham täkaŋ. 28 Ude täŋkaŋ iwanjiyeta nämo umuntak täkaŋ yäŋ kaŋ nadäwa. Nadäkaŋ? Bätakigän ude täŋpeŋ kuŋat

* **1:19:** 2Ko 1:11 * **1:20:** 1Pi 4:16 * **1:21:** Gal 2:20 * **1:22-23:** Rom 1:13 * **1:22-23:** 2Ko 5:8 * **1:27:** Efe 4:1; 1Te 2:12; Plp 4:3

täkaŋ unitä iwanjiye kwawak ŋode yäwoŋärek täyak; Ninä paot-paotta biŋam iritna äma ŋowä Anututa biŋam täkaŋ! 29 * Ude nadäk täkaŋ uwä mebäri ŋodeta; Anututä nadäkinik täŋpani inta imaka tägagämän kubä ŋode täŋ tamiŋkuk; Täga nadäŋ tamiŋirän Kristota nadäkinik-gän nämo täk täkaŋ. Nämo, inä u komeni yäpmäŋpäŋ komi bok nadäk täkaŋ.

30 * Täŋpäkaŋ Manbiŋam Täga täŋmeham täkta komi epän täŋkuro u in apiŋo komi udegän nadäk täkaŋ. Uwä imaka kudupi kubä nämo. Inkät bok itkaŋ Anutu täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi nadäŋkuro u nadäkaŋ. Ba apiŋo komi nadätat ŋonitäŋo biŋam imaka, nadäk täkaŋ.

2

Kristotä kuŋatkuko udegän kuŋat täkot

1 Notnaye, injinta ŋode nadäwut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋirä unitä bänepjin täŋ-kehäromtak täyak, ba nadäŋ tamikinik täŋpäŋ bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täŋkaŋ Munapiktä bänepjin-ken epän täŋirän äbot täŋpani notjiye-kät bänep kubägän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Ba Anutu täŋo butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkaŋ. 2 Unita äbot täŋpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägän täŋpäŋ kowata kowata nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Ude täŋpeŋ kuŋarirä biŋam nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap api täŋpet.

3 * Injinta nadäwä ärowani täŋirän injin-tagän nämo nadäneŋ. Nämoinik! Injinta nadäwä äpani täŋirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. 4 * Ba injinken epäntagän nämo nadäneŋ. Nämo, notjiye täŋkentäk-kentäk täŋpäŋ kuŋat täkot. 5 Jesu Kristotä kädet ŋode täŋpeŋ kuŋatkuko udegän-inik täŋpeŋ kuŋat täkot;

6 * Jesu ini uwä Anutu itkuko upäŋkaŋ wäpi biŋam ikek Anutu udegän itta nämo nadäŋkuk.

7 * Nämoinik! U wäpi biŋam käbop peŋpäŋ komen äma äworeŋpäŋ watä äma jopigän ude itkuk.

8 * Komen äma iŋam dapun terak äbäŋkaŋ inita nadäwän äpani täŋirän Nani täŋo mani buramiŋpäŋ kädet peŋ imiŋkuko ugän ehutpäŋ iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän kumäk-kumäki kaŋ-ahäŋkuk. Täŋkaŋ jop nämo kumbuk. U komi pähap nadäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

9-10 * * Ude täŋkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänaŋ, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduptagän gwäjiŋ äpmoŋ imineŋta Jesu yäpmäŋ päro punin-inik unu teŋkuk. Teŋpäŋ wäp ätu yärepmit moreŋpäŋ wäp biŋam ärowani-inik imiŋkuk.

11 * Unita imaka meni nikek kuduptagäntä kwawak ŋode yäŋahäneŋ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yäŋahäŋirä Anutu Nan täŋo wäpi biŋamtä punin-inik ärok täyon.

Komen äma bämopi-ken peŋyäŋek ude kuŋatne

12 * Unita notnaye, inä Anutu täŋo man buramik täkot. Näk inkät bok itkaŋ mani biŋam täwerira buramik täŋkuŋ. Unita apiŋo inkät nämo

* **1:29:** Apos 16:19-40 * **1:30:** Plp 1:13 * **2:3:** Gal 5:26; Rom 12:10 * **2:4:** 1Ko 10:24,33 * **2:6:** Jon 1:1-2, 17:5 * **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 * **2:8:** Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 * **2:9-10:** Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 * **2:9-10:** Rom 14:11 * **2:11:** Rom 10:9 * **2:12:** Sam 2:11; 1Pi 1:17

itkamäŋ upäŋkaŋ Jesu Kristo täŋo kädetta nadäŋkaŋ gwäk piminpäŋ man buramik bian täk täŋkuŋo udegän täk täkot. Täŋkaŋ Anututä in inita binam iwoyäŋkuko unita nadäŋpäŋ iŋamiken umuntaŋpäŋ nadäŋ dämiŋpäŋ irit kodaki täŋo kädet iwat täkot. 13 * Nadäkaŋ? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikät kehäromi bok pewän ahäk täkaŋ.
14 Unita imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ uwä bänep täga terak täneŋ. Mankät-mankät ba yäŋwawak terak nämo täneŋ. 15 Ude tänayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo nanakiye ude, momijin nämo, siwoŋigän api itneŋ. Ude itkaŋ komen ämawebe gwäjiŋ ärowani, momi täŋpani u bämopi-ken peŋyäŋek, guk ude kaŋ irut. 16 Peŋyäŋek ude itkaŋä irit kehäromi täŋo man iŋit dämiŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Ude tänayäŋ täŋo uwä Kristo täŋo äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täŋpet. Imata, epän pähap inken täŋkuro u täŋira jopi nämo täŋkuk yäŋ api nadäwet.
17 * Täŋpäkaŋ nägätna käwep api piwa kuneŋ. Upäŋkaŋ kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätnatä intäŋo nadäkinikjin-kät awähutpäŋ Anututa ärawa täŋ-imikimik ude täŋpek. Ude täkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kaŋ täna! 18 * Täŋpäkaŋ in udegän oretoret täŋpäŋ näkä nadätat udegän bänep pidäm nadäneŋ.

Timoti täŋo manbiŋam

19 In jide itkaŋ yäŋ nadäwa yäŋpäŋ unita Ekäni Jesutä ini nadäŋirän Timoti inken iniŋ kireŋpewa api ärewek. Täŋkaŋ inken nanik manbiŋam kubä äbä näwerän nadäŋpäŋ bänep pidäm kaŋ täŋpa. 20 Nadäkaŋ? Ninken äma Timoti udewani kubä nämo itak. Äma uwä inta iyap takinik täk täyak. 21 * Täŋ, äma mäyap-iniktä initagän nadäwätäk täŋpäŋ Jesu Kristo täŋo epänta nämo nadäk täkaŋ. 22 Täŋpäkaŋ Timoti täŋo mebäri u nadäkaŋ. Uwä nanakiyetä naniye täŋkentäk täŋ yämik täkaŋ udegän Ekäni täŋo Manbiŋam Täga unitäŋo epän täŋkentäŋ namik täyak. 23 Unita näkken imaka u ba u ahäwayäŋ täyak unita itpäŋ kaŋkaŋä kämi, Timoti api iniŋ kireŋpewa ärewek. 24 Täŋpäkaŋ Ekänitä nadäŋ namänä kadäni käroŋi nämo itkaŋ api ärewet yäŋ nadätat.

Epafroditus täŋo manbiŋam

25 * Eruk, notninpak Epafroditus unita täwerayäŋ. Näk täŋkentäkta wäyäkŋeŋira Epafroditus u iniŋ kireŋpewä wäpjin terak päbä täŋkentäŋ naminkuk. Täŋkentäk ämana unitä täŋkentäŋ naminpäŋ Anutu täŋo man meham täk täyak. Täŋpäkaŋ u inken äneŋi iniŋ kireŋpewa ärekta nadätat. 26 Notninpak u käyäm täŋirän manbiŋam nadäŋkuŋo unita inta nadäwätäk täŋ itak. Täŋkaŋ intä nadäwätäk täneŋo udeta in tabäkta bänepi kädäp ijiŋ itak. 27 Täŋpäkaŋ käyäm ähan nämo täŋkuk. Taŋi täŋpäŋ pära kumbuk. Upäŋkaŋ Anututä butewaki nadäŋ niminpäŋ täŋkentäŋ iminirän nämo kumbuk. Kumbuk yäwänä butewaki ärowani nadäwam unita nek bok täŋkentäŋ niminkuk yäŋ yäyat. 28 U kaŋpäŋ bänepjin tägawekta ba näk udegän nadäwätäk ikek nämo kaŋ kuŋara yäŋpäŋ ŋodetä api tewa ärewek. 29 * Unitä äreŋirän bänep täga nadäŋ iminpäŋ Ekänita yäŋpäŋ not täŋ imineŋ. In äma udewani oraŋ yämik täkot. 30 Uwä Kristo täŋo epänta yäŋpäŋ gädäp kumbuk. In täŋo bägup yäpmäŋpäŋ watä epän täŋ naminpäŋ gupita nämo iyap taŋkuk.

---

* **2:13:** Jon 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * **2:17:** Rom 15:16; 2Ti 4:6 * **2:18:** Plp 3:1, 4:4 * **2:21:** 2Ti 4:10 * **2:25:** Plp 4:18 * **2:29:** 1Ko 16:16,18; 1Ti 5:17

3

Gup kädata nadäŋitna ärowani nämo täneŋ

1 * Eruk notnaye, man kubä yäwa. Ekänita yäŋpäŋ bänep pidäm terak kuŋat täkot.
Ba man bian täwerani ugänpäŋ täwetta nämo gaŋa täyat. Nämo, man
unitä watä täga it tamek. 2 * Täŋkaŋ aŋta watäni itpeŋ kuŋat täkot! Uwä
äma wakiinik, Anutu iŋamiken siwoŋi itta gupi moräk madäkta yäk täkaŋ.
U Juda täŋo baga man u iwatpäŋ ude uwä yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nämoinik
nadäŋ yämineŋ. 3 * Nämo! Gup moräk madäwani bureni-inik uwä nin.
Ninä Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anutu iniŋ orerani, ba Kristo
Jesu terakgän oretoret täk täkamäŋ unita gup moräk madäwani bureni-
inik itkamäŋ. Täŋkaŋ nin ŋode nadäk täkamäŋ; Imaka u ba u gupnintä täk
täkamäŋ unitä Anutu iŋamiken täga nämo täŋkentäŋ nimek.
4 * Imaka u ba u gup kädatä täŋpewän Anutu iŋamiken siwoŋi täga itne
täŋpänä Pol näk Anutu iŋamiken siwoŋi-inik iram. Imata, näk gup käda
täŋo täŋkentäk udewani mäyap yäput, äma kudup yärepmitkuro uwä ŋode;
5 * Näk Isrel äma bureni, Benjamin täŋo äbotken nanik. Näk ahäŋpäŋ
parira kepma 7 ude täreŋirän gupna moräk madäwani. Bureni! Näk Juda
äma pähap. Täŋkaŋ baga man täŋo miŋi, Parisi äma itkut. 6 * Baga man
unita nadäkinik täŋpäŋ unita gwäk pimiŋpäŋ äbot täŋpani täŋo iwan äma
ude itkut. Ba näk Moses täŋo baga man kudup iwat moreŋpäŋ siwoŋi-
inik ude itkut. Äma kubätä Moses täŋo baga man iwatpäŋ Anutu iŋamiken
siwoŋigän täga irän yäwänäku näk imaka, siwoŋigän itet. Imata, näk baga
man u iwatta gwäk pimiŋpäŋ iwat täŋkuronik.
7 * Upäŋkaŋ ude nämo! Bian imaka u ba unitä Anutu iŋamiken täŋpewän
siwoŋi itat yäŋ nadäŋkuro unita apiŋo Kristota yäŋpäŋ nadäŋira jopi täk
täyak. 8-9 * Ba ugän nämo. Apiŋo näk Ekänina Kristo unitäŋo mebäri
kakinik täŋpäŋ nadäwa inide kubä täk täyak. U imaka tägagämän-inik
kubä unita imaka bian yäŋkut ba täŋkuro unita nadäwa jiraŋ bureni-
inik ude täk täyak. Näk Kristo yäpmäŋ wädäŋpäŋ u kwasikorayäŋ yäŋpäŋ
imaka kuduptagän jiraŋ yäŋ yäŋpäŋ bitnäŋ moreŋkut. Apiŋo baga man
iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit unita nadäwa bureni nämo täk täyak.
Nämoinik! Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädet kubägän itak, u Kristota nadäŋ
imikinik täktäk kädet. Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoŋi
yäŋ yäŋtäreŋ nimani. 10 * Täŋpäkaŋ näk imaka kubäta nämo nadätat.
Kristo-kät not täŋpäŋ kuŋattagän nadätat. Ba akukakuki täŋo kehäromi
näkä terak ahäŋirän komi nadäŋkuko udegän näkä yäpurärätpäŋ kaŋ
nadäwayäŋ nadätat. 11 * Ude täŋpäŋ nadäk unitä iŋitpäŋ kumbuko udegän
iŋitpäŋ kuŋattäŋgän kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋkuko udegän äneŋi api
akwet yäŋ nadätat.

Epmäget peŋ nimani u yäpmäkta bäräŋene

12 * Ŋode uwä näkŋata nämo yäyat; Baga pewani-ken ahäŋpäŋ epmäget
uku yäput yäŋ nämo yäyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik täŋpäŋ kuŋat täyat
yäŋ nämo yäyat. Nämo, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuko unita

* **3:1:** Plp 2:18 * **3:2:** Sam 22:16,20; Rev 22:15 * **3:3:** Rom 2:29 * **3:4:** 2Ko 11:18,21
* **3:5:** Luk 1:59; Rom 11:1; 2Ko 11:22; Apos 23:6 * **3:6:** Apos 8:3 * **3:7:** Mat 13:44,46
* **3:8-9:** Rom 3:21-22 * **3:10:** Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 * **3:11:** Apos 4:2; Rev 20:5-6
* **3:12:** 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6

epmäget u yäpmäkta ehutpäŋ kädet-ken bäräŋek täyat. 13 Unita notnaye,
näkŋata epmäget u bian yäput yäŋ nämo nadätat. Upäŋkaŋ ŋode uwä täk
täyat; Imaka bian nadäŋkut ba täŋkuro u mäde ut yämik täyat. Täŋpäŋ
imaka iŋamna-ken itak u yäpmäkta gwäk pimiŋpäŋ bäräŋek täyat. 14 *
Bureni! Anututä Jesu Kristota yäŋpäŋ kunumta biŋam nämagutpäŋ baga
pewani-ken epmäget peŋ namiŋkuko u kaŋ-ahäwetta dapunatä kaŋit-kaŋit
bäräŋetat.
15 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋat täkaŋ inä, nadäk-
nadäk näkä yäŋahätat ŋo udegän nadäŋpeŋ kuŋatne. Täŋ, in ätutäwä
nadäk inigän kubä iŋit täkaŋ uwä Anututä bänepjin-ken peŋyäŋeŋirän api
nadäwä täreneŋ. 16 * Unita kädet iwat yäpmäŋ äbumäŋo ugän kaŋ iwat
yäpmäŋ kuna!
17 * Eruk notnaye, näk intäjukun kuŋkaŋ kädet näkä täŋpäŋ täwoŋärek
täyat ugän kaŋ täŋput. Ba äma ätutä näkŋo kädet iwarirä yabäŋpäŋ-nadäk
täkaŋ udegän kaŋ täŋput. 18 * Täŋpäkaŋ äma ätuta täwetkuro u äneŋi konäm
butewaki terak täwetat; U Kristo kumbuko unitäŋo manbiŋamta iwan
täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. 19 * Äma udewani uwä paot-paotta biŋam yäwani.
Gupi täŋo gäriptä ärowani täŋ yämik täyak. Ba imaka mäyäk ikekta bänep
täga pähap nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäki imaka kome terak
nanik unitagän pek täkaŋ. 20 * Täŋpäkaŋ ninäwä komenin kujat uwä
kunum unita uken nanik Ekäni Jesu Kristotä äpäŋpäŋ nimagurekta ore-
toret terak itsämäŋkamäŋ. 21 * Täŋkaŋ Kristo unitä äma ba imaka kudup-
tagän yäpmäŋ äpäŋpäŋ ini gämori-kengän äbot kubägän yepmaŋpekta
kehäromi pat imitak. Täŋkaŋ kehäromi unitä gupnin parawani yäpmäŋ
äyäŋutpewän iniken gupi ude, peŋyäŋek wärani nikek api äworene.

4

1 * Unita notnaye, näkŋo man u nadäŋkaŋ Ekäni terak kwasikotpäŋ
kehäromigän kuŋat täkot. Bänepnatä inta nadäk täyat u inide kubä. Ba
in uwä gwäki tägagämän kubä Anututä namitak ude bumik unita inta
yäŋpäŋ bänep oretoret terak kuŋat täyat.
2 Täŋpäkaŋ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekänita yäŋpäŋ bänep
kubägän peŋpäŋ kuŋat täkon. 3 * Täŋpäkaŋ notnapak täŋkentäk ämana,
gähä webe yarä u yabäŋ yäwariri siwoŋigän kuŋat täkon. Imata, webe yarä
u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekäni täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäkta
täŋkentäŋ namiŋkuŋ. Unitäŋo wäpi kudän, irit kehäromi täŋo buk terak
kudän täwani.

Yäŋpidäm-pidäm man

4 * Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Ekänita yäŋpäŋ bänep oretoret
nadäŋpeŋ kuŋat täkot. Äneŋi udegän yäkgän täŋpa; Oretoret täk täkot!
5 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita äma iŋamiken
äma kwini täŋo kädet iwat täkot. 6 * Täŋkaŋ imaka u ba unita nadäwätäk
nämo täneŋ. Nämoinik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-
ken yäŋahäŋpäŋ iwet täkot. Täŋkaŋ yäŋapik manjin uwä bänep täga

* **3:14:** 1Ko 9:24 * **3:15:** 1Ko 2:6 * **3:16:** Gal 6:16 * **3:17:** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3
* **3:18:** 1Ko 1:23; Gal 6:12 * **3:19:** Rom 16:18; Rom 8:5-6 * **3:20:** Efe 2:6,19 * **3:21:**
Rom 8:29; 1Ko 15:28; 1Ko 15:43-53 * **4:1:** 1Te 2:19-20 * **4:3:** Sam 69:28; Luk 10:20; Rev
20:12 * **4:4:** Plp 3:1 * **4:5:** Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 * **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2

terak yäŋapik täkot. 7 * Ude täŋkaŋ Anututä bänepnin-ken bänep pidäm
pewän ahäk täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäkjinta watä irirän Kristo Jesu
kwasikotpäŋ bätakigän täga api kuŋatneŋ. Bänep pidäm Anututä bänepnin-
ken pewän ahäk täkaŋ uwä säkgämän, inipärik kubä, komen ämatä nadäwä
tärenaŋi nämo.
8 * Täŋpäkaŋ notnaye, man kubä ŋode täwetat; Imaka tägatäga ŋodetagän
nadäŋpeŋ kuŋat täkot; Imaka bureni-inik, imaka mäyäki nämo, imaka
siwoŋigän kudupi paki-inik, imaka säkgämän, ba kädet mebäri mebäri
unita tägagämän yäŋ yäk täkamäŋ. Nadäk-nadäkjin imaka udewani ter-
akgän peŋpäŋ kuŋat täkot. 9 * Ude täŋkaŋ näk imaka täŋpäŋ-täwoŋärek
ba täwetpäŋ täwoŋärek täŋira kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋo ugänpäŋ täŋ yäpmäŋ
kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ Anutu bänep pidäm mähemitä inkät bok api itneŋ.

Pol bänep täga nadäŋkuk

10 Eruk notnaye Ekänita oretoret pähap täyat uwä ŋode; In kadäni
käroŋi nabäŋ äwaräkuk bumik täŋ yäpmäŋ äbätäŋgän apiŋo näka äneŋi
nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ in näka nadäŋkuŋo
upäŋkaŋ imaka täŋkentäŋ namikta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ käwep. 11 *
Näkŋata butewaki nadäŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, waki ba täga ahäŋ namik
täkaŋ uken nadäwätäk-kät nämo, bänep täga terakgän itta epäni täŋpäŋ
nadäwa tärekaŋ. 12 Unita jäwäri ba tuŋumna nikek irero upäŋkaŋ unita
nadäwätäk nämo täk täyat. Ketemna nikek ba nakta jop iret, ba tuŋumna
nikek ba tuŋumta jop irero upäŋkaŋ bänep tägagän nadäŋpäŋ iret. Kadäni
tägaken ba kadäni wakiken kwikinik irit unitäŋo mebäri nadäŋ moretat.
13 * U imata? Kehäromi namani Kristo unitäŋo kehäromi terak imaka
imaka täga täŋpet. 14 Upäŋkaŋ intä näk komi bäräpi terak irira täŋkentäŋ
naminŋkuŋo unita inta säkgämän nadätat.
15 * Täŋkaŋ Pilipai äbot täŋpani in ŋode nadäk täkaŋ; Ekäni täŋo man
yäput peŋkut-ken uken Masedonia kome pewayäŋ täŋira äbot täŋpani
kome ätuken naniktä nabäŋ äwaräkuk täŋkuŋ. Täŋirä inkätgän naminŋ-
gamiŋ täŋpeŋ kuŋatkumäŋ. 16 Bureni, Tesalonaika yotpärare-ken irira in
täŋkentäŋ namikta näka iron ätu pewä äbäk täŋkuŋ. 17 Moneŋ tuŋum
ätukät kaŋ namut yäŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, gwäki täga kunum täŋo
käwut-ken nanikpäŋ taŋigän kaŋ ahäŋ tamän yäŋpäŋ yäyat. Mebäri
unita täŋkentäk epän u pen kaŋ täŋput yäŋ nadätat. 18 * Täŋpäkaŋ näk
imaka kubäta nämo wäyäkŋetat. Nämo, notjinpak Epafroditustä iron
inken nanik naminŋirän täŋbumbum äma ude bumik itat. Intä näka täŋ
naminŋkuŋo unita nadäŋira Ekänita gupe käbäŋi nikek ijiŋ imani bumik
täyak. Anututä unita nadäwän säkgämän-inik kubä täkaŋ. 19 Täŋpäkaŋ
Anutunatä tuŋumi säkgämän-inik, iniken peŋyäŋek ikek, Jesu Kristoken
buŋärani uken nanikpäŋ api tepmäŋ towik täŋpek. 20 Unita Anutu naninken oretorettä oretoret pat yäpmäŋ kuk täyon. Bureni!

Yäŋtärek man

21 Eruk, in mena jinom yäpmäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Kristo
Jesuta biŋam täkaŋ u oretoret manna kaŋ yäwerut. Ba äbot täŋpani notjiye
näkkät itkamäŋ ŋo udegän oretoret man täwetkaŋ. 22 * Täŋkaŋ Anutu täŋo

* **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * **4:8:** Rom 12:17 * **4:9:** Rom 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11:** 1Ti 6:6 * **4:13:** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15:** 2Ko 11:9 * **4:18:** Plp 2:25; Ese 20:41; Efe 5:2 * **4:22:** Plp 1:13

kudupi ämawebe kuduptagän ba äbot täŋpani Sisatä yotken epän täŋ imik täkaŋ u imaka, oretoret man tewä ärekaŋ. 23 Täŋpäkaŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepjin täŋ-meham täyon.

Kolosi
Kristo ini kubä unitägän ämawebe wakiken nanik tä̈ga yämagurek

1-2 * * Näk Pol, Anutu täŋo nadäk terak Kristo Jesu täŋo aposoro
itat. Täŋpäkaŋ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät
kwasikorani, Ekäni täŋo ämawebe notniye inta man kudän ŋo täŋpäŋ
tamikamäk. Täŋkaŋ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä
intä terak äroton.

Bänep täga man

3 Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo nani uken kadäni kadäni
inta yäŋpäŋ yäŋapik täkamäŋ. In täŋo manbiŋam nadäŋkumäŋo unita inta
yäŋpäŋ bänep täga man wari wari iwet täkamäŋ. 4-5 In Kristo Jesu nadäŋ
imikinik täk täkaŋ ba äbot täŋpani ämawebe-ken bänep iron täŋ yämik täkaŋ
unitäŋo manbiŋam nadäŋkumäŋ. Ude täk täkaŋ uwä omäk tägagämän
kunum gänaŋ inta biŋam pewani unita yäŋpäŋ ude täk täkaŋ. Täŋpäkaŋ
Jesu täŋo manbiŋam bureni u inken täwetpäŋ täwoŋärek täŋirä imaka
tägagämän unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ. 6 Ba in-tägän nämo nadäŋkuŋ.
Nämo, Manbiŋam Täga u komeni komeni ahäŋ yäpmäŋ kuŋkaŋ bureni
pewä ahäŋ bumbum täŋ yäpmäŋ kuyak. Täŋkaŋ bureni u inken udegän
ahäk täkaŋ. Inä Anutu täŋo orakorak unitäŋo biŋam bureni u nadäwä
tärewäpäŋ bänepjin-ken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋotä pen yäpmäŋ kuŋat
täkaŋ. 7 Täŋpäkaŋ Jesu täŋo manbiŋam u notninpak bureni Epafras unitä
täwetpäŋ täwoŋäreŋkuk. Notninpak uwä Kristo täŋo watä äma tägagämän
kubä. U täŋkentäŋ nimiŋpäŋ inken epän täk täyak. 8 Täŋpäkaŋ Munapiktä
inken bänep iron kädet pewän ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwetkuk.

9 * Nin manbiŋam u nadäŋpäŋ uterakgän yäput peŋpäŋ kadäni kadäni
Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man ŋode yäk täkamäŋ; Kudupi Mu-
napiktä bänep nadäk-nadäkjin taŋi pewän ahäŋ taminŋirän Anutu täŋo
mebäri kaŋpäŋ nadäkinik kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. Ude täŋkaŋ kädet unitä
gäripi nadäk täyak u ketinik nadäwut yäŋpäŋ yäŋapik täkamäŋ. 10 * Ba
ŋode imaka yäŋapik täkamäŋ; Intä irit kuŋat-kuŋat Ekänitä ini gäripi nadäk
täyak ugänpäŋ iwarirä gäripi nadäwän. Täŋpäŋ epän täga mebäri mebäri
täŋtäŋ kuŋarirä unitäŋo bureni kaŋ ahäwut. Ba Anutu täŋo mebäri
yäŋpäŋ-nadäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä taŋi kaŋ tägawän. 11 * Täŋpäkaŋ Anutu
kehäromini pähap inide kubätä täŋ-kehäromtaŋ tamekta yäŋapik man
yäk täkamäŋ. Ude täŋ-kehäromtaŋ taminŋirän ehutpäŋ nadäkinikjin nämo
pewä putärewäkaŋ bäräpi ahäŋ tamäwä u gänaŋ oretoret terak kwikinik
itsämneŋ. 12 * Ude täŋkaŋ nanin uwä bänep täga man iwet täkot. U imata,
Nanin uwä tuŋum täga kämi yäpmäkta yäwani u kaŋ-ahänetta nin yäpän-
tägawäpäŋ nipmaŋkuko unita. Täŋ, imaka tägagämän u ekäni täŋo ämawebe
peŋyäŋeki gänaŋ kuŋarani ätu ukät api kaŋ-ahäne. 13 * Anutu u bipmäŋ
urani mähemi täŋo kehäromi-ken nanik ketäreŋpäŋ nanaki bänepi gämäni

---

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** Rom 1:7 * **1:9:** Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 * **1:10:** Plp 1:27; Efe 2:10
* **1:11:** Efe 1:19, 3:16 * **1:12:** Efe 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53; Efe 2:2

täŋo kaŋiwat yewani gänaŋ nipmaŋkuk. 14 * Nanaki unitä wakinin täŋo
kowata yäpmäŋpäŋ mominin ärut moreŋ nimiŋkuk.

Kristo u intäjukun-inik itak

15 * Täŋpäkaŋ Anutu ämatä nämo kawani unitäŋo iŋam-dapun bureni
uwä Jesu Kristo kwawak ahäŋkuko u. U imaka kuduptagän täŋo intäjukun
äma ude kuŋatkukotä pen kuŋatak. 16 * Täŋkaŋ u keri terak imaka
kuduptagän ahäŋ moreŋkuŋ. Imaka kunum gänaŋ ba kome terak, imaka
känaŋi ba nämo känaŋi, imaka ärowani, ba imaka wäpi biŋam ba kehäromi
nikek u kuduptagän täŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka kuduptagän u
keri terakgän ahäŋkuŋ, ba u kuduptagän watä epän täŋ imikta yäwani. 17 *
Täŋkaŋ imaka kuduptagänta intäjukun täŋ yämik täyak ba unitäŋo meham
terak itkuŋotä itkaŋ.

18 * Täŋpäkaŋ Kristo ini uwä nadäkinik täŋpani äbot pähap täŋo gwäki
ude irirän äbot täŋpani uwä Kristo täŋo gupi ude. Täŋkaŋ Kristo uwä äbot
pähap unitäŋo doni-inik. Uwä äma intäjukun-inik kumbani-ken naniktä
akwani. Ude täŋpäŋ ini kubä-tägän imaka kuduptagän täŋo intäjukun
ude itkukotä itak. 19 * U imata, Anututä nadäŋ iminŋirän iniken täktäk
ba mebärini kudup u Nanakiken tokŋeŋ pätak. 20 * Täŋpäkaŋ Anututä
nadäk tawaŋ ŋode peŋkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum
gänaŋ päke u kudup näkŋata biŋam äneŋi kaŋ täŋput yäŋ nadäŋkuk. Ude
nadäŋkuko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäkta nanakitä päya
kwakäp terak nägäri piwän kuŋkuŋ.

21 * Täŋpäkaŋ inä bian Anutu mäde ut iminŋpäŋ injingän kuŋat
täŋkuŋonik. Nadäk-nadäkjin ba täktäkjin waki unitä Anututa iwan täŋ
imik täŋkuŋonik. 22 * Ude täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo upäŋkaŋ Kristotä gup
tohari nikek ahäŋpäŋ päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu
inikät bänep kubägän ude kuŋatta tämagutkuk. Ude täŋkuko uwä intä
iŋamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuŋatneŋta tepmaŋkuk. 23 * Ude
unita in nadäkinikjin kehäromigän iŋitpäŋ kaŋ irut. Täŋpäŋ Manbiŋam
Täga nadäŋkuŋo unitä imaka täga ninta nimikta yäwani u bureni-inik api
yäpneŋ yäŋ täwoŋäreŋirän bureni yäŋ nadäk täkaŋ. Eruk nadäk kehäromi
iŋit täkaŋ u pewä paotneŋo udeta nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋ.
Täŋpäkaŋ manbiŋam uwä in-tägän nämo nadäŋkuŋ. Nämo, äma äbori äbori
komeni komeni yäwet yäpmäŋ kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuŋat
täyat.

Pol äbot täŋpanita yäŋpäŋ epän pähap täŋkuk

24 * Näk inta yäŋpäŋ komi bäräpi punin terak kuŋat täyat unita nadäŋira
säkgämän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u täŋkentäŋ
yämikta komi yäput peŋpäŋ nadäŋkuko u nämo täreŋkuk bumik. Ude unita
Pol näkä täŋkentäŋira komi u näkä terak kaŋ tärewän yäŋ nadäk täyat.
25 * Nadäkaŋ? Näk Anutu täŋo man tawaŋ terak Kristo täŋo äbot pähap
unitäŋo watä kuŋatpäŋ inken Ekäni täŋo manbiŋam kudup täwetpäŋ
täwoŋärek täkta yäŋ namani. 26 * Man u yäput peŋpäŋ käbop it yäpmäŋ

* **1:14:** Efe 1:6,7 * **1:15:** 2Ko 4:4; Jon 1:18 * **1:16:** Jon 1:3,10 * **1:17:** Jon 1:1, 8:58
* **1:18:** Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 * **1:19:** Jon 1:16; Kol 2:9 * **1:20:** Efe 1:10, 2:16;
Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13; 1Jo 2:2 * **1:21:** Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 * **1:22:** Efe 2:14-16; Efe
5:27 * **1:23:** Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15; 1Ti 3:16 * **1:24:** Efe 3:13 * **1:25:** Efe 3:2,7-8
* **1:26:** Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10

äbäŋirän ämawebe bian it yäpmäŋ äbuŋo u nämo nadäŋkuŋ. Upäŋkaŋ kadäni ŋokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täŋo ämawebeniye yäŋahäŋpäŋ niwerani. 27 * Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yäŋahäŋpäŋ niwetkuk. Täŋpäŋ nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guŋ ämawebe äbori äbori täŋkentäkta yäŋkwawak täŋkuko uwä ŋode; Kristo u bänepjin-ken itak. Täŋpäŋ bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänaŋ intä yäpmäkta iwoyäŋkuko u bureni-inik api yäpneŋ.

28-29 * * Mebäri unita ämawebe kuduptagän Kristo täŋo mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwet täkamäŋ. Täŋkaŋ man kädet mebäri mebäri iwatpäŋ jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni täŋirä Anututa iniŋ kirenayäŋ nadäŋpäŋ unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpäŋ epän u täŋ-dämik täkamäŋ.

2

1 Eruk ŋode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu iŋamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat. 2 * Komi epän täk täyat u bänepjin täŋkehärom takta ba äbot täŋpani notjiye-kät bänep iron terak kowat-kwasikorän täŋpäŋ kuŋatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmäŋirä unitä nadäkinikjin täŋ-kehäromtak täyon yäŋ nadäk täyat. Ba Anutu täŋo man bureni käbop nanik kwawak ahäŋkuko unitäŋo mebäri ket nadäwä tärek täkot yäŋ nadäk täyat. Täŋpäkaŋ Kristo ini uwä man bureni käbop itkuko unitäŋo mebäri. 3 * Ukenä nadäk-nadäk siwoŋi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokŋek it moretak.

Äma täŋo man jopi nämo nadäneŋ

4 * Täŋpäŋ äma kubätä in yäŋ-täkŋarani täŋpäŋ bänepjin täŋpä waneŋta man ŋowä yäyat. 5 * Näk inkät nämo itkamäŋ upäŋkaŋ bänepnatä inta juku piŋpäŋ nadäŋ tamik täyat. Täŋkaŋ in täŋkentäk säkgämän kowata kowata täŋpäŋ Kristota nadäŋ imikinik kehäromigän täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita bänep oretoret nadätat. 6 Täŋpäkaŋ in Kristo Jesutä Ekäni täŋ tamekta imagutkuŋo unita ukät kowat-kwasikorän täŋpeŋ kuŋat täkot. 7 * Ude täŋpäŋ Kristo uterak jäwänjin pewä äpmoŋpänpäŋ yeŋkehärom täkot. Ude täŋpäŋ nadäkinik täktäk kädet täwetpäŋ täwoŋärek täŋpanitä bänepjin täŋmeham taŋirän kuŋat täkot. Täŋkaŋ bänep oretoret pen täŋ iniŋ yäpmäŋ ärok täkot.

8 * Täŋpäkaŋ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yäŋ-yäkŋarani man terak täwetpäŋ täwoŋärek täŋirän kädet siwoŋi kakätäneŋta nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täŋo kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi nikek uterak wohutpäŋ yäk täkaŋ, u Kristoken nanik nämo. 9 * Nadäkaŋ, Kristo tohari gupi nikek ahäŋkukotä itak. Kristo uterak Anutu täŋo täktäk ba mebäri-inik tokŋek pat imitak. 10 * Unitä imaka imaka kehäromi nikek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän täŋirä Anututä irit bureni intä terak

* **1:27:** Efe 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28-29:** Efe 4:13 * **1:28-29:** Efe 3:7,20; Plp 4:13 * **2:2:** Efe 3:4,18; Kol 1:26 * **2:3:** Ais 45:3; 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 * **2:4:** Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 * **2:5:** 1Ko 5:3 * **2:7:** Efe 3:17; Efe 2:20-22 * **2:8:** Kol 2:3 * **2:9:** Jon 1:14,16 * **2:10:** Efe 1:21-22

tokŋek peŋ tamiŋkuko itak. 11 * Täŋpäkaŋ Kristo tubeŋ kuŋpäŋ itkuŋ-ken uken Juda kädet iwatpäŋ gupjin morämo bureni nämo madäŋkuŋ. Nämo, gup morämo madäk-madäk mebäri kubä yäpuŋ. U ŋodeta yäyat; Ämatä gupi morämo madäk täkaŋ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäŋ däkŋeŋkuk. 12 * Täŋpäkaŋ ume ärutkuŋ-ken uken Kristo-kät kowatkwasikorän täŋkuŋ. Täŋkuŋo unita Anututä inä Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Täŋpäkaŋ inä Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi pähapta nadäkinik täŋkuŋo unita kadäni ume yäpuŋken uken Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuk. 13 * Bian inä guŋ, Juda täŋo baga man nämo iwarani, ba momi mäyap täŋpäŋ kumbani ude bumik kuŋarirä Anututä momijin peŋpäŋ Kristokät bok täŋpän kodak taŋkuŋ. 14 * Juda täŋo baga man kudän täwani unitä iwan täŋ tamiŋkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpäŋ mankenta biŋam tepmaŋkuk. Upäŋkaŋ Jesutä momijin baga mantä yäŋahäŋkuko u kuduptagän päya kwakäp terak urirän paotkuŋ. 15 * Täŋpäŋ ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nikek ba imaka kuduptagän kehäromini nikek u kehäromini kudup yäyomägatkuk. Kehäromini yäyomägatkaŋ wi yäwatpäŋ mebärini kwawak peŋirän imaka jopi ude äworeŋkuŋ.

Äma täŋo baga man nämo iwatneŋ

16 * Unita äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpäŋ taniŋ wärät täkaŋ u nämo nadäŋ imineŋ. 17 * Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäŋo wärani bumikgän. Upäŋkaŋ imaka bureniwä Jesuken ahäŋkuko pätak. 18 Täŋpäkaŋ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipäŋ yäŋahäŋirän ba in injinta äpani nadäŋpäŋ aŋero yäniŋ oretta täwerirän man udewanita bureni yäŋ nadäŋpäŋ nadäkinikjin pewä putärewäpäŋ gwäki yäpmäkta täŋpä waneŋta. Butewaki, äma udewani uwä äma täŋo nadäk jopi iwatkaŋ ehäritä inita nadäŋirä ärowani täk täkaŋ. 19 * Äma udewani Kristo nämo tubeŋ kuŋkaŋ meni-tägän jop yäŋ-täkŋat täkaŋ. Nadäkaŋ? Kristo uwä äbot täŋpani täŋo gwäknin pähap. Täŋkaŋ äbot täŋpani nin uwä Kristo täŋo gupi ude. Gupi u towiŋirän kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk uterakgän taŋigän tägak täyak. Täŋ, äma udewani uwä Kristo peŋpäŋ iniken nadäk terak kuŋarani.

20 Eruk, inä Kristo täŋo kumäk-kumäki yäpurärätpäŋ kome täŋo mäjo ba imaka mäde ut yämiŋkuŋopäŋ mebäri imata kome ŋonitäŋo mähemi bumik täŋpäŋ unitäŋo baga man mebäri mebäri iwaräntäk täkaŋ? 21 Man u ŋode yäk täkaŋ; U iŋirentawä! U naŋpentawä! U yäpentawä! 22 * Täŋpäkaŋ imaka u ba u yäjiwät täkaŋ uwä bäräŋeŋ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpäŋ yäŋpäŋ-täwoŋärewani. 23 Täŋkaŋ kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Baga man udewani täga täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäneŋ. Ba unita nadäŋirä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. U gup yäpmäŋ äpäk-äpäk kädet bureni niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäŋo kädet niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämotä

* **2:11:** Rom 2:29 * **2:12:** Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 * **2:13:** Efe 2:1,4-5 * **2:14:** Efe 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:15:** Kol 1:13 * **2:16:** Rom 14:1-12 * **2:17:** Hib 8:5, 10:1 * **2:19:** Efe 2:21; Efe 4:15-16 * **2:22:** Ais 29:13; Mat 15:9

nämoinik! Imaka udewani uwä bureni nämo. Uwä gup täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip kädet waki u däpmäkta kehäromini nikek nämo. Nämoinik!

3

Kristo terak bänep kodaki iritta man

1 * Täŋpäkaŋ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäŋ akuŋkuko unita kunum täŋo tuŋum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkaŋ u yäpmäkta gwäk pimik täkot. 2 * Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänaŋ imaka säkgämän itkaŋ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkaŋ uterak nämo peneŋ. 3 * Imata, in kumbuŋo unita. Kumäŋirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peŋkuko ini watäni it täyak. 4 * Eruk, iritnin täŋo mebäri bureni Kristo unitä äneŋi ahäŋirän in udegän kuduptagän ukät bok, iniken peŋyäŋek epmäget kudän ikek api ahäneŋ.

5 Unita yäŋpäŋ kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäŋ kaŋ yejämbut! U ŋodeta yäyat; Kubokäret, kaŋgärip nadäŋ gärip waki, ba imaka imakata ämäŋi täktäk. Nadäkaŋ? Ämäŋi täktäk uwä anutu jopita gwäjiŋ äpmoŋ imik-imik udewanigän. 6 Täŋpäkaŋ imaka udewanita yäŋpäŋ Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek. 7 Nadäkaŋ, inä bian kome ŋonitäŋo nadäk terak itkuŋ-ken uken imaka u iŋit yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋonik. 8 * Unita apiŋo imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwak, yäŋpäŋ-kaŋiwat ba me yäkyäk u kudup peŋ moreneŋ. 9-10 * * Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiye jop yäkŋat-yäkŋat nämo täneŋ. Nämoinik, inä bänep bianijin täŋo kudän yejämäŋ moreŋpäŋ bänep kodakipäŋ tek ude wädäwä äroŋkuŋo unita. Täŋpäkaŋ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumikgän ahäkta täŋkodak täk täyak. U näkŋo mebärina kaŋpäŋ nadäkinik täŋput yäŋpäŋ ude täk täyak. 11 * Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämo madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuŋum äma, nin kuduptagän Kristotä gwäknin ude itpäŋ imaka kuduptagän uwäk täk täyak.

12 * Eruk, in Anututa biŋam täŋpani, ini-tägän bänep iron täŋ taminŋpäŋ yäpmäŋ daniŋkuko unita kudän ŋode täŋpeŋ kuŋat täkot; In notjiyeta butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täkot. Täŋkaŋ injinta nadäŋirä äpani täŋpäpäŋ notjiyeta kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäŋ yämineŋ. Nämo, bänep kwini terak oraŋ yämik täkot. 13 * Täŋkaŋ bämopjin-ken yäŋwawak ahäŋirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peŋ taminŋkuko udegän täk täkot. 14 * Täŋkaŋ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet unitä kädet päke u kuduptagän yärepmit morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täŋ-meham taŋirän in bämopjin-ken bänep kubägän terak säkgämän irit pewän ahäk täkaŋ. 15 * Täŋpäkaŋ bänepjin täŋo yäma därirä bänep pidäm Kristoken naniktä intäjukun it taminŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjin-ken kaŋiwat epän täk täyon. Nadäkaŋ? In bänep pidäm uterak itta Anututä

---

* **3:1:** Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 * **3:2:** Mat 6:33 * **3:3:** Rom 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4:** Plp 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:8:** Efe 4:25-31, 5:4 * **3:9-10:** Efe 4:22,25 * **3:9-10:** Efe 4:24 * **3:11:** Gal 3:28 * **3:12:** 1Pi 2:9; Efe 4:2,32 * **3:13:** Efe 4:32, 5:2 * **3:14:** Rom 13:8-10; 1Ko 13:13; Efe 4:3 * **3:15:** Plp 4:7; 1Ko 12:13,27; Efe 4:4

yäŋ-päbä äbot kubägän tepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka u ba unita yäŋpäŋ
Anututa bänep täga nadäŋ imik täkot. 16 * Täŋkaŋ Kristo täŋo mantä
bänepjin-ken tokŋek pat täyon. Kristo täŋo mantä bänepjin-ken tokŋek
ude parirän nadäk-nadäk täga terak notjiye täŋo bänepi täŋkehärom takta
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit kap mebäri mebäri tek täkot. Kap Sam terak
tewani, ba Ekäni iniŋ oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktä bänepjin-ken
pewän ahäwani u Anututa bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ tek täkot. 17 * Täŋkaŋ
imaka u ba u yäk täkaŋ ba täk täkaŋ u kuduptagän Ekäninin Jesu u nadäŋ
imiŋpäŋ täk täkot. Ude täŋpäŋ Jesu wäpi terakgän Anutu Nan bänep täga
nadäŋ imikinik täk täkot.

Näda miŋi nani täŋo irit

18 * Eruk, webe, in äpjiye gämori-kengän kuŋat täkot. Ekänita biŋam
täŋpanitä ude täŋpäwä api tägawek. 19 * Täŋpäkaŋ äma, inäwä webejiyeta
nadäŋ yämikinik täŋpäŋ komi mebäri mebäri nämo yämineŋ. 20 * Täŋpäkaŋ
iroŋiroŋi, inä meŋjiye nanjiyetä man yäŋirä mani buramik-inik täneŋ.
Ude täŋirä Ekänitä tabäwän gäripi nikek api täk täneŋ. 21 * Täŋpäkaŋ nan,
inä äpetjiye nanakjiye man jäpi ba yäniŋ wärät man yäwettäko bänepi
täŋpä wawäpäŋ nadäŋ bäräp terak nämo kuŋatneŋ.

Intäjukun äma ba watä ämaniye jopita man

22 * Äma täŋo epän watä ämaniye, inä intäjukun ämajiye täŋo man
kudup buramik täkot. Täŋkaŋ intäjukun ämajiye iŋamiken epän täŋpani
yäŋ niwerut yäŋkaŋ täŋyäkŋarani nämo täneŋ. Nämo, iŋamiken itkaŋ ba
nämo itkaŋ, epän kehäromigän täneŋ. In Ekäni oraŋ imik täkaŋ unita
bänep täŋikŋat-kät nämo, kadäni kadäni kudän siwoŋi terak epän bureni
täŋ yämineŋ. 23 Täŋkaŋ epän u ba u täk täkaŋ u ämata yäŋpäŋ nämo,
Ekänita epän täyat yäŋ yäŋpäŋ gwäk piminŋpäŋ täŋ-dämik täkot. 24 Ŋode
nadäŋpäŋ täneŋ; Epän täk täkamäŋ unitäŋo gwäkiwä kunum gänaŋ nininta
yäŋ nimani itak uwä Ekäniken mät yäpne. Nadäkaŋ? Inä Ekäni Kristo
täŋo watä äma irirä ini-tägän intäjukun ämajin bureni ude it tamik täyak.
25 * Täŋpäkaŋ äma kudän wakiwaki täŋpaniwä kudän waki unitäŋo kowata
api yäpneŋ. Imata, Ekänitä ämawebe kudup täŋo täktäki uwä nadäk kubä
terakgän yäpmäŋ danik täyak.

4

1 * Täŋpäkaŋ epän watä äma täŋo intäjukun ämaniye, inä ŋode nadäk
täkot; Nin täŋo intäjukun ämanin kunum gänaŋ itak. Unita nadäŋpäŋ watä
ämajiye kudän siwoŋi terakgän yabäŋ yäwatneŋ.

Ekäniken yäŋapik-apik täŋo man

2 * Täŋpäkaŋ Ekäniken yäŋapik-apikta ket nadäwä tumbäpäŋ gwäk
piminŋpäŋ kadäni kadäni yäk täkot. Ude täŋpäŋ Anutu bänep täga nadäŋ
imikinik täk täkot. 3 * Täŋkaŋ ninta imaka, yäŋapiŋirä Anututä iniken
mani täŋo käderi täwit niminŋirän Kristota man käbop itkuko u yäŋahäk
täkäna.

---

* **3:16:** Efe 5:19 * **3:17:** 1Ko 10:31; Efe 5:20 * **3:18:** Efe 5:22 * **3:19:** Efe 5:25 * **3:20:** Efe 6:1 * **3:21:** Efe 6:4 * **3:22:** Efe 6:5-8 * **3:25:** Rom 2:11 * **4:1:** Wkp 25:43,53; Efe 6:9 * **4:2:** Efe 6:18; Plp 4:6 * **4:3:** Rom 15:30; Efe 6:19; 1Ko 16:9

Man unitagän näk komi yotken itat. 4 * Täŋkaŋ Ekäniken yäŋapik mantä
mehamtäŋ naminŋirä man pidämigän yäŋkwawa taŋira ämawebe komeni
komenitä mebäri kaŋ nadäwä tumbut. Näk ude täkta yäŋ namani.
5 * Täŋpäkaŋ äma Anutu nämo nadäŋ imani bämopi-ken inä säkgämän
kuŋatpäŋ Kristo täŋo kädet yäwoŋärekta pidämtak täkot. 6 * Ude täŋkaŋ
yäkyäkjintä gäripi gakŋi nikek kaŋ ahäwän. Täŋpäkaŋ ämatä man u ba
u täwet yabänayäŋ täkaŋ unita ketinik nadäŋpäŋ kowata säkgämän kaŋ
yäwerut.

Äma Polkät bok irani unitäŋo man

7 * Näkŋaken manna biŋam Tikikustä api täwerek. Uwä nintäŋo not-
ninpak bänepnin gämäni, täŋkentäk ämanin ba Ekäni täŋo watä piä äma
bureni-inik, man buramik täŋpani. 8 * Bänepjin täŋpidäm tawut yäŋpäŋ
iritnin täŋo manbiŋam täwetta notninpak u iniŋ kireŋpewa äretak. 9 *
Täŋpäkaŋ äma tägagämän Onesimus, man buramik täŋpani notjinpak, in-
jin äbotken nanik u bok yäwera äreŋkaŋ näkä itat-ken ŋonitäŋo manbiŋam
api täwetdeŋ.

10 * Täŋpäkaŋ komi yot ŋoken bok irani notnapak Aristakus ukät Ban-
abas näməni Maktä nadäŋ tamikamän. (Mak unitäŋo mebäri täwetkuro
unita inken äreŋirän not kaŋ täŋ imut.) 11 Täŋpäkaŋ notnapak kubä
Josua, wäpi kubä Jastus u imaka, nadäŋ tamitak. Äma yaräkubä uwä
Juda äbotken nanik. Juda äma ätutä Anutu intäjukun itkaŋ kaŋiwat epän
täk täyak unitäŋo man yäŋahäkta nämo täŋkentäŋ namik täkaŋ, yaräkubä
unitägän bänepna täŋ-kehäromtaŋ namik täkaŋ.

12 Täŋpäkaŋ intä äbotken nanik kubä Epafras, Kristo täŋo watä piä
äma unitä taniŋ oretak. U intä kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk
siwoŋi yäpmäŋpäŋ nadäwä-tärewäpäŋ kudup buraminŋpäŋ kuŋatneŋta
kadäni kadäni Anutu-ken ehuranigän yäŋapik täyak. 13 Bureni-inik
täwetat; Epafras unitä in ba Laodisia ba Hierapolis yotpärareken nanik
äbot täŋpani ämawebe täŋkentäŋ tamikta komi epän inide kubä täk täyak.
14 Täŋpäkaŋ yäpätägak äma notninpak tägagämän wäpi Luk kenta Demastä
taniŋ oretkamän. 15 Täŋpäkaŋ näkä Laodisia yotpärareken nanik äbot
täŋpani ba Nimfa ukät äboriye Anutu iniŋ oretta Nimfatä ini yotken ärok
täkaŋ u näkŋo bänep täga man ŋo yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwerut.

16 Täŋpäkaŋ man kudän ŋo ämawebe daniŋpäŋ yäwerä nadäŋ
morewäkaŋ Laodisia äbot täŋpani uken pewä kuŋirän unitä udegän
kaŋ daniŋpäŋ nadäwut. Täŋpäŋ unita kubä kudän täŋpäŋ yämiŋkuro u
imaka, tamäkaŋ kaŋ daniŋpäŋ nadäwut. 17 * Daniŋpäŋ nadäŋkaŋ Akipus
ŋode kaŋ iwerut; Epän Ekänitä yäŋ gamani uwä säkgämän siwoŋigän kaŋ
täŋ yäpmäŋ ku yäŋ kaŋ iwerut.

18 * Eruk, Pol näkŋa-tägän ketnatä bänep täga man ŋo kudän täŋpäŋ
tamitat. Komi yotken irani näka nadäŋ namik täkot. Eruk, Ekäni täŋo
orakorakitä inken itinik täyon.

---

* **4:4:** Efe 6:20 * **4:5:** Efe 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6:** Efe 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7:** Efe 6:21
* **4:8:** Efe 6:22 * **4:9:** Plm 10-12 * **4:10:** Apos 19:29, 12:12; Apos 13:13; Plm 24 * **4:17:**
Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonaika
Ämawebe **bä**nepi **api ä**y**ä**ŋurani **tä**ŋkeh**ä**rom **takta manbiŋ**am

1 * Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täŋkentäŋ naminŋirän näk Poltä
man ŋo kudän täyat. Kudän täŋpäŋ äbot täŋpani Tesalonaika kome itkaŋ,
Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ, inta
pewa äretak. Anutu täŋo orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täŋpani täŋo nadäkiniki

2 * Nin kadäni kadäni yäŋapik epän täŋkaŋ inta nadäŋ taminŋpäŋ Anutu
bänep täga man iwet täkamäŋ. 3 * Nadäkinikjin täŋo bureni kaŋ-ahäk täkaŋ
ba täŋkentäk epän bänep ironjintä pewän ahäk täkaŋ ba nadäkinikjin Ekäni
Jesu Kristo terakgän peŋpäŋ bänepjin täŋkehärom taŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita
nin Anutu Nanin iŋamiken kadäni kadäni nadäŋ taminŋpäŋ yäŋahäŋpäŋ
iwet täkamäŋ.
4 Notnaye, nin inta bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; Anututä nadäŋ
tamikinik täŋpäŋ inita biŋam iwoyäŋkuk. 5 * Ude nadäk täkamäŋ uwä
mebäri ŋodeta; Mani biŋam Täga täweritna man u jopi nämo täŋkuk. Nämo,
nin mani biŋam unita nadäna bureni-inik täŋpäpäŋ Kudupi Munapik täŋo
kehäromi terak täwetkumäŋ. Inkät itkumäŋ-ken uken inta yäŋpäŋ imaka u
ba u yäŋpäŋ täk täŋkumäŋo u nadäkaŋ. 6 * Täŋitna nintäŋo kädet kuroŋ
ugän iwarän täŋkuŋ. Iwarän täŋpäŋ Ekäni imaka, udegän iwarän täŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo Manbiŋam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak
Kudupi Munapiktä bänep pidäm täŋ taminŋirän man u bänepjinta biŋam
täŋkuk.
7 * In ude täŋkuŋo uwä nadäkinik täŋpani Masedonia ba Akaia komeken
nanikta intäjukun täŋ yämiŋpäŋ kädet täga yäwoŋäreŋkuŋ. 8 * Täŋpäkaŋ
inken, Ekäni täŋo mantä tokŋeŋ moreŋpäŋ Masedonia ba Akaia komeken
kuŋ moreŋkuk. Täŋkaŋ, ugän nämo. In Anutu nadäŋ imikinik täŋkuŋo
unitäŋo manbiŋam uwä komeni komeni nadäŋ moreŋkuŋo unita nintä
yäwetnaŋi kubä nämo täŋkuk. 9 * Ini-tägän, nintä inken epän täŋitna not täŋ
niminkuŋo unitäŋo manbiŋam niwet täkaŋ. Ba intäŋo manbiŋam komeni
komeni yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋ yäpmäŋ kukaŋ; In anutu jopi nadäŋ yämik
täŋkuŋo u mäde ut yäminŋpäŋ Anutu irit kehäromi mähemi bureni unitäŋo
watä epän ämaniye ude itkaŋ. 10 * Ba apiŋo in anutu jopi nadäŋ yämik-
yämik kädet u mäde ut iminŋpäŋ nanaki Jesu kunum gänaŋ naniktä äpäkta
itsämäŋpäŋ itkaŋ. Nanaki u kumbani-ken nanikpäŋ yäwän kikŋurani
unitä täŋkentäŋ niminŋirän Anutu täŋo kokwawak kadäni pähap ahäwayäŋ
täyak uwä api irepmitne.

2

Poltä Tesalonaika kome epän täŋkuk

---

* **1:1:** Apos 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2:** Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Te 1:11 * **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6
* **1:5:** 1Ko 2:4-5; 1Ko 4:20 * **1:6:** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Apos 17:5-9 * **1:7:** 1Pi 5:3 * **1:8:** Rom 1:8 * **1:9:** Apos 14:15 * **1:10:** Tai 2:13; Apos 17:31; 1Te 5:9

1 * Notnaye, ninä inken ahäŋpäŋ epän nämo täna waŋkuŋ. Nämoinik,
epän täŋitna bureni ahäŋkuk. U injin nadäkaŋ. 2 * Ba pengän Pilipai kome
nidäpmäŋpäŋ niwat kireŋkuŋo u imaka, nadäkaŋ. Ude täŋ nimiŋkuŋopäŋ
nämo kwitaŋkumäŋ. Nämoinik. Äma ätutä iwan pähap täŋ nimiŋirä
Anutu yäpmäŋ wädäŋpäŋ bätakigän nadäŋkaŋ inken äreŋpäŋ Anutu täŋo
Manbiŋam Täga u täwetkumäŋ. 3 Täŋpäkaŋ manbiŋam täwetkumäŋo uwä
bänepjin täŋpidäm takta täwetkumäŋ. U jop manman ba yäŋ-täkŋarani man
nämo täwetkumäŋ. Ba in täŋpäwakta man nämo täwetkumäŋ. 4 * Nämo,
Anututä nibäwän tägawäpäŋ mani biŋam yäŋahänekta epän ŋo ketnin
terak peŋkuk. Epän u täk täkamäŋ uwä ämatä ninta nadäwä ärowani täkta
nämo täk täkamäŋ. Nämoinik, Anutu bänepnin yäpmäŋ danik täyak unitä
nibäwän gäripi täŋpekta täk täkamäŋ.

5 * Täŋpäkaŋ in nintäŋo mebäri nadäk täkaŋ, ba Anututä udegän
nintäŋo mebäri nadätak. In nintäŋo manta gäripi nadäwut yäŋpäŋ bänep
ärik-ärik man nämo täwetkumäŋ ba intäŋo moneŋ tuŋumta yabäŋgärip
täŋpäŋ Anutu täŋo man terak yäŋ-täkŋatpäŋ yäpmäkta nämo täŋkumäŋ.
6 * Ba in bämopjin-ken ba kome kukŋi käda wäpnin biŋam ikek kuŋatta
nämo täŋkumäŋ. Nämo, nin Kristo täŋo aposoro bureni-inik itkamäŋ
unita täŋkentäŋ nimut yäŋ täga peŋ täwetnaŋipäŋ nämo peŋ täwetkumäŋ.
7 Täŋpäkaŋ webe kubätä nanakiye watäni säkgämän itkaŋ nonoŋ yepmäŋ
towik täyak ude bumik in bämopjin-ken kwini terak it täŋkumäŋonik.
8 Gäripnin taŋi inken peŋkumäŋo unita Anutu täŋo Manbiŋam Täga
täwettagän nämo. Inta yäŋpäŋ gupnin iniŋ kirekta bok pidäm taŋkumäŋ.
Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadäŋkumäŋo unita. 9 * Notnaye,
nintä bämopjin-ken itkaŋ epän taŋi täŋkumäŋo u nadäkaŋ. Bäräpi tamine
yäŋpäŋ kepma bipani gupnin mehamtäkta epän bok kädäp ikek täk
täŋkumäŋonik. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo Manbiŋam Täga uwä täwetkumäŋ.

10 Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoŋi terak kuŋatpäŋ
epän täŋ taminŋkumäŋo u in nadäkaŋ. Uwä in ba Anutu imaka, penta
nadäkaŋ. 11 Täŋpäkaŋ kubä pen ŋode nadäkaŋ; Äma kubätä äperiye
nanakiyeta täŋ yämik täyak, in kubäkubäta udegän täŋ taminŋkumäŋ. 12 Intä
irit kuŋat-kuŋat Anututä nadäwän siwoŋi täk täyak udegän täŋpeŋ kuŋarut
yäŋ nadäŋpäŋ bänep täŋ-kehäromtak man täwerit, bänep täŋpidäm tak man
täwet täŋkumäŋ. Ba Anututä tabäŋirän täga täŋpekta in kädet täga terak
kuŋarut yäŋpäŋ kadäni ätu man kehäromi täwetkumäŋ. Imata, Anutu unitä
kaŋiwat yewani gänaŋ, iniken wäpi biŋam ikek itta yäŋpäbä tepmak täyak
unita.

Anutu täŋo manta jibi yäpuŋ

13 * Täŋpäkaŋ nin Anutu täŋo man täweritna nadäwä komen äma täŋo
man kubä bumik nämo täŋkuŋ. Nämoinik! Anutu täŋo man bureni-
inik ude nadäŋkuŋo unitä Anutu täŋo äbot täŋpani inken epän täŋirän irit
kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäk täkaŋ. Unita nin inta yäŋpäŋ Anutu bänep
täga man kadäni kadäni iwet täkamäŋ. 14 * Notnaye, inä Judia komeken
nanik Anutu täŋo äbot täŋpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täŋpeŋ
kuŋat täkaŋ, apiŋo udegän täkaŋ. Judia äbot täŋpani uwä Juda naniktä

* **2:1:** 1Te 1:5,9 * **2:2:** Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 * **2:4:** 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20
* **2:5:** Apos 20:33; 2Pi 2:3; Rom 1:9; 1Te 2:10 * **2:6:** Jon 5:41,44 * **2:9:** Apos 20:34; 1Ko
4:12 * **2:13:** 1Te 1:2; 2Te 2:13; Gal 1:11-12 * **2:14:** Apos 17:5

däpmäŋpäŋ komi yämik täŋkuŋo udegän in notjiye ätutä tadäpmäŋpäŋ komi tamik täkaŋ. 15 * Kädet u kudupi nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu däpmäŋ yäpmäŋ äbätäŋgän Ekäni Jesu udegän utpewä kumbuk. Täŋpäkaŋ nin udegän nidäpmäŋpäŋ komi nimiŋkuŋ. Ude täŋkuŋo u Anututa not nämo täŋ imik täkaŋ ba ämawebe kuduptagänta iwan täŋ yämik täkaŋ. 16 * Ba ugän nämo. Guŋ äbotken Anutu täŋo man yäweritna nadäŋpäŋ Anututa biŋam täneŋ yäŋkaŋ baga peŋkirek täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä kädet wakiwaki ude täŋ yäpmäŋ äbäŋtäko mominitä ärowani pähap täŋirän eruk, Anutu täŋo kokwawak ahäŋ yämitak.

Tesalonaika ämawebe äneŋi yabäkta nadäŋkuk

17 * Notnaye, kadäni keräpigän in tepmaŋkumäŋo upäŋkaŋ tepmakinik nämo täŋkumäŋ. Nämoinik. Bänepnintä inta butewaki nadäŋ taminŋpäŋ äneŋi tabäkta gäripi-inik nadäkamäŋ unita inken äneŋi ärekta ehut itkamäŋ. 18 Inken ärekta gäripi nadäkamäŋ upäŋ Pol näkä kadäni kadäni inken ärekta nadäŋira Satantä kädet peŋpipiŋ namik täyak. 19-20 * Täŋ, inta gäripi pähap nadäk täkamäŋ u ŋodeta; Epänin täŋo bureni-inik uwä in, ba nintäŋo oretoret ba epmägetnin uwä in, unita Ekäninin Jesu unitäŋo äbäkäbäk kadäni-ken iŋamiken inkät penta itkaŋ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

3

Pol Timoti iniŋ kireŋkuk

1-2 * * Notnaye, inta nadäwätäk taŋi täŋpäŋ nek Atens yotpärare-ken itkaŋ Timoti iniŋ kireŋpeda inken ärekta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumäŋ. Timoti, notninpak bureni ba Anutu täŋo epän äma ude itpäŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäk täyak unitä päre Anutu täŋo man terak bänepjin ba nadäkinikjin täŋkehärom takta iwoyäŋkumäk. 3 * Komi ba bäräpitä täŋpewän kwaineŋ yäŋpäŋ Timoti teda äreŋkuk. In nadäkaŋ, Anutu täŋo man uwä kwini terak itpäŋ-nadänekta nämo yäŋ nimani. 4 * Nin inkät itkaŋ pengän man ŋode täwetkumäŋ; Anututa yäŋpäŋ komi bäräpi in ba nintä terak api ärowek. Man yäŋkumäŋo u bureni ahätak ŋo yäŋ nadäkaŋ. 5 * Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täŋpäŋ intäŋo nadäkinikjin kaŋpäŋ nadäkta Timoti iniŋ kireŋpewa äreŋkuk. Täŋyäkŋarani äma waki Satantä täŋ-täkŋat-pewän nadäkinikjin pewä putäreŋirä epänin jop pewä paorektawä yäŋ nadäŋkut.

Timoti manbiŋam täga yäpmäŋ äbuk

6 * Täŋpäkaŋ Timotitä inken nanik äyäŋut päbä nadäkinikjin ba bänep ironjin unitäŋo manbiŋam ŋode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk täkaŋ. Ba nintä in tabäkta gäripi nadäk täkamäŋ, udegän intä nin nibäkta yäk täkaŋ. Manbiŋam ude niwetkuk. 7 * Täŋpäkaŋ notnaye, in nadäkinikjin ikek itkaŋ yäŋ biŋam niwerirän nadäŋkumäŋo unitäwä nin komi butewaki terak kuŋat täkamäŋ unitäŋo bäräpi täŋpidäm taŋkuk. 8 Bureni, in Ekäni iŋit-inik täŋpeŋ kuŋarirä nadäŋpäŋ nintäŋo iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

---

* **2:15:** Apos 2:23, 7:52 * **2:16:** Mat 23:32-33 * **2:17:** 1Te 3:10 * **2:19-20:** Plp 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * **3:1-2:** Apos 17:15 * **3:1-2:** Apos 16:1-3 * **3:3:** Efe 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4:** Apos 14:22 * **3:5:** Plp 2:16 * **3:6:** Apos 18:5 * **3:7:** 2Te 1:4

9 Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep täga pähap nadäk täkamäŋ
unita Anutu bänep täga inide kubä iwet täkäna! 10 Täŋkaŋ nadäŋ
niminŋirän inken päre kowat kawän täŋpäŋ nadäkinikjin ätukät täŋkehärom
takta kepma bipani Anutu-ken gwäk piminŋpäŋ kehäromigän yäŋapik
täkamäŋ.
11 * Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit
niminŋirän inken kaŋ ärena. 12 Täŋpäkaŋ Ekänitä bänepjin-ken epän
täŋirän inken bänep iron kädet taŋi ahäŋirän injin-tägän bänep iron kowata
kowata täk täkot. Ba äma gägänita udegän kaŋ täŋ yämut, nintä inta täŋ
tamik täkamäŋ udegän. 13 * Ude täŋirä Anutu Nanintä bänepjin täŋkehärom
taŋirän iŋamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kunŋat täkot. Pen
udegän kunŋarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biŋam iwoyäwani yämagut
yäpmäŋ äneŋi kaŋ äbän.

4

Anutu iŋamiken siwoŋi kunŋat-kuŋatta man

1 * Notnaye, Ekäni Jesuta yäŋpäŋ jukuman kubä ŋode täwetnapäŋ
nadäwut; Irit kunŋat-kuŋatjintä Anutu not täŋ imikta mebäri täwetpäŋ
täwoŋärek täŋkumäŋo udegän kaŋ irut. Täŋkaŋ Anutu täŋo man u täga iwat
täkaŋ upäŋ gwäk piminŋpäŋ ehuranigän kaŋ iwarut yäŋpäŋ täwetkamäŋ.
2 Ekäni Jesu täŋo meni terak man kehäromi täwetpäŋ täwoŋärek täŋkumäŋo
nadäkaŋ u.
3 * Anututä ŋode täwet täyak; Kubokäret peŋpäŋ bänep siwoŋi terak
kunŋat täkot. 4 Täŋpäkaŋ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ webejiye-
kät kädet siwoŋi terak kaŋ kunŋarut. 5 Kädet siwoŋi terak kunŋatkaŋ
ämawebe guŋ, Anututa nämo nadäwanitä yabäŋgärip täŋpäŋ kubokäret
täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Nämoinik! 6 * Unita in notjiye täŋyäkŋatpäŋ
webeniye nämo kubotäneŋ. Kädet waki udewanita bian man ŋode
täwetkumäŋ; Ekänitä äma kädet ude täk täkaŋ uwä kowata waki api yämek.
7 * Bureni! Nadäk-nadäk waki yäpmäŋ kunŋatneta nämo, kudupi-inik itpäŋ
nadäk-nadäk siwoŋigän yäpmäŋ kunŋatneta Anututä nimagutkuk. 8 * Unita
äma kubätä man u mäde ut imayäŋ täko uwä äma kubäta nämo, Anutu,
Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.
9 * Eruk äbot täŋpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet
mebäri täwetpäŋ täwoŋäreŋirän bureni iwat täkaŋ upäŋ imata bänep iron
kowat täŋpän täneŋta äneŋi jop kudän täŋ tamine? 10 * Nämo, inä
Masedonia kome äbot täŋpani ämawebe komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ
u bänep iron täŋ yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ pen kaŋ täŋput yäŋpäŋ täwetkamäŋ.
11 * Täŋpäkaŋ man kubä pen ŋode täwetpäŋ täwoŋäreŋkumäŋ; Kuŋ äbäŋ
täŋkaŋ täŋuruk-uruk nämo täneŋ. Komejin-kengän it dämiŋpäŋ epän ketjin-
ken pewani u kehärom taŋpäŋ kaŋ täŋput. 12 * Ude täŋpäŋ nakta jop kubä
nämo api itneŋ. Ude täŋirä äma Anutu täŋo kädet nämo iwat täkaŋ u inta
bänep täga api nadäneŋ.

Jesutä äneŋi äbäkta man

* **3:11:** 2Te 2:16 * **3:13:** Plp 1:10; 2Te 1:7,10 * **4:1:** 2Te 3:6 * **4:3:** 1Te 5:23; Hib 10:10; 1Pi 1:16 * **4:6:** Sam 94:1 * **4:7:** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:10:** 2Te 3:4 * **4:11:** Efe 4:28; 2Te 3:8,12 * **4:12:** 1Ko 5:12-13; Kol 4:5

13 * Notnaye, in bämopjin-ken nanik ätu kumbuŋo u jide itkaŋ unitäŋo
mebäri ket nadäwä tärewut yäŋpäŋ man ŋo täwetat. Ket ude nadäwä
tärewäkaŋ guŋ ämatä noriye kumäŋirä nadäk-nadäki paoräpäŋ konäm
butewaki pähap täk täkaŋ in udegän nämo täneŋ. Nämoinik! 14 * Nin
nadäkinik ŋode täk täkamäŋ; Jesu kumäŋkaŋ akuŋkuk. Ude täŋkuko unita
ŋode imaka nadäkinik täk täkamäŋ; Anututä Jesu iniŋ kireŋpewän ämawebe
nadäŋ imiŋkaŋ kumbuŋo u ini-tägän yämaguränkaŋ inikät bok api ämneŋ.
15 * Ba Ekänitä iniken man kubäwä ŋode täwetna; Kome terak kodak
iritna Ekänitä äbayäŋ täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api
yärepmitne. Nämoinik!
16 * Ekäni kunum gänaŋ naniktä äpayäŋ täŋirän womat mämä api
ahäwek. Täŋpäŋ aŋero intäjukun täŋpanitä gera yäŋirän Ekäni ini uwä gera
pähap yäŋkaŋ api äpek. Äpäŋirän ämawebe Kristo nadäŋ imiŋpäŋ kumbuŋo
unitä jukun api akuneŋ. 17 Akuŋirä kokoki yarägän kodak itnayäŋ
täkamäŋ uwä kumbani yäput penakaŋ gubamtä pudät päro nipmaŋpän
punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täŋpäkaŋ Ekäni-kät-gän
api it yäpmäŋ ärone. 18 Unita in man ŋowä yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ notjiye
kumbanita nadäwätäk peŋpäŋ bänepjin täŋpidäm täkot.

5

Ekäni äneŋi pit kubägän api ahäwek

1-2 * * Notnaye, injin ŋode bureni nadäk täkaŋ; Nämo nadäŋirä kubo
ämatä bipani äbäk täkaŋ udegän Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni täropigän
api ahäŋ nimek. Ude nadäk täkaŋ unita Ekäni äneŋi äbayäŋ täyak uwä
kadäni ba kepma uken api ahäwek yäŋ imata kudän täŋpäŋ tamine? 3 *
Täŋpäkaŋ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamäŋ
yäkŋat irirä Ekänitä pit kubägän ahäŋ yämiŋpäŋ api däpmäŋ paorek.
Bäräŋeŋ ahäŋ yämayäŋ täyak uwä webe nanak koki ikektä ittäŋgän komi
bäräŋeŋ nadäk täkaŋ ude. Imaka umuri u bäräŋeŋ ahäŋ yämiŋirä jide
täŋpäŋ api metäŋpeŋ kuneŋ? 4 Upäŋkaŋ notnaye, inä bipmäŋ urani gänaŋ
nämo itkaŋ unita Ekäni täŋo kadäni, kubo ämatä bäräŋeŋ ahäk täkaŋ ude
ahäŋirän nämo kikŋutneŋ. 5 * Nämoinik, ninä bipmäŋ urani ba bipanita
biŋam nämo, peŋyäŋek ba kepmata biŋam äbot täŋpani.

Bänep kodaki it täkäna

6 Unita äma ätu bänepi nadäk-nadäkita watä nämo itkaŋ däpmon pat
täkaŋ ude nämo täne. Nämoinik, nadäna tumbäpäŋ watäni itpäŋ kuŋat
täkäna! 7 Täŋpäkaŋ äma däpmon pärani uwä bipmäŋ urani gänaŋ pat
täkaŋ. Ba äma ume jägämi naŋkaŋ täŋguŋguŋ kudän täk täkaŋ uwä bipani
täk täkaŋ. 8 Upäŋkaŋ kepma täŋo äbot ninäwä bänep nadäk-nadäkninta
watä kehäromi itpäŋ kuŋat täkäna. Täŋpäkaŋ nadäkiniknin ba notniyeta
nadäŋ yämik-iniktä kurepä ude ukät-pipik täŋ niminirän äma wakitä nämo
nidäpek. Ba Anututä bureni api nimagurek yäŋ bänepnin ukädagän
peŋitna unitä gwäpä kehäromi ude täŋ nimik täyon. 9 * U mebäri ŋode
unita; Nin Anutu täŋo bänep wakwaki bureni kaŋ-ahäneta nämo iwoyäŋ
nipmaŋkuk. Nämoinik! Ekäninin Jesu Kristo täŋo wäpi terak irit kehäromi

---

* **4:13:** Efe 2:12 * **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * **4:15:** 1Ko 15:51 * **4:16:** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * **5:1-2:** Mat 24:36 * **5:1-2:** Mat 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * **5:3:** Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 * **5:5:** Rom 13:12; Efe 5:9 * **5:9:** 1Te 1:10; 2Te 2:14

koreneta iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk. 10 * Jesutä ninta kowata kumbuko unita
ukät bok täga api itne. Unita Jesu täŋo äbäkäbäk kadäni-ken nin kumnayäŋ
tämäŋo u ba kodak itnayäŋ tämäŋo u tägagän, ukät penta api it yäpmäŋ
ärone. 11 * Eruk, inä man tägagämän u nadäŋpäŋ man kowat iwerän
täŋpäŋ bänepjin pen täŋ-kehäromtak täkot, täk täkaŋ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

12 * Notnaye, man kehäromi ŋode täwetkamäŋ; Äma inta yäŋpäŋ in
täŋkentäkta bämopjin-ken komi epän täk täkaŋ ba Ekänita yäŋpäŋ intäjukun
täŋ tamik täkaŋ, ba täwetpäŋ täwoŋärek täk täkaŋ u nadäŋ yämik täkot.
13 Täŋkaŋ epän ude täŋ tamik täkaŋ unita inä nadäŋ yämikinik täŋpäŋ
bänep oretoret terak oraŋ yämik täkot.

Täŋpäŋ notjiye-kät not täŋpäŋ bänep kwini terak it täkot. 14 * Unita
notnaye, in ŋode täk täkot; Äma gaŋani, epän nämo täŋpanita umun man
yäwet täkot. Ba äma täŋ mäyäk-mäyäk ba umun terak kuŋarani udewani
täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bänepi täŋ-kehäromtak täkot. Ba äma kehäromini nämo
täŋ-mehamtaŋ yämik täkot. Täŋpäŋ äma udewani täŋkentäŋ yämikta nämo
gaŋa täneŋ. Nämo, pentagän täŋkentäk-kentäk terak kuŋat täkot. 15 *
Täŋkaŋ waki kowata kowata täneŋta watä kehäromi itpäŋ kuŋat täkot. Ude
täŋkaŋ injin-tägän ba äma gägäni kuduptagän täŋkentäk-kentäk kowata
kowata kaŋ täŋ yäpmäŋ ärowut.

16 * Ude täŋkaŋ kadäni kadäni bänep pidäm terak oretoret täŋpeŋ kaŋ
kuŋarut. 17 * Täŋkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäkta nämo gaŋa täneŋ.
Nämo, pen yäk täkot. 18 * Ba imaka u ba u unita Anutu bänep täga man iwet
täkot. Inä Kristo Jesu-kät kwasikoranitä ude kaŋ täŋput yäŋpäŋ Anututä
peŋ täwetak.

19 * Täŋpäkaŋ Munapik täŋo kädäp nämo däpä kumneŋ. 20 * Täŋpäŋ
äma kubätä Anutu täŋo mani biŋam yäŋahäŋpäŋ täwerirän nadäŋ äwaräkuk
nämo täneŋ. 21 Upäŋkaŋ man nadäk täkaŋ u kuduptagän nadäŋpäŋ
yäpmäŋ danik kaŋ täŋput. Ude täŋkaŋ imaka täga täŋpänä u kaŋ yäpmäŋ
kuŋarut. 22 Ude täŋkaŋ waki mebäri mebäri kudup mäde kaŋ urut.

23 * Eruk notnaye, inta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode yäŋapik täkamäŋ; Anutu,
bänep kwini mähemitä ini ärutpak taŋpäŋ tepmaŋirän bänep kudupi kaŋ
täŋ morewut. Ude täŋirän gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän
Ekäninin Jesu Kristo äbayäŋ täyak u iŋamiken momijin nämo, kaŋ irut.
24 Täŋpäkaŋ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man burenigän yäwani
unitä imaka yäyat ŋo inken bureni api täŋpek.

25 * Täŋpäkaŋ notnaye, in ninta nadäŋpäŋ Ekäniken yäŋapik täkot. 26 *
Täŋkaŋ äbot täŋpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not täŋpäŋ keräntäk täk
täkot. 27 Unita näk Ekäni iŋamiken man kehäromi ŋode täwetat; In man
kudän ŋo äbot täŋpani kuduptagän daniŋpäŋ yäwerirä nadäwut.

28 Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken itpäŋ itinik täk
täyon. Ude.

---

* **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11:** Jud 20 * **5:12:** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14:** 2Te 3:6,11,15 * **5:15:** Snd 20:22; Rom 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16:** Plp 4:4 * **5:17:** Luk 18:1 * **5:18:** Efe 5:20 * **5:19:** Efe 4:30 * **5:20:** 1Ko 14:1,39 * **5:23:** 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1 * **5:26:** Rom 16:16

2 Tesalonaika
Bäräpi ätu bänepi api äyäŋuranitä yabäŋ ahäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam

1 * Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täŋkentäŋ namänpäŋ näk Poltä
man ŋo kudän täyat. Kudän täŋpäŋ äbot täŋpani Tesalonaika kome itkaŋ,
Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ, inta
pewa äretak. 2 * Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo täŋo orakoraki ba bänep
pidämtä intä terak äroton.
3 * Notnaye, kadäni kadäni yäŋapik epän täŋkaŋ bänepnintä peŋ ni-
werirän inta yäŋpäŋ oretoret man iwet täkamäŋ. Nadäkinikjin taŋi
pähap tokŋeŋ ärok täyak, ba bämopjin-ken bänep iron kädet taŋi ahäŋ pat
täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamäŋ. 4 * Täŋpäkaŋ
Anututa yäŋpäŋ in komi komi taminŋirä gupjin komi butewaki terak
itkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkaŋ.
Unita intäŋo manbiŋam u nintä komeni komeni Anutu täŋo äbot täŋpani
yäŋahäŋpäŋ yäwet täkamäŋ.

Ekänitä äma yäpmäŋ danikta man

5 * Komi butewaki ahäŋ taminŋirä kehärom taŋpäŋ it täkaŋ uwä ŋode
niwoŋärek täyak; Anututä iniken kädet siwoŋi iwatpäŋ nadäŋirän bäräpi
u ahäŋ tamik täkaŋ. Komi unitä inä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ
kukta yäpän-siwoŋtaŋ tamik täyak. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kaŋiwat epän
u täŋkehärom takta epäni täk täkaŋ. 6 * Unita kämiwä Anututä kädet
siwoŋi iwatpäŋ äma komi butewaki tamik täkaŋ u kowata komi butewaki
udegän api yämek. 7 * Upäŋkaŋ ämawebe komi butewaki nadäk täkaŋ
inäwä, ninkät penta komi butewaki u api ketäreŋ nimek. Ketäreŋ
nimayäŋ täyak u Ekäni Jesu-kät aŋeroniye äbot pähap-kät kunum gänaŋ
naniktä äpnayäŋ täŋo kadäni ugän Anutu ini ude api täŋ nimek.
8 * Kadäni uken kädäp mebet ikek äpä äma Anututa täŋguŋtak täkaŋ ba
Ekäninin Jesu täŋo Manbiŋam Täga u nadäŋ äwaräkuk täk täkaŋ uwä komi
api yämek. 9 * Kowata Anututä äma udewanita yämayäŋ täyak u kumäŋ-
kumäŋ tärek-täreki nämo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehäromini täŋo
epmäget kudäniken yäwat kireŋpewän päŋku äneŋi äbäkta nämo, ukädagän
api kuneŋ. 10 * Kadäni uken Jesutä wäpi biŋam yäpmäkta kwawak api
ahäwek. Ahäŋirän iniken äboriye, ämawebe mani nadäŋpäŋ bänepi-ken
peŋpeŋ kuŋarani unitä epmäget kudäni u kaŋpäŋ biŋam api yäŋ imineŋ.
Täŋpäkaŋ inä mani biŋam täweritna nadäwä bureni täŋkuŋo unita penta
api käneŋ.
11 * Unita inta yäŋpäŋ kadäni kadäni Ekäniken yäŋapik man ŋode yäk
täkamäŋ; Anutunintä kädet siwoŋi iwatta iwoyäŋkuko uterakgän itneŋta
täŋpidäm taŋ tamiton. Täŋkaŋ iniken kehärominitä mehamtäŋ taminŋirän
imaka tägatäga täkta gäripi nadäk täkaŋ u täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjinken

* **1:1:** 1Te 1:1 * **1:2:** Rom 1:7 * **1:3:** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5:** Plp 1:28 * **1:6:** Rom 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7:** Mat 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * **1:8:** Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8; 1Pi 4:17 * **1:9:** Ais 2:10,19,21 * **1:10:** Kol 3:4; 1Te 3:13 * **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3

nadäkinikjin täŋo epäni bureni u kaŋ kaŋ-ahäwut. 12 * Ude täŋpäŋ irit
kuŋat-kuŋatjintä Ekäninin Jesu täŋo wäpi biŋam oraŋ yäpmäŋ ärok täkot.
Ude täŋpäŋ Jesu täŋo wäpi biŋam äroŋirän in udegän Jesu iŋamiken wäpjin
biŋam ikek kaŋ irut. Wäpi biŋam uwä Anutunin ba Ekäninin Jesu Kristo
unitäŋo iron.

2

Anutu täŋo manta iwan api ahäwek

1 * Notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täŋo äbäkäbäk ba unitä nimagut
yäpmäŋ päbä dubini-ken api nipmaŋpeko unitäŋo manbiŋam täwera
nadäwut. 2 Äma ätutä ŋode api yäŋ-täkŋatneŋ; Munapiktä ŋode niwetak;
Ekäni täŋo kadäni uku ahäŋkuk yäŋ api täwetneŋ. Ba meni-tägän jop
api yäŋ-täkŋatneŋ. Ba man kudän terak Poltä kudän täk yäŋ api yäŋ-
täkŋatneŋ. Ude yäŋ-täkŋarirä in täŋguŋ taŋpäŋ kwaiŋkaŋ bänepjin nämo
pewä putärewek. 3 * Yäŋ-täkŋat man udewani täwerirä nämo nadäŋ
yämineŋ. Ekäni täŋo kadäni keräp taŋirän pengänä Ekäni täŋo manta
iwan pähap api ahäwek. Täŋkaŋ PeŋawäkÄma, geŋita biŋam täŋpani unitä
kwawak api ahäwek. 4 * TäŋpäŋÄma uwä imaka imaka ämatä anutu yäŋ
iwetpäŋ yäniŋ oret täkaŋ u kudup yäpmäŋ päpä yepmaŋpäŋ ini wäpi api
yäpmäŋ ärowek. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ äro itpäŋ inita
Näk Anutu yäŋ api yäwek.

5 Täŋpäkaŋ näk inkät itkaŋ unita täwetkuro ukeŋo u nadäkaŋ ba nämo?
6 Kadäni ŋokengän ukät-pipik pätak u nadäkaŋ? U keweŋirän PeŋawäkÄmatä kadäni yäŋ imani-ken api ahäwek. 7 Täŋpäkaŋ apiŋo PeŋawäkÄmatä
epän käbop käbop täk täyak. Ude täŋtäŋ kuŋattäyon ukät-pipik u keweŋirän
PeŋawäkÄma u kwawak api ahäwek. 8 * Kwawak ahäŋpäŋ irirän Jesutä
äbäŋpäŋ meni woŋ piäŋ-iwat-pewän PeŋawäkÄma u kumäŋirän eruk Jesu
täŋo peŋyäŋek ägonitä yäput pewän paot-inik api täŋpek. 9 * Täŋpäkaŋ
intäjukun, PeŋawäkÄma u nämo kumäŋirän Satantä kehäromi imänkaŋ
PeŋawäkÄma u Näk näwarut yäŋ nadäŋpäŋä täŋyäkŋarani ba kudän
kudupi mebäri mebäri api pewän ahäneŋ. 10 Ude täŋpäŋ ämawebe paot-
paotta biŋam yäwani kädet waki mebäri mebäri terak api täŋyäkŋarek.
Ämawebe uwä Anutu täŋo man bureni u nadäŋpäŋ iyap takta bitnäk
täkaŋ unita api paotneŋ. Man bureni u nadäŋpäŋ iyaptak täŋkuŋ
yäwänä man unitä täŋkentäŋ yämitek. 11 * Upäŋkaŋnämo! Man bu-
renita nadäkinik nämo täk täkaŋ unita Anututä nadäk bureni nämo, iniŋ
kireŋpewän nadäk-nadäki peŋ awähurirän jop manmanta nadäwä bureni
api täneŋ. 12 Man burenita bitnäŋpäŋ imaka wakita gäripi nadäk täkaŋ
unita ämawebe uwä kowata ahäŋ yämekta Anututä kädet ude uwä api peŋ
yämek.

Nadäŋ dämiŋpäŋ itkot

13 * Täŋpäkaŋ notnaye, Ekänitä inta nadäŋ tamikinik täk täyak! Pengän-
inik Anututä intä irit kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyäŋkuko unita inta yäŋpäŋ
Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkäna! Täŋpäkaŋ in irit

* **1:12:** Ais 24:15; Mal 1:11 * **2:1:** 1Te 4:13-17 * **2:3:** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12
* **2:4:** Dan 11:36; Ese 28:2 * **2:8:** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9:** Mat 24:13; Rev
13:11-13 * **2:11:** 2Ti 4:4 * **2:13:** 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4; 1Te 4:7, 5:9

kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyäŋkuko uwä Munapiktä bänepjin täŋ-kodaktaŋ taminjirän Jesu täŋo manbinjam burenita nadäkinik täŋpäŋ kunjattäŋgän api kaŋ-ahäneŋ. 14 Täŋpäkaŋ Anututä in u kaŋ-ahäkta Jesu täŋo Manbinjam Täga nintä täweritna nadäŋkuŋo uterak iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuk. Bureninik, Ekäninin Jesu Kristotä wäpi binjam ärowani yäpayäŋ täyak u in ukät penta itpäŋ kaŋ yäput yäŋpäŋ yäŋpäbä tepmaŋkuk. 15 Unita notnaye, in kadäni kadäni kehärom taŋpäŋ man, kudän terak ba menintä täwetpäŋ täwoŋärek täŋkumäŋo u kaŋ yäpmäŋ kunjarut.

16-17 * Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bänepjin täŋpidäm taŋpäŋ kehäromi taminjirän man ba epän bureni inken peŋkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ bänep ironi pähap uterak bänep pidäm, paot-paori nämo, pewän ahäŋ nimik täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkiniknin täŋkehärom taŋirän imaka tägagämän kubä mät kaŋ-ahäne yäŋ bureni-inik nadäk täkamäŋ.

3

Ekäniken kehäromi nimikta yäŋapik täkot

1 * Eruk notnaye, ninta yäŋapik man yäk täkot. Ude täŋirä Ekäni täŋo mantä itpäŋ-nadäki nämo, inken ahäŋirän nadäwä ärowani täŋkuko udegän komeni komeni kaŋ kuŋ morewän. 2 Täŋpäkaŋ äma wakiwaki ba äma peŋawäk täŋpani unita yäŋpäŋ täŋkentäŋ nimikta Anutu-ken yäŋapik man yäŋ nimik täkot. Nadäkaŋ? Ämawebe ätutä Anututa nadäŋ imikinik nämo täk täkaŋ. Ämawebe udewanitä iwan täŋ nimik täkaŋ.

3 * Upäŋkaŋ Ekänitä imaka u ba u täkta yäk täyak udegän täk täyak. Unita waki täŋo mähemitä in täŋpän waneŋo udeta bänepjin mehamtaŋ taminjpäŋ watä it tamik täyak. 4 * Ude täŋ tamik täyak unita inta nadäwätäk nämo täk täkamäŋ. Nämo, ŋode nadäk täkamäŋ; Man täwet täkamäŋ u buramik täkaŋ. U pen api buraminj yäpmäŋ kuneŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. 5 Ekänitä ini nadäk siwoŋi täwetpäŋ täwoŋäreŋirän Anutu täŋo bänep iron terak kaŋ kunjarut. Täŋpäŋ Kristotä komi bäräpi gänaŋ nämo kwitaŋkuko udegän gwäk pimiŋpäŋ kaŋ kunjarut.

Epän nämo täŋpeno uwä ketem nämo näŋpen

6 * Notniye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetna nadäwut; Äbot täŋpani ätutä epänta gaŋa taŋpäŋ jop kunjat täkaŋ. Äma udewani man täwetpäŋ täwoŋäreŋkumäŋo u nämo buramik täkaŋ. Unita udewani-kät penta nämo kunjatneŋ. 7 * Nämoinik! Nintä kädet täŋpäŋ-täwoŋärek täŋkumäŋo udegän kaŋ täŋput. Ninä inken jop nämo itkumäŋ. 8 * Nin inken ketem gwäki nämo, nämo naŋkumäŋ. Nämoinik. Ketem tunjumta yäŋ-niwarani yäkaŋ, yäneŋ yäŋpäŋ tamimaŋ bipani ketnintä epän kädäp ikek täŋkä komi nadäŋkumäŋ. 9 * Täŋpäkaŋ ude täneta nämo yäŋ nimani. Ninä ketem inken nanik täga yäpnaŋipäŋ in kädet täga täŋpäŋ-täwoŋäreŋitna udegän kaŋ iwarut yäŋpäŋ ude täŋkumäŋ. 10 * Kädet täga unita inkät penta itkaŋ ŋode täwetkumäŋ; Äma kubätä epän nämo täŋpeko uwä, ketem nämo näŋpek.

11 * Täŋpäkaŋ inken naniktä man ŋode äbäŋirän nadäŋkumäŋ; Äma ätu

* **2:16-17:** 1Te 3:13 * **3:1:** 1Te 5:25 * **3:3:** 1Te 5:24 * **3:4:** 2Ko 7:16; Gal 5:10; 1Te 4:10 * **3:6:** Mat 18:17; Rom 16:17 * **3:7:** Plp 3:17; 1Te 1:6 * **3:8:** 1Te 2:9 * **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * **3:10:** 1Te 4:11 * **3:11:** 1Ti 5:13

uwä epän peŋpäŋ käroŋ-käroŋ kuŋatkaŋ yot äroŋkaŋ-äpäk täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. 12 * U täga nämo! Äma udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ŋode yäwetnapäŋ nadäkinik täk täkot; Komejin-ken itdämiŋpäŋ epänjin täŋirä bureni ahäwäpäŋ injinken ugänpäŋ nak täkot. 13 * Täŋkaŋ notniye, inä kädet siwoŋita gaŋani nämo täneŋ.

14 * Täŋpäkaŋ man kudän ŋo terak täwetkamäŋ uwä äma kubätä bitnäŋirän mebärini yäŋahäŋpäŋ kakätäwäpäŋ inigän itpäŋ kaŋ mäyäk tawän. 15 * Iwan kaŋ täŋ imut yäŋpäŋ nämo yäyat. U äbot täŋpani notjinpak kubä unita yäŋpäŋ-iwoŋärek täŋirä kädet siwoŋi kaŋ iwarän.

16 * Eruk, Ekäni kwini mähemi unitä kwini pewän ahäŋ taminŋirän kadäni kadäni, imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ-ken u kwini terakgän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. Täŋirä Ekäni inkät kaŋ irän.

17 * Yäŋtärek man ŋowä Pol näkŋa-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup näkä pewa ärek täkaŋ uwä ini udegän täk täyat. 18 Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

---

* **3:12:** 1Te 4:11 * **3:13:** Gal 6:9 * **3:14:** 1Ko 5:9,11 * **3:15:** 1Te 5:14 * **3:16:** 1Te 5:23 * **3:17:** 1Ko 16:21

1 Timoti
Poltä ämа gubaŋi kubä Anutu täŋo man yäŋahäwani u jukuman iwetkuk

1-2 * * Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keri-ken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahäŋkut. Kristo ini kubätägän kunum gänaŋ täga api nimagut yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadäŋira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man peŋawähut täkaŋ

3 * Timoti, näk Masedonia kome kwa yäŋkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yäŋpäŋ peŋawähut täkaŋ uwä yabäŋ yäŋpewi kaŋ pewut! 4 * Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yäŋit äma biani umunitä it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋatta nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadätak u nämoinik täŋkentäŋ yämik täyak. Unita man jopi yäk täkaŋ u kaŋ pewut!

5 Ima mebärita man kehäromi ŋo yäyat? U äbot täŋpani ämawebe bämopiken bänep iron kädet täŋmeham täkta yäyat. Täŋpäkaŋ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep kuräki-inik itkaŋ bänep udewanitä kädet u siwoŋi yäŋ täwet täkaŋ ugänpäŋ iwatneŋ. Ude täŋirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. 6 Upäŋkaŋ äma ätu kädet u peŋpäŋ man jopi, jiraŋ-ken nanik kaŋ-ahäŋkuŋo upäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 7 * Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin Juda täŋo baga man unitäŋo yäwoŋärewani äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ baga man unitäŋo mebäri nämo nadäwä tärewäkaŋ jop man yäk täkaŋ.

8 * Täŋpäkaŋ ninä baga manta ŋode nadäk täkamäŋ; Uwä nadäk siwoŋi terak yäpmäŋ kuŋatnero uyaku baga man u imaka täga yäŋ nadäne. 9 Baga man u äma siwoŋi kuŋaranita yäŋpäŋ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma baga man utpäŋ ärowani kädet pewä ahäk täkaŋ unita yäŋpäŋ pewani. Äma udewani Anutu täŋo kädet mäde ut iminkaŋ momi täktäk kädet ba kome täŋo kädet ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäŋ miŋiye naniye ba äma ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. 10 * Ba kubokäret täk täkaŋ, ba aŋ täŋo kudän täk täkaŋ, ba ämawebe jop yäknatpäŋ yäpmäŋ päŋku äma ätuta watä piä täŋ yämikta yäniŋ kireŋirä moneŋ yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äma udewani jopman yäk täkaŋ, ba Ekäni täŋo wäpi yäŋpäŋ jopman terak yäŋkehäromtak man yäk täkaŋ, ba kädet waki u ba u Anutu täŋo man mebäri burenitä yäjiwät täyak upäŋ täk täkaŋ. 11 * Täŋpäkaŋ man bureni mäde ut imik täkaŋ uwä

---

* **1:1-2:** Kol 1:27 * **1:1-2:** Apos 16:1-3; Tai 1:4 * **1:3:** Plp 2:24 * **1:4:** 1Ti 4:7; Tai 1:14
* **1:7:** 1Ti 6:4,20; Tai 1:10 * **1:8:** Rom 7:12,16 * **1:10:** Tai 1:9 * **1:11:** 1Ti 6:15

manbiŋam Anututä näkä yäŋahäkta naminŋkuko u. U Anutu irit gäripi nikek täŋo mähemi, unitäŋo manbiŋam epmäget peŋyäŋek ikek u.

Ekänitä Pol oraŋ imikinik täŋkuk

12 * Ekäni Jesu Kristotä kehäromi naminŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ naminŋkuk. Täŋkaŋ piäna täga api täŋpek yäŋ nadäŋ naminŋpäŋ watä piä täŋ imetta yäŋ naminŋkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. 13 Bian it yäpmäŋ äbutken uken näk Kristota yäŋärok man yäŋit, komi iminŋit ba piäni täŋpäwakta kädet mebäri mebäri pewa-ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ guŋ itkaŋ Ekäni täŋo mebäri nämo nadäwa tumbäpäŋ waki täŋ iminŋkuro mebäri unita Anututä butewaki nadäŋ naminŋkuk. 14 Täŋpäŋ Ekäni täŋo irontä näkä terak toknŋek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik nikek ahäŋkut.

15 * Ŋode nadä; Jesu Kristotä momi täŋpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduptagän bänepnin-ken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋi. Täŋpäkaŋ waki täŋpani täŋo intäjukun äma bureni u näk ŋo. 16 Kowata yäpnaŋi upäŋkaŋ butewaki pähap, unitäŋo mebäri näkä terak kuduptagän äroŋkuk. Täŋpäŋ äma momi wakiinik täŋpani näka butewaki u mebäri ŋodeta nadäŋ naminŋkuk. Ämawebe nadäkinik täŋpäŋ irit kehäromita biŋam tänayäŋ täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äroŋkuko unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ naminŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode täga nadäneŋ; Polta täŋ iminŋkuko udegän ninta täga täŋ nimek. 17 * Unita ŋode yäwa! Irit kehäromi täŋo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä känaŋi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäŋo wäpi biŋam ba epmäget peŋyäŋeki pat yäpmäŋ kuŋpäŋ pen it yäpmäŋ kuk täyon. Bureni-inik!

18 * Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäŋtäreŋ gamani udegän peŋ gäwetat. Gäk man u iyap taŋpäŋ Ekäni täŋo man unita yäŋpäŋ ämik kaŋ tä. 19 * Täŋpäkaŋ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwoŋi yäŋ nadäk täyan ugänpäŋ kaŋ iwat. Äma ätutä ude nämo täŋkuŋo unita nadäkiniki pewä putärewäpäŋ waŋkuŋ. 20 * Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yäŋärok man iwet täkamän unita Satan keri terak yepmaŋkut. Ude täŋkurowä Satantä komi yämiŋ yäpmäŋ kuŋirän kudän waki u kaŋ pewun yäŋpäŋ ude täŋkut.

2

Ekäniken yäŋapikta jukuman

1 Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi iŋit täyat uwä ŋode gäwera; Nadäkinik täŋpanitä ämawebe kuduptagänta yäŋpäŋ Ekäniken yäŋapik täkot. Täŋpäŋ imaka u ba unita äma ätutä wäyäkŋek täkaŋ unita yäŋpäŋ Anutuken yäŋapiŋpäŋ bänep täga man iwet täkot. 2 * Täŋkaŋ kome täŋo intäjukun äma ba gapman kudupta Anutu-ken yäŋapik manpäŋ mehamtäŋ yämik täkot. Yäŋapik man ude yäŋitna watä it nimiŋirä kwinigän itpäŋ Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpäŋ kudupi siwoŋigän kaŋ itna. 3 Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä api tägawek. Ba waki keri-ken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek. 4 * Unitäwä äma kuduptagän inita biŋam täŋpäŋ man bureni yäpmäŋpäŋ bänepi-ken pekta nadäk täyak.

* **1:12:** Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10; Gal 1:13 * **1:15:** Luk 15:2, 19:10 * **1:17:** Rom 16:27 * **1:18:** 1Ti 6:12; Jud 3 * **1:19:** 1Ti 3:9 * **1:20:** 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:2:** Efe 6:18; Plp 4:6 * **2:4:** Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24

5 U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän,
Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo.
6 * Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduptagän mominin
täŋo kowata däpmäŋ tärekta gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä
kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ämawebe kuduptagän waki keri-
ken nanik yämagutta nadäk täyak. 7 * Unita näk ämawebe Manbiŋam
Täga u yäŋahäŋpäŋ yäwetta ba aposoro ude iretta yäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ
nepmaŋpani. Täŋpäkaŋ guŋ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täŋo
mebäri yäwetpäŋ yäwoŋärekta yäwoŋärewani äma täŋo piä ude yäŋ namani.
Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täŋo man

8 Eruk, ämanita ŋode yäyat; Äma komeni komeni, siwoŋi itkaŋ Anutu-
ken ket kewatpäŋ kaŋ yäŋapik täŋput. Ude täŋpäŋ noriye-kät kokwawak
ba iwan nämo täneŋ. Nämo, irit kuŋat-kuŋari pakigän kaŋ kuŋarut.
9 * Ba webeta udegän ŋode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kaŋ
täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarut. Inita nadäwä äpani täŋpäpäŋ ämatä gäripi nibäwut
yäŋpäŋ gupita epmäget taŋi nämo täneŋ. Täŋpäŋ gwäk pujiŋ topmäk-
topmäk täŋpäŋ nämo kuŋatneŋ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo
meran täŋ yäpmäŋ kuŋatneŋ. 10 * Nämoinik. Webe, Ekäni täŋo gäripi ter-
akgän kuŋatnayäŋ yäk täkaŋ unitäwä täŋkentäk-kentäk piä täŋpeŋ kuŋarirä
uyaku api tägawek.
11 Täŋpäŋ Anutu täŋo käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkaŋ juku
peŋpäŋ nadäk-nadäk piä täk täkot. 12 * Täŋpäkaŋ webetä ämani Anutu
täŋo manpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek piä ude täkta ba intäjukun täŋ yämikta
nämo nadäŋ yämitat. Uwä käbeyä-ken man kum itneŋ. 13 * U mebäri
ŋodeta; Anututä Adam jukun täŋkaŋ Iv mäden tewän ahäŋkuko unita
webetä intäjukun itta bitnätat. 14 * Ba Adamtä täŋyabäk täŋo mähemi nämo
nadäŋ imiŋkuk. Webenitä nadäŋ imiŋpäŋ momi-ken maŋkuk. 15 Upäŋkaŋ
webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganeŋ. Bureni,
webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoŋi ba nadäk-nadäk täga terak
kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä api täŋkentäŋ yämek.

3

Äbot täŋpanita watä äma täŋo man

1 * Ŋode nadä; Äma kubätä äbot täŋpani täŋo watä äma kubä ude itta
nadäweko uwä piä täga täŋpayäŋ nadätak yäŋ yäneŋ. Man u bureni-inik.
2 * Upäŋkaŋ äma kubätä watä äma piä u täkta nadäŋpäŋä uwä ämawebe
iŋamiken kädet siwoŋi terak kuŋarek. Uwä webe kubägän yäpani. U irit
kuŋat-kuŋarita watäni itkaŋ nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmäŋ
kuŋarani. U iron terak kuŋarani. U yäŋpäŋ-yäwoŋärek piä säkgämän
täŋpani. 3 Täŋkaŋ ume komita ämäŋi nämo täŋpani. Täŋkaŋ ämik täŋpani
nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuŋarani. Ba moneŋ tuŋumta
nadäŋ gäripi-inik nämo täŋpani. 4 Äma uwä iniken webe nanakta watäni
säkgämän it yämiŋpäŋ äperiye nanakiye yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋirän nani
oraŋ imiŋpäŋ mani buramiŋpäŋ kuŋarani. 5 Unita jide nadätan? Äma

* **2:6:** Gal 1:4 * **2:7:** Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 * **2:9:** 1Pi 3:3-5 * **2:10:** 1Ti 5:10
* **2:12:** 1Ko 14:34 * **2:13:** Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9 * **2:14:** 2Ko 11:3 * **3:1:** Apos 20:28
* **3:2:** Tai 1:6-9

kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämo it yämeko uwä jide täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebeta watä säkgämän it yämek? 6 Täŋpäkaŋ bänep apigän äyäŋurani kubätä äbot täŋpanita watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani täŋirän Anututä Satanta täŋkuko ude, manken tewekta. 7 * Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämo täŋpani iŋamiken siwoŋi kuŋarirän äma täga yäŋ iwerani. Täŋ, äma udewani nämowä ämawebetä yäŋpäŋ-kaŋiwat täŋirä Satantä bänepi täŋpän guŋ tawäpäŋ buŋep-ken tewekta.

8 Äbot täŋpani täŋo täŋkentäk äma imaka, ämawebe iŋamiken siwoŋi kuŋatkaŋ täŋyäkŋarani nämo täŋpani. Täŋkaŋ ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo täŋpani. Ba moneŋ äma täŋyäkŋarani täŋpäŋ moneŋ tuŋum jop nämo yäpani. 9 Täŋkaŋ äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoŋärenkuko u iŋit-inik täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänepi kuräki-inik irani. 10 Täŋpäkaŋ pengänä täktäki ba irit kuŋat-kuŋari yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ käderi täga täŋpeko uwä, eruk piä yämen. 11 * Täŋpäŋ webeniye udegän, ämawebeniye iŋamiken siwoŋi kuŋarani ba man äyäŋutpäŋ yäkyäk nämo täŋpani. Uwä kwikinik itkaŋ bänepita watäni itpäŋ man burenigän yäŋpäŋ kuŋarani. 12 Täŋpäkaŋ äbot täŋpani täŋo täŋkentäk äma uwä webe kubägän yäpmäŋpäŋ äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabäŋ yäwarani. 13 Eruk, täŋkentäk äma piäni täŋpewä tägak täkaŋ uwä wäpi biŋam säkgämän ahäk täkaŋ. Ba nadäkiniki kehäromigän iŋitpäŋ unitäŋo mebäri yäŋahäkta bätakigän nadäk täkaŋ.

Anutu iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik

14 Timoti, näk gäkken bäräŋeŋ ärekta nadätat upäŋkaŋ ŋodeta yäŋpäŋ man ŋo intäjukun kudän täŋpäŋ gamitat. 15 * Ude täŋpäŋ imaka kubätä gäkken ärekta kädet täŋpipiŋ nameko uwä, eruk man ŋo daniŋpäŋ nadäŋkaŋ Anutu täŋo äbot nin kädet siwoŋi u ba u täga iwatne yäŋ ket nadäwen. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo äboriye nin uwä Anutu irit mähemi täŋo äbot bureni. Nadätan? Anutu täŋo äbot pähap uwä man bureni täŋo meham ba bek bämopi ude itkaŋ. 16 * Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik u imaka taŋi pähap kubä! Anututä ini niwoŋärenkuko uwä ŋode;

Äma äworeŋirän ämawebetä kaŋkuŋ.
Munapiktä unitäŋo täktäki u siwoŋi-inik yäŋ niwoŋärenkuk.
Täŋirän aŋerotä kaŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ ämatä wäpi biŋam äma äbori äboriken yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäŋahäŋkuŋ.
Täŋirä komen ämatä nadäkinik täŋ iminkuŋ.
Nadäkinik täŋ iminirä Anututä kunum gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ äro wäpi biŋam ikek teŋkuk.

4

Äma täŋo nadäk jopi nämo iwatneŋ

1 * Munapiktä kwawak ŋode yäŋahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täŋo man peŋpäŋ Satan täŋo äboriye unitäŋo yäŋ-yäkŋarani man ba mäjo

* **3:7:** 2Ko 8:21 * **3:11:** Tai 2:3 * **3:15:** Efe 2:19-22 * **3:16:** Jon 1:14; Mak 16:19 * **4:1:** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud 18

täŋo jop manman api nadäŋ yämineŋ. 2 Täŋpäkaŋ äma man udewani
yäŋahäk täkaŋ uwä jopman yäwani. U bänepitä kudän u siwoŋi yäŋ nadäk
täkaŋ u nadäŋ parit täŋpäŋ äma jop yäŋ-yäkŋatpäŋ yäjiwät man mebäri
mebäri ŋode yäk täkaŋ; 3 * Webe yäpmäkta yäjiwärani yäk. Gubaŋigän
itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ
upäŋkaŋ ketem uwä Anututä peŋ moreŋkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik
ikek itpäŋ man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep täga man iwetpäŋ
näneŋta yäŋkuk. 4 * Imaka kuduptagän Anutu-ken nanik ahäwani uwä
tägagän. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätnaŋi nämo. Nämoinik, bänep täga
man iwetpäŋ u kuduptagän täga yäpmäŋpäŋ näne. 5 Ude täŋitna Anutu
täŋo man ba bänep täga man unitä ketem terak äroŋirän Anutu iŋamiken
nintä nakta biŋam täk täkaŋ.

Timotita jukuman ätu

6 Eruk Timoti, gäk äbot täŋpani notkaye man ŋo yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋpayäŋ täno uwä Jesu Kristo täŋo piä ämani, man buramik ämani ude
api iren. Täŋkaŋ nadäkinik täŋo man ba Anutu täŋo man mebäri bureni
nadäŋpäŋ buramiŋ yäpmäŋ äbuno unitä bänepka täŋo ketem ude täŋirän
api kuŋaren. 7 * Täŋpäkaŋ äma jop manman yäwani täŋo kobap man
ba Anututa nämo nadäwani täŋo jop manman u nadäkta kaŋ bitnä.
Man udewani mäde ut imiŋpäŋ Ekäni täŋo käderita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ
nadäkinikka täŋkehärom täyi. 8 * Nadätan? Gupnin täŋpidäm takta täŋoret
u täga täŋkentäŋ nimik täyak upäŋkaŋ bänep täŋpidäm taŋpäŋ Ekäni täŋo
käderi siwoŋi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terak ŋo,
ba kämi kunum gänaŋ bok, täŋkentäk bureni pewän ahäŋ nimikta biŋam
yäwani. 9 * Man ŋowä bureni-inik. U ämawebe kuduptagän yäpmäŋpäŋ
bänepnin-ken penaŋi. 10 * Täŋpäkaŋ unitäŋo bureni yäpmäkta nin nämo
gaŋa taŋkaŋ gwäk duŋduŋ piä pähap täk täkamäŋ. Täŋkaŋ Anutu irit
mähemi, unitäŋo kehäromi terak yeŋgämina pek täkaŋ. Anutu uwä
ämawebe kuduptagän waki keri-ken nanik yämagutta kehäromi pat imitak.
Täŋpäkaŋ kehäromini uwä nadäkinik täŋpani nin waki keri-ken nanik
nimagutkuko ubayäŋ!

11 Timoti, man gäwetat ŋo kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyi. 12 *
Täŋpäŋ gäk äma gubaŋi unita yäŋpäŋ ämawebetä gäka nadäwä äpani nämo
täŋpek. Gäk bänep iron ba nadäkinikka nikek, ba bänep siwoŋi terak itkaŋ
man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot täŋpani kädet siwoŋi kaŋ yäwoŋäre. Ude
täŋiri udegän täk täkot. 13 Ude täŋpäŋ näka itsämäŋkaŋ Anutu täŋo man
daniŋpäŋ yäwoŋärek täŋit, unitäŋo mebäri bureni yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋpäŋ, kädet siwoŋi iwatta peŋ yäwet täyi. 14 * Täŋpäŋ intäjukun
ämatä Munapik-ken nanik man yäŋahäŋpäŋ keri gwäkka terak peŋirä piä
täkta Anutu täŋo iron yäpuno unita nadäsi. Iron unitäŋo bureni pewi
putärewekta kehärom taŋpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋat. 15 * Täŋpäŋ piäka u täŋ-
dämiŋiri burenitä ahäŋpäŋ parirän kaŋ kawut. 16 Täŋkaŋ gäkŋaken irit
kuŋat-kuŋatkata ba man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyan unitä siwoŋi itta
watäni itpäŋ kaŋ kuŋat. Ude täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ täŋpayäŋ täno uyaku
ämawebe gäkŋo man nadäk täkaŋ u, ba gäkŋa bok, irit täga api kaŋ-ahäneŋ.

---

* **4:3:** Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4:** Stt 1:31; Apos 10:15 * **4:7:** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8:** 1Ti 6:6 * **4:9:** 1Ti 1:15 * **4:10:** 1Ti 2:3-4 * **4:12:** Tai 2:15 * **4:14:** 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 * **4:15:** 1Ti 5:22

5

Äbot täŋpani ämawebejiye tägagän täŋ yämineŋ

1 * Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä täŋirän man jäpi nämo iweren.
Nämo, yäpä-siwoŋtak man kwini terak iweren, gäkŋaken nanka iwereno
udegän. Ba äma gubaŋi gubaŋi udegän, gäkŋaken notkayeta täŋ yämeno
udegän täŋ yämen. 2 Ba gäkŋaken meŋkata täŋ imeno udegän webe
ekäni ekänita täŋ yämen. Ba webe gubaŋi gubaŋi udegän, gäkŋaken
wanotkayeta täŋ yämeno udegän kädet siwoŋi terak täŋ yämen.
3 Täŋpäŋ webe kajat u oraŋ yämen. U webe täŋkentäkiye nämo ude-
wanita yäyat. 4 Täŋpäkaŋ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye
oraniye nikek täŋpäwä, yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋiri miŋi ba äbeki pähap
u täŋkentäŋ iminеŋ. Ude täneŋo uwä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni
täneŋ. Ude täŋpäŋ kowata komi nadäŋpäŋ watä it yämeko uwä udegän
täŋ iminеŋ. Ude täŋirä Anututä yabäwän tägawek. 5 * Täŋpäkaŋ webe kajat
bureni-inikä, inigän-inik itkaŋ Anutu kwasikotpäŋ kepma bipani Anutu-
ken täŋkentäkta yäŋapik täkaŋ. 6 Täŋ, webe kajat kubätä iniken gärip terak
kuŋareko uwä kodak itak upäŋkaŋ kumbani yäŋ iwetneŋ. 7 Unita Timoti,
man uwä kehäromigän yäweri nadäŋpäŋ Anutu ba ämawebe iŋamiken
momi nämo, siwoŋigän kuŋat täkot. 8 Täŋpäkaŋ äbot täŋpani kubätä
äboriye ba nägät moräkiye yabäŋpäŋ nämo täŋkentäŋ yämeko, ba bänep iron
kädet nämo täŋ yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki peŋpäŋ Anutu
kakätäk-inik täyak ubayäŋ yäŋ nadäneŋ. Unitäŋo kudän wakitä Anututa
nämo nadäwani äma täŋo yärepmitak.
9 Täŋpäkaŋ webe kajat kubä webe pähap täŋpäŋ obaŋ 60 ude tärewani,
äma kubägän yäpani udewani äbot täŋpani-ken täŋkentäk yäpmäkta wäpi
webe kajat täŋo wäpi tawaŋ terak täga penеŋ. 10 * Webe uwä täŋkentäk
piä täŋpani ba nämo täŋpani unitäŋo mebäri kakta äma ätu ŋode yäwet
yabäneŋ; Äperiye nanak jide ude yabäŋ yäwatkuk? Ba äma kudupitä ahäŋ
iminŋirä jide ude täŋkentäŋ yäminŋkuk? Ba äma Anutu täŋo man yäpmäŋ
kuŋarani iron jide täŋ yäminŋkuk? Ba äma bäräpi nikekta täŋkentäk jide
ude täŋ yäminŋkuk? Ba iron kädet ätu jide ude täŋkuk? Kädet udewanita
yäwetpäŋ nadäk täŋirä tägawäpäŋ eruk, webe u äbot täŋpani täŋo täŋkentäk
täga yäpek.
11-12 Upäŋkaŋ webe kajat gupi kodakitä täŋkentäk yäpmäkta wäpnin
tawaŋ terak kudän täwut yäŋ yäneŋo uwä yäjiwätneŋ. Imata, kajari ude-
wani uwä kaŋgäriptä täŋpewän Jesu mäde ut iminŋpäŋ yäŋkehäromtak man
webe kajat wäpi tawaŋ terak itta yäneŋo u irepmitpäŋ äneŋi äma kubä
yäpmäkta nadäneŋ. Ude täŋpäŋ man bian yäneŋo u utpäŋ momi täneŋ.
13 * Webe udewani uwä piäni nämo bumik, iniken gärip terak eŋi äro
täpätek täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋpäkaŋ ugän nämo. U ämawebe yäŋpäŋ-yabäŋ
yäwat täŋkaŋ man waki mebäri mebäri yäŋ-danik täkaŋ. 14 * Unita näk
ŋode yäyat; Webe kajat gupi kodaki udewani äma äneŋi yäpmäŋpäŋ nanak
bäyaŋpäŋ eŋi ba ironŋiniye nädananita watä piä täŋpeŋ kuŋatnaŋi. Ude
täŋirä iwantä yabäŋpäŋ man waki yäwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ
itneŋ. 15 Timoti, nadätan? Äbot täŋpani webe kajat ätu kädet siwoŋi
irepmitpäŋ Satan täŋo kädet iwat täkaŋ.

---

* **5:1:** Wkp 19:32 * **5:5:** Luk 2:37, 18:7 * **5:10:** Hib 13:2 * **5:13:** 2Te 3:11 * **5:14:** 1Ko 7:9

16 Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äbotken nanik kubätä
webe kajat ude ireko uwä, webe unitä kajari unita watäni täga it imek.
Ude täneŋo uyaku äbot täŋpani ätutä webe kajat udewani watäni itta
nämo api täŋbäräp täneŋ. Upäŋkaŋ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot
täŋpanitä watäni täga itneŋ.

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

17 * Äbot täŋpani täŋo watä äma piä säkgämän täŋpanita piä täŋo gwäki
yämineŋ. Täŋpäkaŋ u bämopi-ken nanik Anutu täŋo man mebäri bureni
yäwetpäŋ yäwoŋärek ba yäŋahäk-ahäk kadäni kadäni täk täkaŋ äma unita
gwäki taŋi yämineŋ. 18 * Unitawä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode itak
u nadäkaŋ;

Bulimäkautä piä täŋ gamiŋkaŋ ketem moräki näŋpayäŋ täŋirän nämo
yäjiwären. Ketem näŋpeko uwä piä täŋo gwäki. *Lo 25:4*

Ba man kubä ŋode;

Piä ämatä piä täŋo gwäki täga yäpek. *Luk 10:7*

19 * Täŋpäkaŋ äma kubä-tägän äbot täŋpani täŋo watä äma kubä manken
tewa yäŋ yäweko uwä nämo nadäŋ imen. Äma yarä ba yaräkubätä yäneŋo
uyaku nadäŋ yämiŋpäŋ man piä täŋpen. 20 * Täŋpäkaŋ watä äma u
momi täŋirän kaŋ-ahäweno uwä ämawebe iŋamiken yäpä-siwoŋtak man
kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadäŋpäŋ umuntäneŋ. 21 Täŋpäkaŋ
Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoŋi aŋero äboriye u nabäŋirä ŋode
peŋ gäwetat; Jukuman gäwetat ŋo kudup kaŋ iwat. Ude täŋkaŋ äma ätuta
gäripi nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋkaŋ ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo,
kuduptagänta piä uterakgän täŋ yämen. 22 Täŋkaŋ äma kubätä Anutu täŋo
piä täŋpayäŋ yäŋirän gäkä jukun tärop taŋpäŋ piä täkta ketka gwäki terak
nämo pewen. Nämo, äma u momi pengän täŋpeko uwä momi bok tädeŋo
udeta. Unita gäkŋaken bänepka gupkata watäni iriri pakigän kaŋ irän.
23-25 Nadätan? Äma ätu täŋo momi pengän kwawak ahäŋirän ämawebe
kuduptagän kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Täŋ, ätu täŋo uwä käbop pat yämik
täkaŋ uwä kämi yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken kwawak mät ahäneŋ.
Täŋpäkaŋ ämawebe bämopi-ken täŋkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk
täyak. Täŋ, pengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käbop it yäpmäŋ kuŋkä
kämi mät ahäwek.

Täŋpäkaŋ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita
umegän nämo näŋpen. Wain ume täpuri ätu bok näŋpen.

6

Watä piä äma jopita man

1 * Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadäŋ imani u ŋode yäweren;
In kuduptagän mähemjiye täŋkentäŋ yämiŋpäŋ u gämori-kengän kuŋat
täkot. U imata, ärowani täŋ yämiŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam ba unitäŋo
man bureni iniŋ wärätneŋo udeta. 2 * Täŋpäkaŋ watä piä äma ätu täŋo
mähemiye uwä nadäkinik täŋpani upäŋkaŋ ŋode yäŋpäŋ ärowani nämo täŋ

* **5:17:** 1Ko 16:18 * **5:18:** 1Ko 9:9; Mat 10:10 * **5:19:** 2Ko 13:1 * **5:20:** Gal 2:14; Efe 5:11 * **6:1:** Efe 6:5 * **6:2:** Plm 16

yäminen; U notnapak unita unitäŋo mani täga uret yäŋ nämo nadänen. Nämoinik! In ŋode nadänaŋi; Mähemna ŋowä Jesu täŋo äbotken nanik. Unita nadäŋ imikinik täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ piä säkgämän täŋ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋ kädet siwoŋi u iwatta bänepi täŋpidäm taŋ yämen.

Moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip täŋo man

3 * Täŋpäkaŋ man kubä ŋode; Äma ätutä man bureni yäpmäŋ äyäŋutpäŋ man inigän kubä yäŋpäŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo meni jinom unita bitnäk täkaŋ. Ude täŋpäŋ unitäŋo man kädet, yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpani u mäde ut imik täkaŋ. Eruk äma udewanita ŋode nadänen; 4-5 * U inita nadäwän ärowani täŋpäkaŋ guŋinik täyak yäŋ nadänen. Äma udewaniwä man bureni peŋpäŋ manbiŋam jopi-jopi terak yäŋuruk-uruk bumta yäk täkaŋ. Ude täŋpäŋ noriye täŋo moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip, yäŋpäŋ-yabäŋ yäk, yäŋtäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkaŋ. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkaŋ man bureni nämoinik nadäŋkaŋ ŋode nadäk täkaŋ; Anutu täŋo man yäpmäŋ kuŋaritna moneŋ tuŋum kaŋ ahäŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ.

6 * Ude nämo, upäŋkaŋ tuŋum Anututä ähan peŋ nimani unita nadäna tägawäkaŋ Ekäni täŋo kädet siwoŋi iwat-iwat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäŋ nimek. 7 * Unita ŋode nadäk täkäna; Meŋnin koki gänaŋ naniktä ketäŋ äbumäŋo udegän kumäŋpäŋä ketäŋ api kune. 8 * Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk täkamäŋ unitagän nadäk täkäna! 9 * Moneŋ tuŋum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkaŋ uwä täŋyabäk täŋo buŋep gänaŋ äpmok täkaŋ. Täŋpäkaŋ imaka jopi mebäri mebärita nadäŋ gärip täk täkaŋ unitä yepmäŋitpäŋ irit kuŋatkuŋari täŋpänwak täkaŋ. 10 * Bureni-inik! Moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täŋo mebäri-inik täyak. Nadäkaŋ? Äma ätutä kädet ude iwatpäŋ Ekäni täŋo man kädet peŋ awähutpäŋ bäräpi pähap mäyap kotaŋkuŋ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk piminen

11 * Täŋpäkaŋ Timoti, Anutu täŋo äma gähä imaka udewani kaŋumuntaŋ uruŋ käda kuŋaren. Ude täŋkaŋ siwoŋigän kuŋatpäŋ Anutu ini bumik itkaŋ, nadäkinik, bänep iron nikek kuŋaren. Täŋkaŋ kehäromigän itpäŋ ämawebe bänep kwini terak yabäŋ yäwaren. 12 * Täŋkaŋ gwäk piminpäŋ nadäkinik bureni täŋo kädet tägagämän u iwat täyi, ämatä gwäk piminpäŋ närepmirek gärepmirek täk täkaŋ ude. Ba irit kehäromi kaŋahäkta kehärom taŋpäŋ kuŋat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biŋam täkta Anututä gämagutkuk. Täŋpäŋ ämawebe iŋamiken Näk Jesuta nadäkinik täyat yäŋ yäŋahäŋkun-ken uken gämagutkuk.

13 * Anutu, imaka kuduptagän irit ikek yämik täyak u iŋamiken, ba Jesu Kristotä nämo umuntaŋpäŋ Pailat iŋamiken man bureni yäŋahäŋkuko u iŋamiken, ŋode peŋ gäwetat; 14 Gäk Anutu ba ämawebe iŋamiken siwoŋigän, momika nämo kuŋatkaŋ piä man yäŋ gamani u iwatpäŋ täŋpeŋ kuŋariri Ekäninin Jesu Kristo kaŋ äbän. 15 * Uwä kadäni Anututä iwoyäŋkuk-ken

* **6:3:** 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 * **6:4-5:** 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 * **6:6:** 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * **6:7:** Jop 1:21; Sav 5:15 * **6:8:** Snd 30:8 * **6:9:** Snd 23:4, 28:22 * **6:10:** Efe 5:5 * **6:11:** 2Ti 2:22 * **6:12:** 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7 * **6:13:** Jon 18:36-37; Jon 19:11 * **6:15:** Lo 10:17; Rev 17:14

uken api äbek. Täŋpäkaŋ Anutu uwä irit gäripi nikek itkaŋ intäjukun irit piä täŋpani bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täŋo Intäjukun-inik, ba äma ekäni täŋo Ekäni-inik. 16 * Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämo. U peŋyäŋeki inigän kubä u gänaŋ it täyak. Peŋyäŋeki u äma kubätä u dubini-ken kunaŋi nämo. Täŋkaŋ Anutu uwä äma kubätä bian nämo kaŋkuk ba apiŋode imaka kubätä täga känaŋi nämo. Täŋpäkaŋ wäpi biŋam, iniŋoret-oret ba kehäromi pähap it imiŋkuko unitä pen it yäpmäŋ ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämo yeŋgämä peneŋ

17 * Eruk Timoti, äbot täŋpani ätu kome täŋo moneŋ tuŋum taŋi nikek uwä ŋode yäweren; Gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ imaka äbutkwani uterak nämo yeŋgämä peneŋ. Nämoinik, Anutu, täŋbumbum pewän ahäŋ nimiŋirä unita gäripi nadäk täkamäŋ uterakgän kaŋ yeŋgämä pewut yäŋ kaŋ yäwet. 18 Täŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋpen; Kädet tägatäga ude täŋpäŋ tuŋum bureni täŋo mähemi ude kaŋ irut. Ba imaka päke it yämikaŋ uken nanik iron täŋpäŋ ämawebe täŋkentäŋ yämineŋ. 19 * Ude täŋirä tuŋum bureni kunum gänaŋ api buŋät yämek. Tuŋum bureni unitä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ Irit bureni-inik kämi kaŋ-ahäkta yäwani u mät kaŋ-ahäneŋ.

20 * Täŋpäkaŋ Timoti, piä yäŋ gamani u watäni itpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋat. Äma ätutä Nin nadäna-tärewani yäŋkaŋ man jopi yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ, unita mäde kaŋ ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämo. 21 * Äma ätu man uterak wohutpäŋ nadäkiniki täŋo kädet kakätäŋirä putäreŋkuk.

Eruk uba. Anutu täŋo orakoraktä in kudup terak äroton.

---

* **6:16:** Kis 33:20 * **6:17:** Sam 62:10; Luk 12:20 * **6:19:** Mat 6:20 * **6:20:** 1Ti 4:7; 2Ti 1:14 * **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti

Poltä Timoti täŋo bänepi täŋpidäm takta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1-2 * * Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u täkta näk iwoyäŋpäŋ peŋ näweränkaŋ ämawebe man ŋode yäwettäŋ kuŋat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänayäŋ tämäŋo uwä Anututä irit bureni api nimek, yäŋkehärom taŋkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täŋo bänepi täŋkehärom taŋkuk

3 * Oranaye nanayetä bänep siwoŋi terak Anututa watä piä täŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo kodakini näkä udegän täk täyat. Täŋkaŋ Timoti, gäka juku piŋpäŋ Anutu bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ uken yäŋapik man terak kepma bipani nadäŋ gamik täyat. 4 Täŋpäŋ gepmaŋpeŋ kwayäŋ täŋira näka konäm butewaki täŋkuno unita nadäŋpäŋ äneŋi gabäŋpäŋ bänep täga pähap nadäkta gäripi-inik nadätat. 5 * Täŋpäkaŋ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meŋka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak päreŋpäŋ itkukotä itak u nadätat. 6 * Mebäri unita näk nadäŋ gamiŋpäŋ ŋode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peŋira Anututä iron pähap täŋ gamiŋkuko u täŋkehärom taŋiri kädäp ikek kaŋ ahäwän. 7 * U imata, Anutu uwä täŋumun-umun terak kuŋatneta Munapik nämo nimiŋkuk. Nämoinik, Kudupi Munapiki nimiŋkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokŋeŋ nimik täyak. Ba täŋkentäŋ nimiŋirän irit kuŋat-kuŋatninta watä it täkamäŋ.

8 * Unita Timoti gäk Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäkta täŋmäyäk-mäyäk nämo täŋpen. Ba komi eŋiken irani näka man yäkta nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gamiŋirän uterakgän Ekäni täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen. 9 * Täŋpäkaŋ Anutu uwä nin waki keri-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täŋ imiŋitna unita yäŋpäŋ nämo nimagutkuk. Nämoinik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peŋkuk-ken uken iniken iron täŋ nimiŋpäŋ Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyäŋkuk. 10 * Täŋpäŋ bian-inik nin iwoyäŋkuko upäŋkaŋ apiŋo ironi u kwawak ŋode niwoŋäretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi utpewän maŋpänkaŋ, mani biŋamtä irit kehäromi kumäk-kumäk ikek nämo unitäŋo kudän kwawak pewän ahätak.

11 * Täŋpäkaŋ näk Anututä mani biŋam täga u yäŋahäkta iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ Manbiŋam Täga unitäŋo aposoro ba yäwetpäŋ yäwoŋärek äma ude itta imaka, iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. 12 Täŋpäŋ mebäri unitagän komi eŋi ŋoken komi bäräpi nadäŋ itat. Upäŋkaŋ nämo mäyäk taŋpäŋ, nadäŋ imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämoinik, näk nadäkinik kehäromi ŋode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak

---

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** 1Ti 1:2 * **1:3:** Plp 3:5; Apos 23:1 * **1:5:** Apos 16:1 * **1:6:** 1Ti 4:14 * **1:7:** Rom 8:15 * **1:8:** Rom 1:16 * **1:9:** Efe 2:8-9; Tai 3:5 * **1:10:** 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 * **1:11:** 1Ti 2:7

peŋkuko unita watä it naminŋirän piä u säkgämän täŋ yäpmäŋ kuŋtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

13 * Unita Timoti, man bureni täŋo tawaŋ näkä gäwetpäŋ gäwoŋärenŋkuro
ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ ämawebe udegän yäwetpäŋ yäwoŋärek täyi. Ude
täŋkaŋ Kristo Jesuta nadäŋ iminŋpäŋ ba gäripka uterakgän kaŋ pe. 14 *
Täŋpäŋ Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täŋkentäŋ gaminŋirän man
bureni säkgämän yäŋ gamani unita watäni it täyi.

15 Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduptagän
nabäkätäŋ moreŋkuŋo uku nadäŋkuno u. Täŋpäŋ notnapakyat Figelus
kenta Hemogenestä udegän nabä kätäŋkumän. 16 * Täŋpäkaŋ Onesi-
forustä ude nämo täŋkuk. U näk komi eŋiken irira näka nämo mäyäk
taŋpäŋ kadäni kadäni bänep pidäm täŋ namik täŋkuk. Unita näk Ekänitä
Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäŋ yämekta yäŋapik man yäk täyat.
17 Äma unitä Rom komeken ahäŋpäŋ näka gwäk piminŋpäŋ wäyäkŋeŋkä
nabäŋ ahäŋkuk. 18 * Ba ugän nämo, Efesus komeken täŋkentäk pähap
täŋ namik täŋkuko u imaka, binam nadäŋkuno u. Unita Ekänitä kadäni
pähapken butewaki kaŋ nadäŋ imän yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täyat.

2

Timoti uwä Ekäni täŋo komi äma ude

1 Eruk ironŋina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täŋ yämik täyak
u yäpmäŋ wädäŋpäŋ kehärom taŋpäŋ kuŋat täyi. 2 Ude täŋpäŋä gäk ba
ämawebe mäyap nadäŋirä man yäŋahäk täŋkuro u äma ätu Anutu täŋo man
kehäromi iŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyi. Täŋiri
unitä äma ätu täga yäwetpäŋ yäwoŋärekgän api täneŋ. 3 * Täŋpäŋ gäk
Kristo Jesu täŋo komi äma täga ude itkaŋ komi bäräpi yäpmäkta nämo gaŋa
täwen. 4 Komi äma bureni täŋo mebäri nadätan? U intäjukun ämanatä
näka täga nadäŋ namän yäŋpäŋ piä, äma jopitä täk täkaŋ u nämo täk
täkaŋ. Nämo, u gwäk piminŋpäŋ piä yäŋ yämani kehäromigän täk täkaŋ.
5 * Ba äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräŋek täkaŋ unita nadä. Äma ude-
waniwä noriye yärepmitpäŋ intäjukun ahäŋpäŋ gwäki yäpayäŋ nadäŋpäŋä,
närepmirek-gärepmirek unitäŋo baga man siwoŋi iwarek. Baga man nämo
iwatpäŋ jopjop täŋpeko uwä gwäki nämo yäpek. 6 * Ba man wärani kubä
ŋode; Äma kubä ketem piä taŋigän täŋpeko uwä kowatawä noriye ätu
yärepmitpäŋ ketem taŋigän näŋpek. 7 Unita Timoti, man gäwetat ŋonita
juku piŋpäŋ kuŋariri Ekänitä nadäk-nadäkka api täŋkwawa täwek. Täŋirän
unitäŋo mebäri api nadäwi-täreneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ gäk Jesu Kristota nadäŋit nadäŋit kuŋaren. U Devit täŋo
oranitä kumbani-ken naniktä akuŋkuk yäŋ mani binam ude täwet täŋkuro
ukeŋo. 9 * Mani binam unitagän yäŋpäŋ komi pähap nadäk täyat. Täŋpäkaŋ
waki täŋpani ude topmäŋpäŋ nepmaŋkuŋo itat. Upäŋkaŋ Anutu täŋo man
uwä nämo topani! 10 * Unita ämawebe Anututä inita iwoyäwani u täŋkentäŋ
yämikta nadäŋpäŋ näk bänepna täŋ-täpäneŋpäŋ komi bäräpi ŋo kotaŋ itat.
Ämawebe uwä Jesu Kristo terak irit bureni itak u yäpmäŋpäŋ kämiwä Jesu-
kät peŋyäŋek gänaŋ tärek-täreki nämo itneŋta komi ŋo nadätat.

---

* **1:13:** 1Ti 1:10; 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 * **1:14:** 1Ti 6:20 * **1:16:** 2Ti 4:16 * **1:18:** Jud 21 * **2:3:** 2Ti 1:8, 4:5 * **2:5:** 2Ti 4:8 * **2:6:** 1Ko 9:7,10 * **2:8:** 1Ko 15:4,20; Rom 1:3 * **2:9:** Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 * **2:10:** Kol 1:24

11 * Unita man ŋode pätak u bureni-inik;

Jesu-kät bureni kumbumäŋo täŋpäwä irit kehäromi-ken Jesu-kät penta api itne.
12 * Täŋpäŋ komi bäräpi kotaŋpäŋ nämo kwitanayäŋ tämäŋo uwä Jesu-kät yabäŋ yäwat piä bok api täne.
Upäŋkaŋ Jesuta äwo yänayäŋ tämäŋo uwä Jesutä kowata ninta äwo api yäwek.
13 * Täŋpäkaŋ nin Jesu iwatta yäŋkehärom taŋkumäŋo u irepmitnero upäŋkaŋ Jesutä ude täkta yäŋkehärom taŋkuko u nämo api irepmirek. Nämoinik! U imata, iniken mebäri ba täktäki täga nämo irepmirek.

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

14 * Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ŋowä yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyi. Täŋpäkaŋ man jopita yäŋawät-awät täneŋta Anutu iŋamiken man kehäromi kaŋ yäwet. Man udewanitä äma kubä täga nämo täŋkentäŋ imek. Nämoinik, äma man u nadäk täkaŋ unitäŋo bänepi täŋpänwak täkaŋ. 15 * Täŋpäkaŋ Anututä nadäŋ gaminirän tägawekta gwäk pimiŋpäŋ piäka täk täyi. Ude täŋkaŋ man bureni pähap siwoŋigän yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋiri mäyäktä piä äma gäkä terak ärowektawä. 16 * Ba man jopi, kome täŋo nadäk unita yäŋuruk-uruk yäŋirä nämo nadäwen. Ude täk täkaŋ uwä täŋ yäpmäŋ kuŋkä man jopi kehäromi-inik iŋitpäŋ Ekäni täŋo man pekinik api täneŋ. 17 * Man udewani uwä paräm toknеŋ äroŋpäŋ äma gupi täŋpäwak täkaŋ udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus. 18 Äma yarä u man bureni peŋkaŋ ŋode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahäŋkuko unita nin kumäŋpäŋ äneŋi nämo api akune yäk. Täŋpäŋ man udewani terak ämawebe täŋo nadäkiniki täŋpän waŋirä nadäkiniki pewä putärek täkaŋ. 19 * Upäŋkaŋ ämatä eŋi tänayäŋ nadäŋpäŋ bek kehäromi änek täkaŋ ude Anututä iniken äboriye kehäromi nikek itneŋta bek kehäromi äneŋ-kireŋkuko pen itak. Bek uterak man kudän ŋode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Täŋpäŋ man kudän täwani kubä pen ŋode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä kädet wakita mäde ut iminеŋ.

20 * Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biŋam ikek täŋo eŋi gänaŋä pärek ba käbot ätuwä gol siriwapäŋ täŋpani. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäŋ täŋpani. Imaka uwä ätu piä täga täkta biŋam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täŋkaŋ jop maŋpä kukta yäwani. 21 * Täŋpäkaŋ äma kubä iniken irit kuŋat-kuŋariken wakini peŋpäŋ kuräki irayäŋ täko uwä käbot siliwa ba golpäŋ täŋpani, piä täga täkta biŋam yäwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä Mähemi täŋo piä tägatäga täkta biŋam yäwani. Uwä Mähemi täŋo piä täkta pidämtak täyak unita Mähemitä piä man u ba u täga iwerän täŋpek. 22 * Unita gäk kadäni kadäni nadäk waki gubaŋitä yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u mäde ut iminpäŋ kädet tägatäga ŋodewani u iwatta gwäk pimiwen; Täktäk siwoŋi, Anututa nadäkinik

* **2:11:** 2Ko 4:11 * **2:12:** Mat 10:33 * **2:13:** Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2 * **2:14:** 1Ti 6:4; Tai 3:9 * **2:15:** 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 * **2:16:** 1Ti 4:7 * **2:17:** 1Ti 1:20 * **2:19:** Nam 16:5,26; Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * **2:20:** 1Ko 3:12 * **2:21:** 2Ti 3:17 * **2:22:** 1Ti 6:11

bureni, bänep iron, bänep kwini. Imaka tägatäga u ämawebe bänep nadäk-nadäki siwoŋitä Anutu yäpmäŋ wädäk täkaŋ u täŋkentäŋpäŋ penta kaŋ iwarut. 23 * Täŋpäŋ nadäk-nadäki gwäjiwanitä jopman yäk täkaŋ unita juku nämo peneŋ. Nadätan, man udewanitä ämik man pewä ahäk täkaŋ. 24 * Täŋpäŋ Ekäni täŋo piä ämatä man wärät-wärät nämo täŋpek. Nämo, u äma kuduptagän not täŋ yämiŋpäŋ Ekäni täŋo man meni täŋpidäm-pidäm terak ba bänep kwini terak yäwetpäŋ yäwoŋärewek. 25 * Täŋpäŋ äma nadäk-nadäk gwäjiwani yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u bänep täga terak yäwetpäŋ yäwoŋärewek. Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän Anututä nadäŋ yämiŋirän bänep sukureŋpäŋ man burenita nadäkinik äneŋi käwep täneŋ. 26 Ude täneŋo uwä nadäwä tumbäpäŋ Satantä iniken mani iwatneŋta buŋep pewän yepmäŋireko u dat-kwinitpeŋ kuneŋ.

3

Kadäni bämopi-ken wakitä api ahäŋ pärek

1 * Man ŋonita juku peŋpäŋ nadä! Kadäni tärek-tärekken bäräpi mebäri mebäri api ahäneŋ. 2 * Ämatä initagän nadäŋkaŋ moneŋ wädäk-wädäkta gäripi api nadäneŋ. Täŋpäkaŋ ini wäpi yäpmäŋ äroŋpäŋ ärowani pähap täŋpäŋ yäŋawät-awät ba noriye man wakiwaki api yäwetneŋ. Ba miŋiye naniye täŋo man api utneŋ. Täŋkaŋ iron kädetta bänep täga nämo api nadäneŋ. Uwä Anutu ini ba, unitäŋo man mäde api ut imineŋ. 3 Uwä ämawebe not nämo api täŋ yämineŋ, ba äma kubätä waki täŋ yämiŋirän momini nämo peŋ imiŋpäŋ yäŋwawak man api yäneŋ. Ba äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat api täneŋ. Täŋpäŋ iniken gupi täŋo gärip ugän api iwatneŋ. Uwä komi täŋpäŋ ämik bumta api täneŋ. Ude täŋkaŋ kädet tägata iwan api täneŋ. 4 Ba iniken noriyeta waki täŋ yämiŋpäŋ iniken nadäk waki täropigän api iwatneŋ. Täŋkaŋ inita nadäŋirä ärowani pähap api täneŋ. Ude täŋkaŋ Anututa gäripi nadänaŋipäŋ kome täŋo gäripgän api iwarän täneŋ. 5 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kädet bureni-inik, kehäromi nikek unita ket nämo nadäŋkaŋ gupi-tägän api iwatneŋ. Eruk Timoti, äma udewani yabäŋ umuntaŋpäŋ ukät itpäŋ-nadäk kubä nämoinik täŋpen.

6-7 * Täŋpäkaŋ äma udewani ätutä webe nadäk-nadäki kwini unitä eŋiken käbop ärok täkaŋ. Äroŋkaŋ man jopi-jopi yäŋ-yäkŋat-pewä nadäkiniki äma uterak pek täkaŋ. Webe uwä nadäk-nadäki kehäromi nämo unita bänep nadäŋ gäripitä momi-ken yämagurirä nadäwätäk pähap täk täkaŋ. Täŋkaŋ nadäk-nadäk yäpmäkta gäripi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo man bureni u täga nämo nadäwä tärek täkaŋ. 8 * Täŋpäkaŋ äma kädet udewani täk täkaŋ uwä man burenita iwan täk täkaŋ, bian äma yarä wäpi Janes kenta Jabrestä Moses täŋo manta iwan täŋkumäno udegän. Äma udewani täŋo nadäk-nadäki wawäkaŋ Anututa nadäkinik nämo täŋ imik täkaŋ. 9 Upäŋkaŋ täktäki waki u kadäni käroŋi täga nämo api täneŋ. Nämo, ämatä unitäŋo kädet u kaŋpäŋ nadäwä guŋ täŋo bumik api täŋpek, bian äma Janes kenta Jabres täŋo täktäki kaŋpäŋ nadäŋkuŋo ude. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ nämo api iwarän täneŋ.

Timoti, Anutu täŋo man iŋit-inik täyi

---

* **2:23:** 1Ti 4:7 * **2:24:** 1Ti 3:3; Tai 1:7 * **2:25:** 1Ti 2:4 * **3:1:** 1Ti 4:1 * **3:2:** Rom 1:29-31 * **3:5:** Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 * **3:6-7:** Tai 1:11 * **3:8:** 2Ti 2:25; Kis 7:11,22; 1Ti 6:5

10 Upäŋkaŋ Timoti gähä bian näkkät itpäŋ Anututä kädet gäripi nadäk
täyak u ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋira nabäŋpäŋ-nadäŋkun. Ba
täktäkna imaka, u nadätan. Ba imaka u ba u täk täyat u mebäri imata
täk täyat u nadätan. Täŋpäŋ mebärina ŋode nadätan; Näk Anutu nadäŋ
imikinik täk täyat, bäräpi gänaŋ nämo kwitak täyat, ämawebe iron täŋ yämik
täyat, ba piä ehuranigän täk täyat. U kudup nadätan. 11 * Täŋkaŋ komi
bäräpi täŋ naminŋkuŋo u imaka, nadätan. Antiok komeken, Aikoniam
komeken, ba Listra yotpärare-ken komi naminŋirä komi pähap nadäŋkut.
Ude upäŋkaŋ Ekänitä bäräpi u kudup ketäreŋ naminŋkuk. 12 * Bureni-inik,
äma kuduptagän Jesu Kristota yäŋpäŋ Anutu täŋo man iwatnayäŋ täŋo
uwä komi bäräpi api ahäŋ yämek. 13 Täŋ, äma täktäki taräkikät jop yäŋ-
yäkŋarani ämatä ini bänepken ba ätu täŋo bänepiken yäŋ-yäkŋat piä täŋtäko
taŋi-inik ahäŋpäŋ api weŋ pärek.

14 * Täŋpäkaŋ Timoti, gähä man bureni gäwetpäŋ gäwoŋäreŋirä
nadäkinik täŋkuno u iŋit-inik täŋpäŋ kaŋ kuŋat. U imata, äma man u
gäwetpäŋ gäwoŋäreŋkuŋo unitäŋo mebäri u nadätan. 15 * Ba gäk ironŋikentä
yäput peŋpäŋ Anutu täŋo man u nadäŋ yäpmäŋ äbätan u bureni-inik yäŋ
nadätan u. Anutu täŋo man u kehäromi ŋodewani; U bänepka-ken peŋyäŋek
pewän ahäŋ gaminŋirän Kristo Jesu nadäŋ iminŋpäŋ irit kehäromita biŋam
täga api täŋpen. 16 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän täwani u kudup
Anutu täŋo Munapiktä täŋmeham taŋirän ahäŋ moreŋkuŋ. Man u
daniŋpäŋ nadäk täŋitna man bureni täŋo mebäri niwetpäŋ niwoŋärek täk
täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäjiŋ ärowani yäpän-siwoŋtakta
yabäŋ yäk täyak. Ba kädet gwäjiwani yäŋpäŋ yäpän-siwoŋtak täyak, ba
kuŋat-kuŋat siwoŋi niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. 17 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo
mantä ämawebeniye bänepi-ken piä ude täŋtäyon piä täga mebäri mebäri
säkgämän täneŋta pidämtak täkaŋ.

4

Timoti, Anutu täŋo piä gwäk piminŋpäŋ täyi

1 * Timoti, näk Anutu iŋamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak
irani bok yäpmäŋ daniwayäŋ täyak u iŋamiken jukuman kubä gäwerayäŋ.
Kristo Jesu u äneŋi kwawak ahäŋpäŋ ämawebeta intäjukun it yämayäŋ täyak
unita ŋode peŋ gäwetat; 2 * Unitäŋo manbiŋam ehuranigän yäŋahäŋpäŋ
yäwet täyi. U kadäni kadäni, ämawebe man u nadäneŋ ba nämo nadäneŋo
u jop uken gwäk piminŋpäŋ Kristo täŋo manbiŋam yäwet täyi. Ude täŋpäŋ
ämawebe täŋo nadäk-nadäki yäpi-siwoŋtak täkot. Täŋkaŋ kädet gwäjiwani
iwarani u jukuman kehäromigän kaŋ yäwet. Ba äma nadäŋ bäräp ikek
bänepi täŋpidäm taŋ yämik täyi. Piä u täkta nämo gaŋa taŋpäŋ Kristo täŋo
man kädet ket täŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ tä.

3 * Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täŋo man mebäri bureni nintä
yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ u nadäkta api bitnäneŋ. Man burenita
bitnäŋkaŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek äma bänep ärik-ärik man yäwani unita äbä
niwetpäŋ niwoŋärewut yäŋpäŋ gera api yäneŋ. Man jopi ini bänepitä
gäripi nadäk täkaŋ ugän api nadäneŋ. 4 * Man bureni peŋpäŋ kobap man

* **3:11:** Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19 * **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22
* **3:14:** 2Ti 2:2 * **3:15:** Jon 5:39; 1Pi 1:20-21 * **3:16:** Rom 15:4; 2Ti 2:21 * **4:1:** Apos
10:42; Rom 14:9-10 * **4:2:** Apos 20:20,31 * **4:3:** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * **4:4:** 1Ti 4:7

api nadäneŋ. 5 Täŋpäkaŋ Timoti gähä bänep nadäk-nadäkka ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni kaŋ it. Täŋpäŋ Kristota yäŋpäŋ komi ba bäräpi kotakta nämo bitnäwen. Täŋkaŋ Anutu täŋo man yäŋahäk-ahäk piä säkgämän kaŋ tä. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo watä äma gähä piä yäŋ-gamani u kudup kaŋ täŋ more.

Pol täŋo kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuk

6 * Täŋpäkaŋ nähä paorayäŋ. Bian Anutu iniŋ oretta wain ume piwä kuŋkuŋo ude nägätna api piwä kuneŋ. Kumäŋpeŋ kukkukna kadäni keräp täyak. 7 * Upäŋkaŋ nämo umuntäyat. Nämoinik, äma närepmirek gärepmirek täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku baga pewani-ken ahäk täkaŋ näk udegän nämo kwitaŋkaŋ bäräŋeŋ yäpmäŋ äbätäŋgän baga pewani-ken ahätat ŋo! Näk nadäkinikna nämo pewa putäreŋkuŋ. 8 * Unita nadätat, siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe täŋo täktäk yäpmäŋ daniwani äma siwoŋi-inik unitä api namek. Täŋpäkaŋ gwäki säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämoinik, ämawebe Ekänitä äbäkta bänep peŋpäŋ itsämäk täkaŋ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

9 * Täŋpäkaŋ Timoti, gwäk pimiŋpäŋ näkken bäräŋeŋ äbi. 10 * Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome täŋo gärip iwatpäŋ nabä kätäŋpeŋ Tesalonaika komeken kuŋkuk. Täŋpäkaŋ Kresens imaka nabä kätäŋpeŋ Galesia komeken kuŋkuk. Kuŋirän Taitus Dalmesia komeken kuŋkuk. 11 * Täŋpäkaŋ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikaŋ bok kaŋ äbun. Unitä piä täga api täŋkentäŋ namek. 12 * Täŋkaŋ notninpak Tikikus uwä iniŋ kirewa Efesus komeken u äreŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ gäk äbayäŋ yäŋpäŋä näkŋo mänit tek Troas yotpärare-ken Kapustä eŋiken yäŋopmäŋpäŋ peŋkuro u yäpmäŋkaŋ kaŋ äbi. Ba näkŋo buk kenta man kudän moräki täŋpäŋ pewani u imaka, kaŋ yäpmäŋ äbi.

14 * Eruk, Aleksada kapa-päŋ imaka imaka täŋpani unitä waki mäyap täŋ naminkuk. Unita Ekänitä kowata api imek. 15 Äma unitä man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumäŋo u mäyap utpäŋ yejämäk täŋkukonik. Unita udegän täŋ gamekta watäni itpeŋ kaŋ kuŋat.

16 * Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gärak nämo itkuk. U kudup nabä kätäŋpeŋ kuŋkuŋ. Unitäŋo momini uwä Ekänitä peŋ yämiton. 17 * Bureni, notnayetä nabä kätäŋpeŋ kuŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitäwä nämo nepmaŋkuk. Nämo, u mani biŋam guŋ äbotken yäŋahäŋira unitä nadäkta manna täŋmeham taŋpäŋ kehäromi naminkuk. Täŋpäŋ tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketäreŋpäŋ nepmaŋkuk. 18 Ude täŋ naminkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketäreŋpäŋ kunum gänaŋ irit bägupi täga u gänaŋ api nepmaŋpek. Täŋpäkaŋ Ekäni uterak epmäget peŋyäŋek pen mät it yäpmäŋ ärowek. U bureni!

19 * Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäŋo äboriye näkŋo mena yäpmäŋpäŋ bänep täga man yäwet. 20 * Butewaki,

* **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Ti 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9:** 2Ti 1:4 * **4:10:** Kol 4:14; Tai 1:4 * **4:11:** Kol 4:14; Apos 15:37-39 * **4:12:** Efe 6:21-22 * **4:13:** Apos 20:6 * **4:14:** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 * **4:16:** 2Ti 1:15 * **4:17:** Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22 * **4:19:** Apos 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20:** Apos 19:22, 20:4

notnapak Erastus u Korin yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm täŋpewän Miletus komeken teŋkut. 21 Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp taŋirän gäkä jukun kaŋ äbi. Täŋpäkaŋ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkaŋ u kuduptagän udegän bänep täga man gäwetkaŋ.

22 Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäkka-ken iton. Täŋkaŋ unitäŋo orakorakitä gäk uwäktäŋ gamiton.

Taitus
Poltä Taitus jukuman iwetta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1 Näk Pol, Anutu täŋo piä ämagän ba Jesu Kristo täŋo aposoro kubä
ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyäŋkuko u täŋkentäŋ
yämiŋira Kristota nadäŋ imikinik täkta naniŋ kireŋkuk. Ba täŋkentäŋ
yämiŋira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta naniŋ kireŋkuk. Man
bureni uwä irit kuŋat-kuŋat Anututä gäripi nadäk täyak upäŋ niwoŋärek
täyak. 2 * Täŋpäkaŋ man bureni unitäŋo mebäri-inik uwä irit kehäromi
pätak u bureni-inik api kaŋ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka
kubä nämo pewän ahäŋirä irit kehäromi u nimikta yäŋkehärom taŋkuk.
Täŋpäkaŋ Anutu uwä jopman kubä nämo yäk täyak.

3 * Eruk it yäpmäŋ äbätäŋgän kadäni kubä Anututä ini nadäŋkuk-ken
uken äma ätu irit kehäromi täŋo manbiŋam yäŋahäkta yäpmäŋ daniŋpäŋ
yepmaŋkuk. Ude täŋkuko uwä mani biŋam kwawakinik pewä ahäŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ Anutu, waki keri-ken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna
terak peŋkuk.

4 * Eruk nanakna Taitus, man ŋo gäka kudän täyat. Gäk äbot täŋpani
ninkät Anututa nadäkinik bok täk täkamäŋ unita nanakna bureni yäŋ
gäwetpäŋ ŋode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo
unitä oraŋ gaminirän unitäŋo bänep pidäm terak kaŋ kuŋat.

Äbot täŋpani täŋo intäjukun ämata jukuman

5 Taitus, gäk piä moräki täŋ paotta ba äbot täŋpani yotpärare kubäkubä
täŋo watä äma yabäŋ ahäŋpäŋ yepmakta Krit komeken gepmaŋpeŋ
kuŋkut. Täŋkaŋ man bian gäwetkuro unita juku piŋpäŋ nadä; 6 * Äbot
täŋpanita intäjukun itta äma ŋodewanipäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ yep-
maŋ yäŋ gäwetkut; Äma, ämawebe iŋamiken siwoŋigän kuŋarani, ba webe
kubägän yäpani. Ba äma unitäŋo nanakiye uwä Jesuta nadäŋ imikinik
täŋpäŋ peŋawäk ba miŋi nani täŋo man bitnäk nämo täŋpani. Äma ude-
wanipäŋ, äbot täŋpanita intäjukun itta kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋ. 7 *
Unita ŋode nadä; Äbot täŋpani täŋo intäjukun ämatä Anutu täŋo piäta watä
it täkaŋ unita äma u siwoŋi-inik kuŋarirä ämawebetä yabäŋpäŋ-nadäwä
momini nikek nämo täneŋ. Täŋpäŋ äma uwä näk wäpna biŋam ikek itat
yäŋkaŋ äboriye yäwetpäŋ yäwoŋärek kokwawak terak nämo täŋpani. Ba
ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpäŋ äma komita nämo täŋpani. Täŋkaŋ moneŋ
tuŋumta nadäwätäk nämo täŋpani. 8 Ba äma u iron täga täŋpäŋ kädet
siwoŋigän kuŋatpäŋ kädet täga-tagän gäripi-inik nadäwani. Täŋkaŋ äma
uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. 9 * Täŋpäkaŋ watä äma uwä
Anutu täŋo man mebäri bureni nintä yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ
udegän iŋit-inik täneŋ. Man bureni u iŋit-inik täŋpäŋ säkgämän yäŋahäŋirä
ämawebe kädet siwoŋita nadäkinik täŋpäŋ täga kuŋatneŋ, ba äma Anutu
täŋo man bureni ut täkaŋ unitäŋo jopman uwä täga utpewä däneŋ.

---

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:3:** Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4; 1Ti 1:1,11 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 * **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7:** 1Ko 4:1 * **1:9:** 2Ti 4:3; Tai 2:1

Nadäkinik täŋpä wawanita man

10 * Täŋpäkaŋ Taitus, gäk watä äma täga-tägapäŋ kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋ. Imata, Krit komeken äbot täŋpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäŋpäŋ jop manman yäŋ-yäkŋatpäŋ ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkaŋ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ŋode yäk täkaŋ; In guŋ äbotken naniktä äbot täŋpani-kät itta nadäŋpäŋä, eruk baga man iwatkaŋ gupjin moräk kaŋ madäwut yäk. 11 * Täŋpäŋ äma uwä mäyäk-kät nämo moneŋ yäpmäkta jop manman ude yäŋ-yäkŋat-pewä nädamiŋi-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpäŋ säkgämän nämo it täkaŋ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkaŋ u yäniŋ bitnä. 12 Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebeta ŋode yäŋkuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkaŋ ketem naktagän nadäk täkaŋ yäŋ yäŋkuk. 13-14 * * Täŋpäkaŋ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yäŋkuk. Unita gäk äbot täŋpani täŋo kuŋat-kuŋari yäpä tägakta man kehäromi kaŋ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneŋi täŋkehärom taŋpäŋ Juda nanik täŋo kobap man unita nadäkinik nämo täŋ yämineŋ. Ba äma Anutu täŋo man burenita bitnäk täkaŋ unitäŋo baga man nämo nadäŋ yämineŋ.

15 * Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuŋat täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä tägagän täk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma bänepi-ken momitä tokŋek itkaŋ nadäkinik nämo pewän ahäk täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä wakigän täk täkaŋ. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek parirä kädet siwoŋi u iwatta nämoinik nadäk täkaŋ. 16 * Äma udewani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ täktäki waki unitä ŋode niwoŋärek täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäk täŋpäŋ kädet täga kubä nämoinik pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ kädet waki ude täŋirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

2

Äbot täŋpani ämawebeta jukuman

1 * Eruk Taitus, gähä äbot täŋpani ämawebe Anutu täŋo man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ tä. 2 Täŋkaŋ äma ekäni ekäni ba tägawani u ŋode kaŋ yäwet; In man yäkyäkjin ba täktäkjinta watä itpäŋ kaŋ kuŋarut. Ba nadäwätäk ikek kuŋatpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam ŋo iŋit-inik täŋpäŋ iron kädet täga ugän kaŋ iwarut. Täŋpäŋ in bäräpi gänaŋ kwikinik kaŋ irut.

3 * Täŋpäkaŋ Taitus, äma ekäni ude yäwetkaŋ webe ekäni ekäni udegän ŋode kaŋ yäwet; In Anutu iŋamiken siwoŋi kaŋ kuŋarut. Ume komi taŋi naŋkaŋ ämawebe yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Nämoinik! Kädet tägagän täŋpäŋ-yäwoŋärek täneŋ. 4 Ude täŋpäŋ webe gubaŋi kädet tägatäga yäwetpäŋ yäwoŋärenirä äpiyeta gäripi nadäŋpäŋ nanakiyeta udegän nadäneŋ.

5 * Täŋkaŋ ämawebe gägäni ätutä Anutu täŋo manta man waki yäneŋo udeta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirä webe gubaŋi gubaŋi uwä kädet siwoŋi iwatpäŋ kwikinik itneŋ. Ini eŋi-kengän itpäŋ nanak ba imaka imakanita

---

* **1:10:** 1Ti 4:7 * **1:11:** Jon 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * **1:13-14:** 2Ti 4:2 * **1:13-14:** 1Ti 4:7 * **1:15:** Mat 15:11; Rom 14:20 * **1:16:** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * **2:1:** Tai 1:9 * **2:3:** 1Ti 3:11 * **2:5:** Efe 5:22

watä säkgämän itneŋ. Täŋkaŋ bänep iron kädet siwoŋi ugänpäŋ iwatneŋ. Täŋpäŋ äpiye täŋo man buraminеŋ.

6 Eruk Taitus, äma gubaŋi gubaŋi imaka, man kehäromi yäweriri
nadäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita watäni itpäŋ kaŋ kuŋarut. 7 * Täŋ
gäkŋawä kädet tägagän täŋpeŋ kuŋariri äma gubaŋi gubaŋi unitä gäkŋo
täktäkka u kaŋkaŋ udegän api iwatneŋ. Ba man yäwetpäŋ yäwoŋärek piä
täk täyan unita nadäkinik täŋpäŋ säkgämän kaŋ tä. Jop, yäŋ-yäkŋarani
nämo yäwen. 8 * Nämo, man bureni siwoŋigän yäŋiri ämatä man yäwayäŋ
täyan uken goret kubä nämo kaŋ-ahäŋpäŋ yäŋpäŋ gabäŋ gäwat kubä täga
nämo täneŋ. Ude täŋiri iwaniyetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkŋewä
wawäpäŋ ini api mäyäk täneŋ.

9 * Täŋpäkaŋ Taitus, äbot täŋpani ämawebe u gänaŋ nanik äma ätu äma
täŋo piä äma jopi ude itkaŋ uwä ŋode kaŋ yäwet; In intäjukun ämajiye
täŋo man buramikgän kaŋ täk täŋput. Mani nämo utkaŋ piä siwoŋigän
täŋirä intäjukun ämajiyetä tabäŋpäŋ gäripi pähap api nadäneŋ. 10 * Täŋpäŋ
intäjukun ämajiye unitäŋo tuŋum nämo kubotäneŋ. Ba täŋyäkŋarani kubä
nämo täneŋ. Nämo, man buramikgän täŋirä intäjukun ämajiyetä piä
siwoŋigän täŋpani yäŋ api nadäŋ taminеŋ. Eruk in kädet siwoŋi ude iwat-
nayäŋ täkaŋ uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäŋo manbiŋam
unita ämawebetä nadäŋirä ärowani api täŋpek.

11 Unita Taitus, kädet täga ude täŋpeŋ kuŋat täkäna. U imata, Anututä
orakoraki kwawak pewän ahäŋkuŋ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta
biŋam täŋpani kuduptagän waki keri-ken nanik yämagurekta kehäromi
nikek. 12 * Täŋpäkaŋ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ŋode niwetpäŋ
niwoŋärek täyak; Kome täŋo nadäŋ gärip ba Anutu täŋo man peŋawäk u
mäde ut iminkaŋ gwäk piminpäŋ Anutu-tagän nadäŋ iminpäŋ siwoŋigän
kuŋat täkäna. 13 * Täŋkaŋ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nikek ahäwayäŋ
täko unitagän itsämäŋpäŋ kuŋat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biŋam
täŋpanipäŋ nimagurani. 14 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata
iniŋ kireŋpäŋ kome täŋo kuŋat-kuŋat wakiken nanikpäŋ nimagutta kum-
buk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biŋamgän itta ärutpak taŋpäŋ
nipmaŋkuk. Ba nintä kädet siwoŋita gäripi nadäŋpäŋ kuŋatta udewä
täŋkuk.

15 * Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ŋo täkta
wäpka biŋam nikek unita ämawebe bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋiri man u
kaŋ iwarut. Ba äma kädet täga peŋpäŋ goret kuŋarani u yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ
takta man kehäromi kaŋ yäwet. Täŋpäkaŋ äma kubätä gäka nadäŋirän äma
jopigän täŋpayäŋ täko uwä, äma udewani nämo nadäŋ imen.

3

Kädet siwoŋi terak kuŋatne

1 * Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ŋode kaŋ täk täŋput; Kome täŋo
intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpäŋ mani kaŋ buramik täŋput.
Täŋpäŋ kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bitnäneŋ. 2 * Ba äma

---

* **2:7:** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8:** 1Pi 2:15 * **2:9:** 1Ti 6:1 * **2:10:** Tai 1:3 * **2:12:** 1Jo 2:16; Efe 1:4 * **2:13:** 1Ko 1:7; Plp 3:20 * **2:14:** Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23; 1Pi 2:9 * **2:15:** 1Ti 4:12 * **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2:** Plp 4:5

yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat ba yäŋwawak nämo täneŋ. Bänep kwini terakgän itpäŋ ämawebe kuduptagänta kädet tägagän täŋ yämineŋ.

3 * Nadätan? Äbot täŋpani ämawebe nin kudup imaka, guŋ kädet iwat täŋkumäŋonik. Anutu täŋo man mäde ut iminŋpäŋ man bitnäk ba kädet goret-goret-gän kuŋat täŋkumäŋonik. Kome täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip unitä ärowani täŋ niminŋirän watä piä ude täŋ imik täŋkumäŋonik. Nadäwäwak ba kokwawak terakgän kuŋatpäŋ iwan kowata kowata täŋpäŋ kuŋat täŋkumäŋonik. 4 * Ude täk täŋkumäŋo upäŋkaŋ mäden, eruk yäpätägak ämanin Anututä iniken bänep ironi niwoŋäreŋpäŋ oraŋ niminŋpäŋ paotpaotken nanikpäŋ wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋkuk. 5 * Nintä kudän siwoŋi kubä täŋitna nämo, Anututä iniken bänep iron terak imaka umuri-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋkuk. Täŋpäŋ unitäŋo Munapik-itä bänepnin ärut niminŋpäŋ täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk. 6 * Täŋpäkaŋ Anututä yäpätägak ämanin Jesu Kristo iwet-pewän Munapiki tokŋek-inik peŋ niminŋkuk. 7 * Nin inikät bänep kubägän itta iron pähap ude täŋ niminŋkuko unita ŋode nadäkamäŋ; Irit kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ u it yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni api kaŋ-ahäne.

8 Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehäromigän yäweriri ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nadäwä tärewut. Nadäwä tärewäpäŋ piä täga mebäri mebäri u täktagän nadäk ba kehäromi unitagän initneŋ. Kädet täga unitä ämawebe kudup bureni-inik täŋkentäŋ yämik täyak. 9 * Täŋ, man jopi-jopi äma ätutä yäŋahäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ nämo nadäneŋ; U man goret-goret yäk täkaŋ. Äbekjiye orajiye täŋo wäpi tawaŋ ugänpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ ba Moses täŋo baga täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ ämik man pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ man yäk täkaŋ uwä jopigän, täŋkentäk kubä nämo pewä ahäk täkaŋ.

10 * Täŋpäkaŋ inkät nanik äma kubätä duŋ-wewek kädet pewän ahäwayäŋ täko uwä jukuman kehäromi kadäni kubä ba yarä ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kädet u nämo pewänä mäde kaŋ ut imi. 11 * Gäk nadätan, äma uwä kädet siwoŋi peŋpäŋ momi kädet iwarani. Täŋpäkaŋ imaka wakiwaki täk täyak unitä ŋode niwoŋäretak; U waŋ moretak.

Man ätu juku piŋpäŋ kuŋatta

12 * Taitus, gäkŋo kome yäpmäkta näk Atemas ba Tikikus yarä uken nanik kubäpäŋ gäkken tewa yäpmäŋ api ärewek. Äreŋirän gäk näk nabäkta ehutpeŋ Nikopolis komeken ŋo äbä kaŋ nabä. Imata, mänit kadäni-ken näk Nikopolis kome ŋo itta nadätat unita. 13 * Eruk, baga manta nadäwani äma wäpi Senas ukät Apolos kädet käroŋi kudayäŋ täkamän unita ketem tuŋum täŋkentäŋ yämiŋiri kädet miŋin uken imaka kubäta wäyäkŋedeŋtawä. 14 * Nadätan? Nintäŋo ämawebeniyetä jopjop, iniken gärip terak nämo kuŋatneŋ. Nämo, u kudän tägagän ba piä tägagän kaŋ täk täŋput. Ude täŋkaŋ äma ätutä imaka kubäta wäyäkŋenayäŋ täŋo uwä kaŋ täŋkentäŋ yämik täŋput.

15 Taitus, äma näkkät itkamäŋ ŋonitä ganiŋ oret man pewä ärekaŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe Ekänita nadäkinik täŋpäŋ ninta gäripi nadäk täkaŋ

* **3:3:** 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8 * **3:4:** Tai 1:3 * **3:5:** 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 * **3:6:** Apos 2:17-18 * **3:7:** Rom 3:24 * **3:9:** 2Ti 2:14,16,23 * **3:10:** Mat 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11:** 1Ti 6:3-5 * **3:12:** Efe 6:21-22 * **3:13:** Apos 18:24; 1Ko 3:5-6; 1Ko 16:12 * **3:14:** Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

unita oretoret man kaŋ yäwet. Eruk, Anutu täŋo bänep irontä intä terak äroton.

Piremon
Piä watä äma jopi kubä Anututa biŋam täŋkuko unitäŋo manbiŋam

1-2 * * Näk Pol Kristota yäŋpäŋ komi eŋiken nepmaŋpani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ŋo täkamäk. Man ŋowä ŋodeta kudän täkamäk; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägän täŋpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäŋpäŋ ämik bok täŋpani unita. Ba äbot täŋpani ämawebe Anutu iniŋ oretta Piremontä eŋiken ärok täkaŋ unita imaka man ŋo kudän täkamäk. Täŋpäkaŋ in kudupta ŋode täwetkamäk; 3 * Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täŋ taminŋirän iniken bänep kwini terak kaŋ kuŋarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäŋkuk

4 * Eruk, Piremon, gäkŋo manbiŋam ŋode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yäŋapik man yäŋkaŋ gäka bänep täga man iwet täyat. 5 Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täŋo kudupi ämawebe unita gäripi nadäŋpäŋ nadäŋ yämikinik täŋiri manbiŋamka nadäk täyat. 6 * Täŋpäkaŋ näk gäka Anutu-ken ŋode imaka yäŋapik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäŋpäŋ-nadäk säkgämän bok täk täkamäŋ unitä nadäk-nadäkka piräreŋ gaminŋirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäŋpäŋ yäpmäk täkamäŋ ŋonitä pen yäpmäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkamäŋ unita kaŋ nadäwi tumbut. 7 * Täŋpäkaŋ notnapak, gäk Anutu täŋo kudupi ämawebeniyeta iron täŋ yämiŋiri oretoret täk täkaŋ. Ude täŋiri manka biŋam nadäŋpäŋ näk imaka, bänep oretoret pähap täŋpäŋ bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus äneŋi imagutta man

8 Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänaŋi u täkta täga peŋ gäweret. 9 * Upäŋkaŋ gäka nadäŋ gamikinik täyat unita piä u täkta jop gäwet yabätat. Gäk näkŋo mebärina nadätan; Näk tägawani, ba apiŋo näk Kristo täŋo piä täk täyat unita yäŋpäŋ komi eŋi gänaŋ itat. 10 * Unita nanakna Onesimus ŋo täŋkentäŋ imikta gäwet yabäŋira käwep nadäŋ namen. Nadätan? Näk komi eŋi ŋo gänaŋ irira Onesimus uwä ahäŋ namänpäŋ näkä Anutu täŋo man iwetpäŋ iwoŋäreŋira Anututa nadäkinik täŋkuko unita nani ude täyat. 11 Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täŋ gaminŋkuk. Upäŋkaŋ bänepi yäpmäŋ äyäŋutkuko unita apiŋo gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täŋ nimek.

12 Unita apiŋo Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. 13 * Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnaŋi. Näk Anutu täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi eŋi gänaŋ irira u gäk wäpka terak täŋkentäŋ namik täyek. 14 * Upäŋkaŋ näkŋaken gärip nämo iwarayäŋ. Gäkä täga yäŋ yäwikaŋ uyaku bok täga itkäde. Unita apiŋo gäkken tewa äretak. Näk ŋode nadätat; Iron kädet näkä peŋ gäwerira täŋpayäŋ täno uwä tägainik nämo. Täŋ, gäkŋaken gärip terak täŋpayäŋ täno uyaku säkgämän.

---

* **1:1-2:** Efe 3:1 * **1:1-2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3:** Gal 1:3 * **1:4:** Rom 1:8-9 * **1:6:** Plp 1:9; Kol 1:9 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:9:** Plm 1 * **1:10:** Kol 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13:** Plp 2:30 * **1:14:** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2

15 Täŋpäkaŋ duŋ-weŋpäŋ Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän
itkumäno u mebäri ŋodeta käwep; U äneŋi gäkken ärewänkaŋ bok pen
api itdeŋo unita. 16 * Uwä gäkŋo piä äma jopi ude äneŋi ittagän nämo.
Nämoinik. U irepmitpäŋ notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan,
näk äma unita notnapak bureni yäŋ nadäŋpäŋ gäripi nadätat. Täŋ, gähä
udegän äma unita gäripi pähap api nadäŋ imen. U piä ämaka irirän gäripi
nadäŋ imayäŋ täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik
irirän gäripi nadäŋ imikinik api täŋpen. 17 Unita gäk näka Ekäni wäpi terak
nägät moräkna bureni yäŋ nadäŋpäŋä, Onesimus ŋo not säkgämän kaŋ täŋ
imi, näka not täŋ namayäŋ täno udegän.
18 Täŋpäkaŋ Onesimustä goret kubä täŋ gamiŋkuk ba gäkŋo imaka kubä
jop yäpuko täŋpänä eruk näweriri näkä kowata api täŋ gamet. 19 * Näk
bureni gäwetat. Man ŋo näkŋa ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret
täŋkuko unitäŋo kowata näkä api däpmäŋ tärewet. Täŋpäkaŋ ŋode nämo
nadätan? Gäk kumäkta biŋam itkunopäŋ näkä gäwetpäŋ gäwoŋärek täŋira
Ekänita biŋam täyan unita gäk kowata täŋ naminaŋi bumik. 20 Unita
notnapak, Ekäni wäpi terak nek kubägän itkamäk unita täŋkentäk kubä
nam yäŋ nadätat. Ude täŋ naminiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm
tawän!
21 Näk nadätat, gäk näkŋo man api buramiweno unita man ŋo kudän
täyat. Ba imaka täŋ namikta yäŋapitat ŋo irepmitpäŋ säkgämän kubä
api täŋpen yäŋ nadätat. 22 * Täŋpäkaŋ gäripna ŋode pätak; Anututä gäkŋo
yäŋapik man nadäŋ gaminpäŋ täŋkentäŋ naminirän näk gäkken täga ärewet.
Unita näkä itta, enika-ken bägup täŋkireki kubä kaŋ peŋ nam.
23 * Eruk, tärek-tärek u ŋode; Epafrastä ganiŋ oret man pewän äretak.
U Jesu Kristo täŋo piäta yäŋpäŋ näkkät komi eŋi gänaŋ bok itkamäk. 24 *
Ba täŋkentäknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unitä udegän gäwetkaŋ.
25 Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepka-ken itinik täyon.

---

* **1:16:** 1Ti 6:2 * **1:19:** 1Ko 16:21; Gal 6:11 * **1:22:** Plp 1:25, 2:24 * **1:23:** Kol 1:7
* **1:24:** Kol 4:10,14; 1Ti 4:10-11

Hibru
Kristo uwä nintäŋo bämop äma bureni-inik unitäŋo manbiŋam

Jesutä Anutu täŋo mebäri yäŋahäŋ nimiŋ moreŋkuk

1 Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäŋo äbekniye oraniye iniken manbiŋam moräki moräki yäwet yäpmäŋ äbuk. Manbiŋam uwä profettä meni jinom yäpmäŋpäŋ kädet mebäri mebäri terak yäwetkuŋ. 2 * Täŋpäkaŋ tärektärek kadäni ŋobayäŋ Nanaki-inik meni jinom terak mani biŋam niwet moreŋkuk. Nanaki u imaka imaka kuduptagän unitäŋo mähemi-inik täŋpekta iwoyäŋkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäŋkumän. 3 * Anututä iniken epmäget kudän peŋyäŋek ikek, nanaki unita wädäwän äroŋ iminkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayäŋ yäŋ yäŋahäk täyak. Täŋpäkaŋ mani kehäromitä imaka imaka kuduptagän täŋmehamtaŋ itak. Täŋpäŋ momi ärutärut piä täŋ moreŋkaŋ eruk kunum gänaŋ äroŋpäŋ Anutu kehäromi mähemi keri bure käda wäpi biŋam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä aŋero yärepmitpäŋ ärowani-inik itak

4 * Ude täŋkuko unita Nanaki u aŋero äbot päke uwä yärepmitpäŋ intäjukun-inik itak. Täŋkaŋ Anututä wäp iminkuko uwä aŋero wäpi yärepmitpäŋ wäp inipärik kubä iminkuk. 5 * Jide? Anututä aŋero kubä man ŋode iwetkuk?

Apiŋo gäkä näkŋo nanakna iriri näkä gäkŋo nanka itat.

Nämoinik! Ba aŋero kubäta ŋode yäŋkuk?

Näkä unitäŋo nani irira uwä nanakna ude api irek.

6 * Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ŋo äpayäŋ täŋirän iniken aŋero äbot päke u ŋode yäwetkuk;

In kuduptagän gukut imäpmok täŋ imut! yäk.

7 Täŋkaŋ aŋeroniye unita man kubä pen ŋodewä yäkgän täŋkuk;

Näkä täŋpewa piä ämanaye aŋero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkaŋ.

8 Aŋerota ude yäŋkukopäŋ nanakitawä ŋode yäŋkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäŋ ärowen. Kaŋiwat piäka u kudän siwoŋi terakgän täk täyan.

9 *Gäk kudän siwoŋita gäripi nadäŋkaŋ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kaŋiwat piä täkta iwoyäŋkuk.*

---

* **1:2:** Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 * **1:3:** 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Apos 13:33; Hib 5:5; 1Sto 17:13 * **1:6:** Rom 8:29; Sam 97:7

Ude täŋkaŋ notkaye yärepmitpäŋ wäpka biŋam ärowani pähap gamiŋirän oretoret pähap nadäk täyan. Sam 45:6,7

10 Täŋpäŋ nanakita Anututä man kubä pen ŋodewä yäkgän täŋkuk;

Ekäni, gäk yäput-peŋpäŋ kome gatäŋkun. Täŋpäŋ ketkatä kunum u täŋkun.
11 *Upäŋkaŋ uwä waŋpäŋ api paotdeŋ. Tektä wek täkaŋ ude api weŋpäŋ paotdeŋ.*
Täŋ, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen.
12 *Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yäŋopmäŋpäŋ pimiŋ tokätpäŋ api pewen. Ude täŋpayäŋ täno upäŋkaŋ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoinik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen. Sam 102:25*

13 Täŋpäkaŋ Anututä Jesu man ŋode iwetkuko ude aŋero kubä nämo iwetkuk;

Gäk ketna bure käda wäpka biŋam ikek iriri näkä gäkŋo iwankaye yepmaŋpa gämotka-ken jiraŋ ude api itneŋ. Sam 110:1

14 * Eruk, ude unita aŋerota jide yänayäŋ? Ŋode; Aŋero u kudup mänit ude itkaŋ Anututa watä piä täŋ imik täkaŋ. U Anututä peŋ yäwet-pewän päŋku ämawebe kunumta biŋam yäwani u täŋkentäŋ yämik täkaŋ.

2

Jesuta nadäŋitna äpani nämo täŋpek

1 Bureni, Anutu täŋo nanakitä wäp ärowani-inik yäpuko unita man bureni niwerirä nadäŋkumäŋo uwä iyap takinik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkäna. Ude tänayäŋ tämäŋo uwä man u nämo api pena paorek. 2 * Nadäkaŋ? Baga man biani Anututä äbekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yäwetkuko u burenigän. Unita ämatä man u irepmitpäŋ nämo buramik täŋkuŋo uwä kowata wakiinik iniken täktäki waki uterakgän kaŋahäk täŋkuŋonik. 3 * Eruk, baga man biani u imaka bureni kubä upäŋkaŋ imaka burenitä bureni-inik kubä itak u ŋode; Anututä nin waki keri-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piä pähap kubä täŋkuk. Täŋpäkaŋ nin piä unita mäde ut iminŋpäŋä jide täŋpäŋ kowata api irepmitne? Nämoinik, Ekäni ini-tägän piä pähap unita ŋode yäŋahäŋkuk; Ämawebe waki keri-ken nanik api yämaguret. Ude yäŋahäŋirän äma man u nadäŋkuŋo u niwetpäŋ niwoŋärek täŋirä nadäŋitna bureni täŋkuk. 4 * Täŋpäkaŋ manbiŋam u täŋ-mehamtäkta Anututä kudän kudupi ba wärani kehäromi nikek mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ iniken gärip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadäk-nadäk iron ude äma kubäkubäta yämiŋkuk.

Jesu uwä komen äma äworeŋkuk

5 Täŋpäkaŋ kome punin käda yämäŋo u ahäwayäŋ täŋirän Anututä u watäni itta aŋero nämo yepmaŋkuk. Nämo, u watäni itta äma kubä teŋkuk.
6 Unita Anutu täŋo man mujipi kubäken ŋode pätak;

Anutu, näk nadäwätäk ŋode täk täyat;

---

* **1:14:** Sam 34:7, 91:11 * **2:2:** Gal 3:19 * **2:3:** Hib 10:29, 12:25 * **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4,11

Nin ämawä jidewani unita nadäŋ nimiŋpäŋ watä it nimik täyan?
7 *Gäk kadäni keräpi-tagän aŋero gämori-ken nipmaŋkuno upäŋkaŋ epmäget kudän ba wäpnin biŋam ärowani nimiŋkun.*
8 * *Ude täŋkaŋ imaka kudup ketkatä täŋ yepmaŋkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peŋ moreŋkun.* *Sam 8:4-6*

Man uterak ŋode daniŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmaŋkuk. Täŋpäŋ imaka kudup yäŋ yäyak u imaka päke u kuduptagän uwäk täyak. Täŋ, apiŋo imaka kuduptagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk täkamäŋ. 9 * Nämo, upäŋkaŋ Jesutä intäjukun irirän kak täkamäŋ! U äpäŋpäŋ Anutu täŋo iron terak äma kuduptagänta yäŋpäŋ kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, aŋero gämori-ken itkuk. Täŋpäkaŋ apiŋo komi nadäŋkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biŋam ärowani pähap imiŋkuko u kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ.

10 * Täŋpäŋ Anutu uwä imaka kuduptagän täŋo mähemi. Ba imaka kuduptagäntä unitäŋo wäpi biŋam yäpmäŋ ärokta itkaŋ. Unita nadäk tägagämän kubä iwatpäŋ ŋode täŋkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kaŋ itna yäŋ nadäŋkaŋ Jesu nadäŋ imiŋirän komi nadäŋkuk. Täŋpäŋ komi nadäŋkuko uterak Jesu uwä ämawebe waki keri-ken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeŋkuk.

11-12 * Täŋpäŋ ämawebe täŋo bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yäŋ yäwetta gäripi nadäk täyak. Ŋode yäŋkuko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkŋo mebärika api yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋpet. Ba änok kubägän irirä u iŋamiken wäpka biŋam api ganiŋ oret täŋpet yäk. *Sam 22:22*

13 Täŋpäŋ kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Näk imaka, Anutugän pen api yeŋgäma peneŋ yäŋ yäŋkuk. *Ais 8:17*

Ba noriyeta yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä naminŋkuko ukät penta itkamäŋ ŋo! *Ais 8:18*

14 * Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegän äworeŋkuk. Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; U ini kumäk-kumäki terak kumäŋ-kumäŋ täŋo mähemi Satan yeŋjakŋitta täŋkuk. 15 Ude täŋkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntaŋpäŋ kuŋat täŋkuŋo u täŋkentäŋ yämiŋkuk. Umun unitä kehäromi yepmäŋ irirän umun täŋo watä äma ude itkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu täŋo kumäk-kumäkitä umun u yäpmäŋ keweŋ yämiŋkuk.

16 * Unita ket nadäwut! Jesutä piä u aŋero täŋkentäŋ yämikta nämo täŋkuk. Nämo, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; U Abraham äboriye, komen ämawebe u täŋkentäŋ yämik täyak. 17 * Mebäri unita Jesutä noriye täŋkentäŋ yämikta noriye udegän-inik äworeŋkuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku jide täŋpäŋ Anutu-kät noriye täŋo bämop äma intäjukun ude

* **2:8:** 1Ko 15:27 * **2:9:** Plp 2:8-9 * **2:10:** Rom 11:36 * **2:11-12:** Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 * **2:14:** Jon 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16:** Ais 41:8-9 * **2:17:** Plp 2:7; Hib 2:14; 1Jo 2:2, 4:10

iräп? Nämo, noriye udegän äworeŋpäŋ intäjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadäŋ yämani ude itkaŋ Anututa piä säkgämän täŋ iminŋkuk. Piäni uwä ämawebe momi täŋpani täŋo momi peŋ yämikta komeni yäpmäŋpäŋ kumbuk. 18 Täŋpäkaŋ ini uwä täŋ-yabäkken äpmoŋkaŋ komi nadäk täŋkuko unita apiŋo ämawebe täŋ-yabäkken it täkaŋ u täga täŋkentäŋ yämik täyak.

3

Jesu wäpi biŋamtä Moses täŋo irepmitkuk

1 Unita kudupi notnaye, kunumta biŋam bok nimagurani in Jesuta nadäwut! Uwä Anututä tewän äpani, nintäŋo bämop äma intäjukun yäŋ nadäkinik täŋpäŋ yäŋahäk täkamäŋ. 2 U piä ude täkta Anututä iwoyäŋ iminŋkuko uwä säkgämän täŋkuk, bian Mosestä piä Anutu täŋo äbotken säkgämän täŋkuko udegän. 3 Upäŋkaŋ wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu täŋo äbotken piä ämagän itkuk. Täŋ, Jesu uwä äbot unitäŋo intäjukun äma. Uwä ŋode bumik; Äbot kubä täŋo intäjukun äma uwä wäp biŋam yäpek, äbot ini nämo. Udegän, wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. 4 Nadäkaŋ? Äbot kudup u intäjukun äma nikek. Täŋpäkaŋ Anutu uwä imaka kuduptagän täŋo intäjukun-inik.

5 * Eruk, Moses uwä Anutu täŋo äbot pähapken piä äma ude itkaŋ piä täga täŋpäŋ imaka imaka Anututä kwawak kämi yäŋahäkta nadäŋkuko u yäŋahäk täŋkukonik. 6 * Täŋ, Jesu Kristo uwä piä äma ude nämo itkuk. Nämo, u nanaki tuänitä nani Anutu täŋo äbotta intäjukun ude it yämiŋpäŋ piä säkgämän täŋkuk. Täŋpäkaŋ ninä Anutu täŋo äbot. Unita ämawebe iŋamiken kehärom taŋpäŋ imaka säkgämän kämi kaŋ-ahänayäŋ täkamäŋ uterak yeŋgämina pewäpäŋ kuŋatpäŋä, Anutu täŋo äbot bureninik itkamäŋ yäŋ nadäne.

Anutu täŋo manta ärowani nämo täne

7-8 * Unita man Kudupi Munapiktä ŋode yäk täyak unita nadäna;

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken täŋyabäk terak Anutu täŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ. Apiŋo Anutu täŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik täneŋ yäk.

9 *Äbekjiye orajiyetä peŋawäki terak täŋpäŋ-nabäk täŋkuŋonik yäk. Uwä kadäni käroŋi, obaŋ 40 ude näkŋo täktäk täga yabäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ ärowani täŋ naminŋkuŋ.*

10 *Ude täŋ naminŋ yäpmäŋ äbäŋirä kokwawak nadäŋpäŋ yäŋkut; Nadäkiniki uruŋ käda pewä kwäpäŋ näkŋo kädet iwatta bitnäk täkaŋ.*

11 * *Unita kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.* *Sam 95:7-11*

12 Unita nadäkinik täŋpani notnaye, injinta watä ket itpäŋ kuŋarut! In bämopjin-ken nanik kubätä bänepi täŋpän wawäpäŋ nadäkiniki pewän putärewäkaŋ Anutu paot-paori nämo, u mäde ut imekta! 13 Momi kädettä bämopjin-ken nanik äma kubä täŋikŋat-pewän Anutu mäde ut imek yäŋpäŋ injin-tägän täŋkentäk kowata kowata täŋkaŋ notjiye täŋo bänepi kaŋ täŋkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yäŋ nämo nadäkamäŋ unita

---

* **3:5:** Nam 12:7 * **3:6:** Kol 1:23; Hib 3:14 * **3:7-8:** Kis 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11:** Nam 14:21-23

apiŋogän yäput peŋpäŋ kepma kepma kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. 14 * Täŋpäkaŋ nin nadäkinik kehäromi pengän täŋkumäŋo apiŋo udegän iŋit-inik täŋpeŋ kuŋaritna tärek-tärek kadäni kaŋ ahäwän. Ude täŋpeŋ kuŋatpäŋä Kristo-kät kowat kwasikorän täkamäŋ yäŋ nadäne.

15 * Anutu täŋo man punin käda yämäŋo ude;

Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ.
Apiŋo Anutu täŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik täneŋ yäk. *Sam 95:7-8*

16 * Eruk jide nadäkaŋ? Netätä Anutu täŋo kotäk nadäŋkuŋopäŋ mäde ut imiŋkuŋ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayäŋ. 17 * Ba Anututä netäta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 40 ude täreŋkuk? Uwä ämawebe momi täŋpäŋ kome jopi-ken kumbuŋo ubayäŋ. 18 * Ba Anututä man kehäromi yäŋpäŋ Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yäŋ yäŋkuko u netäta yäŋkuk? Uwä ämawebe mani nämo buramiŋkuŋo unita yäŋkuk. 19 Täŋpäkaŋ orekirit kome uken imata täga nämo äroŋkuŋ? U nadäkinik bureni nämo täŋkuŋo unita.

4

Anutu täŋo kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

1 Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yäŋkehäromtaŋ nimiŋkuko unita ŋodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunaŋi nämo täŋpekta! 2 Nadäkaŋ? Manbiŋam Täga intä nadäk täkaŋ u äbekjiye orajiye udegän nadäŋkuŋ. Nadäŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi-ken daiŋpäŋ nadäkinik nämo täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋo unita manbiŋam u nämo täŋkentäŋ yämiŋkuk. 3 * Unita Anututä yäŋkuk;

Kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne. *Sam 95:11*

Upäŋkaŋ ninäwä Manbiŋam Täga unita nadäkinik täk täkamäŋ unita apiŋo päŋku orek Anutu-kät it täkamäŋ. Täŋpäkaŋ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u täŋpäŋ yepmaŋkaŋ orek itkuko kadäni ukengän iwoyäŋkuk. 4 * Unita man ŋo nadäwut; Anutu täŋo man kubätä kepma 7 unita ŋode yäyak; Piäni täŋtäŋ kuŋtäŋgän kepma 7 uken Anututä piä peŋpäŋ orek itkuk. 5 * Ba man yämäŋo unitä orekirit unitagän ŋode yäŋkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

6 Bureni, Isrel ämawebe Manbiŋam Täga u intäjukun nadäŋkuŋo upäŋkaŋ man u nämo buramiŋkuŋo unita orekirit-ken nämo kuŋkuŋ. Upäŋkaŋ kädet nämo itpipiŋkuk. Nämo, ämawebe ätutä päŋku orek Anutu-kät täga api itneŋ. 7 Jide ude nadäkamäŋ? Ŋode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyäŋkuk. Kepma u wäpi apiŋo. Kadäni käroŋi it yäpmäŋ kuŋirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi “apiŋo” unitawä yäŋkuk. Miti mujip yämäŋo ukeŋo;

Apiŋo in Anutu täŋo man nadäŋ parit ärowani nämo täneŋ yäk. *Sam 95:7,8*

---

* **3:14:** Hib 3:6 * **3:15:** Hib 3:7-8 * **3:16:** Nam 14:1-35 * **3:17:** 1Ko 10:10 * **3:18:** Hib 3:11 * **4:3:** Hib 3:11 * **4:4:** Stt 2:2 * **4:5:** Sam 95:11

8 * Eruk, man unita ŋode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyäŋkuko
uwä Kenan kome Josuatä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä
orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni
kubä wäpi "apiŋo" u nämo yäwän. 9 Ude unita ŋode nadäkamäŋ; Anutu
täŋo kudupi ämawebeniyetä orek itneŋta orekirit bureni kubä itak. 10 *
Äma kubätä päŋku orek Anutu-kät irayäŋ täko uwä iniken piä peŋpäŋ
orek api irek, Anututä piä peŋpäŋ orek itkuko ude. 11 Unita ninä gwäk
pimiŋpäŋ Anututä orekirit iwoyäŋkuk-ken u kaŋ kuna! Äbekniye oraniye
täŋo man bitnäk kädet iwatpäŋ orekirit-ken u kukta täna waneŋta!
12 * Nadäkaŋ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit
ikek täŋkaŋ piä kehäromi täk täyak. Uwä päraŋi-inik. Päraŋini uwä päip
päraŋi, meni kukŋi kukŋi wädäwani täŋo päraŋini yärepmitak. U päraŋi-
inik unita gupnin bajirok yäput-däkŋek täyak. Ba nin madäŋ jukutkaŋ
yäpmäŋ daniŋpäŋ bänepnin, mäjonin ba kujatnin kudup kwawakgän
pek täyak. Ude täŋkaŋ bänep nadäk-nadäknin ba nadäŋ gäripnin käbop
it täkaŋ u yäpmäŋ daniŋkaŋ kwawak niwoŋärek täyak. 13 Bureni-inik!
Imaka kubätä Anutu iŋamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täŋ-
yepmaŋkuko u kuduptagän iŋamiken kwawakinik itkaŋ. Täŋkaŋ Anututä
nin kudup, irit kuŋat-kuŋatnin täŋo mebärita api niwet yabäwek.

Jesu uwä nintäŋo bämop äma intäjukun-inik

14 * Ude unita nadäkiniknin nämo pena putärenen. Nämo, u iŋit-inik
täŋpäŋ kuŋat täkäna! U imata, bämop äma intäjukun täŋpani ärowani kubä
it nimitak. U Jesu, Anutu täŋo nanaki, kunum gänaŋ äroŋkuko Anutu
dubini-ken it täyak u. 15 Bämop ämanin Jesu u käyäpnin tägagämän. Bänep
nadäk-nadäknin u kehäromi nämo yäŋ nadäŋpäŋ butewaki bureni-inik
nadäŋ nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuŋarirän täŋyabäk
mebäri mebäri ninken ahäŋ nimik täkaŋ udegän ahäŋ imiŋkuŋ. Upäŋkaŋ
momi kubä nämo täŋkuk. 16 * Eruk, mebäri unita Anututa nämo
umuntäne. Nämo, bänepnin pidäm tawäpäŋ Anutu orakorak mähemi u
dubini-ken kuk täkäna! Kuŋitna butewaki täga nadäŋ nimek. Ba uken
orakorakitä bäräpinin täga täŋpidäm tawek.

5

1 Nadäkaŋ? Bämop äma kudup uwä noriye bämopi-ken nanik yäpmäŋ
daniŋpäŋ yepmaŋpani. Täŋkaŋ piäni uwä noriyeta yäŋpäŋ Anutu iŋamiken
päŋku momini ärutta ketem tägatäga iron ude peŋ iminjit tom däpmäŋpäŋ
ärawa ude ijiŋ iminjit täk täkaŋ. 2 * Täŋpäkaŋ bämop äma ini uwä bänep
nadäk-nadäki kehäromi nämo unita noriye täŋo mebäri nadäwä tärewäpäŋ
noriye nadäk-nadäki paorani ba kädet goret täŋpani unita butewaki nadäŋ
yämik täkaŋ. 3 * Täŋkaŋ ini uwä momi täŋpani unita ärawa täŋ imikimik piä
noriye täŋo momi äruttagän nämo täk täkaŋ. Nämo, iniken momi ärutta
imaka, bok täk täkaŋ. 4 * Täŋpäkaŋ bämop äma irit piä u wäp biŋam ikek
unita äma kubätä iniken gärip terak wäp u täga nämo yäpek. Nämoinik,
Anutu täŋo gera terakgän piä u yäpmäk täkaŋ, Arontä yäpuko ude. 5 *
Täŋpäkaŋ Kristo imaka, wäpi biŋam ikek itta bämop äma irit piä u iniken
gärip terak nämo yäpuk. Nämo, Anututä ŋode iwet-pewän piä u yäpuk;

---

* **4:8:** Lo 31:7; Jos 22:4 * **4:10:** Hib 4:4 * **4:12:** 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48 * **4:14:** Hib 3:1, 10:23 * **4:16:** Hib 10:19 * **5:2:** Hib 4:15 * **5:3:** Wkp 9:7, 16:6 * **5:4:** Kis 28:1 * **5:5:** Hib 1:5

Apiŋo gäkä näkŋo nanakna iriri näkä gäkŋo nanka itat. *Sam 2:7*

6 * Ba kubä pen ŋode iwetkuk;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi
Melkisedektä itkuko ude. *Sam 110:4*

7 * Täŋpäkaŋ Jesu kome terak kuŋatkaŋ Anututä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täŋkukonik. Anutu-tägän kumäŋ-kumäŋ keriken nanik täga nämagurek yäŋ nadäŋpäŋ gera konäm terak yäŋapik man yäk täŋkukonik. Täŋkaŋ iniken nadäk-nadäki mäde ut imiŋpäŋ Anutu täŋo gärip terakgän it täŋkuko unita yäŋapiŋirän Anututä nadäŋ imik täŋkukonik. 8 Uwä Anutu täŋo nanaki-inik itkuko upäŋkaŋ komi butewaki terak man buramik kädet täŋo mebäri nadäwän täreŋkuŋ. 9 Nadäwän tärewäpäŋ man buramik äma bureni-inik irirän Anututä Jesu u bämop äma intäjukun-inik itta teŋkuk. Bämop äma intäjukun itkaŋ ämawebe mani buramik täkaŋ u kuduptagän täŋkentäŋ yämiŋpäŋ waki keri-ken nanik yämagutpäŋ irit kehäromi yämik täyak. 10 * Täŋpäkaŋ Anututä Jesu uwä bämop äma intäjukun-inik itta iwoyäŋpäŋ teŋkuk, bian bämop äma kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Nanak bakä terak pärani ude itnetawä

11 In nadäkaŋ? Man ŋonitäŋo moräki taŋi täwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ nadäk-nadäkjin nämo nadäwä tumbäpäŋ mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ. 12 * In Anutu täŋo manbiŋam kadäni käroŋi nadäŋ yäpmäŋ äbätäŋgän manbiŋam unitäŋo mebäri uwä äma ätu täga yäwetpäŋ yäwoŋärenaŋi upäŋkaŋ täga nämo! In nämo nadäwä tumbäpäŋ nanak paki ude äneŋi äworeŋirä äma ätutä in man pengän yäŋahäwani pidämipäŋ täwetpäŋ täwoŋärenaŋi bumik. Butewaki! Ketem bureni nänaŋipäŋ in nonoŋ pen naŋ itkaŋ! 13 Nadäkaŋ? Nonoŋ näŋpani u nanak paki yäŋ yäwet täkaŋ. Äma udewanitä kädet siwoŋi täŋo man mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ. 14 * Täŋ, ämawebe ekäniwä nonoŋ peŋpäŋ ketem kehäromi nak täkaŋ. Äma udewaniwä man bureni uterak nadäk-nadäki yäpä-siwoŋ tawäpäŋ täŋ-kehäromtaŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän waki ba täga unitäŋo mebäri yäpmäŋ danik täkaŋ.

6

1 Unita Kristota man pidämi intäjukun nadäŋkumäŋo u wari wari nadänetawä! U peŋpäŋ man mebäri bureni, äma ekänitä nadänaŋi upäŋ yäŋpäŋ-nadäk täkäna. Ude täŋitna bänep nadäk-nadäknin api tägawek. Yäput peŋpäŋ man ŋode nadäŋkumäŋo u imata äneŋi yäŋpäŋ-nadäk täne? Bänep sukureŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo täktäk peŋpäŋ Anutu-tagän nadäkinik täktäk unitäŋo man imata pen yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ? 2 * Ba man pidämi pidämi, ume ärutärut täŋo man, kon yäpmäkta keritä gwäki-ken pekpek täŋo man, äma kumbani-ken naniktä äneŋi akukakuk täŋo man ba kadäni pähapken kowata waki tärek-täreki nämo unitäŋo man ba man udewanigän imata pen yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ? 3 Ude nämo, Anututä

* **5:6:** Hib 6:20, 7:1,17 * **5:7:** Mat 26:39-46; Plp 2:6-8 * **5:10:** Hib 5:6 * **5:12:** 1Ko 3:1-3 * **5:14:** Rom 16:19; Plp 1:10 * **6:2:** Hib 9:14

nadäŋ niminŋirän man udewani yärepmitpäŋ, man mebäri nikek, äma ekänitä nadänaŋi upäŋ yäk täkäna!

4 Täŋpäkaŋ ŋode nadäwut; Äma kubätä nadäkiniki pewän putärek-inik
täŋpayäŋ täko uwä jide täŋitna äma udewanitä bänepi äneŋi sukurewek? U
täga nämo! Äma udewani uwä pengän peŋyäŋek gänaŋ kuŋarani. U kunum
gänaŋ nanik täŋo kon yäpani. Ba Kudupi Munapiktä bänepi-ken bureni
äpmoŋpani. 5 * Täŋkaŋ pengänä bänepitä Anutu täŋo manta nadäwä
täga täŋpani. Ba Anutu täŋo kadäni ahäwayäŋ täyak unitäŋo kehäromi
yäpmäŋpäŋ kuŋarani. 6 * Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upäŋkaŋ
nadäkiniki pewän putäreŋkuŋ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu
täŋo Nanaki päya kwakäp terak äneŋi utpäŋ ämawebe inamiken mäyäk imik
täkaŋ unita yämaguritna bänepi äneŋi täga sukurenaŋi nämo. Nämoinik!
7 Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän pengän taŋirän
ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk
täkaŋ, kome udewani Anututä täŋkentäk bumta täŋ yämik täyak. 8 * Täŋ,
kome mup waki mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkaŋ, kome udewani
Anututä waki nadäŋ iminŋirän kädäp gänaŋ api ijiŋ paorek.

9 Eruk notnaye, umun man ude täwetat upäŋkaŋ inta nadäkinik ŋode
täyat; Inä kädet täga iwatpäŋ Anututa biŋam täŋirä Anututä api tämagurek.
10 * Nadäkaŋ, Anututä kudän siwoŋi iwatpäŋ ämawebe yäpmäŋ danik täyak
unita intä piä täga täŋkuŋo unita nämo api guŋ täwek. Ba in Anututa gäripi
nadäŋpäŋ ämawebeniye täŋkentäŋ yämiŋkuŋotä pen täŋkentäŋ yämik täkaŋ
u tabäŋpäŋ-nadätak. 11 * Unita piä täga u täk täkaŋ udegän gwäk piminŋpäŋ
pen kaŋ täŋ yäpmäŋ ärowut yäŋ nadäk täyat. Ude täŋpäŋä imaka kämi
kaŋ-ahäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni api kaŋ-ahäneŋ. 12 Ganani nämo
täneŋ yäŋ täwetat! Nämoinik, äma biani gwäk piminŋpäŋ nadäkinik ikektä
kuŋatkuŋo unitäŋo kädet kuroŋ iwat täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä
yämikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u bureni-inik yäpuŋ.

Anutu täŋo yäŋkehäromtak man u bureni

13 Yäŋ-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut.
Äma kubä Anutu irepmitpäŋ inipärik kubä nämo itak unita Anututä
iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man u iwetkuk. 14 * U ŋode iwetkuk; Näk
bureni-inik nadäŋ gaminŋpäŋ äbotkaye mäyap-inik api pewa ahäŋ gaminеŋ
yäk. 15 Anututä ude iweränkaŋ Abrahamtä kwikinik itpäŋ yäŋkehäromtak
man iwetkuko unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta itsämbuk. Itsämäŋ yäpmäŋ
kuŋtäŋgän bureni u kaŋ-ahäŋkuk.

16 * Täŋpäkaŋ äma kubätä yäŋkehäromtak man yäwayäŋ nadäŋpäŋ
iniken wäpi terak nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biŋam ärowani
nikek u wäpi yäŋpäŋ yäwek. Ude täŋpänä ämatä ŋode nadäneŋ; Man
yäyak u bureni-inik ubayäŋ. U wärämutnaŋi nämo. 17 Eruk, Anu-
tutä yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iniken wäpi terak yäŋkuk. Täŋkaŋ
iniken wäpi terak yäŋkuko uwä ämawebe man unitäŋo bureni yäpmäkta
yäwanitä u bureni api ahäwek yäŋ nadäneŋta ude täŋkuk. 18 * Unita ŋode
nadäkamäŋ; Anututä kudän udewani apiŋo pen udegän täk täyak. Anu-
tutä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wäpi terak yäŋkehäromtak

---

* **6:5:** 1Pi 2:3 * **6:6:** Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8:** Stt 3:17-18 * **6:10:** Hib 10:32-34 * **6:11:** Hib 3:14 * **6:14:** Stt 22:16-17 * **6:16:** Kis 22:10-11 * **6:18:** Nam 23:19; 1Sml 15:29

man yäweko uwä burenigän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuŋkumäŋo uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yäŋkuko unita itsämäŋpäŋ nämo gapuntak täkamäŋ.

19 Bureni, imaka täga-tägata itsämäk täkamäŋ u Anututä bureni-inik api nimek yäŋ nadäk täkamäŋ. Ude nadäk täkamäŋ unitä nadäkiniknin täŋkehäromtak täyak. Täŋpäkaŋ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämoinik, u kumaŋ päŋku kudupi yot kunum gänaŋ itak unitäŋo tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it täyak. 20 * Kudupi bägup uken Jesutä ninta yäŋpäŋ intäjukun äroŋkuko it nimitak. Äro itkaŋ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wäpi biŋam ärowani nikek

1 * Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäŋo intäjukun äma. U Anutu Täŋpämorek unitäŋo bämop äma kubä itkuk. Täŋpäkaŋ kadäni Abrahamtä kome ätu täŋo intäjukun ämakät ämik täŋpäŋ däpmäŋ yäwat kireŋkuko komeni-ken äneŋi kuŋirän Melkisedektä kädet miŋin kaŋ-ahäŋpäŋ kon man iwetkuk. 2 Ude täŋirän Abrahamtä tuŋum ämik täŋpäŋ yäpuko u äbot 10 ude yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot kubä Melkisedekta imiŋkuk.

Wäpi Melkisedek unitäŋo mebäriwä Intäjukun äma kudän siwoŋi-inik täŋpani. Täŋpäŋ wäpi kubä, Salem täŋo intäjukun äma yäŋ iwet täŋkuŋo uwä mebäri ŋode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani. 3 * Täŋpäkaŋ Melkisedek uwä miŋi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täŋo nanaki bumik yäŋ iwet täkaŋ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

4 Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täŋpäŋ yäpuko unitäŋo moräki nämo imän. Imiŋkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäŋ nadäwut! 5 * Eruk, ŋode nadäwut; Moses täŋo baga man terak ŋode kudän täwani; Juda noriyetä tuŋumi yäpmäŋ daniŋpäŋ Livai täŋo oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkaŋ unita moräki yämineŋ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täŋo oraniye upäŋkaŋ tuŋumi moräki u yämikta yäwani. 6 Täŋ, Melkisedek uwä Abraham täŋo äboriye-ken nanik nämo upäŋkaŋ Abrahamtä tuŋumi moräki imiŋkuk. Imiŋirän Melkisedektä Anutu täŋo yäŋkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. 7 Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ yäŋ nadäkamäŋ. 8 Täŋpäkaŋ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täŋo tuŋum moräki yäpmäk täkaŋ uwä kumäk-kumäki nikek. Upäŋkaŋ Melkisedek, Abraham täŋo tuŋum moräki yäpani unitawä Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; U nämoinik api paorek.

9 Unita ŋode täga yänaŋi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täŋpäŋ noriye täŋo tuŋum moräki yäpmäk täŋkuŋo unitä iniken tuŋum täŋo moräki Melkisedekta imiŋkuŋ. 10 Ude imata yäkamäŋ? U ŋode; Melkisedektä Abraham kaŋ-ahäŋkuko uken Livai nämo itkuk. U nämo

* **6:20:** Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 * **7:1:** Stt 14:17-20 * **7:3:** Sam 110:4 * **7:5:** Nam 18:21

ahäwani-ken. Upäŋkaŋ u orani Abraham täŋo nägät-ken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuŋumi moräki iminkuk yäŋ täga yäne.

Jesutä bämop äma biani yärepmitak

11 Bian Isrel ämawebetä Moses täŋo baga man yäpuŋ. Täŋpäŋ baga man uterak ŋode kudän täwani; Livai täŋo äboriyetä bämop äma irit piä api täk täneŋ. Upäŋkaŋ, ŋo kawut! Bämop äma unitäŋo piätä ämawebe täŋo bänepi u bureni täga yäpän täganeŋ täŋpäwä, Anutu imata bämop äma mebäri kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik nämo, u kubätä api ahäwek yäŋ yäŋkuk? 12 Eruk bämop äma mebäri kubätä ahäwänä, man kädet mebäri kubä imaka, ahänaŋi. 13 Nadäkaŋ? Man yäkamäŋ ŋo Kristota yäkamäŋ. U Livaitä äbotken nanik nämo, u äbot kubäken nanik. Täŋpäŋ iniken äbot uken nanik äma kubätä kudupi yot gänaŋ alta-ken bämop äma irit piä kubä nämo täŋpani. 14 * Ekäninin Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ äbot uken nanik kubätä bämop äma irit piä täkta Mosestä nämo yäŋahäŋkuk.

15 Eruk, bämop äma kodaki kubä, Melkisedek bumik ahätak unita ŋode kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Unitäŋo piätä Livai täŋo äboriyetä piä täk täŋkuŋo u yärepmit moretak. 16 Täŋpäkaŋ baga mantä ŋode yäwani; Bämop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api itneŋ, äma Livaitä äbotken nanik-tägän api it täneŋ. Upäŋkaŋ Jesu uwä bämop äma irit piä, baga man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak yäpuk. 17 * Anutu täŋo man mujipi kubätä yäyak ude;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi
Melkisedektä itkuko ude. *Sam 110:4*

18 Man unitä ŋode niwoŋäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga nämo täŋkentäŋ nimeko unita Anututä u awähutkuk. 19 * Moses täŋo baga man u äma täŋo bänepi bureni täga nämo yäpän täganeŋo unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä pewän ahäŋ nimiŋkuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk täkamäŋ.

20 Täŋpäkaŋ Anututä Jesu bämop äma intäjukun itta iwoyäŋkuko uwä jop nämo iwoyäŋkuk. Nämo, u iniken wäpi terak yäŋkehärom taŋpäŋ iwoyäŋkuk. Juda täŋo bämop äma biani bämop äma irit piä täkta wäp yäpuŋo uwä yäŋkehäromtak man udewani terak nämo yäpani. 21 * U jop yäpuŋo upäŋkaŋ Anututä ini yäŋkehärom taŋpäŋ Jesu bämop äma irit piä täkta iwoyäŋkuk. Unita Anututä ŋode yäŋkuk;

Ekänitä ŋode yäŋkehärom taŋkuko u nämoinik api pewek; Gäk bämop äma pen
api it yäpmäŋ ärowen. *Sam 110:4*

22 * Täŋpäkaŋ Jesu u Anutu täŋo yäŋkehäromtak man terak bämop äma irit piä yäpuko unita ŋode nadäkamäŋ; Jesu täŋo piä terak Anututä ämawebeniye-kät topmäk-topmäk kodaki täŋkuko uwä tägagämän, kehäromi-inik. U topmäk-topmäk biani u irepmit moretak.

23 Ba kubä ŋode; Bämop äma biani uwä paot-paori nikek unita jide täŋpäŋ piäni pen täŋ yäpmäŋ kuneŋ? U täga nämo unita bämop äma biani paorirä kodaki ahäk täŋkuŋ. 24 Upäŋkaŋ Jesu uwä paot-paori nämo, u

* **7:14:** Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 * **7:17:** Hib 5:6 * **7:19:** Hib 9:9 * **7:21:** Hib 5:6 * **7:22:** Hib 8:6, 12:24

bämop äma irit piä pen api täŋ yäpmäŋ ärowek. Äma kubätä komeni täga
nämo api yäpek. 25 * Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu dubini-ken
kuk täkaŋ uwä waki keri-ken nanik yämagutta kehäromi nikek itkukonitä
pen api it yäpmäŋ kwek. U imata, paot-paori nämo itkaŋ ämawebe
täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täyak.
26 * Unita bämop äma Jesu uwä momi äma nin täŋo käyäpnin bureni-inik.
Täŋkaŋ udewani kubä nämo itak. U kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän
iwat täyak. Uken momi kubä nämo itak. U Anutu iŋamiken siwoŋi-inik itak.
Ba momi ämakät awähutpäŋ nämo, inipärik kubä it täyak. Uwä Anututä
imagut päro kunum gänaŋ tewani. Mebäri unita Jesu uwä momi äma täŋo
täŋkentäk bureni ude itak. 27 * U bämop äma ätu bumik nämo. Bämop äma
biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma täk täŋkuŋonik. Iniken momita
intäjukun täŋpäŋä äneŋi ämawebe täŋo momita täk täŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu
uwä ude nämo täŋkuk. U kämita nikek kadäni kubägän täŋkuko ubayäŋ.
Ärawa ude iniken gupi iniŋ kireŋkuk. 28 * Täŋpäkaŋ Moses täŋo baga
man terak komen äma kehäromini nikek nämotä bämop äma irit piä täkta
iwoyäk täkaŋ. Upäŋkaŋ, mäden Anututä iniken wäpi terak yäŋkehäromtak
man yäŋpäŋ Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämo itta tewani
u bämop äma intäjukun bureni iwoyäŋkuk.

8

Jesu uwä topmäk-topmäk kodaki täŋo bämop äma

1 * Eruk, man yäkamäŋ ŋonitäŋo mebäriwä ŋode; Bämop äma intäjukun
täŋpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani
kunum gänaŋ itak u keri bure käda kehäromi nikek maŋirit täyak. 2 U
kudupi yot bureni, kunum gänaŋ itkaŋ uken bämop äma irit piä täk täyak.
Kudupi yot bureni u Ekänitä ini täŋkuk, äma keritä täŋpani nämo.
3 Täŋpäkaŋ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatäga iron ude peŋ
imikta ba tom däpmäŋpäŋ ärawa ude ijiŋ imikta iwoyäwani. Unita bämop
ämanin Jesutä udegän iron kubä Anututa imikta yäwani. 4 Täŋkaŋ bämop
ämanin bureni uwä kome terak irän yäwänä bämop äma ude täga nämo
itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkaŋ unitä Moses täŋo baga man
iwatpäŋ Anututa iron mebäri mebäri ijiŋ imik täkaŋ unita. 5 * Täŋpäŋ
bämop äma irit piä kome terak ŋo täk täkaŋ uwä imaka bureni kunum
gänaŋ itak unitäŋo wäranigän täk täkaŋ. Mebäri unita Mosestä iniŋoret
yottaba täŋpayäŋ yäŋirän Anututä jukuman ŋode iwetkuk; Ket nadäwi
tärewäkaŋ wärani pom terak gäwoŋärero udegän kaŋ tä yäŋ iwetkuk. 6 *
Täŋpäkaŋ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma
ätutä kome terak täk täkaŋ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu
ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuŋo u
tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata,
imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäkta yäŋkehärom täwani
u tägagämän-inik, biani täŋo u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

7 Eruk ŋonita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahäŋkuko u
kehäromi nikek yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän?

* **7:25:** Rom 8:34 * **7:26:** Hib 3:1 * **7:27:** Hib 5:3 * **7:28:** Hib 5:1-2 * **8:1:** Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2 * **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40 * **8:6:** 2Ko 3:6; Hib 7:22, 9:15

8 Upäŋkaŋ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahäŋkuk. Unita
Anututä ämawebeniyeta nadäwän täga nämo täŋpäpäŋ ŋode yäŋahäŋkuk;

Kadäni kubä iwoyäŋkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda
äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ yäk.
9 *Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayäŋ täkaŋ uwä biani ude nämo.*
Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäŋitpäŋ
yämagut yäpmäŋ äburo ugän täŋkut yäk.
Ude täŋkuro upäŋkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Ude
täŋkuŋo unita mäde ut yämiŋkut yäk. Näk Ekänitä ŋode yäyat!
10 * *Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täŋpet; Man kädetna*
siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepi-ken kehäromigän api
kudän täwet yäk.
Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.

11 *Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän, äpani ärowanitä Ekäni näkŋo mebärina api*
nadäwä täreneŋo unita äma kubätä noriye äwäŋiye ŋode nämo api
yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Ekäni täŋo mebärinita nadäwut.
12 * *Täŋpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik*
api täŋpet yäk. *Jer 31:31-34*

13 Anututä man ŋode terak topmäk-topmäk kodakita yäŋkuko unita
kwawak ŋode yäŋahäŋkuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahäŋkuko u biani
täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jiraŋta biŋam täkaŋ.

9

Anutu iniŋ oretoret kädet biani

1 * Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk biani intäjukun ahäŋkuko u Anutu iniŋ
oretta man kädet nikek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuŋo u
Anutu iniŋ oretta yottaba äma keritä täŋpani kubä gänaŋ ärok täŋkuŋonik.
2 * Yottaba u gänaŋ täŋkireki yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yäŋ yäwani.
Bägup u gänaŋ topän käroŋi u, ba bukä, käräga Anututa biŋam yäwani
nikek unitä itkuŋ. 3 * Eruk, u mädeni käda tek taŋi kubä wädäŋkuk.
Täŋpäkaŋ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-
inik yäŋ iwerani. 4 * Bägup u gänaŋä alta golpäŋ täŋpani kubä itkuk.
Uterak gupe käbäŋi säkgämän-inik upäŋ ijik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ topmäk-
topmäk täŋo kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipäŋ, gänaŋ
umu ba punin u kudup gatäŋ äyäŋurani. Gäpe u gänaŋ käbot täpuri golpäŋ
täŋpani, Juda äma täŋo ketem biani wäpi mana u nikek itkuk. Ba Aron
täŋo ähottaba, käruk tädotkuko u imaka, gäpe u gänaŋ itkuk. Täŋkaŋ mobä
pipiyäwani yarä, baga man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänaŋ
itkumän.
5 * Täŋpäkaŋ gäpe unitäŋo gwäpäni wäpi momi pekpek täŋo bägup yäŋ
yäwani. Täŋkaŋ u punin terak imaka aŋero bumik wäpi Serubim unitäŋo
wärani yarätä itkumän. Itkaŋ piritä gäpe unita äyuŋ täŋkumän. Serubim
yarä uwä Anutu peŋyäŋeki pähap unitäŋo wärani täŋkumän. Täŋkaŋ imaka

---

* **8:10:** Hib 10:16 * **8:12:** Hib 10:17 * **9:1:** Kis 26:1-30 * **9:2:** Kis 25:23-40 * **9:3:** Kis 26:31-33 * **9:4:** Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 * **9:5:** Kis 25:18-22

u ba unita yäyat ŋo puningän yäyat. Unitäŋo mebäri-inik yäŋahänaŋipäŋ man ätu täwerayäŋ nadätat.

6 * Eruk, eŋi unitäŋo tuŋum u tawaŋ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täŋkuŋonik.
7 * U täŋkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Nämoinik, bämop äma intäjukun täŋpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärok täŋkukonik. Upäŋkaŋ kadäni kadäni nämo ärok täŋkukonik. Nämo, u obaŋ kubä gänaŋ kadäni kubägän ärok täŋkukonik. Täŋkaŋ ketäŋ nämo ärok täŋkukonik. Nämo, bulimakau täŋo nägät yäpmäŋkaŋ ärok täŋkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täŋo momi nämo nadäŋkaŋ täŋpani u däpmäŋ tärekta Anututa piŋ imik täŋkukonik. 8 * Eruk, kädet unita jide yänayäŋ? Munapiktä imaka u ba u niwoŋärenkaŋ ŋode niwetpäŋ niwoŋärek täyak; Topmäk-topmäk biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Yot biani u ba unitäŋo täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärokta kädet kubä nämo tumbuk. 9 * Uwä wärani ude apiŋo kwawak ŋode niwoŋärek täyak; Anututa iron peŋ imik, ba tom ijiŋ imikimiktä ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ unitäŋo momi täŋo nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämoinik. 10 * Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täŋo baga. U ketem ume nakta baga man ba ume ärut-ärutta baga man. Imaka udewani it yäpmäŋ kuŋirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.

Jesu täŋo nägäritä piä täŋkuko unita man

11 * Täŋpäkaŋ imaka imaka kodaki tägagämän ahäŋkuŋo itkaŋ unitäŋo bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbäŋpäŋ yot ini ämawebe täŋkentäŋ yämikta äroŋkuko uwä Juda täŋo kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täŋpani, kome ŋonitäŋo nämo. 12 Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nikek äroŋkuk. Täŋkaŋ Juda täŋo bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täŋo nägät yäpmäŋkaŋ ärok täŋkuŋo ude nämo äroŋkuk. Nämoinik, Anututa ärawa täŋ imikta yäpmäŋ äroŋkuko uwä iniken nägät. U yäpmäŋ äro mominin kudup däpmäŋ täreŋ nimiŋ moreŋpäŋ inita biŋam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

13 * Täŋpäkaŋ bianä ämawebetä baga täpuri täpuri irepmitpäŋä, uwä Anutu iŋamiken gupnin tänawakaŋ yäŋ nadäk täŋkuŋonik. Ude täŋirä bämop ämatä meme ba bulimakau täŋo nägäri gwetpäŋ ämawebe terak kwarut yäbat täŋkuŋonik. Ba bulimakau nanaki däpmäŋpäŋ ijiŋpewä kädäkut äworewäkaŋ yäpmäŋpäŋ ämawebe terak ureŋ yäbat täŋkuŋonik. Ude täŋirä ämawebe u Anutu iŋamiken äneŋi gupi kuräki it täŋkuŋonik. 14 * Eruk tom täŋo nägät u kehäromi udewani nikek täŋpäwä Kristo täŋo nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuŋkuŋo u bulimakau täŋo nägät irepmitpäŋ täŋkentäk pähap täga nämo täŋ nimek? Bureni-inik, u täŋkentäŋ nimikinik täŋpek. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämoinik,

* **9:6:** Nam 18:2-6 * **9:7:** Kis 16:2-34 * **9:8:** Hib 10:19 * **9:9:** Hib 10:1-2 * **9:10:** Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 * **9:11:** Hib 3:1, 10:1 * **9:13:** Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 * **9:14:** 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hib 6:1

u mominin ärutinik täŋpänpäŋ Anutu iŋamiken bänepnin kuräki-inik it täkamäŋ. Ude täŋirän imaka jopi Anutu bänepi täŋbätak täkta täk täkamäŋo u peŋpäŋ Anutu paot-paori nämo u burenigän oraŋ imiŋpäŋ täga kuŋatne.

15 * Unita ŋode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuk. Ude täŋkuko unita ämawebe Anututä yäŋpäbä yepmaŋpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneŋ, imaka kämi yäpmäkta Anututä yäŋkehäromtak man yäŋkuko u. U mebäri ŋodeta täga api yäpneŋ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkaŋ momi täŋkuŋo unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta Kristo kumbuk.

16 Eruk, yäŋkehäromtak man täŋo mebärita yäna. Äma kubätä näk kumäŋira näkŋo tuŋum mät yäpen yäŋ gäwerekopäŋ äma u nämo kumäŋirän tuŋumi täga nämo yäpen. 17 Äma uwä kodak irirän yäŋkehäromtak mani täŋo bureni nämo ahäwek. Kumbänkaŋ uyaku bureni ahäwek. 18 Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämo pewän ahäŋkuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpäŋ nägäri piwän kuŋirän bureni ahäŋkuk. 19 * Unitäŋo käderi uwä ŋode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kuduptagän baga terak itkuŋo u yäŋahäŋpäŋ yäwet moreŋkuk. Ude täŋpäŋä bulimakau nanaki däpmäŋpäŋ nägäri yäpmäŋkaŋ umekät awähutkuk. Ude täŋkaŋ sipsip pujiŋi gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmäŋpäŋ nägät umekät awähutkuko u gänaŋ pewän äpmoŋpäpäŋ nägät u baga man täŋo buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk. 20 * Ude täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Nägät ŋowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta peŋ täwetkuko u täŋkehärom täyak yäk. 21 * Ude yäŋpäŋä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitäŋo tuŋum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk. 22 * Bureni, Moses täŋo man kädet terak ŋode pätak; Imaka kuduptagän bumik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kuneŋo uwä äma täŋo momi nämoinik paotneŋ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23 * Unita ŋode kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Imaka bureni kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo wärani kome terak ŋo itkuŋo uwä kudupi jop nämo ahäwani. Nämo, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upäŋkaŋ imaka bureni kunum gänaŋ itkaŋ uwä tom täŋo nägät terak kudupi täga nämo ahäneŋ. Nämoinik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneŋ. 24 * Unita ŋode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täŋo wärani, äma keritä täŋpani uken nämo äroŋkuk. Nämo, uwä ini kunum gänaŋgän äroŋkuk. Äroŋkuko Anutu iŋamiken nin gärak itak. 25 Täŋpäkaŋ bämop äma kome terak naniktä täk täŋkuŋo u Kristotä udegän nämo täŋkuk. Bämop äma uwä obaŋi obaŋi ärawa täkta tom täŋo nägäri yäpmäŋkaŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täŋkukonik. Upäŋkaŋ Kristotäwä ude nämo täŋkuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo iniŋ kireŋkuk. 26 Nämoinik, ude täŋkuk yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahäŋkuŋ-kentä apiŋo komi nadäŋ yäpmäŋ äbäk täyek. Upäŋkaŋ nämoinik! Kadäni tärek-tärek ŋoken kome terak ahäŋpäŋ momi peŋ morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nikek iniŋ kireŋkuk.

---

* **9:15:** 1Ti 2:5; Hib 8:6 * **9:19:** Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 * **9:20:** Kis 24:8 * **9:21:** Wkp 8:15,19 * **9:22:** Wkp 17:11; Efe 1:7 * **9:23:** Hib 8:5, 10:1 * **9:24:** 1Jo 2:1

27 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän kadäni kubägän kumäkta yäwani.
Kumäŋpäŋä täktäki yäpmäŋ danik-danik käbeyä-ken api äroneŋ. 28 U
udegän Kristotä ämawebe mäyap täŋo momi däpmäŋ tärekta kadäni
kubägän ärawa ude gupi iniŋ kireŋkuk. Täŋpäkaŋ äneŋi api äbek. Momi
däpmäŋ tärekta nämo, ämawebe unitä äbäkta dapun käroŋ täŋ itkaŋ u
yämagutta api äbek.

10

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewek

1 * Moses täŋo baga mantä imaka tägatäga Kristotä täŋ nimikta yäwani
u kwawak nämo, wäranigän niwoŋäreŋkuk. Baga man u iwatpäŋ momi
däpmäŋ tärekta Anutu-ken ärawa pen obaŋi obaŋi täk täŋpani. Täŋpäŋ
ärawa udewanitä ämawebe Anutu iniŋ oretta dubini-ken kuk täkaŋ u
iŋamiken momini nämo, täga nämo yepmaŋpek. 2 Nämoinik! Kädet ude-
wani täga yäwänäku kadäni kubägän täŋpani unita pewäm. Ba u täga
yäwänäku ämawebe kädet biani iwatpäŋ Anutu iniŋ orerani uwä bänepi
kuräki-inik itpäŋ mominita nadäwätäk pen nämo täk täŋpäm. 3-4 * Upäŋkaŋ
nämo! Bulimäkau ba meme täŋo nägäritä momi täga däpmäŋ tärenaŋi
nämo unita Anutu-ken ärawa obaŋi obaŋi täk täkaŋ uwä kadäni kadäni
ŋode yäwoŋärek täyak; Nin momi täŋpani.

5 Mebäri unita Kristotä kome terak äpäŋpäŋ Anutu ŋode iwetkuk;

Gäk momita iron peŋ gamik-gamik ba tom däpmäŋpäŋ ijiŋ gamik-gamik
unita nämo nadäk täyan.
Nämo, gäk gupna naminŋpäŋ naniŋ kireŋkun.
6 *Bureni-inik, momini ärutta iron peŋ gaminŋirä, ba tom däpmäŋpäŋ ijiŋ*
gaminŋirä yabäwi gäripi nämo täk täkaŋ yäk.
7 *Ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkut; Nabä! Nähä gäkŋo gäripka iwatta äbätat ŋo.*
Man kudän täwani biani uterak näka yäŋahäwani udegän täyat ŋo yäk.
Sam 40:6-8

8 Eruk, man Kristotä yäŋkuko unita nadäwut. Pengänä ärawa täktäk kädet
Moses täŋo baga man terak pärani unita ŋode yäŋkuk; Gäk momita iron
peŋ gamik-gamik ba tom däpmäŋpäŋ ijiŋ gamik-gamik unita nämo nadäk
täyan ba kawi gäripi nämo täk täkaŋ yäŋ yäŋkuk. 9 Täŋpäŋ u punin terak
man ŋode yäkgän täŋkuk; Nabä! Näkä gäkŋo gäripka iwatta äbätat ŋo yäŋ
yäŋkuk. Eruk, man ude yäŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Momi ärutta
Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpäŋ komenita momi ärutärut
kädet kodaki kubä pewän ahäŋkuk. 10 * Unita ŋode nadäwut; Jesu Kristotä
Anutu täŋo gärip iwatpäŋ ärawa ude, kämita nikek, kadäni kubägän iniken
gupi iniŋ kireŋkuko uterak mominin paorirä Anutu iŋamiken kudupi-inik
itkamäŋ.

11 * Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode täwera nadäwut; Juda täŋo bämop ämatä kepma
kepma momita yäŋpäŋ alta-ken käroŋ wädäŋ itkaŋ ärawa täktäk piä
bian täŋpani udegän wari wari täk täkaŋ. Upäŋkaŋ waki, ärawa unitä
ämawebe täŋo momi täŋpewän nämoinik paot täkaŋ. 12 Täŋ, Kristowä
kadäni kubägän, kämita nikek gupi iniŋ kireŋpäŋ kumbuk. Täŋkaŋ
piä u täŋpa tärekaŋ yäŋ nadäŋpäŋ Anutu keri bure käda äro maŋitkuk.

* **9:27:** Plp 3:20; Hib 10:10; 1Pi 2:24 * **10:1:** Hib 8:5 * **10:3-4:** Hib 9:13 * **10:10:** Hib 9:12,28 * **10:11:** Kis 29:38

13 * Manjitkanjä Anututä iwaniye gämori-ken yepmanjpekta itsämänj itak.
14 Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täŋkuko unitä ämawebeniye Anutu
iŋamiken momini nämo, yepmanjkuk. Täŋkanj ämawebe u kudupi itneŋta irit
kunjat-kunjariken yäpä-siwonjtak piä täŋ itak.
15 Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yäŋahäŋpäŋ niwetkuk.
Pengänä ŋode niwetkuk;
16 * Ekänitä ŋode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode
api täŋpet;
Man kädetna siwonji u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepi-ken
kehäromigän api kudän täwet.
17 * Ude yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;
Täŋpäkanj wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik api täŋpet yäk. *Jer
31:33,34*
18 U kawut! Momi peŋ morewani unita momita yäŋpäŋ ärawa äneŋi kubä
tänanji nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk täkäna!

19 * Notnaye, mebäri unita nin bätakigän täŋpäŋ Bägup Kudupitä
Kudupi-inik-ken täga ärok täne. U nämo yäjiwärani. Nämoinik, Jesu täŋo
nägäritä mominin ärut moreŋpäŋ kädet täwit nimiŋkuk. 20 * Bianä kädet
u itpipiŋkuk. Juda täŋo bämop äma intäjukun unitägän tek wädäwani
pähap yäpmäŋ keweŋpäŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok
täŋkuŋ. Upäŋkanj Jesu ini gupitä baga, kädet täŋpipiŋkuko u yäpmäŋ keweŋ
nimiŋirän kädet kodaki, irit ikek kubä tumbuk. Kädet uterak nin kudup
Anutu-ken täga ärok täne. 21 Nadäkanj? Apiŋo bämop äma ärowani kubätä
Anutu täŋo äboriye ninta intäjukun it nimitak. 22 * Unita bänep nadäk-
nadäk siwonji nikek täŋkanj nadäkiniknin täŋ-täpänewani nikektä Anutu
dubini-ken kuk täkäna! Ninä gupnin ume säkgämänpäŋ ärut morewani
ba mominin täŋo mäyäk ärut täŋpä kwani unita täga kune!

23 * Täŋpäkanj Jesutä api nimagurek yäŋ nadäkinik täŋpäŋ yäŋahäk
täkamäŋ u iŋit-inik täŋpeŋ kunjat täkäna! U imata, Anututä ude api täŋ
tamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuko u bureni-inik api täŋpek. 24 Täŋkanj äbot
täŋpani notniye kowat nadäŋ imän täŋkanj iron kädet ba piä tägatäga
mebäri mebäri täna yäŋpäŋ bänepnin kowata kowata täŋpidäm tak täkäna.
25 * Täŋkanj notniye ätutä Anutu iniŋoret käbeyäta ganja taŋpäŋ nämo ärok
täkanj u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täŋo kadäni pähap keräp täyak u
kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ unita käbeyä täŋpäŋ kädet siwonji iwatta bänepnin
kowata kowata täŋpidäm tak täkäna!

26 * Unita ket ŋode nadäwut; Ninä Kristo täŋo man bureni nadäna
tumbäkanj gwäk pimiŋpäŋ momi kädet iwatnero uwä jide täŋpäŋ kowata
api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädet kubä nämo pätak.
27 * In äma udewani uwä bumta umuntäkot! Kowata wakikät kädäp komi
pähap, äma Anutu mäde ut imanita biŋam u inta itsämäŋtak. 28 * Kädet
bianita nadäwut; Äma kubätä Moses täŋo baga man iwatta bitnäŋirän
äma yarä ba yaräkubätä momini yäŋahäneŋo uwä äma udewani nämo
yabäŋ koreneŋ, kumäŋ-kumäŋ däpneŋ. 29 * Unita äma kubätä Anutu

---

* **10:13:** Hib 1:3; Sam 110:1 * **10:16:** Hib 8:10 * **10:17:** Hib 8:12 * **10:19:** Hib 4:16
* **10:20:** Mat 27:51; Hib 9:8 * **10:22:** Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 * **10:23:** Hib 4:14
* **10:25:** Hib 3:13 * **10:26:** Hib 6:4-8 * **10:27:** Ais 26:11 * **10:28:** Lo 17:6, 19:15
* **10:29:** Kis 24:8; Hib 13:20

täŋo nanaki nämo oraŋ iminpäŋ jiraŋ ude yeŋ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unita nadäwä äpani täŋpäkaŋ iron täŋ yämani Munapik u yäŋärok ude iwet täkaŋ. Butewaki, jide täŋpäŋ äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmitneŋ? Nämotä nämoinik. 30 * Anututä ŋode yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäkamäŋ; Kowata näkŋa api yämet yäk. Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Ekänitä ini ämawebeniye täŋo täktäki terak api yäpmäŋ daniwek. 31 Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäŋo keri-ken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ itkot

32 Eruk notnaye, bian peŋyäŋektä pengän ahäŋ taminkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äroŋkuŋo upäŋkaŋ gwäk piminpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreŋkuŋ. 33 * Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabäŋ mägayäwut yäŋpäŋ iŋamiken tepmaŋpäŋ man waki täwerit komi taminit täk täŋkuŋonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täŋkuŋo u bok kaŋ nimut yäŋpäŋ pidämtak täŋkuŋ. 34 * Täŋkaŋ notjiye ätu komi eŋiken yepmaŋkuŋo u in butewaki nadäŋ yäminpäŋ täŋkentäŋ yäminkuŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä inta nadäwä jiraŋ ude täŋpäpäŋ tuŋumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaŋkuŋ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nikek nämotä it nimikaŋ yäŋ nadäŋkuŋo unita.

35 Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täŋpäŋ bätakigän it täŋkuŋo ude, apiŋo udegän it täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä gwäki pähap api yäpneŋ. 36 * Täŋkaŋ kehärom taŋpäŋ itneŋ. Ude täŋpäŋä Anutu täŋo gärip u täga api iwatneŋ ba imaka u ba u tamikta yäŋkehärom taŋkuko u täga api yäpneŋ. 37 Unita Anututä ŋode yäyak;

Kadäni keräpi itkaŋ äma äneŋi äbäkta yäwanitä api äbek. U itkaŋ nämo api äbek.

38 * Täŋpäkaŋ näkŋo siwoŋi ämawebenayetä nadäkinik täŋpäŋ kodakgän api itneŋ.

Täŋ, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneŋ yäk. *Hab 2:3-4*

39 Upäŋkaŋ ninä nadäkinik kädet u mäde ut iminpäŋ paot-paotta biŋam täŋpani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuŋatpäŋ irit kehäromita biŋam täŋpani.

11

Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täŋo mebäri

1 * Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täŋo mebäri ŋode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamäŋ unita U bureni-inik itkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peŋ niminkuko u bureni-inik api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ. 2 Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nikek kuŋarirä Anututä yabäŋpäŋ-nadäwän täga täŋkuŋ. 3 * Ba ninäwä nadäkinik täŋpäŋ ŋode uwä bureni yäŋ nadäk täkamäŋ; Anututä man yäŋirän kunum kenta kome ahäŋkumän. Täŋpäŋ imaka imaka yabäk täkamäŋ u Anututä imaka nämo yabäwani upäŋ täŋpewän ahäŋkuŋ yäŋ nadäk täkamäŋ.

---

* **10:30:** Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14 * **10:33:** 1Ko 4:9 * **10:34:** Mat 6:20; Mat 19:21,29 * **10:36:** Luk 21:19; Hib 6:12 * **10:38:** Rom 1:17; Gal 3:11 * **11:1:** Rom 4:18; 2Ko 5:7 * **11:3:** Stt 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5

4 * Täŋpäkaŋ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täŋpäŋ Anututa
ärawa tägagämän kubä täŋirän Anututä kawän tägaŋkuk. Noripaki Kentä
täŋkuko u irepmitpäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋkuko unita
Anututä Abel, Gäk äma siwoŋi yäŋ iwetkuk. Täŋpäkaŋ Abel kumbuko
upäŋkaŋ nadäkiniki terak man pen yäŋ itak.
5 * E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadäŋ imikinik täŋkuko
unita kome ŋo terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädäŋ
yäpmäŋ äroŋkuko unita noriyetä Enokta wäyäkŋewä waŋkuŋ. Täŋkaŋ
äma unita Anutu täŋo mantä ŋode yäŋkuk; U kome terak kuŋatkuk-ken
uken Anututä Enok kaŋpäŋ gäripi nadäk täŋkukonik. 6 Bureni-inik, äma
nadäkiniki nämotä jide täŋirän Anututä u kawän tägawek? Nämoinik,
äma kubätä Anutu dubini-ken kwayäŋ nadäŋpäŋä nadäkinik ŋode täŋpek;
Anutu u bureni itak. Ba ŋode imaka nadäkinik täŋpek; Äma bänepitä Anutu
täŋo mebärini ket nadänayäŋ yäŋ nadäk täkaŋ u Anututä kowata täga api
yämek.
7 * Ba kubä ŋode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadäŋ
imikinik täŋpäŋ imaka umuri kämi ahäwayäŋ täŋkuko unita jukuman
iwerirän nadäwän bureni täŋkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yäŋ
iwetkuko u nämo ahäŋirän upäŋkaŋ Anutu täŋo mani buramiŋpäŋ gäpe
pähap kubä täŋkuk. Täŋpäŋ gäpe u gänaŋä Noa ini ba webeni nanakiye
bok äroŋpäŋ säkgämän itkuŋ. Täŋpäkaŋ nadäkiniki bureni unitä ämawebe
päke itkuŋo unitäŋo kädet waki kwawak pewän ahäŋ yämiŋkuk. Täŋirän
man Anututä ämawebe nadäŋ imikinik täŋpani u yäwet täyak udegän,
Noata siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk.
8 * Ba Abraham täŋo nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadäŋ imikinik
täŋpäŋ Anututä man kubä ŋode iwerirän mani buramiŋkuk; Gäk komeka
peŋpäŋ kome näkä gamikta iwoyäŋkut-ken u ku! Anututä man ude
iwerirän mani buramiŋpäŋ u kuyat yäŋ nämo nadäŋkaŋ, komeni peŋpeŋ
akumaŋ kuŋkuk. 9 * Täŋkaŋ nadäkinik täŋpäŋ kome iwoyäŋ imani-
ken päŋku yot bureni nämo, äma äbanitä-yäŋ yottaba täŋpäŋ ittäŋ kuŋat
täŋkukonik. Täŋirän Aisak kenta Jekop Anututä biŋam bok yäŋ yämani
unitä udegän täŋkumän. 10 Täŋpäkaŋ Abraham äbanitä-yäŋ itkuko unita
nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk
täŋkukonik, yotpärare Anututä ini tawaŋ peŋpäŋ udegän pewän ahäwani.
11 * Täŋpäkaŋ Abraham ini uwä tägawani täŋirän webeni Sara imaka,
äruŋ it yäpmäŋ äbätäŋgän webe pähap täŋkuko upäŋkaŋ nadäkinik
täŋkumäno unita Anututä nadäŋ yämiŋirän webeni nanak bäyaŋkuk.
Sara uwä ŋode nadäŋkuk; Anututä näk nanak bäyakta yäŋkehäromtaŋ
naminkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man burenigän yäk täyak
yäŋ nadäŋkuk. 12 * Täŋpäkaŋ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni keräp
taŋkuko upäŋkaŋ äma tägawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninaŋi
nämo, guk ba mobä jiraŋ ude ahäŋkuŋ.
13 * Täŋpäkaŋ ämawebe mani biŋam yäŋahätat ŋo kudup Anututa nadäŋ
imikinik täŋpeŋ kuŋat-tägän kumbuŋ. U imaka Anututä kämi yäpmäkta
yäŋkehärom taŋkuko u kome ŋo terak nämo yäpuŋ. Nämo, u ban irirän
kaŋpäŋ nadäŋkaŋ oretoret täŋpäŋ ŋode yäŋahäkta mäyäk nämo nadäŋkuŋ;

* **11:4:** Stt 4:3-10 * **11:5:** Stt 5:24 * **11:7:** Stt 6:13-22; Stt 7:1; 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13
* **11:8:** Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 * **11:9:** Stt 26:3; Stt 35:12,17 * **11:11:** Stt 18:11-14; Stt 21:2
* **11:12:** Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 * **11:13:** Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

Kome ŋowä komenin bureni nämo, nin äbanigän yäŋ yäŋkuŋ. 14 Täŋpäkaŋ
ämawebe man ude yäwani uwä ŋode niwoŋärek täkaŋ; U komeni burenita
wäyäkŋekaŋ. 15 Täŋpäŋ komeni kujat peŋpeŋ äbuŋo unita yäŋpäŋ yäŋkuŋ
yäwänäku äneŋi komeni-ken täga kwäm. 16 * Upäŋkaŋ komeni bianita
nadäŋpäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, u kome säkgämän kubä, komeni biani
u irepmitak upäŋ kaŋ-ahäna yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuŋ. U kunumta yäŋkaŋ
yäŋkuŋ. Unita äma udewanitä Anututa U nin täŋo Anutunin yäŋ yäŋirä
Anututä nadäwätäk nämo täk täyak. U imata, yotpärare kubä täŋkettaŋ
yämiŋkuko itak unita.

17-18 Täŋpäkaŋ Anututä täŋyabäk pewän ahäŋ imiŋirän Abrahamtä
nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanaki Aisak Anututa ärawa ude kumäŋ-kumäŋ
utta pidäm taŋkuk. Täŋkaŋ Anututä nanaka Aisak terak oraŋkaye mäyap
api ahäneŋ yäŋ yäŋkehäromtaŋ imiŋkuko upäŋkaŋ nanaki tepi kubägän u
ärawa ude ijiŋ imikta nämo bitnäŋkuk. 19 * Nämoinik, u ŋode nadäŋkuk;
Aisaktä kumäŋirän Anututä kumbani-ken nanik äneŋi täga yäpmäŋ ak-
wek yäŋ nadäkinik ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ bureni, Aisak kumbani-ken
nanik bumik äneŋi imagutkuk.

20 * Eruk Aisak u ittäŋ kuŋtäŋgän äma ekäni täŋpäŋ Anututa nadäŋ
imikinik täŋpäŋ nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka täga Anutu-
ken nanik kämi ahäŋ yämikta kon man yäwetkuk. 21 * Täŋpäkaŋ Jekop
imaka, Anututa nadäŋ imikinik täŋkuko unita tägawani täŋpäŋ kumbayäŋ
nadäŋpäŋ ŋode täŋkuk; Josep täŋo nanakiyat kon man yäwetpäŋ ähottaba
iŋitkaŋ gwäjiŋ äpmoŋkaŋ Anutu iniŋ oretkuk. 22 * E, Josep uwä ittäŋ
kuŋtäŋgän kumäk-kumäki keräp taŋirän Anututa nadäkinik täŋpäŋ ŋode
yäŋahäŋkuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome peŋpeŋ api kuneŋ. Ude
yäŋpäŋ kujari änekta jukuman yäwetkuk.

23 * Ba Moses täŋo manbiŋam nadäna; Moses täŋo miŋi nanitä Anu-
tuta nadäŋ imikinik täŋkumäno unita Moses ahäwänpäŋ käbop peŋirän
komepak yaräkubä täreŋkuk. Miŋi nani uwä Moses nanak u kawän
inide kubä täŋpänpäŋ Isip kome täŋo intäjukun äma wäpi Fero unitäŋo
man mäde ut imikta nämo umuntaŋkumän. 24 * Eruk Moses u tägaŋpäŋ
Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ Fero äperi unitäŋo nanaki ude, gäripi
terak itta bitnäŋkuk. 25 Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Imata kome ŋonitäŋo gärip
kadäni keräpi-tagän kaŋ iwaret? Nämo, näk bäräpi Anutu täŋo kudupi
ämawebeniye-kät bok nadänayäŋ tämäŋo uyaku täga yäk. 26 * Ude yäŋkuko
unitä ŋode niwoŋäretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäkta nadäŋkuk.
Unita kämi ahäkta yäwani Kristota yäŋpäŋ bäräpi ahäŋ yäminayäŋ täŋo
unita nadäwän tägawäpäŋ Isip täŋo tuŋum gäripi nikek u yäpmäkta
nadäwän jiraŋ ude täŋkuk. 27 * Täŋkaŋ Moses u Anututa nadäkinik täŋpäŋ
Anutu nämo kak täkamäŋ u dapuritä kaŋkaŋ bumik gwäk pimiŋpäŋ
Fero täŋo kokwawakta nämo umuntaŋkaŋ Isrel ämawebe yämagurän Isip
kome peŋpeŋ kuŋkuŋ. 28 * Täŋkaŋ Moses u Anututa nadäkinik täŋkuko
unita Pasova äŋnak-äŋnak yäput peŋpäŋ Isrel ämawebe sipsip täŋo nägäri
eŋi yäma terak ärutkot yäŋ yäwetkuk. Ude täŋkuko unita kumäk-kumäk

* **11:16:** Kis 3:6,15; Mak 12:26 * **11:19:** Rom 4:17 * **11:20:** Stt 27:27-29; Stt 27:39-40
* **11:21:** Stt 48:15-16 * **11:22:** Stt 50:24-25; Kis 13:19 * **11:23:** Kis 1:22, 2:2 * **11:24:**
Kis 2:10-12 * **11:26:** Hib 10:34-35 * **11:27:** Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20; 1Ti 1:17; Hib
11:1 * **11:28:** Kis 12:21-30

täŋo aŋero, nanak ämani intäjukun nanik däpani unitä Isrel ämawebe yärepmitpäŋ nanakiye intäjukun nanik nämo däpuk.
29 * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unita gwägu wäpi Ume Gämäni u kome kawuki ude irirän bämopgän kuŋkuŋ. Kuŋirä Isip naniktä udegän kuna yäkŋat gwägu gänaŋ äpmoŋpäŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.
30 * Täŋpäkaŋ äneŋi kubä ŋode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadäkinik täŋpäŋ mani buramiŋpäŋ Jeriko täŋo yewa pähap gägäni-ken kepma 7 udeta kuŋat äyäŋurirä yewa u tokät maŋkuk.
31 * Täŋpäkaŋ kubokäret webe wäpi Rahap u nadäkinikitä täŋkentäŋ iminirän Anututa mäde ut imani-kät penta nämo paotkuŋ. U imata, äma kome kaŋiwatta käbop kuŋkuŋo u yämagutpäŋ ini eŋi gänaŋ käbop yepmaŋkuko unita.
32 Eruk imata man käroŋi yäŋiwat yäpmäŋ kwet? Nämo, man kudän ŋoken bägup iränpäŋ uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ätu täŋo manbiŋam täga täweret. 33 * Äma unitä Anututa nadäkinik täŋpäŋ kudän mebäri mebäri täŋkuŋ. Äma nadäkinik täŋkuŋo u ätutä kome ätu täŋo intäjukun ämakät ämik täŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Täŋkaŋ u ämawebe kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ imaka imaka Anututä yämikta biŋam yäwani u yäpuŋ. Täŋpäkaŋ ätutäwä aŋ komi, äma däpani täŋo meni täŋpipiŋkuŋ. 34 * Ätutäwä kädäp mebet pähap däpä kumbuŋ, ba iwantä nadäkinik täŋpani ätu kumäŋ-kumäŋ däpnayäŋ täŋirä Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän nämo kumbuŋ. Bureni, äma uwä iniken kehäromini nämo upäŋkaŋ Anututä kehäromi yämiŋkuk. Kehäromi yämiŋirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän täŋpäŋ däpmäŋ yäwat kireŋkuŋ.
35 * Täŋpäkaŋ webe ätutä Anututa nadäkinik täŋkuŋo unita nanakiye kumbani-ken nanik äneŋi akuŋirä yämagutkuŋ. Täŋ, nadäkinik täŋpani ätuwä äma keri terak komi pähap nadäŋtäŋgän kumbuŋ. Anututa äwo yäŋkuŋ yäwänäku komi u täga irepmiräm. Upäŋkaŋ ŋode nadäŋpäŋ äwo nämo yäŋkuŋ; Kumäŋ-kumäŋ nidäpäkaŋ äneŋi akuŋpäŋ irit tägagämän kaŋ yäpna yäŋ nadäŋkuŋ. 36 * Täŋpäkaŋ ämatä nadäkinik täŋpani äma ätu yäŋärok yäwerit päripmäŋit täŋkuŋ. Ba ätu keri kuroŋi topmäŋpäŋ komi eŋiken yepmaŋkuŋ. 37 * Täŋ, ätuwä mobätä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Ba ätu yepmiŋitpäŋ sotä kwäk duk täŋkuŋ. Ba ätuwä päiptä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Täŋpäkaŋ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkaŋ tekta tom gupipäŋ täŋkaŋ kuŋarirä bäräpi mebäri mebäri yämiŋkuŋ. 38 Ude täŋ yämiŋirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänaŋ ittäŋ kuŋatkuŋ. Butewaki! Äma tägatäga udewani imata kome waki ŋo pen itneŋ?
39 Täŋpäkaŋ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabäŋpäŋ-nadäwän tägagämän täŋkuŋo upäŋkaŋ imaka ämawebeniyeta kämi yämikta yäŋkehärom taŋkuko u kome terak irirä pengän nämo yämiŋkuk. 40 U imata, yäput peŋpäŋ Anututä ninta yäŋpäŋ-nadäk tawaŋ tägagämän kubä ŋode peŋ nimiŋkuk; Ämawebe biŋam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täŋo piä terak Anutu dubini-ken kuŋpäŋ säkgämän-inik api itne.

---

* **11:29:** Kis 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 * **11:33:** Dan 6:22 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36:** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 * **11:37:** 2Sto 24:21

12

Jesu täŋo kädet kuroŋ iwat täkäna

1 * Eruk, u kawut! Ämawebe nadäkinik ikek päke u nin it gwäjiŋ
nimiŋpäŋ nadäkinik täktäk kädet bureni niwoŋärekaŋ. Unita imaka u ba
unitä wädäŋ nipmäŋit täkaŋ ba momi ninken kwasikot täkaŋ u datäreŋ
täŋpä kwäpäŋ kädet Anututä peŋ nimiŋkuko uken ehutpäŋ bäräŋek
täkäna. 2 * Ude täŋkaŋ intäjukun ämanin, nadäkinik kädet bureni niwetpäŋ
niwoŋärewani Jesu u kaŋiwatpäŋ kädet ugän iwat täkäna. Jesu uwä bänep
oretoret pähap itsämäŋ imiŋkuko u juku piŋkaŋ päya kwakäp täŋo mäyäk
unita nadäwän mewuni täŋirän ehutpäŋ kotaŋkuk. Ude täŋkaŋ äroŋkuko
apiŋo Anutu intäjukun äma u keri bure käda wäpi biŋam ikek itak. 3 Unita
Jesuta nadäwut. U ämatä waki täŋ imiŋkuŋo upäŋkaŋ kehärom taŋpäŋ
kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädet täga u gwäk pimiŋpäŋ
iwatta gapun täneŋtawä.

Anutu uwä nanin bäyawani bumik

4 Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä täk täkaŋ. U täga
täk täkaŋ upäŋkaŋ it yäpmäŋ abäkaŋken inken nanik kubätä äma keri terak
nägäri nämo piwän kuŋkuŋ. Nämo, kämi käwep api ahäŋ tameko unita
man kubä täwera nadäwut. 5 Jide, Anututä in nanaknaye yäŋpäŋ bänepjin
täŋpidäm takta man ŋode kudän täwani unita täŋguŋ taŋkuŋ?

*Nanakna, Ekänitä yäpän-siwoŋ takta komi gamiŋirän unita nadäwi äpani
nämo täŋpek, ba nadäŋ bäräp täŋpäŋ nämo kaŋ-umuntaŋ kwen.*

6 * *U imata, Ekänitä äma kubäta nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanakna yäŋ
iwetpäŋä irit kuŋat-kuŋari yäpän-siwoŋtaŋ imikta komi imik täyak. Snd
3:11-12*

7 * Unita bäräpi kotaŋpäŋ kwikinik irut. U Anutu täŋo yäpä-siwoŋtak
piä. Yäpä-siwoŋtak piä täk täyak uwä nanjiye bäyawanitä-yäŋ täŋ tamik
täyak. Nadäkaŋ? Kome terak naniyetä iroŋiniye yäpä-siwoŋtak täkaŋ.
Eruk, Anututä udegän täk täyak. 8 Täŋ, Anututä iroŋiniye bureni kudup
yäpän-siwoŋtak täyak unita in yäpä-siwoŋ takta komi nämo tameko uwä
ŋode nadäneŋ; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo. 9 Täŋpäkaŋ
ŋode nadäk täkot; Nin iroŋiken naniye bäyawanitä yäpä-siwoŋtak piä täŋ
nimiŋirä oraŋ yämik täŋkumäŋonik. Eruk, ude täk täŋkumäŋo unita
mäjonin täŋo Nanin pähaptä ninken yäpä-siwoŋtak piä täŋirän, imata
nadäna bureni-inik nämo täŋpek? Nämo, komi bäräpi ahäŋ nimiŋirä u
kotaŋpäŋ kwikinik itnayäŋ tämäŋo uwä irit burenita biŋam api täne.

10 Täŋpäkaŋ naniye bäyawanitä iniken nadäk terak apiŋotagän yäpä-
siwoŋtaŋ nimik täŋkuŋonik. Täŋ, Anututäwä täŋkentäŋ nimikta ba nin
ini kudupi-inik it täyak udegän itta yäpä-siwoŋtak piä täŋ nimik täyak.
11 * Bureni, yäpä-siwoŋtak täŋo komi unita pengän gäripi nämo nadäk
täkamäŋ. Nämo, u komi! Upäŋkaŋ kämi, yäpän-siwoŋtaŋ nimiŋirän nadäna
tärewäpäŋ kädet siwoŋi äneŋi iwatpäŋ bänepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

---

* **12:1:** Rom 7:21; 1Ko 9:24-25 * **12:2:** Hib 1:3 * **12:6:** Rev 3:19 * **12:7:** Lo 8:5; 2Sml 7:14 * **12:11:** Jem 3:17-18

12 * Butewaki! In ätu gapun taŋpäŋ itkaŋ. Eruk bänepjin täŋkehärom
taŋpäŋ äneŋi kehäromi nikek kaŋ irut! 13 * Gapun taŋpäŋ kuŋarirä
nadäkinikjin paot-inik täneŋta! Unita kädet siwoŋi iwatpäŋ kehäromi
nikek kuŋat täkot. 14 * Ude täŋkaŋ ämawebe-kät not täŋpäŋ bänep kubägän
terak itta piäni täk täkot. Täŋkaŋ udegän, ehutpäŋ momi täktäk kädet
mäde ut iminpäŋ kudupi kaŋ irut. Nadäkaŋ? Äma kubätä kudupi nämo
irayäŋ täko uwä Ekäni nämoinik api kaŋ-ahäwek. 15 * Täŋpäkaŋ in kubätä
Anutu täŋo orakorak pära yäpeko udeta nadäŋ täpäneŋpäŋ kaŋ kuŋarut.
Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworeŋpäŋ in bämopjin-ken
täŋpäwak pähap pewän ahäneŋo udeta watäni ket itpäŋ kaŋ kuŋarut. 16 *
Ba in kubokäret täneŋo udeta irit kuŋat-kuŋatjinta nadäŋ täpäneŋpäŋ kaŋ
kuŋarut. Täŋpäkaŋ in kubätä Iso ude äworeŋpäŋ Anututa nadäŋ äwaräkuk
täŋpekta! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani
keri-ken nanik täga yäpnaŋipäŋ kepma kubä nakta iwäpäŋ monäni ŋode
iwetkuk; Gäk ketem ijiŋ namikaŋ imaka päke nantä namayäŋ täyak u
kudup gäka biŋam yäk. 17 * Eruk ude yäŋkukopäŋ kämiwä jide nadäŋkuk?
U nani-ken nanik kon man ba tuŋumi äneŋi näkŋata biŋam kaŋ täŋpän yäŋ
nadäŋkuko upäŋkaŋ nanitä Nämo yäŋ iwetkuk. Nämo yäŋ iwerirän konäm
butewaki täŋkuko upäŋkaŋ goret pengän täŋkuko u yäpä-siwoŋtakta kädetta
wäyäkŋewän waŋkuŋ.

Topmäk-topmäk kodaki terak it täkamäŋ

18 * Eruk, in uken it täkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ? In imaka ketjintä
täga iŋirani ba dapunjintä känaŋi, Isrel ämawebetä kaŋkuŋo udewani-ken
nämo itkaŋ. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebäri-ken kuŋkaŋ kädäp
mebet pähappäŋ kaŋkuŋ. Ba kome wärämäŋirän bipmäŋ utpäŋ mänit
pähap piäŋirän kaŋkuŋ. 19 * Täŋkaŋ womat mämä pähap gänaŋ gera
kotäk kubä nadäŋkuŋo uwä nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ Moses butewaki man
terak ŋode iwetkuŋ; Man u äneŋi nämo ahäŋirän nadänayäŋ yäk. 20 *
Täŋpäkaŋ Moses man ude iwetkuŋo uwä mebäri ŋodeta; U Anutu täŋo
jukuman ŋodeta nadäŋirä umuri pähap täŋkuko unita; Äma ba tom kubätä
päŋku pom u yeweko uwä mobätä kumäŋ-kumäŋ utneŋ. 21 * Bureni-
inik, imaka kaŋpäŋ nadäŋkuŋo uwä umuri pähap täŋirän Mosestä yäŋkuk;
Umuntaŋpäŋ dädätna kwaikaŋ! yäk.

22 * Täŋ, intä päŋku itkaŋ-ken uwä imaka umuri udewani nämo.
Nämoinik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämo unitäŋo yotpärare wäpi
Kunum Gänaŋ Jerusalem uken kuŋkuŋo itkaŋ. Uken aŋero jiraŋ, daninaŋi
nämo oretoret pähap täŋ itkaŋ-ken u kuŋkuŋo itkaŋ. 23 * Ba in Anutu täŋo
nanakiye intäjukun nanik unitäŋo käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuŋo
itkaŋ. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänaŋ kudän täwani. Ba in Anutu,
ämawebe kuduptagän yäpmäŋ daniwani äma, uken ahäŋkuŋo itkaŋ. Ba
ämawebe siwoŋi, Anututä momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unitäŋo mäjotä
irani-ken ahäŋkuŋo itkaŋ. 24 * Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-
ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuŋo uken ahäŋkuŋo itkaŋ. Ba

* **12:12:** Ais 35:3 * **12:13:** Snd 4:26 * **12:14:** Sam 34:14; Rom 12:18 * **12:15:** Apos 8:23
* **12:16:** Stt 25:33-34 * **12:17:** Stt 27:30-40 * **12:18:** Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * **12:19:**
Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 * **12:20:** Kis 19:12-13 * **12:21:** Lo 9:19 * **12:22:** Gal 4:26; Rev
5:11 * **12:23:** Luk 10:20 * **12:24:** Hib 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Stt 4:10

nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuŋkuŋo uken ahäŋkuŋo itkaŋ. Nägäri uwä manbiŋam säkgämän kubä yäŋahäk täyak, manbiŋam Abel täŋo nägättä yäŋahäŋkuko ude nämo. Nägät Abeltä piwän kuŋkuŋo unitä kowat-urän pewän ahäŋkuk.

25 * Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yäŋirän mani buramikta bitnäneŋta nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkaŋ? Anututä bian Moses meni jinom terak komen ämawebe jukuman yäwetkuko upäŋkaŋ mani nämo buramiŋkuŋ. Mani nämo buramiŋkuŋo unita kowata waki bureni yäpuŋ. Täŋ, apiŋo Anututä kunum gänaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täŋirän nin man kunum gänaŋ nanik u buramikta bitnänero uwä jide täŋpäŋ kowata waki u irepmitne? Nämoinik, u wakiinik yäpne. 26 * Täŋpäkaŋ man bian yäwetkuko unitä kome iŋitpäŋ kwaiŋkuk. Ude täŋkuko upäŋkaŋ apiŋowä yäŋkehäromtak man ŋode yäyak; Näk bian komegän iŋitpäŋ kwaiŋkut yäk. Täŋ, kämiwä kunum ba kome bok äneŋi api yepmäŋitpäŋ kwaiwet yäk. 27 Täŋpäkaŋ man "äneŋi ude api täŋpet" yäŋ yäyak uwä ŋode yäŋkwawa täyak; Imaka täŋ-pewani u kuduptagän täŋpewän paot-inik api täneŋ. Upäŋkaŋ imaka kumän-tagän-inik nämo api paotneŋ. Nämo, imaka wakta yäwani ugänpäŋ api täŋpewän paotneŋ. U paorirä imaka kehäromi, nämo wakta yäwani unitägän api itneŋ.

28 Täŋpäkaŋ imatäken u api irek? U intäjukun ämanin täŋo kome ninta biŋam peŋ nimani unitägän api ireko unita oretoret täkäna! Kome u api korenero unita iniŋoret-oret kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpäŋ nadäwätäk terak oraŋ imiŋpäŋ iniŋoret täkäna. 29 * U imata, Anutunin u kädäp mebet pähap, imaka kudup ijiŋ paot täkaŋ udewani.

13

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

1 * Täŋpäkaŋ inä ninin buap yäŋ nadäŋpäŋ bänep iron kowata kowata täŋpeŋ kuŋat täkot. 2 * Täŋkaŋ kädet täga ŋodeta nämo täŋguŋ täneŋ; Äma kudupitä komejin-ken äbäŋirä yämagutpäŋ eŋijin-ken yepmaŋpä pätneŋ. Äma ätu kädet ude täŋkuŋo uwä ämapäŋ yämagutkamäŋ yäkŋat aŋeropäŋ yämagutkuŋ. 3 * Täŋpäkaŋ äma komi eŋi gänaŋ itkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkot, in u bok itkaŋ bumik. Ba äma keri terak komi yäpmäk täkaŋ u imaka, täŋkentäŋ yämik täkot, in komi u bok nadäk täkaŋ bumik.

4 * Täŋpäkaŋ yanäpi täktäk u imaka tägagämän kubä unita äma kuduptagäntä täŋmeham täneŋ. Täŋkaŋ yanäpi yarätä ämawebe ätukät jopjop nämo kuŋatneŋ. Nämo, ini yanäpi siwoŋi itdeŋ. Nadäkaŋ? Anututä ämawebe kubokäret kädet iwarani udewani manken api yepmaŋpek. 5 * Täŋpäkaŋ moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip nämo täneŋ. Nämo, nadäk udewani mäde ut iniŋpäŋ kukŋi kädagän kuŋatpäŋ ketjin-ken tuŋum ähan peŋ tamani unita nadäwä täga täŋpäpäŋ nadäwätäk terak nämo kuŋatneŋ. Imata, Anututä ŋode yäŋkuk;

Näk inta nämo api guŋ täwet, ba nämoinik api tabä kätäwet yäk. *Wkp 31:6*

---

* **12:25:** Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 * **12:26:** Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29:** Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1:** Jon 13:34 * **13:2:** Rom 12:13; 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 * **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 * **13:4:** Gal 5:19,21; Efe 5:5 * **13:5:** 1Ti 6:8; Jos 1:5

6 * Anututä ude niwetkuko unita kwawak ŋode yäŋahäna;

Anutu u näkŋo täŋkentäkna unita imaka kubäta nämoinik api umuntäwet.
Nämo, ämatä näk täga nämo täŋpä waneŋ. *Sam 118:6*

Jesu iwaräntäkta nämo umuntäne

7 * Täŋpäkaŋ injinken watä ämajiye bianita juku piwut. Watä ämajiye uwä Anutu täŋo manbiŋam täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet jide kuŋatpäŋ kumbuŋo unita nadäŋpäŋ kädet kuroŋ unitä täk täŋkuŋo udegän täk täneŋ. 8 * Nadäkaŋ? Äma unitäŋo intäjukun äma Jesu u täktäki ba yäkyäki ini udegän. Kwep itkuko udegän apiŋo itak, ba pen udegän api it yäpmäŋ ärowek.

9 * Eruk, watä ket itpäŋ kuŋarut. Anutu wäpi terak jop manman mebäri mebäri yäk täkaŋ u bänepjin äriŋpewän kädet siwoŋi peŋpäŋ kädet gwäjiwani iwatneŋta! Äma täŋo baga mantä bänepjin täga nämo täŋkentäŋ taminеŋ. Ketemta yäjiwät man ba äma täŋo man udewani mäde ut imiŋirä Anutu täŋo orakorakitä bänepjin täŋ-kehäromtak täyon. 10 Täŋpäkaŋ ärawa pähap kubä ninta biŋam täŋpani itak. Upäŋkaŋ unitäŋo bureni uwä Juda täŋo bämop ämata biŋam nämo täyak. Nämo, bämop äma uwä kudupi yotken ärawa täktäk piä biani pen täk täkaŋ unita. 11 * Juda täŋo baga man iwatpäŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä momi ärutta tom däpmäŋkaŋ unitäŋo nägäripäŋ yäpmäŋpäŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täkaŋ. Tom däpmäk täkaŋ unitäŋo bureni nämo yäpmäŋ ärok täkaŋ. Nämo, bureni uwä yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-ken pewä ijik täkaŋ.

12 * Täŋpäkaŋ mebäri unita Jesutä udegän, mäyäk kotaŋpäŋ yotpärare gägäni-ken komi pähap nadäŋkuk. Ämawebeniye nägäri piwän kuŋkuŋo uterak kudupi-inik itneŋta kumbuk. 13 * Unita ninä mäyäk Jesutä kotaŋkuko udegän kotaŋkaŋ yotpärare gägäni-ken kuŋpäŋ Jesu tubeŋ kuna! 14 * U imata, kome ŋo terak yotpärare kehäromi paot-paori nämo, kubä nämo itak. Nämo, ninä yotpärare mebäri kubä, kämi ahäŋ nimekta dapun käroŋ täŋ itkamäŋ.

15 * Unita ämawebenaye, Jesuta nadäŋpäŋ Anutu wäpi yäŋahäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä Anututa ärawa ude api täŋpek. 16 * Täŋkaŋ täŋkentäk ba iron kowata kowata täkta nämo guŋ täneŋ. Kudän udewani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

17 * Täŋkaŋ watä ämajiye täŋo mani buraminpäŋ gämori-kengän kuŋat täkot. Watä piä täŋ tamik täkaŋ unita Anututä api yäwet yabäweko unita gwäk pimiŋpäŋ watä it tamik täkaŋ. Unita waki, mani buramik täkot. Ude täŋirä uyaku watä piä uwä bänep oretoret terak api täneŋ. Täŋ, in peŋawäk täŋirä watä piä butewaki terak tänayäŋ täkaŋ u täga api täŋkentäŋ taminеŋ? Täga nämo!

18 * Unita in ninta Anutu-ken yäŋapik täkot. Nin kudän siwoŋi täkta gäripi nadäk täkamäŋ unita Anutu iŋamiken bänepnintä nadäwätäk nämo

---

* **13:6:** Sam 27:3, 146:5 * **13:7:** 1Ko 4:16; Hib 6:12 * **13:8:** Efe 4:14 * **13:9:** Rom 14:17 * **13:11:** Wkp 16:27 * **13:12:** Mat 21:39; Jon 19:17 * **13:13:** Hib 11:26, 12:2 * **13:14:** Hib 11:10,16; Hib 12:22 * **13:15:** 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 * **13:16:** Plp 4:18 * **13:17:** Ese 3:17; 1Te 5:12 * **13:18:** Apos 24:16; 2Ko 1:12

täk täkamäŋ. 19 Täŋkaŋ gäripna täŋi pätak u ŋode; In Anutu-ken yäŋapiŋirä
ini täŋkentäŋ naminŋirän inken äneŋi bäräŋeŋ kaŋ ärewa!

Yäŋtärek man

20-21 Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ ŋode yäŋapik täyat; Anutu bänep pidäm
mähemi unitä in kudän ini gäripi nadäk täyak ude täŋpeŋ kuŋatta tuŋumi
säkgämän u täŋkentäŋ tamiton. Täŋkaŋ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk
ba täktäk ini kawän tägak täkaŋ u irit kuŋat-kuŋatnin-ken pewän ahäŋ
nimiton! Ude täŋ nimiŋirän Jesu Kristo unitäŋo wäpi biŋam ärowani
inide pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-
kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämo u täŋkehärom taŋkuko unita
Anututä kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuk. U Bureni.

22 Eruk notnaye, man kudän täŋ tamitat ŋowä käroŋi nämo unita man
bänepjin täŋpidäm takta kudän täyat ŋonita nämo gaŋa täneŋ. 23 E man
kubä ŋode täwera nadäwut; Notninpak Timoti u komi eŋi gänaŋ itkukopäŋ
tewä äpämaŋ kuŋkuk. Unita näkken bäräŋeŋ äbänä imagurakaŋ bok api
äręde.

24 Intäjukun ämajiye ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komejin-ken
itkaŋ u mena jinom yäpmäŋpäŋ oretoret man kaŋ yäwerut. Täŋ, Itali
komeken nanik äbot täŋpani notniye imaka, oretoret man täwetkaŋ.
25 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

Jems
Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam

1 * Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täŋo piä watä äma. Unita näkä
Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ inta
bänep täga nadäŋpäŋ man kudän ŋo täŋpäŋ tamitat.

Täŋyabäk-ken kehäromigän iritta man

2 * Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamäwä oretoret inide
kubä täk täkot. 3 * Imata, in ŋode nadäk täkaŋ; Imaka udewanitä
nadäkinikjin täŋ yabäŋirän bänepjintä kehärom taŋpäŋ bäräpi udewani
gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ api kuŋatneŋ. 4 Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ gwäk
pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat unitäŋo bureni inken kaŋ ahäŋ parän. Eruk, ude
täŋpäŋ kädet täga kubäta nämo api wäyäkŋeneŋ. Nämo, ämawebe bureni,
siwoŋi kudupi api kuŋatneŋ.

5 * Täŋpäŋ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwoŋita
wäyäkŋeŋpäŋä Anutu-ken yäŋapiŋirän nadäk kädet täga u api imek.
Imata, Anutu uwä iron mähemi unita imaka kubäta yäŋapiŋirä äwo nämo
yäk täyak. 6 * Täŋpäkaŋ äma uwä Anututä nadäŋ namek ba nämo käwep
yäŋ nadäŋpäŋ, bänep yarä ude nadäŋkaŋ Anutu-ken nämo yäŋapiwek.
Nämoinik. U nadäkinik täŋkaŋ uyaku yäŋapiwek. Täŋ, äma bänep yarä nikek
nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäŋirän gwägutä pom
äworeŋpäŋ äroŋkaŋ äpäk täyak udewani. 7-8 Äma udewaniwä nadäk-nadäki
äreyäwäpäŋ kädet kubägän nämo iwatkaŋ kädet mebäri mebäri iwat täkaŋ.
Täŋpäkaŋ äma udewaniwä Ekäniken yäŋapiŋitna imaka kubä api nimek
yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik.

9 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani kubätä jopi jäwäri-inik itat yäŋ nadäŋpäŋ
nadäwätäk nämo täŋpek. Nämoinik, Anututä wäpi biŋam imayäŋ täko
unita oretoret täk täyon. 10 * Täŋ, udegän äbot täŋpani kubätä tuŋum
mähemi täŋpäŋ irirän Anututä tuŋumi yomägaränä nadäwätäk nämo
täŋpek. Imata, Anututä kome täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ äpäŋirän äma u
nämo api waweko unita oretoret täŋpek. Nadäkamäŋ; Kome täŋo tuŋumtä
täŋkentäŋ nimiŋirän irit kehäromi nämo api käne. Nämoinik. Kome täŋo
tuŋumtä waŋpäŋ wädan iroritä äreyäŋ kuk täkaŋ ude api täneŋ. 11 Unita
nin ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Kome taŋi ijiŋpäŋ kekeki pähap täŋpäŋ
wädan kejima kudup yeŋpewän kubit tak täkaŋ. Äma tuŋum mähemi uwä
ude bumik. Wädan irot gäripi nikek unitä äreyäŋ kuk täkaŋ udegän moneŋ
piäni nämo täŋ paotkaŋ kumbek.

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

12 * Äma kubätä täŋyabäk mebäri mebäri ahäŋ imiŋirä u gänaŋ kehärom
taŋpäŋ irayäŋ täko uwä Anutu täŋo bänep iron gänaŋ pen api irek. Äma
unita gwäki uwä Ekänitä omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paot-
paori nämo api imek. Bureni, ämawebe Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ

---

* **1:1:** Gal 1:19; Apos 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2:** Rom 5:3-5 * **1:3:** 1Pi 1:7 * **1:5:** Snd 2:3-6
* **1:6:** Mak 11:24 * **1:9:** Jem 2:5 * **1:10:** Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * **1:12:** 2Ti 4:8

unita gwäki u yämikta Anututä ini yäŋkehärom taŋkuk. 13 Täŋpäkaŋ äma
kubätä waki kubä täŋpayäŋ nadäŋkaŋ ŋode nämo yäwek; Anututä täŋ-
näkŋat-pewän waki ŋo täŋpayäŋ nadätat yäŋ nämo yäwek. Nämoinik! Imata,
wakitä Anutu täga täŋikŋatnaŋi nämo. Ba udegän Anututä momi täkta
täŋyabäk-ken nämo nipmak täyak. 14 * Upäŋkaŋ nininken bänep nadäŋ
gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak. 15 Täŋpäŋ nadäŋ gärip
unitä momi täktäk täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ. Ude täŋirän momi täktäk
täŋo kädet unitä taŋi täŋpäŋä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken nipmak täyak.

16 Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täŋpek. 17 * Anu-
tutä waki kubä nämo nimik täyak. Nämoinik. Imaka imaka tägatäga
ba bänep iron bureni u kudup kunum gänaŋ nanik-tägän ahäk täkaŋ.
Täŋpäŋ Nanin, kunum gänaŋ peŋyäŋek pewän ahäwani unitä iron u nimik
täyak. Ude täŋkaŋ Nanin uwä kubä-täŋ kubä-täŋ nämo täk täyak. Täktäki
bian patkuko unitä api pat yäpmäŋ ärowek. 18 * Täŋpäkaŋ Anututä ini
nadäŋkuko udegän imaka kudup pewän ahäŋkuŋo unita intäjukun ude itta
mani burenitä äboriye nin bäyaŋ nipmaŋkuk.

Anutu täŋo man nadäŋ äwaräkuk nämo täneŋ

19 Eruk notnaye näk man kubä täwerayäŋ nadätat unita juku peŋpäŋ
nadäkot. In äma kubätä man yäwänä jop jukugän peŋpäŋ kaŋ nadäwut.
Ba man kowata bäräŋeŋ nämo iwetneŋ. Ba kokwawak bäräŋeŋ nämo
nadäneŋ. 20 * Imata, äma täŋo bänep wakwaktä täŋkentäŋ iminirän
Anutu täŋo kädet siwoŋi u nämo iwarek. 21 * Unita in kädet wakiinik
mebäri mebäri ba kädet taräki taräki täk täkaŋ u mäde kaŋ ut imut. Ude
täŋpäŋ Anutu täŋo man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak
yäpmäŋpäŋ iyap taŋpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋarut. Imata, man unitä waki keri-
ken nanik tämagutta kehäromini nikek.

22 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man uwä kaŋ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän
nämo täneŋ. Nämoinik! Jop nadäk-nadäkgän tänayäŋ täŋo uwä bänepjin jop
api ikŋatneŋ. 23 Äma Anutu täŋo man nadäŋ äwaräkuk tänayäŋ täŋo uwä
ämatä glas terak mäjoni yabäk täkaŋ ude. 24 Glas terak mäjonin kaŋkaŋ
päŋku inamnin dapunta täŋguŋtak täkamäŋ ude täk täkaŋ. 25 * Täŋ, äma
Anutu täŋo man siwoŋi-inik u ket yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ uwä Anutu täŋo
bänep iron gänaŋ pen it täkaŋ. Imata, äma udewanitä Anutu täŋo man u
jop nadäk-nadäkgän täŋpäŋ nämo guŋtak täkaŋ. Nämo, u man buraminpäŋ
kädet tägatäga täk täkaŋ. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man unitä momi täŋo
kehäromi utpewän maŋirän kunumta biŋam täk täkamäŋ.

26 * Täŋpäkaŋ äma ätu inita näk nadäkinik täŋpani yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ
meni jinomta watäni nämo itnayäŋ täŋo uwä nadäkinik täŋpani yäŋ nadäk
täkaŋ u bänepi jop api ikŋatneŋ. Täŋpäŋ Anutu iniŋoret-oret ba nadäkiniki
u jopi ude täk täyak. 27 Täŋ, Anutu iniŋoret-oret kädet bureni Anututä
kawän tägak täyak uwä ŋode pätak; Ironi kodäŋani ba webe kajat butewaki
terak kuŋat täkaŋ u yabäŋ yäwatpäŋ täŋkentäŋ yämineŋ. Ba kubä ŋode;
Irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irirä kome täŋo nadäk-nadäktä nämo täŋpän
waneŋ.

---

* **1:14:** Rom 7:7-10 * **1:17:** Mat 7:11 * **1:18:** Jon 1:13 * **1:20:** Sav 7:9 * **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13 * **1:25:** Rom 8:2; Jem 2:12; Jon 13:17 * **1:26:** Sam 34:13; Sam 141:3

2

Ämawebeta ***iron uterakgän täŋ yämen***

1 * Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo u tägagämän-inik. In u nadäŋ
imik täkaŋ unita äma kubäta nadäwä äpani täŋpänkaŋ kubäta nadäwä
ärowani nämo täneŋ. 2 Näk u ŋodeta yäyat; Injin käbeyä-ken äma kubä
tek säkgämän epmäget porak ikektä äbäŋirän äma jäwäri kubä teki weŋ-
gäjähurani mädengän iwarek. 3 Ude täŋirän intä äma tek säkgämän ikek
u kaŋpäŋ ŋode iwetneŋ; Ekäni yäk. Gäk abäŋkaŋ bägup tägaken ŋo it yäŋ
iwetneŋ. Täŋpäkaŋ äma jäwäri teki wewani u ŋode iwetneŋ; Gäk däpi terak
uken maŋirisi yäŋ iwetneŋ. 4 Eruk, intä kädet ude tänayäŋ täŋo uwä äma
täŋo täktäki bänep nadäk-nadäkjin waki terak api yäpmäŋ daninеŋ.

5 * Unita notnaye, juku peŋpäŋ man ŋo ket nadäwut! Anututä inita
äma jidepäŋ yäpmäŋ daniŋkuk? U ämawebe kome terak jäwäri ude kuŋat
täkaŋ uwä Anutu iŋamiken säkgämän itpäŋ nadäkiniki kehäromi iŋitpäŋ
kuŋatta iwoyäŋkuk. Äma udewanitä kaŋ iwat yewani gänaŋ bok itneŋta
iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋpäŋ irit kehäromi uwä ämawebe Anututa
gäripi nadäk täkaŋ unitä kaŋ-ahäneŋta bian yäŋkehärom taŋkuk. 6 Bureni!
Anututä äma udewani inita iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuko upäŋkaŋ inä äma
jäwäri u yabäŋ äwaräkuk täŋkaŋ äma wäpi biŋam ikekta nadäŋirä ärowani
täk täkaŋ. Ŋode nadäwut; Netätä komi tamik täkaŋ? Ba äma netätä
manken tepmak täkaŋ? Äma tuŋum ikek unitä komi taminit, manken
tepmaŋit täk täkaŋ. 7 Ba äma unitägän Mähemjin Jesu täŋo wäpi biŋam
yäpmäŋ äpäk täkaŋ. Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ in imata äma udewanita
nadäŋirä ärowani täŋpäpäŋ äma Anututä inita biŋam iwoyäŋkuko unita
mäde ut yämik täkaŋ?

8 * Unita baga man miŋi ŋode kudän täwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän
notkapakta nadäwen. Kädet ude täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uyaku täga api
kuŋatneŋ. 9 * Upäŋkaŋ intä äma ätu not täŋ yämiŋkaŋ ätuta mäde ut yämik
täkaŋ uwä baga man miŋi u irepmitpäŋ momi täk täkaŋ. Täŋirä baga
man unitägän In baga man irepmirani yäŋ täwoŋärek täyak. 10 * Täŋpäkaŋ
in baga man kudup iwatkaŋ kubägän nämo iwatnayäŋ täkaŋ uwä baga
man u kudup yärepmitkuŋ yäŋ api täwerek. 11 * Unita nin nadäkamäŋ,
Anututä bian man kubä ŋode yäŋkuk; Kubokäret nämo täneŋ yäk. Ba kubä
pen ŋode yäkgän täŋkuk; Äma kumäŋ-kumäŋ nämo däpneŋ yäk. Eruk, in
kubokäret nämo tänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ äma kubä kumäŋ-kumäŋ utnayäŋ
täkaŋ uwä Anutu täŋo baga man kudup yärepmirani api äworeneŋ. 12 *
Täŋpäkaŋ man kädet kehäromi kubä pätak u nadäkaŋ. U baga man
kuduptagän yärepmitak. Man kädet uterak Anututä nin api yäpmäŋ
daniwek. Uwä ŋode; Anututä ninta butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ momi täŋo
kehäromi utpewän maŋirän kunumta biŋam täk täkamäŋ. Unita Anutu
täŋo butewakita juku piŋpäŋ notjiye bämopi-ken man siwoŋigän yäŋit
täktäk siwoŋigän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 13 * Täŋpäkaŋ inä ämata butewaki
nadäŋ yämik-yämik kädet iwatpäŋ nämo täŋkentäŋ iminayäŋ täkaŋ uwä
Anututä udegän ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken butewaki nämo
api nadäŋ tamek. Täŋ, in ämata butewaki nadäŋ yämik-yämik kädet

* **2:1:** Apos 10:34; Jem 2:9 * **2:5:** 1Ko 1:26-28 * **2:8:** Mat 19:19; Gal 5:14 * **2:9:** Lo 1:17 * **2:10:** Mat 5:19 * **2:11:** Kis 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * **2:13:** Mat 5:7; Mat 18:32-35

iwatpäŋ täŋkentäŋ yäminayäŋ täkaŋ uwä yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneŋ.

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

14 * Notnaye, äma kubätä ŋode yäwek; Näk Kristota nadäŋ imikinik täk täyat yäŋ yäwek. Upäŋkaŋ äma unitäŋo nadäkinikitä irit kuŋat-kuŋariken bureni kubä nämo pewän ahäwayäŋ täko uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkaŋ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädäŋ tädorek? Nämoinik! 15-16 * Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkŋek piä täŋtäŋ kuŋarirän inken nanik kubätä ŋode iwerek; Täga yäk. Gäk kuŋkaŋ kwikinik isi! yäk. Päŋku ketem naŋ tokŋek täŋkaŋ gupkata mänit täneŋta tek wädäwi ärowäkaŋ isi yäŋ iwerek. Ude iwereko upäŋkaŋ iron nämo täŋkaŋ meni-tägän man ude iwereko uwä jide täŋpäŋ täŋkentäŋ imek? Nämoinik! 17 * Täŋpäkaŋ nadäkinikjin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayäŋ täko uwä nadäkinikjin jopigän, kumbani bumik.

18 * Eruk, äma ätutä ŋode nadäk täkaŋ; Äma ätu nadäkinik ikek. Täŋ, äma ätu iron kädet täk täkaŋ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yäŋ nadäk täkaŋ. Wa! U jop nadäk täkaŋ! Äma kubä täŋo nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide täŋpäŋ nintä äma unita nadäkiniki nikek yäŋ nadäne? Nämoinik! Täŋpäkaŋ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin täŋo mebäri u kwawak pewän ahäk täkaŋ. 19 * Täŋpäkaŋ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yäŋ nadäkinik täk täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude täga nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäkiniki u jopi täneŋta. Nadäkaŋ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ bumta umuntak täkaŋ upäŋkaŋ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämoinik pewän ahäk täkaŋ.

20 Äma udewaniwä guŋ bureni täŋo nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ! Ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä jiraŋ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. 21 * Anututä Abrahamta Gäk iŋamna-ken äma siwoŋi-inik itan yäŋ iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täŋo täktäki u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik täŋpäŋ nanaki Aisak Anututa gupe käbäŋi nikek ijiŋ imekta mobä bukä terak teŋkuk. 22 * Unita ŋode käkamäŋ; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoŋi kubägän patkuk. Täŋpäŋ täktäki täga unitä täŋpewän nadäkiniki uwä Anutu iŋamiken tägagämän-inik täŋkuk. 23 * Ude täŋirän Anutu täŋo man ŋode kudän täwani kehärom taŋkuk; Abraham uwä Anutu nadäŋ imikinik täŋkuko unita Anututä Iŋamna-ken gäk äma siwoŋi yäŋ iwetpäŋ gäk näkŋo notnapak yäŋ iwetkuk. 24 Unita ŋode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yäŋpäŋ äma siwoŋi yäŋ täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yäŋpäŋ äma siwoŋi yäŋ täga iwerek.

25 * Täŋpäkaŋ kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ŋode täŋkuko uterak Anututä webe siwoŋi yäŋ iwetkuk. Uwä äma yarä kome kaŋpäŋ nadäkta Josuatä yäwet-pewän kuŋkumäno unita iwantä däpneŋ yäŋpäŋ täŋkentäŋpäŋ yepmaŋpän yäpmäŋ kuŋkumän.

---

* **2:14:** Mat 7:21 * **2:15-16:** 1Jo 3:17 * **2:17:** Jem 2:20,26 * **2:18:** Gal 5:6 * **2:19:** Mat 8:29 * **2:21:** Stt 22:9-12 * **2:22:** Hib 11:17-18 * **2:23:** Rom 4:3,9,22; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * **2:25:** Hib 11:31

26 * Unita ŋode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yäŋ nadäk
täkamäŋ. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän
ahäk täkaŋ uwä nadäkiniki kumbani yäŋ nadäk täkot.

3

Meninta watä it täkäna

1 * Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämopjin-ken nanik
mäyaptä Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek piä nämo yäpneŋ. Imata,
nin ŋode nadäkamäŋ; Man piä käbeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täŋo
täktäki yäpmäŋ daniŋpäŋ äma yäwetpäŋ yäwoŋärek piä täŋpani nintäŋo
yäkyäk ba täktäknin u yäpmäŋ danikinik api täŋpek. 2 Täŋpäkaŋ nin
kuduptagän imaka kubä täna yäkŋat tänawak täkaŋ. Äma kubätä man
goret kubä nämoinik yäk täŋpän yäwänäku siwoŋigän, momini nämo itek.
Äma udewanitä keri gupi kuduptagän watäni täga it täyek. 3 Unita man
wärani kubä ŋode; Tom kubä wäpi hos u nintäŋo man buramiwän yäŋpäŋä
jikon täpuri yen nikek u meni-ken peŋkaŋ, yen kukŋi wädäŋpena u käda
kwek. Ba kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Jikon u imaka täpuri-inik
upäŋkaŋ wädäŋpena tom taŋi unitä gäripnin iwat täkaŋ. 4 Eruk, gäpe taŋi
gwägu pähap terak kuŋat täkaŋ uwä udegän. Gäpe taŋi u imaka taŋi-inik,
ba mänit pähaptä piäŋirän gäpe taŋi u kuk täkaŋ upäŋ jide täŋpäŋ gäpe u
watä äma täŋo gärip iwarek? Täga tänaŋi nämo bumik upäŋkaŋ gäpe täŋo
watä ämatä gäpe taŋi u käda kwän yäŋpäŋ jikon täpuri, iŋit iwarani upäŋ
iŋit iwat täkaŋ. Ude täŋirä gäpe, imaka taŋi pähap unitä watä äma täŋo
gärip ugän iwat täkaŋ. 5 Täŋpäkaŋ man wärani unitäŋo mebäri ŋode; Äma
nin täŋo menin uwä jikon täpuri udewani. Menin uwä imaka täpuri kubä
upäŋkaŋ piä pähap täk täkaŋ.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkaŋ? Kome kekek täŋirän kädäp pärini täpuri-inik kubä maŋpi
kuneŋo upäŋkaŋ bipi pähap u kudup ijiŋ pärek. 6 * Täŋpäkaŋ menin uwä
kädäp mebet udewani. Unitä ketnin gupnin irepmitpäŋ waki intäjukun
täk täyak. Uwä Anutu iŋamiken gupnin kudup täŋpän wak täkaŋ. Ude
täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatnin ijiŋ däkŋek täyak. Ba ini uwä geŋi täŋo kädäp.
7 Nadäkaŋ? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu gänaŋ
nanik ba gämok kenta barak imaka, täga täŋbätak täneŋ. 8 * Upäŋkaŋ äma
kubätä iniken meni täŋbätak tänaŋi nämo. Uwä wareŋ-wareŋgän täŋpäŋ
man wakigän pewä ahäk täkaŋ. Menin uwä ume komi nikek, äma kumäŋ-
kumäŋ däpani bumik. 9 * Täŋpäkaŋ menin unitä Ekäni Nanin iniŋoret
täkamäŋ. Täŋkaŋ ini unitägän ämawebe Anututä iniken iŋam dapun täŋpani
man jägämi yäwet täkamäŋ. 10 Menin kubägän unitägän man säkgämän
bok man jägämi bok pewän ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ notnaye, kädet ude
siwoŋi nämo. 11 Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripi nikek bok
äbäk täkaŋ ba? Nämoinik! 12 Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba
kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoinik yäŋ täwetat. Gwägu
kubä-kengän ume nämo näŋpani ba näŋpani bok täga nämo näŋpen.

Nadäk-nadäk mebäri yarätä itkamän

---

* **2:26:** Jem 2:17 * **3:1:** Luk 12:47 * **3:6:** Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19 * **3:8:** Rom 3:13 * **3:9:** 1Ko 11:7

13 Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkaŋ? Eruk, äma u
kwini terak kuŋatpäŋ täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäŋo mebäri
kwawak kaŋ pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo
täneŋ. Täŋpäŋ kädet täga täŋpeŋ kuŋatneŋ. 14 Upäŋkaŋ inä äma ätutä
tärepmirirä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ gupjin yäpmäŋ äroŋpäŋ man
bureni nadäkamäŋ yäŋ yänayäŋ täŋo uwä mejintä jopman api yäneŋ. 15 *
Nadäk-nadäk u kunum gänaŋ nanik nämo yäŋ nadäneŋ. Nadäk-nadäk u
kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik. 16 Unita in ätutä injin-tagän
nadäŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok kädet tänayäŋ täŋo, ba in ätutä notjiye
tärepmirirä tabäŋpäŋ jägämi nadänayäŋ täŋo uwä, eruk duŋwek ba kädet
wakiinik ätu in bämopjin-ken bäräneŋ api ahäwek.
17 Täŋpäkaŋ äma kunum täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä
ŋode kuŋat täkaŋ; Pengänä nadäk-nadäk siwoŋigän iŋitpäŋ bänep kwini
terak kuŋat täkaŋ. Uwä noriye-kät ämik yäŋawät-awät nämo täk täkaŋ.
Ba jop manman nämo yäŋkaŋ man buramik terak kuŋat täkaŋ. Uwä
ämawebe ätuta säkgämän nadäŋ yämiŋpäŋ iron kädet iwatpäŋ täk täkaŋ.
Täŋpäŋ äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwoŋigän kuŋat täkaŋ,
bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. 18 * Nadäkaŋ? Äma bänep
kwini terak noriye bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkaŋ uwä kädet
siwoŋi pewä ahäk täkaŋ.

4

Anutu gämori-kengän kuŋatneŋ

1 * Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok
ba nadäŋ gärip bänepjintä pewän ahäk täkaŋ unitägän. U nämo nadäk
täkaŋ? 2 Imaka u ba u yäpmäkta nadäŋ gärip täk täkaŋ upäŋkaŋ nämo
yäpmäk täkaŋ. Ude täŋpä wawäwä äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ba
imaka yäpmäkta yabäŋgärip täk täkaŋ u nämo yäpmäŋpäŋä iwan täŋpäŋ
ämik pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ ŋode nadäwut; In Anutu-ken nämo
yäŋapik täkaŋ unita u ba u nämo tamik täyak. 3 Ba imaka kubä yäpmäkta
Anutu-ken yäŋapiŋirä nämo tamik täyak uwä mebäri ŋodeta; In nadäk-
nadäk siwoŋi nämo iŋitkaŋ yäŋapik man yäk täkaŋ unita. Injinken gärip
iwattagän nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäk täkaŋ unita Anutu iwet
yabäk täkaŋ uwä nämo tamik täyak.

4 * Unita ŋode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätäŋpäŋ äma ätukät
kuŋat täkaŋ ude Anututa udegän täk täkaŋ. In ŋode nämo käwep nadäkaŋ;
Kome terak imaka pätak unita not täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anu-
tuta iwan api täŋ imineŋ. Bureni, kome täŋo tuŋum unita not täŋpeŋ
kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä Anutu täŋo iwan itkaŋ ubayäŋ. 5 * Anutu täŋo
mantä ŋode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki peŋ
nimiŋkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadäŋirä jopi
ude täk täyak? 6 * Täŋpäkaŋ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man
kudän kubätä ŋode yäyak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma
inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. *Snd 3:34*

---

* **3:15:** Jem 1:5,17 * **3:18:** Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11 * **4:1:** Rom 7:23 * **4:4:** Rom
8:7; 1Jo 2:15 * **4:5:** Kis 20:3,5 * **4:6:** 1Pi 5:5

7 * Unita in Anutu täŋo man buramiŋpäŋ gämori-kengän kuŋat täkot. Täŋpäŋ Satantä yäŋ-täkŋarayäŋ täŋpänä kehärom taŋpäŋ yäŋiwatneŋ. Ude täŋirä api tabäŋ umuntaŋ kwek. 8 * Ude täŋkaŋ Anutu dubini-ken kuŋirä Anututä udegän in dubinjin-ken kaŋ äbän. Momi täŋpani in, ba bänep yarä nikek yäpmäŋ kuŋat täkaŋ in bänepjin ärut paktawut, ämatä keri garok ärut täkaŋ udegän. 9 In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ konäm butewaki terak kuŋatkot. Ba täŋoret-oret peŋpäŋ butewaki terakgän it täkot. Täŋkaŋ wärämäŋpäŋ butewaki iŋam dapun ude ijiŋpäŋ kuŋat täkot. 10 * Täŋpäkaŋ Ekäni iŋamiken injinta nadäwä äpani täŋpäŋ kuŋarirä Anututä ini wäp biŋam api tamek.

11 Unita notnaye, in äbot täŋpani notjiye yäŋpäŋ-yabäŋ yawat nämo täneŋ. Nämo, äma kubätä noripaki täŋo täktäki yäpmäŋ daniŋpäŋ yäŋpäŋ-kaŋiwarayäŋ täko uwä baga manta nadäwän jopi täŋpäpäŋ api iniŋ wärärek. Eruk, in baga man iniŋ wärätnayäŋ täŋo uwä in baga man buramiwani äma nämo api itneŋ. Nämo, in man yäpmäŋ daniwani äma ude api äworeneŋ. 12 * Täŋpäkaŋ baga man unitäŋo mähemi, äma kubä-tägän itak. Ba yäpmäŋ daniwani äma kubä-tägän itak. Ini-tägän ämawebe täŋkentäŋ yämiŋit ba däpmäŋit täga täŋpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken teneŋ?

Ekänitä nadäŋ nimänä imaka u ba u täga täne

13 * Eruk, man kubä ŋo ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop taŋpäŋ ŋode bumik yäk täkaŋ; Apiŋo ba kwep kome uken kuŋkaŋ moneŋ tuŋum piä täŋira obaŋ kubä täreŋirän äneŋi api äbet yäŋ yäk täkaŋ. 14 * Upäŋkaŋ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yäŋ nämoinik nadäk täkaŋ. Gubam, kubatken kuŋat täkaŋ unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahäŋpäŋ itkaŋ äbutkuk täkaŋ. Kome terak kuŋat-kuŋatjin u udewanigän. 15 * Unita ŋode yäwäpäŋ uyaku tägatek; Ekänitä nadäŋ nimiŋirän nämo kumäŋpäŋä u ba u täga api täne yäŋ yänaŋi. 16 Upäŋkaŋ inä wäpjin yäpmäŋ akuŋpäŋ imaka u ba u täga api täne yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. 17 * Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoŋi u nadäŋkaŋ nämo iwareko u momi täŋpek.

5

Jemstä tuŋum äma wakita umun man yäŋkuk

1 * Eruk, apiŋo näkä tuŋum ämawebe in man kubä ŋode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadäŋpäŋ konäm butewaki pähap täk täkot. 2 * In-täŋo tuŋum u kudup käbäŋ taŋit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup naŋpä tumäŋit täŋpani. 3 Ba intäŋo siliwa moneŋ ba gol moneŋ imaka, kuduptagän gämäneŋ ärowani. Gämäneŋ äroŋkuŋo unitä intäŋo irit kuŋat-kuŋatjin waki unitäŋo mebäri kwawak api pewän ahäneŋ. Täŋpäkaŋ unitägän gupjin kädäptä-yäŋ api teŋ täyiwek. Täŋkaŋ tärek-tärek kadäni keräpi täyak upäŋkaŋ in moneŋ tuŋumjin pen butuŋpäŋ peŋ bäyaŋkaŋ itkaŋ.

4 * Unita in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget taminkuŋopäŋ inä täŋyäkŋatpäŋ piä täŋ taminkuŋo unitäŋo gwäki

* **4:7:** Efe 6:12 * **4:8:** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10:** Jop 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12:** Rom 2:1, 14:4 * **4:13:** Luk 12:18-20 * **4:14:** Snd 27:1; Sam 39:5,11 * **4:15:** Apos 18:21 * **4:17:** Luk 12:47 * **5:1:** Luk 6:24 * **5:2:** Mat 6:19 * **5:4:** Lo 24:14-15; Mal 3:5

moräki peŋkaŋ moräkigän yämik täŋkuŋ. Eruk, moneŋ moräki nämo
yämiŋkuŋo unitä mebärijin kwawak yäŋahätak! Ba piä ämajiye täŋo konäm
butewakitä Ekäni kehäromi mähemi unitäŋo jukuni gänaŋ äpmoŋkuk.
5 * Täŋpäkaŋ inä kome terak ŋo itkaŋ imaka tägatäga gäripi nikek u
yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ oretoret terak it täkaŋ. Ude täŋkaŋ injin-tägän
injin paotneŋta kädet täwit täkaŋ. 6 Täŋpäkaŋ inä äma siwoŋi manken
yepmaŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ude täŋirä inken ämik kowata
kubä nämo täk täkaŋ.

Bäräpi kotaŋpäŋ kwikinik itneŋ

7 * Unita, notnaye, in bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ kwikinik itpäŋ
Ekänitä äneŋi äbäkta itsämäŋkot. E, Ekänitä äneŋi äbäkta itsämäŋkaŋ uwä
äma yänat piŋkaŋ burenitä ahäwäpäŋ näna yäŋkaŋ itsämäk täkaŋ udegän.
Äma uwä piä täŋpäŋ yeri piwek. Piŋkaŋ kwikinik irirän iwän taŋpäŋ
gakŋi yämiŋit, edap ijiŋpäŋ kehäromi yämiŋirän ärok täkaŋ. Äroŋpäŋ
bureni ahäŋpäŋ parirä mähemitä ketem bureni puget täkaŋ. 8 * Eruk, in
imaka udegän, bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ
taminayäŋ täkaŋ uwä kotaŋpäŋ itkaŋ kwikinik-inik kaŋ irut. Ekäni
täŋo äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita bänep nadäk-nadäkjin nämo pewä
putärewek. Kehäromigän iŋitpäŋ itkot. 9 * Ude täŋkaŋ in äbot täŋpani notjiye
ätu yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Anututä kowata udegän manken
tepmaŋpekta ket nadäŋkaŋ. In nadäkaŋ? Man yäpmäŋ daniwani äma uwä
yäma-ken itak.

10 Unita notnaye, in profet biani bianitä Ekäni wäpi terak man-
biŋam yäŋahäk täŋkuŋo u ket nadäk täkot. Iwantä wakiwaki täŋ yämik
täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi kotaŋkaŋ kwikinik it
täŋkuŋonik. Unita in kädet kuroŋ unitä täŋpäŋ iwatkuŋo udegän kaŋ
iwarut. 11 * Täŋpäkaŋ man ŋode yäk täkamäŋ uwä in nadäkaŋ; Äma
bäräpi kotaŋkaŋ ehutpäŋ kuŋat täŋkuŋo uwä Anutu iŋamiken säkgämän-
inik kuŋatkuŋ. Täŋpäkaŋ inä äma biani kubä wäpi Jop, unitäŋo manbiŋam
nadäk täkaŋ. Äma unitä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi u ba u ahäŋ
iminkuŋo uwä kotaŋpäŋ itkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. Eruk
mädenä Ekänitä äma unita kädet täga täŋ iminkuk. Täŋkaŋ Ekänitä ude
täŋkuko unita nin ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Ekäni uwä butewaki ba
bänep iron mähemi.

Jop man yäŋkaŋ bureni-inik yäŋ nämo yäneŋ

12 * Eruk notnaye, imaka bureni-inik ŋode kaŋ täŋput; In kunum gänaŋ
ba kome terak ba imaka kubä wäpi terak bureni-inik yäŋ nämo yäneŋ.
“Ei” yäŋ yänayäŋ yäŋpäŋä man keräpi “Ei”-gän yäneŋ. Ba “nämo” yäŋ
yänayäŋ yäŋpäŋä, “Nämo”-gän kaŋ yäk täŋput. Manjin yäŋmeham taŋirä
Anututä kowata waki tamekta nadäŋkaŋ.

Äma siwoŋi täŋo yäŋapik man uwä kehäromi nikek

13 * Inken nanik kubätä konäm butewaki terak kuŋarayäŋ täko uwä
Anutu-ken yäŋapik man kaŋ yäwän. Ba äma kubä bänepitä oretoret

* **5:5:** Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34 * **5:7:** Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 * **5:8:** Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pi 4:7 * **5:9:** Mat 24:33 * **5:11:** Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 * **5:12:** Mat 5:34-37 * **5:13:** Kol 3:16

täŋpayäŋ täko uwä Anutu wäpi iniŋoret kap kaŋ tewän. 14 * Ba injin-
kät nanik kubätä käyäm täŋpänä äbot täŋpani täŋo intäjukun äma yämagut
päbä yepmaŋpän ume käbäŋi säkgämän gupi terak ärut iminkaŋ Anutu-
ken yäŋapik man kaŋ yäŋ imik täŋput. 15 * Eruk, Ekänitä äma u täga
yäpän täganeŋ yäŋ nadäkinik ude täŋpäŋä yäŋapik man yänayäŋ täkaŋ uwä,
Ekänitä äma käyäm ikek uwä täŋpewän tägawäpäŋ säkgämän api tewek.
Täŋkaŋ momini imaka, api peŋ imek.
16 Unita säkgämän itnayäŋ nadäŋpäŋä momijin kowat yäŋahäwän kaŋ
täk täŋput. Täŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man kaŋ yäk täŋput.
Eruk ude täŋirä Anututä in api tepmaŋpän täganeŋ. Nadäkaŋ? Äma siwoŋi
täŋo yäŋapik man uwä kehäromi nikek. Unitä yäŋapik man yäweko uwä
ämawebe ätu täga täŋkentäŋ yämek. 17 * Unita Elaijata nadäwut; Elaija
uwä äma nin ŋodewanigän upäŋkaŋ iwäntä tawektawä yäŋpäŋ Anutu-ken
ehutpäŋ yäŋapiŋirän kadäni ukengän iwän nämo taŋkaŋ komegän ijiŋ
päŋku obaŋ yaräkubä itkaŋ komepak 6 ude täreŋkuk. 18 * Ude täŋpänkaŋ
mäden äneŋi yäŋapik man yäŋpewän, iwäntä tawänkaŋ ketem piäken nanik
ba imaka imaka waŋkuŋo u äneŋi ahäŋkuŋ.

Nadäkiniki pewä putärewani u täŋkentäŋ yämineŋ

19-20 * * Notnaye, inken nanik kubätä Anutu täŋo man bureni-inik u
peŋkaŋ jopjop kuŋarirän noripak kubätä äneŋi kädet siwoŋi-ken yäŋikŋat
yäpmäŋ äbayäŋ täko uwä kädet tägagämän-inik api täŋpek. Unita in man ŋo
ket nadäwut; Äma kubätä noripaki kubä waki ba bipmäŋ urani kädet-ken
nanik imagut yäpmäŋ päbä kädet siwoŋi-ken tewayäŋ täko uwä täŋkentäŋ
iminirän äma waki täŋpani unitäŋo mäjoni uwä kumäk-inik nämo api
täŋpek. Täŋpäkaŋ kädet ude terak Anututä momi mäyap api peŋ morewek.

---

* **5:14:** Mak 6:13 * **5:15:** Mak 16:18 * **5:17:** 1Kin 17:1; Luk 4:25 * **5:18:** 1Kin 18:42-45
* **5:19-20:** Gal 6:1 * **5:19-20:** Sam 51:13; Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita
Äbot **täŋpani komi piä gänaŋ irani bä**nepi **täŋkehä**rom **takta manbiŋ**am

1 * Man ŋowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo aposoro kubä.
Täŋpäkaŋ Anututä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejinken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia
komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo inta kudän täŋpäŋ tamitat. 2 * Inä Jesu Kristo
täŋo mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä
iniken nadäk tawaŋ terak iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuk. Ude täŋirän Kudupi
Munapikitä täŋpewän äbot siwoŋi kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken
nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägagämän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

3 * Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo nani ba Anutuni, unitäŋo wäpi
biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ Jesu kumbaniken nanikpäŋ wädäŋ tädotkuko uterak irit kodaki nimiŋkuk. Täŋpäŋ
irit kodaki unitä kehäromi nimiŋirän nin imaka tägatäga api nimeko
u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämäŋkamäŋ. 4 * Bureni-inik! U
nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biŋam iwoyäŋ
nipmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api täŋpän
waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. 5 * Unita Kristota
nadäŋ imikinik täk täkaŋ in Anututä kehäromini terak watä it taminirän
säkgämän it yäpmäŋ äroŋirä api tämagurek. Anutu täŋo täŋkentäk bureni
unitä kadäni tärek-tärekken kwawak ahäkta itsämäŋ nimitak.

6 * Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kome terak
ŋo kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yäŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ
taminirä komi nadäk täkaŋ. 7 * Täŋpäkaŋ bäräpi u nadäkinikjin täŋkehärom
taŋpäŋ imaka bureni äworewekta ahäŋ tamik täkaŋ. Uwä gol ude.
Gol, imaka tägagämän unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta kädäp-ken ijik täkaŋ.
Täŋpäkaŋ gol uwä paotpaot ikek. Täŋ, nadäkinikjin u gol irepmitpäŋ
imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamik
täkaŋ u kädäptä gol täŋ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täŋkehärom
taŋpäŋ kehäromigän pen itta ahäŋ tamik täkaŋ. Nadäkinik ikek it yäpmäŋ
äroŋirä kadäni tärek-tärekken, Jesu kwawak ahäŋ taminpäŋ in taniŋ
oretpäŋ wäpjin biŋam taminpäŋ epmäget kudän ikek api tepmaŋpek.

8 * Täŋpäkaŋ in Kristo dapunjintä nämo kaŋkuŋ ba apiŋo nämo kak
täkaŋ upäŋkaŋ unita gäripi pähap nadäŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ.
Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkaŋ u
irepmitpäŋ nadäk täkaŋ. 9 * Täŋkaŋ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämoinik,
nadäkinikjin täŋo bureniwä ŋode nadäk täkaŋ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täŋo man u bureni ahäŋkuk

---

* **1:1:** Jem 1:1; 2Ti 1:15 * **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13; Hib 12:24 * **1:3:** 2Ko 1:3 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28, 17:11 * **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2 * **1:7:** Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * **1:8:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9:** Rom 6:22

10 * Täŋpäkaŋ Anututä inita biŋam tämagutta tawaŋ peŋkuko u profet
bianitä yäŋahäŋkuŋ. Iron pewän ahäŋ tamikta tawaŋ peŋkuko unitäŋo
mebärita wäyäkŋek epän taŋi täŋkaŋ siwoŋigän täŋkuŋ. 11 * Kristo täŋo
Munapiktä nadäk-nadäki täŋpidäm taŋirän Jesutä komi bäräpi u ba u
kotaŋpäŋ kumäŋkaŋ äneŋi akuŋpäŋ wäpi biŋam ikek irayäŋ täŋkuko u
yäŋahäŋkuŋ. Profet unitä yäŋyabäk epän ŋode täŋkuŋ; Äma waki keri-
ken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken
imatäken unitä api ahäwek? 12 * Epän ude täŋkuŋo upäŋkaŋ profet
iniken ahäkta nämo, inken ahäkta yäwani u Anututä yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk.
Täŋpäkaŋ epän täŋkuŋo unitäŋo bureni uwä Anututä Kudupi Munapiki
iniŋ kireŋpewän kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam
yäŋahäwani äma täŋkentäŋ yämiŋirän mani biŋam u yäŋahäŋpäŋ täwerirä
nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Anututä imaka säkgämän u inken pewän ahäkta
yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäwä tärekta aŋero imaka, gäripi nadäŋ itkaŋ.

Guŋ kädet mäde ut imikinik täneŋ

13 Unita bänep nadäk-nadäkjin täŋkehärom taŋpäŋ Ekäni täŋo epän
täkta kaŋ pidäm tawut. Täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä ket itpäŋ
imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken yäpnayäŋ
täkaŋ unita nadäkinik täŋpäŋ kaŋ kuŋarut. 14 * Ude täŋkaŋ Anutu
täŋo nanakiye inä mani buramiŋpäŋ nadäŋ gärip waki, guŋ kadäni-ken
yäpmäŋ kuŋatkuŋo u wari nämo yäpmäŋ kuŋatneŋ. 15 Nämo, in siwoŋi
kudupigän kuŋat täkot, tämagurani Anututä siwoŋi kudupi-inik it täyak
udegän. 16 * Unita Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Näk kudupi itat unita in udegän kudupigän it täkot. *Wkp 11:44,45*

17 * Inä Nan yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik täkaŋ. Täŋ, Nan uwä äma ärowani
äpani inigän inigän nämo yäpmäŋ danik täyak. Nämo, ämawebe kudup
täktäki terakgän siwoŋi yäpmäŋ danik täyak unita kome terak ŋo kadäni
keräpi-tagän itnayäŋ täkaŋ-ken uwä Anutu oraŋ imikinik täŋpeŋ kuŋat
täkot. 18 * In ŋode nadäk täkaŋ; In bianijiye täŋo täŋpäwak kädet iwarirä in
suwaŋpäŋ waki u gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuko uwä, imaka
paot-paori ikek, gol ba siliwa moneŋ udewanipäŋ nämo, inä suwaŋkuk.
19 * Nämo, uwä Kristo täŋo nägäri gwäki ärowani-inik upäŋ inä suwaŋkuk.
Kristo uwä sipsip nanaki gupi terak paräm bäräm nämo, kuräki-inik
udewani. 20 * Kadäni Anututä kunum kenta kome nämo pewän ahäŋirän
uken Jesu Kristopäŋ in suwawekta iwoyäŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni täre-
tärekken itkamäŋ-ken ŋoken Anututä ninta yäŋpäŋ Kristo tewän kwawak
ahäŋkuk. 21 * Täŋkaŋ Kristo uterak inä Anutu, Kristo kumäŋ-kumäŋ-
ken nanik yäpmäŋ akuŋpäŋ peŋyäŋek epmäget kudän täŋ iminkuko unita
nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkinikjin Anutu terakgän peŋpäŋ
imaka kämi yäpmäkta yäwani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkaŋ.

Anutu täŋo mantä täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk

---

* **1:10:** Mat 13:16-17 * **1:11:** Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * **1:12:** Efe 3:10 * **1:14:** Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 * **1:16:** Wkp 11:44-45; Mat 5:48 * **1:17:** Mat 6:9; Rom 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18:** 1Ko 6:20 * **1:19:** Apos 20:28; Hib 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20:** Apos 2:23; Efe 1:4 * **1:21:** Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9

22 * In man bureni yäŋpäŋ buramik täŋirä bänep nadäk-nadäkjin pak taŋkuk. Bänep nadäk-nadäkjin pak täŋkuko unitä in äbot täŋpani notjiye ätukät not bureni-inik täkta kädet täwit taminŋkuk. Unita bänepjintä notjiye ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpeŋ kuŋat täkot. 23 * Nadäkaŋ? Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaŋpäŋ tepmaŋpani. Irit kuŋat-kuŋatjin kodaki uwä ketem kodaki epänken ahäk täkaŋ ude ahäŋkuŋ. Upäŋkaŋ inä yänat epänken piŋirä gämäneŋ äroŋpäŋ wak täkaŋ udewani terak nämo ahäŋkuŋ. In Anutu täŋo man, irit paot-paori nämo uken naniktä imätpäŋ ahäŋkuŋ. 24 * Unita Anutu täŋo man kubä terak ŋode pätak;

Ämawä wädan udewani. Ba kehäromini uwä wädan irot udewani.
Wädantä gämäneŋ äroŋirä irori paot täkaŋ.
25 *Upäŋkaŋ Anutu täŋo manä irit kehäromi nikek. Uwä paot-paori nämo. Ais 40:6-8*

Eruk, Manbiŋam Täga täwerani ukeŋowä ubayäŋ yäk.

2

Jesu uwä bek bämopinin

1 * Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaŋpäŋ tepmaŋpani unita in kädet wakiwaki, täŋpäwak, jop manman, äma täŋyäkŋarani, äma täŋo tuŋumta nadäŋ gärip, ba äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, kudän udewani u kudup kaŋ peŋ morewut. 2 * Peŋ moreŋkaŋ nanak pakitä nonoŋta wakiinik yek täkaŋ, in udegän Munapik-ken nanik bänepjin towiwani nonoŋ säkgämän unita nadäk täkot. U naŋpäŋ Ekäni täŋo man terak tägaŋpäŋ Anututa biŋam täkot. 3 * Inä Ekäni täŋo iron uku naŋpäŋ-nadäŋkuŋo unita u pen nakta gäripi pähap nadäk täkot.

4 * Unita Ekäni Jesu, mobä bek pähap irit ikek u tubeŋ kuk täkot. Bek uwä ämatä kawä wawäpäŋ yäpmäŋ keweŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä iwoyäwani unita kawän tägagämän täŋkuk. 5 * In udegän, mobä irit ikek ude irirä Anututä inä inita kudupi äbot säkgämän Munapik täŋo kehäromi terak itta täŋ-kehäromtaŋ taminŋ itak. Ude täŋirän inä bämop äma, inita iwoyäwani ude itnayäŋ täŋo uwä Jesu Kristo terak Anututa ärawa säkgämän, ini gäripi nadäk täyak ude api täŋ imineŋ. 6 * Täŋpäkaŋ unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Ŋo kawut yäk. Näkä Saion pom terak yot täŋo mobä bek päke unitäŋo intäjukunta kubä peŋkuro uwä näkŋa iwoyäwani, bänepna gämäni yäk.
Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämo api täŋŋpek. *Ais 28:16*

7 * Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkaŋ unitä äma unita nadäwä bänepi gämäni täk täyak. Upäŋkaŋ ämawebe nadäkiniki nämota ŋode yäwani;

---

* **1:22:** Jon 13:34; Rom 12:10 * **1:23:** Jon 1:13; Hib 4:12 * **1:24:** Jem 1:10-11 * **2:1:** Efe 4:22; Jem 1:21 * **2:2:** Mat 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3:** Sam 34:8 * **2:4:** Mat 21:42; Ais 28:16 * **2:5:** Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 * **2:6:** Rom 9:33; Efe 2:20 * **2:7:** Mat 21:42

Mobä bek, yot täŋpanitä kawä waki täŋpäpäŋ yäpmäŋ keweŋkuŋo u mobä bek
bämopi pähap, intäjukun ude itak. *Sam 118:22*
8 * *Täŋkaŋ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneŋ ba yewä äreyäwäpäŋ*
api maŋdäpneŋ. *Ais 8:14*

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täŋo man nämo buramik täkaŋ unita yewä äreyäwäpäŋ maŋdäpmäk täkaŋ.

9 * Täŋpäkaŋ inä ämawebe udewani nämo. In Anututä inita iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani äbot, Intäjukun Äma täŋo bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma bipmäŋ urani gänaŋ nanik tämagutpäŋ peŋyäŋeki säkgämän u gänaŋ tepmaŋkuko unitäŋo wäpi biŋam yäŋpäŋ yäwet täŋirä ahäŋ patta iwoyäŋ tepmaŋkuk. 10 * Täŋkaŋ bian, ämawebe jopi kuŋatkuŋopäŋ apiŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye ude itkaŋ. Ba bianä Anututä nämo nadäŋ tamiŋirän geŋita biŋam täŋkuŋo upäŋkaŋ apiŋowä nadäŋ tamikinik täŋirän irit kehäromita biŋam täkaŋ.

Anutu täŋo watä epän ämawebe ude kuŋatneŋ

11 * Unita notnaye tägagämän, ŋode täwera nadäwut; Inä kome ŋonitäŋo mähemi nämo itkaŋ, inä äbani itkaŋ unita kehärom taŋpäŋ bänepjin täŋo iwan, gup täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip waki uterak nämo mäneŋ. 12 * Täŋkaŋ Anututa nämo nadäŋ imani bämopi-ken siwoŋigän kuŋat täkot. Ude kuŋatnayäŋ täŋo uwä äma nadäkinik nämo täŋpani uwä mebärijin kawä tärewäpäŋ waki täŋpani yäŋ täwet täkaŋ, man u peŋpäŋ Kristo äbayäŋ täyak kadäni uken Anutu api iniŋ oretneŋ.

13-14 * Täŋpäkaŋ Ekänita yäŋpäŋ in kädet siwoŋi ŋode kuŋat täkot; Äma kome terak ŋo intäjukun it tamik täkaŋ unitäŋo man buramik täkot. Täŋpäŋ gapman täŋo äma ärowani it täyak u ba unitäŋo epän ämaniye it täkaŋ u imaka, gämori-kengän kuŋat täkot. Äma uwä waki täŋpani komi yämikta ba äma täga oraŋ yämikta epän yäŋ yämani. 15 * Nadäkaŋ? Anutu täŋo nadäk uwä ŋode; Inä kädet siwoŋi ude kuŋarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk täkaŋ uwä mäyäk nadäŋpäŋ man waki u wari täwetneŋtawä. 16 * Täŋkaŋ inä baga man täŋo topmäk-topmäk terak nämo kuŋarani upäŋkaŋ baga man irepmitpäŋ kädet wakiwaki täga täne yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik, Anutu täŋo watä epän ämaniye ude kuŋatpäŋ mani buramik täkot. 17 * Ude täŋkaŋ ämawebe kuduptagän oraŋ yämiŋpäŋ äbot täŋpani notjiyeta nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anututa umuntaŋpäŋ u gämori-ken kuŋatpäŋ kome täŋo intäjukun äma u oraŋ imik täkot.

Kristo täŋo kädet kuroŋ iwatneŋ

18 * Äma täŋo epän äma, in intäjukun ämajiye oraŋ yämiŋpäŋ mani buramik täkot. Kome täŋo intäjukun äma bätaki unitagän nämo yäyat. Nämo, komita bok yäyat. 19 Täŋpäkaŋ momijin nämopäŋ jop nadäŋ komi taminirä upäŋkaŋ Anutu nadäŋ iminpäŋ bäräpi u kotaŋpäŋ kwikinik kuŋarirä Anututä tabäwän api tägawek. 20 * Täŋ, goret täŋpäkaŋ unita

* **2:8:** Rom 9:33 * **2:9:** Ais 9:2; Ais 40:20-21; 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 * **2:10:** Rom 9:25 * **2:11:** Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 * **2:12:** Mat 5:16; Luk 19:44 * **2:13-14:** Tai 3:1 * **2:15:** 1Pi 3:16 * **2:16:** Gal 5:13 * **2:17:** Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 * **2:18:** Efe 6:5 * **2:20:** 1Pi 3:14,17; 1Pi 4:14

tadäpmäŋirä bäräpi u kotaŋkaŋ kuŋatneŋo uwä netätä butewaki nadäŋ tamek? Nämoinik, upäŋkaŋ kädet siwoŋi täŋpäpäŋ tadäpmäŋirä bäräpi u kotaŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä tabäŋirän siwoŋi api täŋpek. 21 * Nadäkaŋ? Inä kädet udegän täkta yäŋ tamani. Imata, Kristo inta yäŋpäŋ komi nadäŋkuk. Ude täŋkuko uwä kädet siwoŋi kubä intä iwatta yäwani u täwoŋäreŋkuk, Anutu täŋo mantä yäyak ude;

22 * *U momi kubä nämo täŋkuk ba jop manman kubä nämo yäŋkuk. Ais 53:9*

23 * Täŋkaŋ ibeŋpäŋ man wakiwaki iweräkaŋ kowata udegän nämo täŋkuk. Täŋkaŋ komi imiŋirä kowata man nämo yäwetkuk. Nämo, u man epän siwoŋi täŋpani unitä watä it namiton yäŋ nadäŋpäŋ kwikinik itkuk. 24 * Täŋkaŋ ninä wakita watä epän peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatpäŋ tänekta nintäŋo momitä Jesu uterak äroŋirän päya kwakäp terak yäpmäŋ äroŋkuk. Täŋkaŋ unitäŋo jibitä nin yäpän tägaŋkuŋ. 25 * Bureni, inä yawak ägwän taŋpäŋ kuŋarani ude täŋkuŋopäŋ apiŋo mäjojin kaŋiwarani, watä ämajin pähap u iwatneŋta äneŋi tämagutkuk.

3

Yanäpi täŋo man

1-2 * Webe äpjiye nikek, inta udegän yäwa nadäwut. In äpjiye gämoriken kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ äpjiye ätuwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä bänep sukurek man kubä nämo yäwetkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kudupi kuŋarirä äpjiyetä intäŋo täktäk siwoŋi u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ bänepi äyäŋut täkot. 3 * Nadäkaŋ? Gupjin-ken ba gwäkjin-ken täŋkuraŋ-kuraŋ, gwäk pujiŋ topmäk-topmäk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kaŋgärip ikek täktäk udewanita nadäŋirä bureni-inik nämo täŋpek. 4 Nämo, inä täŋkuraŋ-kuraŋ uwä bänepjin-ken pewä ahäk täyon. Bänepjin täŋo epmäget bureni paot-paori nämo uwä bänep kwini, mämä wareŋ-wareŋi nämo. Epmäget udewanita Anututä nadäwän ärowani täk täyak. 5 Täŋpäkaŋ webe kudupi biani ätu, Anutu-tagän nadäŋ imikinik täŋkuŋo unitä epmäget udewani yäpmäŋ kuŋatkuŋ. Yäpmäŋ kuŋatpäŋ iniken äpiye oraŋ yämik täŋkuŋonik. 6 * Sara u webe udewani. U Abraham täŋo man buraminpäŋ ärowanina yäŋ iwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ in udegän, täktäk täga täŋkaŋ täŋumun-umun ba nadäwätäk nämo täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Sara täŋo äperiye ude api itneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewäpäŋ nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ u inkät irit kehäromita binam penta iwoyäŋ tamani unita oraŋ yämik täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä imaka kubätä yäŋapik manjin täga nämo api itpipiwek.

Kudän täga kowata kowata täŋpäŋ kuŋatneŋ

8 * Eruk, kuduptagänta ŋode yäwa; In bänep kubägän täŋpäŋ bätakigän kuŋat täkot. Täŋkaŋ nägät moräkjiye ude äbot täŋpani notjiyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ gämori-ken kuŋatpäŋ butewaki ba bänep kwini kowata

* **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15 * **2:22:** Jon 8:46 * **2:23:** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24:** Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 * **2:25:** Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 * **3:1-2:** Tai 2:5 * **3:3:** 1Ti 2:9 * **3:6:** Stt 18:12 * **3:7:** Efe 5:25 * **3:8:** Mat 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23

kowata täŋpeŋ kuŋat täkot. 9 Täŋpäkaŋ ämatä waki täŋ taminŋirä kowata waki nämo täŋ yäminеŋ. Ba tebeŋirä kowata nämo yebeneŋ. Nämo, Anututä imaka säkgämän kubä täŋ tamikta tämagutkuko unita inä äma udewanita yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋirä kaŋ täŋkentäŋ yämän. 10 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä säkgämän itkaŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ ärowayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täŋpek;
Jop manman ba man käbäŋi kubä nämo yäwek. Nämoinik!
11 *Kädet waki mäde ut iminŋpäŋ kädet täga ugän iwarek. Täŋkaŋ kädet täga u kaŋ-ahäŋpäŋ ämawebe ätukät bänep kubägän itta gwäk piminŋpäŋ epäni täŋpek.*
12 *U imata, Ekänitä ämawebe siwoŋi yabäŋ yäwatpäŋ yäŋapik man yäk täkaŋ u nadäŋ yämik täyak.*
Täŋ, äma kädet waki täk täkaŋ u mäde ut yämik täyak. *Sam 34:12-16*

Kädet täga täŋirä waki täŋ yämik-yämik

13 In kudän tägatäga täkta gwäk piminŋpäŋ täŋirä netätä iwan täŋ tamek? 14 * Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋarirä komi epän jop nadäŋ täŋ taminayäŋ täkaŋ unita nadäwätäk nämo täneŋ. Imata, inä Anutu täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Unita ämata nämo umuntäneŋ. Ba umun man täwetnayäŋ täŋo unita imaka, nämo umuntäneŋ. 15 Nämo, bänepjintä Kristota nadäŋirä Ekäni kudupi ude täŋpäpäŋ oraŋ imik täkot. Ude täŋkaŋ Irit täga api yäpne yäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita täwet yabäk tänayäŋ täkaŋ u mebäri kwawak yäwetta pidämtak täkot. 16 * Täŋkaŋ jäpi terak nämo, man kwini terak yäwet täkot. Täŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋigän kuŋarirä Kristo iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ unita yäŋärok täwetnayäŋ täkaŋ uwä mani waki unita mäyäk api nadäneŋ. 17 * Täŋpäkaŋ Anututä nadäŋ taminŋirän in kädet täga täŋpeŋ kuŋarirä iwan täŋ taminayäŋ täŋo uwä imaka täga kubä yäŋ nadäneŋ. Täŋ, waki täŋirä kowata täŋ tamineŋo unita täga yäŋ nämo nadäneŋ.

18 * Täŋpäkaŋ Kristo komi udegän nadäŋkuko unita nadäwut. U siwoŋitä wakijinta kowata kadäni kubägän, kämita nikek kumbuk. U siwoŋitä äma gwäjiwani in Anutu-ken tepmaŋpekta ude uwä täŋkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewä kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Komegup utpewä kumbuko upäŋkaŋ Munapiktä täŋpewän kodak taŋkuk. 19 Täŋpäŋ Munapik unitäŋo kehäromi terak äma kumbani täŋo mäjo, komi yotken irani uken äpmo Anutu täŋo man yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. 20 * Täŋpäkaŋ kumbani täŋo mäjo uwä ämawebe Noa täŋo kadäni-ken Anutu täŋo mani nämo buraminŋkuŋo unitäŋo mäjo. Kadäni uken Noa gäpe pähap täŋ irirän Anutu ämawebe bänepi sukurekta itsämbuk. Itsämäŋ irirän äma yarägän, 8 udetägän, gäpe gänaŋ äroŋirä umetä oraŋ yäminŋkuk. 21 * Täŋpäkaŋ unitäŋo kuknjini ŋode; Ume oraŋ yäminŋkuko uwä ume ärutärut apiŋode waki keri-ken nanik tämagut täyak ude bumik. Täŋ, ume ärutärut uwä gupjin täŋo garok nämo ärut täyak. Nämo, ume ärutärut uwä Anutu iŋamiken siwoŋi api kuŋaret yäŋ yäŋkehäromtak man. Täŋpäkaŋ waki keri-ken nanik tämagut täyak uwä Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuŋkuko, kehäromi uterak. 22 * Jesu

---

* **3:14:** Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20, 4:14 * **3:16:** 1Pi 2:12 * **3:17:** 1Pi 2:20 * **3:18:** Rom 6:10; Efe 2:18 * **3:20:** Stt 6–7 * **3:21:** Hib 10:22 * **3:22:** Mat 22:44; Efe 1:20-21

Kristo u kumbani-ken nanik akumaŋ kunum gänaŋ äroŋkuko uwä apiŋo Anutu keri bure käda itkaŋ aŋero ba imaka kehäromi nikek, wäpi biŋam ikek kunum terak it täkaŋ u kuduptagän intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat itak.

4

Anutu oraŋ imiktagän kuŋat-kuŋat

1 * Täŋpäkaŋ Kristo uwä gupi-ken komi nadäŋkuko unita nadäk-nadäk unitä iŋitpäŋ kuŋatkuko udegän iŋitpäŋ bänepjin täŋ-kehäromtak täkot. U imata, äma gupi-ken komi taŋi nadäwani uwä momi kädet pen iwatta bitnäk täkaŋ. 2 * Unita bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ kome terak ŋo itnayäŋ täkaŋ uwä nadäŋ gärip waki täŋo kädet nämo iwatpäŋä, kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugänpäŋ kaŋ iwarut. 3 * In bian, bänepjin nämo sukureŋpäŋ guŋ ämatä täk täkaŋ udegän ŋode bumta täk täŋkuŋonik; Kubokäret, kaŋgärip nadäŋ gärip waki, kap wakiwaki teŋit, ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋit, ba anutu jopi nadäŋ yämik-yämik kädet waki u täk täŋkuŋonik. 4 Täŋpäkaŋ apiŋo kädet udewani bok täkta bitnäŋirä Anututa nämo nadäwani ämatä kikŋutpäŋ-nadäwä nämo tägawäpäŋ tabäŋ mägayäŋpäŋ yäŋärok täwet täkaŋ. 5 * Ude täwet täkaŋ upäŋkaŋ kämiwä Anutu iŋamiken mebärini api yäŋahäneŋ. U imata, Anutu uwä äma kumbani ba äma kodak irani täŋo täktäk yäpmäŋ danikta pidämtak täyak. 6 * Täŋpäkaŋ ämawebe bian kumäŋ täŋpä kuŋkuŋo u Anutu täŋo Manbiŋam Täga yäwerirän nadäŋkuŋ. U momi täŋpani kuduptagän ude, kumäkta biŋam täŋkuŋo upäŋkaŋ mäjonitä Anutu täŋo irit ikek täneŋta manbiŋam u yäwetkuk.

7 * Eruk, imaka päke unitäŋo paotpaot kadäni keräp täyak. Unita Anutuken yäŋapik man säkgämän yäna yäŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjinta, ba irit kuŋat-kuŋatjinta watäni ket itpäŋ kuŋat täkot. 8 * Täŋpäkaŋ intäjukun-inik ŋode täk täkot; Bänep iron kädet iŋit-inik täŋpäŋ kuŋat täkot. Imata, iron kädet unitä momi mäyap-inik yejämäk täyak. 9 * Unita yäŋgaŋa-gaŋakät nämo, notjiye yotjinken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ iron täŋ yämik täkot. Täŋkentäk kowata kowata ude täk täkot. 10 * Nadäkaŋ, Anututä iniken ironi terak inta iron inigän inigän taminŋkuk. Unita in kubäkubätä Anutu täŋo epän ämaniye ude itkaŋ iron injinta-injinta tamani upäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe täŋkentäŋ yämik-tagän yäpmäŋ kuŋat täkot. 11 * Ŋodeta yäyat; Äma kubäta Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäkta iron imaniwä, eruk Anutu täŋo meni yäpmäŋpäŋ yäŋahäwek. Ba äma kubäta täŋkentäk epän täkta iron imaniwä, eruk, kehäromi Anututä imik täyak uterak epän u täŋpek.

Täŋpäkaŋ Jesu Kristo terak Anutu täŋo wäpi biŋam taŋi ahäŋ parän yäŋpäŋ imaka u ba u tänayäŋ täŋo u kudup säkgämän kaŋ täŋput. U imata, epmäget peŋyäŋek ba kehäromi pat iminŋkuko unitä tärek-täreki nämo api pat iminŋ yäpmäŋ ärowek. U Bureni.

Jesuta yäŋpäŋ ämatä iwan api täŋ taminеŋ

12 * Notnaye tägagämän, nadäkinikjin täŋkehärom takta komi kädäp ikek

* **4:1:** Rom 6:2,7 * **4:2:** 1Jo 2:16 * **4:3:** Efe 2:2-3 * **4:5:** Apos 10:42 * **4:6:** Rom 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7:** Rom 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8:** 1Pi 1:22; Jem 5:20 * **4:9:** Hib 13:2 * **4:10:** Rom 12:6-8 * **4:11:** 1Ko 10:31 * **4:12:** 1Pi 1:6-7

ahäŋ taminŋirä imaka kudupi yäŋkaŋ nämo kikŋutneŋ. 13 * Nämo, ŋode
nadäŋpäŋ oretoret kaŋ täŋput; Kristotä komi nadäŋkuko u täŋkentäŋpäŋ
bok nadäkamäŋ yäŋ kaŋ nadäwut. Ude tänayäŋ täŋo uwä Jesu täŋo
kehäromi ba peŋyäŋeki kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken bänep oretoret
inipärik kubä api nadäneŋ. 14 * Nadäkaŋ, Kristo wäpita yäŋpäŋ sära
täwerirä tägagämän yäŋ nadäŋpäŋ ŋode kaŋ nadäwut; Anutu täŋo Mu-
napik, peŋyäŋek ikek u nintä terak itak unita ude täŋ nimik täkaŋ yäŋ
nadäk täkot. 15 Upäŋkaŋ in kubätä kädet waki kubä ŋodewani täŋpäŋ
kowata komi nadäweko uwä nämo tägawek; Äma kumäŋ-kumäŋ urut, ba
kubota täktäk, ba täŋyäkŋatpäŋ äma täŋo epän täŋpäwak täktäk ba kudän
waki ätu täktäk. 16 * Täŋ, kubätä Kristo täŋo äma ude irirän komi iminayäŋ
täkaŋ unita mäyäk nämo nadäwek. Nämo, äma uwä bänepitä oretpäŋ
Kristo wäpi iŋitat yäŋ nadäŋpäŋ Anututa bänep täga nadäŋ imek. 17 * Unita
nadäkaŋ? Anututä man epäni täkta kadäni ahätak. Iniken äboriye ninken
jukun pewän ahätak ŋo. Täŋ, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput
peyak u täŋpäwä ämawebe mani biŋam täga nämo buramik täkaŋ unita jide
api pewän ahäŋ yämek? U komi pähap api yämek! 18 * Man unita man kubä
ŋode kudän täwani pätak;

Anututä äma siwoŋi inita biŋam yepmakta komi epän täk täyak u täŋpäwä,
äma Anutu mäde ut iminŋpäŋ momi täk täkaŋ unita kowata jide u api
ahäŋ yämek? *Snd 11:31*

19 * Unita Anututä äma kubä nadäŋ iminŋirän äma keri terak komi
nadäŋpäŋä Anututä watäni irekta gupi iniŋ kireŋpäŋ kädet täga pen
iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäŋo watä
ämani säkgämän.

5

Äbot täŋpanita täŋo watä ämata man

1 * Eruk, äbot täŋpani täŋo watä äma inta man kubä täwerayäŋ. Näk
imaka, watä äma in udewanigän, ba Kristotä komi nadäŋkuko u dapunatä
kaŋkut. Ba Kristotä peŋyäŋek ba wäpi biŋam ikek äbäŋpäŋ ämawebeniyeta
wäpi biŋam yämayäŋ täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Unita in epänjin
säkgämän täkta man kädet ŋode täwetat; 2 * Inä Anutu täŋo yawakiye
ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gaŋani terak, ämatä
epän u täkta peŋ täwerirä ude nämo täneŋ. Nämo, bänep nadäk-gärip
kubä terakgän täneŋ. Ba epän uterak moneŋ taŋi kaŋ yäpna yäŋ nämo
nadäneŋ. Nämo, bänepjin kädäp ijiwäpäŋ täna yäŋ gäripgän nadäŋpäŋ
täneŋ. 3 * Täŋkaŋ in wäpjin biŋam ikek ude itkaŋ ämawebe Anututä ketjin-
ken pewani u, ärowani itkamäŋ yäŋpäŋ komi epän nämo yämineŋ. Nämo,
kädet kuroŋ säkgämän kaŋ täŋpäŋ-yäwoŋärewut. 4 * Ude tänayäŋ täkaŋ
uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayäŋ täyak-
ken uken gwäki säkgämän, nämo wawani ba nämo paorani upäŋ api
yäpneŋ.

---

* **4:13:** Apos 5:41; Rom 8:17; 2Ti 2:12; Jem 1:2 * **4:14:** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16:** Apos 11:26; Plp 1:20 * **4:17:** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18:** Luk 23:31 * **4:19:** Sam 31:5 * **5:1:** Rom 8:17 * **5:2:** Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 * **5:3:** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7 * **5:4:** Hib 13:20; 1Ko 9:25

5 * Eruk äma gubaŋi, in ekänijiye täŋo man buraminŋpäŋ gämori-ken kaŋ kuŋarut. Täŋpäkaŋ in kuduptagän äpani ude itkaŋ äpani täŋo kudän ude kowata kowata täŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Man unita man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. *Snd 3:34*

6 * Unita injinken gärip peŋpäŋ Anutu Kehäromi u gämori-kengän kaŋ kuŋarut. Ude täŋpeŋ kuŋarirä ini kadäni pewani-ken api oraŋ tamek. 7 * Nadäkaŋ, Anututä inta nadäŋ tamikinik täk täyak unita bäräpi ahäŋ tamik täkaŋ u keri-kengän pek täkot.

8 * Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ dapun täŋpäŋ kuŋat täkot. U imata, Satan, intäŋo iwanjin u, aŋ ägwäri komigämän kubä udewani unitä äma yeŋpäŋ näŋpa yäŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋat täyak. 9 * Unita nadäkinikjin täŋ-täpäneŋpäŋ äma waki u yokut tärek-tärek täŋpäŋ kuŋat täkot. Nadäkaŋ? Äbot täŋpani notjiye komeni komeni ittäŋ kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ. 10 * Komi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututä ini tepmaŋpän tägawäpäŋ bänepjin api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ude täŋ taminŋirän kehäromigän api it yäpmäŋ kuneŋ. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mähemi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpäŋ wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäkta yäŋpäbä tepmaŋkuk. 11 Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmäŋ kuk täyon! U Bureni.

Yäŋtärek man ätu

12 Man kudän keräpi ŋo Silastä täŋkentäŋ naminŋpäŋ kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yäŋ nadätat. Täŋpäkaŋ man kudän täŋ tamitat ŋowä bänepjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋärekta täyat. Unita orakorak uterak yeŋkehärom taŋpäŋ kaŋ irut!

13 * E man kubä ŋode; Babilon* nanik äbot täŋpanitä oretoret man, man kudän ŋo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biŋam iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani. Täŋpäkaŋ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. 14 * Eruk, äbot täŋpani notjiyekät not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋpäkaŋ bänep pidäm, Kristo täŋo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

---

* **5:5:** Efe 5:21; Jem 4:6 * **5:6:** Mat 23:12; Jem 4:10 * **5:7:** Sam 55:22; Mat 6:25-30 * **5:8:** 1Te 5:6 * **5:9:** Efe 6:11-13; Jem 4:7 * **5:10:** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13:** 2Ti 4:11 * **5:13:** Babilonta yäyak uwä Rom yotpärareta yäyak käwep * **5:14:** 1Ko 16:20

2 Pita
Yäŋ-yäkŋarani äma täŋo man jopi yäpä-siwoŋ takta manbiŋam

1 Man ŋowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo
watä epän äma ba aposoro kubä. Täŋkaŋ ämawebe nadäkinik nintä
yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ udegän yäpmäŋ kuŋat täkaŋ inta yäŋpäŋ man ŋo
kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki keri-ken
nanik nimagurani Jesu Kristo unitäŋo täktäk siwoŋi terak yäpumäŋo u.
Nadäkiniknin u imaka jopi nämo, unita iyap takinik täk täkamäŋ. 2 *
Täŋpäkaŋ Anutu ba Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo manbiŋam daniŋpäŋ
yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä unitäŋo orakoraki ba bänep pidämtä inken tokŋek-
inik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk

3 * Jesu Anutu ude itkaŋ kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi
nimiŋ moreŋirän irit kehäromita biŋam itta, ba kudän Anututä ini gäripi
nadäk täyak u täŋpeŋ kuŋatta nadäk kädet ätuta wäyäkŋenaŋi nämo.
Ude kuŋatneta mebärini käbop nämo peŋkaŋ wäpi biŋam peŋyäŋek ikek
kwawak niwoŋäreŋkuk. Uterak, ba ninta yäŋpäŋ epän säkgämän kubä
täŋkuko uterak inita biŋam yäŋpäbä nipmaŋkuk. 4 Ude täŋkuko uwä imaka
säkgämän-inik, gwäki ärowani nimikta yäŋkehärom taŋkuko u nimiŋkuko
ubayäŋ. Täŋirän iron uterak kome täŋo nadäŋ gärip ba kaŋgärip waki
äma täŋo bänepi täŋpänwak täkaŋ u täga irepmitpäŋ bänep nadäk-nadäkjin
Anutu täŋo ude bumik äworek täyak.

5 Mebäri unitagän kudän siwoŋi mebäri mebäri yäpurärätpäŋ
yäpurärätpäŋ täŋpäŋ kuŋat täkot. Nadäkinikjin nikek itkaŋ kudän siwoŋi
pewä ahäwäpäŋ kaŋ kuŋarut. Täŋkaŋ kudän siwoŋi terak kuŋatpäŋ kudän
siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak unita yäŋpäŋ-nadäk täk täkot. 6 * Ude
täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watäni itkaŋ bäräpi gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ
kuŋat täkot. Ude täŋkaŋ Anututä iniken kudän siwoŋi u iŋitpäŋ ini
bumikgän kuŋat täkot. 7 Ude täŋpäŋ notjiye kowat nadäŋ imän täŋpäŋ
iron kädet bureni pewä ahäk täyon. 8 Kudän udewani koreŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋatneŋ. Yäpmäŋ kuŋarirä taŋi tokŋenayäŋ täkaŋ uwä eruk nadäk Jesu
Kristoken nanik yäpuŋo uwä jopi nämo api täŋpek. Nämo, u irit kuŋat-
kuŋatjinken bureni ahäŋ bumbum api täneŋ.

9 Täŋ, äma kubätä kudän siwoŋi udewani nämo yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko
uwä Anututä kädet ude kaŋ iwarut yäŋ niwet täyak u nämo nadäwän
tumbani yäŋ iwetne. U äma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik.
U momini biani ärutpak täwani unita guŋ täyak. 10 Eruk notnaye, in
äma udewani nämo äworeneŋ. Nämo, Anututä inita biŋam iwoyäŋpäŋ
tämagutkuko unita gwäk piminŋpäŋ iniken äbot itta epäni kehäromi täneŋ.
Ude tänayäŋ täŋo uyaku nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ täŋyabäk-
ken nämo api mäneŋ. 11 Kädet ude terak Anututä Ekäninin ba waki keri-
ken nanik nimagurani ämanin Jesu Kristo täŋo kaŋiwat yewani paot-paori
nämo u gänaŋ ärokta api taniŋ kirewek.

---

* **1:2:** Jud 2 * **1:3:** 1Pi 2:9 * **1:6:** Gal 5:22-23

Anutu täŋo man u bureni

12 * Notnaye, man u nadäkaŋ. Ba Anutu täŋo man buraminŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋat täkaŋ u bureni-inik yäŋ nadäŋpäŋ kehäromigän iŋit täkaŋ. Upäŋkaŋ
näk intä man u täŋguŋ takta gäripi nämo nadätat. Unita yäŋpäŋ kadäni
kadäni pen api täwet täŋpet. 13 * Ŋode kaŋ täŋpa yäŋ nadätat; Nämo
kumäŋkaŋ irayäŋ täyat ude bänep nadäk-nadäkjin äneŋi täŋpidäm takta
man u wari wari pen api täwet täŋpet. 14 * U imata, näkä kumäkta kadäni
keräp täyak yäŋ nadätat, Ekäninin Jesu Kristotä näwetkuko ude. 15 Unita
näk inken täwetpäŋ täwoŋärek epän kehäromi täŋpayäŋ. Ude täŋpayäŋ täro
uyaku kumäŋirawä man täwetpäŋ täwoŋärek täk täyat u juku piŋpäŋ api
yäpmäŋ kuŋatneŋ.

16 * In nadäkaŋ; Ekäninin Jesu Kristotä kehäromi nikek äbayäŋ täyak
unitäŋo manbiŋam uku täwetpäŋ täwoŋärek täŋ yäpmäŋ äbumäŋo uwä
äma täŋo kobap manpäŋ nämo täwetkumäŋ. Nämoinik, dapunintä Anutu
täŋo wäpi biŋam peŋyäŋek pähap ikek uterak ahäŋirän bureni kaŋkumäŋo
unita yäk täkamäŋ. 17 * Nin kaŋpäŋ nadäŋitna Anutu Nanintä oraŋ
imiŋpäŋ wäpi biŋam iniŋ oretkuk. Täŋkaŋ Anutu wäpi biŋam säkgämän-
inik, inipärik kubä iranitä Jesu ŋode iwerirän nadäŋkumäŋ; Ŋowä nanakna
bureni, näkŋaken bänepna gämäni-inik. Unita gäripi pähap nadäk täyat
yäŋ yäŋkuk. 18 Man kotäk uwä, pom kudupi uterak iritna kunum gänaŋ
naniktä äpäŋirän nadäŋkumäŋ.

19 Ude kaŋpäŋ nadäŋkumäŋo unita man profet bianitä yäŋahäwani unita
nadäkinik bureni täk täkamäŋ. Unita in imaka, manbiŋam u juku peŋpäŋ
nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä api tägawek. Profet täŋo man u topän täŋo
peŋyäŋektä bipmäŋ urani gänaŋ peŋyäŋek täyak ude. Topäntä ijiŋ yäpmäŋ
kuŋtäyon kome yäŋek täyak udegän man unitä bänepjin-ken peŋyäŋeŋ
tamiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon guk pähap wäpi abäyäŋektä kaŋ ahäŋ tamän.
20 Täŋpäkaŋ ŋodeta nadäkinik täŋput; Imaka kämi ahäkta yäwani profet
bianitä yäŋkuŋo u iniken nadäk terak nämo yäŋahäŋkuŋ. 21 * Nämo, profet
man biani kubä ämatä iniken nadäk terak kubä nämoinik ahäŋkuk. Nämo,
Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋirän Anututä man yämani u
yäŋahäŋkuŋ.

2

Yäŋ-yäkŋarani ämata man

1 * Bian profet jopi ätu Isrel ämawebe bämopi-ken itkuŋo udegän in
bämopjin-ken api ahäneŋ. Ahäŋkaŋ Anutu wäpi terak jop manman,
nadäkinik täŋpäwak man, u käbop käbop bämopjin-ken api yäŋahäŋtäŋ
kuneŋ. Ba ugän nämo, Ekäni ärowani suwaŋpäŋ yämagutkuko unita imaka,
mäde api ut imineŋ. Ude tänayäŋ täŋo unita Anututä bäräŋek-inik api
täŋpän waneŋ. 2 Täŋpäkaŋ äma mäyaptä unitäŋo kädet kuroŋ iwatpäŋ
kudän ämatä nämo tänaŋi u api täneŋ. Täŋirä äma nadäkinik nämo
täŋpanitä yabäŋpäŋ man bureni täŋo kädet unita yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat api
täneŋ. 3 * Täŋpäkaŋ äma jopman yäwani unitä moneŋta yabäŋgärip täŋkaŋ
Anutu wäpi terak kobap man mebäri mebäri yäŋ-täkŋarirä moneŋ api
yämineŋ. Ude tänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ yäpmäŋ daniwani ämatä manken

* **1:12:** Jud 5 * **1:13:** 2Pi 3:1 * **1:14:** 2Ko 5:1; Jon 21:18-19 * **1:16:** Mat 17:1-5 * **1:17:** Mat 17:5 * **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * **2:1:** Mat 24:11; Jud 4 * **2:3:** Rom 16:18; 1Te 2:5

yepmakta kadäni bian peŋ yämiŋkuko unita itsämäŋtak. Ba yäpmäŋ daniwani ämatä täŋpäwak täŋpayäŋ täko u täga nämo api irepmitneŋ.

4 * Unita imaka bian ahäwani täŋo manbiŋam ŋode täwera nadäwut;
Bian aŋero ätutä waki täŋirä Anututä nämo yabäŋ koreŋkuk. Nämo, u
geŋi waki, awaŋ bipmäŋ urani gänaŋ uken ureŋ täŋpän äpmoŋpäpäŋ
yen kehäromipäŋ pädät täŋpäŋ yepmaŋkuko kadäni pähapta itsämäŋkaŋ.
5 * Ba udegän äma biani biani Anututa mäde ut iminirä nämo yabäŋ
koreŋkuk. Nämo, yäŋirän umetä tokätpäŋ kudup däpuk. Täŋkaŋ Noa,
Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädet täŋo manbiŋam yäŋahäwani ukät iniken
tawaŋken nanik 7 ugänpäŋ täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yepmaŋkuk. 6 * Ba kubä
pen ŋode; Anututä Sodom Gomora ämawebe yabäwän wawäpäŋ yotpärare
yarä ukät ämawebe kudup kädäp pewän päŋku pat ijiwäpäŋ kädäkut
äworeŋpeŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkuko uwä ämawebe Anutu mäde ut imik täkaŋ
unitä kaŋpäŋ ŋode nadäkta; Nintä terak udegän api ahäŋ nimek. 7 *
Täŋ, äma kubä wäpi Lot, Sodom uken itkuko ugänpäŋ täŋkentäŋ iminkuk.
Lot, äma täga uwä ämawebetä kädet käbäŋi-inik u täŋirä yabäŋkaŋ nadäŋ
bäräp täŋkuk. 8 Ini uwä äma täga upäŋkaŋ kepma kubäkubä ämawebe täŋo
täktäki yäkyäki waki u yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ bänepi siwoŋi-ken ägekot pähap
nadäŋkuk, ärowani kudän täk täŋkuŋo unita.

9 * Eruk unita ŋode nadäwut; Ekänitä iniken kudupi ämawebeniye
täŋyabäk mebäri mebäri-ken nanik täga täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yämagut täyak.
Täŋ, ämawebe waki kädet iwatta gäripi nadäk täkaŋ u yabäŋ yäwat itak.
Yabäŋ yäwat ittäŋgän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kowata api
yämek. 10 * Bureni, äma kaŋgärip ba nadäŋ gärip waki täŋpäŋ kubokäret
kädet ämatä nämo tänaŋi täk täkaŋ u, ba Anutu täŋo man iwatpäŋ gämori-
ken kuŋatta bitnäk täkaŋ uwä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken täga
nämo api irepmitneŋ. Nämoinik!

Äma uwä äma jop manman yäwani bämopjin-ken itkaŋ u. U iniken gupi
yäpmäŋ äroŋpäŋ iniken gärip ugän iwat täkaŋ. Täŋkaŋ imaka wäpi biŋam
ikek kunum gänaŋ irani u yäŋärok yäwetta umun kubä nämo täk täkaŋ. 11 *
Nadäkaŋ, aŋero, äma udewani yärepmit moreŋpäŋ kehäromi nikek it täkaŋ
upäŋkaŋ Ekäni iŋamiken itkaŋ jop manman terak nämoinik yäniŋ wärät
täkaŋ. 12 * U kawut! Profet jopi uwä imaka nämo nadäwä tärek täkaŋ
unita man waki bumta yäk täkaŋ. U tom ägwäri bumik, nadäk-nadäki
nämo. Tom ude, iniken gup täŋo gärip ugän iwaräntäk täkaŋ. Tom ämatä
yabäŋpäŋ däpmäkta yäwani udegän äma uwä paotta biŋam täkta yäwani.
13 * Uwä äma ätuta komi yämik täkaŋ kowata komi udegän api yäpneŋ.
Imaka unita gäripi nadäk täkaŋ uwä käbop nämo peŋkaŋ kepma käroŋ
gäripini däpmäŋ tärekta kudän waki mebäri mebäri wari wari täk täkaŋ.
Ba inkät ketem bok täŋnak täkaŋ unitä äŋnak-äŋnakjin uwä täŋpewä imaka
käbäŋ täwani taräki ude äworek täkaŋ. Ude täŋpäŋ oretoret täk täkaŋ.

14 Täŋpäŋ ugän nämo. U webe yabäŋgärip taŋpäŋ yäwarän täktagän
nadäk täkaŋ. Momi täkta gäripi nadäk täkaŋ, u däpmäŋ tärenaŋi nämo.
Ude täŋkaŋ ämawebe nadäkiniki kehäromi nämo udewani täŋyäkŋat-pewä
momi täk täkaŋ. Täŋkaŋ äma ätuta nämo nadäk täkaŋ. Nämoinik, initagän
nadäkinik täŋpäŋ iniken gärip däpmäŋ tärektagän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.

---

* **2:4:** Jud 6 * **2:5:** Stt 6–8, 8:18; 2Pi 3:6 * **2:6:** Stt 19:24; Jud 7 * **2:7:** Stt 19:1-16 * **2:9:** 1Ko 10:13; Jud 6 * **2:10:** Jud 7-8,16 * **2:11:** Jud 9 * **2:12:** Jud 10 * **2:13:** Jud 12

Unita Anututä api däpmäŋ morewek. 15 * Kädet siwoŋita mäde ut iminŋpäŋ
täŋguŋguŋ täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Uwä Beo täŋo nanaki wäpi Balam unitäŋo
kädet kuroŋ iwat täkaŋ. Balam uwä moneŋta yäŋpäŋ kädet waki täkta
gäripi nadäŋkuk. 16 * Ude täŋtäŋ kuŋtäyon doŋki, man nämo yäk täkaŋ
upäŋkaŋ doŋki kubätä ämatä-yäŋ man iwetpäŋ Balam ŋode kaŋ-yäŋkuk;
Täŋguŋguŋ kädet täk täyan u kaŋ pe! yäk.
17 * Täŋpäkaŋ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba
gubam mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpän jopjop kuk täkaŋ udewani. U täŋkentäk
kubä täga nämo täneŋ. Unita äma udewanita Anututä yotpärare bipmäŋ
urani wakiinik kubä peŋ yämiŋkuko uken api itneŋ. 18 * U gup yäpmäŋ
ärokärok man bumta yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ äbot täŋpani guŋ äbot täŋo
täktäk kädet waki apigän pewanipäŋ täŋyäkŋat-pewä gup täŋo kaŋgärip
kädet mebäri mebäri äneŋi iwat täkaŋ. 19 * U bänep ärik-ärik man ŋode
yäwet täkaŋ; Nin niwarän tänayäŋ täŋo uyaku säkgämän-inik api itneŋ.
Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ iniwä säkgämän nämo it täkaŋ. Nämo, u imaka
täŋpäwak ikek unita watä epän täŋ imik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Imaka
kubätä intäjukun täŋ gameko uwä, gäk unitäŋo watä epän ämani jopi ude
iren.
20 * Unita äma udewanita ŋode yäwa nadäwut; Bian äma uwä waki
keri-ken nanik nimagurani Ekäninin Jesu Kristo unita nadäŋ imikinik
täŋirä Jesutä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ kome terak waki täktäk kädet kudup
yärepmit moreŋkuŋ. Yärepmit moreŋkuŋo upäŋkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ kädet
wakiken ririä unitä topmäŋpäŋ yepmäŋitkuk. Eruk äma udewani uwä
wakiken bian itkuŋo u irepmitpäŋ wakiinik-inik-ken itkaŋ. 21 * Unita
kowata wakiinik yäpmäkta biŋam. Pengän Jesu täŋo kädet siwoŋita nämo
nadäwä tumbuŋ yäwänäku täga bumik itkäneŋ. Upäŋkaŋ uwä kädet
siwoŋita nadäwä tumbuŋopäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ man kudupi yäwetpäŋ
yäwoŋärewani u mäde ut iminŋkuŋo unita kowata wakitä wakiinik api
yäpneŋ. 22 * Kädet u täŋkuŋo unita man kubä ŋode kudän täwani u bureni
täyak; Aŋtä aŋek aŋeŋpäŋ peŋkaŋ äneŋi nak täkaŋ. Ba kubä pen ŋode;
But kubä ume ärut iminŋpäŋ pewäkaŋ äneŋi kumaŋ päŋku okä näbä gänaŋ
dumäk täkaŋ.

3

Jesu bureni-inik api äbek

1 * Notnaye tägagämän, bänepjin-ken nadäk siwoŋi pewä ahäkta man
kudän intäjukun kudän täŋ taminŋkuro ukät kubä ŋo man bian nadäwani
u äneŋi yäŋkodak taŋpäŋ täwetat. 2 * Imaka kämi ahänayäŋ täkaŋ profet
kudupi bianitä yäwani unita äneŋi juku piwut yäŋpäŋ täwetat. Ba juku-
man waki keri-ken nimagurani Ekäninintä aposoro meni-ken yäŋahäŋ
taminŋkuko unita guŋ täneŋ yäŋpäŋ man ŋo täwetat. 3-4 * * Täŋpäkaŋ
imaka taŋi intä nadänaŋi u ŋode; Tärektärek kadäni keräp taŋirän ämatä
iniken gärip iwatpäŋ sära man ŋode api yäneŋ; Äbäkta yäŋkuko u bureni
de? Äbek oratä irä wawäpäŋ kumbuŋ-ken unitä päbä apiŋo itkamäŋ-ken
imaka imaka kunum kenta kome ahäŋpäŋ ririän itkuŋo udegän itkaŋ

* **2:15:** Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Nam 22:28-35 * **2:17:** Jud 12-13 * **2:18:** Jud 16 * **2:19:** Jon 8:34 * **2:20:** Mat 12:45 * **2:21:** Luk 12:47-48 * **2:22:** Snd 26:11 * **3:1:** 2Pi 1:13 * **3:2:** Jud 17 * **3:3-4:** 1Ti 4:1; Jud 18 * **3:3-4:** Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48

ŋo yäk. Nämo api äbek! yäŋ api yäneŋ. 5 * Ude yäk täkaŋ uwä imaka
bian ahäŋkuŋo unita guŋ taŋpäŋ ukeŋode yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ bian
imaka inidegän nämo itkuŋ. Anutu täŋo meni jinom terak kunum kenta
kome ahäŋkumän. Täŋkaŋ Anututä yäŋpewän kometä ume gänaŋ nanik
kwawak abäŋpäŋ ume bämopi-ken itkuk. 6 * Täŋkukopäŋ mäden Anututä
ini äneŋi yäŋirän ume tokŋeŋpäŋ kome biani u kudup peŋ awähutkuk.
7 Eruk apiŋo kunum kenta kome udegän Anututä yäŋirän itkamän. U jop
nämo itkamän, u kädäptä ijiŋ paotta biŋam itkamän. Yäpmäŋ danik-danik
kadäni-ken kunum kenta kome-kät ämawebe Anututa mäde ut imik täkaŋ
u kudup api paot moreneŋ.

8 * Unita notnaye tägagämän, imaka ŋodeta nämo guŋ täneŋ; Ekänitä
kadäni nämo danik täyak. Unitäŋo nadäk-nadäkken kepma kubä uwä
obaŋ 1,000 ude bumik. Täŋpäkaŋ obaŋ 1,000 uwä kepma kubä ude.
9 * Kadäni nämo danik täyak unita ŋode yänaŋi nämo; Api äbek yäŋ
yäŋkukopäŋ bäräŋeŋ nämo äbätak. Eruk bäräŋeŋ nämo äbätak uwä mebäri
ŋodeta; Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biŋam täkta gäripi
nämo nadätak. Kuduptagän bänepi äyäŋutpäŋ näkken äbut yäŋpäŋ nadäŋ
taminkaŋ kwikinik itsämäŋtak.

10 * Upäŋkaŋ Ekäni täŋo Kadäni u, iwantä äbäk täkaŋ ude, pit kubägän
api ahäwek. Täŋirän kunum mämä yäŋäwat pit kubägän api paorek.
Ba imaka imakani u gänaŋ itkaŋ u kädäptä api ijiŋ morewek. Täŋkaŋ
kome ini ba imaka imakani u terak itkaŋ u kudup udegän api paotneŋ.
11 Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneŋo unita in irit kuŋat-
kuŋat kädet jidewani upäŋ iwatneŋ? Uwä ŋode; Inäwä irit kuŋat-kuŋatjin
kudup Anututa imiŋ moreŋpäŋ kädet siwoŋi, Anututä iniken ugänpäŋ
iwat täkot. 12 * Kädet ude kuŋatkaŋ Anutu täŋo kadäni pähaptä bäräŋeŋ
ahäwän yäŋkaŋ dapun käroŋ täŋpäŋ itsämäŋkot. Nadäkaŋ, kadäni ugän
kunum api ijiŋ paorek ba imaka imaka kunum terak itkaŋ u kudup api
mutneŋ. 13 * Upäŋkaŋ ninäwä imaka Anututä nimikta yäŋkehäromtak
man yäŋkuko unita itsämäŋkamäŋ. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit
kuŋat-kuŋat kädet siwoŋitä tokŋeŋ pärekta yäwani u.

Ket nadäŋpäŋ Ekänita itsämäŋkäna

14 Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämäŋit itsämäŋit Anutu iŋamiken
momi nämo, siwoŋi kuŋatta gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anutu-
kät bänep kubägän itpäŋ kuŋatta epäni täk täkot. 15 * Unita ket nadäwut;
Anututä ämawebe bänepi äyäŋutpäŋ inita biŋam täkta unita yäŋpäŋ
itsämäŋtak. Man u kudupi nämo. Anututä notninpak Polta man kädet u
iminjirän yäŋpäŋ kudän täŋpäŋ taminkuko u udegän. 16 Poltä manbiŋam
kubäkubä kudän täk täyak uwä man u nikekgän. Bureni, Pol täŋo man-
biŋam ätu mebäri nadäna tumäkta pipiri täk täkamäŋ. Unita äma ätu bänep
nadäk-nadäk kubägän nämo iŋirani, ba Anutu täŋo man burenita nämo
nadäwä tumbanitä Pol täŋo man ätu yäpmäŋ äyäŋutpäŋ goret yäŋahäk
täkaŋ, ba Anutu täŋo man ätuta täk täkaŋ udegän. Ude täk täkaŋ uwä
paotta biŋam.

---

* **3:5:** Stt 1:6-9 * **3:6:** Stt 7:11-21; 2Pi 2:5 * **3:8:** Sam 90:4 * **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4
* **3:10:** 1Te 5:2; Mat 24:29,35 * **3:12:** Ais 34:4 * **3:13:** Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27
* **3:15:** Rom 2:4; 2Pi 3:9

17 * Upäŋkaŋ notnaye, kudän udewani kämi api ahäwek yäŋ uku
nadäk täkaŋ unita injinta ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot. Täŋyäkŋarani äma,
Anutu täŋo man täŋpäwawani unitä täŋ-täkŋarani täŋpäŋ man jopi täwerirä
nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäŋ säkgämän itkaŋ u irepmitpäŋ
wakiken äpmoneŋta! 18 * Täŋpäkaŋ Jesu Kristo u Ekäninin ba waki keri-
ken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäŋo mebäri, ba
iniken täktäkita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ kehäromigän kaŋ
irut. Täŋpäkaŋ wäp biŋam ärowani, peŋyäŋek ikek ba iniŋoret man kudup
Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it yäpmäŋ kuk täyon. U bureni!

* **3:17:** Mak 13:5,33; 1Ko 10:12 * **3:18:** Jud 25

1 Jon
Bänep iron **kä**det **kowata kowata täŋpeŋ kuŋ**atta **manbiŋ**am

Manbiŋam Irit ikek u kwawak ahäŋkuk

1 * Manbiŋam, irit kehäromi nikek unitäŋo mebärini yäŋahäk täkamäŋ. Manbiŋam u imaka u ba u nämo ahäŋirä itkuk. Manbiŋam unitä man yäŋirän nadäŋkumäŋ. U kuŋarirän dapunintä kaŋkumäŋ. Ba ketnintä imaka, iŋitpäŋ-nadäŋkumäŋ. 2 * Irit kehäromi täŋo mähemi u kwawak ahäŋirän kaŋkumäŋo u yäŋahäk täkamäŋ. U Anutu Nankät itkumänopäŋ ahäŋ nimiŋkuko unitäŋo mani biŋam täwet täkamäŋ. 3 Täŋpäkaŋ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamäŋ unita in nin yäpurärätkaŋ bok udegän kaŋ itna yäŋpäŋ mani biŋam täwet täkamäŋ. Imaka dapunintä kaŋkumäŋ ba jukunintä nadäŋkumäŋo upäŋ yäŋahäŋpäŋ täwet täkamäŋ. 4 * Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokŋek-inik pat nimitak u inken udegän tokŋek-inik pat tamiton yäŋpäŋ mani biŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamikamäŋ.

Peŋyäŋek-kengän kuŋat täkäna

5 * Jesutä manbiŋam yäŋahäŋirän nadäŋkumäŋo u täwet ahäkamäŋ. Uwä ŋode; Anutu uwä peŋyäŋek. Uken bipmäŋ urani kubä nämoinik itak. 6 * Unita nin Anutu-kät bänep kubägän täŋpeŋ kuŋat täkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ bipmäŋ urani gänaŋ pen kuŋatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täŋkaŋ kädet bureni nämo iwatne. 7 * Täŋpäkaŋ Anutu u peŋyäŋek unita nin peŋyäŋek-ken kuŋatpäŋä, äbot täŋpani notniyekät nin bämopnin-ken bänep kubägän irit ahäŋpäŋ pat täyak. Ude kuŋaritna Anutu nanaki Jesu, unitäŋo nägäritä mominin kudup ärut-paktaŋ nimik täyak.

8 * Täŋpäkaŋ äma kubätä momi nämo täk täyat yäŋ yäweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bänepi jop yäŋ-ikŋarek. 9 Upäŋkaŋ mominin Anutu iŋamiken yäŋahänawä Anututä iniken yäŋkehäromtak mani u iwatpäŋ kädet siwoŋi ŋode täŋ nimek; U mominin peŋ nimiŋpäŋ momi täŋo garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktaŋ nimek. 10 Täŋpäkaŋ nin momi nämo täŋpani yäŋ yäŋpäŋä Anutu u jopman yäwani yäŋ yäne. Ba Anutu täŋo man siwoŋi nin bänepnin-ken nämoinik irek.

2

1 * Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneŋta manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Täŋ, in momi täŋpäŋä ŋode nadäneŋ; Äma kubä Anutu iŋamiken nin gärak it täyak. Uwä äma siwoŋi-inik, Jesu Kristo. 2 * Täŋpäŋ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peŋ nimik täyak. Täŋpäkaŋ nintäŋogän nämo, Jesu u komen äma kuduptagän täŋo momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadäŋpäŋä jide kuŋaren?

---

* **1:1:** Jon 1:1-2,4; 1Jo 2:13-14 * **1:2:** Jon 1:14 * **1:4:** Jon 16:24 * **1:5:** 1Ti 6:16; Jem 1:17 * **1:6:** 1Jo 2:4 * **1:7:** Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8:** Sam 32:5; Snd 28:13 * **2:1:** Hib 7:25, 9:24 * **2:2:** Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20; 1Jo 4:10,14

3 Nin Anutu täŋo baga man nadäŋpäŋ buraminero uwä, eruk nininta
ŋode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamäŋ yäŋ täga nadäne. 4 *
Täŋpäkaŋ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yäŋ yäŋkaŋ unitäŋo man kädet
siwoŋi nämo iwareko uwä man bureni bänepi-ken nämo parirän jopman
yäwek. 5-6 Täŋ, äma ehutpäŋ Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat täkaŋ unita
ŋode täga yäne; Äma u Anututa gäripi bureni-inik nadäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ
äma kubätä näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ yäweko uwä Kristotä kädet
täga u ba u täk täŋkuko udegän täŋpek. Unita nin udegän täŋpäŋä nin
kubäkubätä ŋode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ
nadäne.
7 * Nanaknaye, man kädet kodakipäŋ nämo täwetat. Nämoinik, uwä
biŋam bian nadäŋkuŋo u ba baga man pengän nadäŋkuŋo upäŋ täwetat.
8 * Bureni, man kädet u biani upäŋkaŋ kodaki. Unitäŋo bureni
Jesu täŋo irit kuŋat-kuŋariken kwawak ahäŋirän kaŋkuŋ ba in täŋo irit
kuŋat-kuŋatjinken udegän unitäŋo bureni kwawak ahätak. Bureni-inik,
peŋyäŋek burenitä äbäŋpäŋ bipmäŋ urani iwat kirewayäŋ täyak.
9 * Täŋpäkaŋ äma kubätä Näk peŋyäŋek gänaŋ kuŋat täyat yäŋ yäŋkaŋ
noripak kubäta kokwawak nadäŋpäŋ kuŋat täyak u bipmäŋ urani-ken
pen itak. 10 * Täŋ, äma noriye nadäŋ yämikinik täŋpäŋ bänep iron kädet
iwat täkaŋ uwä Anutu täŋo peŋyäŋek gänaŋ kuŋat täkaŋ. Ude kuŋarirä
imaka kubätä täŋpewän goret kubä täga nämo täneŋ. 11 * Täŋpäkaŋ äma
noriyeta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä bipmäŋ urani gänaŋ
itkaŋ. Äma udewani uwä bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ dapuri itpipiŋpewän
kädet upäŋ kuyat yäŋ nämo nadäwän tumäk täkaŋ.

12 * Unita nanaknaye, Kristo täŋo kumäk-kumäki terak Anututä momijin
peŋ tamiŋkuko unita man kudän ŋo täŋ tamitat.
13 * Täŋpäŋ nanaye, in äma bian yäput peŋpäŋ itkukotä itak u nadäŋ
imikinik täk täkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.
Ba ämawebe gubaŋnaye, in Äma Wakikät ämik täŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ
äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Täŋpäŋ nanaknaye, in Nanta nadäkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.
14 Ba nanaye, in äma bian yäput peŋpäŋ itkukotä itak unita nadäkinik täk
täkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.
E, ämawebe gubaŋnaye, in Anutu täŋo man bänepjin-ken itinik täyak unita
kehäromijin nikek itkaŋ. Kehäromijin nikektä Satan täŋo kehäromini
yäpmäŋ äpuŋo unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Nin kome täŋo gäripŋ nämo iwatne

15 * In imaka imakata komen ämawebetä gäripi nadäk täkaŋ udegän
nämo nadäneŋ. Ba gäripjin kome täŋo tuŋum mebäri mebäri uterakgän
nämo peneŋ. Täŋkaŋ äma kubätä kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba tuŋum
unita gäripi nadäŋpeŋ kuŋareko uwä äma unita ŋode nadäne; U Anututa
gäripi nämo nadäk täyak. 16 * Täŋpäkaŋ kome täŋo tuŋum uwä ŋode; Bänep

* **2:4:** 1Jo 1:6,8 * **2:7:** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8:** Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 * **2:9:** 1Jo 3:10,15; 1Jo 4:20 * **2:10:** Jon 11:9; Rom 14:13 * **2:11:** Jon 11:10, 12:35 * **2:12:** 1Ko 6:11 * **2:13:** 1Jo 1:1 * **2:15:** Rom 8:7 * **2:16:** Rom 13:14; Jem 4:16; 1Pi 2:11

biani täŋo nadäŋ gärip, yabäŋgärip ba nininta nadäna ärowani täktäk.
Imaka kuduptagän u kome täŋo biŋam, Anutu Nanken nanik nämo. 17 *
In nadäkaŋ? Kome ini ba kome täŋo tuŋum u kudup paot-inik api täneŋ.
Upäŋkaŋ ämawebe Anutu täŋo gärip iwat täkaŋ uwä kadäni käroŋi, täräk-
täreki nämo, pen api it yäpmäŋ äroneŋ.

Kristo täŋo iwan mäde ut yämine

18 * Nanaknaye, kadäni pähap keräp täyak! Kadäni u keräp taŋirän
Kristo täŋo Iwan pähap api ahäwek yäŋ nadäŋkuŋ. Eruk, mäyap ahäŋkuŋo
itkaŋ unita kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkamäŋ. 19 * Täŋpäkaŋ iwan
uwä äbot täŋpani nin bämopnin-ken itkuŋopäŋ nibä kätäŋpeŋ kuŋkuŋ.
Nibä kätäŋpeŋ kuŋkuŋo unita ŋode nadäkamäŋ; Uwä ninkät nanik nämo.
Ninkät nanik bureni-inik täŋpän yäwänäku, äma uwä ninkät pen itkäne.
Upäŋkaŋ kuŋkuŋo unita ŋode niwoŋärek täkaŋ; U ninkät nanik nämo.

20 * Täŋpäkaŋ iron, Kudupi Ämatä taminkuko u inken itak unita in
kudup man bureni nadäk täkaŋ. 21 Manbiŋam ŋowä man bureni täŋo
mebäri täwetpäŋ täwoŋärekta nämo kudän täŋ tamitat. Nämo, in man
bureni nadäwä tärewäpäŋ man burenitä jopman nämo pewän ahäk täkaŋ
yäŋ nadäk täkaŋ. 22 * Eruk, jop manman yäwani u netä? Jop manman
yäwani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Jesu u äma Anututä bian iwoyäŋkuko
wäpi Kristo u nämo yäŋ yäk täkaŋ. Äma man ude yäwani uwä Anutu ba
Jesu Kristota mäde ut yämik täkaŋ. U Kristo täŋo iwan ubayäŋ. 23 *Bureni-
inik! Äma Nanakita mäde ut imik täkaŋ uwä Nani Anututa udegän täk
täkaŋ. Täŋ, äma Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä Nani Anututa udegän
nadäk täkaŋ.

24 Unita man bian nadäŋkuŋo u pen iyap taŋpäŋ iŋit täkot. In man
bian nadäŋkuŋo ugän iwaräwä kadäni kadäni Anutu Nanak ba Nan
inkät kentäŋpäŋ api kuŋatneŋ. 25 * Täŋpäkaŋ Kristotä imaka nimikta
yäŋkehäromtak man yäŋkuko uwä ŋode; Irit kehäromi api tamet yäŋ yäŋkuk.

26 Notnaye, äma ätutä in bänep nadäk-nadäkjin putärekta jopman täwet
täkaŋ unita manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. 27 * Ude täŋ tamik
täkaŋ upäŋkaŋ Kristotä in Munapikpäŋ piŋ tabatkuk. Piŋ tabatkuko uwä
inken pen irirän in nadäk-nadäk tägata nämo wäyäkŋek täkaŋ. Nämo,
Munapiktä ini imaka kudup täwetpäŋ täwoŋärek täyak. Täŋpäŋ man
täwetpäŋ täwoŋärek täyak uwä jopi kubä nämo, burenigän. Unita Mu-
napiktä täwetpäŋ täwoŋärek täyak udegän in Kristo-kät kentäŋpäŋ kuŋat
täkot.

Anutu täŋo nanakiye bureni

28 * Unita nanaknaye, äneŋi täwera nadäwut; In Kristo-kät kentäŋpäŋ
kuŋat täkot. Udegän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän Kristo kwawak ahäwayäŋ
täyak-ken uken nin umun nämo api täne. Nämoinik, nin iŋamiken mäyäk ba
nadäwätäk kubä nämo api täne. 29 * Täŋpäkaŋ in ŋode nadäk täkaŋ; Kristo
u siwoŋi-inik. Ude nadäk täkaŋ unita ŋode imaka nadäk täkaŋ; Ämawebe
mani buramiŋpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmaŋpani.

---

* **2:17:** Mat 7:21; 1Ko 7:31 * **2:18:** 1Pi 4:7; Mat 24:5,24; 2Jo 7 * **2:19:** Apos 20:30; 1Ko 11:19 * **2:20:** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22:** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23:** Jon 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25:** Jon 3:15, 6:40 * **2:27:** Jon 16:13 * **2:28:** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29:** 1Jo 3:7,10

3

1 * Wisiknin! Nantä ninta nadäŋ nimiŋkuko u inide kubä! U nadäŋ nimikinik täŋpäŋ wäpnin Nanaknaye yäŋ niwerani. Bureni-inik, nin unitäŋo nanakiye-inik itkamäŋ. Upäŋkaŋ komen ämatä Anututa nämo nadäk täkaŋ unita ninta udegän nämo nadäwä tärek täkaŋ. 2 * Notnaye, nin apiŋo Anutu täŋo ironŋiniye bureni itkamäŋ upäŋkaŋ kämiwä jide api äworeŋpäŋ itne yäŋ ket nämo nadäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Kristotä kwawak ahäwayäŋ täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu u jidewanipäŋ kwawakinik api kaŋpäŋ nadäne. 3 Täŋpäŋ ämawebe Kristota itsämäk täkaŋ uwä, kädet wakiwaki täŋo garok mäde ut iminŋpäŋ pakigän kuŋat täkaŋ, Kristotä paki, kuräki-inik it täyak ude.

4 Ämawebe momi täk täkaŋ uwä, Anututa ärowani täŋ imik täkaŋ. Bureni, momi täktäktä Anutu täŋo baga man irepmit täyak. Ba ŋode imaka nadäk täkaŋ; Kristo u mominin ärut täŋpä kukta äpuk. 5 * Täŋpäkaŋ Kristo ini, momi kubä nämo. 6 * Unita ämawebe Kristo-kät kentäŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä momi täŋo kädet gwäk piminŋpäŋ nämo iwat täkaŋ. Äma kubätä gwäk piminŋpäŋ momi täkgän täkgän täŋpayäŋ täko unita ŋode yäne; U Kristo nämo kak täyak ba unita nämo nadäk täyak yäŋ nadäne.

7 * Unita nanaknaye, äma kubätä yäŋ-täkŋatpäŋ kädet goret kubä terak tämagureko unita watä ket itneŋ. Kristo u siwoŋi-inik, unita Kristo ude kaŋ itnayäŋ nadäŋpäŋä kädet siwoŋigän iwatneŋ. 8 * Täŋpäkaŋ yäput peŋpäŋ äma waki Satantä momi täŋkukotä pen täŋ yäpmäŋ äbätak. Unita äma gwäk piminŋpäŋ momi täk täkaŋ uwä Satan täŋo nägät moräk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo nanaki u mebäri ŋodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peŋ awähutta äpuk.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anututä iniken mebäri äma udewani bänepi-ken pewän ahäŋirän Anutu täŋo nanakiye bureni ahäŋkuŋo unita momi kädet täga nämo iwatneŋ. 10 Unita äma netätä Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkaŋ ba netätä Satan täŋo nanakiye ude itkaŋ yäŋ nadäna yäŋpäŋ ŋode yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Äma kädet siwoŋi nämo iwat täkaŋ uwä Anututa biŋam nämo. Ba äma äbot täŋpani ätuta iron kädet nämo täŋ yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye nämo.

Iron kädet bureni täŋo man

11 * Manbiŋam bian-inik nadäŋkuŋo uwä ŋode; Nin iron kowata kowata täne. 12 * Ude täŋkaŋ Ken täŋo kädet nämo iwatne. Ken uwä äma wakita biŋam itpäŋ iniken noripaki-inik kumäŋ-kumäŋ utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ŋode; Ken u täktäki waki. Täŋpäkaŋ noripaki täŋo täktäki uwä siwoŋi.

13 * Unita notnaye, komen ämatä iwan täŋ taminŋirä nadäwätäk täŋpäŋ nämo kikŋutneŋ. Imata, u iron kädet nämo iwat täkaŋ unita. 14 * Upäŋkaŋ nin äbot täŋpani notniye nadäŋ yämikinik täk täkamäŋ unita bureni ŋode nadäk täkamäŋ; Nin kumäŋ-kumäŋ kädet irepmitpäŋ iritta biŋam täkamäŋ.

---

* **3:1:** Jon 1:12-13; Jon 16:3 * **3:2:** 2Ko 3:18; Plp 3:21 * **3:5:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * **3:6:** Rom 6:1-2,14; 1Jo 3:9 * **3:7:** 1Jo 2:29 * **3:8:** Jon 8:44 * **3:9:** 1Jo 5:18 * **3:11:** Jon 13:34 * **3:12:** Stt 4:8 * **3:13:** Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 * **3:14:** Jon 5:24; 1Jo 2:11; Mat 5:21-22

Täŋpäkaŋ äma iron kädet nämo iwat täkaŋ uwä kumäkta biŋam pen itkaŋ.
15 * Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä
Anutu iŋamiken äma kumäŋ-kumäŋ däpani ude it täkaŋ. Täŋpäŋ äma
udewanita ŋode nadäkamäŋ; Äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ uwä irit
kehäromita biŋam nämo.
16 * Iron kädet bureni uwä ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Kristotä ninta
yäŋpäŋ komi nadäkta nadäwätäk nämo täŋpäŋ iniken gupi iniŋ kireŋkuk.
Ude täŋ nimiŋkuko unita nin udegän äbot täŋpani notniyeta yäŋpäŋ
gupnin iniŋ kirekta nämo bitnäne. 17 * Unita äma tuŋum ikektä äbot
täŋpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkŋeŋirän kaŋkaŋ butewaki
nadäŋpäŋ nämo täŋkentäŋ imeko uwä jide täŋpäŋ bänep iron Anutu-ken
nanik bänepna-ken itak yäŋ nadäwek? 18 * Unita nanaknaye, nin notniyeta
nadäkinik täkamäŋ yäŋ menin-tägän jop nämo yäne. Nämoinik, nin bureni-
inik nadäŋ yämiŋpäŋ iron bureni u kwawak pena ahäneŋ.
19 Ude täŋkaŋ nininta ŋode täga nadäne; Nin man bureni-iniktä bäyaŋ
nipmaŋpani yäŋ nadäne. Ude nadäŋkaŋ Anutu iŋamiken täŋumun-umun
terak nämo kuŋatne. Nämoinik, bänepnintä bätakigän itpäŋ Anutu iŋamiken
säkgämän kuŋatne. 20 Unita bänepnin kubäkubätä Anutu iŋamiken goret
täyan yäŋ niweräwä ŋode nadäne; Anutu imaka kudup nadäwän tärewani
unitä bänepnin täŋo nadäk-nadäk nadäwän tärek täkaŋ.
21 * Täŋpäkaŋ bänepnin kubäkubätä goret täyan yäŋ nämo niweräwä
Anutu iŋamiken nadäwätäk ikek nämo, täga kuŋatne. 22 * Ude täŋkaŋ
mani buramiŋpäŋ gäripini iwat täkamäŋ unita imaka kubäta yäŋapiŋitna
nadäŋ nimik täyak. 23 * Täŋpäŋ man miŋi niwet täyak uwä ŋode; Nanaki
Jesu Kristo unita nadäŋ imikinik täŋpäŋ iron kowata kowata täneŋ, peŋ
niwetkuko udegän. 24 * Täŋpäkaŋ ämawebe mani buramik täkaŋ uwä
Anutu-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ nin udegän
täŋitna Munapik Anututä peŋ nimiŋkuko unitä ŋode niwoŋärek täyak;
Anutu ninkät kentäŋpäŋ itkamäŋ.

4

Profet jopi-jopita watä ket itneŋ

1 * Notnaye, äma ätutä Anutu wäpi terak man u ba u yäŋahäŋpäŋ
täwet täkaŋ u bäräŋeŋ bureni yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik, man u
Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yäŋ nadäkta ket yäŋpäŋ-nadäneŋ.
Nadäkaŋ? Apiŋo, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekaŋ.
Unita man bureni ba man jopi niwetkaŋ yäŋ ket nadäna yäŋpäŋä ŋode
nadäneŋ; 2 * Äma ätutä man bureni ŋode yäk täkaŋ; Jesu Kristo, Anututä
ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta bian iwoyäŋkuko u äma äworeŋpäŋ kome
terak kuŋatkuk. Eruk, äma man ude yäŋahäk täkaŋ uwä Anutu-ken nanik,
Anutu täŋo Munapik ikek yäŋ nadäneŋ. 3 * Täŋ, äma Jesuta ude nämo yäk
täkaŋ uwä Anutu-ken nanik nämo, Munapik bureni ikek nämo. Nämoinik,
äma udewanitä man yäŋahäk täkaŋ uwä Kristo täŋo Iwan unitäŋo nadäk-
nadäki ugänpäŋ yäŋahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ Kristo täŋo Iwan u api ahäneŋ
yäŋ mani biŋam bian nadäŋkuŋo uwä kome terak ŋo uku ahäŋkuŋo itkaŋ.

* **3:15:** Rev 21:8 * **3:16:** Jon 13:1; Gal 1:4; 1Te 2:8 * **3:17:** Lo 15:7 * **3:18:** Jem 2:15-16
* **3:21:** Hib 4:16 * **3:22:** Mat 21:22 * **3:23:** Jon 6:29, 13:34 * **3:24:** Rom 8:9; 1Jo 4:13
* **4:1:** Mat 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * **4:2:** 1Ko 12:3 * **4:3:** 1Jo 2:18; 2Jo 7

4 * Nanaknaye, in Anututa binam täŋpäŋ bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ
profet jopi-jopi u nämo nadäŋ yämiŋpäŋ yärepmitpäŋ itkaŋ. Imata, Mu-
napik inken itak unitäŋo kehärominitä komen äma täŋo mähemi, äma waki
unitäŋo kehäromini irepmitak. 5 * Täŋpäkaŋ profet jopi-jopi uwä kometa
binam unita mani uwä kome terakta binamgän. Mebäri unita komen
ämatä juku peŋpäŋ mani nadäk täkaŋ. 6 * Upäŋkaŋ ninäwä Anutu-ken
nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkaŋ uwä mannin nadäŋ
nimik täkaŋ. Täŋ, äma Anututa binam nämo itkaŋ uwä mannin nämo
nadäŋ nimik täkaŋ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkaŋ unitäŋo
bänep nadäk-nadäki täga yäpmäŋ danine. Äma udewanitä nintäŋo man
nadäŋ niminenŋo uwä man bureni yäŋahäwani yäŋ nadäne. Täŋ, nintäŋo
man nämo nadäŋ niminenŋo uwä man jop manman yäwani yäŋ nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

7 * Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot
täŋpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täŋpeŋ kuŋatneŋ. Ämawebe
bänep iron kädet bureni iwat täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmaŋpani ba
Anutu täŋo mebäri nadäkaŋ. 8 * Anutu ini bänep iron mähemi unita
ŋode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkaŋ.
9 * Täŋpäkaŋ Anututä bänep ironi kwawak niwoŋäreŋkuko uwä ŋode;
Nanaki Jesu uterak irit kehäromita binam täŋput yäŋ nadäŋpäŋ Nanaki
tepi kubägän kome terak ŋo tewän äpuk. 10 * Bureni-inik, bänep iron
täŋo mebäri-inik uwä ŋode; Nintäjukun Anututa nadäŋ imikinik nämo
täŋkumäŋ. Nämo! Anututä jukun ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ mominin
ärut täŋpän kukta nadäŋpäŋ Nanaki iniŋ kireŋkuk.

11 * Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täŋ niminkuko unita
äbot täŋpani notniyeta udegän nadäŋ yämikinik täne. 12 * Nadäkaŋ? Äma
kubätä Anutu nämoinik kaŋkuko upäŋkaŋ nin notniye kowat nadäŋ imän
täk täkamäŋ unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ninkät itkamäŋ, ba
Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

13 * Anututä iniken Munapiki niminkuko uterak bureni ŋode
nadäkamäŋ; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it täkamäŋ. 14 *
Täŋpäkaŋ Nanintä komen ämawebe yäpätägakta Nanaki iniŋ kireŋkuko u
kaŋkumäŋ. Kaŋkumäŋo unita mani binam u yäŋahäk täkamäŋ. 15 * Unita
ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäŋ nadäŋpäŋ yäŋahäk
täkaŋ unita ŋode nadäk täkamäŋ; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u
udegän Anutu-kät it täkaŋ. 16 * Täŋpäkaŋ Anututä ninta nadäŋ nimikinik
täk täyak u bureni-inik yäŋ nadäŋpäŋ bänepnin täŋ-kehäromtak täkamäŋ.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täŋo mähemi. Unita ämawebe
bänep iron kädet bureni u iwat täkaŋ uwä Anutu-kät it täkamäŋ yäŋ
nadäneŋ. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yäŋ nadäneŋ. 17 * Nadäkaŋ?
Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u injit-inik
täŋpäŋä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu inamiken
nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebäri ŋodeta; Kome terak ŋoken
Jesu täŋo kädet kuroŋ iwat täkamäŋ unita. 18 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo

---

* **4:4:** Mat 12:29; 1Jo 5:4-5 * **4:5:** Jon 15:19 * **4:6:** Jon 8:47 * **4:7:** 1Jo 2:29 * **4:8:** 1Jo 4:16 * **4:9:** Jon 3:16 * **4:10:** Rom 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11:** Mat 18:33 * **4:12:** Jon 1:18; 1Jo 2:5-6 * **4:13:** 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * **4:14:** Jon 3:17 * **4:15:** 1Jo 5:5 * **4:16:** 1Jo 4:8 * **4:17:** 1Jo 2:28

bänep iron kädet toknɇŋpäŋ pat täyak-ken umun kubä nämo itak. Imata, bänep iron kädet säkgämän unitä umun iwat kirek täyak. Upäŋkaŋ umun täŋo mebäri uwä ŋode; Kowata waki käwep api kaŋ-ahäwet yäŋ nadäk täkaŋ unitä täŋpewän umun pähap nadäk täkaŋ. Unita ŋode nadäkamäŋ; Äma umun ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo bänep iron kädet bänepi-ken pat imikinik nämo täyak. Nämoinik!

19 Täŋpäkaŋ iron kädet iwat täkamäŋ u mebäri ŋodeta iwat täkamäŋ; Anututä jukun nadäŋ nimikinik täŋkuko unita. 20 Unita äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätat yäŋ nadäŋkaŋ noriyeta kokwawak nadäŋpäŋ kuŋat täyak uwä jopman yäwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämo nadäŋkaŋ jide täŋpäŋ Anutu dapuritä nämo käwani unita gäripi nadäwek? Nämoinik! 21 * Täŋpäkaŋ Jesutä jukuman ŋode nimiŋkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadäŋpäŋä äbot täŋpani noriyeta udegän nadäŋ yämek.

5

Anutu täŋo nanakita nadäŋ imikinik man

1 * Ämawebe Jesu u äma Anututä ämawebeniye täŋkentäkta bian iwoyäwani wäpi Kristo ubayäŋ nadäkinik ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye bureni, Anututä ini bäyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gäripi nadäk täkaŋ uwä Nan täŋo nanakiyeta udegän gäripi nadäŋ yämik täkaŋ. 2 Täŋkaŋ nin Anutu täŋo nanakiyeta gäripi nadäk täkamäŋ yäŋ jop täga nämo yäne. Nämo, Anututa gäripi nadäŋpäŋ mani buraminero uyaku ude täga yäne. 3 * Bureni, Anututa gäripi nadäŋpäŋä, mani buramine. Täŋkaŋ nintä Anutu täŋo jukumani u täga iwatnaŋi. U bäräpi nämo. 4 * Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itkaŋ u kuduptagän kome täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromi nikek itkaŋ. Täŋkaŋ kehäromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täkamäŋ. 5 * Eruk, netätä kome täŋo kehäromi täga yäpmäŋ äpneŋ? Ämawebe Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäŋ nadäkinik ude täk täkaŋ u.

6 * Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nikekgän nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täŋirän Munapik, man bureni yäŋahäwani unitä Man u bureni yäŋ yäŋpäŋ yäŋahäk täyak. 7 Ude unita imaka yaräkubätä Jesu täŋo mebäri yäŋahäk täkaŋ. 8 * Yaräkubä uwä ŋode; Munapik ini, ume, ba nägät. Täŋpäkaŋ yaräkubä uwä yäŋmeham-meham taŋpäŋ Jesu täŋo mebärini kubägän yäŋahäk täkaŋ. 9 * Täŋpäkaŋ ämatä man yäŋirä nadäŋ yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ Anutu u Anutu unita man bureni yäŋahäk täyak. Täŋkaŋ man bureni uwä äma täŋo man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yäŋahäk täyak. 10 * Unita äma Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä man bureni, Anututä yäŋahäk täyak u bänepi-ken itinik täk täyak. Täŋ, äma, Anutu täŋo man unita nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä Anutu uwä jopman yäwani yäŋ nadäk täkaŋ.

11 Täŋkaŋ man bureni uwä ŋode; Anututä irit kehäromita biŋam nipmaŋpän itkamäŋ. Täŋpäkaŋ irit kehäromi unitäŋo mähemi u Nanaki

* **4:21:** Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 * **5:1:** 1Jo 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24; 2Jo 6; Mat 11:30 * **5:4:** Jon 16:33 * **5:5:** Rom 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6:** Jon 1:29-34 * **5:8:** Jon 15:26 * **5:9:** Jon 5:32-37; Jon 8:18 * **5:10:** Gal 4:6

ubayäŋ. 12 * Ämawebe Nanaki-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit
kehäromita biŋam täk täkaŋ. Täŋ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäŋ
kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo täk täkaŋ. Nämoinik!

Jukuman ätu

13 * Ämawebe Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ, inta man
kudän ŋo mebäri ŋodeta kudän täŋpäŋ tamitat; Inä irit kehäromita biŋam
täkamäŋ yäŋ nadäwut yäŋpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. 14 *
Täŋpäkaŋ nin ŋode nadäkamäŋ; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak
unita yäŋapinawä, u bureni api nadäŋ nimek. Ude nadäk täkamäŋ
unita Anutu dubiniken kuŋkaŋ imaka kubä yäŋapikta nämo umuntäne.
15 Nämo! Kadäni kadäni yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak. Unita ŋode bureni
nadäkamäŋ; Imaka u ba unita yäŋapik täkamäŋ uwä bureni nimik täyak.

16 * Täŋpäkaŋ gäk äbot täŋpani notkapak kubätä momi kumäkta
biŋam ikek nämo udewani täŋirän kaŋpäŋä täŋkentäŋ imikta Anutu-ken
yäŋapiwen. Yäŋapiŋiri Anututä momini peŋ imiŋpäŋ irit säkgämän imek.
Äma momi geŋita biŋam nikek udewani täk täkaŋ unita nämo yäyat.
Nadäkaŋ? Momi kumäkta biŋam ikek kubägän itak unita äma momi u
täŋpani täŋkentäŋ imikta Anutu-ken nämo yäŋapiwen. 17 Kädet wakiwaki
u kudup momi ubayäŋ. Täŋ, momi ätu kumäkta biŋam nikek nämo.

18 * Nin ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo nanakiye burenitä gwäk piminŋpäŋ
momi nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anutu täŋo Nanaki Jesutä watäni it
yäminŋirän Täŋpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek. 19 * Täŋpäwak
Mähemitä kome pähap ŋo kaŋiwat täyak upäŋkaŋ ninä Anututa biŋam
bureni itkamäŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. 20 * Täŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ;
Anutu täŋo Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täŋo yäma dät niminŋkuko unita
Anutu Bureni-inik it nimitak yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋpäŋ Anutu Bureni
ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkamäŋ. Uwä Anutu
Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäŋo mähemi.

21 * Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yäminŋpäŋ yabäŋ
umuntaŋ päŋku injingän it täkot. Ugän.

---

* **5:12:** Jon 3:36 * **5:13:** Jon 20:31 * **5:14:** Jon 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * **5:16:** Mat 12:31 * **5:18:** 1Jo 3:9; Jon 17:5 * **5:19:** 1Jo 4:6 * **5:20:** Jon 17:3 * **5:21:** 1Ko 10:14

2 Jon

Yäŋ-yäkŋarani äma nämo täŋkentäŋ yämine

1 * Watä ämajin näkä webe pähap yäpmäŋ daniwani gäk ba äpetkaye
nanakaye inta man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. Näk nadäŋ tamikinik täk
täyat. Täŋpäkaŋ näkŋagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadäŋpäŋ
bänepi-ken pek täkaŋ u bok nadäŋ tamikinik täk täkamäŋ. 2 Man bureni
unitä täŋpewän not ude täŋpäŋ itkamäŋ. Man bureni uwä bänepnin-ken
pätak ba pen api pat yäpmäŋ kwek.
3 Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäŋo orakoraki ba bute-
waki ba bänep pidämtä bämopnin-ken pen kaŋ it yäpmäŋ ärowän. It yäpmäŋ
äroŋirän man burenigän nadäŋpäŋ Anutu täŋo bänep iron terakgän it
täkäna. 4 * Tägagämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kaŋ iwarut
yäŋpäŋ peŋ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buraminŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋat täkaŋ. Manbiŋam ude nadäŋpäŋ bänepnatä oretoret pähap nadäk
täyat. 5 * Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayäŋ. Nämo, bian
mebäri-ken umunitä nadäŋ yäpmäŋ äbäk täŋkumäŋo ugänpäŋ gäwerayäŋ.
Uwä ŋode; Äbot täŋpani ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata
täŋpäŋ kuŋat täkäna. 6 * Täŋpäkaŋ bänep iron kädet täŋo mebäri u ŋode;
Nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋä unitäŋo mani buramine. Unita äneŋi
yäkgän täŋpa; Man yäput peŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋo udegän iwat täkot;
Bänep iron täktäk kädet iwatpäŋ kuŋat täkot.
7 * Nadäkaŋ? Yäŋ-yäkŋarani äma mäyap it yäpmäŋ kukaŋ. Äma udewani
Jesu Kristo äma äworeŋpäŋ ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam ut täkaŋ. Äma
udewaniwä yäŋ-yäkŋarani äma ba Kristo täŋo iwan ubayäŋ. 8 Unita
äma udewanitä täŋ-täkŋat-pewä Ekäni täŋo kädet iwatpäŋ gwäki yäpmäkta
piäni täk täŋkuŋo u paot tamekta nadäŋit nadäŋit kuŋat täkot. Pen ude
täŋ yäpmäŋ kuŋarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek. 9 *
Täŋpäkaŋ äma Jesu Kristo täŋo manbiŋam säkgämän nämo iŋitkaŋ iniken
nadäk yäpurärätpäŋ yäŋahäk täkaŋ, äma udewanita ŋode nadäneŋ; Anu-
tuta biŋam nämo itkaŋ. Täŋ, äma Jesu täŋo manbiŋam ugänpäŋ pen iŋitpäŋ
yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkaŋ yäŋ
nadäk täkot. 10 * Täŋpäkaŋ äma kubätä inken kuŋpäŋ Jesu u äma äworeŋpäŋ
kome terak kuŋatkuk yäŋ man siwoŋi ude nämo täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ
täko uwä not täŋ iminŋpäŋ yotjin-ken nämo yäŋikŋat yäpmäŋ äroneŋ. 11 Täŋ,
in kubätä äma udewanita not täŋpäŋä jop manman yäwani täŋo noripaki
yäŋ nadäkot.
12 * Nanaknaye, man mäyap täwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ mäyap nämo
kudän täŋ tamayäŋ. Ärewayäŋ nadätat unita kadäni ärewayäŋ täyat uken
man yäŋpäŋ-nadäk kaŋ täna. Ude täŋpäŋ bänep oretoret bureni api
nadäne. 13 Eruk, yäpmäŋ daniwani notkapak unitäŋo äperiye nanaktä
bänep täga man täwetkaŋ ŋo. Ugän.

---

* **1:1:** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4:** 3Jo 3 * **1:5:** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6:** 1Jo 5:3 * **1:7:** 1Jo 4:1-3
* **1:9:** 1Jo 2:23 * **1:10:** Efe 5:11; 2Te 3:6 * **1:12:** 3Jo 13-14

3 Jon

Äbot täŋpani man bureni yäŋahäk täkaŋ ugänpäŋ täŋkentäŋ yämine

1 * Äbot täŋpani täŋo watä äma näkä notnapak Gaius gäka man ŋo
kudän täŋpäŋ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita gäka gäripi-
inik nadätat. 2 Notnapak, bänep nadäk-nadäkka täga itak udegän gup
käda käyäm täŋpentawä. Säkgämän kaŋ kuŋat yäŋ nadäŋpäŋ Anutu-ken
yäŋapik täyat. 3 * Notniye ätutä äbä gäka manbiŋam ŋode näwetkuŋ; Man
bureni nadäkinik täŋpäŋ buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täyak yäŋ näwetkuŋ.
Ude näwerä nadäŋpäŋ bänepnatä säkgämän kubä nadäŋkut. 4 Nadätan?
Äpetnaye nanaknaye man bureni täŋo kädet iwat täkaŋ, manbiŋam u
nadäŋpäŋ bänep täga ärowani-inik nadäk täyat.

5 Notnapak, gäk äbot täŋpani notkaye gäkŋa-kät it täkaŋ ugänpäŋ nämo
täŋkentäŋ yämik täyan, äbot täŋpani kudupi ätu imaka, bok täŋkentäŋ yämik
täyan. Kädet uwä tägagämän! 6 * Äma kudupi täŋkentäŋ yämiŋkuno unitä
äbot täŋpani ŋo iŋamiken gäkŋo iron kädet u yäŋahäŋkuŋ. Unita äma
uwä inken äneŋi äbä itkaŋ eruk äneŋi kunayäŋ täŋirä bian täŋkentäŋ
yämik täŋkuno udegän täŋkentäŋ yämi yäpmäŋkaŋ kuneŋ, Anututä ini
gäripi nadäk täyak ude. 7 * Äma uwä Ekäni täŋo wäpi yäpmäŋ kuŋatnayäŋ
nadäŋpäŋä Anututa nadäkinik nämo täŋpani-ken moneŋ tuŋumta nämo
yäŋapik täkaŋ. 8 Unita äma udewaniwä täŋkentäŋ yämiŋpäŋä man bureni
täŋo epän bok täŋpani ude äworeneŋ.

9 Näk äbot täŋpani ämawebeta man ätu kudän täŋpäŋ yämiŋkuro upäŋkaŋ
Diotrepestä intäjukun äma ude ira yäŋpäŋ nin täŋo man nämo nadäk täyak.
10 Unita näkä inken äreŋpäŋä unitäŋo mebäri kwawak api yäŋahäwet.
Uwä ninta jopman yäŋpäŋ nibek täyak. Täŋkaŋ ugän nämo. Äbot täŋpani
notniye kome ätuken nanik äreŋirä ini nämo täŋkentäŋ yämiŋkaŋ ätutä
täŋkentäŋ yämikta udegän yäjiwät tak täyak. Ba täŋkentäŋ yämiŋirä in äbot
täŋpani nämo yäŋ yäwetpäŋ yäwat kirek täyak.

11 * Unita notnapak tägagämän, gähä kädet waki udewani nämo iwaren.
Nämoinik! Kädet tägagän iwat täyi. Äma kädet tägagän täk täkaŋ uwä
Anutu-ken nanik. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ uwä Anututa nämoinik
nadäk täkaŋ. 12 * Täŋpäkaŋ ämawebe kudup Demitriusta nadäwä säkgämän
täŋpäpäŋ unitäŋo manbiŋam yäŋahäk täkaŋ. Ba Anutu täŋo man burenitä
Demitrius täŋo täktäki imaka, yäŋahäk täyak. Ba nin udegän, imaka
säkgämän täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ. Täŋkaŋ nin jop-
man nämo yäk täkamäŋ. Nämo, intä nintawä u man burenigän yäŋahäwani
yäŋ nadäk täkaŋ.

13 * Man mäyap gäwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ mäyap nämo kudän täŋpäŋ
gamayäŋ. 14 Imata, näk kadäni käroŋi nämo itkaŋ gäkken ärekta nadätat
unita kadäni uken ärewakaŋ man yäŋpäŋ-nadäk kaŋ täda. 15 Eruk, bänepka
kwikinik iton. Täŋkaŋ notkaye näkkät ŋo itkamäŋ nintä oretoret man

---

* **1:1:** 2Jo 1 * **1:3:** 2Jo 4 * **1:6:** Tai 3:13 * **1:7:** 1Ko 9:12,15 * **1:11:** 1Jo 3:6-10
* **1:12:** Jon 19:35 * **1:13:** 2Jo 12

gäwetkamäŋ. Täŋ, gäkä notnaye gäkkät itkaŋ unita udegän oretoret man kaŋ yäwet.

Jut
Yäŋ-yäkŋarani äma täŋo jop manmanta jukuman

1 * Näk wäpna Jut, Jesu Kristo täŋo epän watä ämani, ba Jems täŋo
noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yäŋpäŋ manbiŋam ŋo
kudän täŋ tamitat. Anutu Nan inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Ba Jesu
Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak. 2 * Unita Anutu täŋo butewaki,
bänep pidäm ba bänep iron intä terak toknеŋ päton.

Anututa iwan täŋpani täŋo man

3 * Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok
waki keri-ken nanik nimagutkuko unitäŋo man ätu kudän täŋpäŋ
tamikta gäripi nadäŋkut. Upäŋkaŋ apiŋo man kubäpäŋ kudän täŋ
tamikta bänepnatä peŋ näwetak. Man u ŋode; Nadäkinik kädet Anututä
niwoŋärenkuko u iwantä täŋpä waneŋo udeta weŋkirek-kirekta pidäm
taŋpäŋ kaŋ irut. Nadäkinik kädet u iniken ämawebeniyeta yämiŋkuko uwä
äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätnaŋi nämo ba man moräki
kubä yäpmäŋ täknenaŋi nämo. 4 * Nadäkaŋ? Äbot täŋpani nin gänaŋ äma ätu
mebärini käbop peŋkaŋ nin yäpurärätpäŋ itkaŋ. Anututä iniken man terak
äma udewanitä kowata waki yäpmäkta bian yäŋtärenkuk. Äma udewani
uwä Anututa mäde ut iminpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ
ŋode yäk täkaŋ; Anutu u iron mähemi unita kädet waki täga täk täne yäk.
Kowata waki nämo api nimek yäŋ yäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ uwä
Anutu täŋo iron unitäŋo mebäri yäpmäŋ äyäŋutpäŋ täŋpäwak täkaŋ. U Jesu
Kristo, nintäŋo Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik
täkaŋ.

5 * In Ekäni täŋo mebäri nadäkaŋ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken
nanik yämagutkukopäŋ äma mäde ut iminkuŋo u täŋpän waŋkuŋ. Inä
manbiŋam uwä nadäkaŋ upäŋkaŋ inken udegän ahäŋ tamekta man ŋo
intä nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatta äneŋi täwetat. 6 * Ba kubä pen ŋode;
Aŋero Ekänitä epän wäp biŋam yäŋ yämani u irepmitkaŋ täŋpäŋ iniken
komeni kujat peŋpeŋ kuŋkuŋo unita Anututä yäwat kireŋkuk. Yäwat
kireŋpäŋ aŋero uwä yentä pädät täŋpäŋ tärek-täreki nämo yepmaŋkuko
bipmäŋ urani-inik gänaŋ itkaŋ. U itkaŋ Ekänitä manken yepmaŋpäŋ
yäpmäŋ danikta kadäni pähap unita itsämäŋkaŋ. 7 * Ba bian yotpärare
yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik
unitä kädet aŋero unitä täŋkuŋo udegän täŋkuŋ. U kädet waki-wakiinik
täŋpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri ämatä nämo tänaŋi wakiinik upäŋ
täŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unita Anututä kädäp mebet tärek-täreki nämo u gänaŋ
yepmaŋkuk. Anututä ude täŋkuko uwä ämawebe kuduptagäntä kaŋpäŋ
nadäŋkaŋ umuntäneŋta ude uwä täŋkuk.

8 * Upäŋkaŋ äma käbop käbop äbot täŋpani nin gänaŋ äpmoŋkuŋo uwä
kädet udegän iwat täkaŋ. Däpmonken mebäri mebäri täŋkaŋ uterak
iwatpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kädet wakiinik ämatä nämo tänaŋi u pewä
ahäk täkaŋ. U Ekäninin unita ärowani täŋ iminpäŋ aŋero Anutu täŋo

---

* **1:1:** Mat 13:55 * **1:2:** 2Pi 1:2 * **1:3:** 1Ti 1:18 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** 2Pi 1:12; 1Ko 10:5 * **1:6:** 2Pi 2:4,9 * **1:7:** Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:8:** 2Pi 2:10

epmäget kudän ikek kunum gänaŋ itkaŋ u yäniŋ wärät täkaŋ. 9 * Ude
täk täkaŋ uwä goret-inik täk täkaŋ. Unita aŋero täŋo intäjukun äma wäpi
Maikelta nadäwut. Unitä Moses täŋo komegupta Satan-kät man yäŋpäŋ
wädäŋ ehätkumäno uwä inita nadäwän äpani täŋpäpäŋ äma waki u yäŋärok
man nämo iwetkuk. Nämoinik, jop ŋode iwetkuk; Kowata Ekänitä ini-
tägän api gamek yäŋ iwetkuk.
10 * Täŋpäkaŋ äma waki nin yäpurärätkuŋo uwä ude nämo nadäk täkaŋ.
Nämo, imaka u ba unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ u iniŋ wärät
täkaŋ. Uwä tom bumik, nadäk-nadäki nämo. Gupi täŋo nadäk-nadäk ugän
iwatta nadäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ unitä irit kuŋat-kuŋari täŋpänwak
täkaŋ. 11 * Wära! Äma udewani komi api nadäneŋ! U äma biani wäpi Ken
unitäŋo kädet ugän iwat täkaŋ. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret
täŋkuko ude, gwäki yäpmäk-tagän nadäŋkaŋ kudän waki ba täga, tägagän
täneŋ. U goret täk täkaŋ. Ba Anututa ärowani, Koratä täŋpäŋ paotkuko
udegän täŋpäŋ api paotneŋ.
12 * Täŋpäkaŋ kadäni kadäni in äbot täŋpani ämawebetä bänep kubägän
äŋnak-äŋnak käbeyä täk täkaŋ-ken äma uwä bämopjin-ken penta it täkaŋ.
Upäŋkaŋ initagän nadäŋkaŋ äŋnak-äŋnak jopi kubä yäŋpäŋ mäyäk-kät
nämo, kädet mebäri mebäri terak täŋ-urukuruk täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ
unita Anutu iŋamiken bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä uwä täŋpäwak
täkaŋ. Uwä gubam iwän bureni nämo tak täyak udewani, mänittä jop
piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-
wädäk kadäni-ken bureni nämo wädäŋirä mähemitä dät maŋpä kuk täkaŋ
udewani bumik. Uwä gupi bok mäjoni bok kumbani. 13 * Äma udewani
mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäŋ porärak gägäni-ken täŋpäŋ pek
täkaŋ udewani. Ba guk käderi siwoŋi nämo iwatkaŋ jopjop kuŋat täkaŋ
udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäŋ urani-inik, tärek-
täreki nämoken päŋku itneŋta yäŋtäreŋ yämani.
14-15 * Täŋpäkaŋ Adam täŋo tawaŋken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok
unitä äma udewanita bian-inik profet man ŋode yäŋkuk; Ket nadäwut!
Ekäni aŋeroniye jiraŋ-kät ämawebe kuduptagän manken yepmakta api
ämneŋ. Äbäŋpäŋ Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkaŋ kädet ini
gäripi nämo nadäk täyak u täŋpani unita, ba momi ämatä Anututa yäŋärok
man iwet täkaŋ unita kowata komi api yämek. 16 * Äma udewani uwä
kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahäŋ yämiŋirä kokwawak täŋpäŋ
yäŋburu-buru terak yäŋpäŋ-yebek man yäŋ ittäŋ kuk täkaŋ. Ba iniken
nadäk kädet waki ugän iwarän täŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok täk täkaŋ.
Täŋpäŋ yäŋgärip-gärip yäŋ-yäkŋat-pewä ämatä täŋkentäŋ yämäpäŋ gäripini
tärek täkaŋ.

Bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋ

17 * Täŋpäkaŋ notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayäŋ täyak unita
Ekäninin Jesu Kristo täŋo aposoroniyetä yäŋahäwani unita juku pineŋ.
18 * U ŋode täwetkuŋ; Tärektärek kadäni bämopi-ken yäŋärok man yäwani
ämatä ahäŋpäŋ itpäŋ Anutu mäde ut iminkaŋ iniken gärip terak api
kuŋatneŋ. 19 * Äma udewanitä äbot täŋpani täŋpewä duŋwek täkaŋ. U

* **1:9:** Dan 10:13,21; Dan 12:1; 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2 * **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 * **1:12:** 2Pi 2:13,17; Ese 34:8 * **1:13:** 2Pi 2:17; Ais 57:20 * **1:14-15:** Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 * **1:16:** 2Pi 2:10,18 * **1:17:** 2Pi 3:2 * **1:18:** 2Pi 3:3 * **1:19:** 1Ko 2:14

Kudupi Munapik ikek nämotä kome täŋo gärip ugän iwatpäŋ täk täkaŋ.
20 * Upäŋkaŋ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga
Anututä taminŋkuko uterak yeŋgämä pewäpäŋ nadäkinikjin u kehäromitä
kehäromi-inik kaŋ ahäŋ tamän. Täŋkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak
yäŋapik man yäneŋ. 21 Anutu inta nadäŋ tamikinik täk täyak unita in
dubini-kengän itpäŋ irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa iniŋ kirewut. Ude
täŋkaŋ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän
ahäwäpäŋ irit kehäromi tamayäŋ täyak unita itsämneŋ.
22 In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ
täŋkentäŋ yämineŋ. 23 * Äma udewani ätuwä kädäpta biŋam täkaŋ unita
bäräŋeŋ äneŋi yämagutneŋ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täŋpet
yäŋ nadäŋpäŋ umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneŋ.
Upäŋkaŋ nadäŋ gärip täŋpäŋ momi kädet wakiwaki täk täkaŋ unita
nadäwä taräki-inik kaŋ täŋput.

Anutu iniŋ oretna

24 * Anututä inta watä säkgämän it taminŋirän in täŋyabäk terak nämo
mäneŋta kehäromi pat imitak. Unitä täŋtäkŋat päŋku tepmaŋpän momi
kubäkät nämo, siwoŋi-inik, bänep oretoret terak, peŋyäŋek mähemi ini
dubini-ken api itneŋ. 25 * U kubä-tägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän
Jesu Kristo täŋo epäni terak waki keri-ken nanik nimagurani. Unita
Ekäninin wäpi ugänpäŋ oraŋ imik täkäna! Uwä nintäŋo intäjukun äma
ärowani-inik, ba imaka imaka päke ŋonitäŋo intäjukun-inik. Wäp biŋam, ba
kehäromi ba peŋyäŋek tärek-täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä
apiŋo udegän itak. Ba kämi udegän api it yäpmäŋ ärowek. U Bureni.

* **1:20:** Kol 2:7; 1Te 5:11 * **1:23:** Amo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 * **1:24:** Plp 1:10; 2Pi 3:14
* **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

(Revelesen)
Kwawak Iwoŋärewani
Kristo uwä intäjukun äma bureni kehäromi nikek it täyak

Yäŋkwawatak man

1 * Man ŋowä bian käbop itkukopäŋ Jesutä yäŋkwawa taŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka kadäni keräpigän itkaŋ ahäkta yäwani u epän ämaniye yäŋpäŋ-yäwoŋärekta Anututä Jesu kwawak iwoŋäreŋkuk. Iwoŋärewänkaŋ Jesutä imaka u aŋeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon näk näwetpäŋ näwoŋärek täŋkuk. 2 Ude täŋirän Anutu täŋo man ba Jesu Kristo täŋo yäŋkwawatak man kaŋpäŋ nadäŋkuro u näkä nadäkinik täŋpäŋ mani biŋam yäŋahäŋkut. 3 * Täŋpäkaŋ imaka manbiŋam ŋo terak kudän täwani ahäkta Anututä yäŋkuko u keräp täyak unita ämawebetä nadäkta äma man ŋo daniŋpäŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täyak. Ba ämawebe man kudän täwani ŋo nadäŋpäŋ bänepitä iyaptak täkaŋ u imaka, säkgämän it täkaŋ.

4 * Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täŋpani 7 inta man kudän ŋo täyat. Anutu itkukotä itak ba pen api it yäpmäŋ ärowek u, ba munapik 7* Anutu iŋamiken itkaŋ u, ba Jesu Kristo unitä oraŋ taminŋirä bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. 5 * Täŋpäkaŋ Jesu Kristo uwä Anutu täŋo manbiŋam bureni siwoŋigän yäŋahäwani. Unitägän kumbani-ken nanik akukakuk täŋo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaŋ unitäŋo äma ärowani-inik pähap kubä ugän. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nägäritä momi täŋo topmäk-topmäkken nanikpäŋ pit nimiŋkuk. 6 * Pit nimiŋpäŋ irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ nani Anutu täŋo bämop äma ude kuŋatpäŋ watä epän täŋ imineta nipmaŋkuk. Unita Jesuken epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmäŋ äroton! U bureni. 7 * Dapun täkot! Jesu gubam terak äbayäŋ täyak!

Äbäŋirän ämawebe kuduptagän dapuritä api käneŋ. Täŋkaŋ butewaki!

> Äma Jesu iŋitpäŋ päip bohamtä yäputkuŋo, äma u imaka bok api käneŋ. Kaŋkaŋ komeni komeni äma mebäri mebäritä konäm butewaki api täneŋ. Man u bureni-inik api ahäwek!

8 * Ekäni Anututä ŋode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Täŋpämorek näkä itkurotä itat ba api it yäpmäŋ ärowet yäk.

Kudupi Munapiktä Jon magätkuk

9 * Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamäŋ yäŋ täwetat. Näk täŋkentäŋpäŋ komi bok nadäk täkamäŋ. Ba

---

* **1:1:** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3:** Rev 22:7,10 * **1:4:** Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 * **1:4:** Munapik 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikek unita namba 7 yäŋ yäk täŋpani. Unita Munapik 7 itkaŋ ŋo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägän unitäŋo kehäromi ba täktäk siwoŋi u uwäk täyak. * **1:5:** Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6:** 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 * **1:7:** Mat 24:30; Jon 19:34-37 * **1:8:** Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13 * **1:9:** Rev 6:9

täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo äbot ude itpäŋ kome ŋonitäŋo bäräpita nämo umuntaŋkaŋ Jesuta itsämäk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ näk Anutu täŋo man yäŋahäk täŋkuro unita ba, Jesu täŋo mebärini yäŋkwawa taŋkuro unita nepmäŋitpäŋ Patmos kome gwägu bämopi-ken ŋo nepmaŋpäŋ komi epän naminkuŋ. 10 Eruk ittäŋgän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magärirän nadäŋkut. Mädenaken man mämä taŋi, womat ude bumik ahäŋirän ŋode nadäŋkut; 11 Imaka kaŋpäŋ nadäwayäŋ täyan u kudän täŋpäŋ äbot täŋpani yotpärare 7 uken itkaŋ unita pewi kut yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi ŋode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kaŋkuk

12 Täŋpäkaŋ näk äma man näwetkuko u käwa yäŋkaŋ äyäŋutkut. Äyäŋutpäŋ topän säkgämän golpäŋ täŋpani 7 udepäŋ yabäŋkut. 13 * Täŋpäkaŋ topän 7 u bämopi-ken äma kubä käroŋ wädäŋirän kaŋkuro uwä Äma Bureni-inik täŋo iŋam dapun bumik kaŋkut. Äma uwä tek käroŋi tewän wädäwäpäŋ meran golpäŋ täŋpanipäŋ kupäŋi-ken meran täŋkuk. 14 * Täŋkaŋ gwäki pujiŋ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba notek pujiŋi ude. Täŋpäŋ dapuriwä kädäp mebet udewani. 15 E, kuroŋiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotäk uwä ume maŋtapmak mämä ude bumik. 16 * Täŋpäkaŋ keri bure kädatä guk 7 ude yepmäŋitkuk. E, meni-ken nanik päip, meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik kubä äbä itkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap bämop täŋkaŋ ijik täyak udewani bumik ijiŋ-yäŋeŋirän kaŋkut.

17 Näk ude kaŋpäŋä kuroŋi-ken maŋpäŋ yäpa äpmoŋpäpäŋ kumbanitäyäŋ patkut. Ude täŋira keri bure kädatä näkä terak peŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mähemi näk yäk. 18 * Unita nadätan? Näk kumäŋpäŋ akuŋkuro unitä api it yäpmäŋ ärowet. Täŋkaŋ kumäk-kumäk ba geŋi waki unitäŋo yäma dätdät ba yäma ukät-ukät täŋo mähemi näk. 19 * Täŋpäkaŋ gäk imaka apiŋo ahäŋirä yabätan u, ba kämi ahäkta yäwani yabäwayäŋ täyan u kudup kaŋ kudän tä yäk. 20 * Täŋ, gäk ketna bure kädatä guk 7 yepmäŋ irira yabäno u, ba topän golpäŋ täŋpani 7 yabäno unitäŋo mebäri gäwera nadä; Topän 7 u äbot täŋpani 7 u. Täŋpäŋ udegän guk 7 u äbot täŋpani unitäŋo aŋeroniye 7 u yäk.

2

Efesus komeken äbot täŋpanita man

1 * Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Efesus nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma guk 7 u keri bure kädatä yepmäŋitkaŋ topän golpäŋ täŋpani 7 u gänaŋ kuŋarani unitä inta ŋode yäyak; 2 * Näk täktäkjin ba komi epänjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba bäräpi gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋatpäŋ äma wakiwaki täŋpanita gaŋani nadäk täkaŋ u imaka, tabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba ŋode imaka tabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yäŋ jop yäŋirä in jop manman unitäŋo mebäri kawä täreŋkuk. 3 Ba in näka

* **1:13:** Dan 7:13, 10:5 * **1:14:** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 * **1:16:** Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16; Rev 19:15,21 * **1:18:** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19:** Rev 1:1 * **1:20:** Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 * **2:1:** Rev 1:16,20 * **2:2:** Rev 2:19; Rev 3:1,8,15; 1Jo 4:1

yäŋpäŋ kehärom taŋpäŋ komi kadäni käroŋi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo kwitak täkaŋ.

4 In kädet tägatäga ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ŋode unita nadäŋira täga nämo täyak; Yäput peŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋo kadäni uken näka gäripi pähap nadäŋkaŋ iron kädet iwatkuŋo apiŋo udegän nämo täk täkaŋ.
5 * Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpäŋ bänepjin äyäŋutkaŋ kädet pengän iwatkuŋo u äneŋi kaŋ iwarut. Täŋ, bänepjin nämo sukure-nayäŋ täŋo uwä näkä äreŋpäŋ intäŋo topän uwä api täyomägaret. 6 * Täŋpäkaŋ imaka kubä täŋirä nadäwa täga täyak uwä ŋode; Näk Nikolas ämaniye täŋo kädetta taräki nadäk täyat intä unita udegän taräki nadäk täkaŋ.

7 * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpäŋ ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä irit päya täŋo mujipi, Anututä epänken nanik u nakta api nadäŋ imet yäk.

Smena komeken äbot täŋpanita man

8 * Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Smena nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumäŋpäŋ kodak taŋkuko unitä inta ŋode yäyak; 9 * In komi bäräpi nadäŋkaŋ ämawebe iŋamiken äma äpani-inik, jopi jäwäri ude it täkaŋ u tabäŋpäŋ-nadäk täyat. (Upäŋkaŋ in jäwäri nämo, tuŋum pähapjin nikek.) Täŋpäkaŋ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmäŋ äpäkta sära man täwet täkaŋ. Täŋ, Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täŋo äbot. 10 * Täŋpäkaŋ mäden, imaka ahäŋ taminayäŋ täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Nadäkaŋ? Satantä nadäŋirän inken nanik ätu yämagut päŋku komi yotken yepmanayäŋ täkaŋ. Ude tänayäŋ täkaŋ uwä intäŋo nadäkinikjin täŋyabäkta kepma 10 ude api ahäŋ tamek. Upäŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ tadäpnayäŋ täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Nämo, Anutu täŋo man iyap taŋpäŋ ehutpäŋ pen yäpmäŋ kuŋarirä irit kehäromi täŋo epmäget kudän api tamet.

11 * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpäŋ ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot täŋpanita man

12 * Man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Pegamum nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma päip meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik yäpmäŋ kuŋat täyak unitä inta ŋode yäyak; 13 * Intä kome it täkaŋ unitäŋo mebäri nadätat. Kome uken Satantä intäjukun-inik it täyak upäŋkaŋ in wäpna biŋam iŋit-inik täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Satan täŋo kome uken man buramik ämana wäpi Antipas uwä kumäŋ-kumäŋ utkuŋo upäŋkaŋ nadäkinikjintä näka äwo nämo yäŋkuŋ. 14 * Täŋpäkaŋ täktäkjin ätuta nadäwa täga nämo täk

* **2:5:** Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 * **2:6:** Sam 139:21 * **2:7:** Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 * **2:8:** Rev 1:17 * **2:9:** 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9 * **2:10:** Mat 10:28; 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11 * **2:11:** Rev 20:14, 21:8 * **2:12:** Ais 49:2; Rev 1:16 * **2:13:** Rev 3:8 * **2:14:** Nam 22–24; Nam 25:1-2; Nam 31:16; 2Pi 2:15

täyak uwä ŋode; In bämopjin-ken Balam täŋo kädet iwarani ätu itkaŋ. Balam u nadäkaŋ. U Balaktä Isrel nanik peŋ yäwet-pewän waki kädet iwatneŋta iwetpäŋ iwoŋärek täŋkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadäŋ yämiŋpäŋ anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem naŋkuŋ, ba kubokäret kädet iwatkuŋ. 15 Täŋpäkaŋ udegän, in bämopjin-ken Nikolas täŋo kädet iwarän täwanitä itkaŋ. 16 Unita in bänepjin äyäŋurut. Bänepjin nämo äyäŋutnayäŋ täŋo uwä näk bäräŋek ahäŋ taminŋpäŋ mena päraŋi unitä äma udewani iwan api täŋ yämet.

17 * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpäŋ ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upäŋ api ima näŋpek. Ude täŋpäŋ mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän täŋpäŋ api imet. Täŋpäkaŋ wäpi kodaki uwä mähemi-tägän kaŋpäŋ nadäk api täŋpek yäk.

Taiataira komeken äbot täŋpanita man

18 * Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Taiataira äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Anutu täŋo nanaki, dapuri kädäp mebet udewani nikek ba kuroŋi kuräki-inik, ägo wabiwani nikektä inta ŋode yäyak; 19 Täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba bänep iron täŋit, nadäkinik ikek kuŋarit, ba bäräpi gänaŋ gwäk piminŋpäŋ kuŋat täkaŋ u kudup tabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täŋkentäk mebäri mebäri täŋ yämik täkaŋ u imaka, yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Bureni, kädet tägatäga bian täk täŋkuŋo u yärepmitpäŋ apiŋo säkgämän-inik täk täkaŋ.

20 * Upäŋkaŋ näk ŋode unita nadäŋira täga nämo täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u nadäŋ iminŋpäŋ jop kaŋkaŋ irirä näk profet yäŋ jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpäŋ ämanaye yäŋ-yäkŋat-pewän kubokäret täŋit anutu jopi nadäŋ yämiŋpäŋ anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem nak täkaŋ. 21 Ude täŋirä webe unitä bänepi äyäŋutta itsämäŋ yäpmäŋ äbut. Ude itsämburopäŋ bänepi nämo äyäŋutpäŋ kubokäret kädet mäde ut imikta nämo yäyak. 22 Unita näk webe u täŋpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän waki täk täkaŋ unitä webe u mäde nämo ut iminayäŋ täŋo uwä komi wakiinik api ahäŋ yämek. 23 * Täŋpäŋ äperiye nanak kumäŋ-kumäŋ api däpet. Ude täŋira äbot täŋpanitä näka ŋode api nadäneŋ; U bänep nadäk-nadäknin kudup nibäŋpäŋ nadäwän tärewani yäk. Ba nin äma kuduptagän täktäknin täŋo kowata api däpmäŋ tärewek yäŋ api nadäneŋ.

24 Täŋpäkaŋ Taiataira nanik äbot täŋpani in ätutä webe unitäŋo jopman u mäde ut iminkuŋ. Ba äma ätu Nin Satan täŋo nadäk käbop nanik u iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ äma udewanita mäde ut yämik täkaŋ. Eruk inta äneŋi bäräpi kubä nämo api tamet. 25 * Täŋpäŋ ŋode kaŋ täŋput; Kädet täga yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ugänpäŋ init-inik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä äneŋi api äbet. 26-27 * Täŋ, äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä guŋ ämata intäjukun it yämikta näkä kehäromi api imet.

---

* **2:17:** Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18:** Rev 1:14-15 * **2:20:** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23:** Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * **2:25:** Rev 3:11 * **2:26-27:** Rev 12:5

Ude täŋira mana buramiwut yäŋpäŋ käbotinik däpmäŋ kärapmit täkaŋ ude pärip-päriptä api däpmäŋ kärapmirek yäk. *Sam 2:9*

Kehäromi, äma udewanita yämayäŋ täyat uwä kehäromi Nanatä naminŋkuko udegän. 28 * Kehäromi u yäminŋpäŋ guk pähap wäpi äbäyäŋek u imaka, api yäniŋ kirewet. 29 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

3

Sadis komeken äbot täŋpanita man

1 * Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Sadis nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma Anutu täŋo Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäŋ kunat täyak unitä inta ŋode yäyak; Näk täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ämatä tabäŋirä kodaki bumik kunat täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin kumbani. 2 Unita in däpureŋpäŋ nadäkinikjin täpuri itkaŋ kumbayäŋ täyak u äneŋi täŋpewä kodak taŋpäŋ kehäromi nikek kaŋ irut. Nadäkaŋ? Täktäkjin Anutuna iŋamiken käwa nämo tägak täyak. 3 * Unita imaka taminŋpäŋ taniŋ kirewani ba täwetpäŋ täwoŋärewani unita äneŋi juku piŋpäŋ yäpmäŋ kunatpäŋ bänepjin äyäŋurut. Täŋpäkaŋ nämo kikŋuräwä näkŋa iwantä-yäŋ api tädot tamet. Näkŋo kadänina nämo nadäŋirä api tädot tamet.

4 * Täŋpäkaŋ Sadis äbot täŋpani in ätu itkaŋ uwä tekjin kome täŋo garok nämo yäpurä ijiŋkuŋ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täŋkaŋ näkkät bok api kunatne. 5 * Nadäkaŋ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä tek paki udewani iniŋ kirewa täŋpäŋ kunarirän irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo api awähuret. Nämoinik, wäpi u Nana-kät aŋeroniye iŋamiken api yäŋahäwet. 6 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täŋpanita man

7 * Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Filadelfia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Imaka bureni täŋo mähemi, äma kudupi unitä Devit täŋo ki yäpmäŋ kunatpäŋ yäma däriräm äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba yäma yäput pipiŋirän äma kubätä äneŋi dätnaŋi nämo. Unitä inta ŋode yäyak; 8 * Näk täktäkjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Täŋpäkaŋ näk yäma dät taminŋkuro ŋo äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba intäŋo kehäromijin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromijin täpuri upäŋkaŋ ehutpäŋ manna biŋam yäpmäŋ kunatpäŋ näka äwo nämo yäŋkuŋ. 9 * Unita ŋode nadäwut; Satantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ Juda äma bureni nämo, udewani peŋ yäwetpewa inken äbäŋkaŋ gukut imäpmok api täŋ taminеŋ. Ude täŋpäŋ inta nadäŋ tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneŋ. 10 * Täŋpäkaŋ komi bäräpi gänaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ näka kwikinik

* **2:28:** Rev 22:16 * **3:1:** Rev 1:4,16, 2:2 * **3:3:** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4:** Jud 23 * **3:5:** Mat 10:32; Luk 10:20 * **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9; Rev 2:2 * **3:9:** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12

itsämbut yäŋ man täwetkuro u bureni iwat täkaŋ. Unita ämawebe komeni komeni uken kadäni waki ahäwayäŋ täko uwä inken nämo ahäwekta api peŋpipiwet. Täŋkaŋ kadäni waki uwä ämawebe kuduptagän api täŋyabäwek.

11 * Täŋpäkaŋ kadäni käroŋi nämo itkaŋ pengän api ärewero unita imaka iŋitkaŋ u nämo pewä putärewek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku epmäget kudän inta biŋam iwoyäwani u äma kubätä täga nämo api täyomägarek. 12 * Nadäkaŋ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä Anutuna täŋo kudupi yot kujat kehäromi kubä ude api tewet. Tewakaŋ äma u kudupi yot uken api it yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ äma uterak Anutuna täŋo wäpi api kudän täwet. Ba Anutuna täŋo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gänaŋ Anutuna-ken nanik äpäk täyak unitäŋo wäpi, ba näkŋaken wäpna kodaki äma uterakgän api kudän täwet. 13 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Laodisia komeken äbot täŋpanita man

14 * Man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Laodisia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;

Man bureni mähemi-inik, kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täŋpani unitä imaka kuduptagän Anututä pewän ahäŋkuŋo unitäŋo mähemi-inik it täyak. Unitä inta ŋode yäyak; 15-16 * Näk täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwä ume udewani. In ume kekeki ude kuŋarirä näŋpa gäripi nämo täŋpäkaŋ mena-ken nanik aŋeŋ mäba-kunayäŋ täyat ŋo! In ume säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuŋat täkaŋ, ba ume komiinik ude nämo kuŋat täkaŋ. Mäniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komiinik ude kuŋatneŋo uyaku täga nadäwet. Upäŋkaŋ in ude nämo kuŋat täkaŋ!

17 * Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Nin tuŋum äma yäŋ yäk täkaŋ. Imaka imaka mäyap yäpumäŋo unita säkgämän itkaŋ imaka kubäta nämo wäyäkŋek täkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! In mebärijin nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Näkä tabäŋira äpani-inik, jopi jäwäri ude kuŋat täkaŋ, ba dapunjin tumbani, moräŋinik kuŋat täkaŋ. 18 * Unita jukuman kubä ŋode täwera nadäwut; In näkken gol moneŋ säkgämän u yäpmäŋpäŋ tuŋumjin nikek täkot. Ba näkken tek paki suwaŋpäŋ yäpmäŋkaŋ mäyäkjin kaŋ täŋpipiwut. Ude täŋkaŋ dapunjin yäpätägakta marasin näkken suwaŋpäŋ dapunjin-ken ärutkaŋ dapun säkgämän kaŋ ijiwä tumbut.

19 * Nadäkaŋ? Ämawebe nadäŋ yämikinik täk täyat unitäŋo irit kuŋat-kuŋari yäpä-siwoŋtakta komi yämiŋit, yabäŋ yäŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat. Unita inä ehutpäŋ kehärom taŋpäŋ bänepjin äyäŋurut. 20 * Täŋpäkaŋ näk yäma terak kwäpkwäp yäpuritat ŋo nämo nadäkaŋ? Eruk, äma kubätä manna nadäŋpäŋ yäma dät namayäŋ täko uwä, unitä yot gänaŋ äroŋpäŋ itpäŋ ukät ketem bok api näde. 21 * Ba äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä näkkät wäpnek biŋam ikek bok itta api nadäŋ imet.

---

* **3:11:** Rev 2:10,16 * **3:12:** Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2 * **3:14:** Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 * **3:15-16:** Rom 12:11; Rev 2:2 * **3:17:** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Luk 12:21 * **3:18:** Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 * **3:19:** 1Ko 11:32; Rev 2:5 * **3:20:** Jon 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21:** Mat 19:28

U nanatä nadäŋ naminŋkuko udegän api nadäŋ imet. Näk komi epän
täŋtäŋgän iwan täŋo kehäromi yomägatkuro unita Nankät wäpnek biŋam
ikek bok itta nadäŋ naminŋkuk. 22 Unita äma jukuni nikektä man
Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

4

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

1 * Imaka kudup u yabäŋpäŋ-nadäŋkuro u punin terak dapun täŋpäŋ
kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumäŋirän. Kaŋ irira man kotäk,
womat mämä bumik pengän nadäŋkuro unitägän äneŋi ahäŋkaŋ ŋode
näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäkta yäwani ŋo gäwoŋärewa ka yäk.
2 * Ude yäŋirän uterakgän Munapiktä magärirän kaŋkut; Kunum gänaŋ
äma ärowani täŋo mäŋirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋirirän.
3 * Maŋirirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän.
Täŋpäkaŋ maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik
unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik.

4 * Täŋpäkaŋ maŋit irani u it gwäjiŋkuŋo uwä maŋirani bägup äneŋi 24tä
itkuŋ. Täŋpäŋ maŋirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyäŋutkuŋ.
Äma 24 uwä tek paki-inik yamäŋpäŋ gwäki-ken äma ärowani täŋo gwäpä
säkgämän, golpäŋ täŋpani nikek unitä itkuŋ. 5 * Eruk maŋirani bägup
bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromäŋ mämä pähap ahäŋ irirän iŋam
dädän-ken topän mebet 7 ude ijiŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋo
munapik 7 u. 6 * Ude kaŋpäŋ äneŋi, maŋirani bägup u iŋam dädän-ken
gwägu säkgämän, kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat
ikek yaräbok-yaräboktä itkuŋ. U uwä iŋami käda ba mädeni käda dapuri
nikekgän. 7 Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik.
Kubäwä äma iŋam dapun bumik. Kubäwä siäŋ piäŋ kuŋat täkaŋ udewani.
8 * Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nikekgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-
ken imaka, dapuri nikekgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode
yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu täŋpämorek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak.
Unitägän api irek.

9 * Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mähemi mäŋirani bägup
säkgämän terak it täyak u oraŋ iminpäŋ iniŋ orerit, bänep täga man iwerit
täk täkaŋ. 10 * Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi
mähemi maŋirani bägup terak it täyak u iŋamiken gwäjiŋ äpmoŋ iminpäŋ
gwäpäni säkgämän gämori-ken peŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; 11 Ekäninin Anutu
epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mähemi täŋiri säkgämän
täk täyak.

Imata, gäkägän imaka kuduptagän u pewi ahäŋkuŋ. Ba gäkŋaken nadäk
terak imaka kuduptagän ahäŋ moreŋkuŋo itkaŋ.

---

* **4:1:** Rev 1:1,10 * **4:2:** Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 * **4:3:** Ese 1:28 * **4:4:** Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 * **4:5:** Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 * **4:6:** Ese 1:5-10,22; Ese 10:14 * **4:8:** Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 * **4:9:** Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 * **4:10:** Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5

5

Netätä buk nämo pirärewani täga pirärewek?

1 * U kaŋpäŋ uterakgän ŋode kaŋkut; Äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u keri bure kädatä buk wagupani kubä iŋit irirän kaŋkut. Buk uwä mädeni käda ba gämori käda kudän ikekgän. Täŋpäkaŋ buk u ämatä jop pipiyäneŋo udeta nämäk 7päŋ kehäromigän yäpmäŋ gatäwani. 2 Täŋpäŋ äneŋi aŋero kehäromi kubä kaŋkut. Unitä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma siwoŋi netä unitä buk ŋonitäŋo nämäk ketäreŋpäŋ täga pipiyäwek? 3 Ude yäŋirän kunum gänaŋ ba kome terak ba kumbani mäjotä iraniken kubätä buk u täga pipiyäŋpäŋ daninaŋi nämo täŋkuk. 4 Äma kubätä täga itpäŋ buk u daninaŋi nämo kaŋkuro unita butewaki nadäŋpäŋ konäm bumta kotkut. 5 * Konäm korira äma ekäni 24 ukät nanik kubätä ŋode näwetkuk; Koreno yäk. Nadätan? Juda täŋo äbotken nanik Laion kubä ahäŋkuk. U Devit täŋo orani wäpi biŋam ikek unitä ämik täŋpäŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita buk unitäŋo nämäk 7 u ketäreŋpäŋ täga pipiyänaŋi yäk.

Tom Bätaki-tägän buk u täga pirärewek

6 * Ude yäŋirän kaŋkut; Tom Bätaki kubä, kumäŋ-kumäŋ urani bumik unitä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24, maŋirani bägup säkgämän it äyäŋutkuŋo u bämopi-ken käroŋ wädäŋirän kaŋkut. Joŋani 7, dapuri udegän 7. Joŋani ba dapuri 7 uwä Anutu täŋo munapik 7 komeni komeni yäniŋ kireŋpewän kwani it yäpmäŋ kukaŋ u. 7 * Ude kawakaŋ Tom Bätakitä päŋku äma maŋirani bägup säkgämän it täyak unitäŋo keri bure käda buk u irirän yäpuk. 8 * Buk nämo pipiyäwani u yäpmäŋkaŋ irirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 unitä Tom Bätaki gämori-ken gwäjiŋ äpmoŋ imiŋkuŋ. U kubäkubätä wagäm-kät gäpe golpäŋ täŋpanipäŋ iŋitkuŋ. Täŋpäkaŋ gäpe u gänaŋ naniktä gupe käbäŋi gäripi nikek abuk. Gupe uwä Anutu täŋo kudupi ämawebe unitäŋo yäŋapik man.

9 * Täŋpäkaŋ äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ŋode teŋkuŋ;

Gutkuŋo unita buk unitäŋo nämäk ketärekta wäpka biŋam ikek itan.
Gäkŋo nägätkatä komeni komeni, äbori äbori uken nanik äma gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani suwaŋpäŋ yepmaŋpi Anututa biŋam täŋkuŋ.

10 * Ämawebe uwä irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ Anutunin täŋo bämop ämaniye ude kuŋatneŋta yepmaŋkun.

Ude yepmaŋkuno unita kome terak intäjukun itkaŋ kaŋiwat epän api täneŋ yäk.

11 * Täŋpäkaŋ äneŋi kaŋpäŋ nadäŋkuro uwä ŋode; Äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän ba imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u irirä aŋero mäyap-inik, 1,000 ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbä it gwäjiŋpäŋ mämä pähap täŋirä nadäŋkut. 12 * Täŋkaŋ gera terak man ŋode yäŋkuŋ;

---

* **5:1:** Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10 * **5:5:** Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 * **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 * **5:7:** Rev 4:2,10 * **5:8:** Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 * **5:9:** Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 * **5:10:** Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 * **5:11:** Dan 7:10; Hib 12:22 * **5:12:** 1Sto 29:11; Rev 5:6

Tom Bätaki kumäŋ-kumäŋ urani u siwoŋi-inik unita kehäromi, täŋbumbum
ba nadäwä tärek ba wäpi biŋam, epmäget kudän, iniŋoret-oret, ba
bänep täga man iwet-iwet u kumän-tagän inita biŋam täyak!
13 * Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek kunum gänaŋ, kome terak, kum-
bani mäjotä irani-ken ba gwägu pähap gänaŋ itkuŋo u kuduptagäntä ŋode
yäŋirä nadäŋkut;
Äma maŋirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok,
iniŋoret-oret, wäpi biŋam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämitak
udegän pen pat yämik täyon!
14 Ude yäŋirä eruk, imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä ŋode yäŋkuŋ; U bureni-
inik! Täŋpäkaŋ äma ekäni 24 unitä gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋpäŋ äma bägup
säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki u yäniŋ oretkuŋ.

6

Hos 4 unitäŋo manbiŋam

1 * Täŋpäkaŋ äneŋi ijiwa kwäpäŋ kaŋkut; Tom Bätaki unitä buk
nämäk 7päŋ kehäromi yäpmäŋ gatäwani u iŋitkaŋ nämäk kubä ketäreŋkuk.
Ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä iromäŋ kotäk
terak gera ŋode yäŋkuk; Abi! yäk. 2 * Ude yäwänkaŋ hos paki kubätä
uterakgän äbäŋirän kaŋkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwä
äpa kuek ikek. Täŋpäŋ äma ärowani täŋo gwäpä imäkaŋ komi äma täŋo
kehäromi yäpmäŋ äpani ude täŋpäŋ komi äma mäyap komeni komeni
däpmäŋ paotta äneŋi kuŋkuk.
3 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäŋ gatäwani namba
2 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 2tä yäŋkuk; Abi! yäk.
4 Yäŋirän hos gämäni kubätä äbä ahäŋkuk. Hos gämäni uterak äma itkuko u
kome terak bätaki säkgämän irit wärämurirän ämatä kowata kowata ämiŋ
kumäkta kehäromi imani. Ba kadä taŋi kubä keri-ken pewani iŋirirän
kaŋkut.
5 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 3 u ketäreŋirän imaka
kuŋat-kuŋat ikek namba 3tä yäŋkuk; Abi! yäk. Ude yäwänä uterakgän
dapun täŋpäŋ kaŋkut; Hos kubiri kubätä äbä ahäŋkuk. Äma hos kubiri
uterak itkuko uwä ketem täŋo bäräpi wohurani kubä iŋitkuk. 6 Iŋirirän
imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u bämopi-ken äma täŋo man kotäk bumik kubätä
ahäŋpäŋ äma hos terak itkuko u ŋode iwerirän nadäŋkut; Gäk päŋku kome
terak epän täŋiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api peneŋ
yäk. Saguom kubäkubä gwäki taŋi, 10 kina ude yäk. Täŋkaŋ olip gakŋi ba
wain ume nämo täŋpewi waneŋ yäk.
7 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 4 u ketäreŋirän imaka
kuŋat-kuŋat ikek namba 4tä yäŋkuk; Abi! yäk. 8 * Yäwänä dapun täŋpäŋ
hos pujiŋi jäŋwam bumik kubätä äbä irirän kaŋkut. Äma hos uterak
itkuko u wäpi Kumäŋ-kumäŋ. Äbäŋirän kubä wäpi Geŋi Wakitä tuängän
iwatkuk. Täŋpäkaŋ kome terak ämawebe yäpmäŋ daniwä äbot pähap 3
ude jop irirä äbot namba 4 uken kumäŋ-kumäŋ pewän ahäkta kehäromi
yämani. U ämawebe äbot u kumäŋ-kumäŋ däpmäkta ämik, nakta jop irit ba
käyäm pewän ahäŋkuŋ. Ba ämawebe u däpmäkta tom komi komi yäniŋ
kireŋkumän.

---

* **5:13:** Rev 4:2,10 * **6:1:** Rev 4:6, 5:1 * **6:2:** Sek 1:8, 6:1-6 * **6:8:** Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27

9 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 5 u ketäreŋirän kaŋkut.
Ämawebe Anutu täŋo manta nadäkinik täŋpäŋ manbiŋam yäŋahäŋirä
däpani ätu unitäŋo mäjoni, alta gämori-ken irirä yabäŋkut. 10 * Ämawebe
uwä gera terak Anutu ŋode iwet yabäŋkuŋ; O Ekäni intäjukun-inik,
yäŋkehäromtak mähemi kudupi, komen ämatä nidäpmäŋ-pewä kum-
bumäŋo u kowata bäräŋeŋ api däpmäŋ tärewen ba nämo? 11 * Ude yäŋirä
tek paki ini-ini yämiŋ moreŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Kämi. Kristo täŋo watä
epän täŋpani notjiye ätu, in tadäpuŋo udegän ätu däpmäkta yäwani u
däpmäkgän täŋirä kowata api däpmäŋ tärewet yäk.

12 * Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 6 u ketäreŋirän kenäŋ
pähap kwaiŋkuk. Kwaiŋirän edap bipmäŋ utpäŋ käbot jiburani ude
äworeŋkuk. Ba komepaktä nägät äworeŋkuk. 13 * Ba guktä kunum terak
nanik täreŋpäŋ kome terak maŋkuŋ, wama mujip mänit taŋi piäŋpewän
täreŋ mak täkaŋ ude. 14 * Ba kunumtä udegän, tek gwäjik täkamäŋ ude
ini gwäjiŋpäŋ paotpeŋ kuŋkuk. Täŋirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken
irani u kuduptagän ini iranitä akumaŋ paotpeŋ kuŋkuŋ.

15 * Ude ahäŋirän komeni komeni uken nanik äma ärowani ba epän
watä äma jopi, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba tuŋum äma kehäromi
nikek, ba ärowani äpani kuduptagän päŋku mobä gänaŋ ba mobä käwut-
ken käbop itkaŋ ŋode yäŋkuŋ; 16 * Pom ba mobä intä äpäŋpäŋ nidäpmäŋ-
pewä paoritna äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuri-ken
ahänetawä! Ba Tom Bätaki täŋo kokwawak kaŋ-ahänetawä yäŋ yäŋkuŋ. 17 *
Eruk yarä unitäŋo kokwawak kadäni pähap ahätak unita äma netä unitä
täga api irek?

7

Äma damani-ken wären täŋpani

1 * Imaka u käwa täreŋirän eruk aŋero 4 ude yabäŋkut. Unitä kome
gägäni 4 uken kuŋatkaŋ kome täŋo mänit 4 ude yepmäŋitpäŋ yäniŋ
bitnäŋkuŋ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mänit äneŋi nämo
piäwekta ude täŋkuŋ. 2 Täŋirä edap abani käda aŋero kubä äbäŋirän kaŋkut.
U Anutu irit kehäromi mähemi täŋo wären yäpmäŋ kuŋatkuk. Yäpmäŋ
kuŋatkaŋ aŋero 4 u kome terak ba gwägu terak täŋpäwak täkta kehäromi
yämani uwä gera terak ŋode yäwetkuk; 3 * In kome, gwägu ba päya bäräŋeŋ
nämo täŋpä waneŋ. Intäjukunä nintä Anutu täŋo watä epän ämawebeniye
damani terak Anutunin täŋo wären tänayäŋ yäk. 4 * Ude yäŋkaŋ Isrel
ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täŋo wären ikek u kudup
144,000 yäŋ yäŋirän nadäŋkut. 5 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe kuduptagän äbot
12. Äbot kubäkubä u gänaŋ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täŋo
wären nikek ŋode yäpmäŋ daniŋ yepmaŋkuŋ;

Juda täŋo äbotken nanik äma 12,000.
Ruben täŋo äbotken nanik äma 12,000
Gat täŋo 12,000
6 Ase täŋo 12,000

---

* **6:10:** Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 * **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14 * **6:12:** Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Ais 34:4; Rev 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16:** Luk 23:30; Rev 4:2,10 * **6:17:** Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Ese 9:4,6; Rev 9:4 * **7:4:** Rev 14:1,3

Naptali täŋo 12,000
Manase täŋo 12,000
7 Simeon täŋo 12,000
Livai täŋo 12,000
Isasa täŋo 12,000
8 Sebulun täŋo 12,000
Josep täŋo 12,000
Benjamin täŋo 12,000

Äma mäyap Anutu iŋamiken itkaŋ iniŋ oretkuŋ

9 * Täŋpäkaŋ imaka u kaŋpäŋ nadäwa täreŋirän äneŋi kubä ŋode kakgän täŋkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninaŋi nämo, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani, äbot pähap u äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käroŋ wädäŋirä yabäŋkut. Äbot pähap u tek paki nikekgän, keritä imuk pähäm iŋitkaŋ man gera terak ŋode yäŋkuŋ; 10 * Anutunin, maŋirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätägak täŋo mähemi-inik itkamän.

11 Täŋpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u irirä aŋero kuduptagän itgwäjiŋkuŋ. Itgwäjiŋpäŋ bägup säkgämän u dubini-ken kome terak iŋami yäpä-äpmoŋpäpäŋ patkuŋ. Ude patkaŋ Anutu iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ;

12 * Bureni! Iniŋ oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biŋam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mähemi täŋpäŋ tärek-täreki nämo it yäpmäŋ äroton! U bureni-inik!

13 * Näk ude käwa täreŋirän äneŋi äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nikek u netä? De naniktä äbuŋ? 14 * Ude näwet yabäŋirän kowata ŋode iwetkut; Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ŋowä iwan keri terak butewaki ba komi pähap gänaŋ naniktä äbuŋ yäk. Unitäŋo teki uwä Tom Bätaki täŋo nägäripäŋ ärutpak taŋkuŋ yäk.

15 * Ude täŋkuŋo unita Anutu täŋo maŋirani bägup säkgämän u dubini-ken itkaŋ bipani kepma unitä yotken watä epän täŋ imik täkaŋ.

Täŋirä äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabäŋ yäwatpäŋ watäni it yämik täyak.

16 * Täŋpäkaŋ nakta ba umeta äneŋi kubä nämo api yeneŋ.

Ba edaptä komi nämo api yewek. Ba komi kädäp ikektä nämo api yewek.

17 * Imata, Tom Bätaki maŋirani bägup säkgämän bämopi-ken it täyak unitä watäni säkgämän api it yämeko unita.

Itkaŋ irit kehäromi täŋo ume dapuri-ken api yämagut yäpmäŋ kuk täŋpek. Täŋkaŋ Anutunitä ini dapuri-ken konämi pito uwä api ärut yämek.

8

Nämäk namba 7 u ketäreŋkuk

1 * Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä nämäk buk terak yäpmäŋ gatäwani namba 7 u ketäreŋirän kunum gänaŋ mämäni nämo irirän kadäni käroŋi bumik

* **7:9:** Rev 3:18 * **7:10:** Rev 4:2,10 * **7:12:** Rev 5:12, 11:17 * **7:13:** Rev 3:18 * **7:14:** Mat 24:21 * **7:15:** Rev 4:2,10 * **7:16:** Ais 49:10 * **7:17:** Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 * **8:1:** Hab 2:20

täŋkuk. 2 Kum itkuŋo u täreŋirän yabäŋkut; Aŋero 7 Anutu dubini-ken käroŋ wädäŋ it täkaŋ unita ätutä womat 7 ude yämiŋkuŋ.

3 * Täŋpäkaŋ aŋero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gäpe golpäŋ täŋpani iŋit ririrän kubätä äbä päya umumi käbäŋi täga nikek gäpe u gänaŋ bumta piŋkuk. Piŋkuko uwä kudupi ämawebe täŋo yäŋapik mankät awähutkaŋ Anututa ärawa ude ijikta. Ude piwänkaŋ aŋero uwä gäpe u alta golpäŋ täŋpani, maŋirani bägup säkgämän iŋam dädän itak uterak peŋkaŋ pewän ijiŋkuŋ. 4 * Pewän ijiŋirä gupe käbäŋi nikek ukät kudupi ämawebe täŋo yäŋapik mantä aŋero unitäŋo keri-ken naniktä Anutu-ken äroŋkuk. 5 * Äroŋirän aŋero uwä kädäp gäyek alta terak nanik yäpmäŋkaŋ gäpe u gänaŋ pewän tokŋewäpäŋ kome terak umu äreŋ täŋpän maŋkuŋ. Äreŋ täŋpän maŋirä yäpä kwinitpäŋ, iromäŋ mämä taŋi yäŋirän kenäŋ pähap bumta kwaiŋkuk.

Kome terak imaka imaka ahäŋkuŋ

6 Eruk, u punin terak aŋero 7 unitä womat iŋit itkuŋo u piäkta kadäni keräp taŋkuk. 7 * Täŋkaŋ aŋero namba 1 unitä womat piäŋirän iwän mim ikek, ba kädäp mebet nägät-kät awähurani unitä kome terak maŋkuŋ. Maŋkaŋ kome ätuken kädäp pähap ijiŋ patkuk. Täŋkaŋ kome ätukenä päya ijiŋ paotkuŋ. Täŋkaŋ kome terak mup kuduptagän, udegän ijiŋ paotkuŋ.

8 * Ijiŋ paorirä aŋero namba 2tä womat piäŋkuk. Piäŋirän imaka kubä pom taŋi bumik, kädäp mebet ikek unitä gwägu pähap gänaŋ maŋpä äpmoŋkuk. 9 Äpmoŋirän gwägu pähap u moräki nägät äworeŋkuk. Nägät äworeŋirän gwägu tom mäyap kumbuŋ. Täŋirä gäpe, gwägu uterak kuŋarani imaka, mäyap imät täŋpä kuŋkuŋ.

10 Täŋpäkaŋ äneŋi aŋero 3tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän guk pähap kubä kunum gänaŋ naniktä täreŋkaŋ topäntä-yäŋ ijiŋ-yäŋeŋkaŋ kome ätuken ume gänaŋ ba ume dapuri-ken maŋkuk. 11 * Guk u wäpi Jarip. U ume gänaŋ maŋirän ume uwä jägämi pähap, ämatä nänaŋi nämo täŋkuk. Nänaŋi nämo täŋkuko u naŋirä jägämi täŋpäpäŋ äma mäyaptä kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ.

12 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 4tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän edap moräki, komepak moräki ba guk ätu kehäromini yäyomägat-pewä peŋyäŋeki moräki paotkuŋ. Peŋyäŋeki moräki paorirä kome kukŋi käda bipmäŋ utkuk. Ba bipani udegän, kome ätuken guk ba komepak kumkum ijiŋkuŋ. 13 * Ude kaŋkaŋ uterakgän siäŋ pähap kubä kaŋkut. Uwä puninininik unuken piäŋ kuŋkaŋ gera ŋode yäŋkuk; Wära! wära! Aŋero yaräkubä womat nämo piäwanitä womat piäŋirä komen ämatä jide api täneŋ?

9

Käpukbam awaŋ käroŋi-ken naniktä abuŋ

1 * Eruk aŋero namba 5tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän dapun täŋpäŋ guk kubä kunum gänaŋ naniktä täreŋpeŋ kome terak maŋ päranipäŋ kaŋkut. Guk unita awaŋ käroŋi boham, unitäŋo yäma dätta ki imani. 2 * Unitä awaŋ käroŋi boham unitäŋo yäma därirän gupe pähap

* **8:3:** Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 * **8:4:** Rev 5:8 * **8:5:** Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 * **8:7:** Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 * **8:8:** Kis 7:20-21 * **8:11:** Jer 9:15 * **8:12:** Rev 6:12-13 * **8:13:** Rev 9:12, 11:14 * **9:1:** Rev 20:1 * **9:2:** Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10

abuk. Gupe u epänken kogä pähap ijiŋirä ärok täkaŋ ude. Gupe unitä äro
edapkät kunum itpipiŋpewän gwägätkuk. 3 * Täŋirän gupe gänaŋ nanik
käpukbamtä abämaŋ kome terak äpmoŋkuŋ. Täŋkaŋ kehäromi yämani
uwä bam bumik, meni komigämän. 4 * Täŋpäkaŋ kome terak tepäraŋ,
päya pähäm ba moyeŋ, nak yeŋ udewani täŋpä waneŋtawä yäŋ yäwerani.
Täŋkaŋ ämawebe damani-ken Anutu täŋo wäreni nämo, u iwan täŋ yämikta
yäŋtäreŋ yämani. 5 Täŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋta nämo. Jop, komi pähap
yämikta kehäromi yämani. Komi pähap uwä bamtä äma yek täkaŋ ude
komepak 5ta nadäneŋta yäwani. 6 * Eruk kadäni uken ämatä komi pähap
nadäŋpäŋ kumäkta gäripi-inik nadäneŋo upäŋkaŋ kumäk-kumäk kädetta
wäyäkŋewä wawäkaŋ komi pen nadäneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ käpukbam uwä hos ämik täkta tuängän tuängän itkaŋ tawaŋ
kuk täkaŋ ude irirä yabäŋkut. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä golpäŋ
täŋpani bumik. Täŋpäkaŋ iŋami dapun äma täŋo bumik. 8 * Täŋkaŋ gwäki
pujiŋ käroŋi, Juda webe täŋo gwäki pujiŋ udewani bumik. Täŋkaŋ meni
uwä, laion meni udewani. 9 * Täŋ, kupäŋteki uwä kapapäŋ täŋpani bumik.
Ba piri mämäni u hos mäyaptä ämikta bäräŋeŋkaŋ täk täkaŋ ude bumik.
10 Täŋkaŋ uyaŋi uwä tuk uyaŋi bumik. Ba meni komi uwä uyaŋi-ken itak.
Meni unitä ämata komi pähap yämiŋtäŋ kuŋirä komepak 5 ude tärekta
kehäromi yämani. 11 Täŋpäkaŋ käpukbam komi unitäŋo äma ärowani kubä
itak. U awaŋ käroŋi boham unitäŋo aŋero wäpi Täŋpäwak. Täŋpäwak u
Juda täŋo man terak wäpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

12 * Eruk imaka umuri kubä täretak uba. Imaka umuri yarä ahäkta
yäwani unitä itkamän.

Komi ämа äbot pähap ahäŋkuŋ

13-14 * * Eruk, aŋero namba 6tä womat piäŋkuk. Piäŋirän alta golpäŋ
täŋpani Anutu iŋamiken it täyak, unitäŋo joŋani 4 u bämopi-ken nanik man
kotäk kubä ahäŋirän nadäŋkut. Man ahäŋkuko uwä aŋero namba 6 womat
iŋitkuko u man ŋode iwetkuk; Yufretis umeken aŋero 4 topmäk terak itkaŋ
u pit yämi yäk. 15 * Aŋero 4 u ämawebe kome kukŋi käda irani däpmäŋ
paotneŋta kadäni yäŋ yämanita itsämäŋ itkaŋ yäk. Ude yäŋirän aŋero 4
kadäni yäŋ yämani uwä siwoŋi ahäŋirän aŋero nabä 6 unitä päŋku pit
yämiŋkuk. 16 Täŋkaŋ komi ämaniye hos terak maŋirani 200 milion ude
itkaŋ yäŋ yäŋirän nadäŋkut.

17 Täŋpäkaŋ däpmonken hoskät, mähemiye bok yabäŋkuro u ŋode
yabäŋkut; Hos mähemiye täŋo kupäŋtek ätu gämäni-inik, ätu gwagäri, ätu
jäŋwam bumik. Täŋ, hos gwäkiwä laion gwäki bumik. U meni gänaŋ nanik
kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek unitä abuŋ. 18 Imaka waki
umuri yaräkubätä äma ätu däpmäŋ paotkuŋ. Hos meni gänaŋ nanik kädäp
mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek komigämän unitägän kumäŋ-
kumäŋ däpuŋ. 19 Täŋpäkaŋ hos unitäŋo kehäromini uwä meni ba uyaŋi-
ken nikek itkaŋ. Täŋkaŋ hos uyaŋi uwä gämok bumik, gwäki nikek. Unitä
komi yämik täkaŋ.

20 * Täŋpäkaŋ äma ätu imaka waki umuri uterak kumäŋirä ätu oraŋ
yämiŋkuŋo upäŋkaŋ ini bänepi nämo sukureŋkuŋ. Ba irit kuŋat-kuŋarita

* **9:3:** Kis 10:12,15 * **9:4:** Rev 7:3 * **9:6:** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7:** Jol 2:4
* **9:8:** Jol 1:6 * **9:9:** Jol 2:5 * **9:12:** Rev 8:13 * **9:13-14:** Rev 8:3 * **9:13-14:** Rev 16:12
* **9:15:** Rev 8:7-12 * **9:20:** Rev 16:9,11; Ais 2:8,20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23

nadäŋirä waki kubä nämo täŋkuk. Nämoinik! Ätu uwä mäjo wärata nadäkinik pen täŋkuŋ. Ba yäwik gol ba siriwapäŋ täŋpani ba ain, mobä ba päya kujatpäŋ täŋpani, yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋpani ba jukunitä nämo nadäwani ba ini kuroŋ nämo kuŋarani u mäde nämo ut yämiŋkuŋ. 21 Ude täŋkaŋ äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, äma yärat-yärat, kubokäret, ba kubota u nämo peŋkuŋ. Nämoinik!

10

Aŋerotä buk täpuri Jonta imän naŋkuk

1 Eruk ude käwa täreŋirän äneŋi kubä ŋode kakgän täŋkut; Aŋero kehäromi nikek kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. U tektawä gubampäŋ uwäk täŋkaŋ gwäki terak gämok wära gubam terak it täyak udewanitä yewa täŋkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap dapuri ude, ba kuroŋi uwä kädäp mebet bumik ude täŋkuŋ. 2 Täŋpäkaŋ keri-ken buk täpuri kubä pipiyäŋpäŋ iŋitkuk. Täŋkaŋ abä kuroŋi bure kädatä gwägu pähap terak yeŋkuk. Täŋ, kuroŋi käpmäk kädawä kome terak yeŋirän kaŋkut. 3 Ude täŋkaŋ laiontä gäwo yäk täkaŋ ude gera pähap yäŋkuk. Ude yäŋirän iromäŋ 7tä iniŋ yäŋkuŋ. 4 * Iromäŋ 7tä iniŋ yäŋirä uterakgän näk kudän täwayäŋ täŋkut. Ude täŋira kunum gänaŋ man kotäk kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Kudän täweno! Man iromäŋ 7 unitä yäŋo u nadäk-nadäkka-ken käbop iŋit yäk.

5 * Ude nadäŋpäŋ kaŋkut; Aŋero gwägu pähap ba kome terak yeŋirän kaŋkuro u keri bure käda kunum iwoŋäreŋkuk. 6 * Ude täŋpäŋ Anutu, irit tärek-täreki nämo, ba kunum kome, gwägu pähap ba imaka kudup uterak itkaŋ u yäwän ahäwani, u wäpi terak ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Kadäni käroŋi nämo itnayäŋ. Kadäni ahätak! 7 * Unita aŋero namba 7tä womat piäŋirän Anututä kämi täkta nadäk käbop peŋkuko u apiŋo täŋ-tärewayäŋ. Watä ämaniye profet bian yäwetkuko udegän ahäŋirän tärewayäŋ yäk.

8 Aŋero nabä 7tä ude yäŋirän kunum gänaŋ nanik man kotäk nadäŋkuro u äneŋi yäkgän täŋirän nadäŋkut. U ŋode näwetkuk; Gäk päŋku buk täpuri aŋero gwägu pähap ba kome terak yeyak u keri-ken pipiyäŋpäŋ iŋitak u yäpmäŋ! 9 Ude yäwänä näkä päŋku aŋero, buk u täga namayäŋ? yäŋ iwetkut. Iwerawä ŋode näwetkuk; Buk täpuri ŋo yäpmäŋkaŋ naŋ yäk. Naŋkaŋ mekaken gäripi säkgämän nadäwayäŋ, kuron doki bumik. Upäŋkaŋ kokka gänaŋ äpmoŋirän wakiinik nadäwayäŋ yäk. 10 Ude näwerirän buk täpuri u keri-ken nanik yäpmäŋpäŋ naŋkut. Naŋkaŋ menaken gäripi nikek, kuron dok bumik nadäŋkut. Upäŋkaŋ käma äpmoŋpäkaŋ kokna-ken wakiinik kubä nadäŋkut. 11 Näŋpakaŋ näwetkuk; Eruk, äma äbot komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwani ba intäjukun ämaniye, imaka kämi ahäŋ yämikta yäwani u äneŋi kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwet yäk.

11

Äma yarätä Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋkumän

1 * Eruk, aŋero unitä jikon, ähottaba udewani, imaka imaka täŋo käroŋini peŋpäŋ käwani nikek kubä naminkaŋ ŋode näwetkuk; Gäk jikon ŋo yäpmäŋ

---

* **10:4:** Dan 8:26; Dan 12:4,9 * **10:5:** Lo 32:40; Dan 12:7 * **10:6:** Neh 9:6; Sam 146:6 * **10:7:** Dan 9:6,10; Amo 3:7 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 * **11:1:** Ese 40:3; Sek 2:1-2

päŋku Anutu täŋo kudupi yot u, ba unitäŋo alta terak peŋpäŋ käroŋini kaŋpäŋ nadä yäk. Täŋkaŋ ämawebe yot u gänaŋ iniŋoret epän täŋ itkaŋ u kaŋ dani yäk. 2 *Täŋ, kudupi yot yäma-ken yewa täŋ-äyäŋurani unitäŋo käroŋini nämo peŋpäŋ käwen. Bägup uwä guŋ ämawebe äbotta yäniŋ kirewani yäk. Guŋ ämawebe uwä kudupi yotpärare bämopi-ken yeŋ gatäŋtäŋ kuŋarirä komepak 42 ude api tärewek yäk. 3 Täŋkaŋ näkŋo man yäŋahäwani äma yarä unita kehäromi yämiŋira näkŋo man yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirän kadäni udegän, kepma 1,260 ude api tärewek. Täŋkaŋ äma yarä uwä butewakini kwawak pewän ahäkta tek upuri nikekpäŋ api täŋpeŋ kuŋatdeŋ. 4 *Äma yarä uwä olip päya yarä u, ba peŋyäŋek yarä, kome pähap täŋo Ekäni iŋamiken it täkamän u.

5 *Eruk, äma kubätä äma yarä u komi yämeko uwä kädäp mebet äma yarä unitäŋo meni-ken naniktä abämaŋ päŋku äma iwan täŋ yämeko u kumäŋ-kumäŋ ijiwek. Äma udewani kädet uterak kumäkta biŋam yäk. 6 *Täŋpäkaŋ man yäŋahäwani äma yarä uwä kadäni man yäŋahädayäŋ täkamän-ken u bämopi-ken iwän iniŋ bitnäkta kehäromi yämani. Ba ume dapuri täŋpewän nägät äworekta kehäromi yämani. Ba imaka waki umuri-inik mebäri mebäri kome terak iniken gärip terak täga pewän ahäneŋ.

7 *Täŋpäkaŋ äma yarä uwä man yäŋahäk epän täŋtäŋ kuŋattäkon täreŋirän, tom pähap kubä, awaŋ käroŋi boham u gänaŋ nanik abäŋkaŋ yarä ukät ämiŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api däpek yäk.

8 *Kumäŋ-kumäŋ däpänkaŋ man yäŋahäwani äma yarä unitäŋo komegup yotpärare pähap, Ekänini päya kwakäp terak kumbuk-ken u bämopi-ken api pätdeŋ yäk. Yotpärare u wäpi Sodom, ba wäpi Isip yäŋ yäwani. Wäp uwä man wärani ude bumik. 9 Äma yarä u yotpärare bämopi-ken parirän ämawebe äbori äbori, komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwanitä äbä äma ätutä yarä u änekta yäniŋ bitnäŋpäŋ jop yabäŋ irirä kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki tärewek yäk. 10 Täŋkaŋ komen ämawebe unitä ŋode api yäneŋ; Äma yarä u ämawebe komeni komeni komi pähap nimiŋkumän. Unita wisikinik kumäŋkamän yäŋ api yäneŋ. Ude yäŋkaŋ äŋnak-äŋnak täŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api täneŋ yäŋ näwetkuk.

11 *Eruk, kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki irän täreŋirän ŋode kaŋkut; Anututä woŋ irit nikek piäŋpewän äma yarä uken äpmoŋirän kodak taŋpäŋ akuŋkumän. Kodak taŋpäŋ akuŋirän yabäŋkaŋ ämawebe bumta umuntaŋkuŋ. 12 *Umuntaŋ irirä äma yarä uwä kunum gänaŋ man kotäk gera terak ŋode yäŋirän nadäŋkumän; Ŋo abun! Yäŋirän iwaniye itkaŋ yabäŋ yäwat irirä gubamtä äma yarä u oraŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

13 *Eruk, uterakgän koŋ pähap kwaiŋpewän yotpärare unitäŋo moräki awähurirän ämawebe 7,000tä kumbuŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe nämo kumbuŋo uwä umun pähap nadäŋpäŋ Anutu kunum mähemi u iniŋ ororirä yabäŋkut. 14 *Täŋpäkaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pähap namba 2. Täŋkaŋ äneŋi umuri pähap namba 3 unitä ahäwayäŋ keräp täyak.

---

* **11:2:** Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5 * **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6:** 1Kin 17:1; Kis 7:17-20; 1Sml 4:8 * **11:7:** Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8 * **11:8:** Luk 13:34 * **11:11:** Ese 37:5,10 * **11:12:** 2Kin 2:11 * **11:13:** Rev 8:5, 16:18 * **11:14:** Rev 9:12

Aŋero namba 7tä womat piäŋkuk

15 *Aŋero namba 7 unitä womat piäŋirän ämawebe kunum gänaŋ itkaŋ
u gera ŋode yäŋirä nadäŋkut;
Eruk, kome pähap ŋo kaŋiwatta Ekäninin-kät unitäŋo iwoyäwani Kristo
uken kehäromi ba wäpi biŋam apiŋo pat yämitak. Ekäninin uwä
kaŋiwat epäni tärek-tärek nämo api täŋ yäpmäŋ ärowek yäk.
16 *Ude yäŋirän äma ekäni 24, maŋirani bägup terak Anutu iŋamiken it
täkaŋ unitä Anutu iniŋoretta kuroŋi-ken iŋami yäpä äpmoŋpäpäŋ yäŋkuŋ;
17 *Ekäni, kehäromi mähemi, itkunonitä api it yäpmäŋ ärowen.
Gäk kehäromika pähap terak kaŋiwat epänka yäput peyan unita bänep täga
pähap gäwetkamäŋ.
18 *Komen ämawebetä kokwawak wakiinik kubä nadäŋ yäpmäŋ äbuŋo
upäŋkaŋ gäkŋa kokwawakka kwawak pewi ahäkta kadäni ahätak.
Ba äma kumbani yäpmäŋ danikta kadäni ahätak. Täŋpäkaŋ epän watä
ämakaye profet u, ba kudupi ämawebe äpani ärowani, ganiŋoret täkaŋ
unita kowata säkgämän yämikta kadäni ahätak.
Ba äma kome täŋpäwak täkaŋ u däpmäŋ paotta kadäni ahätak yäk.
19 *Ude yäwä täreŋirän Anutu täŋo kudupi yot kunum gänaŋ itak u yäma
därirän Anutu täŋo topmäk-topmäk kubägän unitäŋo gäpe kwawak ririrän
kaŋkut. Eruk uterakgän yäpä kwinirit, iromäŋ mämä ba äma kotäk ahäŋit,
koŋ kwaiŋit, iwän mim nikek maŋirän kaŋkut.

12

Webe kubäkät gämok pähap kubä

1 Eruk, ude kaŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kaŋkut. Kunum terak kudän
inidewani kubä ahäŋirän kaŋkut; Webe kubä, edap dapuritä tek ude
uwäk täwani. Täŋkaŋ gämori-ken komepaktä iränkaŋ gwäki-ken gwäpä
ude guk 12 udetä ijiŋ-yäŋeŋkuŋ. 2 * Täŋkaŋ webe uwä nanak kok itkaŋ
nanaktä komi iŋirän kähän yäŋ itkuk. 3 * Kähän yäŋ ririrän kunum terak
kudän inidewani kubä äneŋi ahäkgän täŋkuk. U gämok gämäni pähap,
gwäki 7. Eruk, gwäki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwäki kubäkubä
terak gwäpä äma ärowani täŋo udewani 7tä itkuŋ. 4 Täŋpäkaŋ gämok unitä
kunum terak guk kukŋi käda nanik kudup uyaŋitä päripmäŋ-pewän kome
terak maŋkuŋ. Maŋirä gämok u päbä webe unitä nanak u bäyawän näŋpa
yäŋkaŋ webe u iŋamiken kaŋ-gwäjiŋ itkuk.
5 * Täŋpäkaŋ nanak u ain pärip-pärip iŋitkaŋ guŋ ämawebe komeni
komeni kehäromigän yabäŋ yäwarekta yäwani upäŋ bäyaŋkuk. Bäyawänä
aŋerotä bäräŋeŋ pudät yäpmäŋ Anutu-ken ba Anutu täŋo maŋirani bägup
säkgämän uken kuŋkuŋ. 6 * Yäpmäŋ kuŋirä webe u metäŋpeŋ kumaŋ
kome jopi-ken, Anututä iwoyäŋ iminkuk-ken kuŋkuk. Uken Anututä
watäni it yäpmäŋ kuŋirän kepma 1,260 tärekta yäwani.
7 * Eruk näk pen kaŋiwat irira kunum gänaŋ ämik pähap kubä ahäŋkuk.
Ämik täŋkuŋo u aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikel ukät äboriye ätukät

* **11:15:** Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * **11:16:** Rev 4:4,10 * **11:17:** Rev 1:4,8, 15:3 * **11:18:** Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13 * **11:19:** Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 * **12:2:** Mai 4:10 * **12:3:** Dan 7:7 * **12:5:** Sam 2:9; Rev 19:15 * **12:6:** Rev 11:2-3 * **12:7:** Jud 9

gämok pähap ukät ämiŋkuŋ. 8-9 * Ämiŋpäŋ Maikelkät äboriyetä gämok-
kät äboriye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ
kunum gänaŋ wari itta nämo, yäwat kireŋpewä kome terak ukädagän
äpuŋ. Täŋ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko ukeŋo wäpi kubä äma
waki, wäpi kubä Satan, komen ämawebe päke ŋo täŋyäkŋarani u.

10 * Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yäŋkuk;
Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak. Bureni,
Anutu intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak pewän ahätak.
Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän ahätak.
Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu iŋamiken notniyeta yäŋpäŋ-
yabäŋ yäwat man yäwani ukeŋo kunum gänaŋ nanik yeŋtäreŋ
maŋpän äpmotak.
11 Bureni-inik! Notniyetä äma waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuŋo uwä,
Tom Bätaki täŋo nägäri unitäŋo kehäromi terak, ba Anutu täŋo man
bureni, gwäk pimiŋpäŋ yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋo uterak kehäromini
yäpmäŋ äpuŋ.
Täŋkaŋ Anututa nadäŋpäŋ gupi iniŋ kirekta nämo iyap taŋkuŋ.
12 * Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkaŋ u kuduptagän oretoret
pähap nadäkot!
Upäŋkaŋ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma waki,
ekken äreŋkuko itak. U kadäni keräpigän irayäŋ täyat yäŋ nadäŋpäŋ
kokwawak pähap nadätak!
13 Täŋpäkaŋ gämoktä kunum gänaŋ nanik näwat kireŋpewä kome terak
äpätat yäŋ nadäŋpäŋ koki wawäpäŋ webe, nanak ämani bäyaŋkuko u
urayäŋ iwatkuk. 14 * Ude täŋirän webe nanak bäyaŋkuko unita siäŋ
pähap täŋo piri imä peŋkaŋ gämok waki u kaŋumuntaŋ piäŋ kome jopi-
ken kuŋkuk. Kome uken säkgämän irirän watäni it yäpmäŋ kuŋirä obaŋ
yaräkubä täŋkaŋ äneŋi obaŋ kubä moräki tärekta yäwani. 15 Täŋpäkaŋ
gämok unitä webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokät täkaŋ ude
abäŋkaŋ webe u urayäŋ täŋkuk. 16 Täŋirän webe u täŋkentäkta kometä
aŋeŋpäŋ ume pähap, gämok meni gänaŋ nanik äbuko u kudup kämän
äpmoŋkuŋ. 17 * Kometä ude täŋirän gämok u koki wawäpäŋ webe unitäŋo
nanakiye ätuken ämik pewän ahäkta kuŋkuk. Webe unitäŋo nanakiye
u Anutu täŋo man buramiwani ba Jesutä man bureni yäŋahäk täŋkuko
unita nadäkinik täŋpani.
18 Ude täŋkaŋ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

13

Tom umuri pähap yarä ahäŋkumän

1 * Eruk u yabäŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kakgän täŋkut. Tom pähap kubä
gwägu pähap gänaŋ ahäŋirän kaŋkut. U gwäki 7, joŋani 10. Täŋkaŋ
joŋani kubäkubä terak äma ärowani täŋo gwäpätä itkuŋ. Täŋkaŋ damani
kubäkubä terak Anututa yäŋärok man kudän täwani. 2 * Täŋpäkaŋ tom
uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täŋkaŋ kuroŋi uwä tom
taŋi kubä wäpi bea unitäŋo kuroŋi udewani. Täŋ, meni uwä laion meni

* **12:8-9:** Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2 * **12:10:** Jop 1:11; Sek 3:1 * **12:12:** Ais 44:23; Ais 49:13 * **12:14:** Dan 7:25, 12:7 * **12:17:** Rev 11:7, 14:12 * **13:1:** Rev 12:3; Rev 17:3,7-12 * **13:2:** Dan 7:4-6

bumik. Unitä ahäŋirän gämok pähap gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biŋam ba komeni, tom pähap unita iminkuk.

3 * Täŋpäkaŋ tom pähap unitäŋo gwäki kubä utpewä kumbuko upäŋkaŋ paräm gwäki-ken toknenpäŋ tägaŋkuko u bäräm pen itkuk. Täŋkaŋ tom pähap u kaŋpäŋä komen ämawebe kuduptagän kiknutpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ iwarän täŋkuŋ. 4 Iwarän täŋpäŋ iniŋ oretpäŋ yäŋkuŋ; Wära, tom inidewani kubä käkamäŋ yäk. Netätä ukät täga ämideŋ? Üde yäŋkaŋ gämok pähap u imaka, udegän iniŋ oretkuŋ, tom pähapta kehäromini iminkuko unita.

5 * Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmäŋ äroŋpäŋ Anutu yäŋärok iwet yäpmäŋ kukta, ba komen ämawebeniye yabäŋ yäwatta komepak 42 ude iniŋ kirewani. 6 U Anutu wäpi, Anutu täŋo komeni, ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye kunum gänaŋ itkaŋ u yäŋärok pähap yäwet täŋkukonik. 7 * Täŋkaŋ kudupi ämawebe ukät ämik täŋpäŋ kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromi imani. Täŋpäkaŋ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabäŋ yäwatta kehäromi yäpuk. 8 * Täŋpäkaŋ komen ämawebe kuduptagän bumiktä wäpi api iniŋ oretneŋ. Ämawebe tom pähap u iniŋ oretnayäŋ täkaŋ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahäŋirän wäpi irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani u. Täŋkaŋ irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ u Tom Bätakitä ini kudän täwani.

9 Eruk, in jukujin nikektä man ŋo ket nadäkot;

10 * Äma kubä komi yot gänaŋ itta biŋam yäwani täŋpänä, komi yot gänaŋ
bureni api irek.
Ba äma kubä äma keri terak kumäkta biŋam yäwani täŋpänä, äma keri terak
bureni api kumbek.
Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärenen.

11 Eruk u kaŋpäŋä tom pähap kubä äneŋi kakgän täŋkut. U kome gänaŋ naniktä abuk. Joŋani yarä, api äbani, sipsip nanaki täŋo udewani upäŋkaŋ man kotäki uwä äririŋ täŋo kotäk ude. 12 Täŋpäkaŋ tom u tom intäjukun ahäŋirän kaŋkuro u iŋamiken itkuk. Täŋkaŋ tom yarä unitäŋo kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peŋ yäwet-pewän komen ämawebe kuduptagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm nikek u iniŋoret täŋkuŋonik. 13-14 * * Täŋkaŋ tom intäjukun ahäŋkuko u dubini-ken itkaŋ kudän mebäri mebäri u täkta kehäromi imani udegän täk täŋkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe kaŋirä kädäp mebet kunum gänaŋ nanik täŋpewän äpäk täŋkukonik. Kudän udewani terak täŋyäknat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahäŋirän uräkaŋ nämo kumbuko u iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ kudän kudupi udewani täŋkaŋ ämawebe ŋode peŋyäwet täŋkukonik; In tom u oraŋ imikta yäwik kubä täŋ imut yäk.

15 * Ude yäwet-pewän täŋirä tom mäden ahäŋkuko u kehäromi ŋode täkta imani nikek; Meni woŋ piäŋpewän äpmoŋirä yäwik u wareŋ täŋpäŋ man ŋode yäŋkuk; Äma näk nämo naniŋ oretnayäŋ täŋo uwä kumäŋ-kumäŋ api däpet yäk.

---

* **13:3:** Rev 17:8 * **13:5:** Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2 * **13:7:** Rev 11:7 * **13:8:** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27 * **13:10:** Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 * **13:13-14:** Mat 24:24; 1Kin 18:24-39 * **13:13-14:** Lo 13:1,4; Rev 19:20 * **13:15:** Dan 3:4-6

16 Täŋpäkaŋ ugän nämo. Tom pähap mäden ahäŋkuko u komi ämaniye
yäwet-pewän ämawebe ärowani ba äpani, jäwäri ba tuŋum ikek, watä epän
täŋpani ba wäpi biŋam ikek u kudup yepmäŋitpäŋ keri bure käda terak ba
damani terak kudän kubä däpmäŋ gatäŋkuŋ. 17 * Ude täŋirä äma kudän
udewani nikek nämowä ketem tuŋum kubä täga suwanaŋi nämo, ba äma
kubätä äma uken tuŋum täga suwanaŋi nämo. Täŋpäkaŋ kudän uwä tom
pähap unitäŋo wäpi ba wäpi täŋo namba. 18 Täŋpäkaŋ äma nadäk-nadäk
ikektä kudän ŋonitäŋo mebäri täga nadäwän täreneŋ. Namba damani-ken
däpmäŋ gatäwani u äma kubä täŋo wäpi. Namba uwä 666.

14

Tom Bätaki-kät ämawebeniye täŋo man

1 * U kaŋpäŋä äneŋi dapun täŋpäŋ Tom Bätaki Saion pom terak ririrän
kaŋkut. Saion pom terak ririrän ämawebe 144,000 Tom Bätaki-kät Nani täŋo
wäpi kudän, damani terak kudän täwani unitä itgwäjiŋ ririrä yabäŋkut. 2 *
U yabäŋpäŋ gera kubä kunum gänaŋ ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude,
ba iromäŋtä mämä kuŋayäk täyak ude yäŋirän nadäŋkut. Ba man kotäk u
ämatä wagäm säkgämän utpäŋ kap tek täkaŋ ude nadäŋkut. 3 * Täŋpäkaŋ
ämawebe 144,000 uwä Ekäni-kät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni
24 u iŋamiken itkaŋ kap kodaki kubä teŋkuŋ. Ämawebe 144,000 Anututä
komen ämawebe u bämopi-ken nanik yämaŋkutkuko unitägän kap u tekta
mebäri nadäŋkuŋ, päke ukät nämo. 4 * Uwä äma kubokäret nämo täŋpani,
kudupi siwoŋigän kuŋarani u, ba Tom Bätakitä deken kwänä ugän iwarani
u. Ämawebe u Tom Bätakitä komen ämawebe bämopi-ken nanik suwaŋpäŋ
inita biŋam yämagurani. Uwä äbot intäjukun Anutu ba Tom Bätakitä ini
yäniŋ oretta biŋam iwoyäŋ yepmaŋpani u. 5 * U kuräki-inik, meni-ken jop
manman kubä nämo ahäwani.

Aŋero yaräkubätä man yäŋahäŋkuŋ

6 Eruk äneŋi aŋero kubä kunum terak piäŋ kuŋirän kaŋkut. Aŋero
u Manbiŋam Täga tärek-täreki nämo u yäpmäŋ kuŋatkaŋ ämawebe äbori
äbori, komeni komeni, mani kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri
mebäri gera terak ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; 7 * In Anututa umuntaŋpäŋ
wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut! Anututä ämawebe yäpmäŋ danik-danik
kadäni keräp täyak yäk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwägu pähap
ba ume dapuri yäwän ahäŋkuŋo u iniŋ orerut!

8 * Täŋirän äneŋi aŋero kubätä noripaki u iwatpäŋ ŋode yäŋkuk;
Wisikinik! Babilon yotpärare paot-inik täyak. Yotpärare u mähemi komeni
komeni kubokäret wain ume komi nikek yepmäŋ towiŋtäŋ kuŋatkuko
ubayäŋ yäk. 9-10 * * Ude yäŋirän äneŋi aŋero kubätä noripak yarä
yäwatpäŋä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma kubätä tom pähap u ba yäwiki u
yäniŋ oretpäŋ wäpi kudän damani ba keri-ken yäpayäŋ täko uwä Anutu
täŋo kokwawaki umuri pähap unitä, ume komigämäntä-yäŋ iŋtäyiŋirän
api nadäwek. Ähan nämo api nadäwek yäk. Nämoinik, Tom Bätaki-kät

* **13:17:** Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 * **14:1:** Rev 3:12, 7:3,4 * **14:2:** Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3:** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4:** Efe 5:27 * **14:5:** Sam 32:2; Sef 3:13 * **14:7:** Rev 10:6 * **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3 * **14:9-10:** Rev 13:12-17 * **14:9-10:** Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8

kudupi aŋeroniye iŋamiken kädäp komigämän ba mobä kädäp ikektä-yäŋ iŋtäyiŋ yäpmäŋ api ärowek yäk. 11 * Täŋpäŋ kädäptä äma udewani komi yewayäŋ täyak unitäŋo gupeni paot-paori nämo api ärowek. Bureni-inik, äma tom pähap u ba yäwiki yäniŋ oretpäŋ wäpi kudän damani ba keri-ken yäpnayäŋ täŋo uwä mänit kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadäŋ yäpmäŋ äroneŋ yäk. 12 * Eruk mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo man buramiŋpäŋ nadäkiniki Jesuken pek täkaŋ uwä nämo pewä putäreneŋ.

13 * Täŋpäkaŋ äneŋi kunum gänaŋ gera kubä ŋode yäŋirän nadäkgän täŋkut; Man ŋo kudän tä yäk. Yäput peŋpäŋ apiŋonitä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpäŋ kumnayäŋ täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ. Ude yäŋirän Munapiktä ŋode yäŋkuk; Man u bureni yäyak yäk. Äma Jesuta nadäkinik täŋpäŋ kumnayäŋ täkaŋ u komi epän kome terak itkaŋ täŋkuŋo u peŋpäŋ säkgämän kwikinik api itneŋ yäk. Imata, täktäki säkgämän u nikek bok api kuneŋ yäk.

Kome terak ketem puget-puget kadäni

14 * Täŋpäkaŋ näk äneŋi dapun täŋira uterakgän gubam paki ahäŋkuk. Gubam uterak äma kubä Äma Bureni-inik unitäŋo iŋam dapun bumik unitä maŋit itkuk. Äma unitäŋo gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä, golpäŋ täŋpani. Keriken päip komigämän kubäpäŋ iŋit itkuk. 15 * Ude iŋitkaŋ irirän kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä äpäŋpäŋ aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epänka-ken ketem bureni puget-puget kadäni ahätak ubayäŋ. Unita gäk päipka yäpmäŋ päpmo kome terak ketem bureni däpmäŋpäŋ yäpmäŋ yäk. 16 Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko unitä päipi wepmätpäŋ ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madäŋpäŋ yäpuk.

17 Ude täŋpänkaŋ kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä päip, meni komigämän iŋitkaŋ äpuk. 18 * Äpäŋirän aŋero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk. Aŋero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän iŋitkuko unita gera ŋode yäŋkuk; Kome terak wain mujipi gämäneŋ morekaŋ. Unita gäk päipka unitä kome terak wain bureni madäŋpäŋ yäpmäŋ yäk. 19-20 * Ude yäwänä aŋero noripaki unitä kome terak wain bureni kudup madäŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Anutu kokwawaki täŋo gäpe pähap yotpärare mädeni käda itkuko u gänaŋ pewän äpmoŋkuŋ. Pewän äpmoŋpäpäŋ yeŋ käkärirän nägät pähap kubä äpuk. Äpäŋpäŋ gwägu pähap äworeŋkuk, kukŋitä kukŋi udu 300 kilomitas bumik. Ba käroŋi, hos täŋo kuroŋi-ken umunitä päŋaba geŋi terak bumik tokŋeŋkuk.

15

Komi bäräpi paotpaot täŋo manbiŋam

1 * Täŋpäkaŋ kunum terak kudän kudupi pähap, inipärik kubä äneŋi ŋode ahäŋirän kaŋkut; Aŋero 7tä imaka umuri 7 tärek-tärek keri-ken iŋit itkuŋ. Tärektärek yäyat uwä imaka umuri u ahäwä täreŋirä Anutu täŋo kokwawak imaka, kadäni ugän ahäwän tärekta yäwani. 2-3 * * Täŋpäkaŋ

* **14:11:** Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 * **14:12:** Rev 12:17, 13:10 * **14:13:** 1Ko 15:58; Hib 4:10 * **14:14:** Dan 7:13 * **14:15:** Jol 3:13 * **14:18:** Jol 3:13 * **14:19-20:** Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1:** Wkp 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2-3:** Rev 4:6, 5:8 * **15:2-3:** Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17

gwägu kubä kaŋkuro uwä kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk, kädäp mebet-
kät awähurani bumik kaŋkut. Täŋpäŋ ämawebe mäyap gwägu unitäŋo
pomi-ken itkuŋ. Uwä ämawebe tom pähap ba yäwiki ba unitäŋo wäpi täŋo
namba kehärom taŋpäŋ mäde ut yämiŋkuŋo u kuduptagän. Itkaŋ wagäm,
Anututä yämiŋkuko u iŋitpäŋ Anutu täŋo watä epän äma Moses ba Tom
Bätaki, yarä unitäŋo kap ŋode teŋkuŋ;
O Ekäni Anutu täŋpämorek, gäk epän ärowani pähap, tägagämän-inik kubä
täk täyan. Äma komeni komeni unitäŋo Ärowani Pähap, gäkŋo kädet
u siwoŋi bureni-inik.
4 * Ämawebe kuduptagän api oraŋ gamineŋ. Ba äma kubätä wäpka biŋam
nämowä nämo api ganiŋ oretneŋ.
Gäk kubä-tägän siwoŋi ubayäŋ. Unita ämawebe komeni komeni gäkken
äbäŋpäŋ gukut imäpmok täŋ gamut!
Täŋpäkaŋ gäk yäpmäŋ danik-danik epän bureni täŋiri mebäri kwawak
ahäk täyak.
Kap ude teŋirä nadäŋkut.
5 * Täŋpäkaŋ näk dapun täŋpäŋ kunum gänaŋ Anutu täŋo yottaba,
kudupi yot unitäŋo yäma tumäŋirän kaŋkut. 6 * Tumäŋirän aŋero 7, imaka
waki umuri-inik 7 u yot gänaŋ nanikpäŋ yäpmäŋ äpuŋ. Aŋero u teki
paki, ägo wabiwani. Täŋkaŋ meran golpäŋ täŋpanipäŋ kupäŋi-ken meran
täŋkuŋ. 7 * Äpäŋirä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä aŋero 7
gäpe golpäŋ täŋpani 7 ude yämiŋtäŋ kuŋkuk. Gäpe u gänaŋ Anutu irit paot-
paori nämo unitäŋo kokwawakitä tokŋeŋ patkuk. 8 * Täŋpäkaŋ kudupi
yot gänaŋ Anutu peŋyäŋeki ba kehäromini, gupe bumik unitä tokŋeŋpäŋ
patkuk. Täŋkaŋ aŋero 7tä imaka waki umuri-inik 7 u täŋpewä nämo ahäŋ
moreŋirän yot gänaŋ ärokärok täŋo kädet täŋpipiŋkuk.

16

Anutu täŋo kokwawakita man

1 * Ude ahäwänkaŋ kudupi yot gänaŋ naniktä gera kubä ŋode ahäŋirän
nadäŋkut. U aŋero 7 ŋode yäwetkuk; In gäpe 7 u yäpä äreyäŋirä Anutu
täŋo kokwawak kome terak umu piwä äpmoŋput yäk. 2 * Ude yäŋirän
aŋero namba 1 unitä ini gäpe gänaŋ nanik kome terak piwän kuŋkuŋ.
Piwän kuŋirä tom pähap täŋo wäpi kudän ikek ba yäwikita gukut imäpmok
täŋ imani ämawebe u gupi terak umetumet paräm taräki komigämän u
ahäŋ yämiŋkuk. 3 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 2 unitä iniken gäpe yäpän
äreyäŋirä gwägu pähap gänaŋ äpmoŋkuk. Äpmoŋirän gwägu pähap u tabä
nägät bumik äworeŋkuk. Ude äworeŋirän gwägu pähap gänaŋ tom kudup
kumbuŋ.
4 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 3 unitä gäpeni gänaŋ nanik piwän kuŋirän
ume taŋi täpuri kudup nägät äworeŋkuŋ. 5 * Ude täŋirän aŋero kubä ume
watä irani unitä Anutu ŋode iwerirän nadäŋkut;
Siwoŋi kuräki itkunonitä itan, Äma waki täŋpani ŋonita kowata yämitan u
siwoŋi täyan.

---

* **15:4:** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5:** Kis 38:21 * **15:6:** Rev 15:1 * **15:7:** Rev 14:10 * **15:8:** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 * **16:1:** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 * **16:2:** Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 * **16:3:** Kis 7:17-21 * **16:4:** Sam 78:44 * **16:5:** Sam 119:137; Rev 1:4

6 * Äma ŋonitä kudupi ämawebe ba profet ämakaye däpmäŋ-pewä nägät
piŋkuŋo unita kowata nägät yepmäŋ towiŋiri näkaŋ u tägatak.
7 * Ude yäŋirän altatä man ŋode yäŋkuk;
Bureni-inik! Ekäni täŋpämorek mähemi, momita kowata däpmäŋ tärek
täyan u siwoŋi-inik, täga täyan.
8 Ude täŋpäkaŋ aŋero namba 4 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän edap
terak äpmoŋkuk. Edap terak äpmoŋirän edaptä kädäp bumik äma ijikta
kehäromi yäpuk. 9 * Edap kädäp ikek yeŋirän äma uwä komi bumta
nadäŋpäŋ imaka umuri unitäŋo mähemi Anutu, man wakiwaki yäŋpäŋ
ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi sukureŋpäŋ Anutu iniŋ oretta
bitnäk-inik täŋkuŋ.
10 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 5 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän
tom pähap täŋo maŋirani bägup uterak äpmoŋpänkaŋ komeni kudup pit
kubägän bipmäŋ utkuk. Bipmäŋ urirän äma ätu komigämän nadäŋtäŋgän
meberi naŋ däkŋeŋkuŋ. 11 * Täŋpäkaŋ äma u komi nadäŋkuŋo unita, ba
paräm gupi-ken toknjeŋkuŋo unita Anutu man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ.
Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari waki u nämo
peŋkuŋ.
12 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 6 unitä ini gäpe-ken nanik piwän äpmoŋirän
Yufretis umetä kawuk taŋkuk. Umetä ude kawuk taŋirän äma ärowani
ärowani ba komi ämaniye bok, edap abani käda naniktä äbäkta kädet tumäŋ
yämiŋkuk. 13 Täŋpäkaŋ näk kaŋira gämok pähap u meni gänaŋ nanik, ba
tom pähap u meni gänaŋ, ba profet jopi u meni gänaŋ nanik mäjo yaräkubä
wirit bumik unitä abuŋ. 14 * Mäjo uwä Satan täŋo watä epän täŋpani
unitäŋo mäjo wära. Uwä kudän kudupi täkta kehäromi pat yämani. U
komeni komeni unitäŋo äma ärowani peŋ yäwet-pewä Anutu Täŋpämorek
Mähemi unitäŋo kadäni pähapken äbäŋkaŋ ämik api täneŋ.
15 * Unita ket ŋode nadäwut! Näk iwantä-yäŋ bäräŋek-inik api ahäŋ
tamet yäk. Unita äma kubä moräŋ kuŋarira nabäneŋ yäŋ nadäŋpäŋ kodak
itpäŋ tekita watäni irek. Ude täŋpayäŋ täko unita nadäŋira gäripi nikek
täyak yäk.
16 * Täŋpäkaŋ mäjo wära yaräkubä unitä komeni komeni täŋo intäjukun
äma yäŋpäbä kubä-kengän yepmaŋpäpäŋ kome kubä wäpi Amagedon
yäŋ iwerani uken käbeyä täŋkuŋ. 17 * Käbeyä täŋirä aŋero namba 7
unitä gäpeni gänaŋ nanik kwarut yäbatkuk. Kwarut yäbattäŋ kuŋirän
Ekäni täŋo maŋirani bägup kudupi yot gänaŋ itkuko u gänaŋ nanik
gera kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut; U täretak! 18 * Ude yäwänkaŋ yäpä,
iromäŋ mämä pähap ba yäŋ urum-urum ahäŋkuk. Ahäŋirän kenäŋ
pähap kwaiŋkuk. Kenäŋ u bian ämatä kome terak irirä kwaiwani u
kudup yärepmit moreŋkaŋ umuri pähap kubä kwaiŋkuk. 19 * Kwaiŋpewän
Babilon yotpärare imätpäŋ yaräkubä ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ guŋ ämawebe
komeni komeni unitäŋo yotpärare uwä paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututä
Babilon yotpärare täŋo täktäki wakita nadäwän wawäpäŋ kokwawaki
täŋo ume komi nikek yämän naŋ paotkuŋ. 20 * Ude täŋpänkaŋ gwägu

---

* **16:6:** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7:** Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 * **16:9:** Rev 9:20-21; Rev 16:21 * **16:10:** Kis 10:22; Ais 8:22 * **16:11:** Rev 9:20-21; Rev 16:21 * **16:12:** Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14:** Rev 16:7; Rev 19:6,15,19 * **16:15:** Rev 3:3,18 * **16:16:** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17:** Rev 16:1 * **16:18:** Rev 4:5 * **16:19:** Rev 14:10 * **16:20:** Rev 6:14

pähap bämopi-ken kome täpuri, ba pom käroŋi käroŋi uken-uken udegän paot moreŋkuŋ. 21 * Ba kunum gänaŋ nanik iwän mim mobä pähap bumik unitä maŋpäŋ äma däpmäŋ täyon Anutu man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. U imata, iwän mim ikek taŋkuko uwä umuri pähap, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäkta.

17

Kubokäret webe tom gämäni terak maŋitkuk

1 * Eruk, aŋero gäpe 7 u yäpmäŋ kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbäŋpäŋ man ŋode näwetkuk; Äbäŋkaŋ ka! yäk. Kubokäret webe pähap ume mäyap terak maŋit täyak uwä kowata ahäŋ imayäŋ täyak u gäwoŋärewa ka! 2 * Webe unitä intäjukun äma ärowani komeni komeni uken-uken nanikkät gäripini däpmäŋ tärek täŋkuŋ. Ba äma komeni komeni naniktä webe ukät kubokäret täŋpäŋ ämatä ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ ude täŋkuŋ. 3 * Ude näwerirän Munapiktä näk magätpäŋ kome jopi kubäken nämagut yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpäkaŋ uken webe kubä kaŋkut. U tom pähap gämäni kubä terak maŋit itkuk. Tom pähap uwä gupi terak Anutu wäpi yäpmäŋ äpäkta man waki mebäri mebäri kudän täwani. Täŋkaŋ tom unitäŋo gwäki 7, joŋani 10. 4 * Täŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwä tek gämäni gwagäri udewanipäŋ gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upäŋ meran täŋkuk. E, keri-kenä gäpe kubä golpäŋ täŋpani upäŋ iŋit itkuk. U gänaŋ kaŋgärip ba nadäŋ gärip ba imaka wakiwaki unitä tokŋeŋpäŋ patkuk. 5 * Dämani terak wäpi kudän mebäri nikek, käbop nanik ŋode kudän täwani;

BABILON PÄhap
KUBOKÄret TÄŋpani TÄŋo MIŋi,
BA KOMENI KOMENITÄ KUDÄn TARÄki TARÄki TÄŋpani
UNITÄŋo MIŋi NÄk UBAYÄŋ.

6 * Täŋpäŋ ŋode kaŋkut; Webe u kudupi ämawebe, Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋirä däpmäŋ-pewä kumbani täŋo nägät wain ume ude gäripi nikek näŋtäŋgän täŋguŋguŋ taŋirän kaŋkut. Ude kaŋpäŋ nadäwätäk taŋi täŋpäŋ jäkjäk yäŋkut.

Tom gwäki 7 unitäŋo man

7 * Jäkjäk yäŋira aŋero unitä ŋode näwet yabäŋkuk; Imata nadäwätäk täŋpäŋ jäkjäk yäyan? Näk webe ŋonitäŋo mebäri, ba tom pähap gwäki 7, joŋani 10 unitä kotaŋ imitak ŋonitäŋo mebäri gäwera nadä yäk. 8 * Tom pähap käyan u bian-inik itkuk. Upäŋ apiŋo nämo itak, kumbuk yäk. Kämiwä awaŋ käroŋi boham-ken naniktä äyäŋutpeŋ äneŋi äbäŋkaŋ paotpäŋ paot-inik täkta api kwek. Täŋpäkaŋ bian itkukopäŋ apiŋo nämo itak, ba äneŋi kodak taŋpeŋ api äbeko unita komen ämawebetä kaŋpäŋ nadäwätäk bumta api täneŋ. Ämawebe nadäwätäk tänayäŋ täŋo uwä wäpi kudän kome ahäŋkuk-kentä it päbä apiŋo irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani.

9 Ude yäŋpäŋ näwetkuk; Man ŋowä äma nadäwä tärewanitä nadänaŋi. Gwäki 7 uwä, pom 7 webe unitä uterak maŋit täyak. 10 Ba gwäki 7 u

---

* **16:21:** Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11 * **17:1:** Jer 51:12-13; Rev 17:15 * **17:2:** Ais 23:17; Rev 14:8 * **17:3:** Rev 13:1 * **17:4:** Jer 51:7; Rev 18:16 * **17:5:** Rev 14:8 * **17:6:** Rev 18:24, 19:2 * **17:7:** Rev 13:1 * **17:8:** Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8

intäjukun äma ärowani 7. Ukät nanik äma ärowani 5 u paotkuŋ. Täŋ, kubä itak ŋo yäk. Ittäŋgän äneŋi kubä api ahäwek. Ahäŋpäŋ kadäni keräpi-inik kuŋarekta yäwani. 11 Täŋpäkaŋ tom pähap bian itkuko u apiŋo nämo itak unitä äma ärowani 7 unitäŋo tawaŋ terak yäpurärätpäŋ namba 8 ude api täŋpek. Ahäŋpäŋ paotpaot täŋo yotpärare-ken api äpmoŋpek.

12 * Täŋpäkaŋ joŋani 10 yabätan uwä, intäjukun äma ärowani 10gän yäk. Unitä kaŋiwat epän täkta kehäromi nämo yäpani yäk. Kämi uyaku, epäni yäput peŋpäŋ tom pähap ukät kadäni keräpi-inik, aua kubägän ude, kaŋiwat epän täkta kehäromi api yäpneŋ yäk. 13 Täŋkaŋ u kudup bänep nadäk-nadäki kubägän peŋpäŋ tom pähap unitäŋo epän täŋkehärom takta wäpi biŋam ba kehäromini iniken iniken kudup unitagän api imineŋ. 14 * Täŋirä Tom Bätaki-kät ämik api pewä ahäneŋ yäk. Ämik pewä ahäŋirä Tom Bätakitä kehärom taŋpäŋ däpmäŋpäŋ kehäromini api yäpmäŋ äpek. U imata, Tom Bätaki unitägän äma ärowani täŋo ärowani intäjukun ba ekäni täŋo ekäni intäjukun yäk. Täŋkaŋ inigän nämo api täŋpek. Nämo, ini iwaräntäkta iwoyäwani, ämawebe yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpän nadäŋ imikinik täk täkaŋ u Tom Bätaki-kät itkaŋ ämik täŋpäŋ iwan unitäŋo kehäromi api yäpmäŋ äpneŋ yäk. Aŋerotä man ude näwetkuk.

Webe ukeŋonitäŋo manbiŋam

15 * Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetkuk; Kubokäret webe ume mäyap terak maŋirirän käyan? Ume mäyap uwä äma äbori äbori, komeni komeni uken nanik, äma gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani. 16 * Täŋkaŋ joŋani 10 yabätan ukät tom pähap unitä kubokäret webe u kokwawak nadäŋ iminpäŋ tek yäŋopmäŋ iminkaŋ tohari gupi naŋpäŋ kädäp pewä päŋku api ijiwek. 17 Uwä jop nämo api ahäwek. Nämo, Anututä ini nadäk tawaŋ peŋkuko u bureni ahäkta bänepi peŋ yäwet-pewän bänep kubägän täŋpäŋ tom pähapta watä epän api täŋ imineŋ. Watä epän täŋ imiŋ yäpmäŋ kuŋtäko man Anututä yäŋkuko u bureni ahäŋirän api peneŋ yäk. 18 Täŋpäkaŋ webe käyan uwä yotpärare pähap, komeni komeni täŋo intäjukun äma ärowanita intäjukun täŋ yämik täyak u yäk.

18

Webe pähap Babilon u waŋkuk

1 Eruk ude käwa tärewäpäŋ äneŋi aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. U ämawebe yabäŋ yäwatta wäpi biŋam ärowani nikek. Täŋkaŋ peŋyäŋeki pähaptä peŋyäŋeŋirän kome terak kepma pähap ude täŋkuk. 2 * Täŋpäŋ gera pähap terak ŋode yäŋkuk;

Wisikinik! Babilon yotpärare pähap ukeŋo paot-inik täyak! Kome u apiŋo mäjo wära täŋo kome ude äworetak. Mäjo wakiwaki ba barak tom käbäŋ täwani näŋpanitä apiŋo kome ŋo korekaŋ.

3 * Imata, komen ämawebe kuduptagän webe unitäŋo kubokäret kädetta gäripi pähap nadäŋkaŋ unitäŋo kädet ugän-inik iwat täŋkuŋ, ämatä wain umeta gäripi nadäŋpäŋ naŋkaŋ täŋguŋguŋ wakiinik täk täkaŋ ude.

---

* **17:12:** Dan 7:24 * **17:14:** 1Ti 6:15 * **17:15:** Ais 8:7; Jer 47:2 * **17:16:** Rev 18:8
* **18:2:** Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 * **18:3:** Rev 14:8

Komeni komeni täŋo intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmäŋ tärek täk täŋkuŋ. Täŋirä webe u mäyäk-kät nämo kädet wakiwaki täk täŋkuko uterak moneŋ ämatä moneŋ bumta wädäk täŋkuŋ.

4 * Näk man ude nadäŋpäŋ äneŋi kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peŋpeŋ äpämaŋ kut! In u täŋkentäŋpäŋ momi unitä täk täyak udegän täneŋta. In unitäŋo kädet ugän iwatpäŋä imaka umuri-inik ahäŋ imayäŋ täyak udegän ahäŋ tamekta.

5 * Nadäkaŋ? Yotpärare unitäŋo momi buŋät yäpmäŋ kunum gänaŋ ŋo abätak. Täŋpäkaŋ kädet wakini unita Anutu nämo guŋtak täyak u nadätak! yäk.

6 * Unita inta kädet waki täŋ tamiŋkuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kaŋ täŋ imut.

Ba täŋguŋguŋ kädet äma ätu yäwoŋärenkuko unita kowata täŋpewä webe u täŋguŋguŋ-inik kaŋ täŋpän. 7 * Bian wäpi biŋam, gäripi nikek itkuk. Unita kowata waki imiŋirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kaŋ nadäwän.

Imata, webe u inita ŋode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yäŋ yäk täyak.

8 * Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ŋode api ahäŋ imineŋ; Kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahäŋ imineŋ.

Ude ahäŋ imiŋirä kädäptä ijiŋpäŋ api ijiŋ paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäŋo täktäki yäpmäŋ danik täyak u kehäromi-inik.

9 * Ijiŋ parirän kädäp gupe ärowän kaŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmäŋ tärek täŋkuŋo unitä konäm butewaki pähap api täneŋ. 10 * Webeni pähap uwä komi pähap nadäŋ irirän kaŋumuntaŋ päŋku ban itkaŋ api käneŋ. Kaŋkaŋ butewaki man ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käroŋi säkgämän gäripi terak it yäpmäŋ äbätäŋgän komi pit kubägän yäpmäŋtak ŋo yäk.

11 * Ude yäŋirä moneŋ epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yäŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ butewaki terak api itneŋ. Butewaki nadäŋpäŋ ŋode api yäneŋ; Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpäŋ moneŋ api nimek? 12 * Täŋpäkaŋ tuŋum tuŋumi wäpi wäpi ŋodepäŋ ämatä suwakta pewä ahäŋkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapäŋ täŋpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbäŋi nikek ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo menipäŋ täŋpani. Ba imaka imaka gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upäŋ täŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. 13 Ba päya pähäm käbäŋi nikek, ketem-kät awähutpäŋ näŋpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbäŋi nikek gupi terak ärurani ba imaka kodaki näŋpani ba ijiŋpäŋ näŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipsip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋiräkaŋ hostä

---

* **18:4:** Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45; 2Ko 6:17 * **18:5:** Stt 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6:** Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * **18:7:** Ais 47:7-9 * **18:8:** Jer 50:34; Rev 17:16 * **18:9:** Rev 17:2; Ese 27:30-35 * **18:10:** Ese 26:17; Dan 4:30 * **18:11:** Ese 27:36 * **18:12:** Ese 27:12,13,22

wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo,
ämapäŋ, tuŋum bumik ämatä moneŋ peŋpäŋ pen yäpneŋta yäpmäŋ kuŋat
täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi u api
suwaneŋ?

14 Täŋpäŋ moneŋ epän täŋpani unitä ŋode api yäneŋ; Babilon, imaka
säkgämän säkgämän yabäŋgärip täk täŋkuno u kudup gabäŋ umuntaŋ kuŋ
morekaŋ! Äneŋi täga nämo api yämaguren! yäŋ api yäneŋ. 15 * Ude yäŋpäŋ
moneŋ äma tuŋumi yotpärare uken peŋirä moneŋ yämik täŋkuŋo unitä
Nin komi udegän nadäne yäŋpäŋ kaŋ-umuntaŋ päŋku ban api itneŋ. Itkaŋ
konäm butewaki täŋpäŋ api itneŋ. 16 * Täŋpäŋ ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Webenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Uwä tek gämäni
gwagäri udewanipäŋ gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget
mebäri mebäri upäŋ meran täŋkaŋ it täyakonik. 17 * Upäŋkaŋ
butewaki pähap! Tuŋumi säkgämän terak itkuko u pit kubägän waŋ
moretak ŋo yäk.

Täŋpäkaŋ gäpe taŋi taŋi yäpmäŋ kuŋarani, gäpe unitäŋo mähemikät
epän ämaniye, ba äma gwägu terak kuŋatpäŋ moneŋ epän täk täkaŋ u
kuduptagän ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat itneŋ. 18 * Ban itkaŋ kaŋiwarirä
Babilon kädäp ijiŋ patkaŋ gupe äroŋirän kaŋpäŋ gera ŋode api yäneŋ;
Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk. 19 * Ude yäŋpäŋ butewaki
nadäŋkaŋ keŋkeŋ poriŋpäŋ gwäki terak ureŋ täŋpä ärowäpäŋ konäm api
kotneŋ. Konäm kotpäŋ api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Gwägu terak
gäpe kuŋat täkaŋ unitäŋo mähemitä webe ŋo terak tuŋum mähemi
täŋkuŋ. Upäŋkaŋ ŋo kawut! Imaka imaka kudup pit kubägän paot
morekaŋ yäk. 20 * Unita kunum gänaŋ it täkaŋ, in oretoret täkot!
Ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epän ämaniye in
kudup bänep tägagämän nadäkot!

Webe unitä waki täŋ tamik täŋkuko unita Anututä kowata imitak yäk.

21 * Eruk u punin terak ŋode kaŋkut; Aŋero kehäromi kubätä mobä
bäräpi kubä yäpmäŋ aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmoŋkuk. Maŋpän
äpmoŋpänkaŋ man ŋode yäŋkuk;

Babilon wawän yäŋpäŋ udegän api maŋpä äpmoneŋ yäk. Maŋpä äpmo
paot-inik täŋirän äneŋi nämoinik api käneŋ.

22 * Wisikinik! Babilon bämopka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak
kap teŋirä mämä äneŋi nämoinik api ahäwek.

Ba bämopka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem
äŋnaŋ täŋuruk-uruk kubä nämoinik täŋirä api nadäneŋ. 23 * Täŋkaŋ
bämopka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api ijiŋ-yäŋewek.

Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi
äneŋi api äworewen. Moneŋ epän ämakaye täŋo wäpi biŋam komeni
komeni kuŋat moreŋkuk. Kuŋat moreŋirän gäkä kon täŋpäŋ
ämawebe komeni komeni täŋyäkŋatpewi gäka nadäkinik täŋkuŋ.

---

* **18:15:** Ese 27:31,36 * **18:16:** Rev 17:4 * **18:17:** Ese 27:27-29 * **18:18:** Ese 27:32
* **18:19:** Ese 27:30-34 * **18:20:** Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48 * **18:21:** Jer 51:63-64; Ese
26:21 * **18:22:** Ais 24:8; Ese 26:13 * **18:23:** Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9

24 * Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ-pewi nägäri kädet-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu iŋamiken momi pähap täyan.
Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kuduptagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

19

Anutu iniŋ oretna!

1 Ude nadäŋpäŋä ŋode nadäkgän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täŋo mämätä bumik ŋode ahäŋirän nadäŋkut;
Anutu iniŋ oretna! Yäpätägak, kehäromi ba peŋyäŋek u kudup Anutun-intä mähemi täyak.
2 * Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komen ämawebe kuduptagän kädet waki mebäri mebäri yäwoŋärenŋkuko ukenŋo komi iminŋkuk.
Ba epän ämaniye kumäŋ-kumäŋ däpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.
3 * Ude yäŋpäŋ äneŋi gera terak ŋode yäŋkuŋ;
Ekäni iniŋ oretna! Webe ukenŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.
4 * Ude yäŋirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ;
U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmäŋ akuna!
5 * Ude yäŋirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ŋode ahäŋkuk;
Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduptagän iniŋ orerut! Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!
6 * Eruk ude nadäŋpäŋä ämawebe mäyap täŋo mämä nadäŋkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromäŋ mämä ude bumik.
U ŋode yäŋirä nadäŋkut;
Iniŋ oretna! Täŋpämorek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat epäni täyak.
7 Unita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpäŋ bänep pidäm terak oretoret täk täkäna!
Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahätak unita Anutu iniŋ oretna!
Tom Bätaki täŋo webenitä äpi kakta pidäm täyak. 8 * Tek säkgämän paki-inik iminŋkuko u täŋpäŋ äpiken kuyak.
(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä täk täkaŋ u.)
9 * Täŋirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; Ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ!
Täŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk. 10 Aŋerotä ude näweränä näk gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkut. Täŋira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo

* **18:24:** Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6 * **19:2:** Rev 6:10, 16:7 * **19:3:** Rev 14:11 * **19:4:** Rev 4:2,10 * **19:5:** Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 * **19:6:** Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2 * **19:8:** Ais 61:10 * **19:9:** Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9

naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man burenita nadäkinik täŋpani u bumikgän. Unita Anutupäŋ iniŋoret! Imata, Jesuta man bureni yäŋahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋirän yäŋahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitägän täŋpewän profettä man bureni yäŋahäk täŋkuŋonik yäŋ näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabäŋkuk

11 * Täŋpäkaŋ näk kunum aŋeŋirän hos paki kubä ririrän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäŋ Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän täk täyak u kädet siwoŋi terakgän täk täyak ba ämik imaka, kädet siwoŋi terakgän täk täyak. 12 * Täŋkaŋ dapuri uwä kädäp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän mäyap itkuŋ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daniŋpäŋ nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ. 13 * Täŋkaŋ teki uwä nägät däpä ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yäŋ iwet täkaŋ. 14 Unitä kuŋirän kunum gänaŋ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkuŋ. Teki kudup pakigän. 15 * Täŋpäkaŋ meni gänaŋ päip päraŋi-inik kubätä abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api däpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip iŋitkaŋ ämawebe uwä kehäromigän api yabäŋ yäwarek. Ude täŋkaŋä äma wain mujipi yeŋ käkät täkaŋ ude ämawebe u Anutu Täŋpämorek täŋo kokwawak umuri pähap uterak api yeŋ käkärek. 16 * Täŋpäkaŋ teki terak ba bakäni terak man kudän ŋode pätak;

Äma EKÄni TÄŋo EKÄni INTÄjukun,
BA Äma Ärowani TÄŋo Ärowani INTÄjukun.

17 * Täŋpäkaŋ dapun täŋpäŋ aŋero kubä kome dapuri-ken ririrän kaŋkut. Itkaŋ barak punin kuŋ äbäŋ täŋkuŋo u gera täŋpäŋ yäwetkuk; Anututä äŋnak-äŋnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut! 18 Äbäŋkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba äma wäpi biŋam ikek täŋo gupi tohari kaŋ naŋput. Hoskät komi ämaniye täŋo gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täŋpani, ba äma intäjukun täŋpani kuduptagän täŋo gupi tohari imaka, kaŋ naŋ morewut!

19 * Täŋpäkaŋ näk tom pähap u ba komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän ririrä yabäŋkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuŋ. 20 * Upäŋkaŋ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitaŋirän yepmäŋitkuŋ. Profet jopi uwä tom pähap täŋo iŋamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täŋkuko u. Unitä kudän kudupi täk täŋkuko uterak ämawebe täŋyäkŋat-pewän tom pähap täŋo wäpi kudän yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäwiki nadäŋ iminkuŋ. Täŋpäkaŋ profet jopi ukät tom pähap u kodak ririrän yepmäŋitpäŋ gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gänaŋ pudät maŋpä äpmoŋkumän. 21 * Ude täŋirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäŋo äboriye päke u däpuk. U päip meni-ken äbuko unitä däpmäŋ moreŋkuk. Däpmäŋ moreŋirän baraktä päbä äma däpuko unitäŋo gupi tohari kudup yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ näkko koki täŋkuŋ.

---

* **19:11:** Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12:** Rev 1:14, 2:17 * **19:13:** Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * **19:15:** Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 * **19:16:** Rev 17:14 * **19:17:** Ese 39:17-20 * **19:19:** Sam 2:2 * **19:20:** Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33 * **19:21:** Rev 19:17-18

20

Satantä kowata yäpmäkta man

1 * Täŋpäkaŋ näk aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut.
Aŋero uwä awaŋ käroŋi boham täŋo yäma dätta ki kubäkät yen kehäromi
kubä iŋitkaŋ ririrän kaŋkut. 2-3 * * Unitä gämok pähap, gämok biani ukeŋo,
mäjo wära täŋo intäjukun äma wäpi Satan u iŋitpäŋ yen kehäromi unitä
topmäŋpäŋ obaŋ 1,000 ude kaŋ irän yäŋpäŋ awaŋ käroŋi boham u gänaŋ
pewän äpmoŋkuk. Pewän äpmoŋpäpäŋ yäma ŋikŋiyäŋ täŋpipiŋpäŋ päya
umumitä gänaŋ gänaŋ kudup gatäŋ pipiŋkuk. Ude täŋkuko uwä äma äbori
äbori bänepi täŋpäwak nämo täŋpekta obaŋ 1,000 ude irekta yäŋ imiŋkuk.
Täŋpäkaŋ kadäni täreŋirän pit imäkaŋ abä kadäni keräpigän jop api irek.

4 * Täŋpäŋ maŋirani bägup säkgämän ätu uterak äma maŋitkaŋ ririrä
yabäŋkut. Maŋitkaŋ itkuŋo uwä man yäpmäŋ danik epän täkta yäŋ yämani.
E, ämawebe Anutu täŋo man ba Jesu täŋo manbiŋam bureni iwan gänaŋ
umunkät nämo yäpmäŋ kuŋarirä kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ
däpuŋo unitäŋo mäjoni imaka, penta yabäŋkut. Ämawebe uwä tom pähap
u ba unitäŋo yäwiki nämo iniŋoret täŋpani, ba tom pähap täŋo wäpi kudän
damani-ken ba keri-ken nämo yäpmäŋ kuŋarani. Täŋpäkaŋ ämawebe
kumbuŋo uwä gupitä kodak taŋpäŋ Kristo-kät intäjukun äma täŋo kaŋiwat
epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 1,000 ude täreŋkuk. 5 Uwä kumbani-ken
naniktä intäjukun akukakuk. Täŋ, äma kumbani päke uwä nämo kodak
taŋkaŋ obaŋ 1,000 u täreŋirän akukta itsämäŋpäŋ patkuŋ. 6 * Täŋpäkaŋ
ämawebe intäjukun akukakuk u gänaŋ yäpurärätkaŋ uwä oretoret, bänep
täga terak kudupi-inik itkaŋ. Kumäŋ-kumäŋ namba 2tä ämawebe udewani
täga nämo däpek. Nämoinik! Äma uwä Anutu ba Kristo täŋo bämop ämawebe
ude itpäŋ Kristo-kät intäjukun äma täŋo kaŋiwat epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä
obaŋ 1,000 u api tärewek.

7 Eruk, obaŋ 1,000 u täreŋirän Satan pit imänkaŋ komi yotken naniktä
äneŋi api äpämaŋ kwek. 8 * Äpämaŋ päŋku äma äbori äbori kome kukŋi ba
kukŋi, unude käda ba umude käda itkaŋ wäpi Gok kenta Magok, u jopman
terak bänepi api täŋpän guŋ täneŋ. Bänepi täŋpän guŋ tawäpäŋ ämik
pähap täkta yäŋ-bäyaŋ päbä kubä-kengän yepmaŋpayäŋ täko uwä mobä
jiraŋ ude, täga daninaŋi nämo. 9 * Ämawebe komeni komeni uwä akuŋ
kireŋkaŋ äbä Anutu täŋo kudupi ämawebe ini yotpärare täŋpäŋ itkuŋken u
it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋkuŋo uwä yotpärare Anututä gäripi nadäk täyak u.
Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ kunum gänaŋ nanik kädäp kubätä maŋpäŋ kudup
ijiŋpäŋ paot-inik täŋkuŋ. 10 * Ba äma bänepi täŋpän guŋtak täŋkuko Satan
uwä gwägu, kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak, tom pähap-kät profet jopi
u maŋpä äpmoŋkumän-ken ugän maŋpä äpmoŋkuk. Uken kepma bipani
komi tärek-täreki nämo mät nadäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

Äma kumbani yäpmäŋ danikta man

11 Ude kaŋpäŋä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ
kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u iŋamiken kunum kenta kome
kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumän. 12 * Paotpeŋ kuŋirän ämawebe kumbani

---

* **20:1:** Rev 9:1 * **20:2-3:** Rev 12:9 * **20:2-3:** Jud 6 * **20:4:** Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * **20:6:** Rev 1:6 * **20:8:** Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 * **20:9:** 2Kin 1:10; Ese 39:6 * **20:10:** Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8 * **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Rev 13:8

ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u iŋamiken irirä yabäŋkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyäŋkuŋ. Kubä pipiyäŋkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäŋ daniŋkuk.
13 * Täŋpäkaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätäŋpewän yäpmäŋ äroŋkuŋ. Ba Kumäŋ-kumäŋtä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätäŋpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduptagän uwä täktäki terak yäpmäŋ daniŋkuk. 14 * Ude täŋpäŋ wäpi Kumäŋ-kumäŋ ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmoŋkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäŋ-kumäŋ namba 2. 15 * Täŋpäkaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ äpmoŋkuŋ.

21

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

1 * Täŋpäkaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabäŋkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. 2 * Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutuken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe gubaŋi kubä äma biŋam yäŋ imanipäŋ äpiken tenayäŋ epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipäŋ kaŋkut. 3 * Täŋpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ. 4 * Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut yämek. Täŋirän kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ yämineŋ. Nämoinik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

5 * Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Man ŋowä bureni-inik, nadäŋpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!

6 * Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetgän täŋkuk; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuri-ken ume gwetpäŋ kowatani nämo mät imet. 7 * Unita äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä imaka u api korewek. Täŋirän näkä Anutuni it iminjira unitä näkŋo nanakna ude api irek. 8 * Täŋ, ämawebe näk näwatta umuntaŋpäŋ näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki taräki täk täkaŋ, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadäŋ yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmäŋ kuŋat täkaŋ,

---

* **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14:** 1Ko 15:26,55 * **20:15:** Rev 13:8, 19:20 * **21:1:** 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3:** 2Sto 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16; Rev 7:17 * **21:4:** Ais 35:10; Ais 65:19 * **21:5:** 2Ko 5:17; Rev 4:2,10 * **21:6:** Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 * **21:7:** 2Sml 7:14 * **21:8:** Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15

äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumäŋ-kumäŋ namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

9 * Ude yäwän tärewäkaŋ eruk kaŋkut; Aŋero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tärek-tärek unitä tokŋewäkaŋ iŋitkaŋ itkuŋo uken nanik kubätä äbä näk ŋode näwetkuk; Äbikaŋ päŋku Tom Bätaki täŋo webeni biŋam yäŋ imani gäwoŋärewa yäk. 10 * Ude näweränkaŋ Munapiktä näk magärirän pom taŋi käroŋi kubä itkuko uken yäŋnäkŋat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän wärani ŋode näwoŋäreŋkuk; 11 * Yotpärare u Anutu täŋo peŋyäŋek pähaptä peŋyäŋeŋpäŋ patkuk. Unitäŋo peŋyäŋeki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagäri, kawä tumäŋ-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkaŋ ude bumik peŋyäŋeŋkuk. 12 * Täŋkaŋ mobä yewa pähap, käroŋi boham, yotpärare u it äyäŋutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aŋero 12 udetä watäni it yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäŋ kuŋkuŋ. 13 Ude täŋkaŋ yotpärare yäma käda, mädeni käda, järapi kukŋi ba kukŋi yäma yaräkubä-yaräkubä udetä itkuŋ. 14 Täŋpäkaŋ yotpärare unitäŋo yewa uwä mobä pähap 12 uterak täŋpani. Täŋkaŋ mobä pähap 12 u kubäkubä terak Tom Bätaki täŋo aposoro 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäŋ kuŋkuŋ.

15 * Aŋero wärani u näwoŋäreŋkuko uwä jikon kubä, golpäŋ täŋpani, namba nikek iŋitkaŋ irirän kaŋkut. Jikon upäŋ yotpärare yämani ba yewani u kudup täŋo käroŋini peŋpäŋ yabäŋkuk. 16 Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa unitäŋo käwuri yaräbok-yaräbok. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok käroŋini uterakgän. Täŋpäkaŋ aŋero unitä jikoni peŋpäŋ kawän 2,200 kilomitas ude täŋkuk. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok unitäŋo käroŋini ba mebäri umunitä miŋgupi unu uterakgän itkuk. 17 Täŋkaŋ yewa uwä täbori-inik. Aŋerotä jikoni uterak peŋpäŋ kawän 70 mitas ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ man mitas uwä kudupi nämo. U nin ämatä imaka kubä peŋpäŋ käroŋini kaŋpäŋ mitas yäk täkamäŋ udewanigän.

18 Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa uwä mobä säkgämän kubä wäpi jaspa upäŋ täŋpani. Täŋkaŋ yotpärare ini uwä golpäŋ täŋpani säkgämän, kuräki-inik. 19 * Täŋkaŋ yewani täŋkehärom takta mobä pähap 12 uwä mobä säkgämän säkgämän mebäri mebäri, ägo wabiwani, uwä wäpi ŋode; Mobä pähap kubäwä jaspa, uwä mobä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä mobä kubiri. Kubäwä aget, uwä mobä paki. Kubäwä emeral, uwä mobä gweŋi. 20 Kubäwä onik, uwä mobä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä mobä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä mobä jäŋwam. Kubäwä beril, uwä mobä jäŋwam bumik. Kubäwä topas, uwä mobä jäŋwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä mobä paki. Kubäwä jesinit, uwä mobä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä mobä gwagäri. 21 Täŋkaŋ yewa unitäŋo yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki taŋi-inik, upäŋ täŋpani. Yäma päke u udegän udegän täŋ yäpmäŋ kwani. Täŋpäkaŋ yotpärare unitäŋo kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumäŋ-kuk, upäŋ täŋpani.

---

* **21:9:** Rev 15:1 * **21:10:** Ese 40:2; Rev 21:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Ese 48:30-35 * **21:15:** Rev 11:1 * **21:19:** Ais 54:11-12

22 * Täŋpäkaŋ yotpärare u gänaŋ kudupi yot kubä nämo kaŋkut.
Nämoinik. Ekäni Anutu täŋpä-morewani ukät Tom Bätaki unitä kudupi yot
ude it yämik täkamän. 23 * Uken komepak kenta edapta nämo yäk täkaŋ.
Nämo, Anutu täŋo epmäget kudäntä yotpärare unitäŋo peŋyäŋek ude it
täyak. Ba Tom Bätaki uwä yotpärare unitäŋo topän mebet ude it täyak. 24 *
Täŋpäkaŋ ämawebe äbot komeni komenitä yarä unitäŋo peŋyäŋek gänaŋ
api kuŋatneŋ. Ba komeni komeni täŋo intäjukun ämatä tuŋumi säkgämän
säkgämän yäpmäŋ päbä yotpärare u gänaŋ api peneŋ. 25 * Yotpärare u
gänaŋ kome nämo api bipek. Kepmagän irayäŋ täyak unita yotpärare
unitäŋo yäma inide pen api tumäŋ itneŋ. 26 * Tumäŋ irirä ämawebe komeni
komeni naniktä tuŋumi säkgämän säkgämän yotpärare u gänaŋgän mät
yäpmäŋ ärok täneŋ. 27 * Upäŋkaŋ imaka taräki taräki yotpärare u gänaŋ
nämoinik api yäpmäŋ äroneŋ. Ba äma imaka mäyäk ikek täŋpani ba jop yäŋ-
yäkŋarani kädet wakiwaki iwarani udewanitä yotpärare u gänaŋ nämoinik
api äroneŋ. Yotpärare u gänaŋ ämawebe Tom Bätaki täŋo buk terak irit
kehäromi yäpmäkta yäwani wäpi tawaŋ itkaŋ unitägän api äroneŋ.

22

Irit kehäromi täŋo ume ba päya

1 * Täŋpäkaŋ aŋerotä irit täŋo ume taŋi näwoŋärewän kaŋkut. Ume uwä
paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup
mebäri-ken naniktä äpätak. 2 * Unitä äpämaŋ yotpärare bämopi-kengän
kuyak. Täŋkaŋ ume gägäni kukŋi kukŋi irit kehäromi täŋo päya it yäpmäŋ
kukaŋ. Päya unitäŋo mujipi mebäri kubägän nämo. Uwä mujipi mebäri
mebäri 12 ude wädäwanitä komepak komepak ahäŋkaŋ gämänek täkaŋ.
Täŋkaŋ äma komeni komenitä päya unitäŋo pähämi naŋpäŋ api täganeŋ.
3 Täŋpäkaŋ yotpärare uken imaka taräki, Anutu iwan täŋ iminaŋitä
nämoinik api irek. Nämo, Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup-
tägän ririän ämawebeniyetä Tom Bätakita watä piä api täŋ iminеŋ. 4 * Täŋirä
Ekänitä iniken wäpi kudän damani-ken api täŋ yämek. Täŋirän Anutu täŋo
iŋam dapun kaŋtäŋ api kuŋatneŋ. 5 * Täŋpäkaŋ yotpärare uken bipmäŋpäŋ
yäŋek nämo, topän ägo ba edap täŋo peŋyäŋekta nämo api yäneŋ. Ekäni
Anututä ini peŋyäŋeŋ yämiŋirän ämawebeniye intäjukun äma ude itkaŋ
wäpi biŋam ikek tärek-täreki nämo api itneŋ.

6 * Aŋero unitä ude näwoŋäreŋkaŋ man ŋode näwetgän täŋkuk; Man u
bureni-inik! Ba unita nadäkinik täneŋ. Ekäni Anutu, profet biani täŋo
mähemi unitä aŋeroni näk peŋ näwet-pewän epän ämaniye in imaka kämi
ahäkta yäwani u täwetpäŋ täwoŋäretat ŋo.

Jesu uwä api äbek

7 * Jesutä ŋode yäyak; Näk kadäni käroŋi nämo itkaŋ bäräŋeŋ api ahäŋ
tamet yäŋ yäyak. Unita ämawebe buk ŋo terak man yäŋahäwani u iyap
taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ yäk.

---

* **21:22:** Rev 15:3 * **21:23:** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 * **21:25:** Ais 60:11
* **21:26:** Sek 14:7; Rev 22:5 * **21:27:** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1:** Ese 47:1
* **22:2:** Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19 * **22:4:** Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12
* **22:5:** Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25 * **22:6:** Rev 1:1 * **22:7:** Rev 1:3, 2:16

8 * Täŋpäkaŋ Jon näkä imaka ŋo kudup yabäŋpäŋ-nadäk täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋärenkuko u iniŋ orerayäŋ gukut imäpmok täŋ imayäŋ täŋkut. 9 Täŋira aŋero u yäjiwätpäŋ ŋode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ŋo terak nadäŋpäŋ buramik täkaŋ udewanigän yäk. Unita Anutupäŋ iniŋoret! 10 * Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ŋonitäŋo man bureni, kämi ahäkta yäwani u käbop nämo pewen. 11 * Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpeŋ kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä ini ude kuŋat täkot. Täŋ, äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unitä siwoŋigän kuŋat täkot. Ba bänepi kuräki kuŋat täkaŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat täkot.

12 * Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäyak; Näk pengän ärewayäŋ yäk. Näk gwäki nikek äreŋkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet. 13 * Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän. 14 * Täŋpäkaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaŋ unita nadäŋira gäripi nikek täk täyak. Udewani u peŋ yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujipi u api näneŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

15 * Täŋpäkaŋ yewa mädeni käda itnayäŋ täkaŋ uwä aŋ. Uwä äma gäräm ba kon mebäri mebäri täŋpani, kubokäret täŋpani, äma kumäŋ-kumäŋ däpani, mäjo wära nadäŋ yämani, ba jopman yäpmäŋ kuŋatpäŋ unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädata biŋam.

16 * Täŋpäkaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ŋo yäŋkwawa taŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyäŋek u yäk.

17 * Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yäŋ imanitä ŋode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yäŋirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ŋo äbäk täyon. Ba ume nakta nadäŋkaŋä äbäŋpäŋ irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yäŋkuk

18 * Eruk, buk ŋo gänaŋ kudän täwani daniŋpäŋ nadäk tänayäŋ täkaŋ u in ŋode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpäŋ yäwayäŋ täko uwä Anututä yäŋirän imaka waki umuri-inik buk ŋo gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahäŋ iminеŋ. 19 * Ba äma kubätä man kämi ahäkta yäwani ŋo kubä peŋ awähurayäŋ täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ŋo terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyäŋ imani u api awähut imek yäk.

20 * Äma, man yäŋahätat ŋo täŋ-mehamtäk täyak unitä ŋode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayäŋ yäk.
Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!
21 Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureni-inik!

---

* **22:8:** Rev 19:10 * **22:10:** Rev 1:3, 10:4 * **22:11:** Dan 12:10 * **22:12:** Ais 40:10; 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 * **22:13:** Rev 1:8,17, 21:6 * **22:14:** Rev 22:2 * **22:15:** Rev 21:17 * **22:16:** Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 * **22:17:** Sol 8:14; Rev 21:6 * **22:18:** Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6 * **22:19:** Rev 22:2 * **22:20:** Rev 2:16

Sam
Juda nanik täŋo kap buk

1

Äma täga ba äma waki täŋo kädet

1 *Äma kubätä äma wakiwaki täŋo man nämo buramiwayäŋ täyak uwä
bänep oretoret terak api kuŋarek.
Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwat täkaŋ u nämo iwat täyak. Ba
äma Anututa yäŋärok man yäk täkaŋ udewanikät itpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk nämo täk täyak.
2 *Äma unitä Ekäni täŋo man ba kädet siwoŋita gäripi-inik nadäk täyak.
Gäripiinik nadäŋpäŋ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk
täyak.

3 *Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U
kehäromigän it täkaŋ. Pahämi kubirigän itkaŋ bureni kadäni
terakgän pat täkaŋ. Imaka imaka äma unitä täŋpeko uwä kudup
tägagän ahäneŋ.

4 Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneŋ.
Nämo, u täpun-täpun mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude
bumik.
5 Unita Anututä äma wakita komi yämayäŋ täyak u täga nämo api irepmit-
neŋ. Täŋpäŋ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäŋ Anutu nämo
api iniŋ oretneŋ. Nämoinik!

6 *Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo man iwat täkaŋ, äma udewani Anututä oraŋ
yämiŋpäŋ watä it yämik täyak. Täŋ, äma waki täŋpani kuduptagän
api pewän paotneŋ.

2

Kome täŋo intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneŋ

1 * Guŋ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkaŋ? Ba imata kädet
wakiwaki täkta man yäŋpäŋ-nadäk jop täk täkaŋ?
2 Kome täŋo intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäŋ tuŋum
täkaŋ. Täŋpäŋ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta
iwoyäŋkuko u wäpi yäpmäŋ äpäkta käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-
nadäk täkaŋ.
3 Man yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ ŋode yäkaŋ; Yarä unitä topmäŋpäŋ ini
gämoriken nipmaŋkumän yäk. Unita ketnin pädät täŋkumäno u
yäpmäŋ däkŋeŋ täna kwäpäŋ nininken gärip terak itna yäk.

4 * Komen ämatä ude yäŋirä Ekänitä kunum gänaŋ itkaŋ yabäŋ
mägayäŋpäŋ sära yäwet täyak.

---

* **1:1:** Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 * **1:2:** Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 * **1:3:** Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12 * **1:6:** Jon 10:14; 2Ti 2:19 * **2:1:** Sam 46:6; Apos 4:25-26 * **2:4:** Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26

5 Täŋkaŋ koki wawäpäŋ jukuman kehäromi yäwerirän bumta umuntaŋpäŋ
kwaik täkaŋ.
6 Koki wawäpäŋ ŋode yäwet täyak; Wa! Äma intäjukun itta yäwani
iwoyäŋkuro u näkŋa teŋkuro itak yäk. U pom kudupina wäpi Saion
uken teŋkuro intäjukun-inik itak yäk. U nadäŋ imut!

7 * Täŋpäkaŋ intäjukun äma Ekänitä iwoyäŋpäŋ teŋkuko unitä ŋode yäyak;
Eruk ämawebenaye, man Ekänitä kwawak yäŋahäŋkuko u täwera
nadäwut. Ekäni uwä ŋode näwetkuk; Gäk näkŋo nanakna. Apiŋo
näkä gäkŋo nanka ude itat yäk.
8 * Täŋpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk näwerikaŋ guŋ ämawebe gäkŋa-tägän
watä it yämenta api ganiŋ kirewet yäk.
9 * Ude täŋira gämotnaken kaŋ irut yäŋpäŋ pärip-pärip kehäromi iŋitkaŋ äma
komitä-yäŋ intäjukun api it yämen yäk.
Bureni, ämatä käbotinik däpmäŋ kärapmit täkaŋ ude gäk pärip-päriptä
guŋ ämawebe api däpmäŋ kärapmiren. Ekäninatä man ude näwetkuk.

10 Unita kome täŋo intäjukun äma in, ba äma wäpi nikek in, jukujin peŋpäŋ
man täwerayäŋ täyat ŋonita ket nadäkot.
11 * In Ekänita umuntaŋpäŋ gämori-kengän it täkot.
12 * Nadäkaŋ? Anutu täŋo nanakitä äma wakita kokwawak bäräŋeŋ täk
täyak unita kumäŋ-kumäŋ nidäpek yäŋpäŋ kaŋ oraŋ imut.

Täŋpäkaŋ ämawebe Anututä watä it nimän yäŋpäŋ dubiniken kuk
täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

3

Tamimaŋ täŋo yäŋapik man kubä

Kap ŋowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kaŋ-umuntaŋ kuŋatkaŋ teŋkuk.
1 * Ekäni, iwanaye bumta ahäŋkaŋ näk täŋpä wanayäŋ täkaŋ.
2 Täŋkaŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anututä täga nämo täŋkentäŋ gamek.
3 * Ude näwet täkaŋ upäŋkaŋ Anutu gäk näkŋo kurepäna ude itan. Gäkŋa-
tägän täŋpewi iwanaye yärepmit täyat.
Anutuna tägagämän, gäk bänep nadäŋ bäräpna täŋpidäm taŋ
naminŋpäŋ nepmanŋpi iwan iŋamiken bätakigän it täyat.
4 * Nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ gera yäŋira iniken pom
kudupi terak itkaŋ gerana nadäŋ namik täyak.

5 Unitä watä it namik täyak unita bipani däpmon patguŋguŋ täŋtäŋgän
akuk täyat.
6 * Iwanaye bumta näk it gwäjik täkaŋ upäŋkaŋ nämo umuntak täyat.

7 * Ekäni, gäkä iwanaye däpmäk täyan. Täŋkaŋ äma waki u meni däpmäŋ
tokäriri näk nutta täŋpä wak täkaŋ. Unita Ekäni Anutuna, täŋ
naminŋkuno udegän, gäk äbä iwan keri terak nanik nämagut!

---

* **2:7:** Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5 * **2:8:** Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 * **2:9:** Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * **2:11:** Plp 2:12; Hib 12:28 * **2:12:** Jon 5:23; 1Pi 2:6 * **3:1:** 2Sml 15:13–17:22 * **3:3:** Sam 62:7 * **3:4:** Sam 4:3, 43:3 * **3:6:** Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 * **3:7:** Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6

8 * Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye täga täŋkentäŋ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

4

Bipani kubäken Devittä kehäromi yäpmäkta yäŋapik man yäŋkuk

1 * Siwoŋi Anutuna, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namisi. Bian bänep nadäŋ bäräpna ketäreŋ naminkuno unita apiŋo gerana nadäŋpäŋ oraŋ nami.

2 Ämawebe, in kadäni jidegän wäpna yäpmäŋ äpäkta piäni täk täkaŋ u api peneŋ? Ba imaka jopi-jopi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ba jopman nadäkta gäripi pähap nadäk täkaŋ u kadäni jidegän api peneŋ?

3 * Ŋode nadäkot; Ämawebe Ekäni täŋo gämoriken kuŋat täkaŋ u inita biŋam iwoyäk täyak. Unita näkä gera yäŋira nadäŋ namik täyak.

4 * Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwäpäŋ momi täktäk kädet pewut. Täŋkaŋ däpmon patpat kadäniken kwikinik patpäŋ man täwetat ŋonita juku pik täkot.

5 * Täŋkaŋ inä Ekänita nadäŋ imikinik täŋpäŋ ärawa täktäk kädet ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imik täkot.

6 * Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop ŋode yäk täkaŋ; Iron täŋ nimi! Nadäŋ nimeno uyaku oretoret täga täne yäŋ yäk täkaŋ.

7 * Ketem piäniken ahäŋ bumbum täŋirä äma unitä oretoret nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni, oretoret nadäk täkaŋ u jopigän. Bänep oretoret gäkä namik täyan u taŋi pähap. Bänepna täŋpidäm taŋ naminiri oretoret bumta nadäk täyat.

8 * Ekäni gäkŋa-tägän watä it naminiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämo umuntaŋkaŋ däpmon bäräŋek-inik päŋku säkgämän patguŋguŋ täk täyat.

5

Anututä watä it imikta äma kubätä yäŋapiŋkuk

1 O Ekäni, näk komi nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋira juku peŋpäŋ nadäŋ namisi.

2 * Anutu intäjukun ämana, juku peŋpäŋ täŋkentäkta konäm kotat ŋo nadäŋ nam.

3 * Ekäni, tami tami gäkken yäŋapik man yäk täyat. Edap dapuritä abäŋirän näk gäkken yäŋapik man kehäromigän yäŋpäŋ gäkä kowata jide näwoŋärewayäŋ täyan unita dapun täk täyat.

4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gäk anutu udewani nämo. Nämoinik, äma waki täŋpanitä gäk dubikaken täga nämo itneŋ.

5 * Ba äma inita nadäwä ärowani täŋpani uwä iŋamkaken täga nämo itneŋ. Äma waki täŋpani udewanita ganani pähap nadäk täyan.

---

* **3:8:** Sam 28:8, 29:11 * **4:1:** Sam 17:6, 18:6, 18:18-19 * **4:3:** Sam 6:8-9, 50:5, 135:4 * **4:4:** Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 * **4:5:** Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8 * **4:6:** Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 * **4:7:** Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 * **4:8:** Jop 11:19; Sam 16:9 * **5:2:** Sam 3:4, 65:2 * **5:3:** Sam 30:5, 88:13, 130:6 * **5:5:** Hab 1:13

6 * Täŋkaŋ äma jop manman yäwanita täŋpäwak täŋ yämik täyan. Ba äma
iwan täŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpanikät äma täŋyäkŋarani täŋpanita
wakiinik nadäk täyan.

7 * Upäŋkaŋ gäk näka butewaki pähap nadäŋ namik täyan unita gäkŋo
kudupi yotken täga api ärowet. Äroŋpäŋ ganiŋ oretta gukut
imäpmok api täŋpet.
8 * O Anutu, iwanaye bumta itkaŋ unita näkŋo irit kuŋat-kuŋatnata watä
it naminŋiri gäkŋo kädet siwoŋi kaŋ iwara.
Kädet näkä iwatta nadäwikaŋ pätak u näwoŋäre.
9 * Näkŋo iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkaŋ. Uwä äma täŋpä
waktagän nadäk täkaŋ.
Unitäŋo meni jinom uwä säkgämän, gakŋi nikektä äma täŋyäkŋatpäŋ
kumäŋ-kumäŋ kädetken yämagut täkaŋ.
10 * Unita Anutu, manken yepmaŋpäŋ komi piä kaŋ yämi. Täŋiri iniken
nadäk tawaŋ wakiwakitä äyäŋutpäŋ kaŋ täŋpä wawut.
Ärowani täŋ gaminŋpäŋ momi bumta täk täkaŋ unita iŋamkaken nämo
itta kaŋ yäwat-kire!

11 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadäŋ gaminŋirä watä it yämik täyan uwä oretoret
täk täkot. Bänep täga nadäŋpäŋ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot.
Ude täŋirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä
gäka gäripi pähap nadäŋ gaminŋpäŋ gäka yäŋpäŋ oretoret bureni täk
täkaŋ.
12 * Bureni Ekäni, äma gäkŋo man bureni iwaräntäk täkaŋ unita kudän
säkgämän täŋ yämik täyan.
Nadäŋ yämik täyan unitä kurepätä-yäŋ watä bureni it yämik täyak.

6

Äma bäräpiken irani täŋo yäŋapik man

1 * O Ekäni, mominata yäŋpäŋ kokwawak nadäŋkaŋ nämo nebewen, ba
momina täŋo kowata nämo namen.
2 * Ekäni, kehäromina paotinik täyak unita butewaki nadäŋ naminŋpäŋ
kehäromi äneŋi nam.
3 * Bänepnaken nadäŋ bäräp pähap ahätak upäŋkaŋ Ekäni, gäk bäräŋeŋ
nämo täŋkentäŋ namitan. Unita jidegän api nadäŋ namen?
4-5 * Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiŋ oreret. Äma kumbanitä
nämo nadäŋ gamik täkaŋ. Udewaniwä gäk täga nämo ganiŋ oret-
neŋ.
Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähemi
unita nadäŋ naminŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ dubiniken nanik nämagutsi.

6 Konäm kot yäpmäŋ äbäŋtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täŋpäŋ bipani
bipani dapunna konäm pitotä ämetpärani tekna ba gwäk kunowäna
näbätak täyak.

---

* **5:6:** Sam 55:23; Rev 21:8 * **5:7:** 1Kin 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 * **5:8:** Sam 24:4-5, 27:11
* **5:9:** Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13 * **5:10:** 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 * **5:11:** Ais 65:13
* **5:12:** Sam 115:13 * **6:1:** Sam 38:1; Jer 10:24 * **6:2:** Sam 41:4; Hos 6:1 * **6:3:** Sam
90:13 * **6:4-5:** Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18

7 * Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna
pom toknewäkaŋ dapun täga nämo ijik täyat.

8 * Tägagämän! Ekänitä konäm korira nadätak. Unita äma wakiwaki
täŋpani in kewen namut!
9 Täŋkentäkta gera yäk täyat u nadäŋ namitak. Bureni, yäŋapiŋira
täŋkentäŋ namik täyak.
10 Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gänaŋ itkaŋ umun bumta api
täneŋ. Täŋpäŋ mäyäk pähap nadäŋpäŋ nepmaŋkaŋ täŋguŋ-gurap
täŋtäŋ api ämetpeŋ kuneŋ.

7

Äma ŋo bäräpi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 * Ekäni Anutuna, iwanaye yabäŋ umuntaŋ gäkken käbop itta ärek täyat.
Täŋkentäŋ naminiri äma näk kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ näwarän
täkaŋ uwä nutneŋtawä.
2 Täŋ ämatä täŋkentäŋ namikta nämo iräwä, iwanayetä tom ägwäri ude
wädäŋ gärepmäŋ päŋku gupna api yäpmäŋ däkŋeneŋ.

3-4 * * O Ekäni Anutuna, näk kudän waki kubä nämo täŋkut yäŋ nadätat.
Upäŋkaŋ näkken kudän waki ätu itneŋo, ba not kubäta täŋpäwak
täŋpero, ba notnapak täŋ-ikŋatpäŋ man uterak yäŋmaŋpa äroweko,
ba jop nadäŋ iwanaye täŋpäwak täŋpero u täŋpäwä, eruk ŋode täga
täŋpen;
5 Iwanaye jop yabäŋiri näwarän täŋpäŋ kaŋ nepmäŋirut! Nut-maŋpä
äpmoŋpapäŋ kumäŋ-kumäŋ täga api nutneŋ. Täŋpäŋ gupna kome
terak jop uken täga api pewä pärek.

6 * Upäŋkaŋ näk ude nämo täŋpani unita Anutu, gäk kokwawak
pähap nadäŋkaŋ akunpäŋ iwanaye nutnayäŋ piä bumta täkaŋ u
däpmäŋpäŋ yäwat-kire!
Imata, gäkäwä kudän siwoŋitagän nadäk täyan unita äbä täŋkentäŋ
namisi.
7 * Ude täŋpäŋ punin unu itkaŋ ämawebe kuduptagän yäweri gämotkaken
irirä yabäŋ yäwasi.
8 * Gähäwä ämawebe kuduptagän täŋo kudän yäpmäŋ daniwani unita
Ekäni, iwanaye iŋamiken näka äma siwoŋi yäŋ näwet!
Imata, näk waki täŋira kowata yäpmäkta yäwani nämo yäŋ nadätan
unita.
9 * Anutu, gäk äma siwoŋi pähap. Gäk äma täŋo nadäk-nadäk ba gäripini
kudup nadäwi tärek täkaŋ.
Unita gäk äma waki täŋo kudän waki kudup kaŋ pewi paorut. Täŋkaŋ
äma siwoŋita gwäki täga kaŋ yämi.

10 * Ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu u näkŋo watä ämana. Äma unitäŋo man
buramik täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyak.

---

* **6:7:** Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17 * **6:8:** Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27 * **7:1:** Sam 31:1, 31:15, 71:1 * **7:3-4:** 1Sml 24:11 * **7:3-4:** 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5 * **7:6:** Sam 35:23, 94:2, 138:7 * **7:7:** Sam 22:27 * **7:8:** Sam 26:1, 43:1, 98:9 * **7:9:** Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23 * **7:10:** Sam 18:2, 18:30, 97:10-11

11 * Anutu uwä man yäpmäŋ daniwani tägagämän. U äma wakiwaki nämo
yabäŋ oretpäŋ kowata yäpmäkta biŋam yäŋtäreŋ yämik täyak.
12 * Täŋpäkaŋ äma waki u kudän waki nämo penayäŋ täŋo uwä Anututä
päip boham täŋo meni api wädäwek. U äpa topmäŋkaŋ gwäjikta
pidäm täyak.
13 * Täŋpäŋ ämik täŋo tuŋum komi komi u yäpmäŋpäŋ kuwek kädäp mebet
ikek äma u yamäkta täŋtuŋum täyak.

14 * Eruk, äma waki unita nadäwut. U kudän waki täkta tawaŋ pek täkaŋ.
Täŋkaŋ täŋikŋarani kudän mebäri mebäri wari wari täk täkaŋ.
15 * Uwä äma ätuta buŋep täk täkaŋ. Upäŋkaŋ buŋep iniken unitä api
äyäŋutpäŋ yepmäŋirek.
16 * U udegän, kudän waki iniken unitägän äyäŋutpäŋ ini terak täŋpäwak
api pewän ahäneŋ.

17 U kawut! Anutu u siwoŋi pähap unita bänep täga iwet täyat. Täŋpäŋ
Ekäni Anutu ärowani unitäŋo wäpi biŋam kap terak iniŋoret täyat.

8

Anutu ima mebärita komen äma nin nadäŋ nimik täyak?

1 * Ekäni Mähemnin, wäpka biŋam gäripi gakŋi nikektä kome kuduptagän
intäjukun itak!

Wäpka biŋam ärowani unita kunum gänaŋ naniktä gäk ganiŋoret
täkaŋ.
2 * Täŋpäkaŋ iwankayetä mäyäk nadäwut yäŋpäŋ nanak pakikät iroŋiroŋi
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋiri kap terak ganiŋoret täkaŋ.
Teŋirä iwankayetä nadäŋpäŋ umuntaŋpäŋ man kum api itneŋ.

3 * Täŋpäkaŋ Ekäni, näk kunum terak dapun täŋpäŋ imaka säkgämän
ketkatä täŋ peŋkuno, komepak ba guk komeniken yepmaŋkuno u
yabäŋ yäwatpäŋ nadäwätäk ŋode täk täyat;
4 * Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaŋ? Imata
ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
5 Nin äpani ude itnaŋipäŋ wäpnin biŋam epmäget kudän nikek ude nip-
maŋkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmitpäŋ gäkŋa bumik
nipmaŋkun.

6 * Ude täŋkaŋ imaka kudup ketkatä täŋ-peŋkuno u yabäŋ yäwatta nip-
maŋkun. Ude täŋiri imaka kudup u gämotninken itkaŋ.
7-8 Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänaŋ
komeni komeni kuŋat täkaŋ u kuduptagän äma gämoriken yep-
maŋkunotä itkaŋ.

9 Unita Ekäni Mähemnin, wäpka biŋam gäripi gakŋi nikektä kome kudup-
tagän intäjukun itak!

---

* **7:11:** Sam 50:6, 90:9 * **7:12:** Lo 32:41-42 * **7:13:** Sam 18:14, 45:5 * **7:14:** Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 * **7:15:** Sam 57:6 * **7:16:** Sam 140:9-11 * **8:1:** Sam 113:4, 148:13 * **8:2:** Sam 44:16; Mat 21:16; 1Ko 1:27 * **8:3:** Sam 111:2 * **8:4:** Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 * **8:6:** Stt 1:26-28; 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8

9

Anutu täŋo kudän siwoŋi unita bänep täga man

1 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduptä api ganiŋoret täŋpet. Täŋpäŋ näk
ämawebe gäkä piä tägagämän täk täyan unita api yäwet täŋpet.
2 * Täŋkaŋ Anutu ärowani, näkä nadäŋ gamiŋpäŋ oretoret kap teŋpäŋ
wäpka biŋam api yäpmäŋ ärok täŋpet.

3 Gäkä täŋkentäŋ namikta äbäŋiri iwanayetä gabäŋ umuntaŋ metäŋpeŋ
kuk täkaŋ. Metäŋpeŋ kuŋkä maŋ-däpmäŋpäŋ kumäk täkaŋ.
4 Täŋpäkaŋ yäpmäŋ danik piä täk täyan uwä siwoŋigän täk täyan. Täŋkaŋ
näkŋo manna yäpmäŋ daniŋpäŋ momika nämo yäŋ yäŋtäreŋ
naminkun.

5 * Gäk guŋ äbot äbori äbori nämo nadäŋ gamik täkaŋ u yebeŋpäŋ äma
wakiwaki u kumän däpmäŋ moreŋkun. Täŋiri ämawebetä äma
udewanita api guŋ täneŋ.
6 Bureni, iwaniye waŋkuŋo ubayäŋ. Inide ude api itneŋ. Gäk unitäŋo
yotpärare yäpi waŋkuŋo unita ämawebetä kome unita täŋguŋ taŋpäŋ
nämoinik api nadäneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäpmäŋ ärowek. Uwä
intäjukun-inik itkaŋ ämawebe yäpmäŋ danikta pidäm täyak.
8 * Täŋpäŋ kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Ude täŋkaŋ ämawebe
kuduptagän iniken nadäk siwoŋi terak api yabäŋ yäwarek.
9 * Ekäni uwä eŋi kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta täŋpäwak
täŋpänä, äma u Ekäniken päŋku täga irek.
Ba bäräpi kadänikenä Anutuken käbop täga päŋku irek.
10 * O Ekäni, äma gäk gabäŋ tarek täkaŋ u kubä mäde nämoinik ut iminkuno
unita ämawebe mebärika nadäwä tärek täkaŋ uwä gäkä terakgän api
yeŋgämä peneŋ.

11 * Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken intäjukun itkaŋ yabäŋ
yäwat piä täk täyak u wäpi biŋami iniŋoret täkot!
Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yäŋahäŋpäŋ
yäwet täkot.
12 * Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkaŋ unitäŋo konäm gerata juku
peŋpäŋ nadäŋ yämik täyak. Ude täŋpäŋ äma netätä komi u yämik
täkaŋ unita kowata täŋpäwak täŋ yämik täyak.

13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadäŋ namisi. Iwantä komi ba bäräpi
namikaŋ ŋo yabä!
Kumäŋ-kumäŋ dubiniken itat ŋo nämaguri äneŋi täga kaŋ ira!
14 * Ude täŋpayäŋ täno uwä näk päŋku Jerusalem nanik ämawebe iŋamiken
itkaŋ wäpka api ganiŋ oreret!
Ba waki keriken nanik nämagurayäŋ täyan unita oretoret pähap
nadäŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ ärowet.

---

* **9:2:** Sam 5:11, 83:18 * **9:5:** Lo 9:14; Snd 10:7 * **9:7:** Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11 * **9:8:** Sam 96:13, 98:9 * **9:9:** Sam 37:39, 46:1, 91:2 * **9:10:** Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14 * **9:11:** Sam 107:22 * **9:12:** 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5 * **9:14:** Sam 13:5, 20:5, 35:9

15 * Täŋpäkaŋ äma guŋ äbotken naniktä nintä ärikta awaŋ äneŋkuŋo
upäŋkaŋ ini-tägän awaŋi gänaŋ äriŋkuŋ.
Nin nipmäŋitta buŋep täŋkuŋo upäŋkaŋ buŋep iniken unitä
yepmäŋitkuk.
16 * Bureni-inik, Ekänitä äma täŋo täktäki, kudän siwoŋi terak yäpmäŋ
daniŋpäŋ kowata yämik täyak. Täŋirän äma waki uwä iniken kudän
wakitä äyäŋutpäŋ täŋpäwak täŋ yämik täkaŋ.
17 * Äma waki komeni komeni Anututa nadäŋ äwaräkuk täk täkaŋ unitäŋo
komeniwä kumbani kome ubayäŋ.
18 * Täŋpäkaŋ ämawebe tuŋumi nämo, täŋbute-bute täŋpaniwä Ekänitä jop
yabäŋ äwaräkuk nämo täk täyak.
Nämo, äma bäräpi nikek udewani bureni-inik api täŋkentäŋ yämek.

19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäŋiri komen ämatä ärowani täŋ
gaminenŋtawä! Äma nämo nadäŋ gamik täkaŋ u kudup yep-
maŋpikaŋ gäkŋo man piäken kaŋ irut. Täŋpäŋ unitäŋo täktäki kaŋ
yäpmäŋ dani.
20 * Ekäni, ude täŋiri kaŋ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoŋäreŋiri inita
nadäwä äpani-inik kaŋ täŋput.

10

Äma waki täŋpani u Anututä kehäromini täga yäpmäŋ äpek

1 Ekäni, komi butewaki ahäŋ naminŋirän gäk imata nepmaŋpeŋ päŋku
käbop itan?
2 * Ekäni, äma waki täŋpanita nadä! U ärowani täŋpäŋ äma jopi jäwäri iwan
täŋ yämiŋpäŋ däpmäŋpäŋ yäwat-kirek täkaŋ u nämo nadätan?

3 * Äma waki täŋpani uwä iniken bänepi täŋo gäripi ugän iwatpäŋ ärowani
täk täkaŋ. Moneŋ tuŋumta nadäŋgärip täŋpäŋ Ekäni mäde ut imik
täkaŋ.
4 * Äma udewanitä nin ärowani yäŋpäŋ Anututa nämoinik nadäŋ imik
täkaŋ. Nämo, Anututa nadäwä nämo itak bumik yäŋ nadäk täkaŋ.

5 * Täŋpäŋ äma udewani tuŋum pähap ikek itkaŋ kome terak säkgämän
it täkaŋ. Upäŋkaŋ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ
gäkŋo baga manta nadäwä äpani täk täkaŋ ba iwaniyeta udegän
yäŋärok yäwet täkaŋ.
6 * Täŋpäŋ bänepitä ŋode nadäk täkaŋ; Imaka kubätä nin täga nämo täŋpän
waneŋ. Nin tägagän api itne yäŋ nadäk täkaŋ.

7 * Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän
abämaŋ kuk täkaŋ. Meberitä jop manman, umun man ba täŋpäwak
man yäk täkaŋ.

---

* **9:15:** Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 * **9:16:** Kis 14:31; Snd 5:22 * **9:17:** Jop 8:13; Sam 50:22 * **9:18:** Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 * **9:20:** Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2 * **10:2:** Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 * **10:3:** Sam 94:4; Rom 1:32 * **10:4:** Sam 14:1-2, 53:1 * **10:5:** Sam 12:5; Ais 26:11 * **10:6:** Ais 56:12; Rev 18:7 * **10:7:** Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14

8-9 * * Täŋpäŋ kädet moräkken käbop itpäŋ äma siwoŋi ba äma kehäromini
nämo, jop nadäŋ däpmäk täkaŋ, aŋ komitä käbop itpäŋ tom däpmäk
täkaŋ ude.

10 Äma wakiinik täŋpani uwä äma jäwäri u jiraŋ yäŋ nadäŋkaŋ yeŋ yäwat
päpmo yepmaŋpäŋ ärowani täŋ yämik täkaŋ.
11 * Täŋkaŋ bänepitä ŋode yäk täkaŋ; Anutu u ninta guŋ taŋpäŋ dapuri
täŋpipik täŋkuko unita nin nämo nibäk täyak yäk.

12 O Ekäni, gäk akuŋpäŋ äma waki täŋpani unita kowata yämi! Täŋkaŋ äma
kehäromi paorani ninta guŋ täwentawä!
13 Anutu, äma waki täŋpani imata gäk ganiŋ wärät täkaŋ? Ŋode uwä jop
nadäk täkaŋ; Kowata nämo api nimek!

14 * Upäŋkaŋ Ekäni, gäk äma kädet waki täŋpani u yabäk täyan. Äma
udewanitä komi nimiŋirä nibäŋ äwaräkuk nämo täk täyan.
Unita äma kehäromini nämo, gäkä täŋkentäŋ nimi yäŋpäŋ gäkgän
gabäŋ tarek täkaŋ. U imata, gäk kubä-tägän äma jopi jäwäri
täŋkentäŋ yämik täyan.
15 Unita Ekäni, gäkä äma waki täŋpani täŋo kehäromi yäyomägatpäŋ kowata
komi kaŋ yämi!

16 * Ekäni gäk intäjukun-inik it yäpmäŋ päŋku pen api it yäpmäŋ ärowen,
paot-paotka nämo.
Unita äma gäka nämo nadäŋ gamik täkaŋ u yäwat kireŋpewi kaŋ
kuŋtäŋpä kut!

17 * Ekäni, gäk äma jäwäri täŋo yäŋapik man nadäŋ yämiŋpäŋ bänepi täŋ-
täpäneŋ yämiŋiri säkgämän api itneŋ.
18 * O Ekäni, iroŋi kodäŋanikät äma bäräpi nadäwani unitäŋo yäŋapik man
nadäŋ yämiŋpäŋ komi nadäk täkaŋ u dätäreŋ yämik täyi.
Ude täŋiri komen ämata äneŋi nämo api umuntäneŋ!

11

Äma kubätä Anututa nadäkinik täŋkuk

1-2 * * Umuri kubä ahäŋ naminŋirän Ekänitä watä it namän yäŋpäŋ uken
kuk täyat.
Unita notnapak, imata guŋtä-yäŋ ŋode näwetan? Ai! Metäŋpeŋ ku!
Äma waki täŋpanitä äma siwoŋi däpmäkta bipmäŋ uraniken käbop
itkaŋ kuwek gwäjikaŋ u nämo yabätan? Gäk barak umuritä-yäŋ
metäŋpeŋ pom udu ku! yäŋ man ude imata näwetan?
3 * Yäke! Äma kuduptagäntä kädet siwoŋi mäde ut imäwä äma siwoŋi jide
täneŋ? Käwep api metäŋpeŋ kuneŋ.

---

* **10:8-9:** Sam 17:11 * **10:8-9:** Sam 17:12 * **10:11:** Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9 * **10:14:** Sam 68:5; 2Ti 1:12; 1Pi 4:19 * **10:16:** Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34; 1Ti 1:17 * **10:17:** Kis 22:23; Sam 9:12 * **10:18:** Sam 82:3; Ais 11:4 * **11:1-2:** Sam 2:12, 121:1 * **11:1-2:** Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 * **11:3:** Sam 87:1, 119:152

4 * Upäŋkaŋ nähä nämo api metäŋpeŋ kwet! Nämo, Anutu ini kudupi
tähaken itkaŋ dapun täŋ itak.
Kunum gänaŋ maŋitkaŋ intäjukun-inik it nimiŋpäŋ äma täŋo täktäki u
kuduptagän yabäŋpäŋ-nadäk täyak.
5 * Ekäni ini äma siwoŋi ba äma waki täŋpani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma baga
mani nämo buramik täkaŋ unita kokwawak pähap api pewän ahäŋ
yämek.
6 * Ude täŋpäŋ kädäp mebet komigämän upäŋ piŋ yabat-pewän komi
bumta api nadäneŋ. U imata, kowata udewani yäpmäkta biŋam
täkaŋ ubayäŋ.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni ini uwä siwoŋi unita äma siwoŋi kuŋaranita gäripi
nadäk täyak.
Äma Ekäni täŋo meni jinom iwatpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Ekäni iŋami api
käneŋ.

12

Äma kubä Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

1 * Ekäni, äma siwoŋi kubä nämoinik itak. Ba äma man bureni yäwani
kudup paotkaŋ unita äbä täŋkentäŋ nimisi!
2 * Ämawebe kuduptagäntä noriye bänepi ärikta jop täŋyäkŋarani täk täkaŋ.
3 Unita Ekäni, gäk äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ waki kädet terak yämagut
täkaŋ ba ärowani täk täkaŋ uwä meni teŋpipiŋ yämi!
4 Äma udewanitä ŋode yäk täkaŋ; Nin äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ imaka
yäpmäkta gäripi nadäk täkamäŋ u täga api yäpne.
Ba man yänayäŋ nadäŋpäŋä udegän täga api yäk täne yäk. Ude täŋitna
äma kubätä täga nämo niniŋ bitnäwek yäŋ yäk täkaŋ.
5 * Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä ini ŋode yäyak; Eruk täga! Näk ärewayäŋ!
Ämatä äma jäwäri yäpmäŋ äpäŋpäŋ komi piä yämiŋirä yäŋkähän-
kähän yäŋ itkaŋ u nadätat.
Äreŋpäŋ säkgämän itta gäripi nadäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋira
udegän api itneŋ yäk.

6 * Ämawebe, in nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ nimikta man kehäromi
yäŋkuko uwä man bureni-inik yäŋkuk. Man yäk täyak u siliwa
mobä kädäpken ijiŋpewä kodaki paki-inik äworek täkaŋ udewani.
7 * Unita Ekäni, watä säkgämän kadäni kadäni it nimiŋiri iwantä
nidäpneŋtawä.
8 * U imata, äma waki bämopiken itkamäŋ. U kudup kädet wakita
tägagämän yäŋ nadäk täkaŋ.

13

Äma kubä Anututä äneŋi nadäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

---

* **11:4:** Mai 1:2; Mat 5:34 * **11:5:** Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 * **11:6:** Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 * **11:7:** Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 * **12:1:** Ais 57:1; Mai 7:2 * **12:2:** Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 * **12:5:** Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10 * **12:6:** Sam 119:140; Snd 30:5 * **12:7:** Sam 37:28, 97:10 * **12:8:** Sam 55:10-11

1 * Ekäni, kadäni jidegän äneŋi api nadäŋ namen? Gäk näka mäde kadäni käroŋi api ut namen ba? Kadäni jidegän nadäŋ naminŋiri iŋamka äneŋi api gabäwet?
2 Kadäni jidegän bäräpina ŋo api ketäreŋ namen? Butewaki pähap nadäŋ itat ŋo kepma bipani jide nadäŋ yäpmäŋ kuŋira api paot namek? Kadäni jidegän täŋkentäŋ naminŋiri iwanaye gämoriken nämo api iret?

3 * Ekäni, gäk näkŋo Anutuna unita yäŋapik manna ŋo nadäŋ naminŋpäŋ butewaki nadäŋ nami. Täŋpäŋ kehäromi naminŋiri nämo api paoret.
4 * Iwanaye yabä kätäŋiri nintä irepmitkamäŋ yäŋpäŋ nabäwä maŋ parira oretoret nämo täneŋ.
5 Upäŋkaŋ ude nämo! Gäk nadäŋ namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namayäŋ täyan unita oretoret täŋ gamitat.

6 * Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täŋ naminŋ yäpmäŋ äbuno unita kap teŋpäŋ wäpka api ganiŋ oreret.

14

Äma waki täŋo täktäk

1 * Äma Anutu nämo itak yäŋ yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäŋ täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
2 * Nadäkaŋ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäwä tumbäpäŋ Anutu kaŋ-ahäkta piäni täŋpani udewani ätu itkaŋ ba nämo yäŋ nadäŋpäŋ yabäŋ ahäkta dapun pärewat täk täyak.
3 * Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpäŋ kädet waki täŋpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo täk täyak. Nämoinik.
4 * Unita Ekänitä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämo? U jop orek patkaŋ näkŋo ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota täŋ yämik täkaŋ.
Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man kubä nämoinik yäk täkaŋ.

5 Upäŋkaŋ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täŋpani unita imaka umuri-inik kubä api ahäŋ yämek.
6 * Äma waki uwä äma äpani jopi täŋo piä tawaŋ kaŋkaŋ yäniŋ wärät täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.

7 * Eruk, Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kaŋ pewän äbän yäŋ nadätat. Ekänitä ude täŋirän äneŋi säkgämän itnayäŋ täkamäŋken uken oretoret pähap api nadäne!

---

* **13:1:** Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2 * **13:3:** Jem 4:15 * **13:4:** Sam 25:2, 35:19, 38:16 * **13:6:** Sam 116:7, 119:17 * **14:1:** Sam 10:4, 53:1 * **14:2:** Sam 33:13, 102:19 * **14:3:** Rom 3:10-12 * **14:4:** Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 * **14:6:** Sam 9:9, 142:5 * **14:7:** Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1

15

Kädet siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak

1 * Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni käroŋi täga it yäpmäŋ ärowek?

2 * Eruk, nadätat, äma ŋodewanitä Anutu iŋamiken täga it yäpmäŋ ärowek;
Äma, Anutu täŋo manta gäripi nadäŋpäŋ kädet siwoŋigän iwarani u.
Ba äma kadäni kadäni man burenigän yäk täŋpani u.

3 * Äma udewanitä noriye täŋo wäpi jop man terak nämo yäpmäŋ äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nämo täŋ yämek. Ba äboriye bämopiken yäŋ-yäkŋarani man kubä nämoinik yäwek.
Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.

4 * Äma udewanitä äma wakiwaki täŋpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ unitagän oraŋ yämik täyak.
Äma udewanitä imaka api täŋpet yäŋ yäwani ugän iwatpäŋ täk täyak. Iniken mani u iwatpäŋ täŋirän bäräpi mebäri mebäri ahäŋ imäpäŋ waweko upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ mani ugän iwatpäŋ täŋpek.

5 * Äma udewanitä kädet siwoŋi ŋode täk täyak; Äma ätuta moneŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Kowata kämi kaŋ namut yäk. Eruk ude yäwerekopäŋ kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irep-mitpäŋ nämo.
Täŋpäŋ äma udewanitä man käbeyäken man burenigän yäwek. Täŋpäkaŋ äma ätuwä noriye manken yepmakta jop manman yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma siwoŋitä kädet udewaniwä nämoinik täŋpek.

In nadäkaŋ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo täkaŋ.

16

Äma kubätä Anututa nadäŋ imikinik täk täyak

1 * Anutu, näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!

2 Näk Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, gäk näkŋo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaŋ u gäkŋo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaŋ yäŋ iwetkut.

3 * Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ udewanikät itta gäripi nadäk täyat.

4 * Upäŋkaŋ ämawebe mäjo wära nadäŋ yämik täkaŋ uwä komi api nadäneŋ. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täŋ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!

---

* **15:1:** Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 * **15:2:** Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25 * **15:3:** Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20 * **15:4:** Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 * **15:5:** Lo 16:19; Ese 18:8 * **16:1:** Sam 7:1, 17:8 * **16:3:** Sam 101:6, 119:63 * **16:4:** Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38

5 * Imaka imaka päke itkaŋ ŋonitä näka watä nämo it namik täkaŋ. Ekäni, gäk kubä-tägän watä it namik täyan. Täŋpäkaŋ imaka imakata wäyäkŋek täyat uwä gäkägän namik täyan.

6 * Gäk watä säkgämän it naminjiri näk kome terak ŋo gäripi nikek it yäpmäŋ äbätat. Näk imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.

7 * Unita Ekänina wäpi binjam yäpmäŋ akutat. Imata, uwä kädet siwoŋi kuŋatta nepmänjit näwat täyak. Täŋpäŋ bipani imaka, Ekänitä nadäk-nadäk siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek täk täyak.

8 * Täŋpäkaŋ Ekänita guŋ taŋpäŋ nämo kuŋat täyat. Nämo, Ekäni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubätä täŋyäkŋat-pewän umuntaŋpäŋ täga nämo kwaiwet.

9 * Unita bänepna pidäm taŋirän oretoret pähap nadäk täyat. Täŋkaŋ imaka kubäta nämoinik umuntak täyat.

10 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk watä säkgämän it namik täyan. Ude täŋiri näk kumäŋ-kumäŋ komeken nämo api kwet. Gäkŋo piä ämaka täga näk, nabäŋ äwaräkuk täŋiri kumäŋpäŋ jop nämo api parawet.

11 * * Täŋkaŋ gäkŋa-tägän kädet gäripi nadäk täyan u näwoŋärek täyan. Täŋiri gäk dubikaken itkaŋ bänep oretoret terak kuŋat täyat uwä tärek-täreki nämo!

17

Äma kubä Anututä watä it namän yäŋpäŋ gera yäŋkuk

1 Ekäni, gäkken gera yäŋira nadäŋ namisi! Kädet siwoŋi iwat täyat unita nadäŋ bäräpna gäkken yäpmäŋ äbäŋira täŋkentäŋ nami. Gäk yäŋgäkŋatta nämo yäyat unita yäŋapik manna ŋo nadäŋ namisi.

2 Näk nadätat, dapunka päraŋi-inik unita kudän siwoŋi u kudup kaŋpäŋ nadäwi tärek täkaŋ. Unita iwan iŋamiken äma siwoŋi yäŋ api yäŋtäreŋ namen.

3 * Bänep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabäŋpäŋ-nadäk täyanken nadäk waki kubä nämo kaŋ-ahäk täyan. Imata, näk man waki, äma ätutä yäk täkaŋ ude nämo yäk täyat.

4 Gäkŋo man ugänpäŋ buraminjpäŋ äma täŋpäwak kädet kudän unita mäde ut imik täyat.

5 * Gäkŋo kädet siwoŋi nämo irepmitpäŋ wari wari ugän iwat täyat.

6 O Anutu, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namik täyan. Unita apiŋo gäkken gera yäkgän täŋira juku peŋpäŋ nadäŋ namisi.

7 * Dubikaken irira iwanayeta yäŋpäŋ watä säkgämän it namik täyan unita Anutu, nadäŋ namikinik täk täyan u kwawak pewi ahäwäpäŋ iwan keriken nanik nämagut.

8-9 * Dapunka mujipta watäni it täyan udegän näka watä it namisi. Äma waki täŋpanitä näk nutta itgwäjineŋo udeta nämagut päŋku jirokka gäriŋ käbop nepmaŋsi.

---

* **16:5:** Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 * **16:6:** Jer 3:19 * **16:7:** Sam 73:24, 77:6 * **16:8:** Sam 27:8, 73:23 * **16:9:** Sam 13:5, 30:12, 108:1 * **16:10:** Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 * **16:11:** Sam 36:7-8, 43:4 * **16:11:** Apos 2:25-28 * **17:3:** Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3; 1Pi 1:7 * **17:5:** Sam 119:133 * **17:7:** Sam 31:21 * **17:8-9:** Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37

10 * Äma udewani äma ätuta butewaki nämo nadäŋ yämik täkaŋ. Meni
jinomkenä gup yäpmäŋ ärokärok man unitägän abäk täkaŋ.
11 U näwarän täŋkä nabäŋ ahäŋpäŋ nutta yewa täkaŋ. Ude täŋkaŋ näk
täŋpäwakta pidäm taŋpäŋ itkaŋ.
12 Aŋ ägwäri tom yenayäŋ pidäm taŋpäŋ it täkaŋ ude näk neŋpäŋ kwinit
äwatta nabäŋ nawat itkaŋ.

13 Unita Ekäni, äbi! Äbä täŋkentäŋ naminŋpäŋ iwanaye däpmäŋ yäwat
kireŋpäŋ unitäŋo kehäromini yäpmäŋ äpäsi. Päip bohamka u
yäpmäŋ päbä ämik täŋpäŋ äma waki keriken nanik nämagut.
14 Bureni Ekäni, äma kome terak ŋo imaka täpuri kubäta nämo wäyäkŋek
täkaŋ u keriken nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yäŋ
yämiŋkuno u yäniŋ kiresi. Komi piä uwä yeritä yerita pen kaŋ
yäniŋ kire!
15 * Täŋpäkaŋ nähä waki nämo täŋpani unita kämi gäkkät kowat kawän
bureni api täde. Täŋkaŋ däpmon terak naniktä akuŋpäŋ dubinaken
itan yäŋ nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap tokŋek api nadäk täŋpet.

18

Devittä iwaniye yärepmitpäŋ oretoret täŋkuk

Ekänitä Devit, Sol ba iwaniye ätu keri terak nanik imaguränpäŋ kap ŋo
teŋkuk.
1 O Ekäni, gäk näkŋo kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä
nadätat!
2 * Gäk näkŋo watä ämana, mobä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä
ude täŋkentäŋ naminŋirän gupna koreŋpäŋ säkgämän it täyat.
U kurepä ude itpipiŋ namik täyak. Unitä itkentäŋ naminŋirän iwantä
täga nämo nutneŋ.
3 Näk Ekäniken gera yäŋira nadäŋ naminŋpäŋ iwan keriken nanik nämagut
täyak. Unita Ekäni iniŋ orera!

4 * Kumäŋ-kumäŋ täŋo yentä kwasikotpäŋ nepmaŋkuŋ. Täŋpäwak täŋo
kehäromitä näk uwäk taŋpäŋ nepmaŋkuk.
5 Bureni, kumbani kome täŋo yentä pädät täŋpäŋ nepmäŋ irirän awaŋtä
näk nepmäŋitta buŋeptä-yäŋ itsämbuk.
6 * Upäŋkaŋ bäräpina u gänaŋ Ekäni Anutuna uken täŋkentäkta gera yäŋkut.
Täŋkentäkta ude yäŋira ini kudupi yotken itkaŋ gera kotäkna ba
konäm butewakina nadäŋ naminŋkuk.

7 Nadäŋ naminŋirän kome bärom täŋpäŋ kwaiŋkuk. Jop puningän nämo,
mebäriken umu imaka, kwaiŋkuk.
U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäŋirän ude uwä ahäŋkuk.
8 Iŋami gäriŋ gänaŋ nanik gupe yäŋ täŋpän äpuŋ. Täŋpäŋ meni gänaŋ nanik
täŋpäwak kädäp mebet gäyek ikek aŋeŋ täŋpän abuŋ.
9 Ude täŋkaŋ kunum yäpmäŋ weŋpewän kukŋi kukŋi kuŋirän gubam
kubiri pähap terak yeŋtäŋ äpuk.

---

* **17:10:** 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7 * **17:15:** Sam 4:6-7, 16:11; 1Jo 3:2 * **18:2:** Hib 2:13
* **18:4:** Sam 116:3 * **18:6:** Jna 2:5-7

10 * U imaka kunum gänaŋ nanik piri nikek uterak manjitkaŋ ukeŋode
äpuk. U bäräŋek-inik äpuk, mänit täŋo piri mämä terak yäŋ.
11 U bipmäŋ uranipäŋ tek ude uwäk täŋkuk. Gubam tobori tobori ume
nikek it gwäjiŋ iminjkuŋ.
12 Kädet täwit imikta yäpätä gubam kubiri u gänaŋ madäŋ kireŋtäŋ
äbäŋirän mim ba kädäp mebet kome terak manjkuŋ.
13 Täŋpäkaŋ Ekänitä iromaŋtä-yäŋ kunum gänaŋ kärakŋeŋirän Ekäni
Ärowani-inik unitäŋo man kotäk nadäŋkuŋ.
14 Täŋkaŋ äŋini yäpä ude, gwäjiŋ täŋpän äbäŋirä iwaniye ämet täŋpä
kuŋkuŋ.

15 Ekäni kokwawak täŋpäŋ iwaniye yabäŋ yäŋpäŋ yabäŋ kärakŋeŋkuk-ken
gwägu pähap kawuk taŋirän kome mebäri kwawak patkuk.
16 Ude täŋpäŋ Ekänitä punin unu naniktä näk nepmäŋitta kewatpäŋ ume
gwägu käroŋiken nanik wädäŋpäŋ nepmaŋkuk.
17 Bureni, äma näka kokwawak täŋpani, kehäromini näkä yärepmitnaŋi
nämo u keriken nanik nämagutkuk.
18 Iwanaye u bäräpi terak irira äbä nutnayäŋ täŋirä Ekänitä itpipiŋ
naminjkuk.
19 * Wakiken-inik itkuro upäŋkaŋ bänepna gämäni-inik yäŋ nadäŋpäŋ unita
wakiken nanik nämagutkuk.

20 * Ekänitä näk kädet siwoŋi täk täyat unita gwäki säkgämän namik täyak.
Näk momina nämo unita iron täŋ namik täyak.
21 Näk Ekäni Anutuna unita mäde nämo ut iminjpäŋ unitäŋo baga mani
buraminjpäŋ iwat täyat.
22 Baga mani kudup iwatpäŋ unitäŋo man käderi kubäta peŋawäk nämo
täk täyat.
23 U iŋamiken momina nikek nämo it täyat. Waki kubä täŋpet yäŋpäŋ
nadäŋit nadäŋit kuŋat täyat.
24 * Iŋamiken näk momina nämo, siwoŋi kuräki-inik kuŋat täyat unita gwäki
säkgämän udegän namik täyak.

25 * Unita Ekäni, ŋode nadätat; Äma nadäŋ gamikinik täŋpäŋ nämo gepmak
täkaŋ unita kowata udegän nadäŋ yämiŋpäŋ oraŋ yämik täyan.
Täŋpäŋ äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unita kudän siwoŋigän täŋ yämik
täyan.
26 Täŋpäŋ äma bänep paki kuräki-inik kuŋat täkaŋ unita kudän tägagän täŋ
yämik täyan. Täŋkaŋ äma waki täk täkaŋ unita iwan täŋ yämik täyan.
27 * Täŋpäkaŋ ämawebe äpani kuŋat täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyan. Täŋkaŋ
äma inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ kuŋat täkaŋ u mäyäk yämik
täyan.

28 * O Ekäni, bipmäŋ urani näk uwäktäŋ äyäŋutak u iwat kirekta topän ijiŋ-
yäŋeŋ namik täyan.
29 Bureni, kehäromi naminjiri iwanaye täga däpmäŋpäŋ yäwat kirewet. Ba
unitäŋo kehäromi täga yäpmäŋ äpet.

---

* **18:10:** Sam 104:3 * **18:19:** Sam 31:8, 118:5 * **18:20:** 1Sml 24:19 * **18:24:** 1Sml 26:23
* **18:25:** Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24 * **18:27:** Sam 101:5; Snd 6:17 * **18:28:** Jop
29:3

30 * Unita ämawebe, ŋode yäŋira nadäwut; Yawe Anutu ŋowä täktäki
säkgämän, man yäk täyak u burenigän ahäk täkaŋ.
Uwä äma watä it nimän yäŋ nadäŋpäŋ uken kuk täkaŋ unita kurepä
ude it yämik täyak.
31 * Ekäni kubä unitägän Anutu. Ba Anutu unitägän nin gärak itpäŋ
täŋkentäŋ nimik täyak.
32 * Anutu unitägän kehäromi namik täyak, ba kädet kuŋat-kuŋatnaken
watä säkgämän it namik täyak.
33 * U tägaken ba geŋiken kuŋatta kuroŋna täŋpidäm taŋ naminŋirän
kwamäktä-yäŋ pidämigän kuŋat täyat.
34 Täŋkaŋ ämik täkta täŋpäŋ-näwoŋärek täyak unita ämik kadäniken äpa
kehäromi täga gwäjiwet.

35 Ekäni, watä it naminŋpäŋ wakiken nanik nämagut täyan. Ketka
kehäromitä mehamtäŋ naminŋpäŋ watä it naminŋiri säkgämän,
wäpna biŋam nikek it täyat.
36 * Gäk kädet säkgämän täwit naminŋiri kuŋat täyatken yewa kwäpäŋ nämo
maŋnut täkaŋ.
37 Nämo, iwanaye gwäk piminŋpäŋ yäwat kireŋkä yepmäŋitpäŋ däpmäŋ-
äŋan täŋkaŋ it täyat.
38 Täŋkaŋ akukta nämo, bumta däpmäŋpäŋ yepmaŋpa gämotnaken it täkaŋ.
39 Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi naminŋiri iwanaye täŋo kehäromi
yäpmäŋ äpäŋ morek täyat.
40 Ba gäkä täŋpewi iwanaye näka umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ kuŋtäŋpä kuk
täkaŋ. Bureni, äma kokwawak täŋ namik täkaŋ u täŋpawak täkaŋ.
41 Ude täŋira täŋkentäkta konäm gera täk täkaŋ upäŋkaŋ kubätä nämo
täŋkentäŋ yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkaŋ upäŋkaŋ kowata
nämo yäniŋ-yäk täyak.
42 Nämo, näk yeŋ kokoyäŋ-pewa keŋkeŋ äworeŋirä mänittä piäŋ äreyäŋ
täŋpän kuk täkaŋ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeŋtäŋ
kuk täyat.

43 Bureni Ekäni, äma äbot peŋawäk täŋpani u keriken nanik nämagutpäŋ
guŋ äbot yabäŋ yäwatta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkun.
Ude täŋiri äma bian nämo nadäŋkuro u apiŋo näkŋo watä piä ämanaye
ude itkaŋ.
44-45 Täŋpäŋ man yäŋira äma kubäken naniktä umuntaŋpäŋ kwainŋkaŋ
käbop irani uken nanik kwawakgän ahäŋkaŋ gwäjiŋ äpmoŋ namik
täkaŋ. Ude täŋkaŋ manna buramik täkaŋ.

46 Unita ŋode yäwa; Ekäni itak! Täŋkentäkna iniŋ orerut! Anutu waki
keriken nanik nämagurani unitäŋo biŋam yäŋahäwut!
47 * U imata, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyak. Täŋpäŋ äma äbori
äbori täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotna-kengän yepmak täyak.

48 Bureni Ekäni, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyan. Täŋkaŋ watä
it naminŋiri täŋpäwak äma komi komitä nämo nut täkaŋ.

---

* **18:30:** Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 * **18:31:** Lo 32:31, 32:39; 1Sml 2:2; Ais 45:5 * **18:32:** Sam 91:2 * **18:33:** Lo 32:13; Hab 3:19 * **18:36:** Snd 4:12 * **18:47:** Sam 94:1

49 * Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yäŋ-teŋpäŋ api ganiŋoret täŋpet.
50 U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyäŋkuk. U kehäromi naminŋirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat.
U kadäni kadäni nadäŋ namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämo api nadäŋ yämik täŋpek.

19

Anutu täŋo ket kudän ba meni jinom täŋo biŋam man

1 * Kunumtä Anutu täŋo wäpi biŋam jidewani yäŋ u kwawak pewän ahäk täkaŋ! Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keri kudän säkgämän-inik u kwawak niwoŋärek täkaŋ!
2 * Kepma kubäkubätä yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ pen yäŋahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.
3 Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämotä man kwawak yäŋirän jukunintä nämo nadäk täkamäŋ.
4 * Upäŋkaŋ biŋam man yäŋpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuŋ morek täyak.

Täŋpäkaŋ kunum terak Anututä eŋi kubä edap dapurita täŋ iminkuk.
5 Täŋkuko unita edap dapuritä ŋode täk täyak; Äma gubaŋi kubätä webeni käwayäŋ oretoret terak eŋi gänaŋ naniktä äpämaŋ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräŋekta pidämtak täyak ude täk täyak.
6 * Edap dapuri u pom kukŋi käda naniktä abämaŋ kumaŋ kukŋi udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäŋo ägonita käbop täga nämo irek.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo baga man uwä siwoŋi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täŋ-kodaktak täyak. Täŋkaŋ Ekäni täŋo man unita nadäŋitna bureni-inik täk täyak. Unitäŋo man kubä pära nämo täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk taŋi Anutuken nanikpäŋ yämik täyak.
8 * Täŋirän Ekänitä man tägagämän u yäŋpäŋ niwoŋärek täŋirän oretoret täk täkamäŋ. Täŋkaŋ Ekäni täŋo man kädet u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki täŋpirärek tak täyak.
9 * Täŋpäkaŋ Ekäni oraŋ imikimik kädet u kädet säkgämän. U tärek-täreki nämo it täyak. Täŋpäŋ Ekänitä ini kädet nintä iwatpäŋ täkta yäŋpäŋ niwet täyak u siwoŋi bureni-inik.
10 * Ekäni täŋo man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk täkäna! Uwä gäripi-inik, tom gakŋi täŋo gäripini irepmit moretak.
11 * Bureni Ekäni, gäkŋo man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buraminŋpäŋ iwat täkaŋ uwä kowata täga ahäŋ yämik täkaŋ.

---

* **18:49:** Rom 15:9 * **19:1:** Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20 * **19:2:** Sam 74:16, 139:12 * **19:4:** Rom 10:18 * **19:6:** Sam 113:3 * **19:7:** Sam 119:130 * **19:8:** Sam 12:6, 36:9, 119:128 * **19:9:** Sam 119:138, 119:142 * **19:10:** Sam 119:72, 119:103, 119:127 * **19:11:** Sam 17:4

12 * Upäŋkaŋ Ekäni, äma kubätä iniken momi kuduptagän täga nämo
kaŋpäŋ nadäwän täreneŋ. Unita momi ätu käbop itkaŋ unita nämo
nadätat u ärut nami!
13 * Ärut naminŋpäŋ watä it naminŋiri momi nadäŋ parit wari täŋpetawä!
Ude nämo täŋ namiwä momi unitä intäjukun täŋ naminŋirän unita
watä piä täŋ imetta! Unita watä ude it naminŋiri siwoŋi-inik itkaŋ
gäk mäde ut gamettawä.
14 * Täŋpäkaŋ Ekäni gäk käbop irit mobä käwutna, ba täŋkentäk ämana
bureni! Unita näkŋo gäripna taŋi uwä ŋode yäŋahätat; Mena jinom,
nadäk-nadäkna kaŋ kawi tägawut yäŋ nadäk täyat.

20

Äma kubätä intäjukun ämata yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayäŋ täno uwä, Ekäni, Jekop täŋo
Anututä täŋkentäŋ gaminŋpäŋ watä it gamik täyon!
2 Anutu u Saion komeken itak. Itkaŋ ini täha gänaŋ nanik täŋkentäk täga
ganiŋ kirek täyon.
3 Iniŋ oretta gupe käbäŋi nikek ijiŋ imayäŋ täno ba bänep tägata bänep iron
peŋ imayäŋ täno unita gäripi nadäŋ gamik täyon.
4 * Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiŋ kirek täyon. Ba
täŋkentäŋ gaminŋirän nadäk-tawaŋ pewayäŋ täno u bureni säkgämän
kaŋ ahäwän!
5 * Ude täŋkentäŋ gaminŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täno uken
nin oretoret pähap täŋpäŋ Anutunin api iniŋ oretne! Täŋpäkaŋ
Ekänitä yäŋapik manka kudup nadäŋ gamik täyon.

6 Eruk, näk nadätat! Ekänitä intäjukun äma ini iwoyäŋpäŋ tewani u
täŋkentäŋ imik täyak. U kunum gänaŋ itkaŋ yäŋapik mani nadäŋ
imik täyak. Täŋkaŋ keri kehäromitä täŋkentäŋ iminŋirän iwaniye täŋo
kehäromi yäpmäŋ äpäk täyak.
7 * Täŋpäkaŋ äma ätu ämik täŋo tuŋum kehäromi kehäromi unitagän
nadäkinik kehäromi täk täkaŋ. Upäŋkaŋ ninä Ekäni Anutunin
unitäŋo kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ.
8 Äma udewani täŋo kehäromi kudup paoräkaŋ api maŋ-patäbotneŋ.
Upäŋkaŋ ninä akuŋpäŋ kehärom taŋpäŋ api it yäpmäŋ kune.

9 Ekäni, gäkken gera yänayäŋ täkamäŋken uken nadäŋ nimiŋpäŋ intäjukun
ämanin täŋkentäŋ iminŋiri iwaniye täŋo kehäromi kudup kaŋ yäpmäŋ
äpäŋ morewän!

21

Isrel täŋo intäjukun ämatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

1 Ekäni, intäjukun ämata kehäromi iminŋiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpäŋ moreŋkuko unita oretoret täk täyak.
2 Imaka bänepitä gäripi pähap nadäŋpäŋ unita gäkken yäŋapiŋkuko u
iminŋkun.

---

* **19:12:** Sam 40:12, 51:1-2, 90:8 * **19:13:** Sam 18:32, 25:11, 119:133 * **19:14:** Sam 18:2, 31:5, 104:34 * **20:4:** Sam 21:2 * **20:5:** Sam 9:14, 60:4 * **20:7:** Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1

3 Gäk not täŋ imiŋpäŋ iron taŋi täŋ imiŋkun. Täŋkaŋ wäpi biŋam kwawak
niwoŋärekta gwäpä golpäŋ täŋpanipäŋ ähät imiŋkun.
4 * U irit käroŋi itta gäkken yäŋapiŋkuko u nadäŋ imiŋiri udegän kadäni
käroŋi it yäpmäŋ abukotä pen api it yäpmäŋ ärowek.
5 Täŋkentäŋ imiŋiri iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita wäpi biŋam
ikektä taŋi itak. Wäpi biŋamkät kehäromi u gäkŋa imiŋkun.
6 * Gäk iron pähap täŋ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yäpmäŋ
ärowek. Ba dubiniken iriri unita oretoret pähap täk täyak.

7 * O Ekäni täŋpämorek mähemi, intäjukun äma u gäka nadäkinik täk täyak.
Gäk nadäŋ imikinik täk täyan unita kehäromigän api irek.
8 Ude täŋkaŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamani u kuduptagän yäpmäŋ
äpäŋpäŋ gäkŋa gämotka-kengän api yepmaŋpen.
9 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkä kwawak ahäwayäŋ täyanken uken kädäp me-
bet taŋitä imaka imaka ijiŋpewä paot täkaŋ ude iwan u kudup
api däpmäŋ paoren. Bureni, kokwawak taŋi nadäŋ yämiŋpäŋ
däpmäŋpäŋ kädäptä kudup ijiŋpewi api paotneŋ.
10 Täŋiri unitäŋo yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduptagän api
däpmäŋ morewen.

11 * Äma udewanitä waki täŋ gamikta yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ
täga nämo täneŋ.
12 Nämo, kuwek gwäjiŋpewi yäwarirän api metäŋpeŋ kuneŋ.

13 O Ekäni, gäk kehäromika nikek unita wäpka biŋam kap terak ganiŋoret
yäpmäŋ api kune!

22

Äma kubä komi nadäŋpäŋ Anutuken konäm gera täŋkuk

1 * Anutuna, Anutuna, imata nepmaŋtan? Imata ban itkaŋ konäm
kähänna nämo nadäŋ namitan?
2 * Wära! Anutuna, näk kepma konäm kähän yäŋira kowata nämo naniŋ
yäk täyan. Ba bipani udegän ehutpäŋ gäkken gera yäŋira nämo
nadäŋ namik täyan.

3 Upäŋkaŋ näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel naniktä gäk
wäpka yäpmäŋ akuk täkaŋ.
4 * Täŋpäŋ bian äbekniye oraniyetä irit kuŋat-kuŋari gäk ketka terak
peŋpeŋ kuŋarirä täŋkentäŋ yämik täŋkunonik.
5 Uwä gäkken yäŋapiŋirä iwan keriken nanik yämagut täŋkunonik. Täŋiri
gäka nadäkinik täŋ gaminjirä nadäkiniki jopi nämo täŋkuk.

6 * Upäŋkaŋ nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabäŋirä
äpani täŋpäkaŋ yäŋärok näwerit iŋam täŋ naminjit täk täkaŋ.
7 * Täŋpäŋ nabäŋ mägayäŋit mebet ogät näreŋit täk täkaŋ.

---

* **21:4:** Sam 61:5-6, 91:16 * **21:6:** Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28 * **21:7:** Sam 16:8 * **21:9:** Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1 * **21:11:** Sam 2:1 * **22:1:** Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 * **22:2:** Sam 42:3, 88:1 * **22:4:** Sam 78:53, 107:6 * **22:6:** Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 * **22:7:** Ais 53:3; Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35

8 * Täŋpäŋ sära ŋode näwet täkaŋ; Ekäniken gera yäŋiri käwep täŋkentäŋ
gamayäŋ yäk. Gäka gäripi nadäŋpäŋä imata nämo gämagut täyak?
Man ude näwet täkaŋ.

9 * Anutu, gäkä bian meŋ koki gänaŋ nanik täŋpewi ahäŋkut. Näk nonoŋ
naŋ parira gäkä täŋkentäŋ naminŋkun.
10 * Gäk näkŋo Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meŋtä bäyaŋpäŋ
nepmaŋkukken unitä pen it yäpmäŋ äbätat ŋo.
11 * Unita apiŋo nepmaŋpentawä! Bäräpi ahäŋ namitak ŋonita näk
täŋkentäkta kubä nämo! Unita gäk ban nepmaŋpeŋ kweno.
12 Iwantä bulimakau komitä äma yäwat-kirek täkaŋ ude näwat-kirek täkaŋ.
Burimäkau kehäromi Basan komeken nanik udewanitä-yäŋ näk
yewa täk täkaŋ.
13 Aŋ komitä tom yenayäŋ yabäŋ kärakŋeŋpäŋ meni aŋek täkaŋ ude
iwantä näk ude nenayäŋ täk täkaŋ.
14 * Täŋpäkaŋ kehäromina kudup paotak, ume piwä kwäkaŋ kome terak
päŋku paot täkaŋ ude. Täŋpäŋ kujatna kudup gapun täkaŋ. Ba
nadäk-nadäkna tom gakŋi kädäpken pewäkaŋ mutpäŋ paot täkaŋ
ude täyak.
15 * Täŋpäŋ kotäkna kawuk tawäkaŋ mebetna därawän täkaŋ. Gäk nabäŋ
näwaräkuk täŋiri kumbayäŋ täyat.
16 Täŋpäŋ waki täŋpani äbot pähaptä bipmäŋ gwäjiŋpäŋ aŋtä tom yek täkaŋ
ude gupna neŋpäŋ yäpmäŋ däkŋek täkaŋ.
17 Täŋpäkaŋ kujatna kwawak parirä nabäŋkaŋ oretoret täk täkaŋ.
18 * Ba näkŋo tek inita yäpmäkta närepmirek-gärepmirek ude täk täkaŋ.

19 * Unita Ekäni, nepmaŋpeŋ ban kweno. Täŋkentäŋ namik täyan udegän
apiŋo bäräŋeŋ abäŋkaŋ täŋkentäŋ nam!
20 Gäk äneŋi nämaguriri nutna yäkŋat täŋpä wawut! Gäk täŋkentäŋ
naminŋiri äma aŋ bumik ŋowä kumäŋ-kumäŋ nutneŋo.
21 * Näk aŋ ägwäri keriken nanik yäyomägariri tom ägwäri yek täkaŋ ude
näk nekta täŋpä wawut! Täŋpäkaŋ bulimakau ägwäri itkaŋ ŋo
joŋanitä näputneŋo, Ekäni näk nämagut.

22 * Ude täŋpikaŋ manbiŋam gäkä täŋ namik täyan u notnaye api yäweret.
Täŋpäŋ gäk ganiŋ oretta äbot kubägän itkaŋ näkä gäkŋo wäpka
biŋam api yäpmäŋ akwet.
23 Eruk näk ŋode yäyat; Anutu täŋo äbot täŋpani in Anutu wäpi yäpmäŋ
akuwut! Jekop täŋo äboriye in Ekäni oraŋ imikot! Bureni, Isrel äbot
in, gwäjiŋ äpmoŋ imut!
24 * U imata, Anutu uwä äma jäwärita mäde nämo ut yämik täyak. Unitäŋo
komi nadäwätäkita nadäŋirän jopi nämo täk täyak. Nämoinik! U
yäŋapiŋirä nadäŋ yämiŋpäŋ dubiniken äbäk täyak.

25 * Unita Ekäni, ämawebekayetä ganiŋ oretta käbeyä täŋirä gäkŋo

* **22:8:** Mat 27:43 * **22:9:** Sam 71:5-6 * **22:10:** Ais 46:3, 49:1 * **22:11:** 2Kin 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5 * **22:14:** Sam 73:26; Dan 5:6 * **22:15:** Sam 38:10 * **22:18:** Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24 * **22:19:** Sam 22:11, 70:5 * **22:21:** Sam 34:4, 118:5 * **22:22:** Sam 40:10; Hib 2:12 * **22:24:** Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7 * **22:25:** Sam 35:18, 40:9-10, 61:8

täktäkkata yäŋpäŋ käbeyä iŋamiken api ganiŋoret täŋpet. Bureni,
oraŋ gamikta gupe käbäŋi nikek ijiŋ gamikta yäŋkehärom taŋkuro
u ämawebe gäka umuntak täkaŋ u iŋamiken api täŋpa-tärewek.
26 * Kadäni uken äma jäwäri imaka, naŋ tokŋek api tänеŋ. Ba ämawebe
Ekäni dubiniken kuk täkaŋ uwä wäpi api iniŋ oretneŋ. Eruk, ude
täŋkaŋ tärek-täreki nämo säkgämän it yäpmäŋ ärok täkot!

27 * Täŋpäkaŋ ämawebe komeni komeni Ekänita nadäŋpäŋ äyäŋutpeŋ
gämoriken api kuŋ morenеŋ. Kuŋ moreŋpäŋ api iniŋoret tänеŋ.
28 * U imata, Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuduptagän intäjukun it
yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak.
29 * Äma inita nadäŋirä ärowani täŋpanitä gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu api
iniŋ oretneŋ. Bureni, komen ämawebe kumäŋpäŋ parakta yäwani u
kuduptagäntä Ekäni api oraŋ imineŋ.

30 * Täŋkaŋ ämawebe mäden ahänayäŋ täkaŋ uwä Ekänita watä piä api
täŋ imineŋ. Ude täŋkaŋ yeriniye ahänayäŋ täkaŋ unita Ekäni täŋo
täktäkita yäŋahäŋpäŋ api yäwet tänеŋ.
31 * Bureni, ämawebe nämo ahäwani uwä kämi ahäŋirä Ekänitä ämawebeniye
waki keriken nanik yämagurani unita yäŋpäŋ-yäwoŋärek api tänеŋ.

23

Ekäni täŋo iron säkgämän

1 * Ämatä sipsip watä it yämik täkaŋ udegän, Uraktä näka watä säkgämän it
namik täyak. Unita näk imaka kubäta wäyäkŋek piä nämo täk täyat.
2 * Täŋpäkaŋ näk yäŋnäkŋat päŋku nepmaŋpän ume dapuriken näŋpakaŋ
eruk äneŋi nämagut päŋku äyuŋken nepmaŋpän kwinigän itpäŋ-
nadäk täk täyat.
3 * Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatna täŋ-kehäromtak täyak. Täŋpäŋ iniken wäpi
täga terak kädet siwoŋi-kengän nämagut yäpmäŋ kuk täyak.

4 * Ekäni, kumäŋ-kumäŋ täŋo bipmäŋ uranitä uwäk täŋpäŋ nepmäŋirayäŋ
täko upäŋkaŋ umuri udewanita nämo umuntäwet. Imata, gäk
näkkät bok itkaŋ kadä ba käyäp iŋiriri gabäŋpäŋ nämo umuntak
täyat.
5 * Ude täŋkaŋ näk nepmäŋ towikta ketem tuŋum täŋpäŋ nämaguriri
iwanaye jop nabäk täkaŋ. Ude täŋkaŋ nämagut päŋku dubikaken
nepmaŋpäŋ täŋ-bumbum pewi ahäŋ namik täkaŋ.

6 * Ekäni, gäk irit kuŋat-kuŋatnaken watä säkgämän it naminpäŋ bänep iron
täŋ namik täyan.
Unita gäripi pähap tärek-täreki nämo, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok
pen api it yäpmäŋ ärode.

---

* **22:26:** Sam 40:16, 69:32 * **22:27:** Sam 2:8, 82:8, 86:9 * **22:28:** Sam 47:7-8; Sek 14:9
* **22:29:** Sam 89:48; Ais 10:16 * **22:30:** Sam 102:18, 102:28 * **22:31:** Sam 71:18, 78:6
* **23:1:** Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11; 1Pi 2:25 * **23:2:** Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev
7:17 * **23:3:** Sam 5:8, 19:7, 85:13 * **23:4:** Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14 * **23:5:** Sam
78:19, 92:10; Luk 7:46 * **23:6:** Sam 25:7, 25:10, 27:4-6; 2Ko 5:1

24

Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

1 * Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkaŋ u kuduptagän
Anututä mähemi-inik täyak.

2 * Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak peŋpäŋ täŋ-kehärom taŋkuk.

3 * Unita äma jidewanitä Anutu unitäŋo kudupi pom terak täga äroneŋ?
Ba äma jidewanitä kudupi yoriken täga äroŋpäŋ iniŋ oretneŋ?

4 * Ämawebe ŋodewani; Äma keritä kudän waki nämo täk täkaŋ u, ba äma
bänepi kuräki-inik u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak
nämo pek täkaŋ u, ba äma imaka udewani täŋo wäpi yäŋpäŋ jop
manman nämo yäk täkaŋ u.

5 Ekänitä ämawebe udewanita nadäŋ yämiŋpäŋ iron säkgämän api täŋ
yämek. Bureni-inik, yämagurani Anutu unitä Siwoŋi ämawebenaye
yäŋ api yäwerek.

6 * Täŋpäkaŋ ämawebe udewaniwä gwäk pimiŋpäŋ Jekop täŋo Anutu
iwarän täŋpäŋ täŋkentäkta Anutu ukengän kaŋ-tarek täkaŋ.

7 * Unita Jerusalem täŋo yämabam biani biani, in kewen iminirä peŋyäŋek
pähap täŋo intäjukun äma ärowani-inik u kaŋ ärowän!

8 Täŋpäkaŋ peŋyäŋek täŋo intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi
mähemi, iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpani ubayäŋ! Äma unitägän
peŋyäŋek pähap täŋo intäjukun äma itak.

9 Unita äneŋi täwera! Jerusalem täŋo yäma biani biani, in kewen iminirä
peŋyäŋek pähap täŋo intäjukun äma ärowani-inik u kaŋ ärowän!

10 Täŋpäkaŋ peŋyäŋek täŋo intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi
mähemi ubayäŋ! Äma unitägän peŋyäŋek pähap täŋo intäjukun äma
itak. Bureni-inik!

25

Devit täŋo yäŋapik man kubä

1 * Ekäni, yäŋapik man gäwerayäŋ äbätat!

2 * Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik täk täyat. Gäk täŋkentäŋ nam!
Nabäŋ äwaräkuk täŋiri iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋpäŋ yäŋärok
näwerirä mäyäk nadäwetawä.

3 * Täŋpäkaŋ näk ŋode nadätat; Äma gäkä terak yeŋgämä pek täkaŋ u yabäŋ
äwaräkuk täŋiri nadäkiniki jopi nämo täŋpek. Nämoinik, äma gäka
bitnäk täkaŋ unitägän komi nadäŋpäŋ mäyäk api nadäneŋ.

4 * Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwoŋika näwetpäŋ näwoŋärek täŋiri
gäkŋo kädet täga u nadäwa tärewut.

---

* **24:1:** Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12; 1Ko 10:26 * **24:2:** Sam 104:5, 136:6; 2Pi 3:5 * **24:3:** Sam 15:1 * **24:4:** Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8; 1Ti 2:8 * **24:6:** Sam 27:8, 105:4 * **24:7:** Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1; 1Ko 2:8 * **25:1:** Sam 86:4, 143:8 * **25:2:** Sam 31:1, 41:11 * **25:3:** Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 * **25:4:** Sam 27:11, 86:11

5 * Täŋpäŋ nämagurani Anutu, gäkŋo man bureni pätak u näwetpäŋ
näwoŋärenjiri kädet siwoŋi u kaŋ iwara. O Ekäni, näk gäka nämo guŋ
taŋpäŋ gepmäŋit-inik täŋpäŋ kuŋat täyat.

6-7 * * Ekäni, ironka ba butewaki kädetka bian täŋkunoniktä täŋ yäpmäŋ
äbätan unita nadäŋpäŋ näk gubaŋiken kädet wakiwaki täŋkuro u
peŋ namisi. Gäk kudän täga ba iron mähemi unita nadäŋ namisi!

8 * Ämawebe, in nadäkaŋ? Ekäni uwä tägagämän, siwoŋi-inik itak. Unitä
äma momi täŋpani kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek täk
täyak.
9 * Ba ämamori-kengän kuŋat täkaŋ u kädet ini gäripi nadäk täyak ude
yäwoŋärek täyak.
10 * Bureni, ämawebe topmäk-topmäk kubägän Anututä pewän ahäŋkuko u
ba mani biŋam buramiŋpäŋ iwat täkaŋ unita nadäŋ yämik-inik täk
täyak.
Anutu uwä nadäk-nadäk yarä nikek nämo täk täyak, nadäŋkuko
udegän pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowek.

11 * Ekäni, momina mäyap upäŋkaŋ wäpka biŋamta yäŋpäŋ peŋ namisi.
12 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ, ämawebe u Ekänitä
kädet siwoŋi iwatta u yäwoŋärek täyak. Yäwoŋäreŋirän ugän iwat
täkaŋ.
13 * Äma udewani säkgämän it täkaŋ. Ba unitäŋo nanakiye imaka, kome
terak täga api itneŋ.
14 * Bureni-inik! Ekänitä ämawebe mani buramik täkaŋ u not säkgämän täŋ
yämik täyak. Täŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäŋkuko
unitäŋo mebäri kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyak.

15 * Täŋkentäŋ namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täŋira umuri u ba u
keri terak nanik yäyomägat täyak.
16 * Unita Anutu, gäk näkken äbäŋpäŋ täŋkentäŋ namisi. Gäk ban iriri
näkŋagän itpäŋ kehäromi nikek nämo nadätat.
17 * Unita gäk nadäŋ bäräpna yäpmäŋ kewen naminjiri bänepnatä kwikinik
kaŋ irän. Täŋkentäŋ naminjiri bäräpitä kehäromina yäpmäŋ äpäk-inik
nämo täŋpek.
18 * Bureni Anutu, komi nadäwätäkna yäpmäŋ kewen naminjpäŋ momina
kudup peŋ namisi.

19 * Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak pähap jop nadäŋ-
nadäŋ namik täkaŋ.
20 Täŋpäkaŋ gäk näkŋo watä ämana unita näk nämagutpäŋ watä säkgämän
it naminjiri iwantä nurirä mäyäk yäpettawä.

---

* **25:5:** Sam 40:1, 43:3, 79:9 * **25:6-7:** Sam 98:3, 103:17 * **25:6-7:** Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 * **25:8:** Sam 32:8, 86:5, 92:15 * **25:9:** Sam 23:3, 27:11 * **25:10:** Sam 40:11, 103:18 * **25:11:** Kis 34:9; Sam 79:9 * **25:13:** Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6 * **25:14:** Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 * **25:15:** Sam 123:2, 124:7 * **25:16:** Sam 69:16, 143:4 * **25:17:** Sam 40:12, 107:6 * **25:18:** Sam 31:7, 103:3 * **25:19:** Sam 3:1-2, 9:13

21 * Näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäkä nadäŋ naminŋpäŋ kädet ba
nadäk-nadäkna siwoŋi unita yäŋpäŋ kadäni kadäni watä säkgämän
it naminŋiri wawetawä.

22 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gänaŋ
nanikpäŋ wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋpi säkgämän kaŋ irut.

26

Äma siwoŋi kubä täŋo yäŋapik man

1 * Näk kudän täga täk täyat upäŋkaŋ iwanayetä yäŋärok näwet täkaŋ. Unita
Ekäni, iwanaye iŋamiken gäkäwä äma siwoŋi yäŋ kaŋ näwet! Näk
gäkagän nadäŋ gamikinik täk täyat.

2 * Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduptagän siwoŋi itak yäŋ nadäkta
nabäŋpäŋ-nadäk täyi. Täŋpäŋ bänep nadäk-nadäkna jide itak yäŋ
nadäkta yäpmäŋ danisi.

3 * Ekäni, gäk näka iron pähap täŋ naminŋpäŋ kadäni kadäni kädet siwoŋi
näwoŋärek täyan. Gäk intäjukun it naminŋpäŋ nämo nepmak täyan.

4 * Täŋpäkaŋ Anutu, gäk näkŋo mebärina nadätan. Näk äma waki
täŋpanikät nämo kuŋat täkamäŋ. Ba äma jop manman yäwanikät
nämo it täkamäŋ.

5 * Bureni, näk äma goret täŋpanikät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäkta gäripi nämo
nadäk täyat. Äma udewani mäde ut yämik täyat.

6 * Ekäni, bänepna, täktäkna siwoŋi yäŋ gäwoŋärekta ketna ärutpäŋ gäkŋo
eŋi gänaŋ alta dubiniken ganiŋ oretkaŋ teŋ gwäjik täyat.

7 Näk ude täŋ gaminŋpäŋ kap kubä bänep täga man gäwetta teŋpäŋ täktäkka
säkgämän u ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat.

8 Ekäni, eŋi gäkä it täyanken wäpka biŋam kwawak itak. Eŋi unita gäripi
taŋi nadäk täyat.

9 * Unita Anutu, näk äma waki täŋpani ba ämawebe kumäŋ-kumäŋ däpani
ukät bok nämo nidäpen!

10 * Äma udewanitä kädet wakiwaki pen täk täkaŋ. Moneŋ yäpmäkta kädet
waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak täkaŋ.

11 Upäŋkaŋ Ekäni, nähä kädet udewani täga nämo täŋpet. Näk gäkŋo kädet
siwoŋi ugän iwat täyat unita näk nadäŋ naminŋpäŋ gäkŋata biŋam
nämagut.

12 * Wisikna! Näk bägup tägaken itat yäŋ nadätat. Imaka kubätä näk täga
nämo täŋpän waneŋ.
Unita Anutu, ämawebe gäk ganiŋoret käbeyä täŋ irirä wäpka biŋam api
yäŋahäk täŋpet.

27

Äma kubätä nadäkiniki yäŋahäŋkuk

---

* **25:21:** Sam 41:12 * **25:22:** Sam 130:8 * **26:1:** 2Kin 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7 * **26:2:** Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 * **26:3:** 2Kin 20:3 * **26:4:** Sam 1:1; Jer 15:17 * **26:5:** Sam 1:1, 31:6, 139:21-22 * **26:6:** Sam 73:13; 1Ti 2:8 * **26:9:** 1Sml 25:29; Sam 28:3 * **26:10:** Lo 16:19; 1Sml 8:3; Ais 33:15 * **26:12:** Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32

1 * Ekäni uwä näkŋo peŋyäŋekna. Unitägän täŋkentäŋ naminŋpäŋ watä it
namik täyak. Unita netäta umuntäwet?

2 * Anututä täŋkentäŋ naminŋirän äma wakiwakitä gupna awähutta
täŋpäwak täkaŋ. Ba iwantä näka kokwawak nadäŋpäŋ nutna
yäŋkaŋ äbä Anutu kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ päŋku yewä kwäpäŋ
maŋdäpmäk täkaŋ.

3 * Nadäkaŋ? Irit kuŋat-kuŋatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan
äma äbot pähaptä nutna yäŋkaŋ näk it gwäjineŋo upäŋkaŋ nämo
umuntäwet. Nämoinik!

4 * Näk Anutuken imaka kubätagän yäŋapiŋkut. Ŋode täŋ namikta
gäripi-inik nadäŋpäŋ yäŋapiŋkut; Anutu, gäk nadäŋ naminŋiri gäkŋa
eŋi-kengän ittäŋgän kaŋ paora. Eŋikaken itkaŋ dapun täŋpäŋ
gabäŋgärip täk täyiwa.

5 * Näk ŋode nadätat; Kadäni waki ahäŋ namayäŋ täyak upäŋkaŋ Anututä
yäŋnäkŋat päŋku tähani gänaŋ nepmaŋpäŋ yäma ukätpäŋ watä
säkgämän api it namek. Ude täŋirän näk tägagän api iret.

6 * Watä säkgämän it naminŋirän iwan näk it gwäjinayäŋ täkaŋ u
yärepmitpäŋ kehäromini api yäpmäŋ äpet. Täŋpäŋ bänep pidäm
nadäŋpäŋ oraŋ iminŋpäŋ Anututä ini eŋi gänaŋ kap terak wäpi
biŋam api yäpmäŋ akwet.

7 * O Ekäni, näkä gäkken gera yäwayäŋ täyatken u butewaki nadäŋ
naminŋkaŋ täŋkentäŋ nam.

8 * Näkken äbi yäŋ näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiŋ oretta äretat.

9 * Äreŋira näka käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täŋkentäŋ
nam! Näka kokwawak nadäŋ naminŋpäŋ nämo näwat kirewen.
Nämo nepmaŋpen ba mäde nämo ut namen.
Kadäni kadäni täŋkentäŋ namik täŋkuno udegän täŋkentäŋ namik täyi.

10 * Meŋnaye nanayetä mäde ut naminеŋo upäŋkaŋ Ekäni gähä täga nabäŋ
näwaren.

11 * Unita Ekäni, imaka kaŋ tä yäŋ nadätan udegän näwoŋäreŋiri kaŋ täŋpa.
Iwanaye mäyap itkaŋ unita kädet kukŋi kädagän kaŋ yäŋnäkŋat
yäpmäŋ ku.

12 * Ekäni, iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo nepmäŋitneŋ. Iwan uwä
näka jop manman yäŋit umun man näwerit täk täkaŋ.

13 * Bureni-inik nadätat! Itkaŋ kämi Ekänitä ämawebeniye täŋkentäŋ
yämiŋirän api yabäwet.

---

* **27:1:** Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 * **27:2:** Sam 9:3, 14:4 * **27:3:** Jop 4:6; Sam 3:6 * **27:4:** Sam 18:6, 23:6, 90:17 * **27:5:** Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 * **27:6:** Sam 3:3, 107:22 * **27:7:** Sam 4:3, 13:3, 61:1 * **27:8:** Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 * **27:9:** Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14 * **27:10:** Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32; 2Ti 4:16-18 * **27:11:** Sam 5:8, 25:4, 86:11 * **27:12:** Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1 * **27:13:** Sam 31:19; Jer 11:19

14 * Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik täŋpäŋ
Anututä ini täŋkentäŋ tamekta kaŋ itsämbut. Nadäwätäk pähap
nämo täneŋ. Nämoinik! Kehärom taŋpäŋ kaŋ irut.

28

Äma kubätä bäräpi gänaŋ itkaŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 * Täŋkentäkna bureni Anutu, gäkä täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ yäŋapitat. Gera
yäŋira nadäŋ namisi. Gäk gerana nämo nadäŋ namiwä näk äma
kumäŋpeŋ kwani ude äworewayäŋ.

2 * Näk täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat.
Täŋpäŋ yäŋapiŋira manna kotäk nadäŋ namisi!

3 * Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma
waki udewani uwä noriyeta menitä not täŋ yämik täkaŋ upäŋkaŋ
bänepitä nadäwäwak yäpmäŋ kuŋat täkaŋ.

4 * Unita Ekäni, kädet waki täŋkuŋo u kowata udegän kaŋ yämi.

5 * Gäk piä tägatäga täk täyan upäŋkaŋ äma udewanitä gäka mäde ut
gamik täkaŋ. Unita nadätat, äma udewani uwä kumän api däpmäŋ
morewen!

6 Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yäŋapik man yäŋira nadäŋ naminkuko
unita ämawebenaye, Ekäni wäpi ininoret täkot!

7 * Ekäni uwä näkŋo kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u
terak peŋ moretat. U täŋkentäŋ namik täyak.
Unita bänep tägagämän nadäŋpäŋ kap terak wäpi yäpmäŋ akutat ŋo!

8 Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yäminpäŋ
inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketäreŋ yepmaŋ.
Täŋkaŋ gäkŋata iwoyäwani ämawebekayeta nadäŋ yäminpäŋ watä
säkgämän kadäni kadäni kaŋ it yämi.

29

Iwän mänittä Anutu täŋo kehäromini kwawak pewän ahäk täkaŋ

1 * Ei! Kunum gänaŋ it täkaŋ in Anutu gämoriken itkaŋ wäpi yäpmäŋ
akuwut! Anutu-tägän kehäromi nikek unita wäpi binamta ba
kehärominita yäŋpäŋ oretoret täŋput.

2 * Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjiŋ äpmoŋ iminpäŋ wäpi
binam ininŋ orerut!

3 Gwägu pähap u punin terak iromäŋ pähap yäŋirän äma komeni komenitä
nadäk täkaŋ. U Anutu täŋo gera mämä.

4 Bureni! Anutu uwä kehäromini nikek. Gerani u yäŋirän komen
ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkaŋ.

---

* **27:14:** Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9 * **28:1:** Sam 83:1, 88:4, 143:7 * **28:2:** Sam 5:7, 138:2 * **28:3:** Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 * **28:4:** 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 * **28:5:** Jop 34:27; Ais 5:12 * **28:7:** Sam 13:5, 18:2, 22:4 * **28:9:** 1Kin 8:51-53; Sam 78:1 * **29:1:** Sam 96:7-9 * **29:2:** 2Sto 20:21

5 Täŋpäkaŋ mänit piäŋirän puamäk täk täkaŋ uwä Anutu täŋo mämä.
Anutu täŋo mämä unitä Lebanon komeken päya taŋi taŋi tokät
täŋpä kuk täkaŋ.
6 Unitä kärak yäŋirän Lebanon kome täŋo pomtä oretoret nadäŋpäŋ piäŋ
äroŋkaŋ mak, bulimakau nanakitä täk täkaŋ ude täk täkaŋ.
7-8 Bureni, Ekänitä kärak yäŋirän yäpä kwinit täyak. U kärak yäŋirän kome
kawuki wäpi Kades unitä kwaik täyak.

9 Ekänitä gera yäŋirän tomtä nanaki bäyak täkaŋ. Ba gera yäŋpewän päya
pähämi äreyäŋ kuk täkaŋ.
Ude täŋirän Ekäni täŋo kudupi yot gänaŋ ämawebeniyetä ŋode yäk
täkaŋ; Ekäni täŋo wäpi biŋam taŋi kaŋ täŋpän! yäk.

10 * Ekäni u ume ba gwägu pähap yäŋpewän tokŋeŋkaŋ äneŋi wädäŋ äpmok
täkaŋ. Täŋpäkaŋ Ekäni u intäjukun-inik, paot-paori nämo it täyak.
11 Täŋkaŋ ämawebeniyeta kehäromi yämiŋpäŋ nadäŋ yämiŋirän säkgämän it
täkaŋ.

30

Kumäŋ-kumäŋken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋpani täŋo bänep täga kap

1 Ekäni, näk käyäm täŋpäŋ kumnaŋi upäŋkaŋ gäkä äneŋi nämagutkuno
unita ganiŋ oretat! Gäkä täŋkentäŋ naminiri iwanaye yäŋärok
nämo näwetkuŋ.
2 * O Ekäni Urakna, näk gäkä täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ yäŋapiŋira bäräpi ahäŋ
naminkuko u ketäreŋ naminkun.
3 * Näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkuropäŋ äneŋi wädäŋ tädotpäŋ nep-
maŋkun. Näk kumbani äworeŋpäŋ patkuropäŋ kumbaniken nanik
äneŋi nämagutkun.

4 * Ai! Ekäni täŋo ämawebeniye, in oretoret täŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ
akuwut! Ekänitä imaka imaka täk täŋkuko unita nadäkinik täŋpäŋ
wäpi kudupi iniŋ orerut!
5 * Uraknin uwä kokwawak kadäni käroŋita nämo nadäk täyak. Täŋ, iron
täŋ nimik täyak uwä paot-paori nämo.
Täŋpäkaŋ konäm butewaki kadäni keräpitagän täŋkaŋ butewaki
paoränkaŋ äneŋi oretoret täk täkamäŋ.

6 * Täŋpäkaŋ näk säkgämän itkutken uken ŋode nadäŋkut; Imaka kubätä
täga nämo nepmäŋirek. Kehäromina nikek pen api iret yäŋ
nadäŋkut.
7 Ekäni, kadäni uken näk pom ude, iŋamkaken kehäromi nikek itkut.
Upäŋkaŋ gäk nabäŋ umuntaŋ kuŋiri umuntä kehäromina yäpmäŋ
äpuk.
8 Ekäni, näk umun ude nadäŋkaŋ, gäkä butewaki nadäŋ nam yäŋpäŋ,
gäkken yäŋapiŋkut.
9 Näk ŋode gäwetkut; Näk kumäŋpäŋ äneŋi kome äworeŋira nämo tägawek.
Nämoinik! Ba äma kumbanitä wäpka biŋam täga nämo yäpmäŋ

* **29:10:** Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 * **30:2:** Sam 6:2, 88:13, 103:3 * **30:3:** Sam 28:1, 86:13 * **30:4:** Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1 * **30:5:** Sam 103:9; Ais 26:20; 2Ko 4:17 * **30:6:** Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6

akwek. Ba äma kumbanitä gäkŋo täktäkka täŋo biŋam täga nämo
yäŋahäwek yäŋ gäwetkut.
10 Unita Ekäni, näk gäkken yäŋapiŋira butewaki äneŋi nadäŋpäŋ täŋkentäŋ
nam!

11 * Eruk, käyäm täŋkaŋ butewaki nadäŋ bäräp täŋkuro u ketäreŋ
naminŋpewi oretoret kap teyat ŋo! Butewaki pähap nadäŋkuro u
yäpmäŋ kewen naminŋpäŋ bänep oretoret peŋ naminŋkun.
12 Unita mankum nämoinik api iret. Näk wari wari wäpka biŋam api
yäŋahäk täŋpet!

31

Iwantä nidäpnayäŋ täŋirä Ekänitä api täŋkentäŋ nimek

1 * Ekäni gäkä käbop nepmaŋ yäŋpäŋ dubikaken äretat. Gäk täŋkentäŋ
naminŋpäŋ iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri nämo nutneŋ.
Gäk kudän siwoŋi-inik täŋpani unita täŋpewi iwantä nurirä mäyäk
yäpettawä!
2 * Täŋpäŋ gäk nadäŋ naminŋpäŋ bäräŋek nämagut. Gäk mobä käwutna,
watä ämana unita käbop nepmaŋiri iwantä nutneŋtawä.
3 * Watä ämana gäkä wäpka biŋamta yäŋpäŋ nämagut yäpmäŋ kädet tägaken
ku!

4 Ekäni, iwantä näk nepmäŋitta buŋep täkaŋ. Unita nabäŋ näwariri jibi
kubä yäpettawä! Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.
5 * Ekäni Anutuna, man bureni täŋo mähemi, bänep nadäk-nadäkna ba irit
kuŋat-kuŋatna gäk-kengän peŋira näk nämagut.

6 Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniŋ oret täkaŋ unita bitnäk täyan.
Upäŋkaŋ näk gäka nadäŋ gamikinik täyat.
7 Gäk nadäŋ namikinik täk täyan unita oretoret täyat. Näk bäräpi täŋira
nabäŋpäŋ bäräpina dätäreŋ naminŋkun. Komi nadäŋira nabäŋpäŋ
komina utpewi maŋkuk.
8 * Iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri komi piäken nämo nepmaŋkuŋ. Nämo.
Watä säkgämän it naminŋiri tägagän itat.

9 Ekäni, gäk butewaki nadäŋ nam. Näk bäräpi kotatat. Näk konäm
kottäyiwa dapunna pomi toknekaŋ. Täŋpäkaŋ kujatna imaka,
kudup kwitakaŋ.
10 * Bänep nadäŋ bäräpnatä irit kuŋat-kuŋatna urayäŋ täyak. Täŋirän
konäm kotkä kadäni käroŋi nämo iret yäŋ nadätat. Bäräpinatä
kehäromina yäpmäŋ äpäŋpewän paotak. Täŋirän kujatna imaka,
kudup kwitakaŋ.
11 Kehäromina nikek nämo ude irira iwanayetä yäŋärok man näwet täkaŋ.
Notnaye imaka, iŋam täŋ namik täkaŋ. Täŋpäŋ täŋkentäŋ namanitä
näka gaŋa taŋpäŋ nabä-kätäkaŋ.
12 * Täŋirä ämawebe näka guŋ täkaŋ, äma kubäpäŋ äneŋpäŋ täŋguŋ taŋpäŋ it
täkaŋ ude. Näk käbot awäram jiraŋken maŋpä kuk täkaŋ udewani.

---

* **30:11:** Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13 * **31:1:** Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 * **31:2:** Sam 71:2
* **31:3:** Sam 18:2, 23:3, 25:11 * **31:5:** Luk 23:46; Apos 7:59 * **31:8:** Sam 18:19 * **31:10:**
Sam 32:3, 102:3 * **31:12:** Sam 88:4-5

13 * Täŋpäŋ iwan mäyaptä yäŋpäŋ-nabäŋ näwat täŋirä nadäk täyat. Näk
nutta man yäŋpäŋ-nadäk täŋit waki täŋ naminayäŋ yäŋit täŋpewä
bumta umuntak täyat.

14 Upäŋkaŋ gäk näkŋo Anutuna bureni-inik yäŋpäŋ-nadäŋ gamikinik täk
täyat.
15 Näk gäk ketka terakgän it täyat unita iwan nepmäŋitnayäŋ näwat-kirek
täkaŋ uken nanik nämagut.
16 * Gäkŋo piä ämaka näk, iron täŋ nami. Gäk iron mähemi unita äneŋi
nämagut.
17 * Ekäni, näk gäka gera yäyat unita täŋkentäŋ nam. Gäk iwan yabäŋ
äwaräkuk täŋiri näkŋo kehäromina nämo yäpmäŋ äpneŋ.
Upäŋkaŋ äma waki ini wawut! Ini kumäŋpäŋ kumäk-inik täŋput!
18 * Äma udewanitä ärowani täŋpäŋ yäŋärok man ŋode yäk täkaŋ; Äma
siwoŋi kuŋarani u äma waki yäŋ yäwetpäŋ yebek täkaŋ.
Unita Anutu, äma udewani täŋo meni täŋpipi.

19 * Anutu, ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita iron
säkgämän-inik täŋ yämik täyan.
Ämawebe gäkä terak tubeŋ kuk täkaŋ u watä kehäromi it yämik täyan.
Ude täŋiri ämawebe komeni komenitä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
20 * Täŋpäkaŋ ämawebekaye u iwantä täŋpäwak täŋ yämineŋ yäŋpäŋ du-
bikaken käbop yepmak täyan.
Täŋiri iwantä komi yämikta täŋpä wak täkaŋ. Ba äma waki täŋo mäyäk
mantä täga nämo yäpmäŋ äpäk täkaŋ.

21 * Unita näk Ekäni iniŋ orera! Iwantä yotpärarena däpmäŋ eränayäŋ
täŋirä Ekäni uwä iron pähap täŋ naminkuk.

22 * Bureni! Näk komi nadäŋkaŋ gäk käwep nepmaŋkun yäŋ nadäŋkuropäŋ
konäm butewaki täŋira nadäŋpäŋ täŋkentäŋ naminkun.
23 Ekäni, gäk ude täŋ naminkuno unita ämawebe ŋode yäwera; Ekäni täŋo
äboriye in uwä Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani
buramik täkaŋ u watä säkgämän it yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita kowata yämik
täyak.

24 * Unita ämawebe Ekäni nadäŋ imikinik täk täkaŋ, in kuduptagän Ekäni
itak yäŋpäŋ kehäromigän it täkot.
Täŋpäŋ imaka umuritä ahäŋ taminirä bätakigän kuŋat täkot!

32

Momi ärutärut uwä imaka tägagämän kubä

1 * Anututä äma kubä täŋo momi peŋ iminirän säkgämän it täyak.

---

* **31:13:** Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1 * **31:16:** Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 * **31:17:** 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 * **31:18:** 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15 * **31:19:** Ais 64:4; 1Ko 2:9 * **31:20:** Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 * **31:21:** 1Sml 23:7; Sam 17:7 * **31:22:** Ais 38:11-12; Jna 2:4 * **31:24:** Sam 27:14 * **32:1:** Sam 85:2, 103:3

2 * * Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiŋpäŋ momijin nämo
yäŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täkaŋ. Ämawebe udewani Ekäni
täŋikŋarani äneŋi nämo täk täkaŋ.

3 * Bureni Anutu, momina gäkken nämo yäŋahäŋkaŋ käbop peŋpäŋ kepma
bipani konäm kotkä gupna kudup putäreŋkuk.
4 Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi naminiri
kehäromina kudup paotkuk, edap taŋi ijiŋpäŋ kome kawuktak
täyak ude.

5 * Täŋpäŋ kämi ŋode nadäŋkut; Näk momina Anutuken yäŋahäwa! Ude
nadäŋpäŋ momina kwawakgän peŋpäŋ yäŋahäŋira waki täŋkuro
unitäŋo momi ärut naminkun.

6 * Mebäri unita ämawebe gäkŋo manka buramik täkaŋ u kudup bäräpi
ahäŋ yämäwä gäkken bäräŋeŋ kaŋ yäŋapiwut! Täŋirä bäräpi taŋi-
inik, umetä tokätpäŋ äma yäpmäŋ kuk täkaŋ ude täŋpäŋ nämo api
däpek.

7 * Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntaŋpäŋ gäkken päŋku käbop täga
iret. Bureni, gäkä watä it naminiri bäräpitä näk nämo yäpmäŋ äpäk
täkaŋ.
Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiŋ oretta kap taŋigän tek
täyat.

8 * Täŋpäkaŋ Ekänitä ŋode näwetkuk; Kädet iwarayäŋ täyan u näkä nadäk-
nadäk siwoŋigän gaminŋpäŋ api gabäŋ gäwaret yäk.
9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-
nadäki nämo yäk. U yen topmäŋpäŋ wädäwikaŋ manka buraminŋpäŋ
gäkken ämdeŋ yäk. Täŋpäkaŋ gäkä udegän nämo äworewen yäŋ
näwetkuk.

10 * Ämawebe, näkä ŋode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkaŋ
udewani terak bäräpi mebäri mebäri ahäŋ yämik täkaŋ.
Upäŋkaŋ ämawebe Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ u säkgämän
yabäŋ yäwat täyak.
11 * Unita ämawebe siwoŋi, in bänep täga nadäk täkot! Täŋpäŋ imaka imaka
täŋ taminŋkuko unita oretoret täk täkot!
In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu iŋamiken kap teŋpäŋ
gera terak oretoret täk täkot!

33

Anutu iniŋoret-oret kap kubä

1 Ämawebe siwoŋi kuŋarani, in oretoret täŋpäŋ Anutu kap iniŋ ubiŋ tewut.
Jop manman nämo yäwani intä iniŋoret kap teŋ iminirä tägawek.
2 Unita wagäm utpäŋ wäpi biŋam iniŋ orerut!

---

* **32:2:** Jon 1:47; 2Ko 5:19 * **32:2:** Rom 4:7-8 * **32:3:** Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 * **32:5:** Wkp 26:40; 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12; 1Jo 1:9 * **32:6:** Sam 46:1-3, 69:1, 69:13 * **32:7:** Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7 * **32:8:** Sam 25:8, 33:18 * **32:10:** Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9 * **32:11:** Sam 7:10, 64:10, 97:12

3 Wagäm bigoŋ säkgämän utpäŋ kap kodaki kubä oretoret terak teŋ imut!

4 Anutu täŋo man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak.
Goret kubä nämo täk täyak.
5 * Unitä kudän siwoŋitagän gäripi nadäk täyak. Täŋkaŋ unitäŋo butewak-
itä kome pähap ŋo terak tokŋek täyak. Uwä nämo paot täyak.

6 * Täŋpäkaŋ Anututä man yäŋirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk
u kuduptagän ahäŋkuŋ.
7 * U man yäŋirän ume kubäkengän äbä gwägu taŋi ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ
mani buramiŋkaŋ bagani nämo irepmitpäŋ ini iraniken ugän it
täyak.

8-9 * Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä
täŋpäpäŋ iniŋ orerut! Iniŋ oretpäŋ mani buramiwut!

10 * Täŋpäŋ ŋode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api
täne täne yäŋ man topmäk täkaŋ upäŋkaŋ Anututä nadäŋirän imaka
u bureni täga nämo täk täkaŋ.
U täna yäkŋat täŋpä wak täkaŋ.
11 * Täŋpäkaŋ Anutu ini, ude api täŋpet yäŋ nadäk täyak uwä burenigän
pewän ahäk täkaŋ. Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba
nämo api kwek.

12 * Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkaŋ u oretoret terak
kuŋat täkaŋ. Ämawebe inita biŋam iwoyäwani uwä bänep pidäm
terak it täkaŋ.
13-14 * * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itkaŋ ämawebe
kuduptagän kome terak kuŋarirä yabäŋ yäwat itak.
15 * Anututä ini-tägän ämawebe täŋo nadäk-nadäki pewän ahäŋkuŋo unita
mebärinin nadäŋ morek täyak.

16-17 * * Täŋpäkaŋ kome täŋo intäjukun ämatä ini-ini ŋode nadäk täkaŋ; Nin
täŋo komi äma mäyap-inik itkaŋ unita iwan täŋo kehäromini täga
yäpmäŋ äpne.
Ba ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo ämik tuŋum u kehäromi nikek unita nin
intäjukun itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ täga nämo! Ämik täŋo tuŋum unitäŋo kehäromi terak
säkgämän nämo itneŋ. Nämoinik!

18 * Täŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ ba unitäŋo iron paot-
paori nämo u terak yeŋgämä pewäpäŋ it täkaŋ uwä Ekänitä watä it
yämiŋirän säkgämän kuŋat täkaŋ.
19 * Ekänitä ini täŋkentäŋ yämiŋirän käyäm ba imaka umuri kubätä

---

* **33:5:** Sam 11:7, 37:28, 119:64 * **33:6:** Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 * **33:7:** Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 * **33:8-9:** Sam 148:5 * **33:10:** Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3 * **33:11:** Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 * **33:12:** Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15 * **33:13-14:** Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 * **33:13-14:** 1Kin 8:39, 8:43; Sam 102:19 * **33:15:** 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73 * **33:16-17:** Sam 44:6, 60:11 * **33:16-17:** Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31 * **33:18:** Jop 36:7; Sam 32:8-10; 1Pi 3:12 * **33:19:** Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11

bäräŋeŋ nämo däpmäk täyak.

20 * Unita Ekäni kubä unitägän täŋkentäŋ nimikta itsämäk täkamäŋ.
Ekänitä ini-tägän täga täŋkentäŋ nimek. Uwä nintäŋo ukätpipik
kurepä.
U watä it nimiŋirän säkgämän it täkamäŋ.
21 Unita Ekänitagän gäripi pähap nadäk täkamäŋ. Unitäŋo wäpi kudupi
terakgän tubeŋ kuŋpäŋ it täkamäŋ.

22 O Ekäni, nin irit kuŋat-kuŋatnin gäkä terakgän peŋpäŋ täŋkentäkta
itsämäŋitna gäkŋo ironka pähap paot-paori nämotä nintä terak
äroton!

34

Ekäni täŋo ironi tägata kap tewani

Kadäni kubä Devittä nepmaŋpän kwa yäŋkaŋ iwani Abimilek iŋamiken
guŋ ude äworeŋirän Abimilektä kakätäŋ-pewän kuŋkuk. Täŋirän Devittä
kap ŋo teŋkuk.

1 * * Näk kadäni kadäni Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyiwa!
2 Imaka täga täŋ namik täyak unita nadäŋpäŋ iniŋoret täyat. Ude täŋira
ämawebe nadäwätäk ikektä näkŋo man u nadäŋkaŋ bänep oretoret
täkot.
3 * Ai! In äbäkaŋ Ekäni täŋo wäpi biŋam bok yäŋahäŋitna nadäwut! Täŋpäŋ
penta iniŋ oretna!

4 * In nadäwut! Näk Ekänitä täŋkentäŋ namikta yäŋapiŋira nadäŋ
naminkuk. Täŋpäŋ umun mebäri mebäri nadäk täŋkuro u iwat
kireŋirän bänep kwini terak bätakigän itkut.
5 Unita nadäkot; In nadäŋ bäräp täŋpäŋ Ekäniken täŋkentäkta yäŋapinayäŋ
täŋo uwä bänep oretoret pähap api nadäneŋ. U imata, Ekänitä inta
nämo bitnäk täyak unita.
6 * Täŋpäkaŋ äma jopi jäwäritä Ekäniken gera yäŋirä nadäŋpäŋ täŋkentäŋ
yämik täyak.
7 * Bureni! Ämawebe Ekänita nadäŋ imikinik täk täkaŋ u Ekäni täŋo aŋerotä
dubiniken itpäŋ täŋkentäŋ yämik täkaŋ.

8 * Ekäni uwä tägagämän-inik. Unita ketem kudupi kubä nabäŋ nadäwä
gäripi täk täkaŋ udegän Ekäni dubiniken kuŋkaŋ täŋpäŋ-kawut. Ude
tänayäŋ täŋo uwä Ekäni uwä gäripi-inik yäŋ api nadäneŋ!
9 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo äboriye, in gämori-kengän itkaŋ imaka kubäta nämo
api wäyäkŋeneŋ.
10 * Tom ägwäri uwä nakta kadäni kubäkubä wäyäkŋewä waneŋo upäŋkaŋ
ämawebe Ekänigän iwat täkaŋ u imaka täga kubäta nämo wäyäkŋek
täkaŋ.

---

* **33:20:** Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 * **34:1:** 1Sml 21:13-15 * **34:1:** Efe 5:20; 1Te 5:18; 2Te 1:3, 2:13 * **34:3:** Sam 69:30; Luk 1:46 * **34:4:** Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9 * **34:6:** Sam 3:4, 34:17-19 * **34:7:** 2Kin 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 * **34:8:** Sam 2:12; 1Pi 2:3 * **34:9:** Sam 31:23 * **34:10:** Jop 4:10-11; Sam 84:11

11 Unita nanaknaye, in äbä dubinaken itpäŋ Ekäni wäpi biŋam oraŋ
imikta täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ täyat ŋo ket nadäwut.
12 Uwä ŋode; In säkgämän itkaŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ ärona yäŋ
nadäkaŋ?
13 * Eruk ŋode täŋput! In jop manman ba man käbäŋi kubä nämo yäneŋ.
Nämoinik!
14 * In kädet waki u mäde ut iminŋpäŋ kädet täga ugän kaŋ iwarut. Täŋpäŋ
kädet täga u kaŋ-ahäŋpäŋ ämawebe ätukät bänep kubägän kaŋ täŋput.
Gwäk pimiŋpäŋ kädet tägatäga u kudup kaŋ iwarut.
15 * U imata, Ekänitä ämawebe siwoŋi yabäŋ yäwatpäŋ yäŋapik man yäk
täkaŋ u nadäŋ yämik täyak.
16 * * Täŋ äma Ekäni täŋo mani nämo buramiwani uwä mäde ut yämik
täyak. Mäde ut yämiŋirän äma udewani kumäŋirä ämawebetä waki
täŋpani unita bäräŋeŋ guŋ taŋpäŋ äneŋi täga nämo api juku pineŋ.

17 * Unita äneŋi täwera nadäwut; Ämawebe siwoŋitä Ekäniken yäŋapiŋirä
nadäŋ yämik täyak. Nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋirän bäräpi
kubätä kehäromini nämo yäpmäŋ äpäk täyak.
18 * Näk bureni täwetat. Ekäni uwä ämawebe nadäwätäk ikek u dubiniken
it yämik täyak.
Ba ämawebe butewaki pähap terak it täkaŋ u oraŋ yämiŋpäŋ bänepi
täŋpidäm taŋ yämik täyak.

19 * Bureni, bäräpi mebäri mebäri uwä ämawebe siwoŋi kuŋaraniken ahäŋ
yämik täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bäräpi u ketäreŋ
yämik täyak.
20 * Täŋpäŋ watä it yämiŋirän kujari kubä nämo tokät täkaŋ.
21 Täŋpäkaŋ imaka wakiwakitä äma waki täŋpani kumäŋ-kumäŋ api
däpneŋ. Täŋ ämawebe, äma nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämik täkaŋ
uwä Ekänitä komi api yämek.

22 * Täŋpäkaŋ Ekänitä watä piä ämawebeniye watä it yämiŋirän säkgämän it
täkaŋ. Täŋpäŋ ämawebe nadäkiniki u terakgän pek täkaŋ uwä paot-
paotta biŋam nämo api täneŋ. Nämoinik.

35

Äma kubä Anututä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Ekäni, äma iwan täŋ namik täkaŋ u iwan täŋ yämisi. Ba äma näkkät ämik
täk täkamäŋ ukät ämik udegän täkot!
2 Kurepäkät kupäŋtek yäpmäŋkaŋ täŋkentäŋ namikta äbäsi.
3 Täŋpäŋ äma näwat kirek täkaŋ u kadä bohamka yäwoŋäresi. Täŋkaŋ
bänepna kwinigän itta api täŋkentäŋ gamet yäŋ näwet.
4 * Täŋpäkaŋ äma näk nutpewä kumäkta yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ näwat-
kirek täkaŋ u ämikken kehäromini paoräpäŋ mäyäk nadäŋpäŋ äneŋi
äyäŋutpäŋ metäŋpeŋ kaŋ kut!

---

* **34:13:** 1Pi 2:22 * **34:14:** Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 * **34:15:** Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 * **34:16:** Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 * **34:16:** 1Pi 3:10-12 * **34:17:** Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 * **34:18:** Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 * **34:19:** Snd 24:16; 2Ti 3:11-12 * **34:20:** Jon 19:36 * **34:22:** 2Sml 4:9; 1Kin 1:29; Sam 103:4 * **35:4:** Sam 40:14, 70:2, 129:5

5 Ekäni täŋo aŋerotä yäwat kireŋirän täpun-täpun mänittä piäŋ äreyäŋ
täŋpän kuk täkaŋ ude kaŋ äworewut.
6 Metäŋpeŋ kuŋirä käderi bipmäŋ urani täŋpäŋ itärop kaŋ täŋpän. Täŋirän
Ekäni täŋo aŋerotä kaŋ däpän!

7 Mebäri nämo näka buŋep pek täkaŋ. U nepmäŋitta awaŋ käroŋi
kädetnaken änek täkaŋ.
8 Unita nämo nadäŋirä täŋpäwaktä kaŋ ahäŋ yämän. Täŋkaŋ buŋepi iniken
unitä yepmäŋ irirän kaŋ wawut!

9 Ude täŋirä Ekänita yäŋpäŋ oretoret api täŋpet, täŋkentäŋ namayäŋ täyak
unita.
10 Bänep nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni ŋode api iweret; Gäk bumik äma
kubä nämo itak. Äma kwini äma kehäromi nikektä däpneŋ yäŋpäŋ
täŋkentäŋ yämik täyan.
Ba äma jäwäri äma tuŋum ikektä täŋyäkŋatneŋta watä it yämik täyan.

11 Äma waki täŋpani manken nepmaŋpäŋ waki ude täŋpani yäŋ jop näkŋat
täkaŋ.
12 * Täŋpäŋ täktäkna tägata kowata waki namik täkaŋ. Ude täŋirä netätä
täŋkentäŋ namek yäŋ nadäŋkaŋ nadäŋ bäräp bumta täk täyat.
13-14 * Upäŋkaŋ kadäni unitä käyäm täŋiräwä, butewaki tek täŋpäŋ nakjop
it täŋkuronik. Ude täŋkaŋ notnapak burenita yäŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ
Ekänitä täŋkentäŋ yämikta gera yäk täŋkuronik.
Ba äma kubä miŋitä kumäŋirän konäm butewaki täŋpeko ude täk
täŋkut.
15 Täŋpäkaŋ kadäni näkä bäräpi gänaŋ irira wisik-inik yäŋ yäŋpäŋ näk it
gwäjiŋpäŋ yäŋärok näwet täŋkuŋonik. Äma kome kubäken nanik u
nutpäŋ nutgän täk täŋkuŋ.
16 Ba äma wakitä guŋ yäniŋ wärätpäŋ ibeneŋo ude nebeŋpäŋ naniŋ wärät
täkaŋ.
17 Unita Ekäni jop yabäŋ äwaräkuk täk täyan u jidegän api pewen? Bäräŋeŋ
äbä aŋ ägwäri nutnayäŋ täkaŋ ŋoken nanik nämagut!
18 Ude täŋiri ämawebekaye käbeyä täŋirä iŋamiken bänep täga man
kwawakgän gäwetpäŋ api ganiŋ oreret.

19 * Täŋpäkaŋ iwanaye jop manman yäwani u yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk
närepmitpäŋ wisik-inik, kehäromini yäpmäŋ äpakamäŋ yäŋ nämo
näwetneŋ.
Ba jop yabäŋiri äma jop nadäŋ kokwawak täŋ namik täkaŋ u komi
naminpäŋ yäŋärok nämo näwetneŋ.
20 Äma udewani uwä kwini man nämo yäk täkaŋ. Nämo, u äma kwini terak
kuŋaranita jop manman mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ.
21 Täŋkaŋ, ude täŋiri gabämäŋo yäŋ jop yäŋnäkŋatpäŋ wohut-wohut man
bumta yäk täkaŋ.
22 Ude täŋirä upäŋkaŋ Ekäni, kaŋpäŋ nadäno unita man kum nämo iren.
Ekäni, näk nabäŋ umuntaŋ päŋku ban nämo iren.

---

* **35:12:** Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 * **35:13-14:** Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6 * **35:19:** Sam 69:5; Jon 15:25

23 Nämo! Kikŋutpäŋ ijiwä kwäpäŋ nabä! Äbä näk gärak itkaŋ iwanaye näka
äma täga yäŋ yäwet!
24 * Ekäni, gäk siwoŋi-inik unita näka momini nämo yäŋ kaŋ yäwet. Ude
täŋiri iwanaye yäŋärok nämo näwetneŋ.
25 Yabäŋ äwaräkuk täŋiri näka ŋode nämo yäneŋ; Tägagämän! U paotak!

26 Eruk, äma komi nadätat ŋonita yäŋärok näwet täkaŋ u kehäromini kudup
paorirä täŋguŋ taŋpäŋ kaŋ irut!
Ba äma näka nadäwä äpani täŋpäpäŋ inita nadäwä ärowani täk täkaŋ
uwä wäpi biŋam paorirän mäyäk pähap kaŋ nadäwut.
27 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk täŋkentäŋ naminŋiri ämawebe näka äma siwoŋi yäŋ
nadäkinik täk täkaŋ u oretoret gera wari wari ŋode kaŋ yäwut;
Ekäni wäpi biŋam punin-inik it täyon! Epän ämani ŋonitä säkgämän
irirän gäripi nadäk täyak.
28 * Ude yäŋirä näk imaka, täktäkka siwoŋi unitäŋo biŋam api yäŋahäwet.
Täŋkaŋ yäŋetak bipmäŋtak wäpka biŋam api ganiŋoret täŋpet.

36

Äma waki täŋo mebärikät Anutu täŋo bänep iron

1 * Momitä äma waki bänepiken tokŋek pat täkaŋ. Momi unitä peŋ yäwerirä
Anututa nämo umuntaŋkaŋ mäde ut imikinik täk täkaŋ.
2 Bänepitä täŋyäkŋarirän inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ ŋode nadäk täkaŋ;
Wakinin käbop itak. Anututä unita yäŋpäŋ manken täga nämo
nipmaŋpek! yäŋ nadäk täkaŋ.
3 Meni jinomken man, nadäk ba täktäk waki unitägän abäk täkaŋ. Unita
jop manmangän yäk täkaŋ. Imaka täga täkta nadäk tawaŋ siwoŋi
kubä nämo pek täkaŋ.
4 Nämo, däpmon patpari-kenä kädet waki täkta nadäk tawaŋ pek täkaŋ.
Imaka täga täpuri-inik kubä nämo täŋkaŋ waki täktäk kädet unita
mäde nämoinik ut imik täkaŋ.

5 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käroŋi
boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk ninta nadäkinik täŋ
nimik täyan u ärowani.
6 Imaka imaka tägagän täk täyan u yabäŋpäŋ-nadäŋitna inide kubä täk täyak.
Gäkä piä siwoŋi täk täyan uwä ämatä nadäwä tärenaŋi nämo. Äma ba
imaka tom tom gäkägän yabäŋ yäwat täyan.
7 * Anutu gäkä komen äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi
pähap inide kubä nadäk täkamäŋ. Watä it nimik täyan uwä baraktä
nanaki uwijiŋ pat täkaŋ ude täŋ nimik täyan.
8 * Ketem tägatäga gäripi nikek kawutkaken nanikpäŋ nimik täyan. Nadäŋ
nimiŋiri gäkŋo ume gäripi nikek u nak täkamäŋ.
9 * Irit kuŋat-kuŋat täŋo mähemi u gäk kubägän. Gäk peŋyäŋekka
bänepninken peŋyäŋeŋ nimiŋiri kwawakgän it täkamäŋ.

---

* **35:24:** Sam 26:1, 43:1 * **35:28:** Sam 51:14, 71:15, 71:24 * **36:1:** Rom 3:18 * **36:5:** Sam 57:10, 108:4 * **36:7:** Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 * **36:8:** Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 * **36:9:** Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14; 1Pi 2:9

10 Unita ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täk täkaŋ unita bänep iron pen täŋ
nimiŋ yäpmäŋ kwen.
11 Täŋpäŋ äma ärowani täŋpani yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo yeŋ
jakŋitneŋ. Ba waki täŋpani yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo yokut
täreneŋ.

12 Wisik! Äma waki täŋpani akukta nämo, maŋ-däpaniken ugän pätkaŋ. U
kaŋpäŋ nadäwut!

37

Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täŋo manbiŋam

1 * Notnapak, äma wakiwaki täŋo täktäkita yäŋpäŋ nadäwätäk nämo
täŋpen. Ba äma unitäŋo tuŋumita nadäŋ gärip täŋpäŋ kokwawak
nämo täŋpen.
2 * Äma udewaniwä piä täŋpäŋ pewä muyeŋ bäräŋeŋ kubitak täkaŋ ude
api paotpeŋ kuneŋ.
3 Unita gäk nadäwätäk nämo täŋpäŋ Ekänitagän nadäkinik täŋpäŋ kudän
täga ugän täŋpeŋ kuŋat täyi. Ude täŋpayäŋ täno uyaku kome yäŋ
gamaniken u säkgämän api iren.
4 * Täŋpäkaŋ oretoret bureni kaŋ-ahäkta Ekäniken kuŋiri ini bänep nadäk-
nadäkka täŋo gäripi api däpmäŋ täreŋ gamek.

5 * Irit kuŋat-kuŋatka kudup Ekänita iniŋ kireŋpäŋ nadäkinik täŋ imiŋiri
api täŋkentäŋ gamek.
6 * Ude täŋiri Ekänitä täktäkka täga u täŋpewän edap täŋo peŋyäŋekitä
säkgämän ijik täyak ude ämawebe iŋamiken api ijiŋ-yäŋewek. Täŋkaŋ
Ekänitä ämawebe kwawak ŋode api yäwoŋärewek; Äma ŋowä
iŋamnaken siwoŋi-inik itak.
7 * Unita äma kädet waki iwatpäŋ tuŋum äma täk täkaŋ udegän itta
nadäwätäk nämo täŋpen. Nämo, Ekänitä täŋkentäŋ gamikta dapun
täŋpäŋ kwikinik iren.

8 * Nadäwätäk täŋpäŋ kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet
udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.
9 * Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ unitäwä kome yäŋ
yämani u api koreŋpäŋ itneŋ. Täŋpäkaŋ waki täŋpaniwä Anututä
yäwat kireŋpewän api apämaŋ kuneŋ.
10 * Yäwat kireŋpewän apämaŋ kuŋpäŋä api paot täŋpä kuneŋ. Täŋirä
yabäŋ ahäkta wäyäkŋewayäŋ täno upäŋkaŋ täga nämo api yabäŋ
ahäwen.
11 * Nämo! Ämawebe inita nadäwä äpani täŋpani uwä täŋ-bumbum kome
iwoyäŋ yämani u koreŋpäŋ irit gapuni terak itkaŋ oretoret api
täneŋ.

---

* **37:1:** Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 * **37:2:** Sam 90:5-6 * **37:4:** Ais 58:14 * **37:5:** Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22; 1Pi 5:7 * **37:6:** Jop 11:17; Mai 7:9 * **37:7:** Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1 * **37:8:** Sam 73:3; Efe 4:26 * **37:9:** Jop 27:13-14; Ais 57:13 * **37:10:** Jop 20:9; Hib 10:36-37 * **37:11:** Mat 5:5

12 Bureni, äma wakiwaki täŋpanitä äma siwoŋita kokwawak täŋ yämiŋpäŋ
täŋpäwakta nadäk täkaŋ.
13 Upäŋkaŋ Ekänitä äma udewanita yäŋärok yäwet täyak. Imata, itkaŋ
nämo, api waŋ morenеŋ yäŋ nadäk täyak.
14 Äma äpani jäwäri u siwoŋi upäŋkaŋ äma wakiwaki täŋpanitä äma
däpmäkta äpa kuwek gwäjiŋit päip boham wepmärit täk täkaŋ.
15 Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ päip boham iniken unitägän äyäŋutpäŋ ini api
yäput tänеŋ. Täŋkaŋ äpa kuweki uwä Anututä api ubiŋ jukut täŋpän
kunеŋ.

16 * Täŋpäkaŋ äma tägatäga tuŋum täpuri pat yämitak unitä äma waki
täŋo tuŋum päke itkaŋ unitäŋo kehäromi Anutu iŋamiken kudup
yärepmitak.
17 Imata, Ekänitä ini äma waki täŋpani täŋo kehäromi yäyomägatpäŋ äma
tägata watä api it yämek.
18 Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiŋpäŋ iwat täkaŋ u watä säkgämän
it yämiŋpäŋ kome iwoyäŋ yämani u inita biŋam yäniŋ kirewänpäŋ
uken tärek-täreki nämo api itnеŋ.
19 Täŋkaŋ äma udewaniwä kadäni waki äbäŋirän tägagän api itnеŋ. Ba
tagwän irit ahäwayäŋ täyakken imaka, ketem tokŋek api nänеŋ.
20 Upäŋkaŋ äma waki täŋpani uwä Ekäni täŋo iwan itkaŋ unita api kum-
nеŋ. Päya irori kadäni keräpitagän ahäŋpäŋ paot täkaŋ ude, ba
gupetä äbutkuk täkaŋ ude api paotpеŋ kunеŋ.

21 Äma waki täŋpani uwä äma täŋo tuŋum yäpmäŋkaŋ kowata äneŋi
bäräŋеŋ nämo yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ äma täga uwä iron säkgämän
täŋpäŋ tuŋumi ämata ŋo yämiŋ-yämiŋ täk täkaŋ.
22 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo iron ikek unitäwä kome yäŋ yämani u api
koreŋpäŋ itnеŋ. Täŋ äma Ekäni täŋo kokwawak terak it täkaŋ uwä
yäwat kireŋpewän api kuŋtäŋpä kunеŋ.

23 * Täŋkaŋ Ekänitä äma kubä täŋo irit kuŋat-kuŋari kaŋpäŋ gäripi
nadäŋpäŋä irit kuŋat-kuŋari kädet u täŋ-kehäromtaŋ imik täyak.
24 Ude täŋirän äma udewani yewän kuneŋo uwä täga nämo maŋutneŋ.
Nämo, Ekänitä täŋkentäŋ iminŋirän yeŋ täpäneŋpäŋ irek.

25 * Eruk, ŋode nadäwut; Kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbäŋkä äma tägawani
täyatken ŋo bämopiken Anututä äma siwoŋita mäde ut yämiŋirän
nanakiye nakta yäŋapik-apik kubä nämo täŋirä yabäŋ yäpmäŋ
äbätat.
26 Nämo, äma täga udewani kadäni kadäni äma täŋkentäŋ yämikta iron
tägatäga jop täŋ yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äperiye nanakiyetä täga
kuŋarirä miŋiye naniyetä yabäŋpäŋ oretoret api täk tänеŋ.

27 Unita notnapak, kädet waki täkta mäde ut iminŋpäŋ kädet täga ugän kaŋ
tä. Ude täŋiri kämiwä gäkŋo yerikaye uwä kome iwoyäwaniken ugän
säkgämän api itnеŋ.

---

* **37:16:** Snd 15:16, 16:8; 1Ti 6:6 * **37:23:** 1Sml 2:9; Snd 16:9 * **37:25:** Sam 37:28, 59:15, 109:10

28 * Imata, Ekäni uwä ämawebeniye kudän täga täŋpäŋ nadäŋ imikinik täk
täkaŋ u mäde nämo ut yämik täyak. Nämo, u yabäŋ yäwat piä tärek-
täreki nämo täŋ yämik täyak. Täŋpäkaŋ waki täŋpani ini ba unitäŋo
yeriniye uwä yäwat kireŋpewän api kuneŋ.
29 Täŋ ämawebe siwoŋitä kome yäŋ yämani u koreŋpäŋ uken tärek-täreki
nämo api itneŋ.

30 Täŋpäkaŋ äma siwoŋi täŋo meni jinomkenä man säkgämän säkgämän
Anutuken nanik unitägän ahäk täkaŋ. Mani unitä ämawebe
täŋkentäŋ yämik täyak.
31 * Äma udewani Anutuni täŋo baga man bänepiken iŋit-inik täŋpeŋ kuŋat
täkaŋ uwä nämo kakätäk täkaŋ.
32 Täŋ äma waki täŋpani uwä äma täga däpmäkta yabäŋ yäwat piä täk täkaŋ.
33 Upäŋkaŋ Ekänitä äma täga uwä yabä kätäŋirän iwaniyetä kehäromini
täga nämo yäpmäŋ äpneŋ, ba manken täga nämo yepmaneŋ.

34 Unita Ekänitä täŋkentäŋ gamikta unitäŋo man kädet u kudup iwatkaŋ
dapun täyi. Ude täŋiri oraŋ gamiŋpäŋ kome iwoyäwani u ganiŋ
kireŋpäŋ iwankaye dapunka terak yäwat kireŋpewän kuŋirä api
yabäwen.
35 * Eruk, äma kubäta ŋode täwera nadäwut; Äma waki kubä itkuko u
ämawebeta komi yämik täŋkuk. U äma kehäromini nikek, päya taŋi,
mäbi ude.
36 Upäŋkaŋ mäden, äma unitä iraniken u kuŋpäŋ ini ba tuŋumi nämo
irirän kaŋkut. Kaŋ-ahäwayäŋ wäyäkŋeŋkuro upäŋkaŋ täga nämo
kaŋ-ahäŋkut. U paotkuk.
37 * Täŋ äma täga siwoŋi kuŋarani unita nadäwut; Äma bänep kwini terak
kuŋarani täŋo yeriniye uwä mäyap.
38 Täŋpäkaŋ momi täŋpani uwä paotpäŋ paot-inik api täneŋ. Ba yeriniye
imaka, kudup api awähutneŋ.

39 Upäŋkaŋ bäräpi kadäniken Ekänitä äma siwoŋi täŋkentäŋ yämiŋpäŋ watä
it yämik täyak.
40 * Äma udewanitä waki mebäri mebärita umuntaŋpäŋ käbop nipmaŋpän
yäŋpäŋ Ekäniken kuk täkaŋ unita äma waki täŋpani keriken nanik
yäyomägatpäŋ watä it yämik täyak.

38

Äma kubä bäräpiken itkaŋ Anutuken yäŋapiŋkuk

1 O Anutu, kokwawak nadäŋkaŋ nämo nebewen, ba momina täŋo kowata
nämo namen.
2 Gäk kuwektä-yäŋ namäk täyan. Täŋpäŋ nut-maŋpi kome terak äpmok
täyat.
3 * Gäkä nadäŋ waŋ naminiri käyäm taŋi täyat. Täŋpäŋ momi täŋkuro unita
gupnaken kehäromi nikek nämo nadäk täyat.
4 * Momina unitä uwäk ude täŋpäŋ nepmak täyak. Täŋirän tuŋum bäräpi
kubä, buraminaŋi nämo, ude bumik yäpmäŋ kuŋat täyat.

---

* **37:28:** Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20 * **37:31:** Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7 * **37:35:** Jop 5:3 * **37:37:** Ais 32:17, 57:2 * **37:40:** 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23 * **38:3:** Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 * **38:4:** Esr 9:6; Sam 40:12

5 Gupnaken womäntä tabä täŋkaŋ käbäŋi bumta piäk täkaŋ. Näkŋa kudän
goret täŋkuro unita udewä ahäŋirän taräki-inik täk täkaŋ.
6 Bänepnaken bäräpi bumta parirä nadäŋira wakiinik täk täyak. Ude täŋkaŋ
kepma käroŋ butewaki nadäŋpäŋ konäm kottäŋ kuŋat täyat.
7 Täŋpäŋ gupna kädäptä-yäŋ ijiŋirän käyäm pähap täk täyat.
8 Komi taŋi nadäŋkaŋ goret-goret itat, imaka taŋi kubätä yeŋ
nepmäŋitpäŋ ririrän bumik.

9 * O Ekäni, gäk näkŋo nadäŋ gäripna u nadätan, ba bänepnatä yäŋkähän-
kähän täyak u imaka, nadätan.
10 Bänepnatä tuptup yäpurirän kehäromina kudup paot-inik täyak. Ude
täŋirän dapunna imaka, säkgämän nämo ijitak.
11 Ude täŋira notnaye jibinata yäŋpäŋ dubinaken äbäkta bitnäk-inik
täk täkaŋ. Ba meŋ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabäŋ
umuntaŋpäŋ päŋku ban it täkaŋ.

12 Täŋpäkaŋ ämatä näk nutpäŋ waki täŋ namikta man yäŋpäŋ-nadäk täk
täkaŋ. Täŋpäŋ waki täŋ namikta juku piŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Ude
täŋkaŋ näk nutta buŋep täk täkaŋ.
13 Täŋirä nähäwä guŋ ude äworeŋpäŋ man yäk täkaŋ u nämo nadäk täyat.
Täŋpäŋ man waki yäk täkaŋ uwä kowata täga nämo yäk täyat.
14 Butewaki! Näk man nämo yäwani, ba man nämo nadäwani ude
äworeŋpäŋ man kum it täyat.
15 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk yäpmäŋ wädäŋpäŋ itat. Täŋpäŋ Ekäni Anutuna, näk
nadätat; Gäkä nadäŋ naminŋpäŋ api täŋkentäŋ namen.
16 Unita iwanaye jop yabäŋiri näk komi nadäŋpäŋ goret irira nabäŋpäŋ
wisik-inik yäŋ näwetneŋtawä.
17 U imata, komi pen nadäŋ itkaŋ wakinik täŋpayäŋ keräp täyat.

18 * Täŋpäkaŋ Anutu, momi täŋkuro unita nadäwätäk pähap täŋpäŋ
iŋamkaken kwawak yäŋahäk täyat.
19 Täŋ iwanaye bumta-inik uwä kehäromi nikekgän itkaŋ jop nadäŋ
kokwawak nadäŋ namik täkaŋ.
20 Näk kudän siwoŋi täŋira äma unitä iwan täŋ namik täkaŋ. Äma ude-
waniwä kudän tägata kowata wäkigän täk täkaŋ.

21 * Unita Ekäni, mäde ut namentawä! Ban nämo iren!
22 Gäk Ekäni, wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋpani unita bäräŋeŋ
täŋkentäŋ namisi!

39

Devittä mominita nadäŋ bäräp täŋkuk

1 * Näk ŋode yäŋkehärom taŋkut; Irit kuŋat-kuŋatnata watä ket api iret.
Täŋpäŋ mebetnatä momiken nepmaŋpekta watä imaka, api iret.
Unita äma waki dubinaken ririrä man kubä nämo api yäwet.
2 Ude yäŋkuro unita bäräpi ŋo ahäŋ naminŋirän man kum-inik itkut. Man
täpuri kubä, waki ba täga nämo yäŋkuro upäŋkaŋ nadäŋ bäräpna taŋi
täŋkuk.

---

* **38:9:** Sam 6:6, 10:17, 102:5 * **38:18:** Sam 32:5; 2Ko 7:9-10 * **38:21:** Sam 22:19, 35:22
* **39:1:** Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2

3 Täŋpäŋ nadäwätäk unitä bänepnaken agekotkuk. Nadäwätäkgän täŋkä
bäräpi bumta kaŋ-ahäŋkuro unita ŋode yäŋkut;
4 * Ekäni, kome terak ŋo kadäni jide api it yäpmäŋ ärowet? Ba jidegän api
kumbet? Iritna jidegän api täreweko unitäŋo kadäni näwet!

5 * Butewaki! Kome terak itta kadäni keräpitagän täŋpäŋ nepmaŋkun!
Kodak irayäŋ täyat u kaŋiri imaka jopi ude täyak.
Bureni, äma kuduptagän itkaŋ u me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik
itta yäwani.
6 Ba wärani, edap ägonitä ahäŋpäŋ paot täkaŋ u irepmitpäŋ nämo.
Täŋpäkaŋ äma piä täk täkaŋ u imaka kehäromi kubä nämo pewä
ahäk täkaŋ. Moneŋ tuŋum pewä ahäk täkaŋ u netätä api koreneŋ
yäŋ nämo nadäk täkaŋ.

7 Unita Ekäni, imatäken kubäta itsämbet? Gäk kubä-tägän täga täŋkentäŋ
nameno unita gakagän itsämäŋtat.
8 Unita momi täk täyatken unitäŋo kowata yäpnaŋiken nanik nämagusi.
Ba yabäŋ äwaräkuk täŋiri äma gäka nämo nadäŋ gamanitä yäŋärok
näwetneŋtawä.
9 Nämo, gäkŋa täŋpewi komi ŋo nadätat unita man kum irayäŋ. Man täpuri
kubä nämoinik yäwayäŋ.
10 Unita komi piä wari namentawä! Nut yäpmäŋ äbäŋiri kumbayäŋ täyat!
11 Gäkŋo mebärika nadätat. Gäk momi täŋo kowata äma yabäŋ yäŋpäŋ
komi piä yämik täyan. Ba imaka unita gäripi nadäk täkaŋ u gwaktä
tek näŋpä tumäk täkaŋ ude täŋpiwak täkaŋ.
Bureni, ämawä me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.

12 Unita Ekäni, juku peŋpäŋ butewaki gera ba yäŋapik manna nadäŋ
namisi. Täŋpäŋ konäm korira nabäŋpäŋ äbä naniŋ kawat tä.
Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ŋo gäkkät kadäni
keräpitagän itta iwoyäŋkun.
13 Eruk nabä kätäŋiri oretoret ätu täŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

40

Anutu wäpi iniŋoret kap kubä

1 Näk Ekäniken gera yäŋkaŋ täŋkentäŋ namikta kwikinik itkut. Irira
butewaki nadäŋ naminŋpäŋ gera yäŋkuro u nadäŋ naminŋkuk.
2 * Nähä äma kubä awaŋ käroŋi kubä gänaŋ käbop itkaŋ kumbeko ude.
Ude irira Ekänitä nabäŋpäŋ awaŋ gänaŋ nanik wädäŋpäŋ nep-
maŋkuk.
Ba näk äma kubä okä näbä gänaŋ äpmoŋpäŋ ireko ude irira Ekänitä
wädäŋpäŋ kome tägaken nepmaŋpän äneŋi täga kuŋatkut.

3 * Eruk, ude täŋpäŋ kap kodaki kubä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäŋkuŋ.
Uwä Anutunin wäpi biŋam iniŋ oretta.
Kap u teŋira nabäŋpäŋ ämawebe mäyaptä Anutu täŋo kehäromita
nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ Ekänita nadäkinik api täneŋ.

---

* **39:4:** Sam 90:12 * **39:5:** Sam 62:9, 90:4, 144:4 * **40:2:** Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13
* **40:3:** Sam 32:7, 33:3, 64:9

4 * In nadäkaŋ? Ämawebe Ekäni terak yeŋgämä pek täkaŋ uwä Ekäni täŋo
iron nikek. Äma udewanitä äma ärowani täŋo kädet nämo yäwat
täkaŋ.
Ba Ekäni mäde ut iminŋpäŋ mäjo wära nämo yäniŋ oret täkaŋ.
Nämoinik!

5 * O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga täŋpäŋ täŋkentäŋ niminŋkun. Äma gäk
udewani kubä nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!
Täŋkentäk bumta täŋ nimikta nadäk tawaŋ pek täyan unita täga nämo
yäwetpäŋ yäwoŋärewa tärenеŋ. Nämoinik! Täŋkentäk nimik täyan
uwä bumta-inik, daninaŋi nämo.

6 * Anutu, gäk ganiŋ oretta tom däpmäŋpäŋ ijik täkamäŋ unita nämo
gek täkaŋ. Ba gupe käbäŋi nikek mominin ärutta ijik täkamäŋ
udewanita nadäwi ärowani nämo täk täkaŋ.
Upäŋkaŋ näk gäkŋata biŋam iwoyäŋpäŋ manka nadäkta jukuna biori
tumbuŋ. Täŋpäŋ gäkä nadäk-nadäk naminŋiri manka buramik täyat.

7 * Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täŋkuŋo udegän iwatpäŋ
äretat.
8 * Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi
nadätat. Gäkŋo kädet siwoŋi u nadäk-nadäkna-ken pätak.

9-10 * Unita Ekäni, näk man kum nämo itkaŋ käbeyäken ämawebekaye gäkŋo
bänep ironta ŋode pen api yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋpet;
Ekäninintä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ
nipmak täyak yäŋ api yäwet täŋpet. Täŋpäŋ manka täktäkka täŋo
biŋam käbop nämo pek täyat.
Ironka pähap ba imaka burenigän täk täyan u ämawebe yäwet täyat.

11 Unita Ekäni, näka nadäŋ namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen.
Nämo, nadäŋ naminŋiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän
it namiton.
12 * Bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namik täkaŋ, u daninaŋi nämo. Täŋpäkaŋ
momi täk täŋkuro unitä kehäromina yäpmäŋ äpäkaŋ.
Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkŋewa wakaŋ. Momina mäyap
iniktä gwäkna pujiŋ itkaŋ u yärepmitkaŋ. Unita umun terak itat.
13 Unita Ekäni, bäräŋeŋ abä täŋkentäŋ namisi!

14 Äma nutnayäŋ täkaŋ u kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ nadäk-nadäki
täŋpewi guŋtaŋirä mäyäk tawut. Mäyäk taŋpäŋ nabä-kätäŋpeŋ kut!
15 Äma yäŋärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yäwat kireŋiri mäyäk
nadäwut.

16 Täŋpäkaŋ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot!
Imata, gäkŋa waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuno
unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ.

---

* **40:4:** Sam 84:12, 125:5 * **40:5:** Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 * **40:6:** Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8 * **40:7:** Hib 10:5-7 * **40:8:** Sam 37:31; 2Ko 3:3 * **40:9-10:** Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 * **40:12:** Sam 18:5, 38:4, 65:3

Täŋpäŋ kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Ekäni uwä wäpi biŋam ikek kaŋ irän!

17 O Ekäni, nähä waki, kehäromina nikek nämo. Upäŋkaŋ nadäŋ namisi.
Gäk kubä-tägän näkŋo täŋkentäkna ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

41

Devittä käyäm täŋpäŋ yäŋapik man yäŋkuk

1 * Äma, äma jäwärita nadäŋ yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Udewanitä bäräpi kaŋ-ahänayäŋ täkaŋ uwä Ekänitä api täŋkentäŋ yämek.
2 * Bureni, Ekänitä watä it yämiŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari api täŋ-mehamtaŋ yämek. Täŋpäŋ äma udewani täŋpewän komeniken oretoret terak api itneŋ.
Ririrä yabä kätäŋirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmäŋ äpneŋ.
3 Täŋpäŋ käyäm täŋirä Ekänitä täŋkentäŋ yämiŋirän gupi äneŋi api koreneŋ.

4 Täŋpäkaŋ nähä Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, näk gäkken momi täŋkut. Upäŋkaŋ butewaki nadäŋ naminŋpäŋ nepmaŋpi tägasiwa.
5 Iwanayetä käyäm täŋira nabäŋpäŋ man jägämi näwet täkaŋ. Uwä näkä kumäŋira wäpita kaŋ guŋ täna yäŋ nadäk täkaŋ.
6 Täŋpäŋ äma u nabänayäŋ äbäk täkaŋ u jop gupi-tägän äbäk täkaŋ. U näka waki ude itak yäŋ yäŋpäŋ yäŋtäŋ kukta jop nabänayäŋ äbäk täkaŋ.
7 Äma kokwawak täŋ namik täkaŋ uwä näka waki ude ahäŋ imitak yäŋpäŋ yänjiap-jiap yäŋtäŋ kuk täkaŋ.
8 Näka ŋode yäk täkaŋ; Wisik! U käyäm wakiinik kubä täŋkaŋ kumäkta biŋam täyak. U täga nämo api tägawek yäŋ yäk täkaŋ.
9 * Butewaki! Notnapak bureni, nadäŋ imikinik täŋpäŋ ketem naminŋgamiŋ täŋpäŋ nak täkamäk u imaka, näka iwan täŋ namik täyak.

10 Unita Ekäni, butewaki nadäŋ naminŋpäŋ nepmaŋpi tägaŋpäŋ iwanayeta kowata api yämet.
11 Ude täŋkentäŋ naminŋiri iwantä nämo närepmiräwä ŋode api nadäwet; Anutu, gäk näka bänep täga nadäŋ namitan yäŋ api nadäwet.
12 Näk kudän tägagän täk täyat unita oraŋ naminŋpäŋ iŋamkaken kwawakgän nepmaŋ iriri tärek-täreki nämo api iret.

13 * Unita ämawebe, Ekäni, Isrel täŋo Anutu u iniŋoret täkäna! U tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! Burenitä bureni-inik!

42

Äma kubätä Anutu dubiniken kukta gäripi nadätak

1 * Anutu, tomtä umeta yek täkaŋ ude, näk gäka udegän nek täkaŋ.
2 * Anutu, Anutu irit mähemi, bänepnatä gäka nek täkaŋ unita kadäni

* **41:1:** Snd 14:21 * **41:2:** Sam 27:12 * **41:9:** 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18 * **41:13:** Sam 106:48 * **42:1:** Sam 119:131 * **42:2:** Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26

jidegän gäkkät man yäŋpäŋ-nadäkta kaŋ ärewet?
3 * Kepma bipani butewaki nadäŋpäŋ konämna pitotä ketemna ude täk
täyak. Kepma käroŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Imata
nämo täŋkentäŋ gamik täyak? yäŋ näwet täkaŋ.
4 * Näk komi nadäŋpäŋ imaka ŋode juku pik täyat u yäŋahäŋira bänepna
pidäm tawän!
Bian näk komenaken itkaŋ ämawebe tawaŋ käroŋ näkä jukun yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ oretoret terak Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ ärok
täŋkumäŋonik.
Äroŋkaŋä Anututa oretoret kap teŋ iminjitna unitä täŋpidäm taŋ
nimik täŋkukonik.

5 * Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo!
Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api
iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!
6 Näk komenata nadäwätäk täŋ itat. Upäŋkaŋ Anutu, ban kome ŋo Jodan
ume dapuri kädakät pom yarä Hemon kenta Misa ŋoken itkaŋ gäka
nadäŋ gamayäŋ.
7 * Wära! Ume damuntä gwägu gänaŋ äpmoŋirän gwägutä gera yäŋ itak.
Wära! Waki nadätat! Täŋpäik-päikkatä näk yejämäŋ moretak.

8 * Upäŋkaŋ ude nämo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadäŋ namik
täyak. Ude täŋirän bipani bipani Anutu iniŋoret kapnatä mena-
kengän it täyak.
Kap teŋkaŋ Anutuna, irit kuŋat-kuŋatna täŋo mähemi uken yäŋapik
täyat.
9 Täŋpäŋ kadäni kadäni Anutu, mobä kujatna ŋode iwet täyat; Imata näka
guŋtak täyan? Imata iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri komi namik täkaŋ?
10 Kadäni kadäni iwantä sära ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Man ude
näwet täkaŋ u äpa kuwektä-yäŋ namäk täkaŋ.

11 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo!
Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api
iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

43

Äma kubätä iwan it gwäjiŋirä Ekäniken yäŋapiŋkuk

1 * Anutu, äma mäde ut gamik täkaŋ u wäpna yäpmäŋ äpnayäŋ täkaŋ. Unita
gäkä näk gärak itkaŋ jop man yäwani unitäŋo mani utpäŋ ŋode
yäwet; U siwoŋi kuŋat täyak.

2 Anutu, gäk näkŋo kehäromina ude itan upäŋkaŋ imata mäde ut namitan?
Iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋirä wakiinik nadätat.
3 * Unita Anutu, kädetka bureni näwoŋäre! Topänka peŋyäŋeŋ naminjiri
akuŋpäŋ kädet täga iwat yäpmäŋ Saion Pom terak, itanken u kaŋ
ärewa.

---

* **42:3:** Sam 80:5 * **42:4:** 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29 * **42:5:** Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38 * **42:7:** Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3 * **42:8:** Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5 * **43:1:** 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12 * **43:3:** Sam 36:9

4 Ude täŋ naminŋiri eŋikaken äroŋpäŋ gäk ganiŋ orerayäŋ kudupi
bukäkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa.
Gäk bänepna täŋpidäm taŋ naminŋiri oretoret pähap nadäk täyat unita
Anutu Anutuna, wagäm utpäŋ api ganiŋ oreret.

5 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo!
Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api
iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni-inik!

44

Isrel ämawebetä Anututä watä it yämekta yäŋapiŋkuŋ

1 * O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täŋ yämiŋkuno
unitäŋo biŋam ŋode niwerirä ninin nadäŋkumäŋ.
2 * Kome iwoyäŋ yämani uken nanik guŋ äbot komi yämiŋpäŋ yäwat
kireŋpäŋ ämawebekaye gäkŋaken unita yäniŋ kireŋkun. Yäniŋ
kireŋiri täŋ-bumbumka u koreŋkuŋ.
3 * Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome
u nanik ämawebe nämo däpmäŋ yäwat kireŋkuŋ. Nämo, gäkŋo
kehäromika terak yeŋgämä pewäpäŋ täŋkuŋ. Ba gäkä nadäŋ yämik-
inik täŋpäŋ dubiniken itkentäŋ yämiŋpäŋ kehäromi yämiŋiri täŋkuŋ.

4 Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäŋo iwaniye
yärepmitta kädet peŋ nimiŋkun.
5 Täŋkaŋ gäkä täŋkentäŋ nimiŋiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk
täkamäŋ.
6 * Unita näk äpa kuwekna ba päip boham unitä api täŋkentäŋ naminеŋ
yäŋ nämo nadäk täyat.
7 Nämo, gäkŋa-tägän täŋkentäŋ nimiŋpäŋ iwaniye kokwawak nadäŋ
nimik täkaŋ u däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ u keriken nanik
yäyomägatpäŋ nipmak täyan.
8 Unita gäkŋo wäpka yäpmäŋ akuŋpäŋ bänep täga man tärek-täreki nämo
api gäwet täne.

9 Upäŋkaŋ waki, apiŋode nibä kätäŋiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkaŋ.
Komi ämaniye nämo itkentäŋ yämik täyan.
10 Ude täŋiri iwaniye yabäŋ umuntaŋ metäŋpeŋ kuŋitna nintäŋo tuŋum
korek täkaŋ.
11 Nibä kätäŋiri sipsip däpmäk täkaŋ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuŋ.
Ude täŋiri ämatä komeken kubäkubä kuŋ täna kuŋkuŋ.
12 Ämawebekaye ninta nadäŋiri äpani-inik täŋpäpäŋ nin iwaniyeta jop yäniŋ
kireŋkun.

13 Gäk kudän nintä terak pewi ahäŋ niminkuŋo u kaŋpäŋ, äma nintä
äbotken nanik nämo unitä yäŋärok niwetpäŋ yäŋpäŋ-nibäŋ mägayäk
täk täkaŋ.
14 Täŋpewi imaka jopi ude äworeŋitna guŋ äbotken naniktä yäŋpäŋ-nibäŋ
niwat täkaŋ.

---

* **44:1:** Kis 12:26-27; Sam 78:3 * **44:2:** Sam 78:55, 80:8 * **44:3:** Lo 8:17; Jos 24:12 * **44:6:** Sam 33:16; Hos 1:7

15-16 Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkaŋ unitä yäŋärok ude yäŋirä
mäyäk pähap nadäŋpäŋ umuri nadäk täyat.
17 Jide? Gäka guŋ taŋpäŋ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpani u
irepmitnapäŋ imaka waki ude pewi ahäŋ nimitak? Nämo, nin ude
nämo täŋkumäŋ.
18 * Gäk gepmaŋpäŋ baga mankata mäde nämo utkumäŋ.
19 * Upäŋkaŋ gäkä nipmaŋpikaŋ nin täŋkentäknin nämo, tom ägwäri
bämopiken itkamäŋ. Ba bipmäŋurani pähap gänaŋ ude itkamäŋ.

20-21 * Nin Anutunin bureni gäk ganiŋ oretta bitnäŋpäŋ kome kubä täŋo
anutu jopi-jopi nadäŋ yämiŋkumäŋo yäwänäku uwä gäkku bian
nibäŋ ahäwim. Imata, gäk bänep nadäk-nadäknin käbop itkaŋ u
kudup nibäwi tärek täyak unita. Upäŋkaŋ ude nämo täŋkumäŋ!
22 * Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäŋ unita yäŋpäŋ kadäni kadäni ninken
nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ. Ba nibäŋirä sipsip nakta däpmäk
täkaŋ ude itkamäŋ.
23 * Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupiŋkaŋ itan? Mäde wari nämo ut
nimen. Aku!
24 Ninta imata käbop it nimitan? Komi bäräpi gänaŋ itkamäŋ ŋonita ninta
nämo guŋ täwen.

25 Yäke! Däpmäŋ jakŋitpäŋ nipmaŋpä kumbanitä-yäŋ kome terak
pätkamäŋ.
26 Unita äbä täŋkentäŋ nimisi! Gäk nadäŋ nimikinik täk täyan udegän waki
keriken itkamäŋ ŋo nimagutsi!

45

Äma ekäni kubätä webe yäpmäŋirän iniŋ oretoret kap tewani

Kora täŋo nanakiyetä intäjukun ämata gäripi pähap nadäŋpäŋ kap ŋo
teŋkuŋ.
1 Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokŋek parirän intäjukun
äma u iniŋ ubiŋpäŋ tewayäŋ. Äma meni pidämitä man säkgämän
yäŋahäk täkaŋ ude menatä äma ekäni u ŋode iniŋ ubiŋ tekta pidäm
täyat;
2 Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nikek. Äma gäk udewani
kubä nämo itak. Bureni, Anututä iron täŋ gamiŋkukotä pen api täŋ
gamiŋ yäpmäŋ ärowek.
3 Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biŋam ärowani-inik. Unita
kehäromika niwoŋärekta päip bohamka iŋitpäŋ isi!
4 Kehäromika nikek unitä iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyi. Täŋpäŋ
man bureni ba kudän siwoŋi unitägän irun yäŋpäŋ täŋ-mehamtak
täyi. Kehäromikatä ämik täŋpäŋ iwan däpmäŋirän kaŋpäŋ umun
pähap täk täkot!
5 Täŋkaŋ tenäŋ kuwek-kuwekkawä päraŋi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta
nikek. Täŋiri äma äbori äbori gabäŋpäŋ gämotka-kengän maŋ pat
täkaŋ.

---

* **44:18:** Jop 23:11 * **44:19:** Sam 23:4 * **44:20-21:** Sam 139:1; Jer 17:10 * **44:22:** Rom 8:36 * **44:23:** Sam 35:23, 78:65

6 * Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmäŋ ärowen.
Kaŋiwat piäka u kudän siwoŋi terakgän täk täyan.
7 * * Gäk kädet wakita taräki nadäŋpäŋ kädet siwoŋitagän gäripi nadäk
täyan. Unita Anutukatä ini gäkä kaŋiwat piä täkta iwoyäŋkuk. Piä
ude täkta iwoyäŋkuko unita notkaye yärepmitpäŋ oretoret pähap
nadäk täyan.
8 Gäkŋo tek käroŋi kudup käbäŋi säkgämän-inik, jiä däropä käbäŋ ikek bu-
mik. Ba intäjukun äma ätutä gäkä enŋiken abä kap teŋkaŋ ganiŋoret
täkaŋ.
9 Täŋpäkaŋ äma jopi täŋo äperiyetä watä nämo it gamik täkaŋ. Nämo, kome
ätu täŋo intäjukun äma täŋo äperiye unitä gäkä enŋiken itkaŋ watä it
gamik täkaŋ. Täŋpäkaŋ webekawä omäk meran säkgämän täŋpäŋ
dubikaken it täyak. Omäk meran uwä gol mobä säkgämän-inik,
Opia komeken nanik upäŋ täŋpani.

10 Eruk webeni, gäka ŋode yäŋira nadä; Gäk komekaken nanik ämawebe ba
nägät moräkaye mäde ut yäminpäŋ unita juku kubä nämo pewen.
11 Ude täŋiri intäjukun ämakatä gabäŋgärip täŋpäŋ gäka webe säkgämän yäŋ
api gäwerek. Täŋ äpka uwä ekänika unita mani buramiwen.
12 Täŋpäkaŋ Tire komeken ban naniktä äbä bänep tägata iron api täŋ
gamineŋ, ba tuŋum ämatä gäk ganiŋ oretta api ämneŋ.

13-14 Eruk ämawebe, nadäkot! Intäjukun ämajin täŋo webeni uwä ini eŋi
gänaŋ säkgämän, kaŋgärip ikek ude itak. Teki uwä golkät bok
täŋpani, unita ägo-ägo weŋirän intäjukun äma dubiniken yäŋikŋat
yäpmäŋ kukaŋ. Kuŋirä webe gubaŋ noriye imaka, iwarän täŋirä
ugän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kukaŋ.
15 U kudup, bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret terak intäjukun äma täŋo
eŋi pähap gänaŋ kumaŋ ärokaŋ.

16 Täŋpäkaŋ intäjukun ämana, gäka ŋode yäyat; Gäkŋo nanak ämani mäyap
ahäŋpäŋ gäk ba oraŋkaye täŋo kome yäpmäŋpäŋ intäjukun äma
udegän api itneŋ. Täŋirä ämawebe komeni komeni yabäŋ yäwatta
wäpi biŋam ärowani api yämen.
17 * Täŋpäkaŋ nähä ätu mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä nadäŋpäŋ kuŋatneŋta
kap ŋo teŋira wäpka biŋamtä punin api kuŋarek. Ude täŋira ämawebe
kuduptä wäpka biŋam u tärek-täreki nämo api ganiŋoret täneŋ.

46

Anutu u ninkät itkamäŋ

1 * Anutu u nintäŋo äyuŋnin ba nintäŋo kehärominin. Bäräpi gänaŋ
täŋkentäŋ nimikta pidämtak täyak.
2 Unita nin imaka kubäta nämoinik umuntäne. Nämoinik! Kenäŋ
kwaiŋirän kome kwähärep duneŋo uwä täga. Ba pom gwägu
bämopiken duŋpeŋ äpmoneŋo u imaka täga. Nämo api umuntäne.

---

* **45:6:** Sam 93:2, 98:9 * **45:7:** Sam 11:7 * **45:7:** Hib 1:8-9 * **45:17:** Sam 138:4; Mal 1:11 * **46:1:** Sam 62:7-8, 91:2, 142:5

3 * Ba gwägu pähap mämä taŋi yäŋpäŋ tokätpäŋ porärak pakipaki täŋpek.
Täŋirän pom taŋi taŋi wareŋ täneŋo upäŋkaŋ imata umuntäne?
Ninä nämoinik api umuntäne!

4 * U imata, Anutu täŋo yotpärare bämopiken ume taŋi kubätä pätak. Ume
unita ämawebe oretoret pähap nadäk täkaŋ. Yotpärare u kudupi-
inik, Anutu ärowani täŋo irit bägup.
5 * Uken Anututä it täyak unita nämo api wawek. Nämoinik, kepma bipani
Anututä watä api it imik täŋpek.
6 * Bureni, Anutu u kehäromi-inik. Unita äma äbori äbori umun pähap
nadäŋpäŋ kujari kwaik täkaŋ. Täŋirä Anututä kärak yäŋirän
kometä ume bumik äworewek!

7 Upäŋkaŋ ninäwä nämo api umuntäne. Nämo, Ekäni kehäromi mähemi
u ninkät it täkamäŋ. Bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täŋo
Anutuken käbop täga api itne.

8 Ai, ämawebe in äbut! Äbäŋpäŋ Ekänitä piä täk täŋkuko u ŋo kawut!
Imaka imaka täk täŋkuko u yabäŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ nadäwä inide
kubä täk täyon!
9 Ekäni uwä komeni komeni täŋo ämik däpmäŋ täkŋek täyak. Täŋpäŋ äpa
kuwek yäpmäŋpäŋ tokät jukutpäŋ kurepä kädäp gänaŋ ureŋ täŋpän
äpmok täkaŋ.
10 * Unita Ekänitä ŋode yäyak; Kwikinik itkaŋ näka ŋode nabäŋpäŋ-
nadäwut; Näk Anutu bureni-inik. Näk intäjukun irira ämawebe
komeni komeni ittäŋ kukaŋ u gämotna-kengän it täkaŋ.
Kome kuduptagän täŋo Ekäni-inik u näk! yäk.

11 Unita ämawebe, in ŋode nadäwut! Ekäni kehäromi mähemi, u ninkät
it täkamäŋ. Bureni, bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täŋo
Anutuken käbop täga itne.

47

Anutu u äma komeni komeni täŋo ekäni pähap

1 Ämawebe kuduptagän kap teŋkaŋ ketjin utpäŋ oretoret täk täkot! Täŋkaŋ
oretoret gera terak Anutu iniŋ orerut!
2 Ekäni ärowani pähap uwä ini pärik-inik kubä itak. Kehäromini uwä umuri
pähap. Uwä kome pähap ŋonitäŋo Ekäni ärowani-inik.
3 Uwä täŋkentäŋ niminŋpäŋ guŋ ämawebe äbori äbori unitäŋo kehäromini
yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotninken yepmaŋkuk. Täŋkaŋ komeni ninta
niniŋ kireŋkuk.
4 Täŋpäkaŋ bian Anututä ini kome u iwoyäŋpäŋ niminŋkuko unita ŋode
nadäkamäŋ; Jekop täŋo äboriye ninta nadäŋ nimikinik täk täyak.

5 Ai, nadäwut! Anututä maŋirani bägupken äroŋkuko itak. Äro ririrän
ämawebetä bänep pidäm oretoret kap womat mämä terak teŋkuŋ.
6 Eruk! Unita nadäŋpäŋ in imaka, Anututa oretoret kap teŋ imut! Teŋkaŋ
iniŋ orerut! Ekäni pähapnin oretoret kap teŋ imut.

---

* **46:3:** Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25 * **46:4:** Sam 48:1, 48:8 * **46:5:** Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3 * **46:6:** Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1 * **46:10:** Lo 4:35; 1Kin 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

Äneŋi täwetat; Iniŋ orerut!
7 Anutu uwä kome pähap ŋonitäŋo Ekäni ärowani itak unita oretoret kap
teŋ imut!

8 Anutu ärowani pähap unitä maŋirani bägup kudupiken maŋitkaŋ ämawebe
komeni komeni intäjukun-inik it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak.
9 Täŋirän guŋ ämawebe äbori äbori täŋo ärowaniniyekät Abraham täŋo Anutu
unitäŋo äbot ninkät käbeyä täk täkamäŋ. U imata, kome täŋo
intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkaŋ.
Anutu unitäŋo kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä
intäjuninik itak.

48

Anutu täŋo yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

1 Ekäni uwä wäpi biŋam ärowani nikek. Unitäŋo yotpärare wäpi Jerusalem
u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äroŋpäŋ wäpi
biŋam yäpmäŋ akuna!
2 * Saion Pom kudupi uwä käroŋi boham, tägagämän-inik, kaŋoret ikek.
Ämawebe kome pähap ŋo nanik kuduptagäntä Anutu täŋo pom u
kaŋpäŋ oretoret täk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ Ekäni Ärowani unitäŋo yotpärare pom u terak itak.
3 Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkaŋ ämik kadäniken ämawebe
uken nanikta yewa kehäromi täŋ yämik täyak.

4 Bian kome ätu täŋo intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayäŋ
yotpärare u dubiniken äbuŋ.
5 Äbäŋkaŋ yotpärare kudupi u kaŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ umuntaŋkaŋ
metäŋpeŋ kuŋkuŋ.
6 * Umuntaŋkuŋo uwä komi webetä nanak bäyanayäŋ nadäk täkaŋ ude
nadäŋpäŋ kujari kwaiŋkuŋ.
7 Ämik tänayäŋ gäpe taŋi taŋi pähap terak äbuŋo u gäkä mänit pähap iniŋ
kireŋpewi gäpe uwä yäpmäŋ kärapmit täŋpän kuŋkuŋ.

8 Täŋpäkaŋ bianä, Anutu täŋo täktäki kehäromi nikek unitäŋo man-
biŋamgän nadäk täŋkumäŋonik. Upäŋkaŋ apiŋo dapunintä kaŋpäŋ
nadäk täkamäŋ.
Ekäni uwä iniken yotpärare ŋo watäni säkgämän irirän kehäromigän
pen api it yäpmäŋ ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi
mähemitä iniken.

9 O Anutu, kudupi yotka gänaŋ äroŋpäŋ ironka tärek-täreki nämo unitäŋo
mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ.
10 Wäpka biŋam komeni komeni kuŋ moreŋkuko unita ämawebe komeni
komenitä udegän ganiŋoret täkaŋ. Täŋpäŋ yabäŋ yäwat piä täk
täyan uwä nadäk-nadäk siwoŋi terakgän täk täyan.
11 Gäk ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋari u siwoŋigän yäpmäŋ danik täyan
unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare taŋi täpuri
Juda komeken it yäpmäŋ kukaŋ u nanik kudup, oretoret täk täkaŋ.

---

* **48:2:** Mat 5:35 * **48:6:** Kis 15:15; Hos 13:13

12-13 Eruk, Anutu täŋo ämawebe, in Anutu täŋo kehäromini kaŋpäŋ
nadäna yäŋpäŋä ŋode kaŋ täŋput; Jerusalem yotpärare gägäniken
kuŋat äyäŋutpäŋ yewa kehäromikät ämik täŋo tuŋum tuŋum ukät
yabäŋpäŋ-nadäwut.
Yabäŋpäŋ-nadänayäŋ täŋo unitäŋo biŋam uwä nanakjiye orajiye
mäden ahänayäŋ täkaŋ u ŋode kaŋ yäwerut;
14 * Anutu unitägän nibäŋ niwat täyak. U nintäŋo Anutu, paot-paori nämo.
Täŋpäkaŋ unitä kadäni kadäni api nipmäŋit niwarek.

49

Moneŋ tuŋumta nadäwätäk täneŋtawä

1 Äma äbot, kome terak it yäpmäŋ kukaŋ in kudup man ŋo nadäwut.
2 Äma wäpjin biŋam nikek ba wäpjin nämo, äma moneŋ ikek ba äma jäwäri,
in kuduptagän man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäwut.
3 Man kädet siwoŋi kubä nadätat u intä nadäneŋta yäŋahäwayäŋ.
4 Man siwoŋi u man wärani terak täwerayäŋ. Täwet paotpäŋä man wärani
unitäŋo mebäri kap terak api yäŋahäwet.

5-6 * Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneŋta nadäkinik täk
täkaŋ. U näk moneŋ ikek yäŋkaŋ iniken wäpi biŋam yäpmäŋ akuk
täkaŋ.
Täŋpäkaŋ äma waki udewanitä näk it gwäjiŋpäŋ nutnayäŋ täk täkaŋ.
Upäŋkaŋ, äma udewanita imata umuntäwet?
7 * Moneŋi päke unitä nämo api täŋkentäŋ yämek. Nämoinik! Nin
nadäkamäŋ; Äma kubätä iniken gupi moneŋpäŋ täga nämo
suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kaŋ-ahäwa yäŋpäŋ
Anututa moneŋ peŋ imikimik kädet nämo pätak.
8 * Nämoinik, äma täŋo gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U moneŋ taŋi
peneŋo upäŋkaŋ bäräŋeŋ täga nämo pewä tägawek.
9 Moneŋ terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kaŋ-ahäwek. Nämo, äma
kuduptagän paot-paotta biŋam.

10 Bureni nadäkamäŋ. Äma kuduptagän kumäk täkaŋ. Äma nadäk-nadäk
ikek kumäk täkaŋ.
Ba guŋ ämakät äma kädet goret-goret täŋpani u imaka, kumäk täkaŋ.
Kumäŋpäŋ moneŋi peŋirä äma ätutä yäpmäk täkaŋ.
11 Bianä, äma udewani komeni nikek. Upäŋkaŋ apiŋo kubäpäŋ äneŋirä
kome ukengän paot-paori nämo api itneŋ.
12 Äma täŋo wäpi biŋamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täŋpipiŋ yämek.
Nämoinik! Tomtä kumäk täkaŋ udegän api kumneŋ.

13 Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täŋpäŋ täga itkamäŋ yäŋ
nadäk täkaŋ uken api ahäŋ yämek. U kawut!
14 Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäŋirä kumäŋ-
kumäŋtä watä ämani ude api täŋpek. Äma äneŋpaniken äpmoŋirä gupi
bäräŋeŋ paraŋirä ämawebe siwoŋitä Wi! api yäwatneŋ.
15 * Täŋpäkaŋ nähä Uraktä nämagutpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromiken

* **48:14:** Ais 58:11 * **49:5-6:** Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 * **49:7:** Jop 36:18-19 * **49:8:** Sam 16:10, 22:29, 89:48 * **49:15:** Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14

nanik api wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋpek.

16 Unita nadäkot! Äma moneŋ tuŋum ikek ba eŋi säkgämän nikek, udewanita ninin jide täŋpäŋ äma ude kaŋ äworene yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ.
17 * Nämoinik! Äma udewani kämi kumäŋkaŋ tuŋumi u yäpmäŋkaŋ täga nämo api kuneŋ. Ba wäpi biŋamikät bok nämo api kuneŋ.
18 Täŋpäŋ äma udewani kodak itkaŋ kome täŋo tuŋumta gäripi nadäŋpäŋ Anutu täŋo iron terak itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ.
Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkaŋ.
19 Upäŋkaŋ äma udewani kumäŋkaŋ, bian äbekiye oraniyetä kumäŋpeŋ päŋku bipmäŋ urani gänaŋ itkuŋken ugän api yäwatneŋ.
20 Bureni-inik! Äma moneŋ tuŋum ikek upäkaŋ nadäk-nadäki nämotä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. Uwä tomtä kumäŋpäŋ parak täkaŋ udewani.

50

Anututä ämawebe täŋo täktäki yäpmäŋ danik täyak

1 Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yäwayäŋ täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera yäyak.
2 Anutu täŋo peŋyäŋek kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken naniktä kwawakinik teŋ yäŋetak. U kawut!
3 Bureni! Anutunin kehäromi nikek u man yäwayäŋ äbätak. Kädäp mebettä intäjukun kuŋirän iwän mänit pähaptä itgwäjiŋirän äbätak.

4-5 Anututä ämawebeniye täŋo kudän yäpmäŋ daniwayäŋ yäŋpäŋ kunum kenta kometa gera ŋode yäyak; Ek äbä ämawebe naniŋ oret täkaŋ u kuduptagän yämagut päbä iŋamnaken yepmaŋpun yäk.
Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpäŋ täŋkehäromtakta tom däpmäŋpäŋ ijiŋ naminkuŋo u yäk.
Eruk, ude täŋpänkaŋ man piä täŋira kaŋ nabäwut yäk.
6 * Anututä ude yäŋirän kunumtä kwawak ŋode yäŋahäk täyak; Anutu ini uwä man yäpmäŋ daniwani äma siwoŋi-inik. Jop man kubä nämo yäk täyak.

7 Eruk, Anututä ämawebeniye ŋode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku peŋkaŋ nadäwut! Anutu bureni-inik, intäŋo Anutujin näkŋa in manken tepmaŋpayäŋ yäk.
8 Tom käbäŋi nikek ijiŋ namik täkaŋ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadäni kadäni in tom käbäŋi nikek ijiŋ namik täkaŋ yäk.

9 Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämo wäyäkŋek täyat yäk.
10-11 Nämoinik, tom ägwäri bipiken itkaŋ, ba bulimakau pomken itkaŋ, barak ba gwakgwak imaka u kuduptagän näkŋogän yäk.
12 * Nakta newäwä inken nämo yäŋapiwet yäk. Nämoinik, kome pähap ba imaka imaka u terak itkaŋ u mähemi näk yäk.
13 Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägäri nämo nak täyat yäk.

* **49:17:** Sam 17:14; 1Ti 6:7 * **50:6:** Sam 75:7, 97:6 * **50:12:** Sam 24:1; 1Ko 10:26

14 Täŋpäkaŋ naniŋ oretoret kädet bureni gäripi näkä nadäk täyat uwä ŋode;
In naniŋ oretpäŋ bänep täga man yäk täkot. Uwä ärawa bureni ude
api täŋ naminеŋ.
Täŋpäŋ Anutu ärowani näka bänep täga täŋ namikta yäk täŋkuŋo uwä
bureni täŋ naminеŋ!
15 * In ude täneŋo uwä bäräpi kubä inken ahäwänä näkken gera yäŋirä
näkä in täŋkentäk-inik api täŋpet. Täŋpakaŋ in wäpna biŋam punin
api yäpmäŋ akuneŋ yäk.

16 Täŋpäkaŋ Anututä äma waki täŋpani man ŋode yäwetak; In jop, mejin-
tägän näkŋo baga man ba topmäk-topmäk kubägän u yäŋahäk täkaŋ.
Täŋirä nadäwa siwoŋi nämo täk täkaŋ.
17 * Täŋpäŋ näkä in yäpä tägakta bitnäŋkaŋ kadäni kadäni näkŋo man ut
täkaŋ.
18 In kubo äma yabäŋkaŋ ukät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Yabäŋirä intäŋo
notjiye ude äworek täkaŋ.
Ba ämawebe kubokäretta täŋpani ba nädapitä duŋ-weŋpäŋ ini-ini
iranikät not täŋ yämiŋpäŋ kuŋat täkaŋ.
19 In mejinta watä nämo itkaŋ man jop manman ba man wakiwaki yäk
täkaŋ.

20 Täŋkaŋ notjiye manken yepmaŋit yäŋpäŋ-yabäŋ yäwarit täk täkaŋ.
21 * Intä ude täŋirä näkä jop dapun tabäŋpäŋ man kubä nämo yäk täyat.
Ude täŋira intä Anutu u nin bumik yäŋ nadäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ nämoinik! Apiŋo tebeŋpäŋ manken kwawak tepmaŋpayäŋ.
22 Unita ämawebe näka mäde ut namik täkaŋ, in ŋode nadäwut; In itkaŋ ude
pen udegän itpäŋä api waŋ moreneŋ.
Täŋkaŋ äma kubätä in täga nämo api täŋkentäŋ tamek.

23 * Täŋpäkaŋ bänep täga man näwet-näwet unita gäripi nadäk täyat. Unita
nadäwa ärawa bureni ude täk täkaŋ.
Ämawebe ude täŋ naminŋkaŋ näkŋo man buramik täkaŋ uwä bureni-
inik api yämaguret.

51

Wakini yäŋahäk-ahäk

Devit Basiba kubo täŋirän Natantä kaŋ-yäŋkuko unita nadäŋpäŋ man ŋo
kudän täŋkuk.
1 * * Anutu, gäk butewaki mähemi unita näka butewaki nadäŋ namisi.
Butewaki nadäŋ naminŋpäŋ wakina kudup ketäreŋ nami.
2 * Ude täŋkaŋ wakiwakina ärut paktaŋ nami.

3 * Anutu, momi äma näk, wakina unita nadäwätäk täŋpäŋ kuŋat täyat.
4 * Momina uwä ämaken nämo, gäkkengän täŋkut. Imaka u täŋira gäkä
nabäŋiri taräki täŋkuk.

---

* **50:15:** Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9 * **50:17:** Neh 9:26; Rom 2:21-22 * **50:21:** Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 * **50:23:** Sam 27:6 * **51:1:** 2Sml 12:1-15 * **51:1:** Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 * **51:2:** Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14 * **51:3:** Ais 59:12 * **51:4:** 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4

Unita iŋam man näwetkuno u burenigän näwetkun. Ba täktäkna
yäpmäŋ daniŋkuno u siwoŋigän yäpmäŋ daniŋkun.
5 * Wära! Kädet wakina ŋowä kädet kodaki nämo täyat. Nämo! Näk meŋnatä
momikät bok bäyaŋpäŋ nepmaŋkuk.
Täŋpänkaŋ momi täŋpani pen udegän it yäpmäŋ äbätat.

6 * Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämo nadäk täyan unita
gäkŋaken nadäk-nadäk bureni näwoŋäre.
7 * Täŋpäŋ gäk momina ketäreŋ naminŋiri pakigän-inik ira.
8 * Bureni Anutu, bäräpi pähap naminŋkuno u ketäreŋ naminŋpäŋ bänep
oretoret peŋ nami.
9 * Momi täŋkuro u ärut paktaŋ naminŋpäŋ momina unita kaŋ täŋguŋta!

10 * O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahäŋ namikot. Bänepna täŋ
kodaktaŋ naminŋiri gäkgänpäŋ kaŋ gäwaräntäwa!
11 * Iŋamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkŋaken Munapikka
nomägareno!
12 * Bian gäkŋata biŋam nämaguriri bänep oretoret nadäŋkuro u, apiŋo
bänep oretoret udegän täŋ namisi yäŋ nadätat!
Gäkŋo man iwatta gäripi pewi ahäŋ namänkaŋ gäkä mehamtäŋ
naminŋiri man u buramiwa.

13 * Ude täŋ naminŋiri peŋawäk äma gäkŋo kädet siwoŋi api yäwoŋärewet.
Täŋira momi äma udewanitä bänepi api sukureneŋ.

14 * Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biŋam täyat upäŋkaŋ näk
kumäŋ-kumäŋ nämo nuren. Ude täŋpayäŋ täno uwä bänep oretoret
terak gäkŋo kudän siwoŋi u pen api yäŋahäk täŋpet.
15 * Ekäni, mena jinom täŋpidäm taŋiri wäpka biŋam yäŋahäŋpäŋ ganiŋ
orera!

16 * Nadätat! Anutu, oraŋ gamikta gupe käbäŋi nikek ijiŋ gamik-gamikta
bitnäk täyan. Unita gäripi nadäwipäŋ uyaku ijiŋ gamitet.
17 * Upäŋkaŋ oraŋ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ŋode;
Äma manka buraminpäŋ gämotkaken kuŋat täkaŋ unita gäripi nadäk
täyan.
Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadäŋ bäräp täŋpäŋ inita
nadäwä äpani täk täkaŋ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.

18 Anutu, gäkŋaken gärip iwatpäŋ ämawebe Jerusalem nanik täŋkentäŋ
yäminŋiri säkgämän kaŋ irut. Täŋpäŋ Jerusalem täŋo yewa pähap
äneŋi täŋkodak taŋpäŋ kaŋ pe!
19 Ude täŋiri ämatä gupe käbäŋi nikek ijiŋ gaminŋirä gäripi taŋi api nadäwen.

---

* **51:5:** Jop 15:14; Efe 2:3 * **51:6:** Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 * **51:7:** Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 * **51:8:** Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 * **51:9:** Jer 16:17 * **51:10:** Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 * **51:11:** 2Kin 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15 * **51:12:** Sam 13:5 * **51:13:** Sam 22:27; Apos 9:21-22 * **51:14:** 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 * **51:15:** Kis 4:15; Sam 9:14 * **51:16:** Sam 40:6 * **51:17:** Sam 34:18

52

Nin ima terak yeŋgämina pek täkaŋ?

Devit täŋo iwan kubätä päŋku Sol, Devit Ahimalektä yotken käbop itak yäŋ iwetkuko unita nadäŋpäŋ Devittä kap ŋo teŋkuk.

1 * Äma kehäromi gäk, imata täktäkka wakita yäŋbiŋam-biŋam yäŋtäŋ kuŋat täyan? Anutu iŋamiken mäyäk tänaŋipäŋ imata wakika unita biŋam wari wari yäŋtäŋ kuŋat täyan?

2 * Gäk äma täŋpäwakta nadäk tawaŋ pek täyan. Meka jinom päraŋi-inik, mujuk päraŋ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäkta nadäk täyan.

3 Kudän tägata nadäwi äpani täŋpäpäŋ waki täkta gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani täŋpäpäŋ man burenita gaŋani nadäk täyan.

4 Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.

5 Unita Anututä gäka komi gamayäŋ täyak u tärek-täreki nämo. U eŋikaken nanik u wädäŋ maŋpän kuŋiri äma itnayäŋ täkaŋ u wari nämo api nadäŋ gamineŋ.

6 Anututä ude täŋirän äma siwoŋi kuŋaranitä u kaŋpäŋ api umuntäneŋ. Täŋpäŋ gabäŋ mägayäŋpäŋ ŋode api yäneŋ;

7 * U kawut! Äma ŋowä säkgämän itta Anutu terak nämo yeŋgämän pek täŋkukonik. Nämo, moneŋ tuŋumna pähaptä täga täŋkentäŋ naminеŋ yäŋ nadäŋpäŋ säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäŋ täk täŋkukonik.

8 Täŋpäkaŋ nähä olip päya säkgämän Anutu täŋo eŋi dubiniken ärowani ude bumik itat. Täŋpäŋ unitäŋo iron tärek-täreki nämo uterak yeŋgäma pewäpäŋ it täyat.

9 Unita Anutu, imaka täŋ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmäŋ ärowet.

Täŋpäŋ ämawebekaye iŋamiken gäk tägagämän yäŋ yäŋahäŋpäŋ api yäwet täŋpet.

53

Äma waki täŋo täktäk

1 * Äma Anutu nämo itak yäŋ yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäŋ täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.

2 **Nadäkaŋ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäk-nadäk täga nikek näk naniŋ orerani udewani ätu itkaŋ ba yäŋ nadäŋpäŋ yabäŋ ahäkta dapun pärewat täk täyak.

3 Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpäŋ kädet waki täŋpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.

4 Unita Anututä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkŋo ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota

---

* **52:1:** 1Sml 22:9-10 * **52:2:** Sam 50:19, 59:7, 64:3 * **52:7:** Sam 49:6 * **53:1:** Sam 10:4, 14:1 * **53:2:** 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13 * **53:2:** Rom 3:10-12

pidämigän täŋ yämik täkaŋ. Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man kubä
nämoinik yäk täkaŋ.

5 Upäŋkaŋ umuri pähap kubä api nadäneŋ. Bian umun udewani
kubä nämoinik nadäŋkuŋ. Anututä ämawebeniye täŋo iwan kudup
däpmäŋpäŋ kujari api ureŋ täŋpän kuneŋ. Bureni, Anututä mäde
ut yämiŋkuko unita Isreltä iwaniye u täŋpäwakinik api täŋ yämineŋ.

6 Eruk, Anututä Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta äma kubä Saion nanik
pewän äbän yäŋ nadätat. Anututä ude täŋirän äneŋi säkgämän
itnayäŋ täkaŋ unita oretoret pähap api nadäneŋ!

54

Devittä Anutuken täŋkentäkta yäŋapiŋkuk

Sifa nanik ätutä päŋku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yäŋ
iwetkuŋo unita nadäŋpäŋ Devittä kap ŋo teŋkuk.

1 * Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäŋ nepmaŋpi
äneŋi säkgämän kaŋ kuŋara.

2 Gäkken yäŋapiŋira juku peŋpäŋ nadäŋ namisi.

3 Äma komi komi ba peŋawäk täŋpanitä näk kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ
äbäkaŋ. Äma udewanitä Anututa nadäŋirä jopi täk täyak.

4 Täŋpäkaŋ Anutu iniwä täŋkentäŋ namik täyak. Intäjukun ämanatä watä
säkgämän it naminŋirän täga it täyat.

5 Nämo nepmak täyak unita iwan komitä näka täŋ namik täkaŋ ugänpäŋ
Uraktä äyäŋutpäŋ kowata udegän yämiŋirän paot-inik api täneŋ.

6 O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäŋ iron kowata täŋ
gamayäŋ nadätat.

7 * O Ekäni, gäk täŋkentäŋ naminŋiri bäräpi yabäŋ ahäŋkuro u kudup paot
moreŋkuŋ.

Täŋpäŋ yabäŋira gäkä iwanaye kuduptagän däpmäŋ moreŋkun.

55

Äma kubä noripakitä iwan täŋ imänkaŋ yäŋapik man yäŋkuk

1 O Anutu, yäŋapik mannata juku peŋpäŋ nadä. Butewaki terak gäwet
yabäŋira mäde nämo ut namen!

2 Nämo, juku peŋpäŋ kowata näwet. Imata, nadäwätäknatä kehäromina
kudup yäpmäŋ äpätak.

3 Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntaŋ itat. Äma waki täŋpani
uwä näka gaŋani nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋ namik täkaŋ unita
nadäŋ bäräp taŋi täyat.

4-5 * Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkaŋ
umun pähap nadätat ŋonitä täga nurek yäŋ nadätat.

6 * Unita ŋode nadätat; Näk pitna nikek täŋpän yäwänäku barak ude orek
itta piäŋ päŋku kubäken itet.

---

* **54:1:** 1Sml 23:19, 26:1 * **54:7:** Sam 59:10 * **55:4-5:** Sam 18:4-5, 116:3 * **55:6:** Jop 3:13

7 Ban kubäken-inik piäŋ päŋku kome ämani nämoken täha bägup täŋpäŋ itet.
8 Ude täŋkaŋ umuri ahäŋ namitak ŋonita uken käbop itet.

9 Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täŋo man yäkyäki täŋ-kuruktaŋ yämi. Imata, yotpärare taŋiken ämatä ämik kowata kowata täŋkaŋ ut täpätet mämä bumta täŋirä yabätat.
10 U kepma bipani yotpärare u yewa täŋpäŋ it gwäjiŋkaŋ ämik ba kubota kudän bumta pewä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak.
11 Täŋpäkaŋ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahäŋ pätak. Yotpärare gänaŋ kädet täpuri täpuriken täŋyäkŋat-yäkŋat ba komi jop nadäŋ yämik-yämik kädettä udegän pätak.

12 Butewaki pähap! Iwan kubätä yäŋärok ude näwet täŋpän yäwänäku täga bumik nadätet. Ba kubäken nanik kubätä näka ude täŋ namän yäwänäku käbop päŋku täga itet.
13 * Upäŋkaŋ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täŋpani gäkä ude täŋ namitan!
14 Nek iŋam kowat-kawän täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk säkgämän täŋkaŋ Anutu iniŋ oretta kudupi yotken bokgän kuk täŋkumäko upäŋ udewä täyan.
15 Unita iwanaye täŋo kadänini nämo täreŋirän kaŋ paorut! Ba kodak itpäŋ kumbani komeken kaŋ äpmoŋput! Imata, kudän wakiwakitä äma udewanikät kentäŋpäŋ it-inik täk täkaŋ.

16 Upäŋkaŋ näk Ekäni Anutuken gera yäŋira api täŋkentäŋ namek.
17 * Tamimaŋ ba kepma bipani bäräpinata nadäŋpäŋ yäŋapik-apik gerana uken pewa äroŋirän api nadäŋ namek.
18 Ude täŋkaŋ ämik pähap gänaŋ iwanaye mäyapkät ämik tänayäŋ täkamäŋken uken nanik äneŋi säkgämän nämagut yäpmäŋ api äbek.
19 Bureni, Anutu intäjukun itpäŋ kaŋiwat piä ärowani täŋ yäpmäŋ äbukotä itak, pen api it yäpmäŋ äroweko unitä yäŋapik manna nadäŋ naminpäŋ iwanaye komi piäken api yepmaŋpek. Imata, äma uwä Anututa nämo umuntaŋkaŋ kädet wakita mäde utta bitnäk täkaŋ.

20 Täŋpäkaŋ notnapak iwan täŋ namani unitä yäŋkehäromtak mani irepmitpäŋ noriye mäyapta iwan täŋ yämik täyak.
21 * Menitä gakŋi ärut namik täyak upäŋkaŋ bänepitä näka kokwawak namik täyak. Mani säkgämän, gakŋi nikek upäŋkaŋ päip päraŋi udewani.

22 * Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; Ekänitä äma siwoŋi yabäŋ äwaräkuk täŋirän iwaniyetä täga nämo yärepmitneŋ. Unita nadäŋ bäräpjin kudup Ekänikengän peŋirä api täŋkentäŋ tamek.

23 Täŋpäkaŋ Anutu, gäk äma kumäŋ-kumäŋ däpani ba jop manman yäwani unitäŋo irit kuŋat-kuŋari kudup nämo täreŋirän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku ini awaŋ gänaŋ api yepmaŋpen. Täŋ nähä gäka nadäŋ gamikinik pen api täŋ yäpmäŋ ärowet.

---

* **55:13:** 2Sml 15:12; Sam 41:9 * **55:17:** Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30 * **55:21:** Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4 * **55:22:** Sam 15:5, 37:5; 1Pi 5:7

56

Devittä Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ yäŋapik man ŋo yäŋkuk

Filistia naniktä Devit Gat komeken iŋitkuŋo unita nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuk.

1 * O Anutu, iwanaye jop nadäŋ komi wari wari namik täkaŋ unita butewaki nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ namisi!
2 Yäŋetak bipmäŋtak iwanaye nutnayäŋ täk täkaŋ. Iwanaye u yarägän nämo, mäyap-inik.
3 * Ude täŋirä umuntaŋpäŋ, Ekäni ärowani, gäkä terak tubeŋ kuŋpäŋ it täyat.
4 * Bureni, Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Nämo, täŋkentäŋ namikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.
Ude täŋira ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

5 Täŋpäkaŋ kepma kepma iwanayetä bäräpi mebäri mebäri namik täkaŋ. U täga kubä täŋ namikta nämo nadäk täkaŋ.
Nämo, waki täŋ namiktagän yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.
6 U kubäkengän päŋku käbop itpäŋ näk nutta yäŋpäŋ-nadäk täŋkaŋ nabäŋ näwat täkaŋ.
7 Unita Anutu, wakinita kowata komi piäken yepmaŋ! Yabäŋ koreweno! Kokwawakka terak kehäromini däpmäŋ tokät yämi.

8 Näk bäräpi gänaŋ jide itat u kudup nadäŋ namitan. Ba konämna pito jide mäŋkaŋ u kudup daniŋpäŋ nadäk täyan.
Bureni, u kudup tawaŋ terak kudän täk täyan.
9 * Unita Anutu, gäkken gera yäwayäŋ täyatken nadäŋ naminŋiri iwanaye nabäŋ umuntaŋpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ api kuneŋ. Ude täŋiri ŋode kaŋpäŋ api nadäwet; Anutu näk gärak itak yäŋ api nadäwet.
10 Ekäni uwä täŋkentäŋ namikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.
11 * Ude täŋpäŋ Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

12 Unita Anutu, imaka gamikta yäŋkehärom taŋkuro u bureni api gamet. Uwä bänep täga man yäŋpäŋ api gamet.
13 U imata, näk awaŋ pomiken nanik nämagutkuno unita. Eruk, apiŋo Anutu iŋamiken irit täŋo peŋyäŋek gänaŋ itat.

57

Äma kubä Anutuken täŋkentäk yäpmäkta gera yäŋkuk

Devittä Solta umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ päŋku mobä käwut kubä gänaŋ käbop itkukken uken kap ŋo teŋkuk.

1 * * O Anutu, näk watä it nami yäŋpäŋ dubikaken äretat unita butewaki nadäŋ namisi. Jirokaken äyuŋ täŋ naminŋ yäpmäŋ kuŋiri imaka umuri näk täŋpäwakta itak ŋo kaŋ paorän!

---

* **56:1:** 1Sml 21:13-15 * **56:3:** 1Sml 30:6; 2Sto 20:3 * **56:4:** Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6 * **56:9:** Sam 56:4; Rom 8:31 * **56:11:** Sam 56:4 * **57:1:** 1Sml 22:1, 24:3 * **57:1:** Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20

2 * Näk Anutu täŋpämorek mähemiken täŋkentäk yäpmäkta gera yäyat.
Anutu u täŋkentäŋ naminirän imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.
3 Unita nadätat; Anututä näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ nämo nepmak
täyak. Nämo! U kunum gänaŋ itkaŋ näkŋo yäŋapik manna
nadäŋpäŋ wakiken nanik api nämagurek. Nämagutpäŋ iwanaye
täŋo kehäromi api yäpmäŋ äpek.

4 * Aŋ ägwäri, äma yeŋpäŋ näŋpanitä-yäŋ näk it gwäjikaŋ. Meni uwä päraŋi-
inik, tenäŋ kenta boham udewani. Täŋkaŋ meberi uwä päip päraŋi
ude.

5 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ
ba komeni komeni ahäŋirän ämawebe kuduptagän kaŋ kaŋpäŋ
nadäwut.
6 Nadätan? Iwantä näk nepmäŋitta buŋep näkä kädetken täŋpäŋ peŋkuŋo
unita nadäŋ bäräptä näkŋo kehäromina kudup yäpmäŋ äpätak.
Täŋpäkaŋ wisik! Näk nepmäŋitta buŋep täŋkuŋo unitä äyäŋutpäŋ
ini yepmäŋitkuk!

7 * O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap
terak ganiŋoret täyiwa!
8 Eruk bänepna, pidäm täyi! Täŋkaŋ wagäm gita in udegän, kap tekta pidäm
täkot! Pidäm taŋpäŋ kome nämo yäŋeŋirän kap tena!
9 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk
täkaŋ u bämopiken bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.
10 * Täŋpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käroŋi bo-
ham, kunum yäpureko ude bumik. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik
täk täyan u ärowani.
11 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ
ba komeni komeni ahäŋirän ämawebe kuduptagän kaŋ kaŋpäŋ
nadäwut!

58

Anututä äma waki täŋpanita kowata yämikta yäŋapik man

1 Intäjukun äma, in man yäpmäŋ danik piä täk täkaŋ u siwoŋi täk täkaŋ ba
nämo? Täŋkaŋ man siwoŋi burenigän yäk täkaŋ ba nämo?
2 Nämoinik! Waki jide täkta nadäk täkaŋ ugänpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ
ämata komi jop nadäŋ bumta yämik täkaŋ.

3 Äma waki udewani goretgän kuŋat täkaŋ. Uwä jop manman yäkyäk
kädet pengän ahäŋpäŋ yäwanitä yäŋtäŋ äbäk täkaŋ.
4 Meni jinom u komi, gämok komi täŋo meni ude. Ba jukuni pik täŋpani.
5 U but ägwäri bumik. Mähemitä man yäŋirän täga nämo nadäwek. Iniken
gärip terakgän kuŋarek.

6 Eruk Anutu, aŋ komi umuri ŋonitäŋo meni däpmäŋ tokät täŋpi kut.
7 Ude täŋiri ume madäŋpewä kuk täkaŋ ude kuŋpäŋ paot-inik kaŋ täŋput.
Ba mup kädet miŋin ämatä yeŋ gatäk täkaŋ ude yeŋ gatäwut.
8 * U gatäk-kubit yeŋ kokoyäŋ täŋpä kuk täkaŋ ude yeŋ kokoyäwut. Ba

* **57:2:** Sam 38:8 * **57:4:** Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 * **57:7:** Sam 108:1 * **57:10:** Sam 36:5, 103:11, 108:4 * **58:8:** Jop 3:16

nanak paki meŋ koki gänaŋ kumäŋkaŋ ahäŋpäŋ dupik ikek pat
täkaŋ ude kaŋ äworewut.
9 Ba mup däpmäŋ täkŋek täkaŋ ude nämo nadäŋirä bäräŋek-inik kaŋ
däpmäŋ täkŋeŋ täŋpä kut. Bureni, Anututä iniken kokwawaki
pähap terak pen ririrä api piäŋ äreyäŋ täŋpän kuneŋ.

10 Täŋpäkaŋ waki täŋpanitä komi nadäŋirä äma siwoŋitä yabäŋkaŋ ore-
toret api täneŋ. Täŋpäŋ waki täŋpani täŋo nägät gwägu ude
tokŋeŋirän äma siwoŋi kuroŋitä api yeŋ weneŋ.
11 * Ude ahäŋirän ämawebe ätutä api yäneŋ; Siwoŋi ämawebe gwäki täga
bureni-inik yäpmäk täkaŋ.
Apiŋo nadäkamäŋ; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduptagän kädet
siwoŋi terakgän yäpmäŋ danik täyak. Ude api yäneŋ.

59

Iwantä utnayäŋ jämjäm parirä Devittä Anutuken gera yäŋkuk

Soltä komi ämaniye ätu Devit kumäŋ-kumäŋ utta yäwerän päŋku yot
yämaken jämjäm patkuŋo unita nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuk.
1 * Anutuna, watä it naminpäŋ iwan nutnayäŋ wari wari äbäk täkaŋ unita
itpipiŋ namisi.
2 Äma wakiinik, äma kumäŋ-kumäŋ däpani u bämopiken nanik nämagusi!
3 U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpäŋ näk nutta itsämäŋkaŋ u.
Uwä näkä momi ba goret kubä täŋkuro unita nämo.
4 Nämo! Ekäni, näk waki kubä nämo täŋira näk nutta bäräŋeŋ äbäkaŋ.

5 Unita Ekäni Anutu ärowani, gäk kikŋutpäŋ bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi.
Isrel täŋo Anutu gäk äbä äma waki täŋ namik täkaŋ u kaŋ yabäŋpäŋ-
nadä!
Ude täŋkaŋ guŋ äbot, äbori äboriken nanik äma wakiinik täŋpani ŋo
komi yämiŋkaŋ nämo yabäŋ korewen.
6 Äma uwä bipani bipani aŋtä-yäŋ yäŋgera-gera yäŋkaŋ yotpärare gänaŋ
käbop käbop kuŋat täkaŋ.
7 Man komi komi ba yäŋärok man yäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ nadäsi.
Meni jinom uwä päraŋi-inik, päip bumik.
Täŋkaŋ äma kubä nämo nibäŋpäŋ nadätak yäŋ nadäk täkaŋ.

8 Upäŋkaŋ nämo! Ekäni gäk guŋ äbot u yäŋärok yäwetpäŋ yabäŋ mägayäk
täyan.
9 * Ude täŋiri unita kehäromikata nadäkinik täyat. O Anutu, gäk käbop irit
mobä käwutna.
10 Ämawebe, in nadäkaŋ? Anutuna uwä nadäŋ namikinik täŋpäŋ dubi-
naken äbä it naminirän iwanaye täŋo kehäromini api yäpmäŋ äpäŋ
morewet.

11 Täŋpäkaŋ Anutu, kumäŋ-kumäŋ bäräŋeŋ nämo däpen. Ude täŋpayäŋ täno
uwä ämawebenayetä gäkŋo kehäromikata bäräŋeŋ guŋ täneŋta.
Unita Ekäni watä ämanin, kehäromika terak kehäromini yäpmäŋ
äpäŋpäŋ jop yäwat kireŋpewi kaŋ kuŋtäŋpä kut.

---

* **58:11:** Sam 67:4, 92:7 * **59:1:** 1Sml 19:11 * **59:9:** Sam 9:9, 18:17

12 Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkiken u momi täktäk täŋo man
ugänpäŋ yäk täkaŋ unita ärowani kudän unitä äyäŋutpäŋ buŋeptä-
yäŋ yepmäŋiton.
13 Täŋpäkaŋ man wakiwaki ba jop manman yäk täkaŋ unita yäŋpäŋ
kokwawakka terak kumän-inik kaŋ täŋpi wawut.
Ude täŋiri ämawebe kudup ŋode api nadäneŋ; Anututä Isrel ämawebe
uwä yabäŋ yäwat täyak.
Täŋpäŋ ugän nämo. Kome pähap pat yäpmäŋ kuyak u kudup kaŋiwat
täyak yäŋ api nadäneŋ.

14 Iwanaye uwä bipani bipani aŋtä-yäŋ yäŋgera-gera yäŋkaŋ yotpärare
gänaŋ käbop käbop kuŋat täkaŋ.
15 U aŋtä ketem naŋpäŋ nämo tokŋewäpäŋ ijiŋtäŋ kuŋat täkaŋ ude
kuŋatkaŋ nakta yewäpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ.

16 * Täŋpäkaŋ nähä kehäromikata yäŋpäŋ kap terak ganiŋ ubiŋ api tek
täŋpet. Tamimaŋ tamimaŋ näka nadäŋ namikinik täk täyan unita
nadäŋpäŋ kap kwawakgän api tek täŋpet.
U imata, gäk käbop irit mobä käwutna ude it namik täyan. Ba bäräpi
kadäniken äyuŋ täŋ namik täyan.
17 * Unita Anutu itkentäkna, gäk wäpka api ganiŋoret täŋpet. Gäk käbop irit
mobä käwutna unita.
Anutu, gäk nadäŋ namikinik täŋpani Anutuna.

60

Juda ämawebe Ekänitä äneŋi yämagutta gera yäŋkuŋ

1 * Anutu, gäk mäde ut niminŋpäŋ kehärominin kudup yäpmäŋ äpäŋ more-
tan. Gäk kokwawak nadäŋ niminŋkunopäŋ apiŋo äneŋi nimagut.
2 Gäkä ude täŋ niminŋkuno uwä täŋpewi kome kwaiŋpäŋ kudup duŋ-weko
ude bumik. Unita äneŋi yäpi tägawut!
3 Ämawebekaye ninta bäräpi taŋi niminŋiri, ämatä wain ume naŋpäŋ
täŋguŋguŋ täk täkaŋ ude täŋtäŋ kuŋatkamäŋ.
4 * Upäŋkaŋ ämawebe gäk gämotkaken kuŋat täkaŋ unitä kakta kudän kubä
kwawak peŋkun. U kaŋpäŋ nadäŋpäŋ iwan yärepmitpäŋ gäkken
säkgämän itta bäräŋeŋ päŋku dubinaken irut yäŋpäŋ ude täŋkun.
5 Unita yäŋapik mannin nadäŋ niminŋpäŋ ketka kehäromitä täŋkentäŋ nimi.
Ude täŋiri ämawebe gäkŋa gäripi nadäŋ nimik täyan nin säkgämän
kaŋ itna.

6 Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yäŋkuk; Iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ
äpäŋ moreŋpäŋ oretoret terak ŋode api täŋpet; Sekem kenta Sukot
kome yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebenayeta api yämet yäk.
7 Täŋpäŋ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkŋo. Täŋkaŋ Efraim
kome u näkŋo kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak
pewä ahäwani yäk.
8 Täŋpäkaŋ Moap kenta Idom kometä watä piä täŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ
Filistia nanik täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret täyat yäk.

---

* **59:16:** 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13 * **59:17:** Sam 59:9-10 * **60:1:** 2Sml 8:13; 1Sto 18:12
* **60:4:** Ais 5:26, 11:10-12

9 Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nikek, Idom komeken itak
uken ämik täkta nämagut yäpmäŋ kwek?
10 Nämo! Gäk mäde ut nimiŋkuno unita jop itkamäŋ. Gäk imata nintäŋo
komi ämakät ämikken bok kukta gaŋa täk täyan?
11 * Eruk Anutu, gäk täŋkentäŋ nimiŋiri uyaku iwan täga däpmäŋpäŋ yäwat
kirene. Ämatä täŋkentäk täk täkaŋ u jopi, kehäromini nämo.
12 Unita nadäkamäŋ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täŋo kehäromini täga
api yäpmäŋ äpne!

61

Anututä watä it imikta yäŋapik man yäwani

1 O Anutu, näk gäkken gera yäŋira nadäŋ nami! Ba yäŋapik mannata juku
peyi.
2 * Komena peŋpeŋ päŋku kome gägäni käda itpäŋ nadäŋ bäräp täyat.
Unita gäkä täŋkentäŋ nam yäŋ nadäŋpäŋ gäkken gera yäyat.
Gäkä äbä nämagut päŋku pom migupi terak ude bumik nepmaŋiri
iwantä näk täŋpä waneŋtawä.

3 * O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-
tägän yewa kehäromi täŋ naminiri iwantä täga nämo nutneŋ.

4 * Unita gäk nadäŋ naminiri dubikaken tärek-täreki nämo kaŋ it yäpmäŋ
ärowa. Barak miŋitä nanaki piri gänaŋ uyiŋ-piŋitpäŋ pat täkaŋ ude
täŋ nam.
5 O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yäŋkehäromtak man yäŋira nadäŋkun.
Täŋpäŋ ämawebe gäk ganiŋoret täkaŋ unita imaka imaka yämikta
yäŋkehäromtak man yäŋkuno udegän näka imaka, naminkun.
6 Unita Anutu, intäjukun äma täŋkentäŋ iminiri kome terak ŋo kadäni
käroŋi kaŋ it yäpmäŋ ärowän.
7 Uwä gäk iŋamkaken irit bägupiken kehäromigän kaŋ irän. Täŋpäŋ iron
gäkä nanik unitä täŋkentäŋ iminirän kaŋ kuŋarän. Ba watä it
iminpäŋ nämo tewen.
8 * Ude täŋiri yäŋkehäromtak man yäŋkuro uwä nämo api guŋ täwet. Täŋkaŋ
kepma kepma kap terak wäpka api ganiŋoret täŋpet.

62

Anutu kubä unitägän nintäŋo watä äma bureni

1 * Täŋkentäŋ namikta Anutu unitagän kwikinik itsämäk täyat. U kubä
terakgän yeŋgäma pek täkaŋ.
2 * U kubä-tägän nabäŋ näwatpäŋ wakiken nanik nämagut täyak. U näk
gärak irirän iwanayetä näk täga nämo api närepmitneŋ.

3 Eruk iwanaye, in ŋode yäŋira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari
wari api täk täneŋ ba? Näk kehäromina nikek nämo, yewa yeŋ
wewani udewani unita näk täŋpäwakta täk täkaŋ u jidegän api
peneŋ? Kowata näwerut!

---

* **60:11:** Sam 118:8, 146:3 * **61:2:** Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22 * **61:3:** Snd 18:10 * **61:4:** Sam 17:8, 27:4, 91:4 * **61:8:** Sam 56:12 * **62:1:** Sam 37:39, 59:9 * **62:2:** Sam 62:6, 89:26

4 Ämawebe naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ inä wäpna biŋam yäpmäŋ äpäktagän
nadäk täkaŋ. Täŋpäŋ jop yäŋnäkŋatta gäripi nadäk täkaŋ.
Täŋkaŋ mejintäwä man säkgämän näwet täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin-täwä
ini kaŋ wawän yäŋ nadäk täkaŋ.

5 * Upäŋkaŋ jop uken! Anutu kubä uterakgän yeŋgäma pek täkaŋ. U kubä-
tägän täŋkentäŋ namikta itsämäk täyat.
6 U kubä-tägän nabäŋ näwatpäŋ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gärak
ririän iwanayetä näk täga nämo api närepmitneŋ.
7 * Täŋpäŋ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biŋam api namek
yäŋ nadäŋpäŋ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it naminŋpäŋ
käbop nepmak täyak.
8 * Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yeŋgämä pek täkot.
U käbop irit mobä käwutnin unita nadäŋ bäräpjin u ba u kudup
yäŋahäŋpäŋ iwet täkot.

9 Täŋpäkaŋ ämawä imaka jopi, me woŋ bumik. Äpani ba ärowani u
kubägän, jopigän. Anutu iŋamiken imaka bäräpi-inik nämo, pidämi-
inik, ehät woŋ ude bumik.
10 * Unita moneŋ tuŋum terak nadäk kehäromi nämo peneŋ. Äma
täŋyäkŋatpäŋ tuŋumi nämo kubo täneŋ.
Nämo, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kaŋ-ahäneŋ.
Ba moneŋ tuŋumjin taŋi pat tamineŋo upäŋkaŋ uniterak nämo
yeŋgämä pewäpäŋ itneŋ.

11 Ude nämo! Anututä man ŋode yäkgän täŋirän nadäŋkut; Kehäromi
mähemi u Anutu näkŋa itat yäk.
12 * Bureni Ekäni, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä siwoŋi uterakgän.
Gäkŋa-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik
täyan.

63

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuŋatkaŋ kap ŋo teŋkuk.
1 * * Anutu, gäk näkŋo Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken
itta bänepnatä etä itak.
Äma kome kawukiken kuŋatkaŋ umeta wakiinik yek täkaŋ, näk gäka
udegän nadäk täyat.
2 Nadäŋ naminŋiri kudupi yotken äroŋpäŋ gäk gabäwa! Äroŋira kehäromika
ba wäpka biŋam säkgämän kaŋ näwoŋäre!

3 Anutu, gäkä iron täŋ namik täyan unitä kome terak irit täŋo gäripi u
irepmit täyak. Ude täŋ namik täyan unita ganiŋ oretat.
4 Täŋkaŋ kome ŋo terak irayäŋ täyat udegän ganiŋ orettäŋgän api paoret.
Ba ketna yäpmäŋ akuŋpäŋ gäkkengän yäŋapik man api yäk täŋpet.

---

* **62:5:** Sam 62:1 * **62:7:** Sam 46:1, 85:9 * **62:8:** 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 * **62:10:** Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15; 1Ti 6:10 * **62:12:** Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; 1Ko 3:8; Rev 2:23 * **63:1:** 1Sml 23:14 * **63:1:** Sam 42:2, 84:2, 143:6

5 Anutu, gäk mäjona towiŋiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi nikek
naŋkaŋ it täkaŋ ude. Unita oretoret täŋpäŋ menatä kap terak api
ganiŋoret täŋpet.

6 * Bipani, patpat bägupnaken kadäni käroŋi gäka nadäŋ gamiŋkaŋ pat
täyat.
7 * Bureni Anutu, gäk täŋkentäkna. Unita gäkä nabäŋ näwariri jirokka
gänaŋ oretoret kap teŋpäŋ pat täyat.
8 * Näk gäk tubeŋ kuŋira ketka bure kädatä täŋ-mehamtaŋ namik täyan.

9 Ude täŋkentäŋ namik täyan unita äma ätutä nutnayäŋ täkaŋ unita
näk ŋode nadätat; Äma udewani täŋpä wawäpäŋ kumäŋ-kumäŋ
komeken api äpmoneŋ!
10 Bureni, ämik ahäŋirän iwanaye u paorirä aŋ ägwäritä tohari api naŋ
paotneŋ.

11 * Täŋpäkaŋ Juda täŋo intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadäŋ
yäpmäŋ ärowet. Täŋira äma Anutu täŋo wäpi terakgän it täkaŋ, u
kuduptagäntä Anutu api iniŋ oretneŋ.
Täŋ Anututä jop manman yäwani unitäŋo meni täŋpipiŋirän
mankum-inik api itneŋ.

64

Devit Anututä watä it namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ŋo nadäŋ
nami! Iwanayeta bumta umuntak täyat unita watä it naminiri
paoretawä.
2 Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuŋatkaŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ
unita itpipiŋ namisi.
3 Äma uwä meberi päraŋi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkaŋ u tenäŋ
ukeŋo ude namäkta gwäjik täkaŋ.
4 U jop manman yäkta mäyäkkät nämo pidämigän yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. U
yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat man terak äma täga täŋpäwakta bätakigän nadäk
täkaŋ.
5 * Waki täkta täŋkentäk-kentäk terak täk täkaŋ. Täŋpäŋ äma yepmäŋitta
buŋep udeken udeken kaŋ täna yäŋ yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäk
täkaŋ; Täŋitna ämatä täga nämo nibäneŋ yäk.
6 Bureni, waki täkta yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Tawaŋ pekamäŋ ŋo
säkgämän täkamäŋ yäk. Ämatä wärämutnaŋi nämo yäŋ yäk täkaŋ.
Yäke! Äma täŋo bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenaŋi
nämo!

7 Upäŋkaŋ äma udewaniwä Anututä tenäŋpäŋ yamäŋirän jibi bäräŋeŋ api
yäpneŋ.
8 Meni jinom komi unita yäŋpäŋ täŋpän waŋirä äma u yabäŋkaŋ wisik yäŋ
api yäneŋ.

---

* **63:6:** Sam 42:8, 119:55, 149:5 * **63:7:** Sam 61:4 * **63:8:** Ais 26:9 * **63:11:** Lo 6:13; Ais 45:23 * **64:5:** Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11

9 Ude täŋirän kaŋkaŋ ämawebe kuduptagäntä umuntaŋpäŋ Anutu täŋo
täktäki unita pen juku piŋpäŋ biŋami api yäŋtäŋ kuneŋ.
10 * Bureni-inik, Anututä ude täŋirän ämawebe siwoŋitä kaŋkaŋ oretoret
täŋpeŋ säkgämän itta uken api kuneŋ.
Täŋkaŋ ämawebe tägatäga u Anutu api iniŋoret täneŋ!

65

Anututa oretoret täŋpäŋ bänep täga man iwetkuŋ

1 Anutu, nin pomka wäpi Saion u äroŋpäŋ wäpka ganiŋ oretpäŋ imaka
imaka täŋ gamikta yäŋkehäromtak man yäŋkumäŋo u nämowä nämo
api täne.
2 Gäk komen äma nintäŋo yäŋapik man nadäŋ nimik täyan unita ämawebe
kuduptagän ganiŋ oretta gäkkengän äpi ärenek.
3 Täŋkaŋ momininta nadäŋpäŋ mäyäk nadäwätäk pähap täk täkamäŋ
upäŋkaŋ Anutu gäkä mominin peŋ nimik täyan.
4 * Bureni Anutu, äma gäkŋa iwoyäŋpäŋ eŋikaken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk
täyan, äma udewani oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Imata, kudupi yotka u gänaŋ imaka gäripi mebäri mebäri itkaŋ u
nimik täyan unita.

5 Anutu, nin gäkken yäŋapiŋitna gäkŋa-tägän äneŋi nimagut täyan. Täŋiri
säkgämän it täkamäŋ. Imaka imaka täŋ nimik täyan unita nadäna
gäripi inide kubä täk täkaŋ.
Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu
pähap udude käda itkaŋ u gäk nadäŋ gamikinik täk täkaŋ.
6 Ekäni, gäk kehäromika nikek. Unita gäkä täŋpewi pom pähap-pähap
ahäŋtäŋ kuŋkuŋo itkaŋ.
7 Gäk kubä-tägän gwägu pähap täŋpewi mänit paoränkaŋ kwikinikgän it
täyak. Udegän, komen ämawebe täŋo ämik täŋ-urukuruk unitäŋo
kehäromini yäpmäŋ äpäk täyan.

8 Täŋpäkaŋ nin-tägän nämo ganiŋoret täkamäŋ. Nämo, ämawebe komeni
komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi
täk täyan unita nadäwätäk pähap täk täkamäŋ.
Täŋpäŋ gäk wäpka biŋam kap terak ganiŋoret täkamäŋ.

9 * Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäŋ iwän iweri taŋirän kome
gakŋi nikek täk täyak.
Gäkä komeni komeni ume kuduptagän peŋkuno u nämo kumäŋirä
ketem säkgämän ahäk täkaŋ. Gäkŋa täŋpewi ahäk täkaŋ.
10 Bureni, gäkä iwän yäŋpewi taŋirän piä gänaŋ kome näbäni täŋirän ketem
säkgämän ahäk täkaŋ.
11 Gäk kome nadäŋ iminŋiri kome uken ketem ahäŋ bumbum täk täkaŋ.
12-13 Ude täŋiri kome kawukiken upäŋkaŋ ketem säkgämän ahäŋirä pom
terak sipsip imaka, ahäŋ bumbum täk täkaŋ.

Täŋpäkaŋ pom ba imaka imaka kuduptagän gäka oretoret pähap
nadäŋpäŋ kap tek täkaŋ.

---

* **64:10:** Sam 32:11, 58:10, 68:3 * **65:4:** Sam 33:12, 36:8, 84:4 * **65:9:** Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14

66

Uraktä imaka imaka tägagän täk täyak

1 * Äma ba imaka kome terak kuŋat täkaŋ, in kuduptagän bänep oretoret
gera terak Anutu iniŋ orerut!
2 Wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ kap teŋ imut! Iniŋ oretoret kap tek-inik
täŋ imut.

3 Täŋpäŋ Anutu ŋode iwerut; Imaka täk täyan uwä tägagämän-inik!
Kehäromikatä täŋpewän iwankaye gämotkaken maŋ-patäbot täkaŋ.
4 * Ämawebe kuduptagän oraŋ gamik täkaŋ. Oraŋ gaminpäŋ wäpka biŋam
yäpmäŋ akuk täkaŋ.

5 * Ämawebe, in äbut! Äbäŋkaŋ Anututä imaka imaka täk täŋkuko unitäŋo
biŋami nadäwut. Äbä imaka kudupi, ämawebe bämopiken täŋkuko
unitäŋo manbiŋam nadäwut.
6 * Anutu uwä ŋode täŋkuk; Ume taŋi täŋpewän däkŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi
kuŋirän kome kawuk taŋirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe
kuroŋitä bämopgän yeŋtäŋ kuŋkuŋ.
Anututä ude täŋ yämiŋkuko u juku piŋpäŋ oretoret pähap nadäkot!
7 Anutu uwä intäjukun itkaŋ kehäromini terak kaŋiwat piäni täk täyak.
Täŋkaŋ guŋ äbottä peŋawäk täŋ naminеŋ yäŋ nadäŋpäŋ yabäŋ
yäwat täyak.

8 Unita ämawebe, in Uraknin u iniŋ orerut! Wäpi biŋam yäpmäŋ akukta
kap taŋigän teŋirä ätutä nadäwut!
9 * Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiŋirän kadäni käroŋi it yäpmäŋ
äbäkamäŋ. Watä kehäromi it nimiŋirän iwantä kehärominin täga
nämo yäpmäŋ äpneŋ.

10 * Anutu, gäk täŋyabäkken nipmaŋkun. Upäŋkaŋ täŋyabäk uken jop nämo
nipmaŋkun. U nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin yäpä tägakta nipmaŋkun.
11 Gäk nibäŋ äwaräkuk täŋiri buŋeptä nipmäŋitkuk. Täŋpäŋ bäräpi taŋi
nintä terak kotaŋ niwatkun.
12 Gäk nibäŋ äwaräkuk täŋiri ämatä yeŋ niwat päpmo nipmaŋkuŋ. Gäk
nadäŋiri ume ba kädäp gänaŋ nipmaŋpä äpmoŋkumäŋ.
Ude täŋkuŋopäŋ gäkä wädäŋ päbä kome säkgämän-ken nipmaŋkun.

13-14 Täŋpäkaŋ Anutu, bian bäräpi ahäŋ naminirän u ba u api täŋpet yäŋpäŋ
yäŋkehärom taŋkuro unita nämo guŋ täyat.
Nämo, ganiŋ oretta ŋode api täŋpet; Kudupi yotken äbä tom api ijiŋ
gamet.
15 Tom gupi taŋi, sipsip, bulimakau ba meme ämanipäŋ api ijiŋ gamet.

16 Eruk, ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ, in kudup äbäkaŋ imaka imaka
Uraktä täŋkentäŋ namik täŋkuko unita yäŋira nadäwut.
17 Bian gera yäŋira nadäŋ naminkuko unita kap terak wäpi biŋam yäpmäŋ
akuŋkut.

---

* **66:1:** Sam 100:1 * **66:4:** Sam 67:3, 96:1-2, 117:1 * **66:5:** Sam 46:8 * **66:6:** Kis 14:21; Jos 3:14-17 * **66:9:** Sam 121:3 * **66:10:** Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; 1Pi 1:6-7

18 * Täŋpäŋ kädet waki täkta gäripi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkut
yäwänäku nämo nadäŋ namän.
19 * Upäŋkaŋ, bureni-inik! Näkŋo yäŋapik manna nadäŋ naminŋkuk.

20 Unita Anutu iniŋ orerut! Imata, näkŋo yäŋapik geranata mäde nämo
utkuk. Täŋpäkaŋ butewaki nadäŋ naminŋpäŋ nämo nepmaŋkuk.

67

Anututa bänep täga kap tewani

1 * Anutu, gäk butewaki nadäŋ naminŋpäŋ iron täŋ nimi. Ude täŋ naminŋiri
säkgämän kaŋ itna!
2 Ude täŋiri komen äma äbori äboritä gäkŋo ironka ba yäpätägak piäka u
kudup kaŋ kawä tärewut.

3 Anutu, gäk ude täŋiri äma äbot kuduptagän uken-uken naniktä bänep
täga nadäŋpäŋ kaŋ ganiŋ orerut.
4 * Täŋpäkaŋ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäŋpäŋ oretoret kap terak
kaŋ ganiŋ orerut.
Imata, gäkä äma äbot täŋo mani ba nadäk-nadäki kädet siwoŋi terak
yäpmäŋ danik täyan. Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken
yämagut yäpmäŋ kuk täyan.
5 Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kaŋ ganiŋ orerut. Äma
äbori äbori kuduptagäntä wäpka yäpmäŋ akuk täkot!

6 * Ai, ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu täŋo iron pähap terak kometä ketem
bureni nimik täyak.
Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täŋ nimik täyak.
7 Bureni! Anututä iron täŋ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäŋ päŋku
kome tärek-tärekken itkaŋ in kuduptagän Ekäni oraŋ imut!

68

Isrel ämawebe Anututä täŋkentäŋ yämiŋkuko unita oretoret kap tewani

1 Anutu, bäräŋeŋ akuŋpäŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamik täkaŋ u
däpmäŋ yäwat-kireŋ-pewi kuŋtäŋpä kut!
2 Mänittä gupe piäŋ iwat-pewän paotpeŋ kuk täkaŋ ude däpmäŋ yäwat
kireŋpewi kut. Ba tom gakŋi kädäpken ijiŋpewä mutpäŋ ume
äworeŋpäŋ paot täkaŋ ude, wakiwaki täŋpani Anututä äbäŋirän
udegän kaŋ täŋput!
3 Täŋpäkaŋ äma siwoŋitä Anutu iŋamiken ŋode kaŋ täŋput; Bänep täga
nadäŋpäŋ oretoret gera kaŋ yäk täŋput!
4 Anututa kap teŋ iminŋpäŋ wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak
unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, iŋamiken oretoret täŋput!

5 * Anutu u kudupi yoriken itkaŋ nanak kodäŋa ba webe kajatta watä it
yämik täyak.

---

* **66:18:** Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 * **66:19:** Sam 116:1-2 * **67:1:** Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135 * **67:4:** Sam 96:10, 96:13, 98:9 * **67:6:** Wkp 26:4; Sam 85:12 * **68:5:** Sam 10:14, 10:18, 146:9

6 * Äma noriye nämota eŋi yämiŋpäŋ komi eŋiken nanik yäniŋ kireŋpewän
äpämaŋ päŋku oretoret terak it täkaŋ. Täŋ peŋawäk täŋpani yäwat
kireŋpewän kome kekekiken ittäŋ kuŋat täkaŋ.

7-8 * O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäŋ kome kawukiken kuŋat
täŋkuŋo kadäni uken kome u kwaiŋirän kunum gänaŋ nanik
iwän taŋi taŋkuk. Imata, Isrel nanik täŋo Anutu, Sainai pomken
kehäromini kwawak yäwoŋäreŋkuko u äbäŋirän ude täŋkuk.
9 Täŋpäkaŋ kome iwoyäŋ yämiŋkuno u gakŋi nämo irirän iwän yäŋpewi
taŋirän kome uken gakŋi taŋi äneŋi täŋkuk.
10 * Täŋiri ämawebekaye yotpärare u täŋpäŋ irirä ämawebe jäwäri unita iron
täŋpäŋ yepmäŋ towiŋkun.

11 Ekänitä peŋ yäwerirän webetä manbiŋam ŋo yäpmäŋ kuŋatkuŋ;
12 Iwaniye täŋo komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täŋpä kuŋkuŋ. Ude
täŋirä webe täha-kengän itkuŋo u iwan täŋo tuŋum yäyomägatkuŋo
u yäpmäŋ daniŋpäŋ yäpuŋ.
13 Tuŋum säkgämän säkgämän yäpuŋo ätu ŋode; Barak wärani siliwapäŋ
uwäk täwani. Täŋkaŋ piritawä gol säkgämän-inikpäŋ täŋpani. Täŋ,
in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkuŋ?

14 Täŋpäkaŋ Anutu kehäromi mähemitä kome ätu täŋo intäjukun äma
Salmon pomken yäwat kireŋ täŋpän kuŋtäŋpä kuŋirä mim
täŋpewän pom uken bumta maŋkuŋ.
15 Wära! Basan pom pähap u jidewani? Pom äroŋkaŋ äpmok täŋpani mäyap-
inik.
16 Upäŋkaŋ Basan pom taŋi, gäk imata Saion pom Anututä ini itta
iwoyäŋkuko unita iŋam täŋ imitan? Nämo nadätan? Ekäni uken
tärek-täreki nämo api irek!

17 Ekänitä komi ämaniye mäyap-jiraŋkät Sainai pomken naniktä äbämaŋ
kudupi yori gänaŋ äroŋkuk.
18 * U iwaniye yentä topmäŋpäŋ wädäŋ yäpmäŋ punin unu äroŋkuk.
Täŋirän uken äma peŋawäk täŋ imanitä gämoriken itpäŋ tuŋum
iminkuŋ. Täŋpäkaŋ Ekänitä ukengän api irek.
19 * Unita Ekäni iniŋ oretna! U bäräpinin kepma kepma ketäreŋ nimiŋpäŋ
täŋkentäŋ nimik täyak unita.
20 * Anutunin uwä waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekäni,
nintäŋo Ekäninin kumäŋ-kumäŋ-ken nanik nimagurani.

21 Anututä iwaniye, gwäk pimiŋpäŋ momi kädet iwarani unitäŋo gwäki
bureni-inik api däpmäŋ kokoyäwek.
22-23 Unita Ekänitä ŋode niwetkuk; Intä iwanjiye däpmäŋpäŋ unitäŋo
nägäri terak yeŋtäŋ kukta, ba aŋjiyetä unitäŋo nägäri naŋpä koki
täkta inken yämagut yäpmäŋ api äbet. Ukäda-käda nanik, Basan
pomken nanik ba gwägu mebäriken nanik iwanjiye kudup u
gämotjinken yäpmäŋ päbä api yepmaŋpet yäŋ niwetkuk.

---

* **68:6:** 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 * **68:7-8:** Kis 19:18 * **68:10:** Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19 * **68:18:** Efe 4:8 * **68:19:** Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 * **68:20:** Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

24 O Anutu, u bureni-inik täŋkun. Gäk iwankaye täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpäk-inik täŋkun. Ude täŋkuno unita ämawebe kuduptagän gabäŋirä
oretoret terak kudupi yotka gänaŋ ärotan.
25 Äroŋiri kap menitä yäŋ-tewani intäjukun kukaŋ. Kuŋirä wagäm mämä
mebäri mebäri täŋpani u mäden äbäkaŋ. Täŋirä u bämopikenä webe
gubaŋi wagäm täpuri täpuri uttäŋ kukaŋ.
26 Täŋirä kap ŋode tekamäŋ; Ämawebeniye täŋo käbeyäken Anutu iniŋ
oretna! Jekop täŋo äbotken nanik nin, Ekäni iniŋ oretna!
27 Täŋpäŋ tawaŋ terak kudupi yotken ŋode ärokamäŋ; Bejamin täŋo äbot
täpuri unitä jukun kukaŋ. Täŋpäkaŋ u mädeniken Juda äbot täŋo
äma ekäni ekäni. U mädenikenä Sebulun kenta Naptali äbot täŋo äma
ekäni ekäni.

28 Unita Anutu, gäkŋo kehäromika bian niwoŋärek täŋkuno udegän
kwawak pewi ahäŋirän kaŋ käna!
29 Jerusalem täŋo kudupi yotka unita yäŋpäŋ komeni komeni täŋo
intäjukun ämatä gämotkaken itpäŋ tuŋum gamik täkaŋ.
30 Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwäritä-yäŋ komi täyak u ibe! Ba guŋ
äbot kehäromi kehäromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gäripi nadäk
täkaŋ u yäwat kireŋ täŋpi ini-ini kuŋtäŋpä kut! Ude täŋtäyi gämotka-
kengän päbä gwäjiŋ äpmoŋ gamiŋpäŋ siliwa moneŋ tuŋumi kaŋ
ganiŋ kirewut!
31 Bureni, Isip nanik täŋo intäjukun ämatä iniken piä ämaniye Anutu
gwäjiŋ äpmoŋ imikta api yepmaŋpän kuneŋ. Ba Itiopia naniktä äbä
ket kewatpäŋ Anutu bureniken yäŋapik man api yäneŋ.

32 Unita kome terak äbori äbori Anututa iniŋoret kap teŋ imik täkot!
33 Ekänitä kunum ini bian pewän ahäwani uterak kuŋ äbäk täŋ itak
unita iniŋ orerut! Täŋkaŋ kehäromigän kärakŋeŋirän juku peŋpäŋ
nadäwut!
34 Anutu uwä Isrel äbotta intäjukun täŋ yämitak. Täŋkaŋ kehäromini kunum
terak kwawak pewän ahäk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu
unitäŋo kehäromi u kwawak yäŋahäk täkäna!
35 Isrel täŋo Anutu kudupi yoriken nanik äpätak u kawut! U umuri pähap,
inide kubä! Täŋpäkaŋ ini uwä ämawebeniyeta kehäromi yämik täyak.
Unita Anutunin u iniŋ oretna!

69

Äma kubätä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 * Anutu, täŋkentäŋ namisi! Ume tokŋeŋ yäpmäŋ abäŋpäŋ kotäknaken
itak.
2 * Näk gwägu gänaŋ äpmoŋira umetä tokŋeŋpäŋ nut maŋpän äpmotat. Yeŋ-
täpäneŋpäŋ itta bägupta wäyäkŋetat.
3 Anutu, gera yäŋtäyiwa kotäkna kawuk tawäpäŋ kehäromi nämo nadätat.
Täŋpäŋ dapunna imaka, Anutu gäka dapun käroŋ täŋtäyiwa da-
punna komi nekaŋ.
4 Täŋpäkaŋ imaka kubä nämo täŋira, äma mäyapiniktä jop nadäŋ kok-
wawak täŋ namik täkaŋ. Äma uwä kehäromi nikektä jop näkŋatpäŋ

* **69:1:** Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5 * **69:2:** Sam 40:2

nutnayäŋ täk täkaŋ. Imaka kubä nämo kubo täŋkuro upäŋkaŋ äneŋi
nimi yäŋ näwet täkaŋ.

5 Anutu, gäk näkŋo mebärina bureni nadätan. Momi kubäkubä täk täyat
uwä iŋamkaken kwawak itak.

6 Ekäni kehäromi mähemi, Isrel täŋo Anutu, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri näkä
kädet waki ätu täŋira ämawebe gäk nadäŋ gamik täkaŋ unitä näka
yäŋpäŋ mäyäk nämo yäpneŋ.
7 Nadätan? Näk nadäŋ gamik täyat unita äma ätutä yäŋärok man näwet
täkaŋ. Näwerirä mäyäk nadäk täyat.
8 Näkŋaken notnayetä nabäŋirä jiraŋ udewani täyat. Ba näkŋaken
mähemnaye imaka, eroni nabäk täkaŋ.

9 * Upäŋkaŋ Anutu, gäkŋo eŋita yäŋpäŋ bänepna kädäp ijik täyak. Unita
ämawebetä gäka yäŋärok yäŋirä yäŋärokitä näkä terak ärok täyak.
10 Täŋpäŋ gäk ganiŋ oretta ketem nakta jop irira ämawebetä yäŋärok näwet
täkaŋ.
11 Ba butewaki nadäŋpäŋ tek waki peŋpäŋ äpani kuŋarira nabäŋ mägayäk
täkaŋ.
12 Ba ugän nämo, ämatä kädet miŋin käbeyä täŋpäŋ näk yäŋpäŋ-nabäŋ
näwat täk täkaŋ. Täŋirä äma ärowani, wain ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ
täŋpanitä kap naniŋ ubiŋ tek täkaŋ.

13 Upäŋkaŋ jop uken! Näk yäŋapik manna Ekäni gäkken pewa ärek täyak. O
Anutu, gäkŋo iron tokŋekinik pat täyak unita kadäni uken ba uken
nadäwi tägawänä kaŋ nadäŋ nami!
14 Täŋkentäŋ naminiri okä näbä gänaŋ äpmoŋpettawä. Iwanken nanik ba
ume gwäguken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi!
15 Ekäni, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri umetä tokätpäŋ uwäk täwektawä.
Bureni, watä it naminiri iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋirä awaŋ
gänaŋ äpmoŋpettawä.

16 O Ekäni, bänep ironka ärowani unita nadäŋ nami. Gäk kadäni kadäni
butewaki nadäŋ namik täyan udegän täŋkentäŋ nami.
17 Piä ämaka näka bitnäŋpäŋ käbop nämo iren. Näk bäräpi taŋi-inik nadätat
unita näkŋo yäŋapik gera bäräŋeŋ nadäŋ nam!
18 Ekäni, dubinaken äbäŋpäŋ näk iwan keriken nanik yäyomägat!

19 Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpäŋ
wäpna yäpmäŋ äpäk täkaŋ uwä nadätan.
20 * Yäŋärok näwet täkaŋ unita bänepnaken butewaki pähap nadäk täyat.
Täŋira kehäromina paotak. Ätutä butewaki nadäŋ namut yäŋpäŋ
dapun täŋpa waŋkuŋ. Ba naniŋ kämätta äma kubä nämo kaŋ-
ahäŋkut.
21 * Täŋpäŋ nakta neŋirä täŋ-näkŋatpäŋ näk täŋpäwakta ketem wakipäŋ
naminkuŋ. Täŋkaŋ umeta neŋirä ume jägämi naminkuŋ.

---

* **69:9:** Jon 2:17; Rom 15:3 * **69:20:** Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5 * **69:21:** Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26; Jon 19:28-29

22 * Unita ŋode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak
naŋirä unitä äyäŋutpäŋ kowata kaŋ täŋpä wawut! Täŋkaŋ Anututa
ärawa täŋ iminŋirä unitä äyäŋutpäŋ buŋep ude äworeŋpäŋ kaŋ däpän!
23 Ekäni, dapuri yäpuri-tumbut. Täŋkaŋ mädeni kujat imaka, yäpi wawut!
24 Täŋpäŋ kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahäwäpäŋ
komi nadäŋpäŋ kaŋ paorut!
25 * Paorirä komeni u jop kaŋ parän! Äma kubä nämoinik kaŋ-korewen,
kuduptagän kaŋ däpmäŋ more!
26 U imata, äma udewanitä äma gäkä momita kowata komi yämani unita
yäpurärätpäŋ komi yämikgän täŋpäŋ yäŋärok yäwet täkaŋ.
27 Unita Anutu, äma udewani täŋo momi täpuri kubäta nämoinik guŋ täwen.
Ba imaka täga kubä nämoinik täŋ yämen.
28 * Täŋpäŋ irit kehäromi täŋo wäp tawaŋken wäpi itkaŋ u awähutpäŋ uken
nanik äma kubä näkŋata binam täkaŋ yäŋ kubä nämo yäwen.

29 Yäke! Komi bäräpi nadäŋira unitäŋo butewakitä nutak. Unita Anutu
nämagutpäŋ yäpi-tägaŋ namut!
30 Täŋiri wäpka pähap kap terak api ganiŋ oreret. Täŋkaŋ bänep täga
nadäŋpäŋ unitäŋo binam api yäŋahäk täŋpet.
31 Ude täŋira Ekänitä gäripi api nadäŋ namek. U bulimakaupäŋ gupe ijiŋ
imero u irepmitpäŋ täŋpek.
32 Ude täŋira ämawebe bäräpi kotaŋkaŋ itkaŋ unitä kaŋpäŋ oretoret api
täneŋ. Bureni, ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ u bänep nadäk-nadäki
äneŋi api täŋ-kehärom täneŋ.
33 U imata, Ekänitä äma jopi jäwäri täŋo gera nadäŋ yämik täyak. Ba iniken
ämawebeniye iwantä yepmäŋitpäŋ komi eŋiken yepmaŋkuŋo itkaŋ
unita nämo guŋtak täyak.

34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gänaŋ
itkaŋ in kuduptagän Anutu wäpi yäpmäŋ akuwut!
35 Nadäkaŋ? Anutu u Jerusalem täŋkentäŋ iminŋpäŋ iwan däpmäŋ yäwat
kireŋirän äneŋi gupi koreŋpäŋ api irek. Ba Juda täŋo yotpärare ätu
iwantä täŋpä wawani u imaka, äneŋi täŋkodak taŋpäŋ api pewek.
Ude täŋirän ämawebeniyetä komeni äneŋi koreŋpäŋ uken säkgämän
api itneŋ.
36 Täŋpäŋ watä piä ämaniye unitäŋo yeriniyetä ahäŋpäŋ kome ugän ko-
reŋpäŋ api it yäpmäŋ kuneŋ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadäŋ
imik täkaŋ u kome uken api it yäpmäŋ kuneŋ.

70

Bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

1 * Anutu, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

2 Äma nutnayäŋ täkaŋ u kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ nadäk-nadäki täŋpi
guŋtaŋirä mäyäk tawut. Mäyäk taŋpäŋ nabä-kätäŋpeŋ kut!
3 Äma yäŋärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yäwat kireŋiri mäyäk
tawut.

---

* **69:22:** Rom 11:9-10 * **69:25:** Apos 1:20 * **69:28:** Kis 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8 * **70:1:** Sam 40:17, 141:1

4 Täŋpäkaŋ ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot! Anutu, gäk
waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuno unita gäka gäripi
pähap nadäk täkaŋ.
Täŋpäŋ kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Anutu u wäpi biŋam ikek kaŋ
iräп!

5 O Anutu, nähä waki kehäromina nikek nämo unita bäräŋeŋ äbi! Gäk
kubä-tägän näkŋo täŋkentäk ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

71

Äma tägawani kubä täŋo yäŋapik man

1 * Ekänina, watä it naminiri iwantä näk täga nämo täŋpä waneŋ. Gäk iwan
yabäŋ äwaräkuk täŋiri mäyäk nämo naminеŋ.
2 Täktäkka u siwoŋi-inik unita täŋkentäŋ naminpäŋ iwan keriken nanik
yäyomägasi! Gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namisi.
3 * Gäk yewa ba eŋi kehäromi ude it namik täyan. It naminiri näk u gänaŋ
äroŋpäŋ iwan yabäŋ umuntaŋ päŋku käbop irira watä säkgämän it
namik täyan.
4 Anutuna, äma waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi. Nadätan?
Iwantä kehäromi-inik täŋpäŋ nepmäŋitnayäŋ täkaŋ.
5 Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuŋat-kuŋatnata watä täga
iren yäŋ nadäkinik täyat. Näk ironiken umunitä gäka nadäkinik täŋ
yäpmäŋ äbätat.
6 Bureni! Gäk ketka terakgän it täyat. Näk nanak paki ahäŋkutken
unitä apiŋo nepmäŋ towiŋ yäpmäŋ äbätan. Unita näk wäpka biŋam
kadäni kadäni ganiŋoret täyat.

7 Anutu, gäk watä kehäromi it naminŋ yäpmäŋ abuno unita ämawebe
mäyaptä irit kuŋat-kuŋatna täga u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ gäk Anutu
udewani yäŋ nadäwä tärek täŋkuŋ.
8 Täŋpäŋ kepma kepma, tamimaŋtä päŋku bipäda menatä wäpka biŋam
ärowani u ganiŋoret täyat.
9 * Unita tägawani täŋpäŋ kehäromina nämo itatken ŋoken mäde ut
naminŋpäŋ nämo nepmaŋpen.
10 Nämo, iwantä näk nutta käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.
11 Täŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Eruk! Iwat kireŋpäŋ iŋitna yäk. Anututä mäde
ut iminŋirän u täŋkentäŋ imikta äma kubä nämo itak yäŋ yäk täkaŋ.

12 * Unita Anutuna, nabä kätäŋpäŋ gäkŋagän päŋku nämo iren. Nämo,
täŋkentäŋ namikta bäräŋeŋ äbi!
13 Ude täŋiri äma iwan täŋ namik täkaŋ u komi nadäŋpäŋ mäyäk pähap
nadäk täkot. Täŋkaŋ iwaniyetä däpmäŋ yäwat kireŋirä paot-inik
kaŋ täŋput.

14 * Upäŋkaŋ nähä gäkä täŋkentäŋ namenta nadäkinik täŋpäŋ api itsämbet.
Ude täŋkaŋ wäpka biŋam wari wari api ganiŋoret yäpmäŋ ärowet.

---

* **71:1:** Sam 31:1-3 * **71:3:** Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9 * **71:9:** Sam 92:14; Ais 46:4 * **71:12:** Sam 22:11, 38:21-22, 70:5 * **71:14:** Sam 130:7

15 Täŋpäŋ säkgämän täŋkentäŋ namik täyan unita yäŋpäŋ biŋam api yäk
täŋpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenaŋi nämo upäŋkaŋ, jop
uken, kepma kepma unitäŋo biŋam api yäŋahäk täŋpet.
16 Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ akuk täŋpet.
Täŋpäŋ manbiŋam ŋodegän api yäŋahäwet; Ekäni-tägän äma siwoŋi-
inik itak yäŋ ude api yäŋahäk täŋpet.

17 Anutu, näk ironŋiken umunitä apiŋo näwetpäŋ näwoŋärek täŋ yäpmäŋ
äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yäŋahäŋ yäpmäŋ äburotä
pen yäŋahäk täyat.
18 * Unita Anutu, apiŋo tägawani täŋpäŋ gwäkna pujiŋ paki tädotak ŋoken
nämo nabä-kätäwen! Nämo, watä pen it naminŋiri gäkŋo kehäromika
pähap unita yäŋpäŋ ämawebe mäden ahänayäŋ täkaŋ u yäŋahäŋpäŋ
api yäwet täŋpet.
19 U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u käroŋi boham, kunum yäpureko
ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmäŋ äbun.
Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämoinik, gäkägän
kudup yärepmit moretan.
20 Gäk komi bäräpi mebäri mebäri naminŋkuno upäŋkaŋ nadätat; Äneŋi api
täŋ-kehäromtaŋ namen. Kumbani ude iraropäŋ äneŋi nämagutan.
21 Ude täŋpäŋ wäp biŋam bian yäpuro u irepmitpäŋ namitan. Täŋkaŋ komi
bäräpi gänaŋ irira äneŋi api naniŋ kawat täwen.

22 O Anutuna, täŋkentäŋ namikta yäŋkehärom taŋkuno udegän iwatpäŋ
täŋkentäŋ namik täyan unita Isrel täŋo kudupi äma gäk wagäm
utpäŋ wäpka yäpmäŋ akuŋpäŋ api ganiŋ ubiŋ tewet.
23 Bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ bumta api teŋ gärepet. Bänep nadäk-
nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpäŋ api tek täŋpet. Gäk
wakiken nanik nämagutkuno unita yäŋpäŋ ude api täŋpet.
24 Bureni, kepma kepma täktäkka siwoŋi unita yäŋpäŋ ämawebe
yäŋahäŋpäŋ api yäwet täŋpet. Imata, ämatä näk täŋpä wanayäŋ
täŋkuŋo upäŋkaŋ gäkä unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋiri mäyäk
bumta nadäŋkuŋ.

72

Intäjukun ämata yäŋpäŋ yäŋkuk

1 O Anutu, gäkä nintäŋo intäjukun äma gäkŋaken kudän siwoŋi ugänpäŋ
täŋpäŋ-iwoŋäre. Täŋiri yäpmäŋ danik-danik piä siwoŋigän kaŋ
täŋpän.
2 Ba ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ äma jäwäri kaŋ
täŋkentäŋ yämän.
3 Täŋpäŋ kadäni irayäŋ täyakken ämawebeniye piä tänayäŋ täkaŋken imaka
ahäŋ bumbum api täneŋ. Ude täŋirä ämawebe u kädet siwoŋika ugän
api iwatneŋ.

4 Täŋpäkaŋ intäjukun äma unitä äma jäwäri täŋo bäräpi api täŋpidäm taŋ
yämek. Ba ämatä tuŋumta wäyäkŋek täkaŋ u api täŋkentäŋ yämek.
Täŋ, ämatä noriye täŋpäwak täkaŋ udewanita kowata api yämek.

---

* **71:18:** Sam 22:31, 78:4-6

5 Täŋpäkaŋ intäjukun äma u kome terak irayäŋ täyak uwä edap ba
komepaktä ijiŋ yäpmäŋ kudayäŋ tämäno udegän api irek.
6 Unitäŋo täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänaŋ maŋirän
ketem säkgämän ahäk täkaŋ ude.
7 Ba kadäni yabäŋ yäwat piä täŋpayäŋ täyakken u äma siwoŋigän kuŋaranitä
säkgämän api itneŋ. Ba komepaktä ijiŋ yäpmäŋ kwayäŋ täyak
udegän täŋ-bumbum terak api it yäpmäŋ äroneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ kome yabäŋ yäwat täyak u gwägu pähap ŋo kädatä päŋku
ban udude pätak ude. Komeni täŋo baga uwä ume wäpi Yufretis
u yäput-peŋkaŋä komeni komeni api kuŋ morewek.
9 Täŋpänkaŋ ämawebe komeni komenitä api oraŋ iminеŋ. Ba iwaniye
kudup gämori-kengän api maŋ uyineŋ.
10 Täŋpäŋ intäjukun äma u ärowani-inik irirän guŋ ämawebe täŋo intäjukun
äma Spen kome, Itiopia kome ba Arebia komeken naniktä päbä
iron täŋ imiŋpäŋ takis moneŋ kaŋ imut.
11 Bureni, kome kudup täŋo intäjukun ämatä api gwäjiŋ äpmoŋ iminеŋ. Ba
äma äbori äboritä watä piä api täŋ iminеŋ.

12-14 * Täŋpäkaŋ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä yäŋapiŋirä api
täŋkentäŋ yämek. Ba ämawebe äma ätutä täŋkentäŋ yäminaŋi nämo
unitä gera yäŋirä api täŋkentäŋ yämek.
Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä däpnayäŋ täŋirä
äneŋi api yämagurek.

15 Intäjukun äma u kadäni käroŋi kaŋ irän! Täŋpäkaŋ Arebia kome täŋo äma
ekäni ekänitä gämoriken kuŋatpäŋ gol moneŋ pähap kaŋ imut!
Täŋpäŋ ämawebeniyetä Anutu täŋkentäŋ imän yäŋ nadäŋpäŋ yäŋapik
man yäŋirä Anututä api täŋkentäŋ imik täŋpek.

16 Intäjukun äma unitä kome kaŋ iwarirän saguom ba ketem ätutä
ämawebe täŋo piäken kaŋ ahäwut, Lebanon komeken ahäk täkaŋ
ude.
Täŋpäkaŋ muptä piäken tädot täkaŋ udegän ämawebe kome uken ahäŋ
bumbum kaŋ täŋput!

17 * Täŋpäkaŋ intäjukun äma täŋo wäpi biŋamä edaptä pen ijiŋ yäpmäŋ kuk
täyak ude kaŋ it yäpmäŋ kwän.
Täŋpäkaŋ ämawebe äbori äboritä u wäpi terak täŋ bumbum pähap terak
kaŋ irut. Itkaŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋoret-oret epän
tärek-täreki nämo kaŋ täk täŋput.

18 Täŋpäkaŋ ämawebe komeni komenitä Ekäni Anutu, Isrel täŋo Anutu u
wäpi biŋam kaŋ iniŋoret täŋput.
Unitägän kudän kudupi ini pärik kubä täk täyak.
19 Wäpi biŋam säkgämän u pen oraŋ imik täkot. Wäpi biŋamtä komeni
komeni kaŋ tokŋeŋ morewän! Burenitä bureni-inik!

---

* **72:8:** Sek 9:10 * **72:12-14:** Sam 116:15 * **72:17:** Stt 22:18; Jer 4:2; Luk 1:48

20 Devit, Jesi täŋo nanaki, unitäŋo yäŋapik kap teŋirän kudän täk täŋkuŋo
u kudup äbä tärekaŋ ŋo. Ugän.

73

Äma kubä nadäkiniki täŋo mebäri yäŋahäŋkuk

1 Näk bureni ŋode nadätat; Anututä Isrel ämawebeta säkgämän täŋ yämik
täyak. U ämawebe bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän unita nadäŋ
yämik-inik täyak.

2-3 * Upäŋkaŋ Anutu, nadäkinikna pära pewa putäreŋkuk. Äma wakiwaki
täŋpanitä säkgämän itkaŋ tuŋum pähap ikek kuŋarirä yabäŋpäŋ-
nadäŋkaŋ näkŋata jop waki ŋode nadäŋkut; Udegän itet yäŋ
nadäŋkut.

4 Ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi nämo nadäk täkaŋ ba
käyäm nämo kaŋ-ahäk täkaŋ.

5 Kome täŋo bäräpi ninta ahäŋ nimik täkaŋ uwä äma udewanita nämo
ahäŋ yämik täkaŋ.

6 Täŋpäkaŋ iniken täktäki waki u käbop nämo peŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok
kudän ba ämata komi jop nadäŋ yämik-yämik kädet iwarän täŋpäŋ
täk täkaŋ u kwawakgän täk täkaŋ.

7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek patkaŋ abämaŋ kuk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ waki ätu täkta nadäk-nadäki-ken ini yäŋpäŋ-nadäk wari
wari täk täkaŋ.

8 Ude täŋkaŋ äma ätu yäŋärok yäwetpäŋ kokwawak man yäwetgän täk
täkaŋ. U ärowani kudän täŋpäŋ äma ätu komi yämikta umun man
yäwet täkaŋ.

9 Täŋkaŋ Anutu kunum gänaŋ itak unita man waki yäk täkaŋ. Ba iniken
wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ ämawebe komeni komenitä nintäŋo gärip
ugän iwarut yäŋpäŋ peŋ yäwet täkaŋ.

10 Yäke! Ude täŋirä unita Anutu täŋo ämawebe ätutäwä gäripi nadäŋpäŋ
man yäk täkaŋ unita nadäwä bureni täŋpäpäŋ yäwarän täk täkaŋ.

11 Täŋirä äma waki unitä ŋode yäk täkaŋ; Anutu ärowani täŋpämorek
mähemitä nintäŋo wakinin u yabäŋ ahäkta kädet kubä nämo pat
imitak.

12 Wära! Äma waki täŋpani täŋo mebäri udegän pätak! Tuŋum mäyap pat
yämiŋirä upäŋkaŋ äneŋi ätukät yäpmäkta piäni täkgän täk täkaŋ.

13 Butewaki! Siwoŋi kädet kuŋatpäŋ momi täŋpet yäŋpäŋ näkŋatta watä
itpeŋ kuŋat täyat u jide? Jopi täyak ba?

14 Anutu, ude bumik täŋpapäŋ yäŋ ukeŋode kadäni kadäni kepma bipani
komi mebäri kubä namik täyan.

15 Upäŋkaŋ ude nadäwero! Anutu, äma waki täŋpanitä yäŋärok gäwet
täŋkuŋo udegän yäwero uwä ämawebekaye-kät nanik kubä bumik
nämo iret. Nämo, äma waki udewanigän äworewet!

16 Täŋpäkaŋ bäräpi ŋonitäŋo mebäri nadäwa tärewut yäŋpäŋ piäni
täŋkuropäŋ mebäri täga nämo kaŋ-ahäŋkut.

---

* **73:2-3:** Sam 37:1; Jer 12:1

17 * Ude täŋkä eruk, päŋku kudupi yotka gänaŋ äroŋpäŋä eruk nadäwa
täreŋkuk. Äma waki terak kämi jide api ahäwek yäŋ u nadäwa
täreŋkuk.
18 Bureni, äma waki udewani yäniŋ kirewikaŋ itärop yewä kwäpäŋ
maŋdäpmäk-inik täŋpäŋ api waŋ morenеŋ!
19 Maŋdäpnayäŋ täkaŋ uwä komi piä umuri kubäkengän api itneŋ. Ude
täŋpäŋ pit kubägän api kumäŋ morenеŋ.
20 Uwä ämatä bipani däpmonken täŋpäŋ pewä kwäkaŋ tamimaŋ päŋaku
täŋguŋtaŋ it täkaŋ ude bumik. Bureni Ekäni, gäkä äbäŋiri äma
udewani api paotpeŋ kuneŋ.

21-22 Täŋpäkaŋ äma udewanita yäŋpäŋ bänepnatä nadäwa jägäm tawäpäŋ
kadäni uken gäkŋo mebärika täga nämo nadäwa täreŋkuŋ. Nämo,
iŋamkaken kudän jide täŋkuro u tomtä-yäŋ guŋ ude kuŋatkut.
23 Upäŋkaŋ apiŋo näk gäkkät it-inik täŋira gäkä ketnagän nepmäŋit
näwariri it täyat.
24 * Ude täŋkaŋ juku-mankatä näk jide itpäŋ kuŋaretta näwetpäŋ
näwoŋärek täk täyan. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋkä mäden nämagutpäŋ
epmägetka kudän api meran täŋ namen.
25 * O Ekäni, näka watä itta kunum gänaŋ gäk udewani kubä nämo itak.
Nämoinik. Gäk kubägän it namitan unita gäka gäripi inide kubä
nadäk täyat. Unita kome täŋo tuŋumta imata gäripi nadäwet?
26 * Nämoinik! Gup nadäk-nadäkna täŋo kehäromi paoreko upäŋkaŋ Anutu
gäk näkŋo kehäromina. Gäk näkkät tärek-täreki nämo it-inik api
täŋpen.

27 Täŋpäkaŋ ämawebe gäka mäde ut gamik täkaŋ u kudup paot-inik api
täneŋ. Ba äma gäk gabäŋ umuntaŋpäŋ iniken gärip terak kuŋarani
u kudup api täŋpi waneŋ.
28 * Upäŋkaŋ tägagämän-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgämän
itat. Anutu Ekänina, gäk näkŋo yewana unita imaka täŋ naminkuno
unita nadäŋpäŋ u kudup kwawakgän yäŋahäwayäŋ!

74

Anututä Isrel äbot äneŋi täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwani

1 O Anutu, imata nipmaŋpi kodäŋani ŋode itkamäŋ? Ämawebekaye ninta
kokwawak pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowen ba?
2 Ämawebekaye gäkŋata biŋam bian iwoyäŋpäŋ komi piäken nanik nimagut
yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuno ninta äneŋi nadäŋ nimen. Ba Saion
Pomka ŋo terak gäkŋa bian bämopninken irani unita nadäwen.
3 Komeka biani täŋpäwawani ŋo pärewatkaŋ ka! Iwaniyetä kudupi yot
gänaŋ nanik imaka imaka kudup täŋpä waŋkuŋ.
4 Anutu, iwankayetä yärepmitkamäŋ yäŋpäŋ kudupi yot gänaŋ oretoret
gera mämä täŋpäŋ eŋi ŋo ninta biŋam täyak yäŋpäŋ wären täŋkuŋ.
5-6 Ämatä bipiken päya madäk täkaŋ ude kudupi yot gänaŋ päya ku-
jat säkgämän säkgämän paiŋpäŋ täŋpani u kudup gwem kujat ba
pinigoŋtä däpmäŋ äreyäŋ täŋpä kuŋkuŋ.

* **73:17:** Sam 27:4, 37:38, 77:13 * **73:24:** Sam 48:14, 49:15, 58:11 * **73:25:** Sam 16:2
* **73:26:** Sam 16:5, 40:12, 84:2 * **73:28:** Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8

7 Kudupi yotka u ude täŋpä wawäpäŋ kädäp pewä ijiŋirän iŋamkaken gäk
ganiŋ oretta biŋam täha nämo täŋkuk.
8 Ämawebekaye nin täŋpäwakinik tänayäŋ nadäŋpäŋ komeninken ŋoken
ganiŋ oretta bägup kudup pewä ijiŋ paotkuŋ.

9 Ude täŋirä apiŋo kudän kudupi kubä nämo täŋiri kak täkamäŋ. Ba meka
jinom yäŋahäwani äma u kudup paotkuŋ. Unita bäräpi ŋo udeken
api paorek yäŋ äma kubätä nämo nadätak.
10 Iwantä gäkŋo wäpka yäŋpäŋ gabäŋ mägayäk täŋirä kadäni jide api
täŋpek? Wäpka biŋamta yäŋärok man yäŋirä tärek-täreki nämo api
pärek ba?
11 Anutu, imata nin täŋkentäŋ nimikta bitnäk täyan? Imata jop nadäŋ
itkentäŋ nimik täyan?

12 Täŋpäkaŋ näk nadätat; Gäk nintäŋo intäjukun äma ude yäput peŋpäŋ it
nimiŋ yäpmäŋ äbun. Ude täŋkaŋ kadäni mäyap iwan keriken nanik
nimagut täŋkun.
13-14 * * Kehäromika terak gwägu däpmäŋ täkŋeŋpäŋ gwägu gämok pähap
wäpi Levitan unitäŋo gwäki däpmäŋ kokoyäŋpäŋ gupi madäŋ
jukutpäŋ kome kawukiken nanik tomta yepmäŋ towiŋkun.
15 Ude täŋkaŋ ume dapuri täwitpewi ume äpuŋ. Täŋkaŋ ume taŋi taŋi
täŋpewi kawuktaŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ.
16 * Gäkŋa-tägän kepma bipani yäŋpewi ahäŋkumän. Täŋpäŋ edap kenta
komepak komeniken yepmaŋkun.
17 * Täŋkaŋ kome pähap ŋonitäŋo baga kukŋi kukŋi täŋ-kehärom taŋpäŋ
peŋkun. Täŋpäŋ iwän edap täŋo kadäni yäpmäŋ daniŋpäŋ peŋkun.

18 Täŋpäkaŋ Ekäni, iwankaye gäka gaŋani pähap nadäŋpäŋ Anutu bureni
yäŋ nämo nadäŋ gamiŋpäŋ gabäŋ mägayäk täkaŋ. Unita nadäŋpäŋ
kowata yämen.
19 Täŋpäŋ ämawebekaye täŋkentäki nämo, iwan täŋo komi piä terak itkaŋ u
nämo nibä-kätäwen.
20 Nämo, topmäk-topmäk kubägän ninkät bian täŋkuno unita äneŋi juku
pi! Imata, kome ŋo täŋo käwuri kukŋi kukŋiken äma komi nimikta
käbop ittäŋ kukaŋ.
21 Unita iwan yabä-kätäŋiri mäyäk nämo niminеŋ. Nämo, täŋkentäŋ
niminiri äma jopi jäwäri mewuni nin wäpka kaŋ ganiŋ oretna!

22 Eruk Anutu, bäräŋeŋ akuŋpäŋ iwankaye yabäŋ yäŋiri goret täkamäŋ
yäŋ nadäwut. Äma udewani nämo nadäŋ gamiŋkaŋ kepma käroŋ
gäk gabäŋ mägayäktagän nadäk täkaŋ u nadä!
23 Täŋkaŋ iwankaye u kokwawak täŋpäŋ yäŋgera-gera wari wari yäk täkaŋ
unita nämo guŋ täwen! Nämo, komi kaŋ yämi.

75

Anutu uwä ämawebe täŋo täktäki yäpmäŋ daniwani

---

* **74:13-14:** Kis 14:21 * **74:13-14:** Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1 * **74:16:** Stt 1:14 * **74:17:** Stt 8:22; Apos 17:26

1 Bänep täga, Anutu, bänep täga gäkagän nadäŋ gamikamäŋ! Imaka
säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi täŋ yäpmäŋ äbuno
unitäŋo biŋam yaŋahäk täkamäŋ.
2 Anutu, gäkä ŋode yäŋkun; Yäpmäŋ danik-danik epän täkta kadäni kubä
iwoyäŋpäŋ peŋkuro itak. Kadäni uken kudän siwoŋi terak ämawebe
uwä api yäpmäŋ daniwet.
3 Täŋpäkaŋ imaka imaka kome terak it täkaŋ ba kome ini bärom täŋpeko
upäŋkaŋ Anutu näkä meham täŋira api kehärom täneŋ.
4-5 Näk äma waki täŋpani gup yäpmäŋ ärokärok kädet peŋpäŋ injinken
kehäromita nadäwä ärowani nämo täŋpek yäŋ yäwet täyat yäk. Anu-
tutä ude yäŋkuk.

6 Nadäkaŋ, komen äma uken-uken nanik kubätä äma kubäta wäp biŋam
bureni yämik-yämik uwä täga nämo täŋpek.
7 * Nämo, u Anutu ini kubä unitägän ämawebe yäpmäŋ daniŋpäŋ ätu
kowata waki yäpmäkta biŋam yepmaŋkaŋ ätu wäpi biŋam yäpmäkta
biŋam yepmak täyak.
8 Imata, Ekänitä ini kokwawaki umuri pähap, ume komi nikek bumik
gäpe nikek iŋitak. Täŋpäŋ u piwän kuŋirän äma waki täŋpanitä
kudup api naŋ paotneŋ. Kubätä nämoinik api irepmirek.

9 Täŋ nähä Isrel täŋo Anutu unitäŋo täktäkita wari wari api yäŋahäk täŋpet.
Ba kap terak iniŋ oretta nämoinik api gaŋa täwet.
10 Nämo, Anutu u waki täŋpani täŋo kehäromi api pewän paotneŋ. Täŋkaŋ
äma siwoŋi täŋo kehäromi ätukät api yäpurärärek.

76

Anututä ämikken ämawebeniye täŋkentäŋ yämiŋkuk

1 Juda naniktä Anutu täŋo mebäri nadäkaŋ. Ba Isrel nanik imaka, wäpi
oraŋ imik täkaŋ.
2 Anutu täŋo eŋini Jerusalem itak. Saion pom terak it täyak.
3 Kome uken itkaŋ iwan ämik tänayäŋ äbuŋo unitäŋo äpa kuwek, kurepä,
käda boham u kudup ubiŋ-jukutkuk.
4 O Anutu, gäka nadäŋira epmäget kudän inipärik-inik kubä täk täyak. Ba
täktäkka täŋo mebäri ärowani inipärik kubä, pom käroŋi käroŋiken
tom ahäŋ bumbum täk täkaŋ u kudup yärepmit moretak.

5 Iwan täŋo komi äma uwä kehäromi nikek upäŋkaŋ gäkä däpmäŋpäŋ
tuŋumi kudup yäyomägatkun. Täŋiri kumäŋpäŋ däpmon patguŋ-guŋ
ude täŋ itkaŋ.
U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigän.
6 Jekop täŋo Anutu, däpayäŋ täŋyäkŋariri komi ämakät hosniye pajiŋ
kumäŋ maŋkuŋ.
7 Bureni Ekäni, äma kuduptagän gäka umuntak täkaŋ. Kokwawak täŋiri
kubätä iŋamkaken täga nämo kehärom taŋpäŋ irek.

8 Gäk kunum gänaŋ itkaŋ iwanta kowata ude yäŋtäreŋ yämiŋiri ämawebe
komeni komeni umuntaŋpäŋ man kum itkuŋ.

---

* **75:7:** 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21

9 Kowata yäŋtäreŋ yämiŋkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u kudup
yämagutta yäŋkun.
10 * Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täŋpäŋ ämik täneŋo upäŋkaŋ
kowata yämiŋiri ämawebe nadäwä täga täŋpäpäŋ ganiŋoret täkaŋ.
Täŋirä äma ämikken kehärom taŋpäŋ it täkaŋ uwä api ganiŋoret täneŋ.

11 Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täŋ imikta bian yäŋkehärom taŋkuŋo u
inita täŋ imineŋ.
Täŋpäŋ äma äbot tuän tuän itkaŋ in, iron yäpmäŋ äbäŋpäŋ kaŋ imut.
U imata, Anutu unitagän umuntänaŋi.
12 Bureni, Anutu u äma wäpi biŋam ikek täŋo wäpi yäpmäŋ äpäk täyak. Ba
intäjukun äma ärowani ärowani täŋpewän bumta umuntak täkaŋ.

77

Äma ŋo bäräpi ahäŋ imiŋirän Anutuken gera yäŋkuk

1 * Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yäŋira nadäŋ namik
täyak.
2 Bäräpi kadäniken Ekäniken yäŋapik täyat. Bipani käroŋ yäŋapik man yäk
täyatken uken ketna yäpmäŋ akuŋkaŋ Ekäni iwet täyat. Upäŋkaŋ
bänepna nämo pidämtak täyak.
3 Ude täŋkaŋ Anutu täŋo täktäkita nadäŋpäŋ bäräpi nadäk täyat. Unita juku
piŋira nadäŋ bäräp ahäŋ namik täyak.
4 Unitä täŋpewän bipani bipani däpmon kubä nämo pat täyat. Nadäwätäk
taŋi täŋpäŋ man kubä täga nämo yäwet yäŋ nadäk täyat.
5 Ude täŋkaŋ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
6 * Bipani käroŋ nadäk-nadäk pähap täŋpäŋ näkŋaken bänepna ŋode iwet
yabäk täyat;
7 Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneŋi nämo api
nadäŋ nimek?
8 Nadäŋ nimikinik täk täŋkuko u nibä-katäŋkuko ugän? Ba yäŋkehäromtak
mani wari nämo käwep api iwarek?
9 Orakoraki pewän paotkuko ubayäŋ? Kokwawakitä orakoraki komeni
yäpuk ba?
10 Ude nadäŋpäŋ yäŋkut; Imaka ŋonita nadäŋira bänepnaken däpmäŋ
päretak; Anututä kadäni käroŋi kehäromini näwoŋäreŋ yäpmäŋ
äbukopäŋ apiŋo de itak?

11 Täŋpäkaŋ ude nämo! Ekäni, imaka säkgämän säkgämän, ba kudän
kudupi kudupi bian täŋkuno unita äneŋi juku piwa!
12 Imaka tägatäga kehäromi nikek täŋ yäpmäŋ äbuno unita nadäk-nadäk
epän kaŋ täk täŋpa!
13 Bureni Anutu, imaka imaka täk täyan u kumän kudupi siwoŋi-inik.
Anutu kehäromi nikek gäk udewani kubä nämo itak.
14 Kudän kudupi pewä ahäwani Anutu u gäk kubägän. Kehäromika ärowani
guŋ äbot bämopiken pewi ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.
15 Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep täŋo äboriye u komi
epänken nanik yämagutkun.

---

* **76:10:** Kis 18:11; Sam 65:7 * **77:1:** Sam 3:4, 142:1 * **77:6:** Sam 4:4, 42:8

16 Täŋpäkaŋ ume gwägu pähaptä Anutu gäk gabäŋkaŋ umuntaŋpäŋ bärom-
bärom täŋkuk.
17 Yäŋpewi gubam gwägärirän yäpä iromäŋ iwän bukŋa täŋkuk.
18 Iromäŋ täŋpewi yäŋpäŋ-wädäŋ iwarirän yäpä kwinitpäŋ peŋyäŋeŋirän
komeni komeni kwawakgän itkuŋ. Ude täŋirän kome kwaiŋkuk.
19 Anutu, gäk gwägu käroŋi boham u bämopiken kädet täwitkun. Täŋkuno
upäŋkaŋ kuroŋka bäräm äma kubätä täga nämo kaŋkuk.
20 Ude täŋkaŋ ämawebekaye yawak ude irirä yäŋ-yämagutkun. U Moses
kenta Arontä watä it yäminirän yämagut päŋku tägaken yepmaŋkun.

78

Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkuk

1 Eruk ämawebenaye, in näkŋo jukuman ŋo nadäwut. Juku säkgämän
peŋpäŋ man täwerayäŋ täyat ŋo nadäwut!
2 * Jukuman ŋo man wärani terak täwerayäŋ. Imaka bian ahäwani mebäri
nikek unita täwerayäŋ.
3 Bian oraniyetä yäŋpäŋ niwerirä nadäŋkumäŋo nadäk-nadäknin-ken pätak
u tärewayäŋ.
4 Man ŋo nanakniye ahänayäŋ täkaŋ unita käbop nämo peŋ yämine.
Nämoinik! Ekäni u imaka säkgämän säkgämän täŋkuk. Unita
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋitna epän kehäromi kehäromi täk täŋkuko u
ba kudän kudupi täŋkuko unita kaŋ nadäwä tärewut.
5 Ekäni u Jekop täŋo oraniye, Isrel ämawebe it yäpmäŋ äbäkamäŋ nintä
iwatta baga mani bian peŋkuk. Täŋpäŋ oraniye man kehäromigän
ŋode yäwetkuk; In näkŋo baga man ŋo nanakjiye yäwetpäŋ
yäwoŋärek kaŋ täk täŋput yäŋ yäŋkuk.
6 Ude tänayäŋ täŋo uyaku yerijiye mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä yäŋpäŋ-
nadäk pen api täk täneŋ. Ude täŋkaŋ unitäŋo yeri ahänayäŋ täkaŋ
unitä udegän api yäwetpäŋ yäwoŋäreneŋ.
7 Ude tänayäŋ täŋo uwä äbot u imaka, Anututa nadäkinik täŋ iminŋ yäpmäŋ
kuŋpäŋ kudän kudupi täŋkuko unita nämo api guŋ täneŋ. Ba baga
mani u api buramik täneŋ.
8 Baga mani buraminŋpäŋä oraniyetä täŋkuŋo ude nämo api täneŋ.
Oraniye uwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo täŋpäŋ bänepitä
Anutu inŋit-inik nämo täŋkuŋ. Täŋpäŋ Anutu mäde ut iminŋkuŋ.

9 Bian uken Efraim äbot unitäŋo komi äma uwä äpa kuwek yäpmäŋ kuŋat
täŋkuŋo upäŋkaŋ ämik ahäŋirän umuntaŋpäŋ ämetkuŋ.
10 U Anutukät topmäk-topmäk täŋpani unita nadäŋ äwaräkuk täŋpäŋ baga
mani iwatta bitnäŋkuŋ.
11 Ba imaka kudän kudupi iŋamiken täŋkuko unita guŋ tak-inik täŋkuŋ.
12 * Ekänitä Isip täŋo kome kubä wäpi Soan uken kudän kudupi oraniye
naniye ŋode täŋpäŋ yäwoŋäreŋkuk;
13 * U gwägu taŋi däpmäŋ täkŋewänkaŋ kukŋi kukŋi kuŋirän Isrel ämawebe
bämopgän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
14 * Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋpäŋä kepmawä gubam kubä iwerän kädet
yäwoŋärekta intäjukun kuŋirän iwatkuŋ. Täŋ bipaniwä kädäp täŋo
peŋyäŋeki ägonitä udegän intäjukun kuŋirän iwatkuŋ.

* **78:2:** Mat 13:35 * **78:12:** Kis 7:8–12:32 * **78:13:** Kis 14:21-22 * **78:14:** Kis 13:21-22

15 * Täŋpäkaŋ kome kawukiinikken mobä yäpurän tumäŋirän ume gänaŋ
umu nanik bumta abäŋirä naŋkuŋ.
16 Bureni, mobä jopi täŋpewän ume dapuri abani ude täŋkuk. Ude täŋirän
ume taŋi ahäŋkuk.

17 Ekäni ärowani pähaptä iron ude täŋ yämiŋkukopäŋ kome kawuki uken
ehutpäŋ ärowani kudän pen ŋode täŋ imiŋkuŋ;
18 * Anutu iyapi yäŋ nadäŋpäŋ yäŋikŋatpäŋ kakta ketem gäripi nikek
ätukät nimi yäŋ peŋ iwetkuŋ.
19 Ude täŋpäŋ Anutu yäŋärok ŋode iwetkuŋ; Anutu kome kawuki ŋodeken
ketem täga käwep pewän ahäwäpäŋ nimek? Ba täga nämo käwep!
yäk.
20 Bureni, pengänä mobä yäpurän tumäŋirän ume uken nanik abuk yäk.
Upäŋkaŋ jide? Tom ketem udegän niminaŋi nämo käwep? yäk.
21 Yäŋärok ude yäŋirä Ekänitä mani u nadäŋpäŋ kokwawak taŋi täŋpäŋ
Jekop täŋo äbot uken kädäp mebet iniŋ kireŋpewän äpuk.
22 U imata, ämawebe uwä Anututa nadäkinik nämo täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ
Anutu ninta nadäkinik täŋpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak yäŋ nadäwä
bureni nämo täŋkuk.
23 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kunum iwerän aŋeŋkuk.
24 * Aŋeŋirän kunum gänaŋ nanik ketem inide kubä pewän maŋirä
yäpmäŋpäŋ naŋkuŋ.
25 Ketem naŋkuŋo u ketem tägagämän, aŋero täŋo ketem bumikpäŋ
naŋkuŋ. Anututä iron täŋ yämiŋkuko u naŋpäŋ koki täŋkuŋ.

26-27 Ude täŋpäŋ mänit pähap kubä iwerän piäŋkuk. Piäŋirän ämawebetä
itkuŋken u barak punin nanik päke uwä iwän ude bumik pewän
maŋkuŋ. Barak uwä bumta, mobä jiraŋ ude.
28 Täŋpäkaŋ u kome jopiken nämo pewän maŋkuŋ. Nämo! Ämawebetä
yottaba täŋpäŋ itkuŋken ugän pewän maŋkuŋ.
29 Eruk, ude täŋpäkaŋ ämawebetä barak päke u naŋ tokŋeŋkuŋ. Bureni,
imaka Anutuken yäpmäkta yäŋapiŋkuŋo u yäniŋ kireŋ yämiŋkuk.

30-31 Ude täŋkentäŋ yämiŋkukopäŋ momi kädet nämo peŋkuŋ. Unita ketem
u pen naŋ irirä Anututä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ Isrel äma
gubaŋi gubaŋi kehäromi nikek u pit kubägän däpmäŋ moreŋkuk.
32 Upäŋkaŋ momi pen täŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Anutu kudän kudupi päke täŋ
yäpmäŋ äbuko unita nadäkinik nämo täŋkuŋ.
33 Nadäkinik nämo täŋkuŋo unita ehät woŋ pit kubägän abäŋpäŋ paot
täkaŋ ude Ekänitä imaka umuri kubä pewän ahäŋirän uterak pit
kubägän kumäŋ moreŋkuŋ.
34 Eruk Anututä ätuniye ude däpmäŋ paorirän yabäŋpäŋä ätu bänepi
äyäŋutpäŋ Ekäni äneŋi iwatta bänep pek täŋkuŋ.
35 * Täŋpäŋ nadäŋkuŋ; Ekäni uwä nintäŋo mobä kujat kehäromi ude it
nimitak. Unitägän wakiken nanik nimagut täyak.
36 Ude nadäŋkuŋo upäŋkaŋ bänep äyäŋut-äyäŋut man yäŋkuŋo u jop
yäŋikŋatkuŋ. Man yäkyäki täktäki u jopigän, bureni nämo.

---

* **78:15:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **78:18:** Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35 * **78:24:** Jon 6:31 * **78:35:** Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9

37 * Ekänikät topmäk-topmäk täŋpani u nadäŋ äwaräkuk täŋpäŋ mani nämo buraminŋkuŋ.

38 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kudup nämo däpmäŋ moreŋkuk. Nämo, oraŋ yäminŋpäŋ momini peŋ yäminŋkuk. Kokwawak taŋi täga täŋ yäminaŋipäŋ kadäni kadäni kokwawaki pewän maŋpäpäŋ ähan täŋ yämik täŋkuk.

39 * U imata, ämawebe unitäŋo mebärini ŋode nadäŋkuk; Uwä ämawebe jopigän, kadäni käroŋi itta yäwani nämo. Mänittä abämaŋ paotpeŋ kuk täyak udewani.

40 Wära, kome kawukiken peŋawäk wari wari täŋ iminŋirä nadäwän jägämi täk täŋkuk!
41 Isrel täŋo Kudupi Anutu u kadäni kadäni täŋikŋat-ikŋat kädet mäyap täŋ iminŋirä komi nadäk täŋkuk.
42 Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä nämo peŋkuŋ.
43 Nämo, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ŋode täŋkuko unita nadäwä ärowani nämo täŋkuk.
44 * Kome uken Anututä ume yäŋpewän nägät äworeŋirän Isip nanik täga nämo naŋkuŋ.
45 * Ba gäbäräm bipi ätu yäniŋ kirewänkaŋ abä äma gupi tätuŋ naŋkuŋ. Ude täŋpäŋä wirit udegän yäniŋ kirewänkaŋ äbä imaka imakani kudup täŋpä waŋ yäminŋkuŋ.
46 * Täŋpäkaŋ kapukbam mebäri mebäri ketemi epäni täŋpäwakta yäniŋ kireŋkuk.
47 * Ude täŋpäŋä mimtä maŋpäŋ wain päya ba ketemi epän kudup täŋpän waŋkuŋ.
48 Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmäŋ moreŋkuk.
49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik täŋpäŋ aŋero täŋpäwak pewä ahäwani u yäniŋ kireŋkuk.
50 Kokwawaki kwawak yäwoŋärekta kädet täwitpäŋ ämawebe yabäŋ äwaräkuk kubä nämo täŋkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmäŋ moreŋkuk.

51 * Ekänitä ude täŋpäŋä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmäŋ paotkuk.
52 * Täŋ iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoŋäreŋpäŋ yämagutkuk.
53 * Yämagut päŋku yepmaŋpän umunkät nämo, säkgämän itkuŋ. Täŋpäkaŋ iwaniye uwä gwägutä uwäk täŋpäŋ däpmäŋ moreŋkuk.
54 * Eruk, yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋtäŋgän iniken kudupi kome dubinken ahäŋkuŋ. Täŋkaŋ kome uwä iniken kehäromi terak ämawebeniyeta yämikta ŋode täŋkuk;
55 * Kome u mähemiye yäwat kireŋpäŋ iniken ämawebeniyeta yäpmäŋ

* **78:37:** Apos 8:21 * **78:39:** Sam 103:14-16; Jon 3:6-8; Jem 4:14 * **78:44:** Kis 7:17-21 * **78:45:** Kis 8:1-6, 8:20-24 * **78:46:** Kis 10:12-15 * **78:47:** Kis 9:22-25 * **78:51:** Kis 12:29 * **78:52:** Kis 13:17-22 * **78:53:** Kis 14:26-28 * **78:54:** Kis 15:17; Jos 3:14-17 * **78:55:** Jos 11:16-23

daniŋpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk. Ude täŋpänkaŋ Isrel äbori äbori eŋi täŋpäŋ ittäŋ kuŋkuŋ.

56 * Anututä ude täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita täŋikŋarani täŋpäŋ peŋawäk täŋ imiŋkuŋ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuŋ.

57 Kudän waki oraniyetä bian täŋkuŋo udegän iwatpäŋ nadäŋ imikinik nämo täŋ imiŋkuŋ. Uwä äŋin gwäjiwani gwäjiwäkaŋ siwoŋi nämo kweko ude bumik.

58-59 Uwä anutu jopi yäniŋ oretta kome iwoyäŋpäŋ peŋkaŋ u kuk täŋkuŋonik. Ude täŋirä Anututä yabäŋpäŋ näk nadäŋ naminaŋi jidepäŋ täkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ kokwawak täŋ yämik täŋkuk.
Ude täŋpäŋ Isrel äbot u mäde ut yämik-inik täŋkuk.

60 * Täŋpäŋ Silo komeken yottaba Anutu burenitä bämopiken itta yäwerän täŋ imiŋkuŋo u Anutu uken äneŋi itta nadäk kubä nämo peŋkuk.

61 * Ude täŋkaŋ iwan yäniŋ kireŋirän topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe yottaba u gänaŋ itkuko u yäyomägatkuŋ. Gäpe u terak Anutu täŋo kehäromi ba peŋyäŋeki kwawak kak täŋkuŋonik.

62 Ude täŋkaŋ ämawebeniyeta kokwawak nadäŋpäŋ iwaniye yäniŋ kireŋirän däpuŋ.

63 Kadäni uken Isrel täŋo äma gubaŋi ämik pähap gänaŋ kumbuŋ. Kumäŋirä webetä äma deken yäpne yäŋ yäŋpäŋ jop itkuŋ.

64 Kadäni ugän bämop ämaniye udegän däpäkaŋ webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk taŋpäŋ itkuŋ.

65 Eruk ude täŋtäŋ äbäŋkä Ekäni däpmon terak naniktä-yäŋ akuŋkuk. U äma wain ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpäŋ pärekopäŋ kikŋutpäŋ akuŋpäŋ kärak yäweko ude bumik täŋkuk.

66 Ude akuŋpäŋ iwaniye däpmäŋpäŋ pimiŋ yäwat kireŋirän mäyäk täräk-täreki nämo nadäŋpäŋ ämik äneŋi täkta nämo nadäŋkuŋ.

67 Ude täŋkaŋ Josep täŋo oraniye äbot unita mäde ut yämiŋpäŋ, Efraim täŋo äboriye imaka, nämo iwoyäŋkuk.

68 Täŋ Juda täŋo oraniye äbot u iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ Saion pom, Juda täŋo komeken itkuko unita imaka, gäripi nadäk täŋkuko unita iwoyäŋkuk.

69 Täŋkaŋ pom uken kudupi yori, pom käroŋi ude punin unu täŋkuk. Täŋpäŋ kehäromi-inik täŋkuk, kome pähap täŋpäŋ peŋkuko inide it täyak ude bumik täŋkuk.

70-71 * Täŋpäkaŋ Juda äbot uken nanik epän watä ämani Devit epäni täkta iwoyäŋkuk.
U sipsip watä epän äma ude iraniken nanik imagutpäŋ Isrel ämawebe ekäni ba täpurita watä irekta iwoyäŋkuk.

72 * Ude iwoyäŋpäŋ teŋirän Devit iniken epän unitagän nadäŋpäŋ ämawebeniyeta watä säkgämän it yämik täŋkuk. Eruk unita Devit uwä Isrel äbot täŋo watä äma tägagämän-inik ude itkuk.

---

* **78:56:** Het 2:11-15 * **78:60:** Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 * **78:61:** 1Sml 4:4-22 * **78:70-71:** 1Sml 16:11-12; 2Sml 7:8; 1Sto 17:7 * **78:72:** 1Kin 9:4

79

Anututä iwan keriken nanik yämagutta yäŋapiŋkuŋ

1 * O Anutu, guŋ äbottä gäkŋo kome inita korenayäŋ äbuŋo itkaŋ, u
yabätan? U kudupi yotka täŋpä waŋirä imaka jopi äworetak.
Ude täŋkaŋ Jerusalem yotpärare imaka, täŋpewä waŋ moretak.
2 Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmäŋpäŋ yepmaŋirä siäŋ ba tom
ägwäritä naŋ-irähut täkaŋ.
3 Ude täŋkaŋ ämawebekaye jopjop däpmäŋirä unitäŋo nägäri umeyäwa
tägata kweko ude Jerusalem yotpärare bämopiken tokŋeŋkuk.
Täŋpäkaŋ u änekta äma kubä nämo itkuk. U kumän paotkuŋ.
4 Täŋpäkaŋ guŋ äbot kukŋi kukŋi iranitä yäŋärok niwetpäŋ nibäŋ
mägayäkuŋ.

5 * Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba kokwawakka
u kädäptä-yäŋ pen api ijiŋ yäpmäŋ kwek?
6 Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo ganiŋoret täkaŋ ba
gäkken yäŋapik man nämo yäk täkaŋ unita täŋ yämisi.
7 Äma äbot unitä gäkŋo ämawebekaye däpmäŋ-pewä kubäpäŋ komeka u
täŋpä waŋkuŋ.

8 * Äbekniye oraniyetä bian momi täŋkuŋo unita yäŋpäŋ komi epän nämo
nimen. Nämo, bänep nadäk-nadäknin putärewani ninta butewaki
nadäŋ nimisi.
9 * O Anutu, täŋkentäŋ nimiŋpäŋ iwan keriken nanik nimagusi. Ude
täŋpäŋ wäpka biŋamta yäŋpäŋ mominin peŋ nimisi.
10 Guŋ äbottä Anutujin de yäŋ niwerirä tägawek? Ude nämo, unita Anutu,
guŋ äbottä epän watä ämakaye täŋo nägäri piwä kuŋkuŋo unita
kowata komi yämiŋiri kaŋ yabäna!
11 Täŋkaŋ notniye komi eŋiken yepmaŋkuŋo yäŋkähän-kähän yäŋ itkaŋ
u nadäŋ yämiŋpäŋ kehäromika ärowani terak äma kumäkta biŋam
yäŋtärewani u yäniŋ kireŋpewi äpämaŋ kut.
12 O Ekäni, guŋ äbot uken-uken nanik yäŋärok gäwet täŋkuŋo unita kowata
kwini nämo täŋ yämen.
Nämo, täŋ gamiŋkuŋo u irepmitpäŋ wakiinik täŋ yämen.

13 Ude täŋiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkaŋ bänep täga man tärek-
täreki nämo gäwetpäŋ ganiŋ oretoret api täŋ yäpmäŋ kune.

80

Isrel ämawebe Anututä täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäŋkuŋ

1 * Anutu, Isrel täŋo watä äma, gäk nadäŋ nimisi! Gäk Josep täŋo äbot nin,
yawak ude watä it nimik täyan. Gäk aŋero täŋo intäjukun äma iriri
it gwäjik täkaŋ.
2 Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase täŋo
äbot ninken kwawak pewi ahäwän! Äbä kehäromika nimiŋpäŋ
täŋkentäŋ nimi!

---

* **79:1:** 2Kin 25:8-10; 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14 * **79:5:** Sam 85:5; Ese 38:19 * **79:8:** Sam 106:6; Ais 64:9 * **79:9:** 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3 * **80:1:** Kis 25:22

3 Anutu, gäk äneŋi nimagut yäpmäŋ dubikaken ku. Butewaki nadäŋ
nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋiri paotnetawä!

4 O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yäŋapiŋitna kokwawak
nadäŋ nimiŋkä kadäni jidegän api pewen?
5 Gäkä ude täŋiri konämpäŋ ketem ude naŋ itkamäŋ.
6 Täŋpäkaŋ iwaniyetä kukŋi kukŋi itkaŋ yabäŋ äwaräkuk täŋiri
nidäpmäŋpäŋ nintäŋo kome korenayäŋ täkaŋ.
Täŋpäŋ yäŋärok niwetpäŋ nibäŋ mägayäk täkaŋ.

7 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneŋi nimagut yäpmäŋ dubikaken
ku. Butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋiri paotnetawä!

8 * Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken
nanik yäpmäŋ päbä kome kubäken piwayäŋ yäŋpäŋ äma kome uken
nanik yäwat kireŋkun. Täŋpäŋ wain yeri uwä kome u piŋkun.
9 Täŋpäŋ yeri u pikta komeni ket täŋpäŋ piŋkun. Täŋpikaŋ jäwäri äpmoŋpäŋ
taŋi-inik täŋpäŋ kome taŋi iriŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuk.
10 Täŋpäŋ wain päya unitäŋo momitä pom ba päya taŋi taŋi päke itkuŋo u
kudup äyuŋ täŋ yämiŋkuk.
11 Täŋpäkaŋ momini uwä kumaŋ päŋku gwägu taŋi wäpi Mediterenian
unitä päŋku Yufretis umeken täreŋkuk.

12 Upäŋ gäk imata wain epän täŋo yewa u däpmäŋ weŋkun? Täŋkunopäŋ
ämawebe kädet miŋin kuŋat täkaŋ unitä bureni kubota täk täkaŋ.
13 Täŋpäkaŋ but ägwäritä jäwäri metäŋ gwäjik täkaŋ. Täŋirä tom ägwäritä
mujipi nak täkaŋ.

14 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneŋi nadäŋpäŋ kunum
terak ununitä dapun täŋpäŋ nibäŋ niwat. Täŋpäŋ wain päyaka nin
täŋkentäŋ nimi.
15 Ninäwä wain päya gubaŋi gäkä täŋpewi kehärom taŋkuko udewani.
Gäkä yeri u ketka kehäromitä piŋkun. Täŋkuno unita täŋkentäŋ
nimik täyi.
16 Upäŋkaŋ wain päyaka uwä madäŋpäŋ kädäp ijiwani. Unita iwaniye
yabäŋ yäŋiri paot-inik täŋput!

17 O Anutu, ämawebe ninä gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno u täŋkentäŋ
nimiŋpäŋ äneŋi nibäŋ niwat täyi. Ba kehäromi äneŋi nimik täyi.
18 Ude täŋ nimiŋiri nin ärowani täŋpäŋ manka äneŋi nämo api irepmitne.
Täŋkaŋ wäpka biŋam api ganiŋ oretne.

19 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneŋi nimagut yäpmäŋ dubikaken
ku. Butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋiri paotnetawä!

81

Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yäŋkuk

1 Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teŋ imina. Jekop täŋo
Anutu u kap gera terak teŋ imut.

---

* **80:8:** Ais 5:1-7

2 Oretoret kap yäput pena yäŋpäŋä wagäm utkaŋ gita kurere bok utpäŋ iniŋoret kap teŋ imut.
3 * Täŋpäŋ komepak api äbäŋirän womat kaŋ piäwut, ba komepak bämop taŋirän orekirit kadäni uken womat piäŋpäŋ kap kaŋ teŋ imut.

4 Isrel äbottä kap ude tekta baga pätak. Jekop täŋo Anututä man u yäŋkehärom taŋkuk.
5 Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpäŋ iwoŋärek täŋkuk.

Täŋpäkaŋ näk man kotäk kudupi kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut;
6 Pitjin terak bäräpi patkuko u ketäreŋ taminŋkut yäk. Ba komi epänjin täŋo tuŋum u täyomägatpäŋ peŋ taminŋkut yäk.
7 * Täŋpäkaŋ intä komi nadäŋpäŋ gera yäŋirä nadäŋpäŋ täŋkentäŋ taminŋkut yäk. Iromäŋ mämä gänaŋ käbop itpäŋ nadäŋ taminŋkut yäk.
Täŋpäŋ komi gänaŋ nanik tämagut yäpmäŋ äbätäŋgän Meriba ume terak täŋyabäkken tepmaŋkut.
8 Unita Isrel ämawebe äbotnaye, in jukuman täwerayäŋ nadätat ŋo ket nadänayäŋ ba nämo?
9 * In mäjo wära nadäŋ yämiŋpäŋ nämoinik yäpmäŋ kuŋatneŋ yäk. Ba guŋ äma täŋo yäwik nämo gwäjiŋ äpmoŋ yämineŋ.
10 * Nadäkaŋ? Näk Ekäni, intäŋo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yäpmäŋ äburo u yäk. Unita in mejin aŋeŋirä ketem tepmäŋ towiwa.

11 Ude yäŋkuro upäŋ ämawebenayetä mäde ut naminŋpäŋ näkŋo man unita juku nämo peŋkuŋ.
12 * Ude täŋirä yabäŋ äwaräkuk täŋira iniken nadäk-nadäk terak kädet wakiwaki iwatkuŋ.

13 Butewaki! Ämawebenaye, jide? In näkŋo man ŋo juku peŋpäŋ nadänaŋi. Isrel äbotnaye, in näkŋo kädet iwatnaŋi.
14 Ude täŋirä uyaku iwanjiye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpätet. Ba ketnatä iwanjiye däpmäŋ paotet.

15 Ude täŋira iwanjiye, näka bitnäk täkaŋ uwä näka umuntaŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ namikäneŋ. Täŋpäkaŋ komi epän tärek-täreki nämo yämitet yäk.

16 Upäŋkaŋ ämawebenaye, näk inta ketem säkgämän säkgämän tamakaŋ naŋ tokŋewut yäŋ nadätat.

82

Anutu u intäjukun-inik itak

1 Anututä äma ekäni ekäni unita gera yäŋpewän äbäŋpäŋ käbeyä täŋirä Anututä ini käbeyä täŋo intäjukun äma itak.
Intäjukun itkaŋ käbeyäken äma itkaŋ uwä ŋode yabäŋ yäyak;

---

* **81:3:** Nam 10:10 * **81:7:** Kis 17:7; Nam 20:13 * **81:9:** Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 * **81:10:** Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 * **81:12:** Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26

2 In goret täk täkaŋ yäk. In man käbeyäken äma kädet goret täŋpanita in täga
täkaŋ yäŋ yäwet täkaŋ.
Ba inä yabäŋ äwaräkuk täŋirä äma wäpi biŋam ikektä äma äpani täŋo
wäpi yäpmäŋ äpäk täkaŋ yäk. Kädet u jidegän api peneŋ?

3-4 Unita in kädet täga ŋodepäŋ kaŋ täŋput; Man käbeyäken äma jopi jäwäri
ba ironi kodäŋa udewani yäŋkentäŋ yämineŋ.
Täŋpäŋ ämawebe guŋ ba ini gupi täga nämo täŋkentänaŋi udewanita
kädet siwoŋi täŋ yämineŋ yäk.
Täŋpäŋ ämatä äma udewani komi epän täŋ yäminayäŋ täkaŋ uwä kaŋ
yäniŋ bitnäwut.

5 * Inä guŋ, nadäk-nadäkjin nämo! Injin bipmäŋ urani gänaŋ kuŋatpäŋ
ämawebe kädet siwoŋi nämo yäwoŋärek täkaŋ.
6 * Näk bian ŋode täwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ärowani täŋo nanakiye
itkaŋ yäŋ täwetkut.
7 Ude täwetkuro upäŋ apiŋo ŋode täwera nadäwut! Inä kodak nämo api
itneŋ yäk.
In äma mewunitä kumäk täkaŋ udegän api kumneŋ! Ba intäjukun äma
ätutä kumäk täkaŋ udegän kumäŋpäŋ paot-inik api täneŋ yäk.

8 Anutu, bureni yäyan! Gäk akuŋpäŋ kome terak yäŋtärek epän tä! Äma
äbori äbori kuduptagän u gäkŋo biŋam.

83

Isrel täŋo iwaniyetä paotta Asapatä yäŋapik man ŋo yäŋkuk

1 O Anutu, man kum nämo iren. Ba kubäkengän kwikinik nämo iren.
2 Iwankaye yabäsi! Äma gäka gaŋani pähap nadäŋ gamik täkaŋ u ärowani
täŋ gamikaŋ.
3 Guŋ äma u ämawebekaye watä it yämik täyan u däpmäkta man käbop käbop
yäŋpäŋ-nadäŋ itkaŋ.
4 Täŋpäŋ ŋode yäkaŋ; Eruk, Isrel äbot u wari nämo itta däpmäŋ morena.
Ude täŋitna wäpi paotpäŋ paot-inik kaŋ täŋpän.
5 Anutu, gäk täŋpäwakta guŋ äma äbori äbori ŋodetä bänep kubägän täkaŋ;
6 Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
7 ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
8 Täŋpäŋ Siria nanik, äbot kehäromi Lot täŋo oraniye täŋkentäŋ yämiŋkuŋo
u imaka, yäpurärätgän täŋkuŋ.

9 * Äma äbori äbori u gäk täŋpäwakta bänep kubägän pekaŋ unita Midian
nanikta bian jide täŋ yämiŋkuno ude täŋ yämen. Ba Kison umeken
Sisera kenta Jabinta jide täŋ yämiŋkuno udegän täŋ yämen.
10 Äma uwä Endo komeken däpmäŋ-pewi kumäŋpäŋ kome äworeŋkuŋo u.
11 * Täŋpäkaŋ Orep kenta Septa jide täŋ yämiŋkuno u intäjukun ämaniyeta
udegän täŋ yämen.
Ba Sepa kenta Salmuna täŋpäwak täŋ yämiŋkuno u äma ärowaniniyeta
udegän täŋ yämen.

---

* **82:5:** Sam 11:3, 75:3 * **82:6:** Jon 10:34 * **83:9:** Het 4:6-22, 7:1-23 * **83:11:** Het 7:25, 8:12

12 Äma uwä ŋode yäŋkuŋo unita täŋpäwak täŋ yämiŋkun; Anutu täŋo kome
u nininta api korene yäŋ yäŋkuŋ.

13 O Anutu, iwaniye u täŋpewi mänittä keŋkeŋ jiraŋ kenta täpun-täpun piäŋ
äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude kaŋ täŋput.
14-15 Täŋpäŋ kädäptä pom terak tepäraŋ pit kubägän ijiŋ paoreko ude täŋ
yämen.
Täŋpäŋ yäpä iromäŋ mänitka terak yäwat kireŋ täŋpi kuŋtäŋpä kuneŋ.
16 Ude täŋpäŋ kehäromika kaŋpäŋ nadäwä tärekta mäyäk pähap yämen.
17 Ude täŋiri kehäromini paoräpäŋ gäka tärek-täreki nämo umuntäneŋ.
Täŋpäŋ mäyäki pen pat yämiŋirän kaŋ kumbut.
18 * O Ekäni, kwawak yäwoŋäreŋiri ŋode kaŋpäŋ nadäwä tärewut; Gäk
kubä-tägän Ekäni, kome pähap ŋo kaŋiwatta kehäromi ärowani pat
gamitak.

84

Kora nanakiyetä Anutu täŋo eŋita gäripi nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuŋ

1 O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide kubä nadätat!
2 * U gänaŋ Ekäni iŋamkaken itta bänepna kädäp ijik täyak u inipärik kubä.
Bänep nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anutu irit mähemi u oretoret
kap yäŋteŋ iniŋoret täyiwa.
3 Barak imaka, eŋikata gäripi nadäk täkaŋ. Kurasisiptä gäripi nadäŋpäŋ
tähani kudupi yotka piriken täk täkaŋ.
Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup säkgämän yäŋkaŋ
eŋini täŋpäŋ kudupi bukäka dubiniken mujipi pek täkaŋ.
4 Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkaŋ kap terak wari wari ganiŋoret
täkaŋ uwä gäkŋo oretoret terak it täkaŋ.

5 * Ba ämawebe kehäromi yäpmäkta gäkkengän kuk täkaŋ u imaka, oretoret
terak it täkaŋ.
Ämawebe udewani ganiŋ oretta Saion pom terak ärokta pidämtak
täkaŋ.
6 Äroŋtäŋgän ämawebe täga u kome kawuki kubä wäpi Baka u irepmirirä
iwän säkgämän taŋirän ume dapuri abäŋpäŋ gwägu tokŋeŋ yäpmäŋ
kuk täkaŋ.
7 * Ude ahäŋirän kaŋkaŋ oretoret täŋpäŋ Saion pom kaŋ-ahäkta ehutpäŋ
kuŋkä nämo gaŋatak täkaŋ.
Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu bureni u Saion
pom terak api käneŋo unita.

8 Ekäni Anutu ärowani, Jekop täŋo Anutu, juku peŋpäŋ yäŋapik mannata
nadäsi!
9 O Anutu, intäjukun ämanin iwoyäŋkuno u iron täŋ imisi.
10 * Täŋpäŋ ŋode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap nadätat. Kepma kubä
uken irero uwä kepma mäyap uken-uken ittäŋ kwero u irepmitpäŋ
iret.

---

* **83:18:** Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8 * **84:2:** Sam 42:2, 63:1 * **84:5:** Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6 * **84:7:** Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16; 2Ko 3:18 * **84:10:** 1Sto 23:5; Sam 27:4

Äma ätutä äma waki täŋo täha säkgämän säkgämän gänaŋ itta gäripi
nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nähä äma jopigän itkaŋ Anutuna täŋo eŋi
yäma täŋo watä ude irero unita nadäŋira inide kubä täŋpek.

11 * U imata, Ekäni uwä watä it nimiŋpäŋ intäjukun täŋ nimik täyak. U
kudän tägatäga terak iron täŋ nimiŋpäŋ oraŋ nimik täyak.
U äma siwoŋi kuŋaranita imaka täga yämikta nämo bitnäk täyak.
12 Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik täŋpäŋ gäkä terak
yeŋgämä pek täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ.

85

Ekänitä äboriye watä it yämekta yäŋapik man yäŋkuk

1 Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täŋ nimiŋiri äneŋi
säkgämän itkumäŋ.
2 Gäk ämawebekaye nintäŋo mominin peŋ nimiŋpäŋ waki täk täŋkumäŋo
unitäŋo kowata awähutkun.
3 Kokwawak ninta nadäŋ nimiŋkuno upäŋkaŋ peŋ nimiŋkun.
Nidäpnaŋipäŋ kokwawakka äneŋi mäde käda peŋkun.

4 Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneŋi gäkŋata biŋam nimagusi.
Butewaki Anutu, gäk ninta nadäwäwak wari täŋ nimentawä.
5 Ekäni, ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba gäkŋo nadäwäwakka pen api
it yäpmäŋ ärowek ba?
6 * Ude nämo! Gäk täŋkentäŋ nimiŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat säkgämän äneŋi
nimiŋiri ämawebekaye nin oretoret täŋpäŋ kaŋ ganiŋoret täna.
7 O Ekäni, bänep ironka äneŋi niwoŋäreŋpäŋ waki keriken nanik wädäŋ
tädotpäŋ tägaken nipmaŋiri säkgämän kaŋ itna.

8 Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täŋkumäŋo u äneŋi täk tänetawä.
Nadäkaŋ? Ämawebe iniŋoret täkaŋ uwä Ekänitä irit säkgämän
yämiŋpäŋ äbot kubägän yepmak täyak.
Mebäri unita Ekäni Anututä man yäŋahäŋirän näk api nadäk täŋpet.
9 Bureni! Ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ u inita biŋam yäpmäkta nämo
bitnäk täyak. Nämoinik.
U nin äneŋi nimagutpäŋ Anutu ini ninkät penta itkaŋ komeninken
säkgämän api itne.

10 Täŋpäŋ kadäni uken Anututä nadäŋ yämik-inik täŋirän ämawebeniyetä
bänep nadäk-nadäk Anutu-kengän api peneŋ.
Ba Anututä iniken kädet siwoŋi ämawebeniye bämopiken pewän
ahäŋirän säkgämän, äbot kubägän api itneŋ.
11 Bureni! Kome terak Anutu täŋo ämawebeniyetä Anutu nadäŋ imikinik
täŋirä Anututä käderi siwoŋi api yäwetpäŋ yäwoŋärewek.
12 Ude täŋkaŋ iron täŋ nimiŋirän imaka imaka tänayäŋ täkamäŋ u kudup
säkgämän ahäŋirä epäninken ketem ahäŋ bumbum api täneŋ.
13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kädet siwoŋitä intäjukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo
äbäkäbäk kädet api täwirek.

---

* **84:11:** Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2 * **85:6:** Hab 3:2

86

Äma kubätä Anutu täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ nam!
2 Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peŋpäŋ watä epän ämaka ude itat unita
watä säkgämän it naminŋiri wawetawä.
3 Ekäni, kepma käroŋ gäkken gera yäŋtäyiwa butewaki nadäŋ naminŋpäŋ
geranata juku peyi.
4 Gäkgän ganiŋoret täyat unita nadäŋ naminŋpäŋ täŋpewi bänepnaken ore-
toret pähap kaŋ nadäwa.

5 * Ekäni, gäk orakorak mähemi unita mominin peŋ nimik täyan. Ämawebe
gäkken täŋkentäk yäpmäkta gera yäk täkaŋ u gäripi pähap nadäŋ
yämik täyan.
6 Unita Ekäni, näkŋo yäŋapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki nadäŋ
nami yäŋ yäŋpäŋ gera yäyat u nadäŋ nam.
7 * Näk nadätat, gäkken gera yäwayäŋ täyat u api nadäŋ namen unita bäräpi
kaŋ-ahäwayäŋ täyatken gäkken gera api yäk täŋpet.

8 * O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän kuduptagän
yärepmitan. Täŋpäŋ gäkä epän täga täk täyan u udegän kubä nämo
täk täkaŋ.
9 * Guŋ äbot täŋpäŋ yepmaŋkuno u kudup abä gäk gämotkaken gwäjiŋ
äpmoŋ gaminŋpäŋ wäpka api ganiŋoret täneŋ.
10 * U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan. Gäk
kubä-tägän Anutu bureni-inik.

11 * Unita Ekäni, gäk kädetka näwoŋäreŋiri manka burenigän iwat täyiwa!
Ket näwoŋäreŋiri gäkagän nadäŋ gaminŋpäŋ ganiŋoret täyiwa!
12 Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduptagäntä api ganiŋoret täŋpet.
Täŋpäŋ wäpka biŋam api oraŋ gaminŋ yäpmäŋ ärowet.
13 Gäk butewaki taŋi nadäŋ namik täyan. Kumäkta biŋam täŋkuropäŋ
wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋkun.

14 Anutu, äma inita nadäwä ärowani täŋpani ätutä mäde ut namik täkaŋ.
Uwä gäkŋo manka utpäŋ nämoinik iwat täkaŋ.
Täŋpäŋ näka butewaki nämo nadäŋ naminŋpäŋ käbeyä täŋpäŋ näk
nuttagän man yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ.
15 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk butewaki ba iron mähemi, kokwawak bäräŋeŋ
nämo täk täyan.
Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täŋpäŋ nämo nipmak
täyan.

16 Unita äneŋi nadäŋ naminŋpäŋ butewaki nadäŋ nam. Piä ämaka näk
kehäromi namisi. Piä watä webeka nanaki näk täŋkentäŋ nami!
17 Näka not täŋ namik täyan unitäŋo bureni kwawak peŋiri käwayäŋ
nadätat.

---

* **86:5:** Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2 * **86:7:** Sam 17:6, 50:15, 77:2 * **86:8:** Lo 3:24; 2Sml 7:22; Jer 10:6 * **86:9:** Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4 * **86:10:** Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29 * **86:11:** Sam 25:5; Jer 32:39

Ude täŋiri kaŋpäŋ iwanaye imaka, Ekänitä täŋkentäŋ imik täyak yäŋpäŋ kaŋ mäyäk tawut!

87

Saion uwä äma äbori äbori täŋo yotpärare täga bureni-inik

1 Ekänitä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täŋpäŋ peŋkuk.
2 Täŋpäŋ Isrel täŋo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpäŋ Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubä nadäk täyak.
3 Unita Anutu täŋo yotpärare, gäk juku peŋkaŋ Anututä gäka man tägatäga ŋode yäyak u nadä;
4 Kome näkŋo man buramik täkaŋ unitäŋo wäpi tawaŋ api täŋpet. U täŋpayäŋ täyatken uken guŋ kome, Isip kenta Babilon täŋo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biŋam wäpi kudän täwayäŋ täyatken uken guŋ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.
5 Kadäni uken Saionta ŋode api yäneŋ; Komeni komeni ämawebe täŋo eŋi meŋ bureni täyak. Täŋpäŋ Anutu täŋpämorek mähemitä ini täŋkehärom taŋpäŋ api pewek.
6 Täŋpäŋ Saion täŋo kome mähem bureni-inik täŋo wäpi tawaŋ kudän täwayäŋ täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täŋo wäpi u kudup u gänaŋ api pewek.
7 Ude täŋirän ämawebe uwä kap teŋ oretoret bumta täŋpäŋ ŋode api yäneŋ; Saion kome ŋowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahäŋ nimani unitäŋo dapuri bureni-inik!

88

Äma kubä komi butewaki terak itpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 Ekäni Anutu täŋkentäkna, kepma bipani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
2 Unita yäŋapik manna terak gera yäyat ŋo nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nami.
3 Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äroŋirä kumäŋ-kumäŋ dubiniken itat.
4 Ämatä näka nadäŋirä kumäŋpäŋ awaŋ gänaŋ pat täkaŋ ude täyak, kehäromina kudup paotkaŋ unita.
5 Näk kumbani ude nepmaŋpäkaŋ it täyat. Ba ämikken däpmäŋ-pewä kumbani, awaŋ gänaŋ pat täkaŋ udewani itat. Ba äma gäkä unita guŋ tak-inik täŋpäŋ nämo täŋkentäŋ yämeno ude bumik itat.
6 Nähä awaŋ käroŋi-inik bipmäŋ urani gänaŋ mebäri-ken-inik umu maŋpi äpmoŋpero ude itat ŋo!
7 Kokwawakkatä näk kudup uwäk täŋpäŋ yejämäŋtak.

8 Gäkä nadäŋiri notnayetä nabäŋpäŋ-nadäŋirä imaka taräki täŋpäpäŋ nabäŋkaŋ umuntak täkaŋ.
Näk yewa kehäromi täga nämo abämaŋ kunaŋi, udewani gänaŋ itat.
9 Täŋpäŋ dapunna gäyamigän ijiŋ itat. Ude itkaŋ, Ekäni, kepma kepma ketna kewatpäŋ yäŋapik man terak gäkken gera yäk täyat.

10 Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkaŋ? Nämo! Ba ude täŋiri kumbanitä akuŋpäŋ wäpka yäŋpäŋ ganiŋoret täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!

11 Kumbani komeken naniktä gäkä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nämo nipmak täyan unitäŋo biŋam yäŋahäk täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!
12 Bipmäŋ urani kome uken kudän kudupi kak täkaŋ? Nämo! Ba peŋpäŋ guŋ taŋpäŋ irani kome udeken naniktä gäkŋo bänep iron täga kaŋpäŋ nadäk täkaŋ? Nämotä nämoinik!

13 Unita Ekäni, jop kumbero udeta täŋkentäkta gera yäyat. Tamimaŋ tamimaŋ gäkken gera yäk täyat.
14 Täŋira imata nämo nadäŋ namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?
15 Näk gubaŋiken umunitä komi namiŋ yäpmäŋ äbäŋiri kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat. Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.
16 Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmaŋpi wak täyat. Gäkŋo kokwawakka wakiinik unitä näk däpmäŋ jakŋitpäŋ nepmaŋtak.
17 Komi u kepma käroŋ näk itgwäjiŋpäŋ umetä tokätkaŋ täk täkaŋ ude yewa täŋpäŋ nepmak täyak.
18 Täŋpäŋ notnaye-inik u imaka, täŋpewi nabä-kätäŋirä bipmäŋ uranitägän näkŋo notnapak bureni ude itak.

89

Ekänitä ämawebeniye nadäŋ yämik-inik täk täyak

1 * * O Ekäni, wari wari nadäŋ nimik täyan unita juku piŋpäŋ kap api tek täŋpet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitäŋo manbiŋam pen api yäŋahäk täŋpet.
2 Imata, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä nämo api paorek yäŋ nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik täŋpäŋ api yäŋahäk täŋpet.
3 Ekäni, gäk man ŋode yäŋkun; Äma iwoyäŋkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpäŋ ŋode yäŋkehärom taŋkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
4 * Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahäŋ yäpmäŋ ärok täneŋ yäŋ yäŋkun.

5 Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkaŋ unitä gäkŋo täktäkka tägagämän unita kap terak ganiŋ ubiŋ tek täkaŋ.
Ba nadäŋ nimikinik täk täyan unita yäŋpäŋ aŋero kudupitä kap teŋpäŋ wäpka yäpmäŋ akuk täkaŋ.
6 * Kunum gänaŋ kudupi aŋero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.
7 Bureni, kudupi aŋerotä Anutu kaŋpäŋ nadäwä inipärik kubä, kehäromi nikek täŋpäpäŋ umuntak täkaŋ.

8 Unita Ekäni Anutu kehäromi mähemi, gäka imaka kehäromi kubä terak utpäŋ täga nämo yäwet. Nämoinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwat-inik täk täyan.
9 Gwägu pähap gäk kubä-tägän kaŋiwat täyan. Ba gwägu tokärirän gäk kubä-tägän täga iniŋ bitnäwen.
10 Gäk kubä-tägän Isip täŋo kehäromi kudup yomägatpäŋ kehäromikatä iwankaye ätu kudup däpmäŋpäŋ yäwat kireŋkun.

---

* **89:1:** 1Kin 4:31 * **89:1:** Sam 101:1 * **89:4:** 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30 * **89:6:** Sam 40:5, 86:8, 113:5

11 * Kunum u mähemi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän
täŋ yepmaŋkun.
12 Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä täŋkun. Unita pom
taŋi yarä wäpi Tabo kenta Hemon unitä oretoret terak ganiŋoret
täkamän.
13 O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.
14 Kaŋiwat epän täk täyan uwä kudän siwoŋi terakgän täk täyan. Nadäŋ
yämik-inik täŋo mähemi gäk.
Ba yäŋkehäromtak man siwoŋi iwarani u mähemi gäk.

15 Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiŋoret täkaŋ ba orakorakka täŋo
peŋyäŋek gänaŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret pähap nadäk täkaŋ.
16 Gäka juku piŋpäŋ kepma käroŋ bänep oretoret terak it täkaŋ. Täŋpäŋ
iron täŋ yämik täyan unita nadäŋpäŋ wäpka biŋam yäpmäŋ ärok
täkaŋ.
17 Ämawebe unitäŋo kehäromi u gäk. Ba unitäŋo epmäget kudän u gäk.
Bureni Anutu, gäk oraŋ nimiŋiri iwaniye yärepmit morek täkamäŋ.
18 Ekäni, Isrel ämawebe täŋo Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyäŋkuno
unitä intäjukun it nimik täyak.

19 Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ŋode yäwetkun; Näk
komi äma kubä kaŋ-ahäŋpäŋ kehäromi imiŋkut. Äma u ämawebenaye
bämopiken iwoyäŋpäŋ intäjukun äma ude teŋkut.
20 * Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta olip umeni piŋ
ibatpäŋ iwoyäŋpäŋ teŋkut.
21 Unita kehäromi imiŋira kehäromigän api it yäpmäŋ ärowek.
22 Ude irirän iwaniyetä ämik täŋpäŋ kehäromini täga nämo api yäpmäŋ
äpneŋ, ba äma wakitä täga nämo api irepmitneŋ.
23 Nämoinik, iwaniye näkŋa-tägän api yeŋ jakŋiret. Äma iwan täŋ iminayäŋ
täkaŋ upäŋ api däpet.
24 Täŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋpäŋ nämoinik api kakätäwet. Nämo, wäpna
terak kehäromigän itkaŋ iwaniye api yärepmit morewek.
25 Täŋpäŋ täŋkentäŋ imiŋira kome taŋi pähap, gwägu wäpi Mediterenian
unitä päŋku ume wäpi Yufretis u inita koreŋpäŋ api kaŋiwarek.

26 Ude täŋ imiŋira ŋode api näwerek; Gäk näkŋo nanna ba Anutuna. Gäk
watä ämana kehäromi pähap, mobä ude. Watä it naminiri säkgämän
it täyat.
27 * Yäŋirän gäk nanakna intäjukun nanik yäŋ iwetpäŋ intäjukun äma wäpi
biŋam ärowani nikek ude teŋira wäpi biŋamtä kome täŋo intäjukun
äma päke u kudup api yärepmirek.
28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täŋkuro ba ude api täŋ gamet yäŋ
yäŋkehärom taŋkuro u nämo api guŋ täwet. Nämo, u pen api nadäŋ
yäpmäŋ kuŋaret.
29 Ude täŋpäŋ näkä täŋpewa kunumtä inide itpäŋ nämo paot täyak udegän
Isrel täŋo intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahäŋ
yäpmäŋ ärok täneŋ.

---

* **89:11:** 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12 * **89:20:** 1Sml 13:14, 16:12; Apos 13:22 * **89:27:** Rev 1:5

30-32 Täŋpäkaŋ unitäŋo äboriye ahänayäŋ täkaŋ u baga manna nämo buraminŋpäŋ man kädetna mäde ut iminayäŋ täkaŋ uwä momini unita kowata yämiŋira komi api nadäneŋ.
33 Upäŋkaŋ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabäŋ kätäwet. Yäŋkehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadäŋ imikinik api täk täŋpet.
34* Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täŋkuro u nämo api madäŋ täkŋewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.

35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ŋode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.
36 Nämo, äboriye pen api weŋ bäyaneŋ. Näk mehamtäŋ iminŋira edaptä ijiŋ yäpmäŋ kwayäŋ täyak udegän kaŋiwat epänitä pen api it yäpmäŋ ärowek.
37 Ba komepaktä inide peŋyäŋek täyak udegän it yäpmäŋ äroŋirä ämawebetä ŋode api nadäneŋ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guŋ taŋpäŋ kehäromigän iwat täyak.

38 Ekäni, ude yäŋkuno upäŋkaŋ apiŋo intäjukun ämaka iwoyäŋkuno unita kokwawak nadäŋ imitan. Täŋpäŋ mäde ut iminŋpäŋ itan.
39 Täŋpäŋ topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täŋkuno u madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäpäni säkgämän yäpmäŋpäŋ okä näbä gänaŋ maŋpiäpmokaŋ.
40 Täŋpäŋ yotpärareni täŋo yewa kehäromi pähap u wärämutkun.
41 Wärämuriri äma kuŋ-äbäŋ täk täkaŋ uwä tuŋumi kubotäŋ iminŋpäŋ kaŋmägayäk täkaŋ.
42 Yäniŋ kireŋiri iwaniyetä kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret bumta nadäk täkaŋ.
43 Ämik täŋpäŋ gäk täŋpewi ämik täŋo tuŋumitä nämo täŋkentäŋ iminŋirä iwaniyetä irepmitkuŋ.
44 Gäk wäpi biŋam yomägatpäŋ gwäpäni säkgämän u jop maŋpi kuŋkuŋ.
45 Ude täŋiri kadäni nämo täreŋirän äma tägawani, kehäromi nikek nämo, bäräŋeŋ äworetak. Täŋpäŋ mäyäk pähap nadätak.

46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijik täyak ude pen api täŋpen.
47 Näkŋo mebärinata guŋ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän. Nin kudup kumäk-kumäk ikek täŋ nipmaŋkun.
48 Netätä nämo kumäŋpäŋ kadäni käroŋi irek? Äma kubätä kehäromigän itkaŋ awaŋ gänaŋ täga nämo äpmoŋpek? Nämoinik.

49 O Ekäni, bian nadäŋ nimikinik täŋkuno u de pewi kukaŋ? Täŋpäŋ yäŋkehäromtak man Devit iwetkuno unita jide nadätan?
50 Guŋ ämatä epän watä ämaka näka yäŋärok näwet täkaŋ unita nadäŋ äwaräkuk nämo täŋpen. Nämo, kowata yämen!
51 Ekäni, nadä! Intäjukun ämaka näk iwoyäŋkuno u kome deken deken kuŋarira guŋ ämatä särа man näwet täkaŋ u nadätan?

52 Eruk, Ekäni wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!

---

* **89:34:** Nam 23:19; Lo 7:9; Jer 33:20-21

90

Anutu u pen api it yäpmäŋ ärowek, täŋ ninä paotpaotnin ikek
Anututa nadäkinik täŋpani Mosestä yäŋapik man ŋo yäŋkuk

1 * Ekäni, gäk eŋinin bureni ude bian itkunonitä pen it yäpmäŋ äbätan.

2 * Kunum kenta kome nämo pewi ahäŋirän gäk Anutu itkun. Gäk Anutu
pengän itkunonitä pen api it yäpmäŋ ärowen. Paotpaotka nämo.

3 Gäk äma ŋode yäwet täyan; In äneŋi kome äworewut. Ude yäŋpäŋ äma
täŋpewi kome äworek täkaŋ.

4 * Täŋpäkaŋ kadäni käroŋi pähap, obaŋ 1,000 ude u nadäŋiri kepma
kubägän ude täk täyak. Däpmon paritna bipani kubä ahäŋpäŋ paot
täyak ude bumik.

5 Täŋpäkaŋ ume tokätpäŋ äma kumäŋ-kumäŋ däpmäŋpäŋ yäpmäŋ kuk
täyak gäk äma täŋo irit ude täŋpewi paot täkaŋ.
Täŋiri ämatä kome terak kadäni keräpi ayäbu täk täkamäŋ ude it
täkamäŋ. Ba wädantä bäräŋeŋ ärok täkaŋ ude it täkamäŋ.

6 Tamimaŋ mänit säkgämän yäpmäŋpäŋ itkaŋ kome ijiŋirän bipäda
bäräŋeŋ kubitak täkaŋ. Äma uwä udewanigän.

7 Täŋpäkaŋ gäkŋo kokwawaktä nidäpmäk täyak. Ba gäkŋo bänep wak-
wakta bumta umuntak täkamäŋ.

8 Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäŋ u gäkä kwawakgän
peŋpäŋ yabäk täyan.

9 Kokwawak nadäŋ nimiŋiri nin kome terak ahäŋ paot täk täkamäŋ.
Täŋpäkaŋ nin kähän yäŋpäŋ paot täkamäŋ.

10 Nin kadäni käroŋi nämo it täkamäŋ. Obaŋ 70 ude nämo itkaŋ paot
täkamäŋ. Ba kehäromigän pen itpäŋä obaŋ 80 täga käwep kaŋ-ahäne.

11 Ekäni, kokwawakka täŋo kehäromi kudup niwoŋärewi yäwänäku äma
kubätä täga nämo itek. Ba umun pähap jidewanipäŋ nadäkkäne?

12 * Unita gäk kwawak niwoŋäreŋiri kome terak irit kuŋat-kuŋatnin u
keräpigän it täkamäŋ yäŋ mebäri nadäna tumbut.
Ket ude nadäna tumbäpäŋ nininta nadäna äpani täŋpäpäŋ gäkken
nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kaŋ kuŋatna.

13 * O Ekäni, gäkŋo kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän äneŋi
äyäŋutpäŋ epän ämakaye ninta butewaki api nadäŋ nimen?

14 Täŋpäkaŋ gäk tamimaŋ tamimaŋ ironka pähap iritninken pewi
tokŋeŋirän bänep oretoret nadäŋpäŋ ganiŋoret kap tek täkäna.

15 Nin kadäni käroŋi-inik bäräpigän nadäŋ yäpmäŋ äbumäŋ. Eruk apiŋo gäk
bänep oretoret taŋi nimisi, obaŋ jide bäräpi nimiŋ yäpmäŋ äbuno
udegän.

16 Kehäromika terak imaka tägatäga täk täyan u epän ämakaye niwoŋäre.
Täŋpäŋ iroŋiniye ba oraniye ahänayäŋ täkaŋ uwä udegän kaŋ
yäwoŋäre.

---

* **90:1:** Lo 33:27 * **90:2:** Snd 8:25-26 * **90:4:** 2Pi 3:8 * **90:12:** Sam 39:4 * **90:13:** Kis 32:12-13

17 * Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintä terak äroŋirän imaka
imaka tänayäŋ täkamäŋ unitäŋo bureni kwawak kaŋ ahäwut.

91

Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

1 * Äma kubätä iwantä nutneŋ yäŋpäŋ Anutu ärowani-inik dubiniken
kuŋirän käbop tewek.

2 * Täŋpäŋ Ekäni ŋode iwerek; Näk käbop irit bägupkaken äreŋira watä it
namik täyan yäk.
Anutuna, näk nadäŋ gamikinik täk täyat yäŋ iwerek.

3 * Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gaminirän, imaka käbop itak
unitä gäk nämo täŋpän waneŋ. Ba käyäm wakitä gepmäŋirekta api
täŋkentäŋ gamek.

4 * Anututä säkgämän uwäk täŋpäŋ api gepmaŋpek, baraktä nanaki
uyiŋpiŋit pat täkaŋ ude. Näk watä it gamik täyat yäŋ yäk täyak uwä
bureni-inik täk täyak.
Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik täŋo kurepä tageŋpäŋ it täkaŋ ude
Ekänitä ude api täŋ gamek.

5 * Anututä watä it gaminirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo
umuntäwen. Ba kepma imaka kubä gäkä terak bäräŋeŋ-inik
äroŋpäŋ täŋpän waneŋ yäŋpäŋ nämo umuntäwen.

6 * Täŋpäkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahäŋ
naminеŋ yäŋpäŋ nämo umuntäwen.

7 * Äma mäyapiniktä dubikaken kumäŋirä näk udegän kumbet yäŋ nämo
nadäwen.

8 * Nämo! Gäk säkgämän api iren. Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani u kowata
Anututä kwawak yäminirän api yabäwen.

9 Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päŋku
imaka wakita käbop it täyan.

10 U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä
gäkä eŋi gänaŋ nämo api ärowek.

11-12 * * Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ
gepmaneŋ. Ude täŋirä kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren.

13 * Täŋpäkaŋ gäk aŋ komi ba gämok täga api yeŋ yepmäŋiren.

14 * Täŋpäŋ Anututä ŋode yäŋkuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkaŋ uwä
api täŋkentäŋ yämet yäk.
Ba ämawebe nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä watä it yämet yäk.

15 * Äma udewani näkken gera yänayäŋ täkaŋ uwä api nadäŋ yämet yäk.
Täŋpäkaŋ bäräpi ahäŋ yäminirä näk täŋkentäŋ yäminpäŋ wäpi biŋam
ikek api yepmaŋpet yäk.

---

* **90:17:** Sam 27:4; Ais 26:12 * **91:1:** Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 * **91:2:** Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 * **91:3:** 1Kin 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5 * **91:4:** Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 * **91:5:** Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 * **91:6:** 2Kin 19:35; Jop 5:22 * **91:7:** Jos 14:10 * **91:8:** Sam 37:34, 58:10 * **91:11-12:** Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 * **91:11-12:** Mat 4:6; Luk 4:11 * **91:13:** Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 * **91:14:** Sam 9:10, 59:1, 145:20 * **91:15:** 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26

16 Täŋpäkaŋ näkä kome terak irit kuŋat-kuŋari yäpurärät-pewa api
käroŋtaŋ yämek yäk.
Ude täŋira äma u ŋode api yäneŋ; Uraknin u täŋkentäknin bureni yäŋ
api yäneŋ.

92

Anutu täŋo ironta bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ŋo Sabat kadäni kubäkubäken tek täŋkuŋonik.

1 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpäŋ ganiŋ orerira
bänepna pidämtak täyak.

2 Täŋpäŋ iron täŋ namik täyan unita tami tami yäŋahäŋit watä säkgämän
it namik täyan unita bipani bipani yäŋahäŋira bänepna pidämtak
täyak.

3 Unita näk gita utpäŋ gäk wäpka yäpmäŋ akuk täyiwa.

4 O Ekäni, gäk epän täŋiri kaŋpäŋ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän
kaŋpäŋ oretoret kap tek täyat.

5 * Gäk nadäk-nadäkka ärowani-inik. Täŋpäŋ epän täk täyan u imaka,
ärowani-inik.

6 Täŋiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkŋo täktäkkata täŋguŋtak täkaŋ.
Ba äma nämo nadäŋ tumbani, guŋ udewanitä täga nämo nadäŋ
gamik täkaŋ.

7 Äma kädet waki täŋpani udewanitä nämo nadäŋ gamik täkaŋ upäŋkaŋ
wädantä tägak täkaŋ ude tägaŋpäŋ imaka imaka yäpmäk täkaŋ.
Ude täk täkaŋ upäŋ kämiwä kudup api waŋ moreneŋ.

8 Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.

9 Ekäni, äma udewani unita ŋode nadäkamäŋ; Äma waki täŋpanitä täga
nämo api itneŋ. Nämoinik! Gäka iwan täŋ gamik täkaŋ uwä kudup
api däpmäŋ morewen.

10 Täŋpäkaŋ gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täŋo kehäromi ude peŋ
naminŋkun. Ude täŋpäŋ nadäŋ naminŋpäŋ ume käbäŋi nikek ärut
naminŋkun.

11 Täŋpäŋ täŋkentäŋ naminŋiri iwanaye kumän waŋ moreŋirä yabätat. Ba
äma waki täŋpanitä kähän yäŋirä nadätat.

12 * Täŋpäkaŋ ämawebe siwoŋi kuŋaraniwä agäba päyani ärok täkaŋ ude-
wani. Ba päya käroŋitä äromaŋ kuk täkaŋ ude säkgämän api it
yäpmäŋ äroneŋ yäk.

13 * Uwä päya Ekäni täŋo eŋi yämaken piwani, säkgämän, kehäromi nikek
udewani.

14 * Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmäŋ kwek. Uwä
päya biani-päŋkaŋ kodakigän itkaŋ bureni säkgämän pat täkaŋ ude
bumik.

---

* **92:5:** Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34 * **92:12:** Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 * **92:13:** Sam 100:4, 135:2 * **92:14:** Sam 1:3; Jon 15:2

15 Unita ŋode api yäŋahäneŋ; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän
täŋkentäŋ nimik täyak yäk.
Uken kädet goret kubä nämo kak täkamäŋ. Nämoinik!

93

Anutu ärowani-inik itak

1 Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biŋam
säkgämäntä teki ude it täyak.
Täŋkaŋ pioŋ yamäk täkaŋ ude kehärominipäŋ yamäk täyak. U komeni
komeni täŋmeham täŋpäŋ pewän wareŋi nämo it täyak.

2 * Ekäni, gäk bian kome ŋoken imaka kubä nämo itkukken intäjukun
itkun. Täŋkaŋ bian umuken intäjukun itkunonitä paot-paori nämo
intäjukun it yäpmäŋ äbätan.

3-4 Täŋpäkaŋ kome terak imaka imaka kehäromi nikek itkaŋ uwä gäkä
yärepmitan. Gwägu käroŋi boham uwä mämä taŋi yäk täyak.
Ba gwägutä taŋi tokätpäŋ mämä pähap yäk täyak upäŋkaŋ Ekäni, gäkŋo
kehäromika uwä ärowani pähap.
Gäkŋo kehäromikatä imaka imaka kuduptagän yärepmitak.

5 * Ekäni, gäkŋo man kädet u kehäromigän, paot-paori nämo. Ba gäkŋo
kome uwä kudupi-inik itkukoniktä api it yäpmäŋ ärowek!

94

Anutu-tägän yäpmäŋ daniwani äma ude itak

1 * Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiŋo kokwawakka
kwawak pewi ahäŋirän käwa!

2 Gäk ämawebe kuduptagän täŋo täktäki yäpmäŋ daniwani Anutu. Unita
bäräŋeŋ päbä äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpani komi yäpnaŋi u
yämi!

3 * O Ekäni, äma wakiwaki täŋpanitä wakinita yäŋpäŋ oretoret täŋ yäpmäŋ
kuŋirä kadäni jidegän api tärewek? Kowata jidegän api yämen?

4 Äma udewanitä täŋpäwak kudänita gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ inita biŋam
wari wari yäk täkaŋ.

5 Äma udewani ämawebe gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno u komi bumta
yämiŋpäŋ yeŋ däpmäk täkaŋ.

6 U webe kajat ba nanak kodäŋani däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ. Ba kubäken
nanik ninkät bok irani unita udegän jop nadäŋ däpmäk täkaŋ.

7 Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Kudän ude täk tämaŋ uwä käbop täk tämamäŋ.
Ekäni, Isrel täŋo Anutu u nämo nibäŋpäŋ nadäk täyak yäk.

8 Äma täŋpäwak täŋpani in ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jidegän api nadäwä
täreneŋ? Inä guŋ bureni-inik!

---

* **93:2:** Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19 * **93:5:** Sam 19:7, 29:2, 96:9; 1Ko 3:17 * **94:1:** Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 * **94:3:** Jop 20:5; Sam 13:2

9 * Man ude yäk täkan uwä yänaŋi nämopäŋ yäk täkaŋ. Anutu, jukunin dapunin täŋkuko u täga nämo tabäŋpäŋ nadäwek? U siwoŋi tabäŋpäŋnadäk tayak!
10 * U guŋ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe kuduptagän täŋo yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma unita nadäknadäki nämo yäŋ nämo nadäneŋ.
11 * Nämo! Anututä äma täŋo nadäk-nadäki kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkaŋ u jopigän yäŋ nadäk täyak.

12 * Täŋpäkaŋ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋiri buramik täkaŋ u gäkŋo oretoret terakgän kuŋat täkaŋ.
13 Gäk bäräpi ketäreŋ yämiŋiri gup gapun gapun terakgän it täkaŋ. Ude it yäpmäŋ kuŋirä äma waki täŋpani awaŋ gänaŋ äpmoŋirä kaŋ yabäwut!
14 * Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno u nämoinik api yabä-kätäwen.
15 Nämo, äma waki täŋpani unitä ämawebe täŋo man goret yäpmäŋ danik täkaŋ u gäkä täŋpewi siwoŋi api ahäwek. Ude täŋiri äma siwoŋi siwoŋitä kädet u api täŋ-kehärom täneŋ.

16 Ämawebe, yäŋyabäk ŋode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täŋpani iŋamiken näk gärak itkuk? Ba näkŋo man netätä yäŋkentäŋ naminŋkuk?
17 Unita man ŋode täwera nadäwut; Ekänitä täŋkentäŋ naminŋkuk! Nämo täŋkentäŋ naminŋkuk yäwänäku näk bäräŋeŋ kumäŋpeŋ päŋku kum irit komeken iram.
18 * Yäke! Näk maŋ nutnayäŋ täkaŋ! yäŋ yäŋkut. Upäŋkaŋ nämo! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämo u terak oraŋ naminŋiri nämo maŋ nutkuŋ.
19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminŋirä upäkaŋ gäkä naniŋ kawat taŋiri oretoret terak kuŋat täyat.

20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täŋpanikät epän bok nämo täk täkaŋ. Äma udewaniwä kudän wakita siwoŋigän yäŋ yäk täkaŋ.
21 Ude täŋkaŋ ämawebe siwoŋita komi yämikta tawaŋ peŋpäŋ äma momini nämo, jop nadäŋ kumäkta yäniŋ kirek täkaŋ.

22 * Upäŋkaŋ Ekäni Anutunatä äma waki iŋamiken näk gärak itpäŋ täŋkentäŋ namik täyak.
23 Täŋkaŋ Ekäni Anutunintä äma waki mominita yäŋpäŋ komi yämiŋpäŋ kudup api täŋpän waneŋ.

95

Iniŋoret mankät jukuman

1 Ämawebe, in äbut! Äbäkaŋ Anututa iniŋoret kap teŋ imina! Anutu u watä it niminŋkaŋ umuri-ken nanik nimagut täyak unita iniŋ oretna!

* **94:9:** Kis 4:11; Snd 20:12 * **94:10:** Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 * **94:11:** Jop 11:11; 1Ko 3:20 * **94:12:** Jop 5:17; Snd 3:11; 1Ko 11:32; Hib 12:5 * **94:14:** 1Sml 12:22; Rom 11:1-2 * **94:18:** Sam 38:16 * **94:22:** Sam 59:9, 62:2, 62:6

2 Iŋamiken ahäŋpäŋ bänep täga kap iniŋ ubiŋ tena!

3 Nadäkaŋ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yäŋ yäwet
täkaŋ u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.
4 Ume kubat ba pom käroŋi käroŋi kuduptagän u Ekäni täŋoniktä itkaŋ.
5 Ini-tägän kome ba gwägu pähap yäŋirän ahäŋkuŋo unita mähemi bureni-
inik itak.

6 Unita in äbut! Ekäni nin kudup täŋpäŋ-nipmaŋpani u dubiniken äbäŋpäŋ
gwäjiŋ äpmoŋpäŋ iniŋ oretna!
7 * * Uwä nintäŋo Anutu itkaŋ yawakiye ude iritna nibäŋ niwatpäŋ ketem
nipmäŋ towik täyak.

8 * * Unita Ekänitä ŋode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba
Masa komeken näkŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk täŋkuŋo u in
udegän nämo täneŋ.
Apiŋo näkŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik täneŋ yäk.
9 Nämo! Näk imaka tägatäga täŋira yabäŋkuŋo upäŋkaŋ äbekjiye orajiye
uwä mäde ut namikinik täŋkuŋ.
10 * Ude täŋ naminŋirä kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋira obaŋ 40 ude
täreŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkut; Näka nadäkinik nämo täŋ naminŋpäŋ näkŋo
kädet iwatta bitnäk täkaŋ.
11 * Unita kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Äbot uwä äbä orek
näkkät nämoinik api itneŋ.

96

Anutu uwä intäjukun-inik itkaŋ komen ämawebe yabäŋ yäwat täyak

1 Komen ämawebe kuduptagän, nin Ekänita kap kodaki kubä teŋ imina!
2 Ekänita kap teŋ iminŋpäŋ wäpi iniŋ oretna! Täŋpäŋ yäpätägak epän
täŋkuko unitäŋo manbiŋam kepma kepma ämawebe kap terak yäwet
täkäna!
3 Bureni! Wäpi biŋam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäŋo man-
biŋam ämawebe komeni komeni yäŋahäŋpäŋ yäwetna!

4-5 Imaka imaka ämawebe komeni komenitä nadäŋ yämik täkaŋ uwä
jopigän. Upäŋkaŋ Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin
itkaŋ u täŋpäŋ peŋkuk.
Bureni! Ekäni u wäpi biŋam ikek unita unitäŋo wäpi biŋamä yäpmäŋ
akuŋpäŋ punin unu pena!
Täŋ, wäbät nämo nadäŋ yämine. Nämoinik! Ekänitagän umuntak
täkäna!

6 Ekäni uwä wäpi biŋam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken
eŋini udegän, kehäromi, epmäget tägagämän ikek.

7 * Unita äma äbori äbori, in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut! Ekänitä iniken
täktäki ba kehärominita yäŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akukot!

---

* **95:7:** Sam 80:1, 100:3 * **95:7:** Hib 3:15, 4:7 * **95:8:** Nam 14:22; Lo 6:16 * **95:8:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **95:10:** Hib 3:7-11 * **95:11:** Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5 * **96:7:** Sam 29:1-2

8 Wäpi biŋam iniŋ oretkaŋ imaka kubä Ekäni iniŋ oretta pewani yäpmäŋ
iniken eŋi gänaŋ ärowut!
9 * Nadäkaŋ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni
komeni Anututa nadäŋpäŋ kwaineŋ.

10 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo ämawebe, in äma äbori äbori ŋode kaŋ yäwerut;
Ekäni uwä intäjukun itkaŋ kome täŋ-kehärom taŋkuk. Täŋpäkaŋ
kometä säkgämän itpäŋ wareŋi nämo pat täyak.
Täŋpäkaŋ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak äma äbori
äbori yäpmäŋ daniŋpäŋ api yabäŋ yäwarek. Ude kaŋ yäwerut!

11 Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Täŋpäŋ gwägu pähap, gäk ba
imaka imaka gäk gänaŋ kuŋat täkaŋ in gera mämä täŋput!
12 Epän, inkät ketem in gänaŋ itkaŋ u kudup Ekäni iniŋ orerut! Täŋpäkaŋ
Anutu iŋamikenä päya bipiken päke itkaŋ u kuduptagän kap teŋpäŋ
oretoret kaŋ täŋput!
13 * U imata, Ekäni uwä äbayäŋ täyak. Äbäŋpäŋä ämawebe komeni komeni
iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ man bureni terak
api yäpmäŋ daniwek.

97

Ekäni uwä kaŋiwat epän ärowani täŋpani

1 Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome taŋi, ba kome täpuri täpuri gwägu
bämopiken itkaŋ, in bänep täga nadäŋ iminpäŋ oretoret täkot.
2 Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipmäŋ uranitä kumän uwäk
täŋ paot täyak. Täŋkaŋ unitä ämawebe yabäŋ yäwat epän säkgämän
siwoŋi täk täyak.
3 Täŋpäkaŋ uwä jop nämo kuŋat täyak. Nämoinik, kädäp mebet täŋpewän
intäjukun kuŋkaŋ iwaniye ijiŋ paot täyak.
4 Ekäni Anututä yäŋpewän yäpä kwiniriränkome yäŋek täyak. Ude
ahäŋiränkometä kaŋkaŋ kwaik täyak.
5 Anutu uwä kome pähap täŋo intäjukun. U äbäŋiränkome pähap ŋo
kokoyäk täyak.

6 Kunum ba imaka imaka u terak it täkaŋ unitä Anutu kudän siwoŋi
täk täyak unitäŋo manbiŋam pewä ahäk täkaŋ. Täŋirä ämawebe u
kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
7 * Unita ämawebe anutu jopi-jopi yäniŋ oret täkaŋ uwä bumta mäyäk
tänaŋi. Anutuniye u tägagämän yäŋ yäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ nämo! Anutu jopi-jopi kuduptagän u Ekäni iniŋ oret-
naŋipäŋ.

8 Anutu, yäpmäŋ danik-danik epän täk täyan u siwoŋi unita ämawebe
kuduptagän Saion yotpärarekennanik ba Juda komeken nanik
bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret pähap täk täkaŋ.

---

* **96:9:** 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7 * **96:10:** Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9 * **96:13:** Sam 98:9 * **97:7:** Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19

9 * Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ŋo watä it täyan. Gäk
wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän
yärepmitan.

10 Täŋpäkaŋ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk täkaŋ
unita gäripi nadäŋ yämik täyak.
Täŋpäŋ ämawebeniye watä säkgämän it yämiŋpäŋ äma wakiwaki keri
terak nanik yämagut täyak.
11 Bureni, ämawebe kudän täga täŋpani u Anututä peŋyäŋek bänepiken
peŋirän oretoret terak it täkaŋ.

12 Ai! Ämawebe siwoŋi kuŋat täkaŋ, in Ekänijin unita yäŋpäŋ bänepjinken
oretoret pähap nadäk täkot!
Piä taŋi täk täyak u nadäŋpäŋ iniŋ oretkaŋ U äma kudupi-inik yäŋ
nadäk täkot!

98

Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoŋi mähemi

1 * Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahäŋ nimiŋkuŋo unita
kap kodaki kodaki terak iniŋoret täkäna!
Ekäninin u siwoŋi, kehäromini terak iwaniye kudup täŋo kehäromini
yäpmäŋ äpuk.
2 Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpäŋ yämagurirän ämawebe
komeni komenitä kehäromini kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.
Ude täŋirän kudän siwoŋi-inik täk täyak yäŋ kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ.
3 * Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yäŋ bian yäŋkuko u nadäŋpäŋ
ämawebeniye nämo yepmaŋkuk.
Täŋirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ
yäŋkuŋ; Anutu u ämawebeniye iwan keri terak nanikpäŋ yämagutkuk
yäk.

4 Unita ämawebe in kuduptagän kome terak itkaŋ, in Ekäni iniŋoret kap
teŋpäŋ wäpi yäpmäŋ akuk täkot!
5-6 Ude täŋpäŋ bigoŋ utpäŋ iniŋoret kap teŋit womat piäŋit, uhuwep bok
piäk täkot yäk. Bänep tägagämän nadäŋpäŋ Ekäni ärowani gera terak
iniŋoret täkot!
7 Ai! Gwägu taŋi, tom gäk gänaŋ itkaŋ u ba kome ba ämawebe, in
kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ akuk täkot!
8 Ume, in mämä taŋi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni iŋamiken
oretoret täŋpäŋ kap tek täkot!
9 U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbäŋpäŋ yabäŋ yäwat epän säkgämän
siwoŋi täŋkaŋ iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak ämawebe api
yäpmäŋ daniweko unita!

99

Anutu intäjukun-inik itak

1 * Ekäni u intäjukun-inik itak. Aŋero keri kukŋi kukŋi irirä u bämopiken
maŋit itak.

---

* **97:9:** Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4 * **98:1:** Kis 15:6; Sam 33:3, 40:5; Ais 52:10 * **98:3:** Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72 * **99:1:** Kis 25:22

Unita ämawebe uken-uken nanik kaŋpäŋ nadäŋpäŋ umuntaŋpäŋ kwaik täkot!
2 Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkaŋ wäpi biŋam ärowani nikek it täyak. Itkaŋ ämawebe äbori äbori komeni komeni intäjukun it yämik täyak.
3 Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yäŋ nadäk täkot. Ude nadäŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkot!

4 Intäjukun ämanin, gäk kehäromika nikek itkaŋ kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan. Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoŋi niwoŋäreŋiri ugän iwat täkamäŋ.
Niwoŋäreŋiri ämawebe ätu nämo täŋyäkŋat täkamäŋ. Nämo, kudän täga-tägagän yäwoŋärek täkamäŋ.

5 Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmäŋ akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuŋpäŋ wäpi iniŋoret täkot!
6 Nadäkaŋ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäŋo bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniŋ orerani äma kubä.
Äma uwä Ekäniken yäŋapiŋirä nadäŋ yämik täŋkukonik.
7 * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä gubam gänaŋ itkaŋ baga man yämiŋkuk. Yämänkaŋ baga man u kudup iwatkuŋ.

8 * Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täŋo yäŋapik man u nadäŋ yämik täŋkun. Gäk gäkŋa-tägän ämawebekaye ŋode yäwoŋäreŋkun; Gäk momini peŋ yämani Anutu.
Momini peŋ yämik täŋkuno upäŋkaŋ wakini u yäpä-siwoŋtakta komi yämik täŋkun.

9 Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmäŋ akuk täkäna! Täŋpäŋ unitäŋo pom kudupiken kuŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ iminjpäŋ iniŋoret täkäna.
U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

100

Ämawebe, in äbä Anutu iniŋ orerut!
1 Ämawebe uken-uken nanik, in kuduptagän oretoret gera terak Anutu iniŋoret täkot!

2 Täŋpäŋ Anutu täŋo epän bänep pidäm terak täŋpäŋ kap teŋpäŋ iŋamiken kwawak äbut.
3 * Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahäŋkumäŋo unita mäheminin ude itak. Täŋpäkaŋ ninä unitäŋo ämawebeniye.
Täŋkaŋ ninä yawakiye unita nibäŋ niwat täyak.

4 Eruk ämawebe, in kap teŋpäŋ iniŋ oretpäŋ Ekäni täŋo yotpärareken äbut! Täŋpäŋ bänep täga man iwetpäŋ wäpi yäpmäŋ akuwut!
5 * Imata, Ekäni uwä tägagämän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it nimiŋ yäpmäŋ ärowek.

---

* **99:7:** Kis 33:9 * **99:8:** Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7 * **100:3:** Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10 * **100:5:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

101

Devittä intäjukun äma itkaŋ siwoŋi kuŋatta Ekäni iwetkuk

1 Ekäni, gäkä nadäkta kap yäŋ-tewayäŋ täyat ŋowä siwoŋi kuŋatta ba
gäkgänpäŋ gäwaräntäkta tewayäŋ.
2 Näk siwoŋigän kuŋatta nadäŋit nadäŋit api kuŋarero unita gäk näkken
jidegän api äben? Täŋkaŋ ämawebenaye yabäŋ yäwat täyat uwä bänep
kuräki terak täk täyat.
3 * Täŋkaŋ kudän wakita not nämoinik api täŋpet. Ba äma Anutu mäde ut
imik täkaŋ unitäŋo täktäkita taräki nadäŋpäŋ unita ukät itpäŋ-nadäk
kubä nämoinik api täŋpet.
4 Näk täŋyäkŋarani kudän ba kudän waki ätu täŋo täktäkta bänep nämo api
pewet.
5 * Täŋkaŋ äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat täŋpani u api yäwat kirewet. Ba äma
inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok täŋpani u nämo
api yabäŋ korewet.

6 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk kubägän peŋpäŋ Anutu unitagän nadäŋ
imikinik täŋpäŋ kuŋat täkaŋ u not täŋ yämiŋpäŋ api yämaguret.
Ba nadäŋ yämiŋira äma kudän siwoŋigän täŋpanitä watä epän api täŋ
naminеŋ.
7 * Upäŋkaŋ jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani täŋpanitä dubinaken täga
nämo api itneŋ.
8 Nämo, kepma kepma äma waki täŋpani Ekäni täŋo yotpärareken ba
komenin kudupken nanik api däpmäŋ yäwat kirek täŋpet.

102

Äma nadäŋ bäräp terak irani täŋo yäŋapik man

Kap ŋowä äma kubä nadäŋ bäräp terak ririrän kehäromini kudup paoräpäŋ
itkaŋ nadäŋ bäräpi u Ekäni yäŋahäŋpäŋ iwetkuk.
1 O Ekäni, yäŋapik manna ŋo nadäŋ nami. Gäkä täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ
gera ŋo yäyat.
2 Bäräpi taŋi kaŋ-ahäŋpäŋ nadäŋ bäräp terak irira näka mäde nämo ut
namen. Nämo, gera yäŋira nadäŋpäŋ bäräŋeŋ täŋkentäŋ nam.
3 Näkŋo iritna gupe kadäni keräpitagän äroŋpäŋ abutkuk täkaŋ ude.
Täŋpäŋ gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.
4 Muyeŋ päripmäŋpäŋ pewä kubitak täkaŋ udewani bumik itpäŋ ketem
nakta bänep kubä nämo nadätat.
5 Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋ itat.
6 Näk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkaŋ ude itat.
7 Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni
nämo pat täyat.

8 Butewaki, kepma käroŋ iwantä nebeŋpäŋ yäŋärok bumta näwet täkaŋ.
Täŋkaŋ wäpna täktäk waki terak peŋkentäŋpäŋ yäk täkaŋ.
9-10 O Ekäni, gäk näka kokwawak nadäŋ namitan unita ketemta waki,
kädäkutpäŋ nak täyat. Täŋkaŋ konämna pitopäŋ umeta ude nak
täyat. Näk jiraŋ moräk ude ureŋpäŋ maŋpi kukaŋ.

---

* **101:3:** Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4 * **101:5:** Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4 * **101:6:** Sam 119:1
* **101:7:** Sam 43:1, 52:2-5

11 Näk kadäni käroŋi kome terak nämo api iret yäŋ nadätat. Mup däpmäŋ
pewanitä bäräŋeŋ kubitak täkaŋ udewani.

12 O Ekäni, gäk intäjukun itkaŋ kaŋiwat epänka tärek-täreki nämo täk täyan.
Unita wäpka biŋamtä udegän api it yäpmäŋ ärowek.
13 Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebeta oraŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta
kadäni ahätak ubayäŋ. Unita butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ äbä
täŋkentäŋ nimisi.
14 Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpäwawani upäŋkaŋ epän ämakaye
nintä unita gäripi pen nadäkamäŋ. U täŋo morämoräki yabäŋkaŋ
butewaki taŋi nadäk täkamäŋ.
15-16 Upäŋkaŋ Ekänitä Jerusalem u äneŋi yäpmäŋ akuŋpäŋ uterak
kehäromini kwawak pewän ahäŋirän api käneŋ. Kaŋpäŋ ämawebe
äbori äboritä Ekänita umuntaŋpäŋ intäjukun ämaniye gämori-kengän
itpäŋ api oraŋ iminеŋ.
17 Täŋpäkaŋ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yäŋapiŋirä nämo gaŋa
taŋpäŋ api nadäŋ yämek.

18 Eruk Ekänitä imaka täŋkuko ŋonitäŋo manbiŋam kaŋ kudän täwut. Ude
tänayäŋ tämäŋo uyaku oraniye mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä kaŋpäŋ
nadäŋpäŋ Ekäni ŋode api yäŋ-iniŋ oretneŋ;
19 Ekäni ini iraniken punin unu itkaŋ kome terak ijiŋpewän äpuk.
20 Ude täŋpäŋ nadäŋkuk; Äboriye komi eŋiken irani, kumäkta biŋam
täŋkuŋo u komi nadäŋkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋirä. Ude nadäŋpäŋ
äpämaŋ kukta yäniŋ kireŋkuk.
21 Unita Ekäni täŋo wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api
iniŋ oretneŋ.
22 Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneŋ. Täŋpäŋ intäjukun
ämaniye ba äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täŋ iminеŋ.

23 Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatna bämopiken Ekänitä kehäromina täŋpän
wawäpäŋ nepmaŋkuk.
24 * Unita ŋode iwetkut; Anutuna, gäk itkunotä it yäpmäŋ äbätan. Api it
yäpmäŋ ärowen. Näk tägawani nämo täŋira gäk näk bäräŋeŋ nämo
nämaguren!
25 * Anutu, bian-inik kome ŋo gäkä täŋkun. Täŋpäŋ kunum peŋpäŋ imaka
imaka kudup peŋ moreŋkun, kome terak ba kunum gänaŋ.
26 Imaka imaka kehäromi u kudup api paot morenеŋo upäŋkaŋ gäk pen
api iren, paot-paotka nämo. Täŋiri imaka kunum ba kome terak
peŋkuno uwä ämatä tek täŋ yäpmäŋ kuŋarirä wek täkaŋ udegän api
täneŋ.
Täŋpäŋ ämatä tek biani maŋpäkuk täkaŋ gäk udegän täŋpewi ämawebe
paot täkaŋ. Ude täk täyan unita ämawebe kadäni käroŋi nämo it
täkaŋ.
27-28 * Anutu, gäk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watä it
yämiŋiri säkgämän api itneŋ. Täŋkaŋ unitäŋo nanakiye udegän,
gäkŋata biŋamgän api itneŋ.

---

* **102:24:** Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 * **102:25:** Hib 1:10-12 * **102:27-28:** Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17

103

Anutu iron mähemi-inik iniŋ oretoret kap

1 Näk Ekäni täŋo wäpi biŋam u yäpmäŋ akuk täyiwa! Bureni! Gupna,
nadäk-nadäkna u kuduptä Ekäni täŋo wäpi kudupi u iniŋoret täŋpa!
2 Ekänitä iron täŋ namik täyak unita guŋ täwetta yäŋpäŋ wäpi biŋam
yäpmäŋ akuk täyiwa!
3 * Ekäni unitä momina kudup peŋ namiŋ morek täyak. Täŋpäŋ käyämna
imaka, kudup nepmaŋpän tägak täyat.

4 * Ekänitä täŋkentäŋ namiŋirän nämo paot täyat. Bureni! Iron pähap näkä
terak buŋät täyak.
5 * Imaka imaka gakŋi gäripi nikek namik täyak unitä tokŋek itkaŋ yäŋ
nadäk täyat.
Täŋpäŋ gupna kwitaŋirä kehäromi namiŋirän gubaŋi äneŋi
äworeŋpäŋ pidämigän kuŋat täyat, siäŋtä kuŋat täkaŋ ude bumik.

6 Ekäni u kudän siwoŋi terak ämawebe yabäŋ yäwat täyak. Äma ätu iwantä
kädet waki täŋ yämik täkaŋ, äma udewani täŋkentäŋ yämik täyak.
7 Täŋpäkaŋ bian, Anututä imaka imaka täŋpayäŋ nadäŋkuko u kudup
Moses iwet moreŋkuk. Ba imaka imaka ämatä täga tänaŋi nämo u
täŋirän Isrel ämawebetä yabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ.
8 * Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron pähap täŋ nimik täyak. U komen
äma ninta kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyak.
Nämo, iniken bänepi dätpäŋ nimik täyak.

9 U ninta kokwawak jop nadäŋ nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni
käroŋi nämo yäpmäŋ kuŋat täyak.
10 * Täŋpäkaŋ momininta ba wakiwakininta kowata taŋi niminaŋipäŋ
nämo nimik täyak. Nämoinik!
11 * Ekäni uwä äma oraŋ imik täkaŋ udewanita butewaki pähap nadäŋ
yämik-inik täk täyak, kunum kenta kome u taŋi pähap ude.
12 * Täŋpäkaŋ mominin yäpmäŋpäŋ ban-inik maŋpän kuk täkaŋ uwä edap
dapuri äbani kädatä äpmok täyak käda u ban-inik itkamän ude.
13 * Ba naniyetä ironŋiniyeta nadäŋ yämik-inik täk täkaŋ udegän Ekänitä
ämawebe oraŋ imik täkamäŋ, ninta nadäŋ nimikinik täk täyak.

14 * Ekäni u nintäŋo mebärinin nadätak. Ninä kehärominin nikek nämo,
ninä komepäŋ gatäwanigän.
15 * Iritninä mup ba irori udewani.
16 Mänittä piäŋirän irori u bäräŋeŋ paotpeŋ kuk täkaŋ. Kokoki kubä nämo
irek.

17 * Upäŋkaŋ äma Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita iron pen api
täŋ yämiŋ yäpmäŋ ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täŋ
yäpmäŋ ärowek.

---

* **103:3:** Ais 33:24; Jer 17:14 * **103:4:** Sam 34:22, 56:13 * **103:5:** Ais 40:31 * **103:8:** Jem 5:11 * **103:10:** Esr 9:13 * **103:11:** Sam 57:10; Efe 3:18 * **103:12:** Ais 43:25; Mai 7:18 * **103:13:** Mal 3:17 * **103:14:** Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7 * **103:15:** Jop 14:1-2; Jem 1:10-11; 1Pi 1:24 * **103:17:** Luk 1:50

18 Bureni, Ekäni täŋo man kädet bian yämiŋkuko u iwarani, ba unitäŋo
jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadäŋ yämiŋ
yäpmäŋ ärowek.

19 Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itak. Itpäŋ imaka imaka kunum
gänaŋ ba kome terak unitäŋo mähemi pähap itak.
20 Unita Ekäni täŋo aŋero, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut! In Ekäni täŋo
man buramik äma kehäromi nikek ude itkaŋ unita manita juku
pekot!
21 Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo komi äma kunum gänaŋ itkaŋ, in udegän, wäpi
biŋam iniŋ orerut. Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!

22 Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahäŋkuŋo in
kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ekänitä deken deken tabäŋ täwat
täyakken uken iniŋ orerut.

Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni täŋo wäpi biŋam
yäpmäŋ akuk täyiwa!

104

Anutu imaka kuduptagän pewän ahäwani u iniŋ oretna!
1 Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniŋ orera!
O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkaŋ epmäget
kudän säkgämän-inikkatä uwäktäŋ gaminirän itan.
2 * Peŋyäŋekka pähappäŋ tek ude yamäk täyan. Täŋpäŋ kunum terak guk
kejima ämatä tek iriŋ wädäŋpäŋ pek täkaŋ ude peŋkuno itkaŋ.
3 * Täŋkaŋ irit bägupka ume punin itak u terak täŋkun. Täŋpäkaŋ gubam
terak maŋiriri mänittä yäpmäŋ kuŋat täyak.
4 * Ude täŋkaŋ yäŋiri mänittä gäkŋo meka jinom komeni komeni yäpmäŋ
kuŋat täyak, ba yäpätä epän ämakaye ude itak.

5 Täŋpäkaŋ kome pähap ŋo täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkuno iniken beki terak
wareŋi nämo it täyak.
6 Kome täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkaŋ gwägu täŋpäŋ pewi kome pähap ba
pom imaka, kudup yejämäŋpäŋ peŋkuk.
7 Ude täŋkunopäŋ mäden man kehäromi, iromäŋ ude yäŋiri gwägu ämetkuk.
8 Gwägu pähap uwä pom kakätäŋpäŋ wädäŋ äpä kubari yäŋ iminkunken
ugän itkuk.
9 * Ude täŋkuno unita baga peŋ iminkuno u täga nämo wärämut täyak. Ude
täŋkuno unita gwägutä kome äneŋi kudup nämo api yejämbek.
10 Täŋpäkaŋ gäkŋa-tägän täŋpewi ume ini kubat-kubatken äpämaŋ päŋku
pom mebäriken äminkaŋ kubägän kukaŋ.
11 Täŋirä tom ägwäri mebäri mebäri u naŋpäŋ kotäki irok tawäpäŋ it täkaŋ.
12 Ba baraktä ume pomi terak nanik päya uniterak eŋini täŋpäŋ itkaŋ
iniken manman yäk täkaŋ.

13 Täŋpäkaŋ kunum gänaŋ nanik iwän yäŋiri tak täyak. Iwän taŋpäŋ
kometa gakŋi tokŋek-inik imik täyak.

---

* **104:2:** Ais 40:22; Dan 7:9 * **104:3:** Sam 18:10 * **104:4:** Hib 1:7 * **104:9:** Jer 5:22

14 Ude täŋiri ketem tomtä nakta ba ämatä piŋpäŋ nakta ahäŋ bumbum täk
täkaŋ.
15 Bureni Ekäni, gäk wain ume niminiri naŋpäŋ oretoret täk täkamäŋ.
Ba orip gakŋi iŋamninken äruritna ägo weŋirä kuŋatta nimik täyan.
Täŋpäŋ gupnin täŋ-kehärom takta ketem nimik täyan.
16 Täŋpäkaŋ Ekäni, nadäŋiri gäkŋaken päya taŋi taŋi Lebanon komeken
itkaŋ u iwäntä gakŋi säkgämän yämik täyak.
17 Ude täŋirä barak mebäri mebäritä päya uterak eŋini täŋpäŋ it täkaŋ.
18 Täŋpäkaŋ tom taŋi taŋi pom käroŋi terak kuŋarirä täpuri täpuri ätutäwä
mobä gänaŋ pat täkaŋ.

19 Täŋpäŋ komepak täŋpäŋ peŋkuno unitä imaka imaka täŋo ahäk-ahäk
unitäŋo kadäni wädäŋ yäpmäŋ äbäk täyak.
Täŋpäkaŋ edap uwä käderi iwatpäŋ kadäni udeken äpmok täyat yäŋ
nadätak.
20 Yäŋpewi edap äpmoŋirän bipmäŋurani äbäk täyak. Ude täŋirän tom
bipani kuŋarani u kuŋat täkaŋ.
21 Aŋ ägwäri tomta wäyäkŋeŋkaŋ gera yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. U, Anutu gäkä
nimi yäŋkaŋ gabäŋ tarek täkaŋ.
22 Eruk edap abäŋirän patpat bägupi, gänaŋken äneŋi äpmok täkaŋ.
23 Ude täŋirä ämawä akumaŋ epäniken päŋku epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä edap
äpmok täyak.

24 O Ekäni, gäk imaka mebäri mebäri pewi ahäŋkuŋo u daninaŋi nämo.
Nadäwi tärewäpäŋ täŋ moreŋkun. Kome ŋo terak ketka kudäntä
tokŋeŋ moreŋkuko pätak.
25 Täŋpäkaŋ gwägu pähap ŋode yäwa; U pipiyäwani pähap. U gänaŋ tom ba
imaka imaka täga daninaŋi nämotä pätkaŋ.
26 * U terak ämatä gäpe yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Ba tom pähap kubä wäpi
Levitan täŋpäŋ yepmaŋkuno u gänaŋ täŋoret täk täkaŋ.

27 Imaka imaka irit ikek kuduptä gäkä ketem nimi yäŋkaŋ gabäŋ tarek
täkaŋ.
28 Täŋpäkaŋ gäkŋa-tägän ketem yämi naŋpä koki täk täkaŋ.
29 Upäŋkaŋ gäkä mäde ut yämiŋiri umuntak täkaŋ. Gäk irit kuŋat-kuŋari
yäyomägariri kumäŋpäŋ kome äworek täkaŋ.
30 Täŋpäkaŋ gäk meka woŋ piäŋ yäwariri komenita ätu kodaki ahäk täkaŋ.
Täŋiri imaka imaka kome terak kodaki ahäk täkaŋ.

31 Unita ŋode yäwa; Ekäni täŋo wäpi biŋam ba peŋyäŋeki u paot-paori nämo
it täyon! Täŋpäkaŋ Ekäni iniken ket kudän unita kaŋpäŋ kaŋgärip
täk täyon.
32 Ekäni uwä kehäromi pähap ikek. Kome jop kaŋirän kwaik täyak. Ba
keritä pom jop tensumurirän gupe ärok täkaŋ.

33 Unita irayäŋ täyat udegän Ekäni täŋo täktäki tägata yäŋpäŋ kap api teŋ
imik täŋpet.
Bureni, it yäpmäŋ kwayäŋ täyat udegän kap teŋpäŋ Anutu api iniŋoret
täŋpet.

---

* **104:26:** Jop 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

34 Täŋpäŋ imaka täga-tägatagän yäŋpäŋ-nadäk täŋira Anututä kawän
tägawut yäŋ nadäk täyat. U imata, näk Ekäninata yäŋpäŋ oretoret
pähap nadäk täyat.

35 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk äma momi täŋpani kudup kaŋ däpmäŋ! Äma waki
täŋpani kudup paorut yäŋ nadätat!
Eruk, Bänep nadäk-nadäknatä Anutu iniŋ orera!
Täŋira, ämawebe in kuduptagän Ekäni udegän iniŋ orerut!

105

Anututä Isrel ämawebeken yäpätägak epän täŋkuk

1-2 Eruk, Ekäni täŋo ämawebe, Anutu-kengän bänep täga man iwerit
täŋkentäŋ nimikta yäŋapik täk täkäna!
Uwä wäpi biŋam ikek unita epän pähap täŋkuko unitäŋo manbiŋam
ämawebe komeni komeni kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwetna. Täŋpäŋ kap
teŋpäŋ wäpi kaŋ yäpmäŋ akuna.
3 Nin unitäŋo ämawebe itkamäŋ unita oretoret terak kuŋat täkäna. Bureni!
Ämawebe Anutuken yäŋapik täkamäŋ nin, oretoret täk täkäna!

4 Täŋpäŋ Anutu dubini-kengän kuŋitna täŋkentäŋ nimik täyon. Ba
kehäromi yäpna yäŋpäŋä ukengän yäŋapik täkäna.

5-6 Isrel ämawebe, in nadäkaŋ? Inä Anutu täŋo epän ämaniyat wäpi
Abraham kenta Jekop unitäŋo oraniye. Inä Anututä inita biŋam
iwoyäwani. Unita kudän kudupi Anututä bian täŋkuko unita
nadäneŋ. Ba äma wakita komi yämik täŋkuko unita juku pineŋ.
7 Ekäni uwä Anutunin. Unitäŋo baga man uwä komen äma uken-uken
naniktä buramikta yäwani.

8 Ninkät topmäk-topmäk kubägän peŋkuko u paot-paori nämo. Ba imaka
imaka api täŋ tamet yäŋ yäŋkuko u kadäni kadäni yeritä yeri
ahänayäŋ täkaŋ udegän iwatpäŋ api täŋ nimek.
9 * Topmäk-topmäk kubägän uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät
täŋkuŋ. Yäŋ-kehäromtak man yäŋkuko u nämoinik api irepmirek.
10 * Täŋpäŋ man ugänpäŋ Jekop iwetgän täŋkuk. Bureni, topmäk-topmäk
Isrel äbotkät täŋkuko uwä itkukonitä itak.
11 Täŋpäŋ man kehäromi yäwetkuko uwä ŋode; Kenan kome taniŋ kire-
wayäŋ täyat u gäk ba oraŋkaye mäden ahänayäŋ täkaŋ inta biŋam
api täŋpek yäk.

12 Täŋpäkaŋ äbekniye oraniye bian äbot taŋi nämo, täpuri. Uwä komeni
nämo ude kome ŋoken itkuŋ.
13 Kome kubäkengän iräpmok-inik nämo täŋkuŋ. Nämo, ämatä komeken
itpäŋ wärämut täŋtäŋ kuŋatkuŋ.
14 * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitä yabäŋ äwaräkuk täŋirän ämatä nämo
täŋpä waŋkuŋ. Nämo, ämawebeniyeta yäŋpäŋ intäjukun äma ittäŋ
kuŋkuŋo u jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk;

---

* **105:9:** Stt 12:7, 17:8, 26:3 * **105:10:** Stt 28:13 * **105:14:** Stt 20:3-7

15 Ämawebe näkŋata biŋam iwoyäwani unita waki kubä täŋ yämikta
nämoinik nadäneŋ yäk. Ba näkŋo man yäŋahäwani ämanayeta
udegän nämo täŋ yämineŋ yäŋ yäwetkuk.

16 * Eruk, it yäpmäŋ kuŋtäko Ekänitä nadäŋirän kome uken nakta jop irit
kadäni ahäŋkuk. Ketem päke u kudup pewän paotkuŋ.
17 * Ude täŋkaŋ Josep iniŋ kireŋpewän intäjukun Isip komeken päŋku
itkireŋkuk. U noriyetä gwäki yäpmäkta nadäŋpäŋ epän watä äma
jopi ude itta ämata yäniŋ kireŋkuŋ.
18 * Eruk, imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä komi eŋiken teŋpäŋ yen kehäromitä
kuroŋiken topmäŋkaŋ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäŋ
topmäŋpäŋ tewä wädäŋkuk.
19 Komi eŋiken ugän it yäpmäŋ kuŋtäyon imaka ahäkta Ekänitä iwerirän
yäŋahäŋkuko u ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kaŋpäŋ nadäŋpäŋ Josep
täŋo man u bureni yäŋ nadäŋkuŋ.
20 * Eruk, Isip täŋo intäjukun ämatä ude nadäŋpäŋä äma kubä iwerän päŋku
Josep komi eŋiken nanik iniŋ kireŋpewän äpämaŋ kuŋkuk.
21 * Ude täŋpäŋä intäjukun äma u Josep tuŋum ba imaka imakani kudup
unita watä it yämikta wäp iminkuk.
22 Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabäŋ
yäwatta kehäromi imaka iminkuk. Ba unitäŋo nadäk-nadäk ämaniye
yäwetpäŋ yäwoŋärekta wäp iminkuk.

23 * Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päŋku itkuk.
24 * U irirän Ekänitä nadäŋ iminirän äboriyeken yeriniye ahäŋ bumbum
täŋkuŋ. Ahäŋ bumbum täŋpäŋ unitäŋo kehäromitä iwaniye täŋo
kehäromi yärepmitkuŋ.
25 Täŋpäkaŋ Ekänitä Isip nanik täŋpewän epän watä ämawebeniye unita
kokwawak täŋ yämiŋpäŋ komi yämikta kädetta yäŋpäŋ-nadäk
täŋkuŋ.
26 * Eruk ude täŋkaŋ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäŋpäŋ
yepmaŋkuko Moses kenta Aron yäniŋ kireŋpewän Isip äbumän.
27 Äbäŋpäŋ Isip ämawebe bämopiken Anutu täŋo kudän kudupi ŋode pewän
ahäŋkuŋ;
28 * Anututä yäŋirän bipmäŋ uranitä kome pähap u kudup uwäk täŋpäŋ
peŋkuk. Upäŋkaŋ Isip nanik u Anututä Moses meniken man
yäŋahäŋkuko u kudup bitnäŋkuŋ.
29 * Ude täŋkuŋo unita äneŋi ume täŋpewän nägät äworeŋirän ume gänaŋ
nanik tom kudup kumäŋ moreŋkuŋ.
30 * Ude täŋkaŋ äneŋi kubä ŋode täŋkuk; Yäŋirän wirit ahäŋ bumbum
täŋpäŋ kome päke u kudup tokŋeŋpäŋ patkaŋ, intäjukun äma täŋo
patpat bägupken udegän tokŋeŋpäŋ patkuŋ.
31 * Eruk Ekänitä äneŋi yäŋirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk pädä nikek
ahäŋ patpäŋ komeni komeni kudup tokŋeŋ moreŋkuŋ.

---

* **105:16:** Stt 41:53-57 * **105:17:** Stt 37:28, 45:5 * **105:18:** Stt 39:20–40:23 * **105:20:** Stt 41:14 * **105:21:** Stt 41:39-41 * **105:23:** Stt 46:6, 47:11 * **105:24:** Kis 1:7-14 * **105:26:** Kis 3:1–4:17 * **105:28:** Kis 10:21-23 * **105:29:** Kis 7:17-21 * **105:30:** Kis 8:1-6 * **105:31:** Kis 8:16-17, 8:20-24

32 * Ude täŋkaŋ Ekänitä nadäŋirän iwän bureni nämo taŋkaŋ yäpä
kwinirirän mim-tägän maŋkuŋ.
33 Mimtä maŋpäŋ wain päya ba ketemi epän kudup täŋpän wawäpäŋ
yäpätä päya ijiŋ-gariŋpäŋ peŋkuk.
34 * Äneŋi yäkgän täŋirän käpukbam daninaŋi nämo, bumta ahäŋkuŋ.
35 Ahäŋ patpäŋ gwaktä imaka pähämi nikek kudup naŋ moreŋkuŋ. Ba
Isip naniktä ketem piwani imaka, pähämi kudup naŋkuŋ.
36 * Ude täŋtäŋ kuŋtäŋgän Ekänitä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun
nanik u kudup däpmäŋ moreŋkuk.

37 * Eruk, ude täŋkaŋ Isrel ämawebe Isip nanik täŋo siliwa gol moneŋ
bumta yäpäkaŋ Ekänitä watäni itpäŋ Isip komeken nanik yämagut
yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. Täŋirän kubätä bäräpi kubä nämo kaŋ-
ahäŋkuk.
38 Täŋpäkaŋ Isip nanik Isrel nanikta umuntaŋkuŋo unita yepmaŋpeŋ
kuŋirä oretoret täŋkuŋ.
39 * Täŋpäkaŋ ämawebeniye kuŋirä Ekänitä nadäŋirän gubamtä äyuŋ täŋ
yämikta gwäki terak itkuk. Täŋpäkaŋ bipani peŋyäŋek yämikta
kädäp mebet peŋkuk.
40 * Ude täŋkaŋ ketemta yäŋapiŋirä barak ätu yämiŋirän nak täŋkuŋ. Ba
käräga kunum gänaŋ nanik yämiŋirän naŋ tokŋek täk täŋkuŋ.
41 * Täŋpäkaŋ mobä kubä yäŋirän imäränkaŋ ume u gänaŋ naniktä
äpäŋirän naŋkuŋ. Kome kawuki umeni nämo upäŋkaŋ mobä gänaŋ
nanik yäŋirän äpuko unitä täŋkentäŋ yämiŋkuk.

42 Imaka päke ude täŋ yämiŋkuko uwä bian epän watä ämani Abraham
ukät yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iwatkaŋ täŋkuk.
43 Bureni, ämawebeniye inita biŋam iwoyäwani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
kuŋirän teŋ oretoret terak kuŋkuŋ.
44 * Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋpäŋ äbot ätu täŋo kome yäniŋ kirewän ko-
reŋkuŋ. Kome äma ätutä ket urani koreŋpäŋ itkuŋ.
45 Täŋpäkaŋ täŋkentäk taŋi täŋ yämiŋ yäpmäŋ äbuko u jop nämo täŋ
yämiŋkuk. Nämo, u jukumani ba baga mani u kudup buramiŋpäŋ
kuŋatneŋta täŋ yämiŋkuk.
Unita Ekäni wäpi iniŋ orerut!

106

Isrel naniktä momini yäŋahäŋkuŋ

1 * Ekäni wäpi iniŋ oretna! U säkgämän täŋ nimik täyak unita bänep täga
nadäŋ imik täkäna! Nadäŋ nimikinik täk täyak uwä tärek-täreki
nämo.
2 Imaka imaka taŋi taŋi täk täyak unitäŋo mebäri netätä kudup täga
yäŋahäwek? Ba netätä iniŋ orerän tärewek? Nämoinik!
3 Ämawebe mani buramiŋpäŋ kädet siwoŋigän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo
oretoret terak kuŋat täkaŋ.

---

* **105:32:** Kis 9:22-25 * **105:34:** Kis 10:12-15 * **105:36:** Kis 12:29 * **105:37:** Kis 12:33-36 * **105:39:** Kis 13:21-22 * **105:40:** Kis 16:2-15 * **105:41:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **105:44:** Jos 11:16-23 * **106:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5

4 Unita Ekäni, ämawebekaye täŋkentäŋ yämiŋpäŋ iwan keriken nanik
yämagurayäŋ täyanken uken näk imaka, bok kaŋ nimagut!
5 Ude täŋiri ämawebekayetä äneŋi täŋ-bumbum terak irirä yabäŋpäŋ ore-
toret bok kaŋ täna. Ude täŋiri ketka kudänkaye nintä gäka gäripi
inide kubä nadäk täkäna!

6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täŋkuŋo nin udegän täŋkumäŋ.
Täŋpäwak mebäri mebäri täŋkumäŋ.
7 * Äbekniye oraniye Isip komeken itkuŋo u Anutu täŋo kudän tägatäga
kaŋpäŋ nadäŋkaŋ upäŋkaŋ unita nadäwä äpani täŋkuk. Nadäŋ
yämik-inik täŋpäŋ täŋkentäk mebäri mebäri täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ
guŋ taŋpäŋ Gwägu Gämäniken peŋawäk täŋ imiŋkuŋ.
8 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ yäŋkehäromtak mani iwatpäŋ kehäromini ärowani u
kwawak yäwoŋärekta ŋode täŋkentäŋ yämiŋkuk;
9 * U Gwägu Gämäni peŋ iwerirän däkŋeŋpäŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kädet
parirän ämawebeniye kome terak yeŋtäŋ kuŋkuŋ.
10 Ude täŋkaŋ äma komi yämani, iwaniye u keriken nanik yämagut yäpmäŋ
äpämaŋ kuŋkuk.
11 Ude täŋpäŋ iwaniye uwä täŋpewän umetä kudup däpmäŋ moreŋkuk,
kubätä nämo itkuk.
12 * Ude täŋirän ämawebeniyetä kaŋpäŋ yäŋkehäromtak mani unita nadäwä
bureni täŋpäpäŋ kap terak iniŋ oretkuŋ.

13 Upäŋkaŋ täŋ yämiŋkuko unita bäräŋeŋ guŋ taŋpäŋ jukumani nadäkta
juku kubä nämo peŋkuŋ.
14 * Nämo, kome jopiken kuŋatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik
kubä nadäŋpäŋ Anutu jop nadäŋ peŋ iwetkuŋ.
15 Täŋirä imatäkenta nadäŋpäŋ yäŋapiŋkuŋo u bureni yämiŋkuko upäŋkaŋ
käyäm waki kubä bok bämopiken pewän ahäŋkuŋ.

16 * Kome jopiken u ittäŋ kuŋattäŋgän Isrel äbotken nanik ätutä Moses ba
Ekäni täŋo epän watä äma kudupi wäpi Aron, yarä unita kokwawak
nadäŋ yämiŋkuŋ.
17 Täŋirä kome aŋeŋirän Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome
gänaŋ äpmoŋirä kome äneŋi ämiŋ pipiŋkuk.
18 Ude täŋirä kädäp mebettä päpä äma yarä unitäŋo iwaräntäkiye waki-
waki täŋpani u kudup ijiŋ moreŋkuk.

19 * Eruk, ittäŋ kuŋtäŋgän Sainai pom mebäriken bulimakau wärani kubä
golpäŋ täŋpani täŋkuŋ. Täŋpäŋ peŋkaŋ unita gwäjiŋ äpmoŋ imik
täŋkuŋ.
20 U Anutu wäpi biŋam ärowani nikek mäde ut imiŋpäŋ u komenita tom
muyeŋ näŋpani u peŋpäŋ wäpi iniŋoret täŋkuŋ.
21 Ude täŋkuŋo uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik
yämagutta kudän kehäromi mebäri mebäri täŋkuko unita guŋ taŋpäŋ
ude täŋkuŋ.

---

* **106:7:** Kis 14:10-12 * **106:9:** Kis 14:21-31 * **106:12:** Kis 15:1-21 * **106:14:** Nam 11:4-34 * **106:16:** Nam 16:1-35 * **106:19:** Kis 32:1-14

22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome täŋkuko ba imaka ämatä
nämo tänaŋi Gwägu Gämäniken täŋkuko unita nadäna inide kubä
täŋpän!
23 Täŋpäkaŋ Anutu ämawebeniye kudup täŋpän wanayäŋ yäŋirän epän
watä ämani Moses unitä ämawebeniye gärak itpäŋ Anutu täŋo kok-
wawaki ukät-pipiŋirän nämo däpuk.

24 * It yäpmäŋ kuŋtäŋgän Anutu täŋo yäŋkehäromtak man yäŋkuko unita
nadäwä bureni nämo täŋpäpäŋ kome säkgämän Anututä yäniŋ
kirekta yäŋkuko u korekta bitnäŋkuŋ.
25 Bitnäŋpäŋ eŋi jopikengän itkaŋ Ekäni täŋo manta juku kubä nämo
peŋkaŋ iniken gärip iwatpäŋ yäŋuruk-uruk man bumta yäŋkuŋ.
26 Ude täŋirä Ekänitä jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk; Kome jopiken
täŋpewa in api paotneŋ yäk.
27 * Yerijiye yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpa guŋ äbotken kukŋi käda päŋku
api kumäŋ täŋpä kuneŋ yäŋ yäwetkuk.

28 * Eruk ittäŋ kuŋtäŋgän Peo komeken Anutu täŋo äbottä guŋ äbot täŋo
anutu jopi kubä wäpi Bal u iniŋ oretta biŋam täŋkuŋ. Täŋpäŋ anutu
jopi, iriri nämo, u iniŋ oretta tom ijiwani u nak täŋkuŋ.
29 Ude täŋpewä Ekäni täŋo kokwawaki bumta ahäwänpäŋ nadäŋirän
ämawebe bämopiken käyäm wakiinik kubä weŋ patkuk.
30 Ude ahäŋirän Finiastä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ämawebe momi täŋkuŋo u komi
yämiŋirän eruk Anututä käyäm waki u täŋpewän paotkuk.
31 Finiastä ude täŋkuko uwä Anututä kawän tägawäpäŋ äma siwoŋi yäŋ
pen, paot-paori nämo api nadäŋ yäpmäŋ ärowek.

32 * Täŋpäkaŋ Meriba ume dapuriken ämawebe äneŋi waki täŋirä Anututä
kokwawak äneŋi nadäŋ yämiŋkuk.
33 Täŋirän Moses nadäŋ bäräp terak itpäŋ bänepi jägäm tawäpäŋ man
jopjop mäyap yäŋkuk.

34 * Eruk kome Anututä iwoyäŋ yämani uken ahäŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä
kome u nanik guŋ ämawebe päke u däpmäkta yäwetkuko udegän
nämo täŋkuŋ.
35 Nämo, yabäŋ koreŋpäŋ ämawebe u nanikkät kowat-yäpän täŋpäŋ guŋ
äbot täŋo kädet wakiwaki u iwarän täŋkuŋ.
36 Anutu täŋo ämawebeniye unitägän kome unitäŋo mäjo wära nadäŋ
yämiŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋkuŋ. Nadäŋ yämiŋkuŋo unita waŋ
moreŋpäŋ ŋode täk täŋkuŋ;
37 * Iniken äperiye nanak ätu däpmäŋpäŋ Kenan nanik täŋo anutu jopi
unita ärawa ude täŋ yämik täŋkuŋ.
38 * U äperiye nanak waki kubä nämo täŋirä jop nadäŋ däpmäŋirä nägäritä
kome u Anutu iŋamiken täŋpän waŋkuŋ.
39 Täŋpäkaŋ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu iŋamiken taräki-inik ude
itkuŋ. Ude täŋkuŋo unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täŋkuŋ.
Nämo, iniken gärip iwarän täŋkuŋ.

---

* **106:24:** Nam 14:1-35 * **106:27:** Wkp 26:33 * **106:28:** Nam 25:1-13 * **106:32:** Nam 20:2-13 * **106:34:** Het 2:1-3, 3:5-6 * **106:37:** 2Kin 17:17 * **106:38:** Nam 35:33

40 * Ude täŋirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gaŋani pähap nadäŋpäŋ kokwawak täŋ yämiŋkuk.
41 Ude täŋpäŋ Anututä ini nadäŋpäŋ ämawebeniye yabä-kätäŋirän guŋ ämawebetä äbä intäjukun täŋ yämiŋirä gämoriken kuŋatkuŋ.
42 Täŋirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täŋ yämiŋkuŋ.
43 Täŋpäkaŋ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täŋirän upäŋkaŋ waki täkta gwäk pimiŋpäŋ äpmok-inik täk täŋkuŋ.
44 Ude täk täŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitä konäm butewakini nadäŋ yämik täŋkuk.
45 Butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän ämawebeniyekät bian täŋkuko u juku piŋpäŋ nadäŋ yämik-inik täŋpäŋ jop yabäŋ oretkuk.
46 Yabäŋ oretkaŋ äma komi epän yämani u täŋpewän ämawebeniye gämoriken itkuŋo unita butewaki nadäŋ yämiŋkuŋ.

47 Eruk Ekäni Anutunin, ude täŋkuno unita nin udegän täŋkentäŋ nimiŋpäŋ guŋ äbot täŋo komi epänken itkamäŋken ŋo nanik äneŋi nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuyi! Ude täŋiri bänep täga nadäŋ gamiŋpäŋ wäpka kudupi u täga api ganiŋoret täne.
48 Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täŋo Anutu u iniŋ oretna! Apiŋotä tärek-täreki nämo pen inide iniŋoret täkäna!
Unita kudup ŋode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniŋ oretna!

107

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kap tewani

1 * Ekäni iniŋ orerut! Uwä täŋ-bumbum mähemi-inik. Unitä iron täŋ nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.
2 Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniŋoret man ude kaŋ yäwut.
3 Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u äneŋi yämagutpäŋ kubäkengän yepmaŋkuko unita yäŋpäŋ ude kaŋ yäwut!

4 Komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuŋatkaŋ yotpärare kubäken päŋku itta kädetta ŋoba kuna-kuna täŋtäŋ kuŋatkuŋ.
5 U ketem ba umeta bumta yewäkaŋ ŋoken kumne yäŋ nadäŋkuŋ.
6 Komi bäräpi u gänaŋ itkaŋ Ekäniken gera yäŋirä ketäreŋ yämiŋkuk.
7 Ketäreŋ yämiŋpäŋ yämagut yäpmäŋ yotpärare eŋi täga täŋpäŋ itnaŋiken u ahäŋkuŋ.
8 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
9 * U äma umeta yeŋirä ume yepmäŋ towiwän naŋpäŋ täga it täkaŋ. Ba äma nakta yek täkaŋ u ketem tägatäga yepmäŋ towiwän naŋ tokŋeŋpäŋ it täkaŋ.

10 * Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä yen terak komi eŋiken bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ komi bumta nadäk täŋkuŋonik.

---

* **106:40:** Het 2:14-18 * **107:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 * **107:9:** Sam 34:10; Luk 1:53 * **107:10:** Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79

11 U imata, Anutu ärowani unitäŋo manta mäde ut iminpäŋ iniken gärip
iwarani unita.
12 Ude täŋkuŋo unita Ekänitä komi epän pähapken yepmaŋkuk. Ude yep-
maŋirän kehäromini paoräkaŋ kwaiŋ äroŋtäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkentäŋ
yämikta äma kubä nämo itkuk.
13 Komi epänken ude itkaŋ Ekäniken konäm butewaki gera yäŋkuŋ. Yäŋirä
nadäŋ yäminpäŋ komi butewaki nadäŋkuŋo u ketäreŋ yäminpäŋ
yämagutkuk.
14 * Bureni, u bipmäŋ urani pähap gänaŋ nanikpäŋ yen yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ
yämagutkuk.
15 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep
täga pähap nadäŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk
säkgämän täŋ yämik täyak.
16 U komi epän täŋo yewa kehäromi yeŋ wek täyak. Ba komi eŋi täŋo eŋi
kujari däpmäŋ jukut täyak.

17 Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä guŋ ude äworeŋpäŋ Anu-
tuta mäde ut iminkuŋ. Ude täŋpäŋ momi kädet mebäri mebäri
täŋkuŋo unita käyäm waki kubäken yepmaŋkuk.
18 Täŋpäŋ käyämtä täŋpewän ketem nakta kudup bitnäŋpäŋ pära kumäk
täŋkuŋ.
19 Wakiinik ude itkaŋ Ekäniken gera yäŋirä ŋode täŋkentäŋ yäminkuk;
20 U meni jinomtä yäpän tägawäpäŋ yepmaŋkuk. Awaŋ pomi terak
nanikpäŋ yämagutkuk.
21 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep
täga pähap nadäŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk
säkgämän täŋ yämik täyak.
22 Bänep täga nadäŋ iminpäŋ ärawa täŋ iminpäŋ bänep oretoret kap terak
kudän täga täŋ yäminkuko unita yäŋpäŋ teŋ imik täkot.

23 Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä moneŋ epän täkta gäpe
terak gwägu pähap terak kuŋatkuŋ.
24 Gwägu terak kuŋarirä Ekänitä kudän kudupi ätu pewän ahäŋirä ŋode
kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋ;
25 Ekänitä yäŋirän mänit pähap kubä piäŋpäŋ gwägu täŋpewän tokätkuk.
26 Gwägutä tokätpäŋ gäpe pudät maŋpän äroŋkaŋ mak täŋkuk. Ude täŋirän
äma gäpe terak kuŋatkuŋo unitä kumne yäŋ nadäŋpäŋ bumta
umuntaŋkuŋ.
27 Umuntaŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋkaŋ gäpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä
nämo yäpuŋ.
28 Ude täŋpäŋ imaka umuri pähap u gänaŋ itpäŋ Ekäniken gera yäŋirä
täŋkentäŋ yäminpäŋ bäräpi u ketäreŋ yäminkuk.
29 Täŋpäŋ Ekänitä äneŋi yäŋirän mänit pähap u paorirän gwägu wareŋi
nämo patkuk.
30 Eruk gwägu wareŋi nämo parirän kaŋpäŋ bänep oretoret pähap
täŋkuŋ. Ude täŋirä Ekänitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku kome ku-
nayäŋ nadäŋkuŋken u yepmaŋkuk.

* **107:14:** Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

31 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep
täga pähap nadäŋ imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk
säkgämän täŋ yämik täyak.
32 Unita Anutu täŋo ämawebekät käbeyä täŋpäŋ Ekäni wäpi pähap yäŋpäŋ
punin unuken kaŋ yäpmäŋ akuwut! Ba äma ekäni ekäni täŋo
käbeyäken udegän Ekäni wäpi biŋam yäŋpäŋ kaŋ oraŋ imik täŋput.

33 Täŋpäkaŋ Ekänitä kome täga täŋpewän ume täpuri ba taŋi kawuk taŋirä
kome kekeki patkuk.
34 Täŋpäŋ ketem pikpik komeken täŋpewän mobä gäjäräk ikek patkuk.
Imata, ämawebe kome uken iranitä kudän waki mebäri mebäri
täŋkuŋo unita ude täŋkuk.
35 Ekänitä ude täŋkuko upäŋkaŋ kome kawukiken yäŋpewän ume äpäŋit,
gwägu parit täŋkuk.
36 Ude täŋkaŋ ämawebe nakta jop irani u yepmaŋpänkaŋ kome uken
yotpärare täŋpäŋ itkuŋ.
37 Eruk yotpärare täŋpäŋ itpäŋä ketem piŋit wain päya piŋit täŋpäŋ pewä
bureni bumta ahäŋkuŋ.
38 Ekänitä iron täŋ yämiŋirän nanak weŋbäyak täŋkuŋ. Ba yawakiye
imaka, bumta weŋbäyaŋkuŋ.

39 Täŋpäkaŋ kehäromi nikek ude kadäni käroŋita nämo itkuŋ. Nämo,
iwantä abäŋpäŋä komi epän ba butewaki terak yepmaŋirä
ämawebe jopi ude itkuŋ.
40 Bureni, Ekäni uwä äma wäp biŋam ärowani nikek täŋo wäpi biŋam
yäpmäŋ äpani. Äma udewani yäwat kireŋirän kome jopiken
kuŋtäŋpä kuk täŋkuŋ.
41 Upäŋkaŋ äma jäwäri komi butewaki gänaŋ nanik täŋken täŋpäŋ yep-
maŋkaŋ iron täŋ yämiŋirän nanakiye sipsiptä nanak weŋbäyak täk
täkaŋ ude bumta ahäŋkuŋ.
42 Anututä ude täŋirän ämawebe siwoŋitä kaŋpäŋ bänep täga nadäk täkaŋ.
Täŋ äma wakitä kaŋpäŋ jop, man kum it täkaŋ.

43 Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täŋo kudän päke u kaŋpäŋ nadäwä
tärewut. Kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ Ekäni täŋo iron pähap unita
yäŋpäŋ-nadäk kaŋ täŋpeŋ kuŋarut.

108

Iwantä nidäpneŋ yäŋpäŋ Devittä Anutuken gera yäŋkuk

1 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap terak
ganiŋoret täyiwa!
2 Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm täkot!
Pidäm taŋpäŋ kap teŋitna kome yäŋewän!
3 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk
täkaŋ u bämopiken bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.
4 Täŋpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käroŋi
boham, kunum irepmireko ude bumik. Täŋkaŋ ninta nadäŋ
nimikinik täk täyan u ärowani.

5 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba
komeni komeni ahäŋirän ämawebe kuduptagäntä kaŋ kaŋpäŋ
nadäwut!

6 Täŋpäŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan unita yäŋapik manna nadäŋ
naminŋpäŋ ketka kehäromitä täŋkentäŋ nimi. Ude täŋiri säkgämän
kaŋ itna.

7 Anutu ini enŋiken itkaŋ ŋode yäŋkuk; Iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ
äpäŋ moreŋpäŋ oretoret terak ŋode api täŋpet; Sekem kenta Sukot
kome yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebenayeta api yämet yäk.
8 Täŋpäŋ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkŋo. Täŋkaŋ Efraim
kome u näkŋo kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak
pewä ahäwani yäk.
9 Täŋpäkaŋ Moap kenta Idom kometä watä epän täŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ
Filistia nanik täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret täyat yäk.

10 Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nikek, Idom komeken itak
uken ämik täkta nämagut yäpmäŋ kwek?
11 Nämo! Gäk mäde ut niminŋkuno unita jop itkamäŋ. Gäk nintäŋo komi
ämakät ämikken bok täga nämo api kuneŋ ba?
12 Eruk Anutu, gäk täŋkentäŋ niminŋiri uyaku iwan täga däpmäŋpäŋ yäwat
kirene. Ämatä täŋkentäk täk täkaŋ u jopi, kehäromini nämo.

13 Unita nadäkamäŋ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täŋo kehäromini täga
api yäpmäŋ äpne!

109

Äma kubätä Anutuken butewaki man ŋo yäŋkuk

1 Anutu, näk ganiŋoret täyat unita nadäŋ äwaräkuk nämo täŋpen.
2 Nämo, äma wakiwaki täŋpani ba jop manman yäwanitä näk jop man
näkŋatpäŋ nut täkaŋ.
3 Mebärini nämo, man waki näwetpäŋ jop nepmäŋit täkaŋ.
4 Not täŋ yäminŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäk täyat upäŋkaŋ
naniŋ wärät täkaŋ.
5 Täŋkaŋ not täŋ yäminŋpäŋ täŋkentäŋ yäminŋira unitä kowata kokwawak
nadäŋ naminŋpäŋ waki täŋ namik täkaŋ.

6 Unita Anutu, iwannaye u man käbeyäken yepmaŋpäŋ mani nadäkta äma
waki kubä iwoyäŋpäŋ kaŋ te! Bureni, inikät nanik kubätä mani
kotäk yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ iniŋ wärärän.
7 Täŋpäŋ mani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma ŋo waki täŋpani yäŋ kaŋ yabäŋ-
ahäwän. Täŋkaŋ yäŋapik man terak yäŋikŋarani yäk täkaŋ unita
imaka, wakigän yäŋ kaŋ yäwän.
8 * Ude täŋirän irit kuŋat-kuŋari udegän bäräŋeŋ kaŋ paorän! Paorirän
moneŋ tuŋumi äma kubätä ahäŋpäŋ kaŋ korewän yäŋ nadätat.
9 Paorirän äperiye nanak kodäŋani kaŋ irut. Ba webeni imaka udegän,
webe kajat, täkentäki nämo kaŋ irän.

---

* **109:8:** Apos 1:20

10 Nanakiye kome kujari nämo ude itkaŋ äriŋ täpätek täŋtäŋ kaŋ kuŋarut!
Ude täŋtäŋ kuŋarirä tähani wärämutpäŋ kaŋ yäwat kireŋ pewäkut!

11 Täŋpäŋ äma kubäken naniktä äma unitäŋo komeni ba moneŋ tuŋumi
komi epän täŋpäŋ yäpani u kudup kaŋ yomägarut yäŋ nadätat!
12 Täŋpäkaŋ kubätä not täŋ imiŋpäŋ äperiye nanak kodäŋani unita watä
irektawä yäŋ nadätat.
13 Täŋpäŋ yeriniye mäden ahänayäŋ täkaŋ u kudup kaŋ kumbut yäŋ
nadätat. Täŋirä wäpitä paot-inik kaŋ täŋpän!
14 Täŋpäkaŋ äbekiye oraniye täŋo kudän wakiwaki unita Ekänitä pen juku
piŋpäŋ miŋi täŋo momini peŋ imektawä.
15 Ude täŋkaŋ ämawebetä äbot unitäŋo wäpita guŋ tak-inik täŋirä upäŋkaŋ
Ekänitä momini pen nadäŋ yäpmäŋ kaŋ kuŋarän yäŋ nadätat.

16 Iwanna uwä orakorak kädet täpuri kubä nämoinik täŋkuk. Nämo, u
äma jopi jäwäri, täŋkentäkiye nämo u komi jop nadäŋ yämiŋpäŋ
däpmäkgän täk täŋkuk.
17 U täŋpäwak man yäkta gäripi nadäŋkuko unita äyäŋutpäŋ ini kaŋ täŋpä
wawut. Ba iron kädet täkta ganani nadäŋkuko unita kubätä iron
nämo täŋ imek.
18 Täŋpäwak man u tek gupi terakgän irani ude täŋkuk. Unita täŋpäwak
man u ini gupi kujari gänaŋ kudup umetä-yäŋ äpmoŋpäŋ tokŋeŋ
morewut!
19 Ba tektä-yäŋ täktäki waki unitä gupi kudup uwäk täŋpipiŋpäŋ, pioŋpäŋ
yäŋ puŋ topmäŋkaŋ pen it täyon.

20 Unita Ekäni, iwanaye man waki näk peŋkentäŋpäŋ näwet täkaŋ unita
yäyat udegän täŋ yämi.
21 Ude täŋkaŋ Ekäni Anutuna gäkŋa wäpka biŋam täga unita yäŋpäŋ
täŋkentäŋ nam. Täŋpäŋ säkgämän nadäŋ namikinik täk täyan unita
iwan keri terak nanik nämagut.
22 Butewaki! Näk täŋkentäkna nämo, jopi. Nadäŋ-bäräpnatä bänepnaken
komi, womäntä yäŋ neyak.
23 Edap äpmoŋirän edap ägoniken wärana paot täyak ude paoret yäŋ
nadätat. Mänittä gwakgwak piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude
täŋpet.
24 Butewaki nadäŋpäŋ ketem bitnäŋkuro unita gupna kudup putärewäkaŋ
kehäromina nämo, kujatna kwini unitägän itat.
25 * Ude irira iwanayetä nabäŋkaŋ nabäŋ mägayäŋpäŋ yäŋärok näwet
täkaŋ.

26 O Ekäni Anutuna, täŋkentäŋ nam! Butewakika tärek-täreki nämo unita
nämagut.
27 Ude täŋiri iwanayetä ŋode kaŋpäŋ nadäwut; Ekäni uwä täŋkentäki
bureni.
28 Unitä täŋpäwak man näwetneŋo upäŋkaŋ gäkä iron api täŋ namen. Komi
jop namani u täŋpewi mäyäk taŋirä näk epän watä ämaka oretoret
kaŋ täŋpa.
29 Äneŋi yäkgän ŋode täyat; Mäyäktä iwanaye tek ämet päranipäŋ yäŋ
kumän kaŋ uwäk täwut!

---

* **109:25:** Mat 27:39; Mak 15:29

30-31 Ekänitä ämа täŋkentäki nämo itkentäŋ yämiŋpäŋ ämа wakitä kumäkta
biŋam yäŋtäreŋ yämiŋirä täŋkentäŋ yämik täyak.
Unita, Anutu täŋo ämawebe käbeyä täŋirä u bämopiken itpäŋ bänep täga
pähap nadäŋpäŋ menatä Ekäni bumta api iniŋoret täŋpet.

110

Anututä Intäjukun ämani man ŋo iwetkuk

1 * Ekänitä intäjukun ämа ekänina ŋode iwetkuk; Ketna bure käda maŋiriri
iwankaye gämotkaken yepmaŋira kaŋ yabä! Ude iwetkuk.
2 Nadätan? Yawetä Saion pom terak itkaŋ komeni komeni yabäŋ yäwatta
wäp biŋam gamiŋpäŋ ŋode api gäwerek;
Iwankayeta intäjukun täŋ yämiŋpäŋ kaŋ yabäŋ yäwat.
3 Täŋpäkaŋ iwankayekät ämik tänayäŋ täkaŋken ämawebekayetä täŋkentäŋ
gamikta gupi api yäniŋ kireneŋ.
Täŋkaŋ tamimaŋ tamimaŋ näburum yabäk täkamäŋ ude ämа
gubaŋikayetä dubikaken ude api gäwarän täneŋ.

4 * Yawetä ŋode yäŋkehärom taŋkuko u äneŋi nämo api wärämurek; Gäk
bämop ämа tärek-täreki nämo api iren, bämop ämа biani kubä wäpi
Melkisedektä itkuko ude.
5 Eruk, ŋode nadä; Ekäni u bure käda itkentäŋ gamiŋkaŋ kokwawak
täŋpäŋä kome ätu täŋo intäjukun ämа täŋo kehäromi api yäpmäŋ
äpek.
6 Ba guŋ äbottä kowata yäpmäkta yäŋtäreŋ yämiŋpäŋ ämikken bumta
däpmäŋirän ini ugän api kumäŋ maneŋ.
Bureni, komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye täŋo kehäromi u
kudup api yäpmäŋ äpek.

7 Upäŋkaŋ intäjukun ämana gäk, ume kädet miŋin säkgämän naŋ
täpäneŋpäŋ iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäŋ
oretoret terak täpäneŋpäŋ api iren.

111

Anutu täŋo ironita yäŋpäŋ iniŋ oretna

1 Eruk, Ekäni wäpi iniŋ oretna!

Anutu täŋo ämawebeniye täga u käbeyä täŋirä näk bämopiken itkaŋ
bänepna gupna nadäk-nadäkna kuduptagän Anutu bänep täga man
iwet täyiwa!
2 Ekäni u epän tägagämän täk täyak. Täŋirän ämawebe epäni unita gäripi
nadäk täkaŋ uwä Anutu täŋo täktäkita juku piŋtäŋ kuŋat täkaŋ.

3 Bureni-inik! Epän Anututä täk täyak u tägagämän-inik. Unita nadäwa
inide kubä täk täyak. Täŋkaŋ kudän siwoŋini uwä paot-paori nämo.
U pen api it yäpmäŋ ärowek.
4 Kudän kudupi Ekänitä täk täyak u inide kubä täk täyak. Unita bäräŋeŋ
nämo guŋtak täkamäŋ. U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ iron täŋ
nimik täyak.

---

* **110:1:** Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35; 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 * **110:4:** Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21

5 Ämawebe oraŋ imik täkaŋ u Ekänitä ketem yepmäŋ towik täyak. Ba
topmäk-topmäk ninkät täŋkuko unita nämo guŋtak täyak. Nämoinik!
6 Täŋpäkaŋ äbot ätu täŋo kome, iniken ämawebeniyeta yäniŋ kireŋkuko uwä
iniken kehäromini kwawak pewän ahäŋkuk.

7 Bureni-inik! Imaka u ba u täk täyak uwä kädet siwoŋi terakgän täk täyak.
Man kädet ba jukuman niwet täyak u kuduptagän täga täŋkentäŋ
nimek.
Man jopi kubä nämo niwet täyak!
8 Ba unitäŋo baga man kubä nämoinik api paorek. Nämo, uwä kudup
siwoŋigän peŋkuko unitä pen api it yäpmäŋ ärowek.
9 Täŋpäkaŋ Ekäni u ämawebeniye nin komi epänken nanik nimagutpäŋ
ninkät topmäk-topmäk täga, tärek-täreki nämo täŋkuk.
Unita ŋode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.

10 * Unita ämawebe, in ŋode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kaŋ
irayäŋ nadäŋpäŋä, eruk, Ekänita umuntaŋpäŋ oraŋ imek.
Bureni, ämawebe Ekäni täŋo man buramik täkaŋ uwä nadäk-nadäk
täga nikek.

Unita Ekäni wäpi iniŋ oretpäŋ pen iniŋoret täkäna!

112

Anutu oraŋ imanitä säkgämän-inik api itneŋ

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuna! Äma Anutu oraŋ imik täkaŋ uwä Ekäni
täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Äma udewanitä Anutu täŋo man
buramikta gäripi nadäk täkaŋ.
2 Äma udewani täŋo äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneŋ.
Siwoŋi äma täŋo nanakiyetä Anutu täŋo täŋkentäk ikek api itneŋ.
3 Äma udewani täŋo äboriyeken iron pähap ahäŋ bumbum api täŋ yämek.
Täŋpäŋ tärek-täreki nämo, säkgämän pen api irek.

4 * Jop manman nämo yäwani ämata bipmäŋurani gänaŋ peŋyäŋek pähap
api ahäŋ yämek. Täŋpäkaŋ äma siwoŋi, bänep iron täŋpani ba äma
ätuta täŋkentäŋ yämani unita peŋyäŋek api ahäŋ yämek.
5-6 Äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän kuŋat täkaŋ.
Täŋpäŋ äma moneŋ epän siwoŋigän, täŋyäkŋarani nikek nämo täk
täkaŋ uwä oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Äma udewani täŋo kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayäŋ täkaŋ
unitä wäpi biŋam pen api yäŋ yäpmäŋ äroneŋ.
7 * Äma udewanitä bäräpi kukŋi käda ahäŋirän nadäŋpäŋ nämo umuntak
täkaŋ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäŋ unita nämo kwitak täkaŋ.
8 Äma udewanitä bätakigän kuŋatpäŋ imaka kubäta nämo umuntak täkaŋ.
Ittäŋgän iwaniye iŋamiken kehärom taŋpäŋ bäri kap api teneŋ.
9 * Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ iron täŋ yämik
täkaŋ. Kädet siwoŋini u paot-paori nämo api irek.
Unita ämatä wäpi biŋam api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

---

* **111:10:** Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10 * **112:4:** Jop 11:17; Sam 97:11 * **112:7:** Sam 57:7, 64:10
* **112:9:** 2Ko 9:9

10 Täŋpäkaŋ äma wakitä u kaŋkaŋ kokwawak nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gupi
pewä putäreŋirän meni nänäm tawäpäŋ ämik täkta täŋpäwak täkaŋ.
Täŋpäŋ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni nämo
yäpmäk täkaŋ.

113

Imaka imaka täga täŋ nimik täyak unita Anutu iniŋoret täkäna!
1 Ekäni iniŋoret täkäna!

Ekäni täŋo epän watä ämaniye nin u wäpi iniŋoret täkäna! Äneŋi yäwa!
Ekäni wäpi yäpmäŋ akuna!
2 Yäŋetak bipmäŋtak tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!

3 Ämawebe kukŋi kukŋi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi iniŋoret täkot!
4 Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi
biŋamtä imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ itkaŋ u kumän
yärepmitak.

5 Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämoinik, Ekäninin u punin-
inik unu it täyak.
6 Bureni, u punin-inik unu it täyak upäŋkaŋ kunum kenta kome unita
nadäŋpäŋ etä päpä yabäŋ yäwat täyak.
7-8 Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpani-inik, jopi jäwäri
täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yepmaŋpän äma wäpi biŋam ikekkät
kentäŋpäŋ it täkaŋ.
9 Täŋpäkaŋ webe äruŋ iranita nadäŋ yämiŋirän nanak bäyaŋkaŋ oretoret
pähap nadäk täkaŋ.

Unita Ekäni iniŋoret täkäna!

114

Ekänitä ämawebeniyeken kudän kudupi pewän ahäŋkuŋ
1-2 * Kadäni Isrel nanik Jekop täŋo äbot unitä Isip komeken nanik
äpämaŋ kuŋkuŋo uken, Juda äbot u Ekäni täŋo kudupi ämawebe ude
äworeŋkuŋ.
Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biŋam täŋkuŋ.
3 * Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ kuŋkuk. Ba
kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäŋpäŋ itkuk.
4 Täŋkaŋ pom taŋi taŋi oretoret täŋpäŋ memetä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋirä,
täpuri täpuriwä udegän sipsiptä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ.

5 Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapäŋ kaŋkaŋ metäŋpeŋ kuŋkun? Ba Jodan
ume, gäk ima mebärita äpäkta bitnäŋpäŋ itkun?
6 E, pom taŋi taŋi, in ima mebärita memetä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ? Ba
täpuri täpuri in udegän, imapäŋ kaŋkaŋ sipsiptä-yäŋ tubupeŋtäŋ
kuŋkuŋ?

7 Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täŋo Anututä äbäŋirän kaŋkaŋ iŋamiken
bäromtä!

---

* **114:1-2:** Kis 12:51 * **114:3:** Kis 14:21; Jos 3:16

8 * Imata, Ekäni uwä yäŋpewän mobä kehäromi kubätä imärirän ume gwägu ahäŋkuk. Ba yäŋpewän geŋi kawukiken ume dapuri äpuk.

115

Anutu bureni u kubägän itak

1 Ekäni, nintäŋo wäpnin biŋam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäkŋaken wäpka biŋam peŋyäŋek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nämo nipmak täyan unita.

2 Guŋ äbottä sära man ŋode imata niwet täkaŋ; Anutujin u de itak?

3 U nämo nadäkaŋ? Nin täŋo Anutu u kunum gänaŋ kehäromi nikek itak. U itkaŋ imaka kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋä u burenigän täk täyak.

4 * Täŋ äma unitäŋo anutuwä siliwa kenta gol mobäpäŋ keritä iŋitpäŋ puŋ gatäŋpäŋ pek täkaŋ.

5 U meni nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ meni man täga nämo yäneŋ. Ba dapuri nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ dapuri wareŋ täga nämo täneŋ.

6 Ba jukuni nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ man täga nämo nadäneŋ. Ba iŋami nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ imaka kubä täga nämo piäŋ nadäneŋ.

7 Keri nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ keri wareŋ täŋpäŋ imaka kubä täga nämo iŋitneŋ. U kuroŋi nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ kädet täga nämo kuneŋ. Ba wareŋ täŋpäŋ mämä täga nämo täneŋ.

8 Unita äma imaka udewani täŋpani, ba äma unita nadäŋ yämik-inik täk täkaŋ u imaka, imaka wärani täŋpäŋ nadäŋ yämineŋo udewanigän api äworeneŋ!

9 Eruk, Isrel ämawebe, Ekänijin täŋkentäŋ taminŋpäŋ watä it tamik täyak unitagän nadäŋ imikinik täŋput.

10 Anutu täŋo bämop äma, in udegän täŋkentäŋ taminŋpäŋ watä it tamik täyak unita Ekäni unitagän nadäŋ imut.

11 Bureni, ämawebe Anutu bureni u iniŋ orerani in kudup Ekäni täŋkentäŋ taminŋpäŋ watä it tamik täyak unitagän nadäkinik täŋput.

12 Ekäni u ninta nämoinik guŋtak täyak. Nämo, u Isrel ämawebe ba Anutu täŋo bämop äma ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ iron pen api täŋ nimik täŋpek.

13 * Anutu u ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowani iniŋoret täkaŋ unita iron api täŋ yämek.

14-15 Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä yeri kon täŋ tamiton. Kon täŋirän nanak weŋ bäyak pen kaŋ täŋ yäpmäŋ kut! Ba nadäŋ taminŋirän nanakjiyetä udegän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut!

16 Täŋpäkaŋ kunum uwä Ekänitä inita biŋam. Täŋ kome uwä ninta niniŋ kireŋkuk.

17-18 Unita ämawebe kodak irani nin, Ekänita bänep täga tärek-täreki nämo nadäŋ imik täkäna. U imata, kumäŋpeŋ päŋku kum irit komeken naniktä Ekäni täga nämo iniŋ oretneŋ.

Eruk, Ekäni wäpi iniŋ oretna!

---

* **114:8:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **115:4:** Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20 * **115:13:** Rev 11:18, 19:5

116

Ekänita bänep täga kap tewani

1 Ekäni täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ gera butewaki terak yäŋira nadäŋ namik
täyak unita Ekänita gäripi pähap nadätat.

2 * Näkŋo gerata juku pek täyak unita näk it yäpmäŋ kwayäŋ täyat ude
Anutu ininŋoret yäpmäŋ kaŋ kwa.

3-4 * Näk pära kumäŋpäŋ unita bumta umuntaŋkut. Kadäni uken
Ekänita gera yäŋpäŋ ŋode yäŋkut; Ekäni, butewaki nadäŋ naminŋpäŋ
täŋkentäŋ nam! yäŋ yäŋkut.

5 Ekäni uwä ninta bänep täga nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak ba
butewaki nadäŋ nimik täyak.

6 Bureni! Äma ätu ini täga nämo täŋkentänaŋi uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämik
täyak. Näk ude itkuro upäŋkaŋ täŋkentäŋ naminŋkuk.

7 Täŋpäŋ Ekänitä näk nabäŋ näwatpäŋ täŋkentäŋ naminŋkuko unita apiŋo
imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyat.

8 Näk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä naniŋ bitnäŋpäŋ konämna pito ärut
naminŋpäŋ nepmäŋit näwatkun.
Näk kumbayäŋ täŋkuropäŋ Anutu gäkä täŋkentäŋ naminŋkun.

9 Unita näk kome terak irayäŋ täyat uwä Ekänikät bok api it yäpmäŋ
kuŋatde.

10 * Näk bumta wayat yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ Ekäni jop waki nadäŋ
iminŋkut.

11 Täŋpäŋ näk äma täŋo manta nadäwa bureni nämo täŋpäkaŋ Anutugän
nadäŋ iminŋkut.

12 Ekänitä säkgämän täŋ naminŋ yäpmäŋ äbuko unita kowata jide api täŋ
imet?

13-14 Näk nadätat! Ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro unita
ämawebe kudup iŋamiken ŋode täga api täŋpet;
Anututa iron imikta wain ume gäripi nikek inita biŋam kaŋ piŋ ima,
Ekänitä nämagutkuko unita kowata.
Ude täŋkaŋ Ekäniken yäŋapik man api yäwet.

15 * Täŋpäkaŋ Ekänitä ämawebeniyeta nadäwän ärowani täk täkaŋ. U kubätä
kumäŋirän nadäwän jopi nämo täk täyak.

16 Unita Ekäni, ŋode gäwera; Näk gäkŋo epän ämaka ude kuŋat täyat,
meŋnatä kuŋat täŋkuko ude.
Näk yentä topmäŋpäŋ nepmaŋkuŋopäŋ gäkä pit naminŋkun.

17 Unita näk gäka bänep tägata iron täŋ gaminŋpäŋ api ganiŋ oreret.

18 Täŋpäŋ näk ude api täŋ gamet yäŋ gäwetkuro ude ämawebekaye iŋamiken
api täŋ gamet.

19 Ekäni, näk täŋpayäŋ täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täŋ gamet.

Unita Ekäni wäpi yäpmäŋ akukot!

---

* **116:2:** Sam 17:6, 40:1 * **116:3-4:** Sam 18:4-6 * **116:10:** 2Ko 4:13 * **116:15:** Sam 72:14

117

Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniŋoret täkot!

1 * Äma äbori äbori, in Ekäni iniŋ orerut! Ämawebe kuduptagän in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!

2 Ekänitä ninta gäripi pähap nadäŋpäŋ wari wari nadäŋ nimikinik täk täyak. Unita iniken yäŋkehäromtak man bian yäŋkuko udegän iwatpäŋ nämoinik api nipmaŋpek.

Unita ämawebe kuduptagän Ekäni wäpi iniŋoret täkäna!

118

Anututä täŋkentäŋ yämiŋkuko unita nadäŋpäŋ bänep täga man yäŋkuŋ

1 * Ekäni nadäŋ nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak.

2 Unita Isrel ämawebe ŋode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak!

3 Anutu täŋo bämop äma udegän ŋode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak!

4 Ämawebe Anutu täŋo man buramik täk täkaŋ unitä ŋode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak!

5 * Näkä bäräpi taŋi kotaŋpäŋ Ekänita gera yäŋkut. Gera yäŋira nadäŋpäŋ Ekäni uwä bäräpina ketäreŋ naminŋirän pidäm taŋkut.

6 * Ekäni uwä näkkät ririrän nämo api umuntäwet. Nämo, ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

7 Ekäni näkkät it täkamäk. Täŋkaŋ ini täŋkentäŋ namik täyak unita kämi iwanaye däpmäŋirän api yabäwet.

8 Bureni! Äma täŋo täktäki-tagän nadäŋitna ärowani nämo täŋpäpäŋ Anutu-tagän nadäŋ imikinik täŋpeŋ kuŋatneŋo u tägagämän.

9 Komen äma täŋo täŋkentäk u äpanigän. Ekäni täŋo täŋkentäk u ärowani.

10 Unita iwan mäyaptä it gwäjiŋ naminŋkuŋopäŋ Ekäni täŋo wäpi terak kehäromini yäpmäŋ äput.

11 Näk it gwäjiŋkuŋopäŋ Ekäni täŋo kehäromi terak däput.

12 Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkaŋ ude täŋkuŋo upäŋkaŋ däpmäŋ-pewa kumbuŋ, kädäptä tepäraŋ bäräŋeŋ ijiŋ paot täkaŋ ude.
Ekäni täŋo kehäromi terak däpmäŋ moreŋkut.

13 Ämik pähap täŋpäŋ nepmäŋitpäŋ nutnayäŋ täŋirä Ekänitä täŋkentäŋ naminŋirän nämo nutkuŋ.

14 * Bureni, Ekänitä kehäromi pähap naminŋpäŋ täŋkentäŋ namik täyak. U wakiken nanik nämagutkuk.

15 Täŋpäŋ unita Anutu täŋo ämawebe tähaniken iniŋoret kap teŋit gera ŋode yäk täkaŋ;

---

* **117:1:** Rom 15:11 * **118:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11 * **118:5:** Sam 18:19, 120:1 * **118:6:** Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6 * **118:14:** Kis 15:2; Ais 12:2

Anutu täŋo kehäromitä epän kehäromi-inik täk täyak! yäk.
16 Ekäni täŋo kehäromitä täŋkentäŋ nimiŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpumäŋ.

17 Näk pengän ŋode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkaŋ Ekäni täŋo
täktäki unitäŋo manbiŋam api yäŋahäk täŋpet.
18 Bureni, Ekäni uwä kumäŋ-kumäŋ nutta bitnäŋpäŋ näk yäpä-siwoŋtakta
komigän naminkuk.

19 Unita kudupi yot yäma dät naminirä äro Anutu wäpi yäpmäŋ akwa!
20 Ŋo ŋowä Ekäni täŋo yäma, ämawebe siwoŋi kuŋarani unitägän täga äroneŋ.
21 Ekäni, gäk näkŋo yäŋapik man nadäŋ naminpäŋ täŋkentäŋ naminiri
säkgämän it täyat. Unita ganiŋ oretat!

22 * * Bek eŋi täŋpani ämatä kawä wawäpäŋ gägäniken maŋpä kuŋkuŋo
unitä eŋi täŋo bek bämopi ude itak.
23 Imaka uwä Ekäni ini-tägän täŋirän kaŋpäŋ gäripi pähap nadäkamäŋ.
24 Täŋpäŋ kadäni ŋowä Ekänitä peŋ naminkuk. Unita oretoret täŋpäŋ bänep
tägagämän nadäna!

25 * Ekäni, gäk täŋkentäŋ nimi. O Ekäni, täŋpewi bureni säkgämän ahäŋ
nimän!
26 * Anutu, äma gäkŋaken wäpka terak äbayäŋ täyak uwä kaŋ oraŋ imi.
Täŋiri nin udegän kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ
akune.
27 Ekäni ini-tägän Anutu bureni! Ini-tägän ninta watä säkgämän it nimik
täyak. Unita päya pähäm kehap täŋpäŋ alta teŋ äyäŋut täkot.

28 Gäk Anutuna! Bänep täga man gäwetat. Gäk Anutuna! Gäkŋo wäpka
yäpmäŋ akutat.
29 Eruk ämawebe ŋode nadäkot; Ekänitä ninta gäripi nadäŋpäŋ iron täŋ
nimik täyak u paot-paori nämo unita bänep täga man iwet täkot.

119

Anutu täŋo man u tägagämän-inik

1 * Äma kädet siwoŋigän säkgämän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret
terak it täkaŋ. Äma udewaniwä Ekäni täŋo man buramiwani äma.
2 Äma Ekäni täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ, äma udewani Ekäni täŋo oretoret
terak it täkaŋ.
Ekäni täŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadäŋpäŋ ehutpäŋ iwat täkaŋ.
3 Bureni-inik, äma udewani kädet waki iwatta bitnäŋpäŋ Ekäni täŋo kädet
siwoŋi ugän iwat täkaŋ.

4 Anutu, gäk man kädetka siwoŋi u kudup niwetpäŋ ŋode yäŋkun; Watäni
itpäŋ näkŋaken kädet siwoŋi ugän kaŋ iwarut yäŋ niwetkun.
5 Unita Anutu, näk gäkŋo man kädet siwoŋi u iwatta gäripi pähap nadäk
täyat udegän wari wari kaŋ iwat täŋpa yäŋ nadätat!

---

* **118:22:** Luk 20:17; Apos 4:11; 1Pi 2:7 * **118:22:** Mat 21:42; Mak 12:10-11 * **118:25:** Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 * **118:26:** Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13
* **119:1:** Sam 128:1

6 Bureni, gäkŋo jukuman kuduptagänta ket nadäŋpäŋ kuŋarayäŋ täyat
uwä momi täŋpäŋ nämo api mäyäk täwet.

7 Ekäni, kadäni gäkŋo man kädet siwoŋi yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ täyatken
uken bänepna säkgämän paki-inik api irek.
Ude täŋkaŋ gäkŋo wäpka biŋam api yäpmäŋ akuk täŋpet.
8 Näk gäkŋo irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmaŋpen.

Anutu täŋo jukuman buramiwani äma täŋo manbiŋam

9 Äma gubaŋi näk jide täŋpäŋ kädet siwoŋigän täga kuŋaret? Näk gäkŋo
man iwarero uyaku äma siwoŋi ude iret.
10 * Unita Anutu, näk gäkŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadäŋpäŋ ehutpäŋ
iwat täyat.
Gäkä täŋkentäŋ naminŋiri kädet siwoŋita nämo bitnäŋpäŋ ugän api
iwaret.
11 Näk gäkken momi täŋpetawä yäŋpäŋ gäkä nanik man ugänpäŋ
bänepnaken pek täyat.

12 Ekäni, kädetka siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek täŋiri ugän iwatpäŋ wäpka
biŋam kaŋ ganiŋ orera.
13 Näk kädet kuduptagän yäŋahäŋpäŋ niwetkuno u ämawebe kudup
yäŋahäŋpäŋ yäwet täyat.
14 Ämatä monen tuŋumta gäripi pähap nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ näk gäkŋo
man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.
15 Gäkŋo manka juku piŋpäŋ manka kädet siwoŋi u yäŋpäŋ-nadäk täk
täyat.
16 * Anutu, gäkŋo kädet siwoŋi iwatta gäripi nadäŋpäŋ gäkŋo mankata
nämo api guŋ täwet.

Ekäni täŋo man kädetta gäripi nadäŋkuk

17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täŋkentäk säkgämän täŋ naminŋiri
säkgämän itpäŋ gäkŋo mangän kaŋ iwara.
18 Bänepna täŋo dapuri birik ärut täŋpi kuŋirä ijiwa-kwäpäŋ man bureni
gäripi nikek gäkŋo man kudän terak pätkaŋ u kudup nadäwa
tärewut.
19 Näk kome ŋo terak kadäni käroŋi itta biŋam yäwani nämo unita gäkŋaken
man kädet u näka käbop nämo peŋ namen. Nämo!
20 Näk gäkŋo manka biŋam u kepma kepma yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ iwatta
bänepnatä kädäp ijik täyak.

21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ manka mäde ut
imik täkaŋ u yebeŋpäŋ mäde ut yäminŋiri paotta biŋam täk täkaŋ.
22 Täŋpäkaŋ näk gäkŋo man buraminŋpäŋ iwat täyat unita äma udewani
yabäŋ äwaräkuk täŋiri yäŋärok ba mäde käda man wari nämo
näwetneŋ.
23 Bureni Ekäni, äma wäpi biŋam ikektä käbeyä täŋpäŋ näk wäpna yäpmäŋ
äpäkta yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ epän watä ämaka näk gäkŋo
jukuman ehutpäŋ yäŋpäŋ-nadäk api täk täŋpet.

---

* **119:10:** Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145 * **119:16:** Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

24 Imata, gäkŋo jukuman unitä bänepna täŋpidäm taŋpäŋ kädet näwoŋärek
täyak.

Anutu täŋo baga man ehutpäŋ iwatkuk

25 Wära! Iwanayetä näk nutpäŋ näwat kireŋpewä kehäromina kudup pao-
tak unita gäk bian näwetkuno ude täŋkentäŋ naminŋpäŋ kehäromi
äneŋi namisi.
26 Irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup yäŋahäŋpäŋ gäwerira kowata
näwetkun.
Unita apiŋo gäkŋaken man kädet u näwetpäŋ näwoŋäresi!
27 Täŋpäŋ nadäk-nadäkna täŋpewi piräreŋirän gäkŋo jukuman nadäwa
tärewäkaŋ kudän kudupi täŋkuno unita kaŋ juku piwa.

28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yäŋ nadätat unita näwetkuno
udegän kehäromi äneŋi namisi.
29 Täŋpäkaŋ bänepnatä täŋ-näkŋat-pewän kädet wakiwaki täŋpetta yäŋpäŋ
baga peŋkireŋpäŋ yewa täŋ namisi.
Täŋpäŋ bänep täga nadäŋ naminŋpäŋ baga manka näwetpäŋ
näwoŋärek täyi.
30 Imata, näk gäkŋo kädet bureni iwatta iwoyäŋpäŋ yäŋkehärom taŋkut.
Ude täŋkaŋ man kädetka wari wari pen juku piŋpäŋ kuŋat täyat.
31 O Ekäni, näk juku-manka iŋit-inik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täyat unita
yabäŋ äwaräkuk täŋiri iwantä mäyäk nämo naminеŋ!
32 * Eruk, wisik-inik! Bänepna täŋpidäm taŋ namik täyan unita gäkŋo baga
man kädetka ugänpäŋ kaŋ iwat täŋpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yäŋapiŋkuk

33 Ekäni, baga man kädetka ket näwoŋäreŋiri näk kädet u pen iwat yäpmäŋ
äroŋtäŋgän kaŋ kumba!
34 * Nadäk-nadäk täŋkentäŋ naminŋiri baga manka buraminŋpäŋ kaŋ
yäpmäŋ kuŋara.
Gupna bänepna bok kaŋ yäpmäŋ kuŋara!
35 Ekäni, baga manka kädetkaken yäŋnäkŋat yäpmäŋ ku. Imata, u iwat
täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.
36 * Unita bänepna täŋpidäm taŋiri moneŋ wädäk-wädäk täŋo gärip mäde ut
iminŋpäŋ gäkŋo baga man iwattagän gäripi kaŋ nadäk täŋpa!
37 Dapunna teŋ-pipiwayäŋ täyan uyakuwä imaka jopi-jopita yabäŋgärip
nämo api täŋpet.
Ude täŋkaŋ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.

38 Anutu, ämawebe nadäŋ gamik täkaŋ u täŋkentäŋ yämikta yäŋkehärom
taŋkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kaŋ ahäŋ namän.
39 Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadäŋ naminŋiri kaŋ
närepmirän.
40 O Ekäni, baga manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat unita
gäkŋaken nadäk siwoŋi terak iwatpäŋ irit säkgämän u namisi.

Anutu täŋo man yeŋgämän pewäpäŋ kuŋatkuk

---

* **119:32:** 1Kin 4:29; Ais 60:5; 2Ko 6:11-13 * **119:34:** Sam 119:73; Snd 2:6; Jem 1:5 * **119:36:** Mak 7:21-22; 1Ti 6:10-11; Hib 13:5

41 Täŋkaŋ Ekäni, gäk iron mähemi unita ironka u kwawak näwoŋäreŋpäŋ
näwetkuno udegän wakiken nanik täŋken täŋpäŋ kaŋ nämagut.
42 * Ude täŋ naminŋiri äma yäŋärok näwet täkaŋ unitäŋo man täga uret.
Imata, gäkŋo manta nadäkinik täyat unita.

43 O Ekäni, mena täŋpidäm taŋiri manka bureni u yäŋahäk täyiwa.
Imata, kehäromi kubäken nämo yäpmäk täyat, gäkŋo man terakgän
yäpmäk täyat.
44 Unita gäkŋo jukuman u tärek-täreki nämo buraminŋpäŋ api iwat täŋpet.
45 Bureni, gäkŋo jukuman iwatta nadäk täyat unita iwanayetä täga nämo
api topmäŋpäŋ nepmäŋitneŋ.
Nämo, bätakigän api kuŋaret.

46 Täŋpäkaŋ kome täŋo intäjukun äma iŋamiken gäkŋo jukuman api yäŋahäk
täŋpet.
Ude täŋira manna u utpäŋ mäyäk täga nämo api naminеŋ.
47 * U imata, gäkŋo mankata gäripi pähap nadäŋpäŋ buraminŋira bänepnatä
pidämtak täyak.
48 Ekäni, man kädetkata gäripi nadäk täyat unita nadäŋira ärowani täŋpäpäŋ
yäŋpäŋ-nadäk täk täyat.

Anutu täŋo baga manta nadäwän bureni kubä täŋkuk

49 Ekäni, yäŋkehäromtak man bian epän watä ämaka näk näwetkuno u
nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nam.
Man näwetkuno unitä bänepna täŋ-kehäromtak täyak.
50 Bäräpi kadäniken man unitä bänep kwini pewän ahäŋ namik täkaŋ ba
iritna täŋ-mehamtak täyak.
51 Täŋpäkaŋ butewaki pähap! Äma ärowanitä yäŋärok man bumta näwet
täkaŋ. Upäŋkaŋ näk gäkŋo man unitagän gwäk piminŋpäŋ manka
ugänpäŋ iwat täyat.
52 Ekäni, baga manka bianiinik uterak kehäromi yäpmäk täyat unita u pen
juku pik täyat.
53 Unita äma wakiwakitä gäkŋo baga man u pekinik täŋirä yabäŋpäŋ
bänepna täŋpäwak täkaŋ.
54 Täŋpäkaŋ uken-uken ittäŋ kuŋat täyatken gäkŋo baga manta gäripi
nadäŋpäŋ unita kap ganiŋ ubiŋ teŋtäŋ kuŋat täyat.
55 Ekäni, bipani bipani näk gäka juku pik täyat. Täŋkaŋ baga manka u
nämo api pewet. Nämoinik!
56 Baga manka wari wari iwat täyat unitä bänepnaken oretoret pewän
ahäk täkaŋ.

Anutu täŋo baga man iwatta gäripi nadäŋkuk

57 * Ekäni, gäk it namitan unita imaka gäripi nikek äneŋi kubäta nämo
wäyäkŋek täyat.
Mebäri unita gäkŋo man kädet kudup iwatta nadäŋpäŋ yäŋkehärom
taŋkut.

---

* **119:42:** Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11 * **119:47:** Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159
* **119:57:** Sam 16:5

58 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk bian täŋkentäŋ namikta yäŋkehäromtak man
yäŋkun. Unita gäknɔ man u nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namikta bänep
nadäk-nadäkna kudup gäkagän ganiŋ kiretat.
59 * Näk irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup nadäwa-tärewäpäŋ apiŋo
gäknɔ man buramiŋpäŋ iwatta bänep peyat.
60 Unita gäknɔ jukuman iwatta kämi kaŋ yäŋkaŋ nämo itsämäŋ yäpmäŋ
kwet. Nämo, pengän yäput peyat ŋo.
61 Bureni, äma wakitä näk nutta nadäŋpäŋ buŋep täŋkuŋo upäŋkaŋ näk
bänepna äreyäwäpäŋ gäknɔ jukuman unita nämo guŋ täyat.
62 Nämoinik, gäknɔ baga manka siwoŋi unita nadäŋpäŋ ganiŋ oretta
bipani bämop-inik akuk täyat.
63 Ba ämawebe gäk oraŋ gamiŋpäŋ juku-manka iwat täkaŋ ukät not täŋpäŋ
kuŋat täkamäŋ.
64 Bureni Ekäni, kome ŋo terak ironka toknɔŋ pätak. Unita man kädetka
täŋo mebäri näwetpäŋ näwoŋäreŋiri kaŋ nadäwa tärewut!

Ekäni täŋo baga mantä täga täŋkentäŋ nimek

65 Ekäni, täŋkentäŋ namikta yäŋkuno u iwatpäŋ epän ämaka näka säkgämän
täŋ namik täyan.
66 Näk baga mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga naminiri
baga man täŋo mebäri kaŋ nadäwa tärewut.
67 * Täŋpäkaŋ bian goret kuŋatkuro unita yäpä-siwoŋtakta komi naminkun.
Ude täŋiri eruk apiŋo gäknɔ man buramitat.
68 O Ekäni, täŋkentäŋ namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täŋo mähemi
bureni.
Unita gäknɔaken man kädetka täŋo mebäri näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
69 Äma ärowani näka jop manman yäk täkaŋ upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäkna
kudup gäknɔ juku-manka uterakgän pek täyat.
70 Täŋpäŋ äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upäŋkaŋ nähä
juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat.
71 Täŋpäkaŋ nadätat; Komi nadäŋ itkuro u täŋkentäŋ naminkuk.
Unitä bänepna yäpmäŋ sukureŋpewän bänep nadäk-nadäkna pewa
baga manka terakgän kuyak.
72 Unita Ekäni, apiŋo ŋode yäyat; Baga man mekatä pewi ahäwani unita
nadäwa säkgämän-inik täyak, moneŋ tuŋum pähapta gäripi nadäk
täkaŋ u irepmit moretak!

Anutu täŋo baga man u siwoŋi-inik

73 Ekäni, gäknɔa ketkatä puŋ gatäŋpäŋ nepmaŋkuno unita nadäk-nadäk
naminiri juku-manka unita yäŋpäŋ-nadäk täk täyiwa!
74 Täŋira ämawebe gäk oraŋ gamik täkaŋ u näk nabäŋpäŋ ŋode nadäk täkot;
Äma ŋo Ekäni täŋo jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak!
Ude nadäŋpäŋ oretoret täk täkot.
75 Ekäni, näk bureni ŋode nadätat; Näk yäpä-siwoŋtakta komi naminkuno
uwä nadäŋ namikinik täŋpäŋ unita naminkun.
Täŋpäkaŋ gäknɔ man kädet uwä siwoŋi-inik.

* **119:59:** Mak 14:72; Luk 15:17 * **119:67:** Sam 119:71; Jer 31:18; Hib 12:10-11

76 Eruk, watä epän ämaka näk täŋkentäŋ namikta bian yäŋkuno u
iwatpäŋ ironka paot-paori nämo u pewi ahäŋ naminŋiri butewaki
nadäwätäk terak itat ŋo täŋ-kehäromtaŋ nami.
77 Näk gäkŋo baga manta gäripi nadäk täyat unita butewaki nadäŋ
naminŋiri äneŋi säkgämän kaŋ ira.
78 Täŋpäkaŋ äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä jop manman terak
manken nepmak täkaŋ.
Ude täk täkaŋ unita mäyäk kaŋ yäput! Upäŋkaŋ nähä gäkŋo jukuman
unita pen juku piŋpäŋ api kuŋaret.
79 Täŋiraämawebe gäk oraŋ gaminŋpäŋ gäkŋo jukuman nadäk täkaŋ
unitägän näkken äbäkaŋ bok kaŋ itna.
80 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäripna ŋode pätak; Iŋamkaken täktäkna terak mäyäk
yäpettawä yäŋpäŋ gäkŋo jukuman kudup siwoŋigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäŋkuk

81 Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta itsämäŋ yäpmäŋ äbäŋira kehäromina
paoränkaŋ kehäromina nikek nämo itat.
Upäŋkaŋ man bian yäŋkuno u bureni api täŋpen yäŋ nadäkinik täyat.
82 Täŋpäkaŋ man yäŋkuno u bureni jidegän iwatpäŋ bänepna täŋpidäm
täwayäŋ? U kakta dapun täŋ yäpmäŋ äbäŋira dapunna komi nekaŋ.
83 Näk imaka wawäpäŋ maŋpäkuk täkaŋ ude itat upäŋkaŋ gäkŋo juku-
manka unita nämo guŋtak täyat.
84 Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmäŋ äbätat ŋo äneŋi udegän
kepma bipani jide api iret?
Ba äma komi namik täkaŋ unita kowata jidegän api täŋ yämen?
85 Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani täŋpani, gäkŋo baga manta mäde ut
imik täkaŋ u näk täŋpäwakta näkä kädetken awaŋ änek täkaŋ.
86-87 U jop nadäŋ komi namik täkaŋ unita täŋkentäŋ nam! Äma udewanitä
nuttäko paotnaŋipäŋ itat.
Täŋpäkaŋ juku-manka kudup u siwoŋi tägagän, ämatä nadäŋpäŋ iyap
taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋigän.
Täŋpäŋ komi butewaki terak itat upäŋkaŋ juku-manka unita mäde
nämo utat.
88 Unita ironka tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ iritna täŋmeham taŋiri
juku-manka, mekatä yäŋiri ahäwani u kudup kaŋ iwara.

Anutu täŋo baga man unita nadäkinik täŋkuk

89 * O Ekäni, gäkŋo manka u kunum gänaŋ, kehäromi tärek-täreki nämo
pätak.
90 Ironkatä kodakitä kodaki api it yäpmäŋ kwek. Kome pähap ŋo inide itta
täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkuno wareŋi nämo it täyak.
91 Imaka imaka kuduptagän u gäkŋo man buramiwanitä itkaŋ unita
gäkŋo meka jinom terakgän it yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ.
92 Täŋpäkaŋ gäkŋo baga manka unita gäripi nämo nadäŋkut yäwänäku
komi naminŋkuno unitä nutpewän paoram.
93 Upäŋkaŋ nämo! Gäk juku-manka terak iritna täŋ-mehamtaŋ naminŋkuno
unita juku-manka unita wari nämo api guŋ täwet.

---

* **119:89:** Ais 40:8; 1Pi 1:25

94 O Ekäni, näk gäkŋata biŋam itpäŋ gäkŋo juku-manka kadäni kadäni
iwatta ehutpäŋ epäni täk täyat unita wakiken nanik nämagut.
95 Nadätan? Äma waki käbop itkaŋ näk nutta täŋtuŋum täkaŋ. Upäŋkaŋ
näk nadäwätäk nämo täŋpäŋ gäkŋo jukumanta yäŋpäŋ-nadäk pen
täk täyat.
96 Täŋpäkaŋ ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Imaka kome ŋo terak täga yäŋ yäk
täkamäŋ u kudup api paot moreneŋ.
Täŋ gäkŋo man u imaka bureni-inik, tärek-täreki nämo, inide itta
yäwani.

Anutu täŋo baga mantä äma ŋo nadäk-nadäk säkgämän imiŋkuk

97 Wisikna! Gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat. Täŋpäŋ unita kepma
bipani yäŋpäŋ-nadäk täk täyat.
98 Jukumanka u wari wari yäŋpäŋ-nadäk täk täyat unita nadäk-nadäkna
uwä iwanaye täŋo nadäk-nadäki yärepmitak.
99 Ba ugän nämo. Man kädetka unitagän juku piŋpäŋ kuŋat täyat unita
nadäk täga iŋitat uwä yäŋpäŋ-näwoŋärek täŋpani ämanaye unitäŋo
nadäk yärepmitpäŋ iŋitat.
100 Ba baga manka u buramik täyat unita nadäk-nadäk äma ekäni ekänitä
nadäk täkaŋ u näkä yärepmitpäŋ nadäk täyat.
101 * Täŋpäkaŋ gäkŋo juku-manka kubä irepmiret yäŋ nadäŋpäŋ kädet
wakiwaki u kudup yabäŋ umuntaŋpäŋ kukŋi kädagän yärepmit
täyat.
102 Ekäni, gäkŋa-tägän meka jinom unita yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täyan
unita nämo guŋ taŋpäŋ irepmit täyat.
103 * Yäke! Gäkŋo jukuman unita nadäwa gäripi pähap, inide kubä täk
täkaŋ, imaka gakŋi nikek nakta gäripi nadäk täyat unitäŋo gäripi
irepmitak.
104 Burenitä bureni-inik, gäkŋo mantä nadäk-nadäk kädet säkgämän
näwoŋärek täyak unita waki kädet kudupta taräki nadäk täyat.

Ekäni täŋo jukumantä peŋyäŋek ude täyak

105 * Ekäni, gäkŋo meka jinom u kädet kuŋat-kuŋatna täŋo topän ude täŋ
namitak. Täŋkaŋ kädetnaken peŋyäŋeŋ namitak.
106 Unita man kädetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yäŋkehäromtak man
yäŋkuro udegän api täŋpet.
107 Upäŋkaŋ Ekäni, bäräpi taŋitä näk nepmäŋitak unita gäkŋa yäŋkuno ude
iritna äneŋi täŋ-kehäromtaŋ namisi.
108 Täŋpäkaŋ gupe käbäŋi nikek ude, ganiŋoret man pewa-ärek täkaŋ unita
gäripi nadäŋ namisi.
Ude nadäŋ naminkaŋ gäkŋaken manka u säkgämän näwetpäŋ
näwoŋärek täk täyi.
109 Näk kadäni kadäni kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat upäŋkaŋ gäkŋo
juku-manka unita nämo guŋtak täyat.
110 Äma wakitä näk nepmäŋitta buŋep täk täkaŋ upäŋkaŋ näk gäkŋo man
kädetka u peŋpäŋ näkŋaken gärip terak nämo iwat täyat.

---

* **119:101:** Snd 1:15 * **119:103:** Sam 19:10; Snd 8:11 * **119:105:** Snd 6:23

111 Nämoinik, gäkŋo juku-mankatä bänep oretoret pewän ahäŋ namik
täkaŋ. Unita iyap taŋpäŋ tärek-täreki nämo api iwat täŋpet.
112 * Täŋpäŋ gäkŋo man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwat
yäpmäŋ kuŋtäŋgän kaŋ kumba!

Ekäni täŋo man käderitä watä it nimik täyak

113 Ekäni, äma gäk gäwaräntäkta bänep yarä pek täkaŋ unita ganani pähap
nadäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.
114 * U imata, gäk näkŋo kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayäŋ
täŋirä käbop iretta.
Täŋpäkaŋ man bian yäŋkuno u bureni iwatpäŋ api täŋpen yäŋ
nadäkinik täyat.
115 Ai! Waki täŋpani in nabä kätäŋpeŋ kut! Näk Anutuna täŋo jukumani
iwarayäŋ nadätat!
116 Eruk Anutu, näkŋo iritna täŋ-kehäromtakta man kehäromi yäŋkuno u
juku piŋpäŋ udegän kaŋ tä.
Ude täŋiri uyaku näkŋo nadäkinikna kehäromigän itkaŋ baga manka
pen täga api iwarän täwet.
117 Unita mehamtäŋ naminŋiri bäräpi gänaŋ nämo api paoret. Ude täŋiri
juku-manka wari wari api nadäŋ gamet.
118 O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkŋo jukuman iwatta bitnäk täkaŋ
unita mäde ut yämik täyan.
Ude täŋiri täŋyäkŋarani täktäki kädet u jopi ude api täŋpek.
119 Täŋpäŋ, gäk ämawebe udewani kudup jiraŋ ude bumik ureŋ täŋpi kuk
täkaŋ. Täŋpäkaŋ nähä gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat.
120 O Ekäni, gäkŋo täktäkka inipärik unita nadäwa umuri täŋpäpäŋ kujat
kwaik täk täyat. Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täk
täkaŋ.

Anutu täŋo jukuman iwarani

121 O Ekäni, näk kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabäŋ äwaräkuk täŋiri
iwantä näk nämo täŋpä waneŋ!
122 Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täŋkentäŋ gamet yäŋ näwet.
Täŋkentäŋ naminŋiri äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä bäräpi
naminenŋtawä.
123 Wära! Gäk bian täŋkentäŋ namikta siwoŋi näwetkuno ude täŋkentäŋ
nami yäŋpäŋ dapun täŋ yäpmäŋ äbäŋira dapunna komi nekaŋ.
124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämo unita nadäŋ namisi! Täŋkaŋ
gäkŋaken juku-manka u näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
125 Näk epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-tärekta
nadäk-nadäk namisi.
126 Ekäni, ämawebe gäkŋo baga man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk
bäräŋeŋ akuŋpäŋ kowata yäwoŋäre!
127-128 Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik
nadäk täyat.
U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol
moneŋ säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk
täyat.

---

* **119:112:** Sam 119:33, 119:36 * **119:114:** Sam 32:7, 91:1

Ba gäkŋo baga manka u kudup iwat täyat.

Anutu täŋo kädet iwatta gäripi nadäŋkuk

129 Ekäni, gäkŋo man uwä säkgämän unita buramiŋpäŋ kuŋat täyat.
130 * Äma kubätä gäkŋo man bänepiken peŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä
bänepiken peŋyäŋek api irek.
Ba guŋ äma kubätä gäkŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ täko uwä
nadäk-nadäk ikek api kuŋarek.
131 Täŋpäkaŋ Ekäni, näk gäkŋo baga manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta
mena bänepna pidämtak täkamän.
132 Unita Ekäni, ämawebe nadäŋ gamikinik täŋpanita nadäŋ yämik täyan
udegän, näk nabäŋpäŋ butewaki nadäŋ namisi.
133 Täŋkaŋ gäkŋo mankatä kädet näwoŋäreŋirän momitä näka intäjukun
nämo täŋ namek.
134 Täŋpäkaŋ Ekäni, täŋkentäŋ naminŋiri ämatä näka täŋpäwak täneŋtawä.
Ude täŋ naminŋiri manka kaŋ buramik täŋpa.
135 * Gäk dubinaken itkaŋ säkgämän täŋ naminŋpäŋ gäkŋaken kädet si-
woŋika kudup kaŋ näwetpäŋ näwoŋäre.
136 Täŋpäkaŋ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkŋo man nämo iwat täkaŋ unita
konämna pito ume dapuriken äpäk täyak ude mak täyak.

Anutu täŋo jukuman u siwoŋi-inik

137 O Ekäni, kudän siwoŋi säkgämän täŋo mähemi u gäk. Täŋpäkaŋ gäkŋo
meka jinom kudup u udewanigän, siwoŋi säkgämän.
138 Bureni, jukuman bian pewi ahäŋkuŋo u kudup siwoŋi tägagän, ämatä
nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatneŋtagän.
139 Upäŋkaŋ iwanayetä baga manka u mäde ut imik täkaŋ unita bänepna
kädäp ude ijik täyak.
140 Ekäni, yäŋkehäromtak manka u pära nämo ahäk täyak. Burenigän ahäk
täyak.
Unita epän watä ämaka näkä manka unita gäripi-inik nadäk täyat.
141 Täŋpäŋ ämatä näka nadäwä äpani, jiraŋ ude täk täkaŋ upäŋkaŋ meka
jinomta nämo gaŋatak täyat.
142 U imata, kudän siwoŋi säkgämän säkgämän täk täyan u pen udegän api
täŋ yäpmäŋ äroweno unita.
Täŋpäkaŋ baga manka u burenigän ahäŋ yäpmäŋ kukta yäwani.
143 Bureni, komi epän gänaŋ itat, upäŋkaŋ juku-manka unitä bänepna
täŋpidäm taŋirän oretoret nadäk täyat.
144 Täŋpäkaŋ baga manka uwä siwoŋi tärek-täreki nämo. Unita Ekäni,
nadäk-nadäk naminŋiri säkgämän kaŋ it yäpmäŋ ärowa!

Wakiken nanik imagutta Anutuken yäŋapiŋkuk

145 Bänep nadäk-nadäkna kudup gäkken peŋpäŋ gera yäyat. Unita Ekäni,
nadäŋ naminŋiri juku-manka kudup kaŋ buramiwa!
146 Gäkken gera yäŋira wakiken nanik nämagut. Nämaguriri baga manka
kudup u kaŋ iwara.

* **119:130:** Sam 19:7; Snd 1:4 * **119:135:** Sam 4:6, 119:12, 119:26

147 Täŋpäŋ gäkŋo manka unitä bureni ahäwekta nadäkinik täyat unita
kome ket nämo yäŋeŋirän akuŋpäŋ täŋkentäŋ namikta gäkken gera
yäk täyat.
148 Täŋkaŋ gäkŋo manka yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ nadäŋpäŋ bipani käroŋ
päke u kodakgän it täyat.
149 Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadäŋ namisi. Täŋpäŋ bute-
wakika kwawak näwoŋäreŋpäŋ iritna täŋ-kehäromtaŋ namisi.
150 Nadätan? Äma komi epän namik täkaŋ u dubinaken itkaŋ. Äma uwä
gäkŋo jukuman iwatta bitnäk-inik täk täkaŋ.
151 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk imaka, näk dubinaken itgän täyan. Täŋpäŋ gäkŋo
baga manka u kehäromigän pen itta yäŋkehärom täwani.
152 Bian gäkŋo juku-mankata yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkut; U tärek-täreki
nämo itta pewi ahäŋkuŋ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäŋkuk

153 Ekäni, näk gäkŋo juku-mankata nadäŋ äwaräkuk nämo täk täyat unita
komi bäräpi gänaŋ itat ŋo nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ täŋkentäŋ namisi.
154 Bian yäŋkehärom taŋkuno ude iwanaye iŋamiken näk gärak itpäŋ
täŋkentäŋ naminiri iwan nabä-kätäŋpeŋ kut.
155 Äma waki täŋpani u gäkŋo juku-manka nämo buramik täkaŋ unita
gäkŋata biŋam täga nämo api yämaguren.
156 Upäŋkaŋ Ekäni, nähä täŋkentäŋ nam! Butewakika u ärowani pätak unita
yäŋkuno udegän wakiken nanik nämagut.
157 Iwan mäyap näk täŋpäwakta it gwäjiŋ namikaŋ upäŋkaŋ gäkŋo man
kädetka bureni u nämoinik irepmit täyat.
158 Täŋ Isrel ämawebe ätu gäkŋo manta nadäŋ parit täk täkaŋ unita kok-
wawak nadäŋ yämik täyat.
159 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkŋo meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u
nabäŋpäŋ-nadäsi.
U nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täŋ-
kehäromtaŋ namisi.
160 * Ekäni, baga manka u burenigän ahäŋ yäpmäŋ kukta yäwani. Manka
siwoŋi u kudup tärek-täreki nämo.

Anutu täŋo baga man iwatta gäripi-inik nadäŋkuk

161 O Ekäni, äma wäpi ärowani nikek ätu jop nadäŋ näk täŋpäwak täkaŋ
upäŋkaŋ näk juku-manka unita nadäwa umuri täŋpäpäŋ oraŋ imik
täyat.
162 Täŋpäŋ kudän tägatäga täkta yäŋkehärom taŋkuno unita nadäŋkaŋ ore-
toret pähap nadäk täyat.
Äma kubätä moneŋ taŋi mämäram yäpmäŋkaŋ oretoret nadäweko ude
nadäk täyat.
163 Täŋpäkaŋ jop-manmanta taräki-inik nadäŋkaŋ gäkŋo man kädetkata
gäripi-inik nadätat.
164 Unita kepma kubä gänaŋ kadäni 7 ude baga manka siwoŋi unita
yäŋpäŋ ganiŋoret täyat.

---

* **119:160:** Sam 119:89, 119:142, 119:152

165 * Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkŋo manta gäripi nadäŋpäŋ iwat
täkaŋ unitawä watä it yämiŋiri bänep kwini terakgän it täkaŋ imaka
kubä täŋpewän bänep nadäk-nadäki täga nämo putärewek.
166 Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämäŋtat.
Itsämäŋkaŋ gäkŋo baga manka u iwaräntäk täyat.
167 Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik
nadäŋpäŋ iwat-inik täk täyat.
168 Bureni, gäk näkŋo irit kuŋat-kuŋatna u kudup nabäŋpäŋ-nadäwi-tärek
täkaŋ unita meka jinom kudup buramik täyat.

Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapiŋkuk

169 Ekäni, gäkken gera yäyat ŋo nadäŋ namisi. Nadäŋ naminŋpäŋ bian
yäŋkuno udegän nadäk-nadäk täga näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
170 Yäŋapik manna ŋo iŋamkaken äreŋirän yäŋkehäromtak manka u iwatpäŋ
wakiken nanik nämagusi.
171 Ude täŋiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup
u säkgämän näwetpäŋ näwoŋärek täk täyan unita yäŋpäŋ.
172 * Mena täŋpidäm taŋiri gäkŋo manka kädet unita nadäŋpäŋ kap ganiŋ
ubiŋpäŋ teŋtäŋ kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän
unita.
173 Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yäŋkehärom taŋkuro unita
täŋkentäŋ namikta pidämtak täyi.
174 O Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta dapun käroŋ täŋ itat ŋo. Ba gäkŋo
manta bänep täga pähap nadäk täyat.
175 Unita Ekäni, iritna täŋ-mehamtaŋ naminiri wäpka biŋam oraŋ gamik
täyiwa.
Ude täŋira manka kuduptä täŋ-mehamtaŋ namik täyon.
176 * Näk yawak ägwän taŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka
näka wäyäkŋeŋpäŋ nabäŋ ahäsi.
Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

120

Äma kubä Anutuken täŋkentäkta yäŋapiŋkuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Bian, komi butewaki terak itkaŋ Ekäni, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ
naminŋkun.
2 Unita apiŋo udegän jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani äma bämopiken
nanik nämagusi!

3 Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täŋ tamek? Ba komi epän
jidewani upäŋ api tamek?
4 Komi epän ŋodewanipäŋ api tamek; Komi äma täŋo päip bohamtä api
tapmaŋpek. Ba kädäp mebetpäŋ intä terak api piŋ täbarek.
5 Wära! Äma waki täŋpani, inta gaŋani pähap nadätat! In bämopjinken itkaŋ
gaŋani nadätat u Mesek kome ba Keda ämawebe bämopiken itkaŋ
nadäwero ude.

---

* **119:165:** Ais 32:17 * **119:172:** Sam 51:14, 119:138 * **119:176:** Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4 * **120:1:** Sam 118:5; Jna 2:2

6 Bänep kwini terak itta gäripi nämo nadäk täkaŋ u bämopiken kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbut. Unita kaŋ pewa yäŋ nadätat.
7 Imata, bänep kwini itta man yäŋira unitäwä ämik mangän yäk täkaŋ.

121

Ekäni u watä ämanin tägagämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Näk pom taŋi taŋi udu terak dapun käroŋ täŋ itat upäŋkaŋ täŋkentäkna dekaken naniktä äbäŋkaŋ täŋkentäŋ namayäŋ?
2 * Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täŋ-peŋkuko unitägän api täŋkentäŋ namek.

3 * Nadätan? Ekäni unitä gabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo maŋgurek. Nämo, watä ämaka u däpmon nämo pat täyak.
4 Bureni-inik, Isrel täŋo watä äma unitä kodakigän itpäŋ watä säkgämän it gamik täyak.
5-6 * U dubikaken itkaŋ watä it gaminŋpäŋ äyuŋka ude it gamik täyak.
Ude it gaminŋirän kepma edaptä täga nämo gurek ba bipani komepaktä gäk täga nämo täŋpän waneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni u gabäŋ gäwatkaŋ imaka umuri pähapken wädäŋ tädotpäŋ gepmaŋpän säkgämän api iren.
8 * Täŋpäŋ täha peŋpeŋ deken kwenopäŋ äneŋi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä it gaminŋirän umun terak nämo api iren.
Täŋpäkaŋ apiŋogän nämo gabäŋ gäwarek. Nämo, watä kadäni nämo, api it gamik täŋpek.

122

Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkaŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Ekäni täŋo kudupi yotken ärona yäŋ näwerirä bumta oretkut!
2 Eruk, ahäkamäŋ, Jerusalem täŋo yewa gänaŋ itkamäŋ ŋo.

3 Täŋpäkaŋ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täŋkodak taŋkuŋo unita kehäromigän, kaŋoret ikek itak.
4 Uken Isrel ämawebe kuduptagän Anutu täŋo jukuman iwatpäŋ iniŋ oretta ärok täkaŋ.
5 Ba uken Isrel täŋo intäjukun ämaniye itkaŋ ämawebeniye täŋo man epän täk täkaŋ.

6 Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäŋpäŋ Ekäniken ŋode yäŋapitat; Ekäni, täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebe Jerusalem yotpärareta gäripi nadäk täkaŋ u tägagän kaŋ irut!
7 Ude yäŋapiŋira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka, säkgämän kaŋ irut.

---

* **121:1:** Sam 87:1, 123:1 * **121:2:** Sam 115:15, 124:8 * **121:3:** Sam 41:2, 66:9, 127:1 * **121:5-6:** Ais 49:10; Rev 7:16 * **121:7:** Sam 91:10-12 * **121:8:** Sam 113:2, 115:18 * **122:1:** Ais 2:3; Sek 8:21

8 Täŋpäkaŋ mähemnayeta yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Jerusalem
ämawebe säkgämän, kwini terak it täkot!
9 Ba Ekäni Anutunin täŋo kudupi yotta yäŋpäŋ ŋode yäyat; Tägagän it täyon.

123

Anututagän dapun ijik täkäna!
Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Ekäni, ijiŋpewa kunum gäkä itkaŋ kaŋiwat epän täk täyanken ärotak.
2 * Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, watä epän äma jopitä epän mähemi terak it
täkaŋ, ba watä epän webetä intäjukun webeni täŋo kehäromi terak
it täkaŋ, nin udegän gäkagän dapun käroŋ pen api täŋ yäpmäŋ kune.
Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäkäna, eruk butewaki api nadäŋ nimen.
3 Unita Ekäni, butewaki bäräŋeŋ nadäŋ nimisi. Imata, äma wakitä waki
täŋ nimik täkaŋ unita gaŋani nadäkamäŋ.
4 Ba tuŋum ämatä yäŋärok bumta niwet yäpmäŋ äbäŋirä äneŋi udegän
nadäkta nämo nikaŋ.
Ba äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpanitä komi epän nimiŋpäŋ sära
niwet yäpmäŋ äbäŋirä gaŋani nadäkamäŋ.
Unita Ekäni, butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimisi.

124

Anutu uwä ämawebeniye täŋo täŋkentäk
Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä jide tänam? Isrel ämawebe, in
yäŋyabäk ŋonikta kowata yäwut!

2-3 Bian ämatä kokwawak nadäŋ nimiŋpäŋ ninkät ämik täŋkuŋ.
Täŋkuŋopäŋ Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä iwantä
kudup nidäpäm.
4-5 Umetä tokätpäŋ nidäpmäŋpäŋ yejämäk täkaŋ ude tänaŋipäŋ nämo
täŋkuk!

6 Unita nin Ekänita bänep täga nadäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Täŋpäkaŋ iwan
yabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo nidäpuŋ.
7 Ämatä buŋep täŋpäkaŋ barak yepmäŋiräkaŋ ehutpäŋ buŋep därämutpeŋ
kuk täkaŋ nin udegän täŋkumäŋ. Buŋep uwä däkŋeŋkuk.
Täŋpäkaŋ ninä apiŋo buŋep terak nämo itkamäŋ.

8 Ekäni, kunum kenta kome pewän ahäŋkuŋo uniktä ini-tägän täŋkentäŋ
nimik täyak!

125

Anututä ämawebeniye äyuŋ täŋ yämik täyak
Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Ämawebe Ekäni terakgän yeŋgämä pek täkaŋ uwä Saion pomtä kehäromi-
inik it täyak ude bumik it täkaŋ.
Bäräpi mebäri mebäri ahäŋirä kwaiŋpäŋ täga nämo tokät maneŋ.

* **123:1:** Sam 121:1 * **123:2:** Sam 25:15; Mal 1:6

2 * Täŋpäkaŋ pomtä Jerusalem yotpärare it gwäjikaŋ ude, Ekänitä
ämawebeniyeta tärek-täreki nämo ude yewa täŋpäŋ täŋkentäŋ yämik
täyak.

3 Näk ŋode nadätat; Waki täŋpanitä siwoŋi ämawebe täŋo komeken watä
wari nämo api itneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uwä kämiwä siwoŋi ämawebe
ini imaka, käderi waki iwatpäŋ waki täneŋ.

4 Unita Ekäni, äma täga, gäkŋo man buramik täk täkaŋ unita säkgämän täŋ
yämisi.
5 Täŋpäkaŋ waki täŋpanita kowata komi yämiŋpäŋä äma ätu gäkŋo äbot
täŋpanipäŋ gabä-kätäŋpäŋ mäde ut gamik täkaŋ u imaka, kowata
komi yämisi.

Eruk, Isrel ämawebe säkgämän kaŋ irut!

126

Isrel ämawebetä Anututä täŋkentäŋ yämikta gera yäŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Ekänitä komi epänken nanikpäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ Jerusalem
yotpärareken äneŋi äbäŋirän ayäbu täkamäŋ yäŋ nadäŋkumäŋ.
2 Äneŋi abäŋkaŋ gäripi nadäŋpäŋ mägayäk oretoret kap teŋkumäŋ. Täŋitna
ämawebe Anututa nämo nadäŋ imanitä nibäŋpäŋ yäŋkuŋ;
Ekäninitä Isrel ämawebeta täŋkentäk taŋi täŋ yämitak yäŋ yäŋkuŋ.

3 Bureni, Ekäni uwä täŋkentäk pähap täŋ niminkuko unita bänep täga
nadäŋ iminkumäŋ.
4 Unita Ekäni, gäkä bian ude täŋ niminkuno udegän komeninken äneŋi
kaŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ ku!
Ude täŋpayäŋ täyan uwä ŋode bumik; Kome kawukiken ume kubat
kawuk tak-inik täŋpanipäŋ yäŋpewi iwän taŋirän kubat kawuk
täwani u ume äneŋi äpäk täkaŋ ude bumik.

5 * Unita nadäkamäŋ; Äma kubätä apiŋo konäm butewaki terak ketem yeri
piweko upäŋkaŋ oretoret terak ketem bureni ahäŋirän pugerek.
6 Bureni, webe kubätä nadäwätäk terak yänat täŋpeko upäŋkaŋ bureni
ahäŋirän kap teŋpäŋ oretoret terak ketem uwä eŋiken yäpmäŋ äbek.

127

*Imaka u ba u tänayäŋ yäŋpäŋä Anutu täŋo kehäromini ba nadäk-nadäki
terakgän täne*

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Äma kubätä eŋi kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋä Ekänita nämo nadäŋpäŋ
täŋpayäŋ täko uwä täŋpän Anutu iŋamiken jopi api täŋpek.
Ba udegän, ämatä Ekäni täŋo nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämo
itnayäŋ täŋo uwä äma unitäŋo watä epän u jopigän api täŋpek.
2 Ba udegän, gäk kome ket nämo yäŋeŋirän akumaŋ päŋku epän täŋ dämiŋ
yäpmäŋ kuŋiri kome bipek.

---

* **125:2:** Sam 121:8; Sek 2:5 * **126:1:** Apos 12:9 * **126:5:** Jer 31:9 * **127:1:** Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

Ude täŋpayäŋ täno upäŋkaŋ Ekäni nämo nadäŋ imiŋkaŋ jop täŋpayäŋ täno uwä epän u Anutu iŋamiken jopi api täŋpek.
Unita nadäkaŋ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabäŋ yäwatpäŋ imaka imaka täŋkentäŋ yämiŋirän bipani säkgämän pat täkaŋ.

3 Täŋpäkaŋ nanak bäyak täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täŋo kon pähap.
4 E, äma gubaŋi itkaŋ nanakiye mäyap bäyak täkaŋ uwä äma unitäŋo kehäromi. Ironjiroŋi uwä tägaŋpäŋ watä säkgämän api it iminеŋ.
5 Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkaŋ. Täŋpäkaŋ iwaniyetä man epänken yepmaŋirä kehärom taŋpäŋ täga yärepmitneŋ.

128

Irit kuŋat-kuŋat säkgämän unitäŋo mebäri

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Ämawebe Ekäni täŋo man buraminpäŋ nadäkinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ äma udewani uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

2 Gäk äma udewanitä epän täŋiri bureni ahäŋ gaminayäŋ täkaŋ uwä iritka säkgämän api meham täwek.
3 Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk täkaŋ ude webekatä nanak mäyap api bäyaŋ gamek. Ba nanakayetä gewet gukŋitä it gwäjik täkaŋ ude api täneŋ.
4 Bureni-inik, äma Ekäni täŋo mani buraminayäŋ täŋo uwä irit kuŋat-kuŋariken imaka tägatäga udewani api ahäŋ yämineŋ.

5 Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täŋ tamiton. Ude täŋirän komejin Jerusalem uwä säkgämän kaŋ it yäpmäŋ ärowän.
6 Ba in kadäni käroŋi säkgämän itkaŋ orajiye ahäŋirä kaŋ yabäwut.
Unita Isrel ämawebe inä bänep kwini terakgän kaŋ it yäpmäŋ ärowut.

129

Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye täŋpäwakta yäŋapiŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Isrel, gäk äbot yäput peŋpäŋ ahäŋkunken iwankayetä komi gamiŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo manbiŋam ŋode yäŋahä;
2 Äbot täpuri ude it yäpmäŋ äbäŋira iwanayetä komi epän jop nadäŋ naminkuŋ. Upäŋkaŋ nämo närepmitkuŋ!
3 U pärip-päriptä mädenaken nutpäŋ nepmaŋpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuŋ.
4 Ude täŋ naminkuŋo upäŋkaŋ Ekäni siwoŋi täktäk kädet mähemi unitä komi epän uken nanik nämagutkuk.

5 Unita Saion kometa kokwawak nadäk täkaŋ uwä Ekänitä kaŋ däpmäŋ yäwat kirewän!
6 U muyeŋ kome kawukiken ahäŋkaŋ kawuk taŋpäŋ paot täkaŋ ude kaŋ äworewut.
7 U epäni nämo, jiraŋ ude. Unita ini kubäkubä jop kaŋ parawut.

8 Täŋirä ämatä yärepmit kuŋ äbäk täŋkaŋ yabäŋpäŋ kubätä ŋode nämo api
yäwek; Ekäni wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron täŋ tamiton yäŋ
nämo api yäwetneŋ. Nämoinik!

130

Äma kubätä Anutu butewaki nadäŋ nami yäŋpäŋ yäŋapik man ŋo yäŋkuk
Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Ekäni, näk bäräpi pähap nadäŋpäŋ täŋkentäkta gäkken gera yäyat.
2 O Ekäni, gera yäŋira nadäŋ naminpäŋ täŋkentäŋ namisi.

3 * Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk täŋpi yäwänä netä itek? Nin kudup
paotnam.
4 * Upäŋkaŋ, gäk mominin peŋ nimik täyan unita gäkŋa gämotka-kengän
kaŋ it täna.

5 * Näk Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ kwikinik it täyat. Näk unitäŋo
mantagän nadäkinik täyat. Unitägän bänepna täŋkentäŋ namik
täyak.
6 * Äma epän kubä täŋpa yäŋpäŋ kome bäräŋeŋ yäŋewi täŋpayäŋ nadäk
täkaŋ ude, näk Anutu bäräŋeŋ abä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ
itsämäŋ itat.

7 Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kaŋ pena. Ekäni
u iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak ba waki keriken nanik
nimagutta pidämtak täyak.
8 * Täŋpäkaŋ mominin terak kumäk-kumäkta biŋam tänaŋipäŋ Anu-
tutä ämawebeniye nintäŋo mominin kudup peŋ moreŋpäŋ api
nimagurek.

131

Ekäni terakgän yeŋgämina pewäpäŋ it täkäna
Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 O Ekäni, näk gup yäpmäŋ ärokärok nämo täk täyat. Ba näkŋata nadäŋira
ärowani nämo täk täyak.
Nadäk-nadäkna ärowani nikek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa
tärenaŋi unita nadäwätäk wakiinik nämo täk täyat.
2 Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä
miŋiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat
täkaŋ ude, bänepnaken ude nadätat.

3 Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yeŋgämä pewäpäŋ
it täkot!

132

Saion pom täŋo yäŋapik man kap
Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

---

* **130:1:** Kra 3:55; Jna 2:2 * **130:3:** Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 * **130:4:** Jer 33:8-9
* **130:5:** Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18 * **130:6:** Sam 63:6, 119:147 * **130:8:** Mat 1:21; Tai 2:14

1 Ekäni, Devittä gäka yäŋpäŋ komi epän gänaŋ itkuko unita nämo guŋ
täwen.
2 Täŋkaŋ Isrel täŋo Anutu kehäromi gäka täŋ gamikta yäŋkehäromtak man
yäŋkuko u imaka, juku piwen.
3-5 Devit uwä yäŋkehärom taŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Näk eŋiken ba däpmon
patpatken bäräŋeŋ nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täŋo Anutu
kehäromi unitä itta kome täŋ-kerutpäŋ peŋkaŋ uyaku eŋiken päŋku
orek itpäŋ däpmon täga api päret.

6 * * Eruk, Betlehem yotpärareken itkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe
u itak yäŋ manbiŋam nadäŋkumäŋ. Nadäŋkaŋ päŋku Ja komeken
bureni kaŋ-ahäŋkumäŋ.
7 Kaŋ-ahäŋpäŋä yäŋkumäŋ; Ekäni täŋo eŋiken kuŋpäŋ ini irani gämoriken
gwäjiŋ-äpmoŋ imina!
8 Eruk Ekäni, kudupi yotka ŋoken tärek-täreki nämo itta äbi! Täŋpäŋ
topmäk-topmäk täŋo gäpe, kehäromika täŋo wärani, ukät bok kaŋ äbi!
9 Äbäŋiri bämop ämakayetä kudän siwoŋigän kaŋ täk täŋput. Ude täŋirä
ämawebekayetä oretoret gera kaŋ yäk täŋput.

10 Ekäni, gäk intäjukun äma itta iwoyäwani Devit u imaka kubä täŋ imikta
yäŋkehäromtak man yäŋkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut
imen.
11 * Yäŋ-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täŋ gamet yäŋ
yäŋkun. Gäk ŋode iwetkun; Gäkŋo yeriken nanik kubä gäkä
kumäŋiri mädekaken intäjukun äma itkaŋ kaŋiwat epän täkta api
iwoyäwet.
12 Täŋpäkaŋ yerikaye unitä topmäk-topmäk kubägän inkät täŋkuro u mäde
nämo ut imiŋpäŋ baga man yämayäŋ täyat u buramiŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋatnayäŋ täŋo uwä, unitäŋo yeritä yeri intäjukun äma itta ude api
ahäŋ yäpmäŋ kuk täneŋ.

13 Nadäkaŋ? Ekänitä Saion yotpärare inita biŋam iwoyäŋpäŋ ŋode yäŋkuk;
14 Yotpärare ŋowä näkä tärek-täreki nämo itkaŋ kaŋiwat epän täkta gäripi
nadätat.
15 Saion yotpärare ŋoken itkaŋ unitäŋo ämawebeniye täŋ-bumbum terak api
yepmäŋ towiwet. Täŋpäŋ äma jäwäri bämopiken it täkaŋ u imaka,
ketem yepmäŋ towiŋira naŋpä tokŋewäpäŋ oretoret api täk täneŋ.
16 Ude täŋkaŋ bämop ämaniye täŋo epäni täŋ-mehamtaŋ yämiŋira
ämawebeniyetä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kap teŋpäŋ oretoret gera mämä
api täneŋ.
17 * Täŋpäkaŋ kome ŋoken Devit täŋo orani kubä intäjukun äma ärowani-inik
ude api pewa ahäwek. Äma uwä näkŋa iwoyäwani. Kaŋiwat epän
täŋpayäŋ täyak u täŋpewa tärek-täreki nämo pen inide api täŋ yäpmäŋ
ärowek.
18 Täŋkaŋ iwaniye täŋpewa mäyäk taŋi nadäŋirä upäŋkaŋ kaŋiwat epän
täŋpayäŋ täyak uwä wawaki nämo, säkgämän api it yäpmäŋ ärowek.

---

* **132:6:** 1Sml 7:1-2; 1Sto 13:5 * **132:6:** 2Sto 6:41-42 * **132:11:** 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 89:4-5; Apos 2:30 * **132:17:** 1Kin 11:36

133

Bänep kubägän irit kädet u imaka säkgämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Anutu täŋo ämawebeniye bänep kubägän terak it täkaŋ uwä imaka säkgämän, gäripi nikek kubä.

2 Bänep kubägän irit kädet u orip gakŋi säkgämän Anutu täŋo bämop äma Aron täŋo gwäkiken piŋ ibarirä iŋami dapunken yäwat iminŋ äpämaŋ kotäkiken äpuŋo udewani.

3 Ba uwä guk näburum Hemon pom terak säkgämän mak täkaŋ u Saion pom terak mäneŋo ude.

U imata, Saion pom uken Ekänitä irit paot-paori nämo täŋo ironi nimikta yäŋkehärom taŋkuko unita.

134

Anutu wäpi biŋam iniŋoret täkäna

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 Ekäni täŋo epän watä ämawebeniye in kudup äbut! Äbäŋpäŋ Ekäni u iniŋ orerut!

Bureni, bipani Ekäni täŋo kudupi yotken epän täk täkaŋ in udegän kaŋ täk täŋput.

2 Kudupi yot gänaŋ ketjin kewatpäŋ yäŋapik man yäŋpäŋ Ekäni iniŋ orerut!

3 Ude täŋirä Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä Saion pom terak itkaŋ iron täŋ tamiton!

135

Anutu iniŋoret kap tewani

1 Ekäni wäpi iniŋ orerut!

Ekäni täŋo epän ämaniye, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!

2-3 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo kudupi yot unita watä it täkaŋ, in wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋ orerut.

Imata, Ekäni uwä kädet tägatäga niwoŋärek täyak ba täktäki unita kap terak wäpi iniŋ orerut!

4 Bureni-inik! Ekänitä Jekop täŋo äboriye, Isrel ämawebe äbot nin, inita biŋam iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk.

5 Unita näk nadätat; Ekäninin uwä ärowani pähap, imaka imaka komen ämawebetä yäniŋ oret täkaŋ ba unita umuntak täkaŋ u kudup yärepmit moretak.

6 Ekänitä ini imaka kubä kunum gänaŋ ba kome terak, gwägu gänaŋ ba gwägu mebäriken ban umu täŋpayäŋ nadäŋpäŋä u bureni täk täyak.

7 Ba nadäŋirän gubam gwägätpäŋ yäpä kwinirirän mänit pähap u gänaŋ naniktä äbäk täyak.

8 * Täŋpäkaŋ Isip komeken äma ba tom nanaki ämani intäjukun nanik kudup däpmäŋ moreŋkuk.

---

* **133:1:** Stt 13:8 * **135:8:** Kis 12:29

9 * Täŋpäŋ Isip kome unitäŋo intäjukun äma ukät epän ämaniyeta komi
yämikta Ekänitä kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ.
10 Eruk ude täŋkaŋ ämawebe komeni komeni täŋo intäjukun äma u kumäŋ-
kumäŋ däpmäŋpäŋ ämawebeniye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuk.
11 * Amo kome täŋo intäjukun äma wäpi Sihon u ba Basan kome täŋo
intäjukun äma wäpi Oki u imaka kumäŋ-kumäŋ däpuk.
Täŋpäŋ udegän Kenan kome täŋo intäjukun ämaniye kudup däpmäŋ
moreŋkuk.
12 Täŋkaŋ intäjukun äma unitäŋo kome yäpmäŋ daniŋpäŋ Isrel
ämawebeniyeta yäniŋ kireŋkuk.

13 Unita Ekäni, wäpka biŋamä pen api it yäpmäŋ ärowek. Äroŋirän ämawebe
mäden ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ u gäkagän pen api nadäneŋ.
14 Ude täŋirä Ekäni gäkä ämawebekayeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ watä
säkgämän api it yämen.

15 * Täŋpäkaŋ in ket nadäwut; Anutu kome kukŋi käda naniktä yäniŋ oret
täkaŋ uwä anutu jopigän, äma keritä siliwa ba goräpäŋ täŋpani.
16 Uwä meni nikek upäŋkaŋ man täga nämo yäneŋ. Ba dapuri nikek
upäŋkaŋ imaka imaka täga nämo yabäneŋ.
17 Ba jukuni nikek upäŋkaŋ man täga nämo nadäneŋ. Ba tämanitä mänit
täga nämo yäpneŋ.
18 Täŋpäkaŋ äma yäwik udewani yäniŋ oret täkaŋ uwä ini yäwik udegän
kaŋ äworewut!

19 Eruk, Isrel täŋo oraniye in Ekäni wäpi punin unu pewut! Ba Anutu täŋo
bämop äma in imaka, wäpi iniŋ orerut.
20 Ba kudupi yot täŋo epän äma, in udegän, Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!
Täŋpäkaŋ ämawebe Anutu bureni iniŋoret täkaŋ, in kuduptagän
Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!
21 Täŋirä Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bägupken, Saion pom terak
äroŋpäŋ iniŋ orerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneŋi yäwa, Ekäni wäpi iniŋ orerut!

136

Anututa bänep täga kap tewani

1 * Ekäni u täŋkentäk säkgämän täŋ nimik täyak unita bänep täga pähap
nadäŋ imina!
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukotä pätak, api pat
yäpmäŋ ärowek.
2 Anutu intäjukun-inik itak unita bänep täga nadäŋ imina!
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
3 Ekäni ärowani intäjukun-inik itak u iniŋ oretna!
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
4 U kubä-tägän kudän kudupi ini pärik kubä pewän ahäk täkaŋ.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

---

* **135:9:** Kis 7:14–10:29 * **135:11:** Nam 21:21-35; Jos 12:7-24 * **135:15:** Sam 115:4-8; Rev 9:20 * **136:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11

5 * U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewän ahäŋkuŋ.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
6 * Täŋkaŋ komewä ume taŋi pähap u bämopiken täŋpäŋ peŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
7 * Ude täŋkaŋ edap dapuri kenta komepak täŋpäŋ yepmaŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
8 Edap dapuriwä kepmata watäni itta teŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
9 Täŋ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmaŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

10 * Ekäni unitä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun ahäwani u däpmäŋ moreŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
11 * Täŋkaŋ Isrel äbot Isip nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
12 Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
13 * Täŋkaŋ Gwägu Gämäni bämopgän däpmäŋ täkŋeŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
14 Ude täŋkaŋ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäpmäŋ kuŋpäŋ säkgämän yepmaŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
15 Täŋpäkaŋ Isip nanik täŋo intäjukun äma ba komi ämaniye u täŋpewän ume gänaŋ äpmoŋ moreŋkuŋ.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

16 * Täŋkaŋ ämawebeniye kome kawukiken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
17 U kome ätu täŋo intäjukun äma kehäromi kehäromi däpmäŋ moreŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
18 Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biŋam ikek däpmäkgän täŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
19 * Amo nanik täŋo intäjukun äma wäpi Sihon u kumäŋ-kumäŋ utkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
20 * Ba Basan nanik täŋo intäjukun äma wäpi Oki u kumäŋ-kumäŋ utkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
21 Ude täŋkaŋ komeni kujat u ämawebeniyeta yäniŋ kireŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
22 Kome u Isrel ämawebe, epän ämaniye unita yämiŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

23 Täŋpäkaŋ iwantä ämikken nirepmirirä nibäŋ äwaräkuk nämo täŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
24 Nämo, u iwan keri terak nanik nimagutkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

---

* **136:5:** Stt 1:1 * **136:6:** Stt 1:2 * **136:7:** Stt 1:16 * **136:10:** Kis 12:29 * **136:11:** Kis 12:51 * **136:13:** Kis 14:21-29 * **136:16:** Kis 13:18, 15:22 * **136:19:** Nam 21:21-30 * **136:20:** Nam 21:31-35

25 Ekäni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmäŋ towik täyak.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

26 Unita Kunum täŋo Anutu unita bänep täga man iwet täkäna!
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukonitä pätak, api pat
yäpmäŋ ärowek.

137

Isrel naniktä äma täŋo komeken itkaŋ butewaki kap teŋkuŋ

1 * Babilon ume pomiken maŋitkaŋ komenin kujat Saionta juku piŋpäŋ
konäm bumta kot täŋkumäŋonik.

2 Päya ume pomiken itkuŋo u terak wagämnin wabiŋkaŋ äneŋi nämo
utkumäŋ.

3 Iwan nipmäŋitpäŋ komeniken yäŋnikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋo unitä kap
gäripi nikek teŋirä oretoret nadäna yäŋ niwet täŋkuŋ. Saion kome
täŋo kap kubä teŋ nimut yäŋ niwet täŋkuŋ.

4 Upäŋkaŋ jide? Ban kome kubäken itkaŋ Ekäni täŋo kap kubä täga tene?
Nämoinik!

5 O komenin Jerusalem, gäka juku pikamäŋ. Gäka guŋ tänero uwä ketnin
gapun tawäpäŋ wagäm wari nämo api utne!

6 Ba gäka nadäŋitna gäripi pähap nämo täŋpeko uwä kotäknin wawäkaŋ kap
wari nämo yäŋpäŋ tene!

7 Unita Ekäni, Idom naniktä Babilon äma täŋken täŋpäŋ päŋku Jerusalem
täŋpä waŋkuŋo unita nämo guŋ täwen. Iwaniye unitä ŋode yäŋkuŋ;
Yotpärare ŋo däpmäŋ äreyäŋ täna kut! Täŋitna mobä kubätä kubä
terak itneŋtawä!

8 * Eruk Babilon nanik, in umuntäkot! In api waŋ moreneŋ. Bureni, äma
kowata tamayäŋ täyak uwä äma täga, Ekäni täŋo oretoret terak api
kuŋarek.

9 Äma unitä intäŋo nanak paki yäpmäŋpäŋ mobä terak kaŋ däpmäŋtaräk
tawän!

138

Anutu täŋo ironta kap tewani

1 Ekäni, gäk ganiŋ oretta bänepna kehäromi-inik peyat. Täŋpäŋ urak kome
terak nanik u iŋamiken gäk ganiŋoret kap api tek täŋpet.

2 Täŋkaŋ kudupi yotka itak käda iŋamna dapun ukäda ijiŋkaŋ api oraŋ
gamet.
Ekäni, gäk näka nadäŋ namik täyan unita, ba iron täŋ namik täyan
unita bänep täga man api gäweret.
Gäk wäpka biŋam ba mankatä intäjukun-inik it täyak.

3 Täŋpäkaŋ kadäni kubä näkä yäŋapik man yäŋkuro u nadäŋ naminkun.
Täŋpäŋ gäkŋaken kehäromika naminpäŋ bänepna täŋ-kehäromtaŋ
naminkun.

---

* **137:1:** Neh 1:4 * **137:8:** Rev 18:6

4 Ekäni, kome täŋo intäjukun äma kuduptagän gäkŋo manbiŋam nadäŋ moreŋkuŋ. Nadäŋ moreŋkuŋo unita wäpka biŋam kaŋ yäpmäŋ akuwut!
5 Gäkŋo täktäkka ba epmäget peŋyäŋek pähap unita kap teŋ gamik täkot.
6 * Ekäni gäk intäjukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadäwä äpani täk täkaŋ uwä yabäŋ yäwat täyan.
Upäŋkaŋ ämawebe inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita mäde ut yämik täyan.

7 * O Ekäni, bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminŋirä watä it namik täyan. Täŋpäkaŋ iwantä kokwawak nadäŋ naminŋirä gäkä däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ kehäromika terak nämagut täyan.
8 Ekäni, gäk täŋkentäk epän bumta täŋ namik täyan. O Ekäni, ironka paot-paori nämo pätak.
Unita gäkŋaken ketka kudän nin nämo nipmaŋpen.

139

Anututä nintäŋo mebärinin nadäwän tärek täkaŋ

1 * Ekäni, gäk näk ket-inik nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ mebärina kudup nadäwi tärek täkaŋ.
2 * Irit kuŋat-kuŋatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabäŋpäŋ-nadäk täyan. Banken itkaŋ näkŋo nadäk-nadäkna kudup kaŋpäŋ nadäwi tärekaŋ.
3 * Piä täk täyatken ba orek it täyatken kudup nabäŋpäŋ-nadäk täyan.
4 * Man jide yäwayäŋ nadäk täyatken gäkä jukun nabäŋpäŋ-nadäwikaŋ mäden yäk täyat.
5 Gäk intäjukun mäden it naminŋkaŋ ketkatä oraŋ namikinik täk täyan.

6 Yäke! Gäkä näkŋo mebärina nadäwi tärek täkaŋ u äpmoŋpani-inik. Unita nadäwa ärowani inipärik kubä täk täyak.
7 * Unita Munapikka u peŋpäŋ deken päŋku käbop täga iret? Ba gabäŋ paot päŋku käbop deken täga iret? Nämoinik!
8 Kunum gänaŋ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäŋ täro uwä u imaka, iren.
9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkaŋ abäk täyakken ukäda kwayäŋ täro uwä gäk näk yäŋ-nämagutta u itgän täŋpen.
Ba edap dapuritä äpmoŋpäŋ it täyakken ukäda päŋku irayäŋ täro uwä gäk näk täŋkentäŋ namikta ukäda itgän täŋpen.
11-12 * Täŋpäkaŋ bipmäŋ urani iwera käbop nepmaŋpek, ba peŋyäŋek iwera bipmäŋ urani äworeŋpäŋ uwäktäŋ nameko upäŋkaŋ gäkä bipmäŋ urani kaŋiri bipmäŋ urani bureni nämo täk täyak.
Ba bipani uwä kaŋiri kepma ude täk täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kaŋiri kepmagän it täyak.

13 O Ekäni, meŋ koki gänaŋ gupna täŋo moräki moräki kudup täŋ moreŋkun.

---

* **138:6:** Ais 57:15; Jem 4:6; 1Pi 5:5 * **138:7:** Sam 23:3-4 * **139:1:** Sam 17:3; Jer 12:3 * **139:2:** 2Kin 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25 * **139:3:** Sam 17:3; Jer 12:3 * **139:4:** Hib 4:13 * **139:7:** Jer 23:24; Jna 1:3 * **139:11-12:** Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13

14 Gäk näk inide kubä käbop säkgämän-inik kubä täŋpäŋ nepmaŋkuno
unita ganiŋ oretat.
Bänepnatä bureni-inik ŋode nadätat; Imaka kudup u udegän kaŋkorek
ikek täŋpäŋ peŋkun.
15 * Gäk nabäŋiri näk meŋ koki gänaŋ käbop kujatna tohatna nämo
tänaŋipäŋ kwikinik yäpurärätpäŋ tägaŋ itkut.
16 Näk nämo ahäŋira gäkä jukun nabäŋkun. Ba nämo ahäŋira kome
terak jide api irero unitäŋo kadäni u kudup intäjukun tawaŋ peŋ
naminŋkun.
17 Anutu, nadäk-nadäkka mäyap. Näk jide täŋpäŋ daniŋpäŋ nadäwa
täreneŋ. Täga nämo!
18 Näkä u daniwero uwä mobä jiraŋ irepmitneŋ, unita täga nämo daniwa
täreneŋ! Täŋpäkaŋ däpmon terak nanik akuŋpäŋ gäkkät bok pen it
täkamäk.

19 Yäke! Anutu, gäk äma waki täŋpani däpmäŋ yäŋ nadätat! Täŋiri ämata
komi jop nadäŋ yämik täkaŋ u nabä-kätäwut!
20 Äma udewani gäka man waki yäk täkaŋ. Ba wäpka ganiŋ wärät täkaŋ.
21 O Ekäni, äma gäka kokwawak nadäŋ gamik täkaŋ unita näk udegän
kokwawak nadäŋ yämik täyat.
Ba äma peŋawäk täŋ gamik täkaŋ unita taräki pähap nadäk täyat.
22 Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kuduptä äma udewanita ganaŋni pähap
nadäk täyat. U yabäŋira iwanaye bureni ude täk täkaŋ.

23 * O Anutu, bänep nadäk-nadäkna ket täŋpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ nadä.
24 * Ude täŋkaŋ nadäk waki ätu näk gänaŋ itneŋta epän täŋpäŋ yabäŋ ahä.
Täŋpäkaŋ irit kehäromi täŋo kädetken yäŋnäkŋat yäpmäŋ ku!

140

Devittä Anututä watäni säkgämän it imikta yäŋapiŋkuk

1 O Ekäni, äma waki ba äma komi komitä nutneŋta itkentäŋ namisi.
2 Äma udewani waki täkta däpmonta nämo yek täkaŋ. Ba yäŋawät-awät
kädet pewä ahäkta gäripigän täk täkaŋ.
3 * Meni jinom u päraŋi-inik, gämok komi täŋo meni bumik. Man yäkyäki
u komigämän, gämok äma däpani udewani bumik.

4 Unita Ekäni, äma wakitä nepmäŋitneŋta watä it namik täyi. Äma u näk
täŋpäwakta nadäk tawaŋ pek täkaŋ unita itpipiŋ namisi.
5 Äma uwä inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ kädetnaken näka buŋep täk
täkaŋ.

6 Täŋpäkaŋ Ekäni ŋode iwet täyat; NäkŋoAnutu uwä gäk kubägän. Unita
Ekäni, täŋkentäkta butewaki gera yäyat ŋo nadäŋ namisi.
7 Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it
naminŋkun.
8 Unita Yawe, apiŋo äma waki u nämo nadäŋ yämen. Yabäŋ äwaräkuk täŋiri
täŋpäwaki unitäŋo bureni nämo kaŋ-ahäneŋ.

---

* **139:15:** Jop 10:8-9; Sav 11:5 * **139:23:** Jop 31:6; Sam 26:2 * **139:24:** Sam 5:8, 143:10
* **140:3:** Rom 3:13

9 Ba yabäŋ äwaräkuk täŋiri iwanayetä ämikken närepmitpäŋ kehäromina
yäpmäŋ äpneŋtawä. Nämo, täŋpewi täŋpäwaki näka täk täkaŋ u
äyäŋutpäŋ ini terak kaŋ ärowän.
10 Täŋkaŋ kädäp gäyek komigämän äma uterakgän kaŋ maŋpän! Täŋpäŋ
ureŋ täŋpä awaŋ käroŋi gänaŋ, äneŋi nämo abäkta, kaŋ äpmoŋput.
11 Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkaŋ unitä imaka
bureni kubä kaŋ-ahäneŋtawä. Nämo, täŋpäwaktä äma komi komi
uterak äroŋpäŋ kaŋ täŋpän wawut!

12 Täŋpäkaŋ Yawe, äma jopi jäwäri itkentäŋpäŋ äma wakitä täŋyäkŋatneŋo
udeta watä it yämik täyan.
13 Unita ämawebe siwoŋitä dubikaken itpäŋ wäpka bureni-inik api
ganiŋoret täneŋ.

141

Devittä yäŋapik man ŋo bipani kubä yäŋkuk

1 O Ekäni, täŋkentäkta gäkken gera yäyat ŋo nadäŋ naminpäŋ bäräŋeŋ
täŋkentäŋ nam.
2 * Täŋpäŋ yäŋapik manna ŋonita nadäŋiri gupe käbäŋi nikek gäkken
ärowani ude täyon. Täŋkaŋ ketna kewatat ŋonita nadäŋiri gäk ganiŋ
oretta bipani täŋo ärawa säkgämän ude täyon.
3 * Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik
täyi.
4 * Ba waki täkta gäripi nadäŋpäŋ äma waki täŋpanikät bok kuŋatneta baga
peŋkireŋ namisi. Ude täŋiri udewani täŋo kap teŋ oretoret äŋnak-
äŋnakken bok nämo api itne.
5 Täŋpäkaŋ äma täga kubätä kädet siwoŋi näwoŋärekta nabäŋ yäŋpäŋ komi
naminirän nadäŋira täga täŋpek. Upäŋkaŋ äma waki täŋpanitä naniŋ
orerirä täga nämo nadäŋ yämet.
Nämo, näk unitäŋo täktäki wakitä paorut yäŋpäŋ unita yäŋapik man
yäk täyat.

6 Täŋpäkaŋ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täŋo intäjukun
äma geŋiken ureŋ täŋpä kunayäŋ täkaŋken uken ämawebetä kaŋpäŋ
näka ŋode api nadäneŋ; Unitäŋo meni jinom u bureni yäŋ api
nadäneŋ.
7 Äma udewani kumäŋirä ämatä kädäp täpuri täpuri duŋ-jukut täkaŋ ude
kujari awaŋ gägäniken ude api täŋirähutneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkkengän api pewa äreneŋ.
Iwanta käbop itta gäkken ärek täyat unita nabä-kätäŋiri nämo kum-
bet.
9 Nämo, iwanayetä buŋep täŋ namik täkaŋ uterak ärowetta nepmäŋit
näwasi.
10 Ude täŋiri näk gupna koreŋ kuŋarira buŋepi terak äma waki unitä ini
täga äroneŋ.

---

* **141:2:** Rev 5:8 * **141:3:** Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 * **141:4:** Snd 23:6 * **141:8:** 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2

142

Äma kubätä Anututä watä it namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

Devit mobä käwut gänaŋ käbop itkaŋ Anutuken yäŋapiŋkuk.

1 * Näk butewaki terak Anutuken gera yäŋ itat ŋo. Täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ gera yäŋ itat.

2 Näk nadäwätäkna yäŋahäŋpäŋ iwet it täyat.

3 * Jide täŋpäŋ ŋoba ŋo täŋpet yäŋpäŋ peŋpeŋ kwayäŋ nadäŋira Anututä nadäwätäkna yäpmäŋ äpäŋpäŋ ude kaŋ tä yäŋ kädet täwit namik täyak.

Wära, wära! Kädet kuŋat täyatken ämatä näk nepmäŋitta yen kädetken pek täkaŋ.

4 * Täŋirä näk dapun täŋpäŋ täŋkentäkna kubä nämo kaŋ-ahätat. Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.

Ude irira äma kubätä butewaki nämo nadäŋ namitak.

5 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkken täŋkentäkta gera ŋode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.

Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.

6 Unita gerana ŋo nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nami. Näk kehäromina nämo. Äma näwat kirekaŋ u kehäromina kudup yäpmäŋ äpnayäŋ täkaŋ.

7 * Näk bäräpiken itat ŋo täŋpidäm taŋ nami. Ude täŋ naminiri uyaku ämawebekayetä u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ äbä irirä näk iŋamiken wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

143

Devittä kumäŋ-kumäŋ nutneŋ yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 Ekäni gäk yäŋapik geranata juku peŋpäŋ nadäŋ nami. Gäk iron mähemi, äma siwoŋi-inik unita butewaki nadäŋ nam.

2 * Täŋpäkaŋ Ekäni, epän ämaka näk, näkŋata nadäŋira momi äma täyat upäŋkaŋ manken nämo nepmaŋpen.

Nadätan, kome ŋo terak dapunkaken äma siwoŋi-inik kubä nämo itak.

3 Ekäni, iwanayetä näwat kireŋpäŋ näkŋo kehäromina yäpmäŋ äpäk-inik täkaŋ. Täŋpäkaŋ kome bipmäŋ uraniken nepmaŋpä äma bian kumbanitä pat täkaŋ ude pat täyat.

4 Ude täŋpäŋ nadäk-nadäkna wakiinik täŋpäŋ umun terak itat.

5 * Täŋkaŋ, kadäni bian itkutken upäŋ nadätat. Imaka tägatäga täŋkuno ba imaka imaka pewi ahäŋkuŋo u juku piyat.

6 Täŋpäŋ gäkken yäŋapik man yäŋira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk taŋirä ume nänayäŋ nadäk täkaŋ ude.

7 Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadäŋ nami. Nepmaŋpi kumäŋpäŋ äma kumbani nämo äworewet!

8 * Näk gäka nadäŋ gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpäŋ näwoŋärek täyi.

---

* **142:1:** 1Sml 22:1, 24:3 * **142:3:** Sam 77:3, 140:5, 143:4 * **142:4:** Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18 * **142:7:** Sam 13:6, 143:11, 146:7 * **143:2:** Rom 3:20; Gal 2:16 * **143:5:** Sam 77:5, 77:10-11 * **143:8:** Sam 5:8, 25:1, 46:5

Täŋiri näk gäkkengän yäŋapik täyat unita kädet siwoŋigän näwoŋäreŋiri iwat täyiwa.

9 Ekäni, näk gäkä watä it nam yäŋ yäŋpäŋ gäkken äretat unita iwan keriken itat ŋo nämagut.

10 * Gäk näkŋo Anutu unita gäkŋaken gärip iwaretta näwetpäŋ näwoŋärek täyi. Ude täŋiri gäkŋo Munapikkatä kädet bähatgän nämagut yäpmäŋ kukta gäripi pähap nadätat.

11 Unita Ekäni, gäkŋa yäŋkuno ude äneŋi nämagut. Gäk Ekäni siwoŋi pähap unita bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminayäŋ täkaŋ u keriken nanik kaŋ nämagut.

12 Näk gäkŋo epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk täŋpäwak täkaŋ u kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ.

144

Oretoret ba yäŋapik man kap

1 Ekäni u watä äma bureni unita iniŋoret man unitagän yäŋ imik täkäna! U ämik täkta täŋpäŋ-näwoŋärek täyak unita ämik gänaŋ pidämigän kuŋat täyat.

2 U watä it naminŋpäŋ iwan iŋamiken näk gärak it täyak. U wakiken nanik nämagutpäŋ äyuŋna ude it namik täyak. Unitägän watä it namikta nadäkinik täŋ imik täyat.

U guŋ äbot, äbori äbori täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotnaken yepmak täyak.

3 * Täŋpäŋ Ekäni, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaŋ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?

4 Nin kuduptagän u me woŋ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba kome terak itnayäŋ täkamäŋ uwä wärani edap ägoniken ahäŋpäŋ paot täkaŋ ude.

5 Upäŋkaŋ Ekäni, kunum duŋ weŋpewi aŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kunirän kaŋ äpi. Täŋkaŋ pom jop tensumuriri gupe pähap bäräŋeŋ kaŋ äbän.

6 Täŋpäŋ iwankaye yäwat kireŋpewi kuŋtäŋpä kukta äŋin gwäjik täkaŋ ude täŋpewi yäpä joŋani käroŋ ude äbäton.

7 Ude täŋkaŋ punin unu naniktä näk nepmäŋitta kewatpäŋ ume gwägu käroŋiken nanik wädäŋpäŋ nepmaŋsi.

Täŋpäŋ iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik nämagusi.

8 Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu iŋamiken man bureni yäkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.

9 Täŋpäkaŋ Anutu, näk wagäm utpäŋ kap kodaki terak api ganiŋoret täŋpet.

10 U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täŋmeham taŋ yämiŋiri iwaniye yärepmit täkaŋ. Täŋkaŋ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik nämagut täyan.

---

* **143:10:** Sam 31:14, 119:12, 139:24 * **144:3:** Jop 7:17-18; Sam 8:4

11 Unita apiŋo udegän täŋ namisi. Itpipiŋ naminiri iwanaye komi komitä
nutneŋtawä. Täŋpäŋ iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik
nämagusi.
Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu iŋamiken man
bureni yäkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.

12 Eruk Anutu näkŋo gäripna ŋode yäŋahäwa; Nanakniye gubaŋiken
kehäromigän, päya kehäromitä it täkaŋ ude it täkot.
Täŋpäkaŋ äpetniye siwoŋi säkgämän, intäjukun äma täŋo eŋi bek
säkgämän säkgämänpäŋ täŋpani ude it täkot.
13 Täŋpäŋ ketem mebäri mebäri epäninken ahäŋ bumbum täk täkot. Ba
yawakniye yewa gänaŋ nanak bäyaŋ-wek bumta täk täkot.
14 Täŋpäŋ bulimakau nanak bäyaŋ-wek täŋirä ätu täŋguräŋ taŋpäŋ nämo
paotneŋ. Ba yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.

15 * Äma äbot, imaka udewani ahäŋ yämik täkaŋ uwä, Ekäni täŋo oretoret
terak kuŋat täkaŋ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yäŋ nadäŋ
imik täkaŋ uwä oretoret bureni terak it täkaŋ.

145

Anutu iniŋ oretta kap tewani

1 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yäŋahäŋ yäpmäŋ äroŋ iret.
2 Kepma kepma wäpka biŋam bänep täga terak api ganiŋoret täŋpet. Bänep
täga terak pen ude api ganiŋoret yäpmäŋ ärok täŋpet.
3 Ekäni uwä wäpi biŋam ikek unita wäpi biŋam pen ude iniŋoret täkäna!
Wäpi biŋam ärowani pähap unita jide täŋpäŋ mebärini nadäna
täreneŋ? Nämoinik! Nin täŋo nadäk-nadäknin uwä keräpigän.
4 Upäŋkaŋ meŋ nantä iroŋiniye gäkŋo täktäkka yäŋahäŋpäŋ api yäwet
täneŋ. Epän pähap täŋkuno unitäŋo manbiŋam api yäwet täneŋ.

5 Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nikek ude itak yäŋ
api yäŋahäk täneŋ. Täŋirä näk imaka, gäkŋo epän täga unitagän api
nadäk täŋpet.
6 Täŋpäkaŋ ämawebetä kehäromika terak epän täk täyan unitäŋo manbiŋam
api yäneŋ. Ude täŋirä näkŋawä wäpka biŋam pähap u api yäŋahäwet.
7 Unita gäkä kudän tägagämän, ba iron täk täyan unita kap terak api ganiŋ
oretne.

8 * Kap ŋode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täŋ nimiŋpäŋ iron täŋ
nimik täyak. Täŋkaŋ butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ kokwawak bäräŋek
nämo nadäk täyak.
9 Ekäni uwä ämawebe kuduptagän säkgämän täŋ yämik täyak. Imaka kudup
pewän ahäŋkuŋo unita nadäkinik täk täyak. Kap ude api tene.

10 Ekäni, ämawebekaye nin kap u teŋitna imaka imaka kudup peŋkuno
unitä nadäŋpäŋ wäpka biŋam api yäpmäŋ akuk täneŋ. Täŋpäkaŋ
ämawebekayetä bänep täga man api gäwet täne.

---

* **144:15:** Sam 33:12 * **145:8:** Nam 14:18; Sam 103:8

11 Täŋpäŋ kaŋiwat epänka biŋam ikek unitäŋo manbiŋam api yäŋahäne. Ba
kehäromikata udegän api yäŋahäŋ yäpmäŋ kune.
12 Ude täŋitna epän kehäromi nikek täk täyan unitäŋo manbiŋam ämawebe
komeni komeni kuduptä kaŋ nadäwut! Kaŋiwat epänka täŋo
peŋyäŋek epmäget ikek unita täŋguŋ täneŋtawä!

13 Kaŋiwat epän täk täyan uwä nämoinik api paorek. Gäk kaŋiwat epän äma
intäjukun tärek-tärekka nämo api it yämiŋ yäpmäŋ ärowen.
Ekäni gäkŋo man uwä jopi nämo. Ba täktäkka kudup kudäri säkgämän.
14 Äma bäräpi kaŋ-ahäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋit, äma kehäromini paorani
täŋ-kehäromtaŋ yämiŋit täk täyan.

15 Ekäni, imaka imaka irit ikek nakta yewäkaŋ gäkken gabäŋ tareŋirä
ketem ini täga nänaŋi u yämik täyan.
16 Täŋpäkaŋ ketem imaka yämi naŋpäŋ säkgämän it täkaŋ.
17 Nadäkaŋ? Ekänitä imaka imaka siwoŋigän täk täyak. Imaka imaka
peŋkuko u kudup ironi terakgän yabäŋ yäwat täyak.

18 Ämawebe Anutuken bänep kubägän peŋpäŋ gera yäk täkaŋ unita nadäŋ
yämiŋpäŋ dubiniken it yämik täyak.
19 Ba ämawebe oraŋ imik täkaŋ unitä imaka kubäta yäŋapik man yäŋirä
yämik täyak. Ba gera kotäki nadäŋpäŋ imaka umuri gänaŋ nanik
wädäŋ tädotpäŋ yepmak täyak.
20 Täŋpäŋ ämawebe Anututa gäripi-inik nadäŋ imik täkaŋ unita watä
säkgämän it yämik täyak. Upäŋkaŋ äma wakiwaki täŋpani kudup api
däpek.

21 Täŋpäkaŋ näk menatä Ekäni täŋo biŋami yäŋahäk täyiwa! Ba ämawebe
komeni komeni kuduptagäntä wäpi kudupi tärek-täreki nämo u kaŋ
yäŋahäŋ yäpmäŋ ärowut!

146

Anutu u äma kehäromini nämo täŋo täŋkentäk

1 Anutu wäpi iniŋ orerut!

Täŋpäkaŋ näk imaka, bänepna gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Anutu
wäpi biŋam yäpmäŋ akusiwa!
2 Kome terak irayäŋ täyat ude Anutuna täŋo wäpi biŋam kap terak api
iniŋoret yäpmäŋ kwet.

3 Ämawebe, in ŋode nadäwut; Kome täŋo intäjukun ämatä täŋkentäk bureni
täga nämo tamek.
Unita komen äma udewanita nadäkinik nämo täneŋ.
4 Nadäkaŋ? Komen ämatä kumäŋpäŋ kome äneŋi äworek täkaŋ. Kumäŋpäŋ
imaka imaka api täŋpet yäŋ yäwani u täga nämo täk täkaŋ.

5 Upäŋkaŋ äma kubätä oranin Jekop täŋo Anutu kwasikotpäŋ kuŋarayäŋ
täko uwä bänep oretoret terak irek.
Äma udewani uwä Anututä ini täŋkentäŋ yämek.

6 * Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka itkaŋ
u pewän ahäŋkuŋ.
Ba imaka u ba u api täŋ tamet yäŋ yäk täyak u burenigän täŋ nimik
täyak.

7 Täŋpäŋ ämawebe iwan gämoriken it täkaŋ, u ba ketemta wäyäkŋek täkaŋ,
u ba komi epän gänaŋ it täkaŋ uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämik täyak.
8 Täŋpäŋ ŋode imaka täk täyak; Äma dapuri tumbani yäpän tägaŋpewän
äneŋi dapun ijik täkaŋ. Ba äma bäräpi kotak täkaŋ unitäŋo bäräpi
ketäreŋ yämik täyak.
Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoŋita gäripi-inik nadäŋpäŋ
täŋkentäŋ yämik täyak.
9 Täŋpäŋ äma komeni nämo, webe kajat ba iroŋi kodäŋa unita butewaki
nadäŋ yämiŋpäŋ watä säkgämän it yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma waki täŋpani unitäŋo kehäromini kumän yäpmäŋ äpäk
täyak.

10 Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yäpmäŋ ärowek! Saion
ämawebe, in ŋode nadäwut; Ekänijin uwä paot-paori nämo api irek.

Unita Ekäni täŋo wäpi biŋam punin yäpmäŋ akuwut!

147

Ekäni käbop nämo itak

1 Ekäni iniŋ oretna!
Anutunin kap terak iniŋ oreritna bänepninken oretoret ahäk täyak, ba
wäpi yäpmäŋ akuŋitna tägak täyak.
2 Nadäkaŋ? Ekänitä Jerusalem äneŋi täŋkodak taŋpäŋ ämawebeniye iwantä
yämagut yäpmäŋ kwani äneŋi yämagut yäpmäŋ abätak.
3 * Ämawebe nadäŋ bäräp terak irani u täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ jibi meni
uwäktäŋ yämik täyak.
4 * Täŋpäkaŋ guk päke u ini nadäŋkuko udegän ahäŋirä wäpi ini-ini
yämiŋkuk.
5 Bureni, Ekäninin unitäŋo wäpi biŋam ärowani, ba kehäromini u taŋi.
Täŋkaŋ nadäk-nadäki u käroŋi boham, nintä kaŋpäŋ nadäna
tärenaŋi nämo.
6 Uwä äma äpani jopi-inik u kehäromi yämiŋpäŋ täŋ-mehamtaŋ yämik täyak.
Täŋkaŋ äma waki täŋo kehäromini yäyomägatpäŋ kome terak yeŋ
täreŋ täŋpän kuk täkaŋ.

7 Unita bänep täga nadäŋpäŋ kap terak Ekäni wäpi iniŋ oretna! Wagäm
utpäŋ Anutunin u iniŋ ubiŋ tena.
8 Imata, u gubam täŋpewän ahäk täkaŋ. Täŋpäŋ kome towikta iwän
yäŋpewän taŋirän pom terak muyeŋ mebäri mebäri ahäk täkaŋ.
9 Täŋkaŋ tomta ketem yepmäŋ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän
yäŋirä yepmäŋ towik täyak.

---

* **146:6:** Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15 * **147:3:** Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18
* **147:4:** Stt 15:5; Ais 40:26

10 * Nadäkaŋ? Hos ba komi äma ba imaka kome täŋo kehäromi nikekta
ämatä nadäŋirä ärowani täk täkaŋ udewanita Ekänitä oretoret nämo
täk täyak. Nämoinik!
11 Ämawebe Ekäni initagän umuntaŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ, ba
bänep ironi terak yeŋgämä pewäpäŋ it täkaŋ unita oretoret täk
täyak.
12 Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniŋ orerut. Uwä Anutujin unita
wäpi yäpmäŋ akuwut.
13 Ekäni uwä yotpärarejin täŋo watä kehäromi itkaŋ iron pähap täŋ tamik
täyak.
14 Ekäni uwä nadäŋ taminŋirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä
Ekänitä epänjinken täŋpewän ketem ahäŋ bumbum täk täkaŋ.

15 Täŋpäkaŋ Ekäni unitägän kome pähap päke ŋonitäŋo mähemi itak unita
man yäŋirän kometä mani buramik täyak.
16 Man yäŋirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.
17 Peŋ iwerirän kome mäniri-inik täŋpäpäŋ ämawebe bärom bumta täk
täkaŋ.
18 Täŋpäkaŋ man äneŋi yäŋirän kome tägaŋpäŋ edap säkgämän ijik täyak.

19 Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täŋ yämiŋpäŋ iniken kädet
kuroŋ yäwoŋäreŋpäŋ baga mani yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk.
20 Täŋpäkaŋ äma äbot ätuta nämo, Isrel ämawebe intagän man käderi
täwoŋäreŋkuk, äma ätu uwä guŋ itkaŋ.

Unita Ekäni iniŋ oretna!

148

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biŋam iniŋ oretta yäwani

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!
Kunum gänaŋ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.
2 Aŋero äboriye in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ba kunum gänaŋ nanik
ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniŋ orerut!
3 Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniŋ orerun! Ba guk
taŋi ijiŋ-yäŋek täkaŋ in kudup Ekäni iniŋ orerut!
4 Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänaŋ nanik, in Ekäni wäpi iniŋ
orerut.
5 Bureni! Ekänitä ini yäŋirän imaka imaka u ahäŋkuŋotä itkaŋ unita u
kuduptagän Ekäni wäpi iniŋoret täkot.
6 * Ekänitä ini yäŋirän käderi peŋ yämiŋkuko u paot-paori nämo yäwat
täkaŋ. Käderi u täga nämo yärepmitneŋ.

7 Eruk, kome terak nanik in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ume tom
taŋikät imaka imaka u gwägu mebäriken ban umu itkaŋ in,
8 Ba yäpä iromäŋ, iwänkät mim, ba mänit taŋi in kudup Ekäni täŋo man
buramik täkaŋ, wäpi biŋam iniŋ orerut.
9-10 Pom taŋi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani
ba ägwäri, gämok, gejiraŋ ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmäŋ
akuwut.

---

* **147:10:** Sam 33:16-18; Hos 1:7 * **148:6:** Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25

11 Täŋpäkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämakät ämawebejiye, gapman
ba äma wäpi nikek, in imaka, Ekäni iniŋ orerut.
12 Ba ämawebe gubaŋi, ämawebe ekäni, ba ironjironi, in kuduptagän Ekäni
wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!
13 Bureni-inik, in kudup Ekäni wäpi iniŋ orerut. Ekäni täŋo wäpi biŋamtä
ämawebe täŋo wäp biŋam päke u kudup yärepmit morek täyak.
Epmäget peŋyäŋek kudänitä imaka kome kenta kunum gänaŋ itkaŋ
unitäŋo yärepmit morekinik täyak!
14 Täŋpäkaŋ Ekäni u Isrel ämawebeta gäripi nadäŋ yämiŋpäŋ kehäromi
yämiŋirän unita iniken kudupi ämawebeniye uwä Ekäni wäpi
iniŋoret täkaŋ.
Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

149

Isrel täŋo Anutu iniŋ orerut!

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!
Ämawebeniye, in käbeyä täŋpäŋ iniŋoret kap kodaki kubä teŋ imut!
2 Isrel ämawebe, Anututä gatäŋpäŋ tepmaŋkuko unita bänep täga nadäŋ
imut! Jerusalem yotpärareken nanik inä intäjukun ämajin Ekäni
unita oretoret täŋ imut!
3 Täŋpäkaŋ in jop nämo itneŋ. Gukut tokätpäŋ wäpi yäpmäŋ akukta wagäm
ba gita utpäŋ iniŋoret kap teŋ imut.

4 In nadäkaŋ? Ekänitä ämawebeniyeta nadäŋirän tägak täyak. Täŋpäkaŋ
ämawebe inita nadäwä äpani täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyak.
5 * Unita ämawebe Ekäni iniŋoret täkaŋ in bänep oretoret täk täkot. Ba
patpat bägupjinken udegän oretoret kap teŋ imik täkot.

6 Täŋpäkaŋ ämik täŋo tuŋum iŋitpäŋ gera terak wäpi biŋam yäpmäŋ
akuwut!
7 Ude täŋpäŋ iwanjiye täŋo momi kowata api däpmäŋ täreneŋ.
8 Ba iwan täŋo ekäni ekäni ba intäjukun ämaniye yen kehäromipäŋ
topmäŋpäŋ api yepmaneŋ.

9 Ude täŋirä Anututä man bian yäŋkuko u iwanjiyeken bureni api ahäwek.
Unita ämawebeniye, in Anutu iniŋ orerirä wäpi biŋam ärowani täk
täyak.
Eruk, Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

150

Kap teŋkaŋ Anutu iniŋ oretna!

1 Anutu wäpi yäpmäŋ akuwut!
Kudupi yori gänaŋ wäpi yäpmäŋ akukot. Ba kehäromi pähap ikek
kunum gänaŋ itak ununita iniŋ orerut!
2 Epän taŋi täk täŋkuko unita oraŋ imina! U intäjukun äma pähap, wäpi
biŋam ärowani nikek u iniŋ oretna!
3 Täŋpäŋ womat piäŋpäŋ uterak wäpi yäpmäŋ akuna! Ba gita utpäŋ uterak
iniŋ oretna!

---

* **149:5:** Jop 35:10

4 Täŋpäŋ wagäm utpäŋ kap teŋpäŋ gukut tokätpäŋ iniŋ oretna! Uhuwep
piäŋkaŋ u kotäk terak wäpi yäpmäŋ akuna!

5 Päräpäräp täŋpäŋ däpäyäk ärena kwäpäŋ Anutu iniŋ oretna! Täŋpäŋ
päräpäräp däpäyäk mämä taŋigän täŋpäŋ Anutu kunum gänaŋ unu
iniŋ oretna!
6 Kome terak imaka imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduptagän Ekäni wäpi
yäpmäŋ akuwut!
Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!